Coloniæ
1552

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
15 F
23

OPERA
D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, EIUS NOMINIS III. VIRI ERUDITISSIMI

ditissimi simul atq; grauissimi, quæ quidem hactenùs obtineri potuerunt omnia, ad diuersa, antiqua fideq; digna exemplaria, sedulò, studioseq; castigata, & partim iam primùm in lucem edita, & in vnum volumen congesta.

Quorum elenchum versa pagina inuenies.

Floruit, vniuersaliq; catholicæ Ecclesiæ præsedit ante annos CCCXLV.

Cum memorabilium sententiarum Indice locupletissimo.

Coloniæ excudebat Ioannes Nouesianus
Anno M. D. LII.

VOLVMINIS HVIVS ELENCHVS:

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC ILLVSTRISSIMO Principi & domino, D. Ioanni Archiepiscopo Treuerensi, Sacri Romani Imperij per Galliam & regnum Arelatense Archicancellario, Principi Electori, domino suo clementissimo, Ioannes Nouesianus typographus Coloniensis S. P.

VI INSIGNEM ALIQVEM AVtorem edunt in publicum, Amplissime Præsul, libenter etiam insignem sibi patronum deligunt, cuius auspicijs emittatur. Cum igitur Innocentij eius nominis tertij Romani Pontificis viri citra controuersiam & pijssimi & eruditissimi opera nostro prælo excusa in communem studiosorum vtilitatem euulgare cuperem, & de aliquo idoneo patrono mecum cogitarem, tu mihi vnus ex multis omni ex parte dignissimus visus es. Cui enim potius dedicandus erat Pontifex singulari vitæ integritate, raraq; eruditione conspicuus, nisi Pontifici & docto & pio? Nihil hic necesse est tuæ celsitudinis laudibus admodum immorari. Nam quidam nihil ferunt molestius, quàm etiam iustis ac meritis se laudibus affici, magis scilicet virtutum suarũ conscientia, quàm ventosis hominũ encomijs delectati. De Innocentio vero, cuius hic opera, quæ quidẽ haberi potuerunt, oĩa sub tuæ celsitudinis nomine damus in lucem, id liquido constat doctorum monumenta virorum lectitantibus, maximis eum & animi & corporis ac fortunæ dotibus emicuisse. Et eruditio quidem tanta in illo extitit, vt etiã summis Ecclesiæ doctoribus nihilo sit inferior habendus. Probãt hoc illius scripta, quæ magnam sane etiam à summis viris laudem cõsecuta sunt. Et tamen hactenus non integro aliquo corpore, sed particulatim edita sunt, quædam etiam in hanc vsq; diem omnino latuerunt, vt sunt Conciones illius non paucæ, quæ nunc primum hac nostra editione sese omnibus legendas offerunt. Et forsitan hominum incuria etiam alia vspiam delitescunt, cum certũ sit plura eum scripsisse, quàm quæ hactenus obtineri potuerint. Quæ si vlla ratione adipisci licuisset, libentissime ea studiosis cõmunicassemus. Certe quisquis in huius viri scriptis diligenter versatus erit, næ ille breui multo maiorem senti-

et fructum, quàm multorum euoluendis nugis, quibus tamen hodie pleriq; in suam ac studiorum suorũ perniciem plus æquo immorantur, vtilibus ac salutiferis sanctorũ patrum scriptis aut omnino posthabitis, aut neglectim & oscitãter lectis, quasi vero non permultum intersit, cui quisq; lectioni addictus sit. Vtinam Christus Opt. Max. in studiosorum cordibus id efficiat gratia ac benignitate sua, vt ingenia sua bonasq; horas illis lectitandis collocent autoribus, vnde & sibi & alijs quandoq; prodesse queant. Sed hæc forsitan admonuisse superfluũ sit, quãdoquidẽ suo qsq; iudicio ducit. Illud hoc loco prætermittendum non est, q quædam antehac huius viri parua opuscula fuerũt typographorum arte excusa, verum mire corrupta ac mendis innumeris scatentia. Itaq; haud mediocris hic & industria & labor exigebatur, vt diligenter ac syncere castigata, suæ integritati restituerentur. Qua in re suam nobis locarunt operam Carthusiani nostri Colonienses, qui eadẽ ad diuersa antiqua exemplaria multorum labore emendatiora purioraq; reddiderunt: quibus gratiam eo nomine nõ paruam debent, quotquot hac editione vsuri sunt, nisi forte ita stupidi sint, vt non intelligãt quantũ referat codices habere emendatos. Quod si quis dubitat verum me dicere, conferat nostrum exemplar cum alijs, & ita poterit propria experientia certior fieri. Cuius autem culpa factum sit, vt superiores aliquot editiones tam deprauatæ sint, equidem definire neq; possum, neq; debeo. Nam sæpe typographis male scripta aut excusa obtruduntur exemplaria, quibus illi fidentes, ijsdem erroribus inuoluuntur. Sæpe etiam non iusta adhibetur diligentia ab illis, qui corrigẽdis libris præsunt. Verum cuiuscunque demũ vitio id accidat, vt boni autores nõ bene, id est, non emẽdate imprimantur, hoc vnum certissimum est, nunq; id absq; studiosorum detrimento fieri. Quanq̃ nihilominus danda typographis venia est, si qua errata admiserint: quãdoquidem homines sunt, quibus errare nonnunquam & falli commune est: nec credo facile tantam vnquam vlli excudẽdo operi posse impẽdi operam, quin saltem aliquot maculis aspergatur. Sed ne C. T. mea garrulitate onerem, quod iam in tio dicere cœperam, tibi Præsul ornatissime hunc autorem nuncupare visum est, vt hoc ipso meum in te animum declarem. Meretur enim eximia virtus & beneficentia tua, vt te certatim omni officiorum genere prosequi cupiant, quicũq; rei literariæ bene volunt, quãdo summa tua vbiq; in studiosos, bonarumq; literarũ fautores, quales fortassenõ postremo loco numerandi sint, qui bonos autores excudũt, liberalitas prædicatur. Atq; vtinã ea mihi obtigisset fortuna, vt maiori aliquo beneficio tuam mihi gratiam demereri liceret. Bene vale Reuerendissime Antistes, memor semper clientuli tui.

D. IN.

D. INNOCENTII EIVS NOMINIS .III. ROMAnæ sedis Antistitis Vita, ex diuersis fide dignis scriptoribus collecta.

NNOCENTIVS Tertius, natione Cāpanus, patria Anagninus, ex illustri Comitū familia patre Trasimundo duxit originem: atq; a pueritia in celeberrima Parrhysiorum Academia optimis imbutus studijs, vsque eo & eruditione & vitæ sanctimonia profecit, vt etiam ante quam ad summi Præsulatus summā esset euectus dignitatem, doctrina & moribus insignis haberetur. Vnde etiam a Papa Celestino huius nominis tertio in Cardinalium numerum ascitus est, proprio nomine dictus Lotharius. Interea opusculum edidit de Contemptu Mundi, siue de Miseria humanæ conditionis, ad deprimendam, vt ipse ait, superbiam, caput vitiorum omnium: in cuius prologo, quem Portuensi scripsit episcopo, dignitatē humanæ conditionis se descripturum pollicetur, qui liber vtrum interierit, an ab eo editus non sit, incertum habetur. Vbi autem Celestinus vitam cum morte commutauit, Lotharius iste, quamuis inter Cardinales esset iunior, tamen nutu Dei, & votis Patrum atq; omnium consensu tanquā vere dignus & idoneus in demortui locum suffectus est, mutatoq; nomine Innocentius tertius dictus est. Quo sumpto honore, non est superbia inflatus, neq; inerti sese ocio dedidit, non animum ad voluptates adiecit, non deniq; quæ sua sunt quæsiuit, sed vt multorū scripta testantur, innumeros pro Christianæ Reipub. quæ tum varijs bellorum motibus periculose quatiebatur, comparanda ac resarcienda pace labores suscepit: viuaxq; & versatile ingenium suum sic ad omnia vtriusq; vitæ, nempe actuosæ & contemplatiuæ munia applicuit, vt quocunq; illud verteret, eò maxime valeret, perinde ac si illi vni rei fuerit intentus. Et principio quidem, cum Auaritiam tanquam malorum omnium radicem, præcipue exosam haberet, vt eam a Romana Curia prorsus profligaret, mox edictū proposuit, vti ne quis Officialium Curiæ suæ quicquam a quoq; exigeret, præter Apostolicorum diplomatum scriptores, quibus nihilo-

minus certum præscripsit modum, districte cunctis præcipiens, vt singuli officium suum gratis impenderent. In quo perspicue animi eius synceritas & erga iustitiam amor potest animaduerti. Inde etiam factum est vt ostiarios, sicut Antoninus ait, notariorum cubiculis remoueret, quo liber ad eos pateret accessus. Erat autem, vt idem Antoninus affirmat, intra Palatium Lateranense mensa, cui vasa aurea & argentea, multusq; thesaurus imponebantur: & hanc itidem vir solertissimus ilico de toto Palatio fecit remoueri. Et quia, vt diximus, ea tempestate qua Pontificatum inijt ac administrauit, bellici tumultus Christianum orbem misere perturbabant, omnes animi neruos pijssimus Pontifex, & pacis amator eo intendit, vt reges & principes Christianos ad concordiam reduceret, & inter eos pace conciliata, ad terram sanctam, vbi filius omnipotentis Dei trigintatres & eo amplius annos vixit, ac tandem acerbissimam mortem perpessus est, recuperandam eos pariter incitaret. Neq; facile dici queat, quantum in his efficiendis rebus posuerit operæ, quantoq; ei labore & sudore constiterit, vt quandoq; suo voto potiretur. Nec tamen his solis tum premebatur curis. Siquidem ingens Saracenorum, Christiani nominis sæuissimorum hostiũ numerus duce Hilmiholino quodam ex Aphrica in Hispaniam traiecerat, atq; omnem illam terram peruagatus, incendijs, populationibusq; ac cædibus Arelatum vsq; & Auenionem peruenerat: maiora haud dubie moliturus, ni tantis malis remedium adhiberetur. Itaq; pius Pontifex hic quoq; animo discruciabatur, quibus tandem modis tam cruentus hostis a Christianorum ceruicibus posset auerti. Præter hæc autem non minimam impendit curam & operam tuendo Siciliæ regno, quod Henricus sextus Imperator eius fidei commiserat moriturus, vt Frederico secundo adhuc puero filio suo Pontificis ope & autoritate conseruaretur. Germania quidem eo tempore intestinis flagrabat dissidijs, dum alij Philippum Henrici Imperatoris fratrem, Ducem Sueuiæ, & Hetruriæ, alij Othonem quartum Saxoniæ Ducem in Regem Germaniæ & Imperatorem elegissent. Othonis partes sequebantur Colonieñ. Archiepiscopus, cunctiq; eius Suffraganei, pluresq; alij Teutoniæ Episcopi. Dux item Louanieñ. Dux Limburgeñ. Comes Palatinus Rheni, & Lantgrauius Thuringiæ. Philippo reliqua terra cum cæteris Alemaniæ principibus adhærebat. Et ne quid ad malorum cumulũ deesset, Rex Galliarum fœdus cum Philippo pepigit, eo quod audisset anglorum Regem Othoni fauere. Inter hæc quid animi habuerit Pontifex Innocentius, cui totius Ecclesiæ cura diuinitus commendata erat, vnusquilibet secum facile perpendere

potest. Sed quia tum antecessores Philippi, duces aliquot Sueuiæ, tum etiam Philippus ipse grauibus Ecclesiam Romanam iniurijs af fecerant, eaq; causa Philippus excommunicationis sententia ligatus tenebatur, Innocentius Papa in illius electionem consentire noluit, sed Othoni tanquam legitime electo ab illis, ad quos id pertinebat, potius adhæsit. Interim multa perpetrabantur mala, dum principes quidam Pontifici consentire nollent, sed Philippi causam tuerentur. Verum omnipotens Deus, qui terribilis est in consilijs super filios hominum, vt Vicarij sui Romani Præsulis sententiam confirmaret, Philippum non multo post ex hac luce tolli permisit, idq; morte satis improuisa ac subitaria. Quo defuncto Innocentius Papa Othonem coronauit, exigens ab eo iusiurandum de beati Petri seruando ac tuendo patrimonio. Sed non diu fidem seruauit. Vt enim Platina refert, contra ius fasq; occupatis Monteflascone, Radicophano, multisq; Ecclesiæ Romanæ oppidis, in regnum Neapolitanũm mouit, id adolescenti Frederico secundo sublaturus. Quod grauate ferens Innocentius Papa, sæpius eum admonuit, vt ab huiuscemodi machinationibus animum reuocaret. Scribit Abbas Vrspergeñ. in Chronicis suis, qui hisce temporibus vixit, vidisse se Romæ virum religiosum Abbatem Morimundi, qui se dixerit a D. Michaelis festo vsque ad Quadragesimæ ieiunium quinquies ex Roma Capuam Pontificis iussu accessisse ob reformandam pacẽ inter ipsum Innocentium & Othonem. Ex quo licet intelligi, quam pacis studiosus fuerit, tot licet iniurijs lacessitus. Verum tandem nihil se proficere sentiens, Othonem anathemate notatum, Imperij titulis priuauit, vsus hac in parte, vt Antoninus testis est, non temeritate sua, sed communi Prælatorum consilio. Qua re cognita Bohemiæ rex cum Coloniensi, Moguntino & Treuereñ. Archiepiscopis, Lantgrauio Turingiæ, atq; Austriæ duce suadente, Fredericum secundum Siciliæ Regem, vigesimum agentem annum, Romanorum Imperatorem deligunt. Ita compulsus Otho redire in Germaniam, & paternę ditioni consulere, Innocentio recuperandi omnia quæ in Italia ceperat, facultatem dedit. Et quia idem Antistes pro animi sui in Deum pietate maximopere desiderabat terram sanctam, vbi salutis nostrę peracta mysteria sunt, ex Barbarorũ manibus ereptam, in Christianorum ditionem redigere, audiens reges Franciæ & Angliæ pernicialibus inter sese bellis tumultuari, animaduertensq; quantum ex illorum dissidijs Christianæ religioni perturbatiõis ac detrimenti accederet, quantumq; ea res impedimento foret, quo minus terra sancta posset recuperari, Dominum Petrum Capuanum Diaconum

Cardinalem ad reformandam inter illos reges pacem, legatum misit in Gallias. Qui eo veniens, pacem quidem reformare non potuit, effecit tamen, vt quinque annorum inducias inirent. Eidem autem Legato Dominus Papa id mandati dederat, vt suis exhortationibus Galliæ principes ac populos ad subsidium terræ sanctæ ferendum induceret ac animaret. Quod quidem ea dexteritate præstitit, diuina illi opitulante gratia, vt innumera peditum ac equitum multitudo crucis signum acceperit. Inter quos præcipui fuere Theobaldus Comes Treceñ. Ludouicus Comes Blesеñ. Balduinus Comes Flandreñ. & Hannoniæ, Comes sancti Pauli, & Suessioneñ. ac Trecensis Episcopi. Circa idem tempus Marcouardus quidam regnum Siciliæ excluso puero, nempe Frederico, sibi vendicare niteba tur. Itaque Pontifex Innocentius, cuius fidei ac tutelæ Constantia Imperatrix mater Frederici pueri & ipsum puerum & Siciliæ regnum moriens commendarat, illi sua autoritate restitit. Quem cum viribus superare non posset Marcouardus, infinita eidem Pontifici munera obtulit, sperans se pectus apostolicum promissis ac muneribus posse corrumpere. Sed contemptus a viro sanctissimo, iustitiæ acerrimo vindice & auaritiæ hoste ac persecutore. Ita nimirum varijs bellorum motibus pius Pontificis animus supra quam dici queat angebatur, vt miraculi loco habendum sit inter tot rerum turbines durare eum potuisse. Sed & in ipsa Italia miseranda erat rerum confusio, dum Veneti contra Dalmatas, Pisani contra Genuenses, & Cisalpinæ Galliæ Ciuitates inter sese confligerent ac belligerarentur. Quæ igitur mentis tranquillitas pro literarum studio, sanctisq; contemplationibus in tantis bellorum tumultibus terroribusq; reliqua esse potuisset, nisi excelsus eius animus spei suæ anchoram in Deo firmiter ac vnice defigens, omnia tam aduersa quam prospera fortiter, æquabiliter ac moderate ferre nouisset? Porro de perpetuo Ecclesiastici fori strepitu quid dicam? Quid de inquietissimis causarum fluctibus, ac infinitis ex vniuerso orbe allatis dubitantium & consulentium Episcoporum diuersorumq; statuum hominum quæstionibus? Quibus nimirum mens illius scripturarum lectioni, diuinæq; contemplationi dedita in tam varias quotidie curas distrahebatur, vt verissime dicere potuerit cum Apostolo: In labore & ærumna, in vigilijs multis: præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum. Quoties enim scripsit in prolixis Epistolis Decretalibus, de rebus magnis & difficilibus interrogatus, Consultationi tuæ taliter respondemus? Certe quisquis iuris Canonici quinq; libros Decretalium vel semel perle-
gerit,

gerit, facile comperiet plura ibi esse rescripta vnius huius Innocentij, quam aliorum omnium Pontificum in vnum. Et ea quidem tam caute, docte ac luculenter composita, vt omnium Iurisconsultorum iudicio nihil possit decerni vel iuri & æquitati conformius, vel rectæ rationi & honestati magis consentaneum. Quod si addas ad hęc omnia latissimæ administrationis curas, quas necessario impendit, & gubernandæ vrbi Romæ, & dispensando sancti Petri patrimonio, totoq; regendis populis & prouincijs sedi Apostolicæ subiectis, haud immerito satis fuisse grauatus vel solis ijs occupationibus videretur. Adde insuper curas & impensas ædificationum, quātas nimirum hodie vix vllus Pontificum perferre posset. Ipse enim hospitale sancti spiritus non adeo longe a Basilica sancti Petri in Saxia (vt ait Blondus) a fundamentis extruxit, tantisq; prouentibus in perpetuum adauxit, vnde alantur peregrini, ægroti, ac vulgo concepti orphani, vt adhuc hodie tam opulentū ac bene institutum, omnibusq; necessarijs ad ægrotantium curam instructum Xenodochium aut Nosocomium non facile in toto orbe terrarum reperias. Ipse altissimam erexit pro familia sua munitionem, quæ in præsentem vsq; diem Turris comitum appellatur in Vrbe. Ipse altare Basilicæ sancti Petri opere vermiculato insigniter exornauit: id quod eius imago & literæ in fornice ipso scriptæ adhuc hodie testantur. Ipse beati Sixti ecclesiam in Auentino vetustate collapsam magnifice restituit. Ipse vniuersis Romanæ vrbis Ecclesijs libram argenti singulis dedit, vnde calices sacrificandi gratia conficerentur. Ipse famis illius tempore, quæ sub eius pontificatu grassabatur, mox ad vrbem sese recepit, & miseris ac egenis liberalissime subuenit. Curauit nanq;, vt paupères illi, quos a publice mendicando pudor abstinuit, secreto pecuniam hebdomatim, vnde sustentari possent, acciperēt. Qui vero publice stipem emendicabant, ijs pius pauperum pater larga manu subueniens, & frumentum pro conficiendis panibus, & pecuniam pro tectis reficiendis ac reparandis tribuebat. Fuit igitur & in eiusmodi causis & operibus pietatis quā maxime occupatus & solicitus. Accessit & alia solicitudo nec leuis, nec breuis, vtpote labor in extirpandis hæresibus. Oportet enim esse hæreses, vt Apostolus ait: imo Christo ipso autore, necesse est vt veniant scandala, semperq; tetri spiritus quosdam inueniunt aptos atq; idoneos, quorum & ingeniis & linguis siue scriptis ad simplicium euertenda corda abutantur. Ita etiam huius sancti Pontificis tempestate hæresis quædam exorta est Almarico quodam autore, qui in Academia Parrhysiensi nedum in liberalibus disciplinis, sed etiam Theologica facultate inso-

litum quendam ac priuatum sibi & discendi & docendi modum vsurpauit. Atque eo tandem insaniæ prorupit, vt constanter asseueraret vnumquemlibet haud secus quam alios symboli Apostolici articulos credere esse obligatum, se membrum esse Christi, neque aliter posse saluum effici: Itemque ideas creari in mente diuina, cum in Deo omnia æterna sint: atque etiam nullum in charitate constitutis peccatū asscribi. Sed cunctis ei contradicentibus, coactus est accedere summum Pontificem Innocentium. Qui tum illius, tum aduersariorum auditis rationibus, contra eum sententiam tulit. Quamobrem Parrhysios reuersus, compulsus est ore proprio palinodiam canere, tametsi corde in sua perfidia perstitit. Deinde breui mœrore ac indignatione confectus, vitam finiuit. At eo defuncto discipuli eius praua dogmata ex ipso hausta spargere cœperunt: qui tandem examinati atque de hæresi conuicti, iussu Regis Franciæ flammis exusti sunt. Ipseq; Almaricus hæresiarcha licet iampridem sepultus, e cœmeterio extractus est, eiusq; cineres & ossa dispersa sunt. Alius quoque tū error extitit Ioachim abbate autore, qui etiā damnatus est in Concilio Generali sub hoc Pontifice celebrato. Sed quia idem abbas Ioachim Epistola quadam testatur se tenere fidem Romanæ Ecclesiæ, & omnia scripta sua Sedi Apostolicæ vel corrigenda, vel approbanda submisit, non iudicatur hæreticus, licet errauerit. Enimuero Innocentius Pontifex maximum ac celeberrimum indixit ac celebrauit Romæ Concilium in Ecclesia Lateranensi, cui ipsemet præsens interfuit ac præsedit. Interfuere etiam duo Patriarchæ Constantinopolitanus & Hierosolymitanus. Archiepiscopi septuaginta, Episcopi quadringenti. Abbates duodecim. Priores Conuentuales D.CCC. Duorum Imperatorum, Romani scilicet & Constantinopolitani Legati, ac Regis Hierusalem, Franciæ, Hispaniæ, Angliç, &c. oratores. Cuius quidem Concilij constitutiones aliquot passim recitantur in libris Decretalium. Sub hoc etiam sanctissimo Pontifice perplures Monastici Ordines aut instituti, aut in melius sunt restituti: verbi gratia, Eremitarum sancti Augustini, Carmelitarum, Cruciferorum, Guilielmitarum. Atque vt Sabellicus illustris Historiographus Æneadis nonę Sexto libro ait, prouidentia euenit (vt credere ęquum est) non casu, quod Innocentio tertio sedente multum sit innocētię virtus illustrata: multum & religio innocētię mater. Nam & Carmelitana, cuius iam meminimus, per id tempus religio vel orta est, vel tum demum in lucem edita: & duo Christianæ pietatis lumina terris effulsere, quibus multo maxima parte orthodoxa creuit fides. Autores incrementi huius Dominicus Calaguritanus Hispani

ſpani generis,& Franciſcus Aſiſias in Vmbria Italiæ regione ortus. Aequales ambo tempore,ſanctitate clari, vterq; alterum vidit. Horum ſanctiſſimorum virorum Ordines in tantum excreuere, vt eo tẽpore quo Sabellicus vixit,vt ipſe teſtis eſt,Dominicani inſtituti fuerint cœnobia quatuor milia centum quadraginta tria, & in his initiati,ſiue monachi ſex & viginti milia quadringenti ſexaginta, quorum circiter mille quingenti eſſent Theologicæ profeſſionis magiſtri: exceptis alijs multis cœnobijs, quæ in Armenia & Æethyopia & alibi fuere:Franciſcani autem inſtituti tot fuerint cõuentus, vt eorum numerus iniri vix poſſit. Si cui placet hinc plura noſſe, legat Sabellicum. Innocentius deniq; poſt multos pro Chriſto & pietate exantlatos labores, cum ad ſedandos Italiæ motus proficiſceretur, Peruſij fato deceſſit, vir nimirum cũctis inſignis virtutibus, labore ſtrenuus, cũris peruigil, conſultationibus cautus, iuris prudentia inſtructus, rerum adminiſtratione amplus, opibus florens, honore præcipuus, dignitate maximus, ſacrarum cognitione literarum eminens, pietatis operibus præfulgens, ac nihilo minus ſuo ipſius iudicio paruus & humilis, reipſa ſemper exequens, quod Sapiens quidam monet: Quanto maior es, humilia te in omnibus, & inuenies gratiam coram Deo & hominibus.

INDEX

INDEX RERUM & SENTENTIARUM, nõ quidem omnium, sed magis insignium memorabiliumq; in huius nostri D. Innocentij papæ III. Operibus contentarum.

Numerus prior foliorum, posterior vero designat columnarum quotitatem. A. columnæ cuiusq; priorem B. porro eiusdem commonstrat posteriorem medietatem.

Numeri foliorum restituendi, 8.39.51.57.130.132.141.144.151.153.235 241.244.

** Ar-

** v merita

Obedien-

patena

præmi-

FINIS.

❧INNOCENTIVS❧
EPISCOPVS, SERVVS SERVORVM DEI, DILECTO FILIO ARNVLPHO ABBATI ORDINIS CISTERTIENSIS SALVTEM ET APOstolicam benedictionem.

ROPHETICA docet autoritas, Esaiæ 32
quod beati sunt illi, qui seminant sup
aquas. Semen enim est verbũ Dei, & Lucæ 8
aq̃ multę sunt populi multi. Econtra, Apoca. 19
Maledictus est ille q frumentum ab- Prouer. 11
scõdit in populo & suffodit in terra ta
lentũ: quia superogare debet aliquid
stabularius, q duos accepit a Samarita Lucæ 10
no denarios: & suplucrari debet aliqd Matt. 25
seruus, cui dominus duo talēta cõmi-
sit. Nã a tunica hyacintina dependebant aurea tintinnabula ne ponti
fex ingrediens absq; sonitu sanctuariũ moreretur. Inter cætera siqui-
dem, quæ ad pastorale spectãt officiũ, sanctæ prædicationis virtus ex Exodi 28 Officium
cellit, iuxta q̃d docet egregius prædicator. Nõ misit me dominus, in pastoris quod.
quit, baptizare, sed prædicare. Secundum illud: Prędica verbũ, insta 1. Corin. 1
opportune, importune, opus fac Euãgelistę. Itemq; Quã speciosi pe 2. Cori. 4 Roma. 10
des super montes euangelizantiũ bona. Clama, ne cesses, exalta quasi Esaiæ. 58
tuba vocem tuã. Hoc enim officium iniunxit dominus principaliter
apostolis, dicens: Quod dico vobis in tenebris dicite in lumine, & q̃d Matth. 10
auditis in aure, prædicate sup tecta. Euntes in mundum vniuersum, Marci 16
prædicate Euãgeliũ omni creaturæ. Tantę nanq; virtutis est prædi- Prędicationis virtus.
catio, quod animam reuocet ab errore ad veritatē, & a vitijs ad virtu-
tes: praua mutat in recta, aspera cõuertit in plana: instruit fide, erigit
spē, & roborat charitatē: euellit nociua, plãtat vtilia, & fouet honesta:
via vitæ, scala salutis, & ianua paradisi. Prædicator itaq; debet habe- Prędicatori necessaria quæ.
re auræ, argentũ & balsamũ, videlicet, sapientiã & eloquentiam & ho
nestatem, vt quod dicat intelligat, & q̃d dixerit & intellexerit agat.
Nam qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum. Matth. 5
Alioqn dicetur illi, Medice, cura teipsum: similis ficulneæ, quæ folia si Lucæ 4
ne fructu ꝑducit. Omnis vero scriba doctus in regno cœlorꝫ, de the
sauro suo noua ꝑfert & vetera, siue quod testimonia ꝑducit tam de Matth. 13
nouo q̃ de veteri testamento, siue q̃d educit, tã de gratiæ nouitate quã
de vetustate culpæ sermonem, siue quod agit tã de præmijs, quam de
supplicijs, quæ innouatis in bono vel inueteratis in malo debent. De

A his au-

Can.1 his aũt pro diuersitate personarũ & rerum debet aliter atq; aliter loqui. Vnde ad sponsam dicit in Cãticis canticorũ: Murenulas aureas
Aurũ qd mystice. faciemus tibi, vermiculatas argento. Per aurũ enim sapientia designa
Pro.21 tur, Salomone etiã testãte, qui ait: Thesaurus desiderabilis requiescit in
Per argentum quid mystice. ore sapiẽtis. Per argentũ aũt intelligitur eloquẽtia dicente Psalmista:
Psal.118 Eloquia domini, eloquia casta, argentũ igne examinatum Decenter ergo per murenulas aureas flores sapientiæ designãtur, quibus collũ & pectus ecclesiæ. i. prędicatores & doctores ornãtur, Vermiculatas aũt, id est, distinctas & variatas argento, scilicet, eloquentia, vt iuxta varietatem materiæ, vel psonæ stilus sermonis & varietur. Ait enim
1.Cor.2 Apostolus: Sapientiam loquimur inter pfectos: inter vos aũt nihil iudicaui me scire, nisi Christum Iesum & hunc crucifixũ. Et iterum:
1.Cor.3 Nõ potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanq̃
Luc.8 paruulis in Christo lac vobis potum dedi, nõ escã. Sapientibus quoque & pfectis ait veritas increata: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei. E contra, rudibus & infirmis ait: Multa habeo vobis dicere,
Ioan.16 sed nõ potestis portare modo. Hinc ipsa prudẽterinjũgit. Nolite sanctũ dare canibus, nec margaritas mittatis ante porcos. Sed mũdis a-
Matt.7 nimalibus estote similes, q̃ ruminant pariter & vngulã findunt. Debet enĩ prædicator habere vinum & oleum, virgam & mãna, ignem
Prædicatori quæ necessaria. & aquã, singula suo loco cõgrue proferenda. Principaliter autem ad eruditionem fidei, & ad informationẽ vitæ, tanq̃ ad fundamẽtum & ædificium, debet intẽdere prędicator, cõfirmando quod dicit autoritatibus, rationibus, & exẽplis, vt funiculus triplex difficile dissoluat. Quia vero puluis inanis gloriæ pedibus prędicatorꝝ frequẽter adhęret, debet vtiq; prędicator excutere puluerẽ de pedibus suis, ipsosq;
Matt.10 cõpunctionis aqua lauare, vt mundus sit totus, ne forte cum alijs prę
1.Cor.9 dicauerit, ipse reprobus fiat. Vtinã autem in prędicatiõis officio fecerim ipse q̃d dico, sed tot sum causarum impeditus incursibus, tot negociorꝝ nexibus irretitus, vt necesse sit diuisum ad singula, minorem in singulis inueniri. Contẽplari quidem non sinor, sed nec respirare pmittor: sic traditus alijs, vt pœnæ penitus mihi videar esse subtractus. Ne vero ꝓ solicitudine tẽporalium, quæ tẽporis exigente malitia valde me grauãt, curam spiritualium omnino negligerẽ, quæ mihi propter apostolicę seruitutis officium magis incumbit, q̃sdam sermones ad clerꝝ & populum, nunc literali, nunc vulgari lingua proposui & dictaui, quos ad tuę petitionis instãtiam, quam per commũẽ filium, fratrẽ Nicolaum, capellanum meum & monachum tuum, mihi fecisti, deuotioni tuæ studui destinare, rogans & obsecrans in Christo Iesu, quatenus in oratiõibus tuis apud iustissimum Iudicẽ & pijssimum patrem me reddas spiritualiter commendatum.

INNO-

INNOCENTII PAPÆ, HVIVS NOMINIS TERTII, SERMONES DE TEMPORE, QVOS AEDIDIT, omnes, nunc primum, idq; quam fieri potuit emendatissime, typis excusi.

Dominica I. Aduentus domini.

Christi aduentus cur tam diu dilatus sit, de triplici silentio, cur filius & non pater aut spiritus sanctus uenerit, cur de muliere tantum corpus assumpserit humanum, cur tot opprobria & supplicia uoluerit sustinere, & de quadruplici lege.

SERMO I.

Galat.4 VM venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, natum de muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret.

N ppositis v̄bis Apostoli q̄tuor pręcipue considerare debemus: aduenientis tempus, & personā, modum, & causam. De tempore nanque præmittitur: Cum venit plenitudo temporis. De persona subiungitur: Misit Deus filium suum. De modo dicitur: Natum de muliere, factum sub lege. De causa supponitur: Vt eos qui sub lege erant redimeret. Tempus autem plenitudinis intelligitur gratiæ, quod ab aduentu Saluatoris incepit. Tempus vtique miserendi & annus benignitatis. Nam lex per Moysen data
Ioan.1 est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Gratia, id est, remissio peccatorum, veritas, id est, exhibitio promissorum. Per Christum enim peccata deleta sunt, per ipsum promissa completa. Sed cur tam diu distulit venire medicus ad sanandum ægrotum? Vt quid non antea mortuus est vnus pro populo, ne tota gens periret? O altitudo diui- Ioan. 11
tiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm Rom. 11
incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Disposuit tamen cœlestis altitudo cōsilij, vt ideo differret medicus venire ad sanandum ægrotum, ne si festinus venisset, putaret ægrotus se non medici virtute, sed naturæ vigore, vel infirmitatis lenitate sanatum, & sic vilipenderet medicum, vel paruipenderet ægritudinem. Præsumebat enim peccator de suis viribus, dicens: Non deest qui faciat, sed deest qui præcipiat. Et iterum: Quęcunq; dixerit nobis dominus faciemus & audiemus. Vt ergo de sua Exod.24
virtute diffideret, & magnitudinem infirmitatis agnosceret, & medici gratiam postularet, distulit saluator accedere, donec peccator clamaret frequenter, & diceret: Veni domine & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israel. Porro sub- Abac.2
tilior, et si secretior huius dilationis est ratio, quā Sapiens nobis insinuat: Dum Sapien.18
medium, inquit, silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu mediū iter perageret, omnipotens sermo tuus domine à regalibus sedibus venit. Licet enim

hoc aliter & aliter ab aliis & aliis exponatur, congrue tamen potest intelligi primum silentium in lege naturæ, secundum in lege scripturæ, tertium in lege gratiæ. Indidit enim conditor Deus legem naturalem mentibus hominum, ab ipso creationis exordio, geminum continentem mandatum. Vnum affirmatiuum, quod ad præstandum beneficia docetur in Euangelio: Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Alterum negatiuum, quod ad vitandum iniurias legitur in Tobia: Quæ tibi odis fieri, alii ne feceris. Sed lex ista siluit ab initio, cum Cain interfecit fratrem suum Abel, faciens alii, quod sibi nollet fieri. Et sic factum est primum silentium vsque ad Moysen, per quem Deus suscitauit testimonium in Iacob, & præceptum posuit in Israel, dans per eum decalogum legis in duabus tabulis scriptum, altera continente dilectionem Dei, reliqua proximi. In quibus duobus mādatis tota lex pendet & prophetę. Sed lex ista siluit ab initio, cum populus vitulum cōflatilem adorauit, contra primum legis mandatum, adorās deos alienos. Et sic factum est secundum silentium legis, vsque ad Christum, qui misertus adueniens contulit legem gratiæ, scribens eam in cordibus hominum digito Dei. Sed lex ista silebit vltimo, cum reuelabitur filius iniquitatis, qui extollitur super omne q̄d dicitur Deus, aut quod colitur. Et forte iam silet, quia superabūdauit iniquitas, refrixit charitas multorum. Vix est qui faciat bonum, vix est vsque ad vnum. In prima vero lege contulit Deus homini posse, in secunda nosse, in tertia velle. In prima contulit potentiam per naturam, in secunda scientiam per scripturam, in tertia voluntatē p gratiā. Præmisit itaque Deus legem naturalē per quam conuinceret transgressorem, ne fortassis excusationem prætenderet dicens: Cecidi quidem, qui nesciui stare. Sed tollitur excusatio, quia per documentum scripturæ, nouit a malo declinare, sed noluit. Vltimo, post vtranque legem, scilicet tempore cōgruo, cum videlicet nox culpæ medium iter arriperet, vel perageret, omnipotens sermo tuus venit, id est, verbum caro factum est, & contulit legem gratię, vt quod homo poterat per naturam, & nouerat per scripturam, impleret per gratiam. Non quia & ante quidam gratiam non habuissent, sed pauci, quia plures timore quam amore, plures vt serui q̄ vt liberi seruiebant. Vnde in descensu angeli aqua mouebatur, sed vnus sanabatur. Verum Samaritanus appropians vulnerato, eius vulnera, infundens vinū & oleū, alligauit, quē sacerdos & leuita vidētes immisericorditer p̄terierāt. Helizæus quoque præmisit baculū ad suscitandū filium Sunamitidis, per quem cum ille non surgeret, & ipse met venit, cōtrahens se puero coaptauit, & sic mortuus exurrexit. Cum ergo venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. Misit illuc vbi erat, sed misit secundum humanitatem, vbi erat secundum diuinitatem. Nam in mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mūdus eum non cognouit. In propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Sed cum tres sint qui testimoniū dant in cœlo, pater & verbum & spiritus sanctus, cur pater ipse non venit aut spiritū sanctum non misit? Cur potius filiū destinauit? O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Disposuit tamē altitudo cœlestis consilii, vt Deus qui in sapientia sua mundū creauerat, secundum illud, Omnia in sapientia fecisti domine, ipse mūdum in eadem sapientia recrearet. Hæc est mulier Euangelica, quæ accendit lucernam vt dragmam, quæ perdita fuerat, primum inueniret, proprium sibi filiationis nomen reseruans, vt qui erat in deitate filius Dei, fieret in humanitate filius hominis. Porro subtilior etsi secretior huius missionis est ratio, quam Propheta nobis insinuat: Si propter me inquit, orta est tempestas, mittite me in mare. Licet enim hoc aliter & aliter ab aliis & aliis exponatur, congrue tamen potest intelligi-

Marginalia: Silentium triplex. — Mat. 7 — Tob. 4 — Gen. 4 — Psal. 77 — Exo. 20 — Mat. 22 — Exo. 32 — 2. Thess. 2 — Mat. 24 — Psal. 13 — Sap. 18 — Ioan. 1 — Ioan. 5 — Luc. 10 — 4. Reg. 4 — Gal. 4 — Ioan. 1 — Ioan. 5 — Filius cur potius incarnatus. — Rom. 11 — Psal. 103 — Luc. 15 — Ionę 1

ligi. Prima tēpestas orta est in empyreo cœlo, secunda in paradiso. Prima inter angelos, secunda inter homines. Prima nanq; tēpestas fuit tumor superbiæ, per quem Lucifer voluit ad æqualitatē Dei ascendere, iuxta quod ait: Ascendam in cœlum & ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Sed volēs ascendere, cecidit, secundum illud: Quo modo cecidisti Lucifer qui mane oriebaris? Secunda tempestas fuit ardor cupiditatis, per quem homo Dei sciētiam concupiuit, iuxta quod serpens illis promiserat: Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Sed concupiscens alienum, amisit proprium, secundum illud: Homo quidam descēdebat ab Hierusalem in Hierico, & incidit in latrones, &c. Hæc duo vitia sunt radix omnium malorum, & origo omnium vitiorum. Nam de superbia legitur: Initium peccati est superbia. De cupiditate dicit Apostolus: Radix omnium malorum est cupiditas. Verum in sancta & indiuidua Trinitate, patri attribuitur vnitas, propter principium: filio attribuitur æqualitas, propter medium: spiritui sancto attribuitur connexio, propter consortium. Prima ergo tempestas, quæ orta est propter Dei æqualitatem, ipsa est orta propter filium, qui secundum Apostolum, non rapinam arbitratus est, esse se æqualē Deo. Sed in trinitate patri attribuitur potentia, filio sapientia, spiritui sancto dilectio. Secūda ergo tempestas, quę orta est inter homines propter Dei scientiam, ipsa quoque orta est propter filium: qui secundum Apostolum est Dei virtus & sapientia. Porro qui occasionem damni dat, & damnum dedisse videtur. Ideoque verus Ionas, id est, Christus spiritualiter missus est in hoc mare magnum & spatiosum, id est, in mundum, in quo fuit absorptus à cęto, id est, sepultus in monumento, iuxta quod ait: Sicut fuit Ionas tribus diebus & tribus noctibus in ventre cæti, ita filius hominis tribus diebus & tribus noctibus erit in corde terræ. Hinc alibi dicit: Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Vt sic repararet quæ in cœlis & quæ in terris sunt, id est, ruinam angelicam & casum humanum.

Esaiæ 14 · Ibidem · Gen. 3 · Lucæ 10 · Eccle. 10 · 1. Tim. 6 · Phil. 2 · 1. Cor. 1 · Mat. 12 · Psal. 68

Misit ergo Deus filium suum natum de muliere, factum sub lege. De muliere natus est, id est, de virgine, quia mulier propter sexum censetur, virgo propter integritatem. Vnde propheta: Nouum, inquit, faciet dominus super terram, mulier circundabit virum gremio vteri sui. Et alius: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel.

Gal. 4 · Hiere. 31 · Esa. 7

Sed cur in similitudine carnis peccati, de muliere corpus assumpsit, & non potius ex alia sibi materia nouum corpus formauit: vt sicut factus est primus à deo, ita fieret & secūdus? O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Disposuit enim altitudo cœlestis consilij, vt sicut per mulierem mors intrauerat in orbem, ita per mulierem vita rediret ad orbem: vt vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret.

Rom. 11

Porro subtilior est secretior huius assumptionis est ratio, quam Apostolus nobis insinuat, dicens: Nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Licet enim aliter & aliter ab alijs & ab alijs assignetur, cur dominus non angelicam, sed humanam naturam assumpsit, siue quod angelus per se corruit, quia sine suggestione peccauit: homo vero per alium, quia diaboli persuasione deliquit: siue quod humana natura cecidit tota, quoniam in radice peccauit: angelica vero nō tota, quia pars in sua permansit felicitate.

Hebræ. 2

Potest tamen subtilis indagator conuenienter etiam intelligere, quod Adam peccauit in patrem, Eua peccauit in filium, Lucifer autem peccauit in spiritum sanctum. Sed qui peccat in patrem, remittetur ei, qui peccat in filium remittetur ei, qui vero peccat in spiritum sanctum non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Ideoque deus nō naturam angelicam, sed humanam assumpsit. Quod autem in assumptione non fuit, incurabile mansit. Nam inde curatum est, vnde susceptum & propterea

Mat. 12 · Mar. 3 · Lucæ 12

rea corpus simul sumpsit & animam, vt animam simul curaret & corpus: Oportuit ergo vt de illo genere carnē assumeret, quod voluit per assumptam carnem curare: de illius quoque semine, cui facta fuerat promissio. In semine tuo benedicentur omnes gentes.

Gen.22

Gen.26

Quam vtique carnem ideo assumpsit de virgine, ne per carnis concupiscentiam peccatum traheret, quod per carnis mundiciam debebat auferre. Vnde, cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Cæteræ siquidem mulieres concipiunt, non desponsatæ, sed traductæ: non in pudore virginitatis, sed in feruore libidinis: non in gratiam sed in culpam: Sed ista concepit, non traducta, sed desponsata. Vnde, cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, non in feruore libidinis, sed in pudore virginitatis. Vnde, antequam conuenirent inuenta est in vtero habens, non in culpam, sed in gratiam, quia de spiritu sancto concepit.

Matt.1

Augustinus.

Voluitque dominus in sua conceptione totum humanæ conditionis modum implere. Primus enim modus humanæ conditionis fuit, vt homo fieret nec de masculo, nec de fœmina, sicut Adam. Secundus, vt homo fieret non de fœmina, sed de masculo, sicut Eua. Tertius fuit, vt homo fieret de masculo & fœmina, sicut Abel. Quartus restabat, quod homo fieret de fœmina, non de masculo, sicut Christus: quem decebat vt secundum humanitatem nascere tur de matre sine patre, sicut secundum diuinitatem natus fuit de patre sine matre.

Misit ergo Deus filium suum natum de muliere, factum sub lege: non simpliciter factum, sed factum sub lege, id est, legi subiectum. Legi namque se subdidit, qui legem condidit: non tamen ex debito, sed tantum ex beneplacito: quia octaua die secundum legem circumcisus fuit, & quadragesimo in templo præsentatus fuit.

Gal.4

Luc.2
Ibidem

Vt eos qui sub lege erant redimeret. Est autem, vt probem, lex naturæ, lex scripturæ, lex gratiæ, lex culpæ, quas ipse nos docet Apostolus. Primā, Cum gentes ea quæ legis sunt naturaliter faciunt, ipsi sibi sunt lex. Secundam, Lex subintrauit, vt abūdaret delictum. Tertiam, Exclusa est gloriatio tua. Per quam legem? Factorum? Non sed per legem fidei. Quartam, Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mē tis meę, & captiuantē me in lege peccati. Factus est ergo sub lege scripturæ Christus, vt redimeret eos, qui erant sub lege culpæ, reparans eos, qui erant sub lege scripturæ, per legem gratiæ.

Lex quadruplex.
Rom.2

Rom.5

Rom.3
Rom.7

Sed cur Deus non dixit & refecit, sicut mandauit & creata sunt? Cur pro redemptione nostra dignatus est tot supplicia & obpropria sustinere? O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibila sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Disposuit tamen cœlestis altitudo consilij, vt per mortem suam genus humanum redimeret, quatenus inimicos ad charitatem accenderet, superbos ad humilitatem reduceret. Quid enim nos magis accenderet, quam quod proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum? Maiorem enim charitatem nemo habet, quā vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quid magis nos ad humilitatem inuitat, quam quod ille, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se equalem Deo, sed exinaniuit se formam serui accipiens, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis? Porro subtilior etsi secretior huius redemptionis est ratio, quam psalmista nobis insinuat dicens: Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax complexæ sunt se. Licet enim aliter & aliter, ab alijs & alijs hoc exponatur: congrue tamen potest intelligi, quod inter misericordiam & veritatem difficilis quōdam altercatio vertebatur. Veritas autem in adiutorium & consilium sibi iustitiam aduocauit. Misericordia vero consiliatricem & adiutricem

Psal.149

Rom.11

Rom.8

Ioan.15

Phil.2

Ibidem.

Psal.84

cem

cem sibi pacem asciuit. Ambæ communiter diuinæ sapientiæ arbitrium elegerunt, qua mediante litigium sopiatur. Partibus igitur in præsentia constitutis, misericordia pacis instructa consilio taliter allegauit: Quum Deus summæ bonitatis arbitrio fecerit hominem ad imaginem & similitudinem suam, indignum esset, vt tam digna creatura tota periret, ne Deus suo fraudaretur proposito: qui propterea fecit hominem, vt illum cognosceret, cognitum diligeret, dilectum haberet: sicque fieret inæstimabili felicitate beatus. Vt quid enim fecerit hominem, quem ex toto nouerat periturum? nulla prorsus vtilitas, imo crudelis esset impietas. Non igitur obliuiscatur misereri Deus, neque contineat in ira sua miserationes suas: sed adhuc ei complaceat misereri, si iuxta testimonium scripturarum nihil eorum quæ fecit oderit, & neminem velit perire. Veritas autem iustitiæ freta consilio, respondit hoc modo: Quum Deus inculpabiliter æquitatis iudicio propter peccatum hominum ianuam paradisi clauserit, collocans ante paradisum Cherubin, & flammeum gladium atque versatilem, vt angelus arceret diabolum, & ignis homines: indignum esset, vt eum referaret indignis, & sanctum daret canibus, & margaritas projiceret ante porcos. Reddat ergo retributionem superbis, vnicuique iuxta merita sua: quia secundum testimonia scripturarum: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Omnes immundi de immundo concepti sunt semine, & apposuerunt adhuc peccare ei. Ad hoc misericordia prudenter allegans adiecit: Quamuis homo valde peccauerit, postea tamen perfecte pœnituit: & ideo quod amisit per culpam, debet recuperare per pœnitentiam, iuxta quod dominus ipse promisit: Quacunque, inquiens, hora peccator conuersus fuerit, & cętera, omnium iniquitatum eius non recordabor. Econtra Veritas respondit in hæc verba: Licet pœnitentia culpam deleuit, perfectam tamen innocentiam non restituit, quia remanet fomes peccati, languor naturæ, tyrannis carnis: & ideo cum possit pœnitentia auferre peccatum, non potest gloriam restituere. Omnes ergo peccauerunt & egent gloria Dei, ne quis immundus diuino pręsentetur conspectui. His inter se taliter & taliter obuiantibus, diuina sapientia cogitationes pacis prouide cogitabat, & vidit quod iustitia læderetur, nisi sufficiens pœna pro omnibus solueretur: sed misericordia deperiret, si quemlibet sufficienti pœna puniret. Cum ergo Deus iustus sit & misericors, imo cum sit misericordia & iustitia, nec posset agere contra misericordiam, nec posset agere contra iustitiam, quoniam omnes viæ domini misericordia & veritas (Vnde Propheta: Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine) Ideo modum inuenerit, per quem vtrique satisfaceret, tam misericordiæ, quàm iustitiæ. Iudicauit igitur vt assumeret in se pœnam pro omnibus, & donaret per se gloriam vniuersis. Ac per hæc iustitia & pax complexæ sunt se. Nullus enim alius inuentus est dignus aperire ianuam paradisi, nisi leo de tribu Iuda, qui claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Vix em̄ cuiquā alij sufficiebat iustitia sua, nedum sufficeret vniuersis: quia nemo sine peccato, nisi solus Deus, dicente Propheta: Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, q͂a non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Quapropter ipse Deus factus est homo, quatenus inter Deum & hominem legitime mediaret, vtpote qui neutri parti suspectus existeret, vtriusque gerens in vna persona naturam.

Oportuit igitur vt Deus sua morte gentem humanam redimeret, vt sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per vnius hominis obedientiam iusti constituerentur multi.

Hic ē serpēs ęneus exaltatus in eremo, p

Marginal notes: Gen. 1; Psal. 76; Sapien. 11; Gen. 3; Matt. 7; Psal. 93; Psal. 13; Psal. 77; Ezech. 17; Rom. 3; Hie. 10; Psal. 24; Psal. 100; Apoc. 3; Psal. 142; Rom. 5; Num. 21

Ioan. 3 quem percussi à serpentibus sanabantur.

Num. 35 Hic est summus sacerdos, cuius in morte rei, qui confugerant ad ciuitates refugij, reuertebantur ad propria.

Hic est de quo beatus Iob ait: In oculis eius quasi hamo behemot capiet. In hamo siquidem sub esca aculeus latet, & in Christo sub humanitate diuinitas latebat. Christus ergo quasi hamo cepit behemot, id est, diabolum: quia cum caperet escam humanitatis, captus est aculeo diuinitatis, quia commisit manus in eum, in quem nihil iuris habebat, iure amisit illos, in quos aliquid iuris videbatur habere. Vnde quia diabolus hominem in ligno decepit, & homo diabolū in ligno seduxit: & quia mors paradisum intrauit & colonos eiecit, vita infernum ingressa est & captiuos eduxit. Mortem igitur de nostra mortalitate suscepit, & vitam nobis de vita sua restituit. Sit ergo Christo laus & honor & gloria, qui super omnia est Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In eadem dominica.

De somno multiplici, à quo surgendum est nobis.

SERMO II.

Rom. 13 HORA est iam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quàm quum credidimus. Significatio somni multifarie spargitur in scripturis. Legitur enim somnus vitæ & somnus mortis. Porro, sicut triplex est vita, videlicet, corporalis, spiritualis, & æternalis, ita triplex est somnus vitæ. Primus, qui prouenit ex natura, secundus, qui prouenit ex gratia, tertius, qui cōsurgit ex gloria. De primo dominus dixit in Euangelio: Dormite iam & requiescite. De secundo sponsa dicit in Cantico canticorum: Ego dormio, & cor meum vigilat. De tertio Propheta in Psalmo: In pace in idipsum dormiam & requiescam.

Somnus multiplex in scriptura. Somnus vitæ triplex. Mat. 27 Can. 5 Psal. 4

Sic & triplex est somnus mortis, quia triplex est mors, corporalis, spiritualis, & æternalis. De somno mortis corporalis dominus dicit: Lazarus amicus noster dormit. De somno mortis spiritualis dicit Apostolus: Exurge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. De somno mortis æternalis inquit Psalmista: Qui dormit non adijciet vt resurgat. Abijt enim Iudas & laqueo se suspendit.

Somnus mortis triplex. Ioan. 11 Ephe. 5 Psal. 40 Mat. 29

A somno mortis corporalis resurgunt omnes. A somno mortis spiritualis resurgūt quidam. A somno mortis æternalis resurgunt nulli. Quoniam omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Beati vero qui partem in resurrectione prima habuerint. Quia in inferno nulla est redemptio: & ideo non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum.

1. Cor. 15 Apoc. 20 Psal. 1

Porro somnus mortis spiritualis, tribus modis contingit: per negligentiam, ignorantiam, & concupiscentiam. De somno negligentiæ, Salomon ait: Vsquequo piger dormis? quando exurges? De somno ignorantiæ dicit Dauid: Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte. De somno concupiscentiæ Psalmista testatur: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerūt omnes viri diuitiarum in manibus suis.

Somnus mortis spūalis triplex. Prou. 6 Psal. 12 Psal. 75

De hoc triplici somno dicit Apostolus: Hora est iam nos de somno surgere. Quasi dicat: Surgendum nobis est de somno negligentiæ. Propter quod addit: quia propior est nostra salus, quàm quum credidimus. Surgendum nobis est de somno ignorantiæ. Propter quod subdit: quia nox præcessit, dies autem appropinquauit. Surgendum nobis est de somno concupiscentiæ. Propter quod dicit: Non in comessationibus & ebrietatibus, & cætera. Et ideo concludit, & in-

Rom. 13

terpos.

terponit ad omnia: Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, &c.

Hora est iam nos de somno surgere. Sed dices: Cum semper sit hora surgendi à somno culpę (iuxta quod in quit Propheta: Quacunque hora conuersus fuerit peccator, & cætera, omnium iniquitatum eius non recordabor, dicit dominus) quid est hoc quod dicit Apostolus: Hora est iam nos de somno surgere, tanquam non semper sit hora? Teneamus ergo quod Veritas ait: Vigilate, quia nescitis diem neque horam. Et ideo monet Propheta: Quærite dominum dum inueniri potest, &c. Non igitur sibi blandiatur peccator frustra, & dicat: Secure possum ad tempus peccare, quia quacunque hora cónuertar, omnium iniquitatum mearum non recordabitur dominus: quia nescio diem, neque horam. Iusto nanque iudicio Dei fit, vt quia quum potest homo conuerti & non vult, quum vult forte conuerti, non possit. Tunc enim securum est homini pœnitere, cum potest ipse peccare.

Ezech. 18

Mat. 25
Esaiæ 55

Pœnitere quādo securum sit

Iam igitur, id est, in præsenti vita, vel magis in tempore opportuno, surgendum est nobis à somno culpæ, quoniam si in prima vigilia venerit, & si in secūda, vel in tertia vigilia venerit, & sic inuenerit, beati sunt serui illi.

Lucæ 12

Surgamus igitur fratres & filij, dum opportunum tempus & horam competentem habemus, ab illo triplici somno: quoniam quilibet est mortalis. Certe nihil est magis amicū iniquitati, quam negligentia. Propter quod dicit scriptura: Maledictus homo, qui opus Dei negligenter agit. Quoniam vbi Salomon ait: Manus in manu non erit innocens, econtra consulitur: Semper aliquid operis facito, vt diabolus te inueniat occupatum. Quum enim Dauid quieuisset à prælijs, & deambularet in solario post meridiem, vidit ex aduerso Bethsabee se lauantem, tulitque illam, & dormiuit cum illa. Propter quam homicidium pariter & adulterium perpetrauit: & qui vicit in bello, victus est tandem in pace. Ergo dum tempus habetis, operemini bonum ad omnes. Veniet enim tempus, quando nihil poteritis operari. Iuxta quod veritas ait: Ligate manus eius & pedes, & proijcite in tenebras exteriores.

Negligentia q̄ sit detestāda
Hiere. 48
Prou 11
Hierony.
2.Reg.11
Gal. 6
Ioan. 9
Mat. 22

Surgatis etiam fratres à somno ignorantiæ, quoniam & ipse mortalis existit. Propter quod dicit scriptura: Noluit intelligere, vt bene ageret: iniquitatem meditatus est in cubili suo. Et illud: Ipsi vero non cognouerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea, & cætera. Propterea populus meus, inquit Propheta, captiuus ductus est, quia non habuit scientiam. Et, Si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Hinc error, hinc hæresis, hinc perfidia, hinc excusatio in peccatis. Sed ignorans ignorabitur, & negligens negligetur.

Ignorantia mala q̄ iacit
Psal. 35
Psal. 94
Esa. 5
1.Cor. 14

Surgendum quoque nobis est à somno concupiscentiæ, ne forte obdormiamus in voluptatibus carnis & illecebris mundi: quia non dormitabit neq; dormiet, qui custodit Israel. Quasi quidam somnus est vita carnalis, vel conuersatio secularis: quia sicut ille qui somniat se habere multas diuitias, quum euigilat tristatur, pro eo quod nihil inuenit se habere: sic ille qui diues est in hoc mundo, quum transierit de illo, dolebit, quia nihil secum de illo portabit. Nudus, inquit, egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Nihil quoque intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia neque auferre quid possumus. Nihil enim nobiscum deferemus ex hoc mundo, nisi opera, iuxta quod legitur: Opera illorum sequuntur illos. Quæ si bona fuerint, perducunt ad gloriam: si mala pertrahunt ad gehennam. Heu quot & quanta mortales de mundana conuersationis amaritudine cogitant, sed sub mortis articulo repente cuncta, quę cogitauerant, euanescunt. Propter quod dicit Psalmista: Exiet spiritus eius & reuertetur in terram suam, & cæt. Homo quippe qui permanet in peccato, similis est iumento, quod in stercore

Cōcupiscētia carnis mala quæ.
Psal. 120
Iob 1
1.Tim. 6
Apoc. 14
al. incertitudine.
Psal. 145

compu

computrescit & qui reuertitur ad pecca
2. Petr. 2 tum, est quasi canis qui redit ad vomitum.

Quid enim nos miseri cogitamus, quid disponimus, aut quid agimus tota die? Aranearum telas teximus: quoniam euisceramus nosipsos, consumimus dies nostros, & perdimus tempus nostrum in vanis studijs, & operibus prauis, in voluptatibus carnis, illecebris mundi, siquidem vtriusque concupiscentiam, videlicet carnis & mundi damnat Apostolus in hoc loco, cum prohibet comessationem & impudicitiam: in quibus carnales homines, id est, gulosi & luxuriosi amplius delectantur. Rursum, contentionem & æmulationem, in quibus homines mundani versantur, qui contendunt inter se de possessionibus vel honoribus, & pro his ad inuicem æmulantur.

Hora est ergo nos iam de somno surgere: quia ppior est nostra salus, quàm quum credidimus. Quasi dicat: Non possumus excusationem habere negligendi, quod expectamus, tanquam nimium differatur. Quia propior est nostra salus, quam quum credidimus. In principio nanque fidei mundati sumus per baptismum à culpa, nunc autem per meritum digni sumus corona: & ideo magis appropinquauimus ad salutem. Vel ideo magis est salus propinqua, quia magis est mors vicina. Nam precio
Psal. 115 sa est in conspectu domini mors sanctorum.

Rursus, hora est iam nos de somno surgere: quia nox præcessit, dies autem appropinquauit. Quasi dicat: Ante aduentum Christi fuit nox erroris & infidelitatis & ignorantiæ: sed iam post aduentum Christi, dies fidei, veritatis & gratiæ rutilauit. Vnde iam non possumus excusationem habere, tanquam ignoremus veritatem occultam. Quia
Ioan. 1 lex per Moysen data est, gratia & veri-
tas per Iesum Christum facta est. Nam
Esa. 9 populus gentium, qui ambulabat in te-
nebris, vidit lucem magnam. Et certe
2. Pet. 2 melius est viam veritatis non agnosce-
re, quam post agnitam retro ire: quia ser
Luc. 12 uus sciens voluntatem domini sui, &
non faciens vapulabit multis.

Item hora est iam nos de somno surgere, scilicet, quia mundus transit & concupiscentia eius. Et ideo non in co- 1. Ioan. 2
messationibus & ebrietatibus, quo ad gulam: Non in cubilibus & impudicitijs, quo ad luxuriam: Non in conten- 22
tione & æmulatione, quo ad iracundiam & inuidiam, ambulare debemus. Sed induamus dominum Iesum Christum, id est, doctrinam domini nostri Iesu Christi, & in nouitate spiritus ambulemus.

Abijciamus ergo opera tenebrarum,
id est, peccata, quæ in tenebris fiunt: Rom. 8
quia qui male agit odit lucem: vel quæ
sunt à principe tenebrarum, id est, dia- Ioan. 3
bolo, vel ad tenebras exteriores transmittunt. Et induamur arma lucis, id est,
opera bona, quæ sunt à lucis autore. Iacob. 1
Quoniam omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est descendens à patre luminum. Vel, quæ lucere debent coram hominibus,
vt videntes opera nostra bona, glorifi- Mat. 5
cent patrem nostrum qui in cœlis est Vel quæ transeunt tunc ad lucem, per
quam iusti fulgebunt sicut sol in regno Matt. 13
patris eorum: sic videlicet, vt non in tenebris vitiorum, erroris, & infidelitatis & ignorantiæ, sed in die virtutum, fidei & veritatis & gratiæ ambulemus honeste, vt coram Deo & hominibus placeamus. Propterea fratres & filij, qui salutem nostram, id est, natiuitatem saluatoris nostri expectamus propinquam, qui ad hoc natus est, vt saluum faceret populum suum à peccatis eorum,
surgamus à somno peccati, & abijcia- Matt. 1
mus opera tenebrarum, vt sacrosanctam natiuitatem ipsius digne celebrare possimus, ipso præstante, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus per omnia secula seculorum, Amen.

DO-

Dominica secunda in Aduentu domini.

Christus cur propheta magnus dicatur, quadruplex aduentus Christi, de quadruplici acceptione Hierosolymorum, de quadruplici pace, deniq; de quadruplici Ecclesiæ renouatione.

SERMO VNICVS.

CCE veniet propheta magnus, & ipse renouabit Hierusalem. Propheta magnus intelligit Christus. De quo legit in Deuteronomio: Prophetam suscitabit vobis dominus de fratribus vestris: ipsum tanquam me audietis. Et de q in Euãgelio dicitur: Propheta magnus surrexit in nobis. Et: Quia Deus visitauit plebem suam. Christus autem appellatur propheta, tum propter occultorum intelligentiam, tum propter scientiam futurorum, Deus scientiarum, dominus occultus, occultorum omnium indagator, qui scrutatur renes & corda, cuius oculis omnia nuda sunt & aperta. Viuus est enim sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem spiritus & animæ, compagum quoque & medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis: & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. In quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt absconditi. Dicitur ergo propheta, tum quia reuelauit occulta, iuxta quod inquit apostolis: Omnia quæcunque audiui à patre meo nota feci vobis. Tum, quia prædixit futura, secundum quod ait: Dixi vobis prius quam fiat, vt quum factum fuerit credatis.

Deut. 18 · Lucæ 7 · Christus propheta cur sit dictus · Psal. 7 · Heb. 4 · Ioan. 15 · Ioan. 13

Magnus ergo censetur propheta, nõ solum quia dominus prophetarum, sed quia spiritum & totum accepit & semper habuit. Nam soli Christo datus est spiritus fine mensura, in quo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter: cæteri vero de plenitudine eius accipiunt. Quia vnguentum à capite eius descendit in barbam, & à barba in oram vestimenti defluit. Solus enim Christus spiritum semper habuit permanentem. Super quem, inquit, videris spiritum descendentem & manentem, hic est qui baptizat, & cæt. Requieuit enim super eum spiritus sapientiæ & intellectus, & quæ sequuntur. Cæteri vero non semper, sed ad horam spiritum habuerunt, secundum quod Helizæus inquit ad Giezi: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine est, & dominus cælauit hoc à me, & non iudicauit mihi. Spiritus enim vbi vult spirat, diuidẽs singulis pro vt vult.

Ioan. 3 · Col. 2 · Ioan. 1 · Psal. 132 · Ioan. 1 · Esa. 11 · 4. Reg. 4 · Ioa. 3 · 1. Cor. 12

Veniet ergo propheta magnus. Quatuor redemptoris aduentus, scriptura sacra distinguit. Primum in nube, secundum in rore, tertium in turbine, quartum in igne. In nube carnis, in rore gratiæ, in turbine mortis, in igne iudicij. In nube carnis, vt mundum redimeret. In rore gratiæ, vt spiritum illuminet. In turbine mortis, vt corpus incineret. In igne iudicij, vt seculum iudicet. De primo: Exiui à patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad patrem. Venit autem in nube carnis. Vnde propheta: Ascendet dominus super leuem nubem, id est, assumet carnem à peccatis immunem, & intrabit in Aegyptum, id est, descendet in mundum. Hic est enim Angelus ille, qui secũdum Apocalypsim Ioannis descendit de cœlo, amictus nube: quia venit ad nos calciata deitas, id est, nube carnis obtecta.

Aduentus Christi quatuor · Ioa. 16 · Esaia 19 · Apo 10

De secundo: Si quis diligit me, sermonem meum saruabit, &c̃. Venit autem in rore gratiæ. Vnde Psalmus: Sicut ros hermon qui descendit in montem Sion. Hermon enim interpretatur lumen exaltatum. Is est enim Christus lux vera, quæ illuminat omnem hominem veniẽtem in hunc mundum, prius exaltatus in cruce, deinde exaltatus in cœlo, Sicut ipse dicit in Euangelio: Quum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. A quo ros gratiæ descendit in montem Sion, id est,

Ioan. 14 · Psal. 132 · Ioan. 1 · Ioan. 12

id est, in animã cœlesti speculatione sub limen. De cuius aduentu dicit per Prophetam: Rorate cœli desuper & nubes pluant iustum. Et iterũ: Descendet sicut pluuia in vellus, &c. De tertio. Cum venerit & pulsauerit, confestim aperiãt ei. Veniet enim in turbine mortis. Turbo quippe dicitur à turbando. Quid autem conturbat magis quam mors. Vnde scriptura: O mors quã amara est memoria tua. Quocirca dominus ait: Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Et iterum: Anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater saluifica me ex hac hora. De quarto: Videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli. Veniet autem in igne iudicij. Vñ Psalmus: Ignis ante eum præibit, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Et iterum: Ignis in conspectu eius ardebit, &c. Hos quatuor redemptoris aduentus repræsentat ecclesia in quatuor dominicis de aduentu domini, non solum numero dierum, sed etiã ratione officiorum. Quod etiã designatur per quatuor versus primi responsorij de aduentu, Qui sunt, Quique terrigenę, &c. Qui sedes sup Cherubin, &c. Tollite portas, &c. Gloria patri, &c. sicut prudẽs indagator intelligit, q nouit sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Veniet ergo propheta magnus, &c. Scitis charissimi q̃d Hierusalem quatuor modis accipitur, secũdum quatuor theologicos intellectus, historicum, allegoricum, tropologicum, & anagogicum. Est enim Hierusalẽ superior & inferior, interior & exterior. Cœlestis videlicet & terrestris, spiritualis & corporalis. Superior est in patria. Inferior est in via. Interior est in anima. Exterior est in Syria. Supior est ecclesia triumphans, de qua dicit Apostolus: Illa, quę sursum est, Hierusalẽ libera est, quæ est mater nostra. Inferior est ecclesia militantium, de qua dicit Propheta: Surge illuminare Hierusalem, &c. Interior est fidelis anima, de qua dicitur: Dabo in Sion salutem, & in Hierusalem gloriam meam. Exterior est miserabilis Hierosolyma. De qua dicitur: Hierusalem Hierusalem quæ occidis prophetas & lapidas eos, qui ad te missi sunt. Hierusalem quippe visio pacis interpretatur. Est autem pax peccatorum, pax conuersorum, pax iustorũ, & pax beatorum. Pax peccatorum in vitijs, pax conuersorum in moribus, pax iustorum in gratia, pax beatorũ in gloria. De pace peccatorum in vitijs, dicit Psalmus: Zelaui in peccatoribus pacem peccatorum videns. Hãc autem pacẽ vidit Hierusalem exterior, id est, miserabilis Hierosolyma, quam modo possident peccatores, qui de vanitate conueniunt in idipsum. De pace cõuersorum in moribus, inquit Apostolus: Christus est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, vt duos condat in semetipso parietes, in vno nouo homine faciens pacem. Hanc pacem videt Hierusalẽ inferior, id est, ecclesia militantium, qui ambulant in domo domini cũ consensu. De pace iustorum in gratia dominus ait: Pacem relinquo vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. Hanc autem pacem videt Hierusalem interior, id est, fidelis anima. Quia fructus spiritus est, charitas, gaudium, pax, patientia. De pace beatorum in gloria dicit Propheta: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Hanc autem pacem videt Hierusalem superior, id est, ecclesia triumphantium, quoniam inter electos est pax super pacem. Porro pacem temporis instãter oramus, dicentes: Da pacem domine in diebus nostris, sed eã peccatis exigentibus fere nusquã habemus: qa sustinuimus pacem & nõ venit, quæsiuimus bona & ecce turbatio. Quatuor autem modis Hierusalem, id est, ecclesia renouatur. Sacramentis & moribus, miraculis & mandatis. De renouatione sacramentorum Moyses inquit in lege: Vetustissima veterum comedetis & nouis superuenientibus vetera proijcietis. Vetustissima sunt moralia, vetera sunt legalia, noua sunt euangelica. Nos ergo vetustissima veterum, id est, moralia præcepta comedimus, hoc est, ad nutrimentum spiritualis vitæ seruãda suscipimus, sed superuenientibus nouis, id est, euangelicis sacramentis, proijcimus vetera, id est, legalia, vt agnum paschalem, superueniente corpore Christi, & circuncisionem, superueniente baptismo. Nam cũ veritas venit, figura cessauit, & euanuit vmbra, cum lumen refulsit. Propter q̃d dicit

Esaiæ 45 / Psal. 71 / Lucæ 12 / Turbo qd / Eccle. 41 / Matt. 26 / Ioan. 12 / Lucæ 21 / Psal. 96 / Psal. 49 / Dominicarum quatuor aduẽtus ratio quæ / Deut. 32 / Hierusalẽ quatuor modis accipi / Gal. 4 / Esaiæ 60 / Esaiæ 46 / Matt. 23 / Pax quadruplex / Psal. 72 / Ephe. 2 / Psal. 54 / Ioan. 14 / Gala. 5 / Psal. 4 / Hiere. 8 / Leuit. 26

dicit Apostolus: Vetera transierũt, & ecce noua facta sunt omnia. O quam vtilis renouatio, quæ legalia mutauit in euangelica. Legalia namque significabant & nõ iustificabant. Propter quod dicit Apostolus: Abraham signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei. Euangelica vero significabant & iustificabant. Propter quod dicit Apostolus de baptismo: Quia sepulti sumus cum illo per baptismum in mortem. Et dominus in Euangelio: Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Illa quidem ęgritudinem ostenderant, sed salutem non conferebant. Propter quod inquit Propheta: Dedi eis præcepta non bona, & iustificationes non bonas, in quibus non viuant. Cui consonat Apostolus dicens: Lex neminem ad perfectum adduxit. Imo, lex subintrauit, vt abundaret delictum. Hæc autem ostendunt infirmitatem, & conferunt sanitatem. Propter quod dominus inquit in Euangelio: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Hic est Samaritanus, q appropians vulnerato sup infudit vinum, & oleum: quem prius sacerdos & Leuita videntes dimiserant incuratum. Venit ergo propheta magnus & ipse renouabit Hierusalem.

2.Cor.5 Rom.4 Col.2 Mar.16 Ezech.20 Heb.7 Rom.5 Matt.11 Luc.14

De renouatione morum dicit Apostolus: Exuite veterem hominem cum actibus suis, & induite nouum, qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Vetustas hominis intelligitur culpa, nouitas hominis intelligitur gratia: Illa contrahitur originaliter ab Adam, hæc confertur liberaliter per Iesum. Per illã animus deformatur, per hanc reformatur. Exuamus itaque veterem hominem cum actibus suis, id est, deponamus vetustatem culpæ, quam contraximus ab Adam, cum actibus suis, id est, cum vitijs & peccatis, & induamus nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, id est, assumamus nouitatem gratiæ, quæ confertur per Christum, & in nouitate spiritus ambulemus, secundum quod pręmisit Apostolus: Renouamini spiritu mentis vestrę. Propter

Ephe.4 Rom.6 Ephe.4

quod alibi dicit: Expurgate vetus fermẽtum vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis. O quam vtilis renouatio, quæ vitiosos efficit virtuosos. In tantum enim inueterauerant homines per peccatum, vt etiam mutauerint gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum & quadrupedum & serpentium. Sed Christus adueniens perdidit idololatriam, secũdum illud Propheticum: Eleuabitur dominus solus in die illa, & idola penitus contereutur. In illa die proijciet homo idola argenti sui, & simulacrum auri sui, quæ fecerat sibi, vt adoraret talpas & vespertiliones. Veniens autem pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem inimicitiæ soluens, abstulit cerimoniam à Iudæis, & idololatriam à gentibus: vt duos condat in se metipso parietes in lapide angulari, in vno nouo homine, faciens pacem inter ipsos & Deum. Venit ergo Propheta magnus & ipse renouabit Hierusalem.

1.Cor.5 Rom.1 Esa.2 Ibidem Ephe.2

De renouatione miraculorum inquit scriptura: Innoua signa, & immuta mirabilia. Signa sunt sacramenta, mirabilia sunt pdigia. Signa igitur, id est, sacramenta dominus innouauit, & mirabilia, id est, prodigia immutauit. Nam primus Adam fuit de virgine terra factus, secũdus Adã fuit factus de virgine fœmina. Primus Adam fuit vir in ipsa creatione, secundus Adã fuit vir in ipsa conceptione, sicut Propheta prædixerat: Nouum faciet dominus super terram, fœmina circũdabit virũ gremio vteri sui. De latere primi Adæ dormientis formata est Eua. De latere secundi Adæ moriẽtis formata est ecclesia. Protoplastus & Eua fuerunt duo in carne vna: Christus & ecclesia duo sunt in corpore vno. Illi duo in vna natura: isti duo in vna persona. O quam vtilis renouatio, per quam cæci vident, & claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Venit ergo Propheta magnus, & ipse renouabit Hierusalem.

Eccl.36 Hie.31 Luc.7

De renouatione mandatorum inquit Propheta: Ecce dies veniunt dicit
Hier. 31 dominus, & consummabo testamētum nouum super domum Israel, & super domum Iuda, non secundum testamentum, quod feci patribus eorū in die qua apprehendi manū illorum, vt educerem eos de terra Aegypti: sed dabo leges meas in mentes eorum, & in corda eorum superscribam eas. Lex quippe vetus scripta fuit in tabulis lapideis: lex autem noua in tabulis cordis. Illa dabatur duris: ista deuotis. Illa incredulis: ista fidelibus. Propterea dominus inquit in Euāgelio:
1. Ioan. 13 Mandatum nouum do vobis: vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Audistis quia dictum est antiquis: Diliges
Mat. 5 proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. O quam vtilis renouatio, per quam iniuria mutatur in gratiam.
Leuit. 24 Lex quippe vetus reddebat oculum pro oculo, dentem pro
Matt. 5 dente, manum pro manu. Lex noua pręcipit: si percusserit te quis in vnam maxillam, prębe ei & alteram: si abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium: si angariauerit te mille passus, vade cum eo & alia duo.
Ioan. 1 Lex enim per Moysen data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Venit ergo Propheta magnus & ipse renouabit Hierusalem.

Cum autē venerit filius hominis in
Mat. 19 sede maiestatis suæ, tunc Hierusalem, id est ecclesiam perfectissime renouabit. Sicut Ioannes in Apocalypsi testatur: Vi
Apo. 21 di ciuitatem sanctam Hierusalem nouā, descēdentem de cœlo, à Deo paratā, sicut spōsam ornatā viro suo. Et dixit q̄ sedebat in thrōno: Ecce noua facio oīa.

Dominica tertia in Aduētu dn̄i.

De quatuor naturalibus mentis affectibus, de gaudio bonorum & malorum, cordis & carnis, & in prosperis & aduersis quid sit agendum.

SERMO I.

Phil. 4 Gaudete in domino semper iterum dico, gaudete: modestia vestra nota sit omnibus hominibus: dominus enim prope est. Sacrosanctum redemptoris aduentum, quem antiqui fideles cum ingenti desiderio expectauerunt, nos cum magno gaudio debemus celebrare: quia quem illi expectauerant promissum, nos celebramus exhibitum. Nā lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Gaudium vero cordis, tam ore quam opere debemus exprimere; sed modeste: Propter quod Ioan. 1 dicit Apostolus.

Gaudete in domino semper: iterum dico, gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: dominus enim prope est. Docet ergo in quo debeamus gaudere, cum dicit in domino. Quam diu, cum dicit semper. Qualiter, cū dicit: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Ac si dicat, modeste. Quare? Quia dominus prope est. Nota singula diligēter: quia nihil est in eis, quod suauem non redoleat intellectum. Ergo gaudete in domino semper. Nostis, vt credimus, quia sæpe vidistis quod Romanus pontifex, tam in quadragesima, quam in aduentu, aufrigiata mitra non vtitur, nisi tantum in illa mediana dominica quadragesimæ, quando cantatur ad introitum, Lætare Hierusalem, nec non in mediana dominica de aduentu, quando cantatur ad introitum: Gaudete in domino semper. Vtrumque officium gaudium & exultatiōem commemorat, lætitiam & iocunditatem inducit. Cuius rei causam & rationis mysterium vobis ad præsens prætermittimus assignare: quoniam in præteritis nos meminimus assignasse. Gaudete in domino semper &c̄.

Quatuor sunt naturales mentis affectus: dolor & gaudium, timor & spes. Dolor & gaudium de præsenti, timor & spes de futuro. Dolor & timor de malo: gaudium autem & spes de bono. Affectus mentis quatuor. Attendite quomodo ista sibiinuicem colligantur. Nam duo prima sunt de pręsenti: duo vltima de futuro. Primū & tertium sunt de malo: Secundum & quartum de bono. Hinc homines metuunt, cupiunt, gaudentq; dolentque. Istæ sunt duæ molę, superior & inferior: inter quas moli debet anima Christiana. Molę duę inter quas aia debet moli. De quibus in lege præcipitur: Non accі-

accipies loco pignoris superiorē & inferiorem molam. Inter gaudiū siquidem & dolorem, tanquam inter duas molas, in hac mortali vita versari debemus: vt vtꝗ dolor tēperet gaudiū, ne dissoluamur: gaudiū vero dolorē, ne confundamur. Nimius enim dolor, immoderatus vtꝗ & cōtinuus, mentē cōfundit: nimiū vero gaudium, immoderatum similiter & continuum, mentem dissoluit. Propter q̄d dicitur: Interpone tuis interdum gaudia curis. Quod caret alterna requie durabile non est. Audi gaudium nimiū quod dissoluit: Cithara & lira & tympanum & vinum in conuiuijs vestris. Ecce gaudium & lætitiam: occidere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes & bibere vinum. Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Audi dolorem nimium, qui confundit: Omnes manus dissoluentur, & cor hominis tabescet: tortiones & dolores tenebunt, quasi parturiens dolebunt. Inter has ergo molas versari nos Apostolus docet: Gaudete cū gaudentibus, flete cū flentibus. Et alius itē ait: In die bonorum non immemor sis malorum.

Deut. 24 · Esaiæ 5 · Esaiæ 22 · Esa. 3 · Roma. 12 · Eccl. 11

Cum igitur nobis aliqua prosperitas euenit, prouidendum est nobis, ne dissoluti nimium gaudeamus: memores eius semper quod legitur: Risus dolore miscetur, & extrema gaudij luctus occupat. Nouerat hoc ille qui dixerat: Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium. Et ideo cum dixisset Apostolus: Gaudete in domino semper, adiunxit: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Acsi diceret: Exultate cum modestia, lætamini cum mensura, & ipsa nota sit omnibus, quatenus luceat lux vestra coram hominibus, vt videntes opera vestra bona glorificent patrem vestrum qui in cœlis est: vt cortina cortinam trahat, & qui audit dicat veni.

Prouer. 14 · Iob. 30 · Matt. 5 · Apoc. 22

Similiter cum aliqua nobis cōtingat aduersitas, prouidendum est nobis, ne confusi nimium doleamus, memores eius semper quod dicitur: Ad vesperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia: quia post tempestatem tranquillū facit. Nouit hoc ille qui dixit: Conuertisti planctum meū in gaudiū mihi: conscidisti saccum meū & præcinxisti me lætitia, vt cantet tibi gloria mea, & non cōpungar. Nam grata superueniet, quæ non sperabitur, hora.

Psal. 29 · Tobiæ. 3 · Psal. 29

Item inter spem & timorē, tanquam inter duas molas versari debemus, vt videlicet timor temperet spem, ne præsumamus: Spes vero timorem, ne desperemus. Inter vtrumꝗ vola, medio tutissimus ibis. Ex nimio timore desperauit ille qui dixit: Maior est iniquitas mea, q̄ vt veniam merear. Ex nimia vero spe præsumpsit ille, qui dixit in corde suo, non requiret Deus. Ergo gaudete in domino semper, id est, quicquid boni feceritis ex hilaritate cordis, cum corporis lætitia faciatis: non ex tristitia neque ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus, & si per omnia vultus accessere boni. Nā & Psalmographus ait: Delectare in domino & dabit tibi petitiones cordis tui.

Gen. 4 · 2. Cor. 9 · Psal. 36

Porro cum dolor & gaudiū sint contraria, & semp gaudendū sit, iuxta quod monet Apostolus dicens: Gaudete in domino semper, nunquam est ergo dolendum: cum contraria, simul esse non possint. Quid est ergo quod dicit Psalmista: Pauper & dolens ego sum, & salus tua Deus suscepit me; Et quod dominus ait: Beati qui fletis, quia ridebitis? Verum gaudere de vno, & dolere de alio, non sunt contraria. Et ideo simul possumus & gaudere de bono, & dolere de malo. Quanquā quod dicitur: Gaudete in dño semp, non ad continuum actū, sed ad continuū habitū referatur: imo sicut de magno gaudio fletus sępe pcedit, ita de magno fletu sępe nascitur gaudiū. Vt cum anima de peccatis suis compungitur & conteritur, suspirat & plorat, continuo accepta spe veniæ sanatur & illustratur, dilatatur, & iocundatur, vt dicere valeat cum Propheta: Secundum multitudinem dolorum meorū in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Sicut enim non est pax ossibus à facie peccatorum, quia ignis rationis nunquam extinguitur: sic omnis gloria filiæ regis ab intus: quia gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Gaudeamus igitur non in hoc seculo, sed in domino, Secun-

Psal. 68 · Luc. 6 · Psal. 93 · Psal. 37

Iesum Christum: qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Quod ipse nobis & vobis præstare dignetur, qui est super omnia Deus benedictus in secula.

Dominica in LXX.

De graui iugo super filios Adam, in ingressu, progressu & egressu, & de occupatione honesta & utili.

SERMO I.

Eccle. 40

Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsq; in diē sepulturæ in matrem oīm. Mater omnium hominum terra est, & eadem est omniū hominum sepultura. Propter quod Iob dicebat: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. In verbis autem propositis circa statum humanæ conditionis tria præcipue considerare debemus: Ingressum, progressum, & egressum. De progressu præmittitur: Occupatio magna creata est omnibus hominibus. De ingressu subiūgitur: A die exitus de ventre matris eorum. De egressu concluditur, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. Circa quemlibet vero statum considerare debemus quod interponitur: & iugum graue super filios Adam. Graue quidem est in ingressu, grauius est in progessu, grauissimum in egressu. Merito ergo flebat & dicebat Propheta: Quare de vulua matris egressus sum, vt viderem laborem & dolorem, & consumerentur in confusione dies mei. Formatus ē enim homo de terra, cōceptus in culpa, natus ad pœnam. Agit praua quæ non licent, turpia quę non decent, vana, quæ non expediunt: fiet cibus ignis, esca vermis, massa putredinis. Ecce quā graue iugum creatum est super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. Exponam id planius, edisseram id plenius, ostendens de quo factus est homo, quid faciat homo, qd futurus sit homo. Formatus est homo de puluere, de luto, de cinere: quodque vilius est, de spurcissimo semine conceptus, in pruritu carnis, in feruore libidinis, in fœtore luxuriæ: Quodque deterius est, in labe peccati: natus ad laborem, timorem & dolorem, quodque miserius est, ad mortem. Agit praua, quibus offendit Deum, offendit proximum, offendit seipsum. Agit turpia, quibus polluit famā, polluit personam, polluit conscientiam. Agit vana, quibus negligit seria, quibus negligit vtilia, negligit necessaria. Fiet cibus ignis, qui semper vrit & ardet inextinguibilis: esca vermis, qui semper rodit & comedit immortalis: massa putredinis, q̄ semper fœtet & sordet horribilis. Si mihi non creditis, scripturæ credatis. Formauit, inquit, dominus Deus hominem de limo terræ. Propter quod ipse dicit ad Deum: Memento quæso quod sicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me. Et Deus inquit ad ipsum: Cinis es & in cinerem reuerteris. Comparatus sum, inquit, luto & assimilatus sum fauillę & cineri. Audistis enim de q̄ formatus est homo: sed audite de quo conceptus. Quis, inquit, potest facere mūdum de immundo conceptum semine? Ecce in iniquitatibus cōceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Nemo mundus à sorde peccati, nec infans vnius diei, qui natus est super terram. Audite ergo ad quid natus est homo. Auis, inquit, nascitur ad volatum, & homo natus est ad laborem. Cuncti dies eius laboribus & ærumnis pleni sunt: nec requiescit per noctē mens eius. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra & nunquam in eodem statu permanet. Talis ergo factus est homo.

Sed audite quid faciat homo. Gloriātur, inquit, cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Propterea tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciāt ea quę non conueniant, nō expediunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, cæterisq;

Margin notes (left column): Mater omnium. / Iob 1 / Conditio humana tria habet consideranda. / Hie. 20

Margin notes (right column): Vñ factus sit homo. / Quid faciat homo. / Quid futurus sit homo. / Gen. 3 / Iob 14 / Psal. 50 / Iob 7 / Ad quid natus sit homo. / Iob 14 / Pro. 2 / Rom. 1

Gen. 6 riisq; vitijs & peccatis, quæ Paulus enumerat ad Romanos. Vides itaq; deus quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum quod hominem fecisset in terra, tactusque dolore cordis intrinsecus: Delebo inquit, hominem quem creaui. Ecce quid fecit homo.

Psal. 145 Sed audite quid fiat: Exibit, inquit, spiritus eius, & reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Psal. 103 Auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Iob 13 Qui quasi putredo consumendus est, & quasi vestimentum quod comeditur à tinea. Iob 25 Homo putredo, filius hominis vermis: vindicta carnis impij, vermis & ignis. Esa. 66 Vermis, inquit, eorū non morietur & ignis eorū non extinguetur. Iudit. 16 Et dabit dominus Deus ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum. Vere ergo occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super filios Adam. Differentia inter iugū Christi & iugum diaboli. Beati tamen qui occupantur in bonis: quia de bonis transibunt ad optima. Miseri vero qui occupantur in malis: quia de malis transibūt ad pessima. Beati quoque qui iugum Christi portant, quod est graue in principio, sed semper in fine suaue. Miseri vero qui iugum diaboli portant, quod suaue est in principio, sed in fine semper est graue. Hanc autem humanæ conditiōnis miseriam considerat & deplorat ecclesia, gemens & lachrymans ad introitum, cum Propheta legens & recolens Psal. 114 lapsum humanum: Circundederūt me, inquit, gemitus mortis, dolores inferni circundederunt me. Ne vero præ nimio dolore desperet, statim in gradali miseri cordiam commemorat conditoris: Psal. 9 Auditor, inquit, in opportunitatibus, in tribulatione, sperent in te, qui nouerunt nomen tuum: quoniam non dereliquisti quærentes te domine.

Occupatio vtilis & honesta. Occupationem autem honestam & vtilem dominus indicat in Euangelio, Matt. 20 conducens in vineam operarios, vt redđat illis mercedem: & Apostolus inhonestam & inutilem occupationem in 1. Cor. 9 epistola edocet euitare: Nescitis, inquit, quod hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis. Ego autem sic curro: non quasi in incertum. Sic pugno: non quasi aerem verberans &c. Inter iugum & iugum, Propheta distinguit in tractu, De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam. Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Ecce iugū diaboli graue, de quo dicitur per Prophetam. Computruit iugū à facie olei. Vnde mox subdit: Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te domine. Ecce iugum Matt. 11 Christi suaue, de quo veritas inquit: Iugum meum suaue est & onus meum leue.

In die cinerum seu capite ieiunij.

De ieiunij dignitate, & vtilitate, triplici solēni ieiunio, videlicet quatuor temporum, quadragesimæ, & vigiliarum, demodo ieiunij, orationis unguento, & Eleemosynarum largitione.

SERMO I.

TV cum ieiunaueris vnge caput tuum, & faciem tuam laua. Matt. 6 Dignitas ieiunij multipliciter cōmendatur, A loco, à tempore, ab autore. Ieiunij dignitas. Fuit enim ieiunium præceptum à Deo, præceptum Adæ, præceptum in principio, præceptum in Paradiso: Gen. 2 de ligno scientiæ boni & mali ne comedas: quacunque die comederis, morte morieris. Primum ergo præceptum, quod Deus intulit homini, de ciborum extitit abstinentia. Quod donec ipse custodiuit, fideliter perstitit. Vbi vero transgressus est, mortaliter corruit. Vnde per eius contrarium intelligi potest, quàm bonum sit ieiunium. Omnis enim anima, quæcunque se non humiliauerit in ipso ieiunij die, exterminabitur de populo suo. Leuit. 23

Vtilitas ieiunij. Vtilitas ergo ieiunij multiplicius assignat. Legit enim ieiuniū valuisse ad irā dei

dei placandã & veniã impetrandã: ad pœnã vitandam, & nequitiam extirpandã: ad munditiam retinendam, & ignorantiam repellendã: ad victoriã consequendam & gratiam obtinẽdam. Valet ergo ieiunium ad iram placandam, secũdum q̃d Daniel orauit dominum in ieiunijs, panem desiderabilem nõ comedens, carnesq; & vinum non gustans: Auertatur, inquit, obsecro ira tua à ciuitate tua Hierusalem, & à monte sancto tuo. Placare domine, attende & fac ne moreris. Adhuc ipso loquente, ecce vir Gabriel tetigit eum in hora sacrificij vespertini, & nũciauit preces eius exauditas à domino.

Iram Dei placat ieiunium. Dan. 10

Dan. 9

Valet ad veniam impetrandam, secũdum quod ad prædicationem prophetę viri Niniuitæ prædicauerunt ieiunium: homines & iumenta, boues & oues, & pecora non gustauerunt quidquam aut biberunt. Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi essent cito à via sua mala, & misertus est super malitia quam locutus est, vt faceret eis.

Ieiunium veniã Dei impetrat. Ionæ. 3

Valet ad pœnam vitandam, secundũ quod Hester ad consilium Mardochæi tribus diebus & tribus noctibus ieiunauit, & ex tunc ad regem ingressa impetrauit reuocationem sententiæ, quam Aman protulerat aduersus Iudæos, vt vniuersi perirent.

Hester 4

Valet ad nequitiam extirpandam, secundum quod Veritas inquit in Euangelio: Hoc genus dæmoniorũ non ejcitur, nisi in oratione & ieiunio. Lunaticus enim ille stridebat, spumabat, & arescebat. Stridebat per iracũdiam, spumabat per luxuriam, arescebat per ignauiam. Quare? Spiritus iracundiæ, spiritus luxuriæ, spiritus ignauiæ, per orationẽ & ieiunium expelluntur.

Nequitiã extu pat ieiunium. Mat. 17

Valet ad mundiciam retinendam, secundum quod Daniel & tres pueri proposuerunt non pollui de mensa regis, neq; de vino potus ipsius, & rogauerunt principem eunuchorum, ne contaminarentur: comederũt legumina, & biberunt aquam, & apparuerunt vultus eorum meliores.

Mundiciã conseruat ieiunium. Dan. 1

Valet ad ignorantiam expellendam, secundum quod Paulus fuit in conuersione tribus diebus & tribus noctibus non videns, & non manducans neque bibens. In quo triduo creditur Euangelium didicisse à spiritu sancto. Vnde gloriatur fuisse se theodidactum, dicens: Neque ab homine, neque per hominem, illud accepi, sed per reuelationem Iesu Christi.

Ignorantiã expellit ieiuniũ. Act. 9

Gal. 1

Valet ad victoriam consequendam, secundum quod cæteræ tribus pugnantes aduersus Beniamin pro vxore Leuitæ, secundo succubuerunt in prælio: donec peracto ieiunio præualẽtes, tribum illam pene penitus deleuerunt.

Victoriã cõsequitur ieiuniũ. Iudic. 20

Valet ad gratiam obtinendam, secũdum quod spiritus sanctus in die Pentecostes super apostolos ieiunos descendit, Petro testante: Non sunt hi ebrij, cũ sit hora diei tertia.

Gratiã cõsequitur ieiunium.

Act. 2

Quia vero longum esset ex sacris scripturis singulas virtutes ieiunij numerare, illud potissimum attendamus, quod per temporale ieiunium meremur æternum conuiuium. Iuxta quod veritas ait: Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Edemus enim & bibemus super mensam eius in regno suo, si sic à cibis ieiunemus in corpore, vt & à vitijs ieiunemus in mente. Aliter enim ad modicum valet ieiunium, sicut dominus Iudæis improperans, ait: Cum ieiunaretis per septuaginta annos, nunquid ieiunastis mihi? Et alibi: Neomenias vestras & ieiunium vestrum odiuit anima mea. Et iterum: Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie, & omnes debitores vestros repetitis, & cæt. Magnum ergo & salutare ieiunium est à vitijs declinare. De quo dominus per Prophetam: Sanctificate ieiunium. Et alibi: Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, &c. Sic ieiunauerunt apostoli, De quibus ait: Nõ possunt filij sponsi lugere, quãdiu cum illis est sponsus. Veniet autem dies cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt.

Conuiuiũ æternum meret per tẽporale ieiunium. Lucæ 6 Lucæ 22

Zach. 7

Esaiæ 1

Esaiæ 58

Salutare ieiunium quod. Ioel 1 Esaiæ 58

Mat. 9

Triplex est autem solenne ieiunium, quod generaliter indicit ecclesia. Primum in quatuor temporum obseruantia. Secundum in quadragesimalium abstinentia. Tertium in festiuitatum vigilia. Quodlibet eorum certis temporibus, certisque diebus,

Ieiuniũ solenne triplex.

certis rationibus, certisque causis est instituturn.

Quæ singula diligenter inuestigare nos conuenit, vt non solum, quid fiat, sed qualiter fiat, & quare fiat, ex ordine cognoscamus. Primum ergo ieiunium, quod agitur in quatuor temporum obseruantia, tribus de causis quater in anno fit, sub trinario: videlicet, ad prosequendum imperium, ad delendum peccatum, & ad exprimendum mysterium.

Ieiunia quatuor temporum.

Ad prosequendũ imperium agitur hoc ieiunium, quia præceptum est legis, quod ante legem legitur obseruatum, vt ex omnibus Deo primitiæ persoluantur.

Exo. 23

Hoc autem præceptum etiam ad tempus extenditur, vt sicut quatuor sunt anni tempora, & in quolibet tempore sunt tres menses, ita nos pro primitiis quatuor vicibus ieiunemus in anno, & in qualibet vice tribus diebus, ad gloriam Trinitatis. Hoc quadripartitum ieiunium principium habuit ex veteri testamento, sicut legitur in propheta: Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi, domui Israel vertetur in dies festos. Nunc autem conuenientius ieiunatur, in Martio scilicet, & in Iunio, in Septembri & Decembri. In Martio nanque fuit mundus conditus & redemptus: & verbum caro factum est, & habitauit in nobis. In Iunio lex fuit condita, & sanctuarium institutum, & præcursor natus est saluatoris. In Septembri expiatio facta fuit, & propiciatio impetrata, & mater orta est redemptoris. In Decembri mundatũ fuit templum & dedicatum, & natus est vnigenitus creatoris.

Zach. 8

Ioan. 1

Ad delendum peccatum agitur hoc ieiunium: vt sicut quatuor modis peccamus sub ternario, ita quatuor vicibus sub ternario ieiunemus.

Primo modo peccamus in patrem, peccamus in filiũ, peccamus in spiritum sanctum. In patrem peccamus per impotentiam & fragilitatem. In filium peccamus, per ignorantiam & simplicitatem. In spiritum sanctum peccamus, per duritiam & malignitatem. Patri nanque appropriatur potentia, filio sapientia, spiritui sancto benignitas: quibus contraria sunt impotentia, ignorantia, & malignitas. Hinc Veritas inquit in Euangelio: Qui peccat in patrem, remittetur ei, qui in filium, re mittetur ei, qui in spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Matt. 12

Secundo modo peccamus transgrediendo legem naturæ, transgrediendo legem scripturæ, & transgrediendo legem gratiæ. Hoc est triplex illud silentium, De quo legitur: Dum medium silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter perageret, omnipotens sermo tuus domine de cœlis à regalibus sedibus venit. Primum nanque silentium incepit, quando Cain interfecit Abel. Secundum incepit, quando sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Tertium erit vel forte iam est, quoniam superabũdauit iniquitas, & refriguit charitas multorum. Sap. 18 Gen. 4 Exo. 32 Matt. 24

Tertio modo peccamus in corde, peccamus in ore, peccamus in ope. Hi sunt tres mortui, quos dominus suscitauit, in domo, in porta, in monumẽto. Mors in domo est, peccatum in cogitatione: mors in porta est, peccatum in locutione: mors in monumento est, peccatum in actione.

Quarto modo peccatum distinguitur in peccatum originale, in peccatum veniale, & in peccatum mortale. Hi sunt, serpens, mulier & vir. Serpens, id est, concupiscentia, suggerit originaliter, mulier, i. sensualitas, comedit venialiter: vir, i. ratio, consentit mortaliter. Isti sunt quatuor quadrãtes: de quorum vltimo dominus dicit: Non exiet hinc donec reddat nouissimum quadrantem, id est, donec soluat in pœna, quod commisit in culpa. Peccatum triplex Mat. 5

Ad exprimendum mysterium agitur hoc ieiuniũ, quia sicut numerus ascẽdit ab vnitate ad vnitatem, si quater fiat multiplicatio ad ternarium: sic anima conscendit de virtute in virtutem, si quater agat ieiunium per ternarium. Fiat ergo prima multiplicatio ter vnum, tria: secũda, ter tria, nouẽ: fiat tertia multiplicatio, ter nouem, viginti septem: fiat quarta multiplicatio, ter viginti septem, octoginta vnum. Ecce per talem multiplicationem, numerus ab vnitate ascẽdit ad vnitatem, significans quod per tale ieiunium anima conscendit de virtute in Psal. 83

tute in

tute in virtutem, donec videat Deum deorum in Sion. Hæc autem multiplicatio bene competit animę propter quatuor sui status, quibus quatuor istæ multiplicationes conueniunt. Primus est status creationis. Secundus est status vegetationis. Tertius est status operationis. Quartus est status resolutionis. Primo statui cōuenit prima multiplicatio, quæ ab vnico profluit in ternarium: quoniā in statu creationis, anima suscipit & vnitatem essentię, & ternarium potentiarū: id est, vim irascibilem, vim concupiscibilem, & vim rationabilem. Secundo statui conuenit secunda multiplicatio, quę à ternario ascēdit ad nouennarium: quoniam in statu vegetationis, anima suscipit officium regendi corpus humanum, quod secundum naturalem contemperantiam influit & defluit per nouem foramina, id est, per duos oculos, duas aures, duas nares, vnum os, & duos inferiores meatus. Tertio statui conuenit tertia multiplicatio, quæ à nouem ad viginti ascendit: quoniam in statu operatiōis anima visibiles & corporales actiones exercet, quæ per viginti septem congrue designantur, qui numerus est solidus. Et habet triplicem dimensionem, ad similitudinem hominis, id est, ad longitudinem & latitudinem & spissitudinem. Quarto statui conuenit quarta multiplicatio, quæ post octoginta redit ad vnitatem: quoniam in statu resolutionis anima post varietatem vitæ præsentis, reuertitur ad puritatem naturæ. Nam corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Per octoginta nanq; terminus vitæ præsentis accipitur, dicente Propheta: Si in potentatibus, octoginta anni, & amplius eorum, labor & dolor. Ecce quibus rationibus quatuor tempora ieiunamus.

Status animę quatuor.

Sapien. 9

Psal. 89

Secundum vero ieiunium, quod agitur in quadragesimalium abstinentia, tribus de causis semel in anno, sub quadragenario celebratur. Propter trinum exemplum, propter diuinū præceptum, & propter numeri sacramentum.

Ieiunium quadragesimalei.

Propter exemplum ergo ieiunamus quadraginta diebus, quia Christus, Moyses & Helias totidem ieiunauerūt: ante legem, sub lege, post legem. Hoc est, in principio legis, in medio, & in fine. Ante legem Moyses ieiunauit, qui acceptuus legem ascendit in montem, & fuit ibi cū domino quadraginta diebus, panem nō comedens, & aquam non bibens. Sub lege ieiunauit Helias, q in fortitudine cibi vnius panis ambulauit per desertum quadraginta diebus, vsque ad montem Dei Oreb. Post legem ieiunauit Christus, qui statim post baptismū assumptus est à spiritu in desertum, & ieiunauit ibi quadraginta diebus & quadragita noctibus, & postea esuriit. Hinc forte apparuerunt discipulis Moyses & Helias in transfiguratione loquentes cum Christo.

Exod. 34

3. Reg. 19

Matth. 4

Matt. 17

Quadragenarius enim numerus sanctus est in scripturis. Nam Deus in diluuio XL. diebus & XL. noctibus aquas effudit abyssi. Nunc Moysi XL. diebus terram explorauerunt promissam Israeli. Israel XL. annis angelorum pane nutritus est in deserto. Ionas subuersionis Niniue XL. dierum spatio prophetauit. Christus quoque post resurrectionem quadraginta diebus remansit in terris. Hoc autem tempore potius quam alio ieiunamus, vt sicut exemplum imitatur exemplar, ita ieiunium Christiani, ieiunium Christi sequatur. Et sicut hoc tempore per abundantiam humorum membra laxantur ad malum, ita per abstinentiam ciborum membra restringantur ad bonū. Et sicut hoc tempore per esum illiciti cibi Adam descendit in mortem, ita per abstinentiam liciti cibi Christianus ascendat ad vitam, vt compatienti Christo cōpatiamur. Quia si volumus cōregnare, oportet & cōpati. Licet non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis: vt & mundati per abstinentiā, puriores accedamus ad Eucharistiam, quam si quis indigne manducat, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini.

Gene. 7

Num. 13

Exodi. 16

Ionę. 3

Acto. 1

2. Timo. 2

Rom. 8

1. Cor. 11

Propter præceptum vero ieiunamus quadraginta diebus, qa Deus in lege pcepit, vt ex omibus decimæ psoluantur, quod pceptum vsq; ad tēpus extēditur. Habet enim annus solaris trecētos sexaginta quinq; dies & quadrantem: qrum decimæ sunt triginta sex dies & dimidius

Exod. 22

dius,& decima pars quadrantis. Vt autem quadragenarius numerus compleatur dierum,additur decima decimę,quā ex præcepto legis minores Leuitæ,summo sacerdoti reddebant. Ecclesia quoq; decimam temporis decimans Christo, qui est pontifex futurorum bonorū,sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech,de triginta &quinq; diebus accepit p decima decimæ tres dies, &dimidium ad complēdum quadragenarium.Et quia non restabat adhuc decimare,nisi vnum diem & quadrantem, &decimam partem quadrantis, Ideo distulit cum missa ieiunium vsq; ad noctē in sabbato sancto paschali, secūdum q̄d dicitur in Collecta:Deus qui hanc sacratissimam noctem,&cæ.Propter sacramentū quoq; ieiunamus XL.diebus. Et quadragenarius numerus est supabundans, &ex suis partibus aggregatis ascendit ad quinquagenarium.Cuius partes aggregatæ sunt septem,vicenarius,denarius,octonarius, qnarius, quaternarius, binarius,&vnitas, quæaggregatæ reddūt quinquagenarium. Quinquagenarius autem quietem & remissionē significāt,propter quinquagenarium Iubilæum in quo debita remittebantur,& omnia quiescebāt.Ieiunamus ergo XL.diebus,per hoc significātes,quia sicut quadragenarius ex suis partibus aggregatis pertingit ad quinquagenarium,ita quadragesimale ieiunium cū suis partibus congregatis perducit ad quietem & remissionem æternam.

Hebræ. 9

Psal. 109

Leuit. 25

Sunt enim septem partes spiritualis ieiunij,videlicet,à septem capitalibus vitijs abstinere:à quibus tāquam à septem fontibus cætera vitia oriuntur.His ergo per ieiunium arefactis, cæteri vitiorum riuuli deficcantur. Ecce quibus rationibus quadragesimā ieiunamus. Tertium quoq; ieiunium, quod agitur in festiuitatum vigilia, tribus de causis indicitur. Sed vt compendiose pertranseam, id solum ad præsens notādum est, quod Deus in lege præcepit,vt in præcipuis solennitatibus omnes in Hierusalem ascenderent ad orandū: nec apparerent in conspectu domini vacui,sed offerrent. Nos igitur in præcipuis solennitatibus ascendētes Hierusalem,id est,in ecclesiam ad orandum,ne appareamus in conspectu domini vacui, & præter alias oblationes etiam ieiunium offerimus.

Ieiunium vigiliarū.

Deut. 16

Primum ergo ieiunium,est ieiunium primitiarum, secundum est ieiunium decimarum,tertium est ieiunium oblationum.In primo ieiunio,primitias mensium Deo reddimus. In secundo ieiunio, decimam anni persoluimus. In tertio vero ieiunio, dierū oblationes Deo tribuimus. Ecce quibus temporibus, quibus diebus, quibus ratiōibus,qbusq; causis ieiunare debemus. Quia vero Deus magis attendit modū in facto, q̄ factum in modo, magisq; considerat,quō aliquid fiat,q̄ quod aliquo modo fiat:ipse nos instruit,quō ieiunare debemus: Tu, inqt. cum ieiunas,vnge caput tuum,& faciem tuam laua: vnge caput tuum, id est, exhilara mentem vnguēto orationis. Et laua faciem tuam,id est, conscientiam tuam munda aqua miserationis. Quum ergo ieiunas,roga simul & eroga. Sunt enim præcipue tria vitia, scilicet, vana gloria,gula, & auaritia, de quibus primus Adam tentatus est & deuictus, de eisdem secundus Adam tentatus est & deuicit. His autem oppositæ sunt tres principales virtutes, oratio & ieiunium, & eleemosyna, quæ sibi merito coniunguntur: quoniam his duabus virtutibus, quasi duabus alis, ieiunium volat ad Deum. Vnde quum Veritas præmisisset in Euangelio de oratione & eleemosyna,statim subdidit de ieiunio.

Matt. 6 Ieiunij modus.

Alæ duæ ieiunij.

Sed valde cauendum est,ne forte dum ieiunamus, sub occasione ieiunij tria prædicta vitia committamus. Quidam enim ieiunant ex vana gloria,quidam ex gastrimargia, quidam ex auaritia. Primi sunt hypocritæ, ieiunando mendaces. Secundi sunt gulosi, ieiunando voraces. Tertij sunt cupidi, ieiunando tenaces. Primi ieiunant, vt occultetur exterius, quod continetur interius: extra simulant sanctitatem, sed intus conseruant iniquitatem: nolentes apparere quod sunt. Extermināt enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes. Sed amen dico vobis, qa receperūt mercedē suā. Secundi sunt gulosi, qui ieiunant vt magis comedāt, edentes rarius, vt edant auidius: non ad ne-

Vitia tria in ieiunio cauenda.

Hypocritarum ieiunium.

Matt. 6

Gulosorū ieiunium cuiusmodi.

ad neceſſitatem,ſed ad ſuperfluitatē: nō vt ſuſtentent naturam,ſed vt prouocent gulam. At eſca ventri,& venter eſcis. Deus autem & hunc & hanc deſtruet. Tertij ieiunant, vt quod ſubtrahunt voluptati,reponant cupiditati:gulam euacuant,vt crumenam adimpleant: ſed theſaurizant, & ignorant cui congregent illud. De taliter ieiunantibus ſcriptum eſt: Ecce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra,&c.

Auari qui iter ieiunant.

Eſa.58

Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum,vnguento orationis. Per vnguentū enim oratio deſignatur. Secundum illud: Muſcę morientes perdunt ſuauitatem vnguenti,id eſt,importunę cogitationes tollunt deuotionem orationis.

Vnguentū ořonis.
Eccle.10

Hoc autem vnguentum ex varijs ſpeciebus conficitur:alijs pertinentibus ad ſubſtantiam orandorum,alijs pertinentibus ad modū orantiū. Ad ſubſtantiam orandorum pertinēt ſeptem ſpecies. Hæ ſunt ſeptē petitiones, quæ continētur in oratione dominica,per quas duo principaliter expetuntur, bonorum adeptio, & malorum remotio.

Orōnis vnguentū gbus cōficiatur ſpeciebus.
Septē ſpecies ad ſubſtantiā orādorum ptinētes.
Matth.6

Bonorum aūt quædā ſunt æternalia, quædam ſpiritualia, quædā temporalia. Aeternalia petūtur in pręmium,ſpiritualia petūtur in meritū,tēporalia petuntur in ſuſtentaculū. De æternalibus dicitur: Adueniat regnum tuū. De ſpiritualibus dicitur: Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra. De tēporalibus ſubditur: Panē noſtrum q̄tidianum da nobis hodie, Maloꝝ autē alia ſunt præterita,alia ſunt pręſentia,alia ſunt futura. Pręterita ſunt dolenda,præſentia ſunt vincēda, futura ſunt præcauenda. De præteritis dicitur Dimitte nobis debita noſtra. De futuris additur: Ne nos inducas in tentationem. De præſentibus ſubditur: Sed libera nos à malo. Hæc ſunt illa quæ debemus orare, ſed omnia propter beatitudinem,dicente dn̄o: Petite & accipietis,vt gaudium veſtrum ſit plenum. Vnde his ſeptem ſpeciebus admiſcendæ ſunt aliæ ſpecies ſeptē. i. ſeptē beatitudines, quas ipſe Chriſtus enumerat in Euāgelio: Beati pauperes ſpiritu, qm̄ ipſorum eſt regnum cœloꝝ. Hæ ſpecies diſcretionis piſtillo teruntur in mortariolo memorię, ne durum conficiatur vnguētum, id eſt, ne oratio fiat in peccatum. Sunt enī qui aliud orant,q̄ debēt. Aliud q̄ debebat, orabat mater filioꝝ Zebedęi,quę ad ſuggeſtionē filioꝝ accedēs ad Ieſum orauit & petijt:Domine,dic, vt hi duo filij mei ſedeant,vnus ad dexteram tuam,& alius ad ſiniſtram in regno tuo. Propterea dominus reſpondit illis: Neſcitis quid petatis. Aliter quam debebat orabat Phariſæus,qui aſcendens in templum vt oraret,hoc apud ſe orabat: Domine,gratias ago tibi,quia non ſum ſicut cęteri hominū,raptores,iniuſti,adulteri, ſicut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in ſabbato,decimas do omniū quæ poſſideo. Propter q̄d dominus ſpecialiter intulit: Omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur.

Bona tria quæ petūtur in oratione dominica.

Mala tria à quibus liberari petimus.

Ioan.16

Beatitudines ſeptē.
Matth.5

Mat.20

Luc.18

Ad modum orantium pertinent ſeptem ſpecies. Hæ ſunt ſeptem virtutes, fides,ſpes,charitas,iuſtitia, fortitudo,prudentia,temperantia. His etiam admiſcēdæ ſunt ſeptem aliæ ſpecies. Hæ ſunt ſeptem dona gratiæ ſeptiformis,quę Eſaias enumerat dicēs: Requieſcet ſuper eū ſpiritus ſapientiæ,& intellectus,ſpiritus conſilij,& fortitudinis, ſpiritus ſcientię, & pietatis,& replebit eum ſpiritus timoris domini. Omnes hæ ſpecies deuotionis balſamo condiuntur in vaſculo ſapientiæ, quæ eſt odor ſuauiſſimus domino per quam incēſum dignum offertur in odorem ſuauitatis.

Modus orantium

Eſa.11

Sunt enim multi qui multum orant, ſed negligenter & indeuote,quod dominus prohibet: Cum,inquit,oratis nolite multum loqui, ſicut ethnici faciunt. Putant enim in multiloquio exaudiri. Tales cum orāt,aliud loquuntur in ore, & aliud meditantur in corde. De quibus conuenienter accipitur,quod dominus ait: Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longe eſt à me. De talibus dicitur: In ore ſuo benedicebant,& in corde ſuo maledicebant. In ore benedicunt, quia loquuntur eloquia veritatis: ſed in corde maledicunt, quia meditantur inania vanitatis. Aliter orauerunt Moyſes & Suſanna, qui clamauerunt ad dominum, & de neceſſitatibus eorum liberauit eos. Clamauerunt enim,non tam vocis intentione q̄ cordis deuotione, dicente Propheta:

Mat.6

Eſaie 29

Pſal.61

Pſal.106

Dele

Delectare in domino, & ipse dabit tibi
Psal.36 petitiones cordis tui. Expedit tamen vt
cordis deuotionem, oris pronunciatio
comitetur. Nam quod facit flatus carbo
ni, pronunciatio deuotioni. Audi per
Psal.95 Prophetam: Ad ipsum ore meo clamaui
& exultaui sub lingua mea: Hoc vnguē-
tum conficiendum est in secreto quodā
cubili, id est, in secretario conscientiæ.
Matt.6 Iuxta quod dominus dicit: Cum oraue
ris, intra in cubiculum tuum, & clauso
ostio ora patrem tuum. Claudendum
Eccli.10 est ostium, ne muscæ morientes subin-
trent, quæ perdant suauitatem vnguēti.
Hie.9 Nam ingreditur mors per fenestras. Si
Marci.11 sic orauerimus, tunc obtinebimus quod
dominus ait: Quæcunque petieritis in
Ioan.16 oratione credentes, accipietis. Et iterum:
Quidquid petieritis patrem in nomine
Mat.6 meo, fiet vobis. Cum ergo ieiunas, vnge
caput tuum vnguento orationis.

Sed & laua faciem tuam. Laua aqua
miserationis. Per aquam enim, eleemo-
syna designatur, secundum illud: Sicut
Eccle.3 aqua extinguit ignem, ita eleemosyna
extinguit peccatum. Vnde & eleemosy
na dicitur, non solum ab elimino, sed
ab heli, quod est deus, & moys, quod est
aqua. Inde eleemosyna, q̄si eleemosyna,
id est, aqua Dei. Quia per eleemosynam
maculæ peccatorum abluuntur à Deo.
Eleemosyna triplex Hæc aqua diuiditur in tres fontes.
Quorum primus manat ex corde. Secū
dus manat ex ore. Tertius manat ex o-
pere. Eleemosyna quippe tripliciter e-
rogatur. Ex corde per compassionem.
Ex ore per correptionem. Ex opere per
largitionem. De compassione cordis di-
2.Cor.11 cit Apostolus: Quis infirmatur & ego
non infirmor? Quis scandalizatur & e-
go non vror? Peccata proximorum, fri-
Mat.18 xoria sunt iustorum. De correptione o-
ris dominus ait: Si peccauerit in te fra-
ter tuus, corripe eum inter te & ipsum
solum. Si te audierit lucratus eris fratrē
Esa.58 tuum. De largitione operis inquit Pro-
pheta: Frange esurienti panem tuum, &
egenos vagosque induc in domum tu-
am. Singuli vero fontes in duos riuulos
diuiduntur. Quorum primus decurrit
Eleemosynā ordinate dandā esse. ad nos. Secūdus decurrit ad proximos.
Eleemosyna siquidem danda est ordi-
nate. Primo nobis, secundo proximis,
Crudelis enim & fatuus, qui alij compa
titur, & sibi nō miseretur, qui alium ca-
stigat, & se non emendat, qui alij subue-
nit, & se decipit. E contra præcipitur: Mi Eccle.30
serere animæ tuæ placens Deo. Eijce pri
mo trabem de oculo tuo, & tunc educes Mat.7
festucam de oculo fratris tui. Cum vide Esa.58
ris nudum operi eum, & carnem tuam
ne despexeris. Si sic dederimus eleemo-
synas, tūc sane merebimur quod domi- Luc.11
nus ait: Date eleemosynā, & omnia mū-
da sunt vobis. Eleemosyna quidem ma-
ximam fiduciam præstat apud altissi-
mum.

Cū ergo charissimi ieiunamus, vnga
mus caput nostrum oleo deuotę oratio
nis, & lauemus faciē nostram aqua piæ
miserationis, illo misericorditer conce-
dente, cuius verba sunt optimis vnguē-
tis fragrantia, qui est fons vitæ aquæ vi-
uæ salientis in vitam ęternam, dominus
Iesus Christus, qui est Deus benedictus
in secula. Amen.

In eodem die Cinerum.

De tribus colligationibus impie tatis, nimirum hæreticorum, pec catorum & damnatorum, de tri bus funiculis peccatorum, qui- bus Clerici ut plurimum deti- nentur ligati, & de dissolutioni- bus colligatorum.

SERMO II.

Hoc est maius ieiunium quod elegi. Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes. Si digne volu-
mus obseruantiam ieiuniorum celebra-
re, hoc ieiunium præ cæteris obserue-
mus, de quo dominus loquitur per Pro
phetam: Hoc est maius ieiunium quod Esa.58
elegi: dissolue colligationes impietatis,
&c.

Tres colligationes impietatis legi-
mus in scripturis, hæreticorum, pecca-
torum, damnatorum. Colligationes hę
reticorum, sunt falsa dogmata. Colliga
tiones peccatorum, sunt praua opera.
Colligationes damnatorum, sunt æter-
na supplicia.

De colligationibus hæreticorum ait
me

meretrix in parabolis: Intexui funibus lectulum meum, straui tapetibus pictis ex Aegypto: Meretrix enim, id est, hæretica prauitas, intexit lectulum suum, id est, doctrinam suam confinxit, funibus, id est, deceptionibus subtilibus quidẽ, sed tortis: vt eius castigatio sit quasi funiculus triplex qui difficile rumpitur, contextus de Theologicis autoritatibus, de Rhetoricis floribus, & de dialecticis argumentis. Sacras autem autoritates peruertit, sophisticas argumẽtationes inducit, rhetoricos sermones exornat: simplices fallit, vt vagos alliciat, vt incautos seducat. De talibus enim dicit Propheta in Psalmo: Quoniam quę per

Psal.10

fecisti destruxerunt. Testimonia quippe sacræ scripturæ, quæ spiritus sanctus perfecit, hęretici destruunt, dum illa peruertunt. Porro scriptura docente didicimus, quod qui sophistice loquitur, odibilis est homo. Non est enim illa data à domino gratia: sed omni sapientia defraudatus est. Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Pręsertim eorum, qui veritatem Dei detinent in mendacio. Quorum prædicatio non est in ostensione spiritus & virtutis, sed in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis: Isti sunt caupones, qui secundum Prophetam aquam vino commiscent, qui fel draconum in aureo calice Babylonis propinant, qui circumeunt mare & aridam, vt vnum proselytum faciant. Isti sunt illæ vulpeculæ, de quibus sponsa dicit in canticis: Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas. Quarum caudas Sampson ad inuicem colligauit, ignem apponens vt incenderent segetes Philistinorum. Sed ecce iam publice docent & prædicant libere, ita quod nisi colligationes eorum cito fuerint dissolutæ, timendum est nobis, vt non solum infirma sed & pars syncera trahatur. Dissoluamus ergo colligationes impietatis: quoniam hoc est maius ieiunium quod elegit dominus.

Eccli.37 · 1.Cor.1 · Esa.1 · Hie. 11 · Matt.23 · Cant.2 · Iudic.15

De colligationibus peccatorum inquit Propheta: Væ qui trahunt peccata quasi longam restem: Hæc quoque restis connectitur ex tribus funiculis. De quibus Ioannes Apostolus ait: Quicquid est in mundo, est concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.

Esa.5 · 1.Ioan.2

Concupiscentia carnis, ad voluptates, concupiscentia oculorum, ad opes, superbia vitæ pertinet ad honores. Voluptates autem luxuriosum facit, opes auarum, honores superbum: His tribus funiculis nos clerici præcipue colligamur. Funiculus enim luxuriæ, peccatis exigentibus, ita nos detinet alligatos, vt non erubescamus mulierculas in domibus publice retinere, de quibus aliquæ nuper fuerunt turpiter captę & violenter abstractæ, grauiter flagellatæ, in magnam clericorum infamiam, multũ obprobrium sacerdotum. Nobis autem dicitur: Mundamini, qui fertis vasa domini. Nam & in veteri sacerdotio, lotis manibus & pedibus, oĩa sacerdos fœminalia induebat. Certe, cum Dauid fugeret persecutionem Saul, venit cum suis in Nobe ad Abimelech sacerdotem, postulans sibi dari vel quinque panes ad esuriem expellendam. Cui sacerdos respondit: Non habeo panes laicos ad manum, sed tãtum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus, mãducent. Quia panem sanctũ digne manducare nõ possunt, nisi qui mundi sunt à coitu mulierum. Turpe dictu, sed turpissimum actu: dici liceat, vt agi non libeat. Quidam nocte filium Veneris agitant in cubili: mane filiũ virginis offerũt in altari. Nocte Venerẽ amplexantur, mane virginẽ venerantur. At si verũ est, imo quia verum est, quod dicit Apostolus: Fornicatores & adulteri regnum Dei non possidebunt.

Clerici tribus funiculis peccatorũ detinentur ligati. · Esaiæ.52 · Exo.29 · 1.Reg.21 · Incõtinentiã clericorũ turpitudo. · 1.Cor.6

Sed & funiculus auaritiæ peccatis exigentibus ita nos detinet alligatos, & vt multi nostrum non erubescant mercari, non timeant fœnerari, à propheta vsq; ad sacerdotes omnes auaritiæ student: & à maiore, vsque ad minorem omnes faciunt dolũ. Dominus autẽ facto flagello, vendẽtes & emẽtes eiecit de templo, æs negociatorũ effudit, & mensas numulariorum euertit. Auarus enim sacerdos, non Deo seruit, sed idolo. Nam vt inquit Apostolus: Auaritia est idolorum seruitus. Scriptũ est enim, Nihil est auaro scelestius: quia nihil est

Funicul. auaritiæ. · Hiere.6 · Ioan.2 · Ephe.5 · Eccle.10

iniqus q̃amare pecuniã. Quia radix oim malorum est cupiditas. Ex hac radice procedit, quod subditorum peccata pal pamus: quasi canes muti, non valentes latrare, ne forte subtrahant nobis oblationes, decimas atque primitias. Ex hac radice procedit, quod alienos parrochianos seducimus, & inuadimus parrochias alienas, mittentes falcem in messem alienam, & transgredientes terminos, quos posuerunt patres nostri, vt nobis ex eleemosynis quæstus ac crescat.

1. Tim. 6 Auaritia clericorũ quãta ma la gignat Esa. 56 Pro. 22

Sed & funiculus superbiæ, peccatis exigentibus, ita nos detinet alligatos, vt iam magis velimus superbi quã humiles apparere, incedentes extento collo, eleuatis oculis, erecta ceruice, magnificantes fimbrias, phylacteria dilatãtes, quærentes primos recubitus in cœnis, primas cathedras in synagogis, & vocari ab hominibus rabbi. Sic iam ornati prodimus, vt magis sponsi quàm clerici videamur. Qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt. Iustus autem elegit abiectus esse in domo domini, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Non in veste pręciosa dicit Apostolus. Nam diues ille qui induebatur purpura & bysso, sepultus est in inferno. Tanta est superbia clericorum, vt nunquam ad satisfactionem priores possint humiliari, non imitantes eũ qui dicit: Discite à me quia mitis sum & humilis corde, qui non venit ministrari sed ministrare, Sed illum, qui posuit sedem suam ad aquilonem, vt esset similis altissimo. Qui est rex super omnes filios superbiæ. Isti sunt fasciculi deprimentes, de quibus eum Propheta dixisset: dissolue colligationes impietatis, consequenter adiunxit: solue fasciculos deprimentes. Impietas enim super talentũ plũbi sedere describitur. Propter quod alibi legitur: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Nam impius cũ venerit in profundum vitiorum, contemnit. Dissoluamus ergo colligationes impietatis: quoniam hoc est maius ieiunium quod elegit altissimus.

Funiculus superbiæ. Matt. 23 Matt. 11 Psal. 83 1. Tim. 2 Luc. 16 Superbia sacerdotũ notatur. Matt. 11 Mat. 20 Esai 14 Iob 41 Esaiæ 58 Psal. 37 Pro. 17

De colligationibus damnatorum dominus inquit in Euangelio: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum.

Matt. 13

Sed & iste funiculus connectitur ex tribus funiculis. Qui sunt, obscuritas tenebrarum, acerbitas pœnarum, diuturnitas miseriarum.

Damnatorũ restis ex tribus funiculis cõnectit.

Ignis gehennę semper ardebit & nũquam lucebit: semper vret & nunquam consumet: semper afficiet & nunquam deficiet. Ligatis inquit manibus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores: vbi erit fletus & stridor dentium. Ibi erit vermis qui non moritur, & ignis qui non extinguitur. Dimittite me, dicit Iob, vt plangam paululum, dolorem meum, antequam vadam ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Tantam enim in pœnis reprobi sustinebunt angustiam, vt nihil cogitare valeant præter pœnas: Sed illuc dirigent impetum cogitationis, vbi sentient vim doloris, Salomone dicente: Nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia est apud inferos, quo tu properas. Si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Audi Ioannem in Apocalypsi dicentẽ: In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam. Desiderabunt enim mori, & fugiet mors ab illis. Dies illa, dies iræ, dies tribulationis & angustiæ: dies calamitatis & miseriæ: dies tenebrarum & caliginis: dies nebulæ & turbinis: dies tubæ & clangoris. Dissoluamus ergo colligatiões impietatis, quoniã hoc est maius ieiunium quod elegit altissimus.

Matt. 18 Esa. 66 Iob 10 Eccl. 9 Apoc. 9 Soph. 1

Quia vero non sufficit medicos causam infirmitatis agnoscere, nisi studeant medicinam salutis adferre, postquã species colligationum ostendimus, etiam modos dissolutionum dicamus. Dissoluamus ergo colligationes hæreticorum, per fidelem doctrinam. Colligationes peccatorum, per humilem pœnitentiam.

Dissolutionum modi.

Colligationes damnatorum, per finalem perseuerãtiam. Apostolus enim ingt ad Timotheũ: Attende tibi & doctrinæ, in-

1. Tim. 4

insta in illa. Hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. Spiritus enim manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus discedent qui dam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentes mendacium, & cauteriatam habentes conscientiam, prohibentes nubere & abstinere à cibis, quos Deus creauit. Qualiter autem sit hæc colligatio dissoluenda, statim docet Apostolus, dicens: Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum. Nam vidit Deus cuncta quæ fecit, & erant valde bona. Dissoluamus ergo colligationes hæreticorum, per fidelem doctrinã: quoniam hoc est maius ieiunium quod elegit dominus. Porro quacunque hora peccat or conuersus fuerit & ingemuerit vita viuet, & non morietur, ait dominus. Nolo, inquit, mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Peccatũ aũt quod per pœnitentiam nõ dissoluitur, suo pondere statim ad aliud trahit. Et sic efficitur restis illa, de qua dicit Propheta: Væ qui trahunt peccatum quasi longam restem. Propter quod Petrus Apostolus ait: Pœnitemini igitur & conuertimini, vt deleantur vestra peccata. Dissoluamus igitur colligationes peccatorum, per humilem pœnitentiã: quoniam hoc est maius ieiunium quod elegit altissimus. Quia vero canis reuersus ad vomitum, est homo rediens ad peccatum, si iuxta sententiam veritatis dimissa sunt tibi peccata, vade & amplius noli peccare, quoniam qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Hinc est quod Ioseph inter fratres talarem tunicam habuisse describitur, & cauda hostiæ in altari iubetur offerri. Dissoluamus igitur colligationes damnatorum per finalem perseuerantiam, ipso præstãte, qui est super omnia benedictus Deus in secula seculorum, Amen.

Colligationes hæreticorũ vt dissoluendæ. Ezech. 18 Esa. 5 Acto. 3 Colligationes peccatorũ vt dissoluendæ sunt. 2. Pet. 2 Ioan. 5 Matt. 10 Gen. 37 Damnatorum colligationes vt dissoluendæ.

Dominica prima in quadragesima.

De tribus tentantibus, Deo scilicet, & dæmone, & homine, & de quibus diabolus Christum tentauerit, circa quæ tamen docet septem esse obseruanda, item de astutia diaboli unde comprobetur, & de causis tentationum.

SERMO VNICVS.

DVctus est Iesus in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo: & cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt. Matt. 4

Tres sunt qui tentant. Deus, dæmon, & homo. Sed Deus tentat semper ad bonum, dæmon semper tentat ad malum. Homo vero quandoque tentat ad bonum, quandoque tentat ad malum. Deus semper tentat ad bonum, quia semp bonus est. Dæmon semper tentat ad malum, quia semper est malus. Homo vero quandoque tentat ad bonum, quandoque tentat ad malum. &c. quia quidam bonus est, & quidam malus est. Deus enim intentator malorum est. Vnusquisque enim tentatur à sua concupiscentia abstractus & illectus. Lucæ. 4 Tentatur homo à trib. sed diuerso modo. Iaco. 1

De his tribus personis statim dicitur in principio: Ductus est Iesus in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo. Ductus est Iesus, ecce homo. A spiritu, ecce Deus. Vt tentaretur à diabolo, ecce dęmon. Illuc enim eum spiritus duxit diuinus, vbi eum erat malignus spiritus tentaturus. Ad ieiunandum duxit illum spiritus diuinus, sed ad tentandum sum psit eum spiritus malignus: Deus autem tentat vt probet: dęmon tentat vt fallat: homo tentat vt inuestiget. De primo dicitur: Proba me domine & tenta me. De secundo legitur: Cur sathanas tentauit cor tuum. De tertio scribitur: Tenta nos obsecro diebus decem. Psal. 25 Acto. 5 Dan. 1

Dæmon autem principaliter tentat, per voluptates, per opes, & per honores. Nam quicquid est in mundo, aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Concupiscentia carnis, ad voluptates, concupiscentia oculorum, ad opes, superbia vitæ, pertinet ad honores. In voluptatibus, tentat per gulam, & per luxuriam. In opibus, tentat per cupiditatem & auariti- Tentatio dæmonis circa quę versetur. 1. Ioan. 2

uaritiam.In honoribus tentat per superbiam & iactantiam.

De his tribus diabolus tentauit Iesum,de gula videlicet, auaritia, & iactantia. De gula tentauit,cũ ait:Si filius Dei es,dic vt lapides isti panes fiant. De iactantia tentauit cum dixit: Si filius Dei es,mitte te deorsum.De auaritia vero tẽtauit cum inquit: Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me. Matt. 4

Attende diligenter astutiam tentatoris.Tentat enim ex diuersis causis,in diuersis locis,diuersis modis. De gula,de iactantia, de auaritia.In deserto,in templo in monte. Suggerendo,argumentando,& promittendo. Suggerendo cũ dicit:Dic vt lapides isti panes fiant. Argumentando cum intulit, scriptum est enim, Quia Angelis suis mandauit de te,& in manibus tollent te,ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Promittendo,cum inquit: Hæc omnia tibi dabo,vt quem ex vna causa non poterat,ex alia causa seduceret. Quem in vno loco non poterat, in alio loco deciperet.Quem non poterat vno modo, fal leret alio. Sed nullo modo profecit,qa Christus semper repulit tentatorem & superauit omnino. Non per sublimitatem potentiæ, sed per autoritatem scripturæ. Per hoc nos docens & instruens,vt quotiens nobis graues tentationes emergunt, recurramus ad testimonia scripturarum. In quibus inuenimus & speculum, quod miremur, & exemplum,quod imitemur.

Dæmonis astutia.

Scripturę testimoni um tentationi op ponendũ.

Porro circa tentationem huius septem præcipue considerare debemus, quæ docet nos Euangelista notare,videlicet,personam,locum,& tempus,causam & modum,& ordinem, & qui post omnia sequitur, finem. Personam scilicet quæ tentatur. Quia Iesus est ductus à spiritu, vt tentaretur à diabolo: Locum,vbi tentatur, quia ductus est in desertum. Tempus,quando tentatur,quia cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Modum in quo tentatur:quoniam accedens tentator dixit ei:Si filius dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Ordinem secundum quem ipse tentatur: quoniam assumpsit eũ diabolus in sanctã ciuitatem,statuens eum super pinnaculũ templi.Et iterum assumpsit eũ in montem excelsum valde,ostendens ei omnia regna mundi. Finem,ad quem tentatur: quia reliquit eum diabolus & accesserunt ad eum angeli & ministrabant ei.

Septem quędã circa Christi tẽtationẽ notanda.

Circa quodlibet istorum duo quædã debemus distinguere.

Circa primum debemus attendere ꝑsonam tentatoris, & personam tentati:quia ductus est Iesus à spiritu vt tentaretur à diabolo. Iesus ergo tentatur & diabolus tentat.

Circa secundum debemus notare locum solitarium & locum assiduum: quoniam intra desertum assumpsit eum in montem excelsum.Et intra ciuitatem statuit supra pinnaculum templi.

Circa tertium debemus attendere tẽpus post baptismum, & tempus etiam post ieiunium.Quia cum baptizatus fuisset, tunc, vt dicit Euangelista, ductus est Iesus in desertum, vt tentaretur,& ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus.

Circa quartum debemus notare causam potestatis, ex qua ieiunauit: & causam infirmitatis, ex qua esuriit.

Circa quintum debemus attendere modum tentandi secundum qualitatem naturę.Quia cũ Iesus esuriisset, suggessit ei diabolus:Dic ingens, vt lapides isti panes fiãt.Et secundũ autoritatem scripturæ,quia cum suggessit vt mitteret se deorsum,adiicit: Scriptum est enim,quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

Circa sextum debemus notare ordinem.Quia post gulam tentauit de iactãtia,& post iactantiam, tentauit de auaritia. Nam cum assumpsisset eum in sanctam ciuitatem, & statuisset eum supra pinnaculum templi, ac illi dixisset: Si filius Dei es, mitte te deorsum: iterum assumpsit eum in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi,& gloriam eorũ & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me.

Circa septimũ debemus attẽdere recessum spiritus maligni. Quia tunc reliquit eum diabolus:& accesserũt benigni

spi

spiritus, Quoniam accesserũt angeli &
ministrabant ei. Ecce licet in superficie
simplex appareat texus euangelicæ le-
ctionis, latet tamen sub terra fauus, sub
cortice nucleus, sub spica frumentum.
Eruderemus, itaque puteum, quia al
Ioan. 4 tus est, & hauriamus aquã in gaudio de
Esa. 12 fontibus saluatoris.

Tentauit ergo, non qualiscunque
tẽtator, sed ipse diabolus, qui super om-
Astutia diaboli p bat: ex tribus. nes tentatores malignos probatur astu
tus, & ex subtilitate naturę, & ex anti-
quitate temporis, & ex assiduitate fallen
di. Ex subtilitate naturæ, iuxta quod ei
Eze. 28 dicitur: Tu signaculum similitudinis,
plenus sapientia & perfectus decore,
in paradiso Dei fuisti. Ex antiquitate tẽ
poris, quia prima est creatura, nõ quod
cunctas præcesserit, sed quam nulla præ
cessit. Iuxta quod dicitur: Quomodo
Esaiæ 14 cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris?
Ex assiduitate fallendi. Quoniam aduer
1. Pe. 5 sarius vester diabolus, tanquam leo ru-
giens circuit semper quærens quem de-
uoret. Hic ergo tentator tam subtilis, cal
lidus & antiquus, tentauit non homi-
nem qualemcunque, sed ipsum Iesum,
ductum à spiritu vt tentaretur à diabo-
lo, Non peccatorẽ, sed saluatorem. Qui
Esai. 53 1. Petr. 2 peccatum non fecit, nec inuentus est do
lus in ore eius. Pręcaueat sibi ergo pecca
tor, quia tentatus est ipse saluator: nec
sit iustus omnino securus, quia tentatus
est ipse Deus. Sed nõ desperet homo qli
bet cum tentatur, quia tentatus est pro
nobis ipse saluator, vt sua tentatione
vinceret nostram, qui sua morte nostrã
peremit.

Tentauit autem non in foro, sed in-
deserto, non in triuio, sed in templo: nõ
in valle humili, sed in monte sublimi.
Idem ipse qui tentauit in paradiso, ten-
Gene. 3 tauit in eremo. Sed in paradiso tentauit
primum Adam & deuicit. In eremo ten
tauit secundum Adam & deuictus est.
Matt. 4 Quia non est potentia, non est sapien-
Pro. 21 tia, non est consilium contra Deum. Nõ
fit ergo monachus securus in claustro,
Non sit eremita securus in solitudine:
quia tẽtatus est Adam in paradiso, quia
tentatus in deserto Iesus.

Tentauit etiam, non post conuiuiũ,
sed post ieiunium: non post peccatum,
sed post baptismum: quia magis insistit,
satagit, & laborat, vt seducat magnum
quam paruum, iustum quam impium,
sapientem quam fatuum: vt seductione
magni, seducanť & parui: & in seductio
ne iusti, seducãtur & impij: in seductio Iob 40
ne sapientis, seducãtur & fatui. Scriptũ
est enim, quia sub vmbra dormit, & in
secreto calami, in locis humentibus: ab
sorbet fluuium & non mirabitur: habet
enim fiduciam, quod influat Iordanis Cõuersi ad Deum
in eos eius. Cum enim quis ab errore grauius à diabolo
ad veritatem, à vitijs ad virtutes, & à dia impugnãtur.
bolo ad Christum cõuertitur: tunc ma-
iores contra se tentationes, & grauio-
res in se persecutiones perpetitur. Vnde
filios Israel in deserto, post exitum de Exo. 14
Aegypto, Amalechitæ grauiter legun-
tur impugnasse. Propterea sapiens mo-
net & hortatur. Fili cum accesseris ad ser
uitutem Dei, prępara cor tuum ad ten- Eccle. 2
tationem. Ab hac igitur tentatione ma
ligna, vel potius ab huius tentatiõe ma-
ligni, nulla persona excipitur, nullus lo
cus excluditur, nullum tempus discer-
nitur: vbique dolus & laqueus, vbique
fouea & tendicula.

Vere tentatio est vita hominis super Iob. 7
terram. An non vere tentatio? cum mul-
tiplices hostes vndique semper insidien
tur vt capiant, persequentur vt perimãt,
dæmon & homo, mundus & caro. Dæ- Hostes
mon cum vitijs, homo cum bestijs, mũ- quatuor.
dus cum elementis, caro cum sensibus.
Propterea plorat, & clamat Apostolus: Rom. 7
Infelix ego homo, quis me liberabit
de corpore mortis huius. Et Psalmista
dicebat: Educ de carcere animam me- Psal. 141
am, ad confitendum nomini tuo dñe.

Diabolus enim causas idoneas ad tẽ
tandum, & assumit inuentas, & inuenit
assumendas. Ad tentandum quippe de
gula, causam idoneam assumpsit inuen Matt. 4
tam: quia cum ieiunasset Iesus quadra-
ginta diebus & quadraginta noctibus
& postea esurijsset, accessit ad eum tenta
tor & ait: Dic vt lapides isti panes fiant:
intendens illi si posset per nimiam aui-
ditatem edendi trahere ad peccatum, si-
cut olim Esau, qui famem sustinere nõ
sufferens, pro lentis edulio vendidit pri Gen. 25
mogenita.

Nos ergo fratres & filij caueamus a-

stutiam tentationis, ne forte cum ieiunamus, per nimiam auiditatem edendi trahamur ad culpam. Quia non solum in varijs ferculis & lautis cibarijs, sed in hora præuenta, & in appetitu immoderato peccatur. Vnde non ait: Dic vt lapides isti carnes fiant, aut pisces, ne forte in cibis lautis & varijs deprehendatur facilius astutia tentatoris: Sed dixit: Dic vt lapides isti panes fiant, vt si famis impatiens lapides mutaret in panes, nimia deprehenderetur auiditas comedēdi. Attendant hoc illi, qui varios exquirendo sapores, substantiam conuertunt in accidens, & naturam in artem, vt prouocent & reuocent appetitum.

Gulę species tres.

Ad tentandum vero de auaritia causam idoneā assumendam inuenit: quia duxit illum diabolus in montem excelsum, & ostendit ei omnia regna mundi & gloriam eorum, & ait: Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me. Attendite diligenter insidias inimici. Vt enim traheret illū ad casum, in montem excelsum assumpsit: quia quāto maior excellentia, tanto grauior est ruina. Et vt excitaret & inuitaret concupiscentiam oculorum, ostendit & promisit omnia regna mundi & gloriam eorum. Sed cū prius tentasset, neque seduxisset de vitio corporali, hoc est, de gula: rursus tentat de vitio spirituali, hoc est, de auaritia. Dominus autem contra defectum carnis, virtutem mentis obiecit: respōdens secundum autoritatem scripturæ, quod non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Et contra cupiditatem & auaritiam, quæ secundum Apostolum, seruitus est idolorum, diuinam opposuit seruitutem, secundum autoritatem scripturę respondēs: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, id est, soli Deo seruitutem adorationis impendes.

Deut. 8 Col. 3

Deut. 8

Ad tentandum etiam de iactantia, causam assumpsit idoneam, & congruū locum inuenit. Quoniam assumpsit eū in sanctā ciuitatem, & statuit eum supra pinnaculū tēpli, dicens: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Duo sunt de quibus homines se magis cōsueuere iactare, dignitas & scientia. Doctores de sciētia, sacerdotes de dignitate. Ideoque de iactantia tentaturus, statuit eum supra pinnaculum templi: qui locus est proprius doctorum & sacerdotum. Et quoniam qui se iactant laudem humanam desiderant, & expetunt humanum fauorem, idcirco de iactantia tentaturus, eum nō in locum desertum sed in ciuitatem sanctam assumpsit: vt cum fauoris applausu ab hominibus laudaretur. Vt autem persuaderet facilius quod dicebat, propheticum protulit testimonium, sed illud ad alienum sensum peruertit, vt spiritus erroris hęreticam instrueret prauitatem.

Porro quum ex diuersis causis, in diuersis locis, diuersis modis, tentasset, nec profecisset, confusus abcessit. Quia reliquit eum diabolus, & accesserunt angeli & ministrabant ei. Quid autem ministrabant angeli, an cibum esurienti? Sed quicquid ei angeli ministrauerunt, moraliter nos instruimur, quia si tentationes diaboli curauerimus caute repellere, profecto nobis angeli ministrabūt.

Oremus ergo fratres & filij dominū nostrum Iesum Christum, vt qui tentatoris superauit astutias, ipse nos liberet ab insidijs tentatoris, nec nos permittat in tētationem induci, sed si quando forte tentatio nos apprehendat humana, non permittat vsque ad consensum tentari: Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

1. Cor. 1

In sabbato quatuor temporum,

Christi transfiguratio, & discipuli tres quid designent, de vestimentis Christi, de multiplici transfigurationis comprobatione, de casu bonorum & malorum diuerso.

SERMO VNICVS.

Assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem fratrē eius, & ducit illos in mōtē excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos. Quia fidelis est dominus in promisso, ideo quod promisit

misit adimpleuit. Promiserat enim apostolis dicens: Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo, id est, in ea claritate, in qua peracto iudicio apparebit in regno.

Matt. 16

Matt. 17 Marci. 9 Luc. 9

Sed ecce promissum impleuit, qa post sex dies assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & ducit illos in montem excelsum seorsum, & trāsfiguratus est ante eos. Sex enim sunt dies, in qbus oportet hominem operari: septimo autem die requieuit Deus ab omni opere, quod patrarat. Recte igitur hæc transfiguratio post dies sex facta fuisse narratur, quia glorificatio futura promittitur in requie post laborem, tanquam in septenario post senarium.

Luc. 13

Luc. 9

Et propter eandem causam bene Lucas dicit: Post dies octo: quoniam hæc transfiguratio in octaua resurrectionis ætate promittitur affutura. Quamuis & secundum literam non discordet, quod post sex dies secundum Matthū & Marcum, & post octo secundum Lucam huiusmodi transfiguratio facta fuisse docetur: cum illi medios dies commemorēt, iste vero & primum præmisit, & vltimū quo compleuit adiunxit.

In transfiguratione vero Iesus non substantiam assumptæ carnis amisit, sed gloriam futuræ resurrectionis ostendit: quia resplenduit facies eius sicut sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Vestimēta Christi sunt vniuersi fideles, de quibus ad ipsum dicitur per prophetam: His omnibus velut vestimento vestieris. Et ad q̄s dicit Apostolus: Quotquot in Christo baptizati estis, Christū induistis. Et ideo nō solum facies Christi resplenduit sicut sol, sed etiam vestimēta eius facta sunt alba sicut nix. Quēadmodum inquit Apostolus: Saluatorem expectamus dominum Iesum Christum, q reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.

Vestimēta Chri mystice, quę. Esa. 49 al. indumento. Roma. 6

Phil. 3

Porro, quanta est differētia inter gloriam capitis, & glorificationem membrorum? Sicut aūt post resurrectionem ad instruendam fidem, etiam in corpore immortali, signa mortalitatis exhibuit, quando lateris aperturā, & locum clauorum ostendit: sic & propter assertionem fidei ante resurrectionem immortalitatis signa in corpore mortali mōstrauit. Quia resplenduit facies eius sicut sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix.

Verum quia mirum erat & mirabile, quod mōstrabat, vt firmius crederetur, voluit illud multiplici testimonio comprobare. De cœlo scilicet, & de terra: de paradiso, & de inferno. A Deo & homine: à viuis & mortuis: per præteritos, & præsentes: per legem & prophetas. Quoniam apparuerunt eis Moyses & Helias, cum ipso loquentes. Et ecce nubes lucida obumbrauit illos, & vox de nube dicens: Hic est filius meus dilectus, in q̄ mihi bene cōplacui, ipsum audite. Vox de nube perhibuit testimonium veritati de cœlo.

Discipuli autem in monte fuerunt testes veritatis in terra. Moyses de inferno, quia nōdum Christus eduxerat vinctos suos de lacu, in quo non erat aqua. Helias de paradiso, in quo cum Enoch vsque ad tribulationem vltimam futuram per Antichristum creditur permansurus. Zach. 9

A Deo patre vox illa processit: Hic est filius meus dilectus. Ab homine Petro verbum illud exiuit: Domine, bonū est nos hic esse. Viuus erat Helias, mortuus Moyses. At ille viuus erat, sed morietur: iste vero mortuus, sed victurus. Ambo tamen præsentes erāt, is vt legifer, hic vt propheta: vt rei miræ mirabile testimonium perhiberent. Per illos, vt per præteritos: per apostolos, vt per præsentes per hiberetur testimonium veritati. Quoniam & qui præibant & qui sequebantur clamabant, dicentes: Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini. Tres apostoli & duo prophetæ fuerunt adhibiti, quia secundum legem diuinam in ore duorum vel trium testium stat omne verbum. Matt. 21 Deut. 17

Petrus autem visionis gloria, vel potius visione glorię delectatus aiebat: Domine, bonum est nos hic esse. Si Petrus videns glorificatam humanitatem, tanto afficitur gaudio, vt nunquam velit ab eius intuitu separari: quid de

 illis

illis putandum est, qui diuinitatem glorificantem aspiciunt, cum quanto gaudio semper illi desiderant inhærere? Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. In eo vero quod addidit, si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Heliæ vnum, Nesciebat, vt ait alius Euangelista, qui diceret. Quia non est necessarium tabernaculum, vbi, secūdum Apocalypsin Ioannis, Deus omnipotens est templum & agnus. Et quia gloriam quę promittitur post resurrectionem in cœlo, redditā esse putabat ante resurrectionem in terra, perterritus & attonitus, vel magis in extasi positus, & in excessu translatus, nesciebat cogitare futura, quem præsentia delectabāt. Vnde reprehendi non meruit, aut etiam increpari. Sed adhuc ipso loquente: Ecce nubes lucida, non obscura, Non enim est conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Belial, obumbrauit eos, vt ostēderet visionem huiusmodi, nō esse veritatem futuræ glorificationis, sed vmbram, vt per vmbram veniretur ad veritatē, quasi per speciem ad rem, & per fidem ad speciem.

Esa. 63 | Apoc. 21 | 2. Cor. 6

Porro quare factum sit hoc miraculum, & cur hoc mirabile sit ostensum, ostenditur, cum infertur: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Ac si diceret manifestius: Ego qui dixeram: Pœnitet me fecisse hominem, ecce nunc dico: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui. Hic ergo non alius, filius est, nō seruus, meus, non alienus, dilectus, nō maledictus, in quo mihi complacui, non displicui, & ideo ipsum audite, non contradicite.

Gen. 6

Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam & timuerunt valde. Boni nanque cadunt in faciem, mali vero retrorsum. De bonis autem cadentibus dicitur: Ceciderunt in facies suas & adorauerunt. De malis vero cadentibus legitur: Abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Isti cadunt in faciem, per humiliationem: illi cadunt retrorsum, per auersionē. Isti q̄ cadūt intelligūt: illi quo cadunt ignorant. Beatus tamē q semper est pauidus. Quia timor dñi peccatū expellit. Hinc propheta dicit ad dñm: A timore tuo concepimus domine, & peperimus spiritum salutis.

Cadūt boni in faciē, mali autē retrorsum. | Apoc. 4 | Ioan. 18 | Prou. 28 | Eccle. 1 | Esa. 26

Audientes ergo discipuli testimoniū deitatis, & maiestatis gloriam intuētes, ceciderunt & timuerunt: quia accedet homo ad cor altum & exaltabitur Deus, & inuestigator maiestatis opprimetur à gloria. Vnde Propheta: Domine audiui auditionem tuam & timui, consideraui opera tua & expaui. Ex eo autem præcipue timuerunt, quod cum Petrus quasi comparasset Iesum Moysi & Heliæ, dicendo: Si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Heliæ vnum, audientes postea vocem de nube dicētem: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: & intelligentes ipsum Deum esse, Dei filium Iesum Christum, tanquam errauerunt, timore perterriti ceciderunt.

Psal. 63 | Prou. 25 | Abac. 3 | Discipuli cur timuerint.

Sed ne præ timoris magnitudine desperarent, accessit Iesus & tetigit eos, dixitque illis: Surgite & nolite timere. Accessit & tetigit: quia per se surgere non valebant. Sine me, inquit, nihil potestis facere.

Ioan. 15

Leuātes autem oculos, neminem viderunt, nisi solū Iesum. Nam si Moyses & Helias perseuerassent cū ipso, vox patris videretur incerta, cui potius testimonium protulisset.

Scio fratres & filij, quod vos delectat expositio literalis, sed puto quod magis spiritualis expositio delectabit. Et ideo si literam diligenter audistis, spiritū diligentius audiatis. Assumpsit ergo Iesus Petrum, & Iacobum & Ioannem, & duxit illos in montem excelsum, &c.

Spūalis expositio.

Tres isti discipuli, designant tres ordines fidelium in ecclesia, prælatos, cōtinentes, & coniugatos. Hi sunt Noe, Daniel, & Iob, quos Ezechiel vidit in visione saluandos. Sed secundum euangelicam veritatem, duo sunt in agro, duo in lecto, & duo in mola: quorum vnus assumetur, & alter relinquetur. Quoniā de quolibet ordine qdam assumuntur ad gloriam, & alij relinquūtur ad pœnā. Nō enī locus sanctificat hominē, sed homo locū. Tres ergo discipulos assumpsit Iesus, & duxit eos in montem excelsum: quia

Discipuli tres q̄s significent. | Ezech. 14 | Matt. 24

quia tres ordines fidelium accepit domi nus & adducit in cœlum: sed non oēs de omnibus: quia ducit illos seorsum, id est, diuisim, sicut pastor segregat oues vel agnos ab hædis, vt tollatur impius, ne videat gloriam Dei, quæ promititur & datur in cœlo, quia dominus in cœlo sedes eius. Qui dicit, volo pater, vt vbi ego sum, illic sit & minister meus.

Matt. 25
Esaie 26
Psal. 16
Ioan. 12

Quod autem transfiguratus est ante eos significat, quod videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem videbimus facie ad faciem, sicuti est, Quādo de figura transferemur ad veritatem, & de fide producemur ad speciem.

Trāsfiguratio dñi qd mysti cesignifi cet.

Duplex autem glorificationis est species: Vna spiritus, & altera corporis. Vna qua glorificat corpus, & altera qua glorificatur spiritus: quia secūdum prophetam de manu domini recipiemus duplicia. Totus igitur homo in stola mentis & stola carnis gloriam obtinebit.

Quia vero corpus constat ex quatuor elementis, terra, aqua, igne, & aere: ad stolam corporis quatuor proprietates pertinere dicuntur, claritas, subtilitas, agilitas, & impassibilitas.

Corporis glorificati pprietas qtuor.

Et quia spiritus tres habet naturales virtutes, vim rationabilem, vim irascibilem, & vim concupiscibilem: ad stolam spiritus tres asseruntur proprietates spectare, cognitio, dilectio, & delectatio. Has & illas commemorat & commendat Sapiens ille, qui ait: Fulgebunt iusti & tanquam scintillæ in arundineto discurrent: & regnabit dominus illorum in perpetuū. His verbis proprietates glorificati corporis designat. Ac si diceret: Fulgebunt clari, & tanquam scintillæ subtiles in arundineto discurrent agiles. Et regnabit dominus illorum in perpetuum, &, ipsi cum domino impassibiles. Consequenter autem glorificati spiritus proprietates assignat. Qui confidunt in illo, intelligent veritatem, & fideles in dilectione acquiescent ei: quia donum & pax est electis Dei. Intelligent veritatem, ecce cognitio. Fideles in dilectione, ecce dilectio. Pax est electis, ecce delectatio. Vt aūt dñs in apostolis circa mercedē glorificationis æternę erigeret spē, astrueret fidē, & accēderet charitatē: in seipso vtranq; stolā, & vtriusq; proprietates exhibuit. Quia resplenduit facies eius sicut sol, ecce corporis stola. Nō eñ simpliciter dixit, resplenduit, sed addidit sicut sol. Nam illę quatuor proprietates inueniūtur in sole. Claritas in substantia, quia ignea est, & lucida. Impassibilitas in natura: quia perpetua consistit & incorrupta. Subtilitas in radio: qa sine obstaculo penetrat vitrum. Agilitas in motu: quia vno die discurrit ab Oriente in Occidentem. Has etiam proprietates in mortali corpore Christus ostendit. Subtilitatem, quando nascebatur de virgine. Agilitatem, quando gradiebatur super aquas. Claritatem, quando transfigurabatur in monte. Impassibilitatem, quando manducabatur in cœna. Proprietates autem glorificati spiritus commendantur, cum dicitur: Hic est filius meus dilectus: ecce dilectio. In quo mihi bene complacui: ecce delectatio. Ipsum audite ecce cognitio. Nam & ipse dicebat: Quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Deus enim quanto magis cognoscitur, tanto magis diligitur. Quanto magis diligitur, tanto magis delectat.

Spūs glo rificati pprietates tres.
Sapien. 3

Proprietates qtuor in sole.

Proprietates glorifi cati corporis Chr̄us in suo mortali corpore ostendit.
Luc. 2
Ioan. 6
Marc. 6
Ioan. 13
Ioan. 15

Nos ergo fratres & filij, si cupimus glorificationis stola vestiri, de valle ascēdamus ad montem: vt nostra conuersatio sit in cœlis. Iuxta quod monet Apostolus, dicens: Quę sursum sunt quærite, non quæ super terram, non inhiantes terrenis, sed adhærentes cœlestibus: vt ascendamus de virtute in virtutem, donec videamus Deū deorum in Syon, Præstante domino nostro Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Col. 3
Psal. 83

Dominica tertia in Quadragesima.

Aquosa loca in quibus immundus spiritus requiescit, de tribus scopis, quibus conscientia domus mundatur, & tribus ornamentis, quibus ornatur, & de septem uitijs capitalibus.

SERMO I.

CVM

Lucæ 11

VM immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem & non inueniens, dicit: Reuertar in domum me am vnde exiui. Et cum venerit, inuenit eam scopis mundatam & ornatam. Et tunc vadit & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et tunc sunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Sæpe necessitas impedit quod requirit vtilitas, quod ipse nũc experiri compellor. Requirit enim vtilitas, vt his sacris diebus frequentius solito, per exhortationes sermonum debeam populos admonere, sed impedit hoc necessitas, qa præter solitum, imo plus solito, multis, & magnis sum occupatus negocijs, vt nullum mihi sit ocium ocio sum. Quid ergo? Facere nolim q̃d queo, qa q̃d velim facere nequeo? Absit. Est aliquo prodire tenus si non datur vltra.

1.Cor. 3 Lucæ 11 Nam & Apostolus ait: Lac vobis potum dedi, non escam. Dicam ergo: Cum immundus spiritus exierit de homine ambulat per loca inaquosa.

Tria q̃dã circa immundum spiritum notanda. Circa immundum spiritum tria notare debemus, quæ docet nos Veritas ipsa notare, videlicet, egressum, progressum, & regressum. Egressum ab homine, progressum per loca, regressum ad domum. De primo dicitur: Cum immũdus spiritus exierit de homine. De secũdo subditur: Ambulat per loca inaquosa. De tertio vero additur: Reuertar, inquit, in domum meã vnde exiui. Egressus est semper homini bonus, regressus semper est homini malus. Progressus autem interdum est homini bonus, interdum est malus. Bonus, cum tentationi non acquiescitur: malus autem cum cõsentitur. Videamus ergo quid prouenit de egressu, quid euenit de progressu, quid aduenit de regressu. Cum immundus, inquit, spiritus, exierit ab homine, tunc domus scopis mundatur & ornatur. Ecce quid prouenit de egressu. Ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, sed nõ inuenit. Ecce q̃d euenit de progressu. Tunc vadit & assumit septẽ alios spiritus nequiores se, & ingressi habitãt ibi. Ecce q̃d aduenit de regressu. Procuremus itaque diligenter egressum, vt domus nostra scopis mũdetur & ornetur. Caueamus aũt prudenter progressum, vt immundus spũs quærens requiẽ non inueniat. Timeamus vero vehemẽter regressum, ne sint nouissima nostra peiora prioribus. Intrat ergo spũs immũdus per culpam, exit p pœnitẽtiã, ingreditur per vitiũ, sed exit per virtutẽ. Nam egressus vitij, virtutis operatur ingressum. Vel potius virtutis ingressus, vitij opatur egressum. Quia non est cõuẽtio lucis ad tenebras, neq; Christi ad Belial. Dimissa sunt, inqt, ei pc̃tã multa, q̃m dilexit multum. 1.Cor.6 Lucæ.7

Cum aũt immundus spũs exierit de homine, tunc ambulat per loca inaquosa, sed quærit in eis requiem, & non inuenit. Aquosa loca, sunt corda luxuriosa, in quibus concupiscentiæ luxus exuberat. De hac enim aqua patriarcha Iacob dixisse legitur ad Ruben: Effusus es sicut aqua non crescas, quia ascendisti cubile patris tui. Nã & aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis absc õditus est suauior. In his locis aquosis immundus spiritus requiescit. Iuxta q̃d legiẽ: Sub vmbra dormit, in secreto calami, in locis humentibus. Loca vero inaquosa sunt corda casta, quæ charitatis igne flammescũt: in q bus nõ malignus sed benignus spiritus requiescit. Iuxta quod legitur. Sup quẽ, inquit, requiescet spiritus meus, nisi super humilẽ & quietũ, & trementem sermonem meum? Ambulat ergo spũs immundus per inaquosa loca, fiduciam habens, vt Iordanis influat in os eius. Circuit enim quærens quẽ deuoret. Sed quærens in eis requiẽ & non inueniens, dicit: Reuertar in domũ meam vnde exiui. Non enim est mirũ si spũs mendacij mẽtiatur, aut si spũs p̃sumptionis p̃sumat. Adhuc erñ domũ dicit esse suam, de qua exiuit: quæ non est iam spiritus immundi, de q̃ spũs est eiectus immundus. Hæc domus est consciẽtia. De qua dicit Psal. Perambulabã in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.

Aquosa loca q̃ sint. Gen.49 Pro.9 Iob.40 Loca inaquosa quæ sint. Esaiæ 66 Iob.40 1.Pet.5 Domus est scientiæ. Psal.100

Cum ad hãc venerit domum, de qua per pœnitentiam est egressus, inuenit eam scopis mundatam & ornatam. Mun

datam

datam eiectis vitijs, ornatam introductis virtutibus.

Scopae tres quibus cõ Mundatur. Tribus autem scopis domus ista mũdatur. Scopa compunctionis in corde, scopa confessionis in ore, scopa satisfactionis in opere. Scopa compunctionis mundatur cor à labe cõtagionis iniquę. Scopa confessionis mũdatur os à sorde locutionis peruersæ. Scopa satisfactionis mundatur opus à fæditate consuetudinis prauæ.

Ornamen ta tria quibus ornatur. Psal. 44. Tribus etiam ornamẽtis ornatur, donis, virtutibus, & operibus. De quibus inquit Propheta: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circũamicta varietate. Ornatur enim varietate donorũ, Esaiæ 11 spiritu sapientiæ & intellectus, spiritu consilij & fortitudinis, spiritu scientiæ & pietatis, & spiritu timoris domini. Ornatur & varietate virtutum, fide, spe, & charitate: iustitia, fortitudine, prudentia, tẽperantia. Ornatur quoq; varietate operum: oratione, ieiunio, eleemosyna, & præsertim illis operibus pietatis, quæ do Matt. 25 minus in iudicio cõmendabit. Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere, &c.

Tunc immundus spiritus, quasi non possit solus domum istam irrumpere, vadit & assumit septem alios spiritus nequiores se. Ideo nobis describitur immundi spiritus astutia, vt studeamus adhibere cautelam. Certe, cum non potest vnum seducere, tentat vt seducat alium. Quia cum immũdus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa. Cũ vno modo seducere nequit, tẽtat vt alio modo seducat. Quia quęrens requiem & nõ inueniẽs, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Cum solus non potest seducere, tentat vt seducat cum alijs: quia vadit & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. Verbi gratia supponatur exemplum: Cum spiritus luxuriæ eiectus ab homine, videt eum continentia præditum, honestate præclarum, ita vt difficile sit eum de carnis fragilitate seduci, ad alias artes recurrit, aliasq; fraudes excogitat. Et primo spiritum simulationis assumens, tentat per hypocrisim, vt seducat. Secundo spiritum fauoris assumens, tentat per vanam gloriam, vt decipiat. Tertio, spiritum ambitionis assumens, tentat per cupiditatem, vt fallat. Quarto, spiritum elationis assumens, tentat per superbiam, vt seducat. Quinto, spiritum præsumptionis assumens, tentat per arrogantiam, vt decipiat. Sexto, spiritum ostentationis assumens, tentat per iactantiam, vt seducat. Septimo, spiritum dissolutionis assumens, tentat per superfluitatem, vt fallat. Et sic demum spiritus luxuriæ reuertitur & subintrat. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Non solum, quia imputantur peccata dimissa, sed quia superinducuntur admissa.

Sed nec sic desperandum est: quia Iesus septem dæmonia eiecisse legitur de Maria, id est, vel septem vitia principalia, quæ significata sunt per septem gentes, quæ de terra promissionis fuerunt eiectæ: quibus opponuntur septem petitiones, septem virtutes, & septem dona: Vel potius vitia spiritualia simul & corporalia, quæ per septenarium designãtur, propter ternarium & quaternarium, in quibus componitur septenarius. Ternarius enim refertur ad spiritũ, qui tres habet naturales virtutes. Vim rationabilem, vt discernat inter bonum & malum. Vim irascibilem, vt fugiat malum. Vim concupiscibilẽ, vt appetat bonum. Quaternarius autem refertur ad corpus, quod constat ex quatuor elemẽtis, terra, aqua, igne & aere: vt septem dæmonia intelligantur eiecta, quando vitia corporalia & spiritualia sunt dimissa. Corporalia, vt gastrimargia, luxuria. Spiritualia, vt ira, inuidia, &c. Marci 16 Dæmonia septem de Magdalene eiecta, quid signi ficent. Vires eius superiores tres cur dantur. Vitia corporalia, Vitia spiritualia.

Prouer. 26 Satagamus ergo fratres & filij, ne sicut canes reuertamur ad vomitũ. Quia 2. Pet. 2 nemo mittẽs manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. Luc. 9 Nam & vxor Loth, quia retro respexit, legitur in statuam salis fuisse conuersa. Quia vero ex nostra fragilitate defecimus, beatorum martyrum Stephani & Laurentij merita imploremus, vt ipsi pro nobis intercedant ad dominum Iesum Christum, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Feria

Feria V. post primam dominicam Quadragesimae.

De Christi iustitia, potentia, misericordia, prudentia, vigilantia & doctrina, de febribus synagogae quibus detinetur, & de simplici, duplici, continua & interpolata febri: deniq; de aegritudinis varietatibus.

SERMO I.

Luc. 4 Surgens Iesus de synagoga, introiuit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus. Multa nobis & magna circa redemptorem nostrum in hac euãgelicae lectionis serie commendantur, iustitia, potentia, misericordia, prudentia, & vigilantia, & doctrina. Iustitia, quia surgẽs de synagoga, intrauit in domum Simonis. Potentia, quia stans super eam imperauit febri, & dimisit illam. Misericordia, quia manus singulis supponẽs, curabat eos. Prudentia, quia increpans daemonia clamantia & dicentia: quia tu es filius Dei, non sinebat ea loqui. Vigilantia, quia & alijs ciuitatibus oportet me, inquit, euangelizare regnum Dei. Doctrina, quia erat praedicans in synagogis Galilaeae.

Iustitia saluatis. Potentia Christi. Misericordia. Prudẽtia. Vigilãtia. Doctrina. Marci 1

Surgens ergo de synagoga, intrauit in domum Simonis, quoniam infideles deseruit, & ad fideles accessit. Synagogã propter perfidiam reprobauit, & Ecclesiam propter obedientiam praeelegit. Simon interpraetatur obediẽs: cuius domus est vniuersalis Ecclesia, quam ei dominus gubernandam commisit. Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam. Cuius obedientiam dominus commendat & commemorat per prophetam: Populus, inquit, quem non cognoui, seruiuit mihi, obauditu auris obediuit mihi. Nihil iustius, quàm vt dominus infideles & inobedientes abijciat: fideles autem & obedientes assumat. Quoniam humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Propter quod alibi apostoli leguntur dixisse Iudaeis: Quia repulistis verbum Dei, & indignos vos fecistis vitae aeternae, ecce conuertimini ad gentes. Vnde si nolumus abijci, sed assumi, infidelitatem, & inobedientiam studeamus abijcere: fidẽ autem & obedientiam assumere studeamus. Quia fides sine operibus mortua est, & opera sine fide non viuunt.

Simonis domus qd significet. Matt. 16 Psal. 17 Psal. 118 Iaco. 4 1. Pet. 5 Acto. 13 Iacob. 2

Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus. Quam prius dixerat synagogam, modo Simonis socrum appellat. Socrus enim est mater vxoris. Mater autem ecclesiae, quae vxor est Simonis, sacramentaliter sibi coniugio copulata, intelligitur synagoga, iuxta quod ipsa dicit in Cãticis: Filij matris meae pugnauerunt aduersum me. Nam de synagoga nati sunt primum fideles, de qua secundum carnem & ipse Christus traxit originem. Propter quod & ipse dicebat: Quia salus est ex Iudaeis. Postquam ergo Christus à synagoga surrexit, deserens eam propter perfidiam, tunc ipsa socrus Simonis, coepit magnis febribus detineri. Non dixit febre, sed febribus, vt intelligatur, non vna tantum sed multis febribus laborasse. Synagoga quippe duabus praecipue febribus detinetur, erroris, videlicet & inuidiae. De prima dicit Psalmus: Quoniam errauerunt à ventre, locuti sunt falsa. De secunda dicit Euangelista, quod per inuidiam tradiderunt eum. Febris erroris de frigido procedit humore. Iuxta quod legitur: Facta sunt encoenia in Hierosolymis & hyems erat. Hyems erroris & infidelitatis & ignorantiae. Vnde quando Petrus negauit, calefaciebat se ad ignem, quia frigus erat. Febris autem inuidiae, de calido procedit humore. Iuxta quod legitur: Super eos cecidit ignis, & non viderunt solem. Ignis inuidiae, indignatiõis, & odij. Nam exarsit ignis in synagoga eorum, & flamma combussit peccatores. O quàm graui torquetur inuidia synagoga, quando videt Ecclesiam habere regnum & sacerdotium, templum & altare, legem & prophetiam. Quoniam ablatum est ei regnum dei, & datũ genti facien-

Cant. 1 al. primitiui. Ioan. 4 Febris synagogae duplex. Psal. 57 Matt. 27 Ioan. 10 Hyems spiritualis Ioan. 18 Psal. 57 Psal. 105 Inuidia synagogae. Mat. 21

facienti fructus eius. Tam grādi tamen detinetur errore, vt nec sic intelligat veritatem. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autem me non cognouit, & populus insipiens non intellexit.
Esai. 1

His ergo febribus socrus Simonis, id est, synagoga tenetur: sed qui sunt in domo fideles, orant pro ipsa, petentes, vt Deus auferat velamen de cordibus eius, vt Iesum Christum, qui est veritas, agnoscat. Ipse vero precibus fidelium inclinatus, stans super eam, ad patris videlicet dextram exaltatus: quoniam exaltauit illū Deus & dedit ei nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omē genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris:
Phil. 2

Imperauit febri, & dimisit illam. Nō quod febris tāquam res sensibilis aut rationabilis intellexerit: sed quod de ipsa suum beneplacitū adimpleuerit, Qui dixit & facta sunt, mādauit & creata sunt. Nam omnia quæcunque voluit dominus, fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Nihil potētius, quam quod eius imperium insensibilia quoque sentiant & obediant imperanti.
Psal. 148
Psal. 134

Vnde continuo surgens ministrabat illis. Licet enim naturale sit febricitantibus, incipiente sanitate lassescere, & ægritudinis molestiam persentire, miraculum tamen vicit naturam. Quia sanitas quæ Dei datur imperio, tota simul & integra redit. Et ideo continuo surgens ministrabat illis: vt in hoc miraculum alludat mysterio. Quia sanitas animę tota simul & integra restituitur. Scriptum est, quia totum hominem sanum fecit in sabbato. Hoc autem implebitur, quando plenitudo gentium intrabit ad fidem, & tunc omnis Israel saluus fiet. Quoniam in diebus illis saluabitur Iuda, & reliquiæ Israel saluę fiēt.
Ioan. 7
Rom. 9
Hie. 33
Rom. 9

Sciendū ē aūt, q̄d quędā febris simplex, quædam duplex, quædam continua, & quædam interpolata. Simplici febre laborat, qui vnico vitio molestatur. Sicut multi sunt, qui à cæteris abstinentes, luxuria inquinantur. Nam quod Iacobus apostolus ait: Quicunque in vno offendit, factus est omnium reus, sane debet intelligi, sic videlicet, quod quicunque in vno offendit, vnum de mandatis diuinis transgreditur, factus est omnium reus, id est, amittit charitatem, sine qua cætera non implentur. Nam finis præcepti charitas est. Et perfectio legis est charitas.
Febris simplex q
Iaco. 2
1. Timo. 1
Rom. 13

Duplici vero febre laborat, qui multis vitiis irritatur, vt mulier illa peccatrix, De qua dominus legitur septem demonia eiecisse: non quod qui habet vnū vitium, habeat vniuersa, sicut, qui habet vnam virtutem, habet vniuersas. Nā secus est in inuio, quam in via. Omnes enim virtutes sibi inuicem suffragātur, sed quędam vitia sibi inuicem aduersantur, vt prodigalitas & auaritia, desperatio & præsumptio. Continua febre laborat quicunque in vitio perseuerat. Et hæc febris velut acuta mortalis existit. De qua dominus ait: Moriemini in peccatis vestris. Et de hac forte Ioannes apostolus ait: Est peccatum ad mortem, non pro eo dico vt quis oret.
Febris duplex quę.
Marc. 16
Febris cōtinua quę.
Ioan. 8
1. Io. 5

Interpolata vero febre laborat, qui quandoque pœnitet de peccato, sed ad illud reuertitur tanquam canis ad vomitū: & talis quādoque q̄tidiana, quandoque tertiana, quādoque quartana febre laborer: secundū quod facile vel facilius vel facilime pœnitēs relabitur in peccatum.
Febris interpolata.

Nemo tamen desperet, quia rogauerunt illum pro ea, & imperauit febri & dimisit illam. Certe quæ suis meritis curari non poterat, alienis precibus est sanata. Et ideo cum quis aliquo graui peccato laborat, recurrat ad ecclesiam, vt oret pro illo. Scriptum est enim, quia Iesus vt vidit fidem illorum, ait paralytico: Dimittuntur tibi peccata tua.
Nemini desperandum.

Cū sol autem occidisset, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum, & curabantur omnes. Sol iustitiæ Christus est, qui illuminat oēm hominē venientē in hunc mundum. De quo dicit Propheta: Sol cognouit occasum suum. Hic sol occubuit, quando Christus inclinato capite spiritum emisit. Verū antequam sol occubuisset, pauci fuerunt sanati, quoniam pauci ante mortem Christi sunt ad fidem conuersi: Propter quod ipse dicebat
Psal. 103
Matt. 27
Psal. 140

Psal. 140 Ioan. 12 bat, Singulariter sum ego donec transe
am. Cũ aũt exaltatus fuero à terra, oĩa
Ibi. 5 traham ad meipsum. Quia, Nisi granũ
frumenti cadens in terram mortuum
fuerit, ipsum solum manent. Si au-
mortuum fuerit multum fructum af-
fert. Et ideo cum sol occubuisset, omnes
qui habebant infirmos varijs languori
bus, ducebant illos ad Iesum & curabat
eos.

Languores mentis sunt vitia. Tot er
Lãguores mentis qui. go sunt varietates languoris, quot sunt
species vitiorum. Enumeremus ergo
pauca de multis, ad ędificationem mul-
torum. Quidam patiuntur dolores, qui
dam tumores, quidam calores & quidã
furores. Item quidam sunt cęci, quidam
sunt surdi, quidam sunt muti, & quidã
sunt claudi. Rursus, quidam sunt lepro-
si, quidam hydropici, quidam paralyti-
ci, & quidã lethargici. Graues sunt ęgri-
tudines istę, sed omnes per Dei gratiam
sunt curabiles.

Dolor cordis est odium. De quo le-
Odium vt sit lãguor cordis. gitur: Concepit dolorem & peperit ini-
Psal. 7 quitatem. Grauis est iste lãguor: quoniã
1. Ioan. 3 qui odit fratrem suum, homicida est. Tu
Tumor animi. mor animi est superbia, De quo legitur:
1. Cor. 8 Scientia inflat: charitas aũt ædificat. Id
est, sciẽtia sine charitate facit hominem
superbire. Sed & grauis est iste languor,
Eccli. 10 quoniam initium omnis peccati est su-
Calor ipsius. perbia. Calor spiritus est luxuria. De
Osee. 7 qua dicit Propheta: Omnes adulteran-
tes, quasi clibanus succensus à coquen
te. Et iste languor est grauis, quia for-
1. Cor. 5 nicatores & adulteri regnum Dei non
possidebunt. Furor cordis est ira. De
Furor cordis. qua legitur: Fel draconum vinum
Deut. 32 eorum, & furor aspidum insanabilis. Et
Iaco. 1 iste languor est grauis. Quoniã ira viri
iustitiam Dei non operatur.

Porro, quicunque habent infirmos,
ducunt illos ad Iesum, vt sanentur à sal-
uatore: quia non est aliud nomen datũ
sub cœlo, in quo oporteat homines sal-
Acto. 4 Num. 21 uos fieri: respiciant ad serpentem æneũ
Ioan. 3 pendentem in ligno, qui percussi sunt
Cæci spiritualiter ab ignitis serpentibus, vt sanentur. Cæ
ci sunt, qui carent lumine veritatis. De
Matt. 15 Luc. 6 quibus legitur: Sinite, cæci sunt, duces
Surdi mystice qui sint. cęcorum. Si cęcus cęcum duxerit, ambo
in foueam cadent. Surdi sunt, qui præce

ptis dominicis obedire contemnunt. De
quibus dicitur: Sicut aspidis surdę & ob Psal. 57
turantis aures suas, quæ non exaudiet
vocem incantantium, & veneficia quæ
incantantur à sapiente. Muti sunt, qui à Muti spiritualiter
laude tacent diuina. Iuxta quod legitur: 3 Reg. 18
Obmutui & humiliatus sum & silui à
bonis. Claudi sunt, qui nõ gradiuntur
per semitam mandatorum, Iuxta quod
legitur: Quousque claudicatis in duas
partes? si dominus est Deus, sequimini
eum.

Sed oẽs q habent infirmos, ducant il
los ad Iesum, vt sanent à saluatore: qa ne
minem despicit, nullum abijcit. Salus Psal. 18
inquit populi mei ego sum. Venite ad
me omnes qui laboratis & onerati estis, Matt. 11
& ego vos reficiam, & inuenietis requi
em animabus vestris. Omnis enim qui Ioan. 5
venit ad me, non eijciam foras.

Hæretici sunt leprosi, qui in vna par
te sunt integri, & in alia parte sunt cor- Leprosi spiritualiter qui.
rupti: quia sub specie veritatis, virus fal-
sitatis infundunt. Cupidi sunt hydropi
ci, qui quanto plus bibunt, tanto plus Hydropici mystice qui.
sitiunt: ad instar fornacis, qui quan-
to plura ligna recipit, tanto plura consu
mit. Paralytici sunt actibus dissoluti. Le
thargici sunt beneficiorum ingrati. Sed
nec isti desperent, securi veniant ad Ie- Esai. 53
sum vt curẽtur: quia vere languores no-
stros ipse tulit, & dolores nostros ipse
portauit: percussus est propter iniqui-
tates nostras, attritus propter scelera no
stra. Disciplina pacis nostræ super eum,
& liuore eius sanati sumus. Exibant au
tem dæmonia à multis, clamantia & di
centia, quia tu es filius Dei. Et increpãs
non sinebat ea loqui. Porro cum dicat Phil. 1
Apostolus, à quocunque prædicetur
Christus, gaudeo, sed & gaudebo, qua-
re prohibebat dęmonia dicere veritatẽ?
Nonne firmius est testimonium, quod
profertur ab aduersario? Tribus quidẽ Quare Chřs prohibuit dæmonia dicere verũ tatem.
de causis. Prima, vt doceret nos fugere
vanam gloriam, ne videlicet humani fa
uoris delectemur applausu. Secunda, vt
doceret nos hæreticam prauitatem vita Prędicari omnem etiam veritatẽ prohibẽdũ hæreticis.
re, quatenus hoc exemplo in hibea-
mus hæreticis, ne prædicent etiam veri-
tatem. Quia fel draconũ propinãt in au
reo calice Babylonis. Tertia, ne qua dæ- Deu. 32
mones spũs falsitatis, veritatẽ dicere cre Apoc. 18
de

dentur. In quo moraliter edocemur, ne laudari velimus à fallacibus & mendacibus: quorum laudatio magis redundat ad iniuriam quam ad honorem.

Illud autem, quod subditur: Quia sciebāt ipsum esse Christum, sane debet intelligi, ne videatur contrarium ei quod dicit Apostolus: quia si cognouissent, nūquam dominum gloriæ crucifixissent, quod à quibusdam exponitur de dæmonibus. Hi si cognouissent Christum esse dominum gloriæ, nunquam eum suggestiōe maligna crucifixissent. Nam hoc est mysterium absconditum à seculis, reuelatum autem principibus & potestatibus per ecclesiam. Distinguātur itaque tempora & concordat scriptura. Dæmones enim quandoque credebāt, quandoque dubitabant. Nam cum videbant eum humanos sustinere defectus, dubitabāt de ipso, quemadmodum legitur, quod cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus & postea esuriisset: accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Cum autem videbant eum operari miracula, credebant de ipso quod filius Dei esset. Quemadmodum & alibi dixisse leguntur: Iesu Nazarene, quare venisti an tempus torquere nos? Scimus quia Sanctus Dei es.

1.Cor.2 · Col.1 · Matth.4 · Matth.8

Dominica quarta in quadragesima.

De Christi potentia, sapientia, & benignitate, de duobus miraculis & eorum expositione, de vita contemplatiua & actiua, de nique de duobus testamentis & populis.

SERMO I.

Ioan.6

[E]St puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos & duos pisces. Sed hæc quid sunt inter tantos? Tria nobis præcipue circa redemptorem nostrum in hac Euangelicæ lectionis serie commendantur: potentia, & sapientia, & benignitas. Potentia, in miraculo. Sapientia, in mysterio. Et benignitas in officio. Quid enim potentius, quam res augmentare paruissimas sine additamento vel nutrimento? Quid sapientius, quam causas figurare profundas sine dicto vel scripto? Quid benignius, quam turbas saturare famelicas, sine prece vel precio? Et certe quos spiritualiter pauerat cibo doctrinę, pascit etiam corporaliter alimēto naturæ: vt qui refecerat spiritū, alat & corpus.

Potētia redēptoris. · Sapientia · Benignitas.

Hoc autem miraculum de multiplicatione panum & piscium, ex quibus dominus multitudinē populi satiauit, bis legitur operatus. Sed inter primum & secundum miraculum multa & magna differentia est. Varia quidē, sed non contraria: diuersa sed non aduersa. In primo quippe miraculo de quinque panibus hordeaceis & duobus piscibus quinque milia hominū saturauit, & de fragmentis quæ superauerant discipuli duodecim cophinos impleuerunt. In secundo vero miraculo de septē panibus & paucis piscibus quatuor milia virorum refecit, & de fragmentis impleuerunt Apostoli 7. sportas. In primo miraculo distinguitur quales panes fuerūt, & quot pisces. In secundo vero miraculo, neque hoc exprimitur neque illud. In primo miraculo puer vnus quinque panes hordeaceos & duos pisces habebat. In secundo vero miraculo septem panes & paucos pisces discipuli habuerunt. In primo miraculo discubuerunt quinque milia hominum super fœnum. In secundo vero miraculo discubuerunt quatuor milia hominum super terram.

Miracula duo de panū multiplicatiōe quō differant. · Marc.8

Plena sunt omnia diuinis mysteriis & cœlesti dulcedine redundantia: si tamē diligentem habeāt inspectorem, qui norit sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Eruderemus itaque puteum, quoniam altus est, & hauriamus aquam in gaudio de fontibus saluatoris.

Sane duæ sunt vitæ, duo sunt populi, & duo sunt testamenta: contemplatiua, videlicet, & actiua, Iudaicus & gentilis,

nouū & vetus. Actiuæ vitæ deseruiunt
Vita actiua. Popul' Iudaicus.
quinque sensus. Iudaicus populus habet xij. Prophetas, duodecim tribus, & duodecim patriarchas. Vetus testamē tum in quinque libros & duabus ta
Vitæ contemplatiuæ deseruiētia. Populus gentilis.
bulis continetur. Porro & contemplatiuę vitæ deseruiunt septem dona. Gentilis populus habet septem ecclesias, septem angelos, & septem diaconos. Nouum testamentum consistit in quatuor Euangelijs. Ad primum ergo miraculum, per quod de quinque panibus hordeaceis & duobus piscibus quinque milia hominum sunt satiata, & de fragmētis quæ superauerāt duodecim cophini
Testamentū vetus.
sunt impleti, vetus pertinet testamentū, cum quinque libris Mosaicis & duabus tabulis legis. Similiter actiua vita cum quinque sensibus, & Iudaicus populus cum duodecim prophetis, duodecim tribubus & duodecim Patriarchis.

Ad secundum vero miraculum, per quod de septem panibus & paucis piscibus quatuor milia hominum sunt refecta, & de fragmentis quæ superauerant septem sportę repletæ, pertinet vita cōtemplatiua, cum septem donis, & quibusdam virtutibus. Gentilis populus cum septem ecclesijs, septem diaconi-
Testamentū nouum
bus, & vn angelis. Ac nouum testamentum cum quatuor Euangelijs. Ecce tela sermonis breuiter sumus orsi: si ta-
1. Iac. 1.
men eam sufficienter texere valeamus.
Apoc. 3
Postulemus igitur à domino sapientia, qui dat omnibus affluentre & non improperat, si forte clauis Dauid aperi-
panes quinque qd significent. pisces duo quid.
re dignetur, quę claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Quinque panes hordeacei sunt quīque libri veteris testamenti. Et duo pisces, sunt duæ tabulæ legis diuinæ, vt metonomice accipiatur cōtinens pro contento. Puer vnus qui habebat quinque panes & duos pisces, est Moyses, qui exhibuit quinque libros & duas tabulas. Purus quidem ipse, sed populum instituens puerilem. Medulla hordei sub duro cortice tegitur, & spiritus legis sub dura litera
2. Cor. 3
occultatur. Quia litera occidit, spiritus autem viuificat. Vnde illi panes hordeacei fuisse describuntur. Frangun tur autem huiusmodi panes cum exponuntur. Et tunc reuera multiplicantur, vt possint multitudinem esurientis populi saturare. Porro dupliciter exponuntur, literaliter, secūdum historiam, & spiritualiter, secundum allegoriam. Nam liber Ezechielis monstratus scri- Ezec. 2
ptus erat intus & foris. Fregit ergo dominus duos pisces & quinq; panes, quando aperuit discipulis sensum, vt in- Luc. 24
telligerent scripturas. Gratias egit, quā- Matt. 11
do inquit ad patrem: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quoniam abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis. Benedixit, quando legē Mosaicam approbauit: Si crederetis, in- Ioan. 6
quit, Moysi, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Iussit apponi, quando docuit legem veterem venerari, prote- Matt. 5
stans, quia non venit legem soluere, sed adimplere. Verum de quinque panibus hordeaceis & duobus piscibus, quinque milia hominum saturantur: quia de quinque libris veteris testamenti, & duabus tabulis legis diuinę, secundum literalem expositionem historiæ, reficiuntur homines animales actiuam vitam ducentes: cui deseruiunt quinque sensus, visus, auditus, odoratus, gustus, & tactus, quales sunt carnales Iudæi, qui sensibilia tantum appetunt, & corporeis solummodo sensibus delectantur. Vn- 1. Cor. 2
de, quoniam animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt, spiritualis autem omnia dijudicat, de fragmentis quæ remanent duodecim cophini cumulantur. Quia de subtilioribus legis mysterijs, quę animales homines non percipiunt, spirituales viri replentur, sensum capientes duodecim prophetarum, qui non carnaliter, sed spiritualiter sunt locuti.

Audistis expositionem primi miraculi: audiatis expositionem secundi, ne dicere valeatis: Paruuli petierūt panem, Thre. 4
& non erat qui frangeret eis, quamuis non ego frangam, sed ille quem in fractione panis discipuli cognouerunt. Se- Luc. 24
ptem panes, sunt septem pręcipua dona Panes 7. qd desi gnent.
spiritus septiformis, quæ enumerat Esaias dicens: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus con- Esa. 11
silij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Pauci pisciculi, sunt alię mino-

res

res virtutes, ad contemplationis tamen epulas necessariæ. Hos panes & pisces habebant discipuli. De quibus legitur: Quia repleti sunt omnes spiritu sancto, & induti sunt virtute spiritus ex alto. Isti creduntur fuisse non hordeacij sed triticei. Quia panem de cœlo dedit eis, frumentationem misit eis in abundantiam. Panes igitur de frumento sunt dona, quibus viri contemplatiui fruuntur. Hos septem panes viri contemplatiui spiritualiter frangunt, quando contemplationis ocium, cui deseruiunt dona spiritus sancti septiformis, propter prædicationes officium interrumpere compelluntur, vt deseruiant vtilitatibus proximorum, & quod in ocio contemplationis addiscunt legentes & meditantes, hoc in studio prædicationis exponant, admonētes & exhortantes. Quatuor milia hominum, qui de septem panibus & paucis pisciculis saturātur, sunt homines spirituales, doctrinam Christi seruātes, in quatuor Euangelijs comprehensam: qui ad prædicationem doctorum spirituali gratia saginantur. Quia non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei, quod procedit de ore eius. Fragmēta quæ remanent, sunt arcana mysteria contemplationis, quæ simplices non attingunt. De quibus septem sportæ replētur, id est, septem angeli tuba canentes, videlicet, prælati septem ecclesiarū, quas Ioānes Apostolus in Apocalypsi descri bit. Tales erant apostoli, quibus veritas ipsa dicebat: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, cęteris autem in parabolis. Et ad hos pertinēt septem diacones, qui electi sunt ab Apostolis, viri pleni spiritu sancto & sapientia, vt mensis ministrarēt victualia. Respice igitur, in primo miraculo discubuerunt homines super fœnum. Et in secundo miraculo discubuerunt homines super terram. Quoniam animales homines, qui vitam ducunt actiuam, super carnis iacent molliciem. Nam omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Spirituales autem viri, qui contemplatiuam vitam obseruant, super mentis stabilitatē existunt, à terrenis suspensi & intenti cœlestibus. Iuxta verbum Apostoli admonentis: Quæ sursum sunt quærite, non quæ super terrā. Quæ sursum sunt sapite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Act. 2 — Psal. 77 — Panes. 7. quō spūaliter frangātur. — Deut. 8 — Fragmēta remanētia — Apo. 9 — Apo. 12 — Luc. 8 — Acto. 6 — Esa. 40 — Colos. 3

Dominica Lętare, siue de Rosa.

Romanus pontifex cur in dominica lętare florem aureum fideli bus populis repræsentet, & cur in basilica sanctæ crucis videndus ostenditur, & quadruplici Hierusalem, quæ sit.

SERMO I.

LAetare Hierusalem, & conuentum facite omnes qui diligitis eam: gaudete cum lętitia, qui in tristitia fuistis, vt exultetis & satiemini ab vberibus consolationis vestræ. Esa. 66

Hodierna solennitas fratres & filij de antiqua sedis apostolicę consuetudine celebratur, cuius anno præterito, si bene recolitis, duplicem exposuimus rationem. Quia vero quidam nostrum, quod aspectu percipiunt, concipere cupiunt intellectu, sic aliqua repetere volumus, vt alia superaddere procuremus.

Sane duplex est ratio, cur hac die Romanus pontifex in hoc loco florem aureum fidelibus populis repræsentat. Vna secundum literam, altera vero secundum spiritum. In quo præcipuæ sex cōsiderare debemus. Personam, & causam, materiam, & formam, tempus, & locum. Florē aureum cur pōtifex fidelib. ostēdat

Scitis enim charissimi, quod corruptibile corpus inter anxitates cōtinuas non potest subsistere, nisi quandoque recreationis remedium intercedat. Propter quod dicitur: Interpone tuis interdum gaudia curis. Quod caret alterna requie durabile non est. Vnde veritas in Euāgelio inquit: Misereor super turbā, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent: & si dimisero Mar. 8

eos ieiunos, deficient in via. Ne ergo fidelis populus ꝑpter asperitatē quadragesimalis abstinentię sub continuo labore deficeret, in hac mediana dominica q̄dam recreationis solatium interponitur, vt anxietas temperata leuius suffera tur. Hodiernum enim officium totum est plenum lętitia, totum exultatione refertum, totum gaudio cumulatū. Lętare, inquit, Hierusalem, & conuentum facite omnes qui diligitis eā: gaudete cū lætitia, qui in tristitia fuistis, vt exultetis & satiemini ab vberibus consolationis vestræ. In omnium verborum clausula iocunditas exuberat, gaudium resonat, hilaritas inculcatur. Lætare Hierusalē, gaudete in lætitia, vt exultetis & satiemini. Repræsentat enim dies iste charitatē post odium, gaudium post tristitiam, satietatem post famem. Charitatem post odium, Vnde: Lætare Hierusalem, & cōuentum facite omnes qui diligitis eam. Gaudium post tristitiam, Vnde: Gaudete cum læticia, qui in tristitia fuistis. Satietatem post famem, Vnde: Vt satiemini ab vberibus consolationis vestræ. Hæc tria pariter designātur in tribus proprietatibus huius floris, quem vobis visibiliter præsentamus. Charitas, in colore. Iocunditas, in odore. Satietas, in sapore. Rosa quippe præ cæteris floribus colore delectat, odore recreat, sapore confortat. Delectat in visu, recreat in olfactu, cōfortat in gustu

Floris au tē ꝓprietates tres q̄d significet.

Ioan. 3

Quia vero spiritus viuificat, caro nō prodest quicquam, de carnalibus, ad spiritualia transeamus. Flos iste, florem illum significat, qui de se dicit in Cāticis: Ego flos campi, & lilium conuallium. Et de quo dicit Propheta: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Vere flos florum, quia sanctus sanctorum, qui præ cæteris floribus, id est, præ cæteris sanctis colore delectat in visu. Quia speciosus forma prę filijs hominum. In quē desiderant angeli prospicere. Qui odore recreat in olfactu. Quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis. Quem adolescentulæ dilexerunt, quia currunt in odore vngentorum suorum. Qui sapore confortat, in gustu. Quia panis quē ipse dat, caro sua est, pro mundi vita, omne delectamentum habens, & oīs saporis suauitatem. Hic est enim, qui secundū quod audistis in Euangelio, de quinq; panibus & duobus piscibus quinque milia hominum satiauit.

Cant. 1
Esa. 11
Flos q̄ bene appelletur Christus.
Psal 44
1. Pet. 1
Can. 1
Ioan. 6
Sap. 16
Ioan. 6

Triplex est autem in hoc flore materia, videlicet, aurū, muscus, balsamum. Sed mediante balsamo muscus coniungitur auro. Quia triplex est in Christo substantia, Deitas, corpus, & anima. Sed mediante anima corpus coniūgitur deitati. Quia tantæ subtilitatis est diuina natura, vt corpori de limo terræ formato non congrueret vniri, nisi rationali spiritu mediante. Baiulus huius floris, vicarius est saluatoris, Romanus videlicet pontifex, successor vtiq; Petri, vicarius Iesu Christi. Iesus enim inquit ad Petrū: Tu me sequaris. Quod intelligi debet non tantum de specie martyrij, quātum de ordine magisterij. Tu vocaberis inquit, Cephas, quod exponitur caput. Vtique caput à capite, sicut Petrus à petra. Et caput mulieris vir, caput viri Christus, caput Christi Deus. Sicut enim plenitudo sensuum abūdat in capite, in cæteris aut membris pars est aliqua plenitudinis: Ita cæteri vocati sunt in partem solicitudinis: solus autem Petrus assumptus est in plenitudinem potestatis, vt illius ostendatur esse vicarius, qui de se dicit in Euangelio: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Vnde Iesus spiritualiter inquit ad Petrū: Quodcūq; ligaueris super terram, erit ligatū in cœlis: & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis.

Rosę triplex materia mystice quid.
Naturę diuinę subtilitas quanta.
Ioan. 21
Petr⁹ vt duplici modo sequut⁹ sit Iesum.
Ioan. 1
Cephas quid.
1. Cor. 11
Plenitudo potestatis petri.
Matt. 28
Matt. 16

Hunc ergo florem Romanus pontifex repræsentat non in omni tēpore, sed in hac tm̄ dominica, q̄ 7 est ab illa q̄ septuagesima nuncupatur. Quia Christus non q̄libet hora, sed in septima tantum ætate videtur ab illis, qui beata requie consolantur. In sexta namque cernitur Christus per fidem. In septima vero cernitur Christus per speciem. Nō videbit me, inquit, homo & viuet. Quia Deum nemo vidit vnquam, subintelligendum est in hac mortali vita. Nam videtur in vita beata, non iā per speculum in ænigmate, sed facie ad faciē, sicuti est. Propter quod dicit Apostolis: Manifestabo eis meipsum.

Quur in hac tantū dominica flos repręsentetur.
Exo. 33
1. Ioan. 4
1. Cor. 13
Ioan. 14
Mat. 13

Sex

Sex dies sunt, in quibus licet homini operari. In septimo vero die requieuit Deus ab omni opere quod patrarat. Et ideo septenarius quietem significat. Vnde septimus dies, septima hebdomada, septimus mensis, septimus annus, est feriatus in lege: pręsertim autem, qui post septenarium sequitur Iubileus. Recte igitur in septima tantum dominica flos iste, non in quolibet loco, sed in hac recte basilica videndus ostẽditur: quę sanctæ crucis in Hierusalem appellatur, supernæ Hierusalem typum obtinens, & speciem repræsentans, de qua dicit Apostolus in epistola quam audistis: Illa quę sursum est Hierusalem, libera est, quę est mater nostra. In qua Christũ angeli sancti & beatæ animæ contemplantur. Ad quam merito dicitur: Lætare Hierusalẽ, &conuentum facite omnes qui diligitis eam. Hierusalem quatuor modis accipitur, secundum quatuor theologicos intellectus: Historicum, allegoricum, tropologicum & anagogicum. Est autem Hierusalem superior & inferior, interior & exterior. Superior est in patria, inferior est in via, interior est in anima, exterior est in Palestina. De superiori legitur: Hierusalẽ quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Ad inferiorem dicitur: Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. De interiori legitur: Dabo in Sion salutem, & in Hierusalem gloriam meam. Ad exteriorem dicitur: Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt. Ad quam ergo Hierusalẽ recte pertinet, quod voce prophetica dicitur: Lætare Hierusalem, & conuentum facite omnes qui diligitis eam? Non ad exteriorem, quę peccatis exigentibus captiua tenetur: cui potius cõpetit, quod narratur in Threnis: Viæ Sion lugent, eo quod non sint qui veniant ad solennitatem. Facti sunt inimici in capite. Sed ad superiorem præcipue, de qua merito dicitur: Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Ad hos vero dicitur: Gaudete cum lætitia, qui in tristitia fuistis. Qm̃ absterget Deus oẽm lachrymã ab oculis sanctorum, & iã non erit amplius neq; luctus, neque clamor, sed nec vllus dolor, qm̃ priora transierunt. Cũ ẽm propheta dixisset: Lętare Hierusalẽ, statim ostẽdit q debeãt lætari, cũ ait: Conuentũ facite oẽs qui diligitis eã: & qualiter debeãt lætari, cũ subdit: Gaudete cũ lętitia, q in tristitia fuistis. Et quare debeant lætari, subdit cum ait: Vt exultetis & satiemini ab vberibus consolationis vestræ.

Gene. 2 — Galat. 4 — Hierusalẽ q̃druplici ter accipitur. — Superior. psal. 121 — Inferior. Esaiæ 6 — Interior. Esaiæ 46 — Exterior. Matt. 23 — Thren. 1 — psal. 149 — Esaiæ 66 — Esaiæ 21 — Apoc. 7

Debent igitur ad lætandum conuenire omnes qui diligunt. i. non hæretici, sed catholici, non canes, sed oues. Quia charitas fons est proprius, cui non communicat alienus. Habeat autem charitatem in corde, qui vere vult in hoc cõuentu gaudere, memor eius quod legitur: Quia cum rex intrasset ad nuptias, vt videret discumbentes, & vidisset ibi hominem non vestitum veste nuptiali, iussit illũ expelli, & in tenebras exteriores retrudi. Ideoq; dicit propheta: Conuẽtum facite, qui diligitis eam.

Lætãdum quib⁹, q̃liter & qua re sit. — Charitas fons proprius. — Matt. 22

Porro, multi lętantur in corpore, qui tristantur in corde: gaudium ostendentes exterius, sed luctum habentes interius. Quia non est impijs gaudere dicit dominus: nec est pax ossibus à facie peccatorũ. Ideo cum dixisset propheta: Lætare Hierusalem, cõsequenter adiunxit: Gaudete cum lætitia, qui in tristitia fuistis. Quasi diceret: Exterius gaudium, interior lætitia comitetur, vt cor, & caro nostra exultent in Deum viuum. Quia gloria nostra hęc est, testimonium conscientiæ nostræ. Vt exultetis & satiemini ab vberibus consolationis vestræ. Satiabor, inquit, quum apparuerit gloria tua.

Esaiæ 48 — psal. 37 — Esaiæ 66 — psal. 83 — 2. Cor. 1 — psal. 16

Patet ergo, quod duo vbera consolationis, sunt duæ species glorificationis, videlicet stola mentis, & stola carnis. De quibus sponsa dicit in Cãticis: Ego murus, & vbera mea sicut turris, ex quo facta sum coram te, quasi pacem reperiẽs. Vbere glorificationis in mente, satiantur animæ sanctæ in ætate septima quiescentium: vbere glorificationis in carne, satiabũtur corpora incorrupta in octaua resurgentium. Propter quod dicitur: Da partes septem, necnon & octo. Septenario dandæ sunt partes glorificationis in corde, octenario dandæ sunt partes glorificationis in corpore.

Duo vbera cõsolationis quę sint. — Cant. 8 — Eccle. 11

Dotes animæ glorificatæ tres. Partes glorificatiōis in corde sunt tres, cognitio, dilectio, & delectatio. De quibus Sapiēs protestatur: Qui confidunt Sap. 3 in illo intelligent veritatem, & fideles in dilectione acquiescent illi: quia donum & pax est electis Dei. Partes glorificationis in corpore sunt quatuor, claritas, Corporis glorificati dotes. 4 subtilitas, agilitas, & impassibilitas. De quibus idem sapiens protestatur. Fulge Sap. 3 bunt iusti, & tanquam scintillę in arundineto discurrent: iudicabunt nationes &c. Quia bonum esset si possemus hic esse, vt liceret nobis has species gloriationis & glorificationis meditari & cōtemplari. Sed ecce retinet nos & reuocat occupatio grandis & grauis, vtique varia, vtinam non & vana, quia vanitas vanita Ecc. 1 tum & omnia vanitas.

Petamus ergo fratres & filij, petamus in oratione credentes, de corde puro, conscientia bona & fide non ficta, 1. Timo. 2 puras manus sine deceptione leuantes ad Deum, vt de sacramento rei, quam celebramus, perducat nos dominus ad rē sacramenti, quam expectamus, Vbi vita sine morte, dies sine nocte, certe sine forte, Vbi erit securitas sine timore, iocūdi- Vitæ æternę quanta sint gaudia. tas sine dolore, trāquillitas sine labore: vbi erit pulchritudo sine deformitate, fortitudo sine debilitate, rectitudo sine peruersitate: Vbi erit charitas sine malitia, veritas sine fallacia, fœlicitas sine mi Esa. 64 seria: Vbi erit gaudium, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Quod nobis præstare dignetur dominus IESVS Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In Cœna domini.

De triplici Lauacro & sex speciebus lotionis.

SERMO I.

Vilotus est non in Ioan. 13 diget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Triplex est lauacrum. In aqua, in lachrymis, & in sanguine. Lauacrū triplex Quodlibet autem eorum est duplex. Nam aliud est lauacrū aquæ materialis, aliud lauacrū aquæ spiritualis. Materialis aquæ lauacrum est Babtismo. Ioan. 3 baptismus. De quo dominus dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnū Dei. Qui Mar. 16 crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Spiritualis aquæ lauacrum est elee- Eleemosyna mosyna. De qua dicit scriptura: Sicut a- Eccl. 3 qua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Date, inquit, eleemo- Luc. 11 synam, & ecce omnia munda sunt vobis.

Lachrymæ duplices. Similiter, aliud est lauacrum lachrymarum, quæ procedunt ex oculis, & aliud est lauacrum lachrymarum quæ procedunt ex arboribus. Ex oculis profluunt ad lamentū. De quibus inquit Pro- Psal. 6 pheta: Lauabo per singulas noctes lectum meū, lachrymis meis stratum meum rigabo. Ex arboribus procedunt ad sacramentum. Iuxta quod legitur, Quia Samaritanus appropians vulnerato, superinfundit vinum & oleum.

Itidem aliud est lauacrum sanguinis in supplicio, & aliud lauacrum sanguinis in mysterio. Sanguis supplicij semel fuit fusus in cruce, Iuxta quod legitur: Non per sanguinem hircorum Heb. 9 aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, semel introiuit Iesus in sancta, æterna redemptione inuenta. Sanguis autem mysterij sępe potatur in calice, Iu Matt. 26 xta quod veritas ait: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim calix noui testamenti in sanguine meo. Hæc quotiescunque feceritis, in meam commemorationem facietis. Lauit ergo nos à peccatis no- Apo. 1 stris in sanguine suo.

Sex species lotionis. Sex ergo sunt species lotionis, quas hodie repræsentat ecclesia. Lotionem aquæ materialis in ablutione pedum: propter humilitatis exemplum. Et lotionem aquæ spiritualis, in re-

in refectionem pauperum, propter officium pietatis, sicut audistis quum Euangelium legeretur. Quia surgens Iesus à cœna, posuit vestimenta sua, & præcingens se linteo, misit aquam in peluim, & lauit pedes discipulorum, & ait: Exemplum dedi vobis, vt & vos similiter faciatis. Item lotionem lachrymarum, quæ profluunt ex oculis ad lamentum, in reconciliatione pœnitentium, quæ hodie celebratur. Et lotio lachrymarum, quæ procedunt ex arboribus ad sacramentum, in chrismatis confectione, quod ex oleo & balsamo consecratur. Rursus, lotionem sanguinis, qui licet semel sit effusus in cruce, sæpe tamen potatur in calice. Quarum alteram Romanus pontifex repræsentat, in eo quod hodie remota tabula Lateranensis altaris, infra ipsum altare conficit eucharistiam: Illud in hoc facto commemorans, quod pontifex summus in lege semel in anno in sancta sanctorũ cum sanguine introiuit. Ecce breuiter hodiernæ solennitatis intimauimus sacramenta, quæ prosequi non valemus, & propter tumultum populi, & prolixitatem officij. Sed qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Multi loti sunt ab operibus malis, q tamẽ loti nõ sunt à cogitatiõibus prauis. Et ideo multi lauant manus, qui tamen pedes non lauant. Quocirca, qui lotas habet manus ab effectu peccati, lauet pedes ab affectu peccandi: & sic mundus fit totus. Pro qua mũditia præmissæ locutiones sunt institutæ, quas ille digne nos faciat celebrare, qui dignãter illas instituit: Iesus Christus dominus noster, Qui est super omnia benedictus Deus in secula seculorum, Amẽ.

(Ioan. 13; Ibidem.)

Dominica secunda post Pascha.

De bonitate pastoris Christi, de animæ triplici acceptione in scripturis, de triplici alimento quo nos pascit Christus, & de mercenario, lupo & oue.

SERMO I.

Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Parabolicæ similitudinis propositum paradigma, de mercenario & pastore, lupis & ouibus, me frates & filij valde perterret: quia væ mihi est, si forte sim nomine pastor, & opere mercenarius: si meritum discrepat ab officio, si vita discordat à lingua. Is enim est pastor bonus, qui animam suam dat pro ouibus suis. Quis autem sit ille, dominus ostendit cũ ait: Ego sum pastor bonus. Quis enim bonus vt ipse? Bonus in natura, bonus in effectu, bonus in officio. Namque non est aliud esse bonum, quam esse: cum eius bonitas sit essentia. Quapropter ipse bonus est per naturã, homo bonus per gratiam. Ipse bonus essentialiter: homo bonus accidentaliter. Propter quod ipse dicebat: Nemo bonus, nisi solus Deus. Ipse bonus est in effectu: quia omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est descendens à patre luminum: Qui est fons & origo bonorum. Propter quod ipse dicebat: Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris: quanto magis pater vester cœlestis dabit spm̃ bonũ petentibus se. Nam & vidit Deus cuncta quę fecerat, & erant valde bona. Ipse bonus est in officio: Quia bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Et ipse quidem animam suam dedit, non solum pro iustis, sed etiam pro iniustis. Quia Christus mortuus est pro peccatis nostris, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu. Non solum pro amicis, sed etiam pro inimicis. Quia cum inimici essemus, recõciliati sumus in sanguine eius. Lauit enim nos à peccatis nostris in sanguine suo. O quãta gratia, quantum donum, vt iustus pro iniustis, amicus pro inimicis animam suam daret: imo dominus pro seruis, Deus pro hominibus, creator pro creaturis.

(Ioan. 10; Bonitas Dei triplex.; Bon⁹ quo modo sit Deus, & q̃ modo homo.; Bonus p naturam. Mar. 10; Bonus in effectu, Iac. 1; Luc. 11; Gen. 1; Bonus in officio.; Ioan. 10; 1. Pet. 3; Rom. 5; Apoc. 1)

Prouideamus ergo nobis, ne tãtę gratię simus ĩgrati, neve tãto dono reddamur in-

indigni. Quia proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Ipse est ergo pastor bonus, in natura, in effectu, in officio.

Animę vocabulum trib⁹ modis accipitur.

Bonus autem pastor dat animam suam pro ouibus suis. Vocabulum animæ, tribus modis accipitur in scripturis. Dicitur enim anima spiritus, Secundum illud: Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Dicitur vita, secundum illud: Qui amat animam suam perdet eam. Dicitur sanguis, secundum illud: Anima carnis in sanguine est. Secundum quem libet modorum istorum, Christus animam suam dedit pro ouibus suis. Dedit enim animam, id est, spiritum, in patibulo crucis. Dedit animam, id est, vitam in articulo mortis. Dat animam, id est, sanguinē, in poculo calicis. Nam qui dedit se pro nobis in precium, vt redimeret nos à morte, ipse se tribuit nobis in cibum, vt nutriat nos ad vitam. Ipse ergo est pastor bonus, qui animam suam dedit pro ouibus suis. Pastor quippe dicitur à pascendo. Et ipse tribus modis nos pascit, videlicet, alimento naturæ, cibo doctrinæ, & pabulo eucharistiæ. Ipse nos pascit alimento naturæ, qui dat semen serenti, & panem comedenti. Qui dat escam pullis coruorum inuocantibus eum. Qui dicit in Euangelio: Nolite soliciti esse, dicentes: Quid manducabimus aut quid bibemus? Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, & pater vester cœlestis pascit ea. Ipse est ergo pastor bonus. Ipse nos pascit cibo doctrinę, qui cibat nos pane vitæ & intellectus. Et potat nos aqua sapientiæ salutaris. Quia non in solo pane viuit homo: sed in omni verbo, quod procedit ab ore Dei. Propter quod ipse loquitur in parabolis: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis. Ipse est ergo pastor bonus. Ipse nos pascit pabulo eucharistiæ, qui dicit in Euangelio: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Panis enim, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Vtinam in futuro nos pascat epulis gloriæ, de quibus Psalmista dicebat: Satiabor cum manifestabitur gloria tua. Nam in voce exultationis & confessionis, sonus epulantis. Edetis, inquit, & bibetis super mensam meam in regno meo: Et, Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Ipse ergo est pastor bonus, qui animam suam dat pro ouibus suis.

Ioan. 10 — Ioan. 12 — Leui. 17 — Trib⁹ modis pascit nos Christus. — 1. Cor. 9 — Psal. 146 — Matt. 6 — Ioan. 1 — Eccle. 15 — Deut. 8 — Pro. 9 — Ioan. 6 — Psal. 15 — Psal. 30 — Luca — Apo. 2

Mercenarius quis sit.

Mercenarius autem, qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oues & fugit. Mercenarius quidem est, qui locum pastoris habet, sed pastoris opus non agit: qui pro mercede non spirituali, sed pro temporali, non vera sed falsa, nō æterna sed transitoria pascit oues: videlicet, pro lucro terreno, pro mundana gloria, pro humano fauore. Sed amen dico vobis, recepit mercedem suam.

Matt. 6

Mercenari⁹ quomodo cognoscat.

Vtrum autem sit pastor, & an oues sint eius proprię, hoc argumento potest probari. Si habet substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, profecto non est pastor, sed mercenarius. Quia si non dat ouibus suis terrenā substantiam, quando daret pro eis animam suam. Pellem, inquit, pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Talis vtiq; videt lupum veniē tem, & dimittit oues & fugit. Lupus est dæmon. Lupus est hæreticus. Lupus est tyrannus. De primo dicitur: Lupus rapit & dispergit oues. De secundo legitur. Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. De tertio vero scribitur: Ecce mitto vos, sicut agnos inter lupos. Hæreticus rapit, tyrannus dispergit. Demon autem & dispergit & rapit. Dispergit per violentiam, rapit per fraudulentiam. Quia est violentus vt leo, & fraudulentus vt draco. Quemlibet istorum luporum mercenarius videt venientem, & dimittit oues & fugit: non semper mutando locum, sed sępe subtrahendo prędidium Quia latet, tacet, & sustinet, cum minime videt iniustitiam, violentiam & perfi-

1. Ioan. 3 — Ioan. 10 — Iob. 2 — Lupus qs sit. — Ioan. 10 — Matt. 7 — Luc. 10 — Fuga mercenarij q.

perfidiam, contra impotentes, orphanos & egenos: quasi canis mutus non valens latrare. Heu quot hodie tales habemus & dolemus in Ecclesia mercenarios: propter quod cum nomen pastoris habeant, & officium, non meritum, inualescunt hæretici, tyranni sęuiunt, & perfidi persequuntur. Quia vix inuenitur, qui ponat se murũ pro domo Israel, aut stet ex aduerso in die domini. Messis eñ multa, operarij vero pauci. Quoniam & si multos videamus in nomine, paucos tamẽ videmus in opere. Propterea lupus rapit & dispergit oues. Quoniam aduersarius noster diabolus, tanquã leo rugiens circuit, quęrens quem deuoret. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Sed ego, dicit dominus, sum pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meę. Ego cognosco me as per approbationem, dilectionem & gubernationem. Meę vero cognoscunt me, per deuotionem, obedientiam, & imitationem. Nouit enim dominus qui sunt eius. Qui econtra reprobis ait: Amẽ dico vobis, non noui vos. Oues aũt eius illum sequuntur, & sciunt vocem eius. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia nõ nouerunt vocem alienorum. Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Filius per se nouit patrem, nos vero per illum. Iuxta quod alibi dicit: Nemo nouit filium, nisi pater: neque patrem quis nouit, nisi filius: & cui filius voluerit reuelare. Itemque Ioannes: Deum nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Litera ista duobus modis valet intelligi: quia põt dupliciter cõstrui. Primo, vt sub vno versu dicat: Cognosco meas, & cognoscunt me meæ: sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Vt ita similitudo cognitionis notetur inter pastores & oues, quæ inter patrem & filium. Hæc autem cognitio est dilectio, sicut Ioannes Euangelista testatur, inquiens: Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Veritas ergo dicit: Qui diligit me, sermonem meum seruabit. Et ego sen sus: Sicut diligit me pater, & ego diligo patrem: ita ego diligo oues meas, & ipsæ me diligunt. Cuius dilectionis est euidens argumentum, quia animam meam pono pro ouibus meis. Maiorem enim charitatẽ nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Itemque: Oues meæ vocem me am audiunt. Quia populus, quem non cognoui, seruiuit mihi, obauditu auris obediuit mihi. Vel intelligi potest, vt sub alia clausula diuidatur. Dixerat enim ante: Cognosco meas, & cognoscunt me meæ: nunc autem ostendit, quo autore, quoue fine illas cognoscit. Quo autore, quia sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Quo fine, quia animam meam pono pro ouibus meis. Ac si dixisset apertius, quod vult pater, & ego volo: Vnde iuxta beneplacitum patris animam meam pono pro ouibus meis.

Ostẽsum est qualis debet esse pastor, ostendendum est ergo, quales debeant esse oues. Tria præcipue commendantur in oue, mansuetudo, innocentia, & vtilitas. Scriptum est enim: Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum. Totum est vtile quod exit ab oue, lac & lana, pellis & caro, fœtus & fimus, qui terram impinguat. Tales debent esse fideles, vt sint mansueti, ne reddant malum pro malo, neque maledictum pro maledicto, eius exemplo: Qui quum malediceretur non maledicebat, quum pateretur non comminabatur. Vt sint innocentes, ne quanquam offendant, nulli noceant, neminem lędant: sed potius diligant inimicos suos, benefaciant his qui oderunt eos: & orent pro persequentibus & calumniantibus se, illius exemplo, qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Vt sint vtiles, quatenus pastoribus suis reddant lac & lanam, vel fimum & fœtum, id est, primitias, & decimas, & oblationes. Dignus est enim operarius mercede sua. Propter quod dicebat Apostolus: Si seminauimus vobis spiritualia, non est magnum si carnalia vestra metamus.

Sequitur: Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas

oportet

Marginalia: Esaiæ 56 | al. videm* | Ezech. 13 | Lucæ 10 | 1. Petr. 5 | Chris qualiter cognoscat oues suas. Oues quõ pastorem cognoscãt | 2 Tim. 2 | Matt. 7 | Matt. 11 | 1. Ioan. 4 | 1. Ioan. 4 | Ioan. 14 | Ibidem. | Ioan. 10 | Psal. 17 | Oues quales debeat esse. Proprietates ouium laudabiles imitandę. | Esai. 53 | 1. Petri. 3 | Matt. 5. | Lucę. 10 | 1. Cor. 9

oportet me adducere: & fiet vnum ouile & vnus pastor. Habebat dñs oues, & iustificatas per gratiam, & prędestinatas ad vitam. De iustificatis præmiserat: Co-
Ioan. 10 gnosco meas, & cognoscunt me meæ.
Ibidem. De prædestinatis subiungit: Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili. Primæ ergo iam collectæ erant ex populo Iudæorum: Secundæ adhuc erant colligendæ de populo gentium. Vtraq; tamen congregandæ erant, vt esset vnum ouile, & vnus pastor, id est, vna ecclesia,
Ephe. 2 & vnus dominus. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum, vt duo parietes e diuerso venientes in vno angulari lapide conuenirent. Quęcunq; ouis extra hoc inuenitur ouile, luporum morsibus patet: quoniam & omnes qui non
Gene. 6 fuerunt in arca, in diluuio perierũt. Porro quædam oues sunt lentæ, quędã sunt morbidæ, & quædam vagæ. Bonus itaque pastor debet pungere lentes, susten-
Tria viria ouium in baculo pastorali significata, quo curanda. tare morbidas, & colligere vagas. Quæ tria bene significantur in baculo pastorali, qui est in vltimo acutus, in medio rectus, in summo retortus. Acutus, vt pungat oues lentas & pingues: rectus, vt sustentet oues morbidas & infirmas: retortus, vt recolligat oues vagas & erra-
Ioan. 21 bundas. Oues suas pascendas dominus Petro commisit, vocabulo tertio repeti-
Cur hodie in basilica S. Petri celebretur. to, quem pastorem sibi substituit, & ob hoc hodierna statio in eius basilica celebratur, Ad laudem & gloriam summi pastoris Ecclesiæ Iesu Christi, Qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In solennitate Ascensionis domini nostri Iesu Christi.

De tribus solennitatibus, scilicet, Paschæ, Scenopegiæ, & Pentecostes, & quomodo debeamus eas celebrare: deniq;, de tribus ordinibus eas celebrantium.

SERMO I.

Scendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Tres olim solennitates non solæ, sed præcipuæ celebrabantur in lege, videlicet, Pascha, Pentecoste & Scenopegia, id est, solennitas azymorum, solẽnitas hebdomadarum, & solennitas tabernaculorum. Quas & nos in Euãgelio, non ad literam, sed in spiritu celebramus. Pascha, in resurrectione, Scenopegia, in ascensione, Pentecoste, in paracleti missione. Christus enim Psal. 67
captiuam duxit captiuitatem, quando resurgens eduxit vinctos suos de lacu, Zach. 9 psal. 67
in quo non erat aqua. Ascẽdit in altum, cum exaltatus est super cœlos cœlorum ad Orientem. Dedit dona hominibus, cum effudit de spiritu sancto super om- Ioel. 2
nem carnem. Ascendens ergo Christus in altum, dedit dona hominibus, quoniam omne datum optimum, & omne do- Iacob. 1
num perfectũ, desursum est descendens à patre luminum. Pascha siquidẽ tran- Pascha qd interptet.
situs appellatur, eo quod angelus trãsijt Exod. 12
per Aegyptum, extinguens primogenita Aegypti, ab homine vsque ad pecus: sed super Hebræorum tecta transiuit, ne minem eorum ledens, eo quod agni sanguine lita essent. Et tunc populus Israel iter arripuit transeundi de Aegypto in solitudinem. Porro pascha nostrum im- 1. Cor. 5
molatus est Christus. Cuius sanguine tecta tanguntur, cum corda nostra fide passionis insigniuntur, quæ sola diabolus exterminare non potest, in eo qui intus ex fide viuit. Trãsitum autem istum Ioannes Euangelista determinat, dicẽs: Ioan. 13
Sciens Iesus, quia eius hora venit, vt trãseat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos, in finem dilexit eos. Resurgens ergo transijt de morte ad vitam, de labore ad requiem, de mundo ad patrẽ. Nam Christus resurgens ex mortuis, Rom. 6
iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Scenopegia fixio taberna- Scenopegia quid
culorum interpretatur, eo quod Israel interpretetur.
quadraginta annis sub tabernaculis cõ-
moratus est in deserto. In cuius rei me- Deut. 16
moriam, adhuc Iudęi celebrant scenope-
giam,

giam, habitantes in tabernaculis. Porro tabernaculum est corpus Christi assumptum, in quo sub humanitate latet diuinitas. De quo dicit Psalmista: In sole posuit tabernaculum suum. Hoc vtique tabernaculum Christus in carne mortali non figebat. Quoniam exultauit vt gygas ad currendam viam, discurrens de loco in locum, vt susceptum ministerium adimpleret. Sed tunc fixit tabernaculum suum, cum assumptus in cœlum sedet ad dextram Dei, requiescens, in patrimonialibus bonis patris, donec ponat inmicos suos scabellum pedum suorum. πεντήκοντα græce, asiarco Hæbraice, quinquaginta interpretatur latine, in memoriã legis datæ quinquagesimo die ab exitu Israel de Aegypto. Nos autem Pentecosten celebramus in honore spiritus paracleti, qui datus est Apostolis quinquagesimo die postquam Christus resurrexit à mortuis. Ipse quidem est lex salutaris, scripta non in tabulis lapideis, sed in cordibus hominum digito Dei. De quo dicit Ioãnes: Vnctio docebit vos de omnibus. Et Christus in Euangelio: Cum venerit paracletus, ille vos docebit omnem veritatem. Huius diei solennitatem honorifice celebramus, recolentes, quod dum complerentur dies Pentecostes, factus est repente de cœlo sonus aduenientis spiritus vehementis. Verum vt omnis Christi actio, Christiani sit lectio, non solum requiramus allegoriã, quæ mentem instruit ad sciẽtiam, sed magis tropologiam, quæ animum instruit ad salutẽ. Christus enim resurrexit: vt nos resurgamus. Ascendit: vt nos ascendamus. Paracletum dedit: vt nos consolemur. Paracletus enim aduocatus vel cõsolator interpretatur. Sed post tres dies resurrexit à mortuis, inde post quadraginta dies ascendit ad cœlos, ex tũc post decẽ dies paracletũ dedit. Plena sunt omnia diuinis mysteriis, ac singula cœlesti dulcedine redundãtia: si tamẽ diligẽtem habeant inspectorem, qui nouit sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo

Psal. 18 — Ibidem — Marc. 16 — Psal. 109 — Exo. 20 — Acto. 2 — 2. Cor. 3 — 1. Ioan. 2 — Ioan. 15 — Acto. 2 — Sensus tropologic⁹. — Deut. 32

Resurgamus ergo fratres & filij, resurgamus à mortuis post tres dies. Resurrectio prima est remissio peccatorũ.

Resurrectio prima quæ.

De qua dicit Ioannes: Beati qui habent partem in resurrectione prima. Apoc. 20

Ad hanc itaque peruenimus per viam trium dierum, qua filij Israel egressi sunt de Aegypto, vt sacrificarent domino in deserto. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Est ergo primæ diei via, per quam ad resurrectionẽ animæ proficiscimur, inquisitio peccatorum, quando peccator inquirit & inuestigat modum, & numerum, & alias circunstantias peccatorum. Secundum illud: Cogitabo pro peccato meo. Hic enim primus dies, hæc prima mentis illuminatio. Huic succedit secundus, videlicet, recordatio delictorum: quando peccator coram se statuit modum & numerum, & alias circunstantias delictorum. Secundum illud: Peccatum meum corã me est semper. Hic est secundus dies, hęc secunda mentis illuminatio. Cui tertius quoque succedit, videlicet contritio vitiorum: quando peccator pœnitens conterit vitia per dolorem. Secundũ q̃d inquit: Secũdum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Statim ergo puella suscitatur in domo, iuuenis in porta, Lazarus in sepulchro. Nam qua hora peccator cõuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor: vita viuet & non morietur, ait dominus omnipotens.

Via triũ dierũ qua ad resurrectionẽ ais peruenitur. Psal. 50 — I. — Psal. 38 — II. — Psal. 51 — III. — Psal. 93 — Matt. 9 — Luc. 7 — Ioan. 11

Hoc est ergo Pascha vel solennitas, in qua salutarem trãsitum celebramus, de morte ad vitam, de malo ad bonum, de tenebris ad lucem, de vitijs ad virtutes. Tunc anima transit de tenebris Aegypti, ad columnam nubis obumbrantem per diem, & columnam ignis lucentem per noctẽ: quando peccator per pœnitentiam tenebras interiores deponit, De quibus ait Apostolus: Obscuratum est insipiens cor eorum, Et lucem veritatis assumit, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quæ per nubem refrigerat, & per ignem illustrat.

Pascha q̃modo mystice celebretur. — Exo. 14 — Roma. 1 — Ioan. 1

Sed à resurrectione post quadraginta dies debemus ascendere, vt disponentes ascensiones in corde, in conualle la- Psal. 83

E chry

chrymarum, ascendamus de virtute in virtutem, donec videamus Deum deorum in Sion. Faciamus ergo dignos fructus pœnitentiæ, quæ sunt præcipue, oratio, ieiunium, eleemosyna: vt sicut tres per peccatum offendimus, Deum, nosipsos, & proximum, ita tres per satisfactionem placemus: vt oratio dirigatur ad Deum, ieiunium feratur in nos, eleemosyna distribuatur ad proximum.

Matt. 4
Pœnitentię fructus digni sunt

Scitis autem charissimi, quod quadragenarius specialis & proprius est satisfactionis numerus. Vnde & obseruantiam militiæ Christianę, per quam ad satisfaciendum domino de commissis decimam anni persoluimus, sub hoc numero comprehendimus. Vt enim cæteras significationes huius numeri taceamus, quæ sunt multiplices in scriptura, Ionas huius numeri spatium Niniuitis indulsit, vt conuerterentur ad dominum & satisfacerent de commissis. Adhuc, inquit, quadraginta dies & Niniue subuertetur. Est enim numerus superabundans, ex suis partibus aggregatis ascendens ad quinquagenarium, qui ratione Iubilei, plenam remissionem significat. Quia si sic ascenderimus, post decem dies spiritum sanctum paracletũ accipiemus. Denarius enim dierum est decalogi obseruantia, qui totus in dilectione Dei & proximi adimpletur. Nam plenitudo legis est charitas. Et finis præcepti charitas est, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Nam & illorũ mãdata in tabulis sunt cõscripta. Tria in vna, quæ de dilectione insinuat. Quorum primũ spectat ad patrem: Nõ habebis Deum alienum. Secundum ad filium: Non assumes nomen Dei tui in vacuum. Tertium ad spiritum sanctum: Memento vt diem sabbati sanctifices, qui est veræ quietis sanctificatio.

Quadragenarius numerus satisfactionis.
Ionæ. 3
Rom. 13
1. Tim. 1
Exo. 20
Luc. 10

Vnde non incongrue quinquagesimo die, qui primus est post septimam septimanam, missus est in apostolos, vt eos in illa pacis requie solidaret, De qua dicit veritas in Euangelio: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.

Ioan. 14

Post dies hos itaque decẽ, id est, post decimam obseruantiam mandatorum Dei, paracletum spiritum sanctum accipimus: non quoniam & ante paracletũ spiritum nõ acceperimus: quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis: sed quoniam amplius & ad aliud illum accipimus. Sicut Apostoli, qui spiritum sanctum acceperunt ipso die resurrectionis dominicæ, quando dominus ait: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittũtur eis: & tamen quinquagesimo spiritum sanctum acceperunt. Quia repleti sunt omnes spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, put spiritus sanctus dabat eloqui illis. Ad quid eo die spiritum sanctum acceperunt, per visibiles figuras ostensum est. Nam apparuerunt illis dispertite linguæ tanquam ignis, seditq; supra singulos eorum. Ignis expressit constantiam, lingua scientiam. Nã ignis testam mollem & fragilem consolidat & confirmat. Lingua mentis affectum exprimit & exponit. Datus est autem spiritus sanctus Apostolis ad constantiam, vt induti virtute spiritus ex alto, testes fierent in Hierusalem & Samaria & vsque ad extremum terrę. Datus est ad scientiam, vt loquerentur varijs linguis Apostoli magnalia Dei: quatenus in omnem terram exiret sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Hinc alibi legitur: Spiritus domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiã habet vocis. Sic nos fratres & filij, si decalogi mandata seruamus, profecto spiritum sanctum in igneis linguis accipimus, vt sit ignis flagrans in corde, & lingua sonans in ore. De hoc igne dominus ait: De excelso misit ignem in ossibus. Item: Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt ardeat? Et alibi: Ignis in altari meo semper ardebit. Hunc ignem exposuit Salomon, vbi ait: Aquæ multæ non possunt extinguere charitatem. Ardeat igitur ignis in corde: vt lingua congrue sonet in ore. Nam peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Certe cuius vita despicitur, restat vt prædicatio eius contẽnatur, & dicatur ei: Medice

Rom. 5
Ioan. 20
Luc. 24
Acto. 1
Psal. 18
Sap. 1
Thre. 1
Luc. 12
Leui. 6
Cant. 8
Psal. 49

Luc. 4 ce, cura teipſum. Hypocrita, eijce pri-
Matt. 7 mum trabem de oculo tuo, & tunc eij-
Rom. 2 cies feſtucam de oculo fratris tui. Qui
prædicas non furandum, furaris? qui
dicis, non mœchandum, mœcharis?
Has tres ſolennitates, celebrant tres or-
Ordines tres fideli um has ſolennitates celebrãt um. dines fidelium: Incipientes, qui reſur-
gunt per humilem pœnitentiam: Profi
cientes, qui aſcendunt per abundantẽ
iuſticiam: Perficientes, qui conſolantur
Quinquagenæ tres pſalmorũ vt deſignẽt tres grad° fidelium. per finalem perſeuerantiam. Tres iſtos
gradus fidelium deſignant tres quin-
quagenæ pſalmorum, quarum prima
terminatur in pœnitentia, quam pſal-
mus ille quinquageſimus docet: Miſere
pſal. 50 mei Deus. Secunda terminatur in iuſti-
tia, quam Pſalmus ille centeſimus expri
Pſal. 100 mit: Miſericordiam & iudicium canta-
bo tibi domine. Tertia terminatur in
laudis perſeuerantia, quam vltimus
Pſalmus exponit: Omnis ſpiritus lau-
pſal. 150 det dominũ. Iſti tres ſtatus ſunt tres ca-
Gen. 9 mere arcę Noe. Hi ſunt tres dies, de qui
Luc. 13 bus dominus ait: Hodie dæmonia eij-
cio, cras ſanitates perficio, & tertia die
conſummor.

Celebremus ergo chariſſimi ſolenni
tates iſtas, non tam corpore quam cor-
pſal. 76 de: quia reliquiæ cogitationum agent
Ioan. 16 diem feſtum domino. Inſpirante para-
cleto qui à patre procedit & filio,
Qui cum eis eſt viuus & verus
Deus, benedictus in ſecula
ſeculorum.
Amen.

In ſolennitate ſanctæ Pentecoſtes

De duplici liquefactione, & diuerſitate liquefactorum, de ſapientia & charitate Apoſtolorum, & quod illa duo in prædicationis officio coniungi debeant, ut doceat prædicator uerbo & exemplo.

SERMO I.

Iquefacta eſt terra, pſal. 74
& omnes habitã-
tes in ea: ego con-
firmaui columnas
eius

Duplex eſt liq̃-
factio, vna bono-
rum, de qua ſpon-
ſa dicit in cantico: Anima mea liquefa-
cta eſt, vt dilectus meus locutus eſt. Al-
tera vero malorum, de qua Propheta ait
in Pſalmo: Sicut cæra liquefacta aufe-
rentur. Porro quædam liquefiunt ſolũ-
modo ad calorem. Quædam ſolummo
do ad humorem. Quædam autem ad ca
lorem & humorem. Ad calorem, vt cæ-
ra. Ad humorem, vt ſal. Ad calorem pa-
riter & humorem, vt nix. Item quædam
quando liqueſcunt & permanent. Quæ
dam quando liqueſcunt & pereunt. Li-
queſcunt & permanent, vt cæra & ſepũ.
Liqueſcunt & pereunt, vt nix & glacies.
Sic & mali quidam ſolummodo lique-
ſcunt ad calorem: qui videlicet diſſol-
uuntur per ſpirituales cupiditates, quæ
de cordis calore procedunt, vt per iram
vel per inuidiam. De quibus legitur, ꝙ Dani. 13
exarſerunt in concupiſcentijs ſuis, in-
flammati à gehenna. Quidam vero li-
queſcunt ad humorem ſolummodo:
qui videlicet diſſoluuntur per corpora-
les concupiſcentias, quæ de carnis hu-
more procedunt, vt per gulam vel per
luxuriam, de quibus legitur, quod Be- Iob. 40
hemoth dormit in locis humentibus, fi
duciam habens quod influat Iordanis
in os eius. Quidam vero liqueſcunt ad
calorem pariter & humorem: qui vide-
licet & per ſpirituales cupiditates & per
corporales concupiſcentias diſſoluun-
tur. De quibus vt pœna ſit ſimilis culpę,
dicit ſcriptura, quod de aquis niuium,
tranſibunt ad calorem nimium. De illis pſal. 78
dicit Dauid: Super eos cecidit ignis, &
non viderunt ſolẽ. De his inquit Iacob: Gen. 48
Effuſus es ſicut aqua, non creſcas: quan
do aſcendiſti cubile patris tui. Eorũ vero
quidam liqueſcunt & permanent, vt illi
qui peccant & pœnitẽt: quia per pœnitẽ
tiam reparantur. Nã quacunq; hora pec Eze. 18
cator ingemuerit cõuerſus, vita viuet &
non morietur ait dominus. Quidam ve
ro liqueſcunt & pereunt: vt illi qui pec-

cant, & nunquam pœnitent, quia propter impœnitentiam condemnantur. *Prouer. 11* Nam mortuo homine impio, nulla spes erit de eo. O quam periculosus modus liquefactionis est iste, vt videlicet quis moriatur in peccato. Ecce mũdus fere totus liquefactus est vitijs, fere liquefactus totus est in peccatis. Nam superabundauit iniquitas, & refri*Matt. 24* guit charitas multorum. Gloriantur e*Prouer. 3* nim homines cum male fecerint, & ex*Prouer. 18* ultant in rebus pessimis. Quia cum impius venerit in profundum malorum, cõtemnit. Quos vtique quanto Deus per patientiam diutius sustinet in præsenti, tanto per iustitiam grauius puniet in futuro: quia iuxta testimonium sacræ *Iob. 24* scripturæ, dedit eis Deus tempus pœnitendi, & ipsi abusi sunt eo. Cera quidem ad ignem primo mollescit, secundo liquescit, tertio euanescit. Sic & diabolus, qui est malorum intentor, Primo ignẽ tentationis accẽdit, quo anima liquefacta, quasi cera mollescit, cum incipit delectari. Secundo magis ignem tentationis accendit, quo magis anima calefacta quasi cera liquescit, cum incipit consentire. Tertio magis ac magis ignem tentationis accendit, quo magis ac magis anima calefacta, quasi cera penitus euanescit, cum incipit perpetrare. Quia *Iaco. 1* peccatum cum fuerit consummatum, generat mortem: propter quod legitur: *Psal. 67* Sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

Esa. 55 Nos ergo fratres & filij quæramus dominum dum inueniri potest, inuocemus eum dum prope est: ne forte simus ex illis, de quibus Propheta præ*Psal. 74* mittit: Liquefacta est terra, & omnes habitantes in ea. Sed vt simus de illis, de *Ibidem.* quibus dominus dicit: Ego confirmaui columnas eius. *Nomine terræ quid significetur* Nomine terræ humana caro potest intelligi, quæ fuit de li*Gen. 3* mo terræ formata. Cui à domino dicitur: Terra es & in terrã ibis. *Habitãtes in terra, q.* Habitantes in ea, possunt intelligi viuẽtes in carne. De quibus inquit scriptura: Qui habi*Iob. 4* tant domos luteas, & terrenum habent fundamentum. Tales cum venit Chri*Psal. 13* stus inuenit, & cũ ascendit dimisit. Quoniam omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Sed ne terra tota liquefacta periret, Deus confirmauit columnas eius, quando quinquagesima die post resurrectionem suam Apostolos *Act. 1. & 2* induit virtute spiritus sancti ex alto. Qui designantur nomine columnarũ: *Columnæ terræ apostoli sunt.* quia per eos ecclesia sustentatur, secundum quod & Paulus Apostolus ait: Quia Pe*Gal. 2* trus, Iacobus & Ioannes videbantur columnæ esse. Nisi enim dominus reliquis*Esa. 1* set nobis semen, quasi Sodoma fuissemus. Liquefacta est ergo terra & omnes habitantes in ea. Sed dominus confirmauit columnas eius. Pro hac confirmatione orant ipsæ columnæ dicentes: Cõ*Psal. 67* firma hoc Deus, quod operatus es in nobis, a templo sancto tuo quod est in *Acto. 2* Hierusalem. Nam postquam impleti sunt dies Pentecostes, factus est repente de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes, & cæt. Et repleti sunt omnes spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Antequam Apostoli spiritum sanctum accepissent, quasi timore liquefacti relicto *Matt. 26* Christo fugerunt. Sed vbi spiritum paracletũ acceperunt, quasi confirmati vir*Acto. 5* tute spiritus ex alto, ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Vnde Petrus qui prius ad vocem ancillæ negauerat, postea coram re*Matt. 26* gibus & principibus nomen Christi portauit, constanter affirmans, quoniam magis oportet Deo quam homi*Acto. 5* nibus obedire.

Mali liquefiunt per vitia & peccata, boni autem confirmantur per virtutes & dona. Illi liquefiunt per ardorem cupiditatis, & per humorem concupiscentiæ. Isti vero confirmantur per ardorem charitatis, & per humorem sa*Acto. 2* pientiæ. Nam apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis. Duo dicit: Ignis & lingua, per visibiles formas, inuisibiles species repræsentans. Ignis enim in a*Ignis charitatẽ designat.* rido viuit: lingua manet in vnda. Et ignis quidẽ charitatem significat: lingua vero exprimit sapientiam. De charitatis ardore Salomon dicit in canticis: *Can. 8* Aquæ multæ non possunt extinguere *Lingua sapientiã designat.* charitatem. De humore sapientiæ idem loqui-

Pro.17 loquitur in Prouerbijs: Aqua profunda ex ore viri verba, & torrens inundans est fons sapientiæ. Et inter virtutes charitas est præcipua: & inter dona prima est sapientia. De illa dicit Apostolus: Maior autẽ horum est charitas. De ista dicit Propheta: Requiescet super eũ spiritus sapientiæ & intellectus, &c. Has ergo duas, primam videlicet & præcipuam, in figura ignis & linguæ per spiritum sanctum hodierna die Christus infudit Apostolis, quos missurus erat in orbem, vt prædicarent Euangelium omni creaturæ. Charitas enim informat vitam, & sapientia informat doctrinam. Quę duo debent in prędicatione coniungi, vt non solum verbo doceat, sed & exemplo. Nam cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur, & dicatur ei: Medice cura teipsum. Hypocrita, eijce primo trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucã de oculo fratris tui. Qui prædicas non furandum, furaris: qui prędicas non mœchandum mœcharis? Cœpit ergo Iesus facere & cere, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius: qui peccatum nõ fecit, vt sit nobis honestas in vita: Nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in doctrina. Nam qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum. Vnde à veste pontificali dependebant mala granata cum tintinnabulis aureis.

(Charitas inter virtutes præcipua. 1.Cor.13 Esai.11 Mar.16 Charitas & sapientia debent in prædicatione cõiungi. Luc.4 Luc.6 Rom.2 1.Pet.2 Psal.63 Matt.5 Exo.28)

Ardeat ergo prius ignis dilectionis in corde, vt postea sonet lingua prædicationis in ore. Nam cum apparuissent illis dispertitę linguę tanquã ignis, tunc repleti sunt omnes spiritu sancto: & cœperunt loqui varijs linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Ecce nunc impletum vident, quod olim audierunt promissum: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.

(Matt.10)

In hoc loco coniunguntur ignis & lingua. Quoniã apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis. In Euangelio, quod audistis, coniunguntur dilectio & sermo. Quia qui diligit me, sermonem meum seruabit. In Psalmo vero coniunguntur & spiritus & doctrina: Spiritu principali confirma me. Docebo iniquos vias tuas, vt hoc triplici testimonio cognoscas. Quia sicut vnum sunt, lingua, sermo, doctrina: sic vnum est ignis, dilectio, spiritus. Nam Deus noster ignis consumens est. Deus autẽ est charitas. Charitas vero diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis. Hic est dilectio patris & filij, amor & connexio vtriusque, cui specialiter hodierna solennitas dedicatur. Quia vero liquefacta est terra & omnes habitantes in ea, idcirco Deus confirmauit columnas eius. Sed rursus, quia Deus confirmauit columnas eius, liquefacta est terra & omnes habitantes in ea. Postquam enim Apostoli spiritum sanctum accepere paracletũ, stans Petrus cum vndecim eleuauit vocem suam, & locutus est plebi, exprimens eis Prophetiam Ioel, & alia Prophetica testimonia. Quibus auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apostolus: Quid faciemus viri fratres? Petrus vero dixit ad illos: Pœnitentiam agite & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi. Baptizati sunt igitur & appositi sunt in illa die animæ circiter tria milia. Ecce liquefacti sunt isti & per ardorẽ & per humorem. Per ardorem pœnitentię, & per humorem baptismi. De ardore pœnitentiæ dicit Psalmista: Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. De humore baptismi dominus ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum.

(Ioan.14 Psal.50 Deus.4 1.Ioan.4 Rom.5 Acto.2 Psal.38 Ioan.3)

Nos ergo fratres & filij, qui iam liquefacti sumus per aquam baptismi, liquefiamus adhuc per ardorem pœnitentiæ, vt nostra deleantur peccata. Prestante spiritu paracleto, qui est vera remissio peccatorum: qui cum patre & filio viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

In eadem solennitate.

De duplici baptismo nobis in Euangelio commendato, & quomodo apostoli spiritu sancto baptizati sunt, & quando nos in spiritu baptizemur.

SERMO II.

Oannes quidem baptizauit aqua: vos autem baptizabimini spiritu sancto, non post multos hos dies. (Acto. 1)

Duplex nobis baptismus in Euangelio commendatur, in aqua videlicet & igne. Sed in aqua materiali, & in igne spirituali, ne vel aqua ignem extinguat, vel ignis aquam consumat. De vtroque baptismo Ioannes baptista dicebat: Ego baptizo vos in aqua: medius autem vestrum stetit, qui baptizat vos spiritu sancto & igne. Verum vterque baptismus sanctificatur in verbo, vterque sanctificatur in spiritu. Nã verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Omnis enim firmitas, omnis virtus à Deo patre, per verbum in spiritu sancto confertur. Nam tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater & verbum & spiritus sanctus. Et hi tres vnum sunt. Ioannes quidem baptizauit aqua duntaxat. Quia cum esset homo solummodo, neque per verbum, neque per spiritum poterat aquam consecrare. Iesus autem baptizat in spiritu. Quia cum sit Deus de Deo, per spiritum sanctum, qui à patre procedit, & ipse sanctificat & purificat animam, cui spiritum sanctum infundit. Attende prudenter quomodo baptismus aquæ sanctificatur in verbo. Baptizate, inquit, omnes gentes, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Nomen enim, id est, inuocatio trinitatis sanctificat aquam, vt tingens corpus purificet cor. Et ideo dicebat: Mundans eam, id est ecclesiã, lauacro aquæ in verbo vitæ. Nam accedit verbum ad elementum & fit sacramentum. Attende quoque prudenter, quomodo baptismus aquæ sanctificatur in spiritu, teste veritate quæ dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei. Sicut enim homo secundum naturam nascitur ex fœmina, sed de viro: quia vir fœcundat fœminam vt concipiat: Ita secundum gratiam ex aqua renascitur, sed de spiritu. Quia spiritus aquam sanctificat, vt purificet. Nam quod naturaliter est ex carne caro est. Quod autem nascitur ex spiritu, spiritus est.

[Margin: Baptism⁹ duplex. — Matt. 3 — Luc. 3 — Psal. 32 — 1. Ioan. 5 — Baptism⁹ aquæ quomodo sanctificetur in verbo — Ephe. 5 — Baptism⁹ aquæ quomodo sanctificetur in spiritu. — Ioan. 3]

Sed & baptismus ignis sanctificatur in verbo pariter & in spiritu, quemadmodum ostendit Epistolica lectio quam audistis: Dum complerentur, inquit, dies Pentecostes, erant omnes discipuli pariter in eodem loco: & factus est repente de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum. Et repleti sunt omnes spiritu sancto: & cœperũt loqui varijs linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Cum audis quod apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, attende baptismum in igne. Cum audis quia repleti sunt omnes spiritu sancto, attende sanctificationem in spiritu. Cum audis, quia cœperunt loqui varijs linguis, attende sanctificationem in verbo. Hodie namque completum est, quod in persona ecclesiæ Propheta prædixerat: De excelso misit ignẽ in ossibus meis. De excelso namque, in est, de cœlo misit ignẽ id est, spiritũ sanctum in linguis igneis. In ossibus meis, id est, in Apostolis, per quos totum corpus ecclesiæ sustẽtatur: quos & tunc fecit ossa, id est, fortes, constantes, & virtuosos, quemadmodum illis promiserat: Accipietis, inquit, virtutem superuenĩẽtis spiritus sancti in vos: & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimũ terræ. Iste ignis spiritus sanctus est, de quo dicit scriptura: Deus noster ignis cõsumẽs est, amor, charitas & dilectio. De hoc igne dominus ait: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat? Ignis enim per splendorem illustrat, per calorem purificat. Et spiritus sanctus, per sapientiam illuminat men

[Margin: Baptism⁹ ignis quomodo sanctificetur in verbo pariter & in spiritu. — Acto. 2 — Thren. 1 — Ossa ecclesiæ mystice quæ sint. — Acto. 1 — Spiritus sanct⁹ vt sit ignis. — Deut. 4 — Luc. 12 — Virtus ignis duplex.]

mentem, purificat autem per charitatē: quibus baptizatur anima, id est, purificatur in spiritu. Per sapientiam à tenebris ignorantiæ: per charitatē à maculis culpæ. Tunc ergo baptizamur in spiritu, quum charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. De hoc baptismo dominus prædixerat per prophetam: Effundam de spiritu meo sup omnē carnem. Hunc ergo baptismum bene receperunt apostoli, iuxta quod dominus illis promiserat: Ioannes, inqt, baptizauit aqua, vos autē baptizabimini spiritu sancto, non post multos hos dies. Quinquagesima die post immolationem agni paschalis, celebrato phase, filiis Israel exeuntibus de Aegypto per mare rubrum, submersis Aegyptiis, & liberatis Hebræis, quum Moyses ascendisset in montem Sinai, vt assisteret domino, & populus exspectaret ad montis radicem, ipso quinquagesimo die cœperunt audire tonitrua, fulgura micare. Cunctus autem populus videbat & lampades & sonitū buccinæ, & montem fumantem, & tunc dominus dedit legem filiis Israel, quæ scripta est in tabulis lapideis digito Dei. Plena sunt ista diuinis mysteriis, & cœlestibus resonantia sacramentis. Nam hodie vmbra protulit lucem, & figura veritatem. Post immolationē siquidem Christi, qui est verus agnus Paschalis, de quo dicit Apostolus: Pascha nostrū immolatus est Christus, illo celebrato phase, id est, transitu, De quo dicit Ioannes: Sciens Iesus, quia venit hora eius, vt transeat de hoc mundo ad patrem: filii Israel, id est, populi Christiani, Deum videntes per fidem, exeunt de Aegypto, id est, de tenebris vitiorum, per mare rubrum, id est, per sacramentum baptismi, Christi sanguine rubricatū. In quo submersis Aegyptiis, id est, deletis peccatis, liberantur Hebræi, id est, iustificantur fideles. Quod quidem impletur, quum post diem passionis dominicæ paschalibus initiatus mysteriis consecratur baptismus, in quo catechumeni renascantur. Cunque verus Moyses, id est, Christus ascendisset in montem, id est, in cœlum, vt sederet ad dexteram Dei patris, quinquagesimo die post Pascha, qui Pē

[margin: In spiritu baptizari, quid sit. — Ioel.2 — Act.1 — Exod.19 — Vmbra q̃ modo hodie protulit lucē, & figura veritatem. — 1.Cor.5 — Ioan.13 — Filii Israel mystice qui sint.]

tecoste appellatur: Cœperunt audiri tonitrua, fulguraque micare: quia factus est repente de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum, vbi erant sedentes: & apparuerunt illis dispartitæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum. Iam potes agnoscere, qualiter lucem vmbra, figura protulit veritatem. Quum enim audis quia factus est repente de cœlo sonus, intellige tonitrua audiri. Cum autem intelligis quod apparuerunt illis dispartitæ linguę tanquam ignis, agnosce micare fulgura: & quum audis Deum dedisse legem filiis Israel expectantibus, intelligas eum dedisse spiritum sanctum apostolis, Iuxta quod illis præceperat, ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris, quam audistis, inquit per os meum. Quia Ioannes baptizauit aqua: vos autem baptizabimini spiritu sancto, non post multos hos dies. Hæc est lex gratiæ, quæ scribitur in tabulis cordis, & digito Dei, Iuxta quod dominus ipse promiserat: Quum venerit, inquit, paracletus, quem ego mittam vobis à patre, ille vos docebit omnia: & suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis. Hæc est vnctio, quæ secundum Ioannem docet nos de omnibus. Hac vnctione per spiritum sanctum nos vngat dominus Iesus Christus, vt nos doceat vias suas, & ambulemus in semitis eius, donec ascendentes de virtute in virtutem, videamus Deum deorum in Sion.

[margin: Acto.1 — Ioan.14 — 1.Ioan.2 — Esaiæ 2 — Psal.83]

Dominica nona post octauā Pentecostes.

De rigore & benignitate Dei, de diuite & uillico, de uocatione Dei & eius effectu, de debito & debitoribus, de tritico & oleo quid significent, de filiis seculi & lucis, & de mammona iniquitatis.

SERMO I.

Luc. 16 Omo quidã erat diues, q habebat villicum, qui diffamatus erat apud illum, quasi dissipasset bona ipsius. Qualiter autem hęc parabola summatim possit intelligi, frequenter audistis. Quomodo vero particulatim intelligi debeat, nondum existimo vos audisse. Dimittamus ergo quod ab alijs est expositum: & prosequamur quod à nobis est exponendum. Deus igitur, quia iustus est & misericors, idcirco in hac parabola rigorem & benignitatem ostendit. Rigorem, quia dissipatorem villicũ à villicatiõe remouit. Benignitatem, quia offensus à villico, prudentiam commendabat ipsius. Homo nanque diues, est Christus. Qui est diues in omnibus & super omnes: cuius est terra & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. Villicus vero dicitur villæ custos. Hic est rector Ecclesiæ, qui debet villam, id est, Ecclesiam custodire. Multos autem villicos habet Christus: quia multos in Ecclesia rectores constituit, inter quos alius quidem bonus est, qui commendatur, cum dicitur: Euge serue bone & fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui: Alius autem malus, q reprobatur cum dicitur: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et tradidit illum tortoribus, quousque redderet vniuersum debitum. Talis hic erat villicus, qui diffamatus erat apud dominum suum, quasi dissipasset bona ipsius. In duobus enim & ex duobus reprehensibilis apparebat: & quia famam corruperat, & quia substantiam dissipauerat. Heu quot hodie tales in Ecclesia prælati, qui quum deberent esse odor vitæ ad vitam, facti sunt odor mortis in mortẽ: & cum deberent esse dispensatores, ipsi sunt dissipatores effecti. Debet autem prælatus Ecclesiæ nomen bonum habere, non solum ab his qui intus sunt, sed etiam ab his qui sunt foris, id est, non solum à domesticis, sed etiam ab extraneis. Non tantum à fidelibus, verum etiam ab infidelibus: vt habeat de bysso retorta vestem contextam. Quia melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ.

Rigor & benignitas Dei.

Rom. 10 Psal. 23

Villic⁹ qs.

Villicus bonus. Matt. 25

Villicus malus. Matt. 18

1. Cor. 2

Nomẽ bonũ à qbus habere debeat prælatus. 1. Tim. 3

Exod. 28

Prou. 22

Quantum ergo delinquat, si maculet famam suam: quantumque sit puniendus, si suis culpis exigentibus mala sit fama resparsus: manifeste colligitur ex hoc loco. Quoniam villicus ille, qui diffamatus erat apud dominum suum, quasi dissipasset bona ipsius, audiuit à domino: Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare. Nec dicitur quod dissipauerit, sed quasi dissipasset bona domini sui: & tamen post redditam rationem à villicatione dicitur amouendus, tanquam is qui de dilapidatione infamatus erat, etiam post computationem exhibitam ab administrationis sit officio suspensus, vt mala fama quiescat: ne scandalum sit in populo Dei, talem super se habere prælatum.

Prælatus maculans famã suã qualis sit pœna multandus.

Sed dices: Si dominus pro certo sciebat villicum esse dilapidatorem culpabilem, cur indicebat ei rationem reddendam, quum sciret eum non posse digne reddere rationem? Si vero rationem digne reddere poterat, cur infligebat ei, tanquam culpabili, pœnam, vt non posset amplius villicare? Forsitan ex hoc loco quidam viri religiosi quandam regularem institutionem traxerunt, vt postquam prælatus aliquis apud eos est infamatus, ipsum sine omni discussione remoueant ab officio prælaturæ, quamuis iudicatur frequenter manifeste culpabili computatio facienda, vt per hanc, in quibus deliquerit, cognoscatur, & appareat quid sit residuum, quidve distractum.

Vocauit ergo dominus villicum, dicens illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare. Similiter pene dictum est Ezechiæ: Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Ista vocatio est inspiratio, Iuxta quod alibi dicitur: Vocabis me, & ego respondebo tibi. Tunc enim Christus præ-

Esaiæ 38

Iob. 13

Qñ Christus prælatum culpabilē vocet

prælatum culpabilem vocat, dicens illi: Quid hoc audio de te: quia mala est fama tua, quę peruenit ad me: quãdo menti eius inspirat, vt de culpa sua recogitet, & pœniteat, quatenus digne satisfaciens in præsenti, dignam rationem reddere possit in futuro. Propter quod ait: Redde rationem villicationis, id est, dignum exhibe te, vt de villicatione tua dignam possis reddere rationē. Iam non poteris villicare. Quia volo te de hac vita subtrahere, post quam non erit tempus villicandi, sed tempus recipiendi. Ecce quam clemens & benignus est dominus. Reuera non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Corripit enim vt corrigat: & innotescit, vt ignoscat.

Clemẽtia & benignitas Dei.
Ezech. 18

Quis autem sit huius vocationis effectus, consequenter ostenditur, vbi dicitur: Ait ergo villicus intra se, quasi diuina inspiratione compunctus: Quid faciam? quo me peccatorem vertam? Quia dominus meus aufert à me villicationē, id est, de præsenti vita me subtrahit, post quam non potero villicare, nec aliquid operari. Per hoc quod intra se ait, ostenditur, quod & dominus illum intra se vocauit. Sed ille vocauit per inspirationis affectum. Iste vero respondet per compunctionis effectum. Veruntamen non audet responsionem ad illum dirigere, quem vehementer pro suo erubescit delicto. Sed ad seipsum responsionē conuertit, vt in se puniat, quod deliquit in illum. Quid ergo faciam, quia dominus meus aufert à me villicationem? Fodere nō valeo, mēdicare erubesco. Quia post hanc vitam non est locus agendi opus, sed recipiendi pro opere. Nec est tempus mendicandi meritum, sed recipiendi pro merito. Quia tunc vnusquisq; recipiet, prout gessit in corpore. Ligatis, inquit, manibus & pedibus, proijcite eum in tenebras exteriores. Ligati manus & pedes, operari non possunt. Et diues ille gulosus, qui sepultus est in inferno, frustra mendicabat guttam aquæ de digito pauperis Lazari. Frustraque fatuæ virgines oleum à prudentibus mendicare volebant. Heu quanta erubescentia coram vniuersis electis & reprobis, coram Deo & angelis eius, nudum in

Diuinę vocationis effectus qs
1. Cor. 5
Matt. 22
Lucæ 16
Matt. 25
Nuditas bonorum operũ q̃ te-

iudicio sine bonorum operum vestibus apparere: quantum obprobrium, quanta confusio, quantus pudor. Reuera beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Quia charitas operit multitudinem peccatorum. Primi parentes, licet soli essent in paradiso, quum cognouissent se nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata, & absconderunt se in medio paradisi. Reprobus autem quilibet in iudicio nec indumentum sibi poterit mendicare, nec latibulum fodere. Quia tunc libri erunt aperti, & manifestabuntur abscondita tenebrarum. Et ideo forte dicit: Fodere non valeo, mendicare erubesco. Sed prope est dominus omnibus inuocantibus eũ. Et ideo quid anxius faceret ille, ipse misericorditer inspirauit.

rit confusio in iudicio.
Psal. 31
1. Petri. 4
Gene. 3
Psal. 144

Scio, inquit, quid faciam, vt quum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos suas: non vtique materiales in terris, sed spirituales in cœlis. De quibus ait Veritas: In domo patris mei mansiones multæ sunt: vt videlicet illi me ibi recipiant, apud quos ego potero promereri.

Ioan. 14

Et ideo conuocatis singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? Qui dixit: Centum cados olei. Debitum illud est pœna, quæ debetur pro culpa, Iuxta quod alibi legitur, Quia duo debitores erant cuidam fœneratori: vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Et ob hoc petimus in oratione dominica: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Per hoc quod villicus à debitore quæsiuit, quantum deberet domino suo, mystice datur intelligi, quod sacerdos à pœnitente debet inquirere, de quantitate & qualitate peccati, ne supprimat illa confusus. Quia per interrogationem confessio facilius extorquetur. Caueat tamen, nec sic interroget, vt super ignotis & enormibus peccandi modis instruat pœnitentem. Quia Nitimur in vetitum semper, cupimusque negatum. Quia vero dominus villicum istum de prudentia commendauit, videamus

Lucæ 7
Matt. 6
Quãtitatẽ & qualitatẽ peccati caute inquirere debet sacerdos.

deamus quam prudens extiterit in opere & sermone. Recognouit ergo se peccatorem, & ad pœnitentiam se conuertit: vt pro venia consequenda satisfaceret de peccato. Dimisit itaq; debitoribus suis, vt Deus sibi dimitteret debitori. Et ideo conuocatis debitoribus domini sui, tanquam debitoribus suis: quoniam & ipse tanquam prælatus Ecclesiæ vicarius eius erat: vni dimidiam partem debiti, & alij quintam partem dimisit. Vnus enim centum cados olei, & alius centum coros tritici debebat. Sed debenti centum cados olei, quinquaginta dimisit. Et debenti centum coros tritici, dimisit viginti: vt illi de debito quinquaginta cadi, & isti octoginta cori restarent. Oleum in hoc loco significat nitidam famã, Iuxta q̃d alibi legitur: Oleum effusum nomen tuum. Triticum vero significat terrenam substantiam, quemadmodum alibi dicitur: Vt det illis in tempore tritici mensuram. Qui ergo maculat nitidam famam, ille corrumpit oleum: & ideo debet centum cados olei, hoc est, magnã pœnam pro fama corrupta. Qui vero dilapidat terrenam substantiam, ille dispergit triticum: & ideo debet centum coros tritici, hoc est, magnam pœnam, pro substãtia dissipata. Nam per numeri magnitudinem, exprimitur debiti magnitudo. Verum longe periculosius est interiorem, quam exteriorem substantiam dissipare. Sicut de prodigo filio legitur, q̃d in regionem longinquã abijt, & ibi substantiã suam cũ meretricibus dissipauit.

Oleũ q̃d significet. Cant. 1

Triticum quid desi- gnet. Luc. 12

Periculosius esse interiorẽ q̃ exteriorem substantiã dissipare. Lucæ. 15

Ait ergo illi, qui centum cados olei debebat: Accipe cautionem tuam, id est, cautelam adhibe necessariam, Iuxta quod dominus præcepit: Dimissa sunt tibi peccata tua: vade & amplius noli peccare, ne velut canis ad vomitum reuertaris. Et ideo sede cito, id est, statim, ex nũc à peccato quiesce. Et scribe quinquaginta, id est, cognosce dimidiam partem debiti tibi à me fore dimissam, ex illa parte clauium, quam mihi dominus tribuit. Quorum, inquit, remiseritis peccata, remittuntur eis. Et quorum retinueritis, retenta sunt. Scribe dicit, id est, in corde tuo, quasi scriptum firmiter retine, ne tantæ gratiæ sis ingratus. Similiter ait illi, qui centum coros tritici debebat: Accipe literas tuas, id est, scribe hoc in tabulis cordis, vt amodo deleri non possit.

Ioan. 8

Ioan. 20

Porro cum tãtum debuerit ille qui nitidam famam corrupit, quantum & ille qui terrenam substantiam dissipauit: q̃niam ille centum cados olei, & iste centum coros tritici debebat: quid est quod illi magis & isti minus dimisit? Maius enim peccatum est dissipatio quam diffamatio. Nam dissipatio & culpa est dissipantis, & pœna est dissipati. Diffamatio magis est culpa quam pœna.

Potest & aliter hoc intelligi, vt per oleum significetur misericordia, per triticum fortitudo, secundum quod legitur: Vt exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet. De tritico nanq; fit panis. Qui ergo miseris non compatitur, ille corrumpit oleum, quia negat misericordiam: & ideo debet centum cados olei, id est, plenã & perfectam pœnę mensuram pro misericordia denegata. Similiter & ille qui cedit aduersis, dispergit triticum, & fortitudinem perdit: & ideo debet centum coros tritici, id est, plenam & perfectam pœnæ mensuram pro perdita fortitudine. Verum illius debitũ, qui misericordiã denegauit, quando dimittitur, ad quinquaginta reducitur, qui est numerus misericordiæ impendendæ, propter quinquagesimũ Iubileum. Illius vero debitum, qui perdidit fortitudinem, quando dimittitur, ad octoginta reducitur, qui est numerus vsque ad quem fortitudo perseuerare solebat, Iuxta quod legitur: Si autem in potentatibus, octoginta anni, plurimum eorũ labor & dolor. Attende prudentiam dimittentis, non solũ in hoc, sed in eo q̃d illis dimisit, q̃ similitudinẽ eorum debebat. Ipse nãq; debebat, & quia diffamatus erat apud dñm suum, & quia dissipauerat bona eius, talibus ipse dimisit, qui & famã corruperant, & q̃ substantiam dissipauerãt. Et ideo laudauit dñs villicum iniquitatis. Nõ quod tunc iniquus esset, sed q̃d fuisset iniquus: quẽadmodũ dicebatur Simõ leprosus, non quia talis existeret, sed quia talis extiterat. Laudauit inquam, non q̃d fuisset iniquus, sed q̃a prudẽter fecisset. Quia filij huius seculi prudẽtiores filijs lucis in generatio-

Misericordia per oleum significata.

Fortitudo p tritictũ significata.

Psal. 103

Psal. 89

Nota prudentiã dimittentis.

Marc. 14

neratiõe sua sunt. Filij huius seculi sunt,
Filij huius seculi qui sint. qui deseruiunt huic seculo. Filij vero lu-
cis in hoc loco dicũtur hypocritæ. Qui
Filij lucis qui. cum sint angeli Satanæ, transfigurant
2.Cor.11 se in angelos lucis: & faciunt iustitias su
Matt.6 as, vt videantur ab hominibus. Vnde a-
libi dicuntur stellę de cœlo cadentes. Ve
rũ filij huius seculi, id est, amatores mũ-
di, qui peccant propter amorem seculi,
prudentiores sunt filijs lucis, id est, hy-
pocritis, in generatione sua, id est, in sta
tu suo. Quia licet illi plus insistant illici-
tis, & isti plus à licitis abstineant: illi ta-
men recognoscunt quandoque se ma-
los, & conuertuntur à malo: Isti vero,
quia semper volunt videri boni, raro cõ
uertuntur ad bonum.

Et ego vobis dico: Facite vobis ami-
cos de mammona iniquitatis, vt quum
defeceritis, recipiant vos in ęterna taber
nacula. Hic est fructus, hæc merces, hoc
præmium præmissæ parabolæ, vt per ele
emosynam temporalem acquiratur glo
ria sempiterna. Mammona lingua Syra
diuitiæ nuncupantur. Præcepit ergo do
minus, vt de mammona iniquitatis fa-
ciamus nobis amicos, id est, vt iniquas
diuitias pauperibus erogemus. Quate-
nus per erogationem earum iniquitas
Daniel.4 deleatur, iuxta consilium Danielis: Pec-
cata tua eleemosynis redime: quia sicut
Eccl.3 aqua extinguit ignem, sic eleemosyna
resistit peccato. Date, inquit, dominus
Lucæ 11 eleemosynam, & ecce omnia mũda sunt
vobis. Porro, cum Deus iniqua munera
non acceptet (vnde respexit Deus ad A-
Gene.4 bel & munera eius: ad Cain autem & mu
nera eius non respexit. Nam qui offert
Eccl.34 sacrificia de rapina pauperis, ac si victi-
met filium in conspectu patris. Et in le-
Deut.23 ge præcipitur: Non offeras in domo do
mini Dei tui precium canis, aut merce-
dem prostibuli) quid est ergo quod do-
Lucæ 16 minus iubet in Euangelio: Facite vobis
amicos de mammona iniquitatis, tan-
quã acceptet eleemosynas de iniustis o-
peribus erogatas? Verũ, mammona ini-
quitatis appellantur hic opes: non qui-
dem iniquę, sed quia de iniquitate solẽt
acquiri. Vnde ab eo quod contingit fre
quentius, vocabulũ sortiuntur. Vel, mã-
mona iniquitatis dicuntur diuitiæ, qui-
bus præest Mãmon iniquus. i. dęmon il
le, qui tentat hominem de diuitijs, sicut
ille malignus qui tentauit Christum de
diuitijs (sed non profecit) quando ostẽ-
dit illi omnia regna mundi & gloriã eo Matt.4
rum, & ait: Hęc omnia tibi dabo, si cadẽs
adoraueris me. Vel potius inter iniqui-
tatem, & iniquitatem distinguendũ est. Distinctio inter iniquitatẽ & iniquitatem.
Nam est quædam iniquitas ex qua diui-
tiæ acquisitæ, licite possunt pauperibus
erogari, vt de militia, vel de ioculatione:
quia trãseunt in dominium possessoris.
Et est quędam iniquitas, ex qua diuitias
acquisitas nõ licet alijs erogari, vt de fur
to, vsura, in quibus dominium non trãs
fertur, & ideo tanquam alienas oportet
illas restitui. Quia non dimittitur pecca
tum, nisi prius restituatur ablatũ. Quod
Zachęus bene distinxit, cum dixit: Ecce
dimidium bonorum meorum domine Lucæ 19
do pauperibus, & si quid aliquẽ defrau-
daui, reddo quadruplum. Ait ergo: Faci
te vobis amicos de mammona iniquita-
tis, vt cũ defeceritis, id est, decesseritis ex
hac vita, vel cum propria defuerint meri
ta, illi vos recipiant, id est, meritis eorum
recipiamini in æterna tabernacula, id
est, in perpetuas mansiones, de quibus
legitur: Beati qui habitant in domo tua Psal.83
domine, in seculum seculi laudabunt te.
Ex hoc perpenditur euidenter, quod si-
cut vnus alij potest gratiam promereri,
(iuxta quod legitur: Quia Iesus vt vidit Lucæ 5
fidem eorum, ait paralytico: Dimittun-
tur tibi peccata tua) ita vnus potest alte-
ri gloriam promereri, quemadmodum
hic habetur: Facite vobis amicos de mã-
mona iniquitatis, vt cum defeceritis, re-
cipiant vos in æterna tabernacula. Sed
vtrum cum quis eleemosynam dat iniu-
sto, quem tamen reputat esse iustum, ille
sibi gloriam, aut gratiã mereatur, ne da-
tor eleemosynæ iniuste suo merito de-
fraudetur, an quia cum ille displiceat nõ
possit Deum ad gratiam vel gloriã pro-
uocare: Vel, si possit, an vnũ & idẽ opus,
& alij meritoriũ debeat iudicari: Ac per
hoc & vni fit meritum mortis, & alteri
meritum vitæ, sicut bonum & malum à
Deo, & à diabolo: inde merito quęri po
test & dubitari. Sed harum quæstionum
solutio differatur, quia non est hu
ius propositi huiusmodi
soluere quæstiones.

In So-

In Solennitate Dedicationis Ecclesiæ.

Domus & mansiones Dei ut sint uariæ: & quid, ubi, quomodo, & qua re sit adorandum.

SERMO I.

Psal. 5

Ntroibo domine in domum tuam, adorabo ad templum sanctũ tuũ in timore tuo.

Vniuersorum dominus & creator, cuius est immensa maiestas, incircunscripta sublimitas, & increata potestas, multas & varias habet domos, plurimas & diuersas in domibus mansiones: vniuersalem videlicet & particularem, specialem & singularem, superiorem & inferiorem, interiorem & exteriorem. (Domũ dei sumi in scripturis octo modis.)

I. Vniuersalis domus Dei est tota machina mundialis, de qua Salomon ait: Nouimus domine, qa fabricasti tibi domum perpetuam, cœlum, terram, simul & mare. (2. Para. 7)

II. Particularis domus Dei est sancta mater Ecclesia, de qua legitur: Domum tuam domine decet sanctitudo in lõgitudine dierum. (Psal. 92)

III. Specialis domus Dei est gloriosa virgo Maria, de qua dicit propheta: Vidi, et ecce impleuit gloria domini domũ Dei. (Ezech. 43)

IIII. Singularis domus Dei, humanitas saluatoris assumpta, de qua legitur: Sapientia ædificauit sibi domũ, excidit columnas septem. (Pro. 9)

V. Superior domus Dei est beatitudo cœlestis, de qua scriptum est: Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsq; ad domũ Dei. (Psal. 41)

VI. Inferior domus Dei est orationis basilica, de qua dominus ait: Domus mea, domus orationis vocabitur. (Esaiæ 56 Luc. 19)

VII. Interior domus Dei, est pura conscientia, de qua dicit Psalmista: Perambulabam in innocẽtia cordis mei, in medio domus meæ. (Psal. 100)

VIII. Domus exterior est quæ habitatur, eiusq; familia, vel sacra scriptura, de qua scriptum est: Ambulauimus in domo domini cũ consensu. (Psal. 54)

Quoniã igitur ex tam multis & varijs domibus domũ Dei vir fidelis intrabit, vt ad templum sanctum adoret: considerandum ergo nobis occurrit, quid, vbi, qualiter, & quare sit adorandum. Sane adorandus est pater, adorandus est filius, adorandus est spiritus sanctus. Adorandi sunt, pater, & filius, & spiritus sanctus. Quoniam omnes & singuli sunt solus & vnus Deus, spiritus increatus, immensus, incommutabilis, summe potẽs, summe sapiens, summe bonus. Spiritus, quia non constat in partibus. Increatus, quia non incepit ex tempore. (Quid, vbi qualiter, & quare sit adorandum.)

Immensus, quia non circumscribitur loco. Incommutabilis, quia non variatur affectu. Summe potens, cui nihil est impotentię. Summe sapiens, cui nihil est ignorantię. Summe bonus, cui nihil est inuidentiæ. A quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: à quo diligenter sunt conseruata creata per potentiam, formata per sapientiam, conseruata per diligentiam. Per potentiam, patrem causam efficientem. Per sapientiam, filium causam afficientem. Per diligentiam, spiritum sanctum causam perficientem. Tres sunt nanque qui testimonium dant in cœlo, pater, & verbum, & spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt, quum tamen personaliter sua quisq; notione distinctus sit. Pater generatione, verbũ filiatione, spiritus sanctus processione: vnum esse initialiter, totum omẽs quod singuli sunt natura, potentia, volũtate, & omnino quicquid secundum substantiam prædicatur. Licet enim alia sit persona patris, alia filij, alia spiritus sancti: tamen patris & filij & spiritus sancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. Vna est igitur & æqualis totius indiuiduæ Trinitatis adoratio. De qua sane potest intelligi quod dominus ait: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam qui Deum adorat veraciter, ipse quidem adorat patrem in spirtu, sed & veritate: hoc est, in filio, qui de se dicit: Ego sum via, veritas, & vita. Ego, inquit, in patre, & pater in me est. Ideo pater adorandus est in filio, & filius est adorandus in patre, & spiritus sanctus est adorandus in vtroq;. (1. Ioan. 5) (Ioan. 4) (Ioan. 14 Ioan. 8)

Adorandi sunt pater & filius & spiritus sanctus in domo inferiori, in domo inte (Vbi Deus sit adorandus.)

interiori, in domo exteriori, id est, in sacra basilica, in pura conscientia, & in diuina scriptura: vt tandem adoretur in domo superiori, hoc est, in cœlesti patria, de qua legitur: Beati qui habitāt in domo tua domine, in seculū seculi laudabunt te. Psal. 83

Sed cum Deus vbiq; sit, non tantum per potentiam, verum etiam per essentiam, cur magis in templo, quam in alio loco Deus est adorādus? In omni enim loco dominationes eius sunt, secūdum quod Propheta dicit: Cœlum & terram ego impleo. Et de quo dicit Psalmista: Si ascendero in cœlum tu illic es, & si descendero ad infernum ades. Item cum mulier Samaritana solutionem quęstionis à Christo quæsisset, quæ de loco adorationis frequentissime vertebatur: Patres, inquit, no〈s〉tri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia in Hierosolymis est locus vbi adorare oportet. Respondit ei Iesus: Mulier, crede mihi, qa venit hora quādo nec in mōte hoc, nec in Hierosolymis adorabitis patrē: sed veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Quasi diceret: Non pręfero locum loco, vbiq; adoretur Deus, duntaxat in spiritu & veritate, id est, pro spiritualibus & veris, hoc est, æternis. Verum licet vbique sit Deus adorandus, specialiter tamen in templo, Secundum illud: Adorate dominū in aula sancta eius. Specialiter quoq; ad orientem, secundum quod in libro sapientiæ legitur: Ad ortum lucis oportet adorare, scilicet vt nobis adorantibus Deū, oriatur lux vera, quæ illuminat omnem hominē venientem in hūc mundū, sol iustitiæ Christus Deus noster. Frustra nāq; tāto studio, tantoq; labore tēplum domino fieret, nisi gratius acceptaret in eo dominus adorari. Legimus enim q̄ templo constructo & dedicato Salomon adorauit ad dominum, vt quicunque Iudæus vel gentilis ascenderet in templū orans pro peccatis, vel quacūq; tribulatione clamans ad dominum, in his quæ iuste postularet, exaudiref à domino. Quam quidem orationis formā adhuc seruat ecclesia, quæ in dedicatione templi sic orat: Vt quisquis hoc templum beneficia petiturus ingreditur,

Cur in tēplo magis q̄ in alio loco sit orandum. Hiere. 23 Psal. 138 Ioan. 4 Psal. 28 Sap. 16 Ioan. 1 3. Regū. 8

cuncta se impetrasse lętætur. Assistunt enim in sacris templis angeli Dei fidelibus adorantibus, vt deuotas eorum orationes offerant domino, Secundum illud: In conspectu angelorum psallam tibi, & adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo domine. Hinc angelus ad Tobiam: Ego obtuli orationem tuam domino. Requiescunt & in sacris templis sanctorum reliquiæ, qui nobis suis precibus assequuntur, q̄d nos nostris meritis nō valemus. Et ideo fratres diligenter attendite, quam solicitos & deuotos ante sanctorum reliquias, coram angelis Dei, vos oportet in tē〈plo〉 dominum adorare. Vnde necesse est vt non tantū in sacra basilica, quantum in pura conscientia dominum adoremus.

Angeli sancti orātib⁹ in tēplo assistunt. Psal. 137 Tob. 12 Reliquiæ sanctorū attendendæ orātibus.

De corde puro Deus est adorandus, non vt quidam adorant, qui Deum in prosperitate glorificant, sed in aduersitate blasphemāt, De quibus inquit Propheta: Confitebuntur tibi cum benefeceris eis. Si vero non fuerint saturati, murmurabunt.

De corde puro adorandū esse deum. Psal. 48

Adorandus est Deus de conscientia bona: non vt quidam adorant, qui contra Deum grauissime peccant, & tamen illi sacrificant. De quibus legitur: Peccatori dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Illud vtique testamentum, de quo veritas ait: Hic est sanguis meus noui testamenti.

De cōscientia bona. Psal. 49 Luc. 22

Adorandus est Deus de fide non ficta: non vt quidam adorant, qui recte dicunt, sed praue viuunt, quibus dominus improperat dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Dicunt enim & non faciunt.

De fide nō ficta. Esa. 29 Matt. 15 Mar. 7

Adorandus est ergo Deus, corde, ore & opere. Corde, per deuotionem, super omnia diligendo. Ore, per confessionem, super omnia collaudando. Opere, super omnia famulando. Quia vero quidam zelum Dei habent, sed nō secundum scientiam, ne per simplicem ignorantiam graui detineamur errore, adoremus iuxta sententiam & autoritatem sacræ scripturæ. Sacra nanque scriptura duas species adorationis distinguit.

Adorand⁹ est de⁹ corde, ore & opere. Rom. 10 Adorationis species duæ.

guit, Latriam videlicet & duliam. Latriam creatori debemus impendere. Duliam vero quibusdam creaturis possumus exhibere. Latria solum creatorem debemus super omnia revereri. Dulia autem quasdam creaturas possumus inter omnia venerari. Ad latriam spectant templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, festiuitates & cæremoniæ: quæ, vt ait doctor egregius Augustinus, soli creatori Deo sunt exhibenda. De cuius adoratione scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, id est, soli Deo seruitutem adorationis impendes. Qui secus agunt, non Theosebiæ cultum exhibent, sed idololatriæ crimen incurrunt: seruientes creaturæ quasi creatori, mutantes gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis. Legimus enim, quod cum Paulus & Barnabas quendam claudum sanassent, eleuauerunt vocem turbæ dicentes: Dii similes facti hominibus descenderunt ad nos. Quibus sacrificare volentes attulerunt tauros ad victimam. Vbi vero Paulus & Barnabas audierũt, quod eis diuinos honores volebant impendere, sciderunt sibi vestimenta, dicentes se homines esse mortales, qui potius venerant vt eos ab idololatria reuocarẽt. Ioannes quoq; cum in visione vellet angelũ adorare, prohibuit eum angelus dicens: Deũ adora. Ego enim frater tuus sum, & conseruus fratrũ tuorum.

Latria cui exhibẽda. Dulia qb' exhibẽda.

Ad latriã spectãtia.

Matt. 4 Deut. 6

Rom. 1 Acto. 14

Apoc. 19

Cum igitur homines & angeli sancti nolint aliquatenus adorari, quid est quod quidam sub prætextu pietatis, & obtentu religionis, vt cætera taceam, diuersas adorant imagines, tanquam liceat manufactum aliquid adorare? Siquidem simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Confundãtur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulachris suis. Quantum etiam huius criminis damnetur peruersitas, ex libris Prophetarum, & præsertim ex libro Sapientiæ, manifestissime declaratur. Quorum hic testimonia breuitatis causa prætereo, illud tantum commemorans, quod Moyses ait populo Israel: Ne forte errore deceptus adores ea quæ creauit dominus Deus tuus. Hinc est, quod serpentem æneum, quẽ Moyses erexerat in deserto, vt intuentes in illum percussi à serpentibus sanarentur, licet in figuram humanæ redemptionis præcesserit, quia tãdẽ post multum temporis euoluti, populus ei contra legis præceptum thuris adolebat incensum, rex Ezechias pius & prudẽs cõfregit, & puluerem sparsit in torrentem Cedron.

psal. 134

Deu. 4 Num. 21

4. Reg 18

Porro fratres, vna est Dei patris imago, quam vna cum patre debemus adoratione venerari, scilicet vnigenitum Iesum Christum Dei filium, qui est splendor gloriç & figura substantiç eius, portansq; omnia verbo virtutis suæ. Cuius non solum deitatem, sed & humanitatẽ adorare debemus, secũdum illud: Adorate scabellum pedum eius, quoniã sanctum est. Cæteras autem imagines, non latria, sed dulia possumus venerari: non propter imaginem, quæ per se nihil potest, sed propter imaginatum, qui per se cuncta potest: non vt nos, qui facti sumus ad imaginem & similitudinẽ Dei, memores nos reputemus similes imaginibus, quas ipsi fecimus ad imaginem & similitudinem nostram: sed vt nos propter Deum sacris imaginibus inclinemus, qui propter nos exinaniuit se formam serui accipi[illegible]n[illegible]. Omnis enim qui se exaltat, humi[illegible]abitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Videntes quippe imagines inclinamus, nõ vt spem salutis cõstituamus in illis, sed ad memoriã excitati, deuotionem, quam ipsi Deo corde gerimus, opere demonstremus. Duliam enim, vt dictũ est, creaturis, sanctis, & sacris possumus exhibere, scilicet, angelis, hominibus, sacramentis. De adoratione angelorum legitur, quod Abraham eleuans oculos suos in conualle Mambre tres vidit, & vnum ex angelis adorauit. Loth quoq; duobus angelis ciuitatem intrantibus occurrens, adorauit, petens vt in domum suam hospitio declinarent. Quid est ergo quod Ioannes inhibitus fuerat angelum adorare? Quia Christus homo iam erat super angelos exaltatus. De adoratione hominum legitur, quia Iacob videns Esau

Heb. 1 psal. 98

Imagines sanctorũ quomodo venerãdç.

Phi. 2 Luc. 18

Adoratio angelorũ. Gene. 18

Gen. 19

Ioãnes cur angelũ adorare prohibit' fuerit. Apoc. 2

Adoratio homin. Gen. 33 Gen. 43 Mardoche⁹ cur noluerit Aman adorare. Ephe. 15 Adoratio sacramentorum.

Esau venientem, præcessit vtramq; turmam,& pronus in terrã adorauit septies. Filij quoque Iacob adorauerunt Ioseph in Aegypto. Cur ergo Mardocheus Aman noluit adorare? Quoniam ille diuinam volebat sibi adorationem impendi. De adoratione sacramentorum dicit ecclesia: Crucem tuam adoramus domine. Vnde alibi legitur: Christiani sacras imagines pie venerantur & adorant. Verius tamen adoramus Deũ coram imagine, quam imaginem coram Deo. Vnde præceptum est: Coram altari hoc adorabitis. Non ait altare, sed coram altari. Et Propheta: Adorabo ad tẽplum sanctum tuum in timore tuo. Nõ in timore humano, de q̃ dominus ait: Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere, Nec seruili, de quo Ioãnes Apostolus dicit: Timor nõ est in charitate, sed pfecta charitas foras mittit timorem, Sed in timore initiali, de q̃ dicit Sapiẽs: Initiũ sapientiæ timor domini, Sed in timore filiali, de q̃ dicit Dauid Propheta: Timor Dei sanctus pmanet in seculũ seculi.

De⁹ veri⁹ adoratur corã imagine, q̃ imago coram Deo. psal. 5

Matt. 10

1. Ioan. 4

Eccl. 1

psal. 18

De⁹ cur sit adorand⁹ psal. 94

Cur autem Deus sit adorandus, idẽ nos instruxit dicens: Venite adoremus & procidamus ante Deum, ploremus coram domino qui fecit nos, quia ipse est dominus Deus noster. Quia ipse est Deus, id est, creator: quia ipse est dominus, id est, redemptor: quia ipse est noster, id est, saluator. Tunc enim erit verissime noster, cũ erit oĩa in omnibus, id est, sufficientia singulorum. Ipse est ergo Deus, qui nos de nihilo creauit. Ipse est dominus, qui suo sanguine nos redemit. Ipse est noster, qui suo munere nos saluauit. Qui creando dedit nobis naturam, qui redimẽdo tribuit gratiam, qui saluando feret gloriam.

Col. 3

Habemus ergo quid sit adorandum, quia pater & filius & spiritus sanctus. Vbi sit adorandum, quia in sacra basilica, pura cõscientia, & in diuina scriptura. Quomodo sit adorandũ, quia ex corde, ex ore, ex opere. Quare sit adorandũ, quia pter creationem, pter redemptionem, & pter saluationem. Quã nobis pstare dignet dñs Iesus Cdristus, qui est sup oĩa deus benedictus in secula seculorum. Amen.

In consecratione altaris.

De dedicatione templi corporis nostri, & consecratione altaris cordis nostri, & quid significent ea quæ in consecratione altaris fiunt.

SERMO II.

Escitis quia corpora vestra templum sunt spiritus sancti? Si desideratis fieri participes solennitatis huius, ad quam cum desiderio conuenistis, satagere vos oportet, vt quicquid in consecratione templi materialiter agitur, totum in nobis spiritualiter compleatur. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos, superædificati super fundamentũ Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo. In quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in domino. Nos tamen ad præsens dabimus vobis lac potum, non escam: quia perfectorum solidus est cibus, & sapientiã loquimur inter perfectos. Inter vos autẽ nihil iudicamus nos scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum. Quia quasi modo geniti infantes lac concupiscitis vt in salutem crescatis. Excipiamus ergo pauca de multis, quorum vobis significationem ad ædificationẽ exponamus breuiter.

Templi cõsecratio ãmodo i nobis spiritualiter cõpleatur. Ephe. 2

1. Cor. 3 1. Cor. 2

Ibidem.

1. pet. 2

Templum quod dedicatum est, intelligitur corpus, Altare quod cõsecratum est intelligitur cor. De templo corporis dicit Apostolus: Nescitis quia corpora vestra templum sunt spiritus sancti? Iuxta quem modum dicebat dominus: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. De altari cordis iubet à domino: Ignis in altari meo semper ardebit. Ignis qui ardet iugiter in altari est charitas, quæ continue feruet ĩ corde. Nã aquæ multæ nõ possunt extinguere charitatem. Vos ergo secundũ Prophetã agite diẽ solennẽ in cõfrequentationibus, vsque ad cornu altaris Quia reliquiæ cogitationis diem festũ agent domino.

Templũ corporis.

1. Cor. 3 Ioan. 2

Altare cordis. Leui. 6 Ignis ardens in altari quis. Cant. 8 Psal. 117

Psal. 75 Corporis tẽplum quomodo cõsecrãdum & mũdandum.

Dedicetur ergo templum corporis nostri per abstinentiam, emundetur à

 sordibus

fordibus gulæ, dedicetur per continen-
tiam, vt purgetur ab inquinamentis lu-
1. Cor. 6 xuriæ. Nam omne peccatum quod fe-
cerit homo, extra corpus est: qui au-
tem fornicatur in corpus suum pec-
Adulteriũ quã sit graue peccatum. cat. Attendite fratres & filij, quam gra-
ue sit peccatum templum spiritus san-
cti per adulterium violare, tollere mem
1. Cor. 6 bra Christi & facere membra meretri-
cis. Vnde legitur, quod adulterium pri-
Gal. 5 mum in pœnis optinet locum. Crucifi-
gatis ergo carnem vestram cum concu-
piscẽtijs, ne dominetur peccatum in ve-
stro mortali corpore: secundum exem-
plũ Apostoli de seipso dicentis: Casti-
1. Cor. 9 go corpus meũ & in seruitutem redigo,
ne forte cum alijs prædicauero ipse re-
Altare cordis quomodo consecrandũ. probus efficiar. Consecretur altare cor-
dis per conceptum timoris, consecretur
per affectum amoris, consecretur vt cõ-
Ecc. 1 summetur in melius. Nam initium sapi-
entię timor domini. De quo dicitur per
Esa. 26 alium Prophetam: A timore tuo domi-
ne concepimus & peperimus spiritum
salutis. Finis autẽ præcepti est charitas,
1. Tim. 1 de corde puro, & conscientia bona, & fi
de non ficta. Plenitudo namque legis
Gal. 5 charitas est. Consecretur altare cordis
in vobis, vt concipiatis desideria sancta.
Dedicetur & templum corporis, vt paria
tis opera iusta, quatenus mũdi corde &
casto corpore sacrificetis Deo: nõ in fer
1. Cor. 5 mento malitię & nequitię, sed in azymis
synceritatis & veritatis. Altare vero cõ
Altaris cõsecratio qd mystice significet. secratur hoc ordine. Reconduntur reli-
quiæ, quæ sunt exẽpla, quæ nobis sunt
ad imitationem relicta. Hæc in capsa re-
condimus, cum ad imitandum ea in me
moria retinemus, Sicut dicit Apostolus:
Imitatores mei estote, sicut & ego Chri
1. Cor. 4 sti. Christus enim passus est pro no-
1. Pet. 2 bis, vobis relinquens exemplum, vt se-
quamini vestigia eius. Qui peccatum nõ
fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.
Quid est autem quod sanctorum reli-
quię cum tribus granis thuris in capsu-
la reconduntur, nisi quod exempla san-
ctorum in fide Trinitatis debemus in
memoria retinere? Nam sine fide im-
Heb. 11 possibile est placere Deo. Iustus enim ex
fide viuit. Tabula superposita significat
charitatẽ, de qua dicit Apostolus: Chari
Rom. 5 tas dei diffusa est in cordibus nostris
per spiritum sanctum qui datus est no-
bis. De cuius latitudine dicitur per Psal Psal. 118
mistam. Latum mandatum tuum ni-
mis. Latum est enim charitatis manda- Matt. 5
tum, quod vsque ad inimicos extendi-
tur, secundum præceptum dominicum:
Diligite inimicos vestros, benefacite his
qui oderunt vos, & orate pro persequẽ
tibus & calumniantibus vos. Diligite
corde, orate ore, benefacite opere, vt fiat
in vobis funiculus triplex, qui difficile
rumpitur. Reliquijs ergo tabula super- Pro. 10
ponitur, quia exemplis sanctorum accẽ 1. Pet. 4
ditur charitas, quę operit multitudinẽ
peccatorum. Mensa iungitur, vt chari-
tas misereatur. Vnctio namq; designat
misericordiam, secundum illud: Vnge Matt. 6
caput tuum, & faciem tuam laua. Vnde
Samaritanus appropians vulnerato, su- Luc. 10
perinfudit vinum & oleum. Quid est
autẽ quod mensa in sex locis inũgitur,
videlicet, in medio, in quatuor angulis, Charitatẽ p misericordię opera exercendã esse.
& in fronte, nisi quod charitatem exer-
cere debemus per sex opera misericor-
diæ, q̃ cõmemorantũ in Euãgelio: Esu- Mat. 25
riui & dedistis mihi mãducare &c̃. Post
vnctionem adoletur incensum, vt fama
boni operis diffundatur ad proximos.
De qua dicit Apostolus: Christi bo- 2. Cor. 2
nus odor sumus in omni loco: vt corti Exo. 26
na cortinam trahat, & qui audit dicat ve Apoc. 22.
ni, quam in quinque sensus corporeos
sic exercere debemus, vt luceat lux no- Matt. 5
stra coram hominibus, quatenus viden
tes opera nostra bona, glorificent patrẽ
nostrum qui in cœlis est. Iam igitur
vestitur altare, quando cor hominis mũ
dum, operibus adornatur. De quibus
Salomon ait: Omni tempore vestimen- Eccl. 9
ta tua sint candida, id est, opera tua mun
da. Super altare quod hoc ordine conse
cratur sacrificium offertur acceptum al Sacrificiũ Deo acceptum q̃d.
tissimo. Illud videlicet, de quo Propheta
dicit in Psalmo: Sacrificiũ Deo spiritus Psal. 50
contribulatus, cor contritum & hu
miliatum Deus non spernit. Vel
illud etiam, de quo di- Psal. 49
cit in alio loco: Immola
Deo sacrificium lau-
dis, & redde al
tissimo vo-
ta tua.

In ca-

In eadem ſolennitate enarratio euangelicæ lectionis.

De duobus egreſſibus redemptoris, & quod voluntarie mutabilitatem noſtram aſſumpſit: de duobus generibus peccatorum, de quatuor impedimentis ſalutis, & quatuor ſuffragijs ſalutis: denique quid faciendum ut uideri poſſit Ieſus, & de eleemoſynarum largitione & uirtutibus Zachæi & triplici domo.

SERMO III.

EGreſſus Ieſus perambulabat
Luc. 19 Hierico. Et ecce vir nomine
Zachæus. Et hic erat prīceps
publicanorum, & ipſe diues.
Et quærebat videre Ieſum, quis eſſet, &
non poterat præ turba, quia ſtatura puſillus erat.

Duo ſunt redēptoris egreſſus. Vnus
æternus & alius temporalis. Vnus occultus, & alius manifeſtus. Vnus ſecundum quod eſt natus de patre, & alter ſecundum q̄d eſt natus de matre. Vnus in
forma Dei, & alter in forma ſerui. Vtrūque commemorat & commendat Pro-
Mich. 5 pheta cum ait: Et tu Bethleē terra Iuda,
nequaquam minima es in principibus
Iuda. Ex te enim egredietur, q regat populum meum Iſrael: & egreſſus eius ab
initio, à diebus æternitatis. Egreſſus
ergo Ieſus perambulabat Hierico. Quoniam exiuit à patre, & venit in mundum.
Ioan. 16 Exiuit autem non deſerendo naturam
Egreſſus q̄modo ſit Chriſt' à patre. diuinam, in qua cum patre manet occultus, ſed aſſumendo naturam humanam, in qua de matre apparuit manife-
Hierico quid. ſtus. Hierico namque ſecundum interpretationem exponitur luna: quæ pro
ſui volubilitate & mutabilitate ſignificat mundum, qui ſemper voluitur &
mutat. Vidi enim cuncta quæ fiunt ſub
Eccl. 1 ſole, & ecce vniuerſa vanitas & afflictio
ſpiritus: & vidi nihil permanere ſub ſo-
Mūdi hu' mutabilitas. le. Vnus naſcitur & alter moritur, vnus
extollitur & alter deprimitur, vnus creſcit & alter decreſcit, vnus lætatur
& alter triſtatur, vnus fit pauper & alter fit diues, vnus fit dominus & alter
fit ſeruus. Homo natus de muliere,
breui viuens tempore, repletur multis Iob. 14
miſerijs. Qui quaſi flos egreditur & cōteritur, & fugit velut vmbra, & nunquā
in eodem ſtatu permanet.

Egreſſus ergo Ieſus perambulabat
Hierico. Nam q prius quā egrederetur
de ſinu patris in vterum matris; de cœlis
ad terras, idem ipſe ſemper erat & eſt, Iuxta quod ipſe de ſe loquitur per Prophe-
tam: Ego ſum Deus & non mutor, Idē Mal. 3
ipſe poſtquam exiuit à patre & venit in
mundum, voluntarie mutabilitatem noſtram aſſumpſit, & ſe ſponte mutationi
noſtræ ſubiecit: quoniam eſuriuit, & ſitiuit, & expauit, doluit, ad vltimum cru-
cem & mortem ſuſcepit. Cum enim ie- Matt. 4
iunaſſet quadraginta diebus & quadra-
ginta noctibus, poſtea eſurijt. Qui cum Ioan. 19
dixiſſet in cruce ſitio, dederunt in eſcam
eius fel, & ipſum in ſitim ſuā aceto pota- Pſal. 93
uerunt. Ipſe quoque de ſe per Prophe-
tam teſtatur: O vos omnes qui tranſitis Thre. 1
per viam attendite & videte, ſi eſt dolor Matt. 26
ſicut dolor meus. Cœpit enim Ieſus pa-
uere & tædere, cœpit contriſtari & me- Mar. 14 Phi. 2
ſtus eſſe, factus obediens vſque ad mortē, mortē aūt crucis. Ieſus ergo, cui ſecūdū naturā diuinā nihil accedit, & à q̄ nihil recedit (quia nihil in ſe habet, niſi ſe,
nec aliud eſt habens ab habito, nec aliud habitum ab habente: niſi quod in ſi-
militudinem hominum factus, habitu Ibidem.
eſt inuentus vt homo) ipſe pro nobis
mutabilitates noſtras aſſumpſit & defectus noſtros ſuſcepit.

Et ideo egreſſus perambulabat Hierico. Et ecce vir nomine Zachæus, & hic
erat princeps publicanorum & ipſe diues. Et quærebat videre Ieſum, quis eſſet, & non poterat præ turba, quia ſtatura puſillus erat. Duo ſunt genera peccatorum, quorum quidam de ſua deſpe-
rant miſeria, dicentes miſerabiliter cum Duo genera pecca torum.
Cain: Maior eſt iniquitas mea, quam
vt veniam merear. Et eorum quia deſpe- Gen. 4
rabilis eſt infirmitas, ipſorum quoque
ſanitas deſperatur. Nam impius cum Pro. 18
venerit in profundum peccatorum contemnit. Alij vero de miſericordia ſpe-

rant diuina, dicentes misericorditer cũ quodam: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Et ipsi quia quęrunt salutem, sanitatem acquirunt.

Psal. 50

Luc. 19 Venit enim filius hominis quærere & saluare quod perierat. Talis erat iste Zachæus, qui licet esset princeps publicanorum & ipse diues, quærebat tamen videre Iesum quis esset, & non poterat præ turba, quia statura pusillus erat. Quatuor impedimenta sibi videbantur obstare, ne posset videre Iesum. Primũ, quia princeps erat publicanorum. Secundum, quia diues erat. Tertium, quia non poterat præ turba. Quartum, quia statura pusillus erat. Publicani dicebantur, qui publica vectigalia exigebant, quorum commercia vix aut nunquam sine peccato prævalent exerceri. Princeps ergo publicanorum erat exactor fisci. Vnde sicut princeps latronum est particeps latronum, ita publicanorum ipsius publici commercij particeps erat, ex quo sibi per fas & nefas diuitias acquirebat. Licet enim habitus diuitiarum non sit in crimine, sed abusus: Propter quod dicitur per Prophetam: Diuitiæ, si affluant nolite cor apponere. Nam Abraham diues erat, & Dauid locuples, & Iob opulentus, qui Deo placentes inuenti sunt iusti. Difficile tamen est diuitias habere & non amare, sicut esse in igne & non ardere. Propter quod veritas ait: Difficile est diuitem intrare in regnum cœlorum. Sed quod impossibile credit apud homines, apud Deum possibile reputatur: qui non despicit diuites, cum & ipse sit diues. Vnde Zachæus quærebat videre Iesum quis esset, sed non poterat præ turba, quia statura pusillus erat. Quamdiu turma premit, Iesus videri non potest, præsertim quid sit: nisi forte per fidem, non autem per speciem. Propter quod ipse dicebat: Manifestabo eis me ipsum. Quoniam hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quē misisti Iesum Christum. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbũt. Ille moraliter est pusillus statura, qui parum persistere potest, id est, qui facile cadit, aut fragilitate carnis infirmus, aut compede consuetudinis alligatus: quales multos esse nouimus & dolemus, quibus displicent mala quæ faciunt, sed fragilitate vel consuetudine tracti seu victi, operantur quod detestantur. Quia caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus concupiscit aduersus carnem. Peccant tamen magis sub domino, quam contra dominum, semper de pœnitentia cogitantes, & de misericordia confidentes: qualis erat Zachæus, qui desiderabat videre Iesum, tanquam qui meditabatur de venia, sed non poterat præ turba, tanquam qui detinebatur à culpa, ratione repugnans, sed sensualitate succumbens. Ad hoc vtique pertinet quod inquit Psalmista: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. Ille iustificationes Dei concupiscit desiderare, qui nõdum perfecte desiderat, sed vt perfecte desideret concupiscit. Quemadmodum quidam dolẽt, quia dolere non possunt, sed dolent vt doleant, id est, vt dolor inefficax dolorem inferat efficacem. Pręcedit enim in peccatoribus quiddam, scilicet quodlibet verbum iustificatione dignum, id est, vt habiles iustificationibus inueniantur. Quærebat ergo Zachęus videre Iesum quis esset, sed pręturba non poterat. Quia muscæ morientes perdunt suauitatẽ vnguenti. Turba nanque turbabat, siue malorum hominum, siue malignarum cogitationum, siue dæmonum malignorum, qui semper inducunt, suggerunt, pertrahunt ad peccandum. Vnde legitur q̃d cum cæcus clamaret, miserere mei fili Dauid, qui præibãt increpabãt eum, vt taceret, ipse vero multo magis clamabat: Fili Dauid miserere mei. Quia quanto magis contra nos insurgit turbatio, vel dæmonum, vel cogitationum, vel hominum, tanto magis debemus insistere, vt tentationes huiusmodi repellamus, ne per ignorantiam vel negligẽtiam obdormiamus in mortem: sed per solicitudinem & vigilantiam resurgamus ad vitam: exemplo Zachæi, qui præcurrens ascendit in arborem sycomorum, vt videret Iesum, quia inde erat transiturus. Nullus ergo, pro eo quod in aliquo præoccupatus est delicto, negligendo diffidat, aut negligat

Margin notes: Salutis impedimẽta quatuor. — Publicani qui dicantur. — Psal. 61 — Genes. — 2. Reg. 12 — Iob. 1 — Matt. 19 — Mar. 10 — Luc. 19 — Ioan. 14 — Matt. 5 — Statura pusillus mystice quis sit. — Gal. 5 — Iustificationes dei qs desiderare concupiscat. — Loc. corruptus. — Eccl. 10 — Turba impediens. — Luc. 18

gat diffidendo, sed præcurrens ascendat in arborem sycomorum. Ecce Zachæus de salute sollicitus, contra quatuor impedimenta, quatuor inuenit suffragia, per quatuor argumenta. Nam quia diues erat, dimidium bonorum suorum dedit pauperibus: & quia princeps erat publicanorum, si quem defraudauit, red didit quadruplum. Rursus, quia statura pusillus erat, ascendit in arborem sycomorum: & quia præ turba videre nō poterat, præcurrit, & ita post se turbam dimisit. Sic & nos fratres, quoties in via Dei ab aduersantibus impedimur, argumentosi & studiosi ad opportuna suffragia recurramus, nec deficiamus in via, sed potius expediti proficiscamur ad patriam. Præcurrens ergo Zachæus, turbā dimisit post se: quia peccator volens ad veniam properare, debet post se deserere malos homines, cogitatiōes malignas, & dæmones malignantes, quosque per turbam prædiximus designari: vt in istis non hæreat, his nō succumbat, illis non acquescat: sed quanto magis impugnant, tanto magis repugnet, vt expugnet potius impugnantes eius exemplo, quem quanto plus increpabant turbæ, quæ præibant, vt taceret, tanto magis clamabat: Fili Dauid miserere mei. Vincat ergo piæ postulationis clamor, impiæ suggestionis clamorem, vt præualeat spiritus contra carnem: vt cum fuerit separatus à malis, diuisus à pfidis, & discretus à prauis, ascendat in arborem sycomorū, vt Iesum inde videat transeuntem.

Quatuor salutis suffragia.

Moraliter

Turba relinquenda quæ sit.

Sycomorus est celsa, &, vt à quibusdā dicitur, ficus fatua. Hæc est sane crux Christi: quæ ab infidelibus stultitia reputatur. Et, Prædicamus, inquit Apostolus, Iesum Christum, & hunc crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Huius arboris ascensum alia quoque scriptura proponit: Ascendam, inquit, in palmam, & apprehendam fructus eius. Palma, quæ est signum victoriæ, fidem crucis designat, De qua dicit Ioannes: Hæc est victoria, quæ vincit mūdum, fides nostra. Quæ comprehendit cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum. Fructus huius arboris est purpureus, succinum habēs

Sycomorus mystice qd

1.Cor.1

Cant.7 Palma qd designet.

1.Ioan.5

Ephe.3

sanguineum: quia fructus vitæ, quæ pependit in cruce, sanguinem suum pro nobis effudit.

Qui vult ergo videre Iesum transeuntem, ascendat in arborem sycomorum: quia Iesus, id est, saluator, videri non potest, nisi de loco salutis, id est, de cruce, per quam Deus, rex noster ante secula, operatus est salutem in medio terræ, in loco Caluariæ. Vnde quum Moyses posteriora domini vidit, legitur quod in foramine petræ stetit. Quum enim petra significet Christum, Secundum illud: Petra autem erat Christus, recte foramina petræ, vulnera Christi designant. Propter quod alibi legitur: In foraminibus petræ, in cauernis maceriæ, ostende mihi faciem tuam: quia qui vult faciem Christi videre, debet in foraminibus petræ, hoc est, in vulneribus Christi, per fidem passionis & crucis stare. Ascendit ergo Zachæus in arborem sycomorum, vt videret Iesum, quia inde erat transiturus. Erat enim in loco, vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nōdum quisquam positus fuerat. Ibi ergo propter Parasceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum. Vnde transiuit de morte ad vitam, de mundo ad patrem, quemadmodum dicit Ioannes: Sciens Iesus quia eius hora venit, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos, in finem dilexit eos.

Iesum videre volēti quid lacendum.

Psal.73 A Exod.33

1.Cor.10 Foramina petræ qd designēt. Cant.2

Standū esse in foraminibus petræ.

Ioan.19

Ioan.13

Et cum venisset ad locum, suspiciens Iesus vidit illum. Ab æterno vidit eū prędestinationis inspectu, Iuxta quem modum inquit Nathanaeli: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te. Sed quum in plenitudine temporis venit ad locum Caluariæ, in quo pro peccatorum salute voluit crucifigi, suspiciens vidit eum & alios peccatores miserationis intuitu, quatenus eos benigne respiciens redimeret & saluaret. Et ecce quum Zachæus ascendisset arborem sycomorum, vt videret Iesum, legitur quod Iesus suspiciens vidit Zachæum: quia nisi visus fuisset, vbi potuisset videre veritatem? quemadmodum nisi lux lucernæ, vel solis prius videat oculos hominis, quātumlibet

Ioan.1

aperiat oculos homo, non potest videre lucernã vel solẽ. Christus aũt est veritas, Christus est sol, Christus ẽ lux vera, quę illuminat oẽm hominem venientem in hunc mundum. Vnde legitur: Respexit dominus Petrũ, & statim exiẽs foras fle uit amare. Dixitq; dñs ad Zachęum: Zachæe festinans descende, qa hodie in domo tua oportet me manere. Cõmendatur ascensus, qa pręcurrens ascendit. Cõmendatur & descensus, quia festinans descendit. Ascendit per fidem, vt videret Iesum: descendit per humilitatem, vt susciperet ipsum. Super quem, inquit, requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos? Nam qui descẽdit, idem est & qui ascendit. Et Iacob vidit scalam, summitas eius cœlos tangebat, & angelos ascẽdentes & descendentes per eam. Ergo festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Quasi diceret: Iam es illuminatus per fidem, quapropter vide per fidem. Tenebris fugatis erroris, opportunum est non mihi, sed tibi (quia ego non indigeo bonorum tuorum, sed tu sine me nihil potes facere) vt in domo tua faciam mansionem, non tãquam hospes diurnus, sed tanquam perpetuus habitator. Quoniam qui perseuerauerit vsq; in finem, saluus erit. Domo quidem, non tam materiali, quæ cõstruitur ex lapidibus, quam spirituali, quę ex virtutibus fabricatur. Plus obtinuit quã sperauit: qa contentus erat vt ascendens in arborem videret Iesum: sed Iesus non solum se illi videndum ostendit, imo & in domo sua dignatus est hospitari. Per quod conijcitur & colligitur manifeste, quia & dimittit quæ conscientia metuit, & adijcit quod oratio non pręsumit.

Ioan. 1

Matt. 26

Ascensus laudabilis Descensus bonus.

Esaiæ 66

Ephe. 4

Gen. 28

Matt. 10

Porro, quia non auditores legis, sed factores iusti sunt apud Deũ, Zachæus, nõ tardus & obliuiosus auditor, sed studiosus & diligens executor, festinãs descendit, & suscepit illum gaudẽs. Per qđ moraliter instruitur Christianus, vt nõ cum mora vel tarditate, nõ cũ tædio vel desidia, diuinum exequatur mãdatum. Iuxta quod dicit Apostolus: Obediẽtia sine mora. Sed nec cum tristitia vel dolore, cum murmure vel querela diuinã exerceat seruitutem. Quia secundum eundem Apostolum: Hilarem datorem diligit Deus.

Rom. 2

Obediẽtia qualis esse debeat.

2. Cor. 9

Festinans ergo descendit, & suscepit illum gaudens. Et cum viderent omnes murmurabant, quod ad hominem peccatorem diuertisset.

Quidã ex inuidia, & quidam ex ignorantia murmurabant: sed vtrunq; murmur erat iniustum, tanquam si quilibet murmuraret, q medicus diuerteret ad egrotum. Perinde quidem, quod Saluator ad peccatorẽ diuertere dignabatur. Vnde cum pharisæi dixissent apostolis: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magister vester? Iesus audiens ait illis: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores. Et Petrus attonitus miraculi nouitate, dixit ad dominũ: Exi à me domine, qa homo peccator sum, cum potius dicere debuisset, intra ad me domine, quia homo peccator sum: quoniam nisi lux accedat, tenebræ non recedunt.

Matt. 9

Luc. 5

Stans autem Zachæus dixit ad dñm: Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus: & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum.

Quãtum pſentia profecit saluatoris, salutis effectus ostẽdit. Nam q fuerat iniquus p fraudem, factus est iustus per fidẽ: & q fuerat princeps publicanoꝝ & ipse diues, factus est pater egenoꝝ & ipse paup. Vnde nõ immerito nomẽ eius vocat Zachęus, qđ interptatur iustificatus. Ecce, inqt, dimidiũ bonorũ meoꝝ dñe do paupibus, & si qđ aliquẽ defraudaui, reddo quadruplũ. Quia vero si recte offeras, non aũt recte diuidas, peccasti, Zachæus tanq̃ prouidus & discretus, & recte obtulit, & recte diuisit: qa dimidium bonoꝝ suoꝝ dedit pauperibus, & si qđ aliquẽ defraudauit, reddidit quadruplũ. Dedit sua, & reddidit aliena. Quia nõ dimittitur peccatũ, nisi restituatur ablatũ. Et q facit eleemosynã de rapina pauperis, ac si victimet filium in conspectu patris. Deus iniqua munera non acceptat, præsertim quæ fuerunt de sacrilegio vel de furto, de rapina vel vsura, in quibus, quia non transfertur dominium, ira magis q̃ misericordia prouocatur. Quidam cum habeant multum, dant parum: cum habe-

Præsentia Chri quãtũ pfuerit Zachæo.

Zachæus qđ interpretetur.

August.

Munera iniqua nõ accepiat Deus.

habeant carum, dant vile: cum habeant proprium, dant alienum: cum dare debe ant egenis, dant histrionibus. Zachæus autē & rectè obtulit, & rectè diuisit: dan do non parum, sed multum: quia dedit dimidium, Non vile, sed carum: quia de dit dimidium bonorum, Non alienum, sed proprium: quia dedit dimidium bono rum suorum, Non histrionibus, sed ege nis: quia dedit dimidium bonorum suo rum pauperibus.

Zachæus quō rectè obtulerit, & rectè di uiserit.

Omni tempore debemus indigenti subuenire, sed præsertim hoc tēpore, in quo Deus sterilitatem & famē induxit, in vno simul eodemq; negocio & miseri cordiam exhibēs, & iustitiā manifestās: vt cū pro peccatis nostris per famis ine diam nos flagellat, iustitiæ suæ rigorem ostēdat: & cū subueniēdi pauperibus oc casionem exponit, misericordię causam impendat: quatenus cum flagellum Dei portauerimus patiēter, & indigentibus liberaliter subuenerimus, liberemur vti que per iustitiā, & p misericordiā corone mur. Qui aūt in tantæ necessitatis articu lo nō cōtentus etiam superflua retinuerit, sciat se tot mortibus esse dignum, q̄t in opes propter ipsius auaritiā moriuntur: aut saltem tot esse puniendū supplicijs, quot pœnis supplices affliguntur. Nam qui habuerit substantiā huius mundi, & viderit fratrē suum necessitatē habere, & clauserit viscera sua ab eo, quō charitas Dei manet in illo: Nec se quisquā excu set: q̄a sufficit, vt vnusquisq; tribuat secū dum propriā facultatem. Si multū ei fue rit, abundanter impendat: si exiguū, etiā de exiguo libenter studeat impartiri: ita q̄d necessitati aliq̄d subtrahat, & superflui tati auferat totum, ex toto restituēs alie num, non semp in simplū, sed interdum in quadruplum. Res enim aliena subripi tur aliquando per industriā scienter, ali quando per negligentiā ignoranter. Cū vero res aliena subripiebatur scienter, si res exstabat, secundū legis iustitiā, resti tuebatur in duplum: si nō exstabat, resti tuebatur in quadruplum, sicut iubetur in Exodo. Si aūt res aliena subripieba tur per ignorantiā, reddebatur caput, & quīta pars desup. Idē q̄q; fiebat de re furti ua, si furtū latebat, & fur confitēs sponte reddebat, sicut in libro Numeri repitur.

Indigenti b° q̄ tēpo re magis subueniendum sit.

Superflua re tinentes quantum peccent.

1. Ioan. 3

Neminem excusari à subuentio ne paupe rum.

Tobi. 4

Res aliena dupliciter subripit, & quō re stituenda sit.

Exo. 22

Ait illi Iesus: Hodie salus domui huic facta est, eo q̄ & ipse filius sit Abrahæ. Filius q̄dem, nō carne, sed fide, nō succes sione, sed imitatione, iuxta quod Veri tas ait: Si filij Abrahæ estis, opa Abrahæ facite. Abraham credidit Deo, & rēputa tū est illi ad iustitiam: Zachæus aūt obe diuit Iesu, & factū est ei in salutem. Abra ham angelos dn̄i suscepit hospitio: Za chęus aūt dn̄m angelorū. Abrahā exul tauit vt videret diē eius, vidit & gauisus est: Zachæus aūt ascendit in arborē syco mororum, vt videret illum transeūtem, & de scendens suscepit illum gaudens. Meri to ergo salus domui huic facta est, eo q̄d & ipse filius sit Abrahæ.

Zachæus quō filius Abrahæ fuerit. Ioan. 8 Gen. 15 Rom. 4 Galat. 3 Gene. 18 Ioan. 8

Venit enim filius hominis quærere & saluum facere q̄d perierat. In hoc sane iustificato plenitudo virtutum multipli citer assignatur, fides, spes, charitas, iusti cia, fortitudo, prudentia, tēperantia, obe diētia cum humilitate, hospitalitas cum hilaritate, misericordia cum largitate. Fi des, quia præcurrēs ascendit in arborem sycomorum. Spes, quia quęrebat videre Iesum quis esset. Charitas, quia suscepit illum gaudēs. Iustitia, quia reddidit qua druplum. Fortitudo, quia stans dixit ad dn̄m. Prudentia, quia non solum dedit pauperibus, sed reddidit defraudatis. Tē perantia, quia non distribuit totum, sed dedit dimidium. Obedientia cum humi litate, quia festinans descendit. Hospita litas cum hilaritate, quia suscepit eū gau dens. Misericordia cum largitate, quia dimidium bonorum suorum dedit pau peribus, & reddidit defraudatis.

Plenitudo virtutum in Zachęo

Fides. Spes Charitas. Iustitia. Fortitudo. Prudētia. Temperātia. Obedientia. Hospitalitas. Misericordia.

Per fidem crucis ascendit. Per spem quærebat videre Iesum quis esset, vidit & gauisus est. Hinc enim dn̄s ait: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Per charitatē suscepit illum gaudens. Charitas enim gaudebat, quia veritatē suscipiebat. Per iustitiā reddidit quadruplū: quia nemo iustificatur à culpa, nisi restituat aliena. Per fortitudinē stabat, nō iacebat vt debi lis, sed stabat vt fortis. Nā & Iesus vt Ste phanū confortaret, non apparuit ei se dens, sed stās: Ecce, inquit, video cœlos aptos, & Iesum stantē à dextris Dei. Per prudentiā dedit pauperibus, & reddidit defraudatis: dedit propriū, & reddidit alie-

Lucę. 11

Acto. 7

Decimas non reddẽtes grauiter peccãt

alienum. Grauiter ergo peccant, qui decimas & primitias non reddunt sacerdotibus, sed eas pro sua voluntate distribuunt indigentibus. Per temperantiam dedit nõ totum, sed dimidiam partem: dedit superflua, & retinuit necessaria, dicente Propheta: Cum videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. (Esaiæ 58) Per obedientiam festinauit. Scriptũ est enim: Obedientia sine mora. Per humilitatem descendit: quoniam qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur. (Luc. 18) Per hospitalitatem cum hilaritate suscepit eum gaudens: quoniam hilarem datorem diligit Deus. (2. Cor. 9) Per misericordiam cum largitate dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, & ideo iustitia eius manet in seculum seculi. (psal. 111) Scriptum est enim: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. (Luc. 11) Quia sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna extinguit peccatum. (Eccle. 3) Quis nostrum charissimi, non dico dimidium, sed vel quartum, vel sextum, vel etiam duodecimum satagit pauperibus erogare? Quando secundum consilium Iesu Christi vẽdet vniuersa quæ habet & dabit pauperibus, (Matt. 19, Marc. 10, Luc. 18) quando nec decimam reddit, quam reddere tenetur ex debito? Certe superabundauit iniquitas & refriguit charitas multorum. (Matt. 24) Zacheus autem dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, & si quid aliquẽ defraudauit, reddit quadruplum.

Dom⁹ triplex.

Ex istis virtutibus domus illa cõstruitur, in qua Iesus habitare dignatur. Festinans, inquit, descende: quia hodie in domo tua oportet me manere. Est domus numinis, & est domus hominis, & est domus dęmonis. Domus Dei, p gratiam. Domus hominis per naturam. Domus dęmonis, per culpam. De prima legitur: Domum tuam domine decet sanctitudo in longitudine dierum. (psal. 92) De secũda dicitur: Qui domos habitant luteas, & terrenũ habent fundamentũ. (Iob 4) De tertia scriptum est: Reuertar in domum meam vnde exiui. (Matt. 12)

Domũ dæmonis q̃ cõstituant

Vitiorum tectum est supbia, quæ est initium peccati. (Eccl. 10) Ostium cõcupiscentia, quæ militat aduersus animam. (1. pet. 2) Pauimẽtum auaritia, quæ est idolorum seruitus. (Col. 3) Quatuor latera parietum, sunt quatuor genera peccatorũ, videlicet peccatũ fragilitatis, per impotentiam: peccatum simplicitatis, per ignorantiam: peccatum securitatis per negligentiam: & pecatum malignitatis per inuidintiã. In domo naturæ fundamentum est ratio, tectum memoria, ostium intellectus, pauimentum voluntas, quatuor laterales parietes, quatuor naturales affectus, timor & spes, dolor & gaudiũ: Hinc cupiũt homines metuũt gaudẽtq; doltẽq;.

Dom⁹ naturæ ex q̃b⁹ cõstruatur.

In domo gratiæ, fundamentũ est fides, De q̃ dicit Apostolus: Fides est substãtia rerũ sperãdarum, argumẽtũ nõ apparentiũ. (Heb. 11) Tectũ est charitas, de qua Iacobus ait. (Iac. 5) Charitas operit multitudinem peccatorum. Ostium, obedientia, de qua dominus ait: Si vis intrare ad vitam, serua mandata. (Matt. 19) Pauimentum, humilitas, de qua Psalmista, Adhęsit pauimento anima mea. (psal. 118) Quatuor laterales parietes, sunt quatuor principales, virtutes, iustitia, fortitudo, prudentia, temperãtia. Hæc sunt in Apocalypsi quatuor latera ciuitatis ęqualia. (Apo. 20) Fenestræ sunt hospitalitas cum hilaritate, & misericordia cum largitate. Hæc est domus, de qua dominus ait: Si quis diligit me sermones meos seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mãsionẽ apud eũ faciemus. (Ioan. 14)

Dom⁹ gratiæ ex q̃b⁹ cõponat.

Verum & hæc sacra basilica domus est numinis & tẽplum dei. De qua dominus ait: Domus mea domus orationis vocabitur. (Esaiæ 56, Matt. 21, Luc. 19) In hãc domũ hodie venit Iesus p dedicationis gratiã, & consecrationis effectũ. Legitur enim quod templo Salomonis dedicato, cũ sacerdotes dicerẽt, cõfitemini dño qm̃ bonus, q̃niã in seculũ misericordia eius, nebula ĩpleuit domũ dñi, & obũbrauit facies sacerdotum, ita quod se inuicem videre non poterant. (3. Reg. 7) Et ait Salomõ: Dñs dixit vt habitaret in nebula. Dixit .i. opere demonstrauit, quoniã in monte Sina apparuit in nebula, & Israel in nube pcessit, & ante Moysen positum in cauerna pertransiuit in nebula. (Exo 19, Exo. 14, Exo. 33) Expressum mysterium, sed alias exponendum.

De cętero fratres, quia quęcunq; scripta sunt, ad nostrã doctrinã scripta sunt, (Rom. 15) imitemur Zacheũ, vt ĩ domo nostra Iesus habitare dignet, Qui est sup oia Deus benedictus in secula seculorũ. Amẽ.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HUIUS NOMINIS III. SERMONES PER FESTIVITATES SANctorum totius anni, iam primum inuenti, & in lucem ad gloriam Christi, honoremque Sanctorum suorum, editi.

IN SOLENNITATE NATIVITAtis domini nostri Iesu Christi

De multiplici uerbo, de carnis quadruplici acceptione, & cur uerbum caro factum sit.

SERMO I.

Ioan. 1 ERbū caro factū est, & habitauit in nobis. Iuxta cōmunē sensum loquendi, multis modis accipitur verbum. Est enim verbum quod corde cōcipitur, verbum quod ore profertur, verbum quod calamo scribitur. Corde concipitur intellectus, ore profertur sonus, calamo scribitur signū. Intellectus in mente, sonus in aere, signū est in margine. Quia vero spiritus est qui viuificat, Ioan. 6 de carnalibus ad spiritualia transeamus: caro enim non prodest quicquam.

Verbū humanum. Est enim verbum humanum, & verbum diuinum. Verbum humanum transit prolatum: verbum diuinū permanet natum. De illo dicit poeta: Et semel emissum volat irreuocabile verbum. De isto Verbū diuinum. dicit Propheta: Verbum domini manet in æternum, cogitationes cordis eius in generatione & generationem. Verbum Psal. 32 Dei patris est Dei filius, per quem ipse dixit & facta sunt, mādauit & creata sunt. Ioan. 1 Nam omnia per ipsum facta sunt, & sine Psal. 32 ipso factum est nihil. Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Sicut enim per verbum exprimitur intellectus, ita per filium pater innotatur, Iuxta quod ipse dicit in Euāgelio: Pater, ego clarificaui te super terram, ego manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. Ioan. 17 Propter quod ipse filius sermo patris & nomen patris nuncupatur. Scriptum est enim: Omnipotens sermo tuus domine à regalibus sedibus venit. Et alibi: Ecce Sapien. 18 nomē domini venit de longinquo. Est Esaiæ 30 aūt hoc verbum conceptum, prolatum, & scriptum. Conceptum, secundum natiuitatem diuinam, Prolatum, secūdum natiuitatem humanam, Scriptum, secūdum natiuitatē gratuitam. Secūdum natiuitatem diuinam, conceptum de patre, Secundum natiuitatem humanam, natum ex matre. Secundum natiuitatē gratuitam, scriptum in mente. De patre nascitur æternaliter, De matre temporaliter, In mente spiritualiter. Aeternaliter cōceptus de diuinitatis arcano, Temporaliter profertur ex matris vtero, Spiritualiter scribitur digito Dei. De verbo concepto secundum diuinam natiuitatem ex patre dicit Ioannes: In principio Ioan. 1 erat verbum, & verbum erat apud Deū, & Deus erat verbum. De verbo prolato secūdum natiuitatem humanam ex matre loquitur Esaias: Verbum misit dominus in Iacob, & cecidit in Israel. De verbo scripto secundum natiuitatem gratuitam

Lucæ 3 tuitam in mente Lucas teſtatur: Factum
eſt verbum domini ſuper Ioannem Za-
chariæ filium in deſerto.

Eſt autem verbum supernũ, verbum
internum, & verbũ externum. Verbum
ſupernum, Deus & caro, verbum inter-
num, ſpiritus & vita, verbum externum,
ſemen & gladius. Verbum Deus ſecun-
dum æternitatem, quoniã in principio
erat verbum, & verbum erat apud Deũ,
& Deus erat verbum. Verbum caro ſe-
cundum humanitatem, quia verbum ca-
Ioan. 1 ro factum eſt, & habitauit in nobis. Ver-
bum ſpiritus, intelligentibus. Verbum
Ioan. 6 vita, credentibus. Vnde: Verba quę locu-
tus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt. Ver-
bum ſemen in propagandis virtutibus.
Vnde: Semen eſt verbum Dei. Verbum
Luc. 8 gladius, in vitijs amputandis. Vnde: Et
Ephe. 6 gladius ſpiritus, quod eſt verbum Dei.

Sane fit verbũ caro, fit panis caro, fit
homo caro. Verbum fit caro per vnio-
nem, Panis fit caro, per conuerſionem,
Homo fit caro, per commixtionem. Per
vnionem perſonalem, per cõuerſionem
ſacramentalem, per commixtionem car-
nalem. De primo dicitur: Verbum caro
factum eſt, & habitauit in nobis. De ſe-
cundo legitur: Panis quem ego dabo, ca-
Ioan. 6 ro mea eſt pro mundi vita. De tertio ve-
ro ſcribitur: Propter quod relinquet ho-
Gen. 2 mo patrem & matrẽ, & adhærebit vxo-
ri ſuæ: & erunt duo in carne vna. Itaque
iam non ſunt duo, ſed vna caro. Nomi-
ne carnis, quandoq; deſignatur natura,
quãdoq; perſona, quandoq; fragilitas,
quandoq; carnalitas. Natura, cum dici-
1. Cor. 15 tur: Alia eſt caro piſcium, alia volucrum,
alia iumentorum. Perſona, cum dicitur:
Videbit omnis caro ſalutare Dei noſtri.
Gene. 6 Fragilitas, vbi dicitur: Non permanebit
ſpiritus meus in homine in æternum, qa
1. Cor. 15 caro eſt. Carnalitas, vbi dicitur: Caro &
ſanguis regnum Dei non poſſidebunt.
Cum ergo dicitur, verbum caro factum
eſt, nomine carnis intelligitur vel habi-
tus vel hum[anit]as. Verbum enim caro
factum eſt id eſt, Deus eſt incarnatus:
Rom. 1 q[ui] factus eſt ex ſemine Dauid ſecun-
dum [ca]rnem.

Ac per h[o]c ſoluitur quæſtio illa, qua
dici[tur]: Quum homo ſufficienter ex ani-
ma conſtet & carne, cur propter vnam
partem verbum dicitur caro factum, &
propter alteram, verbum non dicitur fa-
ctum anima: pręſertim cum maior ſit ſi-
militudo inter verbum & animã, quam
inter verbum & carnem? Quia ſcilicet in-
carnatum ſignificat habitum, id eſt, car-
ne veſtitum: quod conuenit verbo. Ani-
matum vero ſignificat vitam, id eſt, ani-
ma vegetatum, quod verbo non conue-
nit. Verbum enim non viuificatur ab a-
nima, ſed potius viuificat animam. Vel
per ſynecdochen verbum dicitur caro fa-
ctũ, id eſt, Deus factus homo. Nam ho-
mo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eam Pſal. 86
altiſſimus, ſecũdum quod alibi dicitur:
Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem Ioel. 2
carnem. Antequam verbum caro fie-
ret, procul habitabat à nobis: Vbi vero
factum eſt caro verbũ, habitabat in no-
bis: nõ ſolum per gratiam, verum etiam
per naturam. Hic enim eſt Deus noſter,
qui ſecundum Prophetam in terris vi- Baru. 3
ſus eſt, & cum hominibus conuerſatus
eſt: os ex oſſibus noſtris, & caro de carne
noſtra. Illos autem inhabitat, quos tem-
plum ſpiritus ſanctus conſtituit, ſicut di-
cit Apoſtolus: Templum Dei ſanctum 1. Cor. 3
eſt, quod eſtis vos. Propter quod ipſe do-
minus dicit in Euangelio: Si quis diligit Ioan. 14
me, ſermonem meũ ſeruabit, & pater me-
us diliget eum, & ad eum veniemus, &
manſionem apud eum faciemus. Et ite-
rum: Vobiſcum, inquit, ero vſq; ad con- Matt. 28
ſummationem ſeculi.

Quatuor enim ex cauſis, verbum fa- Propter q̃tuor cauſas verbũ factũ eſt caro.
ctum eſt caro: vt ſuperbos humiliaret, vt
inimicos reconciliaret, vt ſeru[o]s redime-
ret, vt amicos nutriret.

Quum enim in forma Dei eſſet, non Phil. 2
rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem
De[o], ſed ſemetipſum exinaniuit, formã
ſerui accipiens, in ſimilitudinem homi-
num factus, & habitu inuẽtus vt homo.
Quod Apoſtolus dicit exinaniuit. Pro-
pheta dicit abbreuiatum: Verbum, inqt, Eſaiæ. 10
abbreuiatum faciet ſuper terram domi-
nus. Vitium quippe ſuperbiæ, per humi-
litatis virtutẽ oportuit expiari: quia con-
traria contrarijs curantur: vt quantum
fuit ſuperbiæ vitium, tanta foret virtus
humilitatis. Vitium autem ſuperbiæ tan-
tum fuit, vt homo vellet eſſe ſicut Deus,
ſicut ſerpens illi promiſerat: Eritis ſicut Gen. 3
dij, ſci-

Gen. 3 dij, scientes bonum & malum. Tanta ergo debuit esse virtus humilitatis, vt Deus fieret sicut homo. Iuxta quod dicit Apostolus: Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formã serui accipiens, in similitudinem hominis factus, & habitu inuentus vt homo. Verbum ergo factum est caro, vt daret nobis humilitatis exemplum: quatenus qui superbi recessimus, humiles
Eccl. 10 redeamus. Initium enim omnis peccati est superbia. Per hanc angelus peccauit
Esa. 14 in cœlo, qui dixit: Ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Per hanc homo peccauit in paradiso, cui dictum est: Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Hoc vitium primum in peccante, vltimum in pœnitente: quo accedente peccatum committitur, quo recedente peccatum dimittitur: quia quam cito mandatum contemnimus diuinum, tam cito cõtra dominum superbimus: & quam cito pro peccato compungimur, tam cito coram Deo humiliamur. Verbum ergo factum est caro, vt sicut humiliatus est Deus pro homine, dominus pro seruo, creator pro creatura, ita humilietur homo pro Deo, seruus pro domino, creatura pro creatore:
Luc. 14 quoniam qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltauerit, humiliabitur. Deus
Iaco. 4 enim superbis resistit, humilibus aũt dat gratiam. Inter Deum & hominem grauis erat inimicitiarũ discordia, quoniam homo seruum subtraxit & abstulit Deo, quem tradidit & subiecit diabolo. Pax igitur inter eos fieri rationabiliter non poterat, nisi damnum q̃d intulerat restauraret. Homo vero nihil habebat, quod digne Deo recõpensaret pro damno: quia si quid Deo de rationabili redderet creatura, pro rationabili sublata substantia, minus esset: sed hominem non poterat digne restituere, quia iustũ & innocentem abstulerat, & neminem nisi peccatorem inueniebat. Videns itaque Deus hominem sua virtute non posse iugum damnationis euadere, primo præuenit eum per solam misericordiam, vt deinde liberaret etiam per iustitiam. Vt ergo Deus placari posset ab homine, dedit Deus homini gratis, q̃ homo pro debito redderet Deo. Dedit igitur homini hominẽ, quem restitueret homo pro homine: qui vt recompensatio digna fieret, priori non solum esset æqualis sed maior. Quocirca verbum caro factum est, vt daretur hominibus Deus homo, sicut prædixerat Esaias: Puer natus est nobis & filius datus est nobis, quatenus inter Deum & hominem legitime mediaret. Si enim alterius tantum Esa. 9
esset naturę, non vtriq; cõmunis, q̃circa nec esset idoneus, vt inter eos pacis fœdera reformaret. Mediator enim vnius nõ Gal. 3
est, vt inqt Apostolus: & ob hoc in natiuitate Christi cœlestis militiæ multitudo psallebat: Gloria in excelsis Deo, & Luc. 2
in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraq; vnum. Lapis angularis, q duos e Ephe. 2
diuerso parietes in vno nouo homine Ibidem.
copulauit. Poterat Deus hominem solo verbo p potentiam liberare, sed maluit eũ redimere p̃cio per iustitiam, vt eum non ad potentiã, sed ad iustitiam inuitaret. Et iustum erat, vt homo per peccatum pœnæ redimeretur à debito culpæ: placando per pœnam, quem offenderat p culpam. Nullius enim pœna sufficere poterat ad precium redemptionis humanæ p omnibus: p̃sertim cum qlibet esset debitor pœne: non solũ ex iniqtate cõmissa, verũ etiã ex labe contracta. Nã 1. Ioan. 1
si dixerimus, quia peccatũ nõ habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis Psal. 13
non est. Oẽs declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonũ, non est vsq; ad vnum. Quocirca v̄bum caro factum est, vt ĩ carne mundissima, quę prsus esset immunis à culpa, sustinẽdo pœnam indebitã, p̃cium redemptionis humanæ Deo persolueret, factus obediens vsq; ad mortẽ, mortẽ autem cru Phil. 2
cis. Redẽpti enim sumus, nõ corruptibi 1. Pet. 1
li auro vel argento, sed precio magno, sanguine agni immaculati. Hic est sum Nu. 35
mus sacerdos, in cuius morte rei q fugerant ad ciuitatem refugij, securi reuertebantur ad ppria. Suscepit igit in se pœnã p omnibus, vt daret p se gloriam vniuersis, Esaia teste q ait: Vulneratus est Esa. 53
ppter iniqtates nostras attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ sup eũ, & liuore eius sanati sumus.

Vere lāguores nostros ipse tulit & dolores nostros ipse portauit. Carnem autē assumptam non solum dedit pro nobis in precium, vt redimeret nos à morte, verum etiam dedit eum nobis in cibū, vt aleret nos ad vitam. Secundum quod
Ioan. 6 ipsemet pollicetur: Panis quem ego dabo caro mea est, pro mundi vita, vt sicut per cibum, mors intrauerat in orbem, ita per cibum vita rediret ad orbem. Sicut enim corporalis vita, sine corporali cibo non potest subsistere, ita spiritua-
Ibidem. lis vita, sine spirituali cibo nō potest nutriri. Nisi manducaueritis, inquit, carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Verbum itaq; caro factum est, vt quod erat cibus angelorum secundum diuinita-
Psal. 77 tem, fieret cibus hominum secundum humanitatem: vt panem angelorum
Sap. 16 manducaret homo, omne delectamentum in se habentem, & omnem saporis
1. Cor. 11 suauitatem. Probet autem seipsum homo, & de pane isto sic edat, & de calice bibat. Nam qui panem istum manducat indigne, iudicium sibi manducat, non dijudicans corpus domini. Sicut enim bonus sustinendo mortem vitam acquirit: ita malus sumendo vitam, mortem incurrit. Nos ergo fratres tantę gratiæ non simus ingrati, sed redemptori nostro dignissimas grates pro tanta gratia referamus, humiliter implorantes, vt qui factus est particeps nostræ naturæ, faciat nos participes suæ gloriæ, Iesus Christus dominus noster, qui est per omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In eadem solennitate

Quomodo nouum multis modis in scriptura accipiatur, deque triplici nouitate in Christi natiuitate facta, & de tribus illius nominibus.

SERMO II.

Hiere. 31 Nouum faciet dominus super terram, fœmina circundabit virū, gremio vteri sui. Nouū in sacra scriptura multis modis accipit. Nā nouum dicitur innouās, & nouū dicitur innouatū, nouū dicitur recens, & nouū dicit insuetū, nouū dicitur vltimū, & nouū dicit miraculosum. Nouū dicit innouās, secundū illud: Mā- Ioan. 13
datum nouum do vobis & diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Nouū dicitur innouatū, secundum illud: Vidi cœlū no- Apoc. 21
uum & terram nouā. Et dixit, qui sedebat in throno: Ecce noua facio omnia. Mar. 2
Nouū dicitur recens, secundū illud: Nemo mittit vinū nouum in vtres veteres. Nouum dicit insuetū, secundum illud: Linguis loquentur nouis, serpentes tollēt. Nouū dicit vltimum, secūdum illud: Mar. 16
Tunc incipies cum rubore locū nouissimum tenere. Luc. 14
Nouum dicitur miraculosum, secundū illud: Innoua signa, & Eccle. 36
immuta mirabilia. Nouū ergo faciet dominus super terrā. Nā à domino factū est istud, & est mirabile in oculis nostris. Psal. 117
His omnibus modis nouum fecit dominus super terram: quoniam fœmina circundedit virum, gremio vteri sui. Tunc enim venit Propheta magnus, & ipse renouauit Hierusalem. Tunc consummauit dominus testamentū nouū sup Hie- Hiere. 31
rusalem, domū Israel, & super domū Iuda: non secundū testamentum quod dedit patribus eorū, cū exirēt de terra Aegypti. Tunc illud impletū est: Vetustissima veterū comedetis, & nouis superue- Leui. 26
nientibus, vetera proijcietis. Tunc enī nouum fecit dn̄s in persona, nouū fecit in natura, nouum fecit in gratia. In persona, quia nouum fecit in matre, nouum fecit in prole. In natura, quia nouum fecit in signo, nouū fecit in modo. In gratia, quia nouū fecit in fœdere, nouū fecit in munere. Nouitas triplex in Christi natiuitate.
Nouū fecit in matre, quia virgo peperit virum, stella protulit solem, filia concepit patrem, creatura creatorem genuit: simul in vnū mater & filia, genetrix & ancilla, quæ cum integritate peperit, cum virginitate concepit: quod ignis in rubo, quod fructus in virga, quod ros in vellere præsignauerant. Descendit enim sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terrā. Psal. 71
Hæc est porta in domo domini clausa, Eze. 44
& vir non est ingressus per eam. Hæc est illa, quæ prima & sola maledictum legis euasit, qua dicitur: Maledicta sterilis in Israel, & propositum virginitatis impleuit: q̄niam antequam conuenirent

Mat.1 rent inuenta est in vtero habẽs de spiritu
sancto. Nouũ fecit in prole, quia dominus factus est seruus, æternus factus est puer, excelsus factus est paruulus, immẽsus factus est localis, simplex factus est compositus, immortalis factus est mortalis, matris suæ pater, & filiæ suæ filius. Descendit in matrẽ, sed remansit cũ patre, suscepit humanitatẽ, sed retinuit di-
Phil.2 uinitatẽ. Nam cũ in forma Dei esset, nõ rapinã arbitratus est, esse se æqualẽ Deo
Esa.9 &c. Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pa-
Psal.86 ter futuri seculi, princeps pacis. Matri Sion dicet homo, & homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Ecce nouũ illud miraculosum & insuetũ, quod fecit dominus super terram, quando fœmina circundedit virũ, gremio vteri sui.
Psal.97 Ergo cantate domino canticum nouũ, quia mirabilia fecit dominus. Nouũ fecit in signo: quia Christo nascente stella Magis apparuit, secundum vaticiniũ
Nu.24 Balaam: Orietur, inquit, stella ex Iacob, & exurget virga ex Israel. Octauianus Augustus fertur in cœlo vidisse virginẽ gestantem filium ad ostensionem Sibylle, & ex tunc prohibuit, ne quis eum dominum appellaret: quia natus erat rex regum & dominus dominantium. Vnde poeta: En noua progenies cœlo dimittitur alto. Fons olei per totũ diẽ de taberna emeritorum largissimus emanauit: signans quod ille nasceret in terris, qui vnctus erat oleo præ cõsortibus
Psal.44 suis. Templum pacis funditus corruit. Romani siquidem pro pace perfecta, q̃ toti orbi sub Augusto imminebat, templum pacis mirificũ construxerant. De quo consulentes quamdiu deberet durare, responsum est, donec virgo pariat. Qui gaudentes responderũt: Ergo erit
1.Cor.1 ęternum: quia nunquã virgo pariet. Sed perdidit Deus sapientiã sapientiũ, & prudentiã prudẽtium reprobauit: qm̃ in hora dominicæ natiuitatis funditus corruit. Cum enim plena pax & perfecta per totum orbem vniuersaliter abundaret, quod nunquam ante cõtigerat, nec diu post vnquam euenit, natus est Deus, fortis, pater futuri seculi, priceps pacis. Vn-
Psal.71 de Propheta: Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Et alius item Propheta: Pax erit in terra nostra cũ venerit. Ipse enim
est pax Dei, quæ exuperat omnem sen- Phi.4
sum: Ipse pax nostra qui fecit vtraque vnum: in cuius ortu cœlestis militię multi- Ephe.2
tudo psallebat: Gloria in altissimis Deo, Luc.2
& in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Nouum fecit in modo, quia in sua natiuitate modnm humanæ conditionis impleuit. Primus enim modus fuit vt homo fieret nec de masculo nec de fœmina, sicut Adam. Secũdus vero fuit, vt homo fieret de masculo nõ de fœmina, sicut Eua. Tertius fuit, vt homo fieret de masculo & de fœmina, sicut Abel. Quartus fuit, vt homo fieret de fœmina, non de masculo, sicut Christus, quẽadmodum admirans virgo dixerat ad angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et sicut tres sunt personæ in vnitate substantiæ, ita fecit, vt tres sint substantię in vnitate per sonæ: vt sicut trinitas personarum non distinguit substãtiam, ita trinitas substã-
tiarum non distinguat personam. Quo- Luc.1
niam sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus. Ecce nouum illud recens & vltimum, quod fecit dominus super terram, quoniam fœmina circundedit virum, gremio vteri sui. Ergo cantate domino canticum nouum: quia mirabilia fecit dominus. Nouum fecit in fœdere, quia Deus in vtero virginali naturam sibi coniugauit humanam. In vna persona sponsum repræsentans & sponsam,
dicente Propheta: Sicut sponso impo- Esa.61
suit mihi mitram, & tanquam sponsam Psal.18
decorauit me corona. In sole nãq; posuit tabernaculũ suum, & ipse tãquam spõsus procedens de thalamo suo. Hinc illud resonat epithalamicum canticum: Osculetur me osculo oris sui: &, melio-
ra sunt vbera tua vino, fragrãtia vngẽtis Cant.1
optimis. Huius coniugij sacramentũ illud nomen significat, quod Prophe-
ta prædixit: Vocabitur nomen eius E- Esa.7
manuel. Ipse namque vocatur Iesus, vocatur Christus, vocatnr Emanuel. Iesus secundum naturam diuinam, Christus secundum naturam humanã, Emanuel,

G ij se-

secundum vtramque. Iesus enim interpretatur saluator, & ipse secundum quod Deus saluauit populum suum à peccatis eorum. Vnde in cantico Abbacuc: Ego autē in dn̄o gaudebo, gloriabor in Deo Iesu meo. Christus interpretat inūctus, & ipse, secundum quod homo, vnctus est oleo lætitiæ pre consortibus suis. Vnde in Cantico canticorū: Oleum effusum nomē tuum. Christus enim à chrismate dicitur. Chrisma vero principaliter fit ex oleo. Vnde nomē eius dicitur oleū. Et quoniam à Christo cuncti fideles Christiani dicunt, ob hoc oleū effusum est nomē eius. Emanuel interpretatur nobiscum Deus, scilicet, homo Deus, vel Deus homo. Vt enim inter Deum & hominē legitime mediaret, vtpote qui neutri parti suspectus existeret, factus est Deus homo, vtriusque gerens in vna persona naturam. Mediator enim nō est vnius, Deus autem vnus est: simul in vnum diues & paup, sacerdos & hostia, iudex & aduocatus. Aduocatum enim habemus apud patrem Iesum Christum iustum, qui interpellat pro nobis: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: qui exaudit in omnibus pro sua reuerentia. Ipse rogat se, & ipse seipsum exaudit. Ipse seruus rogat se dominū, ipse Deus exaudit se hominem.

Mat. 1 / Abac. 3 / Psal. 44 / Can. 1 / Mat. 1 / Gal. 3 / 1. Ioan. 2 / Heb. 5

Nouum fecit in munere, quia Deus factus est homo, vt homo fieret Deus. Deus de cœlis ad terras descendit, vt homo de terris ad cœlos ascēderet. Deus factus est seruus, vt hō fieret liber: Deus factus est mortalis, vt homo fieret immortalis. Deus factus est pauper, vt homo fieret diues. Tantum Deus dilexit mundū, vt filium suum vnigenitum daret p mūdo. Nam proprio filio suo non pepercit Deus, sed p nobis omnibus tradidit illum. Vix p iusto quis morit: nam p bono qs mori audeat? Commēdat autem suam charitatem Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus p nobis mortuus est: & cum inimici essemus recōciliati sumus Deo p mortem ipsius. Ecce nouum illud innouatum & innouans, quod fecit dominus super terram, quando fœmina circundedit virum gremio vteri sui: circundās illum in vtero, à quo circundabatur in seculo. Fœmina virgo, mulier illibata circundedit Deum verum, virum perfectum, qui attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit om̄ia suauiter: quod per Prophetam dicit: Cœlum & terram ego impleo. Et ad quem dicit Propheta: Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Super omnia, non elatus: subter omnia, non prostratus: inter omnia, non inclusus: extra omnia, non exclusus. Cæteræ mulieres concipiunt infantes, hæc autem fœmina circundedit virum. Cæteræ mulieres accipiunt ex vtero viri: hæc autem fœmina circundedit virū gremio vteri sui. Tunc tempus produxit æternitatem, locus cōcepit immensitatem, numerus comprehendit infinitatem. Ergo, cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit dominus. Vt autem nouo regi cāticum nouum digne cātare possitis, exuite veterem hominem cum actibus suis, & induite nouum, qui secundum Deū creatus est. Expurgate vetus fermentū, vt sitis noua conspersio. Non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ: sed in azymis synceritatis & veritatis, Ipso præstante, qui est super omnia Deus benedictus in secula.

Ioan. 3 / Rom. 8 / Rom. 5 / Ibidem. / Hiere. 31 / Sap. 8 / Hie. 23 / Psal. 138 / Col. 3 / 1. Cor. 5

In eadem solennitate.

De tribus Christi natiuitatibus, quas in missis tribus in festo natiuitatis domini repræsentat Ecclesia, & de sex Christi nominibus, & cur non sint plura aut pauciora.

SERMO III.

Puer natus est nobis & filius datus est nobis, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. (Esa. 9)

Sicut tres in Christo substantias fides catholica confitetur, diuinitatem, carnem, & spiritum: ita tres in ipso natiuitates scriptura sacra testatur, diuinam ex patre, carnalem ex matre, spiritualem in mente. Ex patre nascitur Deus, de matre natus est caro, in mente nasci

nascitur spiritus. Ex patre via, de matre
Ioan.14 veritas, in mente vita. Ego sum, inquit, via, veritas, & vita. Ex patre nascitur semper, de matre natus est semel, in mente nascitur sępe. O mira nouitas, & nouū miraculum: vt idem ipse nascatur & semper, & semel, & sępe. De patre nascitur semper, quoniam illa generatio est æterna, De qua pater inquit ad filium:
psal.109 Ante luciferū genui te. Christus enim
1.Cor.1 est Dei virtus & Dei sapientia, primogenita ante omnem creaturam, quæ de se
prouc. 8 dicit per Salomonem: Priusquam fierēt abyssi ego iam concepta eram: ante col-
Ioan.1 les ego parturiebar. Nam in principio erat verbum, & verbum erat apud Deū, & Deus erat verbum. De matre natus est semel, quoniam illa generatio est
Esa. 7 humana, De qua dicit Propheta: Ecce virgo in vtero cōcipiet & pariet filium.
Hie.31 Et alibi: Nouum faciet dominus super terram, fœmina circundabit virum gre-
Ioan.1 mio vteri sui. Nam verbum caro factum est, & habitauit in nobis. In mente nascitur sæpe, quoniam illa generatio est
Mala.4 gratuita. De qua dicit scriptura: Timen-
Apo.3 tibus Deum orietur sol iustitiæ. Sto, inquit, ad ostium & pulso, si quis aperuerit mihi, introibo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Secundum natiuitatem ęternam Christus habet patrem sine matre. Secundum humanitatem Christus habet matrē sine patre. Secundū gratuitā Christus habet patrē & matrem, ipso attestāte, qui ait: Quicunq;
Matt.4 fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater soror & mater est.

Has tres Christi natiuitates, in tribus missis hodie repręsentat ecclesia. Primā, in missa quæ cantatur in nocte. Secundam, in missa quæ cantatur in aurora. Tertiam, in missa quę cātatur in die. Aeterna quippe natiuitas est prorsus oc-
Esa.53 culta, vt de ea dicat Propheta: Generationem eius quis enarrabit? Ad quod significādum prima missa cantatur in nocte. Carnalis natiuitas, partim occulta, partim manifesta. Occulta quantum ad modum, manifesta quantū ad factū.
Luc.1 Quod admirans virgo dixit ad angelū: Quomodo fiet istud, quoniam virum nō cognosco? Et respondit illi angelus: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi &c̄. Ad q̄d significandū, secūda missa cantat̄ in aurora. Spiritualis aūt natiuitas est clarius manifesta, Christo manifestante, q ait: Si q̄s diligit me Ioan.14
sermonē meum seruabit. Christus eñ, per affectum concipitur, per effectū nascitur, p profectum nutrit̄. Ad quod significandum tertia missa celebratur in die. Puer ergo natus est nobis: sed de patre natus est nobis, ad creationē, in mēte ad iustificationem, ex matre ad saluationem. Ad creationē vt naturam daret. Ad iustificatiōem vt daret gratiam. Ad saluationem, vt daret gloriam. Ad creationem ergo natus est de patre nobis. Iuxta quod legit̄: Dixit Deus: Fiat lux, Gen.1
id est, verbum protulit, hoc est, filium genuit, per quem fecit lucem. Nam om- Ioan.1
nia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Ad iustificatiōnē nascit̄ nobis in mente. Iuxta quod legitur: Timentibus Deum oritur sol iustitiæ, id Mal. 4
est, lux quę iustificat, illa videlicet, q̄ illuminat omnem hominē venientē in hūc mundū. Ad saluationē natus est nobis ex matre. Iuxta quod legit̄: Paries q̄dem Luc.1
filiū, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse Matt.1
enim saluum faciet populū suum à peccatis eorū. Et filius datus est nobis. Nobis autem datus est à Deo, vt Deo redderetur à nobis pro debito. Inter Deum enim & hominē grauis erat inimicitiarū discordia, q̄niam homo peccando seruū subtraxit & abstulit dño, quē tradidit & subiecit diabolo. Pax igit̄ inter eos rationabiliter fieri nō poterat, nisi dānum q̄d intulerat restauraret. Homo vero nihil habebat q̄d digne Deo recōpensaret p dāno: q̄a si quid de rationabili redderet creatura, p rationali sublata substantia, minus esset: sed hominē non poterat digne restituere, q̄a iustū & innocentē sustulerat, & neminē nisi peccatorē inueniebat. Vidēs itaq; Deus hominē sua virtute nō posse iugū dānationis euadere, primo p̄uenit eū p solā misericordiā, vt deinde liberaret etiā p iustitiā. Vt ergo Deus placari posset ab homine, dedit Deus homini gratis, q̄d homo ex debito redderet Deo. Dedit igit̄ hominē homini, quē restitueret homo p homine: q̄ vt recōpensatio digna fieret, priori non solū esset æqualis, sed maior. Quocirca

ſcientiæ Dei, quã incomprehenſibilia
ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ
Eſaiæ 40 eius. Quis cognouit ſenſum domini,
aut quis conſiliarius eius fuit?
Eſaiæ 9 Et vocabit nomen eius Deus. Hic er
go puer, Deus vocat. Nomẽ ergo diuini
tatis multis modis accipit in ſcripturis.
Subſtãtiue, ſecundũ naturã. Adoptiue,
ſcd'm gratiã. Poteſtatiue, ſcd'm officiũ.
Vſurpatiue, ſecundũ vitiũ. Secũdũ natu
Deut. 6 rã, Vt: Audi Iſrael, deus tuus, Deus vnus
pſal. 81 eſt. Scd'm gratiã, Vt: Ego dixi dij eſtis,
& filij excelſi omnes. Secundum offici-
Exo. 22 um, Vt: Dijs non detrahes, & principem
populi tui non maledices. Secundũ viti-
pſal. 95 um, Vt: Oẽs dij gentiũ dæmonia. Hic au
tem puer vocat Deus ſubſtãtiue, ſecun-
dũ naturã. Vt autẽ confundat hæreticus,
& erubeſcat Iudæus, pducãtur in mediũ
teſtimonia, tã de veteri, q̃ de nouo teſta-
mẽto, vt rota cõtineatur in rota, & baſis
Deut. 19 fit in colũna. Q̃m in ore duorũ vel triũ
teſtiũ ſtat omne verbũ. Dicat ergo Ioan
Ioan. 1 nes: In principio erat verbũ, & verbũ e-
rat apud Deũ, & Deus erat verbũ. Dicat
Ioan. 20 Thomas: Dñs meus & Deus meus. Di-
phil. 2 cat Paulus: Cũ in forma Dei eſſet, non
rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem
pſal. 44 Deo. Dicat Dauid: Vnxit te Deus, Deus
tuus, oleo lætitiæ, præ conſortibus tuis.
Dicat Hieremias: Hic eſt Deus noſter, &
nõ æſtimabitur alius pter ipſum. Poſt
Baru. 3 hæc in terris viſus eſt, & cũ hominibus
Abac. 3 conuerſatus eſt. Dicat & Abacuc: Ego
in domino gloriabor & exultabo in
Deo Ieſu meo. Nam quia voluit homo
eſſe ſicut Deus, iuxta quod ſerpens illa
Gen. 3 promiſerat: Eritis ſicut dij, ſcientes bo-
num & malum, oportuit vt Deus fieret
Phil. 2 homo, Iuxta q̃d dicit Apoſtolus: Quia
in ſimilitudine hominum factus eſt, &
habitu inuentus eſt vt homo: vt quantũ
fuit ſuperbiæ vitium, tanta fieret virtus
humilitatis.
Eſaiæ 9 Et vocabitur nomẽ eius fortis. Quis
pſal. 23 eſt iſte rex gloriæ? Dominus fortis & po
tens, dominus potens in prælio. Ipſe e-
nim eſt ſapientia, quæ vincit malitiam.
Sap. 8 Attingit ergo à fine vſque ad finem for
titer & diſponit omnia ſuauiter. Sapien-
1. Cor. 1 tia Chriſtus eſt. De q̃ dicit Apoſtolus:
Chriſtus eſt Dei virtus, & Dei ſapientia.
Hic à fine vſq; ad finem, id eſt, ab empy
reo vſque ad infernum attingit fortiter,
deijciendo ſuperbos angelos de empy-
reo, & educendo iuſtas animas de infer-
no: & omnia, id eſt, media, quæ ſunt in-
ter empyreum & infernum, diſponit ſua
uiter, redimendo miſeros, & iuſtificando
peccatores. Hic eſt verus Dauid, manu
fortis, q vicit vrſum, ſuperauit leonẽ, pro 1. Reg. 17
ſtrauit Phyliſtæũ. Hic eſt verus Sãpſon, Iudic. 14
qui catulũ leonis occidit, mille viros mã
dibula aſini interfecit, portas Gazæ cum
ſuis poſtibus aſportauit, hic fortior ſup-
ueniens fortem ſuperauit armatum. Luc. 11
Et vocabitur nomen eius pater futuri
ſeculi. Si pater, & dator, ſicut ipſe teſtatur
in Euangelio: Pater veſter cœleſtis dabit Luc. 11
ſpiritum bonũ petẽtibus ſe. Venit enim
dare fidelibus, non præſentia, ſed futura:
non terrena, ſed cœleſtia: non trãſitoria,
ſed æterna: non ſolum, ſed polum: non
mundum, ſed cœlum: vt futuri ſeculi pa-
ter hæreditatem paternã filijs ſuis largia
tur. Propter quod docuit nos orare: Ad- Matt. 6
ueniat regnum tuum. Regnum, inquit, Ioan. 18
meũ non eſt de hoc mũdo. In cuius vtiq;
regno eſt vita ſine morte, dies ſine nocte,
certe ſine ſorte: vbi erit ſecuritas ſine ti-
more, iocunditas ſine dolore, tranquilli
tas ſine labore: Vbi erit pulchritudo ſine
deformitate, fortitudo ſine debilitate, re
ctitudo ſine peruerſitate: Vbi erit chari-
tas ſine malitia, veritas ſine fallacia, felici
tas ſine miſeria: Vbi erit gaudium q̃d nec
oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor 1. Cor. 2
hominis aſcendit. Et vocabitur nomen Eſaiæ 9
eius princeps pacis. Ipſe eſt eñ pax Dei, Phil. 4
quæ exuperat omnẽ ſenſum: ipſe pax no
ſtra, qui fecit vtraq; vnũ: in vno nouo ho
mine faciẽs pacem, pacem his qui prope,
& pacem his qui longe: in cuius natiuita
te cœleſtis militiæ multitudo pſallebat:
Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax Luc. 2
hominibus bonæ voluntatis. Qui circa
paſſionem dixit apoſtolis: Pacem relinq̃ Ioan. 14
vobis, pacem meã do vobis, non quomõ
mundus dat, ego do vobis. Et poſt reſur-
rectionẽ dixit eiſdem: Pax vobis, iterum Ioan. 20
dicẽs eis: Pax vobis: propter pacẽ tempo
ris & pacem æternitatis. Ad quã ipſe nos
perducat, qui eſt ſuper omnia De-
us benedictus in ſecula ſe-
culorum, Amen.

In Festo D. Syluestri pontificis maximi.

De dignitate, sanctitate & utilitate sancti Syluestri, de regno & sacerdotio pontificis Romani, & quod sacerdotium praecessit regnum, denique splendorem scietiae pariter & uitae necessarium esse sacerdoti.

SERMO I.

Eccle.44 Cce sacerdos magnus qui in diebus suis placuit Deo, et inuetus est iustus: & in tẽpore iracundię factus est reconciliatio.

Tria nobis in verbis propositis circa beatum Syluestrum praecipue commendantur, dignitas, sanctitas, & vtilitas. De dignitate praemittitur, ecce sacerdos magnus. De sanctitate subiũgitur, q in diebus suis placuit Deo, & inuentus est iustus. De vtilitate concluditur, & in tempore iracundiae factus est reconciliatio. Vnde post dignitatem subiungitur sanctitas, post sanctitatem vtilitas. Quia qui locum obtinet dignitatis, debet habere meritum sanctitatis. Et qui meritum habet sanctitatis, debet exercere opus vtilitatis. Ne forte q summus est loco, sit infimus merito: & innocens corde sit inutilis opere. Heu quot hodie tales sunt in Ecclesia, qui sunt loco sublimes, sed merito viles, & alÿs sunt inutiles. Vtinã & ego non sim vnus de talibus,
Luca 2 quasi positus in ruinam magis, quam in resurrectionem multorum. Auertat hoc
Matt. 3 dominus, qui potens est de lapidibus suscitare filios Abrahae.

Fuit ergo B. Syluester sacerdos, non solum magnus, sed maximus, põtificali & regali potestate sublimis. Illius quidẽ vi-
Apo. 19 carius, qui est rex regum, & dominus do-
Psal. 109 minantium, sacerdos in aeternum, secundum ordinẽ Melchisedech, vt spiritualiter possit intelligi dictũ ad ipsum & successores illius, quod ait beatus Petrus a-
1. Petri 2 postolus, primus & praecipuus praedecessor ipsorum: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Hos enim elegit dominus, vt essent sacerdotes & reges. Nã vir Constantinus egregius imperator, ex reuelatiõe diuina, per beatum Syluestrum fuit à lepra in baptismo mundatus, vrbẽ pariter & senatum cum hominibus & dignitatibus suis, & omne regnum Occidẽtis ei tradidit & dimisit, secedẽs & ipse Byzantiũ, & regnum sibi retinẽs Orientis. Coronam vero capitis sui voluit illi conferre: sed ipse pro reuerẽtia clericalis coronae, vel magis vtilitatis causa noluit illam portare. Veruntamen pro diademate regio vtitur aurifrigio circulari. Ex autoritate pontificali constituit patriarchas, primates, metropolitanos, praesules. Ex potestate vero regali, senatores, praefectos, iudices & tabelliones instituit. Romanos pontifices esse sacerdotes & reges

Romanus itaque pontifex in signũ imperÿ vtitur regno, & in signum pontificÿ vtitur mitra. Sed mitra semper vtitur & vbique, regno vero, nec vbique nec semper. Quia pontificalis autoritas, & prior est & dignior & diffusior, quam imperialis. Sacerdotium enim in populo Dei regnum praecessit, cum Aaron primus põtifex Saulem primum regem praecesserit: Noe quoque Nemroth, cũ de illo dicit scriptura, quod principium Nemroth exstitit Babylon. Noe vero aedificauit altare domino, & holocausta obtulit super illud. De sacerdotibus autem & regibus loquens, sacerdotes appellat deos, & reges principes. Dÿs, inquit, non detrahes, & principem populi tui non maledices. Et cum de rege dicat Apostolus: Subditi estote omni humanae creaturae propter Deum: siue regi quasi praecellẽti, siue ducibus tanquam ab eo missis. Ad Hieremiam sacerdotem de sacerdotibus Anatoth, ipse dominus ait: Cõstitui te super gentes & regna, vt euellas & destruas, aedifices & plantes. Petro vero fuit datum à domino, & in Petro successoribus Petri: Tibi dabo claues regni coelorum: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in coelis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in coelis. Nihil excepit, qui dixit: quodcunque. Propter quod alibi dixit: Pasce oues meas, nõ distinguens inter has oues & illas: vt often-

Gen. 10 Gen. 8 Exo. 22 1. Petri 2 Hiere. 1 Matt. 16 Ioan. 21

vt ostenderet ad oues suas minime pertinere, qui Petrum recusat habere pastorem. Ei quoq; singulariter dixit: Tu vocaberis Cephas, quod exponitur caput, in quo sensuū plenitudo consistit. Quia quum cæteri vocati sint in partem solicitudinis, solus Petrus assumptus in plenitudinem potestatis. *Ioan.1*

Fuit ergo beatus Syluester successor Petri, vicarius Iesu Christi. Et ideo vere sacerdos magnus fuit, qui in diebus suis placuit Deo. Non tam in diebus temporum, quam in diebus virtutum. Nam illi volubiles transeunt, isti stabiles perseuerant. Singulæ nanque virtutes, sunt singuli dies, quæ mentem illustrant. De quibus mystice legitur, quod filij Iob faciebant conuiuia per singulos dies. *Iob 1*

Duo vero sunt maxime necessaria sacerdoti, splendor vitæ, splendorque scientiæ, vt videlicet tam exemplo, quam documento resplendeat. Cœpit enim Iesus facere & docere, sacerdotibus relinquens exemplum, vt sequantur vestigia eius. Qui peccatum non fecit, vt sit honestas in vita. Nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in doctrina. Nam qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum. Vnde à tunica pontificali dependebant mala granata, cum tintinnabulis aureis. Debet enim sacerdos, propter exemplum bonis operibus resplendere, Propter quod alibi dicitur: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Et iterum: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. *Duo sacerdoti necessaria.* *Actu.1* *1.Petri 2* *Matt.5* *Exo.28* *Matt.5* *Luc.12*

Debet & propter documentum pollere scientia. Propter quod dicitur: Vos estis sal terræ, vos estis lux mundi. Nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Nam dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Isti forte sunt duo dies, de quibus Euāgelista testatur, quod Iesus mansit apud Samaritanos duos dies, videlicet, quia Samaritani remanserunt illuminati per Christum, tam exemplo vitæ, quam verbo doctrinæ. Non sufficiat sacerdoti alterum sine altero. Quia cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio cōtemnatur, & dicatur ei: Medice, cura teipsum. Hypocrita, eijce primo trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucā de oculo fratris tui. Qui prędicas non furandum, furaris? qui prædicas non mœchandum, mœcharis? Certe, si sacerdos, qui vnctus est, peccauerit, facit delinquere populum, & si incantator fuerit à serpente percussus, quis medebitur ei? Potentes potenter tormenta patientur. Et iudiciū durum fiet his, qui præsunt. Isti sunt duo dies, vita videlicet, & scientia, in quibus beatus Syluester placuit Deo, & inuentus est iustus, sicut historia manifeste testatur. Nā multa sustinuit ad meritum vitæ, multaque constituit ad documentum scientiæ. Et ipse in tempore iracundiæ factus est reconciliatio, reconcilians peccatores ad veniam, & discordantes ad pacem. Nam vsque ad tempus ipsius tanta paganorum cōtra Christianos efferbuit iracundia, quod tāquam oues occisionis mactabantur vbique, lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuierunt in melotis & in pellibus caprinis, egētes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mūdus. Sed per beatum Syluestrū reconciliati sunt Christiani paganis. Quia baptizato piissimo principe Constantino, tranquillitas & libertas est Ecclesiæ Dei data. Et ex tunc cœpit Ecclesia dilatari, & impleri vaticinium Esaiæ dictis ad ipsam: Leua in circuitu oculos tuos & vide: omnes isti congregati sunt, venerūt tibi. Filij tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere surgent. Illius vere vicarius, de quo dicit Apostolus: Deus erat in Christo mundum recōcilians sibi: & posuit in nobis verbum reconciliationis. Obsecramus pro Christo reconciliamini Deo. Mediatores enim sunt sacerdotes inter Deum & hominē. Et ideo tales debent existere, vt & Deo sint grati, & hominibus accepti. Quales nos faciat meritis & precibus beati Syluestri dn̄s Iesus Christus, Qui est super omnia benedictus in secula seculorum, Amen. *Psal.18* *Ioan.4* *Luc.4* *Luc.6* *Rom.2* *Leui.4* *Eccl.12* *Sapien.6* *Heb.11* *Esaiæ49* *2.Cor.5*

IN SOLENNITATE Apparitionis domini nostri Iesu Christi.

De sacrosancto coniugio inter Christum & Ecclesiam, promisso iurato completo, consummato, confirmato & declarato, de tribus manifestationibus, de aduentu & muneribus Magorum, ac eorundem declaratione, denique de allegorica Euangelij expositione, & de domibus in quibus Christus inuenitur. a.

SERMO I.

Matt. 2 Identes stellam magi, gauisi sunt gaudio magno valde. & intrantes domũ, inuenerũt puerum cum Maria matre eius, & procidẽtes adorauerunt eum: & apertis thesauris suis, obtulerũt ei munera, aurum, thus, & myrrham.

Sacrosanctum coniugium, quod inter Christum & Ecclesiam fuerat patri-
Gen. 15 archæ Abrahæ promissum, deinde Da-
psal. 131 uid regi iuratum, deinde matri Mariæ completũ, hodie est consummatũ, confirmatum, & declaratum. Consummatũ in adoratione Magorum, confirmatum in baptismo Iordanis, declaratum in miraculo vini. Olim enim Deus Abrahę pa-
Gene. 22 triarchæ ꝓmisit, quod in semine suo benedicerentur omnes gẽtes. Et Dauid re-
psal. 131 gi iurauit, quod de fructu ventris ipsius poneret super sedem suã. Sed quod promiserat & iurauerat, Mariæ matri cõpleuit: quoniã in sole posuit tabernaculum
psal. 18 suum, & ipse tanquã sponsus procedens de thalamo suo. Verbũ em̃ caro factum
Ioan. 1 est, & habitauit in nobis. Illud enim coniugiũ legitur hodie cõsummatum, quando gentiles in adoratione Magorum cõiunxerunt se Christo per fidem. Quoniam ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymã, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorũ? Hodie legitur confirmatũ: qm̃ vox patris ab ipso in Iordanis baptis-
Matt. 3 mo audita est sup Christũ: Hic est filius meus dilectus, in q̃ mihi bene cõplacuit. Hodie legitur declaratum, qñ Christus in nuptijs aquã conuertit in vinum: qm̃ Ioan. 2 hoc fecit initium signoꝝ Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Hęc tria simul hodie recolit & veneratur Ecclesia. Quia tertiadecima die post natiuitatem, Iesus fuit adoratus à Magis, & eodẽ die tricesimo anno, in Iordane baptizatus est à Ioãne: ac deiñ reuoluto anno, eadẽ die aquã mutauit in vinum. Et ideo fratres & filij gaudeamus & exultemus, nõ in hoc seculo, sed in dño, sicut dicit: Qui gloriatur, in dño glorietur: sicut iu- 1. Cor. 1 bilando cantauimus: Hodie cœlesti spõso iuncta est Ecclesia, hodie in Iordane lauit Christus eius crimina, currũt cum muneribus Magi ad regales nuptias, & ex aqua facto vino lætãtur cõuiuæ. Propterea dies iste, sicut in antiquioribus codicibus inuenitur, Epiphaniarum, id est, manifestationum pluraliter appellatur: quia hodie manifestatus est Christus per signum stellæ, per verbum patris, per miraculum vini. Vnde quidam has tres manifestationes specialibus distinguũt nominibus, Epiphaniam vocantes, & quæ desuper est facta per stellã. Ab ἐπὶ, quod est supra. Theophaniam, quæ à Deo facta est in baptismo, à θεός, quod est Deus. Et bethphaniam, quę in nuptijs facta est intra domũ, à beth, quod est domus, & phane, quod est illustratio.

Gaudeamus ergo fratres & filij, gaudeamus in domino. Nam & Magi gauisi sunt gaudio magno valde. Quia viderũt stellam gauisi sunt, sed quia stellam quã viderãt in Oriente, añcedebat eos, gauisi sunt gaudio magno, & quia inuenerunt puerum cum Maria matre eius, gauisi sunt gaudio magno valde. Secundum historiam tres isti Magi, tres reges fuerunt: non arioli, sed philosophi, qui à magnitudine scientię sunt sic vocati: quia quos Græci philosophos, Persæ magos appellant, successores doctrinæ Balaam, qui stellam eius vaticinio cognouerunt, prædicentis olim in spiritu: Orietur Nume. 24 stella ex Iacob. Venerunt autem de finibus Persarum & Chaldæorum, vbi fluuius est Saba, quo & Sabæa regio nuncupatur. Sicut prædixerat Dauid: Re- Psal. 71 ges Arabum & Saba dona adducent.

Et

Et quod de partibus tã remotis in tam breui tempore super dromedarios, animalia videlicet velocissima, festinasse creduntur, secundum illud prophetæ: Inundatio camelorum operiet te: dromedarij Madian & Epha. Esaiæ 60

Conuenientes igitur isti tres reges iuxta condictum, secundum consuetudinem in suis dogmatibus perscrutandis, viderunt quandam stellam mirabilẽ existentem supra regionem Iudææ, in multis notabilem & discretã: quia videlicet lux solis eã nõ obũbrabat, nec in firmamento cũ syderibus erat, nec cum planetis in æthere: sed in aere sublimiori, vicina terris, immobilis permanebat, cuius signo commoniti, crediderunt illum regem esse natum in Hierusalem, de quo prædixerat Balaam: Orietur stella ex Iacob, & exurget virga ex Israel: & de Iacob erit qui dominetur. Ideoq; Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam, putãtes inuenire natum regem in regia ciuitate, sed qui certificati fuerãt per signum stellæ de tempore, per vaticiniũ prophetiæ meruerunt certificari de loco. Sic enĩ fuerat scriptum per prophetã Michæam: Mich. 5 Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda. Ex te enĩ egredie dietur dux, qui regat populũ meum Israel: & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis.

Et ecce stella quam viderant in oriente, antecedebat eos, existimantes quod in oriente viderant stellam super Iudã: & quæ prius stabat immobilis donec Hierusalem aduenissent, incepit moueri & antecedebat eos, donec veniens staret supra vbi erat puer. Et intrantes domum, illud videlicet diuersorium, de q̃ dicit Euangelista, quia non erat ei locus in diuersorio, inuenerunt puerum cum Maria matre eius. Hic est lapis angularis, ad quem duo parietes conuenerunt, vnus videlicet ex Iudæis, id est, pastores ad verbum angeli, alter ex gentibus, id est, Magi, ad signum stellæ: vt fit vnum ouile & vnus pastor: vtraq; tamen in terra, sed de cœlo commonita: quia rex cœlorum natus erat in terris, stella cucurrit ad stellam, quia stella descendit in stellam. Ego sum, inquit, stella splendida & matutina. Et pcidentes reguli ante regẽ, Magi ante magistrum, adorauerunt, serui dominum, homines Deũ: sed magnũ paruulum, imo verius parui magnum. Ioan. 10 Apo. 22

Erat enim hic puer ille, de quo prædixerat Esaias: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis: & factus est principatus super humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Et quia puerum istum, cui stella famulabatur, credebant esse Deum, ideo procidentes adorauerunt eum. Et apertis thesauris suis obtulerũt magi domino aurum, thus, & myrrhã, iuxta consuetudinem Sabæorum: significantes tamen ipsum in auro regem, in thure Deum, in myrrha mortalem. Aurũ enim regi redditur in tributum, thus offerẽ Deo in sacrificiũ, myrrha vero adhibeẽ mortuo in sepulturam, quia vermes arcet à corporibus mortuorum. Vnde Ioseph attulit mixturã myrrhæ & aloes, vt vngeret corpus Iesu. Non singula singuli, sed omnes omnia obtulerunt: quia quilibet obtulit aurũ, credens eũ esse regẽ & dominũ dominantiũ. Quilibet obtulit thus, credens eũ Deum deorũ, & creatorẽ creaturarum. Et quilibet obtulit myrrham, credens eum mortalem pro mortuis, & pro mortalibus moriturũ. Vel potius in tribus muneribus tres in Christo designauere substãtias, deitatẽ videlicet, carnẽ & animã. Magi Pharaonis primũ & secundum signũ in plagis Aegypti fecerũt, sed defecerunt in tertio, dicentes ad Pharaonẽ: Digitus Dei est hic: quia videlicet naturales philosophi ductu ratiõis peruenerũt ad notitiã patris & filij, q̃s ipsi togatũ & noim appellabãt: sed ad cognitionẽ tertiæ psonæ, videlicet spiritus sancti, sine doctrina fidei minime peruenerunt. Qui digitus Dei dicitur, iuxta illud quod dñs inquit in Euang. Si ego in digito Dei eijcio dæmonia, filij vestri in q̃ eijciũt? Vnde p digito alius Euangelista dicit in spiritu. Illi ergo Dei digitũ nominabãt, q ignorabant: ideoq; signũ tertiũ facere nõ valebãt. Isti vero illuminati p fidẽ crediderũt, q tres sunt q testimoniũ dant in cœlo, pater & verbum, & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Et ideo hi tres ipsi reges, in fide Trinitatis tria munera obtulerunt. Quisquis igitur ad no-

Esaiæ 9 Ioan. 19 Exo. 8 Luc. 11 Matt. 12

ad notitiam indiuiduæ Trinitatis sine prædicatiõe vel lectione peruenit, hanc ei non humana ratio, sed diuina inspiratio reuelauit: vt ei qui perhibetur dixisse: Prima monas secundã monadem genuit, prima & secunda suum in se reflectunt ardorem.

Porro secundum allegoriam, per tres Magos significantur tres ordines fideli um in Ecclesia, Noe, Daniel, & Iob, q̃d est, prælati, continentes, & coniugati, fidem trinitatis habentes, quos Ezechiel vidit in visione saluandos: & secundum Euãgelicam parabolam, duo sunt in agro, & duo in lecto, & duo in mola, quorũ vnus assumetur, & alter relinquetur. Isti videntes stellam, id est, euangelicam prædicationem intelligentes, quæ nocte seculi fulget contra tenebras erroris & ignorantię, dicente psalmista: Lucerna pedibus meis verbum tuũ domine, & lumen semitis meis, Gauisi sunt gaudio magno valde. Iuxta illud Propheticũ: Hereditate acquisiui testimonia tua in æternum: quia exultatio cordis mei sunt. Hic est enim ille thesaurus in agro absconditus, quem qui inuenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit & vendit vniuersa quæ habet, & emit agrũ illum. Multi quidem intelligenti & diligenti est exultatio, & dulcedo in euangelicæ prædicationis doctrina, quæ mentem reficit & iocundat, exhilarat & saginat. Vnde Psalmista: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.

Ezechi. 14 · Matt. 24 · psal. 118 · Matt. 13 · psal. 118

Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius. Qui vult inuenire Iesum, ingrediatur sanctam ecclesiam, puram conscientiam, & diuinã scripturam. In his enim domibus Iesus inuenitur, quoniã inter multas istę sunt præcipue domus Dei. De prima legitur: Domum tuam domine decet sanctitudo in longitudine dierum. De secunda dicitur: Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meę. De tertia legitur: Ambulauimus in domo domini cum consensu. Frustra ergo quærit hæreticus, quia Christus extra domum ecclesiæ nullatenus reperitur. Propter q̃d ipse dicebat Iudęis: Quęretis me & non inuenietis. Quærebant Iesum parentes eius, & inuenerunt eum in templo, in medio doctorum, interrogantẽ & respondentem: Nesciebatis, inquit quærentibus, quia in his quæ patris mei sunt oportet me esse? Hanc ergo domũ intrantes fideles, puerum Iesum cũ Maria matre eius inuenerunt, credentes eũ natum de virgine, secundum humanam naturam assumptam, qui stellam creauit, secundum potestatem diuinam.

psal. 92 · psal. 100 · psal. 54 · Ioan. 7 · Luc. 2

Et procidentes adorauerunt eum. Boni cadunt in faciem, mali vero cadũt retrorsum. De bonis namq; cadentibus legitur: Ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum. De malis autem cadentibus legitur: Abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Qui vero cadunt in faciem, ipsi quidem cadunt sub Christo, & añ Christũ, tanquam subditi & deuoti. Vnde: Populi sub te cadent &c̃. Et procidamus ante Deum. Procidentes ergo per subiectionem & deuotionem, adorauerunt eum. Illum videlicet, de quo dicit scriptura: Dominum Deum tuum adorabis. Sane vbi sit adorandus ostendit cum dicit: Et intrantes domum. Et quomodo sit adorandus ostendit, cum additur: Obtulerũt ei munera, aurum, thus & myrrhã. Verum cum solus Deus sit adorandus, illa videlicet adoratione, quæ latria græce vocatur vel nuncupatur, ad quam pertinẽt altaria, templa & sacrificia, quæ soli Deo sunt dedicanda, consecranda, & offerenda: non quidem angelis, nõ Apostolis, non martyribus, sed Deo tantum ad honorem ipsorum: quia videlicet seruitus ista, non craturę, sed creatori debetur (Vnde angelus in Apocalypsi se prohibuit adorari, dicens Ioanni: Deum adora. Ego enim frater tuus sum, & cõseruus fratrũ tuorũ. Et Paulus & Barnabas cũ Lystris in Lycaonia claudum sanassent, & voluissent eis turbę victimas immolare, conscissis tunicis exierunt in turbas, prohibentes se adorari. Et Mardochæus testatur se timuisse Aman superbissimum adorare, ne honorem Dei sui transferret ad hominem, & ne quẽquam adoraret, excepto Deo suo) Quid est hoc quod Magi, nõ Deum, sed puerum adorasse dicũtur? Qui licet in veritate sit Deus, non tamen secundum naturam diuinam

Apo. 5 · Ioan. 18 · psal. 44 · psal. 94 · Lucæ 4 · Acto. 14 · Hest. 13

nam,sed secundum carnem assumptam est puer,secundum quam etiam non est
Rom.1 factor,sed factus, Paulo attestante: Qui factus est ex semine Dauid secundũ car-
psal.86 nem,Contestãte Psalmista,quod homo factus est in ea,& ipse fundauit eam altissimus, cum & Moyses mandet in lege,
Deut.4 ne quis errore deceptus adoret ea, quæ fecit dominus Deus suus.Porro si solus Deus sit adorandus,cum puer iste sit Deus,
Esa.9 Esaia propheta testante: Puer natus est nobis,& filius datus est nobis,& vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius,Deus, fortis, Ergo puer iste, qui natus est nobis, quasi Deus adorandus existit:vna quidem adoratione cum pa-
Ioan.4 tre qui genuit,& spiritu qui procedit, sicut ipsa Veritas ait in Euãgelio: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.Nam & tanta est illa vnio personalis inter diuinam & humanam naturam,vt in hypostasi verbi, propter assumentem diuinitatem, humanitas etiam
psal.98 adoretur assumpta,secundum illud Propheticum: Adorate scabellum pedum eius,quoniam sanctum est. Cætera vero sacra vel sancta non adorãda sunt latria, sed dulia veneranda, ne forte sub specie pietatis εὐσεβεία conuertatur in idololatriam,& ita subintret vitium virtute.

Apertis ergo thesauris suis,non vtiq;
Deut.16 thesauris pecuniæ: de quibus illa munera proferuntur, quæ oculos sapientium excæcant & peruertunt verba iustorum: sed thesauris sapientiæ, de quibus do-
Matt.13 minus inquit in Euangelio, quod omnis scriba doctus in regno cœlorum de
Eccl.1 thesauro suo noua profert & vetera. Et Salomon:In thesauris sapientiæ significatio disciplinæ.His ergo thesauris apertis fideles offerunt ei munera,aurũ,thus & myrrham.Aurum cõtemplationis in fide,Thus oratiõis in spe, Myrrham cõpassionis in charitatate. Ordo conueniens& conuenientia ordinata,vt prius anima contempletur per fidem, deinde deprecetur in spe, tandem compatiatur in charitate.

In festo cõuersionis diui Pauli Apostoli.

De tractione Pauli, & magna Dei misericordia & patientia erga peccatores, & ut nemo desperet.

SERMO I.

Nemo venit ad me, nisi pater meus Ioan.6 traxerit eum.

Sæpe locutus sum vobis per diuisiones & distinctiones ad instructionem scientiæ, Nunc autem locutus sum vobis per admonitiones,& exhortationes ad informationem vitæ,quę est in Christo Iesu. Nam scientia inflat, Charitas autem ædificat. Nemo, inquit filius, venit ad 1.Cor.8 me,nisi pater meus traxerit eũ. Vere verum est verbum hoc, quia verbũ veritatis verbi,verbi quod erat in principio apud Deum. Non est enim volentis neq; currentis,sed Dei miserẽtis.Sine me,in- Rom.9 Ioan.15 quit,nihil potestis facere, quia sine me factum est nihil. Non enim palmes potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vitę: cum & omne datum opti- Iaco.1 mum & omne donum perfectum desursum sit descendens à patre luminum. Homo namque per se peccare potest, sed per se non potest resurgere. Cum enim homo descendit ab Hierusalem in Hierico,tunc incidit in latrones,qui Luc.10 despoliant eum, & plagis impositis abeunt semiuiuo relicto.Nemo ergo venit ad filium, nisi pater traxerit eum. Huius sententiæ manifestum exemplum in conuersione Sancti Pauli reperimus, qui fuit tractus vt traheret in Christo & traheret ad Christum.

Sed vnde,qualiter & quo tractus:De profundo confusionis,Per spiritum ti- Paulus vnde qualiter & quo tractus fuerit. moris, Ad semitam veritatis. Audi breuiter vnde tractus extiterat: Saulus, inquit,adhuc spirans minarũ & cædis in di- Acto.9 scipulos domini,accessit ad principem sacerdotum, & petijt ab eo epistolas in Damascũ ad synagogas,vt si q̃s inueniret huius viæ viros ac mulieres,vinctos perduceret illos in Hierusalem.

Audi qualiter tractus fuerit: Et dum

iter faceret, subito circumfulsit eum lux de cœlo: cadensque in terram, audiuit vocem de cœlo dicentem sibi: Saule Saule, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Et tremens ac stupens dixit ad Iesum: Domine quid me vis facere?

Audi quo tractus fuerit: Baptizatus est, inquit, & continuo ingressus in synagogas prædicabat Iesum, quoniam hic est filius Dei. Magis autem ac magis conualescebat & confundebat Iudæos, affirmans quoniam hic est filius Dei. Tractus est igitur à profundo confusionis, quæ latebat in corde: quia Saulus erat spirans minarum, & cædis in discipulos domini. Tractus est à profundo confusionis, quæ patebat in opere, quando abijt ad principem sacerdotum, & petijt ab eo epistolas in Damascum ad synagogas, vt si quos inueniret &c. Vides ergo quod tractus est à profundo peruersitatis, quam sustinebat, & à profundo peruersitatis, quam inferebat. Tractus est autem à spiritu timoris, & per fulgorem illustrationis supernę, Quia subito circumfulsit eum lux de cœlo: & per tremorem inspirationis internæ, Quia tremens ac stupens dixit: Domine, quid me iubes facere? Lux superueniens excæcauit illum in corpore, vt lux interueniens illuminaret illum in mente. Lux intulit cæcitatem: & cæcitas intulit lucem. Tractus est quidem & ad fidei sacramentum, quia baptizatus est: & mansit apud discipulos dies aliquot, Et ad prædicationis officium, quãdo ingressus in synagogas prædicabat Iesum, quoniam hic est Christus. De Saulo factus est Paulus, de persecutore factus est prædicator, de lupo factus est agnus. Hic est enim de quo dicitur in benedictionibus

Gen. 49

patriarchę Iacob: Beniamin lupus rapax, mane comedet prædam, sero diuidet spolia. Habes ergo vnde tractus est Saulus: quia de confusione cordis & operis. Quomodo tractus: quia per illustrationem supernã, & aspirationem internam. Et quo tractus: quoniã ad fidei sacramentum, & prædicationis officiũ. Nullus ergo pro multitudine vel magnitudine peccatorũ desperet. Quia deus non solũ recipit pœnitentes, verũ etiã attrahit pec-

Nemini desperandũ de peccatorum multitudine.

catores. Nam à diebus Ioannis baptistę regnum cœlorum vim patitur, & violẽti diripiunt illud. Mat. 11

Nullus omnino desperet: quia Deus est patiens & misericors, Ioel. 2

& præstabilis super malitia: suauis ac mitis & copiosus in misericordia omnibus inuocantibus se. Quia non vult mortẽ peccatoris, sed vt cõuertatur & viuat. Ezech. 18

Quia maius est gaudiũ angelis Dei sup vno peccatore pœnitentiã agente, quã sup nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Luc. 15

Quia non venit vocare iustos, sed peccatores: quia non indigent qui sani sunt medico, sed qui male habent. Mat. 9

Venit enim quærere & saluare quod perierat. Luc. 19

Quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatũ eius non recordabor. Quacunque hora, siue in pueritia, siue in iuuẽtute, siue in senectute, id est, semper dum vixerit. Item quacunque hora conuersus fuerit, id est, quotiescunque pœnituerit. Iuxta quod veritas inquit ad Petrum quærentem quoties esset dimittendũ fratri peccanti: Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies. Mat. 18

Nec dicit, conuersus fuerit & satisfecerit, sed dicit, conuersus fuerit & ingemuerit. Quoniam in contritione peccatum dimittitur, secundum illud Propheticum: Dixi confitebor iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Psal. 31

Multum peccauit Cain, quando interfecit Abel, sed magis peccauit, cũ ait: Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear. Gen. 4

Absit enim vt maior sit iniquitas hominis, quam misericordia Dei: cum defectus à bono, qui est iniquitas, summo bono non possit comparari, quod est misericordia Dei. Nullus ergo de misericordia diuina desperet. Quoniam miserationes eius super omnia opera eius. Psal. 144

Non enim ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Tit. 3

Primum, inquit Apostolus, fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus: sed misericordiam consequutus sum, vt ostenderet in me Christus Iesus omnem longanimitatem, ad informationẽ eorũ, qui credituri sunt. 1. Tim. 1

Hinc est enim quod epistolæ Pauli & psalmi Dauid præ cæteris scripturis in ecclesia frequentantur, vt

Epistolæ Pauli, & psalmi Dauid cur præ cæteris.

scripturis frequẽtẽ tur. tur, vt cum peccatores audierint Paulũ
blasphemum & persecutorem factũ esse Apostolum, & Dauid adulterũ & homicidã esse factũ Prophetã, confidant ꝑ Dei miam non solũ veniam promereri,
sed etiã gloriã adipisci. Quis enim dubitet, quin Deus misereri velit illius, quem
talẽ ac tantũ fecit creando, quẽ talẽ & tãtũ fecit etiã redimẽdo. Magnũ est ꝙ creauit: sed maius est ꝙ redemit. Creãdo factus est homo ad imaginem & similitudinem Dei, redimendo factus est Deus
Gen. 1 ad imaginẽ & similitudinẽ hominis. De illo dicitur: Fecit Deus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ suã. De isto dicitur:
phil. 2 Cum in forma Dei esset, nõ rapinã arbitratus est esse se ęqualẽ Deo, sed exinaniuit se, formã serui accipiens, in similitudine hominũ factus, & habitu inuẽtus vt homo. Maius est quidẽ habere similitudinẽ Dei, quã habere similitudinem hominis. Sed tamẽ maius est ꝙ Deus factus est ad imaginẽ & similitudinẽ hominis, quã quod homo factus est ad imaginẽ & similitudinẽ Dei. Maius quidem ratione dignationis, maius etiã ratione vtilitatis. Quis ergo põt diffidere,
Gen. 1 qn Deus misereat illius, quẽ fecit ad imaginẽ & similitudinẽ suã, quẽ ꝑfecit volatilibus cœli, bestijs terrę, ac piscibus maris?
Psal. 8 Nã oĩa subiecit sub pedibus eius, oues & boues vniuersas, insup & pecora cãpi. Volucres cœli & pisces maris, q ꝑambulãt semitas maris. Quis valeat dubitare, qn deus misereat illius, ꝑpter quẽ exinaniuit se, formã serui accipiens, in similitudine hoĩm factus, & habitu inuẽtus vt homo: factus obediẽs vsq; ad mor
phil. 2 tẽ, mortẽ autẽ crucis? Nam proprio filio
Rom. 8 suo nõ pepercit Deus, sed ꝑ nobis omnibus tradidit illũ. Qui tantũ dilexit mun
Ioan. 3 dũ, vt filiũ suũ vnigenitũ daret ꝑ mũdo. Alioqui frustra natus est Christus & passus, frustra resurrexit à mortuis, & ascendit in cœlos. Absit. Hæc est fides catholica. Sanguis enim ipsius clamat semp ꝑ nobis ad patrẽ: q exaudit in omnibus ꝑ
1. Ioan. 2 sua reuerẽtia. Aduocatũ enim habemus apud patrẽ, Iesum Christum iustũ. Qui semp interpellat ꝑ nobis, signa passiõis ostendẽs. Et ipse est vere ꝑpitiatio ꝑ peccatis nostris. Redempti enim sumus, nõ
1. Pet. 1 corruptilibus auro & argento, sed ꝑcioso sanguine agni immaculati. Quis audiens tanta beneficia redemptoris, nõ trahatur ad ipsum? Si lapis audiret, vtique traheretur: & quidem de lapidibus suscitat Deus filios Abrahæ. Mittit enim cristallũ suã sicut frustũ panis. Et ex Basan Mat. 3 psal. 147 Psal. 41
conuertit. Pone tibi ante oculos mulierem, quæ erat in ciuitate peccatrix, de ꝗ Luc. 7
dæmonia septem eiecit. Pone ante oculos tibi latronem, qui propter homicidi Luc. 23
um & seditionem missus fuerat in carcerem, imo suspensus in cruce: & ꝑ certo videbis, quod nõ est vnꝗ de Dei misericordia desperandũ: Licet enim vniuersę
viæ dñi sint misericordia & veritas, vt cognoscamus tamẽ, quia misericordia sup psal. 24 Iaco. 2
exaltat iudiciũ, sicut oleũ supernatat vino, conferamus ad inuicem misericordiam & iustitiam, & videbimus manifeste, quia iustum est, vt Deus parcat, non tamẽ piũ est vt Deus puniat. Iustũ est qdẽ vt parcat, qa nõ potest esse Deus, qn sit misericors, imo diuinitas ipsa est misericordia. Sed nec potest esse Deus, qn sit ipe iustus, cũ deitas sit ipsa iustitia. Ergo ratio deitatis hoc exigit, vt ipse idem & parcat per misericordiam, & puniat ꝑ iustitiam. Nihil autem est iustum, nisi ꝙ exigit ratio. Iustũ est igitur, vt parcat & puniat. Quis ergo desperet de misericordia, cum spem adiuuet ipsa iustitia. Iustitia tamen diuina solummodo, non
humana. Quia statuentes suam iustitiã, Rom. 10
iustitiæ diuinæ non sunt subiecti. Nemo ergo venit ad filium, nisi pater traxerit eum. Quamuis indiuisa sint opera trinitatis, patri tamen attribuitur, quod est tribus commune, propter autoritatem principalem. Vel potius, quia cum in trinitate patri attribuatur potentia, filio sapientia, spiritui sancto benignitas, recte patri appropriatur quicqd pertinet
ad potentiam. Et certe nihil diuinam po potẽtiam diuinã qd euidẽtius manifestat.
tentiam euidentius manifestat, quam iustificare impium, hoc est, trahere peccatorem. Iuxta quod legitur: Quia Deus omnipotentiam suam parcendo maxime & miserando manifestat. Maius est enim iustificare, quam sit creare: cũ creãdo detur natura, iustificando vero & auferatur culpa, & gratia conferatur.

Ecce fratres & filij, propositũ est nobis speculũ ꝙ miremur, propositum est

plum,quod imitemur ad dominum, vt ipse conuertatur ad nos, & nos cõuertamur ad ipsum. Vt nos trahat de profundo confusionis quæ latet in corde, per prauam cogitationem,quæ patet in ore, per iniquam locutionem, quæ valet in opere,per malam consuetudinem. Hoc est,vt resuscitet puellã in domo,iuuenem extra portam,quatriduanum in monumento per spiritũ timoris. Quia timor domini expellit peccatũ, dicente Propheta: A timore tuo domine concepimus,& peperimus spiritũ salutis. Cũ enim peccator incipit in se cogitare magnitudinem,multitudinem, & turpitudinem peccatorum,& attendit in iudice potentiam, quam non potest effugere: sapientiam quam non potest latere:& iustitiam, quam non potest corrumpere: videt quæ & quanta & qualis pœna peccatores maneat in gehenna, statim obstupescit & timet,concipiens compunctionem in corde, pariens confessionẽ in ore,nutriẽs satisfactionem in opere, vt iam dicere valeat: A timore tuo domine concepimus & peperimus spiritũ salutis. Sicq; trahitur ad semitã veritatis, per vitationem prohibitorum, per executionem mandatorum, & supererogationem consiliorum: vt in primo gradu de malo trahatur ad bonum,in secũdo gradu de bono trahatur ad melius, in tertio gradu de meliori trahatur ad optimum. Quod precibus & meritis beatissimi Pauli vobis & nobis concedat dominus Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

Eccl. 1
Esa. 26

In eodem Festo.

De morte triplici, de resurrectione triplici, de uita triplici & uoluntate Dei.

SERMO II.

Olo mortem peccatoris,sed vt conuertatur & viuat. Huius sententiæ manifestum exemplum in conuersione S. Pauli nobis dñs demonstrauit. Quẽ non solũ venientẽ recepit, sed etiã fugientem retraxit. Attendamus ergo fratres in eo mortem, quã dominus noluit, conuersionem quam fecit, vitam quam tribuit. Mortem culpæ,conuersionem pœnitentiæ,vitam gratiæ. Saulus adhuc spirans minarum & cædis in discipulos domini,accessit ad principes sacerdotum,& petiit ab eis epistolas in Damascum ad synagogas, vt si quos inueniret huius viæ viros ac mulieres, vinctos pduceret in Hierusalem. Ecce mors culpæ,quam dominus noluit. Et cũ iter faceret, subito circumfulsit eum lux de cœlo, & cadens in terram audiuit vocẽ dicentem sibi:Saule Saule,quid me persequeris? Qui dixit: Quis es domine? Et ille:Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris. Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Et tremens ac stupens dixit:Domine quid me vis facere? Ecce conuersio pœnitentiæ, quam dominus fecit. Et cũ baptizatus fuisset, ingressus synagogas prædicabat Iesum, quoniam hic est filius Dei, affirmans quoniam hic est Christus. Ecce vita gratiæ, quam dominus tribuit. Verum est ergo quod veritas ait:Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Ideo Deus mortem peccatotoris non vult, quia Deus mortem non fecit. Ideo vero mortẽ nõ fecit,quia quod factum est in ipso, vita erat. Quia ipse est via, veritas & vita. Ideo quoque Deus mortem peccatoris non vult, quia mors peccatorum pessima. Ideo autem est pessima:quia mortuo homine impio nulla spes erit de eo. Ideo vero nulla:qa in inferno nulla erit redemptio. Gratias ergo tibi dñe Iesu Christe nos peccatores referimus, quia mortẽ peccatorum non vis, sed vt conuertãtur & viuant. Dicã vobis quæ sit illa mors peccatoris, quam tu vita non vis. Nonne tu mortificas & viuificas? nõne mors & vita in manu tua? Quid ergo? an eos, quos nõ vis existere peccatores, vis mori? sed eos quos vis mori, non vis existere peccatores. Quia culpam odis, sed pœnam infligis. An distinguendum est inter mortem & mortem? Vtique distinguendum. Est enim mors corporalis, spiritualis & gehennalis. Mors corporalis extinguit naturam, mors spiritualis ad

Act. 9
Mors culpæ.
Cõuersio pœnitẽtię
Vita gratiæ.
Ezechi. 18
psal. 33
Mors triplex

adimit gratiam, mors gehennalis impedit gloriam. Ergo prima mors mala, secunda peior, tertia mors pessima est. Prima mors est mala pro pœna: secunda peior pro culpa: tertia vero pessima, pro pœna simul & culpa. De prima legitur: psal.88 Quis est qui viuit & nō videbit mortem? Quasi dicat: Nullus omnino qui mortem corporis non incurrat. 1.Ioan.5 De secunda legitur: Est peccatum ad mortē, non pro eo dico, vt quis oret. Quasi dicat: Est quoddam peccatum mortale, ꝑ quo non est orandum: quia nec in hoc seculo, Mat.12 nec in futuro remittitur. psal.48 De tertia morte legitur: Sicut oues in inferno positi sunt: mors depascet eos. Quasi dicat: Sicut ouis non carpit herbam, sed pascit, vt herba semper renascatur ad pastum: ita infernus non consumit hominem, sed affligit, vt homo semper viuat ad mortē. A corporali morte resurgunt omnes. A spirituali morte resurgūt quidam. A gehennali morte resurgunt nul 1.Cor.15 li. Omnes enim resurgemus, sed non Apo.20 omnes immutabimur. Beati vero q habent partē in resurrectione prima. Psal.1 Quia non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum. Iam intelligo plenius domine Iesu Christe, Osee 13 quia mortem culpę tu non vis. Tu nanque dixisti: O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Mors cul pę q̄ ordine cō tingat. Mors ista contingit hoc ordine. Prius homo distemperatur, deinde infirmatur, deinde moritur, post hæc effertur, ad vltimum tumulatur. Distemperatur in cogitatione, infirmatur in delectatione, moritur in cōsensu, effertur in opere, tumulatur in cōsuetudine, in qua putrescit & fœtet. Mat.9 Luc.7 Moritur ergo spiritus in cōsensu: & tūc puella mortua iacet in domo. Effertur in opere: & tunc adolescens mortuus educitur extra portam. Tumulatur in cō Ioan.11 Ioel.1 suetudine: & tunc quatriduanus mortuus fœtet in monumento. Quia tūc animia quasi iumentum in stercore computrescit. O si videretur anima mortua in peccatis, quantis fœtoribus sordet, quantis sordibus fœtet, quā destabilis & abominabilis appareat. Sed nec sic desperandum, quia tu domine tres istos mortuos suscitasti. Puellam in domo, adolescentem extra portam, Lazarum in sepulchro. Vna tantum est species huius mortis, à qua nemo resurgit, scilicet, finalis impœnitentia. Finalis im pœnitētia Mat.18 De qua forte tu dixisti: Sine mortuos sepelire mortuos suos. Ad cæteros autem clamat Apostolus: Eph.5 Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Mortē culpæ sequitur mors gehēnę: mors immortalis, mors viuens, in qua viuent morti, qui vitæ suæ mortui, quęrēt mortem & non inuenient, qui vitam habuerunt & perdiderunt. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: Apoc.9 In diebus illis quęrent homines mortem, & non inuenient: desiderabunt mori, & fugiet mors ab illis. O mors quam dulcis esses, quibus tam amara fuisti: te solam desiderabunt, optabunt, qui te solam vehementer oderunt. Gratias ergo tibi domine Iesu Christe nos peccatores referimus, quia non vis mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Quacunque hora peccator conuersus fuerit, vita viuet & non morietur, ait dominus. Ionæ 3 Viri Niniuitę ad prædicationem Ionæ prædicauerunt ieiunium, & induti sunt sacco, & vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est sup malitia, quam locutus fuerat vt faceret eis. Ioel 2 Patiens enī est & misericors, & præstabilis super malitia. Conuertamur ergo peccatores ad dominum, quia statim dominus cōuertetur ad nos. Matt.9 Non enim venit vocare iustos, sed peccatores: quia venit quærere & saluare quod perierat. Luc.19 Quantacunq; sit nostra miseria, maior est pietas sua. Absit vt cum Cain desperemus, dicentes: Gen.4 Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear. Propter quod ille vagus & profugus abijt super terram.

Porro, triplex est vita, sicut triplex est mors: Vita naturæ, vita gratiæ, vita gloriæ. De vita naturę beatus Iob ait: Iob.7 Memēto mei Deus, quia ventus est vita mea. Abac.2 De vita gratiæ dicit Propheta: Iustus ex fide viuit. Sap.5 De vita gloriæ sapiēs ꝓtestat: Iusti in perpetuū viuēt, & apud dominū est merces eorū. Prima bona, secūda melior, tertia vero optima. Cōuertatur ergo pctōr à morte culpę, ad vitam gratiæ, vt euadat à morte gehennę, ad vitā gloriæ. Deus enim semp tenet manus expansas

vt recipiat peccatores. Quia non vult mortem peccatoris, sed vt conuertat & viuat. Verum cum diuinæ voluntati nihil obsistat, Nam cum omnia quæcunque vult fecit in cœlo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis, si Deus non vult mortē peccatoris, sed vt cōuertatur & viuat, quid est quod plurimi peccatores, non solū nō conuertunt vt viuāt, sed etiam puertuntur, vt pereāt: Nā multi sunt vocati, pauci vero electi. An forte quos non vult mori conuertunt & viuunt: qui autem vult mori peruertuntur & pereunt? Nam vt dicit Apostolus: Cui vult miseretur, & quem vult indurat. Sed & ipse per Prophetā testatur: Iacob dilexi: Esau autem odio habui. Quid est ergo quod alibi dicit Apostolus: Deus vult oēs homines saluos fieri, Et Propheta dicit ad ipsum: Nihil odisti eorum quæ fecisti domine? O altitudo diuitiarū sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius. Voluntas tamen Dei multipliciter accipit: pro beneplacito videlicet & p signo. Beneplacitum vnum est, sed signa diuersa. Propter quod dicitur: Magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius. Inter quæ sunt consilium & præceptum. Vult ergo Deus, id est, consulit omnes homines saluos fieri. Et vult, id est, præcipit, vt conuertatur & viuat. Sed consilium eius & præceptum eius non semper implentur. Verū qui secundum consilium & præceptum eius conuertitur, viuet: qui vero non cōuertitur morietur. Porro cū sine gratia Dei operante peccator conuerti nō potest, nam vt dicit Apostolus: Non est volentis neque currentis sed Dei miserentis, & gratiam operantem nemo possit promereri: quoniam vt idem Apostolus ait: Si ex meritis est, iam non ex gratia: non videtur homini imputamdum, si nō cōuertatur, quandoquidem Deus gratiā non apponit. Sed aliud est promereri, & aliud demereri. Promereri nemo gratiā potest, sed demereri gratiā quisque potest. Et ideo non penitus imputandum homini si gratiam modo non mereatur, sed imputatur ei prorsus si gratiam demeretur. Si ergo fratres aliqs vestrū pre occupatus est in aliq̄ delicto, nullo modo desperet, sed interim faciat quicq̄d boni potest, vt Deus cor eius illustret ad pœnitentiam, aperiat oculos, vt solis lucē aspiciat, mollificet ceram, vt impssionē sigilli recipiat, reddat se habilē, vt ei Deus formam suæ similitudinis imprimat, & gratiæ suæ virtutem imponat. Amen.

Psal. 113
Matt. 20
Rom. 9
Mal. 1
1. Tim. 2
Sap. 11
Rom. 11
Psal. 110
Rom. 9
Rom. 11

In solennitate Purificationis gloriosissimæ semper virginis Mariæ.

De literis, signis & nuncijs ante Christi aduentum præmissis, de tribus trium nunciorum uijs, & triplici pace, quam in purificatione cereos portamus accensos, item de triplici aduentu domini & triplici templo ad quod uenit & de tēpli ædificatione.

SERMO VNICVS.

Ecce ego mitto angelum meū, & pparabit viā ante faciē tuā: & statim veniet ad templū sanctū suū dominator, quē vos q̄ritis, & angelus testamenti, quem vos vultis. Rex regū & dñs dominantiū pro salute populi sui venturus in ppria, qa sui eum recepturi non erant, ne de ignorātia sui aduentus excusationes in peccatis assumerent, aduentus sui signa præmisit, literas illis direxit, & ante faciem suam nuncios destinauit. His enim tribus, videlicet, literis, signis, & nuncijs, suum liquido declarauit aduentum. Non enim solus aut subitus debuit venire, qui cum venisset binos & binos ante faciem suam legitur destinasse. Præmisit iaq; signa, mysteria figurarū. Direxit literas, id est, testimonia scripturarū. Destinauit nuncios, psonas videlicet Prophetarū. Presignatus est etenim in figuris: vt Isaac natus de sterili, psignauit Christū nascituru de vgine: Virga frōduit & attulit fructū, qa cōcepit virgo, & peperit Christū. Hoc ipsum ignis in rubo, māna in deserto, pluuia in vellere psignauit. Prænunciatus

Luc. 10
Figuræ aduētū Christi significantes.
Gen. 21
Num. 17
Exo. 3
Exo. 16
Iudic. 6

ciatus est in scripturis, vt in Genesi: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentium. Et alibi: Veniet dominus sicut quercus, qui ẽ in Silo, cum ex semetipsa fuerit in duodecim partita. Et in secretis Hieremię: Post hoc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Annunciatus est p prophetas, vt Esaias: Ecce virgo cõcipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Et Abacuc: Si moram fecerit expecta eum: quia veniens veniet & nõ tardabit. Et Daniel: Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ sunt, vt cõsummetur præuaricatio, & adducatur iustitia sempiterna, & vngatur sanctus sanctorum. Porro tam manifesta signa synagoga misera non notauit, tam apertas literas Iudæa cæca non intellexit, tam veridicos nuncios populus incredulus non accepit, & ideo cum venit in propria, sui eum non receperunt. De quibus per prophetã conqueritur, dicens: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autem me nõ cognouit. Hinc eis dicit in Euangelio: Si crederetis Moysi, crederetis vtique & mihi. De me enĩ scripsit ille: Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, &c. Rursum: Videbitis vitam vestram pendentem ante oculos vestros, & non credetis vitæ vestræ. Hos autem nuncios longe ante pręmisit. Nouissime vero cum iam venturus esset, in proximo tres egregios & illustres nuncios destinauit. Primus, præparauit viam incarnationis, Secundus, viã natiuitatis, Tertius, viam prædicationis. Per primam viam venit ad templum salutare, Per secundam venit ad templum materiale, Per tertiam venit ad templum spirituale. De primo nũcio legitur in Euangelio: Missus est angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomẽ Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Iosep, & nomen virginis Maria. Et accedens ad virginem eam suauiter salutauit: Aue, inqt, gratia plena, dominus tecũ, benedicta tu in mulieribus. Aue, qa per te mutabitur nome Eue. Illa fuit plena pctõ, sed tu plena gratia. Illa recessit à deo, sed dominus tecũ. Illa fuit maledicta in mulieribus, sed bñdicta tu in mulieribus. Fructus vẽtris illius fuit maledictus Cain, sed fructus vẽtris tui erit bñdictus Iesus. Per illã mors intrauit in orbẽ: tu cõcipies & paries filiũ, & vocabitur nomẽ eius Iesus. Ipse enim saluum faciet populũ suũ à peccatis eoꝝ. Salutatione pmissa, statim dñi sui pnunciauit aduentũ: Spũs sanctus supueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. His ita pactis, statim spũs sanctus aduenit, & triplicẽ viã ante faciem dñi pparauit. Prima fuit virginalis consensio, scda fuit carnalis mũdatio, tertia fuit corporalis formatio. Prima fuit cõsensus mẽtis in virgine, Secunda fuit mũdatio carnis à fomite, Tertia fuit formatio corporis ex purissimo sanguine. Cum enĩ angelus admirãti virgini modũ conceptionis & ordinẽ indicasset, statim illa summo desiderij flagrãs ardore, cõsensit, & instinctu spũs sancti respõdit: Ecce ancilla dñi, fiat mihi scdm verbũ tuũ. Beata q̃ credidit, qm̃ oĩa completa sunt ei. Non enĩ autor fidei cõcipi potuit de incredula: ideoq; primã viã, scilicet cõsensum virginis, oportuit pparari. Statim aũt spũs sctũs supuenit in eam: prius quidẽ in eã venerat, cũ in vtero matris animã eius ab originali peccato mũdauit, sed & nunc supuenit in eã, vt carnẽ eius à fomite peccati mũdaret, quatenus esset sine ruga prorsus & macula. Tyrannũ itaq; carnis, languorẽ naturæ, fomitẽ peccati, sicut opinor, in ea prorsus extinxit: vt de cætero nõ posset in membris eius surgere motus ex lege peccati, contra legem iustitiæ: neque caro cõcupiscere posset aduersus spiritum, in qua pax Dei, quæ exuperat omnẽ sensum, debebat corporaliter habitare. Ideoq; secũda via, scilicet carnis mũdatio, debuit pparari. Mox aũt de purissimis sanguinibus gloriosissimæ virginis, corpus redẽptoris spũali quadã operatiõe formauit, & sine tẽporis interstitio, nouã animã infundẽdo creauit, quam vna cũ corpore verbũ assumpsit, & factũ est homo, ex anima rationali, & humana carne subsistẽs. Hac ergo triplici via dño pparata, statim virtus altissimi descendit in eam, & vniuit se corpori anima mediante. Mediat autem anima, nõ solum per vnionem, verum etiam per naturam. Diuinitas enim penitus est simplex: nam & caret

H iiij mul

Marginal notes: Gen. 49 · Testimonia scripturarũ. · Amos. 1 · Baru. 3 · Nuncij ante aduẽtũ Christi præmissi. · Esa. 7 · Aba. 2 · Danie. 9 · Ioan. 1 · Esaiæ 1 · Ioan. 5 · Deut. 18 · Deut. 28. · Tres nuncij et triplex via. · Primus nuncius. · Matt. 1 · Luc. 1 · Luc. 1

multiplicitate partium,& habet concreationem proprietatum. Corpus aũt prorsus est compositum. Nam & habet multiplicitatem partium,& habet concretionem proprietatum. Anima vero partim est simplex, quia caret multiplicitate partium vt diuinitas, partim composita, quoniam habet concretionem proprietatum, vt corpus. Hinc itaq; legitur tãtæ subtilitatis esse diuina natura,vt corpori de limo terrę formato vniri non cõgruerit, nisi rationali essentia mediante. Statim ergo venit ad templum sanctum suum, templũ videlicet salutare. De quo dicit in Euãgelio: Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Hoc templũ est sanctum.i. sanctificans: non autẽ sanctificatum, id est, à peccato mundatum: eo quod iniquitatem non fecerit, nec inuentus sit dolus in ore eius. Sed neque peccatum contraxit, quia quod non rapuit hoc exoluebat. Ascendit enim Deus nubem leuem, id est, assumpsit carnem à peccato immunem, & intrauit Aegyptum, id est venit in mundum. Venit autem per incarnationem: quia verbum caro factum est,& habitauit in nobis. Exinaniuit enim se formam serui accipiens, in similitudine hominum factus,& habitu inuentus vt homo. Porro sicut nõ venit subitus, ita nec solus. Venerunt enim cũ eo spiritus potestatis, & spiritus charitatis. Ex potestate valuit, ex charitate voluit incarnari. De potestate legitur: Omnipotẽs sermo tuus domine à regalibus sedibus venit: insimulatum portans imperium. Et quæ maior potẽtia, quàm q̃d æternus fecit se temporalem, simplex cõpositum,& immortalis mortalem? Certe, non est impossibile apud Deum omne verbum. Cum ergo maius fuit Deũ hominem fieri,& de virgine concipi, quam Deum hominem factum de virgine nasci: quid est ergo quod natiuitas Christi maiori solennitate recolitur, quam eius conceptio? An quia conceptus occultus, & partus extitit manifestus: vel potius ratione mysterij: quia quod virgo concepit Christum per carnem in vtero, significabat, quod fidelis anima debet concipere Christum per fidem in animo? Q̃d virgo peperit Christum in seculo, significat q̃ fidelis anima debet parere Christũ in opere. Fides vero sine operibus mortua est. Viuit autem, cum fides p dilectionem operatur. Ideoq; magis partus, quã cõceptus solẽnis habetur. De charitate legitur: Sic Deus dilexit mundũ, vt filium suũ vnigenitũ daret p mundo. Filiũ dedit, non seruũ: vnigenitum & optimũ dedit, non reddidit: quia nõ ex operibus iustitię q̃ fecimus nos, sed scd̃m suam misericordiã saluos nos fecit. Nec tm̃ dedit, sed tradidit: quia proprio filio suo nõ pepercit Deus, sed p nobis omnibus tradidit illũ. Maiorem autem charitatẽ nemo habet, vt animã suã ponat quis pro amicis suis. O inęstimabilis Dei charitas, q se cit hominẽ sine hoĩe, factus est homo p hoĩe. Hinc etiã de spiritu sc̃tõ natus asserit, nõ q̃d ipo paternaliter gñante, sed q eo spũaliter opante natus sit Christus de virgine. Licet eñ indiuisa sint opa trinitatis, opus tñ dilectionis spiritui sancto specialiter attribuitur, qui est dilectio patris & filij, amor & connexio vtriusq;. Sed in incarnatiõe charitas euidẽter elucet, non solum quia Deus ineffabili charitate filium suum vnigenitum incarnauit: verum etiã, quia virgo ex nimio charitatis ardore Dei verbum cõcepit, cum ait: Ecce ancilla dñi, fiat mihi secundum verbum tuum. Habetis itaq; primũ templũ. Sed post primũ nunciũ venit secundus, qui apparens pastoribus ait: Euãgelizo vobis gaudiũ magnũ, quia natus est Christus dñs in ciuitate Dauid. Hic quoque triplicem viã ante faciem domini p̃parauit. Primam, præparando famulum in obsequio. Secundam, præparando locum in diuersorio. Tertiã, p̃parando cunabulum in p̃sepio. Apparuit enim angelus dñi Ioseph in somnis, dicẽs: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natũ est de spiritu sancto est. Disposuit sane cœlestis altitudo consilij, vt virgo sponsum haberet, non solũ vt tolleret fornicatiõis opprobriũ, nõ solũ vt falleret fallacẽ diabolũ, verũ etiam vt esset virgini ad solatium,& vt parienti pręberet obsequium: Postmodum autem inter frequẽtiã multitudinis, quæ ad p̃fitendũ conuenerat, locũ scilicet artissimũ parienti virgini præparauit. De quo dicit Euangelista

[Marginalia: Mal.3; Ioan.2; Esaie 53; psal.68; Esaie 19; Ioan.1; Phil.2; Sap.18; Luc.1; Natiuitas Chri cur celebrior sit conceptione.; Aia q̃modo christũ mysticè cõcipere et parere debeat.; Iacob.3 (i.e. Iacob.2); Charitas dei.; Ioan.3; Titum.3; Rom.8; Ioan.14 (i.e. 15); Luc.1; Secundus nuncius.; Luc.2; Matt.1]

lista, quia non erat ei locus, alius scilicet, in diuersorio. Tandem vero præparauit illi cunabulum in præsepio, in quo virgo puerum reclinauit. De quo dicit propheta: In medio duum animalium innotesceris. Non enim est credibile, quin hoc ille præparauerit, qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignē vrētem. Abac. 1

Sed quid est quod angelo congaudēte pastoribus, Deus homo nascitur, in p̄sepi bouis & asini: quid est, inquā, nisi q̄d triplicem pacē nobis insinuat? Scitis eīm charissimi, quod ante redēptoris aduen tū, tres erant inimicitiarum parietes. Primus erat inter Deum & hominem. Secūdus, inter angelum & hominē. Tertius, inter hominem & hominē. Homo nāq; per inobediētiam creatorem offenderat, per suum casum restaurationē angeli impedierat, p varios ritus se ab homine separauerat. Iudæus nāq; cæremonias excolebat, Gētilis, idololatriam exercebat, vtriq; ritus alterius displicebat. Sed veniens pax nostra fecit vtraq; vnum, destruxit macerias inimicitiarum, & concurrētes parietes in se angulari lapide copulauit, vt de cætero esset vnum ouile & vnus pastor. Abstulit ergo peccatum & reconciliauit hoīem Deo, reparauit casum, & reconciliauit hominē angelo, destruxit ritus & recōciliauit hoīem hoī. Restaurauit ergo, scd'm Apost. q̄ in cœlis & q̄ in terris sunt, & ob hoc illa cœlestis militię multitudo psallebat: Gloria in excelsis deo. i. angelis, deo: & in terra pax hoībus, Iudęis & gētibus, bonę voluntatis. Hinc est etiam q̄d angelus loqtur & cōgaudet pastoribus: quia pax inter angelos & homines est reformata. Nascitur Deus homo: quia pax inter Deum & homines est restaurata. Nascitur in p̄sepi bouis & asini: quia pax est inter hoīes & homines reparata. Per bouem enim Iudaicus, per asinum gentilis populus p̄figuratur, secundū illud: Non arabis in boue & asino, Iudæo scilicet & gētili. His gestis, venit dominator dn̄s ad templū sanctū suum. Ad templū materiale, de quo legitur in Euāgelio: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc. Et in Psalmo: Suscepimus misericordiam tuam, in medio templi tui. Venit autem per oblationem, secundum quod hodierna die sancti Euangelij lectio declarauit: quia postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ, tulerunt Iesum in Hierusalem, vt sisterent eum domino, & cætera. Oblatus est enim, quia ipse voluit: sed à matre fuit oblatus in templo, qui patri se obtulit in cruce. In tēplo redēptus est, qui in cruce redemit. Sed ipse seipsum dedit redemptionem pro mūdo, mundus autem par turturum, aut duos pullos columbarum dedit redemptionem pro eo. Legitur autem bis fuisse redemptus, semel sacerdotibus, sed columba vel turture. Item ministris, sed dragma vel statere. Ipse tamen non fuit redemptus ex debito, sed tantum ex benęplacito. Nam secū dum legem redimi nō tenebatur, nisi primogenitus vuluam aperiēs: sed ipse vuluam virginis non aperuit. Nam hæc est porta clausa, & vir non est transgressus per eam.

Pax triplex hominibus per Christum restituta.

Ephe. 2

Ioan. 10

Lucæ 2

Bos & asinus mystice quid.

Mala. 3

Ioan. 2

Psal. 64

Lucæ 2

Matt. 17

Leuit. 12

Ezech. 44

Quid est aūtem, quod in hoc festo cereos portamus accēsos: Hoc ex libro Sapientiæ potest conijci, vbi leguntur idololatrię obscura sacrificia faciētes. Gentiles enī Februariū mēsem inferis dedicauerunt, eo q̄d sicut ipsi putabāt, sed errabāt, in prīcipio eius mēsis Proserpina rapta fuerat à Plutone: quam quia mater eius Ceres facibus accensis in Aethna tota nocte per Siciliā quæsisse credebatur, & ipsi ad commemorationem ipsius facibus accensis in principio mēsis vrbem de nocte lustrabant. Vnde festum istud appellabatur Amburbale. Cum autē sancti patres consuetudinem istam non possent penitus exstirpare, constituerūt, vt in honore beatæ virginis Mariæ cereos portarent accensos. Et sic quod prius fiebat ad honorem Cereris, modo fit ad honorem virginis. Et quod prius fiebat ad honorem Proserpinæ, modo fit ad laudem Mariæ. Ob hoc quoque in Purificatione virginis cereos accēnsos portamus, vt purificati per gratiam, cum accēsis lampadibus quasi prudentes virgines ad nuptias ingredi mereamur. Ad hæc, sicut non subitus venit, sic nec solus. Venerunt enim cum eo spiritus humilitatis, & spiritus paupertatis. Humilitas eum obtulit, humilitas in præ-

Cerei accēsi cur hodie portētur.

Matt. 25

Humilitas & paupertas Christi. præsepio reclinauit. Paupertas eum vilibus pannis inuoluit: paupertas eum vili mercede redemit. O mira dñi pietas, mira dignatio: paup effectus est, cuius ē terra & plenitudo orbis terrarum, & vniuersi psal. 23 qui habitant in eo. Humiliatus est qui e- Psal. 146 rat excelsus, quia magnus dñs & magna virtus eius, & sapientiæ eius nō est numerus. Habetis ergo secundū angelū, secundū viā, scd'm aduentū, secundū templū.

Tertius nuncius. Sed post secundum nuncium venit & tertius. De quo angelus Gabriel ait: Ipse Luc. 1 præibit ante illum in spiritu & virtute Heliæ, parare domino plebem perfectā. Ioannes autem angelus appellatur, non naturę proprietate, sed officij q̄litate, iuxta quem modum ipse Christus consequenter angelus appellatur, Iuxta illud: Mala. 3 Et statim veniet ad templum sanctū suū dominator, quē vos quæritis, & angelus testamenti quem vos vultis. Reuera magnus, quia præco iudicis, vox verbi, paranymphus sponsi, lucerna solis, qui pro sui dignitate non tantum propheta, Matt. 11 sed plusquam Propheta meruit appellari. Ipse nanq; limes p̄cedentium & sequē Lucę 16 tiū. Quia lex & prophetę vsq; ad Ioannē: Euangelium & apostoli à Ioanne. Ipse cū præcedētibus Christū p̄dixit futurū: qui Ioan. 1 post me veniet, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Cum præsentibus pręsentem o- Ibidem stēdit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

Hic viā ante faciem dñi p̄parauit. Viā, inquam, triplicē. Nam triplex legitur esse baptismus, ablutionis, compūctionis, & passionis. Ablutiōis in aqua. Cōpunctionis in lachrymis. Passionis in sanguine. Primā viam p̄parauit baptizando. Secundam viam prædicādo. Tertiam viam moriendo. Baptizabat corpus exterius, sed non mentem interius. Vnde: Ego bapti- Matt. 3 zo in aqua, medius autem vestrum stat, qui baptizat vos in spiritu sancto & igni. Prædicauit pœnitentiā, sed non contulit Luc. 3 indulgentiam. Vnde: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Mortuus est pro iustitia, sed nō ipse Marc. 6 iustificauit: quia Herodes fecit amputari caput Ioannis in carcere. Statim ergo venit dominus ad templum sanctum suum, ad templum spirituale, De quo dicit Apostolus: Templum Dei sanctum est, 1. Cor. 3 quod estis vos. Post baptismum enim atque ieiunium, congregauit eos quos elegit de mūdo, quos templum spiritus sancti cōstituit, genus electum, regale sacer- 1. Petri 2 dotium. Sed tunc sicut nō venit subitus, ita nec solus. Venerunt enim cum eo spiritus honestatis, & spiritus veritatis. Honestatem in factis, veritatem in dictis exhibuit. Ipse nanq; peccatū non fecit, ecce Esaiæ 53 spiritus honestatis: nec inuētus est dolus in ore eius, ecce spiritus veritatis. Fecit enim opera singularia. Iuxta quod ipse testatur: Si opera non fecissem, quæ nemo Ioan. 15 alius fecit, &c̄. Verba protulit salutaria, Petro testante, qui ait: Domine, verba vi Ioan. 6 tæ æternæ habes, &c̄. Venit ergo ad templum sanctum suum dominator, quem vos quæritis, & angelus testamēti quem vos vultis. Metaplasmus hic est. Prius enim loquebatur pater ad filium: Ecce ego mitto angelum meum, &c̄. Nunc aūtem conuertit sermonem ad illos, qui filij desiderabant aduentum dicentes: Veni domine, & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israel. Et alibi: Emitte agnū Esaiæ 16 domine, dominatorem terræ, & cæt. De quibus dominus inquit apostolis: Mul Luc. 10 ti reges & prophetæ voluerunt videre, quę videtis, & non viderunt, &c̄. Horum desiderium repræsentat Ecclesia in illis antiphonis: O emanuel, & cæt. O stirps Iesse.

Aduentus Christi triplex. Cæterum, quia spiritus est qui viuificat, de spirituali aduentu Christi, spiritualiter aliquid proponamus. Tres enim aduētus Christi legimus in scripturis, p̄sentē, p̄teritum & futurū. Pręsentē in sctitate, p̄teritum in humilitate, futurū in maiestate. Primo, venit in mundū ad redēptionē. In secūdo, venit in aīam ad sanctificationē. Tertio, veniet ad retributionē. De primo dicit: Exiui à patre & veni in mun Ioan. 16 dū. De scd'o dicit: Ad eū veniemus & mā Ioan. 14 sionem apud eum faciemus. De tertio dicit: Videbitis filium hominis venientē in Luc. 21 nubibus cœli, cum potestate magna, &c̄. De primo dictum est. De secundo dicendum est. Sed in hoc aduētu angelus ante faciem Christi præmittitur, q prępararet ei viam. Hic est ille familiaris & spiritualis nuncius, de quo dicit propheta: A ti- Esaiæ 26 more tuo domine concepimus & peperimus

mus ſpiritum ſalutis. Timor iſte præpa-
Exo.14 rat iter trium dierum, quo filij Iſrael e-
greſſi ſunt de Aegypto, id eſt, pœniten-
tes egrediuntur de tenebris peccatorum.
Iter primæ diei, eſt inquiſitio vitiorum.
Iter ſecundæ diei, eſt recordatio pecca-
torum. Inter tertiæ diei eſt contritio de-
lictorum. Præcedit enim in pœnitente
ſubtilis inquiſitio, quæ diligenter conſi-
derat & inquirit numerum & genera vi-
Pſal.37 tiorum. Iuxta quod ipſe pœnitẽs ait: Ini-
quitatem meam ego prænuncio, & cogi
tabo pro peccato meo. Succedit huic la-
mentabilis recordatio, quæ recolit & at-
tendit turpitudines & circunſtantias de
pſal.50 lictorum, ſecundum quod ait: Iniquita-
tem meam ego cognoſco, & peccatũ me
um contra me eſt ſemper. Sequitur gra-
uis contritio, quæ delet & purgat macu
las peccatorum. Iuxta quod ait: Secundũ
pſal.93 multitudinem dolorum meorum in cor
de meo, conſolationes tuæ lætificauerũt
animam meam. Hac triplici via per timo
rem domino præparata, ſtatim venit per
gratiam ad templum ſanctum ſuum, id
eſt, in animam pœnitentis, vt illam ſan-
ctificet. Venit autem non ſolus, ſed cum
eo pater & ſpiritus ſanctus accedunt.
Ioan.14 Iuxta quod ipſe teſtatur: Ad eum ve-
niemus & manſionẽ apud eũ faciemus.

Manſionẽ quõ Deus ſpũaliter faciat in anima
Manſionem autem iſtam hoc ordine
faciũt. Fundamentũ iaciunt, baſes diſpo
nunt, columnas erigunt, epiſtilia ſuppo-
nunt, capitella pficiunt, parietis produ
cunt, feneſtras ordinant, tectum ſuppo-
nunt, oſtium inſerunt, pauimentum ſter-
nunt, & templum in duas manſiones di-
ſtinguũt. Hęc oĩa fratres ſpũalibus ſunt
Fundamẽtum. plena ſacramentis. Fundamentũ enim
eſt fides Chriſti, ſuper quã fidelis anima
fundata, cõtra ſpiritus tempeſtatis & tur
binis ſtabilis ſoliditate conſiſtit. De qua
Heb.11 dicit Apoſtolus: Fides eſt ſubſtantia rerũ
ſperandarum, argumẽtum non apparen
Ibidem tiũ. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.
Roma.14 Quia quicqd nõ eſt ex fide, pctm̃ eſt. Iu-
Aba.2 Rom.1 Hebr.10 ſtus eñ ex fide viuit. Vnde in Geñ. Credi
dit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad
Gen.15 iuſtitiã. Super hoc fundamẽtum ſeptem
Baſes ſeptem baſes ordinabiliter diſponũtur. i. ſeptem
petitiones, q̃ cõtinentur in oratione dñi
ca: tres pertinentes ad pſentem vitam, &
tres ptinentes ad futurã vitã: media vero

pertinens ad vtranq;. Adueniat, inquit,
regnum tuũ, fiat voluntas tua, &c̃. Super Columnę ſeptem
has baſes ſeptem columnæ firmiter eri-
gũtur. i. ſeptem dona gratiæ ſeptiformis,
quæ Eſaias ſuper Chriſtum enumerans,
ait: Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapien Eſaiæ 11
tiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & for-
titudinis, ſpiritus ſcientię & pietatis, & re
plebit eum ſpiritus timoris domini. De
quibus Salom. Sapiẽtia ędificauit ſibi do Prou.9
mũ, excidit colũnas ſeptẽ. Hinc & oculi
ſeptẽ in lapide vno, & lucernę ſeptẽ aureę
in candelabro, ſecundũ vaticiniũ Zacha Zach.3
riæ. His colũnis ſeptẽ epiſtilia pponũtur; Epiſtilia ſeptem
& epiſtilijs capitella. i. ſeptẽ virtutes, & ſe Capitella ſeptem
ptẽ beatitudines, quas ipſe Chriſtus enũ Matt.5
merat ingens: Beati pauperes ſpiritu, qm̃
ipſorũ eſt regnũ cœlorũ. Beati mites, &c̃.
Octaua nãq; btĩtudo redit ad caput. Ad Parietes
hoc ædificiũ quatuor parietes producũ- quatuor
tur. i. quatuor cardinales virtutes, Iuſti-
tia, fortitudo, prudẽtia, tẽperantia. Latus
iuſtitiæ reſpicit Orientẽ, per quã timenti
bus Deũ ſol iuſtitiæ Chriſtus exorit. La-
tus fortitudinis reſpicit aqlonem, p quã
aduerſis reſiſtimus, q̃ ſecundũ prophetã Hierem.1
ab aquilone panduntur. Latus tẽperãtiæ
reſpicit ad Meridiem, p quã illecebras co
ercemus, qbus cõcupiſcẽtiæ exardeſcũt.
Latus prudentiæ reſpicit Occidentẽ, per
quam occidua declinamus, & occidenti-
um vitamus inſidias. Hęc quatuor latera
ſunt æqualia, vt in quadrũ ſit ædificium.
In his lateribus quinq; feneſtræ ordinan Feneſtræ quinq;
tur. i. qnq; ſenſus ſpiritualiter intellecti,
ſcilicet, viſus intelligẽtię, auditus obediẽ
tiæ, odoratus diſcretiõis, guſtus delecta-
tionis, & tactus operis. Per hos ſpiritua-
les ſenſus vita ſubintrat, ſicuti econtra
mors per carnales ſenſus ingreditur, di-
cente propheta: Intrauit mors per fene- Hierem.9
ſtras. Tectum quod præfertur eſt chari- Tectũ q̃d.
tas, ſuper alias virtutes excellẽs, quæ ope Prouer.10
rit multitudinem peccatorum. Oſtiũ q̃d Oſtium
in latere Orientis infertur, eſt ſpes, per
quam ad iuſtitiam exequendam ingredi
mur. Cuius duæ ſunt ianuæ, abſtinẽtia & Ianuę duę
continentia. Abſtinẽtiæ ianua claudi de-
bet, ne forte Nabuzardam princeps co-
corum ſubintret, qui Hieruſalem totam
ſubuertat. Continentiæ ianua debet
claudi, ne ſubintrent mulieres alienige- 3.Reg.11
næ, quæ mentem Salomonis euertant.
Inte-

Pauimen tum psal. 118 Interius autem sternitur pauimẽtum, id est, humilitas. De qua legitur: Adhæsit pauimento anima mea. Templum istud in duas mãsiones diuiditur. Interior est sapientia, qua cœlestibus contemplãdis inhæret. Exterior est scientia, quæ terrenis disponendis intendit. Interior contemplatiua, exterior actiua. In interiori,
Lucæ 10 Maria secus pedes domini audiens eius verba sedebat. In exteriori, Martha satagebat circa frequens ministerium. Sata-
Matt. 3 gamus igitur & nos dignos fructus agere pœnitentiæ, vt tale templum nos sibi faciat angelus testamenti dominus noster Iesus Christus, qui est super omnia benedictus Deus in secula seculorum, Amen.

In festo D. Gregorij papæ, huius nominis I.

Quæ ad testamentum requirantur, & de testamento Christi, de quatuor speciebus scripturæ, quæ per quatuor flumina de paradiso fluentia designantur, de duplici sacerdotio, & de pontificalibus indumentis, quibus pontifex ueteris testamenti induebatur.

SERMO I.

Eccle. 45 STatuit illi dominus testamentum sempiternum, & dedit illi sacerdotium magnum, & beatificauit illum in gloria.

Testamen tũ qd, quę ad illud p tineant. Testamentum est propriæ voluntatis iusta sententia, super eo quod quis de rebus suis vult fieri post mortem. Exiguntur autem in testamento testes idonei, coram quibus testator & hæredes instituat, & de rebus disponat. Exigitur & tabellio, qui testamentum conscribat, vt sic demũ post obitum testatoris sit immobile testamentũ. Hæc omnia fratres in testamẽto Christi possumus inuenire: qui quanto perfectior est, tanto perfectius volẽs condere testamentum, cum moriturus esset in proximo, non solum septem testes, sed vniuersos apostolos sibi testes adhibuit, quibus & dixit: Vos eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad extremum terræ. Coram ipsis non vnum tantum hęredem, sed omnes electos sibi hęredes instituit. Qui secundum Apostolum sunt hæredes Dei, cohæredes autem Christi. De quibus dixerat per Prophetam: Disposui testamentum electis meis. Eis ergo regnum cœlorum ex testamento disposuit, secundum quod dixit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorũ. Hinc ergo Apostolis ait: Dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Summã vero testamenti concludens, accepit panem, benedixit & fregit, deditque discipulis suis dicens: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur, in remissionem peccatorum. Adsuit & tabellio, non vnus tantum, sed Matheus & Ioannes, qui testamentum illud, id est, Euangelium, cõscripserunt, Iuxta quod alter eorum subscribẽs, ait: Hic est discipulus ille, qui scripsit hæc. Hoc ergo testamentum est sempiternũ: quia testatoris morte fuit firmatum. Ideoque vetus testamẽtum debuit de iure cessare, secundum quod scriptum est: Nouis superuenientibus, vetera proijcietis. Et iterum: Ecce noua facio omnia. Vnde Propheta: Ecce dies venient dicit dominus, & consummabo testamentum nouum super domum Israel & super domum Iuda: non secundum testamentum quod dedi patribus eorũ, cum educerem eos de terra Aegypti: sed dabo leges meas in mentes eorum &c. Licet autem hoc testamẽtum electis omnibus disposuerit, principaliter tamẽ Apostolis, eorumque vicarijs, quibus regni principatum commisit, dicente Psalmographo: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram: qui ordinant testamentum eius super sacrificia. Beatus autem Gregorius

Right margin notes: Testamentũ Christi quod (beside "sumus inuenire"); Luc. 24 (beside "bus & dixit"); Rom. 8 (beside "dum Apostolum"); psal. 15 (beside "rat per Prophetam"); Matt. 5 (beside "quod dixit"); Lucæ 22 (beside "ergo Apostolis"); Ibidem (beside "git, deditque"); Ioan. 21 (beside "eorum subscribẽs"); Heb. 9 (beside "te fuit firmatum"); Leuit. 26, Apo. 21, Hiere. 31 (beside "scriptum est"); Testamẽtum suũ qb' Christus disposuerit (beside "Licet autem"); psal. 44 (beside "grapho"); psal. 49 (beside "nem terram").

D.Grego. fructus in Ecclesia quantus gorius reuera testamentum eius super sacrificia ordinauit: qui sicut vniuersalis tenet Ecclesia, normam & regulam officiorum, tam super sacrificio, quam super cæteris mysterijs prudenter instituit: qui nouum & vetus testamentum & vtilius exposuit & subtilius intellexit, vt ei conuenienter aptetur, quod sponsa di Cant.8 cit in canticis: Omnia poma noua & vetera seruaui tibi dilecte mi: quia nimirũ nouum & vetus testamentum per alios expositores aliquatenus floruit, sed per Mat.13 ipsum plene fructificauit. Hic est enim scriba doctus in regno cœlorum, qui de thesauro suo noua produxit & vetera. Hic est stabularius, qui ad curationẽ Luc.10 vulnerati protulit duos denarios, quos à Samaritano recepit. Hic de fonte scripturæ quatuor expositionum riuos pro Gen.2 duxit. De quibus mystice legitur: Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum. Qui diuiditur in quatuor capita, Physon, & Gyõ, Tygris & Euphrates. Locus voluptatis congrue spiritus sanctus accipitur, qui est dilectio patris & filij, amor & cõnexio v- Psal.35. triusq;. De quo legitur: Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Fluuius inde progrediens est sacra scriptura, quæ per spiritum sanctum est ædita & exposita. Sicut enim fluuius ille diuidebatur in quatuor capita, Physon, & Gyon, Tygrim, Scripturæ sacræ sensus qdruplex & Euphratem: sic scriptura sancta diuiditur in quatuor species, historiam, & allegoriam, anagogen & tropologiam. Gyon qd Gyon interpretatur hiatus terræ, designans historiam. Quia secundum veteres, inhiabant terrenis, eo quod secundum historiam terrena promittebantur. Vt: Dabo vobis terram lacte & mel- Exo.13 le fluentẽ, frumentum & vinum & oleũ, Physonqd & similia. Physon interpretat oris mutatio, signans allegoriam, secundum quam litera mutatur in spiritum: aliud que sonat in litera, & aliud in spiritu Tygrisqd cõtinetur. Tygris interpretatur velox, designans anagogen, ad cuius intellectum velox declaratur ingenium, & facilis intelligentia: eo quod præcipue de supercœlestibus agat, id est, de trinitate personarum, & ordinibus ange- Euphrates qd signet lorum. Euphrates interpretatur frugifer, signans tropologiã, per quam anima plantatur in moribus, pullulat in virtutibus & fructificat in operibus. His autem fluminibus beatus Gregorius irrigauit paradisum, id est, fecundauit ecclesiam: tetendit arcum suum & parauit Psal.7 illum: & in ipso parauit vasa mortis, sagittas suas ardẽtibus effecit. In arcu duo sunt, lignum & corda, sibi inuicem cohærentia. Sed lignum durum per cordã mollem inflectitur. Lignum durum est lex Mosaica, de qua Petrus Apostolus Acto.15 ait: Cur tentatis nobis imponere iugũ, quod neque nos neq; patres nostri portare potuimus? Corda mollis, est lex E- Mat.11 uangelica. De qua dicit dominus: Iugũ meum suaue est, & onus meum leue. Iugum durum per cordam mollem inflectitur: quia lex Mosaica per legem Euãgelicam temperatur. Lex illa reddebat Leuit.24 oculum pro oculo, manum pro manu, dentem pro dente. Lex ista præcipit: Si Mat.5 quis te percusserit in vnam maxillam, præbe ei & alteram. Si quis abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium. Si quis angariauerit te mille passus, vade cum eo alia duo. Præterea sponsa dicit in cantico: Meliora sunt vbera tua vino fragran Can.1 tia vngentis optimis. Et sponsus in Euangelio: Venite ad me omnes qui labo Mat.11 ratis & onerati estis, & ego vos reficiam: & inuenietis requiem animabus vestris. Lignum & corda cohærent: quia nouũ & vetus testamentum conueniunt. Ro- Ezec.1 ta namque contin[illegible] in medio rotæ. Et duo Cherubin sese respiciunt versis Exo.25 vultibus in propitiatorium. In hoc arcu parauit beatus Gregorius vasa mortis aduersus hæreticos aduersantes, vt caperet vulpeculas quæ demoliuntur vine- Can.2 as, ora quidem habẽtes diuersa, sed caudes ad inuicem colligatas: quia de vani- Iudic.15 tate conueniunt in idipsum. Sagittas suas ardentibus effecit, propter catholicos delinquentes, vt oues errantes ad caulas reduceret, & in amœnis virgultis pasceret. His vasis atque sagittis liber moralium quasi pharetra plena confi- Libri moralium D.Gregorij. [illegible]tit.

Statuit igitur ei dominus testamen- Eccli.45 tum sempiternum & dedit illi sacerdotium magnum. Duplex est sacerdoti-

Sacerdotium duplex. um. Vnum quod visibiliter datur exterius in ordinatione. Alterum quod visibiliter datur interius in iustificatione. Exo. 28 Vnum est dignitatis. Alterum est sanctitatis. De primo ait dominus ad Moysen: Applica ad te fratrem tuum Aaron & filios eius vt sacerdotio mihi fungantur. De secundo Petrus ait: 1. Petri. 2 Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Vtrumque contulit dominus beato Gregorio, non solum magnum, sed maximum: quem & indumentis virtutum ornauit, & ad apicem Apostolicae sedis sublimauit. Licet enim cõmuniter omnes Apostoli claues regni cœlorum Matt. 16 acceperunt, ac per hoc omnes Episcopi, vt quicquid adhibitis clauibus ligauerint super terram, sit ligatum & in cœlis: & quicquid soluerint super terram, Claues regni cœlorum principaliter beato Petro & suis successoribus collatas. sit solutum & in cœlis: principaliter tamen beatus Petrus claues regni cœlorum accepit, ac per hoc successor eius, vt ipse possit ligare cæteros: sed ligari non possit à ceteris. Ei namque singulariter dictum est: Ioan. 1 Tu vocaberis Cephas, id est, caput. Sicut enim in humano corpore solum caput habet plenitudinem sensuum, cætera vero membra partem recipiunt plenitudinis: sic & in Ecclesiastico corpore cęteri episcopi vocati sunt in partem solicitudinis, sed supremus pontifex assumptus est in plenitudinem potestatis.

Porro beatus Gregorius magis voluit prodesse quam præesse: ita vt potestas magis ei fuerit oneri, quam honori, vnus eorum effectus, de quibus legitur: Psal. 64 Induti sunt arietes ouium, & valles abũdabunt frumento. Indutus est autem ornamentis virtutum, quæ per pontificalia indumenta signantur, vt esset vnus Psal. 131 eorum, de quibus dicitur: Sacerdotes tui induant iustitiam, & sancti tui exultent. Indumẽta sacerdotalia vet. legis quid mystice. Erant autem in lege octo, vel verius septem pontificalia indumenta, spiritus sancti gratiam ipso modo designantia, Exo. 28. 39 Esa. 11 spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis, & spiritum timoris domini. Eis autem pontifex induebatur hoc ordine. Lotis prius manibus ac pedibus induebatur monachasim, id est, fœminalia, signans quod sacerdos mundatis operibus & affectibus lachrymis pœnitentiæ debet assumere continentiam, vt offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deo placentem. Rom. 12 Noster autem pontifex, quia iugem debet habere continentiam, non induit in sacrificio fœminalia sed sandalia. Ac si dicatur: Ioan. 13 Qui lotus est non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Man⁹ mystice qd. Per manus enim opera designantur, secundum illud: Psal. 143 Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Pedes mystice qd. Per pedes signantur affectus, secundum illud: Mat. 10 Excutite puluerem de pedibus vestris. Secundo induebatur cathemone, id est vestem lineam, significans quod sacerdos debet induere innocentiam, Matt. 7 Lineã qd signet. vt quod sibi non vult fieri, alij non faciat. Linum enim propter candorem significat innocentiam, Eccle. 9 Secundum illud: Omni tempore vestimenta tua sint candida. Tertio cingebat se balteo, significans castitatem, qua circa lumbos debet accingi, vt restringat concupiscentiam. Luc. 12 Vnde veritas ait: Sint lumbi vestri præcincti & lucernæ ardentes in manibus vestris. Quarto induebat tunicam poderim, id est, talarem, significans quod pontifex debet induere perseuerantiam. Mat. 10 Quia qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Per talum enim, propter extremitatem, perseuerantia designatur. Gen. 3 Secundum illud: Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Exo. 28 Dependebant enim pro fimbrijs malogranata cum tintinnabulis aureis. Per malogranatum intelligitur operatio. Per tintinnabulum aureum accipitur prædicatio: quæ duo debent in sacerdote coniungi, Acto. 1 ne sine illis ingrediens sanctuarium moriatur. Cœpit enim Iesus facere & docere, sacerdotibus relinquens exemplum, vt sequantur vestigia eius. 1. Pet. 2 Qui peccatum non fecit, vt sit honestas in conuersatione: nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in prædicatione. Quinto induebatur ephot: id est, super humerale, significans, quod pontifex debet

Matt. 10 debet induere patientiam, vt in patientia sua possideat animam suam. Humeris enim onera portamus, secundum illud: Supposuit humerum ad
Gen. 49 portandum, & factus est tributis ser-
Exo. 28 uiens. Habebat autem duas oras coniunctas in vtroque latere summitatum, significans quod pontifex de-
2. Cor. 6 bet habere arma iustitiæ à dextris & à sinistris, vt non erigatur prosperis, nec deprimatur aduersis. Habebat & duos lapides Onychinos insertos humeris, in quibus sculpta erant duodecim nomina filiorum Israel, sex in vno, & sex in altero. Per duos Onychinos significantur veritas & synceritas. Veritas per claritatē, synceritas per soliditatem. Per filios Israel significantur sancta desideria & iusta opera, Secundum illud: Maledictus homo qui non reliquerit semen in Israel. Per senarium significatur perfectio, pro eo quod Deus sexto die perfecit cœlum & terram & omnem ornatum eorum. Quod ergo sex nomina filiorum Israel sculpta erāt in vno lapide, & sex in alio, significabat quod desideria sacerdotis & opera
1. Co. 5 perfici debent. Non in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis. Vt synceritas formet in
Exo. 28 tentionem, & veritas finem. Habebat & duas catenulas auri purissimi sibi inuicem cohærentes, quæ duobus inserebantur vncinis, significās quod pōtifex debet habere duos charitates affectus, ad Deum scilicet, & ad proxi-
Deut. 6 mum, de quibus præcipitur: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde
Luc. 10 tuo, & proximum tuum sicut teipsum. Sicut enim aurum præminet vniuersis metallis, ita charitas excellit vniuersas
1. Cor. 13 virtutes. De qua dicit Apostolus: Maior horum est charitas. Duo vncini, sunt intentio & finis, quibus catenulæ inseruntur, vt tam Deum quam proximum diligat de corde puro, & conscien
1. Tim. 1 tia bona, & fide non ficta: & tam Deum quam proximum diligat propter beati
Exo. 28 tudinem, Deum propter seipsum, proxi mum propter Deum. Sexto induebat logion, id est, rationale, significās quod pontifex debet induere discretionem. Per quam discernit inter lucem & tenebras, inter dexteram & sinistram. Quia non est conuentio lucis ad tene- 2. Cor. 6
bras, neque Christi ad Belial. Erat autē rationale quadrangulum, significans quod debet discernere inter quatuor: inter verum & falsum, ne deuiet in credendis: Inter bonum & malum, ne deuiet in agendis. Erat & duplex, quia debet discernere pro duobus, pro se videlicet & pro populo, ne si cæcus cæcum duxerit, Luc. 6
ambo in foueam cadant. Habebat & quatuor ordines lapidum, figurans quod Exo. 28
pontifex debet habere quatuor principaliores virtutes, iustitiam, fortitudinē, prudentiam, temperantiam. In singulis autem ordinibus habebat tres lapides, signans quod pontifex in primo debet habere fidem, spem, charitatem, In secundo modestiam, mansuetudinem & benignitatem, In tertio, pacem, misericordiam & largitatem, In quarto vigilantiam, solicitudinem, & lōganimitatem. Per lapides etiam figurantur virtutes, secundum illud: Alius ædificat aurum & 1. Cor. 3
argentum & lapides preciosos. Supremum capitis ornamentum erat cydaris vel thiara, quam vltimo pontifex assumebat, significans humilitatem. De qua dominus ait: Omnis qui se exaltat hu- Luc. 14. 18
miliabitur, & qui se humliat exaltabit. Hanc autem gestabat in capite, significans, quod pontifex debet gerere humilitatem in mente, exemplo capitis no- Mat. 11
stri dicētis: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Per caput enim mens Mat. 6
intelligitur, Secundum illud: Vnge caput tuum, & faciem tuam laua. De cydari dependebat à fronte lamina aurea, significans sapiētiam. In qua scriptum erat nomē Dei tetragrāmaton, id est, quatuor literarum, Ioth, He, Vau, Heth, id est, principiū vitæ, passionis iste. Ac diceret aptius, ille, cuius pontifex iste gerit personā, scilicet Christus, est principiū. i. autor vitæ, passionis. i. vitæ restauratæ p passionem: quia mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Nomē amabile, delectabile & salutare. Nomen q̄d sanat, reficit & illuminat. De quo legitur: Oleum effusum est nomen tuum, ideo adolescentulæ di- Cant. 1

In Solennitate Annunciationis gloriosissimæ semper virginis Mariæ.

De cœli varia acceptione, de gradibus descensus Christi, & ascensionis eiusdem, & quomodo nos debeamus descendere.

SERMO VNICVS

Ioan.3. Emo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis, qui est in cœlo. Cum diligẽter intendo, quis sum qui loquor, aut de quo loquor, silendum potius arbitror quam loquendum. Loquor enim mu-
Psal.49. tus de verbo, terra de cœlo, peccator de saluatore. Cum tamẽ de peccatore dicit deus, q̃re tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meũ per os tuum? Sed quoniam creatura non debet obmutescere in laudibus creatoris, liceat mihi fratres aliquid ex verbis præmissis ad laudem redemptoris in gazophylacium mittere. Quæ quidem verba, tanto subtiliori sunt consideratione pensanda, quãto profundiori sunt intellectu fœcunda. Videtur enim quantum ad literę superficiem, quod solus Christus ad cœlum ascenderit, sicut ipse solus de cœlo descendit: cum tamen multi cum ipso, vel multi post ipsum in cœlum ascenderint. Multi ergo sunt ascensuri, vt quo præcessit sublimitas capitis, illuc & humilitas corporis subsequatur, ipso dicẽ-
Joan.17. Psal.67. te: Volo pater vt vbi ego sum, illic sit & minister meus. Ascendens autem in altum, captiuam duxit captiuitatem, sanctos scilicet, qui à diuina visione suspensi in inferni tenebris tenebantur.
Zach.9 De quibus legitur: Eduxit vinctos suos de lacu, in quo non erat aqua. Porro si corticem literę velimus diligenter attendere, inueniemus sub illo nucleum subtilis intelligentiæ.

Cœlum enim in sacra scriptura, varijs modis accipitur. Interdum diuinitatis significat celsitudinem, vt cum Lucifer ait: Ascendam in cœlum, & ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Cum enim Lucifer esset in Empyreo constitutus, non erat cœlum superius quo posset ascendere. Sed cœlum diuinitatis celsitudinem intellexit, in quã desiderabat ascendere, vt esset similis altissimo. Sic & hic cœlum potest conuenienter intelligi, vt taliter accipiatur: Nemo, id est, nullus hominum vnquam, quantumlibet sanctus, etiam ab vtero sanctificatus, ascendit in cœlum, id est, in sublimitatem diuinitatis, vt esset Deus, nisi ille qui de cœlo descendit, id est, de celsitudine diuinitatis, vt esset homo, filius scilicet hominis, qui est in cœlo, manens Deus. Non enim sic descẽdit de cœlo, vt non remaneret in cœlo: quia non sic factus est homo, vt desierit esse Deus: sed simul in vnum est diues & pauper, Deus & homõ: Deus de Deo, añ secula genitus: homo de homine in seculo nauts. In Psalmo q̃q; simile legitur: A summo cœlo egressio eius, & occursus eius vsq; ad summum eius. Hoc hodie fratres impletum est, quando verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hodie nouum fecit dominus super terram, mulier circundedit virum gremio vteri virginalis. Mulier, sed intacta: mater, sed virgo. Hæc in vtero circundedit puerum, sed virum, infantem, sed Deum. O vere nouum quod hodie fecit dominus super terram. Quia stella solẽ, creatura creatorem, filia patrem concepit. Hodie fecit, vt æternus sit temporalis, simplex compositus, & mortalis sit immortalis. Hodie trinitatis mysterium innouauit, vt tres sint substantiæ in vnitate personæ, sicut tres personæ sunt in vnitate substantiæ: vt nasceretur de matre sine patre, qui de patre natus est sine matre. Hodie simul descendit & ascendit: sed Deus descendit in hominem & homo ascendit in Deo.

Deus ergo descẽdit, homo ascendit. Sed

Cœlũ varijs modis accipitur.
Esa.14.
Psal.18.
Ioan.1.
Hiere.31.

Sed quia Christus Deus est & homo, ipse descendit pariter & ascendit. Fuit autem Christi descensus, seruilis formę susceptio, de qua dicit Apostolus: Exinaniuit se formā serui accipiens. (Phil. 2) In hoc vero descensu, velut in scala, multi sunt gradus dispositi. Distribuamus itaque gradus eius, vt enarrentur in progenie altera. (Grad⁹ descensionis Christi.) Primus gradus est passibilitas, quam assumpsit. Vltimus est passio, quam sustinuit. Et inter primum & vltimum diuersæ sunt graduum differentiæ. Ad primum spectant defectus hominis, quos suscepit, vt pauor & dolor, fames & sitis, paupertas & labor. Ad vltimum pertinent pœnę illatę ab hominibus, quas sustinuit. Captus est enim & ligatus, percussus & flagellatus, irrisus & exprobratus, maledictus & condemnatus, crucifixus & lanceatus. (Matt. 26) Ecce fractum est alabastrum, & domus repleta est ex odore vngenti. Sed vt suauius odor vngenti respiret, assignandi sunt gradus defectuum, quoniam manifesti sunt gradus pœnarum. In gradum ergo pauoris ipse se descendisse fatetur in Psalmo: (Psal. 54) Formido mortis cecidit super me, timor & tremor venerunt super me. De eodem in Euangelio: (Mar. 14) Cœpit Iesus pauere & tędere. O mira Christi dignatio. Pro nobis timuit, quem angeli timent, quem Archangeli tremunt: cui flectitur omne genu, cœlestium, terrestrium & infernorum. (Phil. 2.) In gradū ergo doloris ipse quoque se descendisse per Prophetam testatur: O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor, sicut dolor meus. (Thre. 1.) Vnde in Euangelio: (Matt. 26) Tristis est anima mea vsque ad mortem. O mira domini pietas. Pro peccatoribus doluit, pro miseris fleuit: cuius gaudium semper est plenum, cuius lætitia nunquam deficit, per quē pater & ipse coram patre lusit in orbe terrarum. (Pro. 8.) In gradum famis & sitis descendit, ipso testante: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. (Psal. 68) De eodem in Euangelio: (Matt. 4.) Cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt. O ineffabilis dispēsatio redēptoris, fons vitæ sitit, cibus angelorum esurit, panis vitæ, qui de cœlo descendit, de quo si quis gustauerit viuet in æternum. (Ioan. 6.)

In gradum paupertatis idem se descendisse fatetur: Pauper, inquit, & dolens ego sum. (Psal. 68.) De eodem in Euangelio: (Matt. 8.) Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. O magnum humilitatis exemplum. Factus est pauper, cuius est terra & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo. (Psal. 23.)

In gradū laboris descendit, ipso dicente: Laboraui clamans &c. (Psal. 8. [sic]) Et in Euangelio fatigatus legitur in itinere. (Ioan. 4.) Quis autem adeo durus, cuius pectus tam ferreum, cuius corpus tam lapideū, vt possit suspiria claudere, gemitū reprimere, cum audit creatorē suum, redemptorem suum, per hos gradus humiliter descendisse, qui factus est pro nobis obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis? (Phil. 2.) Sciat se culpabiliter durum, qui deflet contumelias & dolores amici, & cum audierit tot Christi pœnas, tot contumelias & obprobria, non mouetur ad gemitum, lachrymas non effundit. Non enim descendit pro se, sed pro nobis, & dedit animam suam redemptionem pro mundo. Verum qui descendit, ipse est qui ascendit. De quo ascensu dicit Propheta: (Esa. 11.) Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Consequenter autem quasi gradus ascēsionis determinans subdit: (Gradus ascensionis Christi.) Et requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini.

Alibi quoque gradus in hoc ascensu describens idem Propheta, sic ait: (Esa. 9.) Puer natus est nobis, & filius datus est nobis: & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Hic est qui ad gradum summæ potestatis ascendit, sicut ipse testatur: (Matt. 28.) Data est mihi omnis potestas, in cœlo & in terra. Quia omnia quæcunque voluit fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus ab- (Psal. 113.)

abyssis. Habuit enim gradus ascensionis, non solum per dona, quæ in conceptione recepit, verum etiam per miracula, quæ propria potestate perfecit. Ascendit ergo per miracula, quæ fecit in cœlo, & per miracula, quæ fecit in terra, & per miracula, quæ fecit in aqua. Et in his tribus miracula fecit, nascendo, prædicando, moriendo. Ipso quoque nascente, noua stella apparuit in Oriente: quia ortus est sol iustitiæ, quem Magi stella duce venerunt cum muneribus adorare. Romæ vero templum pacis mirabiliter corruit: quia natus est ille, qui non venit mittere pacem, sed gladium. Plena siquidem pace toti orbi sub Augusto Cæsare restituta, Romani templum pacis ædificauerunt. De quo consulentes, quam diu foret duraturum, responsum est: donec virgo pariat. Qui gaudentes intulerunt: Ergo erit in æternum: quia nunquam virgo pariet. Statim autem in hora natiuitatis dominicæ funditus corruit. Tunc etiam fluuius Tyberis recepit in se riuulum olei manantem de taberna emunctoria: quia natus est fluuius voluptatis, de quo legitur: Oleum effusum nomen tuum.

Miracula in Christi natiuitate facta. Matt. 2 / Matt. 10 / Can. 1

Ipse etiam prædicando per hos gradus ascendit. Nam in transfiguratione de cœlo vox patris audita est: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Ipse etiam, vt cætera miracula prætermittam, de terra quatriduanum Lazarum suscitauit. Ipse super aquas siccis pedibus ambulauit. Eodem in crucis patibulo moriente, sol obscuratus est, terra tremuit, & de latere eius aqua profluxit.

Matt. 17 / Mar. 6 / Luc. 23

Hæc sunt quæ nemo alius fecit vnquam, aut facere potuit: & ideo nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo.

Sed & nos fratres si volumus conregnare, oportet & compati: & si volumus ascendere, oportet vt descēdamus. Quia qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Diabolus autem, quia voluit ascendere per superbiam, nō tantum descēdit, sed cecidit, Iuxta quod legitur: Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Et de eodem: Videbam Satanam tanquam fulgur de cœlo cadentem. Descendamus ergo per humilitatem, & in ipso descensu gradus exemplo domini disponamus. Primo namque debemus descendere per subiectionem, secundo per compassionem, tertio per abiectionem. Subiectio vero tres continet gradus. Primus est, subdere se maiori. Secundus, subdere se pari. Tertius, subdere se minori. In primum, descendimus per debitam necessitatem. In secundum, per mutuam charitatem. In tertium, per abundantem humilitatem. In hunc gradum Christus descendit, quando lauit pedes discipulorum, & quando caput tremendum angelis Baptistæ manibus supposuit, dicēs: Sic decet nos implere omnem iustitiam, id est, superabundantem humilitatem. In eundem gradum docuit apostolos & nos in illis descendere, dicens: Qui maior est vestrum, erit omnium seruus: seipsum in exemplū prǽponens: quia filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Hinc est quod maximus in ecclesia se seruum seruorum Dei appellat. Compassio vero in duos gradus distinguitur. Quorum primus est compassio sui, secundus, est compassio proximi. De primo dicitur: Miserere animæ tuæ placens Deo. In secundum gradum descendit Apostolus, qui dicebat: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scādalizatur, & ego non vror? Descendamus & nos flentes huius vitæ miseriam, & ad futuram gloriam suspirantes, & gementes pro peccatis proprijs, plorantes pro alienis. Abiectio quoque duos continet gradus. Primus, est abiectio mundi, secūdus abiectio sui. Ad primū nos hortatur Ioannes dicens: Filioli, nolite diligere mundum, neque ea quę in mūdo sunt. Quicquid ēm in mūdo est, concupiscentia carnis est, quantū ad gulam & luxuriam, & concupiscētia oculorum, quantum ad diuitias & possessiones. Sed difficile est diuitem intrare in regnum cœlorum. Et superbia vitę, quantū ad honores & dignitates. Sed tollimur in altū, vt lapsu grauiore ruamus Ad secundum gradum dominus nos inuitat dicens: Qui vult venire post me, ab

2. Tim. 2 / Luc. 14 / Esaia 14 / Luc. 10 / Descendēdum quibus gradibus sit nobis. / Subiectionis grad. tres. / Ioan. 13 / Mat. 3 / Matt. 20 / Cōpassionis grad. duo. / Eccli. 30. / 2. Cor. 11. / Abiectionis gradus duo. / 1. Ioan. 2. / Matt. 19 / Luc. 9.

neget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me.

Et in omnibus his debemus descendere, corde, ore, opere. Vt à corde excludamus superbiam. Ab ore iactantiam. Ab opere inanem gloriam. Si sic descendimus, melius ascendemus de malo ad bonum, de bono ad melius, de meliori ad optimum. Primus ascensus est incipientium, secundus proficientium, tertius peruenientium. Primo ascenditur ad iustificationem, secundo ad perfectionem, tertio ad glorificationem. Primus autem ascensus tres gradus habet, qui sunt contritio cordis, confessio oris, satisfactio operis. Ad primum ascendimus per dolorem, in secundum per pudorem, in tertium per laborem. Secundus ascensus tres similiter habet gradus. Primus est vitatio prohibitorum, secundus adimpletio præceptorum, tertius supererogatio consiliorum. Tertius ascensus duplici gradu distinguitur. Primo ascenditur ad glorificationem animæ, secundo ad glorificationem corporis. Ad quas nos faciat ascendere dominus noster Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

Gradus ascensionis tres

I. II. III.

In die S. Parasceues.

Cur Christus cum impijs sit ligatus, & Christum eligendum esse non Barrabam, Christum inquam non peccatum, & omnes peccatores Barrabam preferre Christo, possetq; eos abstinere a peccato, si non magis peccatum quam Christum diligerent.

SERMO I.

Matt. 16

QVem vultis dimittam vobis? Barrabam, an Iesum qui dicitur Christus?

Verba ista charissimi, quæ frequenter audistis, frequenter legistis: manifestum est à quo hæc quæstio facta sit. Pilatus hanc fecit Iudæis. Sed quare hanc fecit? Ipse quidem iudex erat, & pro iudiciaria potestate plures in carcere suo vinctos habebat. Hæc autem consuetudo illi erat, quatenus die Paschæ, quum pro eius solennitatis gratia, tum pro conseruanda Iudæorum amicitia, per singulos annos vnum ex eis, quos vinctos haberet, die supradicta, ad petitionem ipsorum liberum abire permitteret. Itaq; inter alios vinctos vnus erat, cui nomen Barrabas. Sed cur Barrabas sit ligatus, causam optime nouimus. Ipse enim latro erat, & in seditione homicidium fecerat. Iesus autē quid meruit? Cur inter criminosos adiudicatur? Nonne ille ipse est qui ineffabili voluntate criminosis veniam dabat? Qui corporali presentia mortuos suscitabat? Pro nefas. Quę societas luci ad tenebras? Sed ideo Christus cum impijs religatur, vt illud quod de eo dictum fuerat impleretur, & cum impijs reputatus est. Cum impijs pietas deputatur, & cum impietate pietas non mutatur: sed potius ad pietatem ipsa postmodum impietas commutatur. Dicit ergo Iudæis Pilatus: Quem vultis vobis de duobus dimitti? Ecce Iudæi, ecce in vestro arbitrio posita est Christi & latronis electio. Quem vultis eligite, quem vultis abijcite. Christus peccatum non fecit, nec dolus inuētus est in ore eius. Barrabas autem latrocinij scelere diffamatus, & homicidij sanguine cruentatus. Ecce Pascha in azymis celebratis, fermentum respuitis. Eligite ergo Chtistum innocentem & purum, respuite latronem multis iniquitatibus confermentatum, abijcite hominem interfectorem, & suscipite hominem saluatorem. Abijcite, inquam, illum, qui viuos mortificabat, & suscipite illum, qui mortuos viuificabat.

2. Cor. 6.

Esa. 53.

Mat. 27. 1. Ioan. 2

Videamus tamen quem elegistis, audiamus quid dixistis: Non hunc, sed Barrabam. Electio quam non fecit dilectio: puto nec illum diligebatis, quem elegistis. Nec ob aliud voluistis quod Barrabas liberaretur, nisi vt Christus crucifigeretur. Non hunc, sed Barrabam. Non

Non hunc proh dolor. Latronis nomẽ dicitur, Christus nõ nomine dignus habetur. Sed grauis erat eis ad nominandum, qui grauis erat eis ad videndum.

Sed o dilectissimi, quur ista elicimus? Cur & Pilati quæstionem, & Iudæorum responsionem tam diligẽter discutimus? Ideo vtique, quia ad huius quęstionis similitudinem aliam volumus facere quęstionem. Illa quęstio facta est populo Iudæorum, vt nostra fieret populo Christianorum. Sed quia in populo Christiano sunt boni & mali, nos in præsenti sermone non illam facimus bonis, imo potius illis, qui mali sunt, & filij hominum appellantur. Duo itaq; proponamus illis, peccatum, & Christum. Dicite ergo filij hominũ: Quid vultis de duobus dimitti, peccatum, an Christum? Bonũ an malum? Veritatem an vanitatem? Iniquitatem an æquitatem? Et vt dicam expressius, q̃d volumus, quid vultis de duobus dimitti? Scortum, an Christum? Carnem meretricis, an carnem filij hominis? Carnẽ quæ vitam præstat æternã, an carnem quę mortem afferat sempiternam? Quid melius vultis, an comedẽdo corpus Christi in ipso manere, an cohærendo meretrici, vestrum & illius corpus vnum efficere? De corpore quippe suo Christus sic

Ioan. 6 loquitur: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo, &c. Apostolus vero de cor-

1. Cor. 6. pore meretricis sic dicit: Qui adhęret meretrici vnum corpus efficitur. Dicite filij hominum quid diligitis? Respõdete q̃d de duobus elegistis? Adhibete si potestis discretionem, & facite electionem: & sic date responsionẽ. Palam vobis facio quęstionem, nec habet necessariam, nec profundam discretionem. Bonum & malũ, scortum & Christũ vobis proponimus: & de his duobus, quid potissimum eligatis, inquirimus. O filij hominũ, quid dubitatis? Cur non cito respõdetis? Cur nisi quia filij hominum estis? Et quid est filij hominum, nisi filij carnalium, carnalia amantium, carnalia sapientium? Non ne illi vos estis, de quibus scriptum est: Fi-

Psal. 4. lij hominum vsquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? Certe ista ẽ causa, quare bonũ nõ eligitis, quod & graui corde estis, & vanitatem diligitis. Quam bonus Israel Deus. Sed quibus? Non curuis corde. O graui corde, o filij hominum, quid est quod Psal. 72. supergreditur caput vestrũ: vnde in corde vestro tanta grauitas? Hæc siquidem est, de qua scriptum est: Iniquitas super talentum plumbi sedet. Sed hoc iniquitatis onere laborabat, qui in Psalmo dicebat: Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meũ, & sicut onus graue grauatę sunt super me. Hoc etiam põdere premebantur illi, de quibus dicitur: Submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus. Hęc itaq; iniquitas, o graui corde filij hominum, non solum grauat corda vestra, sed etiã ne nobis respondeatis, opilauit os vestrum: & vtinam saltem taceretis, & nihil responderetis, & cõtempto Christo, scortum non eligeretis. Quod si quæritis, quomodo vel quãdo Christum contemnitis, quõ vel quando scortum eligitis: reducite ad memoriam tempus vestræ confessionis, mementote quid dicatis tempore communionis. Ecce ponamus aliquẽ ad presbyterũ venientẽ, peccata confitentem & dicentem: Cõfiteor domine quia peccaui, patrem & matrem offendi, mentitus sum, peierani, aliena furto & violentia rapui. Ad quem sacerdos, pœnitet te ista fecisse, & si vis de cætero ista dimittere? Et ille: Ex corde istorum pœnitet, & libenter dimitto. Et sacerdos: Vide si, ait, plus fecisti. Dic mihi, si vnquam mulierem tetigisti. Et ille: Quis est domine, qui hæc non faciat? Quis est qui se abstineat à peccato isto? Et sacerdos: Noli sic loqui amice, noli sic loqui. Nisi hoc peccatum sicut & alia confessus fueris, & nisi de isto sicut de alijs emendationem promiseris, scias pro certo, quod nec communionem Christi digne percipias, nec post istam temporalem vitam, ad æternam vitam peruenies. Fac igitur & de isto p̃cõ confessionem, promitte emendationem, & sic accipe communionem. Et ille: O domine, valde infirmus sum, a muliere abstinere non possum: & ideo non audeo promittere, quod scio me non posse seruare. Vouete, inquit, & reddite domino Deo vestro. Et melius est non vouere, quam vouere & non reddere. Et sacerdos: Non

Zach. 5. Psal. 37. Exo. 15. Christus quõ et quãdo contẽnatur. Psal. 75. Eccl. 5

Non exigo vt votum facias, quod non fecisti, sed redde quod promisisti. Nonne in baptismo diabolo & operibus eius abrenunciasti? Nonne fornicatio diaboli est operatio? Itaque si secundum consilium nostrum promittis non fornicari, facis quod facere debes: si non promittis, semper tamen debes. Denique votum reddere nec debere, non votum, sed gratuitas dicitur proprie. Is etenim votum facit, qui quod non debet, gratuito se facturum esse promittit. At qui non fornicari promittit, votum non facit, id est, non quod non debet, promittit, sed id quod debet reddere decreuit. Ego itaque cum te à fornicatione abstinere, & castitatem tenere moneo, non votum exigo, sed debitum quæro. Quod autem dicis, infirmus sum, à muliere abstinere non possum, discute quod dicis, vide vtrum pro certo possis. Credo enim quod posses, si velles. Posses si tantum Deum, quantum oculum tuum diligeres.

Abstinere possent homines à peccaro, si vellent.

Ecce tibi facio quęstionem, da veram responsionem. Si modo tentatio superueniēs te ad luxuriam prouocaret, si diabolus instigaret, si caro titillaret, si etiam mulier impudenter & irreuerenter se ingereret, & se totam ad peccandum exponeret, tunc in ipso tentationis ardore, si pro certo scires quod oculum perderes, si cum ea peccares, dic pro Deo quid faceres? Nonne statim horror quidam per corpus diffunderetur, & ardor ille libidinis, qui te totum occupauerat, sopiretur? Nonne ipsam mulierem abhorreres? Nonne & pugno eam percuteres? Modo attēde quid soles dicere. Vellem abstinere, si possem. Ecce potes, quia oculum perdere times. Quod potes per oculum, non potes per Deum: nisi quia plus diligis oculum, quàm Deum? Num plus valet oculus, quàm Deus? Noli itaque dicere, quod soles, vellem, videlicet abstinere, si possem: imo dic, possem si vellem. Corrige volūtatem, & dilige castitatem, & continendi accipies potestatem. Si autem te profiteris infirmum, quare non curris ad medicum? Si pateris infirmitatem, cur non amplecteris sanitatem? Si te conspicis impotentem, quare non suscipis omnipotentem? O infelix, respice teipsum & despice, suspice & suscipe. Ipse totum erit, si ad te venerit, ipse curabit, ipse sanabit, & ipse virtutem præstabit. Ipse enim medicus, ipse salus, ipse etiam virtus, ipse sanitas. Acquiesce nostro cōsilio & dimitte fornicationem & fac castitatis promissionem: & sic accipies cōmunionem. Si vnum elegeris, aliud habere non poteris. Elige ergo quod vis. O filij hominum intendite, quid hic socius vester respondeat, videte quid eligat. Si inquit aliter cōmunicare nequeo, nisi castitatem promittam, melius volo differre communionem, quàm vltra meum posse ferre promissionem. O stulta responsio. O Iudaica electio. Quid respōderunt Pilato Iudæi? Non hunc, sed Barrabam. Quid respōdit filius hominis sacerdoti? Si verborū eius discutimus sensum, quid aliud respondet, nisi, nō Christum, sed scortum? Quid enim aliud dicit, quum dicit: Melius volo communionem differre, quàm castitatem promittere. O quam periculosum differre, o infelix hic differre, quando potes scire ferre. Nonne melius tibi esset tentationem sufferre, quàm communionem differre? Sufferentia quidem tentationis faceret te beatum, ista vero communionis dilatio non absoluit, sed auget reatum. Beatus enim qui suffert tentationem. Sed vę illi, qui pro amore peccandi differt communionem. Abnegate filij hominum Iudaicam impietatem, sequimini Christianam pietatem, diligite iustitiam, mūdate conscientiam. Si vultis æternam euadere damnatiōem, fugite fornicationē. At vos miseri non solum præsentem & insistentem non repellitis, sed quod peius est, absentem quæritis, fugientem retinetis. Sed quid est fugere fornicationem, nisi euitare occasionem fornicandi? Hāc ergo fugite, Christum eligite, quatenus in præsenti vita digne percipiatis eius communionem, & in futura vita ad ipsius possitis pertingere possessionem, qui viuit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus, p omnia secula seculorum, Amen.

Iacob. 1

IN

In Solennitate Sancti Ioannis Baptistæ.

Quomodo Ioannes baptista multis modis fuerit magnus.

SERMO I.

Matt.11. NTer natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.

Qui laudat, & qui glorificat Deum, & ipse laudatur & glorificatur à Deo, ipso testante: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Petrus enim quia dixit ad Christum: Tu es Christus filius Dei viui, & Christus inquit ad ipsum: Et ego tibi dico, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Sic ergo Ioãnes quia dixit de Christo: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, & Christus inquit de ipso: Inter natos mulierum non surrexit maior Ioãne Baptista. Illi de Christo cõfessi sunt veritatem, Christus de ipsis ꝓfessus est dignitatem. Quia veritatis confessio, dignitatis professionem meretur.

Luc.12.

Matt.16.

Ioan.1.

Quantus enim exstiterit Ioãnes, tam prophetica, quàm Euãgelica lectio protestatur. Fuit em̃ magnus in prædestinatione, magnus in annũciatione, magnus in conceptione, magnus in natura, magnus in persona, magnus in gratia, magnus in officio, magnus in merito, magnus in sacramento, magnus in dignitate, magnus in potestate, magnus in claritate, magnus in opinione, magnus in ꝓdicatione, magnus in passione.

Ioannes multipliciter fuit magnus.

I. Fuit ergo magnus in prædestinatione, Iuxta quod dominus ei loquitur per prophetam: Priusquam te formarem in vtero noui te. Nouit enim dominus qui sunt eius, id est, ꝓdestinauit suos. Qui per contrarium reprobis ait: Non noui vos. Secũdum quem modum dominus inquit Nathanaeli: Priusquam te Philippus vocaret, cũ esses sub ficu, noui te. Sed cum Deus oĩa nouerit antequam fiant, qd est quod specialiter dicit de Ioanne: Priusquam te formarem in vtero noui te? Sed quando quod pluribus communiter conuenit, vni specialiter attribuitur, antonomatice debet intelligi. Deus em̃ plenius nouit Ioannem: quia prędestinauit ei maiorem gratiam in præsenti, & ampliorem gloriam in futuro.

Hierem.1

2.Timo.2

Matt.7.

Ioan.1.

II. Fuit magnus in annunciatione. Quoniam apparuit angelus Zachariæ, stans à dextris altaris incensi: Ne timeas, inquit, Zacharia, quoniam exaudita ẽ deprecatio tua. Et ecce Elizabeth vxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi & exultatio: & multi in natiuitate eius gaudebunt. Idem angelus annunciauit patri natiuitatem Ioannis, qui annunciauit matri natiuitatem Iesu, videlicet Gabriel: magnum vtrobique annuncians miraculum, & virginis & sterilis partum. Ioannis autem non conceptum dicit, sed ortum. Iesu vero prædicit ortum pariter & cõceptum. Nam Zachariæ patri prædicitur: Vxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem. Sed Mariæ matri prædicitur: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomẽ eius Iesum. Quia Ioannes fuit conceptus in culpa: solus autem Christus fuit sine culpa cõceptus: vterque vero natus in gratia. Et ideo vtriusque natiuitas colitur: sed solius Christi conceptio celebratur.

Luc.1.

Luc.1.

III. Fuit magnus in conceptione: quia conceptus est, non exigente natura, sed gratia operãte: cum esset Zacharias senex, & Elizabeth sterilis, & ambo pariter processissent in diebus suis. Ecce alter Isaac natus de sene, conceptus de sterili, prænunciatus ab angelo, ꝓnominatus ab ipso, pater Iacob, qui genuit duodecim patriarchas. Ille de Abraham, iste de Zacharia. Ille de Sara, iste de Elizabeth: vterque de sene, vterque de sterili: vterque prænunciatus & prænominatus ab angelo: ille Isaac, iste Ioannes. In natiuitate Isaac ait Sara: Risum mihi fecit dominus: quicunque audierit, corridebit mihi. In natiuitate Ioannis audientes vicini & cognati quod manifestauit, vel magni

Gen.17.18

Ibidem

Luc.1

magnificauit dominus misericordiam suam cum Elizabeth, congratulabantur ei. Iuxta quod angelus prædixerat Zachariæ: Gaudium erit tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Sed Zacharias, quia non credidit angelo, mutus factus est: Abraham autem,
Gen.15 quia credidit Deo, reputatum est ei fides ad iustitiam. Isaac quasi carnalis pater, Iacob carnaliter genuit. Ioannes quasi spiritualis, spiritualiter genuit Christum. Ille duodecim patriarchas, iste duodecim apostolos generauit. Ille magnus, sed iste maior. Quoniam inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Bapti-
Matt.11
IIII. sta. Magnus existit in natura: quia de sacerdotali genere procreatus. Fuit, inquit, in diebus Herodis regis Iudææ sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia, & vxor eius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth. Nobilis de nobilibus, & iustus de iustis: quia erant ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine q̃rela. Fuit magnus
Luc.1
V. in persona: quia ipse est qui præcessit ante Deum in spiritu & veritate Heliæ, parare domino plebem suam perfectam. Propter quod & dominus dixit de illo: Ipse est Helias, qui venturus est. Iste nanque prænunciauit primum aduentum, ille prænunciabit secundum. Iste persecutionem passus est ab Herode propter Herodiadem vxorem ipsius, Ille quidem persecutionem passus est ab Achab, propter Iezabel vxorem eius. Magnus in
Matt.11
VI. gratia, vnde vocatum est nomen eius Ioannes, quod Dei gratia interpretatur: quia repletus est spiritu sancto adhuc ex vtero matris suæ, domino sibi per prophetam dicēte: Antequam exires de vulua sanctificaui te. Prius fuit renatus, quā natus, & regeneratus prius, quam generatus. Vnde vt audiuit salutatiōem Mariæ Elizabeth, infans in eius vtero exultauit. Magnus existit in officio. Iuxta
Luc.1
Hierem.1
Luc.1
VII. quod ipse prophetico verbo respondit: Ego vox clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite semitas Dei nostri. Ipse conuertit corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare domino plebem perfectam. Ipse vox verbi, præco iudicis, paranym-
Ioan.1

phus sponsi, lucerna solis, finis legis, initium Euangelij. Magnus in merito: VIII.
quia vinum & siceram non bibit, & habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca autem erant locustæ & mel syluestre. Modestus abstinentia: quia vinum & siceram non bibit: & erat esca eius locustæ & mel syluestre. Castus in continentia: quia vestimentum habebat de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: vt essent lumbi eius præ-
Matt.3
cincti, & lucernæ ardentes in manibus eius. Magnus in sacramento: nam lex IX.
Luc.12
& pphetę vsq; ad Ioannē: & ex eo regnū cœlorū euangelizatum est. A diebus autem Ioannis Baptistę regnum cœlorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Ipse est qui rationem sacramenti de seipso testatur: Qui habet sponsam sponsus est. Amicus autem sponsi stat & gaudio gaudet propter vocem eius. Propter quod & alibi dicit: Qui post me veniet, ante me factus est, cuius nō sum dignus corrigiam calciamenti eius soluere.
Matt.11
Ibidem.
Ioan.3
Ioan.1

Magnus in dignitate, sicut de eo pater inquit ad filium: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Ioannes dictus est angelus, non naturæ proprietate, sed officij dignitate: cuius excellentiam ipsa Veritas extulit, dicens: Quid existis in deserto videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam prophetā. Nam Ioannes & cum prophetis dixit futurum: Ecce veniet fortior me, Et plus quam propheta ostendit præsentem: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mūdi. Magnus in potestate, sicut in persona prophetæ dominus inquit de illo: Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce constitui te super gentes & regna, vt euellas & destruas, & disperdas & dissipes, & ædifices & plantes. Nam manus domini erat cum illo. Magnus in claritate: qa ipse erat lucerna ardens & lucēs. De qua pater per prophetam: Paraui lucernam Christo meo. Fuit enim homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Magnus in opinione. Nam ex XIII.
X.
Mal.3
Luc.7
Mar.1
Ioan.1
XI.
Hiere.1
XII.
Ioan.5
Psal 131
Ioan.1
Luc.3
istimante populo & cogitantibus omnibus

bus in cordibus suis de Ioanne, ne forte
ipse esset Christus, respondit Ioānes om
nibus dicens: Ego baptizo vos in aqua:
veniet aūt fortior me post me, qui bapti
zabit vos spiritu sancto & igne. Popu-
lus existimabat illum sublimen, sed ipse
Ioan.3. respōdit se humilem dicens: Me oportet
minui illum autem crescere. Nam qui se
Luc 14 exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat,
XIIII exaltabitur. Magnus in prædicatio-
Luc.3 ne: quia venit Ioannes in omnem regio
nem Iordanis, prædicans baptismum
pœnitētiæ in remissionem peccatorum.
Mat. 3 Facite, inquit, dignos fructus pœniten-
tiæ. Et pœnitentiam, inquit, agite, ap-
propinquabit enim regnum cœlorum.
Egregius prædicator, qui ea præcipue
prædicabat, per quæ peccatorum vera
remissio datur, id est, baptismum & pœ-
XV nitentiam.
Matt.3. Magnus in passione: quia pro verita
1 te carcerem passus, tandem capite est trū
Ioan.1. catus, baptizatus in sanguine, qui bapti
zauit in aqua.
Baptismus triplex Est autem triplex baptismus: In aqua,
in lachrymis, in sanguine. In aqua rege
nerationis. In lachrymis cōpunctionis.
In sanguine passionis. Quorum quem-
libet Ioannes ante faciem domini præ-
parauit, baptizando, prædicando & mo
Matt.11. riendo. Inter natos itaque mulierum nō
surrexit maior Ioanne Baptista. Quid
ergo? An non maior est Christus, qui
Ioan.19 natus fuit de muliere? Iuxta quod i-
pse inquit ad matrem: Mulier, ecce fili-
us tuus? Sed Christus natus est de mulie
re secundū sexum, non autem secūdum
amplexum. Natus est de muliere secun-
speciem, non secundum mollitiem. Vel
subintelligitur Propheta, cū dicit: Non
surrexit maior Ioanne baptista, videli-
cet maior Propheta. Iuxta quod domi-
Matt.11. nus ipse præmiserat: Quid existis in de
sertum videre? Prophetam? Etiam di-
co vobis, & plusquam Prophetā. Nā etsi
Christus alicubi Propheta dicatur, vt:
Matt.21. Ecce veniet Propheta magnus. & iterū:
Luc.7. Propheta magnus surrexit ī nobis: ipse
tamen dicendus est non tam propheta,
quam dominus prophetarum.
Mat.11. Quid est autem quod sequitur: Qui
minor est in regno cœlorum, maior est
Ioanne Baptista? Vt autem expositio-
nes dubias & obscuras omittamus, pla-
ne simul & plene dicamus, quia in re-
gno cœlorum, id est, in patria soli ange-
li erant, qn̄ Christus ista dicebat: qa nō-
dū ascendens in altum suā duxerat capti psal.67.
uitatem captiuam. Angelos autem ma-
iores esse quam homines Propheta lo- psal.8.
quens de Christo testatur: Minuisti eū
paulo minus ab angelis. Nam illi sunt
immortales, sed isti mortales: illi sunt im
passibiles, sed isti passibiles: illi beati, sed
isti miseri: illi triumphant, isti militant.
Ergo qui tunc minor erat in regno cœ-
lorum, maior erat Ioanne Baptista.
Nos ergo fratres & filij, qui conue-
nimus ad celebrandam natiuitatem ipsi
us, si eam digne curauerimus celebrare,
pro certo sperare debemus, quod quan
to maior est aqud Deum, tanto magis
pro nobis interueniet apud ipsum. Sed
est nobis summopere prouidendum, vt
qui in natiuitate eius gaudemus exteri-
us, in natiuitate eius interius gaudea-
mus: quia reliquiæ cogitationum diem psal.75.
festum agent domino. Non est autem Esa.48.
impijs gaudere dicit dominus, contestā
te Psalmista: Non est pax ossibus meis à psal.37.
facie peccatorum meorum: conscientia
mea me remordente. Quocirca purge-
mus animam à maculis peccatorum,
vt tantę solennitatis gaudium digne ce-
lebrare possimus. Nam qui nitet exteri- Mat.23.
us, & sordet interius, similis est, vt do-
minus ait, sepulchro deforis dealbato,
intus autem omni pleno spurcitia.
Oremus ergo fratres & filij, oremus
omnes & singuli, vt intercedente
beato Ioanne baptista nobis
det gaudiū solēnitatis ętenæ,
Iesus Christus dominus
noster, Qui est super
omnia Deus be-
nedictus in se-
cula seculo-
rum. A-
men.

briel: annuncians vtrobique miraculū, & virginis & sterilis partum. Ioannis autem non conceptum prædixit, sed ortum. Iesu vero prædixit ortum, pariterque conceptū. Nam Zachariæ patri prædicit: Elizabeth vxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomē eius Ioannem: sed Mariæ matri prædicitur: Concipies in vtero & paries filium & vocabis nomē eius Iesum. Cur hoc: nisi quod Ioannes fuit conceptus in culpa, solus autē Christus fuit sine culpa conceptus: vterque vero natus in gratia: Et ideo vtriusq; natiuitas colitur, sed solius Christi conceptio celebratur.

Verum ne longe petamus exempla, quoniam in quolibet nostrum possumus moraliter inuenire Zachariā & vxorē eius Elizabeth, quę parit ei filium, cuius nomē debet vocari Ioānes: eritq; sibi gaudium & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Elizabeth nanque vxor Zacharie, potest intelligi caro copulata spiritui. Quia sicut vir castigat & regit vxorem: ita spiritus castigare debet & regere carnem: ne forte lasciuiat & incidat in fornicationis reatum. Hęc pariet ei filium, quando spiritus per carnis officium bonum opus exercet, vt si dat eleemosynam, vestit nudum, pascit esuriētem, visitat infirmum, sepelit mortuum. Tunc vxor ipsius sicut vitis abundat in lateribus domus suæ: filij sui sicut nouellę oliuarum in circuitu mensę suę. Huius nomē debet vocari Ioānes, videlicet Dei gratia: quia nemo bonum opus sibi debet ascribere, sed gratiæ Dei nostri. Iuxta quod dicit Apostolus: Gratia Dei sum id q̄d sum, & gratia Dei in me vacua non fuit, sed gratia eius in me semper manet. Eritque sibi gaudium & exultatio, quia de bono ope gaudebit & exultabit, quod mentem lætificat & serenat. Nam mulier cum parit tristitiam habet: cum autem peperit masculū, iam non meminit pressurę propter gaudium, quia natus est homo in mūdum. Et multi in natiuitate eius gaudent: omnes videlicet boni, qui proximo suo cōgratulabuntur in bono. Propter q̄ veritat dicit: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videntes opera vestra bona, glorificent patrē vestrū qui in cœlis est.

[Left margin: Moralis sensus natiuitatis Ioannis. — Psal. 12 — 1. Cor. 15 — Ioan. 16 — Matt. 5]

Est ergo summopere prouidendum, vt qui gaudemus exterius tripudiantes in corpore, gaudeamus intus exultantes in mente: quia reliquiæ cogitationis diem festum agent domino. Non est autem impijs gaudere dicit dominus: nec est pax ossibus meis, à facie peccatorum. Quocirca purgemus animas nostras à maculis peccatorum, vitiorum, vt tantæ solennitatis gaudium digne celebrare possimus: ne forte simus ex illis qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis: & tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi, sed in puncto ad inferna descendunt: quin potius simus ex illis qui ingrediuntur in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei, in voce exultationis & confessionis sonus epulantis. Præstante domino nostro Iesu Christo, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

[Right margin: Psal. 75 — Esa. 48 — Psal. 75 — Prou. 2 — Iob. 21 — Psal. 41]

In solennitate D. Apostolorum Petri & Pauli.

Docet famam propriam non esse negligendam & multa disputat de felicitate, dignitate & potestate Petri.

SERMO I.

INterrogabat Iesus discipulos suos dicens: Quem dicūt homines esse filiū hominis? Et reliqua.

Quia corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ideo dominus interrogabat discipulos suos, non quod ignoret aliqua qui nouit omnia, sed vt ex ipsa respōsione occasionē assumat & confirmandi fidem, & remunerandi confessionem. Vnde cum Petrus dixisset: Tu es Christus filius Dei vi-

[Right margin: Matt. 16 — Rom. 10]

 ui, sta

ui, statim dominus fidem confirmans respõdit: Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Ac deinde confessionem remunerans intulit: Et ego dico tibi, cuius dicere facere est, quia tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & tibi dabo claues regni cœlorum. Prius tamẽ de aliorum opinione quæsiuit, vt eorum reprobaret errorem. Quia non est societas luci ad tenebras: & veritas plantari non potest, nisi falsitas extirpetur. Ait ergo: Quem dicũt homines esse filum hominis? Manifestum nobis tradidit exemplum, ne simus conscientia sola cõtenti, sed de fama quoque soliciti, vt & conscientiam, quo ad Deum, & famam, quo ad proximum, procuremus habere dilucidam, & studeamus seruare sere nam. Nam melius est nomen bonum quam diuitiæ multę. At illi de aliorum opinione interroganti dixerunt: Alij Ioannem Baptistam, alij autem Heliam, alij Hieremiam, aut vnum ex prophetis. Pro eo namque quod Christus baptizabat, putabant homines, sed errabant, suscitatum esse Ioannem Baptistã. Vel vnum ex duobus Prophetis, qui transeuntes Iordanem præfigurauere baptismum, id est, Heliam, vel Helizeũ. Hieremiam vero, quia legitur sanctificatus in vtero: sicque poterant errare de cæteris, quemadmodum Herodes errauerat de Ioanne. Hic est, inquit, Ioannes baptista, ipse surrexit à mortuis & ideo virtutes operantur in eo. Vos autem, quem me esse dicitis? Ac si diceret: Vos, qui nõ carnales estis, sed spirituales, vt merito debeatis iam non homines, sed dij appellari potius, sicut habetur in Psalmo: Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes, Quem me esse dicitis? Prudẽter interrogat & distincte. Ac si diceret manifestius: Homines de filio hominis ita sentiunt: vos autem de me quid sentitis? Sed q̃d possunt homines facti dij sentire de deo facto homine, nisi quod Petrus primus & præcipuus inter omnes respondit pro omnibus dicẽs: Tu es Christus filius Dei viui. Quasi dicat: Tu, non Ioannes baptista in carcere decollatus, es Christus: nõ Helias in paradisum translatus. Filius Dei, nõ Hieremias, quis ab vtero sanctificatus. Dei viui, nõ vnus ex Prophetis in cœmeterio tumulatus. Respondens autem Iesus dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Bariona est nomen Hebræum, compositum ex integro, quod est, Bar, id est, filius, & corrupto, quod est Iohanna, id est, filius Ioannis.

Sane nobis tria Euangelica lectio in B. Petro singulari quadã ꝓrogatiua cõmẽdat, felicitatẽ, dignitatẽ, & potestatẽ. De felicitate ꝓmittitur: Beatus es Simõ Bariona: q̃a caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed pater meus q̃ est in cœlis. De dignitate subiungitur: Tu es Petrus & sup hãc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portę inferi non præualebunt aduersus eam. De potestate supponitur: Et tibi dabo claues regni cœlorũ. Et quod cunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Et quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Beatus es igitur, sed nunc merito, tãdem præmio: nũc spe, tãdem re: nũc beatitudine viæ, tandem beatitudine patrię nunc beatitudine fidei, tãdem beatitudine speciei. Quia caro & sanguis.i. carnalis quilibet, sapientiæ carnis inflatus, non reuelauit tibi: sed pater meus qui est in cœlis, qui cœlestes mentes inhabitat, & eas lumine veritatis illustrat. Abscondit enim hæc à sapientibus, & reuelauit ea paruulis, qualis est Petrus, non superbus sed humilis. Vnde bene dicitur Simon, quod interpretatur obediens. Bariona, id est, filius Ioãnis, quod interpretatur Dei gratia: quia virtus obedientiæ de gratia diuina procedit.

Beatitudo ista potissimum in cognitione ac dilectione consistit, id est, in fide & charitate. Quarum vna inter virtutes est prima, reliqua præcipua. De fide namque dicit Apostolus: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Ecce fides est prima. De charitate vero idem Apostolus ait: Nunc manent fides, spes, charitas, tria hæc: Maior autem his est charitas. Ecce charitas est præcipua.

De

[Marginal notes: 2.Cor.6. — Famę bonæ curam habẽdam esse. — Prou.22 — 4.Reg.2 — 4.Reg.2 — Hiere.1. — Matt.14 — Psal.81 — 4.Reg.2 — Prerogatiuę Petri. — Matt.11 — Heb.11 — 1 Cor.13]

Heb.11 Abac.2 1.Cor.13 De fide legitur: Sine fide impossibile est placere Deo: quia iustus ex fide viuit. De charitate dicitur: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Ecce vtraq; est necessaria. Matt.9 Nam de fide dominus ait: Fides tua te Luc.7 saluam fecit, vade & amplius noli peccare. Idẽ dicit de charitate: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Vtramque dominus requisiuit à Petro. Fidem, quando concessit claues. Ioan.21 Charitatem, quando sibi commisit oues. In concessione clauium, de fide interrogans requisiuit: Vos autem quem me esse dicitis? Et Petrus respondit: Tu es Christus filius Dei viui. In commissione ouium de charitate requirens interrogauit: Simon Ioannis diligis me plus Ibidem. his? Et ille respondit: Domine tu scis, quia amo te. Sed de fide semel tãtum interrogans requisiuit: quia vnus est Deus, vna fides, vnum baptisma. De charitate vero requirens tertio simul interrogauit: qa tres debemus ex charitate diligere, Deum, nosipsos & proximum. Di- Deut.6 Matt.22 liges, inquit, dominum Deum tuũ. Ecce primum. Et sicut teipsum. Ecce secundum. Diliges proximum. Ecce tertium. Cum ergo dominus tertio requisisset à Petro: Simon Ioannis diligis me plus his? & ille tertio respondit: Domine, tu scis quia amo te, tertio quoque pręcepit oues pascendas. Ac si diceret: Pasce verbo, pasce exemplo, pasce præsidio. Pasce verbo prędicationis, pasce exemplo conuersationis, pasce præsidio defensionis. O pastor bone, pastor sancte, pastor egregie: quia animam tuam pro tuis ouibus posuisti, sicut dominus ipse prædixerat: Cum esses iunior cingebas te & ibas vbi volebas: cum autem senueris extendes manus tuas, & alius te cinget Ioan.21 & ducet quo tu nõ vis. Hoc autem dicebat significãs qua morte clarificaturus esset Deũ. Vnde & alibi sibi ait: Sequere me. Quasi diceret: Sequere me in genere mortis, videlicet in patibulo crucis.

Claues autem concedens quęsiuit de Ibidem. fide: quia claues non nisi fidelibus conceduntur. De quibus qui male sentiunt in præsenti, malum vtiq; sentient in futuro: quoniam qui non credit iam iudi- Ioan.3 catus est. Oues vero committens interrogauit de charitate: quia non est pastor sed mercenarius, qui pascit oues cupiditate lucri, non aũt amore Dei.

Qualis enim & quanta fuerit fides Non pastor sed mercenarius quis. Petri, sua perfectio indicauit: Tu es, inquit, Christus filius Dei viui. Nam corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem. Duas autem confitetur in Christo naturas, & vnam per- Rom.10 sonam. Naturam humanam, cum dicit: Tu es Christus, quod interpretatur vnctus, secundum humanitatem, sicut ei dicitur à Propheta: Vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Psal.44 Naturam diuinam cum ait: Filius Dei viui. Non enim quis naturaliter potest esse filius alicuius, quin habeat naturam ipsius. Quia sicut non potest esse filius hominis nisi homo, ita non potest esse filius Dei viui, nisi Deus. Vnde pater inquit ad filium: Filius meus es Psal.2 tu, ego hodie genui te. Qui de sua & patris vnitate secundum naturam diuinã sic aiebat: Ego & pater vnũ sumus. Por- Ioan.10 ro sicut inter patrem & filium est diuersitas in personis, sed vnitas in natura: Ita inter diuinitatem & humanitatem est diuersitas in natura, sed vnitas in persona. Nam sicut anima rationalis & caro vnus est hõ, ita deus & hõ vnus est Christus. Propter q̃d Petrus respõdit: Tu es, inqt, Christus, non Christi: tu es filius, & nõ filij: quia q in deitate erat Dei filius, idẽ ipse factus est in humanitate hominis filius. Quia natura nomẽ est generis, persona vero nomen est iuris. Tu ergo discretiue, nõ alius: quia multi pseudopro- Mar.13 phetæ venient in nomine tuo dicentes: Ego sum Christus. Sed tu solus es, non putatiue, sed substantiue. Nã & Ioannes reputatus est Christus, quod de se ipse Ioan.1 negauit: Non sum, inquiens, ego Christus: sed qui desursum venit, super omnes est. Tu es Christus, videlicet vnctus, non vnctione humana, secundum quã multi sunt Christi, Iuxta quod legitur: Nolite tangere Christos meos: sed Psal.88 vnctione diuina, secundum quam vnus tantum est Christus. Quoniam vnxit te Deus tuus oleo letitiæ præ consorti- Psal.44

vitia videlicet & peccata, quæ ad infernum introducunt: quia nec peruersitas, nec aduersitas Ecclesiam possunt vllo modo deijcere. Iuxta quod Veritas ait:
Matt.7 Flauerunt venti, venerunt flumina, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petram: & ideo portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum.

Potestas Petri in duobus. Potestas autem in duobus maxime commendatur, videlicet, in absolutione peccatorum, & operatiõe miraculorum. Licet enim communem cum alijs dimittendi peccata potestatem acceperit, non tamen sine rationali causa solus legitur
Matt.18 interrogasse Iesum: Si peccauerit in me frater meus, dimittam ei vsque septies? & ei soli legitur respondisse Iesus: Non dico tibi vsq; septies, sed vsq; septuagies se
Septenarius numerus vniuersitatis. pties. Septenarius enim numerus vniuersitatis est, quoniam omne tẽpus septenario dierũ numero cõprehenditur. Quid ergo septenarius numerus per seipsum multiplicatus hoc loco significat, nisi vniuersorũ vniuersa peccata? Sic ergo soli Petro precipitur, vt si peccauerit in se frater suus dimittat ei: non tantum septies, sed vsq; septuagies septies, quia solus Petrus in terra dimittere potest vniuersorũ vniuersa peccata. Nam & sunt quædam peccata, quorum absolutio soli Petro est reseruata. Hic est qui tanta virtute polle-
Acto.3.4. bat ad facienda miracula, vt de ipso legatur, quod augebatur virorum ac mulierũ
Acto.5 credentium in Christo multitudo, ita vt in plateis eijcerent infirmos, & ponerẽt in lectulis & grabatis, vt veniente Petro saltem vmbra illius obumbraret quẽquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis. Cõcurrebat autẽ & multitudo vicinarum ciuitatum Hierusalem, afferentes ægros & vexatos à spiritibus immũdis, qui curabantur omnes. In hoc vere completũ est quod Veritas ait: Qui
Ioan.14 credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horũ faciet. Vna quidem est clauis Dauid, quæ claudit & ne-
Apoc.3 mo aperit, aperit, & nemo claudit: quæ vni Petro duas claues commisit, propter
Claues duę Petro cõmissę. illam excellẽtissimam fidem, quæ in vno Christo duas naturas veraciter recognouit. Petrus ergo per claues acceptas, & claudit & aperit. Claudit cum ligat, aperit cum absoluit. Et quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Clauis quidem discernit & diiudicat, claudit & aperit. Inter interiores & exteriores discernit & diiudicat: ingredientibus & egredientibus claudit & aperit. Et quidem prima clauis intelligitur scientia discernendi & diiudicandi, secunda clauis intelligitur potentia ligandi & absoluendi. Necessaria quidem est clauis scientiæ ad discernendum inter lepram & lepram, inter bonum & malum, inter lucem & tenebras, inter sanctum & prophanum. Nam vę qui dicunt bonum malum, & malum bonum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: viuificantes animas quæ non viuunt, & mortificantes animas quæ non moriuntur. Verum scientia discernendi non semper est clauis: quoniam etsi quidam discernere sciant, discernere tamen non possunt: qa non habent clauem potentiæ, sine qua scientia non est clauis. Prouideat ergo sibi pastor ecclesiæ, vt clauem potentiæ sine claue scientiæ non recipiat, quia scriptum est in propheta: Tu scientiam repulisti, & ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi. Nam labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius. Qui noluit intelligere, vt bene ageret. Iniquitatem meditatus est in cubili suo. Cõtra quos dominus ait: Ipsi non cognouerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam. Clauis ergo scientię necessaria fuit Petro cum claue potentię: vt quodcunque ligauerit is super terram, sit ligatum & in cœlis: & quodcunq; soluerit is super terram, sit solutum & in cœlis. Quid ergo? Nonne sacerdos iusto quandoq; deceptus errore ligat aliquem super terrã, qui quoniam innocens est, nõ est à Deo ligatus in cœlis? Sane licet in vinculo ligationis huiusmodi adhibeatur clauis sciẽtiæ, vq; scientia impermixta est falsitati, sed opinio quædam, quæ licet sit iusta, tamẽ est falsa: cum tamẽ sententia ligationis iuste fertur ex animo & ex ordine, q ligatur sic sup terram, nihilominus ligat & in cœlis: quia ligationem illã curia cœlestis approbat & confirmat. Est ergo talis & solutus & ligatus in cœlis: sicut

ficut eft & ligatus & folutus in terris. Ligatus eft ex fententia: folutus à culpa.

Ligatio duplex.

Eft ergo duplex ligatio, culpæ videlicet & fententiæ. Vnde fæpe contingit, quod non femper iftæ folutiones fefe pariter comitantur. Quod dominus ipfe in folutione Lazari myftice defignauit: qui prius mortuum fufcitauit, & poftea iuffit apoftolis, vt foluerent fufcitatum. Soluit autem facerdos, non tantum oftendendo folutum: & ligat, non tantum oftendendo ligatum: fed ligat & foluit fubtrahendo, vel reftituendo fuffragia ecclefiaftica & facramenta diuina. Forte nunc foli Petro ficut promifit, ita commifit claues Ecclefiæ, fpecialiter quidem & principaliter: vel poft refurrectionem cum aliis generaliter & communiter, quando infufflauit, & ait: Accipite fpiritum fanctum: quorum remiferitis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta funt.

Oues Chrifti tribus modis pafcendę.

Habeat ergo fidem qui recipit claues, habeat charitatē qui fufcipit oues: quas vtique tribus modis pafcere debet: quia tertio iubetur vt pafcat. Sunt enim tres ordines fidelium in Ecclefia, Noe, Daniel, & Iob, id eft, prælati, continentes, & coniugati: quos Ezechiel vidit in vifione faluos. Quos pafcere debet prælatus, verbo, exemplo, & facramento. Verbo doctrinæ, exemplo vitæ, facramento Euchariftiæ. Sic oues fibi commiffas pauit beatus Petrus, quem generaliter orbis fe gaudet patrem habere, fed fpecialiter vrbs fe gloriatur habere patronum. Per eum enim facta eft veritatis magiftra, quæ fuerat caput erroris. Et longe nunc excellentior eft in apoftolico magifterio, quam olim fuerat in imperiali principatu: cuius etiam magifterio ipfe Romanus princeps nofcitur effe fubiectus. In ea nunc viget cœleftis autoritas, in qua quondam vigebat terrena poteftas: ad illud dignitatis prouecta faftigium, vt eius fententia, quæ profertur in terris, etiam obferuetur in cœlis. Super animas quoque iudiciariam optinet poteftatem, vt eas & foluere valeat & ligare. Ipfum ergo patrem & patronum noftrum fratres & filii deprecemur, quatenus à peccatorum vinculis abfolutos nos ad regna cœleftia fuis meritis intro ducat. Præftante domino noftro Iefu Chrifto, qui eft fuper omnia Deus benedictus in fecula feculorum, Amen.

In eadem Solennitate.

Quomodo per mare feculum, per nauim Ecclefiam, per maris altitudinem Romam, & per rete prædicationem accipere debeamus.

SERMO II.

DVC in altum, & laxate retia veftra in capturam. Luc.5

Cum Iefus afcēdiffet in vnam nauim, quæ erat Simonis, & fedēs doceret de nauicula turbas, vt loqui ceffauit, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia in capturam. Cui Simon refpondit: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete. Quod cum feciffent, concluferunt pifcium multitudinem copiofam. Si aquæ multæ funt populi multi, profecto Apoc.19
mare magnum eft totum feculum. De quo legitur: Hoc mare magnum & fpa- pfal.103
tiofum manibus, illic reptilia, quorum non eft numerus: animalia pufilla cum magnis, illic naues pertranfibunt. Sicut

Mari comparatur feculum.

enim mare femper eft turbulentum & amarum, ita feculum in amaritudine femper & turbatione confiftit. Nufquam enim eft pax & fecuritas, nufquam requies & tranquillitas, fed vbique timor & tremor, vbique labor & dolor. Mundus 1.Ioan.5
enim in maligno pofitus eft. Rifus do- prou.14
lore mifcebitur, & extrema gaudii luctus

ctus occupat. Merito ergo clamabat
Rom.7 Apostolus: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et
Psal.141 Iob.5 Psalmista dicebat: Educ de carcere animam meam. Auis enim nascitur ad volatum, & homo nascitur ad laborem.
Eccl.1 Cuncti dies eius laboribus pleni sunt & ęrumnis: nec per noctem requiescit mēs
Eccli.40 eius. Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super omnes filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. In mari minores pisces à maioribus deuorantur, & in seculo minores homines à maioribus
Psal.13 opprimuntur. Qui deuorant, inquit, plebem meam sicut escam panis, Deum nō inuocauerunt, illic trepidauerunt timo-
Eccli.13 re, & cæt. Venatio leonis onager in eremo: sic pascua diuitum pauperes. Quicquid delirant reges plectuntur Achiui.
Altitudo maris Altitudo maris istius, de qua Christus inquit ad Petrum, Duc in altum, est Roma, quę primatum & principatum super vniuersum seculum obtinebat & obtinet: quam in tantum diuina dignatio voluit exaltare, vt cum tempore paganitatis sola dominium super omnes gentiles habuerit, Christianitatis tempore sola magisterium super fideles habeat vni-
Romanę vrbis dignitas quanta. uersos. Dignum ergo Deus prouidit & congruum, sed & congruum prouidit & dignum: vt ille qui erat princeps Ecclesiæ, sedem constitueret apud vrbem, quæ tenebat seculi principatum: & ideo dominus inquit ad Petrum: Duc in altum. Quasi diceret: Vade Romam, te & cum tuis transfer ad vrbem, & laxate ibi retia in capturam. Ecce liquido patet, quantum Deus vrbem istam dilexerit, vt eadem esset sacerdotalis & regia, imperialis & apostolica, obtinens & exercens non solum dominium super corpora, verum etiam magisterium super animas. Longe nunc maior & dignior autoritate diuina, quam olim potestate terrena. Per illam habens claues regni cœlorum, Per istam orbis terrarum regens habenas. Ne vero tantæ dignitatis honor, vel potius tanti donoris dignitas ad aliam ciuitatem quacunque ratione transiret, sed in hac vrbe iuxta dispositionem perpetua lege maneret: quum Petrus persequutionem fugiens infidelium vrbem exisset, apparuit ei dominus iuxta vrbem: Cui quum Petrus dixisset: Domine, quo vadis, respondit: Vado Romam iterum crucifigi. Quod Petrus intelligens pro se dictum, vt videlicet caput crucifigeretur in membro, redijt ad vrbem: quam tandem in crucis patibulo suo sanguine consecrauit. Habuit autem socium beatissimum Paulum. Vnde cum singulariter præmittitur: Duc in altum, pluraliter subditur: & laxate retia in capturam, quia solus Petrus tanquam vniuersalis princeps Ecclesiæ in altitudinem supremæ prælationis ascendit, sed ipse cum Paulo retia prædicationis ad capiendos homines in vrbe laxauit. Et quidem non sine diuina prouidentia creditur dispensatum, vt vbi duo fratres secundum carnem, Remus & Romulus, qui vrbem istam corporaliter condiderunt, honorabilibus iacent tumulati sepulchris: ibi duo fratres secundum fidem, Petrus & Paulus, qui vrbem istam spiritualiter fundauerūt, gloriosis requiescant basilicis tumulati. Petrus ab ea parte vbi sepultus est Romulus, & Paulus ab illa vbi Remus est tumulatus: vt hinc inde locati, ciuitatem istam suis patrocinijs tueantur. Vnus ergo in altum, sed ambo retia laxauerūt in capturam.

Porro, sicut nauis Ecclesia, mare seculum, altitudo Roma, sic rete intelligi- Retia qd designent
tur prædicatio. Rete nanque de diuersis filis & cordis connectitur, & prædicatio de diuersis autoritatibus & rationibus confirmatur. Debet enim prouidus prædicator secundum diuersitatem rerum & personarum formare sermonem, vt modo loquatur de virtutibus, modo de vitijs, quandoque de præmijs, quandoque de pœnis, aliquando de misericordia, aliquando de iustitia inter dū simpliciter, interdū subtiliter, secundū historiam & secundū allegoriā, secūdū anagogen, & secūdum tropologiam, per autoritates & rationes, p similitudines & exēpla, vt singula quæq; locū tenant sortita decēter. Ista sunt fila, istę sunt cordę, de quibus rete connectitur, id est, prædicatio confirmatur. Docet hoc egregius prædicator, qui de seipso sic ait: Sapi-

1.Cor.2 Sapientiam loquimur inter perfectos: inter vos autem non iudicaui me scire
1.Cor.3 aliquid, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Et iterum: Non potui loq vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Retibus autem & pisces & volucres & bestiæ capiuntur. Sed pisces in aqua, volucres in aere, bestiæ capiuntur in terra. Pisces intelliguntur luxuriosi, volucres superbi, bestiæ violenti. Quum ergo prædicator sermonem format contra luxuriam, superbiam & violentiam, inducens autoritates & rationes, similitudines & exempla, vt reuocet luxuriosos ad continentiam, superbos ad humilitatem, violentos ad mansuetudinem: tunc vtique laxat retia prædicationis, vt capiat pisces in aqua, volucres in aere, bestias in terra. Et captos non mortificat, sed viuificat: non occidit, sed alit: non deserit sed custodit. Hæc ergo retia beatissimi Petrus & Paulus laxauerunt pariter in capturam: per quorum prædicationem Roma conuersa est ab errore ad veritatem, à vitijs ad virtutes. Omnes ergo beatos apostolos Roma debet communiter venerari, sed hos duos quasi primos & præcipuos, quasi patres & patronos ipsius debet specialiter & principaliter honorare: quatenus meritis & precibus eorum adiuta, ita nunc salubriter conseruetur in terris, vt tandem feliciter coronetur in cœlis. Præstante domino nostro Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

Pisces, volucres et bestiæ quid mystice designent.

IN SOLENNITATE beatissimæ Mariæ Magdalenæ.

Quomodo septem modis humana mortalitas deliquit, & dæmon tripliciter hominem vexat, itē quomodo Maria magdalena septem dæmonijs fuerit obsessa, & de peccato illius & pœnitentia ac satisfactione.

SERMO I.

VBI abundauit delictum, superabundauit & gratia. Rom.5 Propositum vobis Apostoli verbum, certum est in Maria Magdalena fuisse completum: in qua videlicet abundauit delictum, superabundauit & gratia.

Septem modis mortalitas humana deliquit. In corde, in ore, in opere: per ignorantiam & impotentiam, per negligentiam & inuidentiam. Hæc sunt fortasse illa septem dæmonia, quæ iuxta testimonium Euangelicum de Maria Magdalena Christus eiecit. Videlicet, peccatum cogitationis in corde, peccatum locutionis in ore, peccatum executionis in opere: delictum simplicitatis per ignorantiam, delictum fragilitatis per impotentiam, delictum securitatis per negligentiam, & delictum malignitatis per inuidentiam. Non enim credendum est eam corporaliter à septem dæmonijs, sed spiritualiter à septem vitijs fuisse vexatam.

Tripliciter enim dæmon hominē vexat. Primo per culpam, auferendo gratuita. Secundo per pœnam, lædendo naturalia. Tertio per iacturam, inferendo discrimina. De primo legitur: Homo qdam descendebat ab Hierusalē in Hiericho, & incidit in latrōes, qui despoliauerunt illum, & plagis impositis abierunt semiuiuo relicto. De secundo legit: Erat Iesus eijciens dæmonium, & illud erat mu-

Dæmon tripliciter hominem vexat.

I. Luc.10

II. Luc.11

mutum. Ab effectu videlicet: quia mutum effecerat. De tertio legitur, quod Satan percussit Iob à planta pedis vsque ad verticem vlcere pessimo, omnibus prius ablatis: ita quod sedens in sterquilinio sanie em testa radebat. Vexabant ergo septem dæmonia Mariam Magdalenam, per culpam: quoniam eam septē modis, non solummodo delinquēdi, sed etiam peccandi seduxerant. Inter delictum & peccatum distinguitur: quia delictum in omittendo, peccatum in committendo consistit. Delictum est non agere faciendum, peccatum est facere non agendum. Hinc dominus in Leuitico districte præcepit hostias offerri pro peccato, & pro delicto. Deliqt & peccauit igitur in corde, deliquit & peccauit in ore, deliquit & peccauit in opere. Deliquit in corde, cū descendētes bonas cogitationes abiecit: peccauit in corde, cum ascendentes cogitationes malas recepit. Bonæ namq; cogitationes descendunt à Deo, secundū q̄d Iacobus apostolus ait: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est descendēs à patre luminum. Male cogitationes ascendunt ab homine, secundum quod dominus inquit apostolis: Vt quid cogitationes ascendūt in corda vestra? Deliquit in ore cum tacuit veritatem, peccauit, cum protulit falsitatem. De primo dicit Propheta: Væ mihi, quia tacui. De secundo dicit Psalmus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Deliquit in opere cum bonum omisit, peccauit in opere, cum malum cōmisit. E contra præcipitur: Declina à malo, & fac bonum. Fuit autem eius peccatum magnum, multum, notorium. Magnum fuit: quia septem dæmonia Christus de ea deiecit. Multum: quia dimissa sunt ei peccata multa. Notoriū: quia mulier erat in ciuitate peccatrix. Omnibus ad eam patebat accessus: nec quisquā patiebatur ab ea repulsam. Sed vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Nam quia magnum fuit eius pctm, magno satisfecit dolore: quia multum, mul to satisfecit labore: quia notorium, notabili satisfecit pudore. Hæc tria sunt, quæ dignam satisfactionem perficiūt, dolor in corde, pudor in ore, labor in opere. Vt iuxta Salomonis sapientiam, per quę qs peccauit, per hæc torqueat. Veniens ergo peccatrix ad fontem misericordię ab soluenda, magno dolore turbata, lachrymis pedes eius rigauit: notabili confusa pudore, stetit retro secus pedes ipsius, & osculabatur eos. Erubescēs ante faciem domini apparere, sed tacēs ore, clamabat corde: Domine tu scis insipientiam meā, scelera mea & delicta mea à te non sunt abscondita. Ecce quæ non erubescit conuiuas, dominum erubescit: quoniam illi cōtemplantur exterius, dominus autem interius contemplatur. Et illa quidē longe turpior erat intus in conscientia, quā foris in fama. Multo labore deuota attulit alabastrum vngenti, & vnxit pedes ipsius. Nec semel hoc tantum egit, sed sæpius. Primo, cum in domo Simonis pharisæi pedes domini vnxit. Secundo, cum in domo Simonis leprosi super caput eius vngentum effudit. Tertio, cum emit aromata, vt veniens vngeret corpus Iesu. Profundum in his est sacramentum, sed alias exponendum. Delictum itaque cordis purgauit lachrymis, delictū oris purgauit osculis, delictū operis purgauit vngentis. Hęc est mutatio dexteræ excelsi. Sicut enim exhibuerat membra sua seruire immunditiæ ad iniquitatem, ita, secundum exhortationem apostoli, exhibuit ea seruire iustitiæ in sanctificationem. Quinque enim sunt sensus corporei, visus, auditus, gustus, odoratus & tactus. His quinque sensibus abundauit in Magdalena delictum, his quinque sensibus superabundauit & gratia. Deliquit oculis: quia fornicatio mulieris in extollentia est oculorum. Sed in oculis satisfecit, iuxta quod scriptum est: Maria stabat ad monumentum plorans. Dum ergo fleret inclinauit se, & prospexit in monumentum. Deliquit auribus: quia conuertit auditum ad fabulas vanitatis. Sed & auribus satisfecit. Iuxta quod scriptum est: Maria sedebat secus pedes domini, & audiebat verba illius. Deliquit naribus: Circulus enim aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua. Sed & naribus satisfecit. Iuxta quod scriptum est: Maria accepit libram vngenti nardi pistici preciosi, & vnxit pedes IESV, & domus repleta est ex odore vngenti. De-

Marginalia (left column): III. · Iob.1 · Distinctio inter delictum et peccatum. · Leuit.5.10 · Iacob.1 · Luc.14 · Esa.6 · Psal.5 · psal.33.36 · Mar.16 · Luc.7 · Ibidem · Rom.5 · Satisfactio nem tria perficiūt. · Sap.11

Marginalia (right column): Psal.68 · Luc.7 · Ioan.12 · Matth.26. · Mar.16 · Psal.76 · Rom.6 · Eccl.26 · Ioan.20 · Luc.10 · Prou.11 · Ioan.12.

Deliquit labijs: quia fauus distillãs labia
Pro.5. meretricis, & nitidius oleo guttur eius.
Sed & labijs satisfecit. Iuxta quod scri-
Luc.7. ptum est: Maria stans retro secus pedes
Pro.14. domini osculabatur eos. Deliquit mani
bus: quia mulier insipiens domum con-
structam manibus destruit. Sed & ma-
nibus satisfecit. Iuxta quod scriptum est:
Luc.7. Maria lauit pedes Iesu, & capillis capitis
sui tersit.

Verum in his deliquit & peccauit per
ignorantiam & fragilitatem: deliquit &
peccauit per negligentiam & malignita
Rom.5. tem. Sed vbi abundauit delictum, super-
abundauit & gratia. Nam contra deli-
ctum ignorantiæ suscepit in Dei cõtem-
platione scientiam. Et contra peccatum
fragilitatis, assumpsit in Christi passione
constantiam. Rursus, contra delictum
negligentiæ, pium exercuit operationis
obsequium. Et contra peccatum mali-
gnitatis, benignum exhibuit dilectionis
officium. De contemplationis sciẽtia cõ
Luc.10. mendatur a domino: Maria, inquit, opti
mam partem elegit, quæ non auferetur
ab ea. Sedebat enim secus pedes domini,
& audiebat verbum illius. De mentis cõ
stantia commendatur ex eo, quod cum
discipuli relicto Christo fugissent, Ma-
ria Christum vsque ad crucem sequuta
Ioa.19. est. Stabat enim iuxta crucem Iesu mater
eius, & soror matris eius Maria Cleo-
phæ, & Maria Magdalene. De operatio
nis obsequio commendatur à domino:
Mat.26. Quid, inquit, molesti estis huic mulieri?
Opus bonum operata est in me. Mittẽs
enim hoc vngẽtum in corpus meum, ad
sepeliendum me fecit. De dilectionis of-
ficio commendatur ex eo, quod dimissa
Luc.7. sunt ei peccata multa, quoniam dilexit
multum. Charitas enim operit multitu-
Pro.10. dinem peccatorum. Diligebat Maria do
minum, quoniã dominus diligebat Ma
Ioan.11. riam, dicente scriptura: Diligebat Iesus
Martham & sororem eius Mariam &
Lazarum. Fleuit Maria pro domino: qa
dominus fleuit pro Maria, dicẽte scriptu
ra: Iesus vt vidit Mariam plorantem, tur
Ibidem bauit semetipsum, & lachrymatus est.
Sed illa flebat, quærens viuentem cum
Ioan.20. mortuis: iste flebat reuocans mortuum
ad viuentes, secundum quod legitur: Ie-
Ioan.11. sus ergo rursus fremens in semetipso cla
mauit voce magna, dicens: Lazare veni
foras. Et statim prodijt, qui mortuus fu
erat. Abundauit igitur in Magdalena de Rom.5.
lictum, quia multis fuit vitijs irretita.
Superabundauit & gratia, quoniam fu-
it virtutibus vniuersis exornata. Quæ-
dam enim vitia sibi inuicẽ aduersantur,
vt alia cum alijs haberi non possint: sed
vniuersæ virtutes sibi inuicem suffragan
tur, vt aliæ sine alijs haberi non pos-
sint.

De cætero fratres, quia quæcunque Rom.15.
scripta sunt, ad nostram doctrinam scri-
pta sunt, exemplo beatæ Mariæ Magda
lenæ conuertamur ad dominum: quoni
am pius est & multum misericors, & præ Iocl.2.
stabilis super malitia. Nõ enim vult mor Ezech.18.
tem peccatoris, sed magis, vt cõuertatur
& viuat. Sit ergo nobis eius exemplo do
lor contritionis in corde, pudor confes-
sionis in ore, labor satisfactionis in ope
re: quatenus dolore contritionis delea-
tur peccatum cogitationis, vt puella, su- Mat.9.
scitetur in domo. Pudore confessionis
abluatur crimen locutionis, vt adole-
scens suscitetur in porta. Labore satisfa- Luc.7.
ctionis purgetur facinus actionis, vt su-
scitetur Lazarus de sepulchro. Illo mise- Ioan.11.
ricorditer concedente, qui primo beatæ
Mariæ Magdalenæ suæ resurrectionis Ioan.20.
gaudium intimauit, Dominus noster Ie
sus Christus, qui est super omnia Deus
benedictus in secula seculorum,
Amen.

In Festo beati Petri ad Vincula.

Allegorica huius diei Epistole expositio.

SERMO I.

MISIT

Acto.12 Isit Herodes rex
manus, vt afflige-
ret quosdam de
ecclesia. Occidit
autem Iacobũ fra
trem Ioannis gla
dio. Videns autẽ
quia placeret Iu-
dęis, apposuit vt apphenderet & Petrũ.
Quia plane videmus historiam, ple-
ne inuestigemus allegoriam: sub litera
spiritum, quasi sub cortice nucleum re-
Ioan.6. quirẽtes. Quia spiritus est qui viuificat,
caro non prodest quicquam. Misit er-
Herodes qd mystice go Herodes rex manus, vt affligeret
quosdã de Ecclesia. Herodes diabolus,
Iudæi dæmones. Ille rex Iudeorum, iste
Iob.41 rex dæmonum. Ipse enim est rex super
omnes filios superbiæ. Herodes itaque
rex misit manus vt affligeret quosdam
de ecclesia: quia diabolus potestatem ex
ercet, vt flagellet aliquos de congregati
Iacobus quid. one fidelium. Occidit autem Iacobum
fratrẽ Ioannis gladio, qñ seducit aliquẽ
iustũ: fratrẽ Ioannis, quasi germanũ gra
tiæ: quia nemo iustus nisi per gratiam.
Occidit eum gladio, quando separauit
illum à capite Christo, quia caput viri
1.Cor.11 Christus, caput Christi Deus. Videns
autem quia placeret Iudæis, apposuit vt
apprehenderet & Petrum. Lætantur dę
mones cum malefecerint, & exultant in
Prou.2 rebus pessimis. Et ideo videns Hero-
des quod occisio iacobi placeret Iudęis,
id est, cognoscens diabolus, quod sedu
ctio iusti placeret dęmonibus, apposuit
vt apprehẽderet & Petrum. Non quem
libet iustum, non qualẽcunque fidelem:
Petrus qd repręsẽtet Iob.40 sed ipsum Petrum prælatum Ecclesiæ.
Absorbet enim fluuium & non mirabi
tur, & habet fiduciam quod Iordanis in
fluat in os eius. Esca enim electa est ci-
bus ipsius. Nam si sacerdos, qui est vn-
Leuit.4 ctus, peccauerit, facit delinquere popu-
lum. Erat autem dies azymorum. Sicut
Peccatum aggrauantia duo. personæ sublimitas peccatum exagge-
rat, ita solennitas temporis delictum au
gmentat. Et ideo non in quolibet tem-
pore apposuit Herodes apprehendere
Petrum, sed in diebus azymorum: quan
do propter solennitatẽ maiorẽ, si delinq
tur, magis peccat. An non Petrum apprẽ
hendit Herodes, quando Petrus contra
suam promissionem tertio Christum ne
gauit? Apprehendit quidem, sed non oc
cidit: quia respexit dominus Petrum.
Nos ergo fratres, & apprehensionis
modum, & ereptionis ordinem attenda
mus, vt caueamus nobis ne capiamur: et Captionis mystic̨ modus.
si forte capti fuerimus, prouideamus no
bis vt liberemur. Cum enim Herodes ap
prehendisset & Petrum, misit eum in car
cerem: quia cum diabolus seducit præla
tum, inducit illum in consuetudinem,
vt fœteat, quasi quatriduanus in monu
mento. Quia grauis carcer est praua con Carcer diaboli quid.
suetudo, de qua nõ facile quis educitur,
nisi per Dei gratiam liberetur. Quoniam Prou.18
impius cum venerit in profundum vitio
rum, contemnit. Tradens eum quatuor
quaternionibus militum custodiẽdum,
id est committens eum quatuor princi-
pibus dęmonum retinẽdum. Sicut enim
q̃tuor sunt pricipales virtutes, videlicet,
iustitia, fortitudo, prudentia, tẽperãtia: Quatuor modi peccandi.
ita sunt q̃tuor pricipales modi peccãdi,
qbus dęmones peccare faciũt hoĩes & se
ducunt. Per fragilitatem, & simplicitatẽ:
per malignitatem & securitatem. Siue
per impotentiam & ignorantiam: per in
dustriam & negligentiam. Per impo- I.
tentiam vel fragilitatem, contra fortitu-
dinem. Per ignorantiam vel simplici
tatem, contra prudentiam. Per indu- II.
striam & malignitatem, contra iustiti- III.
am. Per negligentiam vel securitatem, IIII.
contra temperantiam. Non est enim pec
catum, quod non modorum istorum a-
liquo committatur. Isti sunt quatuor il-
li quadrantes, de quorum vltimo veri-
tas dixit in Euangelio: Non exiet hinc, Matt.5
donec reddat nouissimum quadrãtem,
id est, donec soluat in pœna quicquid
commisit in culpa. Tradidit ergo eum
quatuor quaternionibus militum custo
diendum, volens post Pascha produce-
re eũ populo. Festo durante noluit eum
producere populo, id est, tradere eum dę
monibus puniendum, vt quia peccatũ Iaco.1
consummatum generat mortẽ, eũ retru
derent in infernum. Et Petrus quidem
seruabatur in carcere: quod mystice fit,
quando prælatus fouetur in praua con-
suetudine. Oratio autem fiebat ab eccle-
sia sine intermissione ad Deum pro eo.
Ex hoc patet quantũ valeat deprecatio, Oratio

quantum valeat. modo assidua: qñquidem per orationẽs
Iacob.5 ecce peccator de praua consuetudine li-
Ecclesia pro sũmo pontifice orare debet. berat. Ex hoc quoque colligitur, quod
vniuersalis ecclesia pro summo pontifi-
ce sine intermissione debet orare. Cum
autem producturus eum esset Herodes,
in ipsa nocte erat Petrus dormiens in-
ter duos milites, vinctus cathenis dua-
bus. Qui iacet in culpa, dormit in no-
Ioan.3 cte. Nam qui male agit, odit lucem, &
ideo Petrus in ipsa nocte erat dormiẽs
inter duos milites, vinctus cathenis dua
Cathenę duę mystice quid. bus. Duæ cathenæ sunt cupiditas & con
cupiscentia, vna mentis, altera carnis.
Duo milites sunt duo dęmones, qui ten
tant per cupiditatem rerum, & concu-
piscentiã mulierum. Ideoque Petrus e-
rat dormiẽs inter duos milites, vinctus
cathenis duabus: & custodes ante osti-
um custodiebant carcerem. Ostium per
quod intratur ad carcerem, est opus per
quod intratur ad consuetudinem. Osti-
um ergo carceris custoditur, quando
peccatum consuetudinis frequentatur,
Custodes ante ostiũ quid mystice signẽt. Illi qui custodiunt carcerem ante osti-
um, sunt libertas peccandi, & voluptas
peccati. Nihil enim magis fouet consue
tudinem prauam, quam delectatio cul-
pę, & impunitas pœne.

Et ecce angelus domini astitit, & lu-
Liberationis ordo quis. men refulsit in habitaculo. Hactenus
modum captionis audistis, amodo li-
berationis ordinem audiatis. Herodes
apprehendit Petrum, & misit eum in car
cerem. Angelus autem domini, non in-
stigator aut hostis, sed visitator & cu-
stos, astitit ad protegendum & liberan-
dum: & ideo lumen gratiæ refulsit in ha
bitaculo, quod tenebris peccatorum fue
rat obscuratum: percussoque latere Pe-
Cap. 2. tri, lancea charitatis, de qua sponsa di-
cit in canticis: Vulnerata charitate ego
sum, excitauit eum, à somno peccati, di-
cens: Surge velociter. Iuxta quod dicit
Apostolus: Surge qui dormis, & exur-
ge à mortuis: & illuminabit te Christus.
Et ceciderunt cathenę de manibus eius.
Cathenæ quãdo cadãt de manib⁹ nostris. Tunc cathenæ cadunt de manibus no-
stris, quando cupiditas & concupiscen-
tia decidunt ab operibus: vt iam nec cu-
piditas cupiat, nec concupiscentia con-
cupiscat. Dixit autem angelus ad eum:
Præcingere, & calcea te caligas tuas.

Non sufficit nobis malum dimittere, ni
si bonum etiã faciamus. Propter quod Psal.33
dicitur: Diuerte à malo & fac bonũ. Et
ideo postquam ceciderunt cathenæ de
manibus, dicitur illi: Præcingere, & cal-
cea te caligas tuas. Ac si dicatur: Astrin-
ge te cingulo continentiæ, contra con-
cupiscentiam: & assume tibi exempla iu
stitiæ, contra cupiditatem. Iuxta quod
dominus præcipit: Sint lumbi vestri pr Luc.12
cincti, & lucernæ ardentes in manibus
vestris. Pedes enim sunt opera, caligæ
sunt exempla. De quibus profecto do- Matt.5
minus ait: Luceat lux vestra coram ho-
minibus, vt videant opera vestra bona,
& glorificent patrem vestrum qui in cœ
lis est. Ex hoc moraliter datur intelligi,
quod viri religiosi exigente necessitate
possunt aliquando rigorem ordinis tẽ-
perare: quia Petrus in carcere cingulum Vestimenta mystice quæ.
relaxauit. & dixit illi: Circunda tibi ve-
stimentum tuum, & sequere me. Vesti-
mẽta sunt opa. De quibus alibi dicitur:
Oñi tẽpore vestimenta tua sint cãdida, Eccl.9
id est, opera tua munda. Ille ergo circun
dat sibi vestimentum suum, & sequitur
angelum, qui ornat se operibus bonis
& sequitur Christum. Et exiens seque-
batur eum: & nesciebat quia verum est
quod fiebat per angelũ. Existimabat au
tem se visum videre. Quicquid in tem-
pore agitur vanitas est, non veritas, re-
spectu æternitatis: non status, sed som-
nus, Salomone attestante: Vidi in omni Eccle.1
bus vanitatem, & nihil permanere sub
sole, Psalmista quoq; dicente: Dormie- Psal. 75
runt somnũ suum, & nihil inuenerunt
oẽs viri diuitiarum in manibus suis. Cũ
autem homo euigilauerit in futuro, tũc
vere dicere poterit: Nũc scio vere qa mi-
sit dñs angelũ suum, & eripuit me de ma
nu Herodis &c. Transeuntes autẽ primã
& secunndã custodiam venerũt ad por-
tam ferream, quæ ducit ad ciuitatẽ, quæ
vltro aperta est eis. Porta ferrea est per-
secutio dura, de qua dicit Propheta: Pro Portã ferrea.
pter ve[illegible] labiorũ tuorũ ego custodiui Psal.16
vias du[illegible] Hęc ducit ad ciuitatem: quia Matt.7
arcta est via quę ducit ad vitã. Quę vltro
aperta est eis. Quia fidelis est Deus, qui 1.Cor.1
non patitur fideles suos tentari supra
quam possunt: sed facit cum tentatione
prouentum. Et exeuntes processerunt
vicum

vicum vnum. Exierunt, videlicet mundum istum, in quo quamdiu sumus, tan 1.Cor.5 quam in vico peregrinarum à domino. Et cótinuo discessit angelus ab eo: quia post hanc vitam, cum peruenit ad illam, non est necessarius visitator aut custos: Col.3 quia Deus est omnia in omnibus.

Nos ergo fratres & filij, sine intermissione oremus ad dominum, vt mittat angelum suum, qui eruat nos de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudaeorum, Iesus Christus dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

In Festo D. Laurentij martyris.

De operibus, miraculis & tormentis Beati Laurentij, de multiplici igne, de uisitatione Dei, quomodo ab auaritia, superbia & ambitione Beatus Laurentius fuerit alienus, sed patiens & fortis, & demum collationem facit inter Pharaonem regem Aegypti, & beatum Laurentium Archidiaconum Ecclesiae Christi.

SERMO I.

Robasti domine cor meum & visitasti nocte: igne Psal.16 me examinasti, & nō est inuenta in me iniquitas.

Tria sunt quae beatum Laurentium gloriose commendant. Opera, mira Cōmendatur S laurentius à tribus. cula, & tormenta. Opera iusta, miracula clara, tormenta crudelia. Propter haec tria propheticis verbis clamabat ad dominum: Probasti cor meum, operibus iustis: visitasti nocte, miraculis claris: igne me examinasti, tormentis crudelibus. Probasti cor meū operibus iustis: quia iam thesauros tuos expēdi, q̃s tradidisti mihi. Dispsit enī dedit pauperi Psal.111 bus, iustitia eius manet in seculū seculi. Visitasti me nocte, miraculis claris: quia mea nox obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt. Laurentius enim bonum opus operatus est, qui per signum crucis caecos illuminauit. Igne me examinasti, tormentis crudelibus: quoniam in craticula te Deum non negaui, sed in ignem applicatus te Christe cōfessus sum. Stringebāt enim corporis membra posita super craticulam, subijcientibusq; ministris prunas insultat leui ta Christi. Probasti cor meum, operibus iustis, quoniam à fructu arbor cognoscitur. Non enim potest arbor mala fru Matt.7 ctus bonos facere. Visitasti me nocte, miraculis claris: quia mirabilis Deus Psal.67 in sanctis suis, ipse dat virtutem & fortitudinem plebi suae. Igne me examinasti, tormentis crudelibus. Nam beatus vir, Iacob.1 qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se. Ergo probasti cor meum &c.

Triplex est ignis, spūalis, artificialis & Ignis triplex. naturalis. Sed inter hos multiplex est naturę diuersitas. Nā quidā ignis non vrit, sed lucet, qdam nō lucet sed vrit, qdam & lucet & vrit. Nō vrit & lucet ignis empyrei. Non lucet sed vrit ignis inferni. Lucet & vrit ignis camini. Rursus qdam ignis semp viuit & nunq̃ moritur, qdam aliquādo viuit & aliquādo moritur, quidam statim vt viuit, statim & moritur. Semper viuit & nunquam moritur ignis syderis: aliquando viuit & aliquando moritur ignis fornacis: statim vt viuit statim & moritur ignis fulguris. Itē quidam ignis pascitur & consumit, quidam consumit & non pascitur, quidam pascitur & non consumit. Pascitur & cōsumit ignis vsualis, consumit & non pascitur ignis solaris: pascitur & non consumit ignis gehennalis. Scriptum Psal.48 est enim: Sicut oues in inferno positi Apoc.9 sunt, mors depascet eos: sed optabunt homines mori, & fugiet mors ab illis. Quia vero Philosophicū est magis quā theologicum rerum indagare naturas: nos qui spirituales esse debemus, de spiritualibus prosequamur. Est enim ignis Ignis spiritualis triplex culpae, ignis poenae, & ignis gratiae. Ignis culpae, liuor inuidiae, vel ardor concupiscentiae, de quo legitur: Super eos ce

Psal.57 cidit ignis & non viderunt solem. Et alibi: Ascendit ignis & combussit speciosa
Ioel 1 deserti. Ignis pœnæ, dolor est com-
II. punctionis, vel mœror compassionis,
Rom.12 De quo dicitur: Hoc faciens carbones ignis congeres super caput eius. Et alibi:
Psal.38 Concaluit cor meū intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Ignis
III. gratiæ, feruor charitatis, vel splendor veritatis, de quo scribitur: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accēdatur? Et alibi: De excelso misit ignem in ossibus meis. Item, est ignis diabolicus, angelicus, diuinus. De primo dicitur: Ignis de cœlo cecidit, secundum illud: Videbam satanam quasi fulgur de cœlo cadentem. De secundo scribitur: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. De tertio legitur: Deus noster ignis consumens est.

Luc.12
Tren.1
Luce 10
Psal.103
Deut.4

Rursus, est ignis persecutionis, ignis increpationis, & ignis purgationis. De primo legitur: Probasti nos Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argētum. De secundo dicitur: Si quis succenderit ignem, & ignis destruxerit segetes, ille tenetur qui succendit ignem. De tertio scribitur: Vniuscuiusq; opus, quale sit, ignis probabit.

psal.65
Exo.22
1.Cor.3

Amplius: Est ignis doctrinę sacrę, ignis cauteriatæ consciētiæ, & ignis ęternę vindictæ. De primo legitur: Venit dn̄s de monte Pharan, & in manu eius ignea lex. De secundo scribitur: Producam ignem de medio tui, qui comedat te. De tertio dicitur: Discedite à me maledicti in ignem eternum, &c̄. Præterea est ignis mystici sacrificij, de quo legitur: Ignis in altari meo semp ardebit. Ignis superni pręsidij, De quo dicitur: Expandit nubem in protectionem eorum, & ignē vt luceret eis per noctē. Est etiam ignis diuini iudicij, De quo scribitur: Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Quia vero iudicia Dei abyssus multa, ignis diuini iudicij multis de causis emittitur. Ad vltionem, vt ibi: Pluit dominus super Zodomam & Gomorram sulphur & ignem à domino de cœlo. Ad significationem, vt ibi: Transit ignis, sed non in igne dominus. Ad probationem, vt ibi: Domine Deus patrum nostrorum, exaudi me hodie, vt discat populus iste, quia tu es dominus Deus meus. Et descendit ignis de sublimi, & deuorauit holocaustum & ligna.

Deut.33
Ezech.28
Matt.25
Leuit.6
Psal.104
Psal.49
Psal.35
Gen.19
3.Regu.19
1.Reg.18

Est ignis bonus, de quo dicit Ioannes: Ego baptizo vos in aqua: medius autem vestrum stat, qui baptizat vos spiritu sancto & & igne. Est & ignis malus, de quo dicit Propheta: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetnr. Cum ergo tot species ignis scriptura sacra distinguat, quo igne gloriosus martyr & leuita Laurentius, Propheticis verbis examinatum se fuisse testatur? Probasti cor meum, inquit, & visitasti nocte: igne me examinasti, & non est inuēta in me iniquitas. Examinatus est quidē igne psecutionis, & igne dilectionis. Igne persecutionis in corpore: igne dilectionis in corde. Igne persecutionis in aduersis: igne dilectionis in prosperis: quia probauit eum Deus & visitauit. Probauit in die, visitauit in nocte. Probauit in prosperis: visitauit in aduersis. In prosperitate fuit humilis & misericors: in aduersitate fuit fortis & patiens. In neutro defecit, sed in vtroque profecit. Quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: his qui secundum propositum vocati sunt sancti.

Matt.3
Esa.66
Duplici igne exami natus fuit B. Laurentius.
Rom.8

Deus autem dupliciter visitat, conferendo gratiam, & inferendo vindictam. De primo legitur: Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto. De secundo describitur: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Verum inter omnia prospera duo maxime solent cor humanum corrumpere, videlicet, opes & dignitates. Opes enim cupidum faciunt, dignitates superbum. Porro scriptura sacra docente didicimus, quod radix omnium malorum est cupiditas: & initium omnis peccati est superbia. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli. Homo vero, qui cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Multos enim seduxit cupiditas & damnauit. Achior lapidatus interijt, quia tulit aurum & argen-

visitat de° dupliciter Luc.1
psal.88
Inter prospera duo maxime cor homi nis corrū punt.
1.Tim.6
Eccl. 10
1.Timo.6.
Psal.48
Cupiditas multos seduxit.
Iosue.7

4. Reg. 5 argẽtum de anathemate Hiericho. Giezi lepra percussus est, quia petijt & accepit aurum & argentum & vestes sub nomine Helizei. Iudas laqueo se suspẽdit, quia vendidit sanguinem iusti. Fur enim erat & loculos habens, ea quæ mittebantur portabat. Non sic, non sic beatus Laurentius: qui cum ecclesiæ thesauros haberet reconditos, non paucos aut modicos, sed tot & tantos, quos etiam Romanus princeps cuperet vehementer habere, nõ eos sibi retinuit, non parentibus tradidit, sed dispersit dedit pauperibus: & ideo iustitia eius pmanet in seculũ seculi. Considerent hoc qui facultates ecclesiæ, qui patrimonium crucifixi in delicias proprias luxuriose cõsumunt, vel in diuitias propinquorum immoderate distribuunt, pauperes autem negligunt & egenos contemnunt. Nam qui habet substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quoniam charitas Dei manet in illo? Deus autẽ non tã fecit diuites propter pauperes, quã pauperes propter diuites: quia plus proficit diuitibus quod distribuunt, quam pauperibus quod accipiant. Facite, inquit, vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Sicut non tam bonis vtitur ppter malos, q̃ malis vtitur propter bonos: quia non granum propter flagellum, sed flagellum factum est propter granum. Sed & superbia multos extulit & prostrauit. Nabugodonosor, quia potentiam suam superbe iactauit, regnum amisit: & cum bestijs quasi bos fœnum comedit. Sennacherib, quia os suum posuit in cœlum, & contra Deum superbe locutus est, in templo Nesrath à filijs est occisus. Aman, quia diuinum sibi voluit honorem impendi, suspensus est in patibulo. Non sic, non sic beatus Laurẽtius, qui cũ esset apostolicæ sedis archidiaconus, summus post primum, vel primus potius post summum, quærebat pauperes sanctos per regiones & vicos, per domos & cryptas, quorum pedes lauabat, & osculis confouebat, magistri secutus exemplũ, qui cum lauisset pedes discipulorum, adiecit: Exemplũ dedi vobis, vt similiter vos faciatis.

[Left margin notes: Matt. 27 Mar. 14 Ioan. 12 — Charitas Beati laurentij. — Psal. 111 — Patrimonij crucifixi dilapidatores notantur. — 1. Ioan. 3 — Luc. 16 — Superbia multos prostrauit — Dan. 4 — 4. Reg. 19 Esa. 37 — Esther. 7 — Humilitas Beati laurentij.]

Inter aduersa quoque duo solent maxime cor humanum subuertere, scilicet, damna rerum, & pericula personarum. Illa propter timorem mundanum: ista propter humanum. Herodes enim timens amittere regnum, innocentes occidit. Iudæi quoque timentes, ne Romani venirent & auferrent eis locum & gentem, inierunt consilium, vt Iesum caperent & occiderent. Petrus autem qui dixerat, & si oportuerit me mori tecum, nõ te negabo, timore mortis, ad vocem ancillæ negauit. Marcellinus quoque, qui diu confessor extiterat, thurificauit idolis, formidine passionis. De talibus scriptum est: Filij Effrem intendentes arcum, & mittentes sagittas suas, conuersi sunt in die belli. Multi namque mittentes manum ad aratrum, & respicientes retro cum vxore Loth, in statuam salis conuersi sunt. Non sic, non sic beatus Laurentius, qui cum conspiceret Sixtum episcopum & diacones eius ad martyrij tormẽta deduci, fortis & intrepidus exclamabat: Quo progrederis sine filio pater: quo sacerdos sancte sine diacono properas? Noli me derelinquere pater sancte: quia iam thezauros tuos expẽdi, quos tradidisti mihi. Non erat ambitiosus honoris, nõ cupidus dignitatis, vt desideraret mortẽ prælati, q̃tenus ipse post illũ ad p̃lationem ascenderet. Non enĩ desiderabat p̃lato succedere, q volebat cũ p̃lato decedere: sed cupiebat dissolui & esse cũ Christo, nõ times eos q corpus occidũt, animam aũt occidere nõ possunt: Sed eum timens qui corpus & animam potest mittere in gehennam. Indutus enim virtute spiritus ex alto tam fortis, extitit, tam patiens perdurauit: vt inter ipsa tormenta, tam dira, tam dura, vt horribile sit non solum ea dicere, verum etiam audire, diceret ad tyrannum: Disce miser, quia carbones tui non ardorem, sed refrigerium mihi præstant: Ecce miser assasti partem vnam, regira aliam & manduca. Christum ergo sine timore confessus est, cum amore secutus: vt moriens de morte triũpharet, viuens

[Right margin notes: Ioan. 13 — Inter aduersa quae nam cor hominis maxie subuertant. — Matt. 2 — Ioan. 11 — Matt. 26 — Psal. 77 — Luc. 9 — Rom. 7 Matt. 10 — Luc. 24]

Sap.3 cum vita regnaret. Tamquam aurum
1.Petri.1 in fornace probauit eum: vt probatio fi
dei multo preciosior auro, quod per i-
gnem probatur, inueniretur in laudem,
Psal.16 & gloriam & honorem: quoniam ini-
quitas in eo inuenta non fuit.

Quia vero contraria iuxta se posita
clarius elucescunt, proponamus in me
dio Pharaonem, qui defecit in prospe-
ris & aduersis, vt ex comparatione duo
Collatio inter pharaonem et S.Laurētiū rum, illius vitium, istius virtutem extol
lamus. Ille namq; fuit rex in terra Aegy
pti: iste archidiaconus in ecclesia Chri-
sti. Ille tyrānus corporum: iste medicus
animarum. Ille temporalium rector: iste
Exo.1 spiritualium ministrator. Ille beneficia
Ioseph penitus ignorabat: iste dona Dei
iugiter memorabat. Ille populum Dei
detinebat in seruitute: iste thesaurum ec
clesiæ habebat in potestate. Ille populū
duris angarijs affligebat: iste thesaurum
ecclesiæ largis muneribus erogabat. Ad
Exo.4 illum venerunt Moyses & Aaron, vt po
pulum Dei liberarent: in istum insurre-
xerunt Decius & Valerianus, vt ecclesiæ
thesauros deriperēt. Ministri Dei cōtra
seruū diaboli, ministri diaboli cōtra ser
uū Dei. Decius & Valerianus intonabāt
minis: Moyses & Aaron choruscant mi
raculis. Illi proponabant sçua pręcepta,
isti dabant consilia. Pharao tamen sanis
consilijs noluit acquiescere: Laurentius
sçuis præceptis noluit obedire. Ille no-
men Dei superbe cōtempsit: iste nomen
eius humiliter prædicauit. Ille populum
grauius affligebat: iste thesaurum largi-
us erogabat. Illum tandem Moyses &
Decem tormenta S. Laurētij. Aaron decem plagis mirabiliter per-
cusserunt: istum Decius & Valeria-
nus decem tormentis cruciarunt. Pri-
mo namque beatus Laurentius fuit re-
clusus in carcere, secundo scorpioni-
bus cęsus, tertio vinctus cathenis, quar-
to fustibus flagellatus, quinto laminis i-
gnitis adustus, sexto maceratus plumba
tis, septimo in cathasta prostratus & pro
tensus, octauo contusus lapidibus, no-
no furcis compressus, decimo flammis
assatus. Verum ille plagis reuocari non
potuit: iste tormentis inclinari nequi-
uit. Ille magis ac magis indurabatur in
malo: iste magis ac magis confortaba-
tur in bono. Cæterum, quia contra-
rij fuerunt in vita, contrarij quoque fue
runt in morte. Nam ille super currum
fuit aquis submersus: iste super craticu- Exo.14
lam fuit igne crematus. At ille de aquis
niuium transiuit ad incendium: iste de Iob.24
igne trāsiuit ad refrigerium. Ille descen
dit in consortium dæmonum: iste ascen
dit in consortium angelorum.

De cætero fratres, quia quæcunque Rom.15
scripta sunt, ad nostram doctrinam scri Imitand° est nobis
pta sunt, habeamus exēplum beati Lau S. Laurentius.
rentij, misericordiam, humilitatem in
prosperis: fortitudinem & patientiam
in aduersis: vt simus misericordes in cor
de, misericordes in ore, misericordes in
opere. Corde per compassionē, ore per
correptionem, opere per subuētionem.
Vt simus humiles ad maiores, ad pares,
& ad minores. Ad maiores per debitam
necessitatem, ad pares per mutuam cha-
ritatem: ad maiores per superabundan-
tem humilitatem. Vt simus fortes in cor
de, fortes in ore, fortes in opere. Corde
contra timorem, ore cortra pudorem,
opere contra laborem. Vt simus patien-
tes in dānis, in obprobrijs, in flagellis,
ne concipiamus dolorem, ne pariamus
furorem, ne nutriamus rancorē, sed iu-
xta præceptum dominicum diligamus Matt.5
inimicos nostros, benefaciamus his qui
oderunt nos, & oremus pro perse
quentibus & calumniātibus nos.
Præstante domino nostro
Iesu Christo, qui est
benedictus in
secula secu
lorum. A
men.

In

In eodem Festo.

De triplici craticula, item de craticula pœnitentium, perfectorum & martyrum, de duplici confessione, & multiplici altari.

SERMO II.

Exo.27 Facies craticulam in modum retis æneam, per cuius quatuor angulos erunt quatuor annuli, quos pones super arulam altaris.

Craticula triplex. Tres craticulas legimus in scripturis. Vnam super quam carnes sacrificiorum assabantur. Alteram super quam panes azymi coquebantur. Aliam super quam homines damnaticij cremabantur. De prima reperitur in Exodo: Facies craticulam in modum retis æneam, & pones super arulam altaris. De secundo Leuit.2 legitur in Leuitico: Si sacrificium fuerit de craticula, simila oleo conspergetur. De tertio dicitur ab Historiagrapho: Stringebant corporis membra posita super craticulam. Super hanc craticulam gloriosus martyr & Leuita Laurentius igne crudeli, vel potius, ignita crudelitate crematus est. Verum ardebat interius ignis amoris, qui refrigerabat exterius ignem ardoris. Ignis interior mitigabat exteriorem: sed ignis exterior accendebat interiorem. Cant.8 Fortis est enim vt mors dilectio: & dura sicut infernus æmulatio. Ibidem Aquæ multæ non possunt extinguere charitatem. Hinc enim beatus Laurentius pura voce clamabat ad dominum: In craticula te Deum non negaui, & ad ignem applicatus te Christe confessus sum: Psal.16 probasti cor meum & visitasti nocte, igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas.

Sit ergo prima craticula pœnitentium, secunda craticula perfectorum, tertia craticula martyrum. Craticula martyrū. Ad craticulam martyrum pertinet primum capitulum, Ioan.12 quod audistis in Euangelio: Nisi granū frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si vero mortuum fuerit, multum fructum adfert. Granum frumenti est verbum Dei, quo fruuntur homines & angeli sancti. Hoc granum in terram cecidit, quando verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ioan.1 Nam verbum misit dominus in Iacob, Esa.9 & cecidit in Israel. Cecidit ergo quando Christus exinaniuit se, formam serui accipiens, Phil.2 in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Mortuum autem fuit, quando Christus Ibidem factus est obediēs vsque ad mortem, mortem autem crucis. Multum fructum attulit: quia propter hoc exaltauit illum Ibidem Deus, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, qa dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris. Antequam hoc granum frumēti fuisset mortuum, modicum attulit fructum, sicut ipse dicit in Psalmo: Singulariter sum ego, donec transeam. Psal.140 Postquam autem mortuum fuit, multum fructum attulit, sicut ipse dixit in Euangelio: Cū exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad meipsum. Ioan.12 Vnde in Exodo legitur de filijs Israel, quod Exod.1 quanto plus opprimebantur, tanto magis multiplicabantur & crescebant. Est & verbum Dei, quod Deus est. Nam verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Ioan.1 Verbū dei dupliciter acceptum. Est & verbum Dei, quod non est Deus, de quo dicit scriptura: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, Deut.8 Matt.4 quod procedit de ore Dei. Verbum Dei quod Deus est, nisi cadēs in terram mortuum fuisset, nullum fructum profecto tulisset, quia nihil nasci profuit, nisi redimi profuisset. Verbum autem Dei quod non est Deus, si cadens in terram mortuum fuerit, nullū penitus fructū adfert. Vnde legitur, quod semē illud, quod cecidit secus viam, natum nō fuit: quia volucres cœli comederunt illud. Luc.8

Craticula pœnitētiū. Ad craticulam pœnitentiū pertinet secundū capitulū, q̄d audistis in Euangelio: Qui amat aīam suā, perdet eam. Qui aūt odit aīam suam in hoc mundo: in vitā æternā custodit eā. Porro, si iuxta propheticum testimonium, qui diligit iniquitatem, odit animam suam: Psal.10 Et iuxta verbū dominicū, qui odit animā suā in hoc mūdo, in vitā æternam custodit eā: Ioan.12

Consequens ergo videtur, quod qui diligit iniquitatem, animam suã in vitam æternam custodit. Absit omnino. Nam sicut est amor bonus & amor malus: ita est bonum odium & malum odium. Bonus amor est ille, de quo dominus ait: Si amas me, pasce oues meas. Malus amor est ille, de q̃ dicit Apostolus: In diebus illis erunt homines seipsos amantes. Bonum odium illud est, de quo dicit Psalmista: Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. Et iterum: Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi. Malum odium est, de quo dicit Ioãnes: Qui odit fratrem suum homicida est. Et alibi: Superbia eorum qui te oderunt ascẽdit semper. Ergo qui male amat, perdit: & qui bene odit, custodit. Nam qui bene odit, hic custodit: & qui male amat, hic odit. Non simpliciter dicitur, qui odit animam suam, custodit eam, sed cum adiuncto, qui odit animã suam in hoc mũdo, id est, in voluptatibus & concupiscẽtijs, & illecebris huius mundi, vt eas habeat odiosas, crucifigendo carnem suam cum vitijs & concupiscentijs, & illecebris huius mundi, vt eas habeat odiosas, crucifigendo carnem suam cum vitijs & concupiscentijs. Hic profecto in vitam æternam custodit eam. Similiter per cõtrarium, qui amat animam suam, subaudiendo in hoc mũdo, id est, ad voluptates & concupiscentias & illecebras huius mundi, vt delectetur in illis, eundo post concupiscẽtias: hic vtiq; perdet eam in gehennam ignis æterni.

Amor et odium vt sit duplex. Amor bonus. Ioan. 21. Amor malus. 2. Timo. 3. Odiũ bonum. Psal. 138. Odiũ malum. 1. Ioan. 3. Psal. 73. Animã sua odire in hoc mũdo quid sit. Gal. 5.

Ad craticulam perfectorum pertinet tertium capitulũ, quod audistis in Euangelio: Qui mihi ministrat, me sequatur, & vbi ego sum, illic & minister meus erit. Alibi legitur dominum respondisse: Si vis perfectus esse, vade & vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Ad perfectionem ergo pertinet sequi Christum, vt nudus sequatur nudum, & pauper pauperem. Qui quamuis sit dominus omnium, habens in vestimẽto & in fœmore suo scriptum: Rex regum & dominus dominantium, tam pauper tamen est factus, vt de se dicat in Euangelio: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Vnde cum nasceretur, non erat ei locus in diuersorio. Præmittit ergo meritum, vbi dicit: Qui mihi ministrat, me sequatur, & statim promittit præmium, vbi subdit: Vbi ego sum, ibi & minister meus erit. Simul & in terra manebat secũdum hominem, & in cœlo regnabat secundum Deũ. Vnde & ipse dicebat: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descẽdit, filius hominis qui est in cœlo. Et ideo promittebat non regnum terrenum, sed cœleste, dicendo: Vbi ego sum, ibi & minister meus erit. Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorũ. Quid enim honorabilius, gloriosius & beatius, quã vt fit homo cũ Deo, seruus cum domino, creatura cum creatore? Hodie, inquit, mecum eris in paradiso. Ac si dixisset apertius: Hodie mecum eris, quod est in paradiso esse.

Craticula perfectorum. Matt. 19. Mar. 10. Luc. 18. Apo. 19. Matt. 8. Luc. 9. Luc. 2. Ioan. 12. Ioan. 3. Matt. 5. Luc. 23.

Facies ergo craticulam in modum retis ęneã, per cuius quatuor angulos erũt quatuor annuli, q̃s pones super arulam altaris. Habebat ergo craticula quatuor angulos laterales, & quatuor annulos angulares. Habebat & costas reticulate dispositas, vt per oculos craticulæ ignis succensus ascenderet, qui sacrificium superpositum adoleret. Excutiamus ergo paleam, & colligamus frumentum: frangamus corticẽ, vt nucleum extrahamus: exprimamus fauũ, vt mel degustemus.

Exo. 27. Craticulę mysticae explanatio.

Ignis ergo succẽsus, est dolor cõpunctionis. Craticula superposita, est labor satisfactionis. De hoc igne dicit Psalm. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Cum enim peccator de futuro iudicio meditatur, in corde eius doloris ignis accenditur, timens in manus Dei viuentis incidere, qui exigit debitum vsq; ad nouissimum quadrantum. Ipse enim reddit vnicuiq; secundum merita sua. Currit igitur & festinat ad sacerdotem, vt craticulam satisfactionis imponat, super quam carnalitatem suam contritionis igne cõburat, vt dicere valeat cum Propheta: Ossa mea sicut in frixorio confrixa sunt: quia cinerem sicut panem manducabam, & potum meum cum fletu tẽperabam.

Psal. 38. Matt. 5. Apoc. 19. Psal. 100.

Per quatuor angulos huius craticulę, q̃tuor partes satisfactionis intellige, vce[...] ora-

Satisfactionis partes quatuor.

orationes, eleemosynas, ieiunium, & vi-
Peccat homo modis quatuor. gilias. Quatuor enim modis peccamus,
per ignorantiam & fragilitatem, per ne
gligentiam & malignitatem. Isti forte
sunt illi quadrantes, de quibus Veritas
Matt. 5 dicit in Euangelio: Non exiet inde, do-
nec reddat nouissimum quadrantem; id
est, donec soluat in pœna quicquid deli
quit in culpa.

Econtra, quatuor modis oportet nos
satisfacere. Contra fragilitatem, ieiuna-
re, contra ignorantiam, orare, cōtra ma-
lignitatem, erogare, contra negligenti-
Matt. 4 am, vigilare. Isti sunt digni fructus pœ-
nitentiæ, quos dominus commemorat,
& commendat in Euangelio: Hoc, in-
Matt. 17 quit, genus dæmonij, non eijcitur, nisi
Mar. 9 in oratione & ieiunio. Date eleemosy-
Luc. 11 nam, & ecce omnia munda sunt vobis.
Matt. 25 Mar. 13 Vigilate, quia nescitis, qua hora fur ven
Luc. 12 turus sit.

In his quatuor angulis, quatuor an-
virtutes principales quatuor. nuli debent immitti, videlicet, quatuor
principales virtutes. Iustitia, fortitudo,
Psal. 108 prudentia, temperantia. In oratione
prudentia, ne fiat oratio in peccatum. In
ieiunio fortitudo, vt perueniat ad mon-
3. Reg. 19 tem Dei Oreb. In eleemosyna iustitia, vt
inueniat iustum cui det. In vigilijs
temperantia, ne deficiat in tentatio-
ne.

Opera misericordię quę Costæ craticulæ sunt opera pietatis;
quę dominus in iudicio commendabit:
Matt. 25 Esuriui, & dedistis mihi manducare, Si-
tiui, & dedistis mihi bibere, Nudus e-
ram, & operuistis me, Hospes, & collegi
stis me, In carcere, & visitastis me. His o-
peribus pœnitentes debent insistere, his
fructibus abundare.

Sed & perfectus ignem sibi succen-
dit & craticulam supponit. Ignis est fer
uor dilectionis: craticula, dolor com-
Luc. 12 punctionis. De hoc igne Veritas ait: I-
gnem veni mittere in terram, & quid vo
lo, nisi vt ardeat? De hac craticula legi-
tur: Peccata proximorum, frixorium
Perfectus quis sit sunt iustorum. Perfectus est enim qui
diligit proximum, sicut seipsum, & qui
compatitur proximo tanquam sibi ipsi.
Sibi compatitur super incolatu vitæ prę
sentis, & super dilatione vitæ futuræ,
Psal. 119 dicente Psalmista: Heu me, quia inco-
latus meus prolongatus est, habitaui
cum habitantibus Cedar, multum in-
cola fuit anima mea. Hoc est irriguum
superius & inferius, quod Caleph dedit Iosue. 15
Axæ filiæ suæ in dotem. Proximo ve-
ro compatitur in aduersis, & peruersis,
Apostolo contestante: Quis infirma-
tur, & ego non infirmor? Quis scanda- 2. Cor. 11
lizatur, & ego non vror? Isti sunt qua-
tuor anguli, quibus & quatuor annuli
debent immitti. In incolatu vitæ præ-
sentis, contemptus mundi, Secundum
illud Ioannis: Nolite diligere mundum 1. Ioan. 2
neque ea quæ in mundo sunt. In dila-
tione vitæ futuræ, desiderium cœli, Se-
cundum illud Apostoli: Cupio dissol- Phi. 1
ui, & esse cum Christo. In peruersitate
correptio, Iuxta quod Veritas præcipit:
Si peccauerit in te frater tuus, corripe Matt. 18
eum inter te & ipsum solum. In aduersi-
tate subuentio, secundum quod Pro-
pheta suadet: Frange esurienti panem tu Esa. 58
um, & egenos vagosque induc in do-
mum tuam.

Facies ergo craticulam in modum re
tis æneam. Aes quia metallum sono-
rum est, confessionem significat. Est
autem duplex confessio, præconiorum, Confessio duplex.
& peccatorum. De prima dicitur: Confi Psal. 32
temini domino in cithara, in psalterio
decem cordarum psallite illi. De secun-
da legitur: Confitemini alterutrum pec Iacob. 5
cata vestra. Debet ergo vtraque craticu-
la esse ænea. Illa propter confessionem
peccati, quam agit pœnitens: ista pro-
pter confessionem præconij, quam agit
perfectus.

Facies ergo craticulam, & pones eam Exo. 27
super arulam altaris. Multiplex altare le Altare multiplex
gitur in scripturis, superius & inferius,
interius & exterius. Quodlibet autē est
duplex. Nam altare superius est Deus,
Trinitas, De quo legitur: Non ascendes Exo. 20
ad altare meum per gradus. Est & alta-
re superius triumphans Ecclesia, de qua
dicitur: Tunc imponent super altare tu- Psal. 50
um vitulos. Altare inferius est militans
Ecclesia, De qua legitur: Si altare lapi- Exo. 20
deum feceris mihi, non ædificabis illud
de sectis lapidibus. Est & altare inferius
mensa templi, de qua dicitur: Consti- Psal. 117
tuite diem solennem in condensis, vs-
que ad cornu altaris. Altare interius est
cor mundū, de q̄ p̄cipitur: Ignis in altari
meo

Leuit. 6 meo semper ardebit. Est & altare interius, fides incarnationis, de qua iubetur: Exo. 20 Altare de terra facietis mihi. Altare exterius est ara crucis, hoc est, altare holocau Exo. 29 sti, super quod cremabitur sacrificium vespertinum. Est & altare exterius, ecclesiastica sacramenta, De quibus scriptum psal. 83 est: Altaria tua domine virtutum, &c.

Cum ergo tot sunt altaria, super cuius altaris arulam præcipitur poni craticula? Sed certe craticula super altaris arulam, est pœnitentia super cordis munditiam: quia sacrificium Deo spiritus con- Psal. 50 tribulatus, cor cōtritum & humiliatum Deus non spernit. Faciamus ergo nobis fratres charissimi craticulam pœnitētiæ, super quam offeramus sacrificium pro peccato, carnalitatem nostram com punctionis igne cremantes, vt sic postmodum immolemus sacrificiū laudis: non in fermento malitiæ & nequitiæ, 1. Cor. 5 sed in azymis synceritatis & veritatis, ipso misericorditer cōcedente, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

IN SOLENNITATE

Assumptionis gloriosissimæ semper virginis Mariæ.

Quomodo beata Maria sit castellum & quale, & quomodo Christus illud sit ingressus, & de duabus sororibus, de vita actiua & contemplatiua.

SERMO I.

Luc. 10 Ntrauit Iesus in q̄ddam castellum, & mulier quędam Martha nomine excepit illū in domū suam. Et huic erat soror nomine Maria: quæ sedens secus pedes domini, audiebat verbum illius.

Castellum illud quod intrauit Iesus, Ioan. 1 est virgo Maria, quando verbum caro factum est, & habitauit in nobis, sicut angelus illi promiserat: Spiritus, inquit, sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. (Maria quæ sit castellū) Luc. 1

Porro cū Christus sit verus Deus & verus homo, Deus de deo ante secula genitus, & homo de homine in seculo natus: quicquid ei veraciter attribuitur, aut conuenit ei secundum diuinam naturam, aut secundum humanam, aut secundum vtranq;. Secūdum diuinam appellatur Iesus, quod interpretatur saluator. Secundum humanam dicitur Christus, quod exponitur vnctus. Secūdum vtrāq; vocatur emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Matt. 1

Cum autem intrare sit deforis intus accedere, quæri potest & etiam dubitari, secūdum quam naturam in istud castellum. i. in vterum virginalē intrauit. Non secundum diuinam, cum ipse sine motu moueat vniuersa, & totus sit semp vbiq;, sicut de se loquitur per prophetam: Cœlum & terrā ego impleo. Item: Ego sum Deus & non mutor. Sed non secūdum humanam, cum mater eius Maria nō accepit exterius quidquam in vterum, sed concepit tantum interius in vtero, sicut Esaias aperte testatur: Ecce, inquit, virgo concipiet in vtero & pariet filium, & vocabitur nomen eius emanuel. Hæc est enim, secūdum Ezechielem, porta in domo domini clausa, & vir non est ingressus per eam. Christus autem ab ipsa conceptione vir extitit, Hieremia propheta testāte: Nouum, inquit, faciet dominus sup terrā, fœmina circūdabit virum, gremio vteri sui. Quid ergo dicemus? Quō ergo in castellū illud intrauit? Salubrē cōsilium dedit Apost. dicens: Noli plus sapere, q̄ oportet sapere, sed sape ad sobrietatem. Et alius: Altiora te ne q̄sieris, & maiora te scrutatus ne fueris. Perscrutator em̄ maiestatis, opprimetur à gloria. Nam accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Salua tamen fidei maiestate possumus respondere, quod cum secundum philosophos initium existendi, ingressus in substantiam appelletur, quæcunq; res habet initiū, habet pariter & in- (Hiere. 23; Mal. 3; Esa. 7; Matt. 1; Ezech. 44; Hiere. 31; Rom. 12; Eccle. 3; prou. 25; psal. 63)

& ingressum. Vnde cum verbum Dei secundum humanitatem assumptam inceperit esse in vtero virginali, profecto secundum eandem intrauit in illum, non deforis veniens, sed intus assumens. Iuxta quem modum loquendi veritas ipsa testatur: Exiui à patre & veni in mundũ, non quod extra mundum accesserit, sed quod intra mundum processerit.

Ad munimentũ castelli duo necessaria esse, similiter ad custodiam Intrauit ergo Iesus in q̃ddam castellum. Ad munimentum castelli duo sunt necessaria, murus & turris. Murus exterior, & turris interior. Ad custodiam quoq; castelli duo opportuna, speculator & propugnator. Speculator, vt contempletur: & propugnator, vt operetur.

Quęramus ergo si tale fuerit hoc castellum. Sane in hoc spirituali castello, Mur° virginitatis. Turris humilitatis. quod est Dei genitrix virgo Maria, murus exterior, est virginitas corporis: turris interior, est humilitas cordis. Nam Luc.14 omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Iuxta quod ipsa Luc.1 virgo testatur: Deposuit potẽtes de sede & exaltauit humiles. De muro virginitatis dicit ad angelũ: Quomodo fiet istud, Ibidem quoniam virum nõ cognosco? Nam antequam cõuenirent inuenta est in vtero Matt.1 habens de spiritu sancto. Itẽ de turri humilitatis, eadẽ ad angelum ait: Ecce ancilla dñi, fiat mihi secundum verbum tuũ: Luc.1 quoniam respexit humilitatem ancillæ suę: ecce enim ex hoc beatam me dicẽt omnes gñationes. O felix virginitas, quã ornat humilitas. O felix humilitas, quã honorat virginitas. Humilitas ornat virginitatem, ne sit superba. Virginitas honorat humilitatẽ, ne sit despecta. Est ergo virginitas humilis, ne extollatur: est humilitas virginalis, ne contemnatur.

Matt.25 Legimus enim & virgines prudentes & virgines fatuas. Prudẽtes sunt humiles, fatuæ sunt superbę. Habet ergo castellum istud murum virginitatis, contra insultum luxuriæ, habet turrim humilitatis contra incursum superbiæ. Isti nanq; Hostes hominis qui sunt hostes, qui miserum hominem frequenter ac violenter infestant, videlicet luxuria carnis exterius, & superbia mentis interius. De quibus inquit Apostol. Eph.6 Non est nobis colluctatio tãtum aduersus carnem & sanguinem, ecce luxuria: sed aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus, ecce superbia. Ex hac procedũt turpia, quæ non decent, ex illa procedũt turpia, quæ non licent, ex vtraq; procedunt vana, quæ non expediunt. Si quando te luxuria carnis impugnat, ad hoc castellum procede, muro virginitatis adhęre, deprecare Mariam. Quis vnquã inuocauit eam, & non est exauditus ab ea? Si quando te superbia mentis infestat, ad hoc castellum accede, turrim humilitatis ascende, deprecare Mariã. Quis vnq̃ inuocauit eam, & non est exauditus ab ea? Hæc est mater pulchrę dilectionis & sanctæ spei: quæ pro miseris orat, pro afflictis supplicat, pro peccatoribus intercedit:

Refugiũ in tẽtationibus habendũ esse ad Mariã.

Eccli.24

In hoc castello duæ sorores inhabitant, quæ castellum custodiũt, Martha, scilicet, & Maria. Martha, quæ laborat & operatur, Maria quæ quiescit & contemplatur. Illa laborat & operatur, ne castellum capiatur per negligentiam: ista quiescit & contemplatur, ne castellum rapiatur per ignorantiam. Ignorantia gignit errorem cordis. Negligentia parit torporem operis. Per errorem cordis delinquimus in credendis: per torporem operis delinquimus in agendis. Porro impossibile est sine fide placere Hebræ.11. Deo. Fides autem sine operibus mortua Iacob.2 est.

Sorores duę castellum custodientes mysticę quę.

Vigilet ergo contẽplatiua, vt deleat ignorantiam, q̃m ignorans ignorabitur. 1.Cor.14 Laboret actiua, vt perimat negligentiam, quoniam maledictus est, qui facit Hiere.48 opus Dei negligenter. Audi virginem laborantem: Fili quid fecisti nobis sic? Ego enim & pater tuus dolẽtes quęrebamus te. Audi virginem contemplantem: Maria conseruabat omnia verba hęc, conferens in corde suo. Si quando negligentia te reddit pigrum, inuoca Martham, age cum Lia. Si quando te ignoratia reddit obscurum, appella Ma- Gen.29 riam, vigila cum Rachele.

Contẽplatiua vita. Actiua vita. Vtranque vitamquo modo exercuerit virgo Maria. Luc.2 Ibidem

Intrauit ergo Iesus in quoddam castellum, & mulier q̃dam Martha nomine, excepit illum in domũ suã: qa venit Iesus, nõ ad quietẽ, sed ad laborẽ: nõ ad lætitiam, sed ad dolorem: non ad pacem sed ad agonem: postremo venit ad mortem. Audi laborem. Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ. Psal.68

Tota

Esa.65 Tota die expandi manus meas ad popu
Ioan.4 lum non credentem mihi. Vnde & fati-
gatus legitur ex itinere. Audi dolo-
Threno.1 rem: O vos omnes, qui transitis per vi-
am, attendite & videte, si est dolor sicut
Matt.26 dolor meus. Tristis est, inqt, anima mea
Mar.14 vsq; ad mortem. Cœpit enim pauere &
tædere. Audi agonem: Factus, inqt,
Lucæ.22 in agonia, prolixius orabat: & factus est
sudor eius, sicut guttæ sanguinis, caden
tis in terram. Audi & mortem. Pro-
Rom.8 prio filio suo nō pepercit Deus, sed pro
nobis om̃ibus tradidit illum. Factus est
enim obediens vsque ad mortem, mor-
Phil.2 tem autem crucis.

Audi quomodo ipse Iesus satagebat
circa frequens ministeriũ, & turbabatur
Ioan.4 erga plurima. Meus, inquit, cibus est, vt
faciam voluntatem eius, qui misit me.
Luc.12 Baptismo habeo baptizari, & quomodo
coarctor donec perficiatur. Vere ergo
Martha excepit illum in domum suam.
Vnde secundum carnem non de Rache
le natus est, sed de Lia. Maria autem
sedebat secus pedes domini, & audiebat
Pedes dñi verbum illius. Duo pedes domini, sunt
mysticegd duo mentis affectus, timor & amor. Ti-
mor sanctus, & amor castus. Timor san
Psal.110 ctus præstat initium. Nam initium sapi-
entiæ, timor domini. Amor castus præ-
1Tim.1 parat finem. Nam finis pręcepti charitas
Lucæ 10 est. Maria igitur optimam partem ele
git, quæ non auferetur ab ea: quia chari
1.Cor.13 tas nunquam excidit. Et timor domini
psal.18 sanctus permanet in seculũ seculi. Mar-
tha ergo stabat & satagebat vt pasceret
dominum, hæc audiebat, vt pasceretur à
domino. Illa quidem vt pasceret domi-
num cibo carnali, hæc autem vt pascere-
tur à domino cibo spirituali. Quia non
Deut.8 in solo pane viuit homo, sed in omni ver
Matt.4 bo quod procedit de ore Dei. Sane quan
to melior est anima corpore, tanto dulci
us sapit spiritualis cibus in mēte, quam
Psal.118 carnalis in ventre. Quam dulcia, inquit,
faucibus meis eloqa tua dñe, sup mel &
fauũ ori meo. Illa dicebat ad dominũ:
Domine, non est tibi curę, quod soror
mea reliquit me solam ministrare? Dic
ergo illi, vt me adiuuet. Pro hac domi-
nus respondit: Martha Martha, solicita
es, & turbaris erga plurima. Porro vnũ
est necessarium. Maria optimam partem
elegit, quæ nō auferetur ab ea. Non hoc
Martha dicebat, tanqnam inuideret Ma
riæ, quod ipsa laboraret & illa quiesce-
ret: sed quod actiua cum sibi non suffi-
cit, propter difficultates rerum, vel ambi Actiua vi
guitates causarum, auxilium contempla ta auxiliũ
tiuæ requirit: vt quod ipsa laborãdo vel requirit à
operando nequit efficere, illa orando & cōtēpla-
supplicando valeat impetrare: quia cum tiua.
Moyses orabat in mōte, Iosue vincebat Exo.17
in valle. Sed nec dominus illi respondit
tanquam reprehenderit Martham com
mendando Mariam: sed bonis prætulit
optimum, plurimis vnum, perpetuum
transitorijs. Martha, inquit, solicita es,
& turbaris erga plurima. Porro vnum
est necessarium. Maria optimam partem
elegit, quæ non auferetur ab ea. Ad acti- Ad actiuã
uam enim pertinēt opera pietatis, quæ vitam per
dominus in iudicio commendabit: Esu tinentia
riui, & dedistis mihi manducare, sitiui, &
dedistis mihi bibere. Nudus eram, & ope
ruistis me. Ipse quoq; Mariam commen
dauit de officio sepulturæ. Quid, inquit,
molesti estis huic mulieri? Bonum opus
operata est in me. Mittens enim vngen-
tum hoc in corpus meum, ad sepelien-
dum me fecit. Bona sunt ista, nec cessan-
dum ab ipsis: quandiu fuerint necessa-
ria. Porro cum cessauerit defectus mise-
riæ, misericordiæ quoque cessabit effe-
ctus. Quia misericordia miseris exhibe-
tur. Cum autem venerit quod perfectũ 1.Cor.13
est, euacuabitur quod ex parte est. Et il-
lud est optimum, quod in æternum ma-
nebit. Maria ergo optimam partem Pars opti
elegit, quæ nō auferetur ab ea. Quia hęc ma quę sit
est vita æterna, vt cognoscant te solum Ioan.17
verum Deum, & quē misisti Iesum Chri
stum. Quod vtiq; nūc incipit à contem-
platione per fidem, & consummabitur
tandem in glorificatione per speciem.
Nunc enim ex parte cognoscimus, & ex 1.Cor.13
parte prophetamus: tunc autem cogno-
scemus sicut & cogniti sumus: videntes
non per speculum in ęnigmate, sed facie
ad faciem intuentes. Audi quomodo
Paulus Apostolus tanquam actiuus so
licitus erat, & erga plurima turbatus:
Quis, inquit, infirmatur, & ego non in-
firmor? Quis scandalizatur, & ego non 2.Cor.11
vror? Instantia mea quotidiana solicitu-
do omnium ecclesiarum. Sed audi quod
idem

Ibidem idem ipse tanquam contemplatiuus, raptus est vsque ad tertium cœlum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Ad hoc tanquam ad vnum Phi.1 aspirabat, cum diceret: Cupio dissolui & esse cum Christo: sed illud tanquam necessarium sustinebat, cũ adderet: Manere autem in carne necessarium est propter vos. Ergo & illa necessaria sunt circa quæ satagit Martha, & illud est necessarium quod elegit Maria. Sed illa sunt necessaria, id est, vtilia: istud autem necessariũ, id est, commodabile. Iuxta quem modum in logica facultate docetur, q̃d aliud est verum contingens, aliud necessarium. Contingens est illud, quod ita est verum, quod possit non esse verũ. Necessarium est autem illud, quod ita verum est, quod non possit non esse verum. Nonne cum virgo dixit ad filium: Luc.2 Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te, quasi cum Martha dixisse videtur: Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi, Ibidem vt me adiuuet. Et cum ipse respondit: Quid est quod me quærebatis, nesciebatis, quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse, nonne quasi dominus respõdisse videt ad Marthã: Martha solicita es & turbaris erga plurima: porro, vnũ est necessarium. Maria ergo optimã partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Hoc vnum optabat & petebat Propheta cum Psal.26 diceret: Vnam petij ad domino, hanc requiram, & inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Præponitur vnum multis: quia sicut omnia procedunt ab vno, sic omnia procedere debent ad vnum: ad illum videlicet, qui est Apoc.1 alpha & O, primus & nouissimus, principium & finis, Iesus Christus dominus noster, Qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In eadem Solennitate.

De aurore lunæ & solis conditionibus siue qualitatibus, & quomodo Mariæ conueniant.

SERMO II.

Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora cõsurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata. Cant.6

Cum aurora fit finis noctis & origo diei, merito per auroram designatur virgo Maria: quæ finis damnationis, & origo salutis fuit. Finis vitiorum, & origo virtutum. Oportebat enim, vt sicut per fœminam mors intrauit in orbem: ita per fœminam vita rediret in orbem: Et ideo quod damnauit Eua, saluauit Maria, Vt vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret. Illa cõsensit diabolo, & vetidum pomum comedit, secundum illud: Tulit de fructu & comedit, deditque viro. Ista credidit angelo, & filium promissum concepit, secundum illud: Ecce concipies & paries filium. Illa comedit pomum ad mortem, iuxta quod fuerat illi prædictum: Quacunque die comederis, morte morieris. Ista concepit filium ad salutem, sicut ei fuerat prænotatum: Vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Illa peperit in dolore, secundum illud: Multiplicabo ęrumnas tuas & conceptus tuos & in dolore paries. Ista generauit in gaudio, secundum illud: Annuncio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est nobis hodie saluator, qui est Christus dominus in ciuitate Dauid. Illa fuit de solo viro producta, quoniam ædificauit dominus Deus costam quã tulerat de Adam in mulierem, sed produxit virum & fœminã. Hæc autem producta fuit de viro & fœmina, sed solum virum produxit. Quia nouum fecit dominus super terram, fœmina circundedit virum gremio vteri sui,

Aurora quomodo designet Mariam. Collatio inter Euã & Mariã. Gen.3 Luc.1 Ibidem Gen.2 Matt.1 Gen.3 Luc.2 Gen.2 Heire.31

fui. Illa fuit sine culpa producta, sed pro
duxit in culpam. Hæc autem fuit in cul
pa producta, sed sine culpa produxit.
Illa dicta est Eua, huic dictũ est aue: quia
Mutatio nois Euç. per hanc mutatum est nomen Euæ. A
Luc.1 ue, inquit, gratia plena dominus tecum.
Quasi diceret: Illa fuit plena peccato, sed
tu plena gratia. Illa fuit maledicta in mu
lieribus, sed benedicta tu in mulieribus.
Fructus ventris illius fuit maledictus
Cain, sed fructus ventris tui erit benedi
Gen.4 ctus, Iesus. Cain inuidiose fratrem occi
dit Abel: sed Iesus inuidiose fuit occi
sus à fratribus.

Aurora fugatis tenebris lumen mun
do ostendit: tu vero destructis vitiis sal
uatorem seculo protulisti: quia per te
Esa.9 populus gentium qui ambulabat in te
nebris vidit lucem magnam: habitanti
bus in regione vmbræ mortis lux or
ta est eis. Illa videlicet, quę illuminat om
Ioan.1 nem hominem venientem in hunc mun
dum. Tu es igitur aurora consurgens, fi
nis videlicet noctis, & origo diei: finis
damnationis & origo salutis.

Pulchra vt luna. Sicut rationabiliter
asserunt, qui de rerum naturis edisserũt,
Lunę natura. Luna frigida est & humida. Quia frigi
da, designat virginitatẽ. Quia humida,
designat humilitatẽ. Ignis enim de quo
siccitas prouenit, quasi leuis, naturali
ter petit sublimia. Aqua vero de qua p
Lunæ quã bene comparetur Maria. cedit humiditas, quasi grauis, naturali
ter petit humilia. Frigiditas ergo & hu
miditas lunæ, virginitas est & humilitas
Mariæ: quia frigida fuit, contra æstum
luxuriæ, humida vero, contra fastum su
perbiæ. Luna vero tunc est plene pul
chra, cum existit rotunda, & Maria tũc
extitit plene formosa, cum fuit prole
fœcunda. Felix virginitas, quam orna
uit humilitas: felix humilitas, quam ho
norauit virginitas. Sed longe felicior
vtraque fœcunditas, quam simul orna
uit & honorauit virginitas & humili
tas. Ne ergo virginitas maledictionem
Exo.23 Deut.7 illam incurreret, De qua dicitur: Maledi
cta sterilis quæ non parit, comitatur il
lam fœcunditas. Et ne fœcunditas im
munditiam illam contraheret, de qua le
Iob.14 gitur: Quis potest facere mundum, de
immundo conceptum semine, comita
tur illam virginitas. Ne vero virginitas
vel fœcunditas sententiam illam accipe
ret, de qua legitur: Omnis qui se exal Luc.14.18
tat humiliabitur, vtramque comitatur
humilitas. Hæc tria simul Euangelista
commendat, & commemorat in Ma Matt.1
ria: Cum esset, inquit, desponsata mater
Iesu Maria Ioseph, antequam conueni
rent, inuenta est in vtero habens de spiri
tu sancto. Magna humilitas: quia mater
Iesu erat desponsata Ioseph. Sancta fœ
cunditas: quia inuenta est in vtero ha
bens de spiritu sancto. Pura virginitas:
quoniam antequam conuenirent, inuẽ
ta est in vtero habens: non quod post
vnquam carnali commixtione conue
nirent. Quia virgo fuit ante partum, vir
go in partu, virgo post partum. Hæc est Ezech.44
enim porta in domo domini clausa, &
vir non est ingressus per eã. Hic est hor Cant.4
tus conclusus & fons signatus. Hæc est Exo.3
rubus ardens, sed non consumptus. De
fœcunditate Gabriel angelus prædixit
illi: Ecce concipies & paries filium. Illa Luc.1
vero de virginitate respondit: Quomo
do fiet istud, quoniam virum non co
gnosco? Cum autem audiuit quod nec
virginitas impediret fœcunditatem, nec
fœcunditas auferret virginitatem: Spi
ritus sanctus, inquit, superueniet in te,
& virtus altissimi obumbrabit tibi: sta
tim de humilitate subiunxit: Ecce ancil
la domini: fiat mihi secundum verbum
tuum. Fuit ergo Maria pulchra vt luna,
virgo scilicet humilis & fœcunda.

Electa vt sol. Duo præcipue commẽ
dantur in sole, splendor & calor. Quia Maria quo modo sit electa vt sol
splendet, significat sapientiam: quia ca
let, significat charitatem. De sapientia Sap.8
namque legitur, quod ipsa est candor lu
cis æternæ & speculum sine macula
dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Esa.31
De charitate legitur, quod ignis est in
Sion, & caminus in Hierusalem. Aquæ Cant.8
multæ non possunt extinguere charita
tẽ. Electa est ergo Maria, quatenus splẽ
deret & caleret vt sol. Splenderet per sa
pientiam, caleret per charitatem: quia
spiritus sanctus superuenit in eam, &
virtus altissimi obumbrauit eam. Spiri
tus sanctus est charitas, de quo dicitur: 1. Ioan.
Deus charitas est. Et virtus altissimi, sa
pientia, de qua legitur: Christus est Dei Sapientia & charitas marię.
virtus & Dei sapientia. Audi Mariã in
ter-

terrogantem ex sapientia: Quomodo fi et istud, quoniam virum non cognosco? Audi respondentem ex charitate: Ecce ancilla domini: fiat mihi secundum verbum tuum. Audi sapientiam in Maria: Luc.2 Maria, inquit, obseruabat omnia verba hęc, conferens in corde suo. Audi charitatem in ea: Ibidem Magnificat anima mea dominum. Et exultauit spiritus meus, in Deo salutari meo. Superuenit igitur in eam spiritus sanctus, vt ad concipiendū in corpore daret ei charitatis affectum. Propter quod legitur, quia Christus natus est de spiritu sancto ex Maria virgine. Et virtus altissimi obumbrauit ei, vt ad concipiendum in corde daret ei sapientiæ intellectum. Propter quod legitur: Ibidem Beata quæ credidisti: quoniam omnia completa sunt tibi à domino. Concepit in corpore verbum, quod caro factum est, & habitauit in ea. Ioan.1 Concepit in corde verbum, quod erat in principio apud Deum, & Deus erat verbum. Electa igitur est vt sol, quatenus in sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquā sponsus procedens de thalamo suo. Cant.4 Psal.18

Terribilis vt castrorum acies ordinata. Cant.6 Sap.8 Scriptum est enim, quia sapientia vincit malitiam: inter quas in hac vita mortali grandis & grauis exercetur conflictus. Pro sapientia namque pugnat & expugnat chorus virtutum: pro malitia vero pugnat & repugnat exercitus vitiorum: quia non est conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Belial. 2.Cor.6 Castra vitiorum quasi ducem sequuntur superbiam, de qua dicit scriptura: Initium omnis peccati est supbia. Eccli.10 Castra vero virtutum, quasi ducem sequūtur humilitatē, de qua dicit Maria: Luc.1 Respexit humilitatē ancillę suæ: ecce enim in ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Acies ergo castrorū, id est, plenitudo virtutum ita fuit in virgine ordinata, vt de se vere dicere posset: Introduxit me rex in cellam vinariam, Cant.2 & ordinauit in me charitatem, Col.2 vt postquam in ea plenitudo diuinitatis corporaliter habitauit, vicit ex toto malitiam. Quoniam vt vehemēter opinor, ex tunc fomes peccati, languor naturæ, stimulus carnis in ea fuit non solum sopitus, sed prorsus extinctus: vt decætero non concupisceret caro aduersus spiritum, sed plena gratia, vitiis & dæmoniis terribilis appareret.

Ipsa est ergo aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata. Luna lucet in nocte, aurora in diluculo, sol in die. Nox autem est culpa, diluculum pœnitentia, dies gratia. Qui ergo iacet in nocte culpæ, respiciat lunam, deprecetur Mariam: Peccatores Mariā inuocent. vt ipsa per filium cor eius ad compunctiōem illustret. Quis enim de nocte inuocauit eam, & non est exauditus ab ea? Eccli.24 Ipsa est mater pulchræ dilectionis & sanctæ spei. Qui vero ad diluculum pœnitentiæ surgit, respiciat auroram, deprecetur Mariam: vt ipsa per filium cor eius ad satisfactionem illuminet. Quis enim deuote inuocauit eam, et non est exauditus ab ea? Ipsa est mater pulchræ dilectionis & sanctæ spei. Quia vero militia est vita hominis super terram Iob.7 (nam mundus pōsitus est in maligno, 1.Ioan.5 caro cōcupiscit aduersus spiritum, Gal.6 oculus deprædatur animā, Threno.3 mors ingreditur per fenestras: Hiere.9 nec est nobis colluctatio tantum aduersus carnem & sanguinem: Eph.6 sed aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus, aduersus rectores tenebrarum harū. Aduersarius enim noster diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quē deuoret) 1.Petri.5 Quicunque sentit impugnationem ab hostibus, vel à mundo, vel à carne, vel à dæmone, respiciat castrorum aciem ordinatam, Tētati mariam inuocare debēt deprecetur Mariam, vt ipsa per filium mittat auxilium de sancto, & de Siō tueatur. Psal.19 Ipso præstante, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorū. Amen.

In solẽnitate Natiuitatis gloriosissimæ semper virginis Mariæ.

De instrumentis piscatoris, uidelicet uirga, linea, hamo & esca, & quid per ea accipere debeamus, & quare diabolus nominibus diuersarum bestiarum nuncupetur.

SERMO VNICVS

Iob.40

IN oculis suis quasi hamo capiet Behemoth. Verba quæ locutus sum fratres charissimi, verba sunt domini ad Iob pauca, sed multa: parua sed magna: breuia sed prolixa. Pauca literis, sed multa sententijs: parua syllabis, sed magna figuris: breuia dictionibus, sed prolixa significatiõibus. Plena sunt quippe omnia suis mysterijs, & cœlesti dulcedine superredundantia: si tamen diligẽtem habeant inspectorem, qui norit sugere mel de petra, & oleum de saxo durissimo. Ego vero dabo vobis lac potum, non escam: quia sicut modo geniti infantes lac cõcupiscitis, vt in salutem crescatis,

Deut.32 1.Cor.3 1.Petr.2

I. In instrumento piscatoris quatuor notare debemus, virgam, & lineam, hamum, & escam. Quæ sit hæc virga Propheta determinat dicẽs: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Hæc est virgula fumi, ex aromatibus myrrhę & thuris. Virga floruit & attulit fructum: quia virgo concepit & peperit Christum. Hanc ergo virgam dixerim esse Mariam. Virga teneritudinem habet, rectitudinem & longitudinem. Teneritudinem: ne sit dura: Rectitudinem: ne sit curua. Longitudinem: ne sit curta. Maria vero virginitatem habet, humilitatem, & charitatem. Virginitatem sine concupiscentia, humilitatem sine superbia, charitatẽ sine malitia. De virginitate dicit Propheta: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Missus est enim angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilęę, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, & nomẽ virginis Maria. De humilitate dicit ipsa beata Maria: Respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim in ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Super quem, inquit Deus, requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum & trementem verba mea. De charitate dicit in canticis: Stipate me malis, ornate me floribus: quia amore langueo. Introduxit enim me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem.

In piscatoris instrumento 4. notanda sunt. Esa.11 Can.2 Num.17 Virgę conditiones vt habueris Maria. virginitas Esa.7 Mat.1 Humilitas Luc.1 Esa.66 Charitas. Cant.2

II. Huic virgæ linea colligatur, quã Mathæus Euãg. describit: Liber gñationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Hanc ergo lineam dixerim esse genealogiam. Nam sicut linea piscatoris de diuersis filis cõnectitur, sic genealogia redemptoris de diuersis personis contexitur: de viris & mulieribus, de iustis & peccatoribus. Nam omnes peccauerunt & egent gloria Dei. Præterea dicit in Euangelio: Non veni vocare iustos sed peccatores. Et ideo clamabant dicentes: Veni domine, & noli tardare: relaxa facinora plebis tuæ Israel. Emitte agnum domine, dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion.

Matt.1 Rom.3 Matt.9 Esa.16

III. Huic lineæ subnectitur hamus, sicut Euangelista determinat dicẽs: Iacob genuit Ioseph virum Mariæ: de qua natus est Iesus, qui dicitur Christus. Hunc igitur hamum dixerim esse Christum, ferreum, acutum & vncum. Ferreum, per potentiam. Acutum, per sapientiam. Vncum, per diligentiam. Per potentiam enim domat & superat. Per sapientiã penetrat & indagat. Per diligentiam retinet & conseruat. De primo dicit Psalmographus: Reges eos in virga ferrea, & tãquam vas figuli confringes eos. De secundo dicit Apostolus: Viuus est sermo Dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti. De tertio dicit dñs: Hæc est voluntas patris mei, vt omne quod dedit mihi non perdam ex eo.

Hamo cõparatur Christus. Psal.2 Hebr.4 Ioan.6

IIII. Huic hamo circumposita fuit esca, cum verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hamus enim esca cælatus, est

Ioan.1

Esca in hamo est Christi caro. est Deus carne velatus. Hanc igitur escã dixerim carnem, secundum quam Christus comparat se vermi: Ego sum, inquit, vermis & nõ hõ, obprobriũ hoim· Psal.21 & abiectio plebis. Dicitũ aũt vermis, propter vilitate abiectionis & propter proprietatẽ cõceptiõis. Vermis curdicat Christus. Nos, inqt propheta, putauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatum: generationem autem eius quis enarrabit? Esa.53 Sicut enim vermis nascit sine semine, ita Christus natus est de virgine.

Hũc hamum misit piscator in mare, vt caperet piscem, cum Deus misit Christum in mundum, vt caperet Behemoth id est, diabolum. Diabolus enim cum caperet escam humanitatis, captus est hamo diuinitatis. Psal.88 Vnde Propheta: In die illa visitabit dominus in gladio suo duro & grandi & forti super Leuiathã serpentem vectem, & super Leuiathan serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui est in mari. Propterea dicit in Psalmo: Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Cum ergo diabolus suggessit Christum occidi, tunc à Christo meruit captiuari. Secundum illud Propheticum: O mors, ero mors tua: Ose.13 morsus tuus ero infernæ. Diabolus enim paradisum intrauit, & colonos eiecit: & Christus ad infernum descendit & captiuos eduxit. Nam quia diabolus misit manum in illum, in quo nihil iuris habebat, iure amisit illos, in quibus aliquid iuris videbatur habere. Ne vero diabolus videretur fraude deceptus cũ hamo dicitur captus, præmisit: Iob.40 In oculis suis quasi hamo capiet Behemoth. Nam scienti & volenti dolus non infertur. Diabolus enim Christum cognoscendo timuit, & timendo cognouit. Luc.8 Quid inquit tibi & nobis Iesu Nazarene? Venisti ante tẽpus perdere nos. Scio quia sis sanctus Dei. Mar.5 Et iterum: Quid mihi & tibi, fili Iesu Dei altissimi? Obsecro te ne me torqueas. Consueta tamen auiditas eum traxit & temeritas impulit, vt sanguinem eius sitiret & carnem appeteret.

Behemoth nominis interpretatione signat Beluam. Diabolus cur diuersis nominibus animaliũ nuncupetur. Diabolus enim propter diuersas proprietates, diuersis animalium nominibus nuncupatur. Nominatur enim nominibus bestiarum: propter violentiam & oppressionem. Nominibus reptilium: propter astutiam & deceptionem. Nominibus piscium: propter luxuriam & effusionem. His enim quatuor modis maxime tentat & superat. Dicitur enim auis. Vnde: Nunquid illudes ei quasi aui? Iob.40 Et specificato vocabulo dicitur perdix. Vnde illud: Clamauit perdix, cõgregauit quod nõ peperit. Hiere.17 Dæmones ergo volucres appellantur. Vnde in Euangelio. Volucres cœli comederunt illud. Luc.8 Dicitur Behemoth, id est, belua. Iob.40 Vnde: Ecce Behemoth, quæ feci tecum. Et specificatò vocabulo dicitur leo. Vnde Petrus: 1.Petri.5 Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Dicitur lupus. Vnde: Lupus venit & mercenariut fugit. Ioan.10 Dæmones ergo bestiæ nũcupatur. Vnde in Psalmo: Ne tradas bestijs animas confitentes tibi. Psal.6 Dicitur serpens. Vnde illud: In die illa visitabit dominus super Leuiathan serpentem vectem. Esa.27 Leuiathan enim interpretatur additamentum eorum, Leuiathan quid. quia scilicet primis parentibus gloriam addere se spopondit: Eritis, inqt, sicut dij, scientes bonũ & malum. Gen.3 Et specificato vocabulo dicit coluber. Vnde dicitur: Obstetricante manu eius eductus est coluber tortuosus. Iop.26 Dicitur draco. Vnde: Draco iste quem formasti ad illudendum ei. Psal.103 Dæmones ergo, quia diuersis modis se ducunt, diuersis reptilium nominibus appellantur. Vnde: Super aspidem & basyliscũ ambulabis, &c. Psal.90 Item: Caput aspidum fuget, & occidet eum lingua vipre. Iob.20

Dicitur piscis, in cuius figura piscis immanis exiuit vt deuoraret Thobiam. Tobiæ.5 Et specificato vocabulo dicitur cetus. Esa.27 Vnde. Occidet dominus cetum, qui est in mari. In his omnibus appellatur Satan, id est, aduersarius. Vnde illud: Zach.3 Stabat Satan à dextris eius vt aduersaretur ei. Dicitur Belial, id est, apostata, Belial quid sit. præuaricator & absq; iugo. Vnde dicit: Quæ cõmnicatio Christi ad belial? 2.Cor.6 Nũcupatur diabolus, id est, criminator, siue deorsum fluẽs. Vnde in Psalmo: Dia bolus stet à dextris eius, & oratio eius fiat in peccatum. Psal.108 Lucæ.11

Fortis est ergo diabolus & astutus, sed fortior & astutior superuenit, qui

vasa eius diripuit,&captiuos eduxit, dominus Iesus Christus, Qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorū.

In solennitate oīm sanctorum.

Quid per duo Seraphin intelligere debeamus, & de tribus exercitibus clamantibus, & de quinque locis, in quibus humani spiritus commorantur.

SERMO I.

Esa. 6 Vo Seraphin clamabāt alter ad alterum & dicebant: sanctus, sanctus, sanctus dñs Deus exercituum, plena est omnis terra gloria tua.

Ezech. 1 Exo. 25 Duo Seraphin, quorum alter clamabat ad alterum, duo sunt testamēta, quorum alter conuenit alteri. Nam rota continetur in medio rotæ, & duo Cherubin sese respiciunt versis vultibus in propitiatorium. Vnde vtrumque testamentum consimiliter incipit. Illud: In principio creauit Deus cœlum & terram. Istud: In principio erat verbum, & verbū erat apud Deum, & Deus erat verbum. Quod enim in illo minus aperte scribitur, in isto magis aperte narratur. In illo scribit: Sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus exercituum, in isto narratur: Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater, verbum, & spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt. Præter vnitatis igitur & trinitatis mysterium, quod euidēter & excellenter hæc verba commendant, etiam hodiernæ solennitati plene simul ac plane conueniunt. Deus enim trinus & vnus, tres tribus locis habet exercitus. Vnum, qui triumphat in cœlo, Alterum qui pugnat in mundo, Tertium qui iacet in purgatorio. De his tribus exercitibus inquit Apostolus: In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium terrestrium & infernorum. Hi tres exercitus distincte clamāt cū Seraphin, sanctus pater, sanctus filius, sanctus spiritus. Patri namq; attribuitur potentia, quæ conuenit exercitui, qui pugnat in via. Filio sapientia, quæ competit exercitui, qui triunphat in patria. Spiritui sancto misericordia, quæ congruit exercitui, quæ iacet in pœna. Primus exercitus in laude, secundus in agone, tertius autem in igne. De primo legitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. De secundo dicitur: Militia est vita hominis sup terram: & sicut dies mercenarij dies eius. De tertio vero inquit Apostolus: Vniuscuiusq; opus quale sit ignis probabit. Sane quinq; loca sunt, in quibus humani spiritus commorātur. Supremus, qui est summe bonorum. Infimus, qui est summe malorum. Medius, qui est bonorum & malorum: & inter supremū & medium, vnus qui est mediocriter bonorum: & inter medium & infimum alter, qui est mediocriter malorum. Supmus, qui est summe bonorum, est cœlū, in quo sunt beati. Infimus, qui est summe malorum, est infernus, in quo sunt damnati. Medius, qui est bonorū & malorum, est mundus, in quo iusti & peccatores. Et inter supremum & mediū, qui est mediocriter bonorum, est paradisus: in q̄ sunt Enoch & Helias, viui quidem, sed morituri. Et inter medium & infimum, qui est mediocriter malorum, in quo puniuntur, qui pœnitentiam non egerunt in vita, vel aliquam maculam venialem portauerunt in morte. Qui ꝑpterea mali dicuntur, partim à malo pœnę, partim à malo culpę. Licet autē quinque sunt loca, in tribus tamē exercitus domini commoratur. Nam qui sunt in inferno, non pertinent ad exercitū Dei, sed ad exercitum Zabuli, quibus tandē dicetur: Ite maledicti in ignē æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui vero sunt in paradiso, licet pertineant ad exercitum Dei, per se exercitum non perficiunt, cū sint duo. Medius autem exercitus hodie reddit laudes pro exercitu qui triumphat in cœlo, cras fūdens preces pro exercitu qui iacet in purgatorio: pro illo reddit laudes, qui regnat in gloria: pro isto fundet preces, vt euadat à pœna. O quā rationabilis & salubris est huius obseruantiæ institutio. Quis enim non libenter reddat laudes indiuiduę Trinitati, ꝑ sanctis, quorū ꝑcibus & meritis nos credimus adiuuari, vt vbi

Marginalia (left): Esa. 6; Ezech. 1; Exo. 25; Gen. 1; Ioan. 1; Esa. 6; 1. Ioan. 5; Exercitus dei triplex; Phi. 2; Esa. 6.

Marginalia (right): Psal. 83; Iob. 7; 1. Cor. 3; Quinque loca in quibus humani spiritus cōmorant; I. II. III. IIII. V.; Matt. 25; Laudare debem⁹ deum ꝑ sanctis.

vt vbi sunt, illic simus & nos? Quis non libenter fundat preces indiuiduæ Trinitati pro mortuis, cum & ipse sit moriturus: vt alij faciat in hac vita, quod sibi vult fieri post vitam? Plena est igitur omnis terra gloria eius: quia sonus solennitatis istius, per quam Deus glorificatur in sanctis, in omnem terram exiuit, quę sub vna solénitate omnium sanctorum merita veneratur. Ad laudem & gloriam indiuiduæ Trinitatis, Quæ viuit & regnat deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Orandum esse libēter pro mortuis.

Psal.18

In eadem Solennitate Sermo II. habitus in Monasterio Sublatense.

Mundi corde quinam sint, quomodoque ijdem beati, beatitudo ut sit duplex, uisionem Dei esse triplicem, quo denique pacto cor mundandum sit.

Beati mūdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Plana, sed plena sunt verba, quę protulit verbū: facunda pariter & fœcūda, si tamen diligentem habeāt inspectorem, qui nouerit excutere frumentum de palea, & elicere mel de fauo. Quibusdam quęstionibus præmissa verba pulsant animum, vt pleniorem concipiant intellectum. Salomō quippe testatur: Quis potest dicere, Mundum est cor meum, & purus sum à peccato? Nam si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est: quoniam in multis offendimus omnes. Quomodo ergo beati sunt mundo corde, si nemo potest dicere se mundum habere cor? quam dicere, vel dicere, quam habere. Cor siquidem mundum habent viri sancti & homines iusti, qui mūdati sunt à peccatis mortalibus, & à vitijs criminalibus expiati, quales erāt illi, quibus Veritas ipsa dicebat: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Vos autem mundi estis, sed nō omnes. Alioquin frustra orasset Psalmista, cum diceret: Cor mundū crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Amplius laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo mūda me. Licet enim fragilis homo non possit omnino venialibus culpis carere, quia nec vna penitus est sine macula, & septies in die cadit vir iustus, sed fortior resurgit: p gratiam tñ Dei, quæ principaliter operatur, & libertatem arbitrij, q̄d sane cooperatur eidem, potest ab offensis criminalibus abstinere. Mundus autem hic dicitur, non quia omnino mundus, sed magis magisq; mūdandus, quia nullus adeo mundus est in hac vita, quin mundior possit esse in ea. Omnem, inquit, palmitem, qui fert fructum, purgabit eum, vt fructus plus adferat. Nemo tamē dicere debęt, quasi gloriando, se cor mundum habere, sed qui stat videat ne cadat: quia militia est vita hominis super terrā, & ideo ante finem pugnę, non est de successu victorię gloriandum. Aduersarius enim noster diabolus tanquam leo rugiens circuit quęrens quem deuoret: pugnantq; quotidie cōtra miserum hominem, dæmon, mundus & caro. Dæmon cum vitijs, mundus cum elementis, caro cum sensibus. Beatus ergo q semper est pauidus: quia timor domini peccatum expellit. Vnde timēdum est potius & cauendum, quam gloriandum vel præsumendum. Sed qui gloriatur, in domino glorietur, non in sublimitate, sed in humilitate, sicut gloriabatur Apostolus, dicens: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Nec est contrarium quod alibi dicit: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Quia gloria illa non erat sibi de se, sed de Deo, id est, testimonium liberæ conscientiæ, ne videlicet frustra gloriaretur de Deo, si præsumeret contra testimonium rectæ conscientiæ gloriari: quemadmodum frustra gloriantur hypocritę, similes sepulchris deforis dealbatis, intus aūt pleni sunt omni spurcitia, & ossibus mortuorum. Quia spiritus sanctus disciplinę effugiet fictū. Vel, Quis pōt dicere: mundū habeo cor,

Pro.20 · 1.Ioan.1 · Iaco.3 · Hic aliqd desideratur. · Cor mundum quis habeat. · Ioan.13 · Psal.50 · Pro.24 · Ioan.15 · 1.Cor.10 · Iob.7 · 1.Petri.5 · Pro.28 · Eccli.1 · 1.Cor.1 · 2.Cor.12 · 2.Cor.1 · Matt.23 · Sap.1

& purus ſum à pctō:quaſi rarus. Quia
Matt.20 multi ſunt vocati,pauci vero electi. Pau
ci nanque ſunt boni reſpectu malorum.
Quoniam ſtultorum infinitus eſt nu-
Eccli.1 merus,& peruerſi difficile corriguntur.
Sed & delicta quis intelligit? Vnde cum
Pſal.18 1.Cor.4 dixiſſet Apoſtolus, nihil mihi conſcius
ſum, ſtatim adiunxit, nec tamen in hoc
iuſtificatus ſum. Et ideo Pſalmiſta dice-
bat: Ab occultis meis munda me domi-
Eccli.9 ne. Nam & alibi legitur: Nemo ſit vtrum
dignus ſit odio vel amore. Quod de præ
deſtinatione vel reprobatione potius in
telligitur, quemadmodum dominus lo
Mal.1 quitur per prophetā: Iacob dilexi, Eſau
autem odio habui: quia Deus prædeſti-
nauit Iacob, & Eſau reprobauit. Ergo
beati mūdo corde, quoniam ipſi Deum
videbunt. Sed quomodo ſunt beati, qui
adhuc ſunt in pugna & in miſeria? Quis
Rom.7 mundior erat Paulo, qui tamen dicebat:
Infelix ego homo, quis me liberabit de
corpore mortis huius? Cui cōſonat Pſal
miſta, dicens: Educ de carcere animam
Pſal.141 meam ad confitendum nomini tuo do-
mine. Si erat infelix, quomodo ergo bea
Eccli.1 tus? Nihil eſt quippe ſub ſole niſi vani-
tas & afflictio ſpiritus. Miſeriam enim
noſtram plus experiri contingit, quam
exprimi poſſit. Verum duplex eſt beati-
Beatitudo duplex. tudo, vna viæ, altera patriæ. Beatitudo
viæ conſiſtit in ſpe, beatitudo patriȩ con
ſiſtit in re. Iſta conſiſtit in fide, illa in ſpe
cie. Iſta conſiſtit in merito, illa cōſiſtit in
pmio. Iſta cōſiſtit in gratia, illa conſiſtit
Pſal.118 in gloria. De hac beatitudine legit: Beati
immaculati in via, qui ambulant in lege
Pſal.83 domini. De illa beatitudine dicitur: Bea
ti qui habitant in domo tua domine, in
ſeculum ſeculi laudabunt te. Iſti ambu-
lant, ſed illi habitant: quia iſti laborant,
ſed illi quieſcunt: iſti exercentur in lege,
ſed illi delectantur in laude. Beati ergo
ſunt mundo corde, ſed modo per ſpem,
tandem per rem: modo per fidē, tandem
per ſpeciem: modo per meritum, tādem
per præmium: modo per gratiam, tan-
dem per gloriam: qm ipſi Deū videbūt.

Contrarium videtur dixiſſe Ioannes
Ioan.1 in Euangelio: Deum nemo vidit vn-
Exo.33 quam. Et Deus inquit in lege: Non vi-
debit me homo & viuet. Quibus tamen
Eſa.6 Eſaias videtur contradicere, dicens: Vi-
di dominum ſedentem ſuper ſolium ex-
celſum & eleuatum. Et Iacob: Vidi do- Gen.32
minum facie ad faciem, & ſalua facta eſt
anima mea. Forſan aliquis reſponderet
& diceret, quod Deus videri non poteſt
ſecūdum naturam diuinam, viſus eſt ta-
men ſecundū naturam humanam, quē-
admodum innuit Hieremias: Hic eſt, in Baru.3
quit, Deus noſter, & non æſtimabitur
alius ad illū. Poſt hæc in terris viſus eſt,
& cum hominibus conuerſatus eſt. Ve-
rum ergo eſt quod Deum nemo vidit ſe
cundum puritatem & ſimplicitatem di-
uinæ naturæ: quia Deus eſt ſpiritus in-
uiſibilis. Sed & verum eſt, quod viſus eſt
Deus ſecundum imaginem & ſimilitu-
dinem humanæ naturæ, quia factus viſi
bilis homo. Verum iſta viſionis diſtin-
ctio ad hunc ſententiæ intellectum non
pertinet: quia multi viderunt & vide-
bunt in Deo naturam humanam, qui ta
men nec beati fuerunt, nec erunt, vt He-
rodes & Pilatus, & Iudas, & Caiphas. Il
li quoque de quibus dicitur: Videbunt Ioan.19
in quem transfixerunt: qui non ad ſalu
tem, ſed ad damnationem videbunt: qa
tolletur impius ne videat gloriam Dei.
Beati ergo qui non viderunt & credide Ioan.20
runt. Sic eſt ergo potius diſtinguēdum,
quod viſionum, alia eſt corporea, alia ę-
nigmatica, alia cōprehenſiua. Corporea Viſio triplex.
cōſiſtit in ſenſu. Aenigmatica, in imagi-
ne. Comprehenſiua in intellectu. De pri
ma dicitur: Viderunt oculi mei ſalutare Luc.2
tuum. De ſecunda legitur: Videmus nūc 1.Cor.13
per ſpeculum in ænigmate. De tertia ve-
ro ſubditur: Tunc autem videbimus fa-
cie ad faciem. Viſione corporea nullus
vnquam videre potuit aut poterit deita-
tem: quia Deus non eſt corpus, ſed ſpiri
tus. Viſione autem ænigmatica, Deus in
præſenti videtur vtcunque, non per ſpe-
ciem, ſed per fidem, nec plene, ſed im-
perfecte. Viſione vero comprehenſiua
pure videtur ab angelis ſanctis & anima
bus beatis, qui cognoſcunt, ſicut & co-
gniti ſunt. Verum eſt ergo quod Deum
nemo vidit vnquam, ſed intelligendum
eſt de viſione corporea. Verum eſt quo-
que quod ait: Non videbit me homo
vtique & viuet, ſed intelligendum eſt in
hac vita mortali. Quod bene ſignatum
eſt Moyſi, qui ſtans in foramine petræ,
po-

Exo.33 Dorsa dei videre quid sit. posteriora domini vidit, sed faciem non aspexit. Quia sicut hō versus à tergo scitur vtiq; quod sit homo, sed nō quis homo: ita quod Deus sit modo scimus, sed quid sit ipse nescimus. Scimus equidem, quod sit deus, sed nescimus quid sit. Dominum ergo patres antiqui viderunt ænigmatice, per quandam videlicet similitudinem visionis humanæ, quæ vel sensui vel imaginationi potius apparebat. Sed beati mundo corde, quoniā ipsi Deum videbūt. Non ait de præsenti, vident, sed de futuro, videbunt: quia plenius & perfectius videtur in futuro. Videtur tamen & in præsenti per inspirationis, cōtemplationis, orationis, meditationis, lectionis, prædicationis, effectum, quibus ad intuēdum Deum anima subleuatur. Cor à quibus sit mūdandum. Oportet autem mundari cor, & à criminalibus culpis, & à secularibus curis, ne Deus lippis videatur oculis: quia si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: sin autem nequam extiterit, totū corpus tuū tenebrosum erit. Matt.6 Et ideo iste minus, ille minime lumē intuetur æternnm. Ioan.3 Nam qui male agit, odit lucē, & in tenebris ambulat. Ioan.1 Lux autē in tenebris lucet, sed tenebræ eā minime comprehenderunt. Rom.1 Obscuratum est, inquit Apostolus, insipiens cor eorum: & quo magis quis peccat, eo magis obtenebraf, donec de tenebris interioribus Matt.22 proĳciatur in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentiū: vbi erit vermis qui non morietur, & ignis qui non Esa.66 extinguetur.

Exeat igitur de Aegypto, qui vult sacrificare domino in deserto, purgetur à tenebris vitiorum: quia deus 1.Ioan.1 lux est, & in eo tenebræ non sunt vllæ. Heu si quis videret animā peccatricem, Anima peccatrix quā lutea & detestabilis. quam sit fœrda, quam sit fœtida, quā obscura, quam tenebrosa, profecto magis abominabilis & detestabilis appareret quam caro leprosa. Oportet etiā, vt qui Deum vult libere contemplari, mundet Curę seculares diuinam impediunt contéplationē. corā secularibus curis: quia quādiu fuerit diuisum per actiones mundanas, & distractum per occupationes terrenas, quasi prostratum ad solum, suspicere nequit ad polum. Quod bene signatum est Luc.19 in Zachęo, qui cum esset princeps publicanorum, & ipse diues, volebat videre

Iesum quis esset, sed præ turba non poterat, quia statura pusillus erat. Princeps erat publicanorum, & ideo negocĳs vectigalibus occupatus. Statura pusillus, quia terrenis intentus, prostratus erat in terram, nec erectus in cœlū: & ideo præ turba solicitudinum secularium, non poterat videre Iesum quis esset, donec turbam præteriens, id est, occupationes mundanas relinquens, ascendit in arborem sycomorum, id est, ad fidem viuificæ crucis accessit. De qua apprehendit Eph.3 cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, quæ sit sublimitas & profundum. Eccli.10 Abigantur autem muscę morientes, quæ perdunt suauitatem vngenti, hoc est, excludantur importunæ cogitationes, quæ contēplationis dulcedinem tollunt: Muscę morientes abigendę quę sint. & paruuli allidantur ad petram, Psal.136 id est, primi motus comprimantur ad Christum, vt anima de virtute in virtutem ascendens, Deum deorum videat in Psal.83 Sion. Substernat itaq; sibi mens vniuersa terrena, in quibus est vanitas & afflictio, & transcendat ad inuestiganda cœlestia, in quibus est vera felicitas & beatitudo perfecta: Felicitas ęternę vitę quomodo contéplanda. cōsiderans & admirās in illa superna curia ordines angelorū, patriarcharum cœtus, prophetarum choros, apostolorum coronas, martyrū palmas, confessorum manipulos, & virginum fructus, quiescentes in pace, gaudētes in laude, fulgentes in luce, sine timore securos, sine labore quietos, sine dolore iucundos: quanta sit illis cognitio, delectatio & dilectio, quanta sit pulchritudo, rectitudo, & fortitudo, quanta sit impassibilitas, incorruptibilitas & immortalitas, quod ipse Deus sit omnia in omnibus, merces & præmium singulorum. Contéplatio quid sit. Et si ad hæc inuestiganda mens rapitur cum quodam dulcedinis gustu, tunc vtique contemplatur. Et quam dulce sit taliter contemplari, nouit ille plenius, qui gustauit. Adhuc tamen dulcior quidam contemplationis est gustus, videlicet, inuestigare complexum patris & filĳ & spiritus sancti, qui est amor & delectatio vtriusque ab vtroque procedens: sed nec posterior nec minor vtroque, tanquam consubstantialis, Trinitatis contéplatio. vel coęternus vtriq;. Sicut ēm in Christo sunt tres substantię in vna persona, sic in

Deo

Deo tres sunt personæ in vna substãtia. In tribus substãtijs est aliud, sed non alius. In tribus autem personis est alius, sed nõ aliud: quia tres vnum sunt, quod est æternum & simplex: quia nec principium habet nec finem, sed est principium sine principio, & finis sine fine, quasi principium sit ad finem, & finis sit ad principium. Nec habet multitudinem partium, nec habet concretionem proprietatum, quia nihil habet in se nisi se, nec aliud est habens ab habito, nec aliud habitum à habente: licet ipsius habentis *nulli sit habitus, maius aut minus. Licet in ipso substantialiter vno sit alter & alius, videlicet pater & filius & spiritus sanctus. In illo vero personaliter vno, quia & alterum est * & aliud inuenitur, prius & posterius, maius & minus, vide licet æternum, nouum & vetus: æternum deitas, nouum anima, vetus caro. Inter hæc dulce nimis & iocundum, in hoc summo & vero bono inuestigare potentiam, quæ cuncta creauit, sapientiam, quæ cuncta disposuit & benignitatem, quæ cuncta gubernat. A qua, & per quã, & in qua vniuersa consistũt, magna, pulchra & vtilia. Vt per magnitudinẽ inuestiges potentẽ, per pulchritudinem sapientem, per vtilitatem benignũ. Vnus tamen & idem est, qui creauit, disposuit, & gubernat. In quo non est aliud potentia, quam sapiẽtia, vel benignitas, vt sicut est vnitas in natura, sic & distinctio in personis. Sed desinamus scrutari scrutinium: quoniam accedit homo ad cor altum, & exaltabitur Deus, & inuestigator maiestatis opprimetur à gloria.

Trias in deo contẽplanda.

Psal. 93
Pro. 25

Beati ergo sunt mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Comprehensiua siquidem visio est animi beatitudo perfecta: quoniam hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Perfecte nanq; est beatus, cui omnia optata succedunt. Et certe qui Deum videt, quicquid desiderat habet. * Delectaris in sapientia, quæ attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit vniuersa suauiter. In quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt absconditi. Delectaris in pulchritudine, si Deũ vides, habes quod cupis, quia Deus est perfectissima pulchritudo, in quem desiderant angeli prospicere. Cuius pulchritudinem sol & luna mirantur. Delectaris in pace, si Deum vides, habes quod cupis, quia ipse est perfectissima pax, quæ fecit vtraq; vnum, cuius pax exuperat omnem sensum. Delectaris in luce, si deum vides, habes quod cupis, qa Deus est perfectissima lux, quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & ipse habitat lucem inaccessibilem. Delectaris in fortitudine, si Deum vides, habes quod cupis, qa Deus est perfectissima fortitudo. Cui nihil est impossibile, cuius voluntati nihil resistit, qui est fortis & potens super omnes Deos. Si delectaris forsan in dulcedine, ipse est summa dulcedo, de quo dicit scriptura: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti timentibus te. Gustate, inquit, & videte quoniam suauis est dominus, dulcis & rectus, benignus & pius. Quid autem moramur in singulis? Quicquid boni desideras, si Deũ vides, habes in eo. Qui cum sit summum bonum, in ipso est omnium plenitudo bonorum, quem si vides & comprehendis, si comprehendis, & habes. Propter hoc summum bonum adipiscendum & obtinendum deseruistis seculum, & eremum elegistis, non quãcunque, sed illam videlicet, quam pater & patronus noster beatus Benedictus elegit, in qua monasticam vitam cõstituit & monasterium ordinauit, cuius vtiq; statuta nõ solummodo propter votum, sed etiam propter locum tenemini custodire. Quocirca fratres mũdate cor vestrum, vt deum videre possitis. Cor autem mundãdum est scopis illis, quibus mundata est domus illa, de qua spiritus immundus exiuit, quã postea scopis mũdatam & ornatam inuenit. Bona scopa est pœnitentia, bona eleemosyna, bona ieiunium, bona oratio, bona vigiliç. His vtiq; scopis domos vestri cordis mundetis, vt Deum videre possitis. Ipso præstante, qui viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Visio comprehẽsiua quę. Ioan. 17

Sap. 8

Col. 2

Ioan. 1

1. Timo. 6

Psal. 30

Psal. 33

Religonis siue monastic vitę scopus.

Scopę qui b° cor mũdandũ sit.

D. IN-

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. IN NATALITIIS ET FESTIS SANCTORUM, Apostolorum, Martyrum, Confessorum ac Virginum Sermones, quos Communes vocant.

DE APOSTOLIS.

De singulari prærogatiua, honoratione ac ueneratione apostolorum, & de tribus præcipue quæ illorum commendant honorabilem principatum.

SERMO I.

Psal.138

IMIS honorati sũt amici tui deus, nimis confortatus est principatus eorum. In quo plus posset quispiam honorari, quam vt veri dei veraciter appelletur amicus? Si enim honorificum reputatur & inter amicos terreni regis asscribi, quanto plus debet honorabile reputari cœlestis esse regis amicum? Inter familiares autem amicos debet esse communitas euentuum, communicatio secretorum, & cõmunicatio volũtatum: ex quibus amicitia fidelis comprobatur. Quoniam hoc est proprium amicorum, nihil esse proprium inter illos. Christus enim tam insolubili charitate sibi deuinxit apostolos, vt ipsorum euentus reputet esse suos, quemadmodum verbis aiebat: Qui vos spernit, me spernit: & qui vos recipit, me recipit. Pro pter quod Saulo dicebat: Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi cõtra stimulum recalcitrare. Idem Petro quærenti: Domine quo vadis? respondit: Eo Romam, iterum crucifigi. Ipse quidem impassibilis regnabat in cœlo, & tamen se passibilem dicebat in terris. Quoniam & sua reputat suorum esse, & suorum reputat esse sua. Non enim est dispar euẽtus, quorum compar effectus: nec est diuersa fortuna, quorum est vna anima. Vnde dicebat: Volo pater, vt vbi ego sum, illic sit & minister meus. Pater, quos dedisti mihi, volo, vt vbi ego sum, & illi sint mecum: vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Idem apostolos suos tam syncera sibi amicitia copulauit, quod suorum eos fecit cõscios secretorum. Iam, inquit, non dicam vos seruos, sed amicos, qa seruus nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Et iterum: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, cæteris autem in parabolis. Propter quod ipse dicebat: Confiteor tibi pater, domine cœli & terræ, quoniam abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis. Sed quomodo verum est, quod omnia quæcunque audiuit, nota fecit apostolis, quum alibi dicat: Multa habeo vobis dicere, quæ non potestis portare mo-

Amicitia fidelis in quibus cõprobetur.

Luc.10

Acto.9

Ioan.17

Ioan.15

Luc.8

Matt.11

Ioan.16

modo: Considerandum est, quis hoc di xerit. Ille pfecto, qui dixit & facta sunt: qui cuncta nouit antequam fierent, cui sunt futura præterita, vel potius cui sunt vniuersa præsentia, tam præterita, quam
Eccli.18 futura: quoniam qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Quædā ergo quantum ad ipsum notificauit Christus apostolis, quæ quantum ad illos notificanda erant eisdem. Cum venerit, inquit, il-
Ioan.16 le spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: quoniam docebit vos de om-
Ioan.6 nibus, & eritis oēs docibiles Dei. Christus ergo tanquam verus amicus Apostolis suis reuelauit occulta: ipsi vero tāquam veraces amici domini sui beneplacita perfecerunt: quemadmodum illis
Ioan.15 aiebat: Vos amici mei estis, si feceritis
Ioan.14 quæ præcipio vobis. Nam si quis diligit
Mat.12 me, sermonem meum seruabit: & qui fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater & soror & mater est. Quapropter extendens manus in discipulos suos ait: Hæc est mater mea,
1.Ioan.3 & hi sunt fratres mei. Nimirum ipse pro illis animam posuit, & illi pro ipso ani-
Iob.1 mam posuerunt. Pellem quippe pro pelle, & cuncta quæ habet homo da-
Ioan.15 bit pro anima sua. Maiorem autem charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis.
Prou.23 Profecto sederunt apostoli ad mensam diuitis amici: & ideo talia parauerūt illi, qualia perceperunt ab ipso. Biberat enim ille pro ipsis: & ideo biberunt ipsi pro illo calicem passionis, Iuxta vocem dicentis in Psalmo: Quid retribuam
Psal.115 domino pro omnibus quæ retribuit mihi. Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Ibant igitur apostoli gaudentes a conspectu concilij,
Acto.5 quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Memores enim erant discipuli eius, quod audierāt a ma
Luc.12 gistro dicente: Qui me confessus fuerit corā hominibus, confitebor & ego eum
Rom.10 coram patre meo. Nam corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad
Luc.9 salutem. Nam qui me erubuerit coram hominibus, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & patris & sanctorum angelorum. Ideoq; dicebat Apostolus: Mihi absit gloriari, ni

si in cruce domini nostri Iesu Christi, p Gal.6
quem mihi mūdus crucifixus est, & ego mundo. Licet igitur omnes sancti sint honorabiles apud Deum, & apud Ecclesiam venerabiles: apostoli tamen principaliter & præcipue sunt honorandi ac venerandi, qui salutare Dei videre meruerunt familiariter, & audire, quemadmodū ipse dominus protestatur: Beati qui
vident quæ vos videtis, & audiunt quæ Luc.10
vos auditis. Amen dico vobis: Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. Propter huius familiaris prærogatiuæ gratiam
singularem dominus eos & fratres & a- Ioan.15
micos appellat. Fratres, tanquam cohæredes bonorum. Amicos, tanquam socios secretorum. Narrabo, inquit, nomen
tuum fratribus meis. Itemq;: Dico vo- Psal.21
bis amicis meis, ne terreamini ab his, Luc.12
qui corpus occidunt, animam autem nō possunt occidere. Horum autem principatum præuidens Propheta prædixit in Psalmo: Nimis honorati sunt amici tui
Deus, nimis cōfortatus est principatus Psal.138
eorum. Multa sunt sane, quæ bonorum apostolorum commendant honorabilem principatū. Sed inter vniuersa sunt
principalia tria, dignitas, autoritas & po- Honorabiles quæ nā apostolos fecerint
testas. De dignitate nanq; Veritas inquit apostolis: Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis: & ego dispo
no vobis regnum, sicut pater meus mi- Luc.22
hi disposuit, vt edatis & bibatis super mēsam meam in regno meo. O quanta dignatio domini, quanta dignitas serui, vt videlicet seruus domino cohærens constituatur in regno, edatq; panem vitæ,
qui de cœlo descendit, & bibat vinum, Ioan.6
quod de latere Christi profluxit super mensam altaris in regno Ecclesiæ militantis. De his etiam ad sponsam dicitur per Psalmistam: Pro patribus tuis nati
sunt tibi filij, constitues eos principes su- Psal.44
per omnem terram. Duodecim enim apostoli nati sunt Ecclesiæ pro duodecim patriarchis, totidemq; pro prophetis, quos ipsa principes super omnē terram constituit. Quoniam ipsi sunt principes populorum, qui fuerūt cum Deo Abra-
ham congregati. Porro, principatus iste Psal.46
non confert dominium, sed tribuit mi-

niste

nisteriū: qm̄ interdicif dn̄atio,& indicif ministratio. Iuxta quod dn̄s inquit A- Luc.22 postolis: Principes gentium dominantur eorum,& qui potestatem habent super eos benefici vocantur. Vos autem non sic. Sed qui maior est inter vos, erit sicut iunior,& qui præcessor, sicut 1.Petri.5 ministrator. Et ideo princeps Apostolorum aiebat: Non quasi dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo. Luc.14.18 Quoniam qui se exaltat humiliabitur, Psal.112 & qui se humiliat exaltabitur. Excelsus enim dominus humilia respicit,& alta de longe cognoscit. Propter quod dici- Eccle.3 Eccle.32 tur: Quanto maior es humilia te in omnibus. Principem te constituerunt, noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. Quanto enim humilior est sublimitas, tanto sublimior est humilitas. Ideoque sint humiles, qui volunt esse sublimes. Ioan.20 Autoritatem dominus commemorat, & commendat Apostolis, dicens: Quorum remiseritis peccata, remittūtur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Facti non tam principes corporum, quam Matt.16 iudices animarum. Quoniam in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim Esa.3 tribus Israel. Dominus enim ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Prou.31 Nobilis in portis vir eius, quando sede- Numeri duodenarii priuilegia. rit cum senatoribus terræ. Duodenarius enim numerus est sacratus in duodecim Apostolis, duodecim Prophetis, duodecim Patriarchis, In duodecim exploratoribus, duodecim principibus, duodecim tribubus, In duodecim fontibus, duodecim lapidibus, duodecim sedibus, In duodecim horis, duodecim mensibus, duodecim annis, In duodecim signis, duodecim stellis, duodecim gemmis, In duodecim portis, duodecim angulis,& duodecim fundamētis, In duodecim virgis, duodecim cubitis, & duodecim cophinis, In XII phialis, XII acetabulis,& XII mortariolis, In XII bubus, XII leuiculis,& duodecim arietibus. Est autem numerus superabundās, cōstās ex duobus senariis, signātibus perfectionē cogitationis & operis, siue mētis & corporis, ex trinario multiplicato p quaternariū,& q̄ternario p trinariū, significantibus fidē indiuiduę trinitatis,& q̄tuor Euangeliorum doctrinā. Siue tres virtutes catholicas theologicas,& quatuor virtutes politicas, vel ex quinario sen- Hic videtur aliqd desiderari suum, q̄ spectant ad corpus,& septenario duorum, q̄ spectant ad spiritū. Vnde Ioan.6 Christus primo die de quinque panibus hordeaceis, ꝓpter vitam actiuam cui deseruiunt sensus corporis,& postea de Matt.15 7. panibus triticeis, ꝓpter vitam contemplatiuā, cui deseruiūt dona spūs, per manus Apostolorū multitudinē populi satiauit. Hic numerus ex suis partibus aggregatis excreſcit in senarium: q constat ex denario & senario, mandatorū executionē signās. Quia decem sunt legis mādata, q̄ sex diebus exequimur, excrescentes in charitatis perfectionem, quæ secundum Apostolum sedecim proprietates habere dinoscitur. Charitas enim, in- 1.Cor.13 quit, patiēs est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, nō est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidet. Potestas vero cōmendatur,& commemoratur, cum dicitur: Conuocatis Iesus XII Apostolis su- Matt.10 is, dedit illis potestatē spirituum immūdorum, vt eiicerent eos,& curarent omnem languorē & omnē infirmitatē. Et Matt.17 hinc illis aiebat: Si habueritis fidem, vt granum sinapis, dicetis monti, transi hinc & transibit. Nam qui crediderit in Ioan.14 me, opera quæ ego facio & ipse faciet,& maiora horum faciet: q̄niam omnia pos- Mar.9 sibilia sunt credenti. Vnde reuersi sunt discipuli cum gaudio dicētes: Dn̄e, etiā Luc.10 dæmonia subiiciūtur nobis in nomine tuo. Sancti namq; p fidē vicerūt regna, Heb.11 qm̄ hęc est victoria q̄ vincit mūdū, fides 1.Ioan.5 nostra. Isti sunt enim ad q̄rum clangorē muri Hierico corruerūt: q in sua p̄dicati- Iosue.6 one conuerterūt mundū ab errore ad veritatē,& a vitiis ad v̄tutes, euntes in mū- Mar.16 dū vniuersum & p̄dicantes Euangeliū vniuersæ creaturæ, docētes oēs gētes ser- Matt.28 uare, q̄cunq; mādauit eis deus. Vnde p̄fecti p̄dicauerunt vbiq;, dn̄o cooperāte, Mar.16 & sermonē confirmāte sequentibus signis. Nam In omnem terram exiuit so-

 nus

Psal.18 Psal.65 nus eorum, & in fines orbis terrę verba eorũ. Annunciauerunt opera Dei & facta eius intellexerũt. Isti sunt vigiles, de
Cant.3 quibus sponsa dicit in canticis: Inuenerũt me vigiles q custodiũt ciuitatẽ: paululũ cum ptransissem eos, inueni quẽ diligit anima mea. De qbus etiã ait dñs p
Esa.62 Prophetam: Super murus tuos Hierusalẽ posui custodes, tota die & nocte non tacebũt laudare nomen dñi. Isti sunt te-
Act.4 stes de quibus legitur: Quia virtute magna reddebant Apostoli testimoniũ Iesu
Luce 24 su Christi, quẽadmodũ pmiserat illis: Manete in ciuitate donec induamini vir
Act.1 tute spiritus ex alto. Et eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudęa & Samaria, & vsq; ad extremũ terræ. Vnde cum inhibiti fuissent Apostoli, ne in nomine Iesu pdicarent, responderũt dicẽtes:
Act.5 Act.4 Oportet Deo magis q̃ hominibus obedire. Non enim est aliud nomẽ sub cœlo, in q̃ oportet homines saluos fieri. Isti sunt cœli, de qbus per Psalmistam dici-
Psal.18 tur: Cœli enarrant gloriã Dei & opera manuũ eius annũciat firmamentũ. Ver
Psal 32 Iob.26 bo dñi cœli firmati sunt, & spũ oris eius
Act.2 oĩs virtus eorũ. Quia spiritus dñi cœlos ornauit, & apparuerũt illis dispertitæ linguę tãq̃ ignis, seditq; supra singulos eorũ: & repleti sunt oẽs spiritu sancto, & cœperunt loq varijs linguis, prout spũs sctũs dabat eloqui illis. Sane licet Chri-
1.Cor.3 stus sit primum & præcipuum fundamẽtum ecclesiæ, de q̃ dicit Apostolus: Fundamentũ positũ est, præter q̃d aliud po-
Fundamẽta ecclesię secundaria esse apostolos. ni nõ potest, q̃d est Christus Iesus: Apostoli tamẽ sunt secũda & secundaria fun
Psal.86 damenta, de quibus dicit Psamlista: Fundamenta eius in montibus sanctis, diligit dñs portas Sion sup oĩa tabernacu-
Eph.2 la Iacob. Hinc enim Apostolus ait: Iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei: super ædificati sup fundamentũ Apostolorũ & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Quia vero laudes Apostolicas non sufficimus dignis pconijs explicare, conuertamur ad pces, suppliciter implorantes, vt q tantã dignitatem, autoritatem & potestatem à domino susceperunt, & optinere merentur quicquid postulant in nomine saluatoris, ipsi pro nobis suis meritis & precibus interueniant apud eum, qui est sup omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

In Communi Apostolorũ.

De diuersis ciuitatibus Dei, nimirum cœlesti, terrestri, spirituali & corporali.

SERMO II.

Nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam. Psal.126

Rex regum, fratres charissimi, diuersas habet in diuersis regionibus ciuitates: cœlestem videlicet & terrestrem, spiritualẽ & corporalem. Cœlestis ciuitas est ecclesia triumphantium. Terrestris est ecclesia militantium. Spiritualis est fidelis anima. Corporalis est miserabilis Hierosolima. De prima legitur: Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. De secunda: Mons Sion latera aqlonis, ciuitas regis magni. De tertia: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. De quarta: Videns Iesus ciuitatem, fleuit super eam. Sed & nunc super eam flere magis libet, quã aliquid dicere. Cuius enim pectus tam ferreum, cuius cor tam lapideum, vt gemitus nõ producat, lachrymas non effundat: cum diligenter attendat calamitosam terræ sanctę miseriam, & miserabilem terreni sanctuarij calamitatem, vt dicere valeat cum Propheta: Viæ Sion lugent, eo q̃d non sint qui veniãt ad solennitatem: & facti sunt inimici eius in capite. O infelix euentus, vel eueniens infelicitas. Deus venerunt gentes in hæreditatem tuã, coinquinauerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in pomorũ custodiam. Fuderunt sanguinem seruorum tuorum in circuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret. Dedisti nos opprobrium vicinis nostris, derisum & cõtẽptum his qui in circuitu nostro sunt. Insultant nobis inimici nostri dicentes: Confidebatis in ligno: sed ecce seipsum non potuit saluũ facere. Vnde nunc est est gloriatio vestra? Perijt omnino spes vestra.

[Right margin: Ciuitas dei quadruplex. — I. Psal.121 — II. — III. — IIII. Luc.19 — Thren.1 Deplangit terrę sanctę captiuitas et desolatio. Psal.78]

vestra. Stulti redite ad cor, & sapientes quandoque sapite. Sed tu domine responde pro nobis: imo responde pro te, ne consentiant aduersarij nostri & dicant: Manus nostra & non Deus fecit hęc oiā: quia nisi tu custodieris ciuitatē, in vanum vigilant qui custodiunt eam. Sine me, inqt, nihil potestis facere. Porro cœlestis ciuitas non munitur custodibus: quia non impugnatur ab hostibus. Est eñi in ea securitas sine timore, iocunditas sine dolore, dies sine nocte, vita sine morte. O quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti timentibus te: quam neque oculus vidit, neque auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Fœlix anima, cui datum ciuitatem istam, non solum inhabitare per gloriam, verum etiam adire per gratiam: non tantum intueri per speciem, sed imaginari per fidem. Ciuitas vero super montem constructa, fundamentum habet & muros, turres & portas, custodes & hostes. Mons autem super quem ciuitas ista consistit est Christus, qui de lapide paruo creuit in montem magnum, mons in vertice montium, ad quem confluunt omnes gentes, de quo ipsemet dicit: Non potest ciuitas abscondi super montem posita. Hic est primum & præcipuum, quasi fundamentum fundamentorum, de quo dicit Apostolus: Fundamentum positum est, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Iesus. Super hoc fundamentum quasi secundaria fundamenta consurgunt Apostoli & Prophetæ, de quibus inquit Psalmista: Fundamenta eius in montibus sanctis. Muri ciuitatis sunt vniuersi fideles, superędificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, de quibus inquit Propheta: Super muros tuos Hierusalē constitui custodes. Sed & Christus est murus murorum, de quo legitur: Vrbs fortitudinis nostræ Sion saluator, ponetur in ea murus. Inter hos muros quasi turres eleuantur perfecti, præminentes excellentia meritorum, de quibus inquit Psalmista: Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Sed & Christus est turris turrium, de qua legitur: Factus est spes mea turris fortitudinis

Deut. 32 · Psal. 126 · Ioan. 15 · vitę ęternę felicitas · Psal. 30 · 1. Cor. 2 · Ecclesia militans. · Esa. 2 · Matt. 5 · 1. Cor. 3 · Psal. 86 · Muri ecclesię. · Esa. 62 · Esa. 26 · Turres. · psal. 121 · psal. 60

à facie inimici. Portæ ciuitatis sunt doctores ecclesię, quæ gentes introducunt ad fidem, De quibus inquit Psalmista: Diligit dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Sed & Christus est ostium ostiorum, qui de se ait: Ego sum ostium &c Custodes ciuitatis sunt rectores ecclesiæ, sancti Apostoli & apostolici viri, de quibus sponsa dicit in canticis: Inuenerunt me vigiles qui custodiunt ciuitatem. Sed & Christus custos custodum, de quo legitur: Ad me clamat rex Seir: Custos quid de nocte? Ad hūc modum dilectissimi fratres, spiritualis ciuitas habet fundamentum & muros, turres & portas, custodes & hostes. Fundamentum animæ fides est, de qua dicit Apostolus: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Scriptum est enim: Nisi credideritis, non permanebitis. Quatuor animæ muri, sunt quatuor principales virtutes: Iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia. Murus iustitiæ respicit orientem, per quam timentibus Deum oritur sol iusticiæ, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundū. Murus fortitudinis respicit aqlonem, per quam occidua fugimus, quæ secundum Prophetā ab aquilone panduntur. Murus temperantiæ respicit ad meridiem, per quam illecebras coercemus, quibus concupiscentiæ feruor ardescit. Murus prudentiæ respicit occidentem, per quam occidua fugimus, ne cum ipsis infeliciter occidamus. Turres animę sunt dona spiritus septiformis. Quę Esaias enumerat dicens: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Sed vt breuiter trāseam, animæ porta est charitas, ianua ꝟo spes, cæterę virtutes sunt propugnacula. Custodes animæ angeli sunt, De quibus veritas dicit: Angeli eorum semper vident faciem patris. Vtraque ciuitas multiplices hostes habet: superiores & inferiores, interiores & exteriores. Superiores sunt dæmones malignātes. Inferiores sunt homines aduersantes. Interiores sunt concupiscentię carnales. Exteriores sunt illecebræ secula-

portę. · Psal. 86 · Ioan. 10 · Custodes. · Can. 3 · Esa. 21 · Ciuitas spiritualis · Heb. 11 · Esa. 7 · Mal. 4 · Ioan. 1 · Hiere. 1 · Esa. 11 · Matt. 18 · Hostes quadruplices.

res. De superioribus inquit Apostolus:
I. Non est nobis colluctatio aduersus car
Eph.6 nem & sanguinem, sed aduersus spiri-
II. tualia nequitiæ in cœlestibus. De inferi
Psal.128 oribus dicit Psalmista: Supra dorsum
meũ fabricauerũt peccatores, plongaue
III. runt iniquitatẽ suã. De interioribus ait
Gal.5 Paulus: Caro concupiscit aduersus spi-
ritũ, & spiritus aduersus carnem. De ex
IIII. terioribus dicit Ioannes: Nolite dilige-
1.Ioan.2 gere mundum, neque ea quæ in mũdo
sunt: quia quicquid in mundo est, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Infelix hõ, quẽ tot inimici circunstãt, quẽ tot hostes impugnant. Ob hoc & clama
Rom.7 bat Apostolus: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?
psal.126 Certe nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilant qui custodiunt
Rom.9 eam. Quia non est currentis, neque volentis, sed Dei miserẽtis. Aduersus hos quatuor hostes, rectores ecclesiæ q̃tuor noctis vigilias debẽt solicite custodire. Nã pastores custodiebãt vigilias noctis sup gregẽ suum, videlicet, conticinium, gallicantum, intempestum, & antelucanum: in quibus custodes ciuitatis obsesſæ vigilant alternatim. Primam ergo noctis vigiliam custodire debent aduersus hostes supiores, id est, contra fallacias dæmonũ. Secũdam, aduersus hostes inferiores, id est, contra versutias hominum. Tertiam, aduersus hostes interiores, id est, contra carnales concupiscentias. Quartam, aduersus hostes exteriores, id est, cõtra seculares illecebras. Primus enim hostis tanquam serpens callidus Euam seduxit. Secundus, tanquam vulpes dolosa, vineas depascit. Tertius, tanquam Dalida blandiens, Sampsonẽ circumuenit. Quartus, tanquam Sirena mulcens nautas adducit. Hinc forte nocturnũ officiũ in quatuor partes distinctũ est: in tres nocturnos, & matutinas laudes. Quod, vt tradũt, diuisum p quatuor noctis vigilias, contra quatuor hostium persecutiones antiquitus decantabat ecclesia. Primus enim hostis persequitur per diabolicas suggestiones. Secundus, per hereticas subuersiones. Tertius, p vanas delectationes. Quartus, p mundanas ambitiones. Sed vt cæteros

(Vigiliç noctis quatuor contra quatuor hostes custodiendæ. Luc.2)

(Nocturnũ officiũ cur in quatuor partes diuisum sit.)

pstermittã, ex ipsis hominibus varios habet hostes: impios & scismaticos, persipos & hæreticos. Nondum enim ex toto defecerunt schismati, qui nitũtur diuidere caput à membris, patrem à filijs, pastorem ab ouibus. Sed nisi desistant, cum Dathan & Abiron portionem accipient, quos terra viuos absorbuit. Nec- Num.16
dum etiam defecerunt hæretici, quorũ sermo serpit vt cancer. Quia venenum aspidum & fel draconum in aureo calice Babylonis propinant: qui veris falsa miscentes, sub prætextu religionis virus nequitiæ diffundunt in simplices. Hiere.51
Veniunt autem in vestimentis ouium, cum sint lupi rapaces. Instemus ergo fo- Matt.7
liciti, circunspiciamus attenti, vt capiamus vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas: ora quidem habentes diuer- Can.2
sa, sed caudas ad inuicem colligatas: quæ de vanitate conueniunt in idipsum. Si Psal.61
diligenter custodimus diuitias temporales, quanto diligentius custodire debemus diuitias spirituales. Qui fidẽ surripit, vitam furatur: quia iustus ex fide vi- Rom.1
uit. Qui charitatem tollit, Deum adimit: quia Deus charitas est. Ab his ergo hostibus meritis & precibus beati N. Apostoli ciuitatem suam custodiat dominus Iesus Christus, Qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

In Communi de Euãgelistis.

De quadruplici acceptione paradisi, secundum quam uerba thematis quatuor modis exponuntur, scilicet, historialiter, allegorice, moraliter & anagogice.

SERMO VNICVS

Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigãdum paradisum. Qui diuiditur in quatuor capita, Phison & Geon, Tigrin & Euphratem Gen.2

Paradisus quadruplex. te. Quadrupliciter in sacra scriptura legit paradisus. Superior & inferior, interior & exterior. Superior est cœlestis, inferior est terrestris. Interior spiritualis, exterior corporalis. Cœlestis in patria, terrestris in via: spiritualis in mente, corporalis in oriente. De superiori paradiso dicitur ad Luciferum: Tu signaculū similitudinis, plenus sapientia & perfectus decore, in delicijs paradisi Dei fuisti. De inferiori dicitur ad angelum Ephesi: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. De spirituali scriptum reperitur in Euangelio: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. De corporali scriptum reperitur in Genesi: Plantauerat dominus Deus paradisum voluptatis à principio. Secundum hanc quadripartitam acceptionem nominis paradisi, quatuor modis proposita verba possunt exponi. Historialiter, & allegorice, moraliter & anagogice. Historialiter enim fons quidā erumpit de medio paradisi ad irrigandum herbas & arbores paradisi. Qui de paradiso progrediens in quatuor capita deriuatur, quæ sunt quatuor flumina paradisi. Allegorice vero fluuius qui de loco voluptatis egreditur, est Euangelica prædicatio, quæ de domino Iesu Christo procedit. Qui est fons vitæ, in cuius lumine videbimus lumen: à quo generaliter omnis vera voluptas emanat. Venite, inquit, ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam: & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Gustate & videte quoniam suauis est dominus, beatus vir qui sperat in eo. Hæc prædicatio recte fluuio comparatur, non solum quia reficit, abluit & fœcundat, sed quia fluuius dicitur aqua fluens. Et vt ait Salomon: Aqua profunda, verba ex ore viri, & torrens mundans est fons sapientiæ: quæ tam longe lateq; defluxit, vt mūdum repleuerit vniuersum. Iuxta quod dominus ipse præcepit Apostolis dicens: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Quapropter: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Hæc irrigat paradisum, id est, fœcūdat ecclesiam. Iuxta quod dicit Apostolus: Ego plantaui, Apollo rigauit: Deus autem incrementum dedit. Hic est enim fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quę fluunt impetu de libano. Fluuius iste in quatuor capita diuiditur: quia prædicatio Iesu Christi in quatuor Euangelia deriuatur. Licet enim multi scripserunt Euangelia: nam vt Lucas testatur multi conati sunt ordinare narrationem eorū quæ in nobis cōpletæ sunt: tamen non nisi quatuor recepta sunt ab ecclesia, videlicet, Matthęi, Marci, Lucę, Ioannis. Quod vtique factum est ratione multiplici. Primo ad ostendendam duorum testamentorum concordiam. Sicut enim in veteri testamento vnus fuit legislator, videlicet Moyses, & quatuor maiores Prophetæ, videlicet Esaias, Hieremias, Ezechiel, & Daniel: duodecim autem minores Prophetæ, ac multi alij sapiētes, vt Iob, Dauid & Salomon, & Iesus: ita & in nouo testamento vnus fuit legis dator, videlicet Christus, & quatuor Euangelistæ, videlicet Mattheus, Marcus, Lucas, Ioannes. Duodecim autem Apostoli: & alij multi doctores, vt Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, & Gregorius: vt per hoc ostendatur, quia rota continetur in medio rotæ, & duo Seraphin sese respiciunt versis vultibus in propitiatorium. Secundo, pro mysterio quadrugæ Aminadab de qua sponsa dicit in canticis: Anima mea turbata est propter quadrigas Aminadab, Aminadab enim interpretatur spontaneus Dei. Hic est Christus, qui factus est obediens vsque ad mortem: & oblatus est, quia ipse voluit. Huius quadriga est Euāgelica doctrina, per quam fama Christi per mundum vehitur vniuersum. Cuius quatuor rotæ sunt quatuor Euangelistæ. Propter hanc quadrigam sponsa, id est, ecclesia salubri dolore turbat ad pœnitentiam. Tertio, ad significandam liberationem humani generis à morte quadrifida, id est, à transgressione quadruplici. Prima namq; fuit transgressio mādati in paradiso, secunda transgressio legis naturalis, tertia transgressio legis scriptę, quarta, transgressio Euangelij. Vel potius, peccatum fragilitatis, per impotentiam: peccatum simplicitatem per

Margin notes (left): Ezec. 28 — Apoc. 2 — Luce 23 — Gen. 2 — Allegorice quid de iis fluuius paradisi. — Matt. 11 — Psal. 33 — Pro. 18 — Mar. 16 — Psal. 18

Margin notes (right): 1. Cor. 3 — Can. 4 — Euangelia quatuor per quatuor fluuios paradisi significata. — Cur tantū quatuor euangelia recepta sint. I. — Testamentorū duorum cōcordia. — Ezech. 1 — Exo. 25 — II. — Amiadap quid. — Cant. 6 — Esa. 53 — Quadriga Aminadab quid mystice. — III.

per ignorantiam: peccatum securitatis, per negligentiam: peccatum malignitatis, per inuidentiam. His enim quatuor modis peccati anima moritur, id est, separatur à Deo, ꝓ mysterio forte quadrati. Sicut enim inter cęteras formas quadrum, sic inter cæteras doctrinas Euangelium solidius & stabilius perseuerat. Nam illud vndique stat, & istud propter stabilitatem appellatur æternum: per cuius gratiam homo quadratur in moribus, id est, virtutibus solidatur. Istorum autem potius quam aliorum Euangelia sunt recepta: tum quia diligentius & apertius historiam Euangelicam descripserunt, tum quia licet aliquando varia, nunquam tamen contraria: licet interdum diuersa, nunquam tamen aduersa scripserunt. Et quoniam isti quatuor per figuras quatuor animalium in visione Ioannis & Ezechielis præfigurati fuerunt. Mattheus per hominem: eo quod eius intentio præcipue circa scribendam humanitatem Christi versatur. Vnde ab humana Christi natiuitate liber eius sumit exordium: Liber, inquit, generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Marcus per leonem: eo quod eius intentio præcipue circa de scribendam Christi resurrectionem cõsistit. Vnde eius Euangelium in die resurrectionis Antonomastice legitur. Dicitur enim quod leo rugitu maximo tertia die suos excitat catulos. Ita Deus pater immensa potentia filium suum tertia die suscitauit. Vnde & Marcus ab exclamatione incipit dicens: Vox clamantis &c̃. Hic est leo fortissimus bestiarũ, qui ad nullius pauescit occursum: qui quantę sanctitatis exstiterit, ipsius collo bium, quod in hac sua conseruatur ecclesia, patentur ostendit. Lucas per vitulum: eo quod eius intentio præcipue circa scribendam Christi passionem versatur: in qua Christus se obtulit hostiam Deo patri: idem ipse sacerdos & hostia. Vitulus enim erat hostia sacerdotis. Vnde à sacerdotio incipit dicens: Fuit in diebus Herodis regis Iudææ sacerdos quidam, &c̃. Ioannes per aquilam: quia cæteris in terra cum domino gradientibus, ipse in cœlum ad describendam Christi diuinitatẽ volauit, & ait: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum & Deus erat verbum. Hæc quatuor principales intentiones designatæ sunt per figuras illorum quatuor animalium. Quorum quodlibet secundum visionem Ezechielis quatuor facies habet: quoniam omnes de singulis agunt, licet quidam principalius de quibusdã: præsertim cum omnes agãt de Christo, cui quatuor illæ figuræ conueniunt. Fuit enim homo nascendo, vitulus moriendo, leo resurgendo, aquila ascendendo. Hi sunt Phison, & Geon, Tigris, & Euphrates. Phison interpretatur oris mutatio: per quem significatur Ioannes, qui mutat os, cum de diuinitate ad humanitatem descẽdit, vel de humanitate ad diuinitatem ascendit. Vnde cum de diuinitate dixisset: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: consequenter ad humanitatem descendit, dicens: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Geon interpretatur hiatus terræ: per quem significatur Mattheus, qui humanam Christi generationem describit, de qua dicit Propheta: Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit, id est, Christus natus est de Maria. Tigris interpretatur velox, signans Marcum, qui cæteris velocius, id est, breuius describit historiam Euangelicam. Cui figura leonis congrue coaptatur, qui est animal velocissimum. Euphrates interpretatur frugifer, significans Lucam, cui secundum visionem Propheticam figura vituli coaptatur, qui frugibus excolendis inseruit: & ipse fructum vetris bene dictum describit. Hi quatuor significati sunt etiam per quatuor annulos arcæ, qui rotundi erant & aurei. In auro namque claritas, in rotũdo designatur æternitas: quia rotundum & initio caret & fine. Elegãter ergo per annulos aureos designant, q ęternã Christi claritatẽ, & clarã æternitatẽ describũt. Per duos annulos à sinistris, significant duo Euãgelistę, q doctrinã Euãg. nõ acceperũt à Christo: sed vnus à Petro, vt Marcus, & alter à Paulo, s. Lucas. Per duos à dextris, duo illi, q ab ipso Christo fuerũt edocti. s. Matthæus & Ioãnes. Quidam tamen per duos annulos à sinistris Matthæ-

Apoc. 4
Cur Mattheus per hominem figuretur
Matt. 1
Marc. cur per leonẽ designet
Mar. 1
Pro. 30
Lucas cur per vitulum significetur.
Luc. 1
Ioannes cur per aquilam figuretur.
Ioan. 1
Ezech. 1
Gen. 2
Phison q. d.
Geon q. d.
Tigris q. d.
Euphrates quid.
Exo. 25
Euangelistę vt per quatuor annulos arcę signilicentur.

thæum, & Ioannem accipiunt, qui adhę ſerunt domino adhuc paſſibili & mortali. Per duos à dextris Marcum & Lucam qui poſt aſcenſionem adhæſerunt Chriſto, iam facto immortali & impaſſibili. Per ſiniſtram enim mortalitas: per dexterã vero immortalitas deſignatur, ſecundum illud: Leua eius ſub capite meo, & dextera eius amplexabitur me. Propter hanc cauſam in picturis Eccleſiarum Paulus ad dexteram, & Petrus ad ſiniſtram Saluatoris ſtatuitur.

Cant. 2

Flumẽ paradiſi qd deſignet.

Moraliter autem fluuius, qui de loco voluptatis egreditur, eſt infuſio gratiæ, quæ de ſpiritu ſancto procedit: q eſt delectatio patris & filij, amor & connexio vtriuſq;, De quo dicit Pſalmiſta: Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Hæc irrigat paradiſum, id eſt, inebriat mentem, ſecundum id quod in Pſalmo præmitti tur: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ.

Pſal. 35

Diuiditur autem in quatuor capita, id eſt, in quatuor principales virtutes, iuſtitiam, fortitudinem, prudentiam, temperantiam. Hæc ſunt moraliter quatuor flumina paradiſi, De quibus Veritas dicit: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum.

Ioan. 7

Anagogice vero, fluuius qui de loco voluptatis egreditur, eſt beatitudinis affluentia, quæ de diuina perfruitione procedit. Hæc irrigat paradiſum, id eſt, lætificat patriam, ſecundum illud: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Diuiditur autem in quatuor ſpecies, duas pertinentes ad ſtolam corporis, & totidem pertinentes ad ſtolam animæ. Ad illam pertinent claritas & impaſſibilitas. Ad iſtam pertinẽt, cognitio & delectatio. De claritate corporis legitur: Fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorũ. De impaſſibilitate carnis legitur: Abſterget deus omnem lachrymam ab oculis ſanctorum, & iam nõ erit amplius neq; luctus neque clamor, ſed nec vllus dolor: quoniam priora tranſierunt. De mentis cognitione Veritas ait: Hęc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtũ. Ibi cognoſcemus ſicut & cogniti ſumus: videntes,

Anagogice.

Pſal. 45

Matt. 13

Apoc. 21

Ioan. 17

non per ſpeculum in ęnigmate, ſed facie ad faciem. De cordis delectatione dicit Pſalmiſta: Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. Ibi gaudium noſtrum implebitur, quod omnem ſenſum exuperat: ad quod per ſuam miſericordiam ineffabilem nos faciat peruenire, meritis & precibus beatiſſimi N. Euangeliſtæ, dominus Ieſus Chriſtus, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

1. Cor. 13

Pſal. 149

In Communi de vno Martyre.

De abnegatione ſui, & quinque gradibus eius, & de myſterio, & ſacramento ſanctæ crucis.

SERMO I.

QVI vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuã, & ſequatur me. Volẽtibus ire poſt Chriſtũ duo principaliter dicũtur, videlicet, abnegare ſeipſum, & tollere crucem poſt Chriſtum. Hoc eſt, declinare à malo, & facere bonũ, vt q̃ præceſſit ſublimitas capitis, illuc & corporis humilitas ſubſequatur. Abnegationis autẽ huius qnq; ſunt gradus: qa debet Chriſtianus abnegare, nõ tm̃ aliena, ſed ſua: nec ſua tm̃, ſed ſe: nec ſe tm̃, ſed ſeipſum: nec ſeipſum tm̃, ſed ſemetipſum. Abnegat aliena, qui nec oblata retinet, nec cõcupiſcit auferre. Vnde Zachęus: Si qd aliquẽ defraudaui reddo quadruplum. Abnegat ſua, q neq; acquiſitis adhęret, neq; inhiat acquirendis. Vñ Petrus: Ecce nos reliquimus oia & ſecuti ſumus te. Abnegat ſe, q cõcupiſcẽtias carnis caſtigat. Vnde Paulus: Caſtigo corpus meũ & in ſeruitutẽ redigo. Abnegat ſeipſum, q cupiditates mentis euacuat. Vnde Dauid: Dñe non eſt exaltatũ cor meũ, neq; elati ſunt oculi mei. Abnegat ſemetipſum, qui propriam abdicat voluntatem. Vnde Ieſus: Non quod ego volo, ſed quod tu. Cum ergo guloſus fit ſobrius, luxurioſus fit caſtus, auarus fit largus, ſuperbus fit humilis, iracundus fit manſue-

Luc. 9

Pſal. 16

Abnegationis gradus qnq;.

Lucæ 19

Matt. 19

1. Cor. 9

Pſal. 130

Mar. 14

 tus,

tus.&,vt generaliter dicam, cum criminosus fit virtuosus, tunc abnegat seipsum, vt dicere valeat cum Apostolo: Viuo iam non ego, viuit autem in me Christus. Quum autem impius ab impietate conuertitur, profecto dicere potest: Non sum qui fueram, quia videlicet non est talis in culpa, licet idem fit in natura, Secundum illud Propheticum: Verte impios & non erunt. Qui ergo vult ire post Christũ, abneget seipsum. Porro, si iuxta testimonium veritatis in hominis voluntate consistit, vt abnegando seipsum, possit ire post Christum, quid est quod dicit Apostolus: Non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis? Verùm id dicitur, quia bonum opus principalius spectat ad Dei misericordiam, quam ad hominis voluntatem. Quia diuina misericordia, non solum preuenit & prǣparat, verùm etiã subsequitur, & prosequitur voluntatem humanam. Prævenit inspirando, subsequitur adiuuando. Præparat vt incipiat, prosequitur vt perficiat. De præueniente Propheta dicit in Psalmo: Misericordia eius præueniet me. De subsequente dicit in alio: Misericordia tua subsequet me. Gratia nanq; principaliter operatur, cui secundario cooperatur arbitrium. Iuxta quod dicit Apostolus: Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit. Et ideo Veritas ait: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Suam dicit, id est, voluntariam, non coactam: spontaneam, non inuitam: per patientiæ virtutem, non per angariæ seruitutem, Quia non placent ei coacta seruitia, quæ potius exigit cor quam manum, voluntatem, quam actionem. Spontaneus enim tulit crucem Iesus, De quo legitur: Et baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ locus. Inuitus autem tulit crucem Simon Cyrenæus, De quo legitur, quod angariauerunt eum, vt tolleret crucem Iesu. O quam profundum est crucis mysterium, quam arduum sacramentum. Legitur quod Moyses ad mandatum domini serpentem æneum erexit pro signo, quem aspicientes, qui percussi fuerant à serpẽtibus, sanabãtur. Quod ipse Christus exponens in Euangelio ait: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipso non pereat. Legitur etiam, quod quum Ioseph applicuisset Manassen & Effraim ad Iacob, statuens maiorem ad dexteram, & minorem ad sinistram, vt eis secundùm ordinem benediceret, Iacob manus commutans, id est, in modum crucis cancellans, dextram posuit super caput Effraim minoris, & sinistram super caput Manasse maioris, & dixit: Angelus qui eruit me de cunctis malis benedicat pueris istis, & cætera. Ezechiel autem audiuit dominum dicentem ad virum vestitum lineis, habentem atramentarium scriptoris ad renes: Transi per mediam ciuitatem, & signa Thau in frontibus virorum dolentium & gementium. Post hæc dixit septem viris: Transite per mediam ciuitatem, & percutite omnem super quem non inueneritis Thau. Nemini parcat oculus vester. Ioannes quoque vidit angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datum fuit nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Hinc est igitur, quod cum dominus Aegyptiorum percuteret primogenita, domos Hebræorum absque læsione transcendit, eo quod sanguinem in superliminari, & in vtroque poste vidisset. Dum Moyses manus tenebat extensas, Israel pugnans Amalech superabat.

Lignum missum in Marath aquas, aquas dulcorauit amaras. Et ad lignum missum in Iordanem, ferrum quod exciderat enatauit. Hoc est lignum vitæ in medio paradisi, de quo Sapiens protestatur: Benedictum lignum per quod fit iustitia, saluatio. Quoniam regnauit à ligno Deus: etenim correxit orbem terræ qui non commouebitur. Qui dixerunt: Morte turpissima condemnemus eũ, nec scierunt sacramenta Dei, neq; cõprehenderunt, quæ sit lõgitudo & latitudo, sublimitas & profundũ. Crux ergo sanitatẽ restituit, bñdictionẽ impẽdit, discernit à per

Margin notes: Gal. 2 (Viuo iam non ego); Pro. 12 (Verte impios); Rom. 9 (Non est volentis); Voluntas humana quomodo preuenitur & adiuuetur à dei misericordia.; Psal. 58; Psal. 22; 1. Cor. 15; Luc. 9; Ioan. 19; Matt. 27; Mysteriũ crucis quã sit profundum.; Nu. 21; Ioan. 3; Gen. 48; Ezech. 9; Apoc. 17; Exo. 12; Exo. 17; Exo. 15; 4. Reg. 6; Gen. 2; Sap. 14; Psal. 95; Sap. 2; virtus crucis multiplex.

à perfidis, liberat à periculis: hostes expellit, victores constituit. Crux mysterium fidei, firmamentum spei, clauis scientiæ, forma iustitiæ, magnificentia regum, gloria sacerdotum, inopum sustentatio, pauperum consolatio, cæcorum dux, claudorum baculus, spes desperatorum, resurrectio mortuorum. Crux autem & spiritualiter & materialiter tollitur. Spiritualiter vero duobus modis: per mentis compassionem, & carnis afflictionem. Propter quod dicit Apostolus: Crucifixerunt membra sua cum vitijs & concupiscentijs. Et iterum: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Cum enim quisque cruciatur in corde compatiendo proximo, tunc vtique crucem tollit cum Apostolo, qui dicebat: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Quum vero cruciatur in corpore, affligendo seipsum, tunc etiam cum Apostolo crucem tollit, qui ait: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Materialiter quoque duobus modis crux tollitur, in signum religionis, & in supplicium passionis. In signum enim religionis quidam religiosi crucem portant, vt ostendant se spiritualiter mancipatos ad obsequium crucifixi. In supplicium, & boni quidam, & mali, qui pro iustitia vel offensa suspenduntur in cruces: quemadmodum iuxta crucem Iesu duo latrones crucifixi fuerunt, vnus à dextris, & alius à sinistris. Fuerũt autem in cruce dominica ligna quatuor, stipes erectus, & lignum transuersum, truncus suppositus, & titulus superpositus. Fuerunt & claui quatuor, quibus manus confixæ sunt, & pedes affixi sunt, & lancea, qua latus apertum est. Fuit & corona spinea capiti circumposita.

[margin: Crux spiritualiter duob⁹ modis tollit. — Gal. 5 — Gal. 6 — 2. Cor. 11 — 1. Cor. 9 — Materialiter duob⁹ modis tollitur crux — Matt. 27 — Crucis Christi ligna q̃tuor]

Hæc omnia fratres etiam in spirituali cruce spiritualiter possunt assignari. Nam quatuor crucis ligna sunt quatuor mentis virtutes, fides, spes, perseuerantia, patientia. De quibus inquit Apostolus: Vt comprehendatis cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo,
I. sublimitas & profundum. Longitudo crucis est perseuerantia, De qua dominus ait: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Latitudo crucis est II.
patientia, De qua Veritas ait: In patientia vestra possidebitis animas vestras.
Profunditas crucis est fides, De qua dicit Apostolus: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentũ non apparẽtium. Sublimitas crucis est spes, De qua dicit Psalmographus: In verbo tuo supersperaui. III.
IIII.

[margin: Quatuor crucis ligna qd spiritualiter. — Eph. 3 — Matt. 10 — Luc. 21 — Heb. 11 — Psal. 118]

Habuit ergo crux Christi vnum lignum erectum in longitudinem, & alterum transuersum in latitudinem. Per illa duo ligna mystice designata, quæ paupercula mulier in Sarepta collegit. Et bene stipes erecta, habuit trũcum suppositum & titulum superpositum: quia perseuerantia de fide procedit ad spem, quasi stipes erectus de trunco supposito ad titulum suppositum. Quod intelligens Iob, ait: Credo quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum, Quem visurus sum ego ipse & non alius, & oculi mei conspecturi sunt. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Nisi eñ crux habeat fundamentũ fidei, & titulum spei, profecto supplicium est solummodo & non meritum. Quod autem patientia spectet ad crucem, per se satis apparet, eo quod patientes in aduersis tribulationibus sustinent cruciatum. Vnde Iacobus apostolus ait: Tribulatio patientiam operatur. De perseuerantia quoque legitur: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Porro secundum Apostolum: Non coronatur quis, nisi legitime certauerit. Habet igitur perseuerantia, quæ coronat & ipsa certamen, vt merito spectet ad crucem.

[margin: 3. Reg. 17 — Iob. 19 — Crux quãdo sit supplciũ & non meritum — Iacob. 1 — Apoc. 2 — 2. Tim. 2]

In his duobus lignis duos pedes & duas manus, quatuor clauis debet configere Christianus. Quatuor claui sunt quatuor principales virtutes, Iustitia, prudentia, fortitudo, temperantia. Pedes sunt mentis affectus, De quibus Sponsa dicit in Canticis: Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Et dominus dicit Apostolis: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Et iterum: Excutite puluerem de pedibus vestris.

[margin: Claui quatuor spiritualiter. — Cant. 5 — Ioan. 13 — Mar. 6]

Sunt

Sunt igitur duo pedes, duo mentis affectus, metus & appetitus. Præcipuus enim mentis affectus, aut est in fugiendo quod metuit, aut in eligendo, quod appetit. Pes timoris, clauo fortitudinis debet cõfigi, ne timidus propter aduersa succumbat. Metus enim dñi in Petro clauo fortitudinis confixus non extitit, ad vocẽ ancillæ negauit, Cum autem clauo fortitudinis confixus extitit, ante reges & præsides nomen domini prædicauit. Sed & ipse timor quidam clauus est, De quo dicit Psalmographus: Confige timore tuo carnes meas. At clauus clauo cõfigitur, cum timor fortitudine roboratur. Pes appetitus, clauo iustitiæ debet configi: ne cupidus euagetur ad illicita desideria. Appetitus enim, si confixus non fuerit, tunc caro concupiscit aduersus spiritum. Si fuerit confixus, spiritus concupiscit aduersus carnem. Sic itaque Christianus clauos suos debet affigere cruci, ne vel timidus succumbat, vel cupidus euagetur. Lancea vero qua latus est vulnerandum, est charitas, De qua sponsa dicit in Canticis: Vulnerata charitate ego sum. Latus enim est cordi contiguum, beneficio cuius diligimus: q̃d ideo vulnerandum est, vt affectus exeat, non solum ad amicos, sed ad inimicos. Iuxta quod dominus præcipit: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Corona spinea, ipsa quidem est pœnitentia, circumponenda capiti, id est, menti. De qua dicit Psalmista: Conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina. Hæc corona de tribus spinis complectitur, scilicet, contritione, confessione, satisfactione. Prima pungit cor, propter vanam cogitationem. Secũda pungit os, propter vanam locutionem. Tertia pũgit manum, propter iniquam operationem. Prima pungit per dolorem, secunda per pudorem, tertia per laborem. Manus autem sunt opera, de quibus dicit Psalmista: Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium. Et Salomon: Dedit ei lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum. Sunt igitur duæ manus, duo genera operum: opus videlicet voluntatis, & opus necessitatis. Quodlibet enim opus est volũtarium vel necessarium. Manus operis voluntarij cõfigi debet clauo prudentiæ, ne curua faciat opera tenebrarũ. Quum enim in Saulo clauo prudentiæ confixa non fuit, Saulus persequebatur Ecclesiam. Cum aũt in Paulo clauo prudentiæ cõfixa fuit, Paulus passus est pro Ecclesia. Manus operis necessarij configi debet clauo temperantiæ, ne laxa nimis ad superflua extendatur. Opera necessaria sunt, dormire, comedere, & similia: quæ cum modestia temperare debemus, vt somnum temperemus orationibus & vigilijs: cibum temperemus eleemosynis & ieiunijs. His enim quasi fortibus armis expugnare ꝑualebimus inimicos. Legimus enim, quod cũ pugnaret Israel aduersus Amalech in deserto, Moyse orante vincebat, quo desistente, Israel vincebatur. Legimus etiam quod cum cæteræ tribus pugnarent aduersus Beniamim pro vxore Leuitæ, secundo succubuerunt in prælio, donec indicto ieiunio & humiliter celebrato, tribum illam pene penitus deleuerunt. Cæterum non sufficit cuiquam abnegare seipsum, & tollere crucem suam, nisi Christum sequatur. Fuerũt enim quidam philosophi, sunt & quidam hæretici, qui abnegauerunt seipsos, & graues sustinent cruciatus: sed eis non profuit, nec proficit ad salutem: quia non sequuntur eum qui est via, veritas, & vita, videlicet, Iesum Christum, q passus est pro nobis, relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Nos ergo fratres abnegantes impietatem & secularia desideria, crucifigamus membra nostra cum vitijs & concupiscentijs, vt sequendo Christum, ad vitam perueniamus æternam, Ipso præstante, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

[Margin notes: Luc. 22; Psal. 118; Lancea significat charitatẽ.; Matt. 5; Corona spinea qd spiritualis; Psal. 31; Spinę tres; psal. 143; Pro. 31; Man⁹ duę; I.; II.; Exo. 17; Iudic. 20; Ioan. 14; 1. Petri. 2]

In

In Communi de vno Martyre.

De duplici corona sanctorum, & de preciosis lapidibus eorundē, & floribus.

SERMO II.

Psal. 20

Osuisti domine super caput eius coronam de lapide precioso.

Corona sanctorū duplex.

Duplex est corona sanctorum. Vna qua coronantur in via. Altera qua coronantur in patria. Vna quę datur ad meritum, & altera quę datur ad præmium. Vna virtutis & gratiæ, altera salutis & gloriæ. Vna militantiū, & altera triumphantium. Corona virtutis est argentea, quam gratiæ candor illustrat. Corona salutis est aurea, quam gloriæ splendor illuminat. De prima dicit Psalmographus: Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, id est, multiplicabis virtutes in tempore gratiæ. Vnde subiungit: Et campi tui replebuntur vbertate. De secunda dicit Apostolus: De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, id est, prēmium, quod reddetur p meritis. Vnde subiungit: Quam reddet mihi dominus in illo die, iustus iudex. Sunt autem tam in gyro quam in summo coronæ lapides preciosi & pulcherrimi flores cum margaritis & gēmis mira varietate dispositi. Singuli lapides collaterales habēt geminos flores, in q̄s minores gemmæ consistant, quę margaritis optimis circundātur. Habet enim corona virtutis in gyro quatuor principales lapides, id est, quatuor virtutes politicas, iustitiam, fortitudinem, prudentiam, temperantiam. Ab anteriori parte iustitiā, à posteriori parte prudentiam: temperantiam à dextris, fortitudinem à sinistris. Congruunt bene loca lapidibus. Nam quæ sunt ante, sunt certa: quæ sunt retro, sunt dubia: quæ sunt à dextris sunt p̄spera: quę sunt à sinistris, sunt aduersa. In certis autē est exercenda iustitia. In dubiis est adhibenda prudentia. In prosperis opus est temperantia. In aduersis est necessaria fortitudo. Isti sunt digiti quatuor, de quibus iubetur in Exodo: Facies coronā interrasilem, altam quatuor digitis, & super illam coronā aureolam. Iustitia habet duas cohærentes virtutes, discretionem & rectitudinem. Prudentia, vigilantiam, & cautelam. Temperantia, continentiā, & abstinentiam. Fortitudo, constantiā, & magnanimitatē. Inter hos flores, quatuor minores gemmæ consistunt, id est, quatuor naturales affectus, dolor, & gaudium, timor, & spes. De quibus legitur: Hinc metuunt, cupiunt, gaudentq; dolentque. Iustitia nanque dirigit spem, prudentia mitigat dolorem, temperantia format gaudium, fortitudo confortat timorem. Circa gemmas in gyro, septem margaritæ resplendent, id est, septem dona gratiæ septiformis, quæ Esaias enumerat, dicens: Requiescet super eum spiritus sapiētiæ, & intellectus, &c. Cæterum in summo coronæ, tres præcipui lapides sunt dispositi, id est, tres virtutes theologicæ, spes, fides, charitas, super quas timor domini cōstituitur, scriptura dicente: Qui timetis dominū, credite illi, & non euacuabitur merces vestra. Qui timetis Deum sperate in illum, & in oblectationem veniet vobis misericordia. Qui timetis Deū diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Habent & lapides isti flores contiguos: fides, synceritatem & veritatem: spes, patientiam & perseuerantiam: charitas, benignitatē & largitatem: timor, obedientiam & reuerētiam. Inter hos flores, tres minores gemmę consistunt, id est, vires animę naturales, vis rationalis, vis irascibilis, & vis concupiscibilis. Prima discernit inter bonum & malū. Secunda abiicit malum. Tertia eligit bonum. Fides autem rationabilitatem illuminat. Spes irascibilitatem corroborat. Charitas cōcupiscibilitatem informat. Sed & circa gemmas huiusmodi septem margaritæ refulgēt, id est, septem petitiones, quæ continentur in oratione dñica: tres pertinētes ad vitā præsentem, & tres ad vitam futurā: media vero pertinens ad vtranq;. Porro corona salutis multo preciosior est & dignior, quatuor habens in gyro lapides principales, & tres in summo pręcipuos.

Psal. 64 · 2. Timo. 4 · Corona virtutum quibus floribus componatur. · Exo. 25 · Esa. 11 · Eccli. 2 · Corona salutis æternæ.

Corporis glorificati ꝓprietates quatuor. Principales in gyro lapides, sunt quatuor proprietates corporis glorificati, claritas & subtilitas, agilitas & impassibilitas, De quibus Veritas ait: Mēsuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem reddent in finū vestrum. Luc.6 Fulgebunt enim iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent agiles, & regnabit dominus illorum in perpetuum, & ipsi cū domino impassibiles. Sap.3 Absterget enim Deus omnem lachrrymam ob oculis sanctorum, &c. Apoc.21 Erit enim in patria iucunditas sine dolore, securitas sine timore, requies sine labore, vita sine morte, dies sine nocte, certe sine forte, fortitudo sine debilitate, rectitudo sine peruersitate, pulchritudo sine deformitate, Has proprietates glorificati corporis in argumentum futuræ glorificationis etiam in carne mortali Christus ostē dit. Claritatem, quando se trausfigurauit in monte, & resplenduit facies eius sicut sol. Matt.17 Subtilitatem, quando clauso signaculo virginali, tanquam sponsus ꝓcessit de thalamo suo. Psal.18 Agilitatem, quando supra aquam sicco vestigio pertransiuit. Ioan.6 Impassibilitatem, quando corpus & sanguinem suum in cœna discipulis tribuit. Matt.26 Pręcipui lapides in summo, tres ꝓprietates animæ glorificatę, cognitio, dilectio, delectatio. Animę glorificatę ꝓprietates tres. Dē quibus cum Sapiēs præmisisset, fulgebunt iusti, &c. statim subiunxit: Qui confidunt in illum intelligent veritatem: & fideles in dilectione acquiescent illi: quoniam donum & pax est electis Dei. Est enim in sanctis comprehensiua cognitio, per quam cognoscunt sicut & cogniti sunt. Vidētes non per speculū in ænigmate, sed facie ad faciē, Trinitatē in vnitate, & vnitatē in Trinitate: legētes in verbo vitę, in quo sunt om̄es thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi. Col.2 De qua cognitione Veritas ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ioan.17 Ex hac comprehensiua cognitione ꝑcedit summa dilectio, per quam sancti diligunt Deum ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima. Dilectio dei vnde oritur. Ex mēte, id est, memoria diligunt patrem, tota, id est, sine obliuione. Ex corde, id est, intellectu diligunt filium, toto, id est, sine errore. Ex anima, id est, voluntate diligunt spiritum sanctum, tota, id est, sine contrarietate. Adeo nanque diuinæ voluntati per charitatem inhærent, vt nihil omnino velint, nisi quod Deum velle cognoscunt. Ex hac summa dilectione nascitur ineffabilis delectatio, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, De qua dicit Psalmista: Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Psal.149 Et rursus: Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei. Psal.41 In voce exultationis & confessionis, sonus epulantis. Ad quam exultationem meritis & precibus sancti martyris N. nos perducat dominus Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In Communi Martyrum plurimorum

De duplici tribulatione, & a quibus infligatur, & de multis & magnis tribulationibus quas perpessi sunt sancti martyres, denique de triplici lauacro regenerationis, de triplici stola, & sanguine.

SERMO I.

ISTI sunt, qui vē nerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas in sanguine agni. Apoc.7

Duplex tribulatio fratres charissimi legitur in scripturis. Vna culparum & vitiorum. Altera pœnarum & tormentorum. Aduersitatis vna, peruersitatis altera. De prima legitur: Pauci facti sunt, & vexati sunt à tribulatione malorum, & dolorē. De secunda scriptum est: Clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit

Tribulatio pctõrũ quã figurauit.

rauit eos. O quam grauis est tribulatio peccatorum, qui semper intra se perferunt vermem conscientiæ, qui non

Esa.66

moritur, & ignem rationis, qui nunquã extinguitur. Non est impijs gaudere dicit dominus. Quia cum impius venerit in profundum vitiorum, contemnit. Et per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Sane superbia inflat, auaritia stimulat, inuidia rodit, ira succendit, angit gula, dissoluit luxuria, ligat mendacium, maculat homicidiũ: sic & cætera vitiorum portenta: vt quæ sunt homini oblectamenta peccati, Deo sint instrumenta puniendi. Tribulationem istam tres hostes infligunt, mundus, caro, diabolus. Mundus velut Sirena dulcis nauigantes submergit. Caro tanquam Dalida blandiens Samsonem circumuenit. Diabolus quasi leo sæuiens viatores interimit. De primo veritas ait: Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. De secundo dicit Apostolus: Caro cõcupiscit aduersus spiritum. De tertio scriptum est: Aduersarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit quęrens quem deuoret. Isti sunt tres fallaces sophistæ, q miserabiliter paralogizãt incautos. Proponit mũdus, assumit caro, concludit diabolus. Mundns proponit secularia blandimenta, caro assumit illicita desideria, diabolus concludit sempiterna tormenta. Mundus ligna ministrat, caro scintillam supponit, diabolus ignem accẽdit. Primus hostis est contemnendus: secũdus comprimendus: tertius expugnandus. Contra primum præcipitur: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, quia quicquid in mundo est, aut est concupiscentia carnis, aut cõcupiscẽtia oculorum, aut superbia vitæ. Ista sunt ligna quæ mundus ministrat. Contra secundum præcipitur: Desideria carnis fugite, quæ militant aduersus animam. Hæc est scintilla quã caro supponit. Contra tertium quoque præcipitur: Assumite scutum fidei, vt possitis extinguere ignea tela nequissimi. Hic est ignis quem accendit diabolus. Ex hac tribulatione venerunt gloriosi martyres nostri, per viam trium dierum, vt sacrificarent domino in deserto. Via primæ diei, est vitatio prohibitorum. Via secundæ diei, est executio præceptorũ. Via tertiæ diei, est supererogatio cõsiliorum. Per primam viam percurritur illud mandatum. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Per secundam viam percurritur illud præceptum: Quæcunque vultis vt faciãt vobis homines, & vos facite illis. Per tertiam viam percurritur illud consilium: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. De his legitur: In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. Sed in ipsa vita multas & magnas tribulationes perpessi sunt. Sane tribulati sunt corde, tribulati sunt ore, tribulati sunt opere. Tribulati sunt corde, per tristitias & dolores. Tribulati sunt ore, per contumelias & terrores. Tribulati sunt opere, per angustias & labores. Per dolores cõtritionis, & tristitias cõpassionis. Per terrores cõminatiõis, & cõtumelias irrisionis. Per labores afflictionis & angustias passiõis. De tribulatiõibus cordis dicit Psal. Sacrificiũ Deo spũs contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus nõ spernit. Et Apostolus ait: Quis infirmatur & ego non infirmor, quis scandalizatur, & ego non vror? De tribulationibus oris ait dominus per Prophetam: Contumelias & terrores passus sum ab eis, & dominus mecum est tanquam bellator fortis. Et alibi: Omnes qui videbãt me aspernabantur me: locuti sunt labijs & mouerunt caput. De tribulationibus operis in persona Martyrum dicit Psalmista: Propter te morte afficimur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Et iterum: Transiuimus per ignem & aquam & induxisti nos in refrigerium. Sancti namque dum in hac valle lachrymarum peregrinantur à domino, multis modis & diuersis personis, pluribus locis & varijs temporibus tribulantur. Diuersitates modorum & locorum satis expresse designat Apostolus dicens: Sancti ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus,

Marginalia (left column): Esa.57 — Pro.18 — Sap.11 — Hostes tres pctõribus tribulationem infligentes. — Ioan 15 — Gal.5 — 1.Petr.5 — Sophistę fallaces tres. — Hostes tres quomodo superandi sint. — 1.Ioan.2 — 1.Petri.2 — Eph.6 — Exo.3

Marginalia (right column): Viam triũ dierum cuiusmodi ambulauerint sancti martyres. — Tobi.4 — Matt.7 — Matt.19 — Psal.118 — Tribulatio sanctorum multiplex. — I. Psal.50 — 2.Cor.11 — II. Hiere.20 — Psal.21 — III. — Psal.43 — Psal.65 — Heb.11

In solitudinibus errantes, in montibus & in speluncis & in cauernis terræ. Ac si diceret: Tot & tantis & ẜtam diuersis modis afflicti sunt, non solum in ciuitatibus, sed etiam in solitudinibus: non solum in campis, sed etiam in montibus: non solum in domibus, sed etiam in speluncis: non solum in custodijs, sed etiam in cauernis terræ. Perpessi sunt aut tribulationes huius mundi à bestijs, ab hominibus, à dęmonibus. Tribulati enim sunt à bestijs, dicēte Psalmista: Posuerunt mortalia sanctorum tuorum &c̄ bestijs terræ. Tribulati sunt ab hominibus, Iuxta quod legitur: Dū insurgerent homines in nos, forsitā viuos deglutiuissent nos. Tribulati sunt à dæmonibus, Apostolo attestante: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Tribulantur autem non solum ab alienis, sed etiam à parētibus, & cognatis: non solū ab extraneis, sed etiam à domesticis: non solū ab inimicis, sed etiā ab amicis. Probat hoc veritas dicens: Trademini à parentibus & cognatis & amicis, & morte afficient ex vobis. Porro, tribulati sunt ante legem, sub lege, post legem. Ante legem tribulati sunt Patriarchę, sub lege Prophetæ, post legem Apostoli, nec non & Martyres. Hinc enim veritas ait: Ecce ego mitto ad vos Prophetas, sacerdotes & scribas, & ex illis occidetis & flagellabitis & crucifigetis, vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinē Zacharię, filij Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare. Ante legē Abel, sub lege Zachariam, post legem, id est, tempore gratiæ Prophetas, sacerdotes & scribas. Inde lamentatur ecclesia dicens: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi: supra dorsum meum fabricauerunt pctōres, &c̄. Imitemur ergo fratres in illis virtutes cordis & operis, & detestemur in nobis fragilitatem mentis & carnis. Illi tolerauerunt pro Christo frigus & nuditatem: nos autem vestimur duplicibus & induimur preciosis. Illi tolerauerunt pro Christo famem & sitim: nos autem diuersis ferculis vescimur, & delicatis cibarijs epulamur. Illi tolerauerunt pro Christo vigilias & labores: nos autem amplis horis quiescimus, & longis soporibus dormitamus. Illi tolerauerunt pro Christo angustias & dolores: nos vero gaudijs mundi fruimur, & carnis illecebris delectamur. Heu me quid dicam ego miser aut faciam, cum venerit ille districtissimus Iudex, qui reddet vnicuique secundum opera sua? Terribilis est locus iste. Nam si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Multę sunt ergo tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos dominus. Isti sunt ergo qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerūt stolas suas in sanguine agni. Triplex est lauacrum iustificationis, in lachrymis regenerationis, in aqua redemptionis & in sanguine passionis. De primo dicit Psalmist. Lauabo per singulas noctes lectum meum lachrymis meis stratū meum rigabo. De secundo veritas dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. De tertio testatur Ioannes: Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Sic & triplex est stola, prima innocētiæ, secunda gratiæ, tertia vero gloriæ. De prima dicit pater ad seruos suos: Cito proferte stolam primam & induite illū &c̄. Qui dixit primam, significauit secundā. Nam primum dicitur respectu secundi. De tertio vero legitur: Amauit eū dominus & ornauit eum, stola gloriæ induit eum. Hæc triplex stola lauatur in illo triplici lauacro, sed potius ille lauatur qui stolis induitur. Quælibet tamen stola lauatur in sanguine agni. Sed est sanguis culpæ, sanguis pœnæ, & sanguis veniæ. De primo sanguine legitur: Sanguis sanguinem tetigit. Ab hoc sanguine petit liberari Psal. cū ait: Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ. De secundo sanguine legitur: Effuderunt sanguinem sanctorum tuorum in circuitu Hierusalem. Pro sanguine isto postulat vindicari chorus martyrum dicens: Vindica sanguinem nostrū qui effusus est Deus noster. De tertio sanguine legitur: Hic est sanguis noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Per hunc sanguinem redemptum

Marginalia: Psal. 78; Psal. 123; Eph. 6; Luc. 21; Matt. 23; Psal. 128; Psal. 33; Apoc. 7; Lauacrū triplex.; I.; Psal. 6; II.; Ioan. 3; III.; Stola triplex.; Luc. 15; Eccli. 15; Sanguis triplex.; Osee. 4; I.; Psal. 50; II.; Psal. 78; Apoc. 6; III.; Matt. 26

ptum est genus humanum. Quia redem
1. Petri. 1 pti sumus non corruptibilibus auro & argento, sed precioso sanguine agni im maculati. Primum sanguinem instillat draco malignus per prauam suggestionem. Secundum sanguinem elicit canis impius per sæuam afflictionem. Tertiũ sanguinẽ effundit agnus purissimus ꝓpter nimiam dilectionem. Sic enim dilexit nos, vt sanguinem suum pro no-
Ioan. 15 bis effunderet. Maiorem charitatem ne
Psal. 115 mo habet &c̃. Quid ergo retribuam do mino pro omnibus quę retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen
Apoc. 7 domini inuocabo. Sic retribuerunt ei martyres nostri, qui venerunt ex tribulatione magna & lauerunt stolas suas in sanguine agni. Non agni gregis, non agni legis, nec agni iugis, sed agni regis,
Esa. 16 qui tollit peccata mundi. De quo dicitur: Emitte agnum domine, dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion. Agnum gregis immolauit Sa-
1. Reg. 7 muel in Masphat, petens dari de cœlo fulgura, nubes & tonitrua, & liberauit dominus Hierusalem in die illa de ma-
Exo. 12 nu philistĳm. Agnũ legis immolauerũt filĳ Israel in finibus Ramesse, linientes sanguine postes & superliminaria, & liberauit dñs ab exterminatore primo
Nu. 28 genita eorum in nocte illa. Agnus iugis immolabatur à sacerdotibus mane & vespere, in odorem suauissimum domino.
Apoc. 7 Isti sunt qui venerunt de magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sangui
Rom. 15 ne agni. Quia vero quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, & nos exemplo sanctorum martyrum lauemus stolas nostras, id est, opera nostra in sanguine agni, Hoc est, in fide passionis Christi. Ipso misericorditer concedente, qui est Deus benedictus in secula seculorũ. Amen.

In Communi Martyrum plurimorum.

De diuersis fornacibus bonorum & malorum & instrumentis earum, & quomodo in fornace patientiæ Sancti Martyres probati sunt.

SERMO II.

Anquam aurum in fornace probauit electos dominus. Sap. 3
Diuersas nobis fornaces scriptura sacra distinguit. Vnã bonorum, in qua iusti purgantur. Alteram vero malorum, in qua reprobi cruciãtur. De prima legitur: Vasa figuli pro bat fornax. Eccli. 27
De secunda scribitur: Ascen dit fumus putei sicut fumus fornacis Apoc. 9
magnæ. Verum vtraque fornax est duplex. Vna mẽtis interior. Altera carnis exterior. Fornax enim beatorum interior est afflictio pœnitentię, per quam pœ nitentes purgantur ab iniquitate. Eorũ dẽ fornax exterior est tribulatio patientiæ, per quam patientes in charitate probantur. In ista probatur aurum, in illa purgatur argentum. Malorum aũt fornax interior est vermis conscientiæ, per quem impĳ spiritualiter torquentur ex culpa. Eorundem fornax exterior est ignis gehẽnę, per quem reprobi corporaliter cruciantur in pœna. In ista ferrũ comburitur, in illa plumbum exuritur. Sunt autem materialiter in materiali fornace, Follis, ignis & carbo: forceps & asperforium: quæ possunt in spirituali fornace spiritualiter assignari. In fornace siquidem pœnitentiæ, follis spirans est timor considerationis. Ignis ardens, est dolor compũctionis. Carbo rubẽs, est pudor confessionis. Forceps astringẽs, est labor satisfactionis. Asperforiũ stillans, est amor iustificationis. Considerat enim pœnitens in timore, compungitur in dolore, confitetur in rubore, satisfacit cum labore, iustificatur ex amore. Notandus est tamen ordo iustificationis huiusmodi. Procedit timor & introducit amorem, succedit amor & inducit dolorem, accedit dolor & pro-

Fornax electorũ duplex.

Fornax malorum duplex.

Instrumẽta fornacis ipsarũ quæ sunt.

ducit pudorem, procedit pudor & adducit laborem. Timet enim peccator ex
Tria propter quæ iudicis dei formidandum est. considerationem iudicij, sciens iudicẽ potentissimũ, sapientissimũ, & iustissimũ.
I. Potentissimũ quidem, Quia dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt: qui vo-
Psal.103 Baruch.3 Psal.103 cat stellas, & dicunt, adsumus. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Cuius voluntati nihil omnino resistit, cui nullum verbum est
Rom.9 Luc.1 Matt.8 Phil.2 impossibile, cui venti & mare obediunt, cui flectitur omne genu, cœlestium terrestrium & infernorum. Sapientissimũ
II. autem, quia oculis eius omnia nuda
Heb.4 Apoc.2 Eccli.1 sunt & aperta: qui scrutatur renes & corda, qui pluuiæ guttas & arenam maris dinumerat: Deus scientiarum, dominus præscius omnium, & conscius singulorũ, oĩa nouit, omnia penetrat, occultus
Soph.1 occultorum omnium explorator. Et erit, inquit, in die illa ego scrutabor Hierusalẽ
III. in lucernis. Iustissimũ vero, quia Deus
Psal.7 iudex iustus, fortis & longanimis, iustus & metuendus super omnes Deos, requi-
Matt.5 rens sua vsque ad nouissimum quadrantem: qui nec precio, nec amore vel odio declinat à semita rectitudinis: sed via regia semper incedens, nullum malum deserit impunitum, nullũ bonum irremu-
Psal.95 Malach.1 neratum relinquit. Iudicabit enim orbem terræ in æquitate. Et quis stabit ad videndum eum: Beati qui in illo iudicio iudicaturi præsentabuntur, non iudican-
Heb.10 di. Horrendum est enim nimis incidere in manus Dei viuẽtis. Propterea clama-
Psal.142 bat Propheta Dauid: Ne intres in iudicium cũ seruo tuo dñe: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuẽs. Si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Hæc & his similia peccator considerans, quanto timore pietatis turbatur, quãto tremore concutitur, sciens iudicem potentissimum, quem non potest effugere, dicente Propheta: Si a-
Psal.138 scẽdero in cœlum tu illic es, si descendero ad infernum ades. Sapientissimum, quem non potest latere, dicente Prophe-
Dan.7 ta: Sedit vetustus dierum, & libri coram illo aperti sunt. Iustissimum, quem non potest corrumpere, dicente Propheta:
Psal.61 Reddet vnicuique secundum opera sua. Quis autem non timeat illud examẽ, in quo idem erit accusator & testis, aduocatus & iudex. Dicet his qui à sinistris eius existẽt: Discedite à me maledicti in ignẽ æternũ, qui paratus est diabolo & angelis Mat.25
eius. Esuriui em̃ & non dedistis mihi mãducare. Sitiui & nõ dedistis mihi bibere. Qñ em̃ vni ex minimis meis nõ fecistis, nec mihi fecistis. Spirat ad hæc follis timoris, & in fornace pœnitẽtis ignẽ doloris accẽdit, Scd'm illud Propheticũ: A ti- Esa.26
more tuo domine concepimus, & peperimus spiritum salutis. Secundum mul- Psal.93
titudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ domine lætificauerunt animam meã. Dolet enim pœnitens, suspirat & ingemiscit, non solũ quia malum commisit, verum etiã quia bonum omisit: non solum quia damnationem promeruit, verum etiã quia glorificationem demeruit. Offendens enim in vno, factus est omnium reus. Finis e- Iacob.2 1.Tim.1
nim præcepti charitas est, de corde puro & conscientia bona & fide nõ ficta. Qui ergo contra charitatem offendit, nullũ præceptum adimplet. Sciat autem se culpabiliter durũ, & dure culpabilem, qui corporalem amici sui mortem deflet: spiritualem vero animæ suæ mortem, quæ charitate extincta statim ipsam opprimit, non deflet. Doleat igitur, ingemiscat & fleat: quia sacrificium Deo spiritus con- Psal.50
tribulatus, cor contritum & humiliatũ Deus non spernit. Clamet frequenter & dicat: Miserere mei Deus secundum Ibidem.
magnam misericordiam tuam: & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Domine Luc.18
propitius esto mihi peccatori: peccaui super numerum arenæ maris, sed secundum magnam misericordiam tuam, memor esto mei Deus: quoniam ego in fla- Psal.37
gella paratus sum, & dolor meus ante me est semper.

Iam ignis doloris in fornace pœnitentis exardẽs, carbones cõfessionis inflammat. Rubor carbonis, est pudor cõfessionis. De quo legitur. Lauãt delictũ lachrymæ, quod ore pudor est cõfiteri. Cũ quanto putatis rubore corã altero confitetur, quod quisque absque magno pudore nec intra se meditatur. Sed amplius debuit erubescere corã deo cũcta cernẽte, nefan

fandas turpitudines exercere, quam co
ram homine quodam audiente pera-
ctas turpitudines reuelare. Verendum
est autem atque cauendum, ne pudoris
confusio puritatem confessionis impe-
diat. Debet enim peccator omnem om-
nino peccati circunstantiam confiteri,
secundum quod magis peccauit, in lo-
co, in tempore, in numero, in persona:
secundum ætatem, secundum scientiam,
secundum gradum, secūdum ordinem:
si facile, si frequenter, si manifeste, si per
seueranter. Hæc omnia crimen exagge-
rant, & ideo debet singula confiteri, ne
vel delictum alleuiet, vel peccatum ex-
cuset. Pudor enim confessionis pars
est non modica satisfactionis, quam ini
micis suis optabat ex charitate Prophe-
Psal.6 ta, cum diceret: Erubescant & contur-
bentur vehementer omnes inimici mei,
conuertantur & erubescant valde velo-
citer. Erubescant in confessione, contur
bentur in contritione, conuertantur in
satisfactione. Sic in fornace pœniten-
tiæ carbonibus inflammatis aspersori-
um amoris instillat, quo vehementius
ignis doloris accenditur & argentum
cœlestis imaginis, quæ fuerat corrupta
Lucæ.7 peccato, dilectionis virtute purgatur.
Iuxta quod veritas ait: Dimissa sunt ei
1.Petri.4 peccata multa, quoniam dilexit multū.
Charitas enim operit multitudinē pec-
catorum. Amor mundi peccatum im-
mittit, sed amor Dei peccatum dimittit.
Cupiditas inflāmat ad culpam, sed cha-
ritas accendit ad veniam. Hoc asperso-
Psal.50 rio desiderabat aspergi Propheta, cum
diceret: Asperges me domine hyssopo &
mundabor: lauabis me, & super niuem
dealbabor. Tādem forceps est adhiben-
dus satisfactionis, qui de fornace pœni
tentiæ scorias peccatorum emundet.
Forceps duobus brachijs iungitur, & sa
tisfactio duabus partibus continetur.
Satisfactionis partes duæ. Vna, qua culpā vitamus. Et altera, qua
pœnitentiam perficimus. De prima veri
Ioan.8 tas ait: Vade, & amplius noli peccare.
Irrisor enim est & non pœnitens, qui
Pro.26 adhuc agit quod pœnitet. Canis reuer-
sus ad vomitum, & pœnitentes ad pec-
Luc.3 catum. De secunda dicit Ioannes: Facite
Fruct' pœnitentię di vobis dignos fructus pœnitentiæ. Qui
qui q sint. præcipue sunt oratio, ieiunium, eleemo

syna. Tres enim offendit peccatum, De-
um, nosipsos, & proximum. Tres satis
factione placantur, vt oratio dirigatur
ad Deum, ieiunium feratur in nos, elee-
mosyna distribuatur ad proximum. In
hac prima fornace Martyres suos domi
nus sicut argentum purgauit. Secundū
quod ipsi clamant in Psalmo, dicentes:
Probasti nos Deus, igne nos examina- Psal.65
sti, sicut examinatur argentum. Cæterū
in fornace patientiæ follis spirans, est
terror comminationis. Ignis ardens, est
feruor persecutionis. Carbo rubens, est
cruor passionis. Forceps astringens, est
horror afflictionis. Aspersorium stillās,
est vigor protectionis. Comminaban-
tur enim crudeles tyranni sanctis mar-
tyribus omnia genera tormentorum,
nisi Christum desererent & idolis adhæ
rerent: putantes eos p tormenta terrere,
quos nō poterant per blandimēta mol-
lire. Sed ipsi pręcepta Christi seruantes,
minas principum contempserunt. Iu-
xta quod de beatis Apostolis legitur,
quia cum verbum Dei fiducialiter præ-
dicarent, comminati sunt eis principes Act.5
sacerdotum, denunciantes, ne deinceps
in hoc nomine loquerentur. Sed indu
ti virtute spiritus sancti ex alto, fiduci-
alius respōderūt: Obedire oportet Deo
magis quam hominibus. Nolite, inquit, Mat.10
timere eos, qui corpus occidunt & cæt.
Vehementer itaq; follis comminatio-
nis spirabat, sed comminatione contem
pta persecutionis ignem vehementius
accendebat. De quo martyres glorian-
tur: Transiuimus, inquiūt, per ignem & Psal.65
aquam, & induxisti nos in refrigerium
Sancti namque ludibria & verbera ex- Heb.11
perti, insuper & vincula & carceres: lapi
dati sunt, secti sunt, tentati sunt, in oc-
cisione gladij mortui sunt. Circuierunt
in melotis & in pellibus caprinis, egen-
tes, angustiati, afflicti, qbus dignus nō
erat mundus: in solitudinibus errantes,
& in montibus, & in speluncis, & cauer
nis terræ. Quia vero flamma persecutio
nis ignem charitatis nō poterat in mar-
tyribus superare (Fortis enim est vt mors Can.8
dilectio, & aquæ multæ non possunt ex
tinguere charitatem) ipsa persecutio ve-
hemētius exardescens sanctorum cruo
rem diuersis tormentis effudit, secundū

quod scriptum est: Effuderunt sangui-
psal.78 nem sanctorum in circuitu Hierusalē,
Apoc.7 & non erat qui sepeliret. Hi sunt enim
qui venerunt de tribulatione magna, &
lauerunt stolas suas in sanguine agni.
Vt autem passio fieret gloriosa, necessa-
rius erat forceps astringens, id est, hor-
ror afflictionis, qui martyrium efficit
gloriosum. Sensus enim carnis non ap
petit, nisi quod carnis appetitum, dele-
Matt.26 ctat. Inde cōtigit eis morte mereri, quia
non delectabat Martyres mori. Spiritus
quidem promptus est, caro autem in-
Ibidem. firma. Probat hoc veritas, quæ circa
Mar.14 passionem suam dicebat Apostolis: Tri
stis est anima mea vsque ad mortē. Cœ-
pit enim Iesus pauere & tædere: cœpit cō
Ioan.21 tristari & mœstus esse. Hinc etiā post Pas-
sionem suam Petro Apostolo dixit: Cū
senueris extendes manus tuas, & alius
te cinget, & ducet te quo tu non vis. Ne
vero Martyres horrore passionis defice
rent, diuinæ protectionis eis aspersoriū
instillauit, protegens eos atque confor
psal.63 tans, secundum quod scriptum est: Pro
texisti me Deus à conuentu malignan-
tium, & à multitudine operantium ini-
quitatem. Succumberet enim humana
fragilitas, nisi diuina protegeret pietas.
Hinc enim vox illa clamabat ad Deum:
psal.16 Custodi me dñe vt pupillam oculi, sub
vmbra alarum tuarum protege me, à fa-
cie impiorum qui me afflixerunt. In hac
1.petri.1 secunda fornace Martyres suos domi-
nus sicut aurum probauit, vt probatio
fidei multo preciosior auro, quod per
ignem probatur, inueniretur in laudem
psal.30 & gloriam & honorem. O quam ma-
gna multitudo dulcedinis, quam abscō
1.Cor.2 dit dominus timentibus se: nec oculus
vidit, nec auris audiuit, nec in cor homi
Matt.5 nis ascendit. Gaudete, inquit, & exulta-
te: quia merces vestra copiosa est in cœ-
Sap.5 lis. Iusti namque in perpetuum viuent,
& apud dominum est merces eorum, &
cogitatio eorum apud altissimum. Ideo
accipient regnum decoris, & diadema
Matt.13 speciei de manu Dei. Fulgebunt iusti si-
Sap.3 cut sol in regno patris eorū. Fulgebunt,
& tamquam scintillę in arundineto dis
current. Iudicabunt nationes, & domi-
nabuntur populis: & regnabit domi-
nus illorum in perpetuum. Reprobi ve-
ro mittentur in caminum ignis arden-
tis, vt in fornace conscientiæ torquean-
tur interius, & in fornace gehennæ cru-
cientur exterius. Possunt autem in hac
interiori fornace singula fornacis in-
strumenta describi. Follis enim est con Instrumē
turbans memoria. Ignis est crucians cō ta forna-
scientia. Carbo est insufficiens pœniten cis interi-
tia. Forceps est torquens angustia. Asp- oris.
sorium est obtenebrans ignorantia. Cō
turbabit enim reprobos memoria pec-
catorum, secundum quod legitur: Veni
ent in cogitationem peccatorum suo-
rum timide, & transducet illos ex trans
uerso iniquitas eorum, vt cum maxima
turbatione recogitent, quæ cum maxi-
ma delectatione gesserunt. Cruciabit
impios conscientia delictorum. Iuxta
quod scriptum est: Vermis eorum non Esa.66
morietur, & ignis eorū nō extinguetur,
vt stimulus cōscientiæ pūgat ad pœnā,
quos aculeus nequitię stimulauit ad cul
pam. Pœnitebunt dānati, sed inutiliter, Dānatorū
secundum quod legitur: Dicent inter se pœnitentia
pœnitentiam agentes: Errauimus à via infructuo
veritatis, & iustitiæ lumen nō illuxit no sa.
Sap.5 bis. Quid profuit nobis superbia, & ia-
ctantia diuitiarum quid contulit no-
bis? Transierunt hæc omnia sicut vm-
bra, no[illegible] autem in malignitate nostra cō
sumpti su[illegible]us. Sic enim eis sua displice-
bit ini[illegible]as, vt nulla placeat eis æqui-
ta[illegible]. Torquebit peccatores angustia. Iu-
ta quod scriptum: Videntes turbabūtur
timore horribili, gementes præ angu- Ibidem.
stia spiritus, & dicentes: Nos insensati
vitā sanctorum ęstimabamus insaniam:
ecce quomodo computati sunt inter fi-
lios dei, & inter sanctos sors illorum est.
Obtenebrabit miseros ignorantia, secū
dum quod legitur: Tollatur impius ne
videat gloriā Dei. Vix enim aut raro aut
nunq̄ dānati erigent animū ad cogitan-
dū de Deo: sed illuc dirigent impetum
cogitationis, vbi sentient vim doloris.
In hac fornace plumbum exuritur, illud
videlicet, super cuius talentum sedet im
pietas.

In gehēnalibus aūt supplicijs tria sunt Tria quę-
p̄cipue p̄uidenda, obscuritas, acerbitas, dam in ge-
diuturnitas. Obscuritas tenebrarū, acer hennalibus
bitas pœnarum, diuturnitas miseriarum. De supplicijs
quibus dñs inqt in Euangelio: Ligatis consideran-
da.
ma-

Matt.22 manibus & pedibus, proijcite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Vbi erit vermis qui non moritur, & ignis, qui non extinguitur. Dimitte, dicit Iob, vt plãgam paululum dolorem meum, antequã vadam ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Timidis ait dominus, & incredulis, execratis, & homicidis, fornicatoribus, & veneficis, idololatris, & mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure. In quo cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum. Mortuo enim homine impio, nulla spes erit de eo. Tunc viuent morti, quia vitæ sunt mortui: quærent mortem, & non inuenient: quia vitam habuerunt & contempserunt. Ab his ergo malorum supplicijs nos eripiat, & ad illa sanctorum gaudia nos perducat meritis & precibus beatorum martyrum, dominus Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

Esa.66

Iob.10

Apoc.21

pro.11

In Communi de vno Confessore.

De somno uitiorum, & uigilantia uirtutum, & quomodo uigilare debeamus, de quatuor modis quibus dominus uenit, & cur dominus ordinem uigiliarum immutauerit.

SERMO I.

Matt.25

Igilate, quia nescitis quando dominus domus veniet: sero, an media nocte, an gallicantu, an mane: ne cũ venerit repente inueniat vos dormientes.

Duobus modis anima dormit in vitijs, & duobus modis vigilat in virtute. Dormit per errorem & ignorãtiam: dormit per torporem & negligentiam. Contra primum modum orat Psalmista: Illumina oculos meos, ne vnquã obdormiam in morte. Cõtra secundum modum inuehitur Salomõ: Vsquequo piger dormis, quando consurges? Paululum dormies, paululũ dormitabis, & veniet tibi tanquam viator egestas. Vterq; somnus est damnabilis & mortalis. Nam ignorans ignorabitur, & negligens negligetur. Dum culpa nescitur, pœnitentia nõ agitur, & ideo venia non donatur. Dum cura negligitur, medicina non quæritur, & ideo sanitas desperatur. Legitur enim in libro Regũ, quod duo viri principes latronum Rachab & Banaa venientes ingressi sunt domum Isboseth, qui dormiebat super stratum suum meridie, & ostiaria domus purgans triticum obdormiuit. Qui percusserunt eum in inguine, & mortuus est, & sublato capite abierunt. Sane quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patiẽtiam & cõsolationem scripturarum spem habeamus. Nam omnia in figura contingebãt illis. Ecce tam Isboseth quam ostiaria dormiebat. Ostiaria quæ triticum purgat à lolio, frumẽtum à vitio, est custodia mentis vel solicitudo, quæ si forte per ignorãtiam obdormierit, vt ostia domus, id est, sensus corporis nõ custodiat, duo principes latronum .i. spiritus cupiditatis & spiritus superbiæ, quæ sunt duo vitia principalia (Nam radix omnium malorum est cupiditas, ad quam pertinet omis illicitus appetitus: & initium omnis peccati est superbia, ad quam spectat omnis iniqua præsumptio) ingressi domum, statim Isboseth dormientẽ, id est, animum negligentem, in inguine feriunt, id est, per carnis delectationem occidũt. Nihil enim magis est amicum voluptati, quam ocium. Quod etiam Poeta cognouit, cum ait: Quæritur Aegistus quare sit factus adulter, In prõptu causa est, desidiosus erat. Bene igitur Isboseth, vir cõfusionis interpretatur: qa dignus est confusione, qui negligit vigilare. Semper igitur aliquid operis facito, vt diabolus occupatum te inueniat.

Dormit anima in vitiis duob' modis. psal.12

pro.6

1.Cor.14

2.Reg. 4

Rom.15

1.Cor.10

Ostiaria purgans triticũ qd mystice.

1. Timo.6

Eccli 10

Isboseth quid interpretetur.

Matt.14 Propterea dominus præcipit: Vigilate, quia nescitis qua hora fur venturus sit. 1.Petri.5 Et apostolus ait: Fratres, sobrij estote & vigilate, q̃a aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiẽs circuit q̃rens quem deuoret. Porro, vigilare debemus p fidẽ cordis, & per solicitudinem operis. Per fidem cordis aduersus errorem & ignorantiam. Per solicitudinem operis contra torporem & negligentiam. Nam sine fide impossibile est placere Deo, & fides sine operibus mortua est. Ergo dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis sitis. Et dum tempus habetis operemini bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Veniet tempus, quã do nec agere poteritis nec videre. Ligatis, inquit, manibus ac pedibus, proijcite eum in tenebras exteriores. Ligati manus non possunt agere, proiecti in tenebras non possunt videre. Vigilate ergo, quia nescitis quãdo veniat dominus. Et si nihil morte sit certius, nihil tamen est hora mortis incertius, q̃ q̃a semp nobis est incerta, semp nobis sit suspecta: vt ita semper viuere libeat, tãquam mori semper oporteat. Nescimus ergo quãdo dominus veniat. Quatuor modis dominus venit. Primo & vltimo venit semel, secũdo, tertio, venit sæpe. Primo venit in mũdum ad redemptionem, vltimo veniet in iudicium, ad retributionem, Secũdo venit in mentem ad sanctificationem, Tertio venit in carnem ad dissolutionẽ. De primo dicit: Exiui à patre & veni in mundum. De vltimo: Videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli cum potestate magna & maiestate. De secundo: Ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus. De tertio: Cum venerit et pulsauerit confestim aperiant ei. Venit: vt animam quam dedit accipiat. Pulsat: vt per carnis molestiam, mortem vicinã annunciet. Nescitis aũt q̃n dñs veniat, sero, an media nocte, an gallicantu, an mane. Per quatuor horas intelligũtur quatuor ætates, videlicet, pueritia, adolescentia, iuuẽtus atq; senectus. In quibus dormit, qui negligit & ignorat: vigilat, qui credit & operatur. Porro, qui dormit in vna, vigilet saltem in alia. Quia quacũq; hora peccator cõuersus fuerit, vita viuet & non morietur, ait dominus. Nam si venerit in prima vigilia, et si in secũda vigilia venerit, & sic inuenerit, beati sunt serui illi. Nemo tamen longanimitatis eius patientia diutius abutatur: quia quanto magis sustinet in præsenti, tanto grauius puniet in futuro. Hinc enim Apostolus ait: Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam tuam & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Porro, cum mane hominis pueritia, gallicantus adolescentia, media nox iuuentus, & sero senectus intelligi videatur: quare dominus ordinem conuertit & mutat? Non enim ait mane, in gallicantu, an media nocte, an sero: sed ait, sero, an media nocte, an gallicãtu, an mane. Dominus autem necessarium ordinem seruat, secundum quod quisque magis vigilare tenetur. Plus enim vigilare tenetur senex q̃ iuuenis, & plus iuuenis, quã adolescens, & plus adolescens, quam puer. Vel potius, quia quum homo nascitur ad miseriam, tunc incipit ei nox, quum autem moritur ad salutem, tunc incipit ei dies: recte per sero, quod est noctis initium, intelligitur pueritia: per mane vero, q̃d est finis noctis, senectus accipitur. Et ideo dominus prius commemorat sero, quam mane, vt de nocte transeamus ad diem, id est, de miseria vitæ præsentis ad gloriam vitæ futuræ. Hinc enim Psalmista testatur: Dormierũt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Quærendum est autem, quum sint hominis sex ætates, videlicet, infantia, pueritia, adolescentia, iuuentus, senectus & senium: quare dominus prima & vltima prætermissis, medias tantum commemorat? Sed quamuis occultata, men necessaria prouisum est ratione. Duo nanque præmiserat, vigilate, scilicet, & orate, nescitis quãdo dominus veniat. In prima quidem ætate licet homo nesciat, quando dominus veniat, tamen non habet opus vigilare: quia non solet infans ea ætate peccare. In vltima vero licet opus habeat vigilare, scit tamen decrepitus quod ea ætate dominus venit: quoniam ætas illa morte finitur. Licet autem omnibus præceptum sit vigilare, secundum illud: Quod vo-

Marginal notes (left): Matt.14; 1.Petri.5; Vigilãdũ quomodo sit dupliciter; Heb.11; Iaco.2; Ioan.12; Gal.6; Matt.22; Quatuor modis venit dominus.; Ioan.16; Matt.24; Ioan.14; Luc.12; Mar.13; Ezech.18
Marginal notes (right): Rom.2; Psal.75; Marc.13

Mat.15 vobis dico,omnibus dico,vigilate: specialiter tamen prælatis Ecclesiæ, secundum illud: Ianitori præcepit vt vigilet. Ianitor enim est cui claues ecclesiæ cōmittuntur,qui tam pro se,quam pro populo vigilare tenetur. Ne si cæcus cæcū duxerit,ambo in foueam cadant. Cui & dicitur à dño per prophetā: Si non annunciaueris iniquo iniquitatem suā,sanguinem eius de manu tua requiram. Pastores enim custodiebant vigilias noctis super gregē suum. Vigilate ergo: quia beati sunt serui illi, quos cum venerit dominus,inuenerit vigilantes.

(Margin: Lucæ.6; Ezech.33; Lucæ.2; Lucæ.12)

In Communi de vna Virgine.

De quadruplici acceptione regni cœlorum, negociatore iniquo & iusto,prauo & sancto,de margaritarum multiplici distinctione, præcipue tamen de triplici,quarum quælibet à quibusdam bene, & ab alijs male quæritur.

SERMO I.

Matt.13
Simile est regnū cœlorum homini negociatori,quærenti bonas margaritas. Inuēta autem vna preciosa margarita, dedit oīnia sua & comparauit eam.

Regnū cœlorum varie acceptū. Regnum cœlorum,cuius diffinitio multifarie spargitur in scripturis,aliud est supra nos,aliud circa nos,aliud infra nos, & aliud extra nos. Quod supra nos est, intelligitur Ecclesia triumphantiū. Qđ circa nos est,intelligitur Ecclesia militātium. Quod infra nos est,intelligitur fides recta. Quod extra nos est, intelligitur lex diuina. De primo dicitur: Veniēt & recumbent cum Abraham,Isaac & Iacob in regno cœlorum. De secūdo: Exibunt angeli,id est,messores,& colligent de regno eius omnia scādala. De tertio: Regnū Dei intra vos est. De quarto: Auferetur à vobis regnum,& dabitur genti facienti fructus eius. Regnum ergo cœlorum intelligitur in hoc loco Ecclesia militantium, eorum videlicet, qui de se dicere possunt: Nostra cōuersatio in cœlis est. Hoc regnum, id est, Ecclesia, simile dicitur homini negociatori,quærenti bonas margaritas. Sed est negociator iniquus & prauus,& est negociator iustus & sanctus. De negociatiōe iniqua & praua,dicitur in Psalmo: Quoniam non cognoui negociationes, introibo in potētias domini. De negociatiōe honesta & sancta,dominus ait: Negociamini dum venio. Hinc est etiā quod homo ille peregre proficiscens,diuisit seruis suis bona. Et alij dedit quinque talenta,alij autem duo,alij vero vnum. Qui quinq; talenta acceperat,superlucratus est alia quinque. Qui autem duo acceperat, superlucratus est alia duo. Cuiusmodi lucrum dominus rediens commendauit: Euge, inquit,serue bone & fidelis,super pauca fuisti fidelis,supra multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Qui vero vnam acceptam ligauit in sudario, & abscondit,reprobatus est à domino sibi dicente: Serue nequam,nonne oportuit te pecuniā meā tradere numularijs? &c. Vsura perfecta est,quum per merita consequimur præmia,per tēporalia lucramur æterna. Simile est ergo regnum cœlorum homini negociatori,quærenti bonas margaritas. Multiplex est margaritarum siue lapidū distinctio seu diuisio in scripturis. Ait enim propheta: Omnis lapis preciosus operimentum tuum. Et enumerat statim nouem nomina lapidum, propter nouem ordines angelorum. Moyses q; duodecim species lapidum posuit in rationali iudicij, propter apostolorum doctrinam. Paulus enim in epistola dicit: Alius ædificat lignum, fœnum,stipulam: alius autem aurum & argentum & lapides preciosos. Item in Apocalypsi Ioannis: Lapides preciosi omnes muri eius, & turres Hierusalem gemmis ædificabuntur.

(Margin: Lucæ.13; Matt.13; Lucæ.17; Matt.21; Ecclesia militātiū vocatur regnū cœlorum. Phil.3; Psal.70; Lucæ 19; Matt.25; Ezech.28; Exo.28; 1.Cor.3; Apoc.21)

Sufficit autē ad ædificationem nostrā distinguere tres species margaritarum. Est

(Margin: Margaritarum species tres)

Est autẽ margarita ſcientiæ in ſcriptura, margarita gratię in eccleſ. margarita gloriæ in patria. Prima cõparatur ꝓcio meditationis & lectionis, Secũda cõparatur ꝓcio contritionis & confeſſionis, Tertia cõparatur ꝓcio cogitationis & actionis. Primam comparat is, De q̃ dicitur: Pſal. 1 In lege dñi fuit volũtas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Secũdã cõ- Luc. 16 parant ĳ, ad q̃s dicitur: Facite vobis amicos de mãmona iniq̃tatis, vt cũ defeceritis, recipiãt vos in æterna tabernacu. Verius tñ videtur, q̃d per gratiam veniatur ad veniam, quam per veniam veniatur ad gratiam, teſte Veritate, quæ dicit: Di- Luc. 7 miſſa ſunt ei pctã multa, quoniã dilexit multũ. Porro quælibet margaritarum iſtaꝝ male quæritur à q̃buſdam, ab aliĳs bene quęritur. Nam male quęrit hæreticus margaritã ſciẽtiæ, bene quęrit catholicus. Ille quęrit vt veritatem impugnet, iſte quęrit vt veritatem defendat. Ille quęrit vt fidem euacuet, iſte quærit vt fidem confirmet. Ille quærit vt aquam vino comiſceat, & in aureo calice fel draconis propinet. Iſte quęrit vt capiat vulpes Can. 2 paruulas, quæ demoliuntur vineas, facies quidem habẽtes diuerſas, ſed caudas ad inuicem colligatas: q̃a de vanitate cõueniunt in idipſum. Sunt tñ aliqui Chriſtiani, ſicut ipſi frequẽter audiuimus, & intelleximus, q̃ margaritã ſciẽtiæ, nõ ad veritatis defenſionẽ, ſed ad falſitatis aſſertionẽ allegãt, vt pro margarita mercẽ accipiant. De quibus inquit Pſal. Narra- Pſal. 118 uerunt mihi iniqui fabulationes, ſed nõ vt lex tua dñe. Margaritã quoq; gratiæ male quęrit ambitioſus, bene quęrit deuotus. Ille quęrit per ſimoniacã prauitatẽ, iſte per catholicam puritatem. Ille vt fraudem exerceat, iſte vt laudem perficiat. Ille audit cum Simone: Pecunia tua te Acto. 8 cum ſit in perditione, iſte audit à domino: Gratis accepiſtis, gratis date. Domi- Matt. 10 Luc. 19 nus enim vendentes & ementes eiecit de templo, menſas euertit, æs numulariorum effudit, nobis relinquens exemplum, vt Giezitas & Simoniacos de eccleſia expellamus: q̃a nõ habent partẽ in regno Chriſti & Dei. Sed & gloriæ margaritã male q̃rit Iudæus, bñ quęrit Chriſtianus. Ille q̃rit per deuia, ideo nunq̃ inuenit, iſte ꝑ viã, ideo ad illã pertingit. Ille

[Left margin notes: Hic videtur aliqd deſiderari — Margaritam ſcientię q̃s male q̃rat & q̃s bene. — Margaritã gratię quis male quęrat & quis bene — Glorię margaritam quis male q̃rat & q̃s bene.]

tanq̃ cæcus vultu velato, iſte tanq̃ videns facie reuelata. Vna enim eſt, & vnica via per quã peruenit ad patriã, illa videlicet quæ de ſe dicit: Ego ſum via, v̓itas & vita. Multæ ſunt igitur margaritæ, ſed vna Ioan. 14 eſt ꝓcioſa, quã qui inuenit hõ vendit vniuerſa q̃ habet & cõparat eam. Dat tẽporalia vt acq̃rat æterna, dat terrena vt acq̃rat cœliſtia, dat vniuerſa, non ſolum ſua, ſed ſeipſum, non ſolũ propriã facultatẽ, ſed etiã propriam voluntatem, ſecundũ illud: Qui vult venire poſt me, abneget ſe Luc. 9 metipſum & tollat crucẽ ſuam, &c. Hinc ergo Petrus aiebat: Ecce nos reliq̃mus Matt. 19 omnia & ſecuti ſumus te. Oĩa ergo vẽdũtur, vt vnum ſolũmodo comparetur. Martha Martha, dñs inquit, ſolicita es, Luc. 10 & turbaris erga plurima. Porro, vnum eſt neceſſarium. Hanc vnicã margaritam quærebat Propheta, cum diceret: Vnam Pſal. 26 petĳ à dño hanc requiram. Q̃ꝫ præcioſa ſit hæc margarita, cogitare non poſſumus, ne dum etiam explicare: quia nec 1. Cor. 2 oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hoĩs aſcendit, quæ præparauit Deus diligẽtibus ſe. Sed ne penitus taceamus, dicamus hanc margaritam eſſe vnũ Deum, qui eſt omnia in oĩbus, cunctoꝝ præmium, & remuneratio ſingulorum. Hic eſt denarius ille, qui redditur omni- Matt. 20 bus in vinea laborantibus. Et bene margarita dicitur, propter cognitionis ſplẽdorem, in qua conſiſtit vita æterna. Hæc Ioan. 17 eſt, inquit, vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Nemo vero pro paupertate deſperet, cum audit ꝓcioſam margaritam, quia de facili cõparatur. Emit eã Mar. 12 vidua duobus minutis, quæ miſit in gazophylacium. Emit eam alius potu calicis aquæ frigidæ, quem in nomine dedit Matt. 10 prophetæ. Emit eã latro pendens in cruce vnico verbo, dicens: Memẽto mei do- Luc. 23 mine, dum veneris in regnũ tuum. Mox enim audiuit: Hodie mecum eris in paradiſo. Nullus ergo deſperet, quia ſufficit volũtas, vbi deeſt facultas. Demus ergo quod poſſumus, terrena ꝓ cœleſtibus, trãſitoria pro æternis, vt precioſam margaritam comparemus à domino.

Ipſo præſtante, qui eſt ſuper oĩa Deus benedictus in ſecula ſeculoꝝ, Amen.

[Right margin note: Margarita vna precioſa quę quomodo comparanda.]

D. IN

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. SERMO I. IN CONSECRATIONE Pontificis.

De sacerdotis dignitate, periculo & peccato: quid per uitulum & tabernaculum accipiendum sit, & de uera uniuersorum peccatorum pœnitentia, & integra eorundem confessione & satisfactione.

Leuit. 4 SI SAcerdos, qui est vnctus, peccauerit, faciēs delinquere populū, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum domino, & adducet illū ad ostium tabernaculi testimonij corā domino, ponetq; manū super caput eius, & immolabit eum domino.

Verba quæ locutus sum vobis, fratres charissimi, verba sunt domini loquētis ad Moysen in Leuitico, super expiando crimine sacerdotis.

Sunt autem quatuor species personarum, sacerdos, princeps, populus, & anima. (personarū species quatuor.) Porro, sicut peccatum sacerdotis primum describitur, ita maximum iudicatur: tum propter officij dignitatem, tum propter peruersitatem exempli. (peccatum sacerdotis cur maximum iudicetur.) Primū notatur cum dicitur: Si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit. Secūdum, cum additur: Faciens delinquere populum. Nam iuxta Satyricum: Omne animi vitiū tanto conspectius in se Crimē habet, quanto qui peccat maior habetur. (Iuuenalis) Multa sunt leuia subditis, quæ grauia sunt prælatis: & multa sunt laicis venialia, quæ clericis sunt mortalia. Si enim incantator fuerit percussus à serpente, quis medebitur ei? (Eccl. 12) Et si sacerdos peccauerit, quis orabit pro illo? Sane quanto gradus altior, tanto casus grauior. (Hierony.) Nam cui plus committitur, plus ab eo exigitur. Iudicium durum fiet his qui præsunt. (Sap. 6) Tibi sacerdos datum est nosse mysteria regni Dei, cæteris autem in parabolis. (Lucæ. 8) Sed seruus sciens voluntatem domini sui, & non faciens vapulabit multis. (Lucæ. 12) Tibi sacerdos datæ sunt claues regni cœlorum, vt quodcūq; ligaueris super terram, sit ligatum & in cœlis: & quodcunq; solueris super terram, sit solutum & in cœlis. (Mat. 16) Sed væ tibi, si mortificas animas quæ non moriuntur, & viuificas animas quæ non viuunt. (Ezech. 13) Tibi sacerdos datum est panem & vinum consecrare in corpus & sanguinē Iesu Christi. Sed si māducas indigne, iudicium tibi manducas, non diiudicans corpus domini. (1. Cor. 11) Quid quod tuo pctō facis delinquere populum? Per te nomen Dei blasphematur in gentibus. (Rom. 2) Non enī potest filius facere, nisi quod viderit patrem facientem. (Ioan. 5) Et in excusationem prætendit, sufficit discipulo si sit sicut magister ipsius. (Luc. 6) Cur, inquit laicus, non adulterer, cum sacerdos fornicetur? Cur non fœnerer, cum sacerdos fœneretur? Certe tot mortibus est dignus sacerdos, quot exempla perditionis transmittit in populum. (Sacerdos malus quot mortibus sit dignus) Si caput fuerit infirmum, totum corpus languidum

Esa.1 gaudium erit. Nam omne caput langui-
dum & omne cor mœrens: à planta pe-
dis vsque ad verticem non est in eo sani
tas. Cum hęretici nos peccare cõspiciũt,
docent eleemosynas nobis dandas non
esse, inducentes ad hoc autoritatem sa-
cræ scripturæ dicentis: Desudet eleemo
syna in manu tua, donec inuenias iustũ
cui des. Non dicit, donec inuenias sacer
dotem adulterum, ebriosum, inuidum,
superbum, periurum, cupidum, vsurari-
um, & hmoi: sed dicit, donec inuenias
iustũ cui des. Oblationes quoq;, decimæ
vel primitiæ dandæ sunt ministris Dei,
non seruis diaboli. Nam qui facit pecca-
tum, seruus est peccati. Cũ hæretici nos
peccare conspiciunt, docent prędicatio-
nem nostram audiendam non esse, pro-
bantes hoc autoritate sacrę scripturæ, di
Psal.49 centis: Peccatori dixit Deus, quare tu e-
narras iustitias meas, & assumis testamẽ-
tum meum per os tuum? Cum is qui di-
splicet ad intercedendum mittitur, irati
animus ad deteriora prouocatur. Nam
cuius vita despicitur, restat vt eius præ-
dicatio contemnatur, & dicatur ei: Me
Luc.4 dice cura teipsum. Ejce primum tra-
Luc.6 bem de oculo tuo, & tunc ejcies festu-
cam de oculo fratris tui. Propheta quo-
que cum mittendus esset ad prædican-
Esa.6 dum, prius ab iniquitate mundatur, &
os eius tangitur calculo, quod forcipe
tollitur de altari. Cum hæretici nos pec-
care conspiciunt, docent nos ecclesiasti
ca sacramenta non posse conficere, indu
centes autoritatem scripturæ dicentis:
Mal.2 Maledicam benedictionibus vestris, &
cum multiplicaueritis orationem non
exaudiam vos. Manus enim vestræ san-
Esa.1 guine plenæ sunt. Quicquid tetigit
immundus immundum erit. Lux er-
Matt.5 go nostra luceat coram hominibus, vt vi
deant opera nostra bona, & glorificent
patrem nostrum qui in cœlis est.

peccatum sacerdotis quomodo expietur. Si enim sacerdos qui est vnctus pecca
uerit, faciens delinquere populum, offe-
ret pro peccato suo vitulum immacula-
tum domino. Non sufficit sacerdoti of-
ferre pro peccato suo turturem vel co-
lumbam, hœdum vel agnum, caprã vel
ouem: sed oportet vt offerat vitulum, nõ
qualemcunque, sed immaculatum: nec
vbicunque, sed ad ostiũ tabernaculi: nec
ante quęlibet, sed coram domino: nec
quomodolibet, sed ponet manum super
caput eius, & immolabit eum domino.
Animæ peccanti pręcipitur, vt offerat ca
pram, principi peccanti præcipitur vt of
ferat hircum. Sed tam pro peccato sacer
dotis, ꝗ pro pctõ multitudinis, impera-
tur vt vitulus offerat immaculatus. Vn-
de conjcitur, quod peccatum sacerdo- Peccatum sacerdotis coæquat peccato totius multitudinis.
tis totius multitudinis peccato coæqua
tur: quia sacerdos in suo peccato totam
facit delinquere multitudinem. Offerat
ergo sacerdos pro peccato vitulum im-
maculatum: quia grandis culpa grandi
debet hostia expiari. Per vitulum imma Vitulus immaculatus quis mystice.
culatum moraliter intelligimus spiritũ
contribulatum. Quia sacrificium Deo Psal.50
spiritus contribulatus, cor contritum &
humiliatum Deus non spernit. Hic vi-
tulus, hæc hostia, hoc sacrificium debet
offerri domino pro peccato: vt vitulus
qui peccando fuerat indomitus, per su-
perbiam, pœnitendo per humilitatẽ do-
metur, & iugum Christi suscipiat, De
quo dicit in Euangelio: Iugum meũ sua Matt.11
ue est, & onus meum leue. Tunc Deus Psal.50
acceptabit sacrificium iustitiæ, tunc im-
pones super altare eius vitulos. Ad-
ducat ergo sacerdos vitulum ad osti-
um tabernaculi, per oris confessionem: Confessio.
& ponat manum suam super caput eius,
per operis satisfactionem: & immolet e- Satisfactio.
um domino, per cordis cõtritionem: vt Contritio
diluatur peccatum cogitationis in cor-
de, peccatum locutiõis in ore, peccatum
operationis in consuetudine. Quatenus
puella suscitetur in domo, adolescens Matt.9 Luc.7
in porta, Lazarus in monumento. Ad- Ioan.11
ducat ergo sacerdos vitulum ad ostium
tabernaculi. Si per tabernaculum intelli Tabernaculum.
gimus corpus, in quo secundum Apo- 2.Cor.5
stolum peregrinamur à domino, profe-
cto per ostium tabernaculi debemus os
corporis intelligere, De quo dicit Da- Ostium.
uid: Pone domine custodiam ori meo,
& ostium circunstantiæ labijs meis. Ad Psal.140
hoc ostium ducitur, quum ad confessio
nem oris secretum cordis progreditur.
Dic, inquit, iniquitates tuas, vt iustifice- Esa.43
ris. Iustus enim in principio sermonis Pro.18
accusator est sui. Qui coram Deo semet
ipsum accusat, Deus illum excusat. Et ꝗ
coram Deo semetipsum excusat, Deus
illum

illum accusat. Recurramus ad Euangelium, ibi inueniemus exemplum: Duo homines ascenderunt in templum vt orarent, &c. Multum distat inter confessionem criminis, quæ fit in humano iudicio, & eam quæ fit in diuino. Nam illa condemnat, & ista iustificat. In illo iudicio cum reus confitetur, plectitur, in isto absoluitur, & ideo Propheta deprecatur: Non absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum. Sed valde cauendum est, ne quis ad ostium tabernaculi non vitulum, sed vulpē adducat. Nam qui peccata sua partim reuelat, & partim occultat, vel vnam partē vni & alteram partem alteri confitetur, vel exprimit factum, & supprimit in eodem intentionem: seu crimen attenuat & excusat, is profecto non vitulum, sed vulpem adducit. Nam vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos. Nos autem, secundum Prophetam, reddamus vitulos labiorum nostrorum, omnem omnino peccati circunstantiam confitentes, secundum quod magis peccauimus: in loco in tempore, in numero, in persona: secundū ætatem, secundū scientiam, secundum gradum, secundū ordinem: si facile, si frequenter, si manifeste, si perseueranter. Hoc enim præcipitur, vt adducatur vitulus ad ostium tabernaculi coram domino, qui scrutatur renes & corda, cuius oculis omnia nuda sunt & aperta, quem nullum latet secretum, nullum fallit occultum. In humano quippe iudicio, cum reus confitetur peccatum, iudex instruitur: in diuino iudicio cum reus confitetur peccatum, dominus obliuiscitur. Nam quacunque hora peccator fuerit conuersus & ingemuerit, omniū iniquitatum eius non recordabor ait dominus. Caueat ergo sacerdos, cui confitetur peccator, nō vt homini, sed vt Deo, ne forte post confessionem auditam recordetur peccati. Hoc est, ne verbo vel signo innuat se scire delictum: quia non dicitur, vt vitulus adducatur ad ostinm tabernaculi corā homine, sed coram domino. Grauius enim peccat sacerdos, qui peccatnm reuelat, quam homo qui peccatum committit.

[Margin: Luc. 18 | Differētia inter confessionē q̄ fit in humano iudicio & illā q̄ fit in diuino. | Psal. 68 | Confitēti bus maxime cauendū q̄d sit. | Vulpem q̄ modo q̄s offerat. | Luc. 9 | Osee. 14 | Circūstantias peccatorū in confessione exprimendas. | Apoc. 2 | Heb. 4 | Ezech. 18 | Reuelatio confessionis quam sit graue peccatum]

Sequitur: Et ponat manum super caput eius.

Per caput vituli principale mentis, id est, ratio designat, Secundum illud: Vnge caput tuum & faciem tuam laua. Per manum intelligitur operatio, secundū illud: Anima mea in manibus meis semper. Tunc enim manum ponimus super caput vituli, cum operationem constituimus super rationem, vt, secundū Apostolum, rationabile sit obsequium nostrum, vt dignos fructus pœnitentię faciamus. Manus quinque digitos habet, & satisfactio quinque partes: quæ sunt asperitas vestis, abstinentia cibi, virtus orationis, interruptio somni, & largitas eleemosynę. De his Propheta dicit in Psalmo: Induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinum meum conuertetur. Et: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Sed in his omnibus debet ponere manum super caput vituli, vt rationale sit eius obsequium: ne forte iumentum si nimis fuerit oneratum, succumbat, si vero parum fuerit oneratum, lasciuiat. Secundum modum culpæ sit modus pœnæ, pensata qualitate pœnitentiæ. Non sit tam leuis vt pręsumatur, nec tam grauis vt desperetur. Humanū dico propter infirmitatem carnis vestrę. Sicut exhibuistis membra vestra seruire iniqtati ad iniquitatē, ita exhibeatis seruire iustitiæ in sanctificationē. Vę his q culicem colant, & camelum deglutiunt: qui alligant onera grauia, & impotabilia & imponunt in humeros hominum, digito aūt suo nolūt ea mouere. Ponat ergo sacerdos manum super caput vituli & immolet cū domino. Immolare vitulum, est conterere cor, vt, secundum Apostolum, moriatur peccato & viuat iustitiæ. Cum sic occiditur, tunc iustificatur: cum sic percutitur, tunc sanatur. Ego, inquit dominus, occidam, & ego viuere faciam, percutiam & ego sanabo. Mortificetur ergo vitulus noster, immoletur, vt de cætero non reuiuiscat ad culpam. Irrisor est enim non pœnitens, qui adhuc agit q̄d pœnitet. Canis reuersus ad vomitum, est pœnitens ad peccatū. Porro sunt quidam, qui vitulum ferūt, sed non immolāt. Hi sunt, q de vno peccato pœnitent, sed in alio delectantur.

[Margin: Matt. 6 | Psal. 118 | Man⁹ quo modo super caput vituli ponenda sit. | Rom. 12 | Luc. 3 | Satisfactionis partes qnque quę. | Psal. 34 | Psal. 118 | Rom. 12 | Rom. 6 | Matt. 23 | Immolare vitulum mystice q̄d sit | Deut. 32 | Irrisor q̄s sit, nō pœnitens.]

Sed frustra qs pœnitet, nisi de vniuersis pœniteat: quia Deus veniam non dimi-
Ioan. 7 diat. Totum enim hominem sanum fe-
Mar. 16 cit in sabbato. Rursus, septem demonia simul eiecit, septenario numero designans vniuersitatem criminum dimissorum.
Lucæ. 8 Item ab alio legionem dæmonum effugauit, ostendens quia quęcunque sunt in vno peccata oportet de omnibus pœnitere. Si secundum sententiam Euangelicam propter vnum peccatum redeunt etiam dimissa peccata, quãto magis propter vnum peccatum non dimissa peccata retinentur? Si ergo sacer-

Sacerdotesquomodo caste & caute viuere debeāt.

dos, q est vnctus, &c. Viuamus ergo fratres charissimi, non solum caste sed etiã caute. Caste, ne contaminemus vnctionem ordinis quem accepimus. Propter quod dicitur: Si sacerdos qui vnctus est peccauerit: quasi dicat: Non peccet, ne contaminet vnctionem. Vel additur ad exclusionem eorum, qui cum essent de genere sacerdotum, propter maculas corporis inungi non poterant, nec ministrare valebant. Caute, ne corrumpamus alios per exemplum. Propter quod dicitur: Faciens delinquere populum: q̃si dicat: Non peccet, ne populum peccãdo corrumpat. Vel secũdum Hebraicã veritatem: Si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit ad culpam populi, id est, tam viliter, vt vnus de populo, quod nimis est in sacerdote damnabile. Custodiamus itaque sanctimoniam cordis & corporis, sicut decet Dei ministros, & Dei sacerdotes, Adiuuãte domino Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In consecratione pontificis Maximi.

De primatu Apostolicæ sedis, & quod a Deo sit, & excellenti potestate Pontificis Romani, quod seruus sit non dominus, & de fidelis serui officio, qui super familiam domini constituitur, & triplici cibo, quem familiæ dare tenetur.

SERMO II.

Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, vt det eis cibum in tempore? Matt. 24

Qualis debeat esse, qui super familiam constituitur: & qualis debeat super illam constitui, veritas ipsa patenter ostẽdit. Debet enim esse fidelis & prudẽs, vt det eis cibũ in tempore. Fidelis siquidem, vt det cibum, prudẽs autem, vt det in tempore.

Manifeste quoque describitur, quis constituit, quia dominus: quem constituit, quia seruum. Qualem constituit, quia fidelem pariter & prudentem. Super quid cõstituit, quia super familiam. Quare constituit, quoniam vt det ei cibum. Quando, in tempore suo. Ponderemus ergo singula verba: quia cum verba sint verbi, nihil est in eis, quod pondus non habeat, sed omnia fœcũdo sunt grauia intellectu. Dominus ergo, non quilibet, sed ille, qui in vestimento & in fœmore suo scriptũ habet: Rex regũ & dominus dominãtium, de quo legitur, quia dominus nomẽ est illi: per seipsum Apostolicę sedis primatum constituit, vt eius constitutioni nulla possit audacia refragari. Iuxta quod ipse testatur: Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Cum enim idem ipse sit fundator & fundamentum ecclesiæ, profecto portæ inferi præualere non possunt aduersus eam: quia fundamentum immobile perseuerat, de q̃ dicit Apostolus: Fundamentum positum est, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Iesus. Licet ergo nauicula Petri magnis fluctibus in medio mari sæpe iactatur, præsertim cum in ea dormit Iesus, nunquam tamen submergitur: quia Iesus imperat ventis & mari, & tranquillitas magna fit, ita vt homines inde mirentur & dicãt: Qualis est hic? quia venti & mare obediunt ei. Hæc est enim domus illa sublimis & stabilis, de qua veritas ait: Descẽdit pluuia, venerunt flumina, flauerunt venti,

Apoc. 19
Psal. 67
Primatũ sedis apostolicę dominus per seipsum instituit.
Matt. 16
1. Cor. 3
Matt. 8
Ecclesię catholicę stabilitas.

uenti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. Fundata enim erat supra petram. Super illam videlicet, de qua dicit Apostolus: Petra autem erat Christus. Patet ergo, quod Apostolica sedes non deficit in tribulatione, sed proficit de Dei promissione, vt dicere valeat cũ Propheta: In tribulatione dilatasti me. De illius promissione proficit confisa, qui dixit Apostolis: Vobiscum ero omnibus diebus, vsq; ad consummationẽ seculi. Porro, si Deus nobiscum, quis cõtra nos? Quia igitur constitutio hæc, nõ est ab homine, sed à Deo: imo verius, quia hęc constitutio est ab homine deo, frustra laborat hæreticus vel schismaticus, frustra laborat perfidus lupus, vt demoliatur vineam, vt tunicã scindat, vt euertat candelabrum, vt lucernam extinguat, Iuxta verbum Gamalielis, honorabilis legis doctoris, dicentis: Si ex hominibus est hoc consilium, dissoluetur, si vero ex Deo est, non poteritis illud dissoluere: ne forte & Deo inueniamini repugnare. Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Ego nãque sum seruus ille, quem Deus constituit super familiam suam: sed vtinam fidelis & prudens, vt dem ei cibum in tempore.

1.Cor.10 Psal.4 Matt.28 Rom.8 Acto.5 Psal.117

Plane seruus, & vtique seruus seruorum: vtinam non vnus ex illis, de quibus inquit scriptura: Qui fecerit peccatum, seruus est peccati. De quo dicitur: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi. Rursumque: Seruus sciens voluntatem domini sui & non faciens, vapulabit multis. Sed vnus eorum, quibus dominus ait: Cum omnia bene feceritis, dicite, quia serui inutiles sumus. Seruum me fateor, & nõ dominum. Iuxta quod dominus inquit Apostolis: Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent inter eos, benefici vocantur. Vos autem non sic. Sed qui maior est vestrum, erit omnium seruus, & qui præcessor, tãquam ministrator. Et ideo ministerium mihi vendico, dominium non vsurpo: illius primi & precipui prædecessoris exemplo, qui ait: Non quasi dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo. Eius quoq;, qui dixit: Ministri Christi sunt, & ego: vt minus sapiens dicam, plus ego. Grandis honor quia sum super familiam constitutus: sed graue onus, quia totius sum seruus familiæ. Sapientibus & insipientibus debitor sum. Vix multi digne possunt vni seruire, ne dum quod vnus possit digne omnibus famulari. Quis enim infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium ecclesiarum. Quot angustias & dolores, quot solicitudines & labores sustineam, plus sufferre valeo quam proferre. Nolo magis exaggerare, quod suffero, ne minus sufferre valeam quod aggero. Dies diei quot labores sustineam eructat, & nox nocti solicitudines indicat. Nec fortitudo mea fortitudo lapidum, nec caro mea ænea est. Porro, licet enim fragilitate deficiam, sufficientia tamen mea ex Deo est, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Et ideo, quamuis non sit in homine via eius, ab eo tamen spero dirigi gressus meos, qui beatum Petrum ambulantem in fluctibus ne mergeretur erexit, qui praua conuertit in recta, & aspera mutat in plana. Audistis conditionem, audite debitum.

Ioan. 8 Matt.18 Lucæ.12 Lucæ.17 Lucæ.22 1.Petri.5 2.Cor.11 Rom.1 2.Cor.11 Psal.18 Iob.16 2.Cor.3 Hiere.10 Mat.14 Esa.40

Cũ eñi sim seruus, debeo eẽ fidelis & prudens, vt dem familiæ cibũ in tẽpore. Tria præcipue Deus reqrit à me, q̃ notant his verbis, videlicet, fidem cordis, prudentiam operis, cibum oris: hoc est, vt sim fidelis in corde, vt sim prudens in opere, & dem cibum in ore. Corde nam que creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Quia credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.

Tria requiruntur à fideli seruo
Fides firma.
Rom.10 Gen.15

Sine fide impossibile est placere Deo: quia quicquid non est ex fide, peccatum est. Nisi enim ego solidatus essem in fide, quõ possem alios in fide firmare? Quod ad officium meum noscitur specialiter pertinere, domino protestante: Ego, inquit, pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Rogauit & impetrauit: quoniam exauditus est in omnibus pro sua reuerentia. Et ideo fides Apostolicæ sedis

Heb.6 Rom.14 Lucæ.22

in nulla nunquam turbatione defecit, sed integra semper & illibata permansit: vt Petri priuilegium persisteret incõcussum. In tantum enim fides mihi necessaria est, vt cum de cæteris peccatis solum Deum Iudicem habeam, propter solum peccatum quod in fide committitur, possem ab ecclesia iudicari. Nam qui non credit, iam iudicatus est. Credo quidem, & certissime credo, quod catholice credam: confidens, quod fides mea debeat me saluare, Iuxta promissionem dicentis: Fides tua te saluum fecit, vade & amplius noli peccare. Porro fides sine operibus mortua est. Viuit autem fides illa, quæ per dilectionem operatur. Quia iustus ex fide viuit. Non enim auditores legis, sed factores iusti sunt apud deum: quia si quis auditor est verbi, & non factor, hic cõparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Propterea nec fides sufficit sine prudentia, nec prudentia sufficit sine fide. Oportet igitur vt sim fidelis & prudẽs. Scriptũ est enim: Estote prudentes sicut serpentes. O quam necessaria est mihi prudentia, vt rationabile sit obsequium meum, vt nesciat sinistra mea quid faciat dextra mea: vt discernam inter lepram & non lepram, inter bonum & malum, inter lucem & tenebras, inter sanctum & prophanum: ne dicam malum bonum, vel bonum malum: ne tenebras lucem, vel lucem tenebras: ne mortificem animas, quæ non moriuntur, vel viuificem animas quę non viuunt. Recte igitur inter ornamenta pontificalia logion præcipue commendatur, quod quadrangulum erat & duplex: & pontificis ratio, quam & loco præsignabat & nomine, debet discernere inter quatuor, inter verum & falsum, ne deuiet in credẽdis, inter bonum & malum, ne deuiet in agendis. Debet discernere pro duobus, pro se videlicet & populo, ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadant. Erat quadrangulum propter quadrifarium intellectum, quem põtifex in scripturis debet habere, Historicum, allegoricum, tropologicum, & anagogicũ.

Erat & duplex, propter geminum testamentum, quod pontifici non expedit ignorare: quia litera occidit, spiritus autem viuificat. Quadrangulum, propter nouum testamentum, quod in quatuor Euangelijs continetur: duplex, propter vetus, quod in duabus tabulis exaratur. O quanta debet esse illa vna prudentia, quæ compellitur ad omnem prudentiam respondere, quæstionum nodos dissoluere, dubitationũ abdita reserare, causarum merita pandere: iudiciorum ordines obseruare, scripturas exponere, populis prædicare, inquietos corripere, debiles confortare, hęreticos confundere, catholicos confirmare. Quis est hic & laudabimus eum? Ideo dominus signanter ait: Quis putas est fidelis seruus & prudens? Talis debet esse, qui super familiam constituitur. Equidem constitutus sum super familiam, vt sicut excellentissimus mihi est locus, ita sit & excellentissimum meritum. Verum ad magnam potentis domini laudem accedit, quod per vilem seruum suum beneplacitum operatur, vt nihil asscribatur humanæ virtuti, sed totum attribuatur diuinæ potentiæ. Quis autem sum ego, aut quæ domus patris mei, vt sedeam excellentior regibus & solium gloriæ teneam? Mihi nãque dicitur in Propheta: Constitui te super gentes & regna, vt euellas & destruas & disperdas & dissipides, & ædifices & plantes. Mihi quoque dicitur in Apostolo: Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, &c. Cũ omnibus Apostolis loqueretur, particulariter dixit: Quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Cum autẽ soli Petro loqueretur, vniuersaliter ait: Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis &c. Quia Petrus ligare potest cæteros, sed ligari nõ potest à cæteris. Tu, inqt, vocaberis Cephas, q̃d exponit caput: quia sicut in capite consistit omnium sensuum plenitudo, in cęteris autẽ membris pars est aliqua plenitudinis: ita cæteri vocati sunt in partem solicitudinis, solus autem Petrus assumptus est in plenitudinem potestatis. Iam ergo videtis quis iste sit seruus, qui super familiam con

Marginalia (left): Ioan. 3 — Lucæ. 8; Iacob. 2 — Heb. 10; Rom. 1 — Iacob. 1 — Matt. 10; Prudẽtia. — Rom. 12; Matt. 6; Deu. 17 — Esa. 5; Ezech. 13 — Rationale pontificis q̃d mystice designet — Matt. 15

Marginalia (right): 2. Cor. 3 — Eccli. 31 — Hiere. 1 — Matt. 16 — Ioan. 20 — Priuilegium D. Petri apsti. Cephas q̃d interpretetur.

Romani pontificis excelletia figularis. cōstituitur, profectò vicarius Iesu Christi, successor petri, Christus domini, Deus Pharaonis: inter Deum & hominem medius constitutus, citra Deum, sed vltra hominem: minor Deo, sed maior homine: qui de omnibus iudicat, & à nemine iudicatur: Apostoli voce pronuncians, qui me iudicat, dominus est. Verum officium seruitutis humiliet, quem fastigium sublimitatis exaltat, vt humilis sublimitas sit, & sublimis humilitas. Nam superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur. Omnis vallis implebitur, & oīs mons & collis humiliabitur. Salubre consilium: Quāto maior es, humilia te in omnibus. Et: Principē te constituerunt, noli extolli, sed esto in illis, quasi vnus ex illis. Hęc est lucerna posita super candelabrum, vt omnes qui in domo sunt videāt. Porro, si lumen hoc tenebræ fiant, ipsę tenebrę quantę erunt? Hic est sal terrę. Quod si sal euanuerit in q̄ salietur? Ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Vnde cui plus committitur, plus ab eo exigitur. Plus enim habet vnde possit vereri, quam vnde valeat gloriari: redditurus Deo rationem, non solum pro se, sed pro omnibus, qui sunt suæ curæ commissi. At omnes omnino qui sunt de familia domini sub eius cura constituti sunt. Non enim distinguit inter hanc atque illam familiam, nec pluraliter dicitur, super familias, tanquam multas: sed singulariter dicitur, super familiam, tanquam vnam, vt sit vnum ouile & vnus pastor. Vna est, inquit, columba mea, perfecta mea: vna quoque tunica inconsutilis, quæ diuisa non fuit. Vna tantum extitit arca: intra quam quicunque fuerunt, sub vno rectore leguntur in cataclysmo saluati. Qui autem extra ipsam inuenti sunt, omnes in diluuio perierunt.

1.Cor.5 — Iacob.4 — Lucæ.14 — Esa.40 — Eccli.3 — Eccli.32 — Matt.5 — Matt.6 — Matt.5 — Ioan.10 — Can.6 — Ioan.19 — Gen.6

Primatū Petri à domino tertia vice cōstitutum. Ad hoc autem est super familiam constitutus, vt det illi cibum in tempore. Primatum Petri dominus Iesus Christus & ante passionem, & circa passionem, & post passionem constituit. Ante passionem, cum dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Circa passionem, cum ait: Simon, satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Post passionem vero, cum tertio præcepit: Si diligis me, pasce oues meas.

Mat. 16 — Luc.22 — Ioan.21

In primo sublimitas potestatis, in secundo constantia fidei, & in tertio pastura gregis exprimitur: quæ circa Petrum in hoc loco manifestissime declarantur. Constantia fidei, cum dicitur: Fidelis & prudens. Sublimitas potestatis, cum dicitur: Constituit super familiam. Pastura gregis, cum dicitur. Vt det illi cibum.

Cibū triplicem tenetur pastor ouib⁹ suis da re. Cibum dare tenetur, videlicet, exempli, verbi, sacramenti. Quasi dicat: Pasce exemplo vitę, verbo doctrinæ, sacramēto eucharistię. Exemplo actionis, verbo prædicationis, sacramento communionis. De primo veritas dicit: Meus cibus est, vt faciam voluntatē eius, qui me misit. De secundo scriptura dicit: Cibauit eum pane vitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potauit illum. De tertio dominus inquit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.

Ioan.4 — Eccle. 15 — Ioan.6

I.

Cibum exempli teneor dare familiæ, vt luceat lux mea coram hominibus, quatenus videntes opera mea bona, glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Nemo enim accendit lucernam & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Propterquod alibi dominus ait: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardētes in manibus vestris. Cortina cortinam trahat, & qui audit, dicat veni. Si enim sacerdos q est vnctus peccauerit, facit delinquere populum. Nam omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat maior habetur.

Matt.5 — Ibidem. — Luc. 12 — Leuit. 4 — Iuuenalis.

Sed & cibum verbi teneor dare fami-

læ, vt talentum acceptum erogãdo multiplicem, quatenus opus Euangelistæ perficiam. Quia, iuxta verbum Apostoli, non misit me Deus baptizare, sed euãgelizare: vt catelli edant de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Quia non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Ne forte propter me, imo verius cõtra me, illud dicatur: Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.

1.Cor.15 / Matt.5 / Deut.8 / Thren.4

Cibum quoque sacramenti teneor dare familiæ, vt in eo vitam accipiat, & ex eo mortem euadat, ipso dicente: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Quia nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis. Hunc triplicem cibum dare quidem teneor, sed in tẽpore. Quia iuxta prouerbium Salamonis: Omnia bona in tempore suo. Prius teneor dare cibum exempli, deinde cibum verbi, vt digne dem cibum sacramenti. Quia cœpit Iesus facere & docere, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Nam qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum. Propter quod à tunica pontificali dependebant mala granata cum tintinnabulis aureis. Si enim docuero, & non fecero, rectè mihi dicetur: Medice, cura teipsum. Et: Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc ejicies festucam de oculo fratris tui. Qui prædicas non furandum, furaris: Qui prædicas non mœchandum mœcharis: Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Certe cuius vita despicitur restat vt prædicatio eius contemnatur. Omnibus omnia factus sum, dicit Apostolus, vt omnes lucrifacerem. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, vt rationabile sit obsequium nostrum. Sapientiam loquimur inter perfectos. Inter vos autem nihil iudicaui me scire, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum: tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Perfectorum enim solidus est cibus. Probet ergo seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: quoniam qui manducat indigne, iudicium sibi manducat, non dijudicãs corpus domini.

Ioan.6 / Eccli.3 / Acto.1 / 1.Petri.2 / Matt.5 / Exo.28 / Lucæ.4 / Matt.7 / Rom.2 / Psal.49 / 1.Cor.9 / Rom.12 / 1.Cor.2 / 1.Cor.3

Ecce fratres & filij, cibum verbi de mensa sacræ scripturæ vobis proposui comedendum. Hanc à vobis recompensatiõnem expectans, hanc à vobis vicissitudinem postulans, vt puras manus sine disceptatione leuetis ad dominum, & petatis in oratione credentes: quatenus hoc apostolicæ seruitutis officiũ, quod est meis debilibus humeris importabile, digne me faciat adimplere, Ad gloriam nominis sui, ad salutem animæ meæ, ad profectum vniuersalis ecclesiæ, ad vtilitatem totius populi Christiani: Iesus Christus dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen.

In consecratione pontificis.

De quatuor speciebus desponsationum & præconijs Romanæ Ecclesiæ, de spirituali coniugio Episcopi cum Ecclesia sua, & bonis coniugij.

SERMO III.

QVi habet sponsam sponsus est. Amicus autem sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. 1.Cor.11

Paranymphus ait ista de sponso, vox de verbo, lucerna de sole, Ioãnes de Christo. Sponsus enim est Christus, & spõsa quã habet Ecclesia. De illo dicit Dauid: In sole posuit tabernaculum suũ, &c. De sponsa loquitur Salomon: Vulnerasti cor meũ soror mea, sponsa mea. Quatuor

Ioan.3 / Cant.4

tuor enim species desponsationum
nos distinxisse meminimus in libello
quem edidimus de quadripartita specie
nuptiarum. Et primam, inter virum &
legitimam fœminam. Secundam, inter
Christum & sanctam ecclesiam. Terti-
am, inter Deum & animam iustã. Quar
tam, inter verbum & humanam natu-
ram.

De primis nuptijs protoplastus evi-
gilans prophetauit: Propter hoc relin-
quet homo patrem & matrem, &c. De se
cundis nuptijs Ioannes in Apocalypsi
Apoc.21 loquitur: Veni, ostendã tibi nouam nu-
ptam sponsam agni. De tertijs nu
Osee.2 ptijs ait dominus per Prophetam: Spon
sabo te mihi in iustitia, & iudicio, in
misericordia & miserationibus. De
Cant.3 quartis nuptijs sponsa dicit in Canticis
Canticorum: Egredimini filiæ Hierusa
lem, & videte regem Salomonem, &c.

In hac quadriptita specie nuptiarum,
quiddam & admiratione pariter & vene
ratione dignissimum reperitur. Per pri-
mas efficitur, vt sint duo in carne vna.
Per secundas efficitur, vt sint duo in v-
no corpore. Per tertias efficitur, vt sint
duo in vno spiritu. Per quartas effici-
tur, vt sint duo in vna persona. De pri-
Gen.2 mis nanque testatur autoritas: Erunt
duo in carne vna. Propterea veritas intu
Matt.19 lit: Itaque iam non sunt duo, sed vna ca-
1.Cor.12 ro. De secundis dicit Apostolus: Omnia
membra corporis cum sint multa, vnũ
tamen corpus sunt in Christo. Propter
Ibidem. quam vnionem idem alibi subdit: Ete-
nim omnes nos in vnum corpus bapti-
zati sumus. De tertijs vero dicit scriptu-
1.Cor.6 ra: Qui adhæret Deo vnus spiritus est
cum eo. Propter quam vnionem Ioan-
1.Ioan.4 nes Apostolus ait. Qui manet in chari-
tate, in Deo manet, & deus ĩ eo. De quar
tis fides catholica confitetũr, quod sicut
anima rationalis & caro vnus est homo,
ita Deus & homo vnus est Christus. Pro
pter quam ineffabilem vnionem Euan-
gelista testatur: Verbum caro factum est
& habitauit in nobis. Primam ergo vni
onem recte carnalem, secundam sacra-
mentalem, tertiam spiritualem, & quar-
tam personalẽ. Carnalem, vt diximus,
inter virum & legitimam fœminam. Sa

cramentalem, inter Christum & sanctã
ecclesiam. Spiritualem, inter Deum & iu
stam animam. Personalem, inter verbũ
& humanam naturam. Ergo qui habet
sponsam sponsus est: amicus autem spõ
si stat & gaudio gaudet propter vocem
sponsi. Ego factus sum amicus sponsi,
cui sponsus amicabiliter ait: Amice a- Lucæ.14
scẽde superius: illius successor effectus,
qui terna responsione dixit sponso: Do Ioan.21
mine tu scis quia amo te. Vtinam amem
sponsum, sicut amatus sum à sponso.
Quid enim vltra mihi facere potuit, in
quo valuit me plus amare? Accumulauit
enim in me bona naturæ, multiplicauit
in me munera gratiæ, contulit mihi spi-
ritualia beneficia, superaddidit tempo-
ralia, spero quidem quod donabit æter
na. Si gloriari oportet, non expedit qui 2.Cor.12
dem: quia cui plus committitur, plus Lucæ.12
ab eo exigitur, iuxta regulam veritatis.
Stans itaque gaudeo propter vocem e-
ius. Sed propter quam vocem? An pro-
pter illam quam dixit mihi in Petro: Ti Matt.16
bi dabo claues regni cœlorum: Et quod
cunque ligaueris super terram erit liga-
tum & in cœlis? An propter illam, quã Hiere.1
mihi locutus est in Propheta: Constitui
te super gentes, vt euellas & destruas, &
ædifices & plantes? Sed propter hanc vo
cem magis mihi timendum est, quã gau
dendum. Scio namque, qui dixit: Iudici Sap.6
um durum fiet his qui præsunt, & ideo
monet & dicit scriptura: Quanto maior Eccli.3
es, humilia te in oĩbus. Principem te cõ Eccli.32
stituerunt, noli extolli: esto in illis, qua
si vnus ex illis. Et dominus in Euange- Matt.20
lio: Qui maior est inter vos, erit omni-
um seruus: & qui præcessor, tanquã mi-
nistrator.

Et propter quam vocem mihi gau-
dendum est? Propter illam quam domi-
nus inquit apostolis: Vobiscum ero oĩ- Matt.28
bus diebus vsq; ad consummationem
seculi? Et specialiter Petro: Simon, ec- Lucæ.22
ce Satanas expetiuit vt cribraret vos si-
cut triticum: & cætera. Hęc est vox spon
si pro qua gaudeo: quia sicut prædicit
Simoni pugnam, qua promittit victo-
riam, sic iniungit officium, qui impen-
dit auxiliũ. Pugnã pdicit cũ ait: Satanas
expetiuit vt cribaret vos sicut triticum.

Victoriā promittit, cum addit: Ego autem rogaui pro te, vt non desinat fides tua. Nā hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Officium iniungit, cum dicit: Confirma fratres tuos. Auxilium impendit, cum ait: Ego pro te rogaui Petre. Exauditur enim in omnibus pro sua reuerentia. Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.

1. Ioan. 5

Heb. 5
Psal. 117

Ergo qui habet spōsam, sponsus est. An non ego sponsus sum, & quilibet vestrum amicus sponsi? Vtique. Sponsus, quia habeo nobilem, diuitem, & sublimem: decoram, castam, gratiosam, sacrosanctam, Romanam Ecclesiam: quæ disponente Deo, cunctorum fidelium mater est & magistra. Hæc est Sara maturior, Rebecca prudentior, Lia fœcundior, Rachel gratior, Anna deuotior, Susanna castior, Iudith animosior, Edissa formosior. Multæ filiæ congregauerunt diuitias, hæc autem sola supergressa est vniuersas. Cum hac mihi sacramentale coniugium, cum hac mihi commercium nuptiale. Mira res, qui cœlibatum promisi, contraxi coniugium. Sed istud coniugium non impedit cœlibatum, nec fœcunditas huius coniugis tollit virginitatis castitatem. Placuit in cœlibatu Ioannes, placuit in coniugio Abraham. Vtinam ego placeam in vtroque: vt vtrique manipulos cum exultatione portem.

Ecclesię romanę preconia.

Pro. 31

Solet dici carnale coniugium, quod est inter virum & fœminam, initiatum, ratum, & consummatum. Initiatum in desponsatione, ratum in consensu, consummatum in copula. Sic & spirituale coniugium, quod est inter episcopum & Ecclesiam, initiatum dicitur in electione, ratum in confirmatione, consummatum in cosecratione. Illud autem cōiugium, quod ego spōsus cum hac mea sponsa contraxi, simul fuit initiatum & ratum: quia Romanus pontifex cum eligitur, confirmatur, & cum confirmatur, eligitur. Nonne recolitis quod de ipso legistis in Canone? Quoniam electus, sicut papa verus, autoritatem obtinet regendi Romanam Ecclesiam, & disponendi omes facultates illius. Certe cum ego cōtraherem, filius ducebat matrem in coniugem: vbi vero contraxi, pater habuit filiam in vxorem. In carnali coniugio excluduntur propinqui, & admittuntur extranei. Sed in spirituali coniugio prima facie regulariter excluduntur extranei, & admittuntur propinqui. De propinpinquis excludendis in carnali coniugio legistis in Canone cautum: Omnes affinitate propinquos ad coniugalem copulam accedere denegamus. De extraneis autem à spirituali coniugio excludendis canonica tradit autoritas, vt sit facultas clericis remittendi, si se viderint ꝑgrauari, & quos sibi ingeri ex aduerso contigerit, non timeant refutare. Propterea reperitur cautum in Canone, vt in apostolatus culmine de carnalibus presbyteris aut diaconis nemo consecretur.

Anniuersarium ergo diem, quo fuit hoc coniugium spirituale consummatum, hodie mecum primum celebratis, licet ipso die fuerim in sede apostolica consecratus, quo beatus Petrus apostolus in episcopali fuit cathedra constitutus. Sed sicut lux solis, lucem stellæ secū videri non patitur: sic illa solennitas hāc secum non sustinet celebrari. Cedit ergo minor maiori: quia minor maiori succedit. Ego igitur cōiugium contraxi, consecratione nuptias celebraui.

Tria vero principaliter sunt bona cōiugii, fides, proles, & sacramentum. Fides ad castitatem, proles ad fœcunditatem, sacramentum ad stabilitatem refertur. Tantam enim fidem Romanus pōtifex & Romana Ecclesia sibi semper inuicem seruauerunt, vt eis cōgrue valeat coaptari, quod Veritas inquit in Euangelio: Cognosco oues meas & cognoscunt me meæ: alienum non sequuntur, sed fugiunt, quia non nouerunt vocem alienorum. Alieni autem sunt hæretici & schismatici, quos Ecclesia Romana non sequitur, sed persequitur & fugat. Suum autem cognoscunt & audiunt, non apostaticū sed apostolicū: nō catarum, sed catholicum, recipiēs & reddens debitum coniugale, recipiēs ab eo debitum

Bona coniugii

Ioan. 10

debitum prouidentiæ, & reddens debitum reuerentiæ. Quia vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier. Similiter mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir. Porro, quum Ecclesia Romana debitum reuerentiæ nulli prorsus impendat, nisi Romano pontifici, qui post Deum alium superiorem non habet: quid est hoc quod Romanus pontifex debitum prouidentiæ non vtique tantum Romanę Ecclesiæ, sed omnibus omnino tenetur Ecclesijs exhibere? Sapientibus & insipientibus debitor sum, inquit Apostolus, & instantia mea quotidiana solicitudo omnium Ecclesiarum. Quid iudicatur ad paria, vt secundum quod legitur in Veteri testamento, vnus posset habere plures? Nonne legistis quod Abraham Saram habebat vxorem, quæ tamen Agar famulam suam introduxit ad ipsum: nec commisit propter hoc adulterium, sed officium adimpleuit. Sic & Romanus pontifex sponsam habet Romanam Ecclesiam, quæ tamen Ecclesias sibi subiectas introducit ad ipsum, vt ab eo recipiant debitum prouidentiæ: quia quanto plus redditur, tanto magis debetur. Sed nunc fit in spiritu, quod tunc fiebat in carne: quia spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. At nonne potest vnus episcopatus habere duos episcopos, & vnus episcopus duos episcopatus habere? Ne longe exempla petantur, vnus & idem est Hostiensis & Vellecrensis episcopus, vt vtraque simul Ecclesia nupsit eidem. Rursus Hypponensis Ecclesia, quę coniuncta erat Valerio, ipso viuente etiam nupsit beato Augustino: qui non tam successit, quam accessit Valerio. Sed qua ratione possunt hæc fieri salua lege coniugij, vos exquirite, quos delectat inquisitio quæstionum: me alia solicitudo detinet occupatum. * Contra hoc coniugium inter episcopum & Ecclesiam, vt religiosam prolem Christo regeneret, quatenus vxor illius sicut vitis abundans in lateribus domus suæ. Filij sui sicut nouellæ oliuarum, & cætera. Propter quod dicit Apostolus: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Et Lia datis quondam mandragoris cō duxit Iacob, vt ad illam intraret, quę cōcepit & peperit. Eos autem quos Christus regenerat, doctrinis instruit salutaribus, & monitis informat honestis, cibat eos pane vitæ & intellectus, & potat eos aqua sapientiæ salutaris. Venite, inquit, & comedite panem meum, & bibite vinum meum, quod miscui vobis, Panem cœlestem & calicem salutaris, de quo si quis gustauerit, viuet in æternum: omne delectamentum in se habentem & omnis saporis suauitatem. Sacramentum autem inter Romanum pontificem & Romanam Ecclesiam tam firmum & stabile perseuerat, vt non nisi per mortem vnquam ab inuicem separentur: quia mortuo viro mulier secundum Apostolum soluta est à lege viri. Vir autem iste alligatus vxori, solutionem non quærit, non cedit, non deponitur, non transfertur. Nam suo domino aut stat, aut cadit. Qui autem iudicat dominus est. Propter causam vero fornicationis Ecclesia Romana posset dimittere Romanum pontificem. Fornicationem non dico carnalem, sed spiritualem, quia non est carnale sed spirituale coniugium, id est, propter infidelitatis errorem: quoniam qui non credit iam iudicatus est: & in hoc articulo intelligitur, quod legitur in Euangelio, quod audistis: Vos estis sal terræ, quod si sal euanuerit in quo salietur? Ego tamen facile non crediderim, vt Deus permitteret Romanum pontificem contra fidem errare, pro quo spiritualiter orauit in Petro: Ego, inquit, pro te rogaui Petre, & cætera. Ergo qui habet sponsam, sponsus est. Hæc autem sponsa non nupsit vacua, sed dotem mihi tribuit absque precio preciosam, spiritualium videlicet plenitudinem, & latitudinē temporalium, magnitudinem, & multitudinem vtrorumque. Nam cæteri vocati sunt in partem solicitudinis, solus autem Petrus assumptus est in plenitudinem potestatis. In signum spiritualium contulit mihi mitram, in signum tēporalium dedit mihi coronam. Mitram pro sacerdotio, coronā pro regno, illius me constituens vicarium, qui habet in vesti

Marginal references: 1.Cor.7; Rom.1; 2.Cor.11; Gen.16; Ioan.6; Vercellensis; Psal.127; Gal.4; Gen.30; Eccli.15; Sap.16; Rom.4 [7]; Rom.14; Ioan.3; Matt.5; Lucæ.22

Apoc.19 vestimento & in fœmore suo scriptum: Rex regum & dominus dominantium: sacerdos in æternum, secundum ordi-
Psal.109 nem Melchisedech. Amplam mihi tribuit dotem, sed vtrum ego donationem aliquam sibi fecerim propter nuptias, vos videritis. Ego nolo asseuerare iactanter. Ignorantem quæsiuit, renitentem accepit: sed contradicentem in principio, sed consentientem in fine: quia solus consensus inter legitimas personas efficit matrimonium. Inde videtur contingere, quod licet mirabile videatur, quod aliquis possit esse pontifex alicuius Ecclesiæ, antequam sit sponsus ipsius: sicut aliquis posset esse alicuius Ecclesiæ sponsus, antequam pontifex esset illius. Quum enim per prouisionem maioris iniuste renitentibus iuste datur episcopus, antequam in ipsum cõsentiant, vtique pontifex est eorum propter auctoritatem concessionis. Sed videtur fortasse, quod nondum sit sponsus eorum propter defectum consensus, vnde consentire teneatur, & cum eo coniugale fœdus inire. Quum autem per electionem accipitur, propter mutuum consensum eligentium & electi, vtique sponsus eorum efficitur, præsertim cum electio cõfirmatur. Sed antequam cõsecretur, nec nomen pontificis, nec officium vendicabit. Sed an ita sit solicitudo nostra disquirat. Inter sponsam autem & virum, & inter sponsum & coniugem distingui potest in spiritualibus: ꝙ sponsus appellatur electus ante confirmationem, videlicet, antequam sponsam cognoscat, id est, antequam administret: vir autem appellatur post confirmationem, & maxime post consecrationem, cum iam plenarie administrat. Vel potius, sponsus aut sponsa dicitur propter virginitatem, coniunx propter fœcunditatem.
2.Cor.11 Despondi enim, inquit Apostolus, vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Ergo qui habet sponsam, sponsus est. Vos autem fratres & filij, qui estis amici sponsi, & gaudio gaudetis propter
1.Tim.2 vocem spõsi, puras manus sine disceptatione leuetis ad Deum, & corde puro & conscientia non ficta in oratione precãtes, vt ita reddam Ecclesiæ debitum coniugale, quod veniente sponso, cum virginibus sapiẽtibus merear accensis lampadibus ad nuptias introire. Ipso præstã- Matt.25
te, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

In Consecratione Pontificis.

Quod doctori necessaria sit charitas & sapientia, & quale debeat esse sal in prelato, de dupliciuanitate & euanescentium diuersitate.

SERMO IIII.

VOS estis sal terræ. Quod si sal euanuerit in quo salietur? Matt.5
Ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras & conculcetur ab hominibus.

Veritas qui falli non potest, & fallere non vult, terribile quoddam in verbis propositis & irrefragabile quoddam argumentum inducit, proponendo, assumendo, & cõcludendo. Proponit enim officium, assumit defectum, concludit tormẽtum. Officium proponit, cum ait: Vos estis sal terræ. Defectũ assumit, cum addit: Quod si sal euanuerit, in quo salietur? Tormentum concludit, cum infert: Ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & cõculcetur ab hominibus. Prouideat ergo qui gerit officium, ne incurrat defectum, quia non euadet tormentum. Potentes enim potenter tormenta patientur. Et iudicium durum fiet his Sap.6
qui præsunt. Certe quanto maior est excellentia, tanto grauior est ruina. Nam Iuuenalis
omne animi vitium tanto cõspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat maior habetur.

Ait ergo Christus: Vos estis sal terræ. Inter virtutes & dona duo quasi præcipua sunt nobis principaliter necessaria, Duo præcipue necessaria prælato.
videlicet, charitas & sapientia. Charitas ad informationẽ honestæ vitæ, sapiẽtia vero ad eruditionem veræ doctrinæ. Nã qui fecerit & docuerit, magnus voca- Matt.5
bitur in regno cœlorum. Cœpit enim Iesus facere & docere, nobis relin- Act.1
quens

1.Petr.2 quens exemplum, vt sequamur vestigia eius. Qui peccatum non fecit, vt sit nobis honestas in vita, nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in doctrina. Unde à veste pontificali dependebant
Exo.28 mala granata, cum tintinabulis aureis: ne sine illis ingrediens sanctuariũ moreretur. Sunt enim multi, de quorũ numero vtinam ipse non sim, qui dicunt & non faciunt. Alligant onera grauia &
Matt.23 importabilia & imponunt humeris hominum: digito autem suo nolunt ea mouere. Sed dicitur tali: Medice cura teipsum. Hypocrita, eijce primum trabẽ de
Lucæ.4 Matt.7 oculo tuo, & tunc eijces festucam de oculo fratris tui. Qui prędicas non furandum furaris: qui prædicas non mœchãdum mœcharis. Hæc duo, videlicet, charitas & sapientia, commendãtur in sale:
Rom.2 quod conficit ex duobus, calore videlicet, & humore: quoniam humor calore densatur vt fiat sal. Per calorẽ enim charitas designatur. De qua dominus ait: Ignem veni mittere in terram, & quid
Luc. 12 Can.8. volo, nisi vt ardeat? Aquę multæ nõ possunt extinguere charitatem. Per humorem autem intelligitur sapientia. De qua
Pro.18 Salomon ait: Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens inundans est fons sapientiæ. Pontifex ergo debet esse sal terræ, vt informet populum exemplo vitæ per charitatem, & instruat verbo doctrinæ per sapientiam.

Effectus salis tres. Sal principaliter tria facit, cibos condit, carnes siccat, terram sterilem reddit. Ad primum spectat quod beatus Iob a-
Iob.6 it: Nunquid comedi potest insulsum, quod non est sale conditum? Ad secundum pertinet quod de pisce dicitur in
Tobi.6 Psal.106 Tobia: Salierũt carnes eius. Ad tertium vero respicit quod inquit Psalmista: Posuit terram fructiferam in salsuginem à malitia inhabitantium in ea. Talis debet esse sal in prælato, vt cibos condiat, carnes siccet, & terram sterilem reddat. Vt condat cibum doctrinæ, de qua Veritas ait: Quis putas est fidelis seruus & pru-
Matt.24 dens, quem constituit dominus super familiam suam, vt det illi cibum in tempore? Vt siccet carnem concupiscentiæ,
Gal.5 De qua dicit Apostolus: Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Vt terram nequitiæ reddat sterilem, De qua dicit dominus ad Adam: Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Gen.3 Insulsus est cibus doctrinæ, qui non fuerit sapientiæ sale conditus, illius vtique sapientiæ, de qua dicit Apostolus: Christus est Dei virtus & Dei sapientia. Unde nõ bene sapit vlla doctrina, quę Christum non resonat, qui est animæ sapor 1.Cor.1 & suauitas & dulcedo. Sit, inquit Apostolus, sermo vester sale conditus. Insipidus enim est sermo, qui sale sapiẽtiæ spiritualis non conditur. Col.4

Unde cũ filij Prophetarum dixissent ad Helizeũ: Ecce habitatio ciuitatis huius est optima, sed aquæ pessimæ, sed & 4.Reg.2 terra sterilis, ait illis: Afferte mihi vas nouum, & mittite in illud sal. Et ait: Hæc dicit dominus: Sanaui aquas has, & non erit in eis vltra mors, neque sterilitas. Helizeus Christus, ciuitas lex, aqua litera, sal sapiẽtia, vas prædicator, terra synagoga. Habitatio ergo ciuitatis huius est optima, quia secundum Apostolũ: Lex sancta & mandatum sanctum: sed aqua Rom.7 pessima est: qa litera occidit, spiritus autẽ viuificat: & ideo terra sterilis est, id est 2.Cor.3 synagoga infructuosa: quia lex ad perfectum neminem adduxit. Vas nouum est Euangelij prædicator, qualis fuit Apostolus Paulus. De quo dominus ait: Vas electionis erit mihi iste. Qui dici- Act.9 tur vas nouum, propter nouam doctrinam. De qua veritas ait: Nemo mit- Matt.9 tit vinum nouum in vtres veteres. In hoc vase mittitur sal, de quo dominus inquit Apostolis: Habete salem in Mar.9 vobis & pacem habete inter vos. Ex hoc vase nouo mittit Helizeus salem in fontem, vt sanet aquas, ne sit in eis vltra mors neque sterilitas: quoniam Christus per Euangelium prædicatores mittit in occidentem literam: quia spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Sic ad nu- Ioan.2 ptias aquam conuertit in vinum, & velamen tollit de facie Moysi, vt reuelata facie gloriam domini contempletur. Debet enim prælatus non

non solum cibos condire, sed & carnes
1.Cor.9 siccare: vt castiget corpus suum & in ser
uitutem redigat, ne forte cum aliis prædicauerit, ipse reprobus fiat: quia nisi fluxus carnalis concupiscentiæ deficcetur, profecto carnalis homo tanquam iumentum in stercore cōputrescit, & quasi quatriduanus fœtet in monumēto. Pro
psal.118 pterea Psalmista dicebat: Confige timo
re tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui. Optimus clauus est timor, qui carnem cruci affigit. Iuxta quod legitur:
Gal 5 Eccli.1 Crucifixerunt membra sua cum vitiis
& concupiscentiis. Quia timor domini
Esa.26 peccatum expellit. De quo rursus dicitur per Prophetam: A timore tuo domine concepimus & peperimus spiritum salutis. Legitur etiam quod reges victores vrbes destructas salibus seminabāt, ne quod in eis germen vlterius oriretur. Reges victores sunt sancti prædicato-
Heb.11 res, De quibus inquit Apostolus: Sancti
per fidem vicerunt regna. Vrbes destructæ sunt gentes ad fidem conuersæ, à quibus regnum diaboli est destructum, de qua destructione dominus loquitur
Hiere.1 per Prophetam: Constitui te super gen-
tes & super regna, vt euellas & destruas & dissipes & disperdas. Has igitur vrbes destructas debemus sale seminare, ne quid in eis germen vlterius oriatur, ne de cætero germinet spinas & tribulos vitiorum. Hinc ergo dominus in lege præ
Leuit.2 cepit. In om̄i sacrificio sal offeres, id est,
in om̄i q̄d dices aut facies, adhibe sapientiā, ne quid offeras domino insipidum vel insulsum.

Lucæ 14 Quod si sal euanuerit, in quo salietur?
Vanitas duplex. Duplex est vanitas. Vna naturæ, quæ est mutabilitas conditionis, altera culpæ, quæ est vitium & peccatum. De pri-
Rom.8 ma dicit Apostolus: Vanitati subiecta
Ecclēs.1 est creatura non volens. Et vanitas vani
tatum, & omnia vanitas, inquit Ecclesi-
psal.38 astes. Item Psalmist. Vniuersa vanitas o-
mnis homo viuens. De secunda dici-
Psal.4 tur ab eodem: Filii hominum vsquequo
graui corde, vt quid diligitis vanitatem,
psal.61 & quæritis mendacium? Et iterum: Men
daces filii hominum in stateris, vt decipi
Psal.77 ant ipsi de vanitate in idipsum. Item, qa
defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum festinatione. Primam vanitatem nullus euadit, Iuxta quod de be
ato Iob legitur: Homo natus de muliere Iob.14
breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra. Ad secundam vero vanitatem pertinet, quod dominus ait: Si sal euanuerit, in quo salie-
tur? Ac si diceret: Si prælatus fuerit dis- Lucæ.14
solutus in vitium, à quo populus instruetur?

Porro, quidam euanescunt in corde, quidam in ore, quidam in opere. In corde, qui male credūt. In ore, qui male docent. In opere, qui male viuūt. De pri-
mis dicit Apostolus: Euanuerunt in co Rom.1
gitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. De secundis dicit
Psalmist. Vana locuti sunt vnusquisque Psal.11
ad proximum suum, labia dolosa in corde, & in corde locuti sunt mala. De ter
tiis vero Salomon ait: Vidi cuncta quæ Eccli.1
fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas: quia peruersi difficile corrigūtur, & stultorum infinitus est numerus.

Quidam autem euanescunt solummodo ad humorem, quidam solummodo ad calorem, alii ad calorem pariter & humorem. Ad calorem euanescunt, qui dissoluuntur per spirituales cupiditates, vt per iram, vel per inuidiam. De quibus legitur: Exarserunt in concupiscentiis suis, inflammati à gehenna. Ad humorem euanescunt, qui dissoluūtur per carnales concupiscentias, vt per gulam &
per luxuriam, De quibus legitur: Behe- Iob.40
moth dormit in locis humentibus, fiduciam habens, quod influat Iordanis in os eius. Ad calorem pariter & humorem euanescunt, qui simul & per spirituales cupiditates, & per carnales concupiscentias dissoluuntur. De quibus, vt pœna sit
similis culpę, dicit scriptura: De aquis Iob.24
niuium transibunt ad calorem nimium.
De illis dicit Dauid: Super eos cecidit i- Psal.57
gnis & non viderunt solem. De istis in-
quit Iacob: Effusus es sicut aqua, non Gen.49
crescas: quoniam ascendisti cubile patris tui. Si taliter euanuerit sal in prælato, in quo populus salietur? Quasi dicat, in
nullo. Quia iuxta testimonium legis di- Leuit.4
uinæ, si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit, facit delinquere populum. Peccatum ergo prælati & aliis damnosum & sibi est

pen-

periculosum. Damnosum aliis: quia si sal euanuerit, in quo salietur? Periculosum sibi: quoniam ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, id est, ab officio deponatur, & conculcetur ab hominibus, id est, à populo contemnatur. Vel mittatur foras & conculcetur ab hominibus. i. vt excommunicetur & euitetur. Vel mittatur foras: quia peccauit in se. Et conculcetur ab hominibus: quia peccauit in proximũ. Qualiter ergo de quolibet alio prælato possit intelligi, satis apparet: sed qualiter intelligi debeat de Ro-
Rom. 14 mano pontifice, non est adeo manifestum. Seruus enim, secundum Apostolum, suo domino stat aut cadit. Propter
Ibidem quod idẽ Apostolus ait: Tu quis es qui iudicas alienum seruum? Vnde cum Romanus pontifex non habeat alium dominum nisi Deum, quantumlibet euanescat, quis potest eũ foras mittere, aut pedibus cõculcare? cum illi dicatur, collige causam tuam in sinum tuum? Verũ non frustra sibi blandiatur de potestate, neq; de sublimitate vel honore temere glorietur: quia quanto minus iudicatur ab homine, tãto magis iudicatur à Deo. Minus dico: quia potest ab hominibus iudicari, vel potius iudicatus ostendi, si videlicet euanescat in hæresim: quoniã
Ioan. 3 qui non credit, iã iudicatus est. In hoc si quidẽ casu debet intelligi de illo: Quod si sal euanuerit, ad nihilũ valet vltra, nisi vt mittat foras, & conculcetur ab hominibus. Quid est autem quod dicit: Ad ni-
Ezech. 18 hilum valet vltra? Nonne quacũque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, vita viuet & non morietur ait dominus? Nonne pastor dimissis nonaginta
Luc. 15 nouem ouibus in deserto, venit quęrere centesimam, quæ perierat, & inuentam humeris reportauit? Nonne mulier accendit lucernam & domum euertit, vt dragmam perditam inueniret? Et ad vtramque parabolam dominus intulit, quia maius gaudium est angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, quã super nonaginta nouem iustis, qui pœnitentia non indigent. Nonne Dauid euanuit cum adulterium & homicidium perpetrauit? & tamen non est foras eiectus, nec ab hominibus conculcatus, sed pctõ dimisso remansit in regno. 2. Reg. 12
Nonne Petrus euanuit, qui tertio Christum negauit? & tamen non solum apostolatum non perdidit, sed etiam principatũ accepit. Quid est ergo quod dicit: Quod si sal euanuerit, ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras & conculcetur ab hoĩbus? Verum aliud est euanescere in agendis, & aliud est euanescere in credendis. Qui euanescit in opere, dum modo non euanescit in fide, si pœnituerit, semper reparatur ad gratiam, & sæpe restauratur ad gradum. Qui aũt euanescit in fide, vt fiat hæreticus aut apostata, reparari quidem potest ad gratiam, sed difficile restauratur ad gradum: quia remanet cicatrix ex huiusmodi lepra contracta. Petrus em̃ nõ corde, sed ore negauit. Ne aũt euanescat sal in me, q̃d dãnosum nimis & periculosum existeret, vos fratres & filii apud misericordissimũ patrẽ piis precibus imploretis, vt ipse, qui beato Petro prędixit, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos, in me successore suo immerito & indigno fidem illam confirmet, quæ per dilectionem operatur, Ad gloriam nominis sui, ad salutem animę meę, ad profectum vniuersalis ecclesiæ, Iesus Christus, dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula seculorum. Amen. Matt. 26 Luc. 22

SERMONVM DE TEMPORE ET DE SANctis D. Innocentii III. FINIS.

Q. D. N.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. DE ELEEMOSYNA LIBELLVS PIISSIMVS.

Eleemosynæ encomium, quid sit, & de eius fructu multiplici.

CAPVT I.

Lucæ.11 DATE eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.

Nemo dignius posset eleemosynã cõmendare, quam ipsa veritas commendauit, quæ per eleemosynam asserit vniuersa mundari. Vnde bene congruit nomen effectui, & interpretatio verita-
Eleemosyna quid tis. Nam eleemosyna dicitur ab elimino, vel ab eli, quod est Deus, & moys, quod est aqua: quia Deus per eleemosynã maculas peccatorum eliminat, & sordes abluit vitiorum. Eleemosyna quidem est, indigẽti pietatis intuitu subuenire. Cuius quantus sit fructus, scriptura sacra
Eleemosynæ fructus multiplex demonstrat. Nã eleemosyna mundat, eleemosyna liberat, eleemosyna redimit, eleemosynã protegit, eleemosyna postulat, eleemosyna impetrat, eleemosyna perficit, eleemosyna benedicit, eleemosyna iustificat, eleemosyna resuscitat, eleemosyna saluat.

Audi de singulis exempla per ordinem, & ordinate ad exempla per singula, vt fructum eleemosynæ consequaris. Date, inquit dominus, elee-
I. mosynam, & ecce omnia munda sunt
Lucæ.11 vobis. Ecce qualiter eleemosyna mundat. Raphael angelus ad Thobiam:
II. Bona est, inquit, oratio cum ieiunio, &
Tobi.12 eleemosyna, magis, quam thesauros auri recondere: quoniam eleemosyna à morte liberat. Et ipsa est quę purgat peccata, & facit inuenire vitam æternam. Ecce qualiter eleemosyna liberat. Da-
III. niel autem dixit ad Nabugodonosor:
Dan.4 Placeat tibi consiliũ meũ rex, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperũ: forsitã ignoscet deus delictis tuis. Thobias vero, quia pergens per omnem cognationem IIII.
suam, diuidebat vnicuique prout poterat de facultatibus suis, esuriẽtes alebat, Tobię.1
nudisq; vestimenta præbebat, & mortuis sepulturam solicitus impendebat, cũ rex iussisset illum occidi, fugiens nudus latuit, quia multi diligebant eum. Ecce qualiter eleemosyna protegit. Absconde, inquit, eleemosynam in sinu paupe- V.
ris, & ipsa orabit pro te: quia ignem ar- Eccli.29
dentem aqua extinguit, & eleemosyna Eccli.3
resistit peccatis. Ecce qualiter eleemosyna postulat. Cornelius autem centu- VI.
rio, vir religiosus & timens Deum, faci- Acto.10
ens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semp, vidit in visu manifeste angelũ Dei dicentem sibi: Orationes tuæ, & eleemosynę tuę ascenderũt in memoriã in conspectũ Dei. Ecce q̃liter eleemosyna impetrat. Dñs quoq; dicit: VII.
Si vis pfectus esse, vade & vẽde oia quæ Matt.19
habes, & da pauperibus, & habebis thezaurũ multũ in cœlis. Ecce quõ eleemosyna pficit. Anno tertio, dicit dñs, se- VIII.
parabis aliã decimã ex omnibus quæ na- Deut.14
scũtur tibi eo tẽpore, & repones intra ianuas tuas, venietq; leuites, qui aliam nõ habet possessionem tecũ, & peregrinus & pupillus ac vidua, q intra portas sunt, & comedent & saturabuntur, vt benedicat tibi dñs Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris. Ecce qualiter eleemosyna benedicit. Di- IX.
spersit dedit pauperibus, iustitia eius ma- Psal.111
net in seculũ seculi: cornu eius exaltabitur

X. tur in gloria. Ecce qualiter eleemosyna
Act.9 iustificat. Cum Tabita, quę plena erat bonis operibus & eleemosynis, obijsset, circumsteterunt Petrum omnes viduæ flentes, & ostendentes tunicas & vestes, quas faciebat eis: qui ponens genua orauit & dixit: Tabita surge. At illa aperuit oculos, & viso Petro resedit. Ecce
XI. qualiter eleemosyna resuscitat. Stans
Luc.19 autē Zacheus dixit ad dominum: Ecce dimidiū bonorum dn̄e do pauperibus, & si quid aliquē defraudaui, reddo quadruplum: Ait Iesus ad eum, Quia salus domui huic facta est, eo quod & ipse filius sit Abrahæ. Venit enim filius hominis quærere & saluare quod perierat. Ecce qualiter eleemosyna saluat.

Effectus eleemosynæ multiplices ex sacræ scripturæ testimonijs multifariam probari.

CAPVT II.

Vnt quoque & alij plures eleemosynarum effectus, q̄s ex subiectis testimonijs poteris cognoscere. Quid ergo solicitus quæris, cur anxius inuestigas quid faciendo promerearis vitam æternam? Dominus in iudicio pietatis opera commendabit, pro quibus ipse misericordibus regnum largietur æternum.
Matt.25 Venite, inquit, benedicti patris mei, possidete regnum paratum vobis à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes eram, & collegistis me. Nudus, & cooperuistis me. Infirmus, & visitastis me. In carcere, & venistis ad me. Amen dico vobis, quamdiu fecistis vni de minimis his fratribus me
Matt.5 is, mihi fecistis. Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequē-
Matt.7 Luc.16 tur. Nam in qua mensura mēsi fueritis, remetietur vobis. Diues ille qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, quia non est misertus mendico nomine Lazaro, qui iacebat ad ianuam vlceribus plenus, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo illi dabat, mortuus est & sepultus in inferno. Vnde cū ipse post mortem misericordiam implorasset: Pater, inquiens, Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aqua, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma: misericordiam obtinere non potuit, quoniam ante mortem misericordiam noluit exhibere. Propter quod Abraham illi respōdit: Fili recordare, q̄a recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic cōsolatur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus, inter nos & vos chaos magnum firmatum est. Seruus ille, qui noluit mi- Matt.18
sereri conseruo suo, sicut dominus suerat illi misertus, traditus est tortoribus, quoadusque debitum redderet vniuer- Lucæ.12
sum. Sed & diuiti illi, qui cogitabat ampliare horrea, & illic vberes fructus congregare, dominus ait: Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te, quæ autem parasti cuius erunt? Sic est qui thezaurizat sibi, & non est diues in Deum. Propterea dominus præcepit: Vendite quæ Ibidem.
possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thezaurū nō deficientem in cœlis. Et alibi: Facite vobis amicos de mammona ini- Lucæ 16
quitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Idem in lege mandauit: Si vnus de fratribus tuis, qui Deut.15
morantur intra portas ciuitatis tuæ, in terra quam dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi. Item: Non deerunt pauperes in terra habita- Ibidem.
tionis tuæ. Idcirco præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra. Nam iuxta 1.Ioan.3
Ioannis Apostoli testimonium, qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Huius mandati memor erat, qui executor, beatus Iob, dicens: Oculus fui cæco, & pes clau- Iob.29
do, pater eram pauperum, & mœrentium cōsolator. Si negaui, quod volebāt, Iob.31
pauperibus, & oculos viduæ expectare feci: si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea. Quia ab infantia mea creuit mecum miseratio, & de vtero matris meæ ingressa est

 mecū,

mecum. Si despexi prætereuntem, eo quod nō habuerit indumentum, & absque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouiū mearū calefactus est &c. Hinc Esa.58 ait dñs per Prophetā: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam. Cum videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Audisti præceptum ad meritum: audi Ibidem. pmissum ad prēmiū: Tunc erumpet q̄ si mane lumen tuum, & salus tua corā te orietur, & anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria domini colliget te. Tūc inuocabis & dominus exaudiet: clamabis, & dicet, ecce adsum. Item cum effude Ibidem. ris esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies, & requiem dabit tibi dominus tuus semper, &c. Commendatur vidua 3.Reg.17 Sareptana, pro eo quod pauit Heliā. Et ex illa die hydria farinę non defecit, & lechitus olei non est imminutus, vsque in diē qua dedit dominus pluuiam super 3.Reg 18 terram. Commendatur Abdias, qui centum prophetas quinquagenarios & quinquagenos abscondit & pauit. Vnde liberatus ab igne, donari meruit spiri Gen.18 tu prophetiæ. Commendatur hospitalitas in Abraham & Loth, qui etiam an Ioan.11 gelos hospitio receperunt. Commendatur in Maria & Martha, quæ ante sex di Luc.24 es Paschæ fecerunt cœnam Iesu. Commendatur in duobus discipulis euntibut in Emaus, qui in fractione panis do 1.Cor.16 minum cognouerunt. Paulus Apostolus collectas faciebat in gentibus, vt eas mitteret sanctis in Hierusalem. Attende quod dñs nō tā fecit diuites propter pau Pauperes quantum proficiāt diuitibus. peres, quā pauperes ꝓpter diuites. Quia plus ꝑficit pauper diuiti, quā diues pauperi. Diues enim dat pauperi eleemosynam temporalem: pauper autē retribuit Pro.19 diuiti mercedē æternam. Vnde Salomō: Fœneratur dño qui miseretur pauperi: Eccli.17 & vicissitudinem reddet ei. Et alius itē sapiens: Eleemosyna viri, quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam cōseruabit, & postea resurget & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput illorum, super scutum pote

statis & super lanceam aduersus inimicū tuum pugnabit. Attende quoque, quod in cæteris rebus, quæ charius diligitur, diligentius custoditur: Qui vero plus diligit eleemosynam, eam amplius elargitur. Tale quidem est debitum charitatis, quod quanto plus soluitur, tāto magis debetur. Porro cum eleemosynam das in terra, reponis illam in cœlo, & cum eleemosynam alteri tribuis, eam tibi custodis. Vnde per eleemosynam sic alij præstas subsidium, quod tibi comparas meritum: sic subuenis alteri, quod proficis tibi. Nihil de rebus temporalibus vniuersis tecum ex hac vita portabis, præter eleemosynam solā: quam p manus pauperum præmittis in cœlum. Nihil enim 1.Timo.6 vt dicit Apostolus, intulimus in hunc mundum, haud dubiū, quia nec auferre q̄d possumus. Nudus, ait alius, egressus Iob.1 sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Cum autē pauperibus erogas, thesaurizas in cœlis teste veritate, q̄ dicit: Thesaurizate vobis thesauros in cœ Matt.6 lis, vbi fures nec effodiunt nec furantur, vbi nec erugo, nec tinea demolit. Quid ergo gratius, aut quid charius eleemosyna, quæ non deserit dantem, cum cætera deserant retinentem? In illo cui datur, sitim extinguit, famem expellit, nuditatem operit. In eo vero qui dat, reatum extinguit, culpam expellit, operitque peccatum. O quam digna recompensatio, vt pro eo quod eleemosyna nuditatem corporis tegit in alio, iniquitatem mentis tegat in te. Beati enim quorum remis Psal.31 sę sunt iniquitates, & quorū tecta sunt peccata.

Eleemosynam in peccatis factam non ualere ad meritum, nec suum effectum sortiri: esse tamen præparatoriam ad gratiam Dei consequendam.

CAPVT III.

Verum

Erum, si tantę virtutis est eleemosyna, vel potius tanta est eleemosinę virtus, faciant igitur homines quæcunque libuerint & eleemosynis duntaxat insistant, securi de veritate qua dicit: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Nunquid ergo facientibus eleemosynas omnia munda sunt, ebriosis, adulteris, homicidis, cæterisque vitiorum sordibus inuolutis. Licenter ergo suas exerceant turpitudines, & peragãt voluptates, si eleemosyna sufficit ad redimenda peccata, si sufficit ad emundanda delicta? Absit omnino: quia teste scriptura, quicquid immundus tetigerit immũdum erit. Nam & cum sapiens pręmisisset, exorare & facere eleemosynam nedespicias, statim adiunxit: Ne dicas in multitudine munerum meorum respiciet Deus, & offerẽte me Deo altissimo suscipiet munera mea. Nõ enim offerẽtes à muneribus placẽt, sed munera ab offerentibus. Vnde legitur quod respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Prius dixit ad Abel, et postea dixit, ad munera: quia Deus magis attendit modum in facto, quam factum in modo, id est, quomodo aliquid fiat, quã quid aliquomodo fiat. Attende prudenter quod dicit Apostolus: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habeã, nihil mihi prodest. Vera igitur eleemosyna de vera charitate procedit. Nam secundum charitatis mandatũ hoc est: Diliges proximum tuum sicut teipsum, Ad quod pertinet illud: Quęcunque vultis vt faciant vobis homines & vos facite illis. Sicut ergo volumus nobis ab aliis in nostris necessitatibus subueniri: sic & nos debemus aliis in suis necessitatibus subuenire, vt sicut nos ita proximos diligamus. Nisi enim ramus eleemosynæ, de charitatis radice procedat, non habet pinguedinẽ vel humorem, vt suauem vel maturum fructum producat. Nam vera eleemosyna, fructus est charitatis. Charitas autẽ operit multitudinem peccatorum. De qua veritas ait: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Eleemosyna quæ de charitate procedit, ipsa profecto mundat à vitiis, & redimit à peccatis.

Lucæ. 11 — Leuit. 15 — Eccli. 7 — Gen. 4 — Rom. 13 — Eleemosyna vera quę sit. — Matt. 22 — Matt. 7 — 1. Petri. 4 — Lucæ. 7

Sed forte opponES, quod Cornelius centurio nondum fidem mediatoris habebat, sine qua iustus esse non poterat, quia iustus ex fide viuit: nec sine fide poterat charitatem habere, cum sine fide impossibile sit placere Deo, Fide, inquã, mediatoris Dei & hominum Iesu Christi. Nam qui pręibant & qui sequebant clamabant, dicẽtes: O sanna filio Dauid: benedictus qui venit in nomine domini. Qui tamen Cornelius per eleemosynas meruit, & ad sacramentum fidei & ad fidem sacramenti venire, quemadmodum angelus ei dixit: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Ideoque præcepit vt accersiret Simonem Petrum, qui veniens iussus in spiritu, catechizauit eum & baptizauit. Præterea cum Nabugodonosor esset iniquus, frustra dedisset ei consilium Daniel, vt peccata sua redimeret eleemosynis, nisi per eleemosynas posset à suis iniquitatibus liberari. Item cũ iuxta Raphaelis angeli testimonium eleemosyna tantę sit efficacie, vt à morte liberet & purget peccata, nec hoc de temporali morte possit intelligi, cum omnes omnino necessitati moriẽdi simus addicti, ex quo primus homo pœnam comminationis illius incurrit: Quacunque die comederis, morte morieris. Nã & proprio filio suo nõ pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illũ, haud dubiũ quin ad mortẽ. Quia factus est pro nobis obediens vsque ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis. Restat igitur vt illud angelicum de morte intelligatur æterna: siue culpe, quæ præcedit vt causa, siue gehenne, quæ succedit vt pœna. Sic ergo eleemosyna liberat hominem à morte animę, qualicũque duntaxat sano accipias intellectu. Nõ autem ab ea morte, quæ animæ non debetur, cum hoc nõ fit magne virtutis, neque potentis efficaciæ. Liberat igitur hominem à morte, quæ animæ debetur. Porro mors animæ nõ debetur nisi tantũ iniquis, quam mortalibus sunt irretiti peccatis. Tales ergo per eleemosynas à morte animæ liberantur. Ab his autem quæstionum angustiis, illa potest te distinctio liberare, quod sicut quædam præparatoria sunt ad culpam, ita quædam præparatoria sunt ad gratiã. Præcedit enim

Rom. 1 — Heb. 11 — Matt. 21 — Acto. 10 — Dan. 4 — Tobi. 12 — Gen. 2 — Rom. 8 — Phil. 2

in homine iusto quædam maligna suggestio,& succedit quædam improba delectatio:quæ licet nondum sit mortalis, sed venalis,debilitat tamen animum & præparat ad consensum, qui cum accedit,facit homimem peccare mortaliter, cum & ipse sit mortale peccatum. In his enim quotidie secundum spiritum renouamur, quæ semel ad literam in primo homine præcesserunt. Serpēs enim, id est,concupiscentia suggerit originaliter. Mulier, id est, delectatio comedit venialiter. Vir,id est,ratio cōsentit mortaliter. Sic & in homine impio quædam præparatoria præcedunt ad gratiā, quæ mollificant animum, sicut ignis ceram, vt imaginem sigilli, hoc est, similitudinem Dei per impressionem gratiæ superuenietis accipiat. Propter quod legitur: Interim fac quicquid boni potes, vt Deus cor tuum illustret ad pœnitentiam. Talis enim timor seruilis, de quo licet dicatur, quod timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, dicitur tamen de ipso, quia timor dñi peccatum expellit, & qui sine timore est, iustificari non potest. Cum ergo timor domini sit initium sapientiæ, profecto præparatorius est ad gratiam, & ipse sicut cetam filum, charitatem prius introducit, quemadmodū dicitur p Prophetam: A timore tuo cōcepimus & peperimus spiritū salutis. Sic eleemosyna prætercharitatē, vel potius ante charitatem donata, pficit quidem, & si non sufficit, præparatoria, licet non pmeritoria gratiæ, vel salutis, per quam tamen peruenitur ad gratiam & salutem. Reddit enim hominem habilem, reddit aptum, reddit idoneum, velut sitientem, velut anhelantem, velut appropinquantē ad fontem gratiæ salutaris: per quem liberatur à morte, mundatur à culpa, redimitur à peccato.

Præparatoria ad gratiam.

1.Ioan.4

Eccli.1

Pro.1

Esa.26

Eleemosynam ieiunio & oratione esse meliorem: nec quenquam ab ea excusari.

CAPVT IIII.

Bonum est ieiunium, sed melior est eleemosyna, quia q̄d ieiunium subtrahit, eleemosyna tribuit. Aliquin quod ieiuniū subtrahit voluptati, reponit cupiditati. Qui vero dat eleemosynā, quod cunq; sibi subducit, aliȷ totum impēdit. Per ieiunium enim affligitur caro ppria, p eleemosynam vero reficitur aliena. Illud pstat esuriem, ista vero satietatē pcurat. Rursum bonū est orare, sed melius erogare: quoniam eleemosyna agit vtrūque, descendens ad proximum, & ascendens ad Deum. Audi super hoc sententiam Sapientis: Conclude eleemosynam, inquit, in corde pauperis, & ipsa pro te orabit ad dominum. Non enim desistit orare, qui non desinit bene agere, cū melius sit orare ope, q̄ sermone. Sed dices: Ego sum paup, egenus, & inops, nō habeo panē, nō habeo vestē, nō habeo stipē, vt qcq̄ valeā erogare. Verū attende q apud deū sufficit bona volūtas, vbi deest oportuna facultas. Nec tā attēdit in munere quantitatem, q̄ deuotionē in opere: pensans magis ex quanto, quā quantū. Respiciens enim Iesus vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylaciū diuites. Vidit autem quādā viduā pauperculam mittentem ęra minuta duo, & dixit: Amē dico vobis, quia vidua hæc pauper plus quam omnes misit. Nam hi omnes ex abundanti sibi miserunt in munera Dei. Hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum, quem habuit, misit. Hinc alibi dominus ait: Quicunq; potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidę, tantum in nomine discipuli, Amē dico vobis, nō perdet mercedem suā. Vnde Tobias: Quomodo poteris, esto misericors. Si multum tibi est, abundanter tribue: si exiguum, etiam exiguum illud libenter impartiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. Quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram Deo eleemosyna omnibus facientibus eam: nō ergo se paupertas excuset, quia sufficit vt voluntas sit diues, vbi facultas est pauper.

Eccli.29

Mar.12

Matt.10

Tobi.4

Ibidem.

Elee-

Eleemosynae faciendae quisnam debeat esse ordo, modus, causa, & finis.

CAPVT V.

Restat modo vt circa eleemosynam quatuor diligenter attendas, videlicet causam, & finem, modum, & ordinē. Causam, vt fiat ex charitate. Finē, vt fiat propter beatitudinē. Modū, vt fiat ex hilaritate. Ordinem, vt fiat secundū regulam.

Ex charitate quidē danda est eleemosyna: quia sicut arbor ad fructū, ita charitas se habet ad eleemosynam. Non enī
Matt.7 potēst arbor bona fructus malos facere, neq; arbor mala fructus bonos facere. Propterea dicit Apostolus: Si distribue-
1.Cor.13 ro omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem aūt non habeā, nihil mihi prodest. Non ergo se quisquā frustra decipiat, vt aestimet eleemosynā sine charitate sibi posse sufficere ad salutem. Licet ad tria valeat eleemosyna extra charitatem distributa. Vel ad habilitatem suscipiendi gratiā, vel ad mitigationem aeternae poenae, vel ad optinendum bonū aliquod temporale. Cum ergo quis erogat eleemosynam, debet eā propter aeternam beatitudinem erogare, non propter fauorem mundanum, vel propter humanam retributionem. Vnde ve-
Matt.6 ritas inquit in Euangelio: Cū facis eleemosynā, noli tuba canere ante te, sicut hypocritę faciunt in synagogis & vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amē dico vobis, receperunt mercedē suam. Te autem faciente eleemosynā, nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua: vt sit eleemosyna tua in abscōdito, & pater tuus, q videt in abscōdito, reddet tibi. Nō
Matt.5 est contrarium quod dñs alibi ait: Luceat lux vestra corā hominibus, vt videāt opera vestra bona, & glorificēt patrē vestrum, q in coelis est. Primo, quia & intētio potest existere in abscōdito, & operatio in aperto: vt ppter intentionē absconditā, nesciat sinistra quid faciat dextra. Et propter operationem apertam, videntes opera bona glorificēt patrem. Secundo, quia nemo debet facere opus bonum, vt ipse glorificetur ab hominibus, sed vt homines glorificent Deū. Vnde primū prohibetur, secundū praecipit. Rursus alibi veritas ait: Cū facies prā- Luc.14
diū aut coenā, noli vocare amicos tuos aut fratres tuos, neq; cognatos, neq; vicinos diuites, ne forte & ipsi te reinuitent, & fiat tibi retributio. Propter quod alibi dicit: Ite & edite pinguia, & bibite mu- Nee.8
stum, & mittite partem his qui non pparauerunt sibi. Sed cum facis cōuiuium, voca paupēs, debiles, claudos, & caecos, & beatus es, quia non habent retribuere tibi. Retribuet enī tibi in retributione iustorum. Hic finis, hęc merces, hoc prę miū, ppter quod facienda est eleemosyna. Porro dāda est eleemosyna, nō ex tristitia, sed cū hilaritate. Non cū mora, sed cū velocitate. Iuxta q̄d docet Apostolus dicens: Vnusquisque prout destinauit 2.Cor.9
in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarē enim datorē diligit Deus. Et iterū: Qui pest in solicitudine, qui Rom.12
miseretur in hilaritate. Nā super omnia vultus accessere boni. Nec putes esse cōtrarium, quod a q̄dam dicit Sapiēte. Da q̄d te doleat. Voluit enim p hoc datum commendare magnificū, vel potius ad datū magnificiū inuitare. Noli ppter tristem vultū totum amittere meritū: sed ppter hilarē faciē gratā acquire mercedē. Benedictionē rei cū potes impende, cū vero nō potes, benedictionem verbi red de. Non exasperes pauperem, neq; cōturbes eum, memor eius quod legitur & Eccli.18
mandatur: Fili in bonis non des querelā, & in omi dato nō des tristitiā ṽbi mali. Nonne ardorem refrigerat ros? Sic & verbum bonum melius quam datum. Nonne ecce verbum sup datū bonū, & vtrumq; cū homine iustificato? Stultus acriter impperabit, & datū indisciplinati tabescere facit oculos. Porro, bis dat, qui cito dat. Vnde non differas bene facere: quia spes quae differtur affli- Pro.13
git animā. Cor inopis ne afflixeris, & Eccli.4.
nō ptrahas datū angustiati. Añ mortē Eccli.14
bñfac amico tuo: & secundū vires tuas pauperi porrige. Nō defrauderis à die bono, & particula boni doni nō te ptereat. Memor esto qa mors nō tardabit.

Vnde sine dilatione fac bonum dum potes, quia forte cum volueris facere bonũ, non poteris, & in tuis bonis alius luxuriabitur. Ad hoc spectat quod secũdum Ioannem Iesus ait Iudæ: Quod facis fac citius. Quidam enim putabant, eo quod loculos habebat Iudas, quod dixerit ei Iesus, vt egenis aliquid daret. Vnde nãq; potuissent illud putare, nisi frequẽter audiuissent Iesum Iudæ dicentem, vt cito daret egenis? Noli ergo bonũ quod concepisti differre, quoniam à mane vsq; ad vesperam mutabitur tempus, & mens rapitur in diuersa. Nec dimittas illud exequendum hæredi: quia vix tibi laudem, ne dum mercedem rependet. Cæterum in eleemosyna danda serua regulam ordinatam. Triplex enim eleemosyna est, cordis videlicet, oris, & operis. Ex corde datur per compassionem. Ex ore per correctionem. Ex opere per largitionẽ. De primo dicit Apost. Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scãdalizatur, & ego nõ vror? Multum enim cõsolamur afflictos, cum cõpatimur patientibus, & dolentibus cõdolemus. De secũda Veritas ait: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eũ inter te & eum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Erranti non modicum subuenisti, si correctũ ad rectitudinẽ reuocasti. De tertia dicit propheta: Frange esurienti panem tuum, & egenos, &c. Tu inducis illũ in domum terrenam, & ipse te inducet in aulam cœlestem. Verum hæc triplex eleemosyna danda est ordinate. Primo nobis, secundo proximis. Crudelis est enĩ & fatuus, qui aliȷ cõpatitur, & sibi non miseretur, qui alium castigat, & se nõ emendat, qui aliȷ subuenit, & se despicit. E contra præcipitur: Miserere animę tuę placẽs Deo. Eijce primo trabem de oculo tuo, & tũc eijcies festucã de oculo fratris tui. Cum videris nudum operi eum, & carnẽ tuam ne despexeris. Ergo tibiipsi primo da eleemosynam misertus tui. Corripe teipsum, subueni tibi. Qm̃ qui sibi nequam est, cui bonus erit? Scias te ergo culpabiliter durum & dure culpabilem, si corporalem amici tui deploras mortem, & spiritualem animæ tuæ mortẽ non defleas. Post te da proximis eleemosynã, & in eis q̃q; ordinẽ serua, præferẽs fideles, domesticos, propinq̃s. Propter q̃d dicit Apost. Operamini bonũ ad oẽs, maxime ad domesticos fidei. Nam hoc exigit charitas ordinata, de qua dicit spõsa in Canticis: Introduxit me rex in cellã vinariã, & ordinauit in me charitatem. Sed inter hos præferendi sunt iusti, si cæteræ circunstãtiæ pares existant. Vnde forsitan oppones quod dñs ait: Omni petẽti te tribue. Neminẽ eñ excepit, q oẽs inclusit. Propter q̃d alibi dicit: Diligite inimicos vestros, benefacite, &c. & orate pro psequẽtibus & calũniantibus vos. Diligite corde, orate ore, benefacite ope. Sicut pater vester cœlestis solẽ suum facit oriri sup bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Cum enim omnis homo tã bonus q̃ malus nobis ratione naturæ sit pximus, & ex pcepto diuino teneamur diligere proximos sicut nosipsos: pfecto videtur, q̃d passim oĩ homini teneamur indigenti cũ possumus subuenire, & cũ maioris meriti videatur inimicis benefacere q̃ amicis, iuxta sententiam veritatis dicẽtis: Si diligitis eos q vos diligũt, quã mercedẽ habebitis, nõne publicani hoc faciunt? Itemq; Tobias: Ex substãtia tua fac eleemosynã, & noli auertere faciẽ tuam ab vllo paupere. Ita enim fit, vt nec à te auertatur facies dñi. E cõtra Veritas ipsa testatur: Quicunq; recipit iustum in nomine iusti, mercedẽ iusti accipiet. Nõ dicit indiffinite, qui recipit hominẽ, sed determinate, q recipit iustũ, quemadmodum alibi legitur: Desudet eleemosyna in manu tua, donec inuenias iustum cui des. Hinc alibi dicit scriptura: Si benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributiõem magnam. Et si nõ ab ipso, certe à dño. Non enim est ei bene qui assiduus est in malis, & eleemosynã nõ dãti. Qm̃ & altissimus habet pc̃tõres odio, & misertus est pœnitentibus. Da misericordi, & ne recipias pc̃tõrem, & impȷs, & pc̃tõribus redde vindic̃tam. Da bono, & ne receperis pc̃tõres. Benefac humili, & ne dederis impio. Item Thobias: Panẽ tuum & vinũ tuum sup sepulturã iusti constitue: & noli ex eis manducare & bibere cum peccatoribus. Multum ergo contingeret eleemosynã retardari, si semper oporteret inter bonos & malos discerni.

Ioan.13 Elecmosyna triplex 2.Cor.11 Lucæ.17 Esa.58 IIII. Quomodo eleemosyna fit ordinate danda. Eccli.30 Matt.7 Esa.58 Eccli.14 Gal.6 Can.2 Lucæ.6 Ibidem. Matt.5 Tobi.4 Matt.10 Eccli.12 Ibidem. Tobi.4

discerni. Sed cur in eleemosyna dãda nõ prǽferas iustũ iniquo, cũ ipse tibi meritis & p̃cibus suis plus valeat apud dñm pro mereri? Sane bñfaciendũ est & bonis & malis, & iustis & impijs, & amicis & inimicis, cum necessitas exigit, & facultas permittit. Sed in talibus põderandǽ sunt circunstantię, vt possit discerni, quando, & quomodo, & vbi, & cui magis debeat subueniri. Cõtingere enim potest, vt aliquando magis subueniendum sit malo, q̃ bono, si videlicet maiori premitur egestate, præsertim cũ absq; periculo nõ potest subuentio prorogari. Et licet magni sit meriti bñfacere inimicis, quia tũc maxime propter Deum animo vis infertur.
Matt.11 Vnde: A diebus Ioãnis Baptistę regnum cœlorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Si tamen parentes indigeant, eis credo potius succurrendum, propter illud speciale mandatũ: Honora patrem
Exo.20 tuum, & matrem tuam. Quod nõ tãtum ad reuerentiam exhibendam, quantum ad impẽsam præstandã creditur promulgatum. Licet ergo bñfaciendum sit gñaliter omnibus proximis, amplius tamen bonis q̃ malis, iustis q̃ impijs, nisi regulæ generali detrahat aliqua specialis exceptio, circunstantijs ponderatis, quem admodum prælibaui. Illud autem quod legitur; Desudet eleemosyna tua in manu tua, donec inuenias iustũ cui des, iuxta literæ circunstantiam pertinet ad exhibendã decimã sacerdoti, vt is sit literæ sensus: Donec inuenias iustũ cui des. i. sacerdotẽ cui debes. Nam sacerdos præter præceptũ iustus esse tenetur, propter officium, quãuis in quibusdam codicibus sit iustum. Iudęi vero tres decimas diuidebant, quas & eleemosynas appellabant, de quibus ad præsens non est disserendum. Quod autẽ alibi legitur: Da mi
Eccli.12 sericordi, & ne suscipias p̃cõrem. Et iterũ: Benefac humili, & ne dederis impio, sane debet intelligi, iuxta regulam illam Sic diligendi sunt homines, vt eorũ non diligãtur errores. Vnde p̃cõr prohibetur suscipi & impio dari vetatur, videlicet, ne per susceptionem vel dationem huiusmodi foueatur impius in p̃cõ. Nõ ergo subueniendũ est talibus occasione fouendæ culpæ: sed subueniendũ est eis ratione sustẽtandæ naturæ. Cæterũ soler ter attẽde, q̃d nisi dederis eleemosynam cordis, Deus non acceptat eleemosynã operis, ipso attestante, qui ait: Si dimiseritis hominibus p̃cta eorum, dimittet vobis pater cœlestis delicta vestra. Si autem nõ dimiseritis, nec pater vester vobis dimittet. Sic eñ docuit & p̃cepit orare: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Propter q̃d in eodẽ sermone ipse p̃ceperat: Si offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris, q̃a frater tuus habet aliq̃d aduersum te, repone ibi munus tuũ ante altare, & vade prius recõciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Vides aperte quod Deus nõ approbat munus operis, nisi prius offeras munus cordis. Eleemosynam vero cordis prudẽter impendis, cũ aut offendẽti dimittis, aut satisfacis offenso, vt nec ille cõtra te rancorem vel odiũ in corde retineat, nec tu contra ipsum retineas rancorem vel odium in corde. Vnde ad vtrunq; sensum potest referri, quod dicitur: q̃a frater tuus habet aliquid aduersum te, siue q̃d ille contra te habet causam rãcoris vel odij, quia tu illum forsan offendisti. In q̃ casu tu ei satisfacere debes, vt reconcilieris eidem. Siue quod ille contra te cõmisit offensam, propter quã tu moueris rancore vel odio contra eum. In quo casu tu ei debes dimittere, vt reconcilies eum tibi. Rancorem enim cordis & odiũ, siue postulet, siue non postulet veniam, siue satisfaciat, siue non satisfaciat, de offensa debes omnino dimittere, cum ex præcepto diuino tenearis diligere inimicum.

Eleemosynã operis non acceptari sine eleemosyna cordis. — Matt.6 — Matt.5

1.Ioan.3 Vnde Ioãnes apostolus ait: Qui fratrem suum odit, homicida est. Optima igitur eleemosyna est indulgere peccãtibus, dimittere debitoribus, & miseris misereri.
Lucæ.6 Matt.9 De qua Veritas ait: Dimittite, & dimittetur vobis. Misericordiã aũt volo, non sa
Matt.5 crificium. Misericordia nanq; superexaltat iudicium. Et: Beati misericordes, q̃m ipsi misericordiam consequentur.

Restat dicendum, de quibus sit eleemosyna facienda. Videtur profecto de his, quæ iuste possides, & rationabiliter
Eccli.35 acquisisti, secundum illud Sapiẽtis: Noli offerre munera praua: non enim susci
Eccli.34 piet illa Deus. Item: Qui offert sacrificium de rapina pauperis, ac si victimet filium

Deut.23 filium in conspectu patris. Rursus: Non offeras in domo domini Dei tui precium canis, aut mercedem prostibuli. Multa sunt talia in scripturis, sed ista sufficiunt: quia in ore duorum aut trium testi
Deut.17 um stat omne verbum. Contrarium autem videtur dominus in Euangelio docuisse: Facite, inquiens, vobis amicos de
Lucæ.16 mammona iniquitatis, vt cũ defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula. In Ecclesiastico quoque legitur: Noli auarus esse in diuitijs iniustis. Verum inter
Eleemosynam vtrũ liceat dare de bonis iniustis ea quæ acquiruntur iniuste, quædã sunt in quibus transfertur dominium, quædam in quibus non transfertur. De illis ergo in quibus transfertur dominium, vt in negociatiõe, militia & huiusmodi, licite potest eleemosyna erogari, qa cum effecta sint tua, licet offenderis illicite acquirendo, iam tamen quasi de tuis, licite poteris erogare. De illis autem, in quibus dominium non transfertur, vt de furto, rapina, sacrilegio, & vsura, non licet eleemosynam erogare: quia cum sint aliena non tua, teneris ea his, quorum sunt, restituere, non autem ea inuitis dominis contrectare. Vnde Za-
Lucæ.19 chæus bene distinxit: Ecce, inquit, dimidium bonorum meorum do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, red
Lucæ.16 do quadruplum. Quod autem de mammona iniquitatis in Euangelio, & quod
Eccli.14 de diuitijs iniustis in Ecclesiastico legitur, ad illas acquisitiones iniustas, in quibus transfertur dominium, refertur, de quibus licite potest eleemosyna erogari: quamuis & alio modo sane possint intelligi, sed ad præsentem libellum ille nõ pertinet intellectus. Alias autem autoritates ad eas referas acquisitiones iniustas, in quibus dominium non transfertur: licet de mercede prostibuli soleant scholastici disputare, quæ si transire dicatur in dominium meretricis, dicendum est sane, quod ratione mysterij, sicut &
Deut.23 precium canis, in domo domini prohibe-
Rom.2 tur offerri. Quia vero non auditores legis, sed factores iusti sunt apud Deũ, rogo te frater & hortor, & precor, & moneo, quisquis es Christiane, si vis esse q̃d diceris, vt studeas facere quod audisti, tenens pro certo, quod eleemosyna quæ
1.Tim.1 datur de corde puro, & cõscientia bona, & fide non ficta, magnam præstat fiduciam apud altissimum, & ipsa contra om̃e periculum salutaris est medicina.

Ad eleemosynam sicut ad quodlibet bonum opus necessario requiri perseuerantiam.

CAPVT VI.

QVoniã autẽ nec eleemosyna, nec ieiunium, nec oratio Deo placere, vel homini esse meritoria ad vitam beatã possunt, sine perseuerantia, idcirco vel pauca hic de virtute perseuerantiæ connectenda sunt. Et in primis sequentibus autoritatibus monetur quilibet ad perseuerantiam. Ait nãq; dominus noster Iesus Chri
stus: Qui perseuerauerit vsque in finem, Matt.10
hic saluus erit. Et alibi: Si perseuerauerit Lucæ11
vsq; in finẽ pulsans, dico vobis, & si non dabit ei, surgẽs eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen illius sur-
gẽs, dabit ei quotq̃t habet necessarios. Et 1.Cor.9
Apostolus ait: Omnes in stadio currũt,
sed vnus accipit brauium. Et qui legiti- 2.Timo.2
me certauerit, coronabitur. Et alibi dicitur, q̃d dominus iudicat fines terræ. Et Psal.9
vbi ceciderit arbor, siue ad austrum, siue Eccli.11
ad aquilonem, ibi erit. Finis enim, non pugna coronat. Ex hoc procedendũ est sic: Non est magnum sic inchoare bonũ, sed consummare perfectum. Multi ag-
grediuntur magna, sed deficiunt in via. Gen.19
Multi exeunt Zodomam, sed retrospiciunt. Multi egrediuntur Babylonem, sed morantur in via, nec perueniunt ad æternam pacis ciuitatem. Nec perseuerantia piget aggredi magnã, nec fatigat inchoatum. Hæc firmat nutantem. Hæc coronat pugnantem. Hęc ducit ad brauium, hæc ad portum. Hęc dat formam operi, regulam actioni. Hæc est talaris tunica
Ioseph, in finem vitæ pertingẽs. Hæc est Gen.37
tunica sacerdotalis, vsq; ad pedes perue
niens. Hæc est cauda hostiæ, quam tene- Exo.28 Leuit.3
mur Deo offerre. Hæc est calcaneus bo-
næ operationis, quam contra serpen- Gen.3
tis morsus debemus obseruare. Hæc est virtus quæ pro oratione ad Deum allegat, quæ omne votum bonum informat, qua laureantur martyres, qua coronantur virgines. Hæc est, quæ res difficiles reducit ad facilitatem,

quæ

quæ omnem vincit difficultatē. Hæc est vestis sine ruga, tunica sine macula. Hæc est quæ bonam actionem facit vnicolorem, virtutem vniformem.

Perseuerātia duplex Et notandum, quod quædam perseuerantia est tēporalis, vt ita loquar, quędam finalis. Temporalis est, quæ ad tempus viret, & in tempore peruersitatis effloret, fœno comparabilis, quod nunc virescit, nunc in clibanum mittitur, nūc Iacob.1 floret, nunc conteritur, nunc cōsequenter Iob.14 moritur. Hic flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodē statu permanet. Finalis vero perseuerantia est, quæ durat vsq; in finem. Cant.4 Hæc est fons viuus, hortus signatus, cui nō communicat alienus, qui semper fluit, semper scaturit labores fideles, vt hāc habeant claustrales, vt hanc retineāt virgines, vt hac se informent viduæ, & in hac omnes requiescant. Diabolus quandoq; hominem irritat ad bonum, vt de bono grauius malū eliciat. Contra hūc dæmonis insultum valet perseuerantia, vt de bono fine bona claudantur initia. Bona enim inchoare, & malo fine cōcludere, est monstruosa confingere. Illa enī actio Chimæra est, quæ initium habet à ratione, finem vero à sensualitate. Cum enim sic agitur, humano capiti ceruicē pictor depingit equinam, & sic varias inducit infructuosasq; plumas. Caue ergo o homo, ne actio tua monstra pariat, neque gignat pręstigia. Enormis enim fructus viuentis, si capiti non respondeat finis. Sunt enim quidam quorū vita monstrum mirabile est, quorum initium bonum quasi caput hominis pręter: medium vero in luxuriam descendens ventrem capræ prætendit: ad vltimum in rapacitatem deuians lupæ pedes ostendit. Finis vti bonū opus coronet Ah homo, quid prodest tibi bonum inchoare, & non bono fine cōcludere? Bonum enim virtutis non solum amittis, sed & damnum incurris, & supplicium 2. Petri.2 promereris. Melius est viā veritatis non agnoscere, quam post agnitam retroire. Post hanc inconstantiam homo leuitatis argueris, apostasiam incurris, mentis stabilitatem postponis. O homo per perseuerātiam breuitatem vitæ redimis, nullum tempus incassum transire permittis. Compositæ mentis est posse consiste re in bono, & in bono morari. Nil tam vtile est, vti bonum opus bono fine concludere. Perseuerantia bonum producit tenerum in maturitatem, perducit prouecta perseuerantia in maturitatem. Perseuerantia non quærit animum puerilem, sed adultum: maturos quærit mores, & non teneros & inermes.

Si vis consequi perseuerantiam, assuesce te semper ad bonum, vt consuetudo, Perseuerātiam quę nutriant quæ est altera quasi natura, vitę perseuerantiam gignat, cōuictus bonorum longanimitatem pariat. Si totam vitam perseuerantia non illustrat, saltem perseuerantia finalis finem concludat. Si obtulisti florē iuuentutis diabolo, saltem fæces senectutis immola Deo tuo. In vespera laudatur serenitas diei, in fine status boni operis. Vide à quanto bono decidit Iudas, qui in bono non perseuerauit. Matt.26 Vide quid Salomon per inconstan- 3.Reg.11 tiam animi & instabilitatem perdidit, in quantam calamitatem Saul decidit. Ille 1.Reg.31 qui bonum proponit, & ad finem non perducit, obuiat illud verbum euangelicum: Ecce hic homo incepit ędificare, & Lucæ.14 non potuit consummare.

Quanti meriti sit perseuerantia, ex flagitio oppositi vitij coniecturare possumus. Perseuerātia quantī sit meriti. Impœnitētiæ mala quæ. De impœnitentia etenim dicitur, quod tāta est huius peccati pœna, quod humilitatem postulandi veniam subire nō possit. Hoc est enim peccatum in spiritum sanctum, hoc est peccatū ad mortem, de quo Ioānes ait: Est peccatum ad 1.Ioan.5 mortem, non dico pro eo vt quis oret. Impœnitētia autem ex desperatione nascitur, aut ex præsumptione oritur: & quantum in ipsa est, aut derogat Dei iustitiæ, aut detrahit Dei misericordiæ. Felix ergo perseuerantia, quę impœnitentiam excludit, obstinationem expellit, contemptum eliminat, obdurationem expugnat.

FINIS.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. IN SEPTEM PSALMOS POENITENTIALES, PROOEMIVM.

E INTER OCCVPATIones multiplices & solicitudines vehementes, quas non solum ex cura regiminis, verũetiam ex malitia temporis patior vltra vires, quasi totus absorbear a profundo: libenter aliquas horulas mihi furor, quibus ad reuocandum & reducendum spiritum ad seipsum, ne a seipso diuidatur & alienetur omnino, & in lege domini aliqd meditetur, quod ad hoc ipso proficiat inspirante, cuius spiritus vbi vult spirat, ne semper sic Ioan.3 sim traditus alijs, vt nunqnam restituar ipse mihi. Nam & vnigeni tum verbum patris, non sic a patre descendit, vt nõ remaneret cum patre, ipso testante. Nemo ascendit in coelum, nisi qui descendit de Ibidem. coelo, filius hominis qui est in coelo. Flumina quoq; non sic egrediuntur de mari, vt non regrediantur ad mare. Quia, iuxta sententiam Salomonis, ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur. Quia vero sicut qui tetigerit picem inquinabitur ab ea, sic de occupationibus Eccli.1 Eccli.13 & solicitudinibus huius seculi grandis sæpe culpa contrahitur, quę debet profecto per grauem poenitentiam expiari: direxi nuper oculum ad Psalmistam, qui plenius & perfectius de poenitentiæ virtute tractauit, præsertim in septem psalmis poenitentialibus, septiformi munere inspiratis: vt cum ipso ingrediens sanctuarium, intelligam nouissima, si forte clauis Dauid, qui claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit, aperire dignetur, vt in illis humiliato spiritu & Esa.22 corde contrito humanam miseriam & diuinam misericordiam inuestigans, de torrente præcipitationis humanæ recurram ad fontem propiciationis diuinæ: ipsoq; docente, qui docet hominem scientiam, sic illos & intelligere valeam & exponere, vt proficere debeat & possit ad gloriam nominis eius, & ad salutẽ animæ meæ, vtilitatem quoq;, non solum legentis, sed & audientis: tãetsi non ignorem, quod, iuxta sententiam Sapientis, tempore ocij scribenda sit sapientia, & qui minoratur actu percipiat eam. At ego non dulcedi- Eccli.38

nem ſapientiæ,ſed amaritudinem pœnitentiæ,in hac paupere cœnu la,vel paupercula cœna diſpoſui propinare.

Pſalmi pœnitētia les quare ſeptem ex aliis excepti

Verum & ſi plures ſint Pſalmi pœnitentiales,ratione tamen myſterij ſeptem ſolummoo ſunt excepti de pluribus,qui appropriato vocabulo pœnitentiales dicuntur:quemadmodum,& ſi multi ſcripſerunt Euangelia,quatuor ſunt tamen e multis recepti gratia ſacramenti,qui ſpecialiter Euangeliſtæ vocantur.

Myſteriū numeri ſepten. Eſa.11

Septenarius enim numerus eſt ſacratus propter ſeptē dona ſpiritus ſancti,quæ Eſaias enumerat dicens, Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus,ſpiritus conſilij & fortitudinis,ſpiritus ſcientiæ & pietatis,& replebit eum ſpiritus timoris domini. Vnde, Sapientia ædificauit ſibi domum & excidit ſeptem columnas. Hinc & ſeptem lucernæ fuiſſe legūtur in vno candelabro,& ſeptem oculi in lapide vno,ſeptem quoq; boues videbantur aſcendere de fluuio vno,ac ſeptem ſpicæ pullulabant in culmo vno: ſeptem quoq; ſignacula in libro vno,ſed & ſeptem fuerunt ſportæ repletæ de fragmentis,& ſeptem buccinæ,quarum vſus erat in iubileo. Iob habuit ſeptem filios,qui per ſingulos dies cum ſororibus ſuis conuiuia faciebant. Et apoſtoli ſeptem viros plenos ſpiritu ſancto in diaconos elegerunt. Ioannes etiam ſcribens ſeptem Eccleſijs, perhibet ſe vidiſſe in medio ſeptem candelabrorum aureorum ſimilem filio hominis,veſtitum podere, tenentem in dextra ſua ſtellas ſeptem, quæ ſeptem Eccleſiarū ſeptem ſunt angeli:& in medio throni agnū ſtantem tanquam occiſum habentem cornua ſeptem,& oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei,miſſi in omnem terram. Septem quoque petitiones continentur in oratione dominica,tres pertinētes ad vitam futuram,& tres pertinentes ad vitam præſentem, media vero pertinens ad vtramq;. Similiter ſeptem beatitudines in ſermone domini diſtinguuntur. Nam octaua beatitudo redit ad caput, ſicut octaua dies redit ad principium. Sed & ſeptimus dies, ſeptima hebdomada, ſeptimus menſis & ſeptimus annus, *ſacrati erant in lege, præſertim Pentecoſtalis ſolennitas,quæ poſt ſeptimū dierū ſeptenarium ſequebatur:& poſt ſeptimum annorum ſeptenariū obſeruatio iubilei. Septenarius enim vniuerſitatis,& quietis,& perfectionis & ſanctificationis eſt numerus ſpecialis,quia ſeptem diebus agitur & repetitur omne tempus,vnde dominus ait: Non dico tibi ſepties,ſed vſq; ſeptuagies ſepties,id eſt,ſemper. Et ſeptimo die requieuit dominus ab omni opere quod patrarat,quo videlicet die ipſe Chriſtus requieuit in ſepulchro. Et ex partibus ſeptenarij perficitur plenus homo, ternario quantum ad animam, propter tres vires animæ naturales, & quaternario quantum ad corpus, propter quatu-

Pro.9 · Exo.25 · Gen.41 · Apoc.5 · Matt.15 · Iosue.6 · Iob.1 · Acto.6 · Apoc.1 · Matt.5 · Ibidem.5. · Alias feriati · Matt.18 · Gen.2

quatuor corporis elementa. Hic primus in monadibus, in se primum continet perfectum numerum, redditum ex suis partibus aggregatis, & solus multiplicatus, per suarum alteram partium, ex se generat primum perfectum numerum in decadibus, vt perfectionem ipse primus in se contineat simplicem, & solus perfectionem ex se generet duplicem, vt dictum est * generalem, de cuius numeri sanctificatione iubetur in lege: Memento, vt diem sabbati sanctifices. Vnde Deus septem gentes de terra promissionis eiecit, & septem dæmonia expulit de Maria, viciorum eiectionem & peccatorum expulsionem significans, per quam anima sanctificatur, infusa gratia septiformi. Septenarius quippe numerus non solum septem principalia spiritus sancti dona designat, verum etiam & tres catholicas & quatuor principales virtutes significat: duos denarios stabularij, & quinque corporis sensus: vnum baptisma & sex opera pietatis, quæ sanctificationem perfectam simul omnia operantur. Hic ergo numerus non solum ex quaternario & ternario, verum etiam ex quinario & binario, necnon ex senario & vnitate cōponitur, vt homo ex anima perfectus & corpore, duplicatis duobus & quinque talentis, per exercitium pietatis, de labore transeat ad quietem, iuxta quod Veritas ait: Martha Martha, solicita es & turbaris erga plurima. Porro, vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea, quam & ipse Psalmista desideranter optabat, dicens, Vnam petij a domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitę meæ. Hinc est quod septenarij computatio ad xxviij. pertingit: quia gratia septiformis, duplicato in duplici stola denario, qui reddetur in vinea laborantibus, ad beatę resurrectionis perducit octauam, in qua Deus erit omnia in omnibus, fructus & merces & pręmium singulorum, quam octauus dies dominicæ resurrectionis præsignauit. Vnde non incongrue scriptum est, Da partes septem, necnon & octo, * illo prætermisso, quoniā ad hoc nō pertinet quod dicitur per prophetā, Suscitabimus super eum pastores septem, & octo primates. Et secundum visionem Ezechielis, septem graduum erat ascensus atrij exterioris, & in octo gradibus erat ascensus atrij interioris. Profunda ergo & fœcunda, mirifica & magnifica sunt septenarij sacramenta, q̄ non solū a Theologis, verū etiam a philosophis commēdantur.

Alias numeralem | Exo.20 | Mar.16 | Lucæ.10 | Lucæ.10 | Psal.26 | 1.Cor.15 | Eccl.11 | Mich.5 | Eze.40

Sed ad commendationem septem pœnitentialium psalmorum ista sufficiant, de quibus nonnulla in eorum expositione tanguntur, hoc addito, quod ideo pœnitentiales psalmi septenario sunt numero comprehensi, vt peccata quæ sub hoc numero præuaricando cōmittimus, sub eodem numero pœnitendo deleamus. Septem enim

Septem vitia principalia quę. Lucæ, 11

ſunt vitia principalia, ex quibus vniuerſa peccata naſcuntur, videlicet inanis gloria, ira, inuidia, acedia, auaritia, gula, luxuria, ſignificata per ſeptem populos, quos Deus de terra promiſſionis eiecit, videlicet Ethæum, Gergeſæum, Amoręum, Chananæum, Ferrezęum, Ethæum, & Gebuzæum: necnon per ſeptem ſpiritus nequiores, quos immundus ſpiritus adduxit, vt domũ ſcopis mundatã & ornatam, ad habitandum intrarent. Vt & quemadmodũ maculæ criminum in hoc ſeculo, ſeptem dierum hebdomada contrahũtur: ita horum ſeptem pſalmorum pœnitentia diluuntur, qui ſunt iugiter corã domino contrito & humiliato ſpiritu recitandi.

Habitudo & ordo horũ pſalmorũ qs.

Horum autem ſeptem pſalmorum, quatuor ſunt conſimiles, & tres diſſimiles in principijs, quantum ad figuras & voces, ita diſpoſiti, quod ſemper inter duos conſimiles vnus diſſimilium conſtituitur, & inter duos diſſimiles vnus conſimilium collocatur. Conſimiles ſunt, primus, tertius, quintus & ſeptimus: diſſimiles vero ſunt, ſecundus, quartus, & ſextus. Porro, quatuor conſimilium duo primi ſunt ex toto conſimiles inter ſe. Similiter etiam duo vltimi, quantũ ad figuras & voces, quia in vna perfecta oratione concordant. Sed duo primi & duo vltimi ſunt ex parte ſibi conſimiles in prædictis, quia concordant in prima ſolũmodo dictione. Verũ in primis poſtulat pœnitens auerti furorem, in vltimis autem orationem poſtulat exaudiri. Trium aũt diſſimiliũ, duo ſunt ex toto diſſimiles inter ſe, videlicet primus, qui ait de beatitudine gratiæ, atq; vltimus, qui ait de profundo miſeriæ: medius aũt, quantũ ad figuras & voces, diſcordat ab omnibus, ſed quantum ad intentionem & intellectũ cum vniuerſis concordat, quoniam ait de culpa delenda, & miſericordia impendenda, pro quibus oẽs pœnitentiales pſalmi ſunt editi & inuenti. Vnde ſicut ipſe quartus mediat loco inter omnes, ita & intellectu. Quod autem inter duos conſimiles vnus diſſimilium collocatur, & inter duos diſſimiles vnus conſimilium conſtituitur, hoc profecto deſignat, quod cũ pœnitẽtiales pſalmi ſolũmodo cõpetant viatoribus, nulla in via ſunt ita perfecta, qbus non interueniat aliqd imperfectũ: nec aliqua tam ſunt mala, quibus non intercidat aliqd bonum: quatenus nec perfectis præſumptio, nec malis deſperatio tribuatur, quod maxime conuenit & expedit pœnitenti, vt nec de miſericordia nimium p̃ſumat ſperando, nec de iuſtitia nimium deſperet timẽdo, ſed inter ſuperiorẽ & inferiorẽ molã*ſpiritus cõteratur.

Alias ſpiritualiter.

Virtus pſalmorũ quanta.

Cum autem inter oẽs orationum ſpecies, poſt orationẽ dominicam, præemineat pſalmodia, ſi quis ſpeciales pſalmos ſubtiliter inueſtiget, perfectam in eis formam orandi inueniet, ad diuinæ propitiationis gratiam promerendam. Vnde quaſdam orationis circun-

cunſtantias cenſui prælibandas, quibus animus præinſtructus, o-
rationis virtutem in pſalmis ipſis facilius aſſequatur. Notandum
ergo, quod orat Chriſtus, orant & angeli, orant dæmones, orant
homines, orant boni, orant mali, orant viui, orant mortui, orant
pro ſe, & orant pro alijs: ſed inter hos magna ac multa eſt diffe-
rentia.

Chriſtus enim ſiue pro ſe ſiue pro alijs oret, ſemper in omnibus Oratio Christi
exauditur. Orauit pro ſe in cruce: Pater, inquit, in manus tuas com- Lucæ.23
mendo ſpiritum meum, & ſtatim exauditus eſt, quoniam inclina-
to capite tradidit ſpiritum. Orauit pro alijs, Pater ignoſce illis, quia Ibidem.
neſciunt quid faciunt, & exauditus eſt pro omnibus, pro quibus
orauit, quemadmodum alibi dicit, Pater gratias ago tibi, quoniam Ioan.11
exaudiſti me. Ego autem ſciebam, quia ſemper me audis. Pro ſe o-
rauit & exauditus eſt. Vnde pater inquit ad ipſum, Poſtula a me & Psal.2
dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam termi-
nos terræ. Orauit pro alijs, & ſimiliter exauditus eſt: vnde cum dixiſ
ſet ad patrem, Pater ſancte, ſerua eos, quos dediſti mihi, vt ſint vnũ, Ioan.17
ſicut & nos vnum ſumus, Conſequenter ſubiunxit: Et ego clarita-
tem, quam dediſti mihi, dedi eis, vt ſint vnũ ſicut & nos. Ecce idem
orat, & idem exaudit. Orat vt homo, exaudit vt Deus. Vnde ſane
debet intelligi, quod de ſpiritu ſancto ait Apoſtolus: Ipſe ſpiritus Rom.8
poſtulat pro vobis gemitibus inenarrabilibus, quia facit nos poſtu-
lare. Sane aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum, & 1.Ioan.2
ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris, qui ſecundum Apoſtolum Hebr.7
ſemper interpellat pro nobis ad patrem, ſemper viuens ad inter-
pellandum pro nobis. Qui etiam, vt ait idem Apoſtolus, in die- Ibidem.5
bus carnis ſuæ preces ſupplicationeſque ad eum, qui poſſit eum
ſaluum facere a morte, cum clamore valido & lachrymis, offerens,
exauditus eſt pro ſua reuerentia. Nonne autem orauit, vt tranſiret
ab eo calix, quum dixit: Abba pater, ſi poſſibile eſt transfer calicem Mar.14
hunc a me? Verum & ſi non ſecundum voluntatem rationis, ſed vo Solutio.
luntatem ſenſualitatis hoc dixerit, poteſt tamen intelligi in hoc exau-
ditus, quia calix ab eo trãſiuit ad alios, quemadmodum dixerat filijs
Zebedæi: Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? Dicũt Matt.20
ei, Etiam. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis, &c. Vel potius ſi
cut orauit ſic extitit exauditus. Orauit enim non ſimpliciter, ſed con
ditionaliter, dicens: Pater ſi vis, transfer calicem hunc a me. Mi pa
ter, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte. Optabat enim vt ſi fi- Lucæ.22
eri poſſet tranſeat ab eo hora, vnde ſubiunxit: Veruntamen non ſi
cut ego volo, ſed ſicut tu: non mea voluntas fiat, ſed tua, & ſic obti-
nuit quod orauit.

Oratio angelorum Similiter orant angeli,& semper exaudiuntur a Deo. Sed pro alijs offerunt precum suffragia: pro se vero referunt gratiarum actiones. Orauit angelus dicens, Domine Deus exercituũ, quousq; tu nõ misereberis Hierusalem,& vrbium Iuda, quibus iratus es, iste iam septuagesimus annus est. Et respõdit dominus angelo verba bona, verba cõsolatoria. Reuertar, inquit, ad Hierusalem in misericordia, domus mea ædificabitur in ea, ait dominus exercituum,& perpendiculum extendetur super Hierusalem. Ipsi quoq; angeli preces fidelium offerunt Deo, sicut angelus Raphael ad Tobiam ait, Quãdo orabas cum lachrymis, ego orationem tuam obtuli domino. Et in Apocalypsi, Angelus venit & stetit coram altari, habens thuribulum aureum in manu sua,& data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium, super altare aureum, quod est ante conspectum Dei. Et ascendit fumus aromatum incensorum de orationibus sanctorum, de manu angeli coram Deo. Dicuntur enim offerre Deo angeli preces fidelium, vt ostendant se illas gratas habere: vel super illis vt diuinum beneplacitum inuestigent, quod ipsi non nũquam hominibus insinuant. Vnde angelus ad Cornelium: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in cõspectu Dei. Pro se vero gratiarum referunt actiones, quemadmodum scriptum est: Facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis, laudantium Deum & dicentium, Gloria in excelsis Deo. Et alibi, Nunc facta est salus,& virtus,& regnum Dei nostri,& potestas Christi eius, quia proiectus est accusator fratrum nostrorum,& ipsi vicerunt illum propter sanguinem agni, propterea lætamini cœli,& qui habitatis in eis.

Zach.1 | Tobi.12 | Apoc.8 | Acto.10 | Lucæ.2 | Apoc.12

Oratio dæmonũ. Dæmones pro se quidem orant, non pro alijs, sed cõtra alios,& quandoq; exaudiuntur, quandoq; nõ exaudiuntur. Exaudiuntur, vt ibi, Rogabant illum, vt permitteret illis in porcos ingredi,& permisit. Exierunt ergo ab homine dæmonia,& intrauerunt in porcos. Non exaudiuntur, vt ibi, Obmutesce immunde spiritus,& exi ab illo: qui prius voce magna clamauerat dicens, Sine, quid nobis & tibi Iesu Nazarene? Scio te, quia sis sanctus Dei. Orant quoq; cõtra alios,& quandoq; exaudiuntur, vt ibi, Mitte manum tuã & tange carnem eius,& os eius,& tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi. Dixit ergo dominus ad Satan, Ecce in manu tua est, veruntamen animam eius serua. Quandoque orant contra alios,& non exaudiuntur, vt ibi, Simon ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, ego vero rogaui pro te, vt non deficiat fides tua,& tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.

Lucæ.8 Matt.8 Mar.5 | Lucæ.4 | Iob.1.&.2 | Lucæ.22

Oratio bonorum defunctorum. Cæterum exaudiũtur boni defuncti, cum orant, tã pro se, quam pro

pro alijs. Vnde in Apocalypsi: Vidi subtus altare Dei animas inter fectorum propter verbum Dei, & clara voce dicebant: Vsquequo domine, sanctus & viuus, non iudicas, & vindicas sanguinem nostrũ de his qui habitant in terra? Et dictum est illis, vt requiescerẽt tempus adhuc modicũ, donec impleantur conserui eorũ, & fratres eorũ, qui interficiendi sunt, sicut & ipsi. Itẽ in secundo Machabeorũ: Hic est fratrum amator & populi Israel. Hic est qui multũ orat pro populo, & vniuersa ciuitate sancta, Hieremias Propheta Dei. Vidit autem ipsum extendisse dexterã, & dedisse Iudæ gladium aureũ, dicentem. Accipe sanctum gladium, munus a Deo, in quo deijcies aduersarios populi mei Israel. Quid est quod legitur: Si steterint Moyses & Samuel coram me, non erit anima mea ad populum istũ? Sed hoc per hypothesin dicitur, id est, si starẽt, quemadmodum alibi dicitur: In his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatũ est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc trans meare, id est, si vellent non possent. Apoc. 6 Mach. 15 Hier. 15 Luc. 16

Mali iam mortui orant quidem, sed non exaudiuntur, neque pro se, neq; pro alijs: Vnde diues mortuus, qui sepultus est in inferno clamabat dicens: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremũ digiti sui in aquã vt refrigeret linguã meam, quia crutior in hac flamma. Et dixit illi: Fili, recordare, quia recepisti bona in vita tua & Lazarus similiter mala: nunc autem hic cõsolatur, tu vero cruciaris. Rursus ait: Rogo ergo te pater, vt mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinq; fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Et ait illi Abraham: Habent Moysen & Prophetas, audiant illos. Oratio malorũ defunctorũ. Luc. 16

Cæterum boni viuentes, orant pro se, orant pro alijs, & contra alios: & quandoque exaudiuntur, quandoque non. Orauit pro se Petrus, qui cũ cœpisset mergi clamabat dicens: Dñe saluum me fac, exaudiriq; meruit. Quia extendẽs Iesus manum, apprehendit eum, dicens, Modicæ fidei, quare dubitasti? Orauit & Paulus tertio, vt auferret ab eo dñs stimulum carnis, & dixit illi dominus, Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Quandoque similiter orant contra alios, & pro alijs & exaudiuntur a Deo. Vnde Iacobus ait, Helias hõ erat similis nobis passibilis, & oratione orauit, vt non plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex. Rursum orauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. Interdum etiam orant pro alijs & non exaudiuntur. Vnde dictum est Hieremiæ, Noli orare pro populo isto. Propter quod ipse dicebat, Quum clamauero & rogauero exclusit orationem meam. Et Samueli, Vsque quo tu luges Saul, quũ ego proiecerim eũ? Oratio bonorum viuentium. Matt. 14 2. Cor. 12 Iac. 5 3. Reg. 17 & 18. Cap. 7. 11 & 14. Treno. 3 1. Reg. 16

Lucæ.9 Contra alios quoque orant quandoque & non exaudiuntur aliquando, sicut Iacobus & Ioannes qui dixerunt: Domine, vis dicimus vt descendat ignis de cœlo, & consumat illos? Et conuersus increpauit illos dicens: Nescitis cuius spiritus estis.

Lucæ.7 Oratio malorum viuentiũ Sic & mali viuentes quandoque exaudiuntur pro se, sicut Pharisæus, qui rogauit Iesum, vt manducaret cum illo, & ingressus domum Pharisæi discubuit. Sic & exauditus est filius prodigus, qui Lucæ.15 ait: Pater, da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit, & diuisit illis substantiam. Nam illud quod cæcus illuminatus in Euan Ioan.9 gelio ait: Scimus quia Deus peccatores non audit, tanquam falsum ab omnibus reprobatur. Tales enim exaudiũtur interdum pro alijs, sicut seniores Iudæorum, qui rogauerunt Iesum pro seruo Cen Luc.7 turionis, dicentes: Dignus est vt illi hoc præstes: diligit enim gentẽ nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis. Iesus autem ibat cum illis. Et reuersi qui missi fuerant domum, inuenerunt seruum qui lã 2.Mac.9 guerat sanum. Denique orant quandoque pro se mali, & non exaudiũtur a Deo, sicut Antiochus, de q̃ legitur: Orabat scelestus ille dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus, non solũ in hac vita, verumetiam in futura. Vnde fatuæ virgines clausa ianua Matt.25 clamabant. Dñe domine aperi nobis: Respondit illis: Amen dico vobis, nescio vos. Interdum etiam mali orantes non exaudiuntur Mala.2 pro alijs, sicut dominus quibusdam malis sacerdotibus ait: Maledicam benedictionibus vestris, id est, preces, quas pro benedicendo populo effunditis, non exaudiam, sed potius, maledicam, hoc est, quasi maledictas penitus improbabo. Vnde: Clamauerunt ad dominum, &c.

Deus non semper statim exaudit Porro, quãdoq; festinat dñs & exaudit in principio, qñq; protra Dan.9 hit & exaudit in medio, qñq; tardat & exaudit in fine. In principio precum exaudiuit Danielem: Adhuc, inquit, me loquente in oratione, ecce Gabriel vir cito volans tetigit me, tempore sacrificij vesper Esa.55 tini, & locutus est mihi: Ab exordio precum tuarum egressus est sermo. Et alibi, Adhuc te loquente dicam, assum. Distulit autẽ dominus aliquandiu exaudire aliquos fideles clamantes, Veni domi Apac.2 ne, & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israel. Quibus Propheta respondit, Si moram fecerit, expecta eum, quia veniet & non tardabit. Interdũ etiã vsq; ad finẽ exaudire prologat, sicut supius dictũ Apoc.6 est, Expectate donec impleatur numerus fratrum vestrorum. Nisi enim quędam dominus in finem aliquando differret exaudire, Psal Psal.12 Psal.44 mista non diceret, Vsquequo domine obliuisceris me in finem. Et iterum, Exurge, quare obdormis domine, exurge, & ne repellas in finem.

Debet

Debet aût oratio esse fidelis, humilis, pia, deuota, intēta, compendiosa, assidua & discreta. Et quæ talis fuerit, meretur proculdubio exaudiri. Quod aût oratio debet esse fidelis, ostendit ipsa veritas dicēs: Quicquid petieritis in oratione credētes, accipietis. Nam sine fide impossibile est placere Deo. Iustus autem ex fide viuit. Hinc Iacobus apostolus ait: Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, & dabitur ei. Postulet autem in fide, nihil hæsitans. Quę oratio exaudiri mereatur Oratio fidelis quę sit Matt. 21. Heb. 11 Abac. 2 Iacob. 1

Quod debeat esse humilis Sapiens protestatur: Oratio humiliantis se penetrat cœlos, & donec appropinquet non consolabitur, & non discedet donec altissimus aspiciat. Hinc est quod Publicanus ille ascendens in templum vt oraret, a longe stans, nolebat oculos ad cœlū leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus ꝓpitius esto mihi peccatori, secūdū sententiā veritatis descendit in domū suā iustificatus. Quia oīs q̄ se exaltat humiliabit̄, & q̄ se humiliat exaltabit̄. Oratio humilis quę sit. Eccli. 35

Quod debeat esse pia, vt petat ea quæ pertinent ad animæ salutem, dominus ait: Petite & accipietis, vt gaudium vestrum plenum sit. Quicquid enim petieritis patrem in nomine meo, id est, in nomine Christi Iesu, hoc est, in nomine saluatoris, quod videlicet pertineat ad salutem, fiet vtique vobis, si pro vobis petatis, prout petere de beatis, fiet inquam in præsenti vel in futuro. Oratio pia Ioan. 16

Quod autem debeat esse deuota, vt suauiter tāquam incensum redoleat, Psalmista demonstrat: Dirigatur, inquit, oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Hoc incensum in dignū odorem suauitatis offertur, de quo alibi legitur: Ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum in conspectu domini. Prouidendum est ergo, ne muscę morientes perdant suauitatem vnguēti, id est, ne importunæ cogitationes tollant deuotionem orationis. Psal. 140 Oratio deuota vsit Psal. 140 Apoc. 12. Eccli. 10

Quod debeat esse intenta, vt nō tā ex ore q̄ ex corde ꝓcedat, dicit scriptura: Delectare in dn̄o, & dabit tibi petitiones cordis tui. Apud me, inq̄t, oratio mea deo vitę meę. Talis fuit oratio Iosaphat, q̄, sicut legit̄ in Paral. totū se contulit ad rogandum dn̄m. Vnde Anna loq̄batur in corde suo, tantumq; labia eius mouebātur, & vox pœnitus non audiebatur, effundens animā suā in conspectu dn̄i. Scriptū est enim: Ante orationem prępara animā tuā. Expedit tamen, vt deuotionem cordis, oris pronunciatio comitetur. Quia quod facit flatus carboni hoc facit pronunciatio deuotioni. Oratio intenta. Psal. 36 Psal. 41 2. Par. 20 1. Reg. 1 Eccli. 18

Quod debeat esse cōpendiosa dn̄s ait: Orātes nolite multū loq̄, sicut ethnici: putāt enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Vnde protinus discipulos suos breuem edocuit orationem, dicēs, Sic orabitis: Pater noster qui es in cœlis. Hinc alibi legitur: Non iteres verbum in oratione tua, quoniam in multiloquio non deest peccatum Compēdiosa oratio Matt. 6 Matt. 6

tum

Lucæ.22 tum. Quid est ergo quod legitur, quod & ipse dominus factus in
Lucæ.6 agonia prolixius orabat. Et, Erat pernoctās in oratione Dei. Ve
rum non inutile multiloquium intelligitur, quando oratio est deuo
ta, sed multiloquium intelligitur, cum ex inutili prolixitate verborū
oratio tædiosa efficitur.

Assidua oratio. Quod debeat esse assidua, dicit Paulus: Sine intermissione orate
1.Thes.5 Lucæ.8 fratres. Iuxta q̄d veritas, ait. Oportet semper orare & nunq̄ deficere.
Iacobi5 Quoniam vt Iacobus ait: Multum valet deprecatio iusti assidua,
nam oratio iusti impinguat altare. Vnde & oratio sine intermissione
Acto.12 ab ecclesia pro Petro fiebat ad Deum, & fuit a carcere liberatus. Pro
Lucæ.18 pterea dominus præcepit: Petite & dabitur vobis, quærite & inue-
Lucæ.8 nietis, pulsate & aperietur vobis. Hinc est quod ille, qui pulsans per
seuerauerat, ab amico panes obtinuit, propter improbitatem eius,
quotquot habuit necessarios: & vidua, quæ iniquo iudici molesta
Ibidem. fuerat, per eum ab aduersario meruit liberari. Tantę namque virtu-
tis est orationis instantia, vt a Deo extorqueat, quod ipse expresse
Iudic.10 negauerat, sicut in libro Iudicum dicitur: Non addam vltra, vt libe
rem vos. Ite & inuocate Deos quos elegistis, ipsi vos liberent in tem
pore angustiæ. Dixeruntque filij Israel ad Deum: Peccauimus, red-
de tu nobis quicquid tibi placet, tantum nunc libera nos. Qui dolu
it super miserijs eorum, & per manum Ieptæ liberauit eos de mani-
Matt.15 bus filiorum Amon. Hinc est etiam, quod licet dominus responde
rit mulieri Chananææ: Non est bonum sumere panem filiorum &
& mittere canibus, quia tamen illa non cessauerat post ipsum & di-
scipulos suos clamare, dicens: Etiam domine, nam & catelli edunt
de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum, audire meru-
it: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.

Oratio discreta Matt.6 Quod autem debeat esse discreta, ipse Christus perhibet dicens:
Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia ad-
Ibidem. ijcientur vobis. Vnde fideles sic docuit, dicens: Adueniat regnū
tuum, fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum
quotidianum da nobis hodie. Ostendens quod discrete peten-
da sunt, Æterna quidem in præmiū. Vnde, Adueniat regnū tuum.
Spiritualia vero ad meritum. Vnde, Fiat voluntas tua. Temporalia
vero ad sustentationem. Vnde, Panem nostrum quotidianum da
nobis hodie. Discrete quoque petendum est, vt liberemur a ma-
lis præsentibus, præteritis, & futuris. De præteritis dicitur: Dimit-
te nobis debita nostra. De præsentibus: Libera nos a malo. De futu
ris: Et ne nos inducas in tentationem.

Qui taliter orat nonnunquam obtinet apud dominum, non so
lum id quod petit, sed aliud quidem & amplius. Quemadmodum
&

& Zacharias, qui cum ingressus fuisset templũ Domini,& omnis Luc.1
multitudo populi hora incensi foris oraret, audiuit ab angelo, Ne timeas Zacharia,ecce exaudita est oratio tua, & Elizabet vxor tua pariet tibi filium,& vocabis nomen eius Ioannem. Ezechias quoq; Esa.38
quum ægrotasset,& audisset Esaiam Prophetam dicentem,Dispone domui tuæ,quia morieris tu,& non viues: conuertit faciem suã ad parietem,& orauit ad dominum fletu magno, statim per eundẽ Prophetam audiuit, Hæc dicit dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationẽ tuam,& vidi lachrymas tuas. Ecce sanaui te,& addam diebus tuis quindecim annos,& de manu regis Assyriorũ eruam te,& protegam vrbem istam. Signum quoq; mirabile factũ est, vt sol reuerteretur decem gradibus in horologio, ad petitionẽ ipsius, quemadmodũ ad petitionẽ Iosue, sol vnius diei spatio in medio cœli stetit. Sic & Salomon audiuit a dño, Quia postulasti verbum 2.Para.1
hoc,& non postulasti tibi diuitias,nec dies multos,aut animas inimicorum tuorum,sed postulasti tibi sapientiam ad faciendũ iudiciũ, ecce feci tibi secũdum sermones tuos,& dedi tibi cor sapiens & intelligens,in tantũ,vt nullus ante te tui similis fuerit,nec post te surrecturus sit. Sed & hęc quę non postulasti dedi tibi,diuitias scilicet & gloriam,vt nemo fuerit tui similis in regibus cunctis retro diebus.

Preces aũt indignæ sunt aliquando propter personã, aliqñ propter causam,aliqñ propter intentionẽ,aliqñ propter modũ, aliquando propter ordinem,aliquando propter finem. Propter personã indignæ sunt preces, sicut dominus ait per Esaiam: Cũ multiplicaueritis orationem,non exaudiam, manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Nec tantum propter personam eius qui orat: verum etiam propter personã illius,pro quo oratur,iuxta quod dominus præcepit Hieremiæ, Noli orare pro populo isto. Propter causam indignæ sunt preces,iuxta quod Apostolus Iacobus ait: Petitis & non accipitis,eo quod male petatis, vt videlicet in concupiscentijs vestris insumatis. Adulteri, nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? De tali oratione dicitur: Quum iudicatur exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum. Propter intentionem indignæ sunt preces,quales erant illius, qui dixit ad dominum. Magister, dic fratri meo,vt diuidat mecum hęreditatem. At ille dixit: Homo,quis me constituit iudicem ac diuisorem super vos? Dixitque ad illos: Videte & cauete ab omni auaritia. Propter modum indignæ sunt preces,quales erant Simonis Petri, qui cũ audisset, q̃d Christus pati & occidi deberet, imprudenter & carnaliter sapiẽs ait illi: Absit a te dñe,nõ erit tibi hoc. Vnde audire ꝓmeruit: Vade post me satana,qa nõ sapis ea q̃ sunt Dei. Sic & Helias quũ pete

[Margin notes: Preces indignitas. — Propter personam. Esa.1 — Hie.7 — Propter causam. Iaco.4 — Psal.108 — Propter intentionem. — Luc.12 — Propter modum. — Mat.16]

peteret animę suæ vt moreretur, propter modum indigne petiuit, quia preproperè ante tempus mori voluit, vnde non exaudiri meruit. Propter ordinem indignæ sunt preces, quales fuerunt filiorum Zebedæi, qui per matrem submissam petierunt præmium ante meritum, & ante pugnam coronam. Nam quum illa dixisset:

Matt. 20 Dic, vt sedeant hi duo filij mei vnus ad dextram & alius ad sinistrā tuam, in regnō tuo, respondit illis Iesus: Potestis bibere calicem quē ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus. Ait illis: Calicem quidē meum bibetis: sedere autem ad dextram meam vel sinistram non est me ū dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo. Quoniā, vt Apostolus ait, Nemo coronabitur, nisi qui legitime certauerit.

2. Timo. 2 Propter finem indignæ sunt preces illæ, quas dominus reprobat dicens: Quum oratis, non oretis sicut hypocritæ, qui amant primos recubitus in synagogis, & in angulis platearum stantes orant,

Matt. 6 vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem quum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio in abscōdito ora patrem tuum, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

Quę orationem impediant. Denique, principaliter tria sunt inter cætera, quæ orationem ad Deum transire non sinunt, videlicet, sartago, murus & nubes. Hoc est, concupiscentia carnis, id est, luxuria, in qua velut sartagine caro frigitur. Concupiscentia oculorum, id est, cupiditas, in qua opes velut lapides in muro congeruntur. Et superbia vitæ, id est, iactantia, quæ velut nubes sine aqua circumfertur a ventis. De quibus Ioan-

1. Ioan. 2 nes Apostolus ait, Quicquid est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. De tali sartagine

Ezech. 4 legitur, Et tu fili hominis, sume tibi sartaginem ferream, & pones eā

Psal. 17 inter te & ciuitatem, & obfirmabis faciem tuam ad eam. De hoc muro dicitur, In te eripiar a tentatione, & in Deo meo transgrediar murum. Et de hac nube legitur, Opposuisti tibi nubem, ne pertran-

Threno. 3 seat oratio tua. Vel potius, Sartago ferrea est, mētis duritia, Murus fictilis, iniquitatis defensio, & Nubes obscuram, entis caligo. Quę proculdubio non permittunt orationem ad aures domini peruenire

Quot modis oret. 1. Cor. 4 Cæterum, oratur corde, oratur ore, oratur opere. De oratione cordis dicit Apostolus, Orabo spiritu, orabo & mente, psallam spiritu, psallam & mente. De oratione oris inquit Psalmographus. Ad ipsum ore meo clamaui, & exultaui sub lingua mea. De oratione operis Sapiens protestatur, Absconde eleemosynam in sinu pauperis, & ipsa orabit pro te, quia non desinit orare, qui non desinit benefacere.

Item

Item quidam iacendo orant, quidam sedendo, & quidam stando. Iacens orauit Dauid, quando deprecatus est pro paruulo dominum, & ingressus seorsum iacuit super terram. Similiter & Ezechias, qui iacens in lecto conuertit faciem ad parietem & orauit ad dominum. Qui ait illi: Audiui orationem tuam & vidi lachrymas tuas, & ecce sanaui te. Sedens autem Moyses super lapidem, quē Aaron & Hur supposuerant ei, orabat quando Iosue Amalech superauit. Helias etiam, quum sederet subter vnam iuniperum, orauit dominum, & petiuit animæ suæ, vt moreretur. Stans autem a longe publicanus orabat, nec audebat oculos ad cœlū leuare. Iudith quoque stans ante lectum Holofernis orabat dominum, vt confortaret eam. Rursum quidam orant oculis ac manibus eleuatis in cœlum, quidam genibus & capite deflexis in terram: quidam corpore curuati, & quidam omnino prostrati. Eleuatis in cœlum oculis Christus orauit, quando Lazarum suscitauit. Et quando dixit: Pater, clarifica filium tuum. Expansis manibus orauit Moyses, quando Iosue Amalech superauit. Vnde Propheta ait: Leuemus corda nostra cum manibus ad dominum in cœlis. Flexis genibus orabat Apostolus, qui dicebat, Flecto genua mea ad Deum, & patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Et Helias in vertice Carmeli pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua, orans dominum, vt daret pluuiam super faciem terræ, & facta est pluuia grandis. Incuruatus est Helisæus & orauit, quando incuruauit se super puerum, & orauit dominum, & calefacta est caro pueri. Helias etiam expandit se super puerum & mensus est dicens: Domine Deus meus, reuertatur oro anima pueri huius in viscera eius: & audiuit dominus vocem Heliæ. Prostrati autem orauerunt vigintiquatuor seniores, qui ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas aureas, & phialas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum. Et omnes angeli stabant in circuitu throni vigintiquatuor seniorum & animalium, & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerūt Deum. In his qui iacētes orant, humilitatis notatur affectus, ad quem pręcipue recordatio humanæ conditionis inuitat. Hinc ille dixit: Memento quęso quod sicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me. In his qui sedentes orant, contemplationis ocium designatur, de quo legitur, quod cum dominus dedisset Dauid requiem ab omnibus inimicis suis, ingressus sedit coram domino & ait: Quis ego sum domine Deus meus, & quæ domus mea, quia deduxisti me vsq; huc? Tu reuelasti auriculam serui tui dicens: Domum ædificabo tibi, propterea inuenit seruus tuus cor suum, vt te oraret hac oratione. Nam & si ho-

Marginal notes: Gestus orantium. 2. Reg. 12 — Esa. 38 — Exo. 17 — 3. Reg. 19 — Lucæ. 18 — Iudit. 13 — Ioan. 11 — Exo. 17 — Eph. 3 — 3. Reg. 18 — 4. Reg. 4 — 3. Reg. 17 — Apoc. 5 — Iob. 10 — 2. Reg. 7

mo in oratione deuota loquatur Deo, nihilo minus tamē in ipsa pariter & ex ipsa contemplationis degustat dulcedinem, dum Deum quasi præsentem deuotus intuetur orator. In his autem qui stantes orant, desiderium patriæ cœlestis designatur, ad quod maxime

psal.121 spes supernæ promissionis inducit. Propter quod ille dixit, Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum domini ibimus. Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. Hi denicp qui flexis genibus, sed expansis manibus & oculis eleuatis orant, illam sequun

Cant.1 tur quæ dicit in Canticis, Trahe me post te. Curremus in odore vnguentorum tuorum.

De vicib' & horis orandi Porro, secundum exempla veterum ter aut septies in die est orandum. Nam Daniel ingressus domum suam, & fenestris apertis,

Danie.6 in cœnaculo suo contra Hierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua & orabat, confitebaturcp coram domino Deo suo, si-

Psal.54 cut & antea facere consueuerat. Vnde & Psalmista, Vespere & mane & meridie, narrabo & annunciabo, & exaudiet vocem meam.

Psal.118 Idem quocp dixit de se: Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitiæ tuæ. Quem numerum etiam nunc Ecclesia in horis Canonicis obseruat. Ter in die, propter fidem indiuiduæ Trinitatis, & septies inter diem & noctem, propter dona spiritus septiformis, qui orantes in fide per dona gratiæ illuminat & illustrat. Verum secundum testimonia scripturarum, ter est orandum de nocte, in principio, in medio & in fine. De principio nancp dicit propheta, Consur

Threno.2 ge, lauda de nocte in principio vigiliarum tuarum, effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum domini Dei tui. De medio dicit

Psal.118 Psalmista, Media nocte surgebam ad confitendū tibi. De fine pro-

Threno.3 pheta dixit: Surge diluculo, multa est fides tua. Et Psalmographus

psal.87 ait, Mane oratio mea præueniet ad te. Vt sic fidelis anima in oratione pernoctet, contra tentationes principum tenebrarum, iuxta quod

Matt.26 dominus præcipit, Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Omnibus autem orandi horis præfertur diluculum, de quo Psalmista

psal.26 dicebat: Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Et Sapiens protesta-

Eccli.39 tur: Iustus cor suum tradet ad vigilandum diluculo, ad dominum qui fecit illum, & in conspectu altissimi deprecabitur. In qua ho-

Gene.32 ra Iacob, qui tota nocte luctatus fuerat cum angelo, meruit benedici.

Loc' orādi. Licet autem in omni loco possit fidelis orare, competentius tamen in templo, in alto, & in occulto. Nam de templo dominus ait:

Matt. 21 3.Reg.8 Domus mea domus orationis vocabitur. Et Salomon: Cum venerit ergo & orauerit in loco isto, tu exaudies in cœlo domine, in firmamento habitaculi tui, & facies omnia pro quibus inuocauerit te. In

te. In altum autem Iesus consueuit ascendere ad orationem, de quo legitur, quod ascendit in montem solus orare. Ideoque locum ado- Matt.14
randum commendat occultum. Tu autem, inquit, cum orabis, in- Matt.6
tra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscon dito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Nam & Christus de loco adorationis a muliere Samaritana interrogatus, Ioan.4
respondit: Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in mon te hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem, sed veri adorato- res adorabunt patrem in spiritu & veritate. Sic reprobans & Sama ritanorum errorem, qui dicebant non esse locum adorationis nisi in Gararym: & Iudæorum, qui asserebant non esse locum orandi De- um, nisi in Hierusalem. Specialiter tamen Deus in templo est ado- randus, secundum illud: Adorate dominum in aula sancta eius. Spe Psal.121
cialiter quoque ad Orientem, sicut legitur: Ad ortum lucis oportet Sap.18
adorare, vt nobis adorantibus dominum, oriatur lux iustitiæ vera, Ioan.1
quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Assistunt enim in sacris basilicis angeli Dei fidelibus adorantibus, vt deuotas eorum orationes offerant Deo, secundum illud: Psal.137

In conspectu angelorum psallam tibi Deus meus,
adorabo ad templum sanctum tuum,
& confitebor nomini
tuo.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. IN SEPTEM PSALMOS POENITENTIALES COMMENTARIA.

TITVLVS PRIMI PSALMI poenitentialis talis est:

In finem psalmus Dauid pro octaua.

Tituli huius explicatio.

VM omne tẽpus, septem dierum repetitione decurrat, per octauam intelligit dies vltima, resurrectionis videlicet & iudicij, præsignata per diem circuncisionis octauum. Qui alia quoq; ratione censetur octauus, q̃d scilicet post septẽ huius seculi ætates, succedet octaua quiescentium * cum sexta militantium concurrente, quę in primo incepit aduentu, & vsq; ad vltimum perdurabit. Ideo etiam per octauam dies iudicij designatur, qa post duas vitas, per septenarium designatas, succedet. Sicut enim duæ sunt hominis partes, exterior scilicet, quæ est corpus, & interior, quæ est spiritus: ita duę sunt eius vitę, vna corporalis, qua corpus viuit, & alia spiritualis, qua anima viuit ex Deo. Hę duæ vitę per septenariũ designãtur, propter duas partes ipsius, quaternariũ, q refertur ad corpus, propter quatuor elemẽta, videlicet terram, ignem, aerem & aquã, ex quibus componitur ipsum corpus, & ternarium, qui refert ad spiritum, propter tres partes ipsius, videlicet rationabilem, irascibilem & concupiscibilem, in quibus spiritus ipse subsistit: cum & in corpore hominis quatuor sint humores, qui secundũ quatuor anni tempora disponũtur, & in spiritu tres proprietates existãt, per quas assimilatur indiuiduæ Trinitati. Post has itaq; duas vitas, tanquam octaua post septenarium, dies iudicij subsequetur, in qua iustus iudex vnicuique pro meritis respondebit. Vñ timens peccator poenitens clamat & orat: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me.

Sensus itaque tituli talis est: Psalmus iste dirigens nos in finem, id est, Christum, qui est fidelium consummatio, in præsenti quidem seculo ad iustitiam, & in futuro seculo ad coronam, attribuitur Dauid, id est, homini poenitenti de suis peccatis, in cuius persona Dauid loqtur in hoc Psalmo. Psalmus, inquã, compositus pro octaua, id est, metu iudicij, quod in octaua resurrectiõis agetur. In quo videlicet psalmo est deprecatiua confessio, quoniam in eo culpa conceditur, & venia postulatur. Quæ licet apud iudices seculares sententiam condemnationis inducat, apud Deum tamen absolutionis sententiam promeretur.

PSAL-

PSALMI PRIMI POENItentialis Elucidatio.

Furore tuo.
iratus.

Omine ne in*ira tua arguas me, neq; in *furore tuo corripias me.

Psalmus iste secundum translationem, quam Romana tenet Ecclesia, cōtinet nouem versus, per quos pœnitens gradatim ascendit ad nouē ordines angelorum: quia maius est gaudium angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, quā super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. (Lucæ.15) Quamuis & numerus decem versuum, quos iuxta aliam translationem habere dinoscitur, bene congruat rationi, quoniam homo qui cecidit per offensam, resurgit per pœnitentiam, vt per eum ordo decimus restauretur. Merito etiam iste Psalmus tres habet ternarios, qa pœnitentia tres debet habere partes. (Partes pœnitentiæ tres.) Contritionem in corde, cōfessionem in ore, & satisfactionem in opere: quālibet autem ternario subdistinctam: quoniā in contritione debet habere pœnitens timorem de pœna, dolorem de culpa, & amorem de gratia. In confessione debet exprimere veritatem de facto, de numero, de modo. In satisfactione, debet orationem dirigere ad Deum, eleemosynam ad proximum, ieiunium ad seipsum. Nouem quoq; versus sunt in hoc Psalmo, propter nouem diuersitates peccatorū, (Nouē peccatorum diuersitates) de quibus pœnitens debet dolere, videlicet propter originale peccatum, mortale, & veniale. Hæc sunt: Serpens, mulier, & vir. Serpens, id est, concupiscentia suggerit originaliter, Mulier, id est, delectatio comedit venialiter, Vir, id est, ratio consentit mortaliter. Item peccatum cogitationis, locutionis, operis. Cogitationis in corde, locutionis in ore, operationis in consuetudine. Hæc est mors in domo, mors in porta, mors in sepulchro. (Lucæ.7. Matt.9 Ioann.11) Rursum peccatum fragilitatis, simplicitatis, malignitatis. Fragilitatis, per impotentiam, simplicitatis, per ignorantiam, & malignitatis, per inuidentiam. Hoc est, peccatum in patrem, in filium, & in spiritum sanctum. In primo ternario, pœnitens timet & orat. In medio gemit & plorat. In vltimo gaudet & optat. Timet & orat, pro amouēda duplici pœna, pro curanda duplici plaga, & pro tollenda duplici mora. Pro pœna perpetua & transitoria, quod ostendit in primo versu dicens: Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Ac si dixisset apertius: Ne arguas me in ira, condemnando in futuro, neq; corripias in furore, puniēdo me in præsenti, Pro plaga corporali & spirituali, quod ostendit in secundo versu dicens: Sana me domine, quia conturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est valde. Ac si dixisset apertius: Sana me ab ægritudine corporali, quoniam conturbata sunt ossa mea, Ab ægritudine spirituali, quoniam anima turbata est valde: pro mora miseriam auferendi & gloriam conferendi, quod ostendit in tertio versu dicēdo: Et tu domine vsquequo? Conuertere domine & eripe animam meam, saluum me fac propter misericordiam tuā. Ac si dixisset apertius: Et tu domine vsquequo? differs sanare: quasi dicat, ne moreris, sed eripe animam meam à præsenti miseria. Itemque: Conuertere domine, quasi dicat, ne moreris, sed saluā me fac in futura gloria.

Audisti quō pœnitēs in primo ternario timet & orat, audi quō in secūdo ternario gemit & plorat. Laboraui, inquit, in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Gemit & plorat propter mentis obliuionem, & propter laudis suppressionem. Propter obliuionem mētis, q̄ reprobis est in morte, & propter suppressionē laudis, quę dānatis est in inferno. De qbus in quarto versu p̄mittit dicens: Q̄m nō est in morte qui memor sit tui, in inferno aūt quis cōfitebitur tibi: Ac si dixisset aptius: Ideo laboraui in gemitu meo, q̄m non est in morte .i. in mortali pc̄tō, qui memor sit tui, hoc est, qui meminerit legis tuę, quā præuaricādo contēnit: & ideo lauabo per singulas noctes lectū meum, q̄m in inferno .i. in baratro desperationis, qs cōfitebitur tibi?

bi? quasi dicat, nullus omino, qm̄ de tua pietate diffidit. Vel in morte .i. in statu pctōris iam mortui, nō est q sit memor tui ad salutem. In inferno autem .i. in loco gehennalis supplicij, quis cōfitebitur tibi: quasi dicat: Nullus ad laudem. Item gemit & plorat, propter turbatum iudiciū discernendi, & propter inueteratum exercitium offendendi, de quibus in sexto versu subiungit: Turbatus est præ ira oculus meus, inueteraui inter omnes inimicos meos. Ac si dixisset apertius: Oculus meus, videlicet intellectus, turbatus est, id est, obscuratus p̄ ira, quæ impedit rationem. Et inueteraui, præ lōga peccandi consuetudine, inter omnes inimicos meos, id est, vitia & peccata, quæ sunt mihi inimica.

Audisti quō pœnitēs in secūdo ternario gemit & plorat, audi quō in tertio gaudet & optat. Gaudet q̄d sit exauditus in tribus, vz in fletibus, in orationib. in p̄cibus. In fletibus, p pœna tollēda, in orationibus, p culpa delēda, in p̄cibus, p gratia cōferēda. De fletibus exauditis p̄mittit: Exaudiuit dn̄s vocem fletus mei. De precibus receptis adiungit: Exaudiuit dominus deprecationem meam. De orationibus admissis supponit: Dominus orationem meā assumpsit. Optat inimicis ex charitate compūctionis dolorem, cōfessionis erubescentiā & pudorem, & satisfactionis laborem. Dolorem compunctionis cum dixit: Conturbentur, pudorem confessionis cum ait: Erubescāt, satisfactionis laborem, vbi dicit: Conuertantur, & hoc valde velociter, vt protinus liberentur.

Sex vero petitiones facit pœnitens in hoc Psalmo, duas ex timore pœnæ, præsentis videlicet & futuræ, de quibus ait: Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Item duas præ dolore culpæ, corporalis videlicet & spiritualis, de qbus addit: Miserere mei domine q̄niam infirmus sum, sana me dn̄e, q̄niam conturbata sunt oīa ossa mea. Et anima mea turbata ē valde, sed tu domine vsquequo: Rursus duas pṛ amore gratiæ, liberantis videlicet, & saluantis, de quibus subiungit: Conuertere domine & eripe animam meam, saluū me fac propter misericordiā tuā. In quibus tres timores notant, Seruilis, initialis, & filialis. Singulis autē petitionibus singulas reddit causas: Ne, inquit, arguas me in ira tua, qa nō est in morte qui memor sit tui. Neq; in furore tuo corripias me, qm̄ in inferno qs confitebit tibi: Rursus: Miserere mei dn̄e, quoniam laboraui in gemitu meo. Sana me dn̄e, qm̄ lauabo per singulas noctes lectū meū, & lachrymis meis stratum meū rigabo. Item, Conuertere domine & eripe animā meam, quia conturbatus est pṛ ira oculus meus. Saluum me fac propter misericordiam tuā, quoniam inueteraui inter omnes inimicos meos. Nec tamen despero miserabiliter, sed spero misericorditer, dicens: Discedite à me oēs qui operamini iniquitatem. Ostenditq; pœnitens se in illis petitiōibus exauditum. In primis, quoniam exaudiuit dominus pater vocem fletus mei. Et in secundis, quoniam exaudiuit dominus filius deprecatiōem meam. In tertijs autem, quia dominus spiritus sanctus orationem meam assumpsit. Erubescant igitur & conturbentur vehemēter omnes inimici mei, conuertantur & erubescant valde velociter. Triplex timor

Vt autem pœnitens facilius obtineat quod implorat, captat beneuolentiam. Primo à persona iudicis, per eius potentiam, vbi dicit: Domine ne in ira tua arguas me, & per ipsius misericordiam, vbi dicit: Saluum me fac propter misericordiam tuam. Secundo à re ipsa, quia infirmitatem habet in carne, de qua dicit: Conturbata sunt ossa mea, & infirmitatem habet in mente, de qua ait: Anima mea turbata est valde. Tertio, ab opportunitate temporis, vnde ait: Quoniam non est in morte qui memor sit tui, & ab opportunitate loci, vbi addit: In inferno autem quis cōfitebitur tibi: Quarto, à propria persona, propter interiorem deuotionem, cum ait: Laboraui in gemitu meo, Propter carnis mortificationem, cum addit: Lauabo per singulas noctes lectum meum, & lachrymis meis stratum meum rigabo, Propter cordis turbationem, vnde supponit: Turbatus est in ira oculus meus, Propter separationē malorum, vnde: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, Et propter inimicorum dilectionem, vnde: Captatio beneuolētię

Con-

Conturbentur omnes inimici mei, convertantur & erubescant valde velociter. Item Psalmus incipit à timore, quoniam initium sapientię timor domini. De finit autem in charitate, quoniam finis præcepti charitas. Ex timore nanque pœnitens petit à domino in principio ne arguat illum in ira, neque corripiat illum in furore. Ex charitate vero inimicis suis optat in fine, vt erubescant, conturbētur, & conuertantur. Et hic est finis omnis consummationis, sicut in alio Psalmo legitur, videlicet charitatis, quod mandatum latum nimis, quoniam ad inimicos extenditur, iuxta quod dominus præcepit: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Recte ergo timor incipit & charitas perficit: quia perfecta charitas foras mittit timorem. Incipit ergo à timore & definit in amore. Incipit à tristitia & definit in lætitia. Dicit ergo:

Eccl. 1
1. Tim. 1
Psal. 118
Luc. 6
1. Ioan. 4

Dñe ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Acsi diceret: Tu es Deus meus, iudex meus, medicus meus, dux meus, defensor meus, saluator meus. Quia tu es Deus meus, ideo formido te dicens: Domine ne in furoro tuo arguas me. Quia tu es iudex meus, supplico à te: Sana me domine quoniā conturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est valde. Quia tu es dux meus, ideo desidero te sequi dicens: Cōuertere domine. Quia tu es defensor meus, ideo auxilium à te postulo dicens: Eripe animam meam. Quia tu es saluator meus, ideo salutem flagito dicens: Saluum me fac propter misericordiam tuam. Tu ergo domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Dic mihi o peccator, qui indulgentiam desideras promereri, qua ratione pręsumis profiteri in ipso Deo iram & furorem esse, dicendo: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me: quum non ad misericordiam, sed ad iram, nec ad benignitatem, sed ad furorem soleat prouocari, qui audit se iracundum censeri autem etiam furibundum: quoniam hoc videtur non ad gloriam, sed ad iniuriam, non ad laudem, sed ad vituperium redundare. Diceres saltem: Ne arguas me in ira, neque in furore corripias, vt ad maiorem expressionem non adderes, in tua videlicet, vel in tuo: quia minus forsan horrescere intellectus, & magis sustineret auditus, si hoc diceres absque illo. Quis enim nunc vere fidelis æquanimiter ferat & patienter auscultet, furorem & iram domino suo asscribi, maxime, quem mitissimum & benignissimum esse nouit? Præterea quum petas alibi ab illo: In veritate tua exaudi me, in tua iustitia, & hic dicas: Ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me, profecto videris innuere, quod eius ira excedat iustitiam, & furor exuperet veritatem, quod nefas est sentire de illo, qui iudicat orbem terræ in iustitia & populos in æquitate. Quumque scriptura de illo testetur: Tu autem Domine virtutum cum tranquillitate iudicas, tu quis es qui audeas ei dicere: Domine ne in furore tuo arguas? Cur, inquit, obiectionibus me fatigas & quæstionibus artas, cum tantus sit metus de pœna, tantus sit mœror de culpa, vt inter timoris & doloris angustias, quasi mente confusus, vix valeam respondere? Nam ex abundantia cordis os loquitur, & idcirco illa egrediuntur de ore, quæ geruntur in corde, vnde verba mea timore sunt plena & dolore. Quæso tamen ne arguas peccatorem, neque corripias pœnitētem, quod talibus verbis fatur de Deo, quum ipse Deus talibus verbis loquatur de se per Ezechielem Prophetam, dicendo: Ecce, inquit ad terram Israel, de propinquo effundam iram meam super te, & complebo furorem meum in te. Quur ergo dubitet homo loqui de Deo, quod loquitur ipse Deus de se, quum ab illo didicerit quid de ipso loquatur? Verum ad loquendum de creatore verba hæc transsumit homo de creaturis, quoniā idonea verba non habet quibus secundū proprietatē suam loquatur de Deo: & ideo peregrina verba mendicat, vt scilicet per quandam similitudinē loq̃tur de illo. In creaturis siquidē ira, est furor animi, de interioribus ad exteriora prorūpens, quū q̃s ob illatam iniuriā preco gitatā vindictā desiderat adimplere. Fu-

Psal. 142
Psal. 97
Sapien. 12
Luc. 6

ror autem est vehemēs commotio indignantis, quū gestit aduersus aliū effundere totā irā. Interdum vero vnum accipitur pro altero, sicut hic secundū vnam translationē habetur: Dñe ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Secundū alteram dicitur: Dñe ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Quoniam ex Græco furor idem est quod ira, vnde vtrunq; legitur in scripturis, & ira furoris, & furor iræ.

Ira & furor quomodo tribuantur deo

Porro dicēdo furorē & irā de Deo, non significo affectū alicuius turbationis in eo, de q̄ nō possunt ista, nisi diuinā essentiā pdicare: sed cōsignifico effectū vehementis turbationis in homine, in quē merito peccatorū suorū talia exercētur. Dicit ergo pœnitens: Dñe, qui omnia potes, cui nihil omnino resistit, ne arguas me in ira tua. i. ne me iudices, & cōuincas ad instar irati, qui ob illatā iniuriam pcogitatam vindictam nititur exercere. Neq; corripias me in furore tuo. i. ne me punias, & flagelles, more furētis, q vehementi indignatione cōmotus conatur effundere totā irā: quia si secundū exigētiam meritorū meorū velles agere recme cum, profecto nō possem subsistere ante faciem iræ tuæ, nec impetū sustinere furoris tui, quum tā multa & magna, enormia & grauia sint peccata, scelera, delicta & crimina mea, quibus ego ingratus, & iram merui & furorem, q̄ non esset pœna sufficiens, aut vindicta cōdigna, etiā si ignis de cœlo descendēs me totū consumeret, vel terra os suum aperiēs, deglutiret me viuū. Volo tñ & cupio, opto & deposco, vt in psenti me arguas & corripias in spiritu lenitatis, quia pater filium

Apoc. 3

quem diligit corripit, & tu quē amas arguis & castigas: ne in futuro tu dñe, q potes & corpus & animā perdere in gehennam, arguas me in ira tua, quantum ad condemnationis sententiam: neque corripias me in furore, quantum ad perditionis gehennam, ne videlicet arguas me in iudicio, & corripias in inferno. Ne quis autem intelligat de iudicio sal-

Mat. 25

uationis, adiungo, in ira tua, quoniam idem ipse iudex & aduocatus, accusator & testis, contra reprobos allegabit: Esuriui & non dedistis mihi manducare, sitiui, & non dedistis mihi bibere, hospes eram, & non collegistis me, nudus, & non operuistis me, infirmus, & in carcere, & non visitastis me. Tunc respondebunt ei impij dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmū, aut in carcere, & non ministrauimus tibi? Tunc respondebit illis dicens: Amen dico vobis, quamdiu non fecistis vni ex minimis meis, nec mihi fecistis. Neque corripias me, id est, punias in inferno. Sed si quis intelligat pœnam leuem Mat. 25 & transitoriam, adiungo: In furore tuo, id est, in igne inextinguibili & æterno, de quo terribiliter intonabit: Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Re vera dies Sophon. 1 illa dies iræ, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies turbinis & caliginis, dies furoris & terroris. In quo si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Quia Esa. 57 ergo horrendum est nimis in manus Dei viuentis incidere, idcirco clamo tre Heb. 10 mēs & dolēs: Domine ne in furore tuo corripias me, neq; in ira tua arguas me. Certe si cum omni tranquillitate me argueres in iudicio, non possem liberari: quia si innocentem me ostenderem, pra uum me esse comprobares, quanto minus liberari valerem, si argueres me in ira tua? Ergo ne intres in iudicium cum Psal. 142 seruo tuo, quia non iustificabit in conspectu tuo omnis viuens.

Irascitur pater, dominus, iudex

Sane irascitur pater, irascitur dominus, & irascitur iudex. Pater irascitur filio, vt illum corrigat & emendet. Dominus irascitur seruo, vt illum puniat & flagellet. Iudex irascitur reo, vt illum reprobet & condemnet. Primam iram postulo adhiberi, secundam postulo mitigari, tertiam postulo penitus auerti. De prima legitur: Iratus est, & mi- Psal. 59 sertus est nobis. * Grauis est ira Dei, taliter non irasci. Propter quod ait: Zelus Ezech. 16 meus recessit à te, vltra iam non irascar tibi. De secunda legitur: Mitigasti Psal. 84 oēm iram tuā, auertisti ab ira indignationis tuæ. Nā cū iratus fueris, misericordię recordaberis. De tertia scribit: Exar Psal. 21 sit ignis ab ira tua, & ardebit vsq; ad inferna deorsum. Ergo auerte irā tuā à nobis, vt non in æternum irascaris nobis.

Tri-

Triplex ira hominis
Triplex est autem ira hominis, natura-
lis, venialis, & criminalis. De prima dici
Psal. 4 tur: Irascimini & nolite peccare. Hanc i-
Ali.piam. ram habe, si * piĳ patris iram tibi adhibe
Ephe. 4 ri desideras. De secunda legitur: Sol nõ
occidat super iracundiam vestram. Hãc
iram tempera, si iustam irã Domini cir-
Iacob. 1 ca te desideras mitigari. De tertia ve-
ro scribitur: Ira viri iustitiam Dei nõ
operatur. Hanc iram prorsus euita, si se-
Matt. 5 verã iudicis iram à te desideras prorsus
auerti. Omnis enim qui irascitur fra-
Psal. 57 tri suo, reus erit iudicio. Ira, inqt, illis se-
cundũ similitudinem serpentis, & furor
aspidis insanabilis. Hanc irã & hũc furo
rẽ omnino declina, si furorẽ & iram dñi
desideras declinare. Dicas ergo:

Miserere mei domine, quoniam
nifirmus sum, sana me domine,
quoniam conturbata sunt om-
nia ossa mea.

Et anima mea turbata est valde,
& tu domine vsquequo?

Redde singula singulis. Ne arguas
me in ira, sed miserere mei, q̃niam infir-
mus sum corpore, vnde cõturbata sunt
oĩa ossa mea. Ne corripias me in furore
tuo, sed sana me, qm̃ infirmus sum men
te, vñ anima mea turbata est valde. Ma-
gna quidem est infirmitas corporis, q̃ni
am turbata sunt omnia ossa mea: sed ma
ior est infirmitas mentis, q̃niam anima
mea turbata est valde. Illa enim est pœ
na, de q̃ dicit Apostolus: Vino modice
1.Tim. 5 vtere, ppter frequẽtes infirmitates tuas.
Hęc autẽ est culpa, de q̃ dicit Psalmista:
Psal. 41 Qui tribulãt me inimici mei, ipsi infir-
mati sunt & ceciderunt. Ergo miserere
mei dñe, q̃niam infirmus sum. Nõ vt is
2.Cor. 3 qui dicebat: Quũ infirmor tunc potens
sum: q̃niam infirmi accincti sunt robo-
re, Nec vt illa etiã quę aiebat: Fulcite me
Cant. 2 floribus, stipate me malis, quia amore lã
gueo: quoniam talis infirmitas est pcul
dubio salutaris, Sed nec sum infirmus
Psal. 106 vt illi, de quibus dicitur: Infirmabunt
& peribunt à faciæ tua, quoniam infir-
mati sunt & non fuit qui adiuuaret, Nec
etiã infirmus sum vt illi, de qbus legit:

Tradidit illos Deus in passiones igno- Rom. 1
miniæ, vt faciant ea quæ non conueni-
unt: quia talis infirmitas proculdubio
est lethalis. Sed ex illis me esse confite-
or, de quibus dicitur: Multiplicatæ Psal. 15
sunt infirmitas eorum, postea accelera-
uerunt. Ex his quoque, de quibus
scribitur: Conscientia eorum quum
sit infirma, polluitur. Ecce enim accele-
ro clamans: Sana me domine, quoni-
am conturbata sunt ossa mea. Non tua
quidem, quoniam scriptum: Os enim Exo. 12
nõ comminuetis ex eo, siue, os illius nõ
cõfringetis. Habes enim os diuinitatis, Psal. 101
de quo tu dicis: Adhæsit os meum car-
ni meæ. Habes & os humanitatis, de Gen. 2
quo dicit Ecclesia: Hoc nunc os ex os
sibus meis & caro de carne mea. Sed
nec de illis ossibus dico, de quibus in-
quis in Psalmo: Sicut aqua effusus sum Psal. 21
& dispersa sunt omnia ossa mea. Et Ec
clesia dicit in Threnis: De excelso misit Threno 1
ignẽ in ossibus meis. Neq; de ossibus di-
co, quæ magis sunt turbantia q̃ turbata:
Ossa, inquit, eius sicut fistulæ æris, & pu Iob 40
tredo in ossibus eius. Ossa eius plena Iob 21
sunt adipe & medullis, ossa eius irrigan
tur. Sed de ossibus meis dico, quoniam
conturbata sunt ossa mea, id est, virtutes Ossa quid.
& vires animæ meæ. Sed illæ per vitia
externa turbantur. Iuxta quod dicitur: Psal. 52
Dominus exturbauit ossa eorum, qui
hominibus placẽt, confusi sunt q̃niam
Deus spreuit eos. Ista vero per vitia con
turbãtur. Iuxta q̃d dicit: Ossa mea arue-
rũt p̃ caumate, vel sicut in frixorio cõfri
xa sunt. Ergo sana & custodi oĩa ossa Psal. 101
mea, vt vnũ ex eis nõ cõteratur, vt timor
tuus sit ossiũ irrigatio. Spiritualis ergo
lãguor est culpa, & corporalis est pœna,
quę tñ cõtingit frequẽter ex culpa, iuxta
q̃d veritas ait homini, q habebat in infir Ioan. 5
mitate sua triginta & octo annos: Ecce
sanus factus es, iã noli peccare, ne deteri 1.Cor. 11
us aliqd tibi cõtingat. Et Apostolus ait:
Qui mãducat & bibit indigne, iudiciũ si
bi mãducat & bibit, non diiudicans cor
pus domini. Ideo iacent inter vos mul-
ti infirmi & imbecilles & dormiunt
multi. Saluberrimum ergo est consili-
um, vt qui indiget corporali medela, spi
ritualiũ prius exigat & accipiat medici-
nã, quatenus cessante causa, cesset & effe-
ctus.

Corporalis infirmitas non semper prouenit ex peccato
ctus. Corporalis autem infirmitas, & si
sæpe, nõ tamen semper prouenit ex pec-
cato. Quod probat Apostolus dicens:
2.Cor.12 Ne magnitudo reuelationum extollat
me, datus est mihi stimulus carnis meæ,
angelus satanæ, qui me colophizet: pro-
pter quod ter dominum rogaui, vt au-
ferret illum à me & dixit mihi: Sufficit ti
bi gratia mea, nam virtus in infirmitate
Ioan.11 perficitur. Ecce infirmabatur Apostolus
propter conseruationem suæ humilita-
tis. Veritas quoq; ait in Euãgelio: Infir
mitas hęc nõ est ad mortem, sed pro glo
ria Dei, vt glorificetur filius Dei per eũ.
Ioan.9 Et quum interrogaretur à discipulis su-
is: Rabbi quis peccauit, hic an parentes
eius, vt cæcus nasceretur? Respondit: Ne
que hic peccauit, neque parentes eius,
vt cæcus nasceretur, sed vt manifestaren-
tur opera Dei in illo. Ecce infirmabatur
Lazarus, infirmabatur & cęcus, porpter
ostentationem diuinæ virtutis. Iob quo
que propter probationem patientiæ le-
gitur infirmatus, qui sedens in sterqui-
linio testa saniem radebat. Similiter &
Tobias, sup cuius oculos ex nido hyrun
dinum calida stercora inciderũt, factus
est cæcus. Hanc autem infirmitatem
ideo dominus permisit euenire ei, vt po
steris daretur exemplum patientiæ ipsi-
us, sicut & sancti Iob. Interdum autem
propter compassionem proximorum
aliquis infirmatur. Sicut Apostolus, qui
dicebat: Quis infirmatur, & ego non in
firmor? Quis scãdalizatur, & ego nõ v-
ror? Ipse quoque saluator vulneratus est
propter peccata nostra, attritus est ꝑpter
scelera nostra. Disciplina pacis nostrę su
p eũ, & liuore eius sanati sumus, & dñs in
infirmitate voluit conterere eũ. Propter
has & multas alias causas interdum abs
que peccati merito infligitur infirmitas
corporalis, & si frequentius ex peccato.
Ergo sana me dñe, tanq̃ pius & prudens
medicus: qa ego sum ægrotus, & tu me-
dicus, ego habeo infirmitatem, tu sanita
tem, ego sum infirmus per culpã, tu sana
me p gratiã: q̃niam conturbata sunt oia
ossa mea, & anima mea turbata est valde.
Pro.17 Anima cõturbata corpus conturbat, Sa
lomone testante: Spiritus tristis exic-
cat ossa. Propter quod alibi dicit: A voce
Psal.22 gemitus mei adhæserunt ossa mea carni

meæ. Quin etiã ossa mea sicut in frixo-
rio cõfrixa sunt: qa p quę peccat hõ per Psal.101
hęc & torquetur. Quãdiu enim spina ra
tionis pungit spiritũ ex peccato, & ver-
mis conscientiæ mordet animũ ex deli-
cto, nõ solũ aĩa frigitur, & torquet, sed
etiã corpus affligitur & turbat. Vnde bo Trãquillę conscientię bonũ
num est homini à peccato cessare, nõ so
lũ ꝑpter qetem æternã, quã in futuro se-
culo ꝓstolatur, verũ etiã ꝑpter requiẽ tẽ-
poralẽ, quã in ꝓsenti seculo experit: qa se
cundũ Apostolũ, pietas ꝓmissionem vi-
tæ habet, quæ nunc est & futuræ. Potest
& aliter hoc intelligi, vt p ossa vires men
tis intelligantur, quãtum ad spiritum, q
fortis est & promptus, & p animam in-
telligatur sensualitas, quãtum ad carnẽ,
quæ est fragilis & infirma. Secundum
quod Dominus ait: Spiritus quidẽ ꝓm-
ptus est, caro autem infirma. Licet enim
spiritus sit aĩa, distinguitur tamẽ inter
spiritum & animam aliquando, vt spiri-
tus intelligat pars superior, id est, mens,
& anima inferior. i. sensualitas, iuxta q̃d
Apostolus ait: Viuus est sermo Dei & ef Hebr.4
ficax, & penetrabilior omni gladio anci
piti, pertingens ad diuisionem animę &
spiritus. Dicit itaq; pœnitens: Sana me
dñe, à reatu peccati, & debes ꝓfecto sana
re, quoniam conturbata sunt ossa mea. i.
vires animæ meæ. Vis rationalis, quæ Vires animę tres
discernit inter bonum & malum, vis ira
scibilis, quæ abijcit malum, vis concupi
scibilis, quæ appetit bonũ, conturbatæ
sunt omnes ad pœnitentiam salutarem.

Vis rationalis est turbata, dũ ipsa in-
ter bonum & malũ subtiliter nõ discer-
nit. Vis irascibilis est turbata, dũ ipsa
malũ fortiter nõ abijcit. Vis cõcupi-
scibilis est turbata, dũ ipsa bonũ delecta
biliter non appetit. Et ideo conturbata
sunt ossa mea, id est, animæ sensualitas
turbata est valde, quoniam grãdis offen
sa grauem exigit pœnitentiam, vt quæ
carnaliter delectatus offendi, spiritua-
liter conturbatus pœniteam, quatenus
per aliam viam reuertar in regionem
meam. Est turbatio timoris & com
motionis, de qua legitur: Audiens Turbatio multiplex
Herodes rex turbatus est, & omnis
Hierosolyma cum illo. Turbatio su Matt.2
roris & confusionis, de qua dicitur:
Turbati sunt sicut ebrius, & omnis sapiẽ Psal.106
tia

tia eorum deglutita est. Turbatio laboris & occupationis, de qua dominus Lucæ.10 ait: Martha Martha solicita es & turbaris erga plurima. Turbatio doloris & Cant.6 compunctionis, de qua sponsa ait in Cãticis: Anima mea turbata est propter q̃drigas Aminadab. Turbatio mœroris & cõpassionis, de qua legitur, quod Ioan.11 Iesus turbauit seipsum, & lachrymatus est. Turbatio stuporis & admiratiõis, vnde: Lucæ.1 Maria turbata est in sermone angeli, & cogitabat qualis esset illa salutatio. Sũt & aliæ multę turbationũ species, sed omnes reducũtur ad quatuor, videlicet miseriæ, culpæ, pœnæ, & gratiæ, de quibus agit pœnitens in hoc Psalmo. Con turbata sunt, inquit, ossa mea, & anima mea turbata est valde. Turbatus est præ ira oculus meus, conturbati sunt omnes inimici mei.

Conuertere domine & eripe animam meam, saluum me fac propter misericordiam tuam.

Animam multis modis accipi. Anima in homine accipitur multis modis, ipsa persona, præsens vita, spiritus rationalis, spiritus animalis, intentio mentis, & sensualitas carnis. De primo: Gene.17 Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de po Acto.20 pulo suo. De secundo: Non facio animã meam preciosiorem quam me. De ter Ezech.18 tio: Anima quæ peccauerit, ipsa morie Leuit.7 tur. De quarto: Anima carnis in sangui Psal.118 ne est. De quinto: Animam meam in ma nibus meis porto. De sexto: Turbatus Psal.30 est in ira oculus meus, anima mea & venter meus. Ergo eripe animam meam, id est, spiritum meum, vel meipsum, & accelera, vt eripias me. Anima enim mea turbata est ad pœnitentiam. Tu ergo domine, qui pius es & benignus, conuerte re ad me & ego conuertar ad te: quoniam & si per Prophetam dicatur: Cõuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: nisi tamen tu conuertaris ad me, ego ad te conuerti non valeo, & nisi tu me p̃ueniás, ego ad te p̃uenire nõ possum. Sed q̃m ad perfectam conuersionem tu semper paratus existis, sicut Propheta testa Osee.6 tur, Tãquam diluculum paratum inuenimus illum, securius dico: Conuertere Domine, id est, fac me perfecte conuerti ab errore ad veritatem, à vitijs ad virtutes. Porro, sicut Deus tribus modis se auertit ab aliquo. Primo, quando spiritualem subtrahit illi gratiam, vnde alibi dicit: Ne auertas faciem tuam à me, Secundo, quando temporalem irrogat ei pœnam, vnde est illud: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus, Tertio, quando vindictam infligit æternam, vnde dicitur: Auerte iram tuã à nobis, nec in ęternum irascaris nobis: Ita tribus modis se conuertit ad aliquẽ. Primo, quando gratiam ei spiritualem infundit, sicuti hoc loco: Conuertere domine, & eripe animam meam. Secundo, quando temporalem pœnam remit tit, vnde est illud: Conuertere domine aliquantulum, & deprecabilis esto super seruos tuos. Tertio, quando salutem concedit æternam. Vnde: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Ac si diceret: Conuertimini ad me deferendo malitiam, & ego conuertar ad vos cõferendo salutem. Et ideo sine difficultate prorsus & mora eripe animã meam à præsenti miseria, & saluum me fac in æterna gloria, propter misericordiam tuam, de qua solummodo spero, non propter meritum meum, de quo nequaquã confido: & ideo non allego meritũ meum, quod exigit pœnam, sed imploro misericordiam tuam, quæ exhibet gratiam. Ecce peccator iste de culpa sua valde dolebat, vñ dicebat: Anima mea turbata est valde. Indulgentiam postulabat, vnde clamabat: Miserere mei domine q̃ niã infirmus sum: nec tamen adhuc iustificatiõis gratiã obtinebat, vnde dicebat: Et tu dñe vsquequo? Cõuertere & eripe animam. Sed dices: Quid exigit amplius ad hoc, vt pœnitẽs conuertatur, quã vt valde doleat de commissis, p̃ponens ea fideliter cõfiteri, & à cõmittendis penitus abstinere? Scriptũ em̃ est: Quacũq; hora cõuersus fuerit peccator, & ingemuerit, oim̃ peccatorũ nõ recordabor. Et iterũ: Dixi, cõfitebor aduersum me iniustitiã meã dño, & tu remisisti iniqtatẽ cordis mei. Cęterũ si ita est, cũ sciat hõ quando sic pœnitet, scit ergo q̃n conuertitur, & ita quãdo iustificat. Porro iustificari nõ potest, nisi prius ei charitas infundat, iuxta quod veritas ait: Dimissa sunt ei pec ca-

Trib⁹ modis se De⁹ auertit ab homine. Psal.50 — Psal.29 — Psal.84 — Deus tribus se conuertit ad hominem modis. Psal.6 — Psal.89 — Zacha.1 — Ezech.18 — Psal.31 — Lucæ.7

cata multa, quoniam dilexit multum.
1.Petr.4 Nam charitas operit multitudinem peccatorum. Scit ergo quando infunditur
1.Cor.4 ei charitas, quoniã verum est quod Apostolus dicit: Nihil mihi cõscius sum, nõ
Psal.18 tamen in hoc iustificatus sum. Nam & delicta quis intelligit? propter quod orat Dauid: Ab occultis meis munda me
Iob.9 Domine. Iob namque dicit: Si enim sim
Pro.10 plex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Salomon quoque ait: Quis dicere potest, mundum est cor meum, & purus sum à peccato? Ac si diceret: Nullus, nisi forsan ei sit reuelatum. Quando quidem inter infideles sunt aliqui, qui valde dolent de peccatis commissis, & cum animo confitendi proponunt abstinere à committendis, non tamen ipsi iustificantur, quoniam aliquod habent delictum, quod nõ intelligunt, illud videlicet de quo Dominus ait: Qui nõ cre
Ioan.3 dit, iam iudicatus est. Sic forsitã Christianum latet aliquod grãde peccatum, propter quod, quia de illo nõ pœnitet, iustificatio retardatur, aut forsan quia minus dolet, quam oporteat illum dolere, vel etiam propter aliam causam Deo cognitam, sed nobis ignotam. Quis enim audeat certam metã imponere gratiæ, vt dicat, si tantum dolet peccator, aut taliter, peccatum illi dimittitur: sin autem, non dimittitur illi peccatum? nõ esset ergo gratuita, sed debita iustificatio peccatoris. Verum ex diuina iustissima dispensatione procedit, vt sicut aliquando indulgẽtia postulata differtur, sic interdum præstita nesciatur: quoniã magis expedit, vt iustificatus dubitet, an ipse sit iustus, quam iniustus credat, q̃d ipse sit iustificatus. Differtur autem aliquando curatio, ne ægrotus putet, se non medici virtute, sed naturæ vigore, vel mediocritate ægritudinis sanatum, & sic vili pendat medicum, & parui pendat languorem. Vt ergo de sua virtute diffidat, magnitudinem vero infirmitatis agnoscat, & auxilium medentis imploret, differtur curatio, donec clamet frequenter & dicat: Sana domine ani-
Psal.40 mam meam, quia peccaui tibi. Nondum enim ægrotus iste tam perfecte clamauerat, vt diceretur ei: Adhuc te loquente, dicam assum. Ex difficultate quoque curationis, magis cauetur infirmitas: quia quod facile sanatur, non multum cauetur: & ideo differtur curatio ægritudinis, vt diligentior sit custodia sanitatis. Sed non est differendum vsque post mortem.

Quare nõ nunquam differat curatio

Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?

Triplex est mors, corporalis, spiritualis, & gehennalis. De prima legitur: Cor- Mors triplex Roma.8
pus est mortuum per peccatum. Vnde: Quis est homo qui viuet, & non videbit psal.88
mortem? quasi diceret: Nullus est viuẽs, qui tandem mortem corporis nõ incurrat. De secunda dicitur: Vidua quæ in de- 1.Tim.5
licijs viuit, mortua est. Et: Est peccatũ ad 1.Ioan.5
mortẽ, nõ pro eo dico vt oret q̃s. Quasi diceret: Est q̃ddam mortale pc̃t̃m̃, pro q̃ non est orãdũ: quia neq; in hoc seculo, neque in futuro dimittetur. De tertia vero scribitur: Qui vicerit, non lædetur à Apoc.2
morte secũda. Et: Sicut oues in inferno Psal.48
positi sunt, mors depascet eos. Quasi diceret: Sicut ouis non carpit herbam sed pascit, vt herba semper renascatur ad pastum, ita mors gehennalis, non consumit hominem sed affligit, vt semper viuat ad mortem. Est præterea mors gratiæ, de qua dicit Apostolus: Mortui Colos.3
estis, & vita vestra abscõdita est cũ Christo in Deo. Et Salomon: Fortis vt mors Cant.8
dilectio, & dura sicut infernus æmulatio. Lampades eius, lampades ignis atque flammarum. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem. Ipse quoque Christus se per prophetam mortem mortis appellat: O mors, inqt, ero mors Osee.13
tua, morsus tuus ero inferne. Mors natu- Mors quadruplex
ræ separat corpus ab anima. Mors culpę separat animã à Deo. Mors gehennæ separat animam & corpus à gloria. Mors gratiæ separat corpus à mundo. In prima morte plerumque non est, in secunda vix est, in tertia nunquã est, qui Dei memor sit ad salutẽ: in quarta vero, semper est homo Dei memor. Quia ergo in corporalis mortis articulo, nonnunquã est tanta doloris acerbitas, tanta molestiã passionis, quod moriens in tantum memoria priuetur, vt nullorum valeat memi-

Pœnitẽtiã ad mortem vsq; non esse futurum differre

meminisse, licet non sit de aliquo desperandum, donec fuerit in vita, tutum tamen non est, ad supremum mortis articulum pœnitentiam differre: sed tunc securum est homini pœnitere, quum prævalet ipse peccare. Dimittat ergo dubiū, & retineat certū, qui vult à periculo liberari. Sic de spirituali morte debet intelligi, quod non sit in morte qui memor sit tui: quoniā tāta est criminis obstinatio, vt peccator desperans de venia, vix vnquam de Deo recordetur ad pœnitentiam, quem à se contemnendo proiecit per superbiam. Iusto quippe iudicio tali animaduersione punitur peccator, vt moriens obliuiscatur ipse sui, qui dum viueret, oblitus est Dei. Cæterū de morte gehennali sic potest & debet intelligi, quod nō est in morte q memor sit Dei, quoniam in gehenna non est recordatio ad salutem, sed potius ad tormentū: quia damnati maledicent altissimo, & blasphemabunt excelsum, conquerētes eū esse malignū, qui creauerit illos ad pœnam, & nunquam inclinetur ad veniā: optantes illum omnino nō esse, per quē conquerunt se tā infeliciter esse. Et ideo merito subditur: In inferno autem quis confitebitur tibi? In sacra scriptura infernus quandoque dicitur miseria præsentis vitæ. Vnde: Pericula inferni inuenerunt me. Quandoq; vitiorū profundū. Vnde est illud: Descenderunt in infernū viuentes. Quandoq; ipsius qui trahit alios ad interitum. Vnde: Dolores inferni circundederunt me. Quandoq; hiatus terræ. Vnde: Disrupta est terra in cōpedibus eorū, descenderuntq; in infernū viuentes. Quandoq; locus pœnarū. Vnde: Infernus subter cōturbatus est in occursum aduentus tui. Cuius duæ sunt partes, inferior & superior, ppter q̄d dicitur: Eruisti animā meam ex inferno inferiori. Superior dicebatur limbus inferni, vel sinus Abrahæ, de quo dicit Iob: In inferno descendat anima mea. Inferior autem dicitur tartarus vel gehenna, de quo dominus ait: Mortuus est autem diues & sepultus est in inferno. In hoc quidem inferno nullus domino confitetur. Infernus est & ipse diabolus: Dilatauit infernus animam suam, absque vllo termino. Si enim secundum Apocalypsim Ioannis, blasphemauerūt homines Deum propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer, quanto magis blasphemabunt in inferno homines Deum propter incēdij cruciatum, qui vehementior quidem erit, quam possit etiam cogitari. Recte ergo Propheta dixit: Neque infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te. Nō mortui laudabunt te domine. Nā à mortuo, tanquam ab eo qui non est, perit confessio. Duplex autem in scripturis confessio legitur: Vna peccatorum, altera præconiorum. De ista dicitur: Confitemini domino in cithara, & in psalterio decem chordarum psallite illi. De illa autem: Confitemini alterutrum peccata vestra. Licet ergo non sit præconiorum confessio in inferno, est tamen in eo cōfessio peccatorum, sed infructuosa penitus, & inutilis, sicut Sapiens protestatur: Gementes præ angustia spiritus dicent intra se pœnitentiam agentes: Errauimus à via veritatis, & lumen iustitiæ nō luxit nobis. Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam vmbra. Talia, inquit, dixerunt in inferno hi qui peccauerunt. Ergo confitebuntur ad pœnam, sed non conuertētur ad veniam. Iustum enim est, vt qui noluerunt cum potuerūt, cum velint nō possint. Propterea diues ille, qui cruciabatur in flamma, dicebat ad Abraham: Rogo te pater, vt mittas Lazarum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Cui cum Abraham respondisset, habent Moysen & Prophetas, audiant illos, subiunxit: Non pater Abraham, sed si quis ex mortuis resurrexerit credent. Agebat & ipse pœnitentiam in inferno, sed quia cognoscebat illam inutilem, rogabat, vt annunciaretur hoc fratribus suis, quatenus agerent pœnitentiam in hoc seculo fructuosam, & ideo non de futuro, sed de præterito pœnitens iste ait.

Margin notes: Infernus multiplex. Psal. 114. Num. 16. Psal. 17. Esa. 14. Psal. 85. Iob. 17. Lucæ. 16. Esa. 5. Apoc. 16. Esa. 38. Psal. 113. Eccli. 17. Confessio duplex. Psal. 32. Iacob. 5. Sapie. 5. Lucæ. 16.

Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectū meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.

Laborat iustus in corde, laborat in
Psal. 68 ore, laborat in opere. De primo: Labo-
raui in gemitu meo. De secundo: Labo-
Psal.127 raui clamās, raucę factę sunt fauces meę,
dum spero in Deum meum. De tertio:
Labores manuum tuarum quia mandu
cabis, beatus es & bene tibi erit. Deus
Esa.5 autem laborare dicitur per patientiam,
vt expectet ad pœnitentiam, Vnde: Fa-
cta sunt mihi molesta, laboraui sustinēs.
Diabolus vero laborat per fraudulenti
tiam, vt pertrahat ad nequitiam. Vnde:
psal.9 Sub lingua eius labor & dolor. Est præ
terea labor mundanæ peregrinationis,
Iob.5 de quo legitur: Homo nascitur ad labo
Psal. 62 rem, & auis ad volatum. Labor humanę
transgressionis, de quo dicitur: In labo-
re hominum non sunt, & cum homini-
bus non flagellabuntur. Et labor sempi
psal.48 ternæ damnationis, de quo scribitur: La
borabit in æternum, & viuet adhuc in fi
nem. De raro & modico gemitu non di
xisset: Laboraui in gemitu meo, sed de
diuturno & continuo. Quia non labo-
rat in gemitu, qui protinus ridet, & ge-
met profecto non pœnitens, qui pœni-
tentiam non tenens, sed magis deridēs,
de gemitu ad risum procedit. Ille vero la
borabat in gemitu, qui dicebat: Tota die
Psal. 17 contristatus ingrediebar, rugiebam à ge
mitu cordis mei, & dolor meus ante me
est semper. Sane columba gemitum ha-
bet pro cantu. Et tu pœnitens anima, si
vis esse columba, vt careas felle peccati,
pro cātu gemitum habeas, pro risu mœ
rorem. Porro duo sunt necessaria pœni
tenti, vt intus gemat, & foris fleat. Pro-
pter quod quum dixisset: Laboraui in
gemitu meo, statim adiunxit: Lauabo,
id est, perfundam lectum meum materia
lem per singulas noctes, & * tempora-
les, ipsumque stratum meum rigabo la-
chrymis meis, non solum interioribus,
sed etiam exterioribus. Sane non semel
est flendum, sed sæpe. Propter quod ait:
Lauabo per singulas noctes lectum me
um. Nec modice est flendum, sed multū.
Propter quod addit: Lachrymis meis
stratum meum rigabo. Vbi enim irriga-
tio, ibi humoris est abundantia. Neque
dicit in noctibus, sed per noctes, nec per
aliquas, sed per singulas: vt ostendat se
continuum & diutinum fletum habere,
illorum duritiam reprehēdens, qui vix
aut raro possunt ad lachrymas emolliri.
Saxeum enim pectus, lapideum cor, &
ferreum habet is animum, qui pro se nō
tam in corpore morituro, quā forsan in
mente iam mortua, gemitus non produ
ducit, suspiria non emittit, & lachrymas
non effundit. Sciat ergo se culpabiliter Culpabiliter durū
durum, & dure culpabilem, qui corpo-
ralem amici sui mortem deplorat, & spi-
ritualem animæ suę mortem non deflet.
Attende pœnitens illius lachrymas pec- Lucæ.7
catricis, quæ stans retro, secus pedes do
mini Iesu, lachrymis rigabat pedes eius,
& capillis capitis sui tergebat, & tu fac si-
militer, si vis audire cum illa: Dimittun Quare dicit per noctes
tur tibi peccata tua. Licet autem non
solum in nocte sit lachrymandum, sed
etiam in die: ideo tamen dicit per noctes
& non per dies, quoniam abundantius
& frequentius solet homo lachrymari
de nocte, quando solus est in abscondi-
to, quam de die, quando cum multis est
in publico: quum & in nocte quiescat à
tumultu remotus, in die vero laboret in
strepitu constitutus. Per noctem quoque
intelligitur culpa, quæ mentem obtene
brat, & obscurat caligine peccatorum.
Et per lectum intelligitur conscientia,
in qua dormit spiritus, quando quiescit Alias inundabo conscientiā
ab iniquitudine vitiorum. Dicit ergo:
Lectum meū lauabo, id est, * mundabo
conscientiam meā, per singulas noctes,
id est, per singulas culpas. Pro singulis
enim culpis debet pœnitens singulas
hostias immolare, vt iuxta legem diui-
nam, dignum offerat pro peccato sa- Psal.50
crificium, illud vtique de quo dicitur:
Sacrificium Deo spiritus contribulatus:
in quo singula intestina hostiæ abluan-
tur. De talibus noctibus legit: Qui dor- 1.Thes.5
miunt, nocte dormiūt, & qui ebrij sunt,
nocte ebrij sunt, Iob: Noctē illā tenebro
sus turbo possideat. Nox in q̄ dictū est,
conceptus est homo. De huius lecto di- Iob.3
cit: Si dixero cōsolabitur me lectulus me
us, & releuabor loquens mecū in stratu Lect⁹ multiplex
meo, terrebis me per somnia, & p visio-
nes horrore concuties. Multis etiā & a-
lijs modis dicit lectus hominis. Ociū cō
tēplationis. Vnde: Duo erūt in lecto vno Lucæ.17
vnus assumet, & alter relinqt. Mūdana p
speritas. Vnde: In lectulo meo p noctes
quæsi-

Cant. 3 quæsiui quem diligit anima mea. Corporalis infirmitas. Vnde dicitur: Domi- Psal. 40
nus opem ferat illi super lectum doloris
Amos. 6 eius. Carnis voluptas. Vnde: Lasciuitis in lectis eburneis. Negligentiæ torpor. Vnde: Ponam eam in lecto, & omnis
Pro. 7 qui fornicatur cum ea. Hæreticorũ doctrina. Vnde: Intexui funibus lectum
Iob. 17 meum. Inferni profunditas. Vnde: In tenebris straui lectulũ meum. Hic autem lectus accipitur pro secreto conscientię, vel voluptate carnali. Sane sicut septẽ sunt dies, id est, septem dona spiritus sancti, quibus vita spiritualis perficitur in claritate virtutum: ita septem sunt noctes, id est, septem vitia principalia, quibus carnalis vita peragitur in tenebris
Exo. 25 Apoc. 1 vitiorum. Illi significantur per septem lucernas in candelabro tabernaculi, & per septem oculos in lapide vno. Istę significantur per septem gentes de terra promissionis eiectas, & per septem spiri-
Lucæ. 11 tus nequiores, quos immũdus spiritus assumpsit. Ergo lauabo per singulas no-
Lauachrũ triplex Ioan. 13 ctes lectum meũ. Triplex est lauachrũ, In aqua, in lachrymis, & in sanguine. De primo legitur: Misit Christus aquã in peluim, & lauit pedes discipulorum: quia nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiri-
Ioan. 3 Psal. 6 tu sancto, non potest intrare in regnum Dei. De secundo hoc dicitur: Lauabo per singulas noctes lectum meum. Et alibi: Si abluerit dominus sordem filia-
Esa. 4 rum Sion, & sanguinem Hierusalem lauerit in spiritu iudicij, & spiritu ardoris.
Apoc. 7 De tertio in Apocalypsi scribit: Isti sunt qui venerunt ex magna tribulatione, &
Apoc. 1 lauerunt stolas suas & dealbauerunt eas in sanguine agni. Et iterũ: Qui lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Primum & vltimum sine medio parum valẽt: quia nec baptismus, nec martyrium sine pœnitentia valent ad salutem, quũ non remittatur impœnitenti peccatum, originali duntaxat excepto, quod sine pœnitentia paruulis dimittitur in baptismo: quia sicut in regeneratione, sine consensu dimittitur transitque reatus, & remanet actus, sic econtrario in actuali peccato transit actus, & remanet reatus, donec penitus dimittatur. Sed quia nõ dixerat quibus lauabit lectum, sic determinat subdens: Lachrymis stra-

tũ meũ rigabo. Sũt lachrymæ dolẽtis & Lachrymæ multiplices
pœnitẽtis, lachrymę cõpatiẽtis & diligẽtis, lachrymę contẽplantis & exultãtis, lachrymę impcantis & desperãtis. De primis legit: Fleuit Ezechias fletu magno, 4. Reg. 20 Esa. 38
& dictũ est ei: Audiui orationẽ tuã & vidi lachrymas tuas, & ecce sanaui te. Muli- Luc. 7
er quoq; quæ erat in ciuitate peccatrix, lachrymis cœpit rigare pedes Domini, & capillis capitis sui tergere, & dictum est ei: Dimissa sunt tibi peccata tua. De secundis lachrymis legitur, quod Iesus vt vidit Mariam plorantem, & Iudęos qui venerant cum ea plorantes, fremuit & turbauit seipsum, & lachrymatus est.
Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eum. Ioseph quoque cum am- Ioan. 11
plexatus fuisset in collum Beniamin fratris sui, fleuit, illo similiter flente super Gen. 45
collum ipsius. De tertijs lachrymis inquit Propheta: Fuerunt mihi lachrymæ Psal. 41
meæ panes die ac nocte, quando ingrediar in locum tabernaculi, ambulabo labo vsque ad domum Dei. Tobias quo- Tobi. 11.
que cum vxore osculatus est filium, & cœperunt ambo flere præ gaudio. De quartis ait dominus: Mittite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stri- Matt. 22
dor dentium. Et alibi: Flebunt & plangent se super eum omnes reges terræ, qui fornicati sunt cum illa, & in delicijs Apoc. 6
vixerunt. Porro, absterget Deus omnẽ lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit vltra, neque luctus, neque clamor, sed nec vllus dolor, quæ priora abierunt. Ergo beati qui lugent, quoni- Matt. 5 Psal. 125
ipsi consolabantur. Euntes ibant & flebãt mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Cæterum qui lætan- Pro. 2 Iob. 21
tur quum malefecerint, & exultant in rebus pessimis: qui tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad vocem organi, sed in puncto descẽdunt ad inferna, eorum risus dolore miscebitur, & extre- Pro. 14
ma gaudij luctus occupabit. Lachrymis ergo meis stratum meum rigabo: quia lachrymæ abluunt conscientiam à sordibus peccatorum, quæ quanto amariores sunt pœnitenti, tanto dulciores sunt indulgenti. De talibus lachry- Matt. 26
mis alibi legitur, quod Petrus egressus foras fleuit amare. Item: Angeli pacis,

Esa. 33 Ioel. 2 id est, sacerdotes orantes pro pace, amare flebant, secundum illud: Inter vestibulum & altare plorabant sacerdotes & ministri Domini. Nam labia sacerdotis custodiũt scientiam. Angelus enim domini exercituum est. 1. Reg. 1 Anna quoque largiter flebat amaro corde. Lachrymis ergo interioribus, id est, amaritudine pœnitentię, stratum meum, videlicet sensualitatem, rigabo, vt fertilis fiat, quæ prius arida erat, vt irrigata dignos pœnitentiæ fructus producat, quæ arefacta spinas & tribulos germinabat. Psal. 40 De hoc strato alibi dicitur: Vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. Ex hoc vero q̃d dicit: Lauabo p singulas noctes lectũ meum, colligitur euidenter, quod non sufficit, quod homo confiteatur in genere, se multa commisisse peccata, sed oportet vt descendat ad speciem, vt de singulis conteratur, maxime quorum potest per inquisitionis studium recordari. Differunt lectus & stratum Cæterũ distingui potest inter lectum & stratũ, vt p lectum, in q̃ corpus cum delectatione quiescit, voluptas corporis designetur: per stratum vero, in quo pannorum congeries cumulatur, intelligatur cumulus peccatorum: vt per lachrymas pœnitentiæ diluatur & deleať multitudo peccaminum, & voluptas peccandi. Ideo vero dicit per singulas noctes, & non dicit per singulos dies, vt innuat quod dies & noctes patiatur alternatim Qui enim modo veritatis luce perfunditur, & modo iniquitatis caligine obscuratur, tanquam inter dies & noctes alterno commutať affectu: veluti noctẽ sustineat, si carne seruiat legi peccati: Rom. 7 diem vero prospiciat, si mente seruiat legi Dei. Tanquam igitur nõ sufficiat, quod dixerat de præterito: Laboraui in gemitu meo, adiungit protinus de futuro, vt profectum pœnitentis ostendat, qui de gemitu procedit ad lachrymas, & de lachrymis ad confessionem.

Turbatus est præ ira oculus meus, inueteraui inter oẽs inimicos meos.

Redde singula singulis: Lauabo per singulas noctes lectum meum: quia inueteraui inter omnes inimicos meos. Lachrymis stratum meum rigabo: quia turbatus est præ ira oculus meus. Peccatum obreptionis & consuetudinis Notãdum vero quod est peccatum obreptionis, quod cito deseritur, & est peccatum consuetudinis, quod diutius frequentatur. Vtroque modo dolet pœnitens se peccasse. Per obreptionẽ, propter quod ait: Turbatus est præ ira oculus meus. Nam ira quandoque dicitur breuis furor, secundum illud: Eph. 4 Sol non occidat super iracundiam vestram. Et per consuetudinem, propter quod addit: Inueteraui inter omnes inimicos meos. Nam vetustas ex diuturnitate procedit. Oculus ergo meus, videlicet intellectus, seu ratio, vel intẽtio, turbatus est p̃ ira, vel à furore, q̃d idem est: Iacob 1 quoniam ira viri iustitiam Dei non operatur. Horatius Et: Ira impedit animum ne possit cernere verum. De his oculis legitur: Psal. 118 Reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua. Eccli. 2 Oculi sapientis in capite eius. Matt. 6 Et: Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Tales oculi quandoque turbantur præ ira propria, & interdum turbantur à furore diuino: quia dñ peccator præ ira propria solem iustitiæ nõ finitur contemplari, à furore diuino, iusto quidem iudicio, in prę́senti tenebras interiores, id est, cæcitatem mẽtis incurrit, in reprobum sensum datus: & in futuro tenebras exteriores incurret, quoniam tolletur impius, ne videat gloriam Dei: quia Deus habitat lucem inaccessibilem, 1. Tim. 6 extra quam penitus erit impius, in futuro ex toto separatus à Deo: & ideo tenebrę illę dicũtur exteriores, quia faciunt homines penitus extra lucem. Non solum autem per obreptionẽ quã doque deliqui, verum etiam pro consuetudinem sæpe peccaui: quoniam inueteraui ex longa consuetudine inter omnes inimicos meos. Anima à multis inimicis inpugnatur Certe dum anima in hoc seculo peregrinatur à domino, multos & magnos patitur inimicos, de quibus legitur: Facti sunt inimici eius in capite. Nam inimicatur ei mundus & caro, dęmon & homo. Mundus cum elementis. Sapiẽ. 5 Vnde: Pugnabit orbis terrarũ contra insensatos. Caro cum sensibus. Thren. 3 Hiere. 9 Vnde: Mors ingreditur per fenestras. Oculus animam deprædatur. Dæmon cum vitĳs, Ephe. 6 Vnde: Non est nobis colluctatio

ctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus, aduersus rectores mundi tenebrarum harum. Homo cum bestijs. Vnde: Quum insurgerent homines in nos, forte viuos deglutissent nos. Posuerunt mortalia seruorum tuorum, escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestijs terræ. Inimici ergo sunt dæmones & homines, vitia & peccata, mundus & caro. De quibus legitur: Inimici nostri deriserunt nos. Confundantur & reuereantur
Psal.17 inimici mei. Inimicos meos dedisti mihi dorsum. Persequar inimicos meos & comprehendam illos. Porro sicuti
Matt.13 diabolus est inimicus virtutum, de quo dicitur: Quia inimicus homo, superseminauit zizania, ita Deus vitiorum est
Exo.23 Iob.7 inimicus, qui de se dicit: Inimicus ero inimicis tuis. Vere igitur militia est vita hominis super terram. Dicit itaque pœnitens: Inueteraui, hoc est, ex longa consuetudine peccaui, inter omnes inimicos meos, me vndique persequentes, & ad malum trahentes, iam turpis & inutilis factus: à simili veteris vestis, quę nec vsui est, nec decori. O quam grauis est vetustas peccati, quam graue vetustatis peccatum, ex qua culpa quasi vertitur in naturam, & natura quasi transit in culpam.
Vetustas multiplex Est autẽ vetustas corporis, vetustas sensualitatis, vetustas rationis, vetustas consuetudinis, vetustas ignorantiæ, vetustas culpæ, vetustas legis, vetustas vitæ, vetustas tẽporis, & vetustas æternitatis.
Psal.101 De vetustate corporis legit: Omnes sicut vestimentum veterascent. De vetu-
Rom.6 state sensualitatis habetur: Vetus homo noster cum illo affixus est. De vetustate
Psal.31 rationis accipitur: Quoniam tacui, inueterauerunt omnia ossa mea. De vetusta-
Eph.4 te consuetudinis item legitur: Deponite veterem hominem cum actibus suis. De vetustate ignorantiæ dicitur: Vetus error abijt. De vetustate vitæ legitur: Ne
Lucæ.5 mo mittit vinum nouum in vtres veteres. De vetustate culpæ item legitur: In-
Daniel.13 ueterate dierum malorum. De vetustate legis scribitur: Non in vetustate literæ,
Rom.7 Leuit.26 sed in nouitate spiritus. De vetustate tẽporis dicitur: Vetustissima veterum comedetis. De vetustate æternitatis narratur: Vetus dierum sedit, & libri aperti sunt. Licet autem peccator iste inter suos inueterauit inimicos, non tamen desperat, sed correptus & exauditus à domino dicit illis:

Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei.

Quasi dicat: Ego sum separatus à vobis, & si non adhuc loco, iam tamen voto, & si nondum corpore, iam tamẽ corde. Non enim possumus in hoc mundo neque debemus corporaliter separari prorsus à malis, nisi duntaxat ab illis, Boni à malis hic corporaliter separari nõpossunt
qui merito peccatorum suorum per excommunicationis sententiam ab Ecclesia sunt præcisi, cum quibus nec cibum sumere, secundum Apostoli verbum, debemus: alioqui, secundum quod idem 1.Cor.5
Apostolus ait, oporteret nos de hoc mundo exire. Nam & dominus præcepit: Nolite eradicare zizania, ne simul eradicetis & triticum. Sinite vtraque cre- Matt.13
scere vsque ad messem. Interim ergo antequam area ventiletur, quia grana mixta sunt cum paleis, & zizania cum frumento, bonos oportet esse cum malis. Vñ Loth habitabat in Sodomis, & Iob erat in terra Hus, sponsus quoque dicit ad sponsam in Can. Sicut lilium inter Cant.2 Lucæ.5
spinas, sic amica mea inter filias. Quapropter & ipse Christus cum publicanis & pctõribus manducabat. Cæterum & si iusti non debeant in hoc mundo corporaliter ab impijs separari, quantum ad Malorum consortia vitanda
generalem communionem, quando tamen sine scandulo potest fieri, separari debent ab illis, quantum ad familiarem cohabitationem: quia mores à cõuictu formantur, & corrumpunt bonos mo- 1.Cor.15
res colloquia mala. * Vuaque conspecta liuorem ducit ad vua. Propter quod dici- Psal.17
tur: Cum sancto sanctus eris, & cum innocente innocens eris. Et alibi legitur: Psal.140
Cum hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo cum electis eorum. Item: Elegi abiectus esse in do- Psal.83
mo Dei mei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Semp ergo spiritualiter, & aliquando etiam corporaliter

ter in hoc seculo boni separantur à malis. In futuro vero & spiritualiter & corporaliter separabuntur omnino. Dicit itaque pœnitens iustificatus à Deo: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam dominus exaudiuit vocem fletus mei.

Exaudiuit dominus deprecationem meam, dominus orationē meam assumpsit. (suscepit.)

Pro tribus orauerat in primo ternario, pro pœna videlicet amouenda, pro plaga curanda, & pro mora tollenda. Super his tribus se gaudet à domino exauditum dicens: Exaudiuit dominus vocem fletus mei, dominus orationem meam assumpsit. Est fletus in corde, fletus in ore, fletus in ope. In corde cū dolore, in ore cum clamore, in opere cum labore. (Flet⁹ multiplex) (1.Reg.1) De primo legitur, quod cum Anna esset amaro animo, flens largiter orauit dominū. Loquebatur autem in corde suo, & vox penitus non audiebatur. De secūdo legitur: Vox in Rhama audita est, (Matt.2) ploratus & vlulatus multus, Rachel plorās filios suos, noluit cōsolari. De tertio legitur: Mulier q̄ erat ciuitate peccatrix, (Lucæ.7) stās retro secus pedes dn̄i Iesu, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat. Quidam pręnimia lætitia sępe plorant, de qualibus legit, quod (Tobi 10) Tobias data manu puero, occurrit obuiam filio suo, & suscipiēs osculatus est eum cum vxore sua, & cœperunt ambo flere præ gaudio. Sic Ioseph videns pa- (Gen. 46) trem suum Iacob irruit super collum eius, & inter amplexus fleuit, dixitq; pater ad eum: Iam lætus moriar, quia vidi faciem tuam. Porro & præ nimia lætitia & præ nimia tristitia quidam non possunt interdum continere voces à fletu. (Gen.45) Vnde legitur, quod Ioseph vltra se cohibere non poterat, eleuauitque vocem cū fletu, quam audierunt Aegyptij, omnisque domus Pharaonis, & manifestauit se fratribus suis. Dauid autem ascendēs in cœnaculum portæ, fleuit & clamauit (2.Reg.16) voce magna: Fili mi Absolon, Absolon fili mi. Quis mihi tribuat vt ego moriar pro te? Prius ergo pœnitens nimis tristis aiebat: Lachrymis stratum meum rigabo. Nunc autem nimis lætus effatur: Exaudiuit dominus deprecationem meam, dominus orationem meam assumpsit. Quia ergo dominus pœnitentiam suam misericorditer suscipiens exaudiuit, optat, vt eius exemplo inimici pœniteant dupliciter, ita dicens: (Inimic. resipiscētiā precatur)

Erubescant & conturbentur vehementer omnes inimici mei, vauertantur retrorsum & erubescant valde velociter. (conuertātur & erubescant.)

Conturbentur in corde, per contritionis dolorem, erubescant in ore, per confessionis pudorem, auertantur retrorsum in opere, per satisfactiōis laborem. Et repetit iterum: Erubescant: quoniam & in recordatione facinorum debet intus erubescere Deum, & in confessione peccaminum debet foris erubescere hominem: quoniam erubescentia cōfitentis pœna est non modica pœnitentis, & pudor confessionis, pars est non minima satisfactionis. (Erubescētia pœna cōfitentis) O cum quanto rubore coram altero confitetur, quod quis absque magno pudore nec intra se meditatur. Sed amplius debet erubescere corā Deo, cuncta cernente, nefandas turpitudines exercere, quam coram homine quædam audiente peractas turpitudines reuelare: quamuis eas illi reueles, nō vt homini sed vt Deo. Erubescāt ergo de peccatis suis ad pœnitentiam, quoniam & si quædam erubescentia sit mala, de qua dominus ait: Qui me erubuerit & meos sermones coram hominibus, hunc filius hominis erubescet coram angelis Dei. (Erubescētia mala Lucæ.9) Et tunc incipies cum rubore nouissimum locum tenere. Hæc (Lucæ.14) tamen erubescentia bona est, de qua dicit Apostolus: Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? (Erubescētia bona) Et Propheta improperat illi, quæ noluerat erubescere de peccatis: (Rom.6) Frons, inquit, meretricis facta est tibi, erubescere nesciuisti. Helisæus quoq; dixit ad Ioram regem Israel: Viuit dominus exercituum, in cuius conspectu sto, (4.Reg.3) quod si non vultū Iosaphat regis Iudeæ erubescerem, nec attendissem quidem te nec respexissem. Nam vt Sapiens protestatur,

ſtatur, eſt confuſio adducẽs gloriam, & eſt confuſio adducens ignominiã. Hinc
Eſaiæ 23 etiam alibi legitur: Erubeſce Sidon ait mare. Optat autem, vt conturbentur, ſecundum aliam literam, vehementer, quatenus conturbatio fit non ſolum ingẽs, ſed vehemens, id eſt, vę adimens, hoc eſt, æternam damnationem auertens: quia niſi talis & tanta ſit conturbatio pœnitentis, vt ſufficiat ad auertendam pœnam æternam, atterit proculdubio, ſed non conterit, pœnam inferens ſed veniam non impendens. Sunt enim hic duo paria inter ſe, vt gehennalis pœnæ debitum remittatur, & criminalis culpę vinculum relaxetur. Optat etiam vt auertantur retrorſum, quatenus ſicut de virtutibus corruerunt in vitia, mala opera exercendo, ita de vitijs redeant ad virtutes, bona merita operando: quia non ſemper dimittitur tota pœna, quotiens remittitur tota culpa. Per hoc autem quod ait, valde velociter, oſtendit quod non eſt confeſſio aliquatenus differenda: qa peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, mox ad aliud pondere ſuo trahit, quum ſit ipſum differre peccare. Ne-
Matt. 25 ſcitis, inquit dominus, diem neq; horã.
Luc. 21 Væ autem prægnantibus & nutrienti-
Prægnantes & nutrientes q. bus illis diebus. Prægnantes ſunt, qui celant peccatum conceptum in corde. Nutrientes ſunt, qui fouent peccatũ generatum in opere, quibus erit væ, id eſt, damnatio illis diebus. Poteſt etiam hoc intelligi dictum non optãtis affectu, ſed ſpiritu prophetantis. Quaſi dicat: Dominus exaudiuit me, ſed oẽs inimici mei erubeſcant & conturbentur, id eſt, conturbabuntur & erubeſcent, non vtique in pręſenti, vbi mali bonos derident, ſed in futuro, vbi mali erubeſcentes de ſe, dicent de bonis: Hi ſunt, quos aliquando
Sapien. 5 habuimus in deriſum & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Ecce quomodo cõputati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt. Videntes autem turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione ſalutis. Erubeſcẽt
1. Theſ. 5 autem valde velociter, quia quum dixerint, pax & ſecuritas, tunc repentinus ſuperueniet interitus, & calamitas irruet improuiſa. Sed hic finis Pſalmi reducitur ad principium, quia quod in principio à ſe flagitat amouendum, in fine prędicit reprobis irrogandum.

IN PSALMVM SEcundum pœnitentialem Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HVius Pſalmi talis eſt:

Intellectus Dauid.

Tituli eiuſdem explicatio.

Titulus iſte nõ indiget alia expoſitione quã pſalmus, quoniam in expoſitione pſalmi titulus exponetur, cui Pſalmus alludit, non ſolum ſententia, ſed & ſermone, ibi maxime, vbi dicitur: Intellectum tibi dabo, & inſtruam te. Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Principaliter autem de gratia & miſericordia Dei agit. Vnde Apoſtolus ad Romanos ex ipſo Rom. 4 ſumit gratię argumẽtum aduerſus illos, q de operibus gloriãtur bonis, & merita iactant, dicens, beatitudinem eſſe illius hominis, cui Deus fert accepto iuſtitiã, ſicut ait Propheta: Beati quorum remiſſę ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Incipit ergo à beatitudine viæ, & definit in beatitudine patriæ. Inchoatur à gratia & terminatur in gloria. Vnde cũ in principio Pſalmi dicatur: Beati quorũ remiſſę ſunt iniqtates, in fine cõcluditur: Et gloriamini oẽs recti corde. Illud aũt cõſiderandum occurrit, quod iſtorum ſeptem pſalmorum duo ſunt, quorum vterque ſpecialem titulum ſortitur à feria, videlicet, primus & tertius. Item duo ſunt, quorum vterque proprium titulum habet à continentia, videlicet ſecũdus & quintus. Rurſus, duo ſunt, quorum vterq; ſingularem titulum obtinet ab hiſtoria, videlicet quartus & ſeptimus. Solus denicq; ſextus cũ cęteris cãticis graduũ titulum legitur habere com-

munem. Cæterum quum Dauid super
Psal.118 senes se intelligere fateatur, videtur profecto, quod psalmus iste, cui præscribitur intellectus Dauid, profundum contineat intellectum, illū vtique, de quo Veritas ait: Spiritus est qui viuificat, caro
Ioan.6 non prodest quicquam: spiritualem videlicet, non carnalē. Sicut enim spiritus viuificat carnem, sic intellectus viuificat literam, quæ sine spirituali iacet mortua
2.Cor.3 intellectu. Imo plus dicit Apostolus: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Dauid enim quasi contrarias & repugnantes sententias in hoc Psalmo proponit, vt carnalem occidat & spiritualem viuificet intellectum. Ait ergo: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Si sunt remissæ, quomodo tectæ, aut si tectæ, quomodo remissæ? Rursus: Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die. Si tacet, quomodo clamat, aut si clamat, quomodo tacet? Tales quo-
Ioan.12 que sententias Christus proponit in Euangelio: Qui amat animam suam perdet eam, & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit
Ioan.7 eam. Item: Mea doctrina non est mea.
Ioan.9 Et: In iudicium ego veni in hunc mundum, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Retrahit ergo à carnali, & ad spiritualem attrahit intellectum, quem accepit ab illo, qui etiam dat gal-
Iob.38 lo intelligentiam prudentiæ intellectus ab æuo.

Psalmus iste secundum trāslationem nostram tredecim habet versus, qui ad Trinitatis mysteriū & legis decalogon referuntur, fidem & operationem ad beatitudinē necessarias exprimentes. Nam
Abac.2 iustus ex fide viuit, & fides sine operibus
Iacob.2 mortua est. Porro, secundum aliā translationem quatuordecim versus habet, legem & Euangelium designantes, propter decem legis mandata & quatuor Euangelia, vt ostendatur quod intellectus quem habet Dauid, id est, pœnitēs in hoc Psalmo, & Euangelio consonat, & legi concordat. Quadripartitus autē est iste Psalmus. In prima parte pœnitēs primo commendat in Deo misericordiam & gratiam. Gratiā, ex qua Deus gratis vinculum culpæ dissoluit, & misericordiam, ex qua misericorditer pœnę debitum dimittit, ostendēs quid inde proueniat, id est, beatitudo. Vnde pręmittit: Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Et: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. Secundo reprehendit in se negligentiam & superbiam. Negligentiam, ex qua peccata sua diu male subticuit, & superbiam, ex qua merita sua diu male clamauit, ostendens quid inde prouenerit, id est, inueteratio. Vnde subiungit: Quoniam tacui, inueterauerunt omnia ossa mea, dum clamarē tota die. Tertio circa se vindictam exaggerat, qa manus domini aggrauata est super eum: & miseriam: quia cōuersus est in ærumna, ostendens quid inde sequatur, id est, afflictio, quia configitur spina. Vnde subinfertur: Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina. Commendans ergo gratiam & misericordiam ita incipit.

PSALMI XXXI. QVI IN ordine est secundus pœnitentialium, Elucidatio.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Psal.31

Beatitudinum alia est in via, & alia in patria. De ista legitur: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. De illa dicitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Beatitudo viæ consistit in fide, beatitudo patriæ consistit in specie. Ista consistit in spe, illa consistit in re. De ista præmittitur: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. De illa subiungitur: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus. Vnde loquendo de ista, quæ habetur in via pręsenti, vtitur verbo pręsentis temporis dicens: Beati quorum remissæ sunt iniquitates

Beatitudinum, alia in via, alia in patria.
Psal.118
Psal.83

quitates,& quorum tecta sunt peccata. Loquendo vero de illa, quæ habebitur in vita futura,verbo futuri temporis vtitur dicens:Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. Est præterea beatitudo diuina,quæ summa est & æterna, & beatitudo mundana, quæ falsa est & caduca. Illam habet, vt ait Apostolus,solus beatus & potens, qui solus habet immortalitatem:istam autem habet,qui temporalibus bonis abundat, de quo dicit Propheta: Beatum dixerũt populum cui hæc sunt:sed qui beatum te dicunt, illi te decipiunt.

Alia diuina alia humana

1.Tim.6

Psal.143

Culparũ aliæ originales, aliæ actuales.

Culparum aliæ sunt originales, quæ contrahuntur,& aliæ actuales,q̃ cõmittunt. De originalibus ait: Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Et de actualibus addit: Quorum tecta sunt peccata. Cæterum actuales culpas distinguit in peccata cogitationum, locutionum, & actionum. De peccatis cogitationum præmittit: Quorum tecta sunt peccata. De peccatis actionum subiungit: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. De peccatis loquutionum annectit: Nec est in ore eius dolus. Potest & aliter distingui in ista,vt per ea intelligãtur tres maneries peccatorum,videlicet, originalium, venialium, & mortalium. De originalibus ait: Beati quorum remissæ sunt iniquitates. De venialibus addit: Et quorum tecta sunt peccata. De mortalibus subdit: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. De originalibus dicit quod remittuntur, de venialibus,quod teguntur,de mortalibus, quod nõ imputantur beato viro:sic notans subtiliter &prudenter differentiam inter illa. Originale nanque peccatum, & appellatur iniquitas, vt iniquitatis vocabulum priuatiuum sit æquitatis. Aequitas autem est,vt filius non portet iniquitatem patris,nec pater iniquitatem filij,sed anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Originale vero peccatum filij non committunt, sed contrahunt à parentibus,& tamẽ damnantur pro illis,vt dicere valeant: Patres nostri comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Et quia præter huiusmodi æquitatem originale peccatum punitur, verisimiliter iniquitas appellatur, quam

Actuales culpę triplices

Peccatorum differẽtię tres

Peccatum originale

Ezech.18

Hiere.31.

uis ex alia causa iusta sit eius pœna. Tũc autem originale peccatum est intensum in homine,cum & secundum reatum,& secundum actum existit in illo,vt reatus ad labem,&actus ad fomitem referatur. Verum in baptizato labes mundatur, sed fomes relinquitur: quia transit reatus & remanet actus, & ideo remissum est post baptismum, quod ãte baptismũ erat intensum. Nam & si non sit deletũ, quantum ad fomitem, est tamen deletũ, quantum ad labem,vt iam per illud homo non obligetur ad culpam,sed exerceatur ad luctam.

Orig pec. quando intensum

Veniale vero peccatum nõ solum habetur cum vitijs,verum etiam cum virtutibus exercetur: quoniam homo virtutibus præditus, sæpe committit veniale peccatum. Homo autem cum spoliatur virtutibus,tunc nudatur:quia vestes animæ sunt virtutes, sed in nudo macula cernitur,quę tegitur sub induto. Et ideo quum quis indutus est charitate,quę est vestis nuptialis, sub ea quidem quasi tectum existit in illo veniale peccatum, vt ita sit, quasi non obsit: quia quod in camino efficit aquæ gutta, hoc in charitate facit venialis offensa:sicut & leuis fœtor in suaui non sentitur odore. Illi ergo beati sunt,beatitudine viæ, quorum remissæ sunt iniquitates, id est, quorum originales culpæ mitigatæ vel debilitatæ sunt in baptismo,ne in hoc mortalĩ corpore dominẽtur:q̃niam & si non deletæ sunt quantum ad fomitem,propter actum qui remanet, iam tamen deletæ sunt quãtum ad labem,propter reatum qui transit. Similiter beati sunt illi beatitudine viæ,quorum peccata venialia tecta sunt, id est, charitatis operimẽto velata:quia charitas operit multitudinem peccatorum, videlicet venialium, quorum tanta est multitudo, vt illi qui perfecti sunt in hac vita,non possint omnino carere:sed à charitate teguntur, vt non ostendantur per illa deformes,qui sunt charitatis specie informati. Quod maxime potest de peccatis cogitationum intelligi, quæ non exeuntes ad opus,vmbraculo gratiæ teguntur in corde. Vel sine distinctione iniquitates remissæ intelligantnr tecta peccata, quæ sic in baptismo tegũt,sicut i mari rubro

Venialia

1.Petri.4 Tecta peccata

Peccata cogitationum

(quod

Baptism' mari rubro, Aegyptii peccatis comparantur. (quod fuit figura baptismi) tecti fuerūt Aegyptij, qui figurabant peccata, insequentes Hebraeos, id est, persequentes virtutes, quae duo sibi inuicem aduersantur. Nam sicut mare rubrum texit & deleuit Aegyptios, sic aqua baptismi tegit & delet originis culpam. Possunt & aliter intelligi tecta peccata, vt quia q̄d tegitur nō videtur, illa peccata tecta sint Deo, quae non videntur ab eo. Deo nanque peccata videre, idem est quod punire, iuxta quod alibi dicitur: Psal.5 Auerte faciem tuam à peccatis meis. Deus autē peccata quae tegere voluit, aduertere noluit, & quae nō aduertuntur à Deo, id est, quę non videntur, non puniuntur ab eo, cū idem sit ipsi peccata videre, quod illa punire. Vnde consequenter adiungit: Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum. Iniquitates quae, peccata quae. Vel iniquitates dicuntur, quae fidem & baptismum praecedūt. Peccata vero, quae post fidem & baptismum succedunt. Illa sicut debitū quod gratis remittitur, sine satisfactione aliqua remittuntur: quia baptismus & culpā remittit & poenam. Ista per satisfactionis studium studiose teguntur, ne in iudicio reuelentur, in quo manifesta fient occulta cordium, & aperta erunt abscondita tenebrarum: 1.Cor.4 vt hic tecta, sint ibi detecta, & hic detecta, sint ibi tecta. Nam si tu tegis, Deus detegit, & si tu detegis, Deus tegit. Vel iniquitas, peccatum & dolus, possunt distincte referri ad offensam, quam quis committit in Deum, culpam quam committit in se, & noxam quam committit in proximum, secundum quod alibi dicitur: Psal.105 Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. Ergo,

Imputatur spiritu. **Beatus vir cui non * imputabit dominus peccatū, nec est in * ore eius dolus.**

Mortale peccatum Mortale peccatum quandoq; dimittitur, & quantum ad culpam & quātum ad poenam. Quandoq; dimittitur quantum ad culpam, sed non omnino quantum ad poenā. Porro, duplex est poena, temporalis videlicet, & perpetua. Quandocunque dimittitur culpa mortalis, dimittitur & poena perpetua. Sed quando que mortalis dimittitur culpa, quod tēporalis non dimittitur poena: vt, si tanta non sit contritio, quę ad deletionem sufficiat vtriusque: propter quod frequenter iniūgitur temporalis satisfactio poenitēti. Licet enim Nathan dixerit ad David: 2.Reg.12 Transtulit dominus peccatum tuum, praedixerat tamen: Vriam Ethaeum peremisti gladio, & vxorem eius accepisti in vxorem. Quam ob rem non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternum. Imputare quid Quum ergo imputare sit etiam poenam tenere, tunc non imputatur peccatum, quum non tenetur in poenam, id est, quum ita dimittitur, vt poena penitus relaxetur. Quod vtique fiet cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, 1.Cor.15 & mortale hoc induerit immortalitatem: quia tunc absterget Deus Apoc.7 omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit luctus amplius, nec clamor, sed nec vllus dolor: quoniā praeterita transierunt. Vel de praeterito, ille vir est beatus, cui non imputauit dominus peccatum, id est, qui cauit sibi à criminali peccato, quod dominus imputat ad poenam aeternam. Et ideo non imputauit illi peccatum, quia iniquitates eius remisit, & peccata texit. Quia vero non semper intelligitur in praesenti beatus, cui peccatum nō imputabitur in futuro, vt si nunc sit in illo peccatum mortale, quod tandem per poenitentiam dimittetur, consequēter adiungit: Nec est in ore eius dolus. Ac si diceret manifestius: Ille vir est beatus, & si nondū per speciem, tamen per fidem, cui dominus tandem non imputabit peccatum ad poenam, & modo etiam non est dolus in ore eius, id est, excusatio in peccatis. Dolus in ore quid Quia modo poenitens veraciter cōfitetur peccatum suum ad veniam, vt non excuset se, sed accuset: qualis erat ille Nathanael, Ioan.1 de quo dominus ait: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Et ille humilis publicanus, qui dixit ad dominum: Deus propitius esto mihi peccatori. Dolum enim habet in ore, qui se praedicat esse iustum, cum sit iniustus: à quo dolo ille se reddit immunem, qui suum non excusat, sed accusat excessum, vt tāquam vere poenitens suum veraciter confiteatur peccatum. Alia trāslatio habet in spiritu

ritu, id est, in corde eius dolus non est.
Dolus triplex Quoniam est dolus in corde, dolus in ore, & dolus in opere. De primo dicitur:
Psal.37 Dolos tota die meditabantur. De secundo: Loquutus est verba pacifica in dolo.
1.Mach.1 Psal.54 De tertio: Non defecit de plateis eius vsura & dolus. Omnes tamen ex corde procedunt: vnde ad remouendum omnes dicit, quod non est in spiritu eius dolus.
Dolus in bonã partem 1.Cor.12 Accipitur tamen aliquando dolus in bono, iuxta quod inquit Apostolus: Quum essem astutus, dolo vos cepi. Estque dolus ille fallaciæ, hic vero prudentiæ. Sicut & est fictio mala, de qua dicitur: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet
Sap.1 fictum, Et fictio bona, de qua dicitur: Iesus finxit se longius ire.
Luc.vlt. Item est quoque simulatio mala, de qua Salomon ait: Simulator ore decipit amicum suum, Et si
Pro.11 simulatio bona, qua Dauid se simulauit insanum coram Achis rege Geth.
1.Reg.21 Dominus quoque dissimulat pctã hominum propter pœnitentiam.

Quia ergo non sufficit, vt quis abstineat à peccato, ne sibi ad pœnam imputetur à Deo, nisi hoc pure faciat, vt gloriam consequatur æternam: cum & hypocrita propter inanem gloriam declinet à malo, q tamen beatus non est, sed prorsus infelix, quoniã est in spiritu eius dolus, id est, fallacia fictionis. Ille ergo est vel erit beatus vir, cui non imputabit dominus peccatum, nec est in ore vel in spiritu eius dolus. Sed

non habet, omnia **Quoniam tacui inueterauerunt *omnia ossa mea, dum clamarem tota die.**

Mira sententia, vt idem & tacuerit & clamauerit tota die. Sed tacuit crimina sua, quæ poterat vere clamare, & clamauit merita sua, quæ vere poterat tacere. Tacuit crimina sua, vt celaret, & clamauit merita sua, vt iactaret. Tacuit vnde ꝓficeret, & clamauit vnde deficeret. Ergo & male tacuit, & male clamauit, & ideo pœnitens interponit: Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dum clamarem tota die. Dicit hoc à simili hominis, qui medico plagam occultat: quæ idcirco inueteratur, quoniam non curatur, & ideo nõ curatur, quia occultatur. Sicut enim sanies sub cute collecta, tumorem multiplicat, & dolorem, donec ea per apertionem educta, tumor sedetur & dolor: ita putredo peccati, sub cordis latibulo congregata inflat animum & perturbat, donec ipsa per confessionẽ eiecta, inflationis & perturbationis molestia penitus mitigetur. Ex qua profecto non solum spiritus hilarescit, sed & corpus iocundatur, vt iam alleuiatum se sentiat, ingenti prius pondere prægrauatus. Licet ergo generaliter sit tacendum ab omni verbo quod nocet, tacendum tamen non est à confessione peccati, sicut hic dicitur: Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea. Neque à laude Dei, sicut alibi legitur: Si homines tacerent, lapides clamarent. Nec etiam à reprehensione iniquitatis, dicente propheta: Væ mihi quia tacui, quia vir pollutis labijs ego sum. Sed neque à prædicatione veritatis, eodem propheta testante: Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam: nisi forte sint canes, aut porci qui audiunt. De qbus Veritas ait, Nolite sanctum dare canibus, neq; mar garitas mittite ante porcos. Vnde Psalmista dicebat, Posui ori meo custodiã, quum consisteret pctõr aduersum me, obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. Et ideo Salomon ait: Est tempus tacendi, & tempus loquendi. Tacẽdum à quibus non sit Lucæ.19 Esa.6 Esa.62 Matt.7 Psal.38

Certe Pharisæus ille tacuit, dum clamaret, qui ascendens in templum vt oraret, supprimebat pctã, & merita exprimebat, Gratias, inquiens, tibi ago domine, quod non sum sicut cæteri hominũ, raptores, iniusti, adulteri, aut etiã vt hic publicanus: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Publicanus autem à longe stans, nolebat nec oculos ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suum dicens, Deus propitius esto mihi pctõri. Ecce publicanus tacebat merita & clamabat pctã. Quamobrem domino teste descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. Tacui etiam ore celando delictum, dum clamarem opere frequentando peccatum. Tũc enim peccati clamor ascendit, quum impius perpetrata frequentat. Iuxta quod dominus ait, Clamor Sodomorum ascendit coram me. Frustra enim quis satagit occultare, q̃d frequentare nõ cessat. Lucæ.18 Gen.18

Verum

Verum nonnulli gloriantur quum malefecerint, & in rebus pessimis exultant, peccatum suum quasi Sodoma prædicantes.

Clamor triplex

Plurimæ autem sunt diuersitates clamorum, tam in bono, quã in malo, quæ leguntur in scripturis diuinis: sed omes referuntur ad tres, videlicet cordis, oris, & operis. De clamore cordis dicit Psalmographus: Ad te clamaui dum anxiaretur cor meum. Et Apostolus: In quo clamamus, Abba pater. De clamore oris dicit Psalmista: Ad ipsum ore meo clamaui, & exultaui sub lingua mea. Et propheta: Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. De clamore operis dominus ait: Descendam & videbo vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint. Et alibi: Sanguis fratris tui clamat ad me de terra. Quid autem prouenerit ex vtroque, taciturnitate & clamore, interponit & ait: Inueterauerunt omnia ossa mea dum clamarem tota die. Ossa, id est, anima, scilicet vires interiores. Sicut enim homo exterior, id est, corpus quum inueteratur deficit à virtute, sic omnis fortitudo interioris hominis, id est, animæ, quam designant ossa (quia sicut ossa sunt infra carnem, & illam sustẽtant, sic infra corpus est anima, illudque gubernat) ex pc̃ti deficit vetustate. Sed quoniam vexatio tribuit intellectũ, subiungit & ait:

Psal. 6 — Rom. 8 — Psal. 65 — Esa. 58 — Gen. 18 — Gen. 4 — Ossa quid

Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, conuersus sum in ærumna mea dũ configitur spina.

Dies & nox multipliciter accip.

Dies & nox accipiũtur multipliciter in scripturis, videlicet, lux & tenebræ. Vnde: Appellauit Deus lucem diem, tenebras vero noctem. Prosperitas & aduersitas. Vnde: Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, tota die ac nocte non tacebunt laudare nomen domini. Veritas & ignorantia. Vnde: Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Prudentia & simplicitas. Vnde: Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Iustitia & inigtas. Vñ: Si qs ambulauerit in die non offendit, quia lucẽ huius mundi videt: si quis autem ambulauerit in nocte offendit, quia lux non est in eo. Multis autem & aliis modis accipiuntur noctes & dies, de quibus longum esset singulatim supponere exempla. Verum per diem & noctẽ in hoc loco possunt intelligi claritas & obscuritas, vt talis sit sensus: Quoniam die ac nocte, hoc est, in manifesto & occulto, manus tua, id est, correctio tua, grauata est sup me, hoc est, grauiter me afflixit: more prudẽtis medici, cuius manus, cum necessitas exigit, vrit & secat, vt curet & sanet. Idcirco in hac ærumna, id est, in hac graui afflictione, conuersus sum ad te medicum meum, dũ spina timoris & rationis configitur menti, vt conscientia puncta properet ad salutem. Quia pars superior rationis, quę synderesis appellatur, semper pungit & stimulat, id est, contradicit, & murmurat contra peccatum, dum caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, quamuis in hoc conflictu sæpe ratio sensualitati succumbat.

Gen. 1 — Esa. 62 — Rom. 13 — Psal. 18 — Ioan. 11 — Gal. 5

Spina qd

Potest tamen per spinam intelligi culpa, quæ pũgit, vulnerat, & cruentat. Pungit in cogitatione, vulnerat in consensu, cruentat in actu: quia tunc sanguis foras educitur, quum culpa, quæ per sanguinem designatur, secundum illud: Sanguis sanguinem tetigit, ad exteriorem actum progreditur. Vt sit sensus: Quoniam die ac nocte, id est, assidue, manus tua, id est, vindicta tua, grauata est super me, id est, grauiter me afflixit & percussit, cõuersus sum in ærumna, hoc est, effectus sum ærumnosus, videlicet infelix & miser, dum spina configitur, id est, dum culpa vsq; ad consensum & actum producitur: quia tunc spina configitur, quum plagam infligit. Vel secundum aliam literam: Dum confringitur spina, id est, dum humiliatur superbia: quæ sic in spiritu eleuat cor, sicut spina in dorso erigit corpus: cuius fractio nõ humiliat ad interitum, sed erigit ad salutem.

Osee. 4

Spinæ multiplices

Sunt ergo spinæ quæ pungunt, sunt quæ muniunt, & istę sunt bonæ. Sunt & spinæ quæ suffocant, & spinæ quæ perimũt, & illæ sunt malæ. Spinæ q̃ pungũt, sunt timor Dei & aduersitas seculi. De illis dicitur: Conuersus sum in ærumna mea dum configitur spina. De istis legitur:

tur: Ecce ego sepiã vias tuas spinis. Spinæ quæ muniunt, sunt solicitudinis studium & virtutis exemplum. De illis dici-
Eccl.28 tur: Sepi possessionem tuam spinis. De istis legitur: Sepi aures tuas spinis & no-
Lucæ,8 li audire linguam nequam. Spinæ quæ suffocant sunt occupatiões seculi, & motus illiciti. De illis legitur: Simul exortæ spinæ suffocauerunt illud. De istis dici-
Gen.3 tur: Spinas & tribulos germinabit tibi. Spinæ quæ perimunt sunt culpæ mortales, & hæreticæ prauitates. De illis dici-
Pro.19 Matt.7 tur: Spinæ & tribuli nascuntur in manibus temulenti. De istis legitur. Nũquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis
Pro.15 ficus? Ergo viæ iustorum sine offendiculo: iter autem impiorum quasi sepes spi-
Cant.2 narum. Et sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.

Sane multa sunt quibus se pœnitens aggrauatum ostendit. Fortitudo videlicet aggrauantis, quum ait: Manus tua. Magnitudo grauaminis, quum subiungit: Grauata est super me. Assiduitas grauandi, cũ addit: Die ac nocte. Infirmitas aggrauata, cum dicit: Conuersus sum in ærumna. Et aculeus grauitatis, quum infert: Dum configitur spina. Manus au-
Manus domini multiplex tem domini diuersa circa nos gerit officia. Quandoque creantis: Vnde Manus
Iob.10 Esa.5 tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me. Quandoque minantis. Vnde: Adhuc manus tua extenta. Quandoque percu-
Iob.19 tiẽtis. Vnde: Manus domini tetigit me,
Esa.49 Esa.44 Psal.144 Quandoque protegẽtis. Vnde: Sub vmbra manus suæ protexit me. Quandoq; largientis. Vnde: Aperis tu manum tuam & imples omne animal benedictione. Sequitur.

Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non *operui.

abscõdi. Confessionem suam sex dotibus cõmẽdat In hac secunda parte suam confessionem commendat, ostẽdens eam esse perfectam, cautam, humilem, discretam, deuotam, & efficacem.

Perfectam, quia & confitetur delicta, & confitetur peccata. Vnde: Delictum meum cognitum tibi feci. Cautã, quia nõ ex casu fortuito, sed ex certo proposito confitetur. Vnde: Dixi, confitebor iniustitiam meam domino. Humilem, quia non gloriatur, excusando peccatũ, sed humiliatur, accusando seipsum. Vnde: Cõfitebor aduersum me. Discretam, quia non commemorat alienam offensam, sed pronunciat suam culpam. Vnde: Pronunciabo iniustitiam meam. Deuotam, quia non eam indifferenter cuilibet homini, sed reuerenter pronunciat ipsi Deo. Vnde pronunciabo eam domino. Efficacem, quia non pronunciauit eam in vanum, sed ad magnum profectum. Vnde: Et tu remisisti iniquitatem cordis mei. Ergo delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non operui: Hic scribitur diapsalma; quia quum primo egisset de gratia, per quam remittuntur iniquitates & teguntur peccata, ne imputentur ad pœnam: & secundo egisset de culpa, per quã peccata tacentur, & merita exclamantur, vnde ossa inueterascunt: & tertio egisset de pœna, secundum quam manus domini aggrauatur, & spina configitur, vnde peccator conuertitur in ærumna: nunc quasi diuidens, & distinguens, singulorum rationes exponit, incipiẽs prudenter à medio, vt competentius coniũgat extrema. Ac si dixisset apertius: Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dũ clamarem tota die. Idcirco delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non operui: sed dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem cordis mei: & quoniam beati sunt quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: et quoniam beatus vir, cui non imputabit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus: ideo pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore oportuno. Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad te non approximabunt. Quoniam autem die ac nocte grauata est super me manus tua, conuersus sum in ęrumna mea, dum configitur spina. Ideo tu es mihi refugium à pressura, quę circundedit me, exultatio mea, erue me à circundantibus me: quia tu parcis & sanas, tu mortificas & viuificas, tu deducis ad inferos & reducis. Ergo delictum meum cognitum tibi feci, & iniu- 1.Reg.2
stitiam meam non operui.

Est operimentum naturæ, operimen

 tum

Operimẽtum multiplex tũ ſcripturę,operimentũ gratię,opimentu pœnitẽtię,opimentum cõſcientię,opimentũ culpę,opimentũ gehẽnę. De primo:
Lucæ.12 Nec Salomõ in om̃i ſua gloria coopertus eſt ſicut vnũ ex iſtis.
Pſal.101 Et:Sicut opertoriũ mutabis eos & mutabunť.
2.Cor.4 De ſecũdo:In his qui pereũt Euangeliũ eſt opertum.
Exo.26 Et:Cortinæ ſactæ ſunt ad operiendum tabernaculum Dei, de hyacintho, purpura,cocto bis tincto,ac byſſo retorta,opere polymitario. De tertio:Charitas operit multitudinem peccatorũ. 1.Pet.4
Et: Operuiſti peccata eorũ.De quarto: Operui in ieiunio animam meam. Pſal.68
Et:Operiantur confuſione & pudore, qui quærunt mala mihi. Pſal.70
De quinto: Vas quod non habet operculum eſt immundum. Num.19
De ſexto:Operti ſunt iniquitate & impietate ſua. Pſa.72
De ſeptimo: Vadam & non reuertar ad terrã tenebroſam & opertã mortis caligine. Iob.10
Eſt præterea operimentum corruptionis, de quo legitur: Vermes operient eos. Iob.21
Operimentum confuſionis, de quo dicitur: Operiantur ſicut diployde confuſione ſua. Pſal.108
Operimẽtum mortis,de quo ſcribiť:Operuit nos vmbra mortis. Pſal.43
Et operimentum ornatus, de quo ad Luciferum dicitur: Omnis lapis precioſus operimentum tuum. Ezech.28
Ex his poteſt trahi ſimilis de tecto diſtinctio,ad id quod prædictum eſt de tectis peccatis. Inter delictum & peccatum diſtinguitur:quia delictum in omittendo,peccatum in committẽdo conſiſtit. Delictum & peccatum differunt
Delictum enim eſt,non agere faciendũ, & peccatum eſt facere non agendum. Ad delictum pertinet negligentia, quæ faciendum omittit: & ad peccatum pertinet iniuſtitia,quæ non agendum committit.Quia ergo pœnitens iſte tacendo deliquerat & clamando peccauerat, idcirco nũc dicit:Delictum meum cognitum tibi feci,quia deliqui tacendo:& iniuſtitias meas non operui, quia peccaui clamando:patenter oſtendens,quod debet pœnitens confiteri delicta pariter & peccata, cum quandoque delictum ſit grauius quam peccatum.Nam & in Leuitico diſtincte præcipitur,vt offeratur ſacrificium pro delicto & pro peccato. Leuit.67
Sed dices:Quũ Deus ſciat oĩa,etiã anteq̃ fiant,tanq̃ præſcius omnium & conſcius ſingulorũ,q̃d eſt,ꝙ iſte pœnitens dicat deo:Delictum meũ cognitũ tibi feci, tanq̃ illud prius deo fuerit abſcõditum, ſed poſtea p eius confeſſionẽ factũ Deo ſit notũ.Sciendũ eſt ergo, q̃d quandoq; ſciens ſcienti,quandoq; neſciens neſcienti,quandoq; neſcienti ſciens, & quandoq; ſcienti neſciens aliq̃d notum facit. Quum enim duo aliquid ſciunt, ſed alter alteri ſuper eo ſuam conſcientiam aperit, tunc ſciens ſcienti illud cognitũ facit.Quum autem duo idem ignorant, ſed qui non intelligit, dicit illud ei, qui ſtatim auditum intelligit, tunc cognitũ illud facit neſciẽs neſcienti. Ex duobus his membris intelligi poſſunt reliqua duo membra.Pœnitens ergo peccatum vel delictum ſuum dicitur cognitum facere Deo,quando per confeſſionem aperit ſuper illo conſcientiam ſuam Deo, vt quod prius volebat abſcondi modo ſtudeat* confiteri. Delictum Deo cognitũ facere:quid.
Ne quis ergo perperã intelligeret,quod delictum ſuum dixerat ſe feciſſe cognitum Deo, tanq̃ Deus illud neſciſſet,donec ipſum ei pœnitens reuelaſſet,determinando ſubiungit: Iniuſtitias meas non operui,ſed dixi,confitebor: oſtendens quod idem eſt delictum Deo cognitum facere, quod iniuſtitiã non abſcõdere,ſed potius cõfiteri. Ait igitur:Iniuſtitias meas non operui, ſed potius aperui, vt tu operires:detexi, vt tu contegeres:cognoui, vt tu ignoſceres. Et ideo *reuelari.

Dixi,* pronunciabo aduerſum me iniuſtitiã meam domino,& tu remiſiſti iniquitatem * cordis mei, *cõfitebor. *peccati.

Confeſſio triplex. Eſt confeſſio peccatoris, confeſſio laudatoris,&confeſſio aſſertoris.De prima dicit Iacobus: Confitemini alterutrum peccata veſtra, & orate pro inuicem, vt ſaluemini. Iaco.5
De ſecunda Dominus ait: Confiteor tibi domine pater cœli & terræ. Matt.11
De tertia dicit Ioannes: Confeſſus eſt,& non negauit,& confeſſus eſt,quia nõ ſum ego Chriſtus. Ioan.1
Quolibet iſtorum modorum quidam bene confitentur,quidam male. Bene Dauid, qui quum dixiſſet: Peccaui,ſtatim audiuit: Et dominus tranſtulit peccatũ tuũ. 2.Reg.12

Male

Matt. 27 Male Iudas, qui cum dixisset: Peccaui tradens sanguinem iustum, statim abijt
Psal. 74 & laqueo se suspendit. Item bene confi-
Psal. 43 tentur illi qui dicunt: Confitebimur tibi Deus, confitebimur, & inuocabimus nomen tuum. Male confitentur illi, de quibus dicitur: Confitebuntur tibi, cũ benefeceris eis. Si vero non fuerint saturati, murmurabunt. Rursus bene confi-
Lucæ. 12 tentur illi, de quibus dicitur: Qui me cõfessus fuerit coram hominibus & ego confitebor eum coram patre meo. Male vero confitentur illi, de quibus dici-
Tit. 1 tur: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.

Pœnitẽti vt iustificetur necessaria quę. Ista sane peccatori sunt necessaria, vt vere pœnitens iustificetur à domino, videlicet, vt conuertatur & recedat à malo. Vñ: Cõuersus sum in ærũna mea, dũ configitur spina: quia per malum pœnæ recessi à malo culpæ. Vt conpungatur & doleat de commisso. Vnde: Configitur spina: quia ex pœnitentia pungitur conscientia. Vt corde recognoscat & confiteatur offensas. Vnde: Delictũ meum cognitum tibi feci, & iniustitiã meam non operui. Vt proponat & ore suo pronunciare peccatum. Vnde: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam domino. Et sic adest remissio peccatorum. Vnde: Tu remisisti impietatem cordis mei. Non ait de præterito: Pronũciaui, & de futuro: Remittes, sed e cõuerso, de futuro dicit: Pronunciabo, & de pręterito: Remisisti, vt patenter ostendat, quod peccatum prius remittit per compunctionem cordis à Deo, quam pronuncietur per confessionem oris ab homine. Vnde patet, quod non est intelligendum hoc de interiori confessione, quæ corde fit Deo, sine qua peccatum nunquam remittitur, sed de exteriori confessione, quæ ore fit homini, scilicet sacerdoti, quæ sæpissime sequitur remissionẽ peccati. Sed forsan opponens: Quid ergo necesse est peccatum confiteri, si iã est omnino remissum? Profecto, ne rede at per contemptum: quia pręceptum est,
Iacob. 5 quod præterire non licet: Confitemini alterutrum peccata vestra. Præceptum
Leuit. 13 etiam est in Leuitico, vt vir in cuius cute varius color apparet, veniat ad sacerdotem & ostendat se illi. Per quod datur intelligi, quod peccati confessio (quæ per lepram designatur) facienda est sacerdoti. Hoc ipsum innuitur per id quod iu- Leuit. 4
betur, vt vitulus adducatur ad ostium tabernaculi, & coram domino immoletur. Post culpam quoque remissam necessaria est satisfactio, cuius pars est non minima pudoris confusio, quam sustinet in confessione peccator. Ergo dixi corde, confitebor ore. Dixi, præteriti est tẽporis: quia dicere corde pcedit remissionẽ pcti. Dixi ergo, nõ tanq̃ impudus & incautus, & casu fortuito, sed tanquã prouidus & diligens, ex certo proposito, id est, deliberaui, statui, & proposui hoc, scilicet: Confitebor. Sed cõtra quẽ? Aduersum meipsum. Cui? Domino, coram eius vicario, videlicet sacerdote. Quid? Iniustitias meas, à meipso cõmisses. Quare? Quia tu solus potes dimittere peccata, & remisisti iniquitatem cordis mei. Licet enim quædam iniquitas per actũ corporis committatur, principaliter tamen per affectum cordis committitur. Iuxta quod veritas ait: De cor- Matt. 5
de exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Et ideo mortale peccatum impietatem cordis appellat.

Quidã peccatum in proximũ, diabolum vel Deum reiiciunt. Porro, sunt quidam qui peccatum vtique confitentur, non tamen aduersus se, quia retorquent illud in proximum, vel in diabolũ vel in Deũ, sicut primi parentes: Mulier, inquit Adam, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno & comedi. Eua quoque respondit: Serpẽs decepit me & comedi. Quidam vero de- Quidã in fatum
putant illud fato, vel euentui, aut naturæ, sicut quidam hęretici, mentientes duas naturas esse in homine, vnam bonam secundum spiritum, quam dicunt à bono Deo lucis autore esse: alteram vero malam secũdum * carnem, quam dicunt corpus.
esse malam, à malo Deo, principe tenebrarum. Vel sicut alij mentiuntur, dicen- Quidã in stellas
tes ex dispositione stellarum, quam constellationem appellant, omnia inferiora tontingere. Alij prorsus fatuis asseren- Alij in casum
tibus, quod omnia casu contingunt, vniuersis tamen de vanitate conuenientibus in idipsum: quoniam arbitrij peri-

munt libertatem, cum ad casum sufficiat sibi homo: quia solus præcipitare potest seipsum, sed iam confractus ex casu, non potest per seipsum surgere solus, sed alio indiget adiutore. Dicat ergo: Ego sum qui peccaui, ego qui stulte egi, sed tu domine miserere mei, sana animā meam, quia peccaui tibi: etiam cum persuadenti consensi, qui debui dissentire. Vnde recte pœnitens iste ait: Pronunciabo iniustitias meas domino. Quasi diceret, non alienas sed proprias: quia licet interdum suggerente alio, semper tamē eo consentiente geruntur. Caue tamen prudenter, ne sic tua confitearis peccata, vt aliena reueles: ne forte cum adulterium confiteris, prodas eam, cum qua adulterium ipsum commisisti: quia non alienas, sed tuas debes iniustitias confiteri. Sed dices, quid si peccator non possit exprimere circunstantiam culpæ, sine designatione personæ: puta, si filius cum matre detestabilem perpetrarit incestum. Faciet ergo quod potest, vt sic suam exprimat culpam, vt supprimat alienam offensam: sed non sic alienam supprimat offensam, vt suam non exprimat culpam: maxime coram idoneo sacerdote, videlicet, discreto & honesto, qui prodesse possit, obesse non possit.

Tu ergo peccator quantiscunque sis criminibus aggrauatus, ne dubites aut formides ea domino confiteri, tanquam confessus in iudicio condemnari debeas pro conuicto: quia secius est in diuino iudicio, quam humano. Qui enim coram Deo seipsum accusat, Deus illum excusat: & qui coram Deo seipsum excusat, Deus illum accusat. In humano quippe iudicio, quum reus peccatum confitetur, iudex instruitur. In diuino vero iudicio, quum reus confitetur peccatum, Deus obliuiscitur. Nam quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius, ait dominus. In illo iudicio cum reus confitur peccatum, damnatur: In isto vero iudicio quum reus confitetur peccatum, absoluitur. Propter quod dicit: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Dic ergo iniquitates tuas, vt iustificeris: quia iustus in principio sermōis accusator est sui. Et: Qui abscōdit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit & dimiserit ea, misericordiām consequetur: sicut Dauid, qui quum dixisset: Peccaui, statim audiuit à Nathan Propheta: Transtulit dominus à te peccatum tuum. Vnde alius merito clamabat ad dominum: Confitebor tibi domine, quoniam iratus es mihi, conuersus est furor tuus & cōsolatus es me. Verum non omnis confessio talis est. Nam est confessio miserabiliter desperantis, vt Iudæ, qui dixit: Peccaui, tradēs sanguinem iustum, sed abijt & laqueo se suspendit. Cain quoque dixit ad dominum: Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear: qui vagus est & profugus abijt super terram. Et est cōfessio fallaciter simulātis, vt Saulis, qui quum dixisset ad Samuelem: Peccaui, quia præuaricatus sum sermones domini, timēs populum: sed nunc quæso porta peccatum meum, Ait Samuel ad Saulē: Quia proiecisti sermonem domini, proiecit te dominus. Et est confessio inutiliter lamētantis, vt eorum qui talia in inferno dicturi sunt: Errauimus à via veritatis, & lumen iustitię non luxit nobis. Quid profuit nobis superbia, aut quid diuitiarum iactantia contulit nobis? Transierunt illa omnia tanquam vmbra, & nos in malignitate nostra cōsumpti sumus: quia spes impij tanquam lanugo est, quæ à vento dispergitur in procella. Humilis autem & vera confessio illa est salutifera illa, de qua protinus subditur.

Ezech. 18 · Pro. 28 · 2. Reg. 12 · Matt. 27 · Gen. 4 · 1. Reg. 15 · Sap. 5

Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno. Veruntamen in diluuio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

In hac tertia parte commendat remissionem peccatorum, per quam iustificatur impius, & sanctificat iniquus: distinguēs inter dūm sanctificantē & seruū sanctificatū: inter causā sanctificādi

&

& tempus sanctificationis, quum ait: Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tẽpore opportuno. Satis enĩ apparet quis orat, quoniam omnis sanctus, videlicet seruus sanctificatus: & ad quem orat, quoniam ad te, videlicet dominum sanctificantem: et quare orat, quia pro hac, id est, pro impietatis remissione, quę sanctificationis est causa: & quando orat, quia in tempore opportuno, id est, in vita pręsenti, quę sanctificandi opportunitatem impendit.

Duplex sanctitatis vtilitas

Consequenter autem adiungitur duplex sanctitatis vtilitas: vna in futuro, quoniam in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt, id est, ad sanctum: & altera in pręsenti, quoniam tu, inquit sanctus ad dñm, refugium meum, à præssura quæ circundedit me. Quasi dicat: In futuro eripies ab angustia, & in præsenti sanctum proteges à pressura. Pro hac igitur, id est, remissione peccati, vel impietate tollẽda, orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno. Quia nullus est adeo sanctus in vita præsenti, qui omnino careat peccato. Nam si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Ergo quilibet in hac vita quantumlibet sanctus, indiget remissione peccati. Et ideo pro hac orabit ad te omnis sanctus in tẽpore opportuno, id est, dum tempus opportunum existit ad remittẽda peccata, videlicet præsens vita. Propter quod alibi dicitur: Quærite dominum dum inueniri potest, inuocate eum, dum prope est: quia prope est dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Adhuc, inquit, te loquente, dicam: Ecce adsum. In alia quippe vita inutiliter orat, qui non orat vtiliter in hac vita: quemadmodum diues ille sepultus in inferno, quum clamasset: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, Dixit illi Abraham: Fili recordare quia recipisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est. Fatuæ quoque virgines clamabant dicentes: Dñe dñe aperi nobis. Quibus dominus respondit: Amen dico vobis, nescio vos.

1. Ioan. 1 — Esa. 55 — psal. 144 — Lucæ 16 — Matt. 25

Verum & si pro hac oret ad te omnis sanctus in tẽpore opportuno: illi tamen qui sunt in diluuio aquarum multarũ, id est, in fluxu carnalium voluptatum, de quibus legitur, Aquæ furtiuæ dulciores sunt cæteris: vel in confusione diuersarum sectarum, de quibus dicitur, Qui emittit aquas caput est iurgiorum, non approximabunt ad eum, id est, Deum, hoc est, ad te, mutata persona, sicut alibi legitur: Domini est salus & super populum tuũ benedictio tua. Quia tales indigni sunt, vt domino appropinquent. Vel ipsæ aquæ non approximabunt ad eum, id est, ad sanctum: quia aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, sicut non approximarunt aquæ ad Noe in diluuio: quia in iudicio vir sanctus à pœnis & angustijs erit tandem immunis. Quasi dicat: Licet in hoc seculo vir sanctus non careat omni culpa, vnde orat pro hac, id est, ꝓ remissione impietatis, in diluuio tamen aquarum multarum, ad eum non approximabunt: quia tunc eum extrema confusio non tenebit. Heu quot merguntur, demerguntur, & submerguntur in istis diluuijs. Propterea clamandum est cum Propheta: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam: infixus sum in limo profundi, & non est substantia, veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Diluuium autem non solum accipitur in malo, secundum illud: Perdam aquis diluuij omnem carnem, quod intelligendum est de mortali peccato, vel finali iudicio: sed etiam in bono, secundum illud: Dominus diluuiũ inhabitat, quod intelligendum est de sacramento regenerationis humanæ, vel de profundo dispositionis diuinæ. Aqua enim multis modis accipitur in scripturis diuinis. Nam est aqua naturæ, doctrinæ, sapientiæ, gratiæ, culpæ, pœnæ, miseriæ. De aqua naturæ legitur: Spiritus domini ferebatur super aquas. Et, Aquæ, quę super cœlos sunt, laudent nomen domini. De aqua doctrinæ dicitur: Tenebrosa aqua in nubibus aeris. Sed est a-

Gen. 7 — psal. 7 — Diluuium in bonam & malam partem accipitur — Gen. 6 — Aqua multis accipitur modis — Gen. 1 — psal. 148 — psal. 17

qua peruersæ doctrinæ, de qua legitur: Qui emittit aquas, caput est iurgiorum. Et aqua doctrinæ sanæ, de qua dicitur:
4. Reg. 2 Aquas tuas in plateis diuide. Possunt tamē peruersæ aquæ sanari, iuxta illud:
Eccl. 15 Sanaui aquas has, & non erit mors in eis vltra neque sterilitas. De aqua sapientię legitur: Aqua sapientię salutaris
Exo 12 potabit illum, quod dicitur ad differentiam sapientiæ secularis, de qua præcipi-
Ioan. 4 tur: Nō comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assatum tantum igne. De aqua gratiæ dominus ait: Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam
Gen. 49 æternam. De aqua culpæ dixit Iacob ad
Psal. 65 Ruben: Effusus es tanquam aqua, non crescas. De aqua pœnæ dicitur: Transiuimus per ignem & aquam, & induxi-
Psal. 68 sti nos in refrigerium. De aqua miseriæ legitur: Intrauerunt aque vsque ad animam meam. Et sunt istæ miseriæ vel angustiæ, non solum temporales & transitorię, verumetiam interminabiles & perpetuæ; de quibus legitur: Submersi sunt
Iob. 24 tanquam plumbum in aquis vehementibus. Et: Transibunt de aquis niuium
Ioan. 7 ad calorem nimium. Præterea ipse spiri-
Ioan. 2 tus sanctus dicitur aqua. Vnde: Flumi-
Ioan. 19 na de ventre eius fluent aquæ viuæ. Spiritualis intellectus: Implete hydrias aqua. Baptismus: Et de latere Christi pro
2. Reg. 14 fluxit sanguis & aqua. Populus: Aquæ multæ, populi multi sunt. Et: Omnes dilabuntur quasi aquę, quæ non reuertuntur. Sequitur:

meā à tribulatione **Tu es mihi refugium, a pressura quæ circundedit me, exultatio mea, erue me a circundantibus me.**

Oppressiones & oppressores Interdum & oppressores insistunt, & oppressiones obsistunt: interdum non insistunt oppressores, sed obsistunt oppressiones: interdum autem non obsistunt oppressiones, sed oppressores insistunt. His qui sunt fragiles & si non insteterint oppressores, obsistunt tamē oppressiones: q facile succūbunt aduersis. His q fortes sunt, etsi oppssores insistāt, nō tamē oppressiones obsistunt: qa resistunt fortiter aduersitatibus. His autē qui sunt mediocres, cū insistunt oppressores, obsistunt oppressiones: & ideo quia difficile est in igne esse & non ardere, orat vir sanctus non solum ab oppressionibus, sed & ab oppressoribus liberari, cum ait: Tu es refugium mihi à pressura quæ circundedit me, exultatio mea, erue me à circundantibus me. Qua si dicat: Libera me ab oppressionibus meis, qnia tu es refugium mihi, à pressura quæ circūdedit me: sed & redime me à circundantibus me, id est, libera me ab oppressoribus meis.

Sane principales quatuor sunt virtutes, quæ mentem viri sancti circundāt, videlicet, iustitia, prudentia, temperantia, & fortitudo. Habet enim ab anterio ri parte iustitiam, à posteriori parte prudentiam, temperantiam à dextris, fortitudinem à sinistris. Congruunt bene loca virtutibus. Nam quæ sunt ante, sunt certa, quæ vero retro, dubia sunt: quæ à dextris, prospera, quæ à sinistris, aduersa. In certis autem est exercenda iustitia, in dubijs est adhibenda prudentia, in prosperis opus est temperantia, in aduersis est necessaria fortitudo. Quum ergo iniquitas premit iustitiam, oppressio instat ante: quum fatuitas premit prudentiam, oppressio instat retro: quum superfluitas premit temperantiam, oppressio instat à dextris, & quum pusillanimitas premit fortitudinē, instat oppressio à sinistris. Quum autem diuersæ oppressiones simul has virtutes omnes impugnant, tunc vndique mentem circundant. Et ideo sanctus orat à circundantibus redimi, hoc est, ab oppressionibus, quæ vndique imminent, liberari. Hanc solam petitionē offert pœnitens in hoc Psalmo, grauidam & fœcundam, multarum petitionum intellectum in se continentem inclusum, quam potius intelligendam relinquit, quam duxerit distinguendam, vt referatur ad intellectum, de quo præmittit in titulo: Intellectus Dauid. Quidam vero inter pressuras deficiunt & tristantur, alij proficiunt & lætantur, sicut Apostoli, de quibus dicitur: Ibant gaudentes à cōspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Hinc Iacobus apostolus ait: Omne gaudium existimate fratres mei quū in varias

Quatuor virtutes mentē viri sancti circundāt

Actor. 5

Iac. 1

varias tentationes incideritis. Et Paulus ait: Spe gaudentes, in tribulationibus non deficientes. Vt ergo vir sanctus ostendat se non defecisse, sed profecisse in ter pressuras, interponit & dicit: Exulta tio mea, erue me à circundantibus, id est, tu Deus in quo & de quo inter pressuras exulto, redime me à circundantibus me.

Rom.12

Redemptio dupliciter accipitur

Redemptio quandoque large dicitur liberatio, quæ fit etiam solo dono. Vnde: Redemit eos de manu inimici, & de regionibus congregauit eos. Et iterum: Liberauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimicorũ. Quandoque proprie dicitur liberatio, quæ fit dato precio. Vnde: Redempti sumus, non corruptibilibus, auro & argento, sed precioso sanguine agni immaculati. Et alibi: Redemisti nos domine in sanguine tuo. Dicitur etiam interdum redemptio ipse redemptor, iuxta quod Apostolus dicit, quod Christus factus est nobis sapientia & redemptio. Et Psalmographus: Redemptionem misit dominus populo suo. Precium autem redemptionis datum est regi, vt liberaret captiuum à tyrannide carcerarij. Datum est domino, vt liberaret hominem à potestate diaboli, & seruitute peccati, & à pœnis inferni. Vnde: Ego redemi eos, & ipsi loquuti sunt contra me men dacia. Ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Expectantes etiam redemptionem corporis nostri. Saluatorem, inquit, expectamus dominum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ: qui nos de portis mortis, & de manu inferi liberauit. Ergo redime me à circundantibus me, à diabolo, à peccato, & ab inferno: quia tu es refugium mihi à pressura. O pie, o clemens, o bone Deus, à te, ad te me oportet confugere: à te irato, ad te placatum, à te offenso, ad te propitium, à te iudice, ad te patrem: quia si vellem fugere, non possem effugere, si vellem tegi, non possem protegi: quum sit nemo qui de manu tua possit eruere. Quo enim ibo à spi ritu tuo, aut quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero ad infernum ades. Tu ergo, non alius, es mihi summum & supremum re fugium, à pressura quæ circundedit me, id est, à tribulatione, quæ vndique me conturbat. In te iactatus sum ex vtero de vetre matris meæ: tu es protector meus, in te cantatio mea semper. Si tu adfueris, nihil oberit, si tu defueris, nihl proderit. Sequitur:

1. petri. 1

Apoc. 5

1. Cor. 1

psal. 110

Osee. 13

Psal. 129

Rom. 8

Phil. 3

Psal. 138

Intellectum tibi dabo, & instruam te, in via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos.

In hac vltima parte intellectum commendat, qui est secundus in donis, de quo præscribitur titulus: Intellectus Dauid. Duo sunt talenta homini necessaria, videlicet intellectus & operatio. Et intellectui quidem est necessaria disciplina, operationi vero perseuerantia. Hæc quatuor in hoc primo versu notan tur. Intellectus, quum dicitur: Intellectum tibi dabo. Disciplina, quum additur: Instruam te. Operatio, quum subiungitur: In via hac qua gradieris. Perseuerantia, quum infertur: Firmabo super te oculos meos. Porro, circa primum talentum duo sunt opportuna, docilitas discipuli, & doctrina magistri. De illa præmittit: Intellectum tibi dabo, vt sis docilis ad discendum. De ista subiungitur: Instruam te, vt docilitas proficiat ad doctrinam. Ad secundum quoque talentum duo sunt necessaria in via boni operis gradienti, Pes timoris, qui est sinister, vt timore pœnæ declinet à malo, & pes amoris, qui est dexter, vt amore iustitię tendat ad bonum. Verum, quia non sunt in homine viæ eius, sed à domino gressus hominis diriguntur, vt homo vsque in finem perseueret in bono, dominus auxilium promittit, & ait: In via hac qua gradieris, declinando pedem timoris à malo, & tendẽdo pedem amoris ad bonum, firmabo super te oculos meos, videlicet oculum correctionis, vt per flagella reuocem te à malo, & oculũ cõsolationis, vt per beneficia prouocem te ad bonum, de quibus alibi dicitur: Oculi dñi super iustos. His em̃ oculis omnia nuda sunt & aperta: quoniam

Duo talenta homini necessaria, intellectus & operatio

Hiere. 10

Oculus correctionis & consolationis

 ocu-

oculi eius sicut flamma ignis. Non duos vero tantum oculos perhibetur habere, sed septem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram.

Disciplinam duo impediunt. Duo vero sunt quæ disciplinam impediunt. Superbia & stoliditas. Superbi nanque propter arrogātiam discere nolunt, & stolidi propter imprudentiam discere nequeunt. Superbus autem designatur per equum, stolidus vero per mulum, à quibus dehortatur, quum ait: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Qualiter autem coercendi & castigandi sunt tales, consequenter ostendit, quum addit: In chamo & freno maxillas eorum constringe. Multa flagella peccatoris. Equus igitur, id est, superbus refrenandus est, ne per arrogantiam nimis excurrat, & mulus, id est, stolidus est flagellādus, ne per imprudentiam nimis aberret, & sic non approximent ad te cognoscendum, venerandum, & excolendum. Timendum est autem, sed non desperandum: quoniam etsi multa sint flagella peccatoris, vnde præmittit, In freno & chamo maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te, sperantes tamen in domino misericordia circundabit. Vnde & subiungit: Lætamini in domino & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde. Multa sunt quippe flagella peccatoris: quoniam non solum puniunt foris in corpore, verum etiam torquent intus in corde. Nam per quæ peccat homo, per hæc & torquetur. Sperantes autem in domino misericordia circundabit, in præsenti conferendo virtutem, & in futuro conferendo salutem. Ergo lætamini in domino & exultate iusti, propter stolam carnis, & gloriamini omnes recti corde, propter stolam animæ: quia recipietis de manu domini duplicia, & ideo lætamini corpore, & exultate corde, secundum illud: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Equus & mulus qui

Sap. 11

Esa. 40

Psal. 83

Orauerat sanctus à circundantibus erui, & Deus orationem eius exaudiens, statim oranti respondit: Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos. Contra circunstantes qui obsident vias, vt viatores capiant & disperdāt, duplex promittit auxilium, videlicet, documentum & firmamentum, vt ex documento vitent errores iti .erum, & ex firmamento propellant incursus hostium. Ad documentum pertinet quod præmittitur: Intellectum tibi dabo, vt cognoscas, quod omnia bona procedant ex gratia, & instruam te, ne forte aberres, tuis ea meritis ascribendo, sed quicquid boni te cognoscis habere, non tuis meritis, sed diuinæ gratię totum asscribas. Certe qui secus sentit & credit, desipit & aberrat, & talis error impedit intellectum rectum, quo ad veram beatitudinem peruenitur. Instruam vero te per vnctionem spiritus, quæ docet de omnibus. Spiritus veritatis, qui docet om̄em veritatem, doctorꝫ doctor, & magistrorum magister. Ad firmamentum autem pertinet q̄d subiungitur, In via hac qua gradieris, id est, in cursu vitæ præsentis, firmabo super te oculos meos, id est, firmum tibi exhibebo præsidium custodiæ & tutelæ. Solemus enim diligenter perspicere, quod studiose volumus custodire. Quia ergo tu leuas ad me oculos tuos, & ego firmabo super te oculos meos. Accepto autem intellectu & instructus à Deo, conuertit se ad superbos & stolidos pœnitens, qui sua merita iactant & peccata defendunt.

Contra obsidētes vias duplex promittit auxilium

Ioan. 16

Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intellectus.

Equus & in bono accipitur & in malo. Bonus equus, corpus Christi. Vnde: Equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur fidelis & verax. Equus, angelus vel quilibet sanctus. Vnde: Exercitus qui sunt in cœlo sequebantur eum in equis albis. Equus, prædicator. Vnde: Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circundabis collo eius hinnitum? Equus, vir iustus. Vnde: Equus paratus est ad diem belli, dominus autem virtutem tribuet. Equus malus, homo luxuriosus. Vn̄: Sicut fluxus equorum, fluxus eorum. Equus, vir improuidus. Vnde: Auferā equos de medio tui. Equus, superbus. Vnde: Hi in curribus & hi in equis, nos aūt in nomine Dn̄i nostri magnificabimur. Equus, arrogans. Vn-

Equus varie accipitur

Apoc. 19

Iob. 39

Pro. 21

Ezech. 23

Mich. 5

Psal. 19

Psal.32 Vnde: Fallax equus ad salutem, in abundãtia virtutis suę nõ saluabitur. Equus, mollis & fragilis. Vnde: Dormitauerũt qui ascenderunt equos. Et: Mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retro. Sunt præterea equi ruffi, nigri, & pallidi, quos viderunt Ezechiel, Zacharias, & Ioannes, Tyranni, Hæretici, & Hypocritę. Ergo nolite fieri sicut equus & mulus. Non dicit sicut bos, qui satis est humilis, & canis, qui nimis est sagax, sed sicut equus, qui designat superbum, quia extento collo ceruicosus incedit, & mulus qui significat stolidum, quia est improuidus & mendosus. In Tobia vero per equum & mulum libidinosi notantur, Raphaele testante: Qui coniugium, inquit, ita suscipiunt, vt Deum à sua mẽte excludant, & suæ libidini vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos. Vel per mulum, qui generatur sed non generat, designatur ingratus, qui accipit gratiam, sed non reddit. Tales superbi & arrogantes, qui contra Deum ceruicem extendunt, attribuendo meritis, quod attribuendum est gratiæ, quasi stolidi & vecordes, dicendo: Labia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est? Et ideo talibus non est intellectus ad cognoscẽdam humiliter veritatem, quoniam omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens à patre luminum. Vel per equum intelligitur ille, qui vehit sessorem diabolum, & per mulum intelligitur ille, qui subit onus peccati, & talibus non est intellectus, quia nolunt intelligere, vt bene agant, sed iniquitatem in suis cubilibus meditantur. Tu vero Deus

psal.75 Gen.49

Per equũ & mulum quid designetur

Tob.6

In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

Per camũ & frenum quid designetur Quia chamus est illa pars freni quæ mittitur in os equi, & omnis pars minor est suo toto, rectè per chamum & frenum possunt maior & minor coertio designari, quibus maxillæ talium, id est, superbia & stoliditas constringuntur, ne ipsi de suis meritis glorientur, quia per afflictiones maiores atque minores retundenda & coartanda sunt ora, quæ clamant merita & tacent peccata, eorum videlicet, qui non approximant ad te per humilem confessionem, sed recedũt à te per superbam iactionem. Quia vero equus & mulus quanto plus impinguantur, tanto grauius insolescunt, ad reprimendam eorum lasciuiam, restringendum est aliquando eis pabulum, propter quod dicit, In chamo & freno maxillas eorum constringe, & adhibendum flagellum. Propter quod ait: Multa flagella peccatorum. Maxillæ siquidem & mandibulæ à mandendo dicuntur, quæ profecto mandere nequeunt, quando sunt freno & chamo constrictæ. Sic elati homines & ingrati de incolumitate corporum & abundantia rerum superbire consueuerunt & insolescere, sed ad eorum nequitiam reprimendam freno infirmitatis & chamo paupertatis sunt aliquando coercendi, vt vexatio eis tribuat intellectum. Vnde sic sane potest intelligi: Nolite fieri sicut equus & mulus, id est, nolite superbire, & insolescere, sicut elati faciunt & ingrati, quibus non est intellectus, sed tu Deus, qui singulis malis nostri remedium adhibere, constringe maxillas eorum, id est, cohibe arrogantiam superborum, in freno & chamo, id est, per damnum rerum & dispendium personarum. Ecce qui non intelligunt, equo comparantur & mulo, sicut alibi dicitur: Homo quum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Quia vero qui non possunt cohiberi per frenum, debent corripi per flagellum, subiungit & ait: Psal.48

Multa flagella peccatoris, sperantes autem in domino misericordia circundabit.

Est flagellum correptionis, de quo legitur: Pater filium quem diligit corripit. Flagellat autem omnem filium quem recipit. Flagellum detractionis Flagellũ multiplex Pro.3

Iob.5 ctiōis, de quo dicitur: A flagello linguæ absconderis, & non timebis calamitatem quum venerit. Flagellum afflictio-
Psal.72 nis, de quo scribitur: Fui flagellatus tota die. Et flagellum damnationis, de quo
Psal.90 legitur: Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Ergo flagellantur iusti, flagellantur & iniusti: quia multæ sunt tribulationes iustorum. Verum illi flagellantur vt si pœnitent corrigantur, si non pœnitent, condemnentur: ipsi vero tribulantur, vt purgentur à malo, & probentur in bono: quia quod facit flagellum grano, & ignis auro, idem efficit tribulatio viro iusto. Multa vero dicuntur flagella peccatorum: quia & in carne flagellantur exterius, & in mente flagellantur interius. Flagellantur in vita præsenti, & flagellantur in vita futura: flagellantur ex culpa, & flagellantur ex pœna. Flagellantur à Deo & flagellantur ab homine. Flagellantur à mundo, & flagellantur à dæmone. Nec posset quisquam per singula enumerare peccatorum flagella. Nec mirum, si adhibito freno indomito animali addatur flagellum. Vtinam sic dometur, vt perdometur: quia verendum est, ne nimium resistendo, indomitum relinquatur, & sic
Matt.7 euagetur per viam latam, quæ ducit ad mortem. Sperantes autem in domino, non in seculo, in gratia, non in merito, misericordia circundabit, hoc est, in omnibus aderit ad salutem, in omni loco, & in omni tempore, in omni causa, & in omni negocio, in certis & in dubijs, in prosperis & in aduersis, in corpore & in corde, in præsenti & in futuro. Maledi-
Hiere.7 ctus autem homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Ideo,

Lætamini in domino & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde.

Iustorum sperantiū tres ordines. In sperantibus iustis & rectis, tres ordines designantur, Incipientium, proficientium, & peruenientium. Primis exhibetur misericordia. Vnde: Sperantes in domino misericordia circundabit.

Secundis, lætitia. Vnde: Lætamini in domino & exultate iusti. Tertijs autem gloria. Vnde: Gloriamini omnes recti corde. Lætantur quidem iusti, lætantur & iniusti, sed iusti in domino, iniusti lætantur in mundo. Iniusti exultant de carnalibus & mundanis. Iusti de virtutibus, iniusti de vitijs. De illis legitur: Diuersa iustorum & iniustorū lætitia
Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. De istis dicitur: Psal.149
Lætantur quum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Verum iustorum gaudium felix est & perpetuum. Iuxta Pro.2
quod legitur: Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum plenum sit. Et: Gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Iniustorum vero gaudium infelix est & momentaneum. Iuxta quod dicitur: Tenēt Ioan.16
tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Nouerat hoc ille qui dixerat: Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium, nam extrema gaudij luctus occupat. Gaudendum est ergo de ijs quæ spectant ad meritum, vel ad præmium, ad gratiam vel gloriam, ad virtutem vel ad salutem, de quibus illi gaudebant, quibus aiebat Christus: Gaudete & exultate, quia merces vestra multa est in cœlis. Et Propheta dicebat: Ego autem in domino gloriabor, & gaudebo in Deo Iesu meo. Propter hæc duo gaudia, vnum quod habetur de meritis, & alterum quod habetur de præmijs, ingeminat Psalmista, quum ait: Lætamini in domino, & exultate iusti. Quod & Apostolus repetit dicens: Gaudete in domino semper, iterum dico gaudete. Nec solum gaudendum est iustis, sed & gloriandū. Vnde subiungitur: Et gloriamini omnes recti corde. Vos scilicet, qui potestis dicere cum Apostolo: Gloria nostra hęc est, testimonium conscientiæ nostræ. Nam omnis gloria filiæ regis est ab intus. Opus ergo suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso gloriam habebit, & non in altero. Hypocrita namque gloriam quærit in altero, & non in seipso: & gloria eius est quasi flos fœni, quod hodie viret, & cras in clibanū mittitur. Sic omnis hypocritæ spes peribit, quia

Marginal notes (right column): Iob.21; Iob.30; De quib⁹ gaudēdū; Matt.5; Abac.3; Phil.4; 2.Cor.1; Psal.44; Hypocritę gloria Matt.6

quia falsam venatur gloriā apud homines,& non veram quærit gloriam apud Deum. Illud enim correctum est, quod non aliqua prauitate distortum est, sed ad Deum pura intentione directum. Ecce quum in principio de pœnis & culpis egisset, in fine de gloria & exultatione cōcludit, quē morem in hoc sicut & in aliis pœnitentialibus Psalmis obseruat.

IN PSALMVM TERtium pœnitentialem Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HVius Psalmi talis est.

Psalmus Dauid in rememoratione Sabbati.

Tituli eiusdem explicatio.

Sabbatū quid. EX quibusdam scripturę locis intelligitur manifeste, quod sabbatum & septimum interpretatur & requies, vnde congrue scriptum est, quod requieuit Deus die septimo ab omni opere quod patrarat. Tria vero sunt sabbata, exterius, interius, & superius, videlicet temporale, spirituale, & æternale. De primo legitur in Euangelio: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. De secundo dicitur ab Apostolo: Relinquetur sabbatismus populo Dei. De tertio vero scribitur per prophetam: Erit sabbatum ex sabbato. Primum sabbatū est sacramentum, & non res. Vltimum autem est res, & non sacramentum. Medium vero res est, & sacramentum. Quia primum significat & nō significatur, vltimum vero significatur & non significat, medium & significatur & significat. Agit ergo in hoc Psalmo pœnitēs de rememoratione medii & vltimi sabbati, hoc est, spiritualis et æternalis, vtriusq; memorādo quietem. Vnam, quam perdiderat, & alterā, quam demeruerat per peccatum. Vnde dicebat: Non est sanitas in carne mea à vultu iræ tuæ, non est pax ossibus meis à facie

Gen. 1
Sabbatū triplex.
Ioan. 5.
Heb. 4.
Esaiæ 66.

peccatorum meorum. Incurrerat enim afflictionem mentis & corporis ex peccato: quia & vermis conscientię rodebat mētem interius, & passionis aculeus corpus exterius stimulabat. Vnde vicissim agit de culpis & de pœnis, miseriam suam exaggerans multis modis. Quę quidem cogebant eum, & deperditum peccatoris & demeritum æternitatis, sabbatum deplorando ad mentem sæpius reuocare. Quia sicut dulcis est aqua post sitim, & suauis vmbra post ęstum: ita quies est delectabilis post laborem, maxime tranquillitas mentis, quam etiam inter angustias corporis iustus habet. De qua dominus dicebat apostolis: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis: nō quomodo mundus dat, ego do vobis. Hic est profecto fons proprius, cui non communicat alienus. Ad quem tanto ardentius anhelat pœnitens post peccatum, quanto suauius eum gustauerat ipse iustus. Ioan. 14.

Habet autem hic Psalmus, secundum translationem quam tenet Romana Ecclesia, tres versuum septenarios, id est, viginti & vnum versus, qui ad tria prædicta sabbata non immerito referuntur. Nam sabbatum non solum dicitur septimus dies, sed & septimana dierum, & dies quilibet septimanæ. Septimus dies, ibi: Memēto vt diem sabbati sanctifices. Septimana dierum, ibi: Ieiuno bis in sabbato. Et quilibet dies, ibi: Valde mane vna sabbatorum. Ad sabbatum temporale pertinent septem dies. Ad sabbatum spirituale septem pertinent virtutes. Et ad sabbatum æternale pertinent septem dotes: tres animæ glorificatæ, videlicet cognitio, dilectio, & delectatio, & quatuor corporis glorificandi, videlicet claritas, & subtilitas, agilitas, & impassibilitas. Singuli autem hebdomadæ dies propria laudes habent in titulis psalmorum ex sabbato, præter tertium, cuius rationem prout potui alibi assignaui. Sabbatum autem hic ponitur pro quiete, secundum illud: Sabbatum requietionis est, & requies sabbati sanctificata est domino. In sabbato temporali quiescit Iudæus, in sabbato spirituali quiescit iustus, & in sabbato æternali quiescit

Exod. 10.
Luc. 18.
Marc. vlt.

quiescit beatus. Ille ab operis effectu, iste à criminis actu, & hic à corruptionis defectu. Per poenitentiam ergo, quam hic ostendit se habere de culpis, & patientiam, quam se demonstrat habere in poenis, seipsum proponit alijs in exemplū, vt imitentur eum quasi alterum Iob, vehementer afflictum, & grauiter cruciatum.

PSALMI TERTII POENItentialis Elucidatio.

Psal. 37. furore tuo ira tua.

Domine ne in *ira tua arguas me, neq; in * furore tuo corripias me.

Psalmus iste q̄tuor habet partes, in prima poenitens dirigit orationem ad Deum, postulans liberari à poenis inferni, quum ait: Domine ne in ira tua arguas me, & à poena etiam purgatorij, quum adiungit: Neque in furore tuo corripias me. Oratione vero praemissa, primo describit poenas quas sustinet, secundo culpas quas egit, tertio miserias quas incurrit. Quasi dicat, Ego sum q sustineo poenas multas & magnas, videlicet percussionis vulnus, oppressionis pōdus, carnis afflictionem, & mentis vexationem. Vulnus percussionis, quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi. Pondus oppressionis, quia cōfirmasti super me manum tuam. Afflictionem carnis, quia non est sanitas in carne mea, à vultu irę tuae. Vexationem mentis, quia nō est pax ossibus meis, à facie peccatorum meorum. Nec mirum, quia ego sum, qui egi culpas grandes & graues, foedas & fatuas. Grandes, quia iniquitates meae supergressae sunt caput meū. Graues, quia sicut onus graue grauatae sunt super me. Foedas, quia computruerunt cicatrices meae. Fatuas, quia deteriorauerunt à facie insipientiae meae. Quapropter ego sum, qui incurri miserias continuas & prolixas, corporales & spirituales. Continuas, q̄a tota die contristatus ingrediebar. Prolixas, quia miserijs afflictus sum, & turbatus sum vsque in finem. Spirituales, quia anima mea impleta est illusionibus. Corporales, quia nō est sanitas in carne mea. Orationē ergo praemittēs, clamabat ad dominum, dicens: Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Quidam transibunt per ignem & saluabuntur, alij transibunt ad ignem & condemnabuntur. Saluabuntur, qui transibunt per ignem purgatorij, de quibus dicit Apostolus, quod salui fient, sic tamē quasi per ignem. Nam vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Damnabūtur qui transibunt ad ignem inferni, qui bus dominus dicet: Ite maledicti in ignē aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Matt. 25 Nam vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Esa. 66 Ab vtroque igne petit poenitens liberari, quum ait: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me. Quasi dicat, Domine pater & Deus vitae meae, ne arguas me in ira tua, id est, ne me conuincas in districto iudicio, in quo tu reprobis apparebis iratus, quum dices ijs qui à sinistris astabunt: Esuriui, & non dedistis mihi manducare, sitiui, & non dedistis mihi bibere. Matt. 25 Quandiu enim vni ex his minimis meis nō fecistis, nec mihi fecistis. Ecce redargutio peccatorum. Ite ergo maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ecce iudicis ira. Non solum autem arguas me in ira tua, sed neque in furore tuo corripias me, id est, non punias me in purgatorio igne, in quo tanta erit incendij vehementia, quod quasi furere videberis, etiam in electos, cum minor poena quae erit in purgatorio, censeatur maior quātalibet poena quae est in hoc mūdo. Quis autem illud irae tonitruum, aut illud furoris fulgur poterit sustinere? Euita culpam si vis euadere poenam. Vel orat poenitans, vt Deus non inferat poenam ad vltionem iratus, sed ad correctionem misertus, vt talis sit sensus: Domine arguas me, sed non in ira: corripe me, sed nō in furore. Quasi dicat: Ne arguas me in ira, sed in misericordia argue me, quia scriptum est: Deus quos amat arguit & castigat. Pro. 3 Neque corripias me in furore, sed in mansuetudine: quia pater fili um

um quem diligit corripit: vt pœna sit à misericordia ad correctionem, non ab ira ad vltionem: & quidem sufficere debent mala quæ patior in præsenti, ne patiar in futuro.

Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam.

Percussiones multę — Percussiones ergo quas ego patior, sunt multæ, sunt magnæ & sunt profundæ. Multæ, quia sagittæ, non vna tantũ, sed plures. Magnæ, quia percussiones tuæ, non hominis quidem, sed Dei. Profundæ, quia infixæ sunt mihi, non foris in cute, sed intus in corde. Oppressiones quoque importabiles sunt, quia cõfirmasti, quasi ex magna virtute, super me, quasi de loco sublimi, manum tuam, quasi validam & robustam.

Sagittę domini qd. — Sagittę domini cõminationes sunt diuinæ, quæ timore iudicij districti peccatoris animo infigũtur. Secundum q̃d alibi dicitur: Confige timore tuo carnes (Psal.118) meas, à iudicijs enim tuis timui. Hinc etiam (Iob.6) beatus Iob ait: Sagittæ domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, & terrores domini militãt contra me. Ergo sagittæ tuæ, id est, comminationis tuæ de pœnis æternis, infixę sunt mihi, velut acutæ, quę vsque ad cordis interiora pertingunt, & ideo timore percussus, clamare compellor: Domine ne in ira tua arguas me. Tales sagittæ quum infiguntur, non mortificant, sed viuificant, non deducunt ad inferos, sed reducunt: quia timore pœnæ cohibent manus ab actu culpæ. Vel sagittæ domini sunt pœnæ, quæ infliguntur à Deo. (Deut.32) Vnde: Inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus manducabit carnes, & sagittas meas complebo in eis. Hæc est sagitta salutis domini, & sagitta salutis contra Syriam. Non sunt tales sagit-(Psal.10)tę hęreticorum, de quibus legitur: Parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuris rectos corde. Nec tales sunt Iudęorum sagittę, de quibus dici-(Psal.63)tur: Sagittę paruulorum factę sunt plagæ eorum. Nec etiam talis sagitta diabo-(Psal.90)li, de qua scribitur: A sagitta volante per die, à dęmonio meridiano. Sagittę quoque domini sunt verba diuina, de quibus alibi legitur: Sagittæ tuæ acutæ po- (Psal.44) tentissimæ. Item: Sagittę tuę pertransie- (76.) runt, vox tonitrui tui in rota. Et iterũ: Emitte sagittas tuas & conturbabis eos. (Psal.143) Has sagittas Christus & sancti eius emittunt, qui etiam sagittæ vocantur. Vn- (Esa.49) de: Posuit me quasi sagittã electam. Et: Sicut sagittæ in manu potẽtis, ita filij ex- (Psal.126) cussorũ. Sagittæ igit̃ tuæ, id est, pœnę à te inflictæ, infixæ sunt mihi, & etiam confirmasti super me manum tuam.

Septẽ modis ponit manus in scriptura sacra. (Man⁹ dd multiplex) Manus diuina, filius. Vñ: Tollã in cœlum manum meã. Et: Emitte ma- (Psal.143) num tuam de alto. Potẽtia. Vnde: A for- (Psal.94) tudine manus tuæ ego defeci. Et: In manu tua sunt omnes fines terræ. Gratia: Vnde: Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur vbertate. Et: Aperis tu (Psal.144) manum tuam, & imples omne animal benedictione. Auxilium. Vnde: Quum (Psal.36) ceciderit iustus, non collidetur: quia dominus supponit manũ suam. Et: In manibus tuis tempora mea. Protectio. Vnde: Sub vmbra manus suæ protexit me. Operatio. Vnde: Manus tuæ domine fe- (Iob.10) cerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu. Et: Opera manuum tua- (Psal.101) rum sunt cœli. Sed hic manus domini accipitur pro diuina vindicta. Vnde: (Iob.13) Manum tuam longe fac à me, & formido tua nõ me terreat. Et: Adhuc manus (Esa.5) eius extenta. Hęc firmata extitit in Adã, qui per culpam quam commisit, incurrit pœnam quam meruit, sicut domi- (Gen.2) nus ei fuerat comminatus: Quacunque die comederis morte morieris. In nobis autem confirmata est, qui contrahimus ab eo culpam, & pœnam vsque ad finẽ vitæ, vtinam non duret sine fine post finem. Ille siquidem fuit miseriarum origo, nos autem sumus miseriarum propago. Dicit itaque pœnitens: O Deus confirmasti, id est, grauiter aggrauasti, super me manum tuam, id est, vindictã tuam in pœnis innumeris & miserijs infinitis, quæ adeo me conturbant, vt præ ingenti dolore clamare compellar: Neque in furore tuo corripias me. In tãtum autem confirmasti super me manum tuam, quod

Non eſt ſanitas in carne mea, a *vultu irę tuæ, & non eſt pax oſſibus meis, a facie peccatorum meorum. *facie

Vultus Dei patris eſt filius. Vnde: In lumine vultus tui ambulauimus. Et: Illuminet vultum ſuum ſuper nos. Cognitio. Vnde: Quæſiui vultum tuum, vultum tuum domine requiram. Propitiatio. Vnde: De vultu tuo iudicium meũ procedat. Indignatio. Vnde: Vultus domini ſuper facientes mala. Ratio. Vnde: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine. Benignitas. Vnde: Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Vultus ergo vel facies hic accipitur pro noticia, qua in vultu cognoſcitur vnuſquiſq;. In vultu quoque deprehenditur ira, & plerumque in facie denotatur peccatum, secũdum illud: Heu quam difficile eſt crimen non prodere vultu.

(Vultus dei multiplex; pſal. 33; pſal. 66; pſal. 26; pſal. 33; pſal. 4; pſal. 44; Vultus qd hic; Ouidi.)

Caro quoque multis modis accipitur in ſcripturis. Nam caro dicitur homo. Vnde: Verbum caro factum eſt. Et: Videbit omnis caro ſalutare Dei. Pars hominis. Vnde: Palpate & videte, quoniam ſpiritus carnẽ & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Animalis natura. Vnde: Alia eſt caro volucrum, alia piſcium, & alia iumentorum. Et, Dat Deus eſcã omni carni. Humana fragilitas. Vnde: Non permanebit ſpiritus meus in homine, quia caro eſt. Et: Omnis caro fœnũ. Senſualitas. Vnde, Spiritus concupiſcit aduerſus carnem, & caro aduerſus ſpiritum. Corruptibilitas. Vnde: Et ſi nouimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed nunc iam non nouimus. Voluptuoſa conuerſatio. Vnde, Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebũt. Legalis obſeruantia. Vnde: Qui volunt vobis placere in carne, hi cogunt vos circuncidi. Terrena cõſideratio. Vnde: Caro & ſanguis non reuelauit tibi. Literalis intellectus. Vnde: Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicquam. Coniugale opus. Vnde: Erunt duo in carne vna. Ipſa fœmina. Vnde: Nõ ex ſanguinibus, neq; ex volũtate viri, neq; ex volũtate carnis, ſed ex Deo nati ſunt. Conſanguinitas. Vnde: Nemo vnquam carnem ſuam odio habuit. Culpa. Vnde, Dum appropiant ſuper me nocentes, vt edant carnes meas. Et pœna. Vnde: Carnibus meis ſaturamini. Non eſt, inquam, ſanitas in carne, quia neceſſitati moriendi addicta eſt per peccatum: quia non ſatis eſt ſanum, quod leuiter poteſt lædi. A vultu iræ tuæ, id eſt, à conſideratione indignationis tuæ, quæ timore futuri iudicij non ſolum mentem conturbat, ſed & carnem affligit. Nec ſolummodo carnem, quæ fragilis eſt, ſed & oſſa, quę fortia reputantur: quia non eſt pax oſſibus meis, id eſt, viribus mentis meæ. A facie, hoc eſt, à recordatione peccatorum meorum, quę oſſa conturbãt: quoniã ſpiritus triſtis exiccat oſſa. Quis enim reſtitit ei & pacem habuit? Non eſt impijs gaudere dicit dominus: quia per quæ peccat homo, per hęc & torquetur. Iuſtus autem confidit vt leo, de quo legitur: Leo fortiſſimus beſtiarum, ad nullius pauebit occurſum. Sed & iuſtus quicquid occurrerit ſemper imperturbatus exiſtit, quia nec aduerſis deprimitur, nec proſperis eleuatur. Lætus vigilat, dormit quietus, ſedet pacificus, incedit ſecurus: quoniam qui timet Deum, omnia timent eum. Magnam in præſenti iuſtitiæ ſuæ mercedem adeptus, in futuro maximam adepturus. Eſt autẽ pax peccatorum, pax iuſtorum, & pax beatorũ. De prima: Non veni mittere pacem, ſed gladium. Et: Zelaui in peccatoribus pacem peccatorum videns. De ſecunda: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Et: Pax multa diligentibus nomen tuum. De tertia: In pace in id ipſum dormiam & requieſcam. Et, Pax Dei quę exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras. Eſt præterea pax communis bonis & malis, de qua legitur: Bonus ſermo domini ſit mihi pax, & veritas in diebus noſtris. Ipſe quoque Chriſtus dicitur pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, in vno nouo homine faciens pacem, pacem his, qui prope, & pacem his qui longe. Porro quidam nec à peccato habent pacem, nec cum peccato, & hi ſunt optimi. Econtra, quidã habẽt cũ peccato pacem, & nõ à peccato, & hi

(Caro multipliciter accipitur; Ioan. 10; Lucæ. vl.; 1. Cor. 15; pſal. 135; Gen. 6; Galat. 5; 1. Cor. 15; Galat. 5; Matt. 16; Ioan. 6; Gen. 2; Ioan. 1; Eph. 5; Iob. 19; Tob. 9; Sap. 11; Pro. 30; Pax triplex; Matt. 10; pſal. 72; Ioan. 14; pſal 118; Pſal. 4; phil. 4; Eph. 2)

hi sunt mali. Quidam autem habent pacem & cũ peccato & à peccato, & hi sunt pessimi. Qui eñ sic dati sunt in reprobũ sensum, & venũdati sub pctõ, vt vltro se peccato ingerant & de peccato non curent. Illi profecto & cum peccato pacem habent, in quo suauiter delectantur, & à peccato pacem habent, super quo minime remordentur, de qualibus scriptũ est: Lætantur quum male fecerint, & exultant in rebus pessimis: quoniam impius quum in profundum malorum venerit contemnit. Sicut enim, secundum Apostolum, hi qui ea quæ legis sunt naturaliter faciunt, ipsi sunt sibi lex: sic illi qui ea quæ peccati sunt faciunt libere, ipsi sunt sibi peccatũ, id est, peccati causa, vt iam eis quod libet hoc liceat, non autem libeat hoc quod licet. In profundum iniquitatis demersi & absorpti penitus à peccato, non cogitãtes de pœna nec curantes de culpa, effecti sunt sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, post suas concupiscentias abeuntes. Qui si quandoq; flagellentur, vt conuertantur, vulnera non sentiunt, & verbera nõ attendunt, quemadmodum scriptum est: Verberauerunt me & non dolui, traxerunt me & non sensi. Et hoc maxime fit, quum laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. Tales pepigerũt fœdus cum morte, vel ex perfidia non credentes, vel ex malitia desperantes, quasi quatriduanus mortuus in monumento fœtentes. Qui vero peccatum operantur & delectantur in eo, sed tamen remordentur & impugnantur ab illo, ipsi quidem cum peccato pacem habent, sed non à peccato: quia delectantur in culpa, sed à conscientia remordentur. Tales impugnantur, sed non repugnant: quia motus sentiunt & consentiunt, abstracti à concupiscentia & illecti. Paruulos non allidunt ad petram, sed eos in desiderio suo fouent, iacentes & dormientes in voluptate & fœditate peccati, veluti iumenta quæ in stercore suo computrescunt, quibus redolet fœtor, & amaritudo dulcescit. E contra: Quidam tentationes sustinent & resistunt, impugnationibus repugnantes, & hi nec cum peccato pacẽ habent, nec à peccato: quia cum illo luctantur, ne peccatum in suo mortali corpore dominetur. Grauis quidem est lucta, sed vtilis pugna: quoniam & si pœnam habet, habebit & coronam: & quãto difficilior est conflictus, tanto gloriosior est triumphus. Qui vero tentationes vicerunt, vt non solum tentationibus non consentiant, sed iam etiam tẽtationes non sentiant, nisi forte leuissimas, quæ pacem animi non perturbant, hi profecto pacem habent à peccato, sed non cum peccato, vt dicere valeant cum Apostolo: Gloria nostra hęc est, testimonium conscientiæ nostræ: cum illi veraciter peccatores possint de pace in domino gloriari, quos & criminalis culpa nõ mordet, & cauteriata conscientia non remordet: quoniam & si grauia forte peccata commiserunt, illa tamen omnino per condignos fructus pœnitentiæ diluerunt. Quũ ergo ipse spiritus testimonium perhibet spiritibus eorum, quod ipsi filij Dei sint, tunc à peccato pacem habent, & non cum peccato, effecti pacifici veri, qui filij Dei vocabuntur: pauidi quidem pro suis, sed pro alijs securi. Patet ergo, quod non habere pacem cum peccato semper est bonum, & habere pacẽ cũ pctõ semp est malũ. Habere võ pacẽ à pctõ interdũ est bonũ, interdũ est malũ. Noli ergo cum pctõ pacẽ habere, noli contrahere amicitiã cum serpente, ne suadendo inficiat, & occidat te veneno. Letalius est enim venenum peccati, quam venenum serpentis. Nam illud interficit corpus, istud vero interimit animam, sine qua corpus non viuit. Si vero concupiscentia corporis illectus, pacem habueris aliquando cum peccato, caue saltem, ne habeas pacẽ ab illo: quia si cum peccato & à peccato pacem habueris, viuens inter mortuos deputaberis. Quę vero sit causa, quare non est sanitas in carne hominis à facie iræ Dei, neque pax ossibus à facie peccatorum, consequenter ostendit.

Rom. | Pro.2 | Rom.2 | Pro.23 | Ioan.11 | Iacob.1 | Psal.136 | 2.Cor.1 | Rom.8

Quoniam iniquitates meę super gressæ sunt caput meum, & sicut onus grauæ grauatæ sunt super me.

Caput mulieris vir,& caput viri Christus,caput Christi Deus. Vnde: Caput dilecti mei sicut aurum optimum. Ipse est caput corporis Ecclesiæ. Caput animæ mens. Vnde impinguasti caput meum in oleo. Caput rei,principium. Vnde: In capite libri scripum est de me. Caput prouinciæ,metropolis. Vnde: Caput Syriæ Damascus. Caput populi princeps. Vnde: Constitues me in caput gĕtium. Caput iniquorum diabolus. Vnde: Per cussisti caput de domo impij,denudasti fundamenta eius vsque ad collum. Et: Tu confregisti capita draconum, dedisti ea in escas populis Aethiopū. Caput mali operis,suggestio diabolica, Vnde: Caput aspidis suget,& occidet eum lingua viperæ. Et: Ipsa conteret caput tuū, & tu insidiaberis calcaneo eius. Caput vitiorum,superbia. Vnde: Si extulerit caput vsque ad nubes,quasi sterquilinium in fine perdetur. Caput ergo interioris hominis,animæ,mens seu ratio intelligitur. De quo Salomon ait: Oculi sapientis in capite ipsius, id est, fides & intellectus sunt in mente sapientis. Nam oculi corporales sunt etiam in capite viri stulti. Huic capiti quædam iniquitas superponitur. Illa iniquitas quæ cum timore Dei & proposito pœnitendi committitur, supponitur rationi: quia peccator in ea iudicium rationis reueretur. Illa vero iniquitas,quę sine timore Dei & sine proposito pœnitendi committitur, superponitur menti,quia peccator in ea iudicium rationis contemnit. Vtraque grauat,sed ista sicut onus mediocre, illa vero sicut onus graue, quod in profundum demergit. Et hoc est quod dicit: Iniquitates meæ, quas ego sine timore & proposito pœnitendi commisi, super posuerunt,id est, posuerunt se super caput meum. Vel secundum aliam literā, supergressæ sunt caput meum, hoc est, depresserunt & despexerunt rationem animæ meæ. Ideoque grauatæ sunt super me,non sicut onus mediocre,sed sicut onus graue, quod vsq; in profundū vitiorum demergit. Iniquitas enim secundum Prophetam, super talentum plumbi sedere describitur, quia mentem quam deprimit, non sinit ad cœlum erigi,sed cogit ad inferna demergi.

[margin: Caput multiplex; 1.Cor.11; Cant.5; Col.1; Psal.22; Psal.39; Esa.7; Iob.20; Gen.3; Iob.20; Caput interioris hominis quid; Eccl.2]

Vel iniquitates meæ superposuerunt, id est,in superbia posuerunt caput meum,id est, mentem meam in superbiam extulerunt,& ideo,quoniam omnis qui se exaltat humiliabitur, sicut onus graue grauatę sunt super me,id est, mole pœnarum me grauiter depresserunt. Quasi diceret: Ego exaltaui me in spiritu superbię,quoniam iniquitates meę supergressę sunt caput meum,& Deus humiliauit me in pondere pœnæ,quoniam sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Est onus Christi, onus mundi,onus diaboli. Primum gratiæ, secundum pœnæ, tertium culpæ. De primo: Iugū meū suaue est,& onus meum leue. De secundo: Onus Babylonis, quod vidit Esaias filius Amos. De tertia: Nolite portare onera in die sabbati. Licet enim scriptum sit, Vnusquisque onus suum portabit, monet tamen Apost. Alter alterius onera portate,& sic ad implebitis legem Christi. Non solum autem iniquitates supergressæ sunt caput meum, verum etiam

[margin: Lucæ.14; Onus triplex; Matt.11; Esa.13; Gal.6]

Computruerunt &*deteriorauerunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ.

*[margin: *corruptæ sunt]*

Computrescere multis modis dicitur aliquid. Ratiōe materię. Vnde: Lumbare computruit, quod Hieremias abscondit in Euphrate. Ratione pœnę. Vnde: Philistijm computrescebant promi nentes extales. Ratione culpæ. Vnde: Cōputruerunt iumenta in stercore suo. Et ratione gratiæ. Vnde; Computruit iugum à facie Dei. Cicatrix autem est locus vulneris iam sanati, sed hic ponitur continens pro contento: vt cicatrices in carne intelligantur plagæ, quæ postquā curatę sunt, recidiuant,& quidem posteriores plagę longe sunt peiores, quā priores. Sic cicatrices in mente sunt culpæ, quæ postquam dimissæ sunt, iterantur, & sunt longe istę grauiores,quā illę. Ait ergo: Cicatrices meæ, id est, peccata,quę mihi dimissa sunt per baptismū,vel pœnitentiam, computruerunt .i. conuersa sunt in putredinē,dū iterata sunt ad reatum,qui est mentis putredo. Heu si quis viderit animam peccatricem, quam sit fœda

[margin: Computrescere varie accipitur; Hiere.13; 1.Reg.5; Esa.10; Cicatrix quid; Animæ peccatricis fœditas quanta]

fœda, quam fœtida & putrida: profecto leprosior est carne leprosa. Et deteriorauerunt, id est, deteriora facta sunt, per ingratitudinis vitium, à facie insipientię meæ, id est, ab insipientia mea, quæ appareret quasi facies manifesta. Quænam enim manifestior est stultitia, quam vt pœnitens ad peccatum, sicut canis ad vomitum, reuertatur? Immundus est cibus quem canis edit, sed longe immundior est vomitus, ad quem redit. Vel cicatrices meæ computruerunt alijs, qui exemplo mei facinoris quasi fœtore putredinis sunt corrupti, & deteriorauerunt me, qui frequentando peccatum, deterior effectus sum, à facie insipientiæ meæ, id est, ex culpa negligentiæ, quæ meam insipiẽtiam manifestat: quia videlicet non sum vsus viribus in baptismo receptis. Quid enim insipientius peccatore, qui & cognoscit facinus & cõmittit, præcipitans se scienter in mortem? Certe brutum animal si videt soueam, declinat ab ea, ne labatur in illam, & si forsan alicubi difficultatẽ incurrit, nõ potest illuc sine difficultate reduci. Homo vero ab illicito semper illicitur, & in delictis iugiter delectaĩ. Caue igitur pœnitens iterare peccatũ, ne propter ingratitudinis vitium, requiratur à te debitũ iam dimissum. Ecce, inquit, sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliqd tibi cõtingat. Caue quoq;, ne peccatũ facias in occulto, magis autem ne facias in aperto: quia peccatum secretum obest tãtummodo facienti, manifestum vero & facienti obest & imitanti. Vel cicatrices meæ. i. peccata mea, quæ ego post pœnitentiã iteraui, computruerunt in me per *defectum: quia computrescere me fecerunt, hoc est, in sordibus vitiorum marcescere, quasi iumenta insipientia, quæ teste Propheta, computruerũt in stercore suo, & tanquam illi quorum computrescebant promincntes extales, & sic deteriorauerunt à facie insipientiæ meæ, id est, propter insipientiam meam deteriorem me fecerunt. Duabus ex causis solẽt cicatrices computrescere, vel quia non perfecte curantur vulnera, vel quia nociua non plene vitantur. Ille namque vulnera peccatorum perfecte non curat, qui succidit actus, sed non interficit cogitatus: quia de refricatione cogitationis, facile reditur ad consuetudinem actionis. Ille quoque nociua vitiorum plene non vitat, qui peccandi occasiones studiose non fugit. Fuge ergo personam suspectam, locum idoneum, tempus aptum, & quicquid est opportunum ad faciẽdum peccatum: quia sicut est difficile in igne esse & non ardere, ita difficile est habere opportunitatẽ peccandi & non peccare. Sequitur,

[Margin: 2.Petri.2 — Peccatore scienter se in mortẽ præcipitã te nihil in sipientius. — Ioan.5 — effectum — Iob 1 — Duab⁹ ex causis cicatrices cõputrescũt — Peccandi occasiões vitandas esse.]

*Miserijs afflictus & turbatus sum vsque in finem, tota die cõtristatus ingrediebar.

[Margin: miser factus sum]

Quis posset omnes hominis miserias enarrare, cum tota hominis vita sit miseria? Homo namque natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Breuis est vita, sed multæ sunt miserię, qbus repletus asserit, vt nihil in eo vacuũ à miseria relinqtur. In tribus tñ vocabulis tres species miseriarũ designat, videlicet, timores, dolores & labores, ad quas omnes miserię referunt. Quasi diceret: Afflictus sum p̃ labore, & turbatus sum p̃ timore, cõtristatus sum prę dolore: suntq; miseriæ meę lõge, qa turbatus sum vsq; in finẽ: sunt assiduæ qa tota die cõtristatus ingrediebar: sunt spirituales, quia anima mea cõpleta est illusionibus: & sunt corporales, quoniã non est sanitas in carne mea.

[Margin: Miseriæ hominis inexplicabiles — Iob 14 — Miseriæ omnes ad tres species referuntur]

Finis, Christus. Vñ Christus est finis legis ad iustitiam omni credenti, qui de se dicit: Ego sum alpha & o, principiũ & finis, & de quo scribitur: In finem psalmus Dauid. Charitas. Vnde: Finis præcepti charitas, de corde puro & consciẽtia bona, & fide non ficta. Et: Oĩs consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. Adimpletio. Vnde: Ea quæ de me scripta sunt finem habent. Extremitas. Vnde: In tẽpore finis cõplebitur visio. Finis, beatitudo. Vnde: Nouissime destruetur mors, deinde finis. Perseueratio. Vnde: Cum dilexisset suos, vsq; in finem dilexit eos. Nã qui pseuerauerit vsque i finẽ, hic saluus erit. Finis terminus. Vñ: Notũ fac mihi dñe finem meum, & & numerum dierum meorum. Finis, cõ

[Margin: Finis multiplex — Rom.10 — Apoc.1 — 1.Tim.1 — Psal.118 — Lucæ.22 — 1.Cor.15 — Ioan.13 — Matt.10 — Psal.38]

 sum-

Ezech. 7 ſummatio. Vnde: Finis venit, venit finis ſuper quatuor plagas terræ. Finis, damnatio. Vnde: Laborabit in æternum, & viuet adhuc in finem. Et: Finis illorum mors eſt. Ergo turbatus ſum vſque in finem, id eſt, vſque ad vitæ terminum (de futuro tanquam de præterito loquens) quia certus ſum, quod ante mortem miſeriæ minime finientur. Propter quod clamabat Apoſtolus dicens: Infelix ego homo, qs me liberabit de corpore mortis huius? Occupatio magna creata eſt omnibus hominibus, & iugum graue ſuper omnes filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vſque in diem ſepulturæ in matrem omnium. Vtinam in morte terminus miſeriarum exiſtat, ne poſt mortem cumulus miſeriarum accreſcat: quia poſt mortem incomparabiliter maiores erunt miſeriæ in inferno, quam ſunt ante mortem in mundo: quoniam ibi erit vermis qui nō morietur, & ignis qui non extinguetur. Ibi quærent homines mortem, & non inuenient, optabunt mori, & fugiet mors ab eis. Et ideo tota die contriſtatus ingrediebar intra cubiculum cordis, vt in occulto triſtis & mœrens pro dilatione ſabbati, quo cupiebam effundere animā meam domino. Iuxta quod ipſe dixit: Cum oraueris intra in cubiculum tuū, & clauſo oſtio ora patrem tuum. Nec ſemel hoc egi, ſed ſæpe, nec perſunctorie, ſed aſſidue: quia tota die contriſtatus ingrediebar, id eſt, in antea gradiebar, donec egrediar tandem ex hac vita, & ad illam perueniam, vbi erit in vero ſabbato requies ſine fine. Notent hoc illi, qui putant ſufficere ſimul & ſemel de peccato dolere, ſtatim poſt gemitum recurrentes ad gaudium, & poſt fletum ad riſum, cum econtrario pœnitere ſit pœnam tenere. Ideo vero tota die contriſtatus ingrediebar,

Phil. 3

Rom. 7

Eccli. 40

Matt. 6

Pœnitere quid

Quoniam anima mea repleta eſt illuſionibus, & non eſt ſanitas in carne mea.

Illuſiones variæ

Innumerabiles ſunt illuſiones, quas homo patitur in hac vita, dum prauis ꝑſuaſionibus circumuentus credit falſa ꝓ veris, agit mala ꝓ bonis, & dimittit cœleſtia pro terrenis, dum pro caducis, vanis & friuolis à diuina ſeruitute transfertur à pia intentione retrahitur, à ſancto propoſito reuocatur, & tunc incipiunt illudere ei dicentes, Hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare. Alludit mundus, eludit caro, & illudit diabolus. Mundus alludit per blandicias ſeculares. Caro eludit per ſenſuales illecebras. Diabolus illudit per ſpirituales fallacias. Iſti enim ſunt tres fallaces ſophiſtæ, qui miſeram animam ſuis verſutijs circumuenerunt, & ſeducunt. Proponit mundus, aſſumit caro, concludit diabolus. Mundus proponit ſecularia blandimenta. Caro aſſumit illicita deſideria. Diabolus concludit ſempiterna tormēta. Sic alluditur animę vt elidatur, ſic eluditur vt illudatur. Turpis illuſio, quando diabolus ab illuſione ceſſando, magis illudit, iuxta quod legitur: Deriderant ſabbata eius. Tunc enim dęmones ſabbata cuiuſcūque derident, quum ad tempus ab illorum tentatione deſiſtunt, vt quando incaute cognouerint à peccato quieſcere, turpius illum ad peccandum reducant. Et ſic qui ſe ſabbatizaſſe crediderat, à dæmonibus deridetur. Propterea idem vir timoratus & iuſtus alibi orat & ait: Deus meus in te confido non erubeſcam, neque irrideant me inimici mei. Etenim vniuerſi qui te expectant non confundentur. Multis ergo modis illuditur animæ, præſertim in obſcœnis affectibus & cogitationibus importunis, quibus improbe irruentibus, vix anima orare permittitur, & raro finitur contemplari, dum corporum imagines occurrunt, quæ de hoc in illud, & de vno in aliud mentem rapiunt & transducunt. Scriptum eſt enim: Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti: quia improbæ cogitationes tollunt deuotionem orationis.

Luc. 14

Sophiſtæ fallaces tres, mundus, caro, diabolus

Thre. 1

Pſal. 24

Eccli.

Quid dicam de illuſionibus illis, per quas angelus ſatanæ transfigurat ſe in angelum lucis, & vitia ſimulando virtutes, impietatem ingerit ſub ſpecie pietatis? Certe non poteſt exprimi, quā ta ſit multitudo & magnitudo illuſionum, quas anima patitur in hoc mūdo.

Illuſionū multitudo, quas patii anima, inexplicabilis

Vnde pœnitens ait: Anima mea completa est illusionibus. Ecce non resperſam, ſed completam eſſe illuſiõibus animam aſſerit, vt multitudinem & magnitudinem illuſionum oſtendat. A quibus etiam ſanitas non eſt in carne mea, quæ ſuis illuſionibus inquinatur, maxime cum inſomniis nocturnas pollutiones incurrit. Nec iſtam illuſionis ſpeciem reputes eſſe leuem, quoniam ex falſa cauſa verus procedit effectus, quoniam & ſi falſa ſit in ſomno imaginatio, vera tamen pollutio eſt in carne. Vnde præcipitur in Leuitico, vt homo qui pollutus nocturno ſit ſomno, egrediatur extra caſtra, & non reuertatur, priuſquam ad veſperam lauetur aqua, & poſt ſolis occaſum regrediatur in caſtra. Omne peccatum, quod facit homo, extra corpus eſt, q vero fornicatur, in corpus ſuum peccat. Vnde ſecundum aliam literam dicitur: Lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, vel ignominia. Nam in lumbis eſt incentiuum libidinis, ſecundum illud: Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo eius in vmbilico ventris eius. Vnde præcipitur: Sint lumbi veſtri pręcincti. Grandis enim eſt illuſio, & grauis ignominia, in voluptate libidinis: quia præcedunt illam ardor & petulantia, comitanſ fœtor & immunditia, ſequuntur dolor & pœnitentia. Sequitur:

Leuit. 15

1. Cor. 6

Iob. 14

Lucæ. 12

Afflictus sum & humiliatus sum nimis

Incuruatus ſum & humiliatus vſquequaq́, rugiebam a gemitu cordis mei.

In prima parte prius commemorauit pœnas inflictas à Deo, ac deinde pœnas illatas à ſe, de illis præmittens: Sagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam, & de iſtis ſubiungens: Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. In hac vero ſecunda parte, prius commemorat pœnas inflictas à ſe, ac deinde pœnas illatas ab alijs. De illis enim dicit: Incuruatus ſum, & humiliatus vſquequaque, rugiebam à gemitu cordis mei. Cor meum conturbatum eſt in me, deſeruit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorum non eſt mecum. De iſtis addit: Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt, & proximi mei à longe ſteterunt. Vim faciebant qui quærebant animam meam, & qui inquirebant mala mihi, loquuti ſunt vanitates, & dolos tota die meditabantur. Oſtendens quantum ex vtriſque profecerit. Nam ex illis profecit ad deſiderium patriæ, Vnde ſupponit & dicit: Ego autem velut ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum. Et factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo increpationes.

Agens ergo de pœnis quas patitur, à ſeipſo fatetur ſe ſuſtinere incuruationem corporis, & humiliationem mentis. Vnde: Incuruatus ſum, & humiliatus vſquequaque. Rugitum oris & gemitum cordis. Vnde: Rugiebam à gemitu cordis mei. Tædium viuendi & deſiderium moriendi. Vnde: Ante te omne deſiderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſconditus. Statimque ſuperiorum cauſas aſſignat. Cor meum, inquiens, conturbatum eſt in me, deſeruit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorum non eſt mecum. Ac ſi diceret manifeſtius: Dixi quod rugiebam à gemitu cordis mei, Nec mirum: quia cor meum conturbatum eſt in me. Dixi quod incuruatus ſum & humiliatus vſquequaque, Nec mirũ: quia deſeruit me fortitudo mea. Dixi quod ante te eſt omne deſiderium meum, Nec mirum: qa lumen oculorum meorum non eſt mecum. Et ideo quia tu, qui lumen oculorum meorum es, mecum non es, deſidero eſſe ante te, vt ego ſim tecum, & non hoc ficte, ſed vere: quia gemitus meus à te non eſt abſconditus. Sæpe quidem vexatio tribuit intellectum, quia nonnunquam flagella caſtigant, quem beneficia non emendant. Quapropter ait: Incuruatus ſum & humiliatus vſquequaque, id eſt, ex vtriuſque hominis parte, videlicet exterioris, quantum ad incuruationem corporis, & interioris, quantum ad humiliationem mentis. Quare à gemitu cordis ingemiſcentis interius de multitudine, magnitudine, ac turpitudine peccatoꝶ, rugiebã exterius lugubri, queru-

querulo & confuso clamore, more leonis rugientis ad escam: quia famem patiens boni operis, rugiebam desiderio cibi cœlestis, ad sabbatum æternitatis tota mente suspirans.

Cæterum possent hæc ad pœnitentię virtutem referri, vt dicat pœnitens: Incuruatus sum corpore, & sum humiliatus mente, in oratione ac confessione prostratus, nec humiliatus simpliciter, sed etiam vsquequaque, omnes omnino circunstantias exprimendo, vt qui committendo peccatum, superbam contra Deum ceruicem erexi, confitendo peccatum, pronam ante Deum mentem inclinem. Insuper rugiebam à gemitu cordis mei, altis clamoribus eiulans, & profundis suspirijs ingemiscens. Quoniam ante te est omne desiderium meum, quia non vna pars desiderij mei est ante te, altera post te, vt vnum peccatorum meorum exprimam confitendo, & aliud supprimam occultando, vnum accusando condemnem, & aliud excusã do defendam: sed omne desiderium meum est ãte te, quia cum vltimo desiderio totam conscientiam meam coram te pã do. Quod inde conijcis euidenter, quia gemitus meus à te non est absconditus, cuius oculis omnia nuda sunt, & aperta.

Incuruatio i verã que partẽ accipitur Incuruatio in scripturis in bono accipitur, & in malo. Est enim incuruatio cõtractionis. Vnde: Heliseus incuruauit se 4.Reg.4 super puerum & reuixit. Adorationis. Gen.42 Vnde: Fratres Ioseph incuruati adorauerunt eum. Humiliationis. Vnde: Incuruabitur sublimitas hominum, & hu- Esa.5 miliabitur altitudo virorum. Subiectionis. Vnde: Incuruẽtur ante te filij matris Gen.27 tuæ. Item, incuruatio cupiditatis. Vnde: Incuruare vt trãseamus. Iniquitatis. Vn- Esa.51 de: Laqueum parauerunt pedibus meis, Psal.56 & incuruauerunt animam meam. Obscœnitatis. Vnde: Scortum alterius fiat Iob.31 vxor tua, & super eam incuruentur alij. Et anxietatis. Vnde: Vxor Phinees in- 1.Reg.4 curuauit se & peperit, irruerunt enim in eam dolores subiti.

Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus a te non est absconditus.

Ecce vtrunque habet irriguum, superius, id est, desiderium mentis pro bonis patriæ, ac inferius, id est, gemitum cordis, pro malis mundi. Ac si diceret mani- Irriguum superius & inferius quid festius: Vidi cuncta quę sub sole fiunt, & Eccl.1 ecce vniuersa vanitas & afflictio spiritus: quare iam nihil desidero in hoc mũdo, sed ante te est omne desiderium meum, vt videlicet coram te consistam in patria, vbi est vera quies, plena securitas, summa dulcedo, perfecta læticia, & felicitas sempiterna: vbi in summo bono quicquid boni quæritur, inuenitur. Et ideo gemitus meus, de innumeris miserijs huius vitæ, quæ tota est militia super terram, à te nõ est absconditus: non solum quia tibi cognitus est, qui omnia conspicis & nihil ignoras, verum etiam quia est tibi placitus, qui quodam speciali modo diceris nescire, quæ reprobas, & scire quæ approbas. Vnde: Non no- Matt.25 ui vos. Et: Nouit dominus qui sunt eius. Illa quippe absconduntur à Deo, quæ diuino indigna sunt aspectu. Vnde Adam & vxor eius absconderunt Gen.3 se à facie domini post peccatum: quia qui male agit, sine dubio odit lucem. Ioan.3 Et ideo

Cor meum conturbatum est in me, deseruit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorũ non est mecum. derelīqt me virtus & ipsum

Ostendit se incurrisse anxietatem cordis. Vnde ait: Cor meum conturbatum est in me, propter acerbitatem doloris, & debilitatem corporis. Vnde subdit: Deseruit me fortitudo mea, propter tenuitatem ieiuniorum & obscuritatem luminis. Vnde: Lumen oculorum meorum non est mecum, propter affluentiam lachrymarum. Et ita iam dignos fructus pœnitentiæ facit. Quan- Matt.3 doq; cor hominis cõturbatur in se, quã do scilicet per compunctionis dolorem spiritus tristatur & affligitur pro seipso, secundum illud: Recogitabo tibi omes Esa.38 annos meos in amaritudine animę meę. Quandoq; conturbatur in alio, qñ scilicet

cet per spiritum compassionis affligitur pro alio & tristatur, secundũ illud: Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & nõ vror? Ait ergo: Cor meum conturbatum est in me: quia in meipso est, vnde doleam de meipso, qa deseruit me fortitudo mea. Scriptum est enim, quia iusti fortitudinem suam mutant, dum corporalem deponunt & spiritualem assumunt, propter quod dicit Apostolus: Cum infirmor, tum potens sum. Et lumen oculorum meorum non est mecum, quin potius contra me: quia mors ingressa est per fenestras. Et: Oculus animam deprædatur. Vnde ipsi oculi iam compuncti à Deo lachrymis efflu unt, vt eorum lumen quasi deficiẽs non sit mecum.

2.Cor.11 · 2.Cor.12 · Thre.3

Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerũt & steterũt, & *proximi mei a longe steteuunt.

*qui iuxta me erant

Hactenus prosequutus est pœnitens pœnas, quas patitur intus, à Deo videlicet & à se, amodo prosequitur pœnas, quas patitur foris, ab amicis & inimicis. De pœnis enim à Deo inflictis prædixerat: Sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam. De pœnis à se illatis adiunxit: Iniquitates meæ supergressę sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Nunc vero dicit de pœnis, quas patitur ab amicis: Amici mei & proximi mei à longe steterunt. De pœnis quas patitur ab inimicis subiungit: Inimici mei viuunt, & confortati sunt super me, & multiplicati sunt qui oderunt me inique.

Grauior peccatori post pœnitentiã incumbit tẽtatio

Sane quum peccator per pœnitentiam se conuertit ad Deum, grauiores tentationes incurrit, iuxta quod legitur: Fili, quum accesseris ad seruitutẽ Dei, præpara animam tuam ad tentationem. Vnde quum ad pœnitentiam se conuertit, ecce instigante diabolo, amici, proximi, & vicini contra ipsum insurgunt, propter quod dicit: Amici mei & proximi mei appropinquauerunt, non vtique propter me, vt conferant mihi solatium, sed aduersum me, vt inferant nocumentum. Nec perfunctorie, sed instanter: quia nõ solum approximarunt, sed & steterunt aduersum me, videlicet vt mihi aduersentur. Et qui iuxta me erãt, id est, vicini mei à longe steterunt, omne mihi consilium & auxilium salutis denegantes. Illi appropiauerunt, vt inferrent dispendium, isti elongauerunt, ne conferrent solatium, vt sic malis totus essem expositus, & ne bonis aliquatenus essem adiutus.

Eccl.2

Et vim faciebant, qui quærebãt animam meam: & qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur.

Agendo de pœnis quas se ab alijs sustinere fatetur, ostendit separatim non ab hostibus, sed ab amicis, non ab alienigenis, sed cognatis, nõ ab extraneis, sed vicinis: quia *indignus & indignatus, tã ab his, quam ab alijs persequutio toleratur. Et hi me, inquit, multipliciter persequuntur, videlicet, opere, violenter & odiose, quia vim faciebant qui quęrebant animam meam. Ore, malignanter & studiose: quia qui inquirunt mala mihi, loquuti sunt vanitates. Et corde, incessanter atque dolose, quia dolos tota die meditabantur. Heu quod hodie reputãtur amici, qui censendi sunt potius inimici, diligẽtes corpus, sed animam odientes. Tales sunt isti, qui hunc ad Deum conuerti cernentes, violenter impedire nituntur, animam non ad saluandum, sed ad perdendum quærentes, cũ eum à via Dei retrahere moliantur, & bona temporalia inquirentes, spiritualia mala procurant, loquentes vanitatem in dolo, dum ei vana suggerunt & iniqua.

Ego autem velut surdus non audiebam, & velut mutus *qui non aperuit os suum.

*non aperiens

Est surditas bona, & surditas mala. Bona surditas est claudere aurem prauis cõsilijs & malignis suggestionibus. Vnde: Quis fecit os hominis, aut fabricatus est mu-

Surditas duplex.

mutum & surdum, videntem & cecum, nonne ego? Ite, renunciate Ioanni: Surdi audiunt. Nam illi obediunt Deo, qui sunt surdi diabolo. Mala surditas est claudere aurem sanis consiliis, & praeceptis diuinis. Vnde: Surde & mute spiritus exi ab eo. Et: Sicut aspidis surdę & obturantis aures suas, quae non exaudi et vocem incantantium & venefici incantantis sapienter. Obmutescit autem quis aliquando ex cautela. Vnde: Obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. Aliquando ex patiētia. Vnde: Quasi agnus coram tondente se obmutescet. E contra obmutescit quis aliquando ex timore. Vnde: Canes muti, non valentes latrare. Aliquando ex cauteriata consciētia. Vnde: Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. *Mutus autem & surdus hic accipiuntur in bono. Magnae quippe virtutis est nō reddere malū pro malo, sed quandoque maioris est non reddere maledictum pro maledicto, quum longe facilius possit hoc reddi, quàm illud. Adhuc autem perfectioris est patientiae, nec offendi, nec offendere verbo, ideoque non repetendo, sed determinando subiungit:

Matt. 11 — Mar. 9 — psal. 57 — Esaiae. 53 — Matt. 22 — Ergo surdus & mutus

Et factus sum sicut homo nō audiens, & non habens in ore suo *increpationes.

redargutiones

Quasi diceret manifestius: Non eram in veritate surdus & mutus, sed quum audire possem & loq, factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes: quia non respondebam maledictum pro maledicto. De talibus increpationibus legitur: Vsque ad noctē increpuerunt me renes mei. Nam sunt & bonae increpationes, de quibus dicitur: Increpa feras syluarum. Et: Argue, obsecra, increpa. Sunt & aliae, de quibus scriptum est: Increpet in te Deus Satan. Et: Increpauit mare rubrū. Possunt haec intelligi etiam ex persona capitis, vt sint quasi verba Christi, non nisi mutata voce, dicentis: Amici mei, non veri sed ficti, vt hi qui tentando dicebant: Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo. Dic ergo, licet tributum dare Caesari, an non? Et proximi mei, videlicet cognati secundum carnem, vt hi, qui dicebant: Transi hinc & vade in Iudaeam, vt discipuli tui videant opera, quae tu facis. Neque enim fratres eius credebant in eum. Hi & illi appropiauerunt aduersum me, coram Pilato dicētes, Crucifige, crucifige eum: & steterunt coram Herode, constanter me accusantes. Et qui iuxta me erant, id est, discipuli, qui mecum erant conuersati, de longe steterunt, fugientes timore mortis. Nam Petrus sequebatur à longe. Et qui quaerebāt animam meam, non ad imitādum, sed ad perdendum, vim faciebant, capiendo, ligando, colaphizando, & conspuendo. Et qui inquirebant mala mihi, quum non inuenirent crimina, loquuti sunt vanitates, fingendo falsa testimonia, vt hi q dixerunt, Nos audiuimus eum dicentem: Ego dissoluam templum hoc manu factum, & per triduum aliud non manu factum reaedificabo, & non erat conueniens testimonium eorum. Et tota die meditabantur dolos, id est, fallacias, vt, quando custodes pecunia corruperunt, vt dicerent, Nobis dormientibus venerunt discipuli eius, & furati sunt eum. Ego autem tanquam surdus non audiebam, quia non respondebam, quasi nihil audirem. Et sicut mutus, qui non aperuit os suum, vt impleretur quod scriptum est, Sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum. Et ideo factus sum sicut homo nō audiens, & non habens in ore suo increpationes. Vnde cum vnus ministrorum Annae dedisset alapam Iesu dicens, Sic respondes pontifici? Iesus non increpando, sed rationem reddendo, respondit, Si male loquutus sum, testimonium perhibe de malo. Si autem bene, quid me caedis?

psal. 15 — Increpationes varie — psal. 67 — 2. Tim. 4 — Zach. 3 — psal. 15 — Matt. 22 — Ioan. 7 — Ioan. 19 — Lucae. 23 — Lucae 22 — Marc. 14 — Matt. vlt. — Esaiae. 53 — Ioan. 18

Quoniam in te domine speraui, tu exaudies me domine Deus meus.

Tertia pars, in qua dicit se inter aduersa sperare, quod magnum est solatium oppressorum: quia dum sperant in tribulationibus, non deficiunt, credentes à domino se liberari. Commendat autem poenitens circa se spei donum, dicens, Quoniam in te domine speraui. Orationis

Spes in aduersis magnum solatium oppressorum

nis votum: Quoniã tu exaudies me domine Deus meus. Discretiõis iudicium: Quia dixi, nequando insultent mihi inimici mei. Patientiæ meritum: quia dum cõmouerentur pedes mei, super me magna locuti sunt. Satisfactionis propositum: qñiam ego in flagella paratus sum. Contritionis affectum: quia dolor meus ante me est semper. Confessionis sonum: quoniam iniquitatem meam ego pronũcio. Et inquisitionis studium: qa

Iustitiã sectantium persecutores. cogitabo pro peccato meo. Verũtamen in his omnibus persecutores mihi non desunt. Viuaces & prompti: quoniã inimici mei viuunt. Fortes & firmi: quoniã confortati sunt super me. Multiplices & diuersi: quoniam multiplicati sunt. Crudeles & impij: quoniam oderunt me inique. Ingrati & detractores: quoniã qui retribuebãt mihi mala pro bonis, detrahebant mihi. Causam quoq; supponit, quare tales sint erga ipsum: quoniam subsecutus sum, inquit, iustitiam. Vel, secundum aliam literam, quoniam sequebar bonitatẽ. Nam & iniusti propter iustitiam, & mali propter bonitatem perse

Gen.4 quuntur bonos & iustos. Sicut Cain A-

Gen.21 bel, Ismael Isaac, Esau Iacob, Saul Daui-

Gen.27 dem, & Iudaicus populus dominũ Christum. Ait ergo: Quoniam in te domine speraui, tu exaudies me dñe Deus meus. Qui sperat, credit & diligit, quia nisi crederet, non speraret, & nisi speraret, procul dubio non diligeret. Nam spes non confunditur, id est, non patitur confundi sperantem. Quemadmodum alibi di-

psal.30 ctum est: In te domine speraui, non confundar in æternum. Vnde credens & diligens recte sperat à dño exaudiri. Qui vero non sperat, non petit in fide, vnde nequaquam exaudiri meretur: quia Deo

Heb.11 sine fide placere non põt. Ait ergo, Dñe, qui tristia mutas in læta, & aduersa conuertis in prospera, quia in te speraui, quẽadmodum sperãdum est, ideo dixi, non tam ore, quam corde, quod tu me exaudies, hoc est, ad optatum exitum audies: Domine deus, creator meus, redemptor & saluator meus: q creando tribuisti naturam, redimendo dedisti gratiam, & saluando conferes gloriam. Tunc enim eris certissime meus, cum vltra non poteris esse non meus. Dixi quidem quod exaudies me, nec immerito.

Quia dixi, ne aliquando * insultent in me inimici mei, & dum cõmouerentur pedes mei, in me magna locuti sunt. supergaude ant mihi

Supra non exposuerat quid petierit, nũc autem illud exponit, quia hoc dixi, hoc petij, ne aliquando insultent in me inimici mei, hoc est, ne illud agam, propter quod inimici mei mihi valeãt insultare. Quemadmodum alibi dictum est, psal.24

Deus meus in te confido, non erubescã, neq; irrideant me inimici mei, etenim vniuersi qui te expectant non cõfundentur.

Inter alias qppe causas, propter quas Iniustorũ insultatio iustos cautos reddit sibi iustus præcauet à peccato, hæc non est minima, ne super illo exultet & insultet iniustus. Proprium est enim inimicorum, vt exultent & insultent incommodis eorum, quos oderunt: & ideo dixi, ne insultet in me inimici mei, quia dum pedes, id est, actus mei commouerentur aliquando ex humana infirmitate, ipsi secundum prauam consuetudinem locuti sunt cõtra me, irrisores videlicet, iniurias vehementes. Lætatur ergo impi- piorum & impiorũ exultatio contraria

us & insultat, quando iustum prospicit commoueri, secundũ illud, Qui tribulãt psal.12

me exultabunt, si motus fuero. Sed ecõtra, pius tristatur & condolet, cum turbari cernit iniustum, secũdum quod dicit,

Apostolus, Quis infirmatur & ego non 2.Cor.11

infirmor? quis scandalizatur & ego non vror? Nam peccata proximorum frixorium sunt iustorũ. Pes hominis, affectus pes quid mystice

est, opus, & sustẽtator. Quilibet duplex, dexter videlicet & sinister. De pedibus

affectiõis dicitur, Laui pedes meos, quo Cant.5

modo inquinabo illos? Et: Qui lotus est Ioan.13

non indiget nisi vt pedes lauet. De dextero, Pes meus stetit in via recta, in Ecclesijs benedicam te domino. De sinistra,

Non veniat mihi pes superbiæ, & manus Psal.35

peccatoris non moueat me. De pedibus operationis dicitur, Perfecit pedes meos tanquam ceruorũ. Et, Pedes sanctorum

suorum seruabit. De dextris, Pedes eorũ Pro.1

recti. De sinistris, Pedes eorũ ad malum currũt. De pede sustẽtationis dextro, B.

Iob ait: Oculus fui cæco, & pes claudo. Iob.29

De

De pede sustentationis sinistro Veritas
Matt.18 ait: Si pes tuus scandalizat te, abscinde eum & proijce abs te. Potest & aliter hoc intelligi, vt etsi dixerit, ne aliquando supergaudeant sibi inimici, non tamen in hoc fuerit exauditus: quia dum commouerentur, inquit, pedes mei, super me magna locuti sunt. Quod Deus nō sine causa quandoque permittit contingere, vt
Pro.24 videlicet iustus moueatur & cadat: quia septies in die cadit vir iustus & fortior resurgit. Resurgit enim humilior, resurgit cautior, resurgit misericordior, sicut Petrus, qui quoniam incaute & præsum-
Matt.26 ptuose respondit, quum ait: Domine, etsi oportuerit me mori tecum, non te negabo, permissus est cadere, vt suam præsumptionem, imprudentiam, & infirmitatem agnosceret, & disceret in seipso, qualiter deberet alijs misereri. Vnde cū post resurrectionem fuisset interroga-
Ioan.21 tus à domino: Simon Ioānis, diligis me plus his? Humiliter respondit & caute: Domine, tu scis quia amo te. Dimittens dubium, vtrum ipse plus cæteris, & certum tenens quod ipsum amaret. Quiq; ter dominum ex timore negauerat, ter quoque eum ex amore cōfessus est: quatenus trinæ negationi trina cōfessio redderetur, nec minus amori quàm timori lingua seruiret: & sic fieret amoris officium pascere gregem domini, sicut fuerat timoris indicium, negare dominum gregis. Non solum autem, quia speraui, dixi, tu exaudies me domine Deus meus, verum etiam

in conspectu meo

Quoniam ego, in flagella paratus sum, & dolor meus *ante me est semper.

Tria in vera pœnitētia necessaria

Tria illa commemorat, quæ sunt in vera pœnitentia necessaria, videlicet, dolorem compunctionis in corde, pronūciationem confessionis in ore, & flagellum satisfactionis in opere: singula innuens suis circunstantijs. De primo siquidē dicit: Dolor meus ante me est semper. De secundo ait: Iniquitatem meam ego pronuncio. De tertio vero inquit:
Dolor cōpunctio- Ego ad flagella paratus sum. Dolor enī compunctionis non debet esse persun-

ctorius, sed continuus, nō leuis sed gra- nis qualis esse debeat
uis, quia pœnitere est pœnam tenere. Vnde coniungit & ait: Dolor meus, emphatice, id est, de quo doleo, videlicet, causa doloris semper est coram me, ante faciem meam, non post tergum, vt semper videam, vnde doleā, & paratus sum, promptus & præsto ad flagella suscipienda & sustinēda pro satisfactione peccati, non solum ieiunium, orationem, & eleemosynam exercere, verumetiam corporalem disciplinam subire, in laboribus, vigilijs, & alijs mortificationibus carnis. Nouit pœnitens, quod pater flagellat o- Pro.3
mnem filium quem diligit, & ideo sponte se offert ad flagella suscipienda, quæ si æquanimiter tolerentur, non mortificant sed viuificant, non deducunt ad inferos sed reducunt: corripiunt quidem, sed corrigunt, percutiunt, sic tamen quod sanent. Nec solum propter prædicta exaudies me domine Deus meus, verum etiam

Quoniam iniquitatem meam ego * pronuncio, & * cogito pro peccato meo.

annunciabo
cogitabo.

Iniquitatem pronuncio, id est, prouide nuncio, discrete confiteor: vel de futuro pronunciabo, id est, fideliter confitebor, & ideo cogitabo pro peccato meo, vt per inuestigationem prudentem omnem omnino inueniam iniquitatis circunstātiam, quam sine omni suppressione, sine omni excusatione, ac sine omni attenuatione valeam confiteri. In hoc loco reprehenduntur illi, qui dolentes ad horam peccata sua improuide confitentur, nolentes subire pœnitentiam nisi leuem. Sed si diligenter attenderent, quod per remdium pœnitentiæ, pœnę fit commutatio æternæ in temporalem, nihil p tali commutatione reputarent difficile, quod possent aliquatenus sustinere. Libenter itaque pœnitens onus iniunctæ sibi satisfactionis suscipiat, etiam si difficile videat, & incipiat illud studiose portare. Quod si forte vires eius excedit, ad sacerdotem recurrat, qui discreto moderamine abhibito illud satagat temperare. Quia vero quod facit flagellū grano, &

Circūstātijs in confessione exprimēdæ.

& fornax auro, id efficit psecutio viro iusto, & aduersitas homini timorato, subiungit & ait,

Inimici mei viuunt & confortati sunt super me, & multiplicati sunt, qui oderunt me inique.

Boni sem per in seculo mori untur 1.Cor.15

Boni semper in seculo moriuntur, qa seipsos mortificant, iuxta quod ait Apostolus: Quotidie morior propter vestrã gloriam fratres. Mali vero viuunt in seculo, quia cum desiderio prosperitate mundi fruuntur, dicentes: Comedamus & bibamus, cras enim moriemur: non comedentes vt viuant, sed viuentes vt comedãt: quos Deus viuere patitur ad probationem bonorum, & ob hoc inquit, Confortati sunt super me, vt me fortitudine superent, & multiplicati sunt super me, vt me multitudine vincant, qui oderunt me inique, quum ego eos perfecte dilexerim. Vnde,

1.Cor.15

Qui retribuebant mihi mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sub secutus sum iustitiam.

sequebar bonitatẽ

Quadripartita est retributio. Quia retribuũtur bona pro bonis, mala pro malis, bona pro malis, & mala p bonis. Retribuebant bona pro bonis Israelitæ Raab, Mala pro malis Samson Philistæis, Bona p malis Ioseph fratribus suis, Mala pro bonis Iudæi Christo. Ad reddendum bona pro bonis tenetur quilibet, propter illud quod dominus præcepit: Quæcunque vultis vt faciant vobis homines & vos eadem facite illis. Ad reddendum mala pro malis, non tenetur aliquis, nisi iudex, propter illud quod in lege præcipitur: Oculum pro oculo, dentem pro dente. Cæteris autem dicitur: Non reddes malum pro malo, neq; maledictum pro maledicto. Ad reddẽdum vero bona pro malis, quilibet saltem perfectus tenetur, propter illud quod dominus præcipit: Benefacite his q oderũt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Ad reddendum autem mala pro bonis nullus omnino tetur. Vnde cum dominus dixisset in Psalmo, Posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea, statim subiunxit, Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius. Ex his quatuor differẽtijs surgunt quatuor aliæ negatiuæ, videlicet, non reddere bonum pro bono, & hoc est malum: non reddere malum pro malo, & hoc bonum est: non reddere bonum pro malo, hoc saltem perfectis est malum: & non malum pro bonis reddere, & hoc est omnibus bonum. Deus autem inquantum est pater, reddit & bona pro bonis, & bona pro malis, iuxta quod legitur, Pater vester cœlestis solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Inquantum autem est iudex, nõ solum reddit bona pro bonis, sed etiam mala pro malis: quia reddit vnicuiq; iuxta opera sua. Propter quod dicit: Mea est vltio & ego retribuam. Lucifer autem, inquantum est Satanas, retribuit non solum mala pro malis, verum etiam mala pro bonis: quoniam odiũ pro dilectione sua retribuit creatori, quemadmodum de ipso legitur & membris eius: Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper ad te. Cæterum & bona & mala, quædam sunt tẽporalia, & quædam perpetua, quæ se ita habent, quod pro bonis temporalibus, & temporalia & perpetua bona reddantur, secundum illud: Qui dimiserit patrem aut matrem, domum aut agrum, propter me, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Similiter & pro malis temporalibus & temporalia mala & perpetua redduntur, quoniam peccatores induuntur, sicut diploide, confusione sua. De temporalibus dictum est: Oculum pro oculo, dentem pro dente. De perpetuis vero dicetur: Esuriui, & non dedistis mihi manducare, sitiui, & non dedistis mihi bibere, ppterea ite maledicti in ignẽ æternũ, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Item pro bonis perpetuis, & perpetua & temporalia bona redduntur. Nam quia deus electos glorificabit perpetuo, & electi dominũ perpetuo glorificabũt, Iuxta quod legitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. De temporalibus vero le-

Retributio q̃dripartita

Iosu.6 Iud.16 Gen.45 Matt.17 Lucæ.6 Exod.21 1.Petri.3 Matt.5

Psal.108 Matt.5 Deut.32 Psal.73 Bona & mala, quedam temporalia, quędam perpetua Matt.19 Psal.108 Exod.21 Matt.25 Psal.83

ra legitur, quod operarij pro denario laborant in vinea, dando temporalia pro æternis: ficus & is, de quo legitur, quod
Matt.13 inuenta vna preciosa margarita, dedit omnia sua & comparauit eam. Similiter pro malis perpetuis, & temporalia & perpetua mala redduntur. Nam quia dominus reprobos damnabit perpetuo, & ipsi eum perpetuo odibunt, quemadmodum dictum est:
Psal.73 Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Hinc quoque legitur:
Esa.66 Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, odio & supplicio sese comitantibus in inferno. Pro perpetuis quoque supplicijs obstinati Deum in præsenti blasphemabunt: quoniam si, iuxta quod legitur, blasphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quia magna facta est vehementer, longe fortius ipsum blasphemabunt, quum audient pœnam gehennalem sibi ab ipso domino perpetuo infligendam, vt sic qualem possunt vicissitudinem ei reddant.

Pro malis quoque temporalibus, & temporalia & perpetua bona redduntur. Nam Christus crucifixori-
Luc.23 bus suis, pro quibus orauit, dicendo: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, & gratiam tribuit in præsenti & gloriam in futuro. Po temporalibus autem bonis, quibus homines abutun- saltem per occasionem, etsi non forte per causam, non solum temporalia ma-
Luc.11 la, verum etiam perpetua rependentur. Nam huiusmodi bona & culpam mortalem, & pœnam aggrauant gehennalem. Propter quod dominus ait: Væ vobis legisperitis, qui tulistis clauem scientiæ, ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis. Quasi diceret. Ex hoc vobis erit væ, id est, æterna damnatio, quod clauem scientiæ, quæ per se bona est, vos male tulistis. Hæc autem magis differendo, quàm asserendo sunt dicta. Vnde, quia materia satis est disputabilis, autoritas non præiudicet rationi. Quomodo enim odibunt & blasphemabunt homines Deum in futuro, si, quemadmodum scriptum est, dicent intra se pœnitentiam agentes, & præ
Sap.5 angustia spiritus gementes: Errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis? Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem domini ignorauimus. Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius præcurrens: & tanquam nauis quæ pertransit fluctuantem aquam: cuius, quum præterierit, non est vestigium inuenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus: aut auis quæ transuolat in aere, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarum verberãs leuem ventum: & scindens per vim itineris aerem, commotis alis transuolauit, & post hoc nullum signum inuenitur itineris illius, &c. nos autẽ in malignitate nostra consumpti sumus. Si ergo de odio & de blasphemia pœnitebunt, sicut de iactantia & malignitate pœnitere dicuntur, quomodo tunc odibunt & blasphemabunt altissimum? Sed propter acerbitatem pœnę pœnitebunt de malo præterito, quo tantam pœnã incurrere meruerũt. Non tamen pœnitebunt de solo tũc malo pręsenti, quo vehemẽtius Deũ propter acerbitatem pœnę odibunt, quum ab eo nullum remedium expectent. Quod autem pro malis temporalibus Deus perpetua mala retribuit, non est ei ad iniustitiam deputandum: quoniam etsi temporalia sunt, quantum ad actum qui transit, perpetua sunt tamen, quantum ad reatũ qui remanet, & quantum ad odiũ quod perdurat. Et ideo deus iuste punit reprobos in perpetuum, quia perpetuos eos inuenit inimicos, quos & ipse iuste in suo punire decreuit æterno, dum eum iniuste offendere præsumpserunt. Licet autem omnes detractores sint odibiles Deo, illi tamẽ, qui propterea cuiquã detrahũt, quod subsecutus est iustitiam, & sequitur bonitatem, spiritus sancti gratiam videntur in eo persequi, & sic in spiritũ sanctũ quodãmodo peccare. Nouerunt hoc illi, qui arbitrium præferunt gratiæ, quia secundum Prophetam, non iustitia sequitur hominem, sed homo iustitiam: quod gratia Dei præuenit, vt bona operatio subsequantur.

Impij quos odibãt deum.

Deus cur mala ppetua p malis tẽporibus retribuat.

Rom.1

Ne derelinquas me domine Deus meus.

us meus

us meus,ne discesseris a me. Intende in adiutorium meũ domine Deus salutis meæ.

Vltima pars,in qua pœnitens diuinũ implorat auxilium,ne inter tot & tantos persecutores deficiat,petens se non solũ relinqui,verum etiam adiuuari. Deus enim dupliciter hominem derelinquit & discedit ab illo:quando subtrahit ei defensionem,deferendo illum ad pœnam, propter quod ait:Ne derelinquas me domine Deus meus. Et quando subtrahit ei gratiam,deserens illum in culpa, propter quod subdit:Ne discesseris à me.Primo modo pater filium dereliquit in cruce,vnde clamauit: Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?Sic Deus illum aliquando derelinquit,à quo ipse minime derelinquitur.Nam relictus Iob ad pœnam,innocentiam non reliquit. Secundo modo derelinquit dominus peccatorem,sicut legitur de Saule, qui timebat Dauidem,eo quod dominus esset cum eo,& à se recessisset.Sic dominus illos solummodo deserit,qui deserunt ipsum, De quibus legitur: Dereliquerũt venam aquarum viuentium dominum.Verum quosdam derelinquit Deus ad tempus. Vnde: In modico dereliqui te. Aliquos autem derelinquit in perpetuum,Vnde: Zelus meus recessit à te.Ergo ne derelinquas me,q ab oĩbus derelictus, tibi soli sum relictus:ne inter psecutiones tot,& tantos persecutores deficiam, neue post indultam mihi veniam,te offendã,quoniam sicut post conualescentiam grauior est recidiua,sic & post veniam grauior est offensa. Quod si me dereliqueris ad horam,non tamẽ à me discesseris in perpetuum,sed potius intende in adiutorium meum, ad liberandum & protegendum me, domine Deus dator & conseruator salutis meæ, vt quem adiuueris in præsenti, salues etiam in perpetuum.

(Marginal notes: Deus dupliciter hominem deserit. — Psal.21 — 1.Reg.18 — Hiere.17 — Quosdam ad temp⁹, quosdam in perpetuum dereliquit deus — Esa.54 — Ezech.16)

Exultatiua conclusio,aliorum pœnitentialium more Psalmorum,qui semper in lætitia terminantur.

IN PSALMVM quartum pœnitentialẽ Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HVius Psalmi talis est.

In finem Psalmus Dauid, cum uenit ad eum Nathan propheta,quando intrauit ad Bersabee.

Tituli eiusdem explicatio.

Titulus iste patet ex notissima historia secũdi libri Regum. Sed illud est studiose notandum,quod Psalmus iste in ordine Psalmorum est qnquagesimus,& viginti continet versus. Vicenarius autem superabundans est numerus,& ex suis partibus aggregatis duos constituit denarios, qui duplicem transgressionem designant:eo quod vndenarius decalogum quidem legis transcendit,& ad duodenarium apostolicum nõ pertingit.Dauid enim hunc Psalmũ propter duplicem transgressionem specialiter egit,adulterium videlicet & homicidium,quæ commisit. Vicenarij vero qnque aggregatiuę sunt partes.Vnitas quę ad prunum,& vnum refertur ad originale peccatum.Binarius qui refertur ad duas species actualium peccatorum,quę in venialia & criminalia distinguũtur.Quaternarius, qui refertur ad quatuor modos peccandi,ex fragilitate vel impotentia,simplicitate vel ignorantia, securitate vel negligentia,& malignitate vel inuidẽtia.Quinarius,qui refertur ad quinque corporis sensus,per quos peccatur, visum, auditum, odoratum,gustum, & tactũ. Denarius, qui refertur ad decem transgressiones decalogi, quas homo, sicut prædictum est, peccando committit.

(Marginal notes: 2.Reg.12 — Peccandi modi quatuor — diffidẽtia)

Quia vero iubileus quinquagesimus erat annus in lege, in quo remittebãtur debita & reuocabantur distracta, bene Psalmus iste inter pœnitentiales præcipuus,& in medio collocatus, quinquagesimum locum obtinet inter Psalmos: (Leuit.25)

quia per pœnitentialem humilitatem, si uc humilem pœnitentiam, de qua Psalmus iste principaliter agit, & commissa remittuntur peccata, & bona restituuntur amissa. Per eum quinquagesimo die legem scripturæ dedit Iudæis, & quinquagesimo die legem gratiæ dedit apostolis, non sicut illam in lapideis tabulis scriptam, sed in humanis cordibus digito Dei. Quinquagenarius autem redditur ex quadragenarij partibus aggregatis: quia per pœnitentialem satisfactionem, quam designat quadragenarius, qui satisfactionis est numerus specialis, spiritus sancti gratia operante, plena percipitur indulgentia peccatorum. Vnde Psalmus iste præ cæteris in Ecclesia frequętatur, per cuius virtutem plurimi ad pœnitentiam conuertuntur.

Exod. 19
Acto. 2
2. Cor. 3
Psalmus Miserere, cur p cæteris in ecclesia frequentetur

PSALMI QVARTI POEnitentialis, qui est in ordine Psalmorum quinquagesimus, enarratio.

Iserere mei Deus, secundum magnam misericordiã tuam.

Diuiditur autem Psalmus iste in quinq; partes, quæ suis locis congrue distinguuntur. In prima igitur parte pœnitens propriam culpam exaggerat, & misericordiam diuinã implorat, quam petit sibi tripliciter exhiberi, vt videlicet deleatur iniquitas cordis. Vnde: Dele iniquitatem meam. Vt lauetur ab iniustitia oris. Vñ: Laua me ab iniustitia mea. Et vt mundetur à culpa operis. Vnde: A peccato meo munda me. Ergo miserere mei Deus, quia potes misereri, & habes vnde miserearis.

Misereri siquidem potes, cum sit misericordia tua magna. Vñ: Miserere mei Deus, secundum magnã misericordiam tuam. Et habes vnde miserearis, cum tuę miserationes sint multæ. Vnde: Secundum multitudinẽ miserationũ tuarum dele iniquitatẽ meã. Debes etiam misereri, qñ ego peccatũ meũ agnoscendo cõfiteor, & impugnãdo detestor. Vnde: In iquitatẽ meã ego cognosco & pctm̃ meum coram me est semper. Et scis cuius miserearis, quia te præsente pariter & vidente peccaui. Vnde: Tibi peccaui & malum corã te feci. Quia ergo iustus in principio sermonis accusator est sui, pœnitens iste iustificari desiderans, exaggerat in principio culpas suas, ostendẽs quod sua pctã sunt magna, sunt multa, sunt fœtida, sunt & fœda: nec semel tantũ sed sæpe, nec vniformiter ipse peccauit. Quasi diceret: Magna sunt Deus pctã mea, & ideo miserere mei secundum magnã misericordiam tuã. Multa sunt Deus pctã mea, & ideo secundũ multitudinem miserationum tuarũ dele iniquitatem meã. Fœtida sunt & fœda pctã mea, & ideo laua me, & mũda me. Nec semel tantũ, sed sæpe peccaui, & ideo amplius laua me. Nec vniformiter tãtum, sed multiformiter, & ideo munda me, non solũ ab iniustitia, quæ consistit in cõmittendo, verũ etiam à delicto, qd in omittendo cõsistit. Dauid aũt nõ solum adulteriũ & homicidium perpetrauit, verumetiam & dolũ & cõtemptum adiecit, qm̃ & p ipsum Vriã, cuius vxorem cognouerat, literam mortis eius direxit, & sua contẽpsit confiteri pctã, donec per Nathan prophetã extitit redargutus. Propter hęc quatuor distincta peccata, distincte quatuor modis orat. Nam propter adulterij crimen, ait: Miserere mei deus secundũ magnam misericordiã tuam: quia magnũ est adulterij flagitium, quod ego ex miseria fragilitatis humanæ commisi. Et propter homicidij crimen addit: Et secundũ multitudinẽ miserationũ tuarũ dele iniquitatẽ meã: quia per meũ iniquum mandatũ non solũ Vrias, verũ & multi alij nequiter sunt occisi. Rursus, propter crimẽ pditionis & doli subiungit: Amplius laua me ab iniustitia mea, qm̃ iniustitiã exercui ampliorẽ, dum per virũ innocentẽ & iustũ, literas suę mortis dolose ac pditiose transmisi. Et propter crimẽ negligẽtię ac contẽptus cõcludit: Et à delicto meo mũda me: quia valde deliqui, dum pctã mea cõfiteri distuli & despexi. Nõ ait: Miserere Dauid, sed miserere mei. Ac si diceret manifestius: A sibi nomẽ ppriũ exprimere cõsueui, cũ me gratiam credebã habere,

2. Reg. 11

bere,

Psal.131 bere, dicendo: Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Hic autem nomen proprium exprimere vereor, cum me gratiam amisisse cognoscã, ne Deus audito nefandi nomine peccatoris, magis ad vindictam, quam ad indulgentiam prouocetur. Ergo: Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Miserere mei Deus, quia [Misericordia Dei immensa] tibi proprium est misereri, quum non sit tibi aliud misereri quam esse. Misericor- [Psal.144] dia quippe tua plena est terra, & miserationes tuæ super omnia opera tua. Ergo [non secundum vindictã, sed secundum misericordiam] miserere mei, agẽdo mecum * secundum misericordiam, nõ secundum iustitiam: nec vtcunque secundum modicam, sed omnino secundum magnam. Vnde: Miserere mei secũdum magnam misericordiam tuam, quæ est immensa & infinita: quia magna miseria, magna eget misericordia, & multa impietas, multa indiget pietate. Certe tam magna, multa & turpia sunt scelera mea, quod præ magnitudine, multitudine, ac turpitudine desperarem, nisi scirem misericordiam tuam incomparabiliter, incomprehensibiliter & ineffabiliter esse magnam, & ideo de mea desperans miseria, sed de tua sperans misericordia, clamo confidenter & dico: Miserere mei Deus, secũdum magnam misericordiam tuam: quæ est profecto tam magna, quod ipsum vnigenitum Deum de cœlo deposuit, & corpore induit, vt in eo pateretur & moreretur pro humana tollenda miseria, & peccatorum indulgentia conferenda. O quam delectabilis sermo, suauis locutio, dulce verbum, necessarium peccatori. Vtile misero, congruum pœnitenti, non semel, sed sępe cum amaritudine cogitandum, cum dolore dicendum, cum lachrymis iterandum: ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, totis affectibus, totis visceribus, totis medullis: cum [lamentis.] suspiriis, cũ singultibus, cũ * lachrymis: Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Miserere domine mihi misero. Domine misero mihi miserere, secundum magnam misericordiam tuam.

Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.

Prudenter distinguit, ad misericordi- [Misericordia & miserationes Dei differunt] am magnitudinem, & ad miserationes multitudinem referẽdo: quia misericordia Dei vna est in natura, sed miserationes eius multæ sunt in effectu. Propter quod alibi ait: Reminiscere miseratio- [Psal.24] num tuarum domine, & misericordiæ tuæ, quæ, videlicet miserationes, à seculo sunt. Alicubi tamen misericordię pro miserationibus ponuntur effectiue, vt ibi: Misericordiæ domini multæ, quia [Thre.3] non sumus consumpti. Ergo secundum multitudinem miserationum tuarum, id est, secundum multiplices effectus misericordiæ tuæ, dele iniquitatem meam, quæ præ nimia multitudine quasi numerum arenę maris excedit. Quis enim peccatorum & delictorum & negligentiarum numerum valeat comprehendere? Nullus omnino. Dele igitur iniquitatem meam, vt quemadmodum per nouacula litera de pergameno deletur, vt nullum remaneat eius vestigium, ita per tuam misericordiam culpa de meo animo deleatur, vt nullus remaneat in eo reatus. Dele quæso iniquitatẽ meam, ne sim ex illis, de quibus dicitur: Delean- [Psal.68] tur de libro viuẽtium, & cum iustis non scribantur. Itemque: Nomina eorum de- [Psal.9] lesti in æternum, & in seculum seculi. Quia vero mitius agitur cum sponte cõfesso, pœnitens iste culpam suam non celat, non extenuat, sed reuelat, sed exaggerat, sed condemnat dicendo:

Amplius laua me ab iniquitate mea, & a * delicto meo munda me. [Peccato.]

Amplius, id est, magis ac magis laua me ab iniustitia mea, quam ego magis ac magis exercui, peccata peccatis adden- do. Quam vilis, inquit, facta es iterans [Hiere.2] vias tuas. Et à delicto meo munda me, quoniam animam meam valde reddit fœdam & fœtidam. Et ideo à fœditate me laua, & à fœtore me munda. Porro, [Obiectio] quum culpa non diuisim per partes, sed tota simul in vera pœnitẽtia dimittatur, quia Deus veniã non dimidiat, q totum

te feci. Iustitiā tuā deus nequeo corrūpe re, qa iustificaris in sermonibus. Potētię tuæ Deus nō possum resistere, qa vincis cum iudicaris, i. iudicaueris. Propterea Eccli.7 scriptum est: Noli quærere esse iudex, nisi tua virtute possis iniquitates irrumpe Heb.4 re. Quis ergo nō timeat illum iudicem, qui adeo semper est sapiens, vt eius oculis omnia nuda sint & aperta? Qui a Matt.16 deo semper est iustus, quod reddit vnicuique secundum opera sua, qui adeo semper est potens, quod voluntati eius Iob.9 nihil resistit: Quis enim restitit ei, & pacem habuit? Iure igitur iste pœnitens nō implorat iudicium, sed misericordiam interpellat: Miserere mei Deus, quia malum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis & vincas cum iudicaris. Vt iustificeris, id est, vt iustus & verax Ezech.18 appareas in sermonibus tuis, quibus dixisti: Quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor. Et vincas, id est, conuincas aduersarios veritatis, cum iudicaris, id est, argueris ab eis, quasi iustus non sis, pro eo quod es summe misericors, graue peccatum facile indul 2.Reg.12 gendo, sicut facile indulsisti Dauid, qui cum audito Nathan hoc solum dixisset: Peccaui, protinus ei respondit: Et dominus transtulit peccatum tuum. Gloriosa victoria, cum Deus delet & destruit vniuersa, quæ seruus inobediens & rebellis egerat contra eum: ipsumque seruum seductum & occupatum ab hoste nequissimo reuocat & reducit ad se per hoc solum quod ignoscit errata. Si vero sermo dirigatur ad Christum, potest intelligi conuenienter hoc modo: Tibi soli peccaui o Christe, quia tu solus potes inter homines iuste punire, qui nullum habes omnino peccatum. Et ita tu solus es iustus punitor, cum nō sit in te quod est in alio puniendum, quemadmodum Ioan.8 scribis & pharisæis de muliere in adulterio deprehensa dixisti: Qui sine peccato est vestrum, prius in eam lapidem mittat. Tu enim solus talis es inter homines, Esaia propheta testante, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in Psal.115 in ore eius. Omnis autem alius homo mēdax: vt ita iustificeris in sermonibus tuis, id est, vt omnes sermones tui iusti sint & veraces. Quis enim alius non offendit in verbo? Et vincas, id est, superes in iustitia omnes homines, cum iudicaris, id est, cum eis in iudicio compararis: quia non iustificabitur in Psal.142 conspectu tuo omnis viuens. Tantę nāque iustitiæ Christus est, vt non renuat cum homine iudicari. Iudica, inquit, inter me & vineam meam. Et qua Mich.6 si sub iudice suam causam exponens: Popule, inquit, meus quid feci tibi, aut quid molestus fui? responde mihi. Vincit ergo cum inter ipsum & hominem iudicatur, in cuius conspectu nec astra sunt munda, & in angelis suis reperit prauitatem. Porro, secundum aliam literam nō est hic subiunctiua coniunctio, sed cum sit, tibi soli peccaui & malum coram te feci, statim sine omni coniunctione subiungitur: Iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Pœnitens ergo secūdum priorem statum Deum obsecrans incarnandum, iustificeris inquit, hoc est, fias mihi iustus, vt me redimas per iustitiam, non meam profecto, sed tuam. Aduocatum enim habemus apud patrem Iesum Christum iu 1.Ioan.2 stum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Iustificeris, inquam, in sermonibus tuis, id est, secundum sermones tuos, quos per legem locutus es & prophetas, quod videlicet per tuam pœnam redimeres hominem à sua culpa, sicut per prophetam testaris: O mors ero mors Esa.53 tua, morsus tuus ero inferne. Nam disciplina pacis nostræ sup eum, & liuore ipsius sanati sumus. Et vincas mortem, dum iudicaris ad mortem, mortem culpæ, per mortem pœnæ. Vincas iuste, dum iudicaris iniuste à Pilato & Iudæis.

Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum & in * delictis peperit me mater mea. (peccatis concepit)

Adhuc & iste penitens exaggerat culpam suam, ostēdens, q non solum actualem culpam cōmisit, verum & originalem contraxit. De actuali nanq; culpa præmiserat. Tibi soli peccaui & malum coram te feci. De originali vero subiungit:

git: Ecce in iniquitatibus cõceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Duplex est autem cõceptio, vna seminum, altera naturarum. Parentes enim actualem committunt culpam in prima, & proles originalem contrahit in secunda. Propter quod ait: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, quas in conceptione seminum mei commisere parentes, & in delictis peperit me mater mea, quæ in conceptione naturæ ego ipse contraxi. Absit omnino, vt hac occasione dicatur, quod Dauid fuerit conceptus de adulterio, cum Isai pater eius de legitima genuerit illum vxore. Verum & si dicatur, quod coitus coniugalis interdum propter bona coniugij ab omni reatu criminis excusetur: quia tamen frequentius solet in commercio illo peccari, propter id quod solet frequentius euenire, dicit se in parentum iniquitatibus esse conceptum. Si vero, quod verius est, dicatur, quod coniugalis concubitus, qui ordinate fit, à criminali quidẽ peccato, sed non à veniali, per bona coniugij excusetur, iniquitates hic large pro peccatis etiam venialibus appellantur, secundũ quod Ioannes Apostolus in Epistola dicit: Omnis qui facit peccatum & iniquitatẽ facit, & pctm̃ est iniquitates. Seqtur: Et in delictis vel in peccatis peperit vel concepit me mater mea. Dicit autem pluraliter, in delictis vel in peccatis, propter tres originales corruptiones, quibus tres vires animæ naturales originaliter corrumpuntur. Quis enim nesciat concubitum etiam coniugalem nunquam omnino committi sine pruritu carnis, ac sine feruore ac fœtore concupiscentiæ, vnde semina concepta fœdantur & corrumpuntur. Propter quod alibi legitur: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Ex seminibus ergo fœdatis atq; corruptis concipitur corpus corruptũ pariter & fœdatum, cui anima tandem infusa corrumpitur & fœdatur, non ab integritate vel mundicia quam habuit, sed ab integritate vel mũdicia quã haberet, si non vniretur fœdato corpori & corrupto, quoniam & creando infunditur, & infundẽdo creatur. Sicut enim ex vase corrupto liquor infusus corrumpitur & pollutum contingens ex ipso contactu polluitur, sic ex contagio corporis anima corrumpitur & fœdatur. Habet enim aïa tres naturales vires, rationalem, vt discernat inter bonum & malum, irascibilem, vt respuat malum, concupiscibilem, vt appetat bonũ. Istæ vero tres vires originaliter corrumpuntur, qbus corruptis anima cõtrahit tres defectus oppositos, videlicet, ignorantiam, vt difficile discernat inter bonum & malũ. Iracundiã, vt facile respuat bonũ, Cõcupiscentiam, vt facile appetat malũ. In carnali quippe commercio rationis sopitur intuitus, libidinis irritatur pruritus, & voluptatis satiatur affectus, ex q bus tres illi defectus originaliter contrahuntur. Tales ergo corrruptiones si ue defectus appellantur in hoc loco delicta siue peccata, in quibus asserit, quod eum concepit aut peperit mater sua. Nũquid ergo dicendũ est quod tria simul ab anima peccata originalia contrahantur, videlicet difficultas vel tarditas discernendi inter bonum & malum, quæ spectat ad ignorantiam, & facilitas siue pronitas respuendi bonum, quę spectat ad iracundiam, & pronitas seu facilitas appetendi malum, quæ spectat ad concupiscentiam. Hoc autem quibusdã absonum non videtur, quamuis probabiliter dici possit, vnũ esse in anima originale pctm̃, q̃d tñ minus pprię peccatũ vocatur, & complectitur in se duo, videlicet, labem & fomitem. Labes est fœditas corporis, ex qua anima est immunda, ꝑ pter quã indigna est visione diuina, vel potius carẽtia diuinæ visionis est digna, secundum quod legitnr: Beati mundo corde, quoniã ipsi Deũ videbunt. Et ab hac fœditate vel immundicia purgatur anima paruuli ex aqua & spiritu per baptismum. Adulti vero non solum per baptismum regenerationis in aqua, verum etiam per baptismum compunctionis in lachrymis, siue passionis in sanguine, vt gratia baptismi manẽte, non sit vltra visiõis indigna, sed digna potius visione diuina. Fomes aũt est infirmitas seu lãguor naturæ, quędam videlicet passibilis q̃litas, siue quędã priuatio, ex q̃ primi motus peccãdi siue cõcupiscendi proce dunt. Et talis q̃litas vel priuatio manet etiam

Margin notes (left): Cõceptio duplex. — Congressus coniugalis à reatu criminis excusatur. — 1. Ioan. 3 — Originales corruptiones tres. — Iob. 14 — In animã ex corpore fœdatas & corruptio deriuatur.

Margin notes (right): Animæ vires tres originalit corrũpũtur. — Delicta & peccata quid. — Labes qd — Matt. 5 — Baptism triplex. — Fomes qd

etiam post baptismum. Vnde dicitur, quod originale peccatum transit reatu, quantum ad labē, & remanet actu, quantum ad fomitem, ex quo surgunt actus vel motus peccandi: sicut econtrario solet dici, quod actuale peccatum transit actu & remanet reatu: & attenditur huiusmodi qualitas & priuatio circa vim concupiscibilem præscripto modo corruptam atque fœdatam: quoniam ex cōcupiscentia procedit pruritus circa ianuam humanę propaginis, per quā transfunditur originalis causa peccati. Sufficiat autem ista in hoc loco dixisse: quia licet hæc materia valde sit disputabilis, magis tamen est flebilis, quoniam ab ipsa radice propago nostræ originis vitiatur. Propter quod dicebat Apostolus, quod natura filij iræ sumus. Et ipse Dauid flebat cum diceret: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: quę in hoc loco simpliciter & plane intelliguntur fœditas & pronitas ad peccandum. Iustificeris inquam, in sermonibus tuis & vincas cum iudicaris, Nec mirum: quia ecce in persona generalis hominis loquens, in iniquitatibus conceptus sum. Ego quoque tibi soli peccaui, & malum coram te feci, Nec mirum: quia in delictis peperit me mater mea. Etsi superius sit distinctum inter iniquitates atque delicta, possunt tamen iniquitates accipi pro delictis, vt tam iniquitates quam delicta referantur ad prolem, quæ in sua conceptione corrumpitur & fœdatur. In conceptione seminum, quantum ad corpus, & in conceptione naturarum quantum ad animam. Attende pœnitens & obserua qualiter Dauid vniuersa confitetur peccata, & omnes circunstantias peccatorum, vt & tu omnes omnino diuersitates & circunstantias peccatorum studeas confiteri, secundum quod magis peccasti, in loco, in tempore, in numero, in persona: secundum ætatem, secundum scientiam, secundū gradum, secundum ordinem: si facile, si frequenter, si manifeste, si perseueranter: quoniam hæc & alia, si qua sint, peccatum exaggerāt. Et ideo non sunt in illo iudicio supprimenda, in quo qui corā Deo seipsum accusat, Deus illum excusat, & qui coram Deo seipsum excusat, Deus illum accusat.

Eph. 2

Confunditur differētia inter delict. & peccata.

Circunstātiæ in confessione nō supprimendæ

Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientię tuę manifestasti mihi.

Secunda pars, in qua pœnitens dona Dei & data commemorat & danda cōmendat. In datis autem commemorat, veram peccatorum confessionem, cum ait: Ecce enim veritatem dilexisti, & plenam occultorum cognitionem, cum ad dit: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Nam qui Deo sua reuelat peccata, Deus ei sua manifestat occulta. In dandis vero commendat mundationem futuram, per aspersionem sanguinis Christi, cum ait: Asperges me domine hyssopo & mundabor, & purificationem futuram per ablutionem aquæ baptismi, cum addit: Lauabis me & super niuem dealbabor. Rursus, in dandis commēdat gaudium de remissione peccatorum, & lætitiam de promissione præmiorum, & sic exultabuut ossa humiliata. Porro, quidam nesciunt, quidam negligunt, quidam excusant, & quidam extenuant culpas suas: & quia tales non sunt digni venia sed vindicta, pœnitēs remouens à se ista, non ignoro, inquit, sed agnosco peccatum meum. Quoniam iniquitatem meam ego agnosco. Neque negligo, sed impugno peccatum meum: quia delictum meum contra me est semper. Nec defendo, sed accuso peccatum meum, quia tibi soli peccaui & malum coram te feci. Neq; peccatum meum extenuo, sed exaggero: quoniam in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea. Et tanquam Deus ab ipso quæreret, quur tam di- diligenter tua confiteris peccata? respondet: quia ecce in euidenti est, quod tu dilexisti veritatem confessionis sine fraude, vt peccator omnes omnino confiteatur circunstantias peccatorum: qa non est vera sed fraudulenta confessio, quę factū exprimit & supprimit modū, atq; vnum vni & alterū alteri peccatum reuelat. Vnde cauendū est, ne confessionis pudor cōfessiōis impediat puritatē. Potest

Dona dei cōmendat pœnitens in datis

In dādis.

Pœnitens agnoscit, non negligit, nō excusat, non extenuat culpas suas.

Vni omnia peccata reuelanda, non aliis alia.

poteſt & hoc aliter intelligi, tanquã Deus ab eo quæreret: Quur tam diſtincte tuum punis peccatum, vt dixeris: Peccatum meum coram me eſt ſemper. Reſpõdet: Vt in puniendo peccatum tuæ veritati concordem: quia tu veritatem dilexiſti, vt ſis & verus punitor & verus indultor, ſecundũ illud: Miſericordiam & veritatem diligit dominus. Deus enim ſeruat & in veritate miſericordiam, & in miſericordia veritatem. Nam & iuſte ignoſcit & pie punit. Veritas eſt, quod punitur peccatum, miſericordia eſt, quod liberatur peccator. Vel reddit ſingula ſingulis. Dixerat enim: Iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cũ iudicaris. Nec mirum: quia ecce veritatem dilexiſti, non duplicitatem aut falſitatem, ſed & ſimplicitatem & puritatem, iſte quippe iuſtificatur in ſermonibus ſuis, qui diligit veritatem. Rurſus dixerat: Ecce in iniqtatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea, quorũ primum erat incertum, & alterum occultum. Et quaſi Deus ab eo quæreret, cur incertum & occultum affirmas: Reſpondet: Quia incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Sane, incertum erat, vtrum iniquitates aliquas commiſiſſent in ſua conceptione parentes. Nam coitus coniugalis interdum excuſatur à crimine, vt cum coniuges ordinate cõueniunt, cauſa ſobolis procreandæ. Interdum autem non excuſatur à culpa, vt cum coniuges cauſa explendæ libidinis inordinate miſcẽtur. Item, occultum erat, qua ratione anima teneatur peccato, quod nec voluntate nec actu commiſit, cum ſcriptum ſit, quod filius nõ portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filij, ſed anima quę peccauerit, ipſa morietur. Non erit vltra prouerbium iſtud in Iſrael ait dominus: Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt. Porro, Deus ei & illud incertum & hoc occultum per ſpiritum ſapientiæ reuelauit. Quare non temere dixit: Ecce in iniqtatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea: quia incerta, inquit, de parentũ iniquitatibus, in mea conceptione commiſſis, & occulta de peccatis proprijs in mea conceptione contractis, tu manifeſtaſti mihi, per ſpiritum prophetiæ. Nõ poſſum ergo excuſari per ignorantiam: quia incerta & occulta ſapientiæ tuę manifeſtaſti mihi. Seruus enim ſciens volũtatem dñi, & non faciens, vapulabit plagis multis. Dauid autem hic reddit cauſam, quare Deus pater iuſtificari debeat in ſermonibus ſuis de incarnatiõe Chriſti prædictis: quia videlicet diligit veritatem, & ideo non debet facere irrita, quæ de ſuis labijs proceſſerunt. Nam incerta, inquit, & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi, videlicet, aduentum vnigeniti tui, qui tua eſt ſapientia, cuius aduentus alijs erat ĩcertus, & alijs occultus. Denique, poſſunt illa non ſolum ad ſuperiora, verum etiam ad inferiora referri. Ac ſi apertę dicat: Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Quoniam

Deus in misericordia ſeruat veritatem & econtra

Cõgreſſus coniugalis interdum excuſatus à crimine, interdũ non

Eze.18

Ibidem.

Aſperges me domine hyſſopo & mundabor, lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.

Aſperges ergo me dñe hyſſopo humilitatis, & mundabor à labe: lauabis me, cum per te fuero purgatus à vitijs, & dealbabor, cum per te fuero virtutibus decoratus. Lauabis me per indulgentiam, & dealbabor per gratiam, vtique ſuper niuem, quoniam, candor niuis non intenditur ſed remittitur. Candor autẽ gratiæ non remittitur ſed intenditur: qa charitas aut proficit ſemper, aut deficit, vnde amitti poteſt, ſed remitti non poteſt. Quia vero aliud eſt album & aliud dealbatũ, p niuem, quę per ſe naturaliter alba eſt, poteſt intelligi virtus per ſe naturaliter bona, de qua dicitur: Niue dealbabuntur in Selmon. Et per dealbationem poteſt intelligi operatio de virtute procedens, vt ſit ſenſus: Super niuem, id eſt, ſuper virtutem, quæ albet interius, dealbabor exterius opere bono, vt per fundamentum virtutis ædificium boni operis erigatur: & ſic prius iuſtificationis ordo notatur, cum dicitur: Aſperges me domine hyſſopo & mundabor, & poſtea iuſtificati profectus oſtenditur cum ſubiungitur: Lauabis me & ſuper niuẽ dealbabor. Eſt enim hyſſopus

Aliud eſt album, aliud dealbatum.

profectus iuſtificationis.

pus herba humilis, sed medicinalis, quæ figit radicem in petra, & valet ad purgandum pulmonem. Hæc humilitatem significat, quæ figit in humili Christo radicem, purgatque inflationem pulmonis, id est, tumorem mentis depellit. Hæc igitur cum aduenerit, vt peccator ad veram pœnitentiam se humiliet, statim aspergitur rore gratiæ, & mundatur à labe culpæ. Nisi enim gratia infundatur, culpa proculdubio non depellitur, quemadmodum & tenebræ non fugantur, nisi lux superueniat, quę tenebras ipsas depellat. Docet hoc veritas dicens: Dimissa sunt ei peccata multa, q̃niam dilexit multũ. Tu ergo dñe aspges me hyssopo, id est, per virtutem humilitatis rore gratiæ me perfundes, & mundabor à sordibus vitioꝝ. Nec erit ociosa mũdatio, quia lauabis me à peccatis, & super niuem, id est, super candorem virtutis etiam bonis operibus dealbabor. In hoc solo spes tribuitur peccatori, vt per pœnitentiam possit redire non solum ad priorem munditiam, verumetiam ad lõge maiorem, quæ confidentia multum est vtilis, ne subrepat aliqua desperatio, quæ cunctis grauior est peccatis. Sane tres status hominum hic notantur, incipientium, proficientium, & peruenientium: siue, conuersorum, iustorum, & pfectorum. Status incipientium, vel conuersorum notatur, cum primo dicitur: Asperges me hyssopo & mundabor. Status proficientium vel iustorum notatur, cum secundo subiungitur: Lauabis me. Status peruenientium vel perfectorum tertio notatur, cum infertur: Super niuem dealbabor. Quibus verbis satis expresse notatur progressus secundum hos status, quoniam aspergi minus est quam lauari, minusq; lauari quàm dealbari. Quod vtique plene fiet, cum mortale hoc induet immortalitatem, & corruptibile hoc induet incorruptionem: quia fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum, & tunc vestimenta Christi erũt alba sicut nix. Quia vero per sanguinem Christi & aquam baptismi, anima perfecte mundatur non solum à culpa sed etiam à pœna, Dauid in persona generalis fidelis ad istas mundationes dirigens intellectum, nõ solum inquit,

Hyssopus quid mystice

Lucæ. 7

Status hominum tres notãtur

1. Cor. 15

Matt. 13

Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi, verum etiam Asperges me sanguine Christi, & lauabis me aqua baptismi, & sic mundabor & dealbabor etiam super niuem, id est, plus quam exprimere possum, non vtiq; super illam, de qua dicitur: Non timebit domui suæ à frigoribus niuis, nec super illam, de q̃ dicitur: Qui timet pruinam, irruet super eum nix: sed super eam potius, de qua legitur: Si lotus fuero quasi aquis niuis &c̃. Ac etiam super illam, de qua legitur: Si fuerint peccata vestra vt coccinũ, sicut nix dealbabuntur. Nam in rebus materialibus nihil potest niue candidius inueniri. Hic est enim, qui venit per aquam & sanguinem Iesus Christus, de cuius latere sanguis & aqua fluxerunt. Quod autem dicit: Asperges me hyssopo, alludit veteri legi, secundum quam aspersorium ratione mysterij fiebat ex hyssopo, sicut & Apostolus ait: Lecto omni mandato legis à Moyse vniuerso populo, accipiens sanguinem hircorum & vitulos, cum aqua & lana coccinea & hyssopo, ipsum quoque librum & omnem populum aspersit dicẽs, Hic est sanguis testamenti, quod mendauit ad vos Deus. Etiam tabernaculum & omnia vasa ministerij sanguine similiter aspersit. Et omnia pene mundantur in sanguine secundum legem, & sine sanguinis effusione non fit remissio. Hyssopus enim, sicut est superius prælibatum, humilitatẽ designat, secundum quod Christus exinaniuit se formã serui accipiens, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, in qua sanguinẽ suum fudit, quo per humilitatis virtutem asperguntur fideles, & ab iniquitate mundantur, illi nimirum, qui humilitatis eius formã obseruant. Nota deniq; prudens lector, in redemptis pluralitatem, in redemptore humilitatem, & in redemptione vtilitatem. Pluralitatem in redemptis, cum dicitur: Asperges. Quod enim aspergitur, circumfunditur multis locis. Propter quod Veritas ait: Hic est sanguis noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Humilitatem in redemptore, cum additur hyssopo, quę medicinalis est & humilis herba, quia Christus per suam superabundantem

Phil. 2

dantem humilitatem fidelibus suis salutarem tribuit medicinā. Vnde dicebat: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Vtilitatem in redemptione, cum subditur: Mundabor: quoniam, vt Ioannes Apostolus ait, sanguis Iesu filij Dei mundat nos ab omni peccato. Tria vero pertinent ad effectum baptismi: Remissio culpæ, relaxatio pœnæ, & infusio gratiæ. Primum notatur, cum dicitur: Lauabis me. Secundum, cum additur: Dealbabor. Tertium, cum adiungitur: Super niuem. Effundam, inquit dominus per Prophetam, super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem, in ablutione peccatoris & menstruatæ. Cum igitur audis: Asperges me hyssopo & mundabor, in aspersione sanguinis Christi fidem passionis intellige. Cum autem, lauabis me, audis, & super niuem dealbabor, in ablutione aquæ, baptismi sacramentum agnosce. Porro, cum fides adultis sine sacramento proficiat, vbi sacramentum non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit: sacramentum vero baptismi sine fide adultis non valeat, iuxta quod veritas ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit hic saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur. Quid est quod in hoc loco plus attribuitur sacramento quam fidei? Nam minus est aspergi quam ablui, & minus mūdari, quam dealbari, maxime super niuem. Sciendū est ergo, quod fides Christi, quæ iustificat impium, re vera mundat à culpa, sed non semper ab omni pœna. Sacramentum vero baptismi si digne sumatur, liberat omnino à culpa pariter & à pœna. Vnde sacramentum regenerationis à domino appellatur, cum ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei: quia per hoc sacramentum homo regeneratur in gratia, liberatur à culpa pariter & pœna: quia natus fuerat in ira culpæ, simul subiectus & pœnæ. Recte igitur lauabis me per sacramentum baptismi, & super niuem gratiæ, quæ mundat à culpa, dealbabor etiam sacramenti virtute ab omni pœna, præter illam duntaxat, quam necessitas primæ corruptionis inducit. Merito igitur

Matt.11
1. Ioan.1
Tria ad effectū baptismi pertinent.
Zach.13
Ezech.36
Fides sine baptismo adultis proficit ad salutem, nō econtra
Fides à culpa re uera mundat sed nō semp ab omni pœna.
Ioan.3

Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt, ossa humiliata.

Duplex est quidem auditus. Exterior, de q̄ dicit Apostolus: Fides est ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Interior, de quo dicit Propheta: Audiam quid loquatur in me dominus Deus. De vtroque hoc potest intelligi: Auditui meo dabis gaudium, de remissione peccatorū: quia non est impijs gaudere dicit dominus, Nec est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Et lætitiam, de promissione premiorum, iuxta quod veritas ait: Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Sed de auditu interiori melius intelligitur, de quo Propheta dicebat: Domine quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Huic vtique qui dicebat: Domine audiui auditum tuum & timui, consideraui opera tua & expaui. Dabis etiam gaudium cordis, & lætitiam corporis, secundum illud: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Gaudet cor, cum credit se à spirituali fœditate purgatum, & lætatur corpus, cum sentit se à carnali fœtore mundatum: & sic duplici lætitia exultabunt ossa humiliata, non tam corporis quidem, quā mentis: videlicet, vires animæ, quæ prius humiliatæ, id est, deiectę ac incuruatæ fuerant per peccatum, nunc autem humiliatæ, id est, ad audiendum & obediendum sunt inclinatæ. Nam qui humiliter audit & reuerenter obedit, hic est profecto amicus sponsi, qui stat & audit, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. O quam pauci sunt illi, qui gaudent de spiritualibus & ęternis, respectu illorum, qui lætantur de carnalibus & terrenis. Sed extrema gaudij luctus occupat, quia lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Illorū ergo gaudium fœlix est & perpetuum, iuxta quod dicitur: Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. Et Gaudium

Auditus duplex.
Rom.10
psal.84
Psal.37
Matt.5
Esa.53
Gaudium cordis & lętitia corporis
Psal.83
Ioan.3.
Pro.14
Ioan.14

dium vestrum nemo tollat à vobis. Istorum vero gaudium est infelix & momentaneum, iuxta quod legitur: Tenēt tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi, ducunt in bono dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Tu vero Deus auditui meo, id est, intellectui dabis gaudium & lætitiam, non falsam & transitoriam, de carnalibus & terrenis: sed vera & spirituali lætitia exultabunt ossa humiliata, id est, interiora mea, velut ossa latentia, quæ prius erant per fastum erecta, nunc sunt ad obedientiam inclinata. Quandiu enim anima erigitur in superbiam, non potest vera exultatione gaudere, sed cum deponit superbiam & humilitatem assumit, tunc vera in domino iucunditate lætat.

Iob. 21

est

per

Auerte faciem tuam a peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Quarta pars, in qua pœnitens assumpta fiducia petit à se pœnas auerti, cum ait: Auerte faciem tuam à peccatis meis, & culpas deleri, cū addit: Omnes iniquitates meas dele. Rursus petit in se munditiam cordis creari, cum dicit: Cor mūdum crea in me Deus, & rectitudinem spiritus innouari, cum subdit: Spiritum rectum innoua in visceribus meis. Item petit à se diuinæ contemplationis præsentiam nō excludi, cum inquit: Ne projicias me à facie tua, & spiritualis sanctificationis sibi gratiam non auferri, cum ait: Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Rursus petit sibi lætitiam de Christi promissione restitui, cum præmittit: Redde mihi lætitiam salutaris tui. Et robur sibi de spiritus sancti confirmatione concedi, cum subdit: Spiritu principali confirma me. Ecce patet quam prudēs, modestus ac diligēs iste fuerit in petendo, cum ea petat quæ licent, quæ decent, & quæ expediunt, iusta, honesta, & necessaria, vt & tu discas talia postulare: ne si forte petieris iniusta, fiat tua oratio in peccatum, si vero petieris inhonesta, non accipias, eo quod male petas, & si petieris inutilia, dicatur tibi, nescis qd petas. Sicut autem pœnitens iste personā rei multipliciter accusauerat, ita personā iudicis multis modis commendat, vt facilius indulgentiam consequatur. Ac si diceret: Tu iustus es cognitor. Vnde: Veritatē dilexisti. Tu discretus es doctor. Vnde: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Tu sanctus es expiator. Vnde: Asperges me hyssopo & mundabor, lauabis me & super niuem dealbabor. Tu es liberalis promissor. Vnde: Auditui meo dabis gaudium & lętitiam & exultabunt ossa humiliata. Tu propitius es indultor. Vnde: Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Tu es omnipotens creator. Vnde: Cor mundum crea in me Deus. Tu es mirabilis innouator. Vñ: Spiritū rectū innoua in visceribus meis. Tu es irreuocabilis elargitor. Vnde: Ne projicias me à facie tua. Tu es vtilis restitutor. Vnde: Redde mihi lętitiam salutaris tui. Tu es pręcipuus confirmator. Vnde: Spiritu principali confirma me. Ait ergo: Quoniam talis ac tantus es, auerte faciem tuam, non à me, verum à peccatis meis, ne animaduertas in me ꝓpter pecata mea: quia non possem subsistere ante faciem iræ tuæ. Auerte, inquam, faciem tuam à peccatis meis, quia ego aduerto ante faciem meam peccatum meum. Tu ergo faciem tuam ab illis auertas, ne iuste punias, quia ego ante faciem meam aduerto illa, vt digne pœniteam. Si enim homo aduertit culpā, Deus auertit pœnam, quia ipse est virga vigilās, qui dicit ad Hieremiā: Quid tu vides Hieremia? Virgam, inquit, vigilantem ego video. Virga quippe vigilans Deus est, qui vigilat super populum suum ad puniendum, si ille dormit ad pœnitendum, & econuerso. Si vigilat iste ad pœnitendū, ille dormit ad puniendum: quia nō dormitat, nec dormiet, qui custodit Israel. Nam ille non dormitabit à pœna, nisi hic dormiat à culpa. Quare subiungit: Et dele de tua notitia omnes iniquitates meas. Ne recorderis peccata mea, neque vindictam sumas de peccatis meis, Domine Deus meus. Tu nanq dixisti: Quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor. Supra singulariter dixerat: Dele iniquitatē meā, hic aūt vniuersaliter dicit: Oēs iniqtates meas dele. Nā accepta fiducia iā plus pręsumit

Cur in fine dī petēda

Ezech. 1

Psal. 120

Ezech. 18

sumit quam ante, secure deposcens, iam non vnam tantum iniquitatem, sed omnes omnino deleri: quia non habet vnam solum iniquitatem, sed multas. Vnde non singulariter ait: Dele vnam iniquitatem, sed vniuersaliter inquit: Omnes iniquitates meas dele: quoniam in multis offendimus omnes.

Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innona in visceribus mnis,

Creare & innouare quid. Cum autem creare sit aliquid de nihilo facere, ac innouare sit aliquid in statum pristinum reformare, quid est q̃d dissimiliter ait: Cor mundum crea, & spiritum rectum innoua? Nam si petat, vt Deus in se creet cordis munditiam, pari ratione petere debet, vt Deus in se creet rectitudinem spiritus, cum vtrumque perdiderit per peccatum. Et si dicatur, quod amiserat ipsum cor, propter illud quod legitur: Effraim quasi columba se
3.Reg. 10 ducta, non habens cor, pari forsan ratione dicendum est, quod amiserat ipsum spiritũ, propter illud quod legitur, quia regina Saba videns sapientiam Salomonis, vltra spiritum non habebat. Il-
Psal.142 lud etiam quod in quodam Psalmo dicit de spiritu: Defecit spiritus meus. Ille quippe cor suum amittere dicitur, qui
Esa.16 prçuaricatur in Deum. Vnde Propheta: Redite prçuaricatores ad cor: illumque derelinquit cor suum, qui alienatur à Deo. Vnde ipse Psalmista: Cor meũ dereliquit me. Verum sane potest intelligi, quod secundum statum deformatæ naturæ, quem habebat cor eius, antequam esset mundatum à culpa, quasi nihil erat comparatione status gratiæ reformantis, quẽ habet postquam est à culpa mun-
Iacob,1 datus, secundum quod Iacobus ait: Voluntarie nos genuit verbo veritatis, vt simus aliquod initium creaturæ eius. Et
1.Cor.5 Paulus: Si qua in Christo noua creatura, vetera transierunt: cum & creare recte
Psal.101 possit hic poni pro recreare, iuxta quod legitur: Populus qui creabitur laudabit dominum. Nam ille populus digne laudat, qui per gratiam recreatur. Quare pœnitens iste petit cor suum mũdum in se creari: vt videlicet Deus in eo creet mundos cordis affectus, cogitationes & voluntates pudicas, ne vltro declinet ad immunditiam, sicut ipse Da-
uid. Nam de corde procedunt affectus Pro.4
siue boni siue mali. De bonis legit: Omni custodia serua cor tuum, quia ex ipso Matt.15
vita procedit. De malis dicitur: Ex corde exeunt cogitationes malæ, furta, adulteria, homicidia, falsa testimonia, periuria, & similia, quæ coinquinant hominem. Petit ergo rectum in se spiritum innouari, scilicet spiritum sanctum sibi denuo restitui, qui spiritus rectus dicitur, quia facit rectos. Qui vtique, quã tum ad suã naturam, est penitus immutabilis. Vnde quantum ad effectum, eum in se postulat innouari, ne ad iniquitatem vltra declinet, sicut ipse Dauid, qui fecerat iniquum homicidium perpetrari.

Vtrumque tamen dici potest congrue de vtroque, vt cor creetur, & innouetur mundum & rectum, & spiritus innouetur & creetur rectus & mundus. Sed propter florem sermonis verba solummodo variantur: vel potius, quia Dauid per adulterij fœditatem à munditia cordis exciderat, sed propter homicidij prauitatem à rectitudine spiritus declinauerat, eo quod non omnino perdiderat iudicium rationis, sed virtutem castitatis prorsus amiserat, discrete ac recte petit sibi dari gratiã, vt in eo munditia cordis creetur, & reformari naturam, vt rectitudo spiritus innouetur. Et idcirco distinguit: Cor mundum crea, & spiritum rectum innoua. Cor quidem mũdũ petit creari, propter mundos ad diligendũ affectus, & rectũ petit creari, propter mundos ad diligendum effectus, & rectum petit spiritum innouari, propter rectos intellectus, ad discernendum, vt habeat zelum secundum scientiam, ad diligendum syncerum, & discernendũ discretum. Quod autem addit in visceribus meis, ad vtrumque respicit præmissorum, vt & cor mundum creetur, & rectus spiritus innouetur in visceribus suis, quatenus viscera eius cum corde simul & spiritu recreentur & renouentur in ipso. Nam tanta est familiaritas inter carnem & animam in homine counita, vt vtrunque ab altera, nunc ad hoc, nunc ad illud pprijs illecebris instiget.

Gal. 5 Quoniam & si scriptum sit, quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, quod vtique verũ est quantum ad sensualitatẽ & rationẽ, scriptum est tamẽ, quia corpus q̃d corrũpitur aggrauat animam. Et: Spiritus tristis exiccat ossa. Nã mors ingreditur p̃ fenestras, oculus animam deprędatur. Vñ: Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui. Ait ergo Dauid: Spiritum rectum innoua in visceribus meis, ex quibus exit adulterium, quoniam in renibus sedes est voluptatis. Vnde de diabolo legitur, qui est voluptatis incentor, quod virtus in lumbis eius, & fortitudo eius in vmbilico ventris eius. Sequitur.

Ne proijcias me a facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

Q. d. A peccatis meis auerte faciem, sed ne proijcias me à facie tua, ne abijcias me à conspectu tuo, ne elonges me à gratia tua, ne alienes me à misericordia tua, ne excludas me à cognitione tua, ne repellas me à contemplatione tua. Nam auertente te faciem tuam omnia turbabuntur. Et: Quo ibo à spiritu tuo, vel à facie tua quo fugiam? Cur ergo faciem tuam abscondis? Ostende faciem tuam & salui erimus. Illumina vultum tuum super nos, & miserere nostri. O quam periculosum est à facie Dei proijci. Certe, ipse est lux, ipse salus, & qui à facie eius proijcitur, ipse vtique tanquam reprobus proijcietur in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium, vbi est vermis qui non moritur, & ignis qui non extinguitur. Tolle, inquit, impium, ne videat gloriam Dei. Sic proiectus Lucifer, draco magnus, serpens antiquus. Sic proijcientur & illi, quibus in fine dicetur: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ergo ne auertas faciem tuam à me, quoniam si auerteris, ero similis descendentibus in lacum. Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me, sine quo nihil boni facere possem: nam ipse est dator omnium gratiarum. Iam pœnitens iste spiritum sanctum habebat, sine cuius dono sic humiliari non posset. Vel certe Dauid spiritum prophetiæ sibi postulabat non auferri, quem preciosiorem rebus cæteris reputabat. Sed caue magis, ne tu te spiritui sancto auferas, quam se spiritus sanctus tibi. Nonne naturaliter est prius committere culpam, quam amittere gratiam, cum per meritum culpæ donum gratiæ amittatur? Denique splendor solis homini se non subtrahit, nec est in sole, qui semper lucet, vt non videatur ab homine, sed est in homine, qui aliquando claudit oculos, vt tũc non videat ipse solẽ. Sed dices: Quo modo possem spiritum sanctum amittere, nisi prius essem ab ipso dimissus? Nemo enim quod non habet, amittit, sed spiritus sanctus amittitur vel aufertur, non tam quando haberi desinit, quam quando incipit non haberi. Et sic amittitur, cum iam non habetur ab homine, sed mox ante ab homine habebatur, qa non est conuentio lucis ad tenebras, quæ illis aduenientibus effugatur. Si ergo spiritum sanctum tibi desideras nõ auferri, caue non solum ab immundis operibus, verumetiam à cogitationibus impudicis, quia spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Sequitur.

Matt. 25 (margin, beside "Sic proiectus Lucifer")

Prius est committere culpam quã amittere gratiam

Sap. 1

Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

O quantum pia mens iocũdatur, quã tum fidelis anima hilarescit, cum recolit & considerat bñficia redẽptoris, q venit quærere & saluare quod perierat, qui venis, non vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus p̃ ipsum, qui venit, vt oĩs q credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternam, qui lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: quia mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Proprio filio suo non pepercit Deus, sed p̃ nobis omnibus tradidit illum. Hu-

Lucæ. 19 Ioan. 3 Apoc. 1 Rom. 4 Esa. 53 Rom. 8

Homo qñ amittat lætitiam salutaris

Huius lętitiam salutaris ille senserat, qui dicebat: Ego in domino gloriabor, & gaudebo in Deo Iesu meo. Cum homo autem grauiter offendendo, tantæ gratiæ reddit se ingratum, tantoque bono se reddit indignum, amittit vtique hanc lætitiam salutaris. Sed cum conuersus fuerit & ingemuerit, postulat eam dimisso peccato sibi restitui. Propter quod ait: Pater pijssime, pater mitissime, pater dulcissime, redde mihi lætitiam salutaris tui, & saluatoris mei, qui totus est salutaris, quoniam à te traditus: & meus saluator, quoniam pro me redditus. Vnde: Adiuua nos Deus salutaris noster, &c. Dauid autem lætitiam salutaris huius amiserat, cum adulterium & homicidium perpetrando promissionem sibi de Christo factam se demeruisse timebat. Vnde dicebat: Cum tu Deus mihi peccatum dimiseris, ergo redde mihi lætitiam salutaris tui: & ne illud vltra admittam, cõfirma me in bñplacito tuo, vt nõ reuertar ad vomitũ, vt nõ respiciã retro, nec vnquam in statuam infatuati salis conuertar. Et ne huiusmodi confirmatio valeat infirmari, confirma me spiritu principali, quasi autoritate præcipua, cui nemo valet cõtraire. Qui etiam dicitur spiritus principalis, quia tecum & cum salutari tuo est vnum vniuersale principium, vnus vniuersorum creator.

Trinitatē per ter tres ratum spiritum qui dam intel ligunt

Per hoc sane quod ter dicit spiritum, notant quidam hic trinitatem in Deo, qui spiritus est, non corpus. Rectum quippe spiritum dicunt filium, & suo nomine spiritum sanctum intelligũt, patrem autem accipiũt spiritum principalem: quoniam ipsum patrẽ principium sine principio fides catholica confitetur. Potest tamen & aliter prudens lector indiuiduam in his verbis intelligere trinitatem. Cum enim audis: Cor mundum crea in me Deus, Deum patrem creatorem intellige. Cum vero audis: Redde mihi lætitiam salutaris tui, Deum filium accipe saluatorem. Cumque audis: Spiritum sanctum tuum ne auferas à me, Deum sanctificatorem agnosce: quamuis vniuersis & singulis creare, saluare ac sanctificare conueniat, cum sint vnum. Quia tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater, verbum & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Vnus tamen ex tribus hic proprie dicitur spiritus rectus, sanctus, & principalis: quoniam ipse appropriato vocabulo facit rectos, efficit sanctos, & constituit principales: quemadmodum dicitur spiritus sapientiæ, spiritus intellectus & spiritus fortitudinis, alijsque nominibus appellatur, secundum differentias gratiarum.

1. Ioan. 5

Esa. 11

Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur.

Humilis pœnitẽtia & oratio deuota.

Quarta pars, in qua patenter ostenditur, quantum iste profecerit per humilem pœnitentiam & orationem deuotã: quia de præuaricatore factus est prædicator, sicut Paulus de persecutore Apostolus, & Matthæus de publicano euangelista. Vnde Psalmi Dauid, & epistolæ Pauli, & euangelium Matthęi, prę cæteris scripturis in ecclesia frequentatur, vt discant peccatores eorum exemplo non desperare de culpa, sed sperare de gratia, cum intelligunt illos à Deo non solum tantorum criminum indulgentiam, verumetiam charismatum gratiam accepisse. Duo quippe principaliter postulauerat, remissionem criminum & infusionem charismatum: & quasi Deus ab eo quæreret, cur postulet liberari à tot & tantis peccatis, & donari tot & tãtis muneribus, quis ergo fructus inde proueniet? Respõdet: Profecto magnus, quia cedet hoc aliorum vtilitati. Vnde: Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Cedet saluti meæ: quia exultabit lingua mea iusticiam tuam. Cedet in laudem tuam: quia os meum annunciabit laudem tuam. Et vt digne valeam adimplere, prius libera me de sanguinibus, & postea labia mea aperies: quia Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum. Ostẽdit ergo q̃s doceat: quia docebo, inquit, iniquos. Quid doceat: quia docebo vias tuas. Et quo fine doceat, quia impij ad te conuertentur. Qualis etiam debeat esse, qui doceat, cum orat: Libera me de sanguinibus Deus, Et qualiter debeat docere, cum ait: Exultabit lingua mea iustitiam tuam. Mea ergo doctrina non est ociosa,

Matt. 9

Acto. 9

Cato

quia docebo iniquos vias tuas, Nec infructuosa, quia impij ad te conuertentur, nec mœstuosa, quoniam exultabit lingua mea iustitiã tuam. Sic sane docere licet & decet & expedit. Licet, quia docebo vias tuas. Decet, quia exultabit lingua mea iustitiam tuam. Expedit, quia
1. impij ad te conuertētur. Desidero ergo docere alios. Vnde: Docebo iniquos vias tuas. Desidero à meis liberari peccatis. Vnde: Libera me de sanguinibus Deus. Desidero te laudare, quia exultabit lingua mea iustitiam tuam. Desidero tibi sacrificium acceptum offerre, quia sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Desidero muros tuæ ciuitatis construere, quare benigne fac dñe in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem. Et sic meum in bonis adimplebitur desiderium. Quia tunc acceptabis sacrificium iusticiæ, oblationes & holocausta, tunc imponent super altare tuum vitulos. Ergo docebo, non solum verbo, sed exemplo: quia dum mihi parcitur, alijs spes donatur, ne iniqui de sua iniquitate desperent. Et ideo docebo iniquos vias tuas, videlicet misericordiam & veritatem: quia omnes viæ tuæ misericordia & veritas. Misericordiam namque docebo, quia indulsisti peccatori: & veritatē docebo, quia non reuocasti promissa, & sic impij, qui predicuntur iniqui, prouocati à me verbo pariter & exemplo, conuertētur ad te, vt & ipsis remittas peccata, & concedas promissa. Ergo docebo iniquos vias tuas, & nō erit mea infructuosa doctrina: quoniam impij ad te conuertentur, & sic etiã reuertentur ad se. Nã quando peccator alienatur à deo, elongatur etiam à seipso: quemadmodũ de filio prodigo legitur, qui postquam abijt in regionem longinquam, & dissipauit omnia bona sua, in seipsum reuersus dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autē hic fame pereo. Sed certe peccator conuerti non potest ad Deum, nisi Deus cõuertatur ad eum. Vnde cum adhuc longe esset, vidit eum pater eius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit sup collũ eius, & osculatus est eũ. Nõ ergo peccatores de sua cõfessione diffidãt, quantumlibet sint longinqui, de illius promissione securi, qui ait: Cõuertimini ad me, & ego cõuertar ad vos. Quasi diceret: Cõuertimini ad me pœnitendo, & ego conuertar ad vos indulgendo: quoniã & si peccator ad Deum peruenire non possit, nisi Deus præueniat peccatorem, secundum illud: Misericordia tua subsequetur me: quia timor introducit amorē, timor à Deo, sed non timor cum Deo. Amor ex Deo pariter & cũ Deo: quoniã scriptum est, timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Porro q manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Vt autem valeam digne dicere

Peccatores cū elō gantur à deo etiam distrahuntur à se. Lucæ.15

Ezech.18 *Psal.22* *1.Ioan.4*

Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ, & exultabit lingua mea iustitiam tuam.

Ostendit aperte, quod indignus est doctor qui habet in se quod in alio reprehendit, & dicitur ei: Medice cura teipsum. Hypocrita, eijce primo trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucã de oculo fratris tui. Qui prædicas nõ mœchandum mœcharis, & qui prædicas, nõ furandum furaris? Nam peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamētum meum p os tuũ? Ergo libera me in præsenti de sanguinibus, id est, de peccatis mortalibus, de quibus legitur, sanguis sanguinem tetigit, vt in futuro liberes me de sanguinibus, id est, de supplicijs infernalibus, de quibus dicitur: Inebriabo sagittas meas sanguine. Negligentia quippe doctoris, solet in scripturis nomine sanguinis designari, iuxta quod ait dominus per Prophetam: Si non annunciaueris impio iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua requiram. Et Apostolus dicebat Ephesijs: Manus meæ mundæ sunt à sanguine omnium vestrum. Non enim subterfugi, quo minus annunciarem omne consilium Dei vobis. Docturus itaq; iste pœnitens vias Dñi, recte petit ab his sanguinibus liberari. Vnde ad literã orat Dauid de sanguinibus, i. de peccatis sanguinum liberari, qui-

Matt.7 *Psal.49* *Sanguis quid mystice* *Osee.4* *Deut.32* *Ezech.3* *Actu.20*

quibus pro iniqua interfectione, non solum Vriæ, verum & aliorum erat infectus, de qualibus sanguinibus dicitur: Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. Ergo libera me de sanguinibus Deus autor vel dator salutis meæ, in præsenti per spem, & in futuro per rem: quia tu solus potes præstare salutem. Qui de teipso alibi dicis: Salus populi ego sum. Nam domini est salus, qui saluat sperantes in se. Et sic exultabit, id est, exultanter annunciabit lingua mea iustitiam tuam. Doctor enim non debet esse deses, sed alacer in docendo, vt proponat hilariter verbum Dei, sicut alibi legit: Exultaui sub lingua mea. Et talis alacritas, quam non solum habere debet in corde, verum etiam ostendere debet in corpore, vt & motu oris, & gestu corporis attrahat auditores, quo illis magis est vtilis, eo sibi amplius fructuosa. Exultabit ergo, id est, cum exultatione cordis annunciabit lingua mea iustitiam tuam, id est, mandata tua quæ iusta sunt. Vnde in tuis iustificationibus meditabor, non obliuiscar sermones tuos.

Psal. 54

Psal. 3

Psal. 65

Ad exprimendum autem intentionis ardorem, & mentis affectum, cum alacritate cordis & corporis, quæ in proponendo verbum Dei debet doctor habere, omnia in hoc loco loquendi commemorat instrumenta, videlicet os, linguam, & labia, vt nihil in eo vacuum ab instructione proximi, & laudis Dei valeat inueniri. Os nanque pronunciat, lingua format, & labia verba concinnant. Exultabit igitur lingua mea iustitiã tuam, non tamen ex sua virtute, sed tua. Quia tu

Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam.

Non enim vos estis qui loquimini, ait dominus, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. An experimentum, inquit Apostolus, quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Et alius: Audiam quid loquatur in me dominus Deus. Nam cuius labia non aperit dominus, sed loquitur ex seipso, sibi, nõ Deo sapientiam & eloquentiam ascribendo (sicut hi qui dicebant: Labia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est?) illius vtique os non annunciat humiliter laudem Dei, sed suam laudem iactãter extollit. Et talis aut vix aut nunquam ædificat auditores: quia non illorum salutem, sed suam laudem exquirit. Prędicator itaque, secundum doctrinam Apostoli, non insistat persuasibilibus humanæ sapientię verbis, sed eius sit sermo in ostensione spiritus & virtutis, vt per virtutem sermonis ostendat illum, qui in se loquitur spiritus. Quod vtique recte faciet, si à Deo postulet sapientiam, qui dat omnibus affluenter, & nõ improperat, & sic loquatur quasi sermones Dei. Qui quum in cordibus auditorum vim suæ virtutis fuerint operati, illum profecto spiritum ostẽdent, qui per os prædicatoris inuisibiliter loquebatur. Hic est qui dicit: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud. Tu aperi, tãquam minister obediens, & ego adimplebo, tãquam magister erudiens. Tu ergo domine labia mea aperies, quæ prius erãt clausa propter peccata, & sic os corporis proferet mentis arcanum, quoniam annunciabit laudem tuam, videlicet opera creationis & recreationis, quæ te super omnia laudabilem protestantur. Et nota quod tria debemus ex charitate diligere, Deum, nosipsos & proximum. Diliges, inquit dominus, Deum tuum, ex toto corde tuo. Ecce primum. Et sicut teipsum. Ecce secũdum. Diliges proximũ. Ecce tertium. Ad dilectionem vero proximi pertinet illud quod ait: Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Ad dilectionem sui pertinet illud quod addit: Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meę. Ad dilectionem Dei pertinet illud quod subdit: Os meum annnnciabit laudem tuam. Hoc est sacrificium laudis, de quo dixisti: Sacrificium laudis honorificabit me. Et illic iter est, quo ostendam illi salutare Dei. Ergo immola Deo sacrificium laudis & redde altissimo vota tua.

Matt. 10

2. Cor. 13

Psal. 84

1. Cor. 2

Iacob. 1

opera creationis & creationis

Tria diligere tenemur

Matt. 22

Psal. 49

Quoniam si voluisses sacrificiũ, dedissem vtique, holocaustis non delectaberis.

 Ora-

Orauerat supra Dauid prophetiæ sibi spiritum nõ auferri, & ecce nunc ostẽditur exauditus, quia de legalium sacrificiorum abolitione prophetat. Quoniã si voluisses, inquit, sacrificium, dedissem vtiq;. Pœnitens autem promiserat quod pro expiatione peccati sacrificium laudis offerret dicendo: Domine labia mea aperies, & os meum annũciabit laudem tuam. Et quasi quæreretur ab ipso, cur sacrificium legis non offers? Respondet, quia iam legalia sacrificia, & carnalia holocausta non sunt Deo placita vel accepta. Quoniam si tu Deus voluisses sacrificium legale à me accipere, dedissem vtique, tuæ obediens voluntati: sed holocaustis carnalibus non delectaberis, maxime postquam vnicum & verum sacrificium fuerit institutum. Inter holocausta vero & sacrificia hæc erat in lege veteri differẽtia, quod holocausta tota simul incendebantur, sic dicta ab holon, quod est totum, & cauma, quod est incensum. Sacrificia vero cremabantur non tota, sed ex ipsis sacerdotibus offerẽtibus partes debitæ seruabantur. Porro, inter illa vetera sacrificia & hoc nouum, talis differentia est, quod illa significabant tantum & non iustificabant, hoc autem & significat & iustificat. Nam illa fiebãt de irrationalibus animalibus, videlicet volucribus & pecoribus. Impossibile est enĩ, vt inquit Apostolus, sanguine taurorũ aut hircorum auferri pctã. Hoc solum non rationabile, sed etiam rationale, videlicet verus homo, idem ipse sacerdos & sacrificium, medicus & medicina, de quo idem dicit Apostolus: Pascha nostrum immolatus est Christus: & ipsemet ait: Qui mãducat me, viuet vita propter me. Hoc vtique sacrificium præfert significationem in spe, quæ significat. Iustificationem autem exhibet in re, quę iustificat. Nam idem ipsum est & sacramentũ & res, sed res vnius & sacramentum alterius. Illa quidem fuerũt figura, & istud veritas. Illa fuerunt vmbra, & istud lumen: quia quum veritas venit, figura cessauit, & euanuit vmbra, quum lumẽ effulsit, quemadmodum ipsa veritas per hunc eundem Psalmistam prædixerat: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi. Holocausta etiam pro delicto non postulasti, tũc dixi: Ecce venio. Vtrum autem sacrificia opera fuerint meritoria, non immerito dubitatur, quum de his dicat dominus per prophetam: Dedi eis præcepta non bona & iustificationes in quibus non viuãt. Propter quod etiam Apostolus ait, quia lex illa neminem ad perfectum adduxerit. Vnde per ipsum Psalmistam dominus ait: Non super sacrificia tua arguam te. Holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Et per Esaiam prophetam dominus dicit: Qui immolat bouem, quasi qui interficit virum, & q mactat pecus, quasi qui excerebret canem. Qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat. Qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Idem etiam per eundem: Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit dominus? Plenus sum, holocausta arietum & adipem pinguium, & sanguinem vitulorũ, agnorum & hircorum nolui. Cum veneritis ante conspectum meum, quis quæsiuit hæc de manibus vestris? &c. Sic ergo huiusmodi sacrificia, Deo non erant placita vel accepta, quum instituta fuerint, non ad præmium æternum merendum, sed ad rebellem & ceruicosum populum edomandum, & coercendum, vt his intenti sacrificijs, ad idololatriam non defluerẽt, ipsa transgressi grauiter punirentur. Propter quod Petrus apostolus ait: Quid tẽtatis imponere iugum super ceruices discipulorũ, quod neq; patres nostri, nec nos portare potuimus? Quare illorum exequutio videtur æternę gloriæ meritoria non fuisse. Porro, quum præter prædictas causas ad significandũ etiam fuerint instituta, & ab ipso Deo essent, quæcunque de quacunque causa præcepta: quicunque illa ex radice charitatis & virtute obedientię peragebant, videbantur proculdubio promereri: q̃niam si transgressio pœnam, obseruatio præmiũ merebatur. Dicatur ergo, si placet, q̃d illa mãdata in se vtiq; bona erant, sed illis erant non bona, qui ea indigne gerebãt. Quibus improbat dominus p Pro-

Differunt holocausta & sacrificia

Inter vetera & nouũ sacrificiũ differẽtia quę

Heb. 9

1.Cor.5

Ioan.6

Vtrum sacrificia opera fuerint meritoria

Ezec.20.

Heb.7

Prophetam: Quum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis. Et: Quum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Sicut de nono & vero sacrificio dicit Apostolus, quod qui mã ducat indigne, iudicium sibi manducat, non diiudicans corpus domini. Ad hūc itaque sensum sunt omnia prædicta testimonia referenda. Vel ad tempus gratiæ referuntur, quo post verum sacrificium institutum illa non erant ex debito sacrificia exercenda: sicut etiam Apostolus ait superius, dicens: Hostias & oblationes & holocaustomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offerūtur, tunc dixi, ego venio, vt faciam Deus voluntatem tuam. Aufert primum, vt sequens statuat, in qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi. Sicubi ergo legatur illa sacrificiorum opera meritoria non fuisse, intelligenda est generalitas cum exceptione paucorum: quoniam pene omnes non amore, sed timore opera illa exercebant, nō vt liberi, sed vt serui, pœnam timentes, sed iustitiam non amantes. Pauci vero, qui venerantes in eorum significatione mysterium, ea ex charitate propter obedientiam adimplebant, non solum temporalem pœnam vitabant, verum & vitam merebantur æternam. Quod autem sacrificium Deo semper placuerit, & post legem, & ante legem, & etiam inter legem, ostendit, cum subdit:

Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non *spernit.

despicies

Sacrificiorum & sacrificātiū species sex.

Possunt hic sex sacrificiorum & sex sacrificantium species denotari. Sacrificium laudis & legis. Sacrificium pœnitentiæ & iustitiæ. Sacrificium perfectionis & prædicationis. De primo dicitur: Os meum annunciabit laudem tuam. De secundo: Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem vtique, holocaustis non delectaberis. De tertio: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. De quarto dicitur: Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. De quinto dicitur: Acceptabis oblationes & holocausta. De sexto dicitur: Tunc imponent super altare tuum vitulos. Primum est sacrificium confitentium, & secundum Hebræorum, tertium est sacrificium pœnitentium, & quartum iustorum, quintum sacrificium contemplantium, & sextum doctorum, sicut in expositionis serie plenius ostendetur. Possunt & hic illa tria conuenienter intelligi, quæ sunt in vera pœnitentia necessaria, videlicet, cordis compunctio, oris confessio, & operis satisfactio, vt contribulatio referatur ad satisfactionem, contritio ad compūctionem, & humiliatio ad cōfessionem. Contribulatur enim spiritus, id est, cum corpore tribulatur, quando sustinet compunctionis dolorem, humiliatur autem, quum sustinet confessionis pudorem. Contribulatur itaque spiritus ad puniendam operationem lasciuam. Conteritur cor ad puniendum cogitationem iniquam. Et humiliatur os ad puniendum loquutionem superbam. Tale vtique sacrificium contribulati spiritus, contriti & humiliati cordis Deus non despicit, sed acceptat. Et ideo sacrificium Deo beneplacitum est, non hircus aut taurus, sed spiritus contribulatus. Vnde tu Deus cor contritum & humiliatum non despicies, quin potius acceptabis.

Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem.

Quinta pars, vbi reprobata prius cum suis carnalibus sacrificijs synagoga, orat Dauid pro Ecclesia construenda, in qua spiritualia sacrificia Deo placita offerentur. Ipsam autem Ecclesiam tribus designat vocabulis, appellans illam Sion, Hierusalem & altare, propter tres ordines, qui sunt in Ecclesia, regularem, laicalem, & clericalem, qui alibi designantur per Noe, Danielem, & Iob, quos vidit propheta saluandos. Et in Euangelio, duo in agro, duo in mola, & duo in lecto, existere perhibentur. Vita regularis est contemplatiua, & spiritalis.

Tres ordines in ecclesia

Matt. 24

Et ta

Et talem vitam gerentes habitant inferius in ciuitate Hierusalem. Vita clericalis quasi mixta est & communis. Et talem vitā gerentes ministrāt in medio ad altare: quia hæc partim est secularis, inquantum mundana possidet, & partim est similiter spiritalis, inquantum diuina ministrat. Vnde ipsum templum vbi erat altare in medio consistebat inter montem Sion, qui præminebat superius, & ciuitatem Hierusalem, quæ inferius subsistebat. Ergo benigne fac domine Sion, id est, Ecclesiæ, quæ nunc speculatur per fidem, & tandem per speciem contemplabitur: quia videmus nunc speculum in ænigmate, tunc autem videbimus facie ad faciem.

Sion quid

Sion quippe specula vel speculatio interpretatur. Benigne fac inquam in bona voluntate tua, hoc est, iuxta tuæ bene placitum volūtatis, vel in spiritu sancto tuo, qui est bona tua voluntas. Nam in sancta indiuidua Trinitate, patri appropriatur mens, filio ratio, & spiritui sancto voluntas. Vt ædificentur muri Hierusalem, sancti videlicet, qui muniunt Hierusalem, id est, Ecclesiam, de quibus legitur: Lapides preciosi omes muri tui. Et alibi: Super muros tuos Hierusalem constitui custodes. Sed & Christus est murus murorum, de quo legitur: Vrbs fortitudinis nostræ Sion, saluator ponetur in ea murus. Istorum sane murorum primum & præcipuum fundamentum, quasi fundamentum fundamentorum, est Christus, de quo dicit Apostolus: Fūdamentum positum est, præter quod aliud poni nō potest, quod est Christus Iesus. Secūda vero & secundaria fundamēta, sunt apostoli, de quibus idē Apostolus ait: Superædificati estis supra fundamentum apostolorum & prophetarum. Et alibi: Fundamenta eius in montibus sanctis. Lapides vero sunt, vniuersi fideles, de quibus legitur: Sternam per orbē lapides preciosos. Hi sunt lapides, quos ferrum non tetigit, de quibus dominus ædificari sibi præcepit altare. Sed & Christus est lapis lapidum, qui secūdum prophetam, de monte sine manibus est excisus. De quo dicit ipse Psalmista: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Cementū vero, quo spirituales lapides connectuntur, est glutinum charitatis, quod designatum est per illud bitumē, quo diuersæ tabulæ fuerūt coiunctæ in arca Noe, quo & ipsa arca linita fuit intus & extra, de quo dicit Apostolus: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Sed & Christus est charitas, quasi glutinum glutinorum, de quo Ioannes apostolus ait: Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Ergo benigne fac Sion, id est, ordini prælatorum, qui positi sunt in specula, sicut dicitur ad prophetam: Fili hominis speculatorem dedi te domui Israel, vt per eos ædificentur muri Hierusalem, id est vniuersitas fidelium in Ecclesia disponatur. Hierusalem quippe visio pacis interpretatur. Hæc est Ecclesia, quæ licet nunc pacem exteriorem non videat, videt tamen interiorem, de qua dominus ait: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Non quomodo mūdus dat, ego do vobis. Et tandem videbit superiorem, de qua dicit dominus per Psalmistam: In pace inidipsum, dormiam & requiescam.

Spiritus sanctus bona dei voluntas

Muri Hierusalē qd

Esa. 16

Esa. 61

Christus murus murorum

1. Cor. 3

Eph. 2.

Psal. 117

Cemētum quid mystice

Rom. 5

1. Ioan. 4

Ioan. 14

Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta, tunc imponēt super altare tuum vitulos.

Istud Tunc potest respicere vel ad statum Hierusalem terrestris, id est, Ecclesiæ militantis, cui dicitur: Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumē tuum, & gloria domini super te orta est: vel ad statum Hierusalem cœlestis, id est, Ecclesię triumphantis, de qua dicitur: Illa quę sursum est Hierusalē mater nostra. Tunc ergo, videlicet, quum ædificati fuerint muri Hierusalem, id est, quum Ecclesia gentium collecta fuerit, & disposita, tu Deus acceptabis sacrificium iustitiæ, id est, spirituale sacrificium, quod in ea offerent tibi iusti. Nā etsi quælibet virtus suum offerat sacrificium, quia suum exhibet sacrum factum: in communi tamen cuiuslibet opus virtutis, sacrificium iustitiæ appellatur, quia iustitia communis est virtus. Vnde omnes virtuosi dicuntur

Esa. 60

Gal. 4

Sacrificiū iustitię

tur iusti. Porro, sunt carnalia Iudęorum holocausta, in quibus dominus non delectatur, sicut prædictum est: Holocaustis nō delectaberis. Et sunt holocausta Christianorum spiritualia, quæ Deus acceptat, de quibus hic dicitur: Acceptabis oblationes & holocausta, id est, eos qui se offerunt tibi in holocaustum, videlicet, viros perfectos, qui se igne charitatis in amorem tuum totos incendunt, pro te omnia dimittentes, & inhærentes penitus tibi soli, tuæ tantum contemplationi vacando. Potest autem inter oblationes & holocausta distingui, vt per oblationes perfecti, & per holocausta perfectissimi designentur. Tunc etiam hi, ad quos Ecclesiæ dispositio pertinet, id est, maiores prælati, imponent vitulos, non quales vaccæ fœtę, domi conclusos dimiserant, pergentes vno itinere Bethsamet, & quales pro peccato sacerdotis & multitudinis Deus offerri præcepit. Imponent inquam vitulos, id est, prædicatores moribus innocentes & mugitibus personantes, de qualibus dicitur: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Super altare, id est, super Ecclesiam constituendo illos rectores & doctores Ecclesiæ, iuxta quod legitur: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion. Similes illi vitulo, qui vnū est de quatuor animalibus, quæ secundum visionem Ezechielis principales prædicatores, id est, quatuor Euangelistas designant. De qualibus legitur iam adultis: Boues arabant, & asinæ pascebā tur iuxta eos. De quibus dicitur per pro-
Iob.1 phetam: Salietis sicut vituli de armento: De hoc altari dominus præcepit: Si altare lapideum feceris mihi, non ædifi-
Mal.4 cabis illud de sectis lapidibus. Nam qui multitudinem fidelium Deo congregat, debet cauere prudenter, ne congreget illam de personis per hæresim aut schisma diuisis, sed per fidem & cha-
Vituli martyres ritatem vnitis. Vel per vitulos possunt intelligi martyres, & per altare, fides, de qua dominus iubet: Altare de terra
Altare de terra qd mystice facietis mihi. Hæc est fides incarnationis & mortis Christi, quam secundum terrenam substantiam ipse suscepit. Ergo imponent vitulos, id est, martyres, qui mactabantur propter fidem incarnationis, & mortis Christi, super ipsum altare fidei: quia fundamentum martyrij fides est, de qua dicit Apostolus: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Tales vtique imitantur illum vitulum saginatum, qui pro reuersione filij prodigi est occisus. De qualibus Veritas ait: Tauri mei & altilia mea occisa sunt. De quibus etiam dicit ipse Psalmista: Confringet dominus cedros & comminuet eos tanquam vitulum Libani. Quid est autem quod in Apocalypsi Ioannes apostolus dicit: Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant? Sed aliud est istud, & aliud illud altare. Super illud in via passi sunt martyres, & sub isto in patria requiescunt. Si vero accipiatur hoc non de statu qui est in via, sed de statu qui est in patria, sic sane potest intelligi: Tunc, id est, in futuro seculo, acceptabis sacrificium iustitiæ, id est, iustissimæ laudis: quia tunc sancti te iustissime laudabunt, liberati per te ab omni corruptione animarum & corporum, duplicibus stolis induti, videlicet stola glorificationis in corpore, ac stola glorificationis in mente. Tunc etiam acceptabis oblationes & holocausta, id est, maiores & minores electos, quia stella differt à stella in claritate, totos in te igne charitatis incensos: quia tunc electi te diligent ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, id est, intellectu, sine errore, memoria, sine obliuione, ac voluntate, sine contrarietate: quoniam nihil omnino volent, nisi quod te velle cognoscent. Et tūc angeli messores imponent vitulos, id est, sanctos absque vllo iugo peccati, super altare tuum, id est, super Ecclesiam triumphantem, quæ est supremum altare post indiuiduam Trinitatem, de qua legitur: Non ascendes ad altare meum per gradus: quia in ipsa indiuidua Trinitate gradus constituere non debemus, vt dicamus patrē maiorē, filiū minorem, & minimū spiritum sanctum, sicut impius asserit Arrianus. Ad altare vero Ecclesiæ triūphantis per gradus ascēditur, id est, p differētias meritorum.

Altare fidei — Hebr.11 — Matt.22 — Psal.28 — Matt.13 — Altare ecclesia triūphans — Exo.20

Altare cordis rum. De quibus legitur: Deus in gradibus eius cognoscetur, dum suscipiet eam. Isti super altare cordis, de quo dominus ait, Ignis in altari meo semper ardebit, imponent vitulos labiorum, id est, perfectissimas Dei laudes. Nā beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te.

Levit. 6

Psal. 83

Ecce Psalmus iste à culpa incipit & miseria, & in gloriam definit & lætitiam: quia de miseria peccatorum per veram ascenditur pœnitētiam ad gloriam beatorum.

IN PSALMVM quintum pœnitentialē Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HVius Psalmi talis est.

Oratio pauperis cum anxiaretur, & in conspectu domini effunderet precem suam.

Tituli eiusdem explicatio.

Er hominem pauperem, humilis pœnitens in titulo designatur, qui p suis anxiatur miserijs, & effundit in conspectu domini preces suas. Est autē paupertas bona & mala, & media. Bona paupertas humilitatis, mala paupertas cupiditatis, & media paupertas necessitatis. Prima facit pauperes Christi, Secunda Zabuli, Tertia pauperes mundi. De primis dicitur: Pauper & inops laudabunt nomen tuum. Et: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnū cœlorum. De secundis: Nescis quia tu es pauper & miserabilis. Et: Pauperes facti sumus nimis. De tertijs: Pauper etiam amico suo est odibilis. Et: Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. Ipse quoque Christus, quum verus sit Deus, & verus homo, simul in vnū est diues & pauper, qui de se dicebat: Pauper & dolens ego sum. Nam vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis nō habet vbi caput suum reclinet. Vnde: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: quia ipse diues pro nobis factus est pauper, vt nos pauperes, in se faceret diuites. Nostras enim paupertates accepit, & diuitias suas nobis dedit: quoniam ex quo descendit in terram, vt Deus cum hominibus negocium exerceret, aliter cum eis negociari non potuit, nisi merces eorum reciperet & retribueret eis suas. Diuites itaque dedit merces quas habebat, & recepit pauperes quas inuenit. Dedit virtutes diuinas, & recepit defectus humanos, assumpsit seruitutem, & contulit libertatem: & vt multa breuiter perstringam, accepit mortem & dedit vitam, largitus est gloriam, & sortitus est miseriam, propter quod humilis pœnitens huiusmodi negocium prosequēs in hoc Psalmo, prius exprimit humanam miseriam, ac inde gloriam diuinam exponit.

Pauptas triplex

Matt. 5

Matt. 26

Matt. 8 Lucæ. 9

PSALMI CENTESIMIPRImi in ordine Psalmorum, in ordine vero pœnitentialium quinti explicatio.

Omine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te* perueniat. veniat.

Psalmus iste in ordine Psalmorū pœnitentialium est quintus, * vigintiquinque continens versus, in quinque quinarios diuidendos, & in principio seriatim quinq; petitiones exponit, vt qui narij sacramentum per omnia commendetur, quod Ezechiel expresse commendat in descriptione templi, dicens vestibulum templi per gyrum esse in longitudine vigintiquinq; cubitorum, & in latitudine quinq;. Sane qa quinarius per se ductus semper in seipsum reducitur, æternitatem designat, quæ in se permanens semper eadem perseuerat. Hāc Psalmus iste in quinq; locis commemorat: Primo: Tu autem domine in æternum per-

Viginti nouem

Ezech. 40

Quinarius numerus qd signet

permanes, & memoriale tuum in generatione & generationem. Secundo: Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, in seculum seculi anni tui. Tertio: Ipsi peribunt, tu autem permanes. Quarto: Tu autem domine idem ipse es, & anni tui non deficient. Quinto: Filij seruorum tuorum inhabitabunt * ibi, hoc est, in annis tuis. Vnde subiungitur: Et semen eorum in seculum seculi dirigetur.

tibi

Ad hoc igitur designandum Psalmus iste * viginti quinque continet versus, qui redduntur ex quinario per seipsum multiplicato, & in seipsum reducto. In primo quinario pœnitens formam orationis, & causam exauditionis exponit. De forma orationis præmittit: Domine exaudi orationem meam. De causa exauditionis subiungit: Quia defecerunt sicut fumus dies mei. Quinquies autem formam orationis sine aliqua interpositione multiplicat. Primo: Exaudi orationem meam. Secundo: Clamor meus ad te veniat. Tertio: Ne auertas faciem tuam à me. Quarto: Inclina ad me aurem tuam. Quinto: Velociter exaudi me: vt vnum idemque toties replicando, patēter ostendat, quanta supplicationis instantia, quoque deuotionis affectu Deū debemus orare. Veruntamen & illud inuit, q̄d interdū aliquis tā exiliter orat, vt eius oratio non possit exaudiri. Nonnunquam autem fortiter clamat, sed clamor eius non permittitur ad principem peruenire. Aliquando etiam clamor peruenit ad principem, sed ipse à precibus aurem auertit. Quandoque vero aures inclinat, cū exigit opportunitas, sed nimis differt exaudire precantem. Ad remouendum igitur hæc quinque impedimenta, pœnitentes iste toties orationem multiplicat dicens: Domine creator & recreator exaudi orationem meam, quę nō exigua, vel exilis, sed clara pariter & clamosa. Ideoque clamor meus ad te perueniat, & cum peruenerit, ne auertas faciem tuam à me, sed cum aurem inclinaueris, inclina eam in tempore opportuno. Et ideo, In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam, & quum tempus opportunum aderit, non diu differas exaudire. Ideoque in quacunque die inuocauero te velociter exaudi me. Ostendit hic pœnitens preces suas esse dignas, deuotas, gratas, necessarias, & humiles, opportunas & efficaces. Ergo quia dignæ sunt, Exaudi orationem meam. Quia deuotæ sunt, Clamor meus ad te veniat. Quia gratæ sunt, Ne auertas faciem tuam à me. Item quia necessariæ sunt & humiles, In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. Et quia sunt opportunæ & efficaces, In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me. Ait ergo: Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te perueniat. Clamor hic non tam vocis intentio, quam cordis deuotio debet intelligi. Sic clamauit Susanna, quæ flēs suspexit in cœlum: erat enim cor eius fiduciam habens in domino, & ideo exaudiuit dominus vocem eius. Clamor itaque meus ad te perueniat, non sicut clamor Sodomorum, qui te prouocauit ad irā, sed sicut clamor Niniuitarū, qui te ad indulgentiam inclinauit. Cæterum tria sunt quę impediunt, ne clamor perueniat ad altissimi aures, vt exaudiatur ab eo, videlicet, Sartago, murus, & nubes. De sartagine legitur: Et tu fili hominis sume tibi sartaginem ferream, & pones eam inter te & inter ciuitatem, & obfirmabis faciem tuam ad eam. De muro dicitur: In te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum. De nube scribitur: Opposuisti nubem tibi ne transeat oratio. Quia hæc sunt exposita, non sunt hic iterum repetenda. Sequitur:

Viginti nouem

Clamor quid hic Dani.13

Gen.18.

Ezech.4

Psal.17

Thren.3

Ne auertas faciem tuam a me, in quacunque diu tribulor, inclina ad me aurem tuam. In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me.

Faciem quidem seueritatis & animaduersionis auerte, sed faciem benignitatis & propitiationis ostende. De illa legitur: A facie tua non abscondar, à facie iræ tuæ. Ab hac facie Adam cum vxore sua se voluit abscondere in medio paradisi, sed profecto non potuit, propter illud quod legitur: Quo ibo à spiritu tuo & quo

Aa à facie

à facie tua fugiam? De ista dicitur: Quur
Iob. 13 faciem tuam abscondis? Ostende nobis faciem tuam & salui erimus. Iuxta quod
Gen. 32 inquit Iacob: Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Facie ad faciem, est corporalis ad spiritualem perductio, sicut alibi dicitur: Quia vidisti me, credidisti. Ergo ne auertas faciem tuam à me, sed auerte faciem tuam à peccatis meis: quia non naturam odisti sed culpam. Nihil enim odisti eorum quę fecisti domine. Quia vero frequenter tribulor, & in corpore & in mēte, tam à dæmone, quam ab homine, à mundo & carne, idcirco in quacunque die tribulor, inclina, sublimis ad humilem, aurem tuam, id est, benignitatis auditū. In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me, vt tua impleatur promissio: Adhuc te loquente, dicam: Ecce Adsum.

Quia defecerunt sicut fumus dies mei, & ossa mea sicut *in frixorio confrixa sunt.

cremium aruerunt

Miseriæ pœnitētis

Exponit miserias quas patitur in seipso, videlicet, breuitatē vitæ. Vnde: Defecerunt sicut fumus dies mei. Anxietatem animæ suæ. Vnde: Ossa mea sicut in frixorio cōfrixa sunt. Ariditatē cordis. Vñ: Percussus sum sicut fœnum, & aruit cor meum. Et debilitatem corporis. Vnde, Oblitus sum manducare panem meum: & sic à voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ, sumque attenuatus sicut pellicanus in solitudine, sicut nycticorax in domicilio, & passer vnicus in ædificio, quæ ad literam sunt aues nimis macilentæ. Debes ergo velociter exaudire, quia defecerunt sicut fumus dies mei. Est fumus spirationis.

Fumus multiplex Canjo

Vnde: Quę est ista, quę ascendit sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhę & thuris? Orationis. Vnde: Ascendit fumus aromatum in conspectu domini de manu angeli. Compunctionis. Vnde: Tange montes & fumigabunt. Contemplationis. Vnde: Domus cōpleta est fumo. Et: Populus videbat montem fumigantem. Item fumus defectionis. Vnde: Sicut fumus deficit, deficiant. Admonitionis. Vnde: Tria sunt quæ expellunt hominem de domo, fumus, stillicidum, & mala vxor. Elationis. Vnde: Lux impij sicut procella, dies eius sicut fumus qui spargitur. Simulationis. Vnde: Lignum fumigans non extinguetur. Corruptionis. Vnde: De fumo putei exierunt locustæ. Damnationis. Vnde: Ascendit fumus eorum in generatione, & desolabitur in secula seculorum. Apoc. 9 Dies itaque mei defecerunt sicut fumus, hoc est, velociter vita mea transit, sicut fumus velociter euanescit. Iuxta q̄d legitur: Quid est vita nostra? Vapor ad modicum parens. Iacob. 4 Et alibi dicitur: Dies mei velocius transierunt, quam à texente tela succiditur. Iob. 7 Vel quia fumus elationis, quo Adā fuit inobediens creatori, causa extiterat, propter quam homo necessitati addictus est moriendi, dies mei defecerunt, sicut fumus, id est, ad similitudinem fumi, qui hunc defectum induxit. Nam vita decrescendo declinat, sicut fumus deficit ascendendo. Moraliter aūt dies illius deficiunt, cuius conuersatio à fructu boni operis est inanis. Cuius dies moralit̄ deficiant Et ossa mea sicut in frixorio confrixa sunt, id est, vires animæ meæ contritæ sunt præ angustia, quasi in frixorio, sicut caro vritur in sartagine, iuxta quod alibi legit̄: Ossa mea aruerunt præ caumate. Nam quum anima premitur & affligitur, vires animæ contrahuntur & siccantur, præsertim ex recordatione peccati, & timore iudicij: quia tūc homo frigitur, cum se timet arsurum. Ossa moraliter Moraliter autem ossa mea, id est, interiora sunt confrixa, hoc est, compassione proximorū afflicta. Sicut aiebat Apostolus: 2. Cor. 11 Quis infirmatur & ego nō infirmor? Quis scandalizatur & ego nō vror? Nam scandalum proximorum, frixorium est iustorum. Volens autem ostendere, vnde sibi defectus dierum, & frixura ossium prouenerit, subiungit:

Percussus sum vt fœnum, & aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum

Omnia pene mea sonāt miseriam, defectus, frixura, percussio, ariditas, obliuio, gemitus, & macies, quæ notātur, cū dicitur: Adhęserunt ossa mea carni meę.

Quia

Quia caro mea attenuata & deficcata per maciem, quasi transiisse videtur in ossa. Vnde pauper iste merito anxiatur & ait: Percussus sum mortis sententia in Adam, dicente domino: Quacunque die comederis, morte morieris. A quo in posteros est materia propagata. Percussus sum sicut fœnum, id est, ad similitudinẽ fœni, quod antequam percutiatur, viret & floret, vbi vero percutitur, decidit, & arescit. Sic homo antequam peccaret, stabat rectus & innocẽs, vbi vero peccauit, cecidit miserabilis & infelix. Vel percussus sum, veneno serpentis, id est, suggestione diaboli, promittentis: Eritis sicut

Gen.3 dij, scientes bonum & malum. Percussus, inquam, vt fœnum, quia reuera sum fœnum, id est, fragilis & mortalis. Nam

1. Petri.1 omnis caro fœnnm, & omnis gloria eius quasi flos fœni, quod hodie viret, & cras mittitur in clibanũ. Sic homo nunc viuit, & mox in infernum demergitur.

Esa.40 Fœnũ mul tiplex Est enim fragilitas carnis. Vnde: Omnis caro fœnum. Et: Vere fœnum est populus. Viriditas mentis. Vnde: Florebunt sicut fœnum terræ. Et: Producit in mõtibus fœnum. Vanitas cordis: Vnde: Pręcordia fatui sicut rota carri, quæ portat fœnum & semper murmurat. Carnalis

Iob.40 homo. Vnde: Fœnum vt bos comedet. Ipsa quoque humanitas Christi. Vnde:

Psal.103 Produces fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum: quia Christus tanquam fœnum fuit in præsepio reclinatus.

Et aruit cor meũ, quia sterilitate peccati viriditatem, id est, virtutem amisit. Homo nanque peccando spoliatus est gratuitis, & in naturalibus vulneratus, & sic relictus est semiuiuus. Redde singula singulis, quia percussus sum sicut fœnũ, defecerunt, sicut fumus dies mei, & quia cor meum aruit, ossa mea sicut cremium aruerunt, & hoc inde prouenit, quia oblitus sum manducare panem meum. Homo nanque cibum sibi prohibitum manducauit, & panem sibi à Deo datum, hoc est, verbum sibi à Deo dictũ mãducare, id est, custodire neglexit: De ligno, inquit, scientiæ boni & mali, ne comedas. Non enim in solo pane viuit

Panis mul tiplex homo, sed in omni verbo Dei. Panis quippe multipliciter accipitur in scripturis. Ipse Christus secundum diuinitatem. Vnde: Panem angelorum manducabit homo. Et: Panem de cœlo præ Sap.16 stitisti eis, habentem omne delectamentum in se, & saporis omnis suauitatem. Idem secundum humanitatem. Vnde: Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Et eius caro. Vnde: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Aeterna beatitudo. Vnde: Beatus qui manducabit panem in regno Dei. Cœleste desiderium. Vnde: Panem desiderabilem non comedi. Vniuersalis ecclesia. Vnde: Vnus panis & vnum corpus sumus in Christo. Bonum opus. Vnde: Panem nostrum comede- Esa.4 mus. Et: Comedetis azymos panes cum lactucis agrestibus. Sacra scriptura. Vn- Thre.4 de: Paruuli petierunt panem, & non e- Gen.3 rat qui frãgeret eis. Et: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Verbum Dei. Vnde: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Et: Cibabit illum pane vitæ. Vera pœnitentia. Vnde: Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. Et: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Syncera charitas. Vnde: Si pe- Matt.7 tierit panem, nunquid lapidem dabit illi? Robur mentis. Vnde: Panis cõfirmat cor hominis. Et: Omne firmamentum panis contriuit. Donum spiritus sancti. Vnde: Pauperes eius saturabo panibus. Præterea, panis est hæreticorum doctrina. Vnde: Suauis est homini panis mendacij. Et: Quum se mouerit ad quærendum panem, nouit quod paratus sit in manu eius dies tenebrarũ. Hypocritarũ vita. Vnde: Effraim factus est subcineri- Osee.7 tius panis, qui non reuersatur. Delectatio peccati. Vnde: Panis absconditus est suauior. Et: Venite, edite panes occultos. Secularis iocunditas. Vnde: Panis eorũ vertetur in fel aspidum.

A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.

Ergo percussus sum sicut fœnum & aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum, id est, quia nõ retinui firmiter in memoria Dei verbum, nec custodiui. Quare à voce gemitus mei

& in nocte.Ipse quoque fuit sicut passer vnicus in ædificio, siue solitarius in tecto, solus de patre, solus de matre. De patre sine matre,de matre sine patre. Solitarius in vtero,solitarius in sepulchro. Et sicut ipse testat: Nemo ascendit in cœlum,nisi qui descendit de cœlo,filius hominis,qui est in cœlo. Nec tantum tentationes passus sum à diabolo, sicut Christus, sed & ab hominibus, sicut & ipse sustinuit à Iudæis: quia tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabant me aduersum me iurabant. Licet autem verbum vigilandi ponatur in medio,pertinet tamen non solum ad medium, verumetiam ad primum & vltimum,vt dicatur: Similis factus sum pellicano in solitudine, Vigilaui & factus sum sicut passer vnicus in ædificio. Quia quilibet in quolibet loco vigilare tenetur,cõtra dæmones, mundũ & carnem. Nõ sit igitur eremita in solitudine securus,nec monachus securus in claustro, quia tentatus est Adam in paradiso & Iesus in deserto. Sane vigilat Deus, vigilat angelus, vigilat homo, vigilat Zabulus. Deus vigilat per misericordiam & iustitiam, ad indulgendum & puniendum. Vnde: Cum accesseris ad dominũ, statim euigilabit ad te. Itẽ: Vigilauit dominus super malitiam, & adduxit super nos illam. Propter quod ipse dicitur virga vigilãs. Vigilat angelus per diligentiam & cautelam, ad custodiendum & ad iuuãdum. Vnde, Vigil & sanctus de cœlo descendit. Et: In sententia vigilum decretum est. Homo vero per circũspectionem. Vnde: Pastores erant in regione eadem vigilantes & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Per informationem. Vnde: Angelo Sardis Ecclesiæ scribe: Esto vigilans & confirma cætera quæ erant moritura. Per prædicationem. Vnde: Vigila in omnibus, labora, opus fac Euangelistæ. Per orationem. Vnde: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Per contemplationem. Vnde: Ego dormio & cor meum vigilat. Per attentionem. Vnde, Beatus qui vigilat ad fores sapientiæ, & obseruat ad postes tabernaculi mei. Zabulus autem vigilat ad nocendum & seducendum. Vnde Petrus admonet dicens, Sobrij estote & vigilate: quia aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Vigilat etiam quum facit homines in malitia vigilare. Vnde: Non dormiunt, nisi malefecerint, & rapitur somnus ab eis, nisi supplantauerint. Ipsa quoque malitia dicitur vigilare, quum vigilat quis in ea. Vnde, Vigilauit iugum iniquitatum eorum. Ergo euigilate iusti & nolite peccare. Vigilate, quoniam nescitis qua hora dominus veniat, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne quum venerit, repente inueniat vos dormientes. Beati namque sunt serui illi, quos quum venerit dominus, inuenerit vigilantes. Vigilia enim honestatis tabefacit carnes, & cogitatus illius auferet somnum. Ianitori præcepit dominus, vt vigilet, addens: Quod vobis dico, omnibus dico: Vigilate. Passer quoque portat multiplicem in scriptura figuram. Nam passer dicitur Christus. Vnde, Factus sum sicut passer solitarius in tecto. Hinc leprosus mundatus, duos viuos passeres offerebat, quorum vnus immolabatur in sacrificium, & alter dimittebatur in agrum: quia humanitas Christi est immolata pro mundanda humani generis lepra, & diuinitas in passione libera est dimissa. Dicitur etiam passer sensus hominis. Vñ: Nõne quinque passeres asse veneunt? Ratio cordis. Vnde: Passer inuenit sibi domum, & turtur nidum. Dicitur etiam vir iustus. Vnde, Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venãtium. Et: Illic passeres nidificabunt. Dicitur etiam homo carnalis. Vnde: Multis passeribus pluris estis vos. Superbus hæreticus. Vnde: Transmigra in montem sicut passer.

[Margin notes: Cuilibet vbique vigilandum — Vigilat Deus, angelus homo Zabulus — Hiere.1 — Dan.4 — Lucæ.2 — Apoc.3 — Matt.26 — 1.Petri.5 — Mar.14 — Passer multiplex — Psal.101 — Psal.123 — Psal.10]

Tota die exproprabant mihi inimici mei, & qui laudabãt me, ad uersum me iurabant.

In quinario primo pœnitens exposuit interiores miserias, quas patitur in seipso, in hoc autem secundo quinario exponit miserias exteriores, quas sentit se ab alijs sustinere. Patitur enim irrisiones continuas, & conspirationes occul-

occultas, à veris inimicis, & falsis amicis. Vnde: Tota die exprobrabant mihi inimici mei, & q laudant me, aduersum me iurabant. Patitur autem ideo: quia in fletu & cinere panem meum mãducabam, & potum meum cum fletu miscebam. Cum enim diabolus conspicit peccatorem conuerti ad pœnitentiam, commouet irrisores, qui eum exprobrãdo confundant, & coniuratores inducit, qui eum conspirando subuertant, tales videlicet, quos ipse non facile deprehendat, fictos videlicet laudatores, vel illos etiam, qui eum laudabant seculari vita secum fruentem, vt per patentes iniurias & per latentes insidias eum reuocent à studio pœnitendi. Ecce quantum dolet diabolus de pœnitentia peccatoris, quantumque laborat, vt eum reuocet ad peccatum. Ergo qui laudabãt me aduersum me iurabant.

Quia cinerem tanqnam panem manducabam, & potum meum cum fletu * temperabam.

miscebam

Notat in pœnitente vilitatem cibi, cum ait: Cinerem sicut panem manducabam, & potus asperitatem, cum addit: Potum meum cum fletu miscebam. Est cinis dominicæ passionis. Vnde: Facies lebetes ad suscipiendos cineres. Hic est cinis vitulæ ruffæ, de quo dicit Apostolus: Si sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. Cinis pœnitentialis satisfactionis. Vnde: Ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Et: Operui cinere carnem meam. Cinis humanæ abiectionis. Vnde: Loquar ad dominum meum cum sim puluis & cinis. Et In domo cineris aspergite vos cinere. Et cinis extremæ corruptionis. Vnde: Homo in cinerẽ reuertetur. Et: Cinis es & in cinerem reuerteris. Potus quoq; multipliciter accipitur in scripturis. Est eñ potus eucharistiæ. Vnde: Cor meũ & caro mea exultauerunt in deum viuum. Intelligentię. Vnde: Aqua sapientiæ salutaris potauit eum. Doctrinæ. Vnde: Inter medium montium pertransibunt aquę, potabũt eam omnes bestiæ agri. Glorię Vnde, Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Compunctionis. Vnde, Potasti nos

Cinis multiplex
Num. 19
Heb. 9
Gen. 3
Potus multiplex
Eccli. 15

vino compunctionis. Afflictionis. Vnde, Potum dabis nobis in lachrymis in mensura. Ostensionis. Vnde: In siti mea potauerunt me aceto. Deceptionis. Vnde: Væ, qui potum dat amico admiscens fel. Manducabam ergo cinerem sicut panem, id est, cinerem cum pane, vel panem cum cinere, videlicet vilem & despectum, quasi cinerosum panem vel cinericium. Et: Potum meum cum fletu miscebam: quia erat affluentia tanta lachrymarũ, vt effunderem illas in potum. Aliter, Cinis est id quod remanet de ligno igne consumpto. Lignum autem igne consumptum est peccatum, charitate dimissum, secundũ illud: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Ipsum quoque peccatum nonnunquam in memoria delectabiliter refricatur, & hæc refricatio, quæ remanet de peccato, est cinis ipsius, & ipsa peccatum. Hunc ergo cinerem mãducabam, id est, consumebam per pœnitentiam, sicut panem, qui quum manducatur consumitur. Vel per panem intellige peccatum, quod actũ delectat. Vnde: Panis absconditus est suauior. Nam leuia peccata per veram pœnitentiam sunt consumenda. Et: Potum meum, id est, calicem amaritudinis, & doloris, cum fletu temperabã. De quo alibi dicitur: Potasti nos vino compunctionis, id est, affluentia lachrymarum, iuxta quod legitur: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Multum enim temperatur amaritudo dolorum ex dulcedine lachrymarum, quæ quanto sunt amariores ex causa, tanto sunt dulciores ex fine. Vel inmici mei exprobrabãt mihi tota die, sed ego gaudebam, quia cinerem tanquam panem manducabã: quia reficiebar obprobrio, sicut laude, secundũ, illud quod alibi legitur: Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, q̃ni am digni habiti sunt pro nomine Iesu cõtumeliam pati: hoc enim maxime ad meritum proficit pœnitenti. Et potũ meum, id est, temporalẽ lætitiã, de q̃ legitur, Vinum lætificat cor hominis, cum fletu miscebam, memor eius quod legitur: In die bonorum ne sis inimemor malorum. Et: Extrema gaudij luctus occupat.

Psal. 59
Manducare cinerẽ sicut panẽ
Lucæ 7
Acto. 5

cupat.Sed quasi quæreretur ab eo: Unde tibi tantus fletus: Respondet:

A facie iræ indignationis tuæ, quoniam eleuans allisisti me.

Superius ostensum est, qualiter ira vel indignatio sint intelligenda de Deo, vnde non est iterum repetendum, sed attente notandum, quod singula pœnæ verba miseriam indicant & dolorem, exprobratio, inimicitia, coniuratio, cinis, fletus, ira, indignatio, allisio, vmbra, declinatio, & ariditas, vt quanta sit anxietas huius pauperis liquido cognoscatur. Ostendit vnde sit fletus, quem cum potu miscebat: A faciæ, Inquit, iræ indignationis tuæ, hoc est, à manifesta vindicta, quam iratus exercuisti, ab initio in Gen.3 Adam, de cuius propagine nati, quasi natura sumus filij iræ, quod patet, quia eleuans me gloria & honore, creando me ad imaginem & similitudinem tuam, & præficiendo me volatilibus cœli, piscibus maris, & bestijs terræ, allisisti me, Gen.3 quum in illo primo parente proiecisti me de paradiso, & in miseriam huius exilij deiecisti, quam non sufficio deplorare. Quia ergo ego declinaui à vero sole, merito

Dies mei sicut vmbra declinauerunt, & ego sicut fœnum arui.

Sicut enim vmbra quum declinat & transit, nullum sui vestigium relinquit, ita dies mei declinauerunt, & transierũt inutiles & inanes, nullum fructum boni operis relinquentes, & amisso virore gratiæ arui sicut fœnum, peccati falce succisus. Est vmbra incarnationis. (Vmbra multiplex) Unde: Virtus altissimi obumbrabit tibi. (Lucæ.1) Protectionis. Unde: Sub vmbra manus suæ protexit me. Refrigerationis. Unde: Sub vmbra illius quem desideraueram sedi. Dissolutionis. Unde: Operuit nos vmbra mortis. Obliuionis. Unde: Obscurent eum tenebræ, & vmbra mortis. Lucis. Unde: Operuit montes vmbra eius. Ignorantiæ. Unde: Illuminare his (Lucæ.1) qui in tenebris & in vmbra mortis sedent. (Iob 14) Culpæ. Unde: Sub vmbra dormit, & in secreto calami. Miseriæ. Unde: Qua si flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra. Gehennæ. Unde: Terra miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ego ergo sum velut vmbra & sicut fœnum.

Tu autem domine in æternum permanes, & memoriale tuũ * in seculum seculi.

(* In generatione & generationem)

Postquam pœnitens suas enumerauit miserias, conuertit se ad Dei gloriam enarrandam, vt facilius apud eum gratiam & misericordiam consequatur, commendans illum à natura, quæ est æterna: (Dei gloriam enarrat pœnitens) Quia tu domine in æternum permanes. & à fama quæ est perpetua, quia memoriale tuum in seculum seculi. A misericordia quæ est larga, quia tu exurgens misereberis Sion. Et à sapientia, quæ est prouida, quia venit tempus miserendi eius. Et à familia, quæ est placida, quia beneplacitum habuerunt serui tui lapides eius, & eadem pariter quæ est pia, quia terræ eius miserebuntur. A reuerentia quæ est multa, quia timebunt gentes nomen tuũ domine. Et à gloria quæ est magna, quia timebunt omnes reges terræ gloriam tuam. A potentia quæ est inclita, quia ædificabit dominus Sion. Ab honorificentia, quæ est summa, quia videbitur in maiestate sua. Quis ergo tantum non timeat, aut talem non diligat redemptorem? Propterea insistens commendationi pœnitens ait: Tu autem domine in æternum permanes, quia principio cares & fine, cum tu sis Alpha & o, principium & finis, (Apoc.1) per quem naturam accipimus & gloriam obtinemus, & memoriale tuum in seculum seculi. Licet enim homo ex sua conditione sit quasi fœnũ & vmbra, si tamẽ memor sit tui ad obediendũ tibi per omnia, teq; super omnia diligendum, erit tecum in seculum seculi, futurum scilicet, quod erit consecutiuum præsentis: quia quod ei ex sua natura negatur, ex tua gratia conceditur. Et memoriale tuũ, id est, is qui memor est tui, non transibit vt vmbra, sed erit in seculũ seculi, id est, in perpetuum permanebit resurrectionis gloria decoratus: quo

niam temporalem seruabis æternus. Vel memoriale tuum, id est, promissum de te memorabile, quo tu memor es nostri, aut tua memoria, qua nostri memor exi stis, erit in generatione præsenti, & vsq; in generationem futurã: quia pietas pro missionem habet vitæ quæ nunc est & futuræ. Vnde:

non habet dñe. quia tempus miserẽdi eius, quia venit temp^o

Tu exurgens* domine miserebe- ris Sion,* quia venit tempus mi- serendi eius.

Quantę virtutis humilis pœnitẽtia

Quantæ sit virtutis & efficaciæ vera & humilis pœnitentia, manifeste proba tur etiam secundum spiritum prophetiæ. Ecce enim in hoc tertio quinario de Christo & Ecclesia vaticinando prophe tat inter cætera dicens: Quia tempus mi serendi venit, & secundum aliam transla tionem repetit, quia venit tempus. Hæc repetitio confirmationẽ designat, secun

Gen. 41

dũ quod Ioseph inquit ad Pharaonem: Quod secundo vidisti ad eandẽ rem per tinens somnium firmitatis est indicium. Vel repetitio ista exprimit desideriũ, secũdum quod alibi dicitur: Miserere mei Deus, miserere mei.

Quia vero vniuersæ viæ domini mise ricordia sunt & veritas, propter q̃d ipse Psalmista testatur: Misericordiam & iu dicium cantabo tibi domine: constat q̃d misericordia & iudicium conuenerunt, sed illa manifesta, hæc autẽ occulta. Ideo que bis dicit, quia venit tẽpus, quia tem pus venit. Quoniam Salomone testante, Tempus est omni rei, quæ sub cœlo est. Sed in primo misericordiam ponit & exprimit dicens: Tempus miserendi venit, quia misericordia existit manifesta. In secundo vero nec exprimit nec po nit iustitiam, sed dicit simpliciter, quia venit tempus: quia iustitia erat occulta. Hoc est tempus plenitudinis, de quo di

Galat. 4

cit Apostolus: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erãt redimeret. Sed dices: Nunquid non semper existit tempus miserendi? Vel cur Deus tanto tempore distulit misereri? Posset forsan aliquis respondere, quod mediator dei & hominũ Christus

Cur deus tanto tempore distulit misereri

in mundũ veniens, sicut in medio locorum apparuit, ita in medio temporũ voluit apparere, vt quãtam moram fecerat à principio mundi vsque ad primum aduentum, tantam faceret moram ante secundum aduentum vsq; ad finem mundi, quatenus esset in omnibus, & per omnia mediator. Quod enim in medio locorũ apparuerit, ostendit Psalmista cum ait: Deus rex noster ante secula operatus est salutem in medio terrę. Quod autem apparuerit in medio temporum, Sapiẽs innuere videtur, ita dicens: Dum mediũ silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter perageret, omnipotens sermo tuus domine à regalibus sedibus venit. Iustum quippe est, vt semper medium teneat mediator. Vnde Propheta: In medio duorum animalium cogno sceris, dum aduenerit tempus ostẽderis. Lucæ. 2

Et parentes inuenerunt eum in medio doctorum audientem illos & interrogã tem. Iudæi quoq; crucifixerunt cum eo duos latrones hinc inde, medium autem Iesum. Sed & Ioãnes vidit in medio septẽ Apoc. 1

candelabrorum aureorum similem filio hominis vestitum podere. Rursum vidit in medio seniorum agnum stantem tan quam occisum. Hinc de se dicit: Vbi duo vel tres congregati fuerint in noĩe meo, ibi ego sum in medio eorũ. Et iterũ: Ego Lucæ. 22

in medio vestrũ sum, sicut qui ministrat. Et post resurrectiõem stetit Iesus in me- Lucæ. 24

dio discipulorum suorum, & dixit eis, Pax vobis. Sed dices, hoc stare nõ posse, propter id q̃d Paulus apostolus ait, Nos sumus, in quos fines seculorum deuene runt. Et Ioãnes apostolus ait: Filioli no- 1. Ioan. 2

uissima hora est. Porro cum dominus di cat, oportet primum hæc fieri, sed nondum statim finis, Et Apostolus ad Thes 2. Thes. 2

salonicẽses admoneat, ne terreantur tan quam instet dies domini, proculdubio finis seculi vel nouissima hora intelligitur ætas vltima, quam huius assertor opi nionis diceret duraturam, quantum cæteræ durauerunt, ad similitudinem ætatum hominis, quarum vltima nonnunquam plus cæteris perdurat. Nam prima ætas hominis est infantia, quæ durat vsque ad septem annos. Secunda pueritia, quæ durat vsque ad quatuordecim annos. Tertia adolescentia, quę du-

durat vsque ad vigintiquinque. Quarta iuuentus vsq; ad quinquaginta. Quinta senectus vsque ad octoginta. Nam si in potentatibus octoginta anni, plurimum eorum labor & dolor. Sexta senium, quod durat vsque ad finem vitæ, quantumcunque fit homo victurus. Sic sunt sex ætates seculi. Prima ab Adam vsque ad Noe, Secunda à Noe vsque ad Abraham, Tertia ab Abraham vsque ad Dauid, Quarta à Dauid vsq; ad transmigrationem Babylonis, Quinta à trasmigratione Babylonis vsq; ad Christum, Sexta à Christo vsque ad finem seculi: quantumcunque ipsa sit duratura. Si ergo alicuius hominis ætas vltima durasse ponatur, quantum cæteræ durauerunt, inuenietur ille homo centum sexaginta annis vixisse: qui si diuidantur in sex partes æquales, singulæ habebunt viginti sex annos & octo menses integros, sedecim autem dimidios, ne à senario recedat. Qui numeri duo, quadraginta duo efficiunt simul iuncti, quot fuerunt mansiones filiorum Israel in deserto. Et tale profecto mysterium conueniret humano generi, per desertum huius seculi transeunti. Ego autem opinionem huiusmodi nec asserere volo, nec debeo, propter id quod dominus ait: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quę pater posuit in sua potestate. Itemq; De die illa nemo nouit, neq; angelus, neque filius, videlicet adoptiuus, vel etiam vnigenitus secundum humanitatis naturam. Aut certe non nouit nobis, quia non facit nos nosse, quum hæc magis expediat nobis ignorare, quam scire. Illud quoque huic assertioni maxime contradicit, quod dominus de die iudicij loquēs, in parabola de decem virginibus, in fine concludit: Vigilate ergo, quia nescitis diem neque horam. Et alibi: Cum non putatis, filius hominis veniet. Quoniam, vt inquit Apostolus, Dies domini sicut fur in nocte ita veniet. Cum enim dixerint pax & securitas, tunc repētinus eis superueniet interitus. Illa vero huius dilationis est ratio, quam Sapiens in prę missis verbis insinuat: Dum medium, inquit, silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter perageret, omnipotens sermo tuus domine à regalibus sedibus venit. Licet enim aliter & aliter hoc ab alijs & alijs exponatur, congrue tamen potest intelligi primum silentium in lege naturæ, secundum in lege scripturæ, tertium in lege gratiæ. Indidit enim conditor Deus legem naturalem mentibus hominum ab ipso creationis exordio, geminum continentem mandatum, vnum affirmatiuum, quod ad præstandum beneficia docetur in Euangelio, Quæcunque vultis vt vobis faciant homines, & vos facite illis. Alterum negatiuum, quod ad vitādum iniurias legitur in Thobia, Quæ tibi odis fieri, alij ne facias. Sed lex ista siluit ab initio, quum Cain interfecit Abel, faciens alij, quod sibi nollet fieri. Et sic factū est primum silentium vsq; ad Moysen, per quem suscitauit testimonium in Iacob, & præceptum posuit in Israel, dans per eum legis Decalogum in duabus tabulis scriptum, altera cōtinente dilectionem Dei, reliqua proximi, in qbus duabus pendet lex & prophetæ. Sed lex ista siluit ab initio, quum populus vitulum conflatilem adorauit, contra primum legis præceptum, adorans deos alienos, & sic factum est secundum silentium vsque ad Christum, qui misertus adueniens contulit legem gratiæ, scribens eam in cordibus hominum digito Dei. Sed lex ista silebit in vltimo, cum reuelabitur filius perditionis, q extolletur super omne, quod dicitur, aut quod colitur deus. Et forte iam silet: quoniam superabundauit iniquitas, & refrixit charitas multorum. Non est qui faciat bonum, nō est vsq; ad vnum. In prima vero lege contulit Deus homini posse, in secunda contulit nosse, in tertia contulit velle. In prima contulit potentiam per naturam, in secūda contulit scientiam per scripturam, in tertia contulit voluntatem per gratiam. Præmisit itaq; Deus legem naturalem, per quam conuinceret transgressorem, ne fortassis excusationem prætenderet, dicens: Cęcidi quidem, quia stare non non potui. Sed tollitur excusatio, quia per bonum naturę potuit in bono stare, sed noluit. Præmisit & legem scriptā, per quā cōuinceret præsumptorem, ne fortassis excusationem ꝓtenderet dicēs: Cecidi, q; stare nesciui. Sed tollit excusatio, quia

Acto.1 Matt.25 1.Thes.5 Silentia tria Matt.7 Gen.4 Exo.32 2.Thes.2

ptizati sunt,&appositæ sunt illa die animæ circiter tria milia. Vere ergo tu exurgens misereberis Sion, quoniam lapides eius, id est, primitiui Iudæi ad fidem conuersi, placuerunt seruis tuis, id est, apostolis, qui eos prædicando & baptizando conuerterunt ad fidem. Et terræ eius miserebuntur. Si per lapides intelliguntur fortes & stabiles, per terram debent intelligi debiles & infirmi, siue corpore, siue mente, quorum apostoli sunt miserti, aliquorum monitis & doctrinis, reuocando eos ab errore ad veritatem, & à vitiis ad virtutes: vt illos qui ad prædicationem apostolorum vendebant pecunia sua, & precium ante pedes eorum ponebant, & erat multitudinis credentium cor vnum & anima vna, nec inter eos quisquam egebat, quia diuidebatur singulis prout cuique opus erat. Aliorum autem miserebantur apostoli, prodigiis & virtutibus, sanando eos à diuersis languoribus, & spiritibus immundis curando, vt illos de quibus legitur, quod cōcurrebat multitudo vicinarum
Acto.5 ciuitatum Hierusalem: vt veniente Petro saltem vmbra illius obumbraret eos, & curarentur à languoribus suis. Sic ergo seruis tuis placuerunt lapides eius, & terræ eius miserebūtur. Non solum autem Sion, id est, Iudæi misericordiam consequentur, sed

Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.

Timebunt quidem omnes omnino, non solum minores, vt gentes, sed maiores, vt reges, secundum quod alibi dicitur: Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei. Timebunt, nō timore mūdano, de quo dicitur: Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.
1.Ioan.4 Neque timore seruili, de quo legitur: Timor nō est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem: sed timore
Psal.110 initiali, de quo dicitur: Initium sapientiæ timor domini, vel potius filiali, de quo legitur: Timor domini sanctus permanet in seculum seculi. Hoc timore, qui est deuotionis & reuerentiæ, timebunt gentes, id est, gentilis populus ad fidem conuersus, nomen tuum domine, non terribile, sed amabile. Illud vtique, de quo legitur: Vocabis nomē eius Iesum, quod interpretatur saluator. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Hoc est enim nomen sanctum & gloriosum, quod inuocatum est super nos, nec est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo illos oporteat saluos fieri, de quo Propheta dicebat: Ego autem in domino gloriabor, & gaudebo in Deo Iesu meo. Et ob hoc omnes reges terræ timebunt gloriam tuam, siue nomen illud sanctum & gloriosum, quod inuocabitur super eos siue naturam diuinam, in qua cum patre ac spiritu sancto pariter gloriaris, de q duo Seraphin clamabant alter ad alterum: Sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus Sabaoth. Plena est omnis terra gloria tua. Hæc autem idcirco fient,

Matt.1

Acto.4

Quoniam ædificabit dominus Sion, & videbitur in * maiestate sua.

in gloria sua

Sion prius accipiebatur secundum literam pro Iudæa, nunc autem accipitur secundum spiritum pro Ecclesia. Tribus enim modis accipitur, Historice, pro Hierosolyma. Vnde: De Sion exibit lex, & verbum domini de Hierusalem. Allegorice, pro Ecclesia. Vnde: Benigne fac in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem. Et tropologice, pro anima. Vnde: Dabo in Sion salutem, & in Hierusalem gloriam meam. Sion quippe interpretatur speculatio, siue specula, hoc est, vniuersalis Ecclesia, siue fidelis anima, quæ nunc Deum speculatur per fidem, & tandem contemplabitur ipsum per speciem: quia videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem videbimus, non per speculum, sed faciem cognoscentes, sicut & cogniti sumus. Hanc ergo Sion, id est, Ecclesiam, ædificauit dominus de Iudæis & gentibus, quos conuertit ad fidem. Et quum ædificata fuerit ex toto, postquam plenitudo gentium intrabit ad fidē, & sic omis Israel saluus fiet, ipse q prius visus est humilis & despectus, sedm illud: Vidimus eū nō habentem

Sion trib⁹ modis accipitur

Psal.50

1.Cor.13

bentem speciē nec decorem: tunc, adueniēte iudicio, videbitur in maiestate sua, gloriosus atque sublimis, sicut ipse testatur: Quum venerit filius hominis in maiestate sua, & oēs angeli eius cum eo, tūc sedebit super sedem maiestatis suæ, & cōgregabuntur ante eum omnes gentes, et videbit eum omnis caro, & qui eum pupugerunt, &c. Sic ergo

Matt. 25

Respexit in orationem * pauperum, & non spreuit precem eorum.

humilium

Olim antiqui fideles qui erant pauperes spiritu, clamabant cum multo desiderio, & orabāt, vt Christus veniret, & ædificaret Sion, id est, Ecclesiam congregaret, dicentes ad pātrem: Emitte agnum domine, dominatorem terræ, de petra deserti, ad mōtem filiæ Sion. In has orationes pauperum ipse respexit, quum de cœlo descendit, vt filios Dei qui erant dispersi congregaret in vnum. Et hoc faciens non spreuit precem eorum, sed misericorditer exaudiuit.

Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur, laudabit dominum.

Non solum quæ dicta sunt, sed etiam quæ dicenda in hoc quarto quinario, tanquam Dei magnalia sunt scribenda fideliter, & solenniter collaudanda. Scribenda, vt firmiter memoriæ commendētur. Vnde: Scribantur hæc in generatione altera. Laudanda, vt deo grates humiliter referātur. Vnde: Populus qui creabitur laudabit dominum. Deinde causam exponit, quare à populo, qui creabitur, laudabitur dominus: quia quum fit natura sublimis, Vnde: Prospexit de excelso sancto suo, ex gratia factus est humilis. Vnde: Dominus de cœlo in terrā aspexit. O quam bene in ipso conueniunt sublimitas & humilitas, vt sublimis fit humilis, & humilis sublimis, Deus homo, & homo Deus. Amodo reddit causas, quur dominus de cœlo in terrā prospexit, videlicet, vt audiret gemitus compeditorum. Ecce dignationis affectus. Et solueret filios interemptorum. Ecce miserationis affectus. Vt annuncietur in Sion nomen domini. Ecce prędicatio veritatis. Et laudem eius in Hierusalem. Ecce glorificatio maiestatis. In conueniendo populos in vnum. Ecce vinculum pacis. Et reges, vt seruiāt domino. Ecce obsequium seruitutis. Sane duæ sunt generationes. Vna malorum, de qua dicitur: Generatio praua & adultera. Altera bonorum, de qua scribitur: Hæc est generatio quærentium dominum. Et: Generatio rectorum benedicetur. Hęc ergo quę dicta sunt, videlicet, deformatio per Adā facta, & reformatio facienda per Christum, scribantur, vt memoriæ commendentur, in generatione altera, id est, in generatione bonorum, qui ea cupiunt intelligere: non autem in generatione malorum, qui ea considerare contemnunt. Item, vna Iudæorum generatio, quæ pręcessit, & altera Christianorum quæ successit. Ergo scribantur hæc, ne obliuioni tradantur, in generatione altera, hoc est, ad opus generationis alterius, videlicet, populi Christiani, cui proficient magis: quia per ea quæ spiritu prophetico sunt prædicta, Christiani amplius solidabuntur in fide, quam intelligent propheticis testimonijs commendatam. Et sic populus qui creabitur, id est, populus Christianus, qui recreabitur per gratiā redemptionis, vt noua fit creatura, secūdum quod dicit Apostolus: In Christo Iesu, neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed noua creatura. Et: Vetera transierunt: ecce noua facta sunt omnia. Ille, inquam, populus laudabit dominum, corde, ore, & opere: diligendo, confitendo, & obsequendo, vt ad perfectam laudem conueniant, vita, lingua, & conscientia. In creatione siquidem homo factus est ad imaginem Dei, sed in recreatione Deus factus est ad imaginem & similitudinem hominis. Et certe illud maioris est dignitatis, hoc autem maioris dignationis existit. Vel optat Propheta, quatenus hæc dictio Dei scribantur in cordibus aliorum, vt populus qui creabitur protinus pro tantis beneficijs laudet Deum. Est enim scriptura superior & inferior, interior & exterior. Scriptura superior, est diuina prædestinatio-

Generationes duæ Matt. 12

Gene. 1

Scriptura q̄druplex

L

natio, quæ dicitur liber vitæ seu scriptura veritatis. Vnde: Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur.
Lucæ.10 Et: Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Non delebo nomina eorum de libro vitæ. Et: Annunciabo tibi, quod expressum est in scripturis veritatis. Scriptura inferior est macula criminalis. Vñ dicitur: Recedentes à te in terra scribentur. Et peccatum Iudæ scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino. Scriptura interior est vnctio spiritualis. Vñ: Epistola nostra vos estis, scripta non atramento, sed spiritu Dei viui.
Matt.22 Et: Cuius est imago & superscriptio? Scriptura exterior est exaratio literalis. Vnde: Ingressi omnes sapientes non potuerũt scripturam legere, nec interpretationem eius indicare regi. Et: Interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Superiorem & inferiorem scribit Deus. Vnde: Aut dimitte eis hanc noxã, aut dele me de libro tuo, quem scripsisti. Et: Scribes contra me amaritudinem. Item: Dedit Moyses duas tabulas testimonij lapideas, scriptas digito Dei. Et: Qui ea, quæ legis sunt, naturaliter faciunt, habent legem Dei scriptam in cordibus suis. Exteriorem scribit homo. Vnde: Quẽ scripsit Moyses in lege & prophetæ, inuenimus Iesum filiũ Ioseph à Nazereth. Et scripsit Moyses canticum domino. Inferiorem autem scribit diabolus, aut etiam vir iniquus. Vnde: Pseudoprophetæ scribebant & prophetabant, quos tamen dominus non mittebat. Est igitur scriba summus spiritus sanctus, de quo legitur: Lingua mea calamus scribę velociter scribentis. Scriba medius, de quo dicitur: Omnis scriba doctus in regno cœlorum, similis est homini patrifamilias, &c. Et scriba infimus, malus prælatus, de quo dicitur: Super cathedrã Moysi sederunt scribæ & Pharisæi, quæcunque dixerint vobis facite, quæ autem faciunt facere nolite. Vel hæc, quæ scripta sunt in generatione Iudæorum per legẽ & Prophetas, scribantur in generatione gentium, per translationes & per interpretationes, q̃d factum est tempore Ptolomei Philadelphi regis Aegypti, qui bibliothecam Iudæorum transferri fecit per Septuaginta interpretes in linguam Græcorum: magis ✶scribantur in cordibus hominum digito Dei.

II. III. IIII. Lucæ.vi. Rom.2 Ioan.1

Quia ꝓspexit de excelso sancto suo, dominus de cœlo in terram aspexit.

Christus est sanctus sanctorũ, inter sanctos excelsus, qui sanctus est Dei patris, sicut ipse dicit in Psalmo: Nõ dabis sanctum tuum videre corruptionem. Et ad ipsum dicitur in Euangelio: Scio q̃d sanctus Dei sis. De hoc excelso sancto suo dominus pater prospexit, id est, generi humano prouidit, mittendo ipsum in mundum, vt genus humanum redimeret suo sanguine precioso. Vel prospexit ipse Christus de excelso sancto suo, id est, de sublimitate suæ diuinæ naturæ, quæ non solum est sancta, sed sanctitas, quia nihil est in ea quod non sit sanctum. Vnde subdit exponens: Dominus de cœlo, id est, de diuina natura prospexit in terram, id est, ad humanam miseriam, vt miseros homines liberaret. Sic enim aliquando cœlum & terra in diuinis accipiunt scripturis, sicut inferius ostẽdetur. Cur autem Christus de cœlo in terram prospexit, determinat subdens:

Psal.15 Lucæ.4 Excelsum sanctum quid

Vt audiret gemitus compeditorum, & solueret filios interemptorum.

Sunt vincula corporis. Vnde: Sancti ludibria & verbera experti, insup & vincula & carceres. Paupertatis. Vnde: Si fuerint in catenis, & vinciantur funibus paupertatis, indicabis opera eorum eis. Pacis. Vnde: Soliciti seruare vnitatẽ spiritus in vinculo pacis. Charitatis. Vnde: Charitatem habete, quod est vinculum perfectionis. Sapientiæ. Vnde: Vincula illius alligatura sanitatis. Legis. Vñ: Disrũpamus vincula eorũ, & proijciamus à nobis iugum ipsorum. Doctrinę. Vnde: Disrupisti vincula mea, & dixisti, nõ seruiam. Timoris. Vnde: Excitasti vincula vsq; ad ceruices. Præterea sunt vincula peccatorũ. Vñ dicit: Disrupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Tenebra-

Vincula multiplicia Heb.11 Eph.4 Col.3 Eccli.6 Psal.2 Psal.115

nebrarum. Vnde: Persuasum habent ini qui, dominari posse nationi sanctæ vinculis tenebrarum. Tormẽtorum. Vnde: Angelos qui suum non seruauerũt principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium dei magni sub caligine vinculis reseruauit. Ad hoc autem spiritualiter venit Christus in mũdum, vt mortuos liberaret ab inferis, & viuos solueret à peccatis. Et hoc est, quod ait: De cœlo prospexit dominus in terram, vt audiret gemitus vinculatorum, id est, exaudiret gemebundas preces eorum, qui tenebantur in inferno, quasi ligati vel compediti vinculis tenebrarum, q̃s Christus in triduo mortis descendens ad inferos liberauit. Et tunc solutis inferni doloribus, in sanguine testamenti sui eduxit vinctos suos de lacu, in quo non erat aqua, captiuitatẽ nostram sua ducens virtute captiuatem. Et ipse de cœlo in terram prospexit, vt solueret à peccatis filios interemptorum, id est, primorum parentum, qui fuerunt interemptores & interempti, quia causam interemptionis & mortis, id est, originale peccatum ad filios transmiserunt. Nam, vt inquit Apostolus, per vnũ hominẽ, id est, Adam & Euam, qui fuerunt duo in carne vna, etiam in omnes homines mors pertransijt. Et ipsi quidem propter inobedientiam interempti fuerunt, mortem corporis & animæ incurrentes, sicut fuerat illis prædictum: Quacunque die comederitis, moriemini. Ergo prospexit, vt solueret à peccatis filios interemptorum, id est, generis humani, quod à primis parentibus interemptoribus quidem & interemptis est carnaliter propagatum. Vel, vinculatos & compeditos appellat sanctos, qui timore Dei velut quibusdam vinculis & compedibus sunt ligati, de quibus Sapiens testatur: Audi fili mi, & excipe sentẽtiam meam, & ne abijcias consilium meum, & infer pedem tuum in compedes illius, & in torquem eius collum tuum, & erunt tibi compedes in protectionem fortitudinis, & torques illius in stolam gloriæ. Dominus autem de cœlo prospexit in terram, vt talium compeditorum gemitus exaudiret, qui gemebant & postulabant, vt Christus ad redemptionem humani generis adueniret & solueret nos à nexibus criminum, & redderet filios interemptorum, id est, imitatores eorũ, qui pro veritate sunt mortificati & interempti, vt multi Prophetæ in veteri testamento, & martyres omnes in nouo, quorum sunt filij, qui fidem sectantur eorum. Dominus etiam de cœlo prospexit in terram, quando de diuina misericordia respexit ad humanam miseriam, vt audiret cum effectu gemitus compeditorum, id est, eorum qui sunt peccatis mortalibus irretiti, qui suam miseriam cognoscentes, cum gemitu clamabãt ad dominum, vt per suam gratiam liberarẽtur. Et solueret filios interemptorum, id est, imitatores eorum, qui fraude diaboli sunt perempti, à paternis illos erroribus liberando. Hoc enim dominus quotidie operatur, cum & illos, qui propria peccata committunt, & eos, qui aliena peccata sectantur, per pœnitẽtiam reuocat ad salutem. Ad quid autem audiret & gemeret, subiungit:

[Margin notes: Iudæ. — Filij interemptorũ. — Rom. 5 — Gen. 2 — Quare dominus de cœlo in terram prospexerit. — Quã de cœlo prospexerit.]

Vt annuncient in Sion nomen Domini, & laudem eius in Hierusalem

Nomen Dei multipliciter accipitur in scripturis. Nam aliud est in essentiale, quod communiter designat essentiam, vt heloy, adonay, Deus, dominus, & huiusmodi. I. Aliud personale, quod specialiter appellat personam, vt pater, filius, & spiritus sanctus, Christus, Iesus, & similia. II. Nomen autem quandoque designat potentiam. III. Vnde, Opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me. Quandoque notitiam, IIII. Vnde, Pater manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. Quandoq; inuocationẽ. V. Vnde: Baptizate oẽs gẽtes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quandoq; honorem. VI. Vnde, In nomine tuo leuabo manus meas. Quandoq; famam. VII. Vnde: Per vos nomen domini blasphematur in gẽtibus. Interdũ immutabilitatẽ. Vñ: Si dixerint filij Israel, q̃d est nomen eius, q̃d dicam eis? Dixit dominus: Ego sum qui sum. Interdum cultum. Vnde: Deus Abraham,

[Margin notes: Nomen Dei multipliciter accipitur. — Ioan. 5 — Ioan. 17 — Mat. vlt. — Roman. 2. — Exo. 3]

Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob,
XI. Exo. 6 misit me ad vos, hoc nomen mihi est in
æternum. Interdum secretum. Vnde: No
men meum adonay, non indicaui eis. In
terdum iustitiam. Vnde: Hoc est nomẽ,
XII. Hie. 23 quod vocabunt eum, Dominus iustus
noster. Est & nomen domini tetragram
maton. I. e. v. e. quod dicitur, ineffabile
trinitatis & vnitatis mysterium signifi-
cans excellenter, sicut alibi designauit.
Nomina filij diuersa Nomina quoque filij sunt diuersa. Di-
citur enim Iesus. Vnde: Vocabis nomen
eius Iesum, quod interpretatur salua-
Matt. 1 tor. Ipse enim saluum faciet populum su
um à peccatis eorum. Dicitur Christus.
Vnde: Genuit Ioseph virum Mariæ, de
qua natus est Iesus, qui vocat Christus,
quod exponitur vnctus: quoniam vn-
xit eum Deus oleo lætitiæ præ consorti-
Cant. 1 bus suis. Vnde: Oleum effusum nomen
tuum. Dicitur Emanuel, quod interpre-
tatur nobiscum Deus. Dicitur oriens.
Vnde: Ecce vir oriens nomen eius: quo
niam visitauit nos oriens ex alto. Esaias
autem multa eius nomina simul enume
Esa. 9 rat, dicens: Vocabitur nomen eius, admi
rabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater
futuri seculi, princeps pacis. Ipse est no-
men domini, de quo dicit Propheta: Ec
ce nomen domini venit de longinquo,
cui datum est nomẽ, quod est super om-
ne nomen, vt in nomine Iesu omne ge-
nu flectatur. Merito ergo psalmogra-
Psal. 8 phus exclamabat: Domine Dñs noster,
quam admirabile est nomen tuum in v-
niuersa terra. Illos ergo dominus exau-
quodlibet nomẽ diuit & soluit, vt per eos annuncietur in
Sion, id est, ecclesia, ✶ quod sit nomen e-
ius glorificandum, benedicendum, &
collaudandum, & vt per illos etiam an-
nuncietur laus eius de magnificis operi
bus pro salute hominum gestis in Hie-
rusalẽ, id est, in ecclesia sanctorum, qui
propterea laudabunt Deum. Quid est au
tem quod cum Sion iungit nomen, &
cum Hierusalem iungit laudem, nisi q͞a
virtutẽ diuini nominis speculatores in-
telligunt, & laudis præconium pacem
videntes attollunt. Sion quippe dicitur
speculatio, & Hierusalẽ visio pacis. Qua
Hierusalẽ quatuor modis accipitur tuor autem modis Hierusalem accipi-
tur, secundum quatuor theologicos in-
tellectus, historicum, allegoricum, tro-
pologicum, & anagogicum. Est enim
Hierusalem superior & inferior, inte-
rior & exterior. Superior est in patria. In
ferior est in via. Interior est in anima. Ex Psal. 121
terior est in Palestina. De superiori legi-
tur: Hierusalem quæ ædificatur vt ciui- Esa. 60
tas, cuius participatio eius in idipsum.
Ad inferiorem dicitur: Surge illumina-
re Hierusalem, quia venit lumen tuum,
& gloria domini super te orta est. De in
teriori legitur: Dabo in Sion salutem, & Matt. 23
in Hierusalem gloriam meam. Ad exte-
riorem dicitur: Hierusalem, Hierusalem,
quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, q
ad te missi sunt.

In conueniendo populos in vnũ & reges vt seruiant domino.

Non solum prædicta fecit vt annun-
cietur in Sion nomen domini & laus e-
ius in Hierusalem, verum etiam in con- Ioan. 10
ueniendo populos in vnum, Iudaicum
& gentilem in vnum cultum, & vnam fi
dem, vt sit vnum ouile & vnus pastor:
quia vnus est Deus, vna fides, vnum ba-
ptisma. Et in conueniendo etiam regna
mũdi, vt seruiant domino, illi videlicet,
de quo dicitur: Dominum Deum tuum Matt. 4
adorabis, & illi soli seruies, id est, ei soli
seruitutem adorationis impendes, quæ
græce latria nuncupatur. Hic est enim
qui habet in vestimẽto, & in femore suo
scriptum: Rex regum, & dñs dominanti
um, cui seruire regnare est.

Respondit ei in via virtutis suæ, paucitatem dierum meorum, ✶ e- enuncia. numera mihi.

Et ne reuoces me in dimidio dierum meorum, in generatione & generationem anni tui.

Commendat hic in ecclesia singula-
ris perfectionis propositum. Vnde: Re
spondit ei in via virtutis suæ. Supernæ
patriæ desiderium. Vnde: Paucitatem
dierum meorum enuncia mihi. Finalis
perseuerantiæ ✶ initium. Vnde: Ne reuo
ces me in dimidio dierum meorum. Ae
ternæ beatitudinis premium: Vñ: In se-
culũ seculi anni tui. Prædictis enim bene

ficijs ecclesia prouocata, & in amorem
æternitatis accensa, respondit domino
in filijs perfectis & virtuosis, non aūt in
infirmis & imperfectis, (Nam carnē ha-
bet & ossa, de quibus prædixerat: Ad-
hæserunt ossa mea carni meæ) postulās
& implorans ingenti desiderio æstuan-
do, vt indicet ei, vtrum sit post paucos
dies ad cœlestis beatitudinis patriā per-
uentura. Cupiebat dissolui & esse cum
Christo. Hæc enim est differentia inter
perfectos & imperfectos: quod perfecti
mortem habent in desiderio, & vitam in
patientia. Imperfecti vero mortem ha-
bent in patientia & vitam in desiderio.
Ei ergo, id est, domino respondit Hieru
salem, hoc est ecclesia, non tam voce q̃
corde, nec tam verbo, quam desiderio.
Respondit, inquam, in via virtutis suæ,
id est, in illis, qui iam sunt viam suæ vir-
tutis & perfectionis aggressi, non autem
in eis qui adhuc per viam infirmitatis &
imperfectionis incedunt. Hoc sane re-
spondit: Enuncia mihi paucitatem die-
rum meorum, id est, indica mihi, vtrum
ego paucis diebus debeam in hoc pere-
grinationis exilio permanere, quoniam
ad regnum tuum desidero peruenire.
Vnde iugiter oro, vt adueniat regnum
tuum. Ne quis autem putaret, quod pro
pter paucitatē dierum, quam optat ante
finem seculi, esset ecclesia finienda, sub-
iungit & ait: Ne reuoces me in dimidio
dierum meorum, id est, ante seculi finē
(Nam medium est, quod inter duo con
sistit extrema) cum promissis fidelibus
tuis, quod cum eis eris cunctis diebus
vsque ad consummationem seculi. Non
enim paucitatem dierum desidero, vt an
te finem seculi esse desinam, sed vt finis
seculi appropinquet. Vnde nec certum,
sed propinquum seculi diem mihi po-
stulo reuelari, ne veniam contra illam
Mat. 24 sententiam euangelicam: De die illa &
hora nemo nouit, nec angelus, nec filius
1. Thes. 5 nisi solus pater. Nam dies domini sicut
fur ita in nocte veniet. Et licet desiderē
dies huius seculi breuiari, cupio tamen
esse tecum in annis æternitatis: quoni-
am in seculum seculi anni tui, qui nun-
quam deficiunt, quia nec principium
habent nec finem. Hæc est æternitas tua,
quæ cum sit vna & eadē, per annos plu-

raliter designatur, sicut & alibi plurali-
ter designatur per dies, dicente Prophe-
ta de Christo: Egressus eius ab initio à Mich. 5
diebus æternitatis: quia cum omnibus
annis & cunctis diebus permanet immu
tabilis, nihil habens præteritum vel futu
rum. Potest & aliter hoc intelligi, vt quia
prædixerat ędificandam esse Sion, & do
minum in maiestate videndum, ecclesia
per Sion designata, maiestatem domini
videre desiderans, respondit ei desiderio
& affectu in via virtutis suæ, videlicet
domini, non Sion, vt possessiuum pro-
nomen non ad Sion, sed ad dominum
referatur. Respondit ergo non in via vir
tutis suæ, id est, nō ex merito sui operis,
ne de sua virtute præsumat, sed in via vir
tutis suæ, id est, fide Christi, non iam pas
sibilis & mortalis, sed immortalis, & im-
passibilis, hoc est, in fide resurrectionis
ipsius, per quam virtus eius excellenter
apparet. Hæc est enim via, per quam per-
uenitur ad vitam. Et in hac via virtutis
respondit ecclesia, quoniam ad gloriam
resurrectionis anhelat. Quid autem re-
spōdit? Hoc scilicet, exiguitatem dierum Diē mortis scire nō est vtile.
meorum enuncia mihi, non diem mor-
tis, quę expedit ignorare. Propter quod
dominus ait: Nescitis diem neq; horam, Mat. 25
vt hic semper viuere libeat, tanquam mo
ri semp oporteat. Si qs enim diē mortis
præsciret, multum sibi de carnis illece-
bris & mundi voluptatibus indulgeret,
de finali pœnitentia præsumendo. Nec
est contrarium, quod alibi dicitur: Notū
fac mihi domine finem meum, & nume
rum dierum meorum quis est, vt sciam
quid desit mihi. Quia si sane fuerit expo
situm, ad hūc non pertinet intellectum.
Sed exiguitatem, inquit, dierum meorū
indica mihi, vt sciam non quando, sed
quam cito dierum meorum numerus fi
nietur, cum desiderem meæ peregrina-
tionis exilium in proximo terminari.
Et ideo ne reuoces me in dimidio derū
meorum, vt tantum supersit mihi de vi-
ta, quantum de illa præcessit. Nam il- Mediū qd
lud est recte medium, quod distat æqua
liter ab extremis. Vel quia paucitatem di
erum desiderans, vt citius ad annos æter-
nitatis perueniam, ne reuoces me, id est,
non finas me reuocari in dimidium die
rum meorum, id est, ad vitam illam, quā
in carna

in carnalibus desiderijs consueuerunt adolescentes vel iuuenes exercere, quæ ad cœlestem patriam impediret ascensum. Nam adolescentia & iuuentus me diæ sunt ætates inter infantiam & senectutem ac senium. Vel quia dies illi sunt nostri, quibus bene viuimus, & vitam æternam meremur. Illi vero non nostri, sed potius alieni, quibus opera diaboli exercemus. Quamuis optet ecclesia dierum temporalium paucitatem, non vult tamen in dimidio spiritualium reuocari, ne ipsi minuantur. Et hoc est quod ait: Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, id est, ne diminuas mihi spirituales dies, qui vere ac propriè mei sunt, ne diminuto merito diminuatur & premium, sed anni vitæ perpetuæ, qui re vera sunt tui, quia post resurrectionē vitæ solummodo sancti viuent, propter quod dicit Apostolus, quia tu eris omnia in omnibus, illi sunt mihi in secundum seculi, vt semper tecum in æterna felicitate consistam. Vel intelligatur dominus respondere, ac si diceret manifestius: Tu petis, ne reuocem te in dimidio dierum tuorum, & ego tibi respondeo, quod erunt in seculum seculi anni tui. Vere dñe anni tui sunt in seculum seculi, cum sis æternus, omnem naturam præcedens, quoniam

Dies nostri qui.

1.Cor. 15

Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.

Ecce circa creationis opera in Deo commendatur autoritas: qa in initio tu domine terram fundasti. Sublimitas: qa opera manuum tuarum sunt cœli. Stabilitas: quia ipsi peribunt, tu autem permanebis. Potestas: quia sicut operimentum mutabis eos & mutabuntur. Aeternitas: quia tu idem ipse es, & anni tui non deficient. Liberalitas, & benignitas: quia filij seruorum tuorum inhabitabunt ibi, & semen eorum in seculum seculi dirigetur. Nec mireris, si propheta loquendo de operibus Dei, modo dirigit sermonem ad vnam personam, & modo ad alteram, quoniam indiuisa sunt opera Trinitatis. Tria vero

Circa creationis opa multa in Deo cōmēdat pœnitens.

Tria simul creata.

simul creata fuerunt, angelus, mundus & tempus. Et in creatione mundi simul creata fueruut, cœlum & terra, primum & infimum inter quatuor elementa, & cum ipsis pariter duo media, videlicet aer & aqua confusa in simul & commixta: quoniam aqua vaporabilis erat & aer spissus, sed postea discreta sunt & diuisa. Quia vero Moyses dixerat, quod in principio creauit deus cœlum & terram &c. ne quis ordinem verborum attendens, putaret, quod prius cœlum & postea terram creasset, occurrit Dauid in hoc loco, prius nominans terram quam cœlum, vt ostendatur quod cœlum & terra simul fuerunt creata, sed quod potuit simul fieri, non potuit simul dici. Multiplex autem initium siue principium legitur in scripturis. Dicitur autem principium Deus pater. Vnde: In principio erat verbum. Deus filius. Vnde: Ego principium, qui & loquor vobis. Deus spiritus sanctus, quia tres sunt vnum principium. Vnde: Tecum principium in die virtutis tuæ. Principium tēporis. Vnde: Antequam quicquam faceret, à principio ordinata sum. Principium dignitatis. Vnde: Ipse est principium viarum Dei. Principium virtutis. Vnde: Initium sapientię timor domini. Et principium vitiorum. Vnde: Initium omnis peccati superbia. Dicitur etiam principium cuiuslibet rei exordium. Vnde: Principium loquendi domino in Osee. Cū enim dicitur, in initio tu domine terram fundasti, potest intelligi vel de principio temporum, quia terra simul fuit cū tempore creata, vel de principio rerum, i. de filio, qui est omnium rerum initium, per quem & in quo Deus pater terrā fundauit. Nam vtrunq; de ipso legitur: Omnia per ipsum facta sunt. Et: Omnia in sapientia fecisti domine. In vno designatur autoritas, cum dicitur pater omnia fecisse per filium, quoniam hoc ipsum filius accepit à patre. In altero vero consubstātialitas denotatur, cum dicitur omnia fecisse pater in filio, quia filius consubstantialis est patri, propter quod alibi dicit: Ego in patre & pater in me est. Ad notandam tamen distinctionem triū psonarū, in vna substantia, dicit Apostolus, q̄d ab ipso & p ipsum, & in ipso sunt oīa.

Gen. 1

Principiū multiplex

Ioan. 1

Psal. 109

Prou. 8

Psal. 110

Osee 1

Ioan. 1

Rom. 11

Ergo In initio tu domine terram fundasti, hoc est in infimo collocasti. Nam vinter ædificij partes est infimum fundamentum, & in sphærico corpore illud est infimum, quod est mediū. Licet autē cœlorum & terrarum distinctio, nimis prolixa pateat in scripturis, quia tamen ad intelligentiam huius loci est maxime necessaria, oportet illam hic exprimi sub compendio comprehensam. Terra ergo est machina mundialis. Vnde: In principio creauit Deus cœlum & terrā, id est, naturam angelicam & mūdanam. Quartum elementum. Vnde: Vocauit Deus aridam terram. Qualibet regio. Vnde: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon & terra Neptalim. Hæc est habitabilis zona. Vnde dicitur: Rex noster Deus ante secula operatus est salutem in medio terræ. Humana natura. Vñ: Vos estis sal terræ. Caro nostra. Vnde: Terrā vngula fodit. Sublimalis aer. Vnde: Proiectus est draco magnus, serpens antiquus in terram, id est, hunc aerem caliginosum. Sancta ecclesia. Vnde: Benedixisti domine terram tuam. Perfida synagoga. Vnde: Vidi angelum fortem descendentem de cœlo, & dextrum pedem posuit super mare, sinistrum autem super terram. Gentilis populus. Vñ: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Fidelis homo. Vnde: Terra ne operias sanguinem iustum. Vir actiuus. Vnde: Aduocauit cœlum desuper & terram, vt discernat populum suum. Mens auditoris. Vnde: Terra super se venientem bibens imbrem, generat herbā optimam. Opus bonum. Vnde: Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini & olei. Sacra scriptura. Vnde: Qui operatur terram suam, saturabitur panibus. Caro Christi. Vñ: Terra data est in manu impij. Cœlestis patria. Vnde: Credo videre bona domini in terra viuentium. Virgo Maria. Vnde: Terra nostra dabit fructū suum. Secularis conuersatio. Vnde: Adhæsit in terra venter noster. Carnalis voluptas. Vnde: Non inuenietur in terra suauiter viuentium. Terrenus intellectus. Vnde: Argentum igne examinatum, probatum, terræ purgatum septuplum. Peccatum. Vnde: Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Mens reprobi. Vnde: Terra proferens spinas & tribulos, reproba est & maledicto proxima. Infernus. Vnde: Antequam vadam ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine. Quamuis autem terram bonam Deus pater creauit in initio, id est, in filio, terram tamen, secundum quod quatuor primis modis accipitur, in initio temporis, cum tempore ipse creauit. Et opera manuum tuarum sunt cœli.

In omni ædificio plano infimum.

Terra qd.

Gen. 1

Esa. 9

psal. 84

Heb. 6

Gen. 27

psal. 26

psal. 84

Gen. 3

Heb. 6

Iob 10

Est cœlum diuinum. Vnde: Descendi de cœlo, id est, de arcano maiestatis diuinæ, factus visibilis, Et: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descēdit. Empyreum. Vnde: In principio creauit Deus cœlum & terram. Sydereum. Vnde: Fiant luminaria magna in firmamēto cœli. Et aereum. Vnde: Aues cœli comederunt illud. Item cœlū angeli sunt. Vnde: Gelu de cœlo quis genuit? Sancti prædicatores. Vnde: Cœli enarrant gloriam Dei. Fidelis anima. Vnde: Cœlum mihi sedes est. Sacra scriptura. Vnde: Cœlum vt liber plicabitur. Spiritualis vita. Vnde: Nostra conuersatio in cœlis est. Præterea diaboli & angeli eius, qui secundum Apostolum sunt spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Vnde: Ignis de cœlo cecidit & tactas oues puerosque consumpsit. Hic est, qui elatus in superbiam de seipso dicebat: Ascendam in cœlum, & ponam sedem meam ad aquilonem, similis ero altissimo: & ipsum imitantur superbi, qui ponunt in cœlum os suum, cum eorum lingua transeat super terram. Omnes hos cœlos, præter vltimos, qui sunt mali, fecit primum cœlum, quod non est factura sed factor, & ideo ei dicitur: Opera manuum tuarum, id est, tuæ potestatis, sunt cœli, quæ cum sit vna, per manus tamen pluraliter designatur, propter diuersos effectus, quia creat, disponit, continet, & gubernat, sicut & alibi dicitur: Manus tuæ domine fecerunt me & plasmauerunt me, &c.

Cœli multiplex.

Ioan. 3

Gen. 1

Lucæ. 8

psal. 18

Esa. 66

Phil. 3

Iob 10

Ipsi peribunt, tu autem * permanebis, & omnes * vt vestimentū veterascent.

permanes

sicut.

Et

Et ſicut opertoriũ mutabis eos, & mutabuntur.

Verũ cœli ſint interituri. Super hoc ſcripturæ diuinæ non ſolum varia, ſed & contraria videntur teſtimonia protuliſſe. Ecce enim Pſalmiſta teſtatur, quod cœli peribunt, & om̃es vt veſtimentum veteraſcent. Huic conſonat Petrus apoſtolus, dicens: Adueniet (2. Pet. 3) dies domini ſicut fur, in quo cœli magno impetu tranſibunt. Idemque de cœlo & terra teſtatur, quod cœli, qui nunc ſunt, & terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni ſeruati in diem iudicij. Veritas quoque dicit in Euangelio: Cœlum & terra (Lucæ 21) tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Contrarium vero videtur idẽ Pſalmiſta dixiſſe, qui cum præmiſiſſet in Pſalmo: Laudate eum cœli cœlorum, & a(Pſal. 148)quæ quæ ſuper cœlos ſunt laudent nomen domini, conſequenter adiungit: Statuit ea in æternum & in ſeculum ſeculi. Et Salomon: Terra, inquit, in æter(Eccli. 1)num ſtat. Idemq; de cœlo dicit & terra. Nouimus domine, quod fabricaſti tibi domum perpetuam, cœlum & terram & mare. Quamuis in Apocalypſi dicatur, quod mare iam non erit.

Ne vero ſacræ ſcripturæ ſibi contradicere videantur, dicatur quod re vera cœlum & terra tranſibunt, quantum ad qualitatem & formam, ſed permanebunt, quantum ad ſubſtantiam & naturam. Et de cœlis quidem aerijs planum eſt, quod ipſi & terra per ignem abſque dubio purgabuntur, & in meliorem formam tranſibunt, ſicut Petrus ait, quod (2. Petri 3) cœli ardentes ſoluentur, elementa vero ignis ardore tabeſcent, quod hic aperte notatur, quum dicitur: Sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur. De ſuperioribus autem cœlis cum ſyderibus & alijs luminaribus non eſt certum omnino, vtrum & ipſi ſint aliquatenus immutandi, quum ad eos fœtor & fœditas ex prauis hominum operibus non peruenerit: quanquam in illis angeli peccauerint apoſtatici, qui ſunt de cœlo proiecti. Nam in angelis ſuis reperit (Iob 4) prauitatem. Et quidem Ioannes apoſtolus in Apocalypſi teſtatur dixiſſe illum qui ſedebat in throno: Ecce noua facio (Apoc. 21) omnia, ſeque vidiſſe cœlum nouum & terram nouam. Primum enim cœlum abijt, & prima terra. Et Eſaias: Ecce ego creo cœlum nouum & nouam terram, & non erunt in memoria priora. In Apocalypſi vero Ioannis legitur, quod ciuitas non eget ſole, neque luna, vt luceant in ea, nam claritas Dei illuminat eam, & lucerna eius eſt agnus. Item Eſaias: Non erit tibi amplius ſol ad lucendum (Eſaiæ 60) per diem, nec ſplendor lunæ illuminabit te, ſed erit tibi dominus in lucem ſempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Idem autem alibi dicit, quod erit (Eſaiæ 30) lux lunæ, ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum, in die qua alligauerit dominus vulnus populi ſui, & percuſſuram plagæ eius ſanauerit. Salubre conſilium dedit Apoſtolus: Noli plus ſapere, quam o(Roma 12)portet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem. Et alius: Altiora te ne quæſieris, & maio(Eccli. 3)ra te ne fueris ſcrutatus, quia defecerunt ſcrutantes ſcrutinio. Quid enim ſeculi præceſſit initium, & quid ſeculi finem ſequatur, velata ſunt nobis, media vero ſunt manifeſta, quod in duobus Seraphin eſt egregie deſignatum, qui duabus alis velabant domini faciem, & duabus velabant pedes ipſius, & duabus volabant. Sane vero poteſt intelligi, quod quum dicitur, ipſi peribũt, verbum non actum, ſed aptitudinẽ notat: quia quod de nihilo factum eſt, naturaliter redigi poſſet in nihilum: ſed quadam ex gratia perpetuo conſeruabuntur, quum & de angelis ſcriptum ſit, quoniam qui ei ſeruiunt non ſunt ſtabiles, quod vtique referendum eſt ad naturam. Vel intelligatur de iuſtis, qui & ſi cœli dicantur, (Phil. 3) quoniam eorum conuerſatio eſt in cœlis, omnes tamen ſecundum corpus peribunt, quod eſt animæ veſtimentum. Et propterea recte dicitur, quod omnes vt veſtimentum veteraſcent, id eſt, quantum ad corpus deficient, quia quod veteraſcit & ſeneſcit, prope interitum eſt.

Et ſicut opertorium mutabis eos & mutabuntur. Opertorium frequen(Opertorium.)ter & multipliciter mutatur in mundo: quoniam homo natus de muliere, breui viuens tempore, nunquam in eodem ſtatu permanet. Quis autem vniuerſas mu-

Mutationes duæ. mutationes mortalis hominis valeat explicare? Vnde sufficiat hic exponere duas. Tu ergo eos, id est, iustos, qui cœli vocantur, in mortis dissolutione mutabis. Et ipsi tandem in resurrectionis gloria mutabuntur. Sed & cœli materiales recte opertorio comparantur, quia cætera operiunt infra posita. Vnde cœli dicti sunt à cœlando. Cœli ergo peribunt.

Tu autē idem ipse es, & anni tui non deficient.

Deus immutabilis. Quia inuariabilis es omnino & immutabilis, nihil habens in te, nisi te, nec in te aliud est habēs ab habito, nec aliud habitum ab habente, quamuis habentis nullus sit habitus, nec alicuius habitus ipsum sit habens, cum ens idem sit in te omnino, quod esse. Nam esse non est aliud, quàm quo es, sed idem omnino. Et anni tui non deficient. Hoc superius expositum est, sed repetit illud, vt addat:

habitabūt **Filij seruorum tuorum * inhabitabunt ibi, & semen eorum in seculum dirigetur.**

Largus est dominus & benignus, gloriam suam communicans seruis suis. Ibi ergo, id est, in annis tuis habitabunt, id est, perpetuo permanebunt filij seruorum tuorum, id est, imitatores apostolorum, qui supradicti sunt serui tui: nec tantum ipse vel eorum filij, sed eorum semen, id est, omnes qui eorum fidem & opera imitantur, dirigentur in seculum seculi, hoc est, in æternitatis gloriam perducentur. Læta conclusio, quæ felicitatis æternæ gaudia repromittit.

IN PSALMVM

sextum pœnitentialē Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HVius Psalmi talis est.

Canticum graduum.

Tituli eiusdem explicatio.

Psalmus iste inter cantica graduum est vndecimus, & inter pœnitentiales Psalmos est sextus. Per senarium autem notatur perfectio, quia senarius numerus est perfectus, eo quod redditur ex suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfecit Deus cœlum & terram, & omnem ornatum eorum. Et quum in plenitudine temporis sexta venisset ętate, sexta die sub hora sexta genus redemit humanum. Idemque sex vltima verba dixit in cruce. Per vndenarium vero trangressio designatur, quia vndenarius denarium legis excedit, & ad duodenarium apostolicum nō pertingit. Vnde vndecim quoque vela capillacia siue saga cilicina erāt in tabernaculo domini, & vndecim sunt Psalmi Asaph, & hoc numero remanserunt apostoli subtracto proditore Iuda, sed ad duodenarium redierunt, substituto Matthia. His ergo datur intelligi, q̄d quantæcunque perfectionis existat aliquis, non tamen est sine omni peccato. Nam si dixerimus, quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est, quoniam in multis offendimus omnes, Salomone testante: Quis potest dicere, mundum est cor meum, & purus sum à peccato? Quia nullus in hac vita mortali adeo est perfectus, cui pœnitentia pro peccato necessaria non existat, quod bene significat in hoc loco vndenarius senario copulatus.

Gen. 1 · 1. Ioan. 1 · Prou. 20

PSALMI CENTESIMI VI gesiminoni in ordine Psalmorum, in ordine vero pœnitentialium psalmorũ sexti explicatio.

E profũdis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam.

Psalmus iste octo continet versus, monens & docẽs nos ita debere percurrere septem huius seculi dies, vt ad diem resurrectionis octauum mereamur feliciter peruenire, in quo Deus ab omni corruptione circũcidet electos, & tũc ex toto redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Ostendit autem pœnitens in hoc Psalmo, vnde clamauerit, q̃niam de profundis, non vno tãtum, sed multis. Ad quem? quoniam ad te domine, q solus præuales liberare. Quid? hoc videlicet: Exaudi oratiõem meam. Quo affectu? Certe humili & deuoto. Vñ: Fiant aures tuæ intendentes in orationem serui tui. Quanta necessitate? Magna quidem & multa. Qm̃ si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Qua fiducia? Plena pariter & secura. Quoniam apud te propitiatio est, & propter legem tuã sustinui te domine. Quo modo? sperando & sustinendo. Vnde: Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in dominum. Quandiu? A custodia matutina vsque ad noctem, speret Israel in domino, in prosperis videlicet & aduersis. Qua de causa? quia deus & volens & valẽs liberare tu es. Nam apud dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. Quo denique fine? Vtique grato & salutari. Quia ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Ergo, De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi oratiõem meam. Est profundum diuinæ sapientiæ, de quo dicitur: Domine nimis profundæ sunt cogitationes tuę. Profundũ sacræ scripturæ, de quo legitur: Reuelat profunda de tenebris. Et profundũ humanæ conscientię, de quo scribitur: Profundum est cor hominis & inscrutabile. Itemq; profundum damnabilis culpæ. Vnde: Impius quum venerit in profundum peccatorũ, contemnit. Profundum secularis miseriæ. Vnde: Infixus sum in limo profundi. Et profundum infernalis gehennę. Vnde: Pete tibi signum à domino Deo tuo in profundum inferni. De omnibus his profundis aliqui clamant, & exaudiri merentur, vltimo dun taxat excepto, de quo clamans nullatenus exauditur, quoniam in inferno nulla est redemptio. Vnde quum diues ille, qui sepultus fuerat in inferno, clamasset: Pater Abraham miserere mei, & cætera. De primo profundo Apostolus admirando clamabat: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis cognouit sensum domini, aut quis cõsiliarius eius fuit? Ipse quoque raptus est vsque ad tertium cœlum, vbi audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. De secũdo profundo clamabat orãdo Dauid: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Et dominus reuelauit auriculam eius, quia super senes intellexit. De tertio profundo Daniel orando clamabat ad dominum, suis socijs indicando regni negocium, vt quærerent misericordiam à facie Dei cœli, super sacramento regis, ne ipsi perirent cum cæteris sapientibus Babylonis. Et quidem meruit exaudiri, quia tunc ei nocte per visionem mysterium reuelatum est. De quarto profundo publicanus ingemiscendo clamabat: Deus propitius esto mihi peccatori, & ipse in domum suam iustificatus descendit. De quinto profundo Petrus naufragando clamabat: Domine, saluum me fac, & continuo extendens Iesus manũ apprehendit eum dicens: Modicę fidei, quare dubitasti? Cæterũ sub his profundis quidam iacent ita submersi, vt omnino non clament, de quibus dicitur: Deuenerunt in profundum tanquam lapis. Talis erat is, qui dicebat: Maior est iniquitas mea, quam vt veniã merear. Nimis enim sunt in profundo submersi, qui cum peccatis sint obruti, & iniquitatibus pressi, nec ipsi

Margin notes: Profundũ multiplex; Iob 3; Hiere. 17; Prouer. 18; Esaiæ 7; Lucæ. 16; Rom. 11; Psal. 118; Dan. 2; Lucæ. 18; Matt. 14; Exod. 15; Gen. 4

ipsi clamant,nec alios volunt audire clamantes,quin etiam clamare monētes irrident. Sciens autē hic pœnitens, quod dominus ex Basan cōuertit et mittit cristallum suam sicut buccellas, clamat ad eum,qui Ionam in ventre ceti clamantem audiuit. Clamat vtiq; nō tam voce, quam corde, fortiter & instater,eius exemplo,qui suo forti clamore et instanti illuminari promeruit,quem cum turbæ increparent vndique,vt taceret,ipse magis ac magis clamabat,Iesu fili Dauid,miserere mei,suoque clamore fecit stare Iesum,& sic clamans optinuit q̄d volebat: qa de profundis clamabat,id est,de intimis visceribus & occultis medullis,de quibus clamor egrediens vsque ad cœlum,ad Dei aures ascendit. Clamat autem hic pœnitens non de vno tantum profundo,sed de multis profundis,videlicet,de profundo peruersitatis,& de profundo aduersitatis,siue de profundo culpæ,& de profundo miserię,in quibus se sentit iacere submersum,quum non dicat,clamo,tanquam incipiat nūc clamare,sed dicit,clamaui,tanquam à lōgo tempore iam clamauerit: quoniam oportet semper orare, & non deficere. Clamaui inquam ad te domine, qui cū sis omnipotens,potens es liberare.Fiducialiter ergo clamaui,hoc scilicet,Domine exaudi oratiōem meam,quia licet ego indignus sum exaudiri,propter nimias offensas, & innumeras negligentias meas,tu tamen dignus es exaudire,propter tuam pietatem immensam & misericordiam infinitam. Quapropter

Psal.147
Ion.2
Lucæ.18
Profunda multiplicia.

Fiant aures tuæ intendentes in orationem serui tui.

in vocem deprecationis meæ

Est auris numinis, auris hominis, & auris dæmonis. Quælibet autem multipliciter accipitur in scripturis. Nam auris numinis ipsa est,quam Deus aperit ad clementiam, & hæc est, auris misericordiæ,de qua dicitur: Inclina domine aurem tuam, & exaudi me. Vnde: Audiuit dominus & misertus est mei.Et auris quam aperit ad vindictam, & hæc est auris iustitiæ, de qua legitur: Auris cœli dijudicat omnia.Vnde:Audiuit dominus & spreuit,& ad nihilum redegit nimis Israel.Auris hominis alia corporalis, de qua dicitur: Nec oculus vidit, nec auris audiuit,nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se,& cæte. Alia spiritualis, de qua dicitur: Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi. Et hæc est duplex, videlicet, auris intelligentiæ,de qua dicitur: Qui habet aures audiendi,audiat, quid spiritus dicat Ecclesijs.Et auris obedientię,de qua legitur:Populus quem nō cognoui,seruiuit mihi,in auditu auris obediuit mihi. Auris quoque dæmonis duplex est, vna,quam obturat ad bonum.Vnde:Furor ille secundum similitudinem serpentis,sicut aspidis surdæ,& obturantis aures suas. Et alia quam inclinat ad malū. Vnde: Sonitus terroris semper in auribus eius,& quum pax fuerit, ille semper insidias suspicatur. Cæterum auris Dei, licet sit vna,quia tamen multos habet effectus,pœnitens hic pluraliter dicit: Fiant aures tuæ, id est, auditus misericordiæ tuæ, vnus ad remittendum culpam, & alius ad dimittendum pœnam, fiant inquam intendentes in orationem serui tui,hoc est,intendat misericordia tua mihi,vt & culpam dimittas & pœnam,quia seruus tuus sum,& filius ancillæ tuę.Seruus conditione,redemptione,& professione.Vt autem sim seruus tuus veneratione,deuotione,dilectione, libera me à seruitute peccati,de qua legitur: Quum serui essetis peccati,liberi fuistis iustitiæ. Nam à quo quis vincitur, & eius seruus efficitur. De talibus scriptum est:Serue nequam,om̄e debitum dimisi tibi, quia rogasti me,nonne oportuit & te misereri conserui tui,sicut & ego misertus sum tui?Vnde:Seruo pessimo latus sanguinit te.Cibaria & virga,& onus asino, panis & disciplina,& onus seruo.Ecclesiastes. Fac me seruum iustitiæ,vt sim ex illis, de quibus legitur, Seruus meus es tu, in te gloriabor. Et, In seruis suis consolabitur Deus.Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Spero autem, quod velis & digneris hoc facere, quia quum sis dominus omnium, factus es pro me seruus,sicut de te Paulus Apostolus ait,Quum in forma Dei esset,non rapinam

Auris multiplex
Seruus
Matt.18
Eccli.43

pinam arbitratus est, esse se æqualẽ Deo, sed exinaniuit se formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Et Deus pater per Esaiam: Ecce seruus meus, suscipiam eum. Est ergo seruitus bona, id est, humilitatis. De qua dominus ait: Qui maior est inter vos, erit omnium seruus. Et seruitus mala, id est, iniquitatis, de qua Veritas dicit: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Et seruitus indifferẽs, id est, necessitatis, de qua dicit Apostol. Seruus vocatus es, non sit tibi curæ, sed si potes liber fieri, magis vtere. Itemq; alibi: Serui subditi estote in omni timore dominis, nõ tantum bonis & modestis, sed & discolis. Ergo fient aures tuæ intendentes in orationem serui tui.

Seruitus triplex.

1. Petri 2

Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit?

Obseruatio duplex

Duplex est obseruatio, vna quidem ad considerandum & explorandum, alia vero ad obediendum & obsequendum. De illa legitur: Obseruasti omnes semitas meas, & vestigia pedũ meorum considerasti, & cætera. Et Pharisæi obseruabant dominum, vt caperent eum in sermone. De ista dicitur: Deum time, & mandata eius obserua, hoc est omnis homo. Et: Si vis intrare ad vitam, obserua mandata. Si ergo tu domine obseruaueris, id est, ad pœnam æternam seruaueris iniquitates cuiuslibet, domine quis sustinebit te iudicem? Non ait, ego non sustinebo, sed quis sustinebit? Quasi diceret: Pene nullus: quia prope omnis cõscientia suis cogitationibus accusatur. Vnde, Si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? quanto minus ego potero sustinere, qui sum repletus iniquitatibus? Quoniã iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. De his ergo profundis clamaui, postulans exaudiri, vt iniquitates meas tu domine non obserues. Et quidem exaudiri confido.

Matt. 12

Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te domine.

Idem est propitiator & propitiato, medicus & medicina, sacerdos & sacrificium, videlicet, vnigenitus Dei filius Iesus Christus, verbum in principio apud Deum, De quo Ioannes Apostolus ait: Ad uocatum habemus apud Deum patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Ergo apud te pater omnipotens est propitiatio nostra, viuens semper ad interpellandum pro nobis. Nec dubito qn obtineat, q̃d implorat, quoniã, vt inquit Apostolus, pro sua reuerentia exauditur, quemadmodum ipse dicit ad patrem: Ego autem sciebam, quia semper me audis. Nam idem postulat & exaudit, postulat quidem, vt homo, & exaudit, vt Deus: quia verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Potest ergo sic notari Trinitas personarum, vt fideliter & recte dicatur, apud te pater propitiatio est filius. Et propter legem tuam, videlicet spiritum sanctum, qui est lex salutaris, scripta, non in tabulis lapideis, sed in cordibus hominum: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctum, qui datus est nobis. Propter hãc, inquã, legem, quæ est charitas tua, benignitas tua, vnctio tua, docens de omnibus, sustinui, hoc est, expectaui te domine, vt per eundem spiritum tuum mihi peccata dimittas, & sic, qui paulo ante dicebam, quod si obseruares iniquitates, sustinere non possem, iam dicam, quod propter legem tuam sustinui te domine. Hic sane spiritus est lex gratiæ, quæ quinquagesimo die in sono & igne apostolis est data de cœlo, sicut olim lex literæ quinquagesimo die fuit data Iudæis in fulgure ac tonitruo de monte Sina. Multiplex autem lex legitur in scripturis. Lex gratiæ, lex iustitiæ, lex clementiæ, lex naturæ, lex scripturæ, & lex culpæ. De prima: Lex domini immaculata, irreprehensibilis, conuertẽs animas. Nã lex per Moysen datã est, gratia & veritas per Iesum Christũ facta est. De secũda: Propter hoc legem statuit delinquentibus in via. Et: Israel in legẽ iustitię nõ peruenit. De tertia: Lex clemetię in ore eius. De

Propitiator & propitiatio

Ioan. 1

1. Ioan. 2

Ioan. 11

Lex Dei quid.

Acto. 2

Exo. 19

Lex multiplex.

Ioan. 1

Roma. 9

De quarta: Cũ gentes ea, quæ legis sunt, naturaliter faciunt, ipsi sibi sunt lex. De quinta: Lex subintrauit, vt abundaret delictum. De sexta: Sentio aliam legem in membris meis, repugnãtem legi mentis meæ, & captiuantem me in legem peccati. Ergo propter legem clementiæ tuæ, tuam semper propitiationem expectans sum. Alioqui pro multitudine, magnitudine, ac turpitudine iniquitatum mearum penitus desperassem. Sed nullus omnino desperet, quia apud te propitiatio, id est, propitiator existit, qui quidem distinctus est à te in persona, sed idem tecum est in essentia, cõsubstantialis & coomnipotens, coæqualis & coæternus, cũ spiritu paracleto qui ab vtroq; procedit. Et ideo

Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in domino.

Quem propitiationem prædixerat, modo verbum appellat: quia vt propitiatio nobis fieret, verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ioan.1 Vnus hic erat ex illis, qui cum nimio desiderio redemptoris expectabant aduentum, dicentes: Veni domine, & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israel. Domine Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus. Vtinam disrumperes cœlos, & descenderes. Excita potentiam tuam, & veni, vt saluos nos facias. Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Memento nostri domine in beneplacito populi tui, & visita nos in salutari tuo. Emitte agnum domine, dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion. Hus ille desiderio æstuabat, qui dicebat in Cant.1 Canticis: Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt vbera tua vino, flagrãtia vnguentis optimis.

Lucæ 2 Hinc ille Simeon senex, iustus & timoratus, expectans redemptionem Israel, quum responsum accepisset à spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi videret Christum domini, in spiritu venit in templum, & recipiens eum in vlnas suas, benedixit & dixit: Nunc dimittis seruum tuum domine secundum verbum tuum in pace, &c. Hinc ipse dicebat apostolis: Multi prophetæ & reges voluerũt videre, quæ videtis, & non viderunt, &c. Lucæ 10 Sustinuit anima mea in verbum tuum, illud, videlicet, quod per prophetam dixisti: Nolo mortem peccatoris, sed vt cõuertatur, & viuat. Ezec.33 Et quod verbum tuum inquit in Euangelio: Non veni vocare iustos, sed peccatores. Matth.9 Et: Venit filius hominis quærere & saluare quod perierat. Et ideo sperauit anima mea in domino, in ipso verbo, de quo scriptũ est per prophetam, quod dominus est nomen ei. Sperauit, inquam, nõ in se, non in homine, non in mundo, sed tantum in domino, qui solus saluare potest, nec derelinquit sperantes in se. Quare

A custodia matutina vsque ad noctem speret Israel in domino.

Est mane temporis, mane seculi, mane hominis, mane diei, mane salutis, mane peccatoris, mane gloriæ, mane prosperitatis, & mane culpæ. Mane multiplex.

I. Mane temporis est creatiõis initium, de quo dicitur ad Luciferum: Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Esaiæ 14

II. Mane seculi prima ætas, de qua legitur: Exijt primo mane conducere operarios in vineam suam. Matth.20

III. Mane hominis pueritia, de qua veritas ait: Vigilate, quia nescitis quando dominus veniet, sero an media nocte, an galli cantu, an mane. Matth.25 Mar.13

IIII. Mane diei, diluculum, de quo legitur Valde mane vna sabbatorum. Mar.vlt.

V. Mane salutis, incarnatio redemptoris, de qua dicitur: Vespere scietis, quia veniet dominus, & mane videbitis gloriam eius. Exo.16

VI. Mane peccatoris, infusio gratiæ, de qua Propheta: In tribulatione sua mane consurgent ad me. Osee.6

VII. Mane gloriæ, resurrectio, de qua dicit Psalmista: Mane astabo tibi & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Psal.5

VIII. Mane prosperitatis, arrisio temporalis, de qua dicitur: Væ terræ, cuius principes mane comedunt. Eccli.10

Mane

Mane culpæ, praua sugestio, de qua
Iod.3 dicitur: Quasi mane expansus super mõ
tes. Ergo à custodia matutina vsque ad
noctem, id est, ab infusione gratiæ vsq;
ad finem vitæ, de qua legitur: Venit nox
quando nemo potest operari, Vel ab ho
ra incarnationis vsquam ad tempus iu-
Matt.25 dicij, de quo dicit: Media nocte clamor
factus est, Siue à statu prosperitatis vsq;
ad aduersitatis articulum, de quo legi-
tur: Per diem sol non vret te, neque lu-
na per noctem, Speret Israel, id est, vir fi-
delis, in domino. Potest etiam sic intelli
gi: A custodia matutina vsque ad noctẽ,
id est, à iusto vsque ad peccatorem, om-
nes omnino sperẽt in domino. Ex quo
enim infunditur homini gratia, perseue
Mat.10.24 rare debet in bono, vt merito speret de
Deo vsque ad finem vitæ: quoniam qui
perseuerauerit vsque in finem, hic saluus
erit. Vnde in lege caput & cauda hostiæ
debebant offerri. A tempore incarnatio
nis Christi data est certa spes populo
Christiano, vt de resurrectionis glorifi-
catione confidat, præsertim ex quo do-
minus à morte resurrexit. Sed à mane
vsque ad noctem, id est, in prosperis &
aduersis homo fidelis sperare debet in
domino, vt in illo confidens, nec prospe
ris eleuetur, nec deijciatur aduersis. Est-
que semper ab ipso mane custodia siue
vigilia necessaria, ne per serpentes astuti
Psal.125 am pia intentio corrumpatur. Propter
quod alibi dicitur: Non confundetur,
Inimici & porta qd. cum loquetur inimicis suis in porta. Ini
mici nanque sunt dæmones, qui homi-
ni aduersantur, porta est prauæ sugge-
stionis initium, per quod dæmones in-
gredi moliuntur in mentem. Ille igitur
non confunditur, qui contradicendo &
reclamãdo suis loquit inimicis in porta,
vt statim in ipso prauæ suggestionis ini
tio dæmones abijciat & propellat, & ne
fiant inimici eius in capite, paruulos alli
dat ad petram. Non est itaque contem-
nenda vigilia vel custodia matutina, di-
Psal.100 cente Psalm. In matutino interficiebã
omnes peccatores terræ. Nam & in vigi
Exo.14 lia matutina respexit dominus super ca
stra Aegyptiorum, & submersit illa in
mare rubrum. Quare à custodia matuti
na vsque ad noctem, speret Israel in do-
mino, & merito potest sperare.

**Quia apud dominum miseri-
cordia, & copiosa apud eum re-
demptio.**

Eundem dicit misericordiam, quem
propitiationem prædixerat, id est, Chri
stum, iuxta quod alibi dicitur: Misit De Psal.56
us misericordiam suam & veritatem su-
am. Ipse quoque redemptor alibi appel
latur redẽptio. Vnde Paulus: Factus est
nobis sapientia & redemptio. Et Psal- 1.Cor.1
mista: Redemptionem misit dominus Psal.110
populo suo. Ipsum ergo dicit misericor
diam, vt ostendat, vnde maxime miseri
cors propitiator existat, quia videlicet
apud eum est copiosa redemptio, id est,
aspersio sanguinis eiusdem, quinq; par
tibus abundanter effusi, ad plenam re-
demptionem sufficiens vniuersis. Quo
niam cum ipse sit verus Deus, & ob hoc
omnes gentes reputentur quasi nihilũ
coram eo, vnus pro vniuersis suffecit, i-
mo superabundauit omnino. Et ideo nõ
dicit, quod necessaria, sed quod copiosa
sit apud ipsum redemptio. Redempti e-
nim sumus non corruptibilibus auro 1.Pet.1
& argento, sed precioso sanguine agni
immaculati, iuxta quod alibi dicitur: Re Apoc.5
demisti nos domine in sanguine tuo.
Nam redemptio proprie dicitur libera- Redẽptio quid.
tio, quæ fit dato precio. Homo nanque
seipsum vẽdere potuit in seruitutem di
aboli, sed redimere nõ potuit seipsum Homo nõ nisi p mise ricordiã Dei redi mi potuit
à seruitute diaboli. Vñ ad redemptionẽ
ipsius necessaria fuit misericordia dñi
copiosa. Sane homo peccãdo seruũ sub
traxit & abstulit Deo, quem tradidit &
subiecit diabolo. Pax igitur inter eos ra
tionabiliter fieri non poterat, nisi dam-
num quod intulerat restauraret. Homo
vero nihil habebat, quod Deo digne re
compensaret pro damno: quia si qd de
irrationabili redderet creatura p ratio-
nabili substãtia minus esset. Sed hoiem
non potuerat digne restituere, quia iu-
stum & innocentem abstulerat, & nemi
nem nisi peccatorem inueniebat. Vidẽs
itaque Deus hominem sua virtute non
posse iugum damnationis euadere, præ
uenit eum per solam misericordiã, vt de
inde liberaret etiã per iustitiam. Vt ergo
Deus placari posset ab homine, dedit

Deus homini gratis, quod homo ex debito redderet Deo. Dedit igitur hominem homini, quem restitueret homo pro homine, qui, vt recompensatio digna fieret, priori non solum esset æqualis, sed etiam maior. Et quidem oportebat eum esse maiorem, vt vnus pro vniuersis sufficiens haberetur. Quocirca verbum caro factum est, vt daretur hominibus Deus homo, sicut prædixerat Esaias: Puer natus est nobis & filius datus est nobis, vt in carne mundissima, quæ prorsus esset immunis à culpa, sustinendo pœnam indebitam, precium redemptionis humanę Deo patri persolueret, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Suscepit igitur in se pœnā pro omnibus, vt daret per se gloriā vniuersis, Esaia testante, qui ait: Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, &c. Vel potius apud dominum filium misericordia est, qui nostras dignatus est miserias experiri, iuxta quod dicit Apostolus: Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absq; peccato. In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tentantur auxiliari. Recte itaque subditur:

Ioan.1 Esa.9 Phil.2 Esa.53 Heb.4

Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

Seruus quidem regem offenderat, ppter quod traditus erat tyranno, qui eum in carcerem detinens grauiter affligebat. Cūque per se liberari non posset, pius adsuit mediator, qui soluens pœnā pro culpa, satisfecit regi pro seruo. Et sic cessante causa, cessauit effectus. Vnde liberatus est seruus à debito culpæ, à iugo tyranni, & ab ergastulo carceris. Seruus homo, rex Deus, mediator Christus, offensa inobedientia, tyrannus diabolus, & carcer infernus. Christus autem pro culpa hominis pœnam mortis Deo patri persoluit, & sic dato precio redemptus est homo à peccato, diabolo, & inferno. Hic est ergo qui redemit Israel ex omnibus iniqtatibus eius. Israel interpretatur vir videns Deum. Vnde hic non carnalis, sed spiritualis Israel debet intelligi, quia spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Illos itaq; Christus sua passione redemit ab omni culpa, & tandem redimet illos ab omni pœna, cum absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius nec luctus &c. Grata conclusio, qa de tristi principio lætus finis procedit.

Seru', rex, mediator, offensa, tyrannus, carcer. Israel qd. Ioan.6 Apo.21

IN PSALMVM

sextum pœnitentialē Elucidatio.

TITVLVS AVTEM HVius Psalmi talis est.

Psalmus Dauid, quando psequebaī eū filius suus Absalon.

Tituli eiusdem explicatio.

Historia, quam titulus tangit, ex secundo libro Regum est nota: de qua tamen Psalmus non agit, sed de significatione tantum ipsius: quia sicut Absalō persequebatur Dauid patrem suum, sic illicitus motus perturbat & persequitur animū, de quo nascitur & procedit. Propter quod pœnitens ait: Persequutus est inimicus animam meam, humiliauit in terra vitam meam. Ita ergo reprobus filius persequitur patrem, & proles iniqua parentem, sicut econtrario bonus affectus reficit spiritum, & pia cogitatio mētem. Habet autem hic Psalmus * tredecim versus, designans, quod ab hac persequutione oportet animum liberari per obseruationem decalogi, & fidem indiuiduæ trinitatis. Vel per septem spiritus sancti dona, & sex opera pietatis.

2.Reg.15 * quatuordecim.

Psalmus

PSALMI CENTESIMI quadragesimi secūdi in ordine psalmorū, in ordine pœnitentialium psalmorū vltimi explicatio

Omine exaudi orationē meam, auribus percipe obsecrationem meā, in veritate tua, exaudi me in tua iustitia.

Psalmus iste in quatuor partibus diuiditur, quarum prima formam & causam postulationis exponit. Sed formā postulationis in orationem & obsecrationem distinguit, quas in veritate ac iustitia postulat exaudiri. Vnde: Domine exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam, &c. Causam vero postulationis distinguens ostendit, quod non decet dominum in iudicium intrare cum seruo, nec expedit seruo in iudicium intrare cum domino. Vnde: Non intres in iudiciū cum seruo tuo, &c. Ait itaq; pœnitens: Dn̄e exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam, in veritate tua, exaudi me in tua iustitia. Exaudi orationem meam, quam profterno coram te, nō in iustificationibus meis, sed in miserationibus tuis: auribus percipe obsecrationem meam, quam effundo coram te, nō in meis auribus, sed in tua voluntate & veritate confidens, nec de meritis meis, sed de tua iustitia sperans. Et ideo in veritate tua, exaudi me in tua iusticia. Repetit idem diuersis verbis cum dicit: Exaudi orationem meam, & addit, percipe obsecrationē meam, per repetitionem huius exprimens desiderium, & dictum confirmans. Potest autem inter orationem & obsecrationem distingui, vt oratio sit quæ cum supplicatione proponitur, vt, exaudi quæsumus domine supplicum preces. Obsecratio vero quæ cum adiuratione profertur, vt: Per crucem & passionem tuam libera nos domine. Auribus ergo, id est, auditu benignitatis & pietatis, quæ cum sit vna, diuersos habet effectus, quia & pœnam dimittit & culpam, percipe obsecrationem meam, non in mea veritate, sed tua, similiter in tua iustitia, non in mea. Est enim veritas essentiæ. Vnde: Deus verax est, omnis homo mendax. Et: Ipse est verus Deus, & vita æterna. Doctrinę. Vnde: Scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces. Scripturæ. Vn̄: Expressum est in scriptura veritatis. Censurę. Vnde: Iudicabit orbem terræ in iustitia, & populos in veritate sua. Promissi. Vn̄e: Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Mandati. Vnde: Omnia mādata tua veritas. Testimonij. Vnde: Ad hoc veni in mundum, vt testimoniū perhibeā ꝟitati. Sacramēti. Vnde: Caro mea ꝟe est cibus, & sanguis meus vere est potus. Cordis. Vnde: In spiritu & veritate oportet adorare. Oris. Vnde: Loquimini veritatem vnusquisque cū proximo suo. Opis. Vnde: Inueni de filijs tuis ambulātes in veritate. His omnibus modis Christus est verax. Vnde ipse antonomastice dicit ꝟitas. Ego sum, inquit, via, veritas, & vita. Ergo exaudi me in veritate tua, vt verax appareas, qa promisisti: Quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor. Et exaudi me in tua iustitia, vt iustus appareas, quia tu decreuisti: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Sit itaque veritas secūdum promissum, & iustitia secundum decretum, vt inueniaris iustus & verax. Certe iustitia est, vt sicut peruersis irasceris, ita miserearis conuersis. Vel quia secundum sententiam euangelicam, veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate, Tu domine pater exaudi me in veritate tua, id est, in filio tuo, in quo & per quem omnia operaris. In ipso ergo, quem apud te propitiatorem & mediatorem habemus, exaudi me in tua iustita, diuina videlicet non humana. Nam secundum humanam iustitiam, cum reus confitetur peccatum, conuictus à iudice condēnatur, secūdum diuinam absolutus à domino non damnatur, iuxta quod legitur:

Margin notes: In demisericordia et iustitia nō in sua iustitia cōfidit pœnitens. — Differunt oratio & obsecratio. — Veritas vt sit multiplex. — Mat. 20 — Psal. 95 — Ioan. 1 — Psal. 118 — Ioan. 18 — Ioan. 4 — Ioan. 14 — Ezec. 33 — Iustitiæ diuinæ & humanæ differentia.

tur: Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Et: Dixi, confitebor, & tu remisisti impietatem cordis mei. Homo quippe iudicat secundum quod peruersus mala commisit, Deus autem secundum quod conuersus mala dimisit. Sic ergo in veritate tua exaudi me in tua Iustitia.

Et ne intres in iudicium cum seruo tuo domine, quia nō iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

Iudicium multiplex. Psal. 14. Est iudicium autoritatis, quo iudicat tota Trinitas, iuxta quod legitur: Iudica domine nocentes me. Ipse iudicabit pauperes huius populi. Et: Ego in spiritu meo iudico. Et iudicium manifestationis. Vnde: Pater non iudicat quenq̄, sed omne iudicium dedit filio: quia solus filius in iudicio apparebit, & secundum appropriationem magis ad sapientiam, quam ad potentiam vel benignitatem videtur iudicium pertinere. Iudiciū discretionis. Ioan. 9. Vnde: Ego in iudicium veni in hūc mundum. Et, Iudica me Deus, & discerne causam meam. Discussionis: Vnde: Si æquitas iudicij quæritur, nemo pro me audet dicere testimonium. Et ideo Psalmis. clamabat: Ne intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Correctionis. 1. Cor. 11. Vnde: Tempus est, vt iudicium incipiat à domo Dei. Cum iudicamur à domino, corripimur. Excæcationis. Ioan. 3. Vnde: Qui nō credit, iam iudicatus est. Saluationis. Vnde: Non damnabit eum, cum iudicabitur illi. Damnationis. Heb. 13. Vnde: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Comparationis. Lucæ 11. Vnde: Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam, quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Præsumptionis. Rom. 14. Vnde: Tu qs es, qui iudicas alienum seruum? Suspicionis. Vnde: Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, &c̄. Non ergo discutias in iudicio merita mea, quia si secundum exigentiam meritorum meorum me volueris iudicare, absque dubio iustificari non potero, cum sint merita mea mala, non gratia digna, sed pœna, non indulgentia, sed vindicta. Si enim iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Nullus omnino. Ergo ne intres in iudicium cum seruo tuo domine, mecum videlicet, qui vtique sum seruus tuus: quia non decet dominum iudicium intrare cum seruo, præsertim immensum cum infimo, de quo præter iudicium potest omnino suum beneplacitum adimplere. Nec expedit seruo, vt tu, qui es dominus omnium, in iudicium intres cum ipso: quia in conspectu tuo, id est, coram te, qui conspicis vniuersa (quoniam oculis tuis omnia nuda sunt & aperta) non iustificabitur omnis viuens in hac carne mortali. Nullus est enim in hac vita præsenti, qui non sit astrictus vinculis peccatorum. Vnde: Si dixerimus quia peccatum nō habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Ioan. 1. Nam in multis offendimus omnes, Salomone testante: Quis potest dicere mū dum est cor meum, & purus sum à peccato? Pro. 20. Nec infans vnius diei, sine peccato est super terram. Ille autem in iudicium intrat cum domino, qui iustitiam suam statuens, iustitiæ diuinæ non est subiectus, de q̄ Propheta: Quid vultis mecum in iudicio contendere, omnes dereliquistis me, dicit dominus. Hie. 2. Ego ergo nolo tecum contendere in iudicio, quia meam iustitiam nō constituo, sed iniustitiam meam damno, sciens, q̄d in conspectu tuo non iustificabitur oīs viuens. Meticulosum est igitur omni viuenti corā te causam agere criminalem, Meticulosum corā Deo causam agere. quia cū sis potentissimus, manus tuas nemo potest effugere, cū sis sapiētissimus oculos tuos nihil potest latere, cū sis iustissimus, animum tuum nemo potest corrumpere, corā quo accusatrix est conscientia, rea mens, aduocatrix ratio, testis memoria: & tu iudex, qui es iustus, potens, & sapiens, imo iustitia, potentia, & sapientia, reddens vnicuique secundum opera sua. Sed dicet aliquis: Nonne in hac vita mortali sunt aliqui iusti, q etsi non oīno à pc̄tis venialibus liberi, sunt tñ à criminalibus liberati? Nūqd tales iusto possent iudicio condēnari? qm̄ verū est, q̄d in cōspectu dei nō iustificabit oīs vi-

viuens. Posset forsitan respõderi, quod sicut est bona mors, ita & mala vita. De ista dicitur: Fortis est, vt mors, dilectio, & dura, sicut infernus, æmulatio. Aquæ multæ non possunt extinguere charitatem. Et: Mortui estis, & vita vestra abscõdita est cum Christo in Deo. De illa legitur: Vidua, quæ in delicijs viuit, viuens mortua est. Et filius prodigus, qui abijt in regionem longinquam, dissipauit omnem substantiam suam viuendo luxuriose. Qui ergo viuunt sibi, non Christo, carni, non spiritui, mundo, non Deo, hi profecto in conspectu Dei iustificari non possunt, nisi prius moriantur sibi, vt viuant Christo, moriantur carni, vt viuant spiritui, moriantur mundo, vt viuant Deo. Taliter iste pœnitens nouerat se vixisse. Quocirca petebat, vt dominus in iudicium non intraret cum ipso, quia in conspectu eius non iustificabitur omnis homo talis, & taliter viuens. Porro cum nemo iustificetur nisi ex dono gratiæ, patet, quod nullus iustificatur ex merito vitæ. Nam infusio gratiæ proprie iustificatio appellatur, quam Deus nulli concederet, si eum secundum meritorum exigentiam iudicaret. Vel de iudicio comparationis potest intelligi, vt sit sensus: In conspectu tuo, id est, in comparatione tui, non iustificabitur, hoc est, non apparebit iustus omnis viuens, siue angelus, siue homo. Vnde non additur aliquis specialis terminus substãtiuus, vt intelligatur de omni viuente, quoniam in conspectu eius nec astra sunt munda. Vnde beatus Iob ait: Vere scio quia non iustificabitur homo comparatus Deo. Et: Si innocentem me ostendero, prauum me comprobabit. Nam omnis munditia creaturæ immunda est, comparata munditiæ creatoris. Propter quod ab eodem sancto Iob dicitur: Si lotus fuero quasi aquis niuium, & fulserint velut mundissimę manus meæ, tamen sordibus me intinges & abominabunt me vestimenta mea. Sicut enim stella comparata soli non lucet, & argentum comparatum auro vilescit, sic, imo incomparabiliter magis, in conspectu Dei non iustificabitur omnis viuens. Ergo exaudi orationẽ meã, vt liberes me à psequẽtibus me.

Cant. 8
Col. 3
1. Tim. 5
Luce 15
Iudicium cõparationis.
Iob 15
Iob 9

Quia persecutus est inimicus animam meam, humiliauit in terra vitam meam.

Quantum ad literam, videtur innuere se dimicasse cum hoste, sed ab eo fuisse cõuersum in fugam. Quia persecutus est, inquit, inimicus animam meam: prostratum in terra, quia humiliauit in terra, vitam meam: cõclusum in carcere, quia collocauit me in obscuro, non vtique amplo & claro, sed tenebroso & arcto, sicut tumulus mortuorum. Vnde subiungit, Sicut mortuos seculi. Et ideo præ angustia carceris anxiatus est in me spiritus meus, & præ ipsius obscuritate in me turbatum est cor meum, præsertim ex recordatione felicitatis antiquæ: quia memor fui dierum antiquorum, quibus florere solebam. Vnde: Meditatus sum in omnibus operibus tuis, quibus me recolo prosperatũ. Et etiam meditabor in factis manuum tuarum, quibus me desidero prosperãdum. Et merito, quia tantam patior in in carcere ipso miseriam, quod præ ariditate sitis expandi manus meas ad te: quoniam anima mea est ad te suspirans, sicut terra sine aqua, & nisi protinus liberaueris, in breui animam exhalabo, ideo velociter exaudi me, quia iam quasi defecit spiritus meus. Ergo ne auertas faciem tuam à me, quia si auerteris, similis ero descendentibus in lacum, velut in pfundum submersus. Vnde liberare non differas vltra diem, sed auditam mihi fac mane misericordiam tuam, quia non in me, sed in te speraui domine. Et cum deduxeris me de carcere, notam mihi fac viam, in qua ambulem, quia nõ ad alium, sed ad te leuaui animam meam: & ne ab inimicis meis iterum comprehendar, eripe me de inimicis meis, quoniam ad te confugi, tanquam ad munimentum securum. Quare doce me facere voluntatem tuam, vt in nullo illam offendam, propter quod tuam defensionem amittam: quia tu, non alius, es Deus protector meus. Spero igitur, quod spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam, ne aberrem ab itinere recto, vt sic ad te cito pueniã. Et ppter nomẽ tuũ dñe, qđ

us,& turbatum est cor meum, quia ego huius anxietatis & turbationis sum causa,qui culpabiliter egi,vnde mihi cordis turbatio, & anxietas spiritus prouenerunt:non refundo culpam in alium, sed meipsum accuso,vt merear indulgentiam facilius obtinere.Ne vero desperationem incurram,sed consolationem inueniam,

&non habet. &non habet. meditabar.

Memor fui dierũ antiquorum, *& meditatus sum in om̃ibus operibus tuis, * & in factis manuum tuarum*meditabor.

Miseratio nũ Dei recordatio magnũ solatium afflictorum

Magna est consolatio inter tribulationum angustias, miserationum domini recordari, & ideo memor fui dierum antiquorum,quibus Deus antiquis patribus multa consolationum remedia præstitit ab antiquo. Et meditatus sum in omnibus operibus tuis, quæ ad creationem pertinent & naturam,ita vt vniuersitas extendatur non ad singula genera,sed ad genera singulorum. Et etiã meditabor in factis manuum tuarum,pertinentibus ad redemptionem & gratiam, quæ fecerunt proprie manus tuæ, ex quibus omnibus spem liberationis concipio in varijs tribulationibus constitutus.Et ideo

Expandi manus meas ad te,anima mea sicut terra sine aqua tibi.

Confidenter ergo expandi ad te domine manus meas,quia tu dignanter expandisti pro me tuas, in patibulo crucis extẽsas.Et ego manus meas in formam crucis expandi, glorians cum Apostolo in cruce tua domine Iesu Christe, quæ mihi salutis extitit causa. Expandi etiam manus meas,id est, affectus & opera dilataui, quæ prius erant quodammodo contracta,dum minus de liberatione sperabã. Manus hominis multiplex. Operationis.Vnde:Manus meę stillauerunt myrrham.Et:Labores manuũ tuarum quia manducabis,beatus es.Orationis.Vnde:Leuantes puras manus in oratione. Cumque leuaret Moyses manus

Gal.6

Manus hominis multiplex

Psal.127

1.Thim.2

in oratione,vincebat Israel. Contemplationis.Vnde: Manus hominis sub pennis eorum. Et:Stellio manibus nititur, & moratur in ædibus regum. Curationis.Vnde:Super ęgros manus imponẽt, & bene habebunt. Et:Dedit illi manum & erexit illam.Laudationis.Vnde:Omnes gentes plaudite manibus.Et: Flumina plaudent manibus in idipsum. Ideo autem manus ad cœlum in oratione expandi,quoniam anima mea est tibi sicut terra sine aqua,quæ carens humore virtutum,germen boni operis non producit, vnde desiderat imbrem,vt germinet irrigata.Ne vero prorsus arescat & sterilis fiat,

Matt.vlt.

Psal.48

Velociter exaudi me domine,defecit spiritus meus.
Ne auertas faciem tuam a me, & similis ero descendentibus in lacum.

Tertia pars,in qua exprimit illa, quæ postulat, & postulandi causas exponit. Postulat primo diuinam à se faciem nõ auerti.Vnde.Non auertas faciem tuam à me. Causamque subiungit: quoniam si auerteres, similis ero descendentibus in lacum. Secundo postulat misericordiam sibi adesse diuinam.Vnde: Auditam fac mihi mane misericordiam tuam. Et causam assignat: quia in te domine speraui. Tertio postulat viam,in qua ambulet, fieri sibi notam. Vnde, Notam mihi fac viam in qua ambulem. Redditq; protinus causam: quia leuaui ad te animam meam.Quarto postulat ab hostibus liberari. Vnde, Eripe me de inimicis meis. Et causam ostendit: quoniam ad te domine confugi. Quinto postulat edoceri diuinam facere voluntatem.Vnde: Doce me facere voluntatem tuam.Et statim exprimit causam:quia tu es Deus meus. Vere itaque domine anima mea est sicut terra sine aqua:quia defecit spiritus meus, nõ à vita naturæ, sed gratiæ, quã per pctm̃ amisi.Vel:Exaudi me dñe, quia defecit spiritus meus .i. factus sum pauper spiritu,deficiente superbia & proficiente humilitate. Quare non auertas faciẽ tuam,id est,benignitatẽ tuam à me,sed red

das humili, quod abstulisti superbo. Etenim si faciem tuam auerteris, ero similis descendentibus in lacum, id est, in profundum peccati, de quo alibi dicitur: Impius quum venerit in profundum peccatorum, contemnit: quia sine spe veniæ, licentiam sibi peccandi proponit, laxatis iniquitatum habenis. Vel, Ero similis descendentibus in lacum, id est, vnus ex reprobis descendentibus ad infernum. Est enim lacus culpæ. Vnde: Saluasti me à descendentibus in lacum. Miseriæ. Vnde: Eduxit me de lacu miseriæ & de luto fecis. Et gehennæ. Vnde: Aestimatus sum cum descendentibus in lacum. Ergo ne auertas faciem à me.

Lacus multiplex

Psal. 29
Psal. 39
Psal. 87

Auditam fac mihi mane misericordiam tuā, quia in te speraui *domine.

*non habet domine.

Mane, id est, in ortu lucis, in infusione videlicet gratiæ, fac mihi auditam misericordiam tuam, id est, fac me audire, hoc est, intelligere illam, quæ lucem veritatis & charitatis facit in anima choruscare. Vel mane resurrectionis, post finem seculi fac me audire misericordiam tuam, videlicet, verbum illud misericordia tua plenum: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, &c. Quoniam in te speraui domine, vt mihi cōferas & gratiam in præsenti, & gloriā in futuro. Vt autem ad illam recto tramite valeam peruenire,

Mane qd.

Matth. 25

Notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te leuaui animam meam.

Hoc vtique fecit Deus, quum propheticum sermonem accēdit, cui, sicut Petrus ait, debemus attendere quasi lucernæ lucēti in caliginoso loco, donec illucescat dies. Ipse nanque viam veritatis ostendit, id est, fidem catholicam, per quā ambulare bonis operibus debemus, vt perueniamus ad vitam. Qui vero per aliam viam tendit, vt Iudæus, hæreticus, vel paganus, ipse profecto non pergit ad vitam, sed vadit ad mortem. Is quoque qui est via, veritas, & vita, notam fecit semitam, notam fecit se viam, per quam accedamus ad ipsam vitam, cum deitatis lumen in humanitatis testa propósuit, vt per formam serui procedamus ad formam Dei, ad lumen piissimum, verbum quod erat in principio apud Deum. Hāc ergo viam in qua ambulem notā fac mihi. Et certe debes, quia ad te leuaui animam meam, non ad mundum curuaui, sed afferens vas ad fontem, vt impleas illud aqua saliente in vitam æternam. Nullus ergo de suo sibi præsumat ingenio, suam scientiam sufficere ratus ad cognoscendam viam, per quam tendat ad patriam: quia nō sunt in homine viæ eius, sed à domino gressus hominis diriguntur. Est autē via, quæ videtur homini recta, nouissima autem eius ducunt ad interitum. Ergo notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te domine leuaui animam meam: non enim eam cōtinui quasi sufficientem in me, sed leuaui eam velut insufficientem ad te, vt ad cognoscendum viam, in qua ambulem, à te postulem intellectum. Vnde leuaui eam ad cœlestia de terrenis. Nam om̄e datum optimum, & om̄e donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. In ipsa vero salutis via

2. Petri 1

Ioan. 4

Iaco. 1

Eripe me de inimicis meis domine, ad te confugi, doce me facere volūtatem tuam, quia Deus meus es tu.

Multi sunt inimici qui obsidēt viam, vt deuiare faciant viatores, visibiles & inuisibiles, spirituales & corporales. De his omnibus inimicis eripe me, ne impediant viam meam, quoniam ad te confugi, q es refugiū sperantiū in te dn̄e. Nemo quippe te potest effugere, vnde quilibet ad te debet confugere, qui ad te venientes foras non eijcis, sed intrare permittis. Et ne à te vltra recedam, doce me per spiritum sanctum tuum (qui est vnctio, docens de omnibus) facere voluntatem tuam, id est, implere præcepta tua. Volūtas enim Dei quæ Deus est, & beneplacitum appellatur, illa non fit, sed facit omnia, quæcunque vult fieri, in cœlo & in terra

Inimici multi ia' uis viā o's fidens.

terra, in mari & in abysso. Hæc vtiq; vna est, sed eius multa sunt signa, de quibus
psal. 134 pluraliter dicit: Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Inter quæ sunt consilium & præceptum,
Psal. 110 de quibus ait: Doce me facere volūtatē tuam, vt illud agā quod tu consulis & præcipis faciendū. Ad te confugi, quia tu es Deus meus. Ad alium quippe fugerem, si ab alio factus essem. Sed quia tu es deus meus, creator meus, ad te consugi: quare doce me facere voluntatem tuam, quia tu es magister & doctor meus.

Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam, propter nomen tuum domine viuificabis me in æquitate tua.

Quarta pars, in qua circa se beneficia diuina commendat: quia Deus erit ductor ipsius. Vnde: Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Viuificator ipsius. Vnde: Viuicabis me in æquitate tua. Liberator ipsius: quia educes de tribulatione animam meā. Et vltor ipsius: quia disperdes omnes inimicos meos. Qui ergo prius spē liberationis cōceperat, iam optinet certitudinē. Vnde secure dicit: Spiritus tuus bonus deducet me
Spiritus multiplex in viā rectā. Est spiritus diuinus, de quo
Ioan. 4 dicitur. Spiritus est deus, & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Specialiter autē tertia in trinitate persona. Vnde: Tres sunt qui testimo-
1. Ioan. 5 nium dant in cœlo, pater, filius, & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Spiri-
psal. 96 tus angelicus. Vnde: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem
Heb. 1 vrentē. Et: Omnes sunt administratorū spiritus, in ministerium missi. Spiritus humanus. Vnde: In eius manu est anima omnis viuentis. Et: Spiritus vniuersæ carnis hominis. Spiritus dæmonia-
Eph. 6 cus. Vnde: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Et spiritus animalis. Vnde dicitur: Quis
Eccli. 3 nouit, si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & spiritus iumentorum descendat deorsum. Item spiritus gratiæ.
Rom. 8 Vnde: Si spiritu facta carnis mortifica-
Gal. 5 ueritis, viuetis. Et, Spū ambulate, & desideria carnis nō perficietis. Spiritus prophetiæ. Vnde: Spiritus prophetarum e-rat eis subiectus. Spiritus sapientiæ. Vnde: Verba, quæ locutus sum vobis, spiri- Ioan. 6
tus & vita sunt. Spiritus scripturæ. Vnde: Litera occidit, spiritus autem viuifi- 2. Cor. 3
cat. Nec non spiritus potestatis. Vñ: Vbi Ezech. 1
erat impetus, idest, potestas, spiritus, illic gradiebantur, siue ad bonum salutare, siue ad malum damnabile. Et de quo Apo 2. Thes. 2
stolus: Dominus Iesus interficiet eū spiritu oris sui. Spiritus voluntatis. Vnde: 1. Cor. 6
Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Spiritus indignationis. Vnde: Non Gen. 6
permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. Et spiritus contēplationis. Vnde: Eleuauit me spiritus inter cœlum & terrā, & adduxit me in Hierusalem in visione Dei. Spiritus virtutū. Esa. 11
Vnde: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, &c. Spiritus vitio-
rū. Vnde: Vidi de ore draconis, & de ore Apoc. 16
bestiæ, & de ore pseudoprophetę tres spiritus immundos exire in modū ranarū. Et ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum. Hi sunt spiritus superbiæ, cenodoxiæ, & huiusmodi. Spūs ęgritudinum. Vnde: Ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo. Et spiritus tempestatū. Vnde: Spiri Psal. 10
tus procellarum pars calicis eorum. Porro spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Hic est, q mihi viam, p quam ambulem, facit notam, & tuam me docet facere voluntatem: quoniam ipse me in viam rectam deducet. Bonus quidem in se, qa est ipsa bonitas, & bonus in nobis, quia nos efficit bonos. O quam bonus, quàm pius, & quàm benignus, quā suauis, quàm dulcis, & quàm iucundus est spiritus tuus domine, his qui te diligunt ex corde puro, & conscientia bona & fide non ficta. Hic deducet me in viam rectā. i. in viam mandatorū tuorū, per quā recte itur ad patriam. Potest etiā spūs dei bonus intelligi, bonus angelus, q datus est ad custodiam. Ipse quidē deducet me in viā rectā. Siquidem spūs meus malus me deduxit in viā prauam, sed spūs tuus bonus deducet me in viā rectā, nō ppter meritū meū, sed ppter nomē tuū, vt rē impleas nōis tui, qd est Iesus. i. saluator. Ego qppe me occidi me p culpā, tu vero me

me iustificabis per gratiam, sed ipsa gratia non erit sine iustitia, quia viuificabis me in æquitate, non mea quidem sed tua, sicut superius est ostensum. Vel viuificabis me in æquitate tua, propter nomen tuum, vt nominatus inde gloriose lauderis, iuxta quod alibi dicitur: Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

Educes de tribulatione animam meam, & in misericordia tua disperdes inimicos meos.

Quamdiu anima in hoc mortali corpore manet inclusa, multis afflictionibus tribulatur, sed quum ab illo educitur carcere, de tribulatione huius mundi liberatur, ne grauiorem tribulationē incurrat. Propter quod alibi Psalm. dice-
Psal. 141 bat: Educ de carcere animam meā ad cōfitendum nomini tuo. Et Paulus aposto-
Rom. 7 lus: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hoc itaque fit, cum remissione indulta peccatorum, Deus animam de corpore iubet exire, quasi de carcere liberatam. Et in misericordia tua, quantum ad me qui non merui, disperdes omnes inimicos meos, vt vltra mihi nocere non possint. De spiritualibus inimicis, id est, dæmonibus, absque dubio verum est, quod om̄es disperdes, & de corporalibus quoque, omnes qui vsque ad mortem suam perseuerauerunt inimici. Notāda sunt autem, quę dicuntur in fine præcedentis versus, & in fine sequentis. Nam ibi dicitur: Viuificabis me in æquitate tua, & hic dicitur: In misericordia tua disperdes inimicos meos: quum potius videatur, quod ad iustificandum misericordia, & ad perdendum æquitas debeat pertinere, sed vtrumque pertinet ad vtrumque: quoniam omnes viæ domini misericordia sunt & veritas.
Psal. 100 Propter quod ei misericordiam & iudicium Psalmista cantabat. Quia vero quidam inimicorum meorum prædestinati sunt ad vitam æternam, & ad æternam mortem aliqui reprobati, de prædestinatis optando omnino dico, quod in misericordia tua, id est, per effectū misericordiæ tuæ disperdes omnes inimicos meos, id est, omnes eorum inimicitias, vt fiant de inimicis amici, secundum illud quod alibi dicitur: Verte impios, & non erunt. De reprobatis autem spiritu prophetandi dico: Prou. 12

Et perdes omnes qui tribulant animam meam, quoniā ego seruus tuus sum.

Omnes huiusmodi perdes in gehenna ignis æterni, qui obstinato corde tribulant animam meam, quoniam seruus tuus ego sum, id est, in pœna peccati, q̄ me seruum tuum nequiter persequuntur. Vel perdes eos, qui propterea tribulant animam meam, quoniam seruus tuus ego sum, id est, quoniam tibi seruio. Est & hoc graue peccatū, propterea persequi aliquem, quoniam seruit Deo. Exultatiua cōclusio, qua liberationem animæ suę a perditionem inimicorum suorum Deo inspirante prędicit.

Epilogus. Quoniam in humanis operibus nihil est ex om̄i parte perfectum, benigne huius operis quæso lectorem, quatenus si quid in eo dignum inuenerit, diuinæ gratię totum ascribat. Quicquid autem in ipso cognouerit minus dignū, ad humanum referat imperfectum, rogās humiliter, vt ipse pro me suppliciter intercedat apud piissimum patrem, & iustissimum iudicem, vt plenam mihi concedat indulgentiam peccatorum, per virtutem veræ ac fructiferæ pœnitētiæ, quam in hac pœnitentialium expositione Psalmorum vtcunque descripsi, ad laudem & gloriam nominis Iesu Christi, Qui cum patre & spiritu sancto viuit, & regnat Deus benedictus in secula seculorum, Amen.

Commentariorum D. Innocētij in septem Psalmos pœnitētiales

FINIS.

D. INNOCENTII Papæ tertij Encomium Charitatis.

CHARITAS VT SICVT *omne bonum opus, sic etiam eleemosynam reliquaq; pietatis opera deo grata, hominiq; fructuosa efficiat.*

Haritatis autē encomiū in fine hic subnecturus, primum eā ex sacris literis probare & commendare operępreciū existimo. Sunt autem hæ autoritates, quæ formam præferunt charitatis: Diliges dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximū tuū sicut teipsum. Itē Ioannes ait: Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & deus in eo. (1. Ioan. 4) Item Petrus: Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem cōtinuam habentes: quia charitas operit multitudinē peccatorum. (1. pet. 4) Item Paulus: Charitas patiens est, benigna est, non agit perperam. (1. Cor. 13) Item Salomō: Odiū suscitat rixas, & charitas parit dilectionem. (Prou. 10) Item August. Omnia quæcūq; facimus sine charitate, nihil nobis prosunt, fatuum & inane studium expendimus, si non habemus charitatem, qui Deus est. (August.) Item Greg. Tanto amplius rubigo peccatorum consumitur, quanto igne charitatis crematur cor peccatoris. (Gregor.)

Ex his sic procedendum est: Quis preditus Tulliana eloquētia, quis omni formatus sapientia sufficit laudes charitatis exprimere, eiusq; virtutes ad vnguem exponere? (Charitatis virtus quanta.) Hæc est charitas, quæ docet illecebras fugere, voluptates calcare, carnis concupiscentias cohibere, desideria illicita frangere, homines contemnere, postremo vniuersa blandimenta respuere. De hac spōsus in Cantico amoris ait: Pone me vt signaculū super cor tuum, quia fortis est vt mors dilectio, dura sicut infernus ęmulatio. (Cant. 8) Mors enim viuētes extinguit, infernus autem nec mortuis parcit. Dilectio igitur vt mors est fortis. Nā sicut illa sensum carnis, sic ista affectum carnalis concupiscentiæ punit. Dura est sicut infernus æmulatio, quia hos quos intus trahit desiderium æternorum, non solum blanda respuere, sed etiam aduersa, pro eo quod diligit adipiscēdo, cogit tolerare. Hęc ē charitas quæ Abel martyrem fecit, (Gen. 4) Abraham de terra sua eduxit. (Gen. 12) Hęc Ioseph in Aegypto seruauit. (Gen. 41) Hæc est flamma, quę tribus pueris in fornace flammā extinxit. (Danie. 3) Hæc est charitas omniū bonorum maxima, cui nil sapit extraneum, vel asperū, vel confusum, virtutes cęteras munimine suę perfectionis solidans. Quisquis in eius radice se inserit, nec à viriditate deficit, nec à fructibus euanescit, quia fœcūditatis opus efficaciter non amittit. De hac Isidorus ait: Nullum prēmium pēsatur, sine amore charitatis: quamuis recte credat, tamē sine charitate ad beatitudinem peruenire non potest. Quia tanta est charitatis virtus, vt etiam prophetia & martyrium sine illa nil esse credatur. Charitas omnium virtutum obtinet principatum. Vnde & vinculum dilectionis ab Apostolo dicitur, (Col. 3) quia vniuersæ virtutes eius vinculo religantur. Dilige ergo dominum vt eligas, dilige melius vt salubre degas. Dilige Deum vt eligas esse cum Deo, dilige melius, vt vnus fias cum eo. Per dilectionem ergo diligas, quod diligis, si tutius peruenire cupis, & festina vt apprehendas. Ergo per dilectionem curris, per dilectionem apprehendis. Item quo plus diligis, eo & amplius amplecteris. Ergo per dilectionem superius vide de quo tibi dilectio ipsa est. Dilectio ipsa est cursus, ipsa est peruentio, ipsa est permansio, ipsa est beatitudo. Dilige ergo Deum, elige dominum, curre, apprehende, posside, fruere. Hæc est via superexcellens, via supereminens, vias distortas dirigens, vias rectas ostendens.

Hæc est charitas, quæ tantum in Deum præualuit, (Charitas Dei quāta) quod eum de sede supernæ maiestatis ad infirmitatem nostrę humanitatis adduxit: vulnerauit impassibilē, ligauit insuperabilem, traxit incōmutabilem, ęternum fecit mortalē. Si tātum

potuit

potuit charitas in Deum, quantum homo deberet posse in seipsum? Si Deus pter hominem tãta pertulit, quid homo propter Deum tolerare recusabit? Pudeat te o homo non subijci charitati, quæ sibi subiecit autorem mundi, non pudeat subijci charitati lutum, quę sibi subiecit & figulum. Hæc non æmulatur, non
1.Cor.13 agit perperam. Ab illo in quo habitat, radicem vitiorum extirpat. Charitas omnium virtutum est origo, charitas mentem hominis illuminat, conscientiã mũdat, animam lætificat, Deum demõstrat. Animam in qua charitas habitat, superbia non inflat, inuidia non deuastat, ira non vexat, auaritia nõ excæcat, tristitia mala non dissipat, gula non inflammat, luxuria non coinquinat. Semper mũda est, semper quieta, semper casta, semp læta, semper pacifica, semper benigna, semper modesta. In aduersis secura, in prosperis non elata. Hęc crux spiritualis est, quam quilibet portare tenetur, vt tollendo hanc crucem, Christi vestigia sequatur: cuius altitudo erigitur ad Deum, latitudo extenditur vsq; ad inimicum, longitudo ad vitæ terminum, eius profunditas diuinę sapit bonitatis immensum. Hæc est charitas quę pugnanti est meritum, triumphanti præmium, quæ sic inchoatur in via, quod cõsummatur in pa-
Esaiæ 31 tria. Hæc est ignis in Sion & caminus in Hierusalem. Charitas quasi Trinitatem creatam parit: in qua Trinitate quasi pater est dilectio Dei, à quo procedit dilectio, qua se homo diligit, tanquam proles à parente: ab vtroq; vero dilectio proximi procedit, quasi spiritus sanctus ab vtroq;. Istæ dilectiones sunt in vna substantia charitatis, sed diuersæ in propria persona.

Caue ergo o homo, si dilectionem sectari velis, ne vmbra dilectionis fallaris. Dilectio vt sit.
Est enim dilectio fortunæ, quę cum prosperitate aduenit, & in aduersitate recedit. Hac Deũ diligit homo carnalis, qui Deum laudat solum, cum benefecerit ei. Est dilectio naturæ, qua naturam suam Deumq; sensualiter diligit. Est dilectio gratiæ, quæ sola habet quod Deum diligit, vt in præmiũ habeatur. Prima est deficiens, secunda faciens, tertia deficiens. Prima est charitatis, secunda sensualitatis, tertia rationis. Prima falsitatis, secunda humilis peccatoris, tertia iustificati hominis. O homo considera quàm dulcis est amor Dei, quã impurus sit amor huius seculi. Amor Dei mater est omnium virtutũ: amor seculi mater est omnium vitiorũ. Apud istum amorẽ imperfecta sunt omnia, apud illum perfecta sunt cuncta.

D. IN-

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMInis tertij, in libros sex mysteriorum euangelicæ legis ac sacramenti Eucharistiæ,

PROLOGVS.

RIA SVNT IN QVIbus præcipue diuina lex consistit, Mandata, Promissa, & Sacramenta. In mandatis est meritum, in promissis est præmium, in sacramentis est adiutorium. Sacramentis enim ad vtrunque iuuamur, & ad exequendum mandatum, & ad obtinendum promissum. Verum inter omnia sacramenta illud constat esse precipuum, quod in officio Missæ supra mensam altaris sacratissime celebratur: illud Ecclesiæ repræsentans conuiuium, in quo filio reuertenti pater occidit vitulum saginatum, panem vitæ proponens, & vinum quod miscuit sapientia. Lex diuina in tribus consistit. Lucæ.15 Ioan.6 Pro.9

Hoc autem officium ipse Christus instituit, cum hæredibus suis nouum condidit testamentum, disponens eis regnum, sicut pater suus sibi disposuit, vt super mensam eius edant & bibant in regno suo, quod Ecclesia consecrauit. Cœnantibus enim illis accepit Iesus panem, & gratias agens, benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, dicens: Accipite & comedite. Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Institutio Missæ. Lucæ.22 Lucæ.22 Matt.26 Mar.14 Lucæ.22

Hac igitur institutione formati cœperunt apostoli sacrosanctum mysterium frequentare, eam, quam Christus expresserat, & formam seruantes in verbis, & materiam tenentes in rebus, sicut Apostolus Corinthijs protestatur: Ego (inquit) accepi a domino, quod & tradidi vobis: quoniam dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate. Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. Missa ab apostolis celebrata 1.Cor.11

Primus ergo beatus Petrus apostolus missam Antiochiæ dicitur celebrasse, in qua tres tantum orationes in primordio nascentis Ecclesiæ dicebantur. Cætera vero diuersis temporibus & a diuersis personis leguntur adiecta, prout Christianæ religionis cultu crescente, visa sunt decentius conuenire. S. Petrus

MYSTERIORVM EVANGELICÆ legis ac sacramenti Eucharistiæ,

LIBER PRIMVS.

De sex ordinibus clericorum Cap. I.

QVum apostolicæ sedis Antistes celebriter agit missarū solennia, sex habet secum ordines clericorum, id est, Episcopos, Presbyteros, Diacones, Subdiacones, Acoluthos, & Cantores, ipso numeri sacramento perfectionem huius officij manifestās. Senarius enim numerus est perfectus, eo quod redditur ex suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfecit Deus cœlum & terram & oēm ornatum eōrum, & quum in plenitudine tēporis sexta venisset ætate, sexta quoque die, sub hora sexta, genus redemit humanum. Sed & sex ordines ministrorum legimus in veteri testamento: Pōtifices, Sacerdotes, Leuitas, Nathinnęos, Ianitores, & Psaltes, quos ex maiori parte distinxit Artaxerxes in epistola quam Esdræ scribæ direxit: Notum (inquit) facimus de vniuersis Sacerdotibus & Leuitis, Cantoribus, Ianitoribus, Nathinnęis & ministris domus Dei, vt eis vectigal & tributū & annona nullatenus imponatur.

Senarius numerus perfectus est

Gen. 1

Galat. 4

Sex ordines ministrorū veteris testamenti.

1. Esd. 7

De Primicerijs & cantoribus, Cap. II.

DAuid prophetarum eximius, volens cultum Dei solēnius ampliare, cantores instituit, qui coram arca fœderis domini musicis instrumētis & modulatis vocibus decantarent, inter quos præcipui fuerunt Heman, Asaph & Hethan. Sed omnium primus Heman, cuius vicem nunc in Ecclesia obtinet primicerius, qui cantoribus est prælatus. Vnde legitur in Paralipomenō: Isti sunt quos constituit Dauid super cantores domus domini, stantes iuxta ordinem suum in ministerio, de filijs Caath, Heman cantor filius Ioel: & à dextris eius Asaph filius Barachię, ad sinistram autem Ethan filius Chusi. Debent ergo cantores consonis vocibus & suaui modulatione cōcinere, quatenus animos audientium ad deuotionem Dei valeant excitare.

Institutio Canticorum per Dauid.

1. Par. 6

Heman Asaph Ethan

De acoluthis, quod sit eorum ministerium. Cap. III.

AColuthi vero, qui Latine Ceroferarij nuncupantur, ab Aaron & filijs eius ministerij sui sumere possunt exemplum. Scriptū est enim in Exodo: Præcipe filijs Aaron, vt offerant oleū de arboribus oliuarum purissimum, piloq; cōtusum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij: & collocabunt eā Aaron & filij eius, & vsq; mane luceat coram domino. Quod ergo tunc sacerdotes agebant, hoc nunc acoluthi faciunt in ministerio lucernarum. Multa quippe non solum in nouo, sed & in veteri testamento legi Moysi supaddita legimus & mutata. Vnde Dauid in libro Paralipomenon dixisse narratur: Non erit officij Leuitarum, vt vltra portent tabernaculum & omnia vasa eius ad ministrandum. Acoluthi cereos ferunt accensos, dum legitur Euangelium: non vt tenebras aeris illuminēt, sed vt proximis opera lucis ostendant.

Exo. 27

Multa per tempus superaddita aut mutata sunt.

1. Par. 23

Hoc officiū dn̄s testat se habere, cū dicit: Ego sum lux mūdi. Qui sequit me, non ambulat in tn̄bris, sed habebit lumē vitę.

Ioh. 8

De subdiaconibus, Cap. IIII.

SVbdiacones Nathinnæorum vices in Ecclesia reprę̄sentant. De quibus in Esdra legitur, q̄d Dauid dederat Nathinnæos ad ministeria Leuitarum. Vnde Græce dicuntur, hypodiacones, ex q̄rum ordine fuit ille Nathanael, quē dominus in Euangelio commendauit: Ecce, inquiens, vere Israelita, in quo dolus non est. Nathinnęi vero dicuntur, id est, in humilitate domino seruiētes. De quibus recte patribus placuit, vt qui sacra mysteria contrectant, legem continentiæ debeant obseruare, sicut scriptum est in propheta: Mundamini qui fertis vasa domini.

1. Esd. 8

Ioan. 1

Nathinęi

Esa. 52

Horum officio dominus vti dignatus est, quando facta cum discipulis cœna, mittens aquam in peluim, lauit pedes di-

Ioan. 13

ſcipulorum,& lintheo, quo erat præcinctus, extersit.

De diaconibus. Cap. V.

ORdo diaconorum à tribu Leui ſumpſit exordium. Vnde dominus ad Moyſen locutus eſt, dicens: Applica tribum Leui, & fac ſtare in conſpectu Aaron ſacerdotis, & miniſtrent ei & excubent, & obſeruent quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo teſtimonij, & cuſtodiant vaſa tabernaculi in miniſterio ſeruientes. A viginti quinq; annis & ſupra, iuſſi ſunt in tabernaculo ſeruire, tanquam ætatis ad onera portanda robuſti, qui poſſint arcam fœderis, menſam propoſitionis, & vaſa tabernaculi deportare. Quod etiam in nouo teſtamẽto recolitur, quum diaconibus ſupra ſiniſtrum humerum ſtola imponitur, & in diebus ieiunij ſupra eundem humerum caſula complicatur. Quia quicquid laboris in hac vita ſufferimus, tãquam in ſiniſtra portamus, donec à ſiniſtra tranſeamus in dextram, in qua requiem habeamus. — *Num. 3, Leuit. 8; Diacones*

Hinc etiam Diaconi Cardinales menſam Lateranenſis altaris ſupra humeros ſuos in die cœnæ deportant, & reportãt in ſabbato: ſemper ipſi ſummum Pontificem velut arcam fœderis Leuitæ portantes. Cæterũ in nouo teſtamento ſumpſit initium ab apoſtolis, qui ſeptem viros boni teſtimonij, plenos ſpiritu ſancto, diacones elegerũt, oratione præmiſſa, per impoſitionem manuum ordinantes. Hi ſunt in Apocalypſi ſeptem angeli tuba canentes. Hi ſeptem candelabra aurea, hi voces tonitruorum, qui pacem annunciant, prædicant Euangelium, menſam componunt, offerũt Euchariſtiam, &c. Quæ licet humiliter, tamen excellenter ad eorum ſpectant miniſterium. — *7. Diaconi Actu. 6; Apoc. 8*

Hoc officium Chriſtus exercuit, quando poſt cœnam ſacramenta cõfecta pro prijs manibus diſpẽſauit, & cum dormientes excitauit apoſtolos ad orandum: Vigilate, inquit, & orate, vt non intretis in tentationem. — *Matt. 26, Luc. 22*

De maioribus & minoribus ſacerdotibus.

Cap. VI.

SAcerdotalis ordinis inſtitutio à veteri lege ſumpſit originem, ſecundũ quod legitur dñs Moyſi pcepiſſe: Applica, inquit, Aaron fratrem tuũ ad te cũ ſuis filijs, de medio filiorũ Iſrael, vt ſacerdotio fungãtur mihi. Verũtñ ante legem ſacerdotes fuiſſe leguntur. Vñ Melchiſedec ſacerdos dei altiſſimi legitur extitiſſe: cui decimas ex oibus ſpolijs, tãquam ſacerdoti Abraham perſoluit. Erant aũt multi minores ſacerdotes, quos Nazaręos cõmuniter appellabãt. Vnus aũt erat ſummus ſacerdos, quem vocabãt ſpeciãliter Arabarchũ. Porro Dauid XXIIII. ſacerdotes inſtituit, XVI. de Eleazar, & octo de Ithamar: quibus tamen omnibus vnum pfecit, quem ſtatuit principem ſacerdotũ. Singulis aũt per ſortes vicis ſuę diuiſit hebdomadas, quarũ octaua prouenit Abiæ, de cuius genere Zacharias pater Ioannis Baptiſtę deſcendit. Verũ in nouo teſtamento Chriſtus ipſe maiores & minores ſacerdotes inſtituit, ſ. duodecim apoſtolos, & LXXII. diſcipulos, quos præmittebat binos in oẽm ciuitatem & locum q̃ erat ipſe venturus. Sicut enĩ põtifices ſummos Moyſes regendis populis in lege præfecit, ſed ad eorũ ſocietatis & operis adiutoriũ, ſequentis ordinis viros, & ſecũdæ dignitatis elegit. (Nam in Eleazaro & Ithamar filijs Aaron, paternæ transfudit plenitudinis abundantiã, vt ad hoſtias ſalutares & frequẽtioris officij ſacramenta, miniſteriũ ſufficeret ſacerdotum. Et in eremo per LXX. virorũ prudentiũ mentes Moyſi ſpiritũ propagauit, qbus ille vſus in populo, innumerabiles multitudines facile gubernaret.) Sic & Chriſtus apoſtolis ſuis diſcipulos addidit, quibus illi ſuis pdicationibus totum orbem impleuerunt. Apoſtolorũ itaq; vices, maiores obtinent ſacerdotes, id eſt, epiſcopi: diſcipulorum vero minores, id eſt, presbyteri. — *Exo. 28; Gen. 14, Heb. 7; Nazaręi; imperialiter.; 1. Par. 24; Luc. 1; Matt. 10, Luc. 10; Sacerdoc. diſtinctio; Num. 11*

De ſignificatione nominum epiſcopi & presbyteri. Cap. VII.

NOmẽ epiſcopi plus ſonat oneris, quàm honoris. Epiſcopus Græce ſuperintẽdens interptatur Latine, ſpeculatoris gerens officiũ, iuxta q̃d dñs inquit pphetæ: Fili hois, ſpeculatorẽ dedi te domui Iſrael, vt plebi ſibi cõmiſſę non negligẽter intẽdat, ſed diligẽter pſpiciat. Ob hoc, inquit Apoſt. Qui epiſcopatum deſiderat, bonũ opus deſiderat. Nõ dicit honorẽ, ſed opus: qm̃ epiſcopus, nõ tam — *Epiſcop.; Ezech. 3; 1. Tim. 3*

vt

Presbyter vt præsit q̃ vt prosit eligitur. Presbyter au tē non ab ætate dicitur, sed à prudentia. Presbyter eñ Græce, Latine senior intelligit. Senectus eñ venerabilis est, nō diuturna, nec annorum numero cōputata: sed

Sap.4 cani sensus sunt hoīs, & ætas senectutis vita immaculata. Nā & dominus inquit

Num.11 ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint & magistri.

De primatu Romani pontificis.

Cap. VIII.

Primatus Petri. Omnibus aūt apostolis Christus vnum præposuit, videlicet Petrū, cui totius Ecclesiæ principatum, & ante passionem, & circa passionē, & post passionem commisit. Ante passionem, cum

Matt.16 dixit: Tu es Petrus, & super hāc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo claues regni cœlorū. Licet eñ vniuersis apostolis communiter dixerit,

Ioan.20 Quorum remiseritis peccata, remittūtur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt:

Matt.16 principaliter tamē Petro cōcessit, Quodcunque ligaueris super terrā, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutū & in cœlis. Petrus potest ligare cæteros, sed ligari non potest à cæteris. Nā & illis particulariter dictū est: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Huic autem vniuersaliter dicitur: Quodcunque ligaueris, &c. Circa passionem vero, cum pluraliter dixisset de om

Luc.22 nibus, Simō, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: singulariter tamē pro Petro subiunxit: Ego aūt pro te rogaui, vt nō deficiat fides tua. Statimque subiūxit: Et tu aliqñ conuersus cōfirma fratres tuos. Ad Petrū igitur tanq̃ ad magistrum pertinet cęteros confirmare, cuius fides in nulla tētatione defecit. Fides enim Apostolicæ sedis super firmam petram stabili soliditate fundata, nullis vnquam errorum sordibus potuit inquinari: sed absque ruga manens & macula, pro necessitate temporum, à cęteris maculas deter

Ioan.21 sit errorum. Post passionem aūt, cum tertio quæsisset à Petro, Simon Ioannis, di-

Petrus caput aliorū ligis me plus his? & ille tertio respondisset, Domine tu scis, quia amo te, Tertioque præcepit: Pasce oues meas: statimque

Ioan.1 subiūxit, Sequere me. Petrus enim secutus est Christum, nō solum genere martyrij, sed & in ordine magisterij. Quod Christus ostēdit, cum ait: Tu vocaberis Cephas. Licet enim Cephas secundum vnam linguam interpretetur Petrus, secundum alteram tamē exponitur caput. Nam sicut caput habet plenitudinē sensuum, cætera yo mēbra partem recipiūt plenitudinis: ita cæteri sacerdotes vocati sunt in partem solicitudinis, sed summus Pōtifex assumptus est in plenitudinē potestatis. Hinc est etiā, q nō sine ma gni mysterij sacramēto, cū Christus vniuersos interrogasset apostolo, Vos aūt quē me esse dicitis? solus Petrus, quasi primus & potior respondit pro omnibus: Tu es Christus filius Dei viui. Cumque timore piculi cūcti simul exterrerētur apostoli, solus Petrus descendit intrepidus, vt super vndas maris ad dominū ambularet. Et cū multi discipulorum abijssent retro, dicentes, Durus est hic sermo, dixit Iesus ad duodecim: Nunqd & vos vultis abire? Respōdit ei Simō Petrus: Dñe, ad quē ibimus? Verba vitæ æternę habes. & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. Cumque Iesus respexisset discipulos, ait Simoni Petro: Si in te peccauerit frater tuus, vade & corripe eū inter te & ipsum solū, &c̃. Cui cū Petrus dixisset: Dñe, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsque septies? Respondit illi Iesus, Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies: & cum omnes apostoli fugam arriperent, solus Petrus educens gladium, percussit seruū Pontificis, & dextram eius abscidit auriculam. Cūque post resurrectionem alij discipuli nauigio venissent ad dñm, Petrus succingens se misit in mare, vt inter vndas ad ipsum accederet. Quapropter & Christus, cū resurrexisset à mortuis, prius se Petro, q̃ cæteris ostendit apostolis: quia secundum Apostolum visus est Cephæ, post hoc vndecim. Deinde visus est plus quàm quingentis fratribus simul.

Precipue vbique petrus fuit · Matt.16 · Ibid.14 · Ioan.6 · Matt.18 · Luc.22 · Ioan.21 · 1.Cor.15

De conuenientia et differentia potestatum inter episcopos et presbyteros.

Cap. IX.

Differt aūt inter episcopos & presbyteros, quia ad omnes sacerdotes communiter pertinet, catechizare, baptizare, prædicare, cōficere, soluere & li-

 gare,

gare. Sed specialiter ad põtifices spectat, clericos ordinare, virgines benedicere, pontifices consecrare, manus imponere, basilicas dedicare, degradandos deponere, synodos celebrare, chrisma conficere, vestes & vasa cõsecrare. Vnguntur autem manus presbyteris ab episcopo, vt cognoscant hoc sacramento se per spiritum sanctum suscipere gratiã consecrandi. Vnde cum eas vngit episcopus, dicit: Consecrare & sanctificare digneris dñe manus istas, per istam vnctionem & nostrã benedictionẽ: vt quæcunq; cõsecrauerint, consecrentur: & quæcunq; benedixerint, benedicantur in nomine dñi. Vnguntur etiam manus presbyteris, vt opera misericordiæ pro viribus ad omnes debeant exercere. Per manus enim opera, per oleum misericordia designatur. Vnde Samaritanus appropians vulnera to, vinum superinfudit & oleum. Verun tamen & maiores & minores sacerdotes communiter in quibusdam vices gerunt summi põtificis, id est, Christi, dum pro peccatis obsecrant, & peccatores per pœnitentiam reconciliant. Vnde dixit Apostolus: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanq̃ Deo exhortãte per nos. Obsecramus ergo pro Christo, reconciliamini deo. Mediatores enĩ sunt sacerdotes inter deũ & hoĩes, dũ præcepta dei populo deferunt p̃dicando, & vota populi Deo porrigũt supplicando. Quocirca tales debent existere sacerdotes, vt & deo sint grati, & hominibus sint accepti. Nam vt inquit Alexander papa, Christi sacerdotes quãto digniores fuerint, tãto facilius in necessitatibus populi, pro quibus clamant, exaudiuntur. Et Apost. Mediator non est vnius. Discordes enim reconciliare non potest, qui si mul vtriusq; societatis & amicitiæ vinculo non est concors. Si enim is qui displicet, ad intercedendũ mittat, irati animus ad deteriora puocatur. Hi post inuocationem sancti spiritus super vtrunq; humerũ stolam accipiunt, vt ex hoc intelligãt, se per arma iustitiæ à dextris & à sinistris esse munitos. Quatenus nec aduersis frangantur, nec prosperis eleuentur. Vnde cũ stolam accipiunt, dicit illis Episcopus: Accipite iugum dñi, iugum enĩ eius suaue est, & onus eius leue. Suaue est in prosperis, leue est in aduersis. Accipiunt q̃q; Calicem & patenã de manu Põtificis, quatenus his instrumẽtis potestatẽ se accepisse agnoscãt, placabiles hostias offerẽdi. Vñ cũ hæc episcopus tribuit, Accipite, inq̃t, potestatẽ offerendi sacrificiũ Deo, missamq; celebrãdi, tam pro viuis q̃ pro defunctis in nomine domini.

Vnctio manuum.

Lucæ.10

Sacerdotes gerunt vices Christi.

2.Cor.5

Gal.3

Stola sup vtrũque humerũ.

2.Cor.6

Matt.11

Officio sacerdotis vsus est dñs Iesus Christus, qñ post cœnam panẽ & vinum in corpus & sanguinẽ suũ diuina virtute conuertit. Accipite, inquit, & comedite: Hoc est corpus meum. Hoc facite in meam cõmemorationem. Excellentius aũt vsus est hoc officio, quum pro pctis humani generis seipsum in ara crucis obtulit, idem ipse sacerdos & hostia.

Matt.26

De communibus & specialibus indumentis pontificum & sacerdotum. Cap. X.

HAec autem communitas & specialitas potestatum inter Episcopos & Presbyteros, ipso numero communium & specialium vestiũ designatur. Sex autem sunt indumenta communia Episcopis & presbyteris; videlicet Amictus, Alba, Cingulũ, Stola, Manipulus & Planeta. Quia nimirum sex sunt, in quibus communis Episcoporum & presbyterorum potestas consistit: videlicet catechizare, baptizare, prædicare, conficere, soluere & ligare.

Nouem autem sunt ornamenta Pontificum specialia: videlicet Caligæ, Sandalia, Succinctorium, Tunica, Dalmatica, Mitra & Chirothecæ, Annulus & Baculus. Quia munia nouem sunt, in quibus specialis Episcopoꝝ potestas consistit: videlicet clericos ordinare, Virgines bñdicere, Pontifices consecrare, Manus imponere, Basilicas dedicare, degradandos deponere, synodos celebrare, Chrisma conficere, Vestes & vasa consecrare.

Nouẽ ornamenta & officia specialia pontificũ

Pallium autem Metropolitanorum & Primatum & Patriarcharum est proprium, vt. s. per illud à cæteris Episcopis discernant, & priuilegiatã obtineant dignitatem. Hoc ergo tam in nouo quàm in veteri testamento legitur constitutum, vt Pontifices præter communes vestes habeant speciales. Sed ibi erant quatuor communes & quatuor speciales: hic au-

hic autem sex sunt communes, nouem autem speciales. Id enim mystica ratio postulabat. Nam illę datæ sunt carnalibus & mundanis: hæ autem datæ sunt spiritualibus & perfectis. Quaternarius enim conuenit carni propter quatuor humores, & Mundo propter quatuor elemēta. Senarius autem perfectis, quia numerus est perfectus, qui redditur suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfecit Deus cœlum & terram, & omnem ornatum eorum. Nouenarius spiritualibus, quia nouem sunt ordines angelorum, qui secundum prophetam per. ix. species lapidum designantur. XV. ergo sunt ornamenta pontificis. xv. gradus virtutum ipso numero designantia, q̄s per. xv. cantica graduum Psalmista distinxit. Vestes enim sacerdotales virtutes significant, quibus debent sacerdotes ornari, secūdum illud propheticum: Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent.

Quaternarius numerus qd mystice. *Gen. 1* *Ezech. 28* *Psal. 131*

De legalibus indumentis secundum Historiam.

Caput. XI.

Vide Exo. 28. p totū. Quatuor indumēta sacerdotalia.

QVatuor erant indumenta legalia, tam minoribus sacerdotibus quā principi sacerdotum communia. Primū dicebatur Manathasim hebraice, græce περιζώματα, & latine fœmoralia dici potest: de bysso retorta contextum. Secundum Cathemone, quod nos lineam siue subuculam, sed Moyses Abanec appellauit. Hebræi vero discedentes à Babylonijs, Emissan eam vocauerunt, erat que byssinum & duplex. Tertium Balthæus, id est, zona vel cingulum, latum quasi digitis quatuor, sic reticulatum, vt quasi pellis viperea videretur, contextū de bysso, cocco, purpura & hyacintho. Quartum Thyara, quod Hebræi Manephei, nos autem infulam appellamus, à cydari, id est, mitra Pontificali plurimum differens, quasi formam rotundæ cassidis repræsentans.

Quatuor pontificalia

Super hæc, quatuor proprijs indumētis pontifex vtebatur. Primum erat tunica hyacinthina, quā Hebræus dixit Nathir, Græcæ dicit ποδήρης, Latinæ talaris vestis. Habebat autem pro fimbrijs malagranata cū octuaginta tintinnabulis aureis, interscalari modo disposita, vt audiret sonus, cū pontifex ingrederet sanctuarium, ne forte moreretur. Secundū erat Ephot, id est, suphumerale, de quatuor prædictis coloribus auroq; contextum, sine manicis, ad modum colobij, habens aperturam in pectore quadram, ad magnitudinem palmi. In qua λογίον eiusdem mensuræ inserebatur, In cuius parte superiori, videlicet superhumeros, insibulati erant auro duo lapides Onychini, quibus duodecim nomina filiorum Israel erant insculpta, sex in vno, & sex in altero. Quod autem Samuel & Dauid induti leguntur Ephot, aliud erat lineum: & proprie quidem Ephobar dicebatur. Tertium Hebraice dicebatur Heu sen, Græce λογίον, Latine vero Rationale vocatur, quod pontifex ferebat in pectore. Dictum est autem rationale iudicij, quia ibi erat lapis in cuius splendore Deum sibi esse propitiū cognoscebant. Erat autem rationale quadrangulum duplex, de quatuor prædictis coloribus auroque contextum, habens duodecim lapides per ordines quatuor. In primo Sardium, Topasium & Smaragdum. In secundo Carbunculum, Saphirum & Iaspidem. In tertio Ligurium, Achatem, & Ametystum. In quarto Chrysolitum, Onychium, & Berillum. In quibus erant scripta duodecim nomina filiorum Israel, In singulis singula. Erant etiam in eo scripta hæc duo nomian Purim & Tynim, id est, veritas & doctrina. Inferebatur autem λογίον superhumerali, à superiori parte per duos annulos & duas cathenulas aureas, immmissas duobus vncinis, qui sub duobus prædictis Onychinis, in superhumerali continebantur infixi. Ab inferiori vero parte per duos annulos aureos cum duabus iūcturis siue cathenis Hyacinthinis colligabatur Ephot. Vltimum vō capitis ornamentū erat Cydaris, id est, mitra in acutū procedens, habens circulum aureum cum malagranatis & floribus. De qua super fontē pendebat aurea lamina, quā Petalū dicūt, ad modū lunę dimidię. In q̄ sculptū erat*Aioth Adonai. i. sanctū nomē dñi Tetragrāmaton, id est, quatuor literarū, Ioth, He, Vau, Heth. Ne vero quū moueba͞t pōtifex, moueret͡ & lamina, colligaba͞t vitta seu iunctura Hyacinthina pspicua, q̄ summitates posterius diffūdebat. *lego hagios.*

Noster ergo pontifex pro fœmoralibus habet sandalia, pro linea Albam, pro baltheo cingulum, pro podere tunicam, pro Ephot amictum vel stolam, pro λογίῳ pallium, pro Cydari Mitrã, pro lamina Crucem. Et quædam ex his diuersam habent formam ab illis, sed secundum figuram eandem.

De tiposegalium indumentorum secundum Allegoriam. Caput. XII.

HIs vestibus ornatus pontifex, totius orbis præferebat imaginem. Fœmoralia namque Byssina cõgrue terram figurabãt, quia Byssus de terra procedit. Baltheus cũ vittis & vasculis circumuolutionem Oceani designabant. Tunica Hyacinthina ipso colore aera præferebat. Per Tintinnabula sonitus tonitruorum. Per mala granata corruscationes & fulgura figurabantur. Quatuor minoris sacerdotis & quatuor summi pontificis indumenta, quatuor Microcosmi & quatuor Megacosmi partes ipso numero designabant, id est, quatuor humores & quatuor elementa. Ephot sui varietate cœlũ sydereũ ostendebat. Quod autem erat aurũ intextum coloribus, figurabat, q̃d *color* vitalis penetrat vniuersa. Duo lapides Onychini solẽ & lunã, vel duo Hemispheria denotabant, XII. gẽmæ pectorales, XII. signa in Zodiaco p̃ferebant. Rationale q̃dem, q̃d erat in medio, q̃a ratione plena sunt vniuersa, quo terrena cœlestibus hærẽt. Imo ratio terrenorum & temporum & caloris & frigoris, & duplex inter vtrũque tẽperies, de cœli cursu & ratione descendit. Per annulos, cathenulas & vncinos, elementorũ, humorũ & temporum colligamenta signantur. Cydaris cœlũ Empyreum, Lamina supposita Deum significabat omnibus præsidentem. Hanc q̃dem Allegoriam libri sapientiæ confirmat autoritas, dicens: In veste poderis quam habebat, totus erat orbis terrarũ, & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, & magnificentia tua in diademate capitis illius erat scripta.

[Margin: *forte calor*; Rationale; Sap. 18]

De vestibus legalibus secundum tropologiam. De fœmoralibus. Caput. XIII.

HIs indumẽtis legalibus sacerdos induebatur, hoc ordine. Lotis prius manibus & pedibus induebat Manathasim, id est, fœmoralia, figurans, quod sacerdos mundatis operibus & affectibus, lachrymis pœnitẽtiæ, debet assumere continentiam, vt offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deo placentem. Noster autem pontifex, quia iugem debet habere continentiam, non induit in sacrificio fœmoralia, sed sandalia. Acsi dicatur: Qui lotus est, nõ indiget nisi vt pedes lauet, & est mundus totus.

[Margin: Exo. 28; Rom. 12; Ioan. 13]

De veste linea. Cap. XIIII.

SEcundo induebatur Cathemone, id est, linea veste: significans, quod sacerdos debet induere innocentiam, vt quod sibi non vult fieri, alij ne faciat. Linum enim propter candorem significat innocentiam, secundum illud: Omni tẽpore vestimenta tua sint candida.

[Margin: Matt. 7; Eccl. 9]

De Zona Caput. XV.

TErtio, cingebat se Baltheo, significans castitatem, qua circa lumbos debet accingi, vt restringat concupiscentiam. Vnde veritas ait: Sint lumbi vestri præcincti & lucernæ ardentes in manibus vestris.

[Margin: Luc. 12]

De tunica Caput. XVI.

QVarto, induebat tunicam poderem, id est, talarẽ, significans, q̃d pontifex debet induere perseuerantiam: quia qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Per talum enim propter extremitatem, perseuerãtia designatur, secundum illud: Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius.

[Margin: Matt. 10; Gen. 3]

De malagranatis & tintinnabulis aureis. Caput. XVII.

DEpendebant autem pro fimbrijs malagranata cum tintinnabulis aureis. Per malagranatum intelligitur operatio. Per tintinnabulũ aureũ accipitur p̃dicatio. Quæ duo debent in sacerdote cõiungi, ne sine illis ingrediẽs sanctuarium, moriatur. Cœpit enim Iesus facere & docere, sacerdotibus relinquens exemplum, vt sequantur vestigia eius, qui peccatum non fecit, vt sit honestas in conuersatione: nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in prædicatione.

[Margin: Act. 1; 1. Pet. 2]

De

De superhumerali. Cap. XVIII.

QVinto,induebat Ephot,idest,superhumerale, significans, quod
Lucæ.21 pontifex debet induere patientiam, vt in patiētia sua possideat animam suam. Humeris enim onera supportamus, secundum illud:Supposuit humerum
Gen.49 suum ad portandum,factusque est tributis seruiens.

De duabus Oris. Caput.XIX

HAbebat autem duas oras coniunctas in vtroque latere summitatum,significans, quod pontifex debet
Exo.28 2.Cor.6 habere arma iustitiæ à dextris & à sinistris,vt non erigatur prosperis, nec deprimatur aduersis.

De duobus onychinis. Cap.XX

HAbebat autem & duos lapides
Exo.28 Onychinos insertos humeris. In quibus erant sculpta. XII.nomina filiorum Israel:sex in vno,& in sex in altero. Per duos Onychinos significatur veritas & synceritas.Veritas p claritatē, synceritas p soliditatem .Per filios Israel significantur sancta desideria & iusta o-
Deut.7 pera,secundū illud: Maledictus homo qui non reliquerit semē in Israel.Per senariū numerū significatͤ pfectio,p eo q̄d
Gen.1 Deus sexto die perfecit cœlum & terrā & omnem ornatum eorum.

De duodecim nominibus filiorum Israel.

Cap. XXI.

QVod autem sex nomina filiorū Israel sculpta erāt in vno lapide,
1.Cor.5 & sex in altero,significat quod desideria sacerdotis & opera perfici debent,nō in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis,vt synceritas formet intētionem, & veritas finem.

De duabus cathenulis. Cap. XXII.

HAbebat & duas cathenulas auri purissimi, sibi inuicem cohærentes,quæ duobus inserebantur vncinis: significans,quod pontifex debet habere duos charitatis affectus,ad Deum scilicet & ad proximum . De quibus præci-
Deut.6 Matt.22 pitur: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo & in tota anima tua, & in tota mente tua, & proximum tuū sicut teipsum. Sicut enim aurum præeminet vniuersis metallis,ita charitas excellit vniuersas virtutes.De qua dicit A-
1.Cor.13 postolus: Horum maior est charitas.

De duobus uncinis Cap.XXIII.

DVo Vncini sunt intētio & finis, quibus cathenulæ inseruntur, vt tam Deum quam proximum diligat.
Deum propter seipsum,proximum propter Deum, ex puro corde,& conscientia bona, & fide non ficta. 1.Tim.1

De rationali. Caput.XXIIII.

SExto induebatur λογίον.i. Rationale, significās, quod pōtifex debet inducere discretionem,per quam discernat inter lucem & tenebras, inter dextram & sinistram.Quia non est conuentio lucis ad tenebras,neq; Christi ad Belial. 2.Cor.6

De quadratura Rationalis,& duplicitate

Caput.XXV.

ERat autem Rationale quadrangulum, significans quod pontifex debet discernere inter quatuor.Inter verum & falsum, ne deuiet in credendis: & inter bonum & malum, ne deuiet in agendis. Erat & duplex,quia debet discernere pro duobus, pro se videlicet & Matt.15
pro populo.Ne si cęcus cęcum duxerit, ambo in foueam cadant.

De quatuor ordinibus lapidum.

Cap. XXVI.

HAbebat & quatuor ordines lapidum,significans, quod pontifex debet habere quatuor principales virtutes,iustitiam,fortitudinem, prudētiam, & temperantiam.

De duodecim lapidibus. Cap. XXVII.

IN singulis autem ordinibus habebat tres lapides , significans , quod pontifex in primo debet habere fidem, spem & charitatem. In secundo modestiam,mansuetudinem & benignitatem, In tertio pacem,misericordiam & largitatem.In quarto vigilantiam,solicitudinem & longanimitatem. Per lapides e- 1.Cor.3
nim figurantur virtutes, secundum illud : Si quis autem superædificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides preciosos,ligna,fœnum, stipulā, vniuscuiusq; opus manifestum erit.

De cydari. Caput.XXVIII.

SVpremum capitis ornamentū erat Cydaris vel Thyara, quam vltimo pontifex assumebat, significans humilitatem,de qua dominus ait : Om- Lucæ.18
nis qui se exaltat , humiliabitur : & qui se humiliat, exaltabitur. Hanc autē ge-

gestabat in capite, significans quod pōtifex debet gerere humilitatem in mente, exemplo capitis nostri sic dicentis: Discite à me, quia mitis sum & humilis
Matt.11 corde. Per caput enim mēs intelligitur, secundum illud: Vnge caput tuum, & fa
Matt.6 ciem tuam laua.

De lamina aurea. Cap. XXIX

DE Cydari dependebat à fronte lamina aurea, significans sapientiam, qua præcellere debet pontifex, se
Cant.5 cundum illud: Caput eius aurū optimū.

De nomine domini tetragrammaton. Caput XXX.

IN qua quidem lamina aurea erat scriptum nomen domini tetragrammaton, id est, quatuor literarum: Ioth, He, Vau, Heth, id est, principium passionis vitæ iste. Ac si diceretur apertius: Ille, cuius pontifex iste gerit personā, sc; Christus, est principiū, i. autor vitæ passionis, i. vitæ restauratæ p passionē, quia mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Nomen domini quod scribebatur in lamina aurea erat, Anoth, Adonay, id est, sanctum nomen domini, tetragrammaton, quod ineffabile dicitur, non quia effari non potest, sed quia rem ineffabilem significat.

De varietate operis. Cap. XXXI.

ERant autem hæc indumentá pro maiori parte contexta opere polymito, id est vario, propter varietatem virtutum. De qua dicit Psalmographus:
Psal.44 Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varietate.

De quatuor coloribus. Cap. XXXII.

COntexta vero erant indumēta de quatuor preciosis coloribus: purpura, cocco, bysso, hyacintho

Purpura Per purpuram regiæ dignitatis significatur pontificalis potestas, quæ via regia debet incedere, ne declinet ad dexteram vel deuiet ad sinistram: ne liget dignos, aut soluat indignos.

Coccus Per coccum coloris ignei, qui & bis tinctus fuisse narratur, significatur pontificalis doctrina, q̄ sicut ignis lucere de
Mat.10 bet & vrere. Lucere debet p promissionē, vt: Oīs qui reliquerit domū aut patrem & matrem, &c. centuplum accipiet & vi
Matt.7 tam æternam possidebit. Vrere debet per comminationem, vt: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.

Per byssum candoris eximij, significatur præclaritas famæ, quæ debet esse retorta, vt pontifex habeat bonum testimonium, secundum Apostolum, & ab
his q sunt intus, & ab his qui sunt foris. 1.Tim.3

Per hyacinthum coloris aerei signatur serenitas conscientiæ, quam intra se Hyacinthus.
pontifex debet habere, secundum quod 2.Cor.1
dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.

De vestibus euangelici sacerdotis. Cap. XXXIII.

VEstes autem euangelici sacerdotis, aliud designant in capite, aliud figurant in membris. Nam & caput & membra, sacerdotis nomine nuncupantur. Ad caput enim dicit Psalmogra
phus: Tu es sacerdos in æternum secun Psal.109
dum ordinem Melchisedech. Ad membra vero dicit Apostolus: Vos estis ge 1.Pet.2
nus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Prius ergo exponēda sunt earum mysteria, iuxta quod capiti congruunt, ac demum, secundum quod membris conueniunt.

De pontificalibus indumentis, secundum quod Christo conueniunt. Cap. XXXIIII.

POntifex ergo in altaris officio capitis sui Christi, cuius membrū est, repræsentans personam, dum pedibus assumit sandalia, illud incarnatiōis domini causa insinuat calceamētum, de quo domi
nus inquit in Psalmo: In Idumæam ex Psal.59
tendam calceamentum meum, id est, in gentibus notam faciam incarnationem meam. Venit enim ad nos calceata diuinitas, vt pro nobis Dei filius sacerdotio fungeretur. Per ligulas, qbus ipsa pedibus sandalia constringūtur, illud idem accipimus, quod per corrigiam calceamenti Ioānes Baptista significauit, cum
ait: Cuius nō sum dignus corrigiam cal Matt.3
ceamenti soluere. Vnionem ergo ineffabilem, copulamq; indissolubilem, quibus verbi diuinitas se carni nostræ coniunxit, p sandaliorū corrigias intelligimus. Mediātibus vero caligis pedes sandalijs coniunguntur: quoniam anima mediante carni diuinitas est vnita. Sicut enim

enim pes corpus sustentat, ita diuinitas mundum gubernat. Vnde ait Psalmis. Psal.98 Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

De Amictu, ubi redditur ratio, cur idem in Christo per calceamentum pedum, & per amictum capitis designatur. Cap. XXXV.

Amictus autem, quo sacerdos caput suum obnubit, Apoc.10 illud significat, quod in Apocalypsi describitur, Angelum Dei fortem descendisse de cœlo, Esa.19 amictum nube. Et in Esaia: Ecce dominus ascendet super nubem candidam. Veniens autem ad salutationem mundi Dei filius, magni consilij angelus, amictus est nube, dum diuinitatem abscondit in carne. Nam caput viri Christus, 1.Cor.11 caput Christi deus. Hoc ergo carnis latibulum amictus sacerdotis significat. Quod pillā syndonē expressius designatur, qua summus pontifex caput obducit. Et pulchre quidem, quod per calceamentum pedum, hoc ipsum per amictū Psal.75 capitis designatur: quia diuinitas in carne latuit, & per carnem innotuit. Nā cū notus esset in Iudæa Deus, & in Israel Psal.79 magnum nomē eius, in Idumæam extēdit calceamentum suum, & ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam.

De alba. Cap. XXXVI.

Alba lineum vestimentum, longissime distans à tunicis pelliceis, quæ de mortuis animalibus fiunt, Gen.3 quibus Adā vestitus est post peccatum, nouitatem vitæ significat, quam Christus & habuit, & docuit, & tribuit in bapti- Eph.4 smo, de qua dicit Apostolus: Exuite veterem hominem cum actibus suis, & induite nouum hominem, qui secundum Matt.17 Deum creatus est. Nam & in transfiguratione resplenduit facies eius sicut sol, & vestimenta eius sunt facta alba sicut nix. Semper enim vestimēta Christi mū- 1.pet.2 da fuerunt & candida, qa peccatū nō fe- Esa 53 cit, nec inuētus est dolus in lingua eius.

De zona siue cingulo. Cap. XXXVII.

Zona sacerdotalis illud significat, quod Ioannes Apostolus ait: Cō- Apoc.1 uersus vidi similem filio hominis, præcinctum ad mamillas zona aurea. Per zonam auream perfecta Christi charitas designatur: quam dicit Apo- Eph.3 stolus supereminentem scientię charitatem Christi, feruentem in corde, radiantem in opere. Cuius succinctorium illud significat, quod Esaias de Christo loquēs prædixit: Erit iustitia cingulum lumbo- Esa.11 rum eius, & fides cinctorium renum eius. Nam iustus dominus, & iustitias di- Psal.10 Psal.144 lexit, æquitatem vidit vultus eius. Fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Duæ summitates illius, duæ sunt partes naturales iustitiæ, quam Christus & fecit, & docuit: Quod tibi non vis fieri, alteri ne Matt.7 feceris: sed quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis.

De stola Cap. XXXVIII.

Stola, quæ super amictum collo sacerdotis incumbit, obedientiam & seruitutem significat, quam dominus omnium propter salutem seruorum sub iuit. Nam cum in forma Dei esset, non Phil.2 rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Exinaniuit enim seipsum, formam serui accipiens, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Causam quippe mortalitatis nec contraxit Psal.68 origine, nec commisit in opere: quia q̄d non rapuit, hoc exoluit. Dedit enim illi calicem pater, nō iudex, amore, non ira, voluntate, non necessitate, gratia, non Gen.28 & 29 vindicta. Hic est ille Iacob, qui parens præcepto patris Isaac & consilio matris suæ Rebeccæ, seruiuit Laban, vt Rachael & Lyam duceret in coniugium.

De tunica. Cap. XXXIX

Tunica poderis, quæ hyacinthini Exo.28 coloris erat in veteri sacerdotio, tintinnabulis & malis punicis in inferiori parte pendentibus, vt pōtifex totus vocalis incederet, cœlestem Christi doctrinam insinuat. Cuius notitiam habuerunt homines, quibus Deus per pro- Esa.40 phetam ait: In montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion. Præcipue tamen hanc habuit tunicam euangelicæ textrix doctrinæ, sapientia Dei Iesus Christus, & dedit illā apostolis suis: Oīa Ioan.15 inqt, quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Hanc ergo significauit illa Ioan.19 tunica domini, quā milites scindere noluerunt, eo quod esset inconsutilis, desuper contexta p totum: damnum fore maximum existimantes, si qui doctrinam euangelicā hęresibus scindere moliūtur.

De dalmatica. Cap. XL.

SVper hanc tunicam pontifex vestit dalmaticam, quæ sui forma latam & largam misericordiam Christi signi ficat, quam ipse præ cæteris & docuit & impendit. Estote, inquit, misericordes, sicut & pater vester misericors est. Beati nanque misericordes, quoniam ipsi mi sericordiam consequentur. Iudicium vero sine misericordia fiet ei, qui non facit misericordiam, quia misericordia superexaltat iudicium. Ergo dimittite, & dimittetur vobis. sicque, inquit, ora bitis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hic est ergo Samaritanus ille proximus noster, qui fecit nobiscum misericordiam, superinfundens vulneribus nostris vinum & oleum. Nam per viscera misericordię suæ visitauit nos oriens ex alto. Qui non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum miseri cordiam suam saluos nos fecit. Qui pro peccatoribus venit, vt de peccatis veniã indulgeret. Misericordiam, inquit, volo, & non sacrificium.

Lucæ.6 Matt.5 Iacob.2 Matt.6 Lucæ.10 Ibid.1 Tit.3 Matt.9

De chirotecis Cap. XLI.

CHirothecæ sunt hędorum pellicu læ, quas Iacob manibus Rebeccą circundedit, vt pilosæ manus maioris similitudinem exprimerent. Pellis hœdi similitudo peccati, quam Rebecca ma ter, id est, spiritus sancti gratia, manibus veri Iacob, id est, operibus Christi circundedit: vt similitudinem maioris, id est, prioris Adæ, Christus exprimeret. Christus enim similitudinem peccati sine peccato suscepit, vt incarnationis mysterium diabolo celaretur. Nam ad similitudinem peccatorum esuriit, sitiuit, doluit & expauit, dormiuit & la borauit. Vnde cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, ac postea esuriisset, accedens ad eum dia bolus, eum ad similitudinem prioris Adæ tẽtauit. Sed quibus primum vicerat, eisdem modis victus est à secundo.

Gen.27 Rom.8 Matt.4

De planeta, ubi etiam agitur de anteriori & posteriori parte planetæ. Cap. XLII.

CAsula vel planeta magni sacerdo tis est vniuersalis ecclesia, de qua dicit Apostolus: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Hoc est illud Aaron vestimentum, cuius in oram descendit vnguentum: sed à capite descendit in barbam, & à barba descẽdit in oram. Quoniam de plenitudine spiritus eius nos omnes accepimus, pri mum apostoli, postmodũ cæteri. Quod autem casula, cum vnica sit & integra, extensione manuum in anteriorem & posteriorem partem quodammodo diuiditur, designat & antiquam ecclesiam, quæ passionẽ Christi præcessit, & nouã, quæ passionem Christi subsequitur. Nã & qui præibant & qui sequebantur, clamabant, dicentes: O sanna filio Dauid. Benedictus q venit in nomine domini.

Gal.3 Psal.132 Ioã.1 Matt.21

De manipulo. Cap. XLIII.

QVod sacerdos manipulum portat in leua, designat, quod Christus brauium obtinebat in via. Per manipulum enim pręmium designatur, iuxta quod legitur: Venientes autem veni ent cum exultatione, portantes manipu los suos. Per leuam vita præsens accipitur, secundum quod scriptum est: Leua eius sub capite meo, & dextra illius amplexabitur me. Christus autẽ simul frue batur & merebatur. Fruebatur in patria, merebatur in via. Nam simul comprehẽ debat, & stadium percurrebat: quia simul erat & in patria, & in via. Nemo, inquit, ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo.

Psal.125 Cant.2 Ioan.3

De mitra. Cap. XLIIII.

MItra Pontificis illud significat, quod Propheta loquẽs de filio dicit ad patrem: Gloria & honore coro nasti eum domine, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Hoc est itaque illud nomen, quod est super om ne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorũ. Nam & in aurea lamina Cydaris Pontificalis sculptum erat nomẽ domini Tetragrammaton, cuius myste rium superius prælibauimus. Per Mitram ergo capitis Christi summam illã honorificentiam intelligimus, quæ pro pter diuinitatem debetur humanitati. Nam propter pedem adoratur scabellum: Adorate (inquit) scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

Psal.8 Philip.2 Psal.98

De baculo. Cap. XLV.

Virga

VIrga pontificis, Christi potesta-
tem significat. De qua dicit Psal-
Psal.44 mista: Virga recta est virga regni tui.
Quia dilexisti iustitiam & odisti iniqui-
tatem, propterea vnxit te Deus Deus tu
us. Propter quod & alibi dicit: Reges e-
os in virga ferrea. Duritia ferri rigorem
significat æquitatis, quia Christus tan-
quam vas figuli confringet peccatores.
Verum potestas Christi non solum vir
ga, sed & baculus est, quia non solum
corripit, sed & sustentat. Vnde Psalmi-
sta: Virga tua & baculus tuus ipsa me cō
solata sunt.

De Annulo. Caput XLVI.

ANnulus digiti donum spiritus
sancti significat. Digitus enim ar
ticulatus atque distinctus, spiritum san-
Exo.8 ctum insinuat, secundum illud: Digitus
Luc.11 dei est hic. Et alibi: Si ego in digito Dei
eijcio dæmonia, filij vestri in q̄ eijciunt?
Annulus aureus & rotundus perfectio
nem donorum eius significat, quæ sine
mensura Christus accepit, quoniam in
Coloss.2 eo plenitudo diuinitatis habitat corpo-
Ioan.3 raliter. Nā qui de cœlo venit, super om-
nes est. Cui Deus non dedit spiritum ad
Ibid.1 mensuram. Super quem videris spiritū
(inquit) sanctum descendentem & ma-
nentem, hic est qui baptizat in spiritu
Esa.11 sancto. Nam requiescit super eum spiri-
tus sapientiæ & intellectus &c̄. Ipse v e-
ro de plenitudine sua secundum diffe-
rentes donationes distribuit: alij, secū-
1.Cor.12 dum Apostolum, dans sermonem scien
Eph.4 tiæ, alij gratiam sanitatum, alij operatio
nem virtutum &c̄. Quod & visibilis pō
tifex imitatur, alios in Ecclesia constitu
ens sacerdotes, alios Diacones, alios sub
diacones, & huiusmodi.

De quinque Psalmis dum præparatur Episcopus dicendis. Caput. XLVII.

CElebraturus Episcopus missarum
solemnia, quosdam Psalmos & o-
rationes præmittit, secundum exhorta-
Psal.94 tionem Psalmistæ dicentis: Præoccupe-
mus faciem eius in cōfessione, & in Psal
mis iubilemus ei. Dicit autem hos quin
Psal.83.84 que Psalmos: Quam dilecta, Benedixi-
85.115.& sti, Inclina, Credidi, De profundis. Vt
129 quicquid immundum quinque sensuū
transgressione commisit, quinque Psal-
morū oratione detergat. Quædam enim
continentur in ipsis quæ recte conueni
unt celebraturis altaris mysterium &
Eucharistiæ sacramentū. In primo: * Cō concupiscit & deficit.
cupiuit & defecit anima mea in atria do
mini. Altaria tua domine virtutum, rex
meus & Deus meus. Domine Deus vir-
tutum exaudi orationē meam, auribus
percipe Deus Iacob. Protector noster a-
spice Deus, & respice in faciem Christi
tui. In secundo: Conuerte nos Deus sa-
lutaris noster, & auerte iram tuam à no-
bis. Nunquid in æternum irasceris no-
bis? Ostende nobis domine misericordi
am tuam, & salutare tuum da nobis. Ve
runtā propter timentes eū salutare ipsi-
us, vt inhabitet gloria in terra nostra. In
tertio: Auribus percipe domine oratio-
nem meam, & intende voci deprecatio-
nis meæ. Omnes gentes quascunque fe-
cisti venient & adorabunt coram te do-
mine. Confitebor tibi domine Deus me
us in toto corde meo, & glorificabo no
men tuum in æternum. In quarto: Cali-
cem salutaris accipiam, & nomen domi
ni inuocabo. Dirupisti domine vincu-
la mea, tibi sacrificabo hostiā laudis, &
nomen domini inuocabo. Vota mea do
mino reddam in conspectu omnis po-
puli eius, in atrijs domus domini, in me
dio tui Hierusalem. In quinto: Fiant au-
res tuæ intendentes in vocem deprecati
nis meæ. Sustinuit anima mea in verbo
eius, sperauit anima mea in dn̄o. Quia a-
pud dominum misericordia & copiosa
apud eum redemptio. Orationes vero
quas addit, manifeste pertinent ad
impetrandum cordis & corporis mun-
ditiam & munimen.

DE PONTIFICALIBVS indumentis, secūdum quod mem bris conueniūt: vbi agitur de caligis & sandalijs. Cap. XLVIII.

Nter hęc, pedes pōtificis, in
pparatione Euāgelij pacis,
caligis & sandalus calcean-
tur, quorum pulchritudinē
admirabatur propheta cū diceret: Quā
speciosi sunt pedes euangelizantium pa Esa.52
cem, euangelizantium bona. Sanda-
lia vero de subtus integram habent so-
leam, desup aūt corium fenestratum: qa

gressus prædicatoris debent subtus esse
Mat.10 se muniti, ne polluantur terrenis, secun-
dum illud, Excutite puluerem de pedi-
bus vestris: Et sursum aperti, quatenus
ad cognoscenda cœlestia reuelentur, se-
Psal.118 cundum illud propheticum: Reuela ocu
los meos & considerabo mirabilia de le
ge tua. Quod autem sandalia quibusdã
locis aperta, quibusdam clausa sunt, de-
signat, quod Euangelica prędicatio nec
omnibus reuelari, nec omnibus debet
Lucæ.8 abscondi. Sicut scriptum est: Vobis da-
Mat.13 tum est nosse mysterium regni Dei, cæ-
Ibidem.7 ris autem in parabolis. Nolite sanctum
dare canibus, nec margaritas spargatis
ante porcos. Prius autem caligis indui-
tur vsque ad genua protensis, ibique cõ
strictis, quia prædicator pedibus suis re
Ibidem 5. ctos facere gressus & genua debilia ro-
borare debet. Nam q fecerit & docuerit,
hic magnus vocabitur in regno cœloꝝ.

De ablutione manuum. Cap. XLIX.

DEinde corporaliter lauat manus,
vt spiritualiter mundet actus, au-
toritate Psalmistæ dicentis: Lauabo in-
Psal.25 ter innocentes manus meas, & circunda
bo altare tuum domine. Non enim diui
na sacramenta lutum manuum conta-
1.Cor.11 minat, sed si quis indigne manducat &
bibit, iudicium sibi mamducat & bibit,
Mat.15 Quia non lotis manibus manducare,
non coinquinat hominem. Quæ autem
procedunt de ore, de corde exeunt, ea
coinquinant hominem, cogitationes
malæ, homicidia adulteria, furta, for-
nicationes, falsa testimonia, blasphe-
miæ. Hæc sunt quæ coinquinant homi
nem. Vnde solicite satagendum est, vt
non tam exteriora manuum quã interi
ora mentiũ inquinamenta purgentur.

De Amictu, ubi agitur de duabus ligulis, quibus amictus ante pectus ligatur.

Caput. L.

LOtis itaque manibus assumit ami
ctum, qui super humeros circum-
quaque diffunditur. Per quem operum
fortitudo significatur. Humeri quippe
fortes sunt ad opera peragenda, secun-
Gen.49 dum illud patriarchæ Iacob: Suppo-
suit humerum ad portandum, & fa-
ctus est tributis seruiẽs. Duo vasculi qui
bus amictus ante pectus ligatur, signant
intentionem & finem, quibus informan
dum est opus, ne fiat in fermento ma-
litiæ & nequitię, sed in azymis synceri- 1.Cor.5
tatis & veritatis. Sacerdos enim non de
bet otiosus existere, sed bonis operibus
insistere & insudare, secundum quod
Apostolus ait ad Timotheum: Labora
sicut bonus miles Iesu Christi. 2.Timo.2

De alba. Caput. LI.

ALba membris corporis conueni
enter aptata, nihil superfluum
aut dissolutum in vita sacerdotis esse de
bere demonstrat. Hæc ob speciem can-
doris designat munditiam, secundum
quod legitur: Omni tempore vestimen Eccl.9
ta tua sint candida. Fit autem de bys-
so vel de lino. Propter quod scriptum
est: Byssum sunt iustificationes sancto- Apoc.18
rum. Sicut enim byssus, vel linum cãdo
rem, quem ex natura non habet, mul-
tis tunsionibus attritum, per artem acq
rit: sic & hominis caro munditiam, quã
non obtinet per naturam, multis casti-
gationibus macerata, sortitur per grati 1.Cor.9
am. Vnde sacerdos, secundum Aposto-
lum, castigat corpus suum & in seruitu-
tem redigit, ne forte quum alijs prædica
uerit, ipse reprobus fiat. Hęc vestis in ve-
teri sacerdotio stricta fuisse describitur, 2.Cor.3
propter spiritum seruitutis in timore. In
nouo larga est, propter spiritum adopti
onis in libertate. Quod autem Aurifri-
um habet, & gemmata est in diuersis lo
cis & varijs operibus ad decorem, illud
insinuat, quod Propheta dicit in Psal- Psal.44
mo: Astitit regina à dextris tuis in vesti-
tu deaurato, circundata varietate.

De Zona & succinctorio. Cap. LII.

DEbet igitur Alba circa lumbos
zona præcingi, vt castitas sacer-
dotis nullis incentiuorum stimulis dis-
soluatur. Vnde: Sint lumbi vestri pręcin Lucæ.12
cti & lucernæ ardentes in manibus ve-
stris. In lumbis enim luxuria domina
tur. Sic dominus loquens de diabolo
manifestat: Virtus eius in lumbis eius, Iob.40
& fortitudo illius in vmbilico ventris
eius. Debent ergo lumbi præcingi
per continentiam. Debent & subcingi Matt.17
per abstinentiam: quoniam hoc genus
dæmonij non eijcitur nisi in oratione Eph.6
& ieiunio. Hinc etiã Apostolus ait: Sta-
te succincti lumbos in veritate.

Qua-

Quare Romanus pontifex post Albam Orale, & post orale crucem assumat.
Caput. LIII.

ROmanus autem pontifex post albam & cingulum assumit Orale, quod circa caput inuoluit, & replicat super humeros, legalis pontificis ordinē sequens, qui post lineam strictam & zonam induebatur Ephot, id est, superhumerale, cuius locum modo tenet amictus. Et quia signo crucis auri lamina cessit, pro lamina, quam Pontifex ille gerebat in fronte, pontifex iste crucem gerit in pectore. Nam mysterium, quod in quatuor literis auri lamina continebat, in quatuor partibus forma crucis explicuit. Iuxta quod inquit Apostolus: Vt comprehendatis cum omnibus sanctis quæ sit longitudo & latitudo & sublimitas & profundum. Ideoque Ro. pontifex crucem quandam insertam cathenulis à collo suspensam, sibi statuit ante pectus, vt sacramentum, quod ille tunc præferebat in fronte, hic autem recondat in pectore: Nam corde creditur ad iustitiā, ore aūt confessio fit ad salutē.

Ephe.3
Rom.10

De Stola. Caput. LIIII.

POst hęc stolam, quæ alio modo vocatur Orarium, super collum sibi sacerdos imponit, vt iugum domini se suscepisse significet: quæ à collo per anteriora descendens, dextrum & sinistrū latus adornat, quia per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est, in prosperis & aduersis, sacerdos debet esse munitus. Stola quippe significat sapientiā vel patientiam, de qua scriptum habetur: Patientia vobis necessaria est, vt reportetis promissiones. Et iterum: In patiētia vestra possidebitis animas vestras. Hinc est ergo, quod stola cū zona nexibus qbusdā colligatur, quia virtutes virtutibus sociantur, ne aliquo tentationis moueantur impulsu. Debet autem sacerdos secūdum decretum Braccharensis concilij de vno eodemque orario ceruicem pariter & vtrumque humerum premens, signum crucis in pectore suo præparare. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debitæ subiacebit. Nisi forte quis dixerit hoc decretum per contrariam Ecclesiæ Romanæ consuetudinem abrogatum.

2.Cor.6
Heb.10
Luc.21
Ex.3. Conci.Braccaren.c.8

De tunica. Caput. LV.

DEinde pontifex induit tunicam Poderem, id est, talarem, significantem perseuerantiam. Vnde Ioseph inter fratres suos talarem tunicam habuisse describitur. Cum vero cæteræ virtutes currant in stadio, perseuerantia tamen accipit brauium: quoniam q perseuerauerit vsq; in finē, hic saluus erit. Vnde præcipitur: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Habebat autē hæc vestis in veteri sacerdotio, pro fimbrijs mala punica cum tintinnabulis aureis, quorum supra mysterium exposuimus.

Gen.37
Mat.10
Apo.2

De Dalmatica. Caput. LVI.

SVper hanc tunicam Episcopus vestit Dalmaticā, sic dictam, eo q̄d in Dalmatia fuit reperta. Quæ sui forma figurat largitatem, quia largas habet manicas & protensas. Vnde secundum Apostolum: Oportet Episcopum non esse turpis lucri cupidum, sed hospitalem. Non ergo manum habeat ad dandam collectam, & ad recipiendum porrectā, sed illud efficiat, quod Propheta suadet: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque duc in domum tuam. Quum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Ob hoc forte specialiter vtuntur Diaconi Dalmaticis, quod principaliter electi sunt ab Apostolis, vt mensis ex officio ministrarēt. Debet autem Dalmatica habere duas lineas coccineas, hinc inde, ante & retro, à summo vsque deorsum: vt pontifex habeat feruorem charitatis ad Deum, & ad proximum, in prosperis & aduersis, iuxta veteris & noui Testamenti præceptum, quod est: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum. Vnde Ioannes: Charissimi, non nouum mandatum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio. Atque iterum: Mandatum nouum scribo vobis &c. In sinistro quoque latere Dalmatica fimbrias habere solet, id est, solicitudines actiuæ vitę signantes, quas Episcopus debet habere pro subditis. Iuxta quod dicit Apostolus: Præter illa quæ extrinsecus sunt instātia mea quotidiana, solicitudo omnium ecclesiarum.

Largitas habet manus procē sas.
1.Tim.3
Esa.58
Act.6
Deut.6 Mat.22.
1.Ioan.2
2.Cor.11

De chirothecis. Caput. LVII.

QVia vero plerique bonum opus, quod faciunt, inani fauore corrumpunt, statim Episcopus manus ope Matt. 6 rit chirothecis, vt nesciat sinistra sua qd faciat dextra sua. Per chirothecam ergo congrue cautela designatur, quæ sic facit opus in publico, quod intentionem continet in occulto. Nam etsi dominus dixerit: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & Ibid. glorificent patrem vestrum qui in cœlis est, propter quod chirotheca circulum aureum desuper habet: ipse tamen præcepit: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini Matt. 6 ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrē vestrum qui in cœlis est.

De Casula uel planeta. Cap. LVIII.

POstremo super omnes vestes induit casulam vel planetam, quæ significat charitatem. Charitas enim operit 1. Pet. 4. multitudinem peccatorum, de qua dicit Apostolus: Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro, si linguis hominum loquar & angelorum charitatem aūt 1. Cor. 13 non habuero, factus sum velut æs sonās & cimbalum tinniens. Et hæc est vestis nuptialis, de qua loquitur dominus in euangelio: Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialē? Quod Matt. 22 autem amictus super os planetæ reuoluitur, innuit, quod omne opus bonum debet ad charitatem referri. Nam finis præcepti charitas est, de corde puro, & conscīētia bona, & fide non ficta. Quod autem extensione manuum in anteriorem & posteriorem partem diuiditur, significat duo brachia charitatis, ad Deū scilicet & ad proximum. Diliges, inquit, dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis pendet tota lex & Prophetæ. Latitudo planetæ significat latitudinem charitatis, quæ vsque ad inimicos extenditur. Vnde: Latum mandatum tuum nimis. Psal. 118

De manipulo. Caput. LIX.

CAEterum quia mentibus bene compositis & diuino cultui mancipatis sępe subrepit accidia, quę quodā torpore reddit animum dormientem, Psal. 118 dicente Psalmista: Dormitauit anima mea præ tædio, in sinistra manu quædā apponitur mappula, quæ manipulus vel sudarium appellatur, qua sudorem mentis abstergat, & soporem cordis excutiat, vt depulso tædio vel torpore, bonis operibus diligēter inuigilet. Per manipulum ergo vigilantia designatur, de qua dominus ait: Vigilate, quia nescitis qua hora dominus vester venturus Matt. 24 Can. 5 sit. Vnde sponsa dicit in Canticis: Ego dormio, & cor meum vigilat.

De mitra. Caput. LX

MItra pontificis scientiam vtriusque testamenti significat: nam duo cornua duo sunt testamenta, duæ fimbriæ spiritus & litera. Circulus aureus, qui anteriorem & posteriorem partem complectitur, indicat quod omnis scriba doctus in regno cœlorum de thesauro suo noua profert & vetera. Caue Matt. 13 at ergo diligenter episcopus, ne prius velit esse magister, quam norit esse discipulus, ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueā cadant. Scriptum est enim in Propheta: Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi.

De annulo. Caput LXI.

ANnulus est fidei sacramenum, in quo Christus sponsam suam sanctam ecclesiam subarrauit, vt ipsa de se dicere valeat: Annulo suo subarrauit me dominus meus, id est, Christus. Cuius custodes & pædagogi sunt episcopi & prælati, annulum pro signo ferentes in testimonium. De quibus sponsa dicit in Canticis: Inuenerunt me vigiles, Can. 5 qui custodiunt ciuitatem. Hunc annulum dedit pater filio reuertenti, secundum illud: Date annulum in manum Luce 15 eius.

De baculo, & quare summus pontifex pastorali uirga non utitur. Cap. XLII.

BAculus * correptionem significat correctionem. pastoralem, propter quod à consecratore dicitur consecrato: Accipe baculum pastoralitatis. Et de quo dicit Apostolus: In virga veniā ad vos. Quod 1. Cor. 4 autem est acutus in fine, rectus in medio, retortus in summo, designat quod pontifex debet per eam pūgere pigros, regere

regere debiles, colligere vagos. Quod vno carmine versificator quidam expressit: Collige, sustenta, stimula, vaga, morbida, lenta. Romanus autem pontifex pastorali virga non vtitur, pro eo quod Beatus Petrus apostolus baculum suum misit Euchario primo episcopo Treuerorum, quem vna cum Valerio & Materno ad prædicandum euangelium genti Theuthonicæ destinauit. Cui successit in episcopatu Maternus, qui per baculum sancti Petri de morte fuerat suscitatus. Quem baculum vsque hodie cum magna veneratione Treuerensis seruat ecclesia.

Baculus S. Petri apud Treuerenses.

De pallio, ubi materia & forma secundum mysterium exponuntur.

Caput LXIII.

PAllium, quo maiores vtuntur episcopi, significat disciplinam, qua se ipsos & subditos Archiepiscopi debent regere. Per hãc acquiritur torques aurea, quam legitime certantes accipiũt, de qua dicit Salomon in parabolis: Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Fit enim pallium de candida lana contextum, habens desuper circulum humeros constringentem, & duas lineas ab vtraque parte dependentes. Quatuor autem cruces purpureas, ante, & retro, à dextris, & à sinistris: sed à sinistris est duplex, & simplex à dextris. Hæc omnia moralibus sunt imbuta mysterijs, & diuinis grauida sacramentis. Nam vt scriptura testatur, In thezauris sapientiæ significatio disciplinę. In lana quippe notatur asperitas, in candore benignitatis designatur. Nam ecclesiastica disciplina contra rebelles & obstinatos seueritatem exercet, sed erga pœnitentes & humiles exhibet pietatẽ. Propter quod de lana nõ cuiuslibet animalis, sed ouis tantum efficitur, quæ mansuetum est animal. Vnde Propheta: Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondẽte se obmutuit, & non aperuit os suum. Hinc est q̃d illius semiuiui vulneribus, quẽ Samaritanus duxit in stabulũ, & vinum adhibet & oleũ, vt p vinũ mordeantur vulnera, & p oleũ foueãtur, q̃tenus q sanandis vulneribus p̃est, in vino mor-

Pro. 1

Forma pallij.

Eccli. 1

Esa. 53

Lucæ. 10

sum seueritatis adhibeat, in oleo mollitiẽ pietatis. Hoc nimirũ & p arcã taberna culi designatur, in qua cum tabulis virga cõtinetur & mãna. Qm̃ in mente rectoris cũ scripturæ sciẽtia debet esse virga districtionis, & mãna dulcedinis, vt seueritas immoderate nõ sęuiat, & pietas plus q̃ expedit nõ indulgeat. Circulus pallij, p quẽ humeri cõstringunt, est timor dñi, p quẽ opa coercẽtur, ne vel ad illicita defluant, vel ad superflua relaxẽtur. Qm̃ disciplina sinistram cohibet ab illicitis formidine pœnæ: dexteram vero temperat à superfluis amore iustitiæ. Beatus ergo vir qui semper est pauidus. Nã iuxta sententiam Sapientis, Timor dñi peccatum repellit, qui vero sine timore existit, iustificari non poterit. Hinc est ergo, q̃d pallium & ante pectus & super humeros frequenter aptatur. Quatuor cruces purpureæ sunt quatuor virtutes politicę: iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia: quæ nisi crucis Christi sanguine purpurẽtur, frustra sibi virtutis nomen vsurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Vnde dominus inquit apostolis: Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm scribarum & pharisæorum, nõ intrabitis in regnum cœlorum. Hæc est purpurea regis tunica intincta canalibus, quam Salomon cõmemorat in canticis canticorum. Is ergo qui gloria pallij decoratur, si cupit esse quod dicitur, in anteriori parte debet habere iustitiam, vt reddat vnicuique quod suum est. Prudentiam in posteriori, vt caueat quod vnicuique nociuum est. Fortitudinem à sinistris, vt eum aduersa nõ deprimant. Temperantiam à dextris, vt eum prospera non extollant. Duę lineę, quarum vna post dorsum, & altera progreditur ante pectus, actiuam & contemplatiuam vitam significant. Quas ita debet exercere prælatus, vt exemplo Moysi nunc in montem ascendat & ibi philosophetur cum domino: nunc ad castra descendat, & ibi necessitatibus immineat populorum, prouisurus attentius, vt quum sæpe se dederit alijs, interdum se sibi restituat. Quatenus & quum Martha circa frequens satagat ministerium, & quum Maria verbum audiat saluatoris. Vtraque tamen

Heb. 9

Pro. 28

Eccli. 1

Matt. 5

alias iuncta, alias uincta.

Cant. 7

Vita actiua & contemplatiua.

Exo. 24 & 34.

 gra-

grauat inferius, quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Quapropter & pallium duplex e in sinistra, sed simplex in dextra. Quia vita præsens, quæ per sinistram accipitur, multis est subiecta molestijs: sed vita futura, quæ per dexteram designatur, in vna semper collecta quiete est. Quod veritas ipsa designauit, cum intulit: Martha Martha, solicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea in æternum. Pallium duplex est in sinistro, quatenus ad tolerandas vitæ præsentis molestias prælatus fortis existat. Simplex in dextra, quatenus ad obtinendam vitæ futuræ quietē, toto suspiret affectu, iuxta verbum Psalmistæ, dicentis: Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Tres autem acus, quæ pallio infiguntur ante pectus super humerum & post tergum, designant compassionem proximi, administrationem officij, districtionemque iudicij. Quarum prima pungit animum per dolorem, secunda per laborem, tertia per terrorem. Prima pungebat Apostol. cū dicebat: Quis infirmatur, & ego nō infirmor? quis scādalizatur, & ego non vror? Secūda est: Præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana: solicitudo omnium ecclesiarum. Tertia: Si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Super dextrum humerum non infigitur acus, quoniam in æterna quiete nullus est afflictionis aculeus, nullus stimulus punctionis. Absterget enim Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius neque luctus, ne clamor, sed nec vllus dolor, quoniam priora transierunt. Acus est aurea, sed inferius est acuta, & superius rotunda, lapidem continens preciosum, quia nimirū bonus pastor propter curam ouium in terris affligitur, sed in cœlis æternaliter coronabitur, vbi preciosam illam margaritam habebit, de qua dominus ait in euangelio: Simile est regnum cœlorum homini negociatori quęrēti bonas margaritas. Inuēta autem vna preciosa margarita, abijt & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam. Dicitur autem pallium plenitudo pontificalis officij, quoniam in ipso & cum ipso confertur pontificalis officij plenitudo. Nam antequam Metropolitanus pallio decoretur, non debet clericos ordinare, pontifices consecrare, vel ecclesias dedicare, nec Archiepiscopus appellari.

Sap. 9 — Luc. 10 — Psal. 26 — Tres acus quid designent — 2. Cor. 11 — 1. Pet. 4 — Apoc. 21 — Matt. 13 — Vsus pallij.

De armatura uirtutum.

Caput. LXIIII.

Ista sunt arma quæ pontifex debet induere, contra spirituales nequitias pugnaturus. Nam, vt inquit Apostolus, Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed ad destructionem munitionum potentia Deo. De quibus idem Apostolus in alia dicit epistola: Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. State ergo succincti lumbos vestros in veritate: & induti loricā iustitiæ, & calciati pedes in præparationem Euangelij pacis, in omnibus sumētes scutum fidei, quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeā salutis assumite, & gladium spiritus, q̄d est verbum Dei.

Prouideat ergo diligenter episcopus, & attendat sacerdos studiose, vt signū sine significato non ferat, vt vestem sine virtute non portet, ne forte similis fit sepulchro deforis dealbato, intus aūt omni pleno spurcitia. Quisq̄s aūt sacris indumentis ornatur, & honestis moribus non induitur, quanto venerabilior apparet hominibus, tanto indignior redditur apud Deum. Pontificalē itaq̄ gloriam iam honor non commendat vestium, sed splendor animarum. Quoniam & illa quæ quondam carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius quę in ipsis erant intelligenda poscebant: vt quicquid illa velamina in fulgore auri & in nitore gemmarū, & in multimodi operis varietate signabant, hoc iam in moribus actibusque clarescat. Quod & apud veteres reuerentiam ipsæ significationum species obtinent, & apud nos certiora sint experimenta rerum, quā ænignata figurarū. Tunc enim valles abundant frumento, quum arietes ouium sunt induti.

2. Cor. 10 — Eph. 6 — Salubris exhortatio. — Matt. 23 — Psal. 64

De

De quatuor coloribus principalibus, quibus secundum proprietates dierum vestes sunt distinguendae. Cap. LXV.

Quatuor autē sunt principales colores, quibus secundum proprietates dierum sacras vestes ecclesia Romana distinguit, Albus, Rubeus, Niger & Viridis. Nam & in legalibus indumentis quatuor colores fuisse leguntur: Bissus & purpura, hyacinthus & coccus. Albis induitur vestimentis in festiuitatibus confessorum & virginum: Rubeis in solennitatibus apostolorum & martyrum. Hinc sponsa dicit in canticis: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex milibus. Candidus in confessoribus & virginibus, rubicundus in martyribus & apostolis. Hi & illi sunt flores rosarum & lilia conuallium. Albis indumentis igitur vtendum est in festiuitatibus confessorum & virginum, propter integritatē & innocentiam. Nam cādidi facti sunt Nazaręi eius, & ambulāt semper cum eo in albis. Virgines enim sunt, & sequuntur agnum quocūq; ierit. Propter eam causam vtendum est albis in solennitatibus sequentibus, scilicet, in solennitatibus angelorum, de quorum nitore dominus ait ad luciferum: Vbi eras, cum me laudarent astra matutina? In natiuitate saluatoris & pręcursoris, q̄ niā uterque natus est mundus, id est, carens originali peccato. Ascendit enim dominus super nubē leuem, id est, sumpsit carnem à peccatis immunem, & intrauit Aegyptum, id est, venit in mundū, iuxta quod angelus ait ad virginem: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; quod nasceturex te sanctum, vocabitur filius Dei. Ioannes aūt etsi fuit conceptus in pc̄tō, fuit tamē sanctificatus in vtero, secundum illud propheticum: Anteq̄ exires de vulua, sanctificaui te. Nam & angelus ait ad Zachariā: Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. In Epiphania propter splendorem stellæ, quæ Magos adduxit, secūdum illud Propheticum: Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splēdore ortus tui. In Hypopanti, propter puritatem Mariæ, quæ iuxta cāticum Simeonis, obtulit lumen ad reuelationem gētium, & gloriam plebis suæ Israel. In cœna domini, propter confectionem Chrismatis, quod ad mūdationem animæ consecratur. Nam & euangelica lectio munditiam principaliter in illa solennitate commēdat. Qui lotus est, inquit, non indiget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Et iterum: Si non lauero te, non habebis partem mecum. In resurrectione, propter angelum testem, & nūcium resurrectionis, qui apparuit stola cādida coopertus: de quo dicit Matthæus, quod erat aspectus eius sicut fulgur, & vestimētum eius sicut nix. In Ascensione, propter nubem candidam, in qua Christus ascendit. Nam & duo viri steterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, qd statis aspicientes in cœlum, &c. Illud autem non ociose notandum est, quod licet in consecratione pōtificis talibus indumentis sit vtendum, consecrantibus scilicet & ministris (nam consecrandus semper albis vtitur) qualia secundū proprietatem diei conueniunt: in dedicatione tamen Ecclesiæ semper vtēdum est albis, quocunq; dierum dedicatio celebretur. Quoniam in consecratione pontificis cātatur missa diei, sed in dedicatione Basilicæ dedicationis missa cantatur. Nā & Ecclesia virgineo nomine nūcupatur, secundum illud Apostoli: Despondi eñ vos vni viro virginem castam exhibere Christo. De qua sponsus dicit in Canticis: Tota pulchra es amica mea & macula non est in te. Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni.

Rubeis autem vtendum est indumentis in solēnitatibus apostolorum & martyrum, propter sanguinē passionis, quē pro Christo fuderūt. Nam ipsi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni. In festo Crucis, de qua Christus p̄ nobis sanquinem suū fudit. Vnde Propheta: Quare rubrum est indumentum tuum, sicut calcātium in torculari? Vel in festo Crucis melius est albis vtēdum, quia nō passionis, sed inuētionis vel exaltationis est festū. In Pētecoste, p̄pter sancti spūs feruorē qui sup apostolos in linguis igneis apparuit. Nā apparuerūt illis dispertitæ linguę tanq̄ ignis, seditq; supra singulos eoꝝ. Vñ propheta: Misit de cœlo ignē in

Marginalia: Exo. 28; Can. 5; Quibus festis vtēdū est albis.; Apoc. 14; Iob 38; Esa. 19; Luc. 1; Hiere. 1; Luc. 1; Esa. 60; Ioan. 13; Mar. 16; Matt. 28; Lucidam; Act. 1; 2. Cor. 11; Can. 4; Rubeis quando vtendum.; Apoc. 7; Esaie. 63; Act. 2; Thren. 1

ossibus meis. Licet autem in apostolorũ Petri & Pauli martyrio rubeis sit vtendum, in Conuersione tamen & Cathedra vtendum est albis. Sicut licet in natiuitate sancti Ioannis sit albis vtendum, in Decollatione tamen ipsius vtendum est rubeis. Cum autem illius festiuitas celebratur, qui simul est & martyr & virgo, martyrium præfertur virginitati, quia signum est perfectissimæ charitatis, iuxta quod Veritas ait: Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quapropter & in Commemoratione omnium sanctorum quidam rubeis vtuntur indumentis: alij vero, vt Curia Romana, candidis: quum non tam in eadem, sed de eadem solẽnitate dicat Ecclesia, quod sancti, secundum Apocalypsim Ioannis, stabant in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.

Virginitati præfertur martyrium. Ioan. 15

Apoc. 7

Nigris autem indumentis vtendum est in die afflictionis & abstinentiæ, pro peccatis, & pro defunctis. Ab aduentu scilicet vsq; ad Natalis vigiliam, & à Septuagesima vsq; ad sabbatũ Paschæ. Spõsa quippe dicit in Canticis: Nigra sum, sed formosa filiæ Hierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pellis Salomõis. Nolite me considerare, quod fusca sim, quia decolorauit me sol. In Innocentum autem die, quidã nigris, alij vero rubeis indumentis vtendum esse contendunt. Illi propter tristitiam, quia vox in Rhama audita est, ploratus & vlulatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. Nam propter eãdem causam cantica lætitię subticentur, & nõ in aurifrigio mitra defertur. Isti propter martyrium, quod principaliter commemorans inquit Ecclesia: Sub throno dei sancti clamabant: Vindica sanguinẽ nostrũ qui effusus est Deus noster. Propter tristitiam ergo, quam & silentium innuit lætitiæ canticorum, mitra quæ fertur non est aurifrigio insignita, sed propter martyrium rubeis est indumentis vtendum. Hodie vtimur violaceis, sicut, in Lętare Hierusalem, propter lætitiam, quam aurea Rosa significat, Romanus Pontifex portat mitram aurifrigio insignitã, sed propter abstinentiam nigris, imo violaceis vtitur indumentis.

Nigris quã vtendum

Cant. 1

Festum innocentũ

Hiere. 31 Mat. 2

Luc. 18 Apoc. 6

Restat ergo, quod in diebus ferialibus & communibus, viridibus sit indumentis vtendum. Quia viridis color medius est inter albedinem & nigredinem & ruborem. Hic color exprimitur, vbi dicitur: Cypri cum Nardo, Nardus & Crocus. Cant. 4

Ad hos quatuor cæteri referuntur, Ad rubeum colorem coccineus, ad nigrum violaceus, ad viridem croceus. Quamuis nonnulli rosas ad Martyres, Crocum ad confessores, Lilium ad virgines referant.

EXPLICIT LIBER PRIMVS.

MYSTERIORVM EVANGElicę legis ac sacramenti Eucharistiæ,

LIBER SECVNDVS.

De accessu Pontificis ad altare. Cap. I.

HIS indumentis ornatus Episcopus ad altare procedit, duobus cũ ducentibus hincinde, sacerdote videlicet et leuita, subdiacono præcedente, q clausum portat codicẽ Euangelij, donec Episcopus ad altare perueniat, ibique codicem osculatur apertum. Hæc omnia diuinis plena sunt sacramentis. Episcopus enim illum in se repręsentat pontificem, de quo dicit Apostolus: Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id est, non huius creationis, &c. Heb. 9

De presbytero & diacono qui deducunt Pontificem hincinde. Cap. II.

SAcerdos & leuita significant legem & prophetiam, secundum illud q̃d dñs ipse proposuit in parabola sauciati, quia Luc. 10

quia sacerdos quidam descendit eadem via, & viso illo præteriuit: similiter & leuita. Moyses & Helias in figura legis & prophetiæ apparuerunt in monte cum Christo loquentes. Sacerdos ergo & leuita deducunt episcopū: quia lex & prophetia Christum annunciauerūt & promiserunt. Moyses enim inquit in lege: Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, ipsum tanquam me audietis. Et Esaias: Ecce veniet propheta magnus, & ipse renouabit Hierusalem.

Mar.11

Deut.18

Esaie.44

De subdiacono qui præcedit, clausum portans codicem Euangelij.
Cap. III.

SVbdiaconus qui præcedit, Ioannem Baptistam significat, qui præcessit Christum in spiritu & virtute Heliæ, parare domino plebem perfectam. Hic ante pontificem portat codicem Euangelij, quia Ioannes ante Christum, prædicationem Euangelij inchoauit: Pœnitētiam (inquit) agite, appropinquabit enī regnum cœlorum. Quod autē liber clausus tenetur, donec pontifex ad altare perueniat, & tunc aperitur, hoc insinuat, q̄d in Apocalypsi describitur: Quoniam nemo inuentus est dignus aperire librum, qui scriptus erat intus & foris, signatus sigillis septem, nisi leo de tribu Iuda, radix Dauid: qui librum aperuit, & septem eius sigilla soluit. Per altare signatur Ecclesia, iuxta q̄d dominus dixit in Exodo: Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Qđ sectionem lapidum prohibet in altari, diuisionem fidelium reprobat, ne Ecclesia diuidatur per errores & schismata.

Luca.1

Matt.3

Apoc.5

Altare ecclesiam designat.
Exo.20

De Pontifice qui peruenit ad altare.
Cap. IIII.

TVnc ergo liber aperitur, quum episcopus peruenit ad altare. Quoniam vbi Christus primitiuam apostolorum congregauit Ecclesiam, docens & prædicans, scripturæ mysteria reuelauit. Vobis, inquit, datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis. Vnde post resurrectionem aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Rectius ergo facit episcopus, cum ipsemet aperit librum euangelij, quamuis & per ministros suos Christus patefecerit mysteria scripturarū. Quod episcopus codicē euangelij osculatur, insinuat q̄d Christus pacē in euangelio predicauit. Pacē meā, inquit, do vobis, pacē relinquo vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis.

Luc.8

Lucæ.24

Ioan.14

De processione Romani pontificis à secretario ad altare. Cap. V.

CVm autem stationalis solēnitas celebratur, Romanus pōtifex cum sex prfatis ordinibus à secretario pcessionaliter ad altare pgreditur, designās, quod Christus exiuit à patre, & venit in mundū. Hic enim processionis ordo generationis Christi seriem repræsentat, quam Matthæus euangelista describit, in qua sex inueniūtur ordines personarum, à quibus Christus secundū carnē traxit originem & in mundū processit: Patriarchæ videlicet & prophetæ, reges & principes, pastores & duces. Abrahā patriarcha, Dauid propheta, Salomon rex, Salmon princeps, Iudas pastor, Zorobabel dux.

Ioan.16

Matt.1

Sex ordines personarum in generatione Christi.

De duobus diaconis qui ducunt pontificē.
Cap. VI

DVo diaconi qui ducunt pontificem designant Abrahā & Dauid, quibus facta est incarnationis Christi repromissio. Nam illi promissum est: In semine tuo benedicētur omnes gentes: isti pollicitū: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Propter quod Euangelista signanter hos duos in generatione Christi præmisit. Liber, inquit, generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Isti sunt duæ colūnæ, quas verus pacificus in vestibulo templi posuit ante ostiū, quas ambit funiculus duodecim cubitorum, id est, quos fides duodecim apostolorum complectitur, de quorum medio Christus ostium aperitur credentibus.

Gen.22

Psal.131

Matt.1

3.Par.3

Ioan.10

De mappula, quæ portatur super pontificem, quatuor baculis colligata.
Cap. VII.

QVatuor autem ministri super pōtificem ferūt mappulam quatuor baculis colligatam: propter quod ipsi ministri

ministri mappularij nuncupantur. Mappula quæ diuersis imaginibus est figurata, sacram scripturam signat, quæ multis mysterijs est insignita. Hæc quatuor baculis super pontificem portatur extensa, quia sacra scriptura quatuor modis super Christum fertur exposita, secundum historiam, secundum allegoriam, secundum tropologiam & anagogen. Hic est fluuius paradisi, qui quatuor in capita diuisus progreditur. Hæc est mensa propositionis, quæ quatuor pedibus eleuata subsistit. Hæc autem super pontificem extensa portatur, vt is venisse monstretur quem lex scripserat & prophetæ. Nam ipsemet incipiens Christus à Moyse & prophetis, interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Propter quod alibi dicit: Si crederetis Moysi, crederetis & mihi, ille enim de me scripsit.

Quatuor sensus scripturæ. Gen. 2. Exod. 25. Lucæ. 24. Ioan. 5.

De cereis & incenso.
Cap. VIII.

ET ideo præferuntur duo lumina cum incenso, quia lex & prophetę cum psalmis Christi prænunciauerunt aduentum, Christo attestante, qui ait: Necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi & prophetis & psalmis de me. In maioribus autem solennitatibus septem candelabra coram pontifice deferuntur, per quod illud ostenditur, quod Ioannes in Apocalypsi describit: Conuersus, inquit, vidi septem candelabra aurea, & in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis vestitum podere, vt ille per hoc aduenire monstretur, super quem requieuit spiritus gratiæ septiformis, secundum vaticinium Esaiæ: Egredietur, inquit, virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientię, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini.

Lucæ. 24. Septem cã delabra septiformis spiritus. Apoc. 1. Esa. 11.

De igne quem manipulo stuppæ Pontifex apponit in choro.
Cap. IX.

IN quibusdam basilicis circa medium chori manipulus stuppę super colum nam appenditur, cui pontifex ignem apponit, vt in conspectu populi subito comburatur. Per hoc secundum aduentum commemorans, in quo Christus iudicabit viuos & mortuos & seculũ per ignẽ. Nam ignis in cõspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida. Ne quis ergo male securus existat, qui per primum blanditur, per secundum exterret. Quia qui iudicandus venit in primo, iudicaturus veniet in secundo. Vel potius, quia secundum apostolum Iacobum vita nostra vapor est ad modicum parẽs, pontifex ignem apponit in stuppam, ne forte qui gloriosus incedit, in temporali gloria delectetur. Nam omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni.

Psal. 49. Iacob. 4. Esa. 40. 1. Pet. 1.

De primicerio, qui pontificis dextrum humerum osculatur. Cap. X.

CVm autẽ pontifex appropinquat altari, primicerius scholæ cantorum accedẽs, dextrum ipsius humerum coram astãtibus osculatur. Quia quum Christus nasceretur in mundo, angelus ille cũ quo facta est cœlestis militiæ multitudo laudãtium Deũ, natiuitatem eius pastoribus patefecit. De quo dicit propheta: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius.

Lucæ. 2. Esa. 9.

De tribus sacerdotibus qui coram altari reuerẽter inclinant, os & pectus pontificis osculantes, Cap. XI.

TRes sacerdotes qui põtifici venienti coram altari reuerenter occurruut, & inclinantes os eius osculãtur & pectus, tres illos Magos signant, qui venerunt Hierosolymam, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Et procidẽtes adorauerunt inuentum, & apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrram. Per geminum osculum, geminam in Christo naturã cõfitetur, diuinam scilicet & humanam: diuinam quasi latentem in pectore, humanam quasi patentem in ore, quas quoq; per oblata munera Magi mystice figurarũt. Osculum enim est signum reuerentiæ, Iuxta quod Hester summitatem virgæ regis legitur osculata.

Matt. 2. Hest. 5

De

De processionis dispositione.
Cap. XII.

Can.6 DIsponitur autem ista processio velut castrorũ acies ordinata. Nam & maiores & fortiores quasi custodes exercitus præueniunt & sequuntur. Minores quasi debiliores colliguntur in medio. Præcedunt enim Episcopi & presbyteri, subsequuntur pontifex & diaconi, colliguntur in medio subdiaconi & acolyti. Cantores uelut tubicines. Cantores autem quasi tubicines præcedunt exercitum, vt eum ad prælium contra dæmones excitent & inuitẽt. Eph.6 De quo prælio inquit Apostolus: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Vnde Psalmista: Psal.80 Crux, vexillum. Buccinate in neomenia tuba, in die insigni solennitatis vestræ. Crux ergo quasi regale vexillum præmittitur & præfertur, vt fugiãt qui oderunt eũ à facie eius. Psal.67 Gal.6 Nobis ergo absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quẽ mundus nobis crucifixus est, & nos mundo crucifigi debemus.

De confessione & pectoris tonsione: in qua tria notantur, ictus, tactus, & sonus.
Cap. XIII.

Pro.18 QVia iustus vero in principio sermonis accusator est sui, Pontifex ad altare perueniens, & ad seipsum reuertens, antequam ordiatur sacrum officiũ, de peccatis suis cum astantibus confitetur, psalmum illum præmittens, qui manifeste per totum sibi adhoc dinoscitur Psal.42 pertinere & conuenire: Iudica me Deus, &c. vt discretus à gente non sancta, & ab homine liberatus iniquo, ad altare Dei dignus introeat. Confessio generalis. Illud autem in hac confessione notandum est, quia non (vt quidam minus prouide faciunt) in specie, sed in genere confitẽda sunt peccata, q̃niam ista confessio non est occulta, sed manifesta. Percutimus autẽ pectus, cum confitemur peccata, quatenus exemplo publicani, qui percutiebat pectus suum, Lucæ.18 dicens, Domine propitius esto mihi peccatori, iustificati descendamus in domũ. Tria in pœnitẽtia quærũtur. In percussione tria sunt, ictus, sonus & tactus. Per quæ signantur illa tria, quæ sunt in vera pœnitentia necessaria, videlicet cordis cõtritio, oris cõfessio, & opis satisfactio. Nam sicut tribus modis peccamus, scilicet, corde cogitando, ore loquendo, & opere perpetrando, ita tribus modis pœnitere debemus, scilicet corde per dolorem, ore per pudorem, & opere per laborem.

De incenso, quod sacerdos repræsentat in capsula, & Episcopus apponit thuribulo.
Cap. XIIII.

INgressurus ergo pontifex ad altare, incẽsum apponit thuribulo, per hoc illud insinuãs, quod angelus venit & stetit ante altare habens thuribulum aureum in manu sua, quod impleuit de igne altaris: & data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum. Apoc.8 Angelus enim Christus, thuribulum aureum corpus immaculatum, altare Ecclesia, ignis charitas, incensum oratio, secundũ illud propheticũ: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Psal.140 Venit ergo angelus, id est, Christus, stetit ante altare, id est, in conspectu Ecclesiæ, habens thuribulum aureum, id est, corpus immaculatum, plenum igne, id est, charitate: & data sunt ei incensa multa à fidelibus, id est, orationes, vt daret, id est, pręsentaret eas patri, de orationibus sanctoꝝ. Non dicit, orationes tantum, quia Christus nõ omnes orationes exaudit, sed de omnibus illis quę pertinent ad salutem. Vnde cum Paulus ter rogasset dominum, vt ab eo stimulum carnis auferret, respõdit ei dominus: Sufficit tibi gratia mea. 2.Cor.12 Nam virtus in infirmitate perficitur. Episcopus ergo thus apponit thuribulo, quia Christus orationes inspirat animo, vt per ipsum offeratur incensum dignum in odorẽ suauitatis. ipse nos ꝑuenit in benedictione dulcedinis, vt eius donũ sit nostrũ meritum, q̃a non accipit nisi quod tribuit. Meritum nostra dona Christi sunt. Sine me (inquit) nihil potestis facere: quia palmes non potest ferre fructũ à semetipso, nisi mãserit in vite. Ioan.15 Sacerdos autem incẽsum repræsentat Episcopo, quia lex illud preciosum thymiama confecit, quod in odorem suauitatis offertur altissimo: de quo dominus subdit in Exodo: Talem cõpositionem non facietis in vsus vestros, q̃a sanctũ est Exo.30 domi-

domino. Homo quicunque similem fecerit, vt odore illius perfruatur, peribit de populis suis. Fuerunt qui dicerent, quod si thuribulum descendat ab altari, tunc aliud ibi thus sine benedictione ponendum est, & hominibus offerendum, tanquam illud spectet ad latriam, istud ad duliam. Melius tamen secundum spiritum, quam secundum literam intelligitur. Nam litera occidit, spiritus autem viuificat. 1. Cor. 3

De triplici osculo, videlicet oris, altaris & pectoris.

Cap. XV.

Christus sponsus ecclesiae TVnc accedens Episcopus ad altare, osculatur sacrum altare, significans, quod Christus adueniens, sanctam sibi copulauit ecclesiam, secundum illud epithalamium: Osculetur me osculo oris sui. (Cant. 1) In osculo siquidem os ori coniungitur. Et in Christo non solum humanitas est vnita diuinitati, verum etiam sponsa sponso est copulata, secundum illud propheticum: Quasi sponsam decorauit me corona, & quasi sponsam ornauit me monilibus. (Esa. 61) Vnde Ioannes: Qui habet sponsam sponsus est. (Ioan. 3) Nam in sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. (Psal. 46) Deinde conuersus episcopus osculatur diacones, vt ostendat pacem illam in aduentu Christi venisse, quam prophetae promiserant. Vnde Dauid: Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. (Psal. 46; Psal. 71) Alius item propheta: Pax erit in terra nostra cum venerit. (Hier. 2) Et ideo Christo nascente, vox intonuit angelorum: Et in terra pax hominibus bonae voluntatis. (Lucae 1) Osculum enim quandoque pacem signat, iuxta quod dicit Apostolus: Salutate vos inuicem in osculo sancto. (Rom. 16) Deus autem pacis sit cum omnibus vobis, amen. Diaconus autem statim inclinans osculatur pectus Episcopi, designans quod inspiratione diuina prophetae praedixerunt pacem futuram. Nam & Ioannes supra pectus Christi recumbens, Euangelij fluenta, de ipso sacro dominici pectoris fonte potauit. (Ioan. 13)

De thurificatione, qua pontifex incensat altare, & sacerdos episcopum.

Cap. XVI.

EPiscopus ergo thuribulum accipiens à diacono, sacrum incensat altare. Quia Christus corpus assumens, de genere prophetarum, factus ex semine Dauid secundum carnem, suis orationibus fouet Ecclesiam, secundum quod orat in Euangelio: Pater sancte, ego pro eis rogo, & non tantum pro eis, sed pro illis, qui credituri sunt per verbum eorum. (Christus orat pro Ecclesia. Ioan. 17) Quod autem diaconus thuribulum recipit, vt incenset Episcopo, moraliter instruit, quod si digne volumus incensum orationis offerre, thuribulum incarnationis debemus tenere. Nam sine fide mediatoris homines Deo placere non possunt, (Heb. 11) sed iuxta verbum promissionis ipsius: Si quid petierint credentes in oratione, accipient. (Matt. 21) Per thuribulum enim verbum accipitur incarnatum.

De forma thuribuli, & de duplici causa thurificandi, spirituali et literali.

Cap. XVII.

NAm sicut in thuribulo pars superior & inferior tribus cathenulis vniuntur, ita tres in Christo sunt vniones, quibus diuinitas & humanitas coniunguntur. (Tres in Christo vniones.) Vnio carnis ad animam, vnio diuinitatis ad carnem, & vnio diuinitatis ad animam. Quidam autem quartam vnionem assignant, videlicet deitatis ad compositum ex anima simul & carne. Nam & quaedam thuribula quatuor habent cathenulas. De hoc thuribulo Moyses specialiter inquit ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper. (Num. 16) Praeter mysticam rationem, ob hoc etiam incensatur altare, quatenus ab eo omnis daemonis nequitia propellatur. Fumus enim incensi valere creditur ad daemones effugandos. Vnde quum Thobias interrogasset angelum, (Fumo fugari daemones. Tobi. 6) quod remedium haberent ea quae de pisce iusserat reseruari, respondit: Cordis eius particulam si super carbones ponas, fumus eius omne genus daemoniorum extricat.

DE ANTIPHONA QVAE *dicitur ad introitum, et quare ipsa repetitur, interposita gloria Trinitatis, & quis eam cantari constituit.*

Cap. XVIII.

IN-

INterea chorus concinit Antiphonā ad introitū, quā repetit interposita gloria Trinitatis. Porro, ficut introitus sacerdotis aduētū Christi fignat, fic & Antiphona quæ dicitur ad introitū, desideriū aduentus eius fignat. De q̄ dñs inqt apostolis: Multi reges & prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Chorus autem dilatat animā suam, & in iubilo cātat introitum. Quoniam Prophetæ, Patriarchæ, reges & sacerdotes, omnesque fideles aduentum Christi cum magno desiderio expectabant, clamantes & implorantes: Emitte agnum dñe dominatorem terræ, de petra deserti ad montē filię Sion. Veni dñe & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israel. Hinc ergo Simeon ille iustus & senex, benedixit, & dixit: Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum verbum tuum in pace, Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Ex eorū ergo p̄sona cantatur introitus, per quos Christus intrauit in mundum, iuxta quod Apostolus ait: Et cum introducit primo genitum in orbem terræ dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei. Antiphonę repetitio, multiplicationem clamoris insinuat. Vñ p̄pheta: Māda, remāda, expecta, reexpecta, modicū ibi, modicū ibi. Si moram fecerit expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Interpositio gloriæ designat captationem beneuolētiæ. Vt enim quod expectabant facilius obtinerent, ad totam trinitatem glorificando clamabant: Ostēde nobis dñe misericordiā tuā, & salutare tuū da nobis. Qui sedes super Cherubin, appare corā Effraim, Beniamin & Manasse. Quorum tandem clamorem spiritus sanctus exaudiuit, vngens eum oleo lætitiæ præ consortibus suis, & ad euangelizandum pauperibus destinauit, secundum quod ipse filius per prophetam testatur: Spiritus domini super me, p̄pter quod vnxit me, ad euangelizandum pauperibus misit me. Hoc ergo desiderium antiquorum introitus repręsentat, non secundum intellectum literæ, sed iubilo cantilenæ. Celestinus Papa constituit, vt psalmi Dauid CL. ante sacrificium canerentur antiphonatim ex omnibus, quòd antea non fiebat, sed Epistola tantum & euangeliū legebantur. Excepti sunt ergo de psalmis Introitus, gradualia quoque ac offertoria, necnon communiones, quæ cum modulatione cepe runt ad missam in Ecclesia Romana cātari. Antiphona Græce dicitur vox reciproca, quia duo chori reciprocando vicissim melodiarum cantus alternant.

Matt. 13. Luc. 10. Introitus missæ — Esa. 16 — Luc. 2 — Heb. 1 — Esa. 28 — Abac. 2 — Psal. 84 — Psal. 79 — Esa. 61 Luc. 4 — Celestin⁹ Papa. — Antiphona.

De Kyrieeleeson, & quare nouies decantatur, & quare sex vicibus dicitur Kyrieeleeson, & tribus Christeeleeson.

Caput XIX.

CVm ergo iam tempus plenitudinis, & benignitatis aduenerit, sicut prædictum fuerat à psalmista, Tu exurgens misereberis Sion, quia venit tempus miserendi eius, congrue chorus tūc concinendo subiungit: Kyrieeleeson, quod interpretatur: Domine miserere. Vnde propheta: Domine miserere nostri: te enim expectauimus. Dicit autem hic nouies contra nouem genera peccatorum. Est enim peccatum originale, mortale & veniale: hoc est, serpens, mulier & vir. Serpēs enim. i. cōcupiscētia suggerit originaliter. Mulier. i. delectatio comedit venialiter. Vir. i. ratio consentit mortaliter. Item est peccatum cogitationis, locutionis, & perpetrationis. Cogitationis in corde, locutionis in ore, p̄petrationis in opere, hoc est, mors in domo, mors in porta, mors in monumento. Rursus, est peccatum fragilitatis, simplicitatis & malignitatis. Fragilitatis p̄ impotentiam, simplicitatis per ignorantiā, malignitatis per inuidentiā. Hoc est, peccatum in patrem, peccatū in filium, peccatum in spiritum sanctum. Et ideo chorus dicit ter ad patrem Kyrieeleeson, ter ad filium Christeeleeson, ter ad spiritum sanctum Kyrieeleeson. Sed ad patrem & spiritum sanctum sub eodem tantum vocabulo. Quia pater & spiritus sanctus sunt eiusdem naturæ tantum. Ad filium vero sub alio, quia filius etsi sit eiusdem naturæ cum illis, est tamen etiam alterius, vt geminæ gygas substantiæ. Vel ideo dicitur nouies, vt ordo decimus ex hominibus reparatus, nouē associetur ordinibus angelorum.

Psal. 101 — Esa. 33 — Noue genera peccatorum.

Beatus Gregorius Kyrieeleeson ad missam — Grego. 1

missam cantari pcepit à clero, q̃d apud Græcos ab omni populo cantabatur.

De Gloria in excelsis, & de triplici pace, & quis hymnum angelicum cantari ad missam constituit. Cap. XX

MOx seqtur hymnus angelicus, temporali Christi natiuitati perhibens testimonium, quem ille primus inchoando pronunciat, qui angelum magni consilij repræsentat. Chorus autem concinendo prosequitur, quia subito facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hymnus iste non tantum est angelorum, sed hominum congratulantium, quod mulier illa, quæ perdiderat dragmam decimam, iam lucernam accenderat vt dragmam perditam inueniret. Et pastor dimissis nonaginta nouem ouibus in deserto, iam venerat, vt quæreret centesimam ouem, quam amiserat. Ante natiuitatem enim Christi, tres erant inimicitiarum parietes: primus inter Deum & hominem: secundus inter angelum & hominem: tertius inter hominem & hominem. Homo nanque per inobedientiam creatorem offenderat, per suum casum restaurationem angelicam impedierat, per varios ritus se ab homine separauerat. Iudæus nanque ceremonias excolebat, Gẽtilis idololatriam exercebat, vtrisque ritus alterius displicebat. Sed veniens pax vera, fecit vtraque vnum, destruxit inimicitiarum macerias, & concurrentes parietes in se angulari lapide copulauit, vt de cætero vnum esset ouile & vnus pastor. Abstulit ergo peccatum, & reconciliauit hominem Deo. Reparauit casum, & reconciliauit hominem Deo & angelo. Destruxit ritus, & reconciliauit hominem homini. Restaurauit ergo, secundum Apostolum, quæ in cœlis & quę in terris sunt. Et ob hæc cœlestis militiæ multitudo psallebat: Gloria in excelsis, id est, in angelis, Deo: & in terra pax Iudæis hominibus & Gentilibus bonæ voluntatis. Hinc est etiam q̃d angelus loquitur & congaudet pastoribus. Quia pax est inter homines & angelos reformata. Nascitur Deus homo, qa pax est inter Deũ & hominẽ restaurata. Nascitur in præsepi bouis & asini, quia pax est inter homines & homines reparata. Per bouem enim Iudaicus, per asinum gentilis populus figuratur, secundum illud: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui.

[Margin: Luc. 2; Luc. 15; Tres inimicitiarũ parietes; Eph. 2; Ioan. 10; Triplex p Christum recõcilia tio.; Coll. 1; Luc. 2; Esa. 1]

Symmachus Papa constituit tam die dominico, quam natalitijs martyrum Gloria in excelsis ad missam cantari, quem hymnum Thelesphorus nonus à Beato Petro ad missam nocturnã Natalis domini (quam idem constituit) cãtari præceperat. Et in eo, ea quæ sequuntur ad verba angelorum adiecit. Quanquam à pluribus asseratur, quod ea beatus Hilarius Pictauiensis adiecerit.

[Margin: Symmachus PP.; Telesphorus Pp.]

De candelabro & cruce, quæ super medio collocantur altaris. Cap. XXI.

AD significandum itaque gaudiũ duorum populorum, de natiuitate Christi lætantium, in cornibus altaris duo sunt constituta candelabra, quæ mediante cruce, faculas ferunt accensas. Angelus enim pastoribus inquit: Annũcio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis saluator, &c̃. Hic est verus Isaac, q risus interpretatur. Lumen autem candelabri, fides est populi. Nam ad Iudaicum populum inquit Propheta: Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. Ad populum vero gentilem dicit Apostolus: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Nam & in ortu Christi noua stella Magis apparuit, secundum vaticinium Balaam: Orietur, inquit, stella ex Iacob, & consurget virga ex Israel. Inter duo candelabra in altari crux collocatur media, quoniam inter duos populos Christus in ecclesia mediator existit, lapis angularis, qui fecit vtraque vnum: ad quem pastores à Iudæa, & Magi ab oriente venerunt.

[Margin: Luc. 2; Gen. 21; Esa. 60; Eph. 5; Num. 24; 1. Pet. 2; Eph. 2]

De mutatione sacerdotis ab vna parte ad aliam. Caput. XXII

POntifex oraturus ad sedem ascendit, & stans collectam pronunciat, quam libro legit aperto. Quia secundum euangelica testimonia venit Iesus in Nazareth, vbi erat nutritus, & intrauit secundũ cõsuetudinẽ diei sabbati

[Margin: Luc. 4]

in synagogam,& surrexit legere. Et tra ditus est ei liber Esaiæ prophetæ. Quem vt reuoluit, inuenit locum, vbi erat scri- Esa.61 ptum: Spiritus domini sup me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me. Et cum plicuisset librum, reddidit ministro,& sedit. Porro secundum consuetudinem aliorum episcoporum, cum episcopus orat ad dextram cõ sistit altaris. In hoc illud signans, quod Abac.3 fuerat prophetatum: Deus ab austro veniet. Et quoniam ea quæ sunt læta significantur per dextrã: ea quę sunt tristitia, per sinistram: idcirco põtifex ad dextrã partem altaris primum accedit, vt gaudium dominicę natiuitatis ostendat. De inde post euangelium ad sinistram conuertitur, vt tristitiam passionis insinuet. Sed iterum redit ad dextram, vt gaudium resurrectionis annũciet. Hoc ipsum Ezechiel in descriptione quatuor ani- Eze.1 malium figurauit: Facies, inquit, hominis & facies leonis à dextris ipsorum quatuor. Per hominem quippe natiuitas, per leonem resurrectio, per bouem immolatio designatur. Et ideo facies hominis & facies leonis erant à dextris, fa- Mat.26 cies autem vituli erat à sinistris, quia natiuitas & resurrectio gaudium intulerunt: passio vero tristitiã inspirauit, propter quod ipse dicebat: Tristis est anima Luc.1 Zach.6 Hier.23 mea vsque ad mortem. Debet ergo sacerdos versus orientem orare, quia visitauit nos oriens ex alto. De quo legitur: Sap.16 Ecce vir oriens nomen eius, cuius argumentum in libro Sapientiæ reperitur. Esa.66 Oportet, inquit, ad lucis ortum adorare. Non quod diuina maiestas localiter in oriente consistat, quæ tamen essentialiter est vbique (Cœlum, inquit, & & terram ego impleo) sed quia timenti- Mal.4 Ioan.1 bus Deum orietur sol iustitiæ, qui illuminat omnem hominem in hunc mun- 3.Reg.6 Exo.26 dum venientem: Nam & templum Salomonis & tabernaculum Moysi legitur ad orientem ostium habuisse. Quia autem sub veteri testamento ingressus templi erat ab oriente in occidentem, ad significandum, quia omnes ante Christi passionem tendebant ad occasum, id est, ad infernum post mortem: nunc verò sit ingressus in templum ab occidente in orientem, ad figurandum ortum

Dextrum & sinistrũ in altari quid designant.

Orare versus orientem.

Iudæi versus occidẽtem orabant

nostrum & ascensum ad gloriã. In illis autem ecclesijs, quæ habent ostium ab occidente, sacerdos coram altari consistens vt adoret ad orientem, semper in salutatione se conuertit ad populum, excepto pręfationis & fractionis articulo, cum orationi totus intentus,& cor habet sursum ad dominum,& Eucharistię peragit sacramentum.

De depositione mitræ pontificis. Cap. XXIII.

Oraturus episcopus mitram deponit, quia vir secundum Apostolum reuelato capite debet orare, quatenus int r ipsum & Deum nullum malitiæ sit velamen, vt reuelata facie, domini gloriam contempletur. 1.Cor.11

De salutatione pontificis & sacerdotis ad populum. Caput. XXIIII.

Pontifex ergo salutationem præmittit ad populum, dicens: Pax vobis: illius vtens eulogio, cuius fungitur pontificio. Minor autem sacerdos cũ salutat populum, ait: Dominus vobiscum. Quod vtique verbum Booz legitur dixisse messoribus: quod intelligitur Booz quoque figuram saluatoris expressisse. Quia Ruth Moabitidem duxit vxorem. Chorus autem vtrique respondet: Et cum spiritu tuo. Quod sumptũ est ex epistola Pauli ad Timotheum: Dominus, inquit, Iesus Christus cũ spiritu tuo. Vt autem episcopus ostendat Christi vicarium, prima vice dicit: Pax vobis. Quoniam hæc fuit prima vox Christi ad discipulos, cum eis post resurrectionem apparuit. Ad instar vero sacerdotum cæterorum dicit postea: Dominus vobiscum: vt se vnum ex ipsis ostendat. Cæterũ, septẽ vicibus populus salutatur in missa, quatenus exclusis septẽ vitijs capitalibus, suscipiat gratiã septiformẽ.

Dñs vobiscum.

Ruth 2

Pax vobis

Septẽ salutationes in missa.

Vt sacerdos non minus quàm duobus præsentibus debeat celebrare.

Caput. XXV.

Statutum est autem in sacris canonibus, vt nullus presbyterorum missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus, ipse tertius habeatur. Quia cum pluraliter ab eo dicitur, Dominus vobiscum,& illud in secretis, Orate pro me, apertissime conuenit, vt illius salutationi respondeatur à pluribus. Verum

De consecra. dist. 1. c. Hoc quoq;

Ff ij illud

aliud est necessitatis articulus, & aliud religionis contemptus. Pie quoque credẽdum est, & sacris autoritatibus comprobatur, quod angeli Dei comites assistãt orantibus, secundum illud propheticũ: In conspectu angelorum psallam tibi. Et angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam domino. Sed & in canone continetur. Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus angeli tui sancti in sublime altare tuum &c. Sane quilibet homo habet angelum suum ad custodiam. Vnde legitur in Actibus apostolorum, quod cum puella, quæ cucurrit ad ostium, Petri nunciaret aduentum, dicebant: Angelus eius est. Et dominus loquens in euangelio de paruulis, ait: Angeli eorum semper vident faciem patris. Illos igitur habemus in oratione participes, quos habebimus in glorificatione consortes.

Angelorũ præsentia in missa. Psal. 137 Tob. 12 Acto. 12 Mat. 18

De oratione & conclusione. Cap. XXVI.

Salutatione præmissa, per quam auditores reddantur attenti, subdit orationes quæ designantur in Apocalypsi per fumum aromatum, qui ascendit in conspectu domini de manu angeli. Christus enim verus homo passioni propter nos destinatus (cuius illa vox est: Holocausta & pro delicto non postulasti, tuc dixi, Ecce venio) semp vnitũ sibi verbum pro nobis orabat. Qui, secundum Apostolum, in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad Deum, q saluum illum facere posset à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est in omnibus pro sua reuerentia. Quod autem in fine orationis subiungitur, Per dominum nostrum Iesum Christum, illud signat, quod ipse dicit in euangelio: Quicquid petieritis patrem in nomine meo fiet vobis. Non enim per aliam viam ad nos æterna Dei beneficia possunt deuenire, quam per eum qui est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Sicut per mediantẽ crystallum mutuamus ignem, in escã suppositam à solo longinquo. Sumptũ est autem de epistola ad Romanos: Gloriamur, inquit, in Deo per dominũ nostrum Iesum Christum. Illud autem q̃d seqtur, Qui tecũ viuit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus, ita potest simpliciter, sed non imprudẽter intelligi: Qui cũ patre viuit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus .i. vna cũ sancto spiritu. Nam pater & filius & spiritus sanctus sunt vnus Deus. Vel: In vnitate spiritus sancti, id est, in spiritu sancto, qui est vnitas patris & filij, amor & connexio vtriusque. Per omnia secula seculorum, hoc cõsecutiue & antõmastice potest intelligi: consecutiue, sicut generationes generationũ, antonomasticæ, sicut cantica canticorum. Amẽ optantis vel affirmantis ostendit affectum. Nam in fine psalmoꝝ vbi dicimus, fiat fiat, Hebræus dicit, Amẽ amen. Et Christus in euãgelio sæpe dicit: Amẽ amẽ dico vobis: hoc est, veꝝ verum dico vobis, secundum illud quod alibi dicit: Sit sermo vester, est, est. Respicit ergo vel ad formã oratiõis, vt quod oratur optetur, vel ad modum conclusionis, vt quod concluditur, affirmetur. Verbi gratia, cum sacerdos orat, Da nobis quæsumus domine salutem mentis & corporis, populus optando respondet, Amen, id est, fiat. Vel cum sacerdos concludit, Qui tecum viuit & regnat in vnitate spiritus sancti, Deus per omnia secula seculorum, populus affirmando respõdet, Amen, id est, verũ est.

Apoc. 8 Psal. 39 Hebr. 5 Per dñm nostrũ Ie. Christum Ioan. 15 & 19. 1. Tim. 2 Qui tecũ viuit &c. Amen. Mat. 5

Quare orationes dicantur collectæ, & quot sint in missa dicendæ.

Caput XXVII.

Orationes quæ circa principium missæ dicuntur, collectæ vocantur, eo quod sacerdos qui fungitur ad Deum legatione pro populo, petitiones omnium in eis colligat & concludat. Proprie tamen collectæ dicuntur, quæ super collectam populi fiunt, dum colligitur populus, vt ad stationem faciendam, de vna ecclesia procedant ad alteram. Orationum vero plures & varij fuerunt autores, & in tantum earundẽ numerus & diuersitas excrescebat, quod octauum Africanum Concilium, cui Beatus Augustinus interfuit, ita constituit: Nullæ preces vel orationes, vel missæ, vel præfationes, vel commendationes, vel manus impositiones dicantur, nisi in Concilio fuerint approbatæ. Nã & Gelasius papa tam à se quam ab aliis compositas pces dicitur ordinasse. Beatus

Variꝫ orationũ autores. Concilium Meliuitanum.

tus autem Gregorius seclusis his, quæ nimia vel incongrua videbantur, rationabilia coadunauit, & congrua multa per se necessaria superaddens. Quidam vero modum & ordinem excedentes, in tantum orationes multiplicant, vt auditoribus suis tædium generent & fastidium: cum econtra dominus dicat in euãgelio: Cum oratis, nolite multum loqui, sicut faciunt ethnici. Putant enim se in multiloquio exaudiri. Vnde cũ ei dixissent apostoli, Domine, doce nos orare, compendiosam orationem eos edocuit: Pater noster qui es in cœlis &c. Huius ergo orationis formam sequentes sacerdotes in missa septenarium numerum non excedant. Nam Christus septẽ petitionibus oĩa corporis & animę necessaria cõprehẽdit. Quia ṽo deus numero impare gaudet, summopere quidã obseruãt, vt impares dicant oratiões in missa, vel vnam, vel tres, vel qnq; vel septẽ. Vnã vel tres propter vnitatis sacramentum vel mysterium trinitatis, quinque vel septem propter quinquepartitam dominipassionem, vel spiritum gratiæ septiformis. Deus enim diuisionẽ & discordiam detestatur. Vnde cum cæterorum dierum operibus benedixit, operibus secundæ diei benedixisse non legit. Quia binarius numerus ab vnitate recedit, & ab eo cæteri diuisibiles numeri fortiuntur originem. Et cauendum est, si forte collecta pro defuncto misceatur, non finalis, sed penultima, vel antepenultima dicatur: qua finis ad suũ debet torqueri principiũ. In missa vero ꝓ defunctis non debet interponi oratio pro viuis, nisi illa cõmunis, Omnipotens sempiterne Deus, qui viuorum, &c.

Mat. 6

Luc. 11

Collectę in numero impari fiunt

septiformé

De extensione manuum sacerdotis in missa. Caput. XXVIII.

STans ergo pontifex ad orandum, manus eleuat & extendit, astantibus hincinde ministris, qui manus eius sustẽtant, sacerdote coram eo tenente sacramentarium. Lex quippe istud sacramentum insinuat. Legitur enim in Exodo, quod cum Israel pugnaret aduersus Amalech in deserto, Moyses ascendit in verticẽ collis: cumq; leuaret Moyes manus, vincebat Israel. Si autẽ paululũ remisisset, Amelech superabat. Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est vt manus eius non lassarentur, vsque ad solis occasum, fugauitque Iosue Amelech & populum eius in ore gladij. Propter hoc ergo sacerdos extendit manus in missa cũ orat. Nam & Christus cum expandisset manus in cruce, pro persecutoribus orauit, & dixit: Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt: moraliter instruẽs, qa Christus semper paratus est recipere pœnitentes: iuxta quod ipse promisit: Omnis qui venit ad me, non eijciam foras. Cum autem verus Moyses, id est, Christus eleuat manus. i. impendit auxilium & solatium, vincit Israel, id est, Ecclesia. Nam si Deus pro nobis, quis contra nos? Sin autem paululum manus remittit, id est, si peccatis exigentibus subtrahit auxilium & solatium, superat Amalech, id est, diabolus. Quia non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis. Quia vero Christus promisit ecclesiæ, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi, ob hoc Aaron, id est, mons fortitudinis, & Hur, id est, ignis charitatis, sustentant manus ipsius, vt in fortitudine ferat auxilium, & ex charitate solatium, ne manus eius lassentur vsque ad solis occasum, id est, vsq; ad finem mũdi. Sicque Iosue duce, id est, Christo ductore Israel fugat Amalech & populum eius, id est, Ecclesia superat diabolum & exercitum dæmonum in ore gladij, id est, per virtutem orationis. Gladius enim est verbũ Dei. Si quis ergo vult orationis virtute suparare diabolum, debet eleuare manus. i. actus ad deũ, vt eius conuersatio sit in cœlis. Vñ dr̃ remissas manus erigite, & genua debilia roborate. Nam eleuatio manuum est sacrificium vespertinũ. Bona ẽ oratio cũ ieiunio & eleemosyna. Fides aũt sine opibus mortua est. Leuemus ergo puras manus sine disceptatione, quęrentes q̃ sursum sunt, non quæ sup terrã, vbi Christus est in dextra dei sedens.

Exod. 17

Luc. 23

Ioan. 6 Sensus allegoricus

Rom. 8

Rom. 9

Matt. vlt.

Eph. 6

Phil. 3

Esa. 35 Psal. 140 Tob. 12 Iacob. 2

1. Tim. 2 Colos. 3

De epistola quæ præmittitur euangelio. Caput. XXIX.

EPistola quæ ꝓmittitur euangelio, præcursoris designat officium, q̃d Ioannes ante Christum exercuit, qui ꝓ-

Subdiaconus Ioannẽ Baptistam repręsentat.

Lucæ.1 Ioan.1 iuit ante faciē domini parare vias eius. Sicut ipse testatur: Ego vox clamantis in deserto, parate viam dñō. Ioannes ergo quasi subdiaconus fuit, id est, subminister illius, qui de se dicit: Non veni ministrari, sed ministrare. Lex enim quasi pædagogus, infantem Dei populum p manum Moysi custodiendum suscipiens, illius aduentum docuit expectare, quem eidem populo iam adulto, per os digitumq; Ioannes præsentem in carne monstrauit, vt eum ducens sequeretur ad regnum. Ecce, inquit, agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Præcessit namque lex euangelium, sicut vmbra lucem, virga spiritum, timor charitatem, initiū pfectionem, dominantis pceptum, amātis consilium. Nā lex p Moysen data est, gratia & veritas p Iesum Christum facta est. Epistola vero vox legis est, suam imperfectionem Ioannis testimonio pfitentis, & ad pfectionem euangelicam, trāsmittentis. Hic est, inquit, de quo dixi vobis: Qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calceamenti soluere. Me oportet minui, illum autem crescere. Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera, quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mūdum. Lex quippe neminem duxit ad pfectiōem. Hinc est ergo, quod subdiaconū legentem epistolam vnus acoluthus cōmitatur, diaconum vero legentem euangelium, tā subdiaconus q̄ acoluthus comitantur: quia prædicationē Ioannis pauci sequuti sunt, sed prædicationem euangelij plurimi susceperunt. Vnde discipuli leguntur dixisse Ioanni: Rabbi q erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Vt ergo cognouit Iesus, quia pharisæi audierunt, quod Iesus plures discipulos faceret q̄ Ioannes, reliquit Iudæam &c. Quia vero Ioannes fuit limes præcedentium & subsequentium, medius inter apostolos & prophetas (. Nam lex & prophetæ vsque ad Ioannem, & ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.) ideo epistola nec semper legitur de prophetis, nec semp de apostolis, sed interdū sumitur de veteri testamēto, interdū de nouo. Quia Ioānes, cuius vocē repsentat epistola, cū antiqs prædixit Christū venturū, Qui post me venit, ante me factus est, & cū modernis Christū ostēdit psentē, Ecce agnus Dei q tollit peccata mundi. Epistola vero græce, latine supermissio vel superrogatio nuncupatur, q̄d nomen bene congruit literis apostolicis, quę superrogatæ sunt euangelio, de quibus frequentius leguntur epistolæ. Apostolicus enim ordo per illum stabularium intelligitur, cui Samaritanus commisit hominem à latronibus spoliatum, vulneratum & semiuiuum relictum pferens duos denarios, & dicens ei: Curā illius habe, & quodcunque supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi.

[Left margin notes: Mat.20 — Ioan.1 Collatio legis ad euangeliū. Ioan.1 — Ibidem. — Ibidem. — Heb.7 — Ioan.3 — Ioānes Baptista vt limes fuit... — Matt.11]
[Right margin notes: Epistola superrogationem significat. — Lucæ.10]

De reuerentia quam subdiaconus exhibet episcopo post lectam epistolam.

Caput. XXX.

Quod autem subdiaconus cum acolutho ad sacerdotē post lectā epistolam accedit, illud insinuat, quod Ioannes cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos ex discipulis suis, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? vt per visa miracula Christum iam venisse cognoscerent. Vnde respondens Iesus, ait illis: Euntes renunciate Ioanni quæ vidistis & audistis, Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizātur. Et quia dextra domini fecit virtutem, ideo subdiaconus osculatur sacerdotis dextram. Quia vero per visa miracula cognouit hunc esse de quo magister prædixerat, Qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calceamenti soluere, pronus ad pedes, calceamentum Romani pontificis osculatur. Sacerdos vero subdiaconū benedicit, quia Christus commendauit Ioannem. Quid, inquit, existis in desertum videre, pphetam? Etiā dico vobis, & plus q̄ pphetam. Amē dico vobis, inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Subdiaconus ergo post finem, sed diaconus ante principium lectionis ad sacerdotem accedit, & exhibet reuerētiā, qa lex accepit finē in Christo, sed euāgeliū originē sumpsit

[Right margin notes: Matt.11 — Psal.117 — Osculum pedum. — Matt.11 & 11]

psit ab ipso. Nam lex & prophetæ vsque ad Ioannem, Euangeliū & apostoli post Ioannem.

De graduali. Cap. XXXI.

VErum quia Ioānes pœnitentiam prædicabat. Pœnitentiam, inquit, agite, appropinquabit enim regnū cœlorum. Et iterum: Facite dignos fructus pœnitentiæ. Merito post epistolam graduale consequitur, quod pœnitentię lamētum insinuat. Propter quod in diebus Pentecostes tollitur de officio, quia videlicet dies illi futurum in regno Dei felicē Ecclesiæ statum significant. Quando iam area Christi ventilabro quod est in manu eius purgata, grana reponētur in horreo felicitatis æternæ. Dicitur autem graduale à gradibus humilitatis, vtpote illi conueniens, qui necdum ascendit de virtute in virtutem, sed adhuc in valle lachrymarum positus, iam tamen ascensiones in corde disposuit. Rectius ergo faciunt, qui graduale non festiuis aut modulationis vocibus efferunt: sed quasi cantum grauem & asperum simpliciter potius & lamentabiliter canunt. Potest tamen responsorium illud quod graduale vocatur, ad vocationem apostolorum referri, quando Christo vocante, venite post me, ipsi non tantummodo verbo, sed opere responderunt, quia relictis omnibus secuti sunt eum: Et ideo graduale cantatur, quoniam apostoli gradiebātur post dominum, discipuli post magistrum. Post epistolam ergo graduale cantatur, quia post prædicationem Ioannis discipuli sunt secuti Christum. Sicut Ioannes Euangelista describit: Stabat, inquit, Ioannes & discipuli eius duo, & respiciens Iesum ambulantem, dicit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: & audierunt eum discipuli duo loquētem, & secuti sunt Iesum. Erat antem Andreas frater Simonis Petri vnus ex duobus qui audierunt à Ioanne, & secuti eū fuerant. Hic graduale cantauit cum inuenit fratrem suum Simonem, & dicit ei: Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus, & adduxit eum ad Iesum. Philippus quoque graduale cantauit, quum inuenit Nathanaelem, & dicit ei: Quem scripsit Moyses in lege, & prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth, veni & vide.

[Marginalia: Graduale lamentū pœnitētię — Psal. 83 — Apostolorum vocatio post prædicationem Ioānis Baptistæ — Ioan. 1 — Andreas — Philippus]

De Alleluia. Cap. XXXII.

POst luctū sequitur cōsolatio, nam beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: Et ideo post graduale cantatur Alleluia, q̄d significat ineffabile gaudium angelorum & hominum in ęterna felicitate lætantium, hoc est, semper laudare Deum. Nam beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. In voce exultationis & cōfessionis sonus epulantis. Quid sit alleluia, CXII. Psalmus exponit, cui cum alleluia præmittitur in titulo, statim Psalmus exponendo titulum incipit: Laudate pueri dominum. Hoc ineffabile gaudium, vitæ præsentis inopia nullatenus habere meretur, sed prægustans illud in spe, sitit & esurit quod gustauerit, donec spes mutetur in rem, & fides in speciem. Quapropter hoc nomē Hebraicum ininterpretatum remansit, id est, interpretatum non fuit, vt peregrinum ab hac vita gaudium, peregrinum quoque vocabulum signaret potius quàm exprimeret. Cuius mysterium, velut quoddam gaudij stillicidium, de diuitijs supernæ Hierusalem, primum in mentem patriarcharum & prophetarum, post in apostolorum ora plenius per spiritum sanctū delapsum est. Quoniam igitur Alleluia futuræ beatitudinis quasi proprium est vocabulum, iure magis eo tempore frequētatur, quo Christus resurgens eiusdem beatitudinis spem nobis tribuit & ✝ meritum. Vt autem alijs temporibus canetetur ad Missam, olim Ecclesiæ Romanę consuetudo non erat, sed à beato Gregorio constitutum, imo potius restauratum est. Nam à tempore Damasi papæ, cum prius fuisset, eadem consuetudo defecerat. Denique cum de hoc & quibusdam alijs quosdam murmurare sentiret, tanquam Cōstantinopolitanæ Ecclesiæ consuetudinem sequeretur, non est dedignatus reddere rationem, dicēs: Nos in nullo horū aliam Ecclesiā secuti sumus. Nā vt alleluia hic nō diceretur, de Hierosolymorū Ecclesia ex B. Hieronymi traditione tempore beatæ memoriæ Damasi papę traditur tractū: & ideo in hoc magis illam cōsuetudinem amputauimus, quę hic à Gręcis tradita fuerat. Canimus ergo

[Marginalia: Matt. 5 — Psal. 83 & 41 — Alleluia — promisit — Ratio beati Gregorij pro alleluia.]

ergo Alleluia post graduale: canticum lętitię post luctum pœnitentię, Summopere nitentes exprimere magnitudinē consolationis, quæ reposita est lugentibus, iubilantes potius quam canentes, vnamq; breuem digni sermonis syllabā in plures neumas protrahimus, ut iucūdo auditu mens attonita repleat & rapiatur illuc, vbi semper erit vita sine morte, dies sine nocte, certe sine sorte, iucūditas sine dolore, securitas sine timore, tranquillitas sine labore, fortitudo sine debilitate, rectitudo sine peruersitate, pulchritudo sine deformitate, veritas sine fallacia, charitas sine malitia, felicitas sine miseria. Potest tñ alleluia referri ad exultationē eorū, qui de miraculis Christi gaudebāt laudantes dominū, & dicētes: Quia vidimus mirabilia hodie, & quia visitauit dominus plebē suam. Tunc enim cātabatur in iubilo alleluia, cū om̄is plebs vt vidit dedit laudē deo, & omnis populus gaudebat in vniuersis quæ gloriose fiebant ab eo. Nam & septuaginta duo reuersi sunt cum gaudio dicētes: Domine, etiam dæmonia subijciuntur nobis in nomine tuo. Hinc est quod à septuagesima vsque ad Pascha non cantatur alleluia. Quia tempore tristitiæ non debet carmen lętitię decantari, secum illud propheticū: Quomodo cantabimus canticū domini in terra aliena? Septugesima nāq; tempus Babylonicæ captiuitatis repræsentat spiritualiter, in qua super flumina Babylonis sedentes & flentes in salicibus organa suspēderunt. Canitur autem tractus, qui cum asperitate vocum, tum prolixitate verborum miseriā præsentis incolatus insinuat. De qua dicit Psalm. Heu mihi qa incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea.

Luc. 5 & 7 Ibid. 10 & 13. Septuagesima. Psal. 136 Tractus. Psal. 119

De uersu qualis esse debeat, & qualiter interponatur. Cap. XXXIII

QVod autem interposito versu bis Alleluia cantatur, designat quia interiecta lætitia, sancti geminam glorificationis stolam accipient, mentis & carnis, siue cordis & corporis. Nam secundum stolam mentis, exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis: secundū stolam carnis, fulgebunt iusti & tanquam scintillæ in arundineto discurrent. Versus ergo nihil sinistrum aut triste, sed totum iucundum & dulce debēt sonare, quales sunt, Dominus regnauit, decorem indutus est: Dominus regnauit, exultet terra: Iubilate Deo: Iustus vt palma florebit. Quoniā absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius neq; luctus neq; clamor, sed nec vllus dolor, quoniam priora transierunt. Hoc ipsum significat, quod in quibusdam Ecclesijs sequentia post Alleluia cantatur, suaui iubilo dulciq; canore.

Gemina stola sanctorum. Psal. 149 Sap. 3 Psal. 92 Psal. 96 Psal. 91 Apoc. 7

Notādum est autem quod in officio Missæ, trium linguarum cōcurrit diuersitas, vt oīs lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. Quod & titulus crucis ostendit, qui scriptus fuit literis Hebraicis, Græcis & Latinis, Iesus Nazarenus rex Iudæ orū.

Trium linguarum diuersitas in Missa. Phil. 2 Ioan. 19

De sacerdotis consessu, dum Epistola legitur, & Graduale cantatur. Ca. XXXIIII.

HActenus tacitus sedebat sacerdos, illud insinuans, quod prædicante Ioāne, Christus quodammodo tacebat, quia non prędicabat aperte. Sed vt tradit Euangelista, postquam traditus fuit Ioannes, venit Iesus in Galilæam, prædicās Euangelium regni Dei. Vel quia sedere victoris est, sessio sacerdotis, Christi victoriam signat, qui post ieiuniū vicit diabolum. Nam reliquit eum tentator, & accesserunt angeli, & ministrabant ei.

Mar. 1 Matt. 4

De mutatione sacerdotis, ab una parte altaris ad aliam, cum lecturus est Euangelium. Cap. XXXV.

HIs ergo rite præmissis, sacerdos ad sinistram partem altaris accedens pronunciat Euangelium, significans q̄d Christus nō venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitētiam, iuxta q̄d ipse dicit in Euā. Quia nō indigent q sani sunt medico, sed q male habēt. Per dexteram em̄ iusti, p sinistrā pc̄tōres figurātur. Propter q̄d dominus in iudicio statuet quidem oues à dextris, hœdos autem à sinistris. Quidam tamē in hoc loco dicunt, quod

Mat. 9 Ibid. 25 Alia ratio.

quod ideo sacerdos in principio Missæ consistit ad dextram: cum autem pronũciat Euangelium conuertitur ad sinistram, & circa finem, iterum redit ad dextrã. Quia cultus fidei, primo fuit in populo Iudęorum: deinde transiuit ad gentes: & circa finẽ iterum reuertetur ad Iudæos, ad prædicationem Enoch & Heliæ, qui conuertent corda patrum in filios, quoniã in diebus illis saluabitur Iuda, & reliquiæ Israel saluę fient. Sed cum sacerdos, qui pronunciat Euangelium, ipsius Christi repræsentet personam, & Christus non prædicauerit Gẽtibus, sed Iudæis (Iuxta quod ipse dicit in Euangelio: Non sum missus nisi ad oues, quę perierunt domus Israel) vtrum illud recte dicatur, prudens auditor aduertat.

Mala. 4
Apo. 11
Rom. 11
Matt. 15

Quare Diaconus, qui lecturus est Euangelium, dextram Pontificis osculatur. Cap. XXXVI.

Porro cum Episcopus celebrat, omnia solennius peraguntur. Diaconus enim dextra Pontificis osculata, codicem Euangelij suscipiens de altari, benedictionem postulat ab Episcopo, qua data procedit ad pulpitium præcedentibus ceroferarijs, qui faculas ferunt accensas & thuribulum cum incenso. Iam figura mutatur. Nam Diaconus, qui prius repræsentabat prophetam, modo repræsentat Euangelistã. Lex enim & prophetæ vsq; ad Ioannem, ex eo autem regnum cœlorum euangelizatur. Puteus hic altus est, sed si fuerit diligenter eruderatus, hauriemus aquã in gaudio de fontibus saluatoris. Diaconus ergo dextrã Põtificis osculatur, quia prædicator euãgelizare debet pro gloria sempiterna, de qua Sponsa dicit in Canticis: Dextra illius amplexabitur me. Nã & angelus, qui resurrectionis Christi gloriam venerat nunciare, sedebat ad dextram, stola candida coopertus. Licet ergo secundũ apostolum, Qui seminant spiritualia, metere possunt carnalia: non est tamẽ seminandum pro carnalibus & terrenis, sed pro spiritualibus & æternis. Nam qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet vitam æternam. Mercenarius enim est, qui de prædicatiõis officio non quęrit præmium sempiternum, sed commodum temporale.

Mat. 11
Esa. 12
Can. 1
Mar. 16
1. Cor. 9
2. Cor. 9
Mercenarius

Quando manus & pedes summi Pontificis debeant osculari. Cap. XXXVII.

Caeterum Subdiaconus vel Diaconus non manus sed pedes Romani pontificis osculatur, vt summo Pontifici summam exhibeat reuerentiam, & eum illius ostendat vicarium esse, cuius pedes osculabatur mulier illa, quę fuerat in ciuitate peccatrix. Adorandum est eñ scabellum pedum eius, quoniam sanctũ est, cuius pedes mulieres tenentes resurgentem à mortuis adorauerunt. Generaliter autem nemo debet manus summi Pontificis osculari, nisi quum de manibus eius aliquid accipit, vel quum ad manus eius aliquid tribuit, vt ostendatur quod ex vtroq; debemus ei gratias exhibere. Quia sicut semper dat propria, sic nunquam recipit aliena. Ipse vero præter oblatiõem panis, nullam aliam oblationem manibus tangit, nisi quę pro defunctis offertur. Quam ideo manibus accipit, vt eorum sugillet errorẽ, qui dogmatizant, eleemosynas non valere defunctis. Panem vero tangit propter reuerentiam sacrificij, quod ex pane conficitur, eo quia vicarius est illius qui de se dicit: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descẽdi. Cæteras autem oblationes ad pedes accipit, propter illud quod in Actibus apostolorum habetur, quoniam afferebant precia eorum quæ vendebantur, & ponebant ante pedes apostolorum.

Osculum pedum
Lucæ. 7
Psal. 98
Ioan. 20
Osculari manum
Oblatio pro defunctis
Ioan. 6
Act. 4

De benedictione quam Diaconus petit & accipit. Cap. XXXVIII.

Suscipiens ergo Diaconus codicem Euangelij, benedictionem postulat ab Episcopo, quia nullus debet prædicare nisi mittatur, secundum illud Apostoli: Quomodo prædicabunt nisi prius mittantur? Et dominus inquit apostolis: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Esaias quoq; cum audisset vocem domini dicẽtis: Quem mittam? & quis ibit ex vobis? Respondit: Ecce ego, mitte me. Dixitq; dominus: Vade & dices populo huic, audite audientes, &c. Pontifex ergo visibiliter benedicit Diacono, qui lecturus est Euangelium, quod non fecerat Subdiacono, qui lecturus erat Epistolã: quia Christus inuisibilis manens, legem & pro-

Rom. 10
Mat. 9
Lucæ. 10
Esa. 6
Cur diacono & non subdiacono benedicatur.

& prophetas, quæ per Epistolam significantur, inuisibiliter misit & docuit: Euntes (inquit) prędicate dicentes, appropin-
Matt.10
Baruch.3
quabit regnum cœlorum. Sed postquam in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, Apostolos & Euangelistas visibiliter misit. Illi autem egressi
Luc.9
circuibant castella, euangelizantes & curantes vbique.

De susceptione codicis Euangelij de altari. Cap.XXXIX.

Textus Euangelij sumitur de altari, quia de Sion exiuit lex, & verbum domini de Hierusalem, non vtique lex
Esa.2
Mosaica, quę quondam exierat de mõte Sinai, sed Euãgelica lex, de qua dicit propheta: Ecce dies veniũt dicit dñs, & cõseruabo testamẽtum nouum super domum Israel & super domũ Iuda, nõ secundũ testamentum, quod dedi patribus eorum, cum educerem eos de terra Aegypti. Sed dabo leges meas in mẽtes eorum, & in corde eorum superscribam eas, & ero illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populũ. Lex quippe Mosaica scripta fuit in tabulis lapideis. Sed lex Euangelica scribitur in tabulis cordis digito Dei. Nam illa dabatur duris, habentibus cor lapideum. Sed hæc datur obedientibus, sicut ipse dicit in Psalmis: Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.

Differẽtia inter legẽ Mosaicam & euangelicam.
Hier.31
2.Cor.3
Psal.17

De his qui præcedunt Diaconem cum cereis & incenso. Cap.XL.

Diaconus præmittit ceroferarios cum faculis & incenso, quia prædicator debet ex se odorem bonæ opinionis emittere. Secundum illud Apostoli, Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Nam cuius vita despicitur, restat vt eius prędicatio contemnatur, & dicitur: Medice cura teipsum. Eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc eijcies festucam de oculo fratris tui. Debet etiam desiderium & gaudium in cordibus auditorum accendere, quatenus & libenter audiant & gratãter obediãt. Quis autem non desideret bonum nuncium, & de bono nuncio quis non gaudeat? Euangelium enim bonum nunciũ, ipsa sui nominis interpretatione signat. Vel

Prædicator bonæ opinionis esse debet.
2.Cor.2
Luc.4
Mat.7

per hoc, quod Episcopus duos præmittit acolutos ante diaconem, qui lecturus est Euangelium, portantes cereos & incensum, notatur quod Christus præmittebat binos ante faciem suam, in omnem ciuitatem & locum, quo ipse erat venturus, præferentes coruscationes miraculorum & odorem virtutum. Vnde reuersi dixerunt: Domine, in nomine tuo etiam dæmonia subijciuntur nobis. Facies enim Christi conuenienter hic intelligũtur apostoli, qui formam doctrinæ suæ populis ostendebãt. Propter quod ipsis aiebat: Qui vos recipit, me recipit. Vel ideo librum euangelicum prędecedunt thuribulum & candelabrum, quia doctrinã Christi virtus & fama præibant, Euangelista testante: Exiuit Iesus in virtute spiritus in Galilæam, & fama exiuit in vniuersam regionem de illo, & ipse docebat in synagogis eorum.

Luca.10
Luc.4

Qualiter Subdiaconus in eũdo sequitur, & in redeundo præcedit referens Euangelium, Cap.XLI.

Diaconus ergo pręcedit vt doctor. Subdiaconus autem sequitur vt auditor. Ille præcedit vt prædicet, iste sequitur vt ministret, quia dignus est operarius mercede sua: secundum quod dominus in lege præcipit, non claudes os bouis triturãtis. Post vero lectionẽ Subdiaconus quasi sufficienter edoctus præcedit referens Euangelium, quoniã mercedem Euãgelij de sua ministratione reportat: secundum illud quod ipse dominus promisit in Euangelio: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ recipiet. Quem ideo præmittit Diaconus ad Episcopum, vt ostendat fructum prædicationis referre, de quo dominus iusserat: Posui vos vt eatis & fructum afferatis, & fructus vester maneat. In quibusdam tamen Ecclesijs Subdiaconus præcedit Diaconum, ferẽs puluillum, quem libro supponat, vt molliter sedeat. Per puluillum qui fesso supponitur ad quietem, signatur vitæ solatium, vt videlicet auditores, quasi pro mercede laboris prædicanti sibi necessaria subministrent. Nam vt inquit Apostolus: Qui altario deseruiunt, cum altario participant.

Matt.10
Deut.25
Matt.10
Ioan.15
Quid puluillus designat.
1.Cor.9

Quare

Quare Diaconus per unam partem ascendit in pulpitum, et per aliam descendit. Cap. XLII.

PRocedit ergo Diaconus cum silentio, nihil ferens præter codicẽ Euãgelij, propter illud quod dominus ipse Mat.10 Luc.10 præcepit, neminem salutaueritis, & nihil tuleritis in via. Subdiaconus autem per vnam viam, & Diaconus per aliã ascẽdit in pulpitum. Quoniam ille docẽdo, iste discendo procedit in augmentũ scientiæ, vel quia ministrator per meritum operis, & prædicator per meritum oris progreditur in augmentum iustitiæ, de Psal.35 quo dicit Psalmista: Iustitia tua sicut montes Dei. Sed per eandem viam reuertuntur ad præsulem. Quia per finalẽ perseuerantiam pertingitur ad præmium, sicut dominus ait: Qui perseuerauerit vs- Matt.10 &.24 que in finem, hic saluus erit. Et quia prædicatio nõ sufficit sine opere (cœpit enim Act.1 Iesus facere & docere) idcirco prędicator per viam eandem reuertitur, per quã ministrator accesserat. Vel ideo Diaconus, qui lecturus est Euangelium, ab vna parte progreditur, & ab altera parte regreditur, quoniam apostoli prius prædicauere Iudæis, & postea gentilibus prædicauere, secundum quod inquiunt ad Iudæos: Quia repulistis verbum Dei, & indi- Act.13 gnos vos fecistis, ecce conuertimur ad gentes.

Quare versus aquilonem legitur Euangelium. Cap. XLIII.

DIaconus ergo in ambonem ascendit, vt annunciet Euangelium, secundum illud propheticum: Super mon- Esa.40 tem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam. Et dominus inquit in Euangelio: Matt.10 Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Nam & ipse dominus ascendit in montem, vt Euangelium prædicaret. Et aperiens os suum, docebat discipulos suos, dicens: Beati pauperes spiri- Ibid.5 tu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, &c̃. Faciem autẽ suam versus aqui- Ad aquilonem. lonem opponit, vt ostendat prædicationem Christi contra eum specialiter dirigi, qui ait: Ponam sedem meam ad aqui- Esa.14 lonem, & ero similis altissimo. Nam secundum prophetam, ab aquilone pande- Hier.1 tur omne malum super habitatores terræ. Aduersus ergo aquilonem legitur Euangelium, vt aquilo surgat & auster adueniat, id est, vt diabolus fugiat, & spiritus sanctus accedat. Vnde Diaconus Cant.4 munit se signaculo crucis, ne diabolus, Lecturus euangeliũ facit 4 cruces. qui bonis insidiatur operibus, tollat ei deuotionem de corde, vel sermonem de ore.

Sacerdos itaq; vel diaconus quum lecturus est Euangelium, signare se debet in frõte, signare se debet in ore, signare se debet in pectore, ac si dicat: Ego crucẽ Christi non erubesco, sed corde credo quod ore prædico. Prædicamus, inquit 1.Cor.1 Apostolus, Iesum Christum & hunc crucifixum: Iudæis quidem scandalum, gẽtibus autem stultitiam. Nos autem gloriari oportet in cruce domini nostri Iesu Gal.6 Christi, in q̃ est salus. Quia dñs inquit in Euãgelio: Qui me erubuerit & meos ser- Lucæ.9 mones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum angelorum. Debet etiam signare librum & osculari. Librum osculatur diaconus vel presbyter, dicto Euãgelio, & non prius, quasi dicat: Hic est liber crucifixi, per quem recõciliationem accepimus.

De crucis mysterio, et de multiplici eius effectu. Cap. XLIIII.

O Quàm profundum est crucis mysterium: quàm arduum est sacra- Figuræ crucis ex ueteri testamento. mẽtum! Legitur enim quod Moyses ad Num.21 mandatum domini serpentẽ erexit æneum pro signo, quem aspicientes qui percussi fuerant à serpentibus sanabantur, quod ipse Christus exponens in Euangelio, inquit: Sicut Moyses exaltauit ser- Ioan.3 pentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipso non pereat, sed habeat vitã æternã. Legitur etiam, quod cum Ioseph applicuisset Gen.48 Manassen & Effraim ad Iacob, statuens maiorem ad dextram, & minorem ad sinistram, vt eis secundũ ordinem benediceret, Iacob vero manus commutans, id est, in modum crucis cancellãs, dextram posuit sup caput Effraim minoris, & sinistrã sup caput Manasse maioris, & dixit: Angelus qui eruit me de cũctis malis, benedicat pueris istis, &c̃. Ezechiel autem Ezech.9 audiuit dominum dicentem ad virũ vestitum

stitum lineis, habentem atramentarium scriptoris ad renes: Transi per medium ciuitatis, & signa thau in frontibus virorum dolentium & gementium. Post hoc dicit septem viris: Trãsite per mediam ciuitatem, & percutite omnem super quem non videritis thau. Nemini parcet oculus vester. Ioannes quoq; vidit angelum
Apo.7 ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoadusq; signemus seruos Dei nostri in fron
Exod.12 tibus eorum. Hinc est etiam quum dominus percuteret Aegyptiorum primogenita, domos Hebræorum absque læsione transcẽdit, eo quod sanguinem in superliminari & in vtroque poste vidisset.
Ibid.17 Dum Moyses manus tenebat extensas, Israel pugnans Amalech superabat. Li-
Ibid.15 gnum missum in Marath, aquas dulcorauit amaras. Et ad lignũ missum in Ior-
4.Reg.6 danem, ferrum quod inciderat enatauit. Hoc est lignum vitæ in medio paradisi,
Gen.3 Sap.14 de quo Sapiẽs protestatur: Benedictum lignum per quod fit iustitia, quoniam re
Psal.92 gnauit à ligno Deus. Etenim correxit orbem terrę, qui non commouebitur. Qui
Sap.2 dixerunt: morte turpissima condemnemus eum, nescierũt sacramenta Dei, ne
Eph.3 que cõprehenderunt quæ sit latitudo & longitudo, quæ sit sublimitas & profun
Laudes crucis dum. Crux ergo sanitatem restituit, benedictionem impendit, discernit à perfidis, liberat à periculis, hostes expellit, victores constituit. Crux mysterium fidei, firmamentum spei, clauis scientię, forma iustitiæ, magnificentia regum, gloria sacerdotũ, inopum sustentatio, pauperum consolatio, cæcorum dux, claudorũ baculus, spes desperatorũ, resurrectio mortuorum.

Quomodo signum crucis sit exprimendum.
Cap. XLV.

Est autem signum crucis tribus digitis exprimendum, quia sub inuocatione Trinitatis imprimitur, de qua
Esa.40 dicit Propheta: Quis appendit tribus digitis molem terræ? ita quod à superiori descendat inferius, & à dextra trãseat ad sinistram. Quia Christus de cœlo descẽdit in terram, & à Iudæis transiuit ad gẽtes. Quidam tamen signum crucis à sinistra producunt in dextram: quia de miseria transire debemus ad gloriam: sicut & Christus transiuit de morte ad vitam, & de inferno ad paradisum, præsertim vt seipsos & alios vno eodemq; pariter modo consignent. Constat autem quod cũ super alios signum crucis imprimimus, ipsos à sinistris consignamus in dextrã. Verum si diligenter attendas, etiam super alios signum crucis à dextra producimus in sinistram, quia non consignamus eos quasi vertẽtes dorsum, sed quasi faciem præsentantes.

De salutatione quæ præmittitur Euangelio. Cap. XLVI.

Diaconus ergo in ambone consistens, salutat populũ, dicens: Dominus vobiscum, illud obseruans quod dominus iusserat: In quamcunq; domum Mar.10 Lucæ.10
intraueritis, primum dicite: Pax huic domui. Stans ergo populus quod ante nõ fecerat, quum epistola legeretur, deuotus & attentus, respondet: Et cum spiritu tuo. Statimq; diaconus, vt eos beneuolos reddat & dociles, subdit: Sequentia sancti Euangelij, &c̃. Sed & ipsi cum reuerentia & honore respondent: Gloria tibi domine. Glorificantes dominum quod miserit eis verbum salutis, sicut in Actibus apostolorum habetur: Et glo- Act.11
rificauerunt dominum, dicentes: Ergo & gentibus dedit Deus pœnitentiam ad vitam.

De præeminentia Euangelij.
Cap. XLVII.

Sane sicut caput præeminet corpori, & ei cætera membra subseruiunt, sic Euangelium toti officio præcellit, & ei cæteræ partes intellectuali ratione consentiunt. Hoc est verbũ verbi, sermo ser- Laudes euangelij.
monis, sapientia sapientiæ. Verbum verbi quod erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sermo sermonis, qui venit à regalibus sedibus, insimulatũ por- Sap.18
tans imperium, viuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sapientia Heb.4
sapientiæ, quę attingit à fine vsque ad finem for Sap.8

nem fortiter & disponit vniuersa suauiter. Paradisus deliciarum, hortus aromatum, cella vinaria, cœnaculum vitæ, mensa propositionis, quadriga Aminadab, turris Dauid, gazophylaciũ templi, thesaurus patrisfamilias. Hic est fons horto- Can. 4 rum, puteus aquarum viuentiũ, quæ fluunt impetu de Libano. Quocirca diaconus corde purum, ore mundum, opere castum se studeat exhibere, quatenus sacrosanctum euangeliũ possit digne proferre, quia puteus aquarum viuentium, id est, Euangelica prædicatio nõ fluit impetu, id est, libere, nisi de Libano, id est, de corde casto, & ore candido. Non enĩ est speciosa laus in ore pctõris. Sed peccatori dicit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamẽtum meum per os tuum? Hic iam nõ loquitur Moyses, qui ab heri & nudiustertius non eloquens est, sed impeditioris & tardioris linguæ factus est, ex quo dominum loquentem sibi audiuit. Hic non loquitur Esaias, q de se dicit: Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labijs ego sum. Hic nõ loquitur Hieremias, qui dicit: A a a domine Deus, nescio loqui, quia puer ego sum. Sed hic loquitur pater in filio, quẽ cõstituit hæredem vniuersoꝝ, per quem fecit & secula.

Qualis debet esse diaconus. Eccli 15. Psal. 49. Exod. 4. Esa. 6. Hierem. 1. Heb. 1.

Quare post Euangelium liber & thuribulum ad Episcopum reportãtur.
Cap. XLVIII.

EVangelio perlecto liber & thuribulum ad Episcopum reportãtur, quoniam ad eum omnia bona sunt referenda, à quo cuncta procedũt. Vnde multi Psalmorum intitulãtur: In finem Psal. mus Dauid. Quia Christus est finis consummans, sed non consumens, alpha & ω, primus & nouissimus, initium & finis. Episcopus ergo thus odorat, & codicem osculatur. Quia Christus quod inspirauit & docuit, hoc approbabat & acceptat. Deus enĩ nihil accipit, nisi quod efficit: nec remunerat, nisi quod donat. Quia sicut cuncta quę facit, sunt bona: sic nulla sunt bona, nisi quę facit. Nam vidit deus cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona.

Qualis finis est Christus. Gen. 1

De symbolo quod post Euangelium cantatur. Cap. XLIX.

QVia vero corde creditur ad iustitiam, ore autem cõfessio fit ad salutem, vt ostendat Ecclesia, quod Euangelij verbũ corde recepit, mox fidei symbolum ore decantat, quod tamen episcopus incipit, vt significet quod omne bonum à Christo procedat. Nam omne datum optimum & omne donum perfectũ desursum est descẽdens à patre luminũ. Quocirca ne musicus ille cœlestis diceret: Cantauimus vobis, & non saltastis, chorus catholicus euangelicæ doctrinæ consona voce respondet, & solenni tripudio fidem catholicam profitetur. Symbolum autem Græce, Latine sonat indicium vel collatio, tum quia fidei plenam indicat regulam & perfectam rationem, tum quia simul in vnum continet articulos fidei. Traditur enim quod postquam apostoli sanctum paracletum acceperunt, cum iam forent ad prædicãdum Euangelium profecturi, conferentes in vnum super articulis fidei, statuerunt, vt sicut omnes erant in vna fide cõcordes, sic omnes vnam fidem concorditer prędicarent, & ideo symbolum componentes, vnusquisq; bolum, id est, particulam vnam apposuit. Vnde secundum apostolorum catalogum duodecim particulas dinoscitur cõtinere. Symbolũ ergo post Euangelium, fidem post prædicationem ostendit. Vnde Ioannes: Hæc eo loquente, multi crediderunt in eum. Nam & secundum Apostolum fides est ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Damasus autem papa constituit, vt symbolum cantetur ad Missam, ex decreto sanctæ vniuersalis synodi apud Constantinopolim celebratæ.

Rom. 10. Cur episcopus incipit symbolum. Iaco. 1. Mat. 11. Ioan. 7. Roma. 10.

De duodecim partibus vtriusq; symboli, tam apostolici quã Constantinopolitani.
Cap. L.

CRedo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ. Petrus

Et in Iesum Christum filium eius vnicum, dominũ nostrum. Andreas

Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Iacobus maior.

Gg Passus

Ioannes. Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus.

Thomas. Deſcēdit ad inferna, tertia die reſurrexit a mortuis.

Iacobus minor. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotētis.

Philippus. Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos.

Bartholomæus. Credo in ſpiritum ſanctum.

Matthæus. Sanctam eccleſiā catholicam, ſanctorum communionem.

Simon. Remiſſionem peccatorum.

Thadæus. Carnis reſurrectionem.

Matthias. Et vitam æternam, Amen.

Conſtantinopolitanum quoque ſymbolum dinoſcitur continere duodecim clauſulas.

Petrus. Credo in vnum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium.

Andreas. Et in vnum dominum Ieſum Chriſtum, filium Dei vnigenitum, & ex patre natum ante omnia ſecula: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum cōſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt.

Iacobus maior. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt de ſpiritu ſancto ex Maria virgine: & homo factus eſt.

Ioannes. Crucifixus etiam pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſus & ſepultus eſt.

Thomas. Et reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas.

Iacobus minor. Et aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram patris.

Et iterum venturus eſt cum gloria iudicare viuos & mortuos. cuius regni non erit finis. Philipp⁹.

Et in ſpiritum ſanctum dominum & viuificantem: qui ex patre filioque procedit. Qui cum patre & filio ſimul adoratur, & conglorificatur: qui loquutus eſt per prophetas. Bartholomæus.

Et vnam ſanctam catholicam & apoſtolicam Eccleſiam. Matthæ⁹.

Confiteor vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum. Simon.

Et expecto reſurrectionē mortuorum. Thadæus.

Et vitam futuri ſeculi, Amen. Matthias.

Iſti ſunt duodecim panes, qui recētes & calidi ſuper mēſam propoſitionis, coram domino ponebantur. Hæc ſunt dona quæ principes tribuum in conſecratione altaris duodecim obtulere diebus. Duodenarius enim numerus multipliciter eſt conſecratus. In duodecim apoſtolis, in duodecim prophetis, in duodecim patriarchis, in duodecim exploratoribus, in duodecim principibus, in duodecim tribubus, in duodecim fontibus, in duodecim lapidibus, in duodecim ſedibus, in duodecim horis, in duodecim menſibus, in duodecim annis, in duodecim ſignis, in duodecim ſtellis, in duodecim gemmis, in duodecim portis, in duodecim angulis, in duodecim fundamētis, in duodecim virgis, in duodecim cubitis, in duodecim cophinis, in duodecim phyalis, in duodecim acetabulis, in duodecim mortariolis, in duodecim bobus, in duodecim leunculis, in duodecim arietibus. Eſt autem numerus ſuperabundans, cōſtans ex duobus ſenarijs ſignātibus perfectionē cogitatiōis & operis, ſiue mentis & corporis: ex ternario multiplicato per quaternariū, & quaternario per ternariū, ſignātibus fidē indiuiduæ Trinitatis, & quatuor Euangeliorum doctrinā, ſiue tres virtutes Theologicas, & quatuor virtutes politicas. Hic nu-

Leuit. 24. Numer. 7. Numerus duodena. Myſteria huius numeri.

numerus ex suis partibus aggregatis excrescit in sedenarium, qui constat ex denario & senario, mandatorum executionem significans: quia decem sunt legis mandata, quæ sex diebus exequimur, ex crescentes in charitatis perfectionem, quæ secundum Apostolum xvi. proprietates habere dinoscit. Charitas (inquit) patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunquam excidit.

Xvi. proprietates charitatis 1. Cor. 13

Quibus diebus symbolum sit dicendum in Missa. Caput. LII.

Symbolum autem in illis tantum solennitatibus cantari debet ad missã, deqbus aliq̃ mẽtio fit in symbolo, videlicet omnibus diebus dominicis, Natali domini, Epiphania domini, Cœna domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste, omnibus festiuitatibus beatæ Mariæ, sanctę Crucis, Angelorum, Apostolorum, dedicationibus ecclesiarum, & cõmemoratione omnium sanctorum: quã quam & ipsa sit dedicationis festiuitas. Infra octauas Natalis domini, excepta die Innocentum, in qua cantica lætitiæ subticẽtur. Tum quia vox in Rhama audita est ploratus & vlulatus multus, Rachel plorans filios suos: tum quia innocentes descenderunt ad inferos, tum etiam quia non loquendo sed moriendo confessi sunt. In octaua tamen cantatur propter resurrectionis gloriam, quam octaua signat. Infra octauas Epiphanię, Paschæ, Ascensionis, Pentecostes, Apostolorum Petri & Pauli, & Assumptionis virginis Mariæ. Vnde licet in natiuitate sancti Ioannis Baptistæ & festiuitate sancti Laurentij symbolum non cãtetur, in octauis eorum tamen cantatur, eo quod infra octauas Apostolorum & Assumptionis adueniãt, & ob hoc in octauis sancti Ioannis præfatio de Apostolis, & in octauis sancti Laurentij præfatio de Assumptione cantatur. Horum omnium commemoratio fit in symbolo, quorundam tamen obscure, vt Epiphaniæ, quæ est festum baptismatis, de quo continetur in symbolo, Confiteor vnum baptisma: Cœnæ domini, quæ est solennitas Eucharistiæ, ad quam respicit illud, quod in symbolo continetur, Sanctorum communionem. Angelorũ, qui nomine cœli debent intelligi cum in symbolo dicitur, Creatorem vel factorem cœli & terræ, secundum illud: In principio creauit Deus cœlum & terram, id est, naturam angelicam & humanam. Quibusdam tamen videtur, in festiuitatibus Angelorum non esse symbolum decantandum, eo quod Angeli nunquam habueruut fidem, sed speciẽ, non credentes, sed agnoscentes. Dedicationis Ecclesiarum, ad quam respicit illud, Sanctam ecclesiam catholicam. Tũc enim sanctificatur & (vt ita dicam) catholica ecclesia, cum dedicatur. Ad octauas respicit resurrectio mortuorum, de qua continetur in symbolo, Expecto resurrectionem mortuorum. In festo tñ Agnetis secũdo symbolum non cantatur, quia licet celebretur in octaua, non tamen est festum octauæ. Vnde nec in Kalendario scribitur, nec in ecclesia pronunciatur octaua. Quidam non absurde singulis diebus Paschalibus, sicut omnibus diebus dominicis, symbolum cantãt, à die resurrectionis vsque ad festum Ascensionis. Quidam etiam in festiuitate sanctæ Mariæ Magdalenæ, dicentes illam apostolorum apostolam, symbolum cantant, pro eo quod ipsa ꝑ prie vel prima resurrectionis gaudium apostolis nunciauit. De quibusdam tamen mentio fit in symbolo, in quorum commemoratione symbolum non cantatur, vt passionis & sepulturę: quoniam illorum dierum officium, aliorum officiorum regulam non sectatur.

Infra octauas

Hier. 31 Matt. 2

Mentio festorum in symbolo.

Ioan. 20

A quibus & ubi symbolum sit cantandum. Caput LII.

Quia vero Christus non venit prædicare gentibus, sed Iudæis, iuxta quod ipse dixit in Euangelio: Non sum missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Vnde præcepit apostolis: In viam gentiũ ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum nõ intraueritis, donec post resurrectionẽ præcepit eisdẽ: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangeliũ omni creaturæ. Idcirco Ro-

Matt. 15

Singularis ritus Ro. pont. in missa. mano Pontifice solenniter celebrante, symbolum fidei non cantores in choro, sed subdiacones ad altare decantant, & ipsi generaliter ad vniuersa respondent, vsque dum pontifex dicit, Pax domini sit semper vobiscum. Quoniã vsq; post Christi resurrectionem, sola Iudæorum ecclesia, quæ per subdiacones designat, qui sursum ad altare consistunt, corde Rom.10 credidit ad iustitiam, ore autem confessa est ad salutem. Sed ex tunc cantores in choro respondent, & vniuersa decantãt, quia post resurrectionem ecclesia gentium, quam cantores designant, qui deorsum in choro consistunt, fidem Christi recepit, & laudum præconia saluatori persoluit. Inter Euangelium tamen & sacrificium chorus concinit offertorium: quoniam inter prędicationem & passionem Mat.15 gentilitas fidei votum offerens decantauit, quando mulier Canança de finibus Tyri & Sydonis egressa clamauit, & dixit: Miserere mei domine fili Dauid, filia mea à dæmonio male vexatur: cuius tandem fidem commendans Dominus ait: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis.

De offertorio. Caput. LIII.

Dicturus sacerdos Oremus, præmittit Dominus vobiscum: quia nisi nobiscum sit dominus, ad salutem nostram orare non possumus. Statim autem canitur offertorium, trahens nomẽ ab offerendo, quia dum offertorium cãtatur, sacerdos accipit oblationes à po- 2.Cor.9 pulis vel hostias à ministris. Hilarem enim datorem diligit Deus. Ordo conueniens, vt post prædicationem sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere. Fides in symbolo, laus in offertorio, fructus in sacrificio. Quapropter offerẽda cãtatur, quia sacrificium laudis offer- Psal.26 vociferatioms. tur. Vnde Psalmista: Circumibo & immolabo in tabernaculo eius hostiam iubilationis, cantabo & psalmum dicam domino. Et in Paralipomenon: Cum offerrent holocausta, cœperunt laudes canere domino, Et in diuersis organis, quæ Dauid rex compererat, concrepare.

De silentio post offertorium. Cap. LIIII.

Post hæc sacerdos silentium solitudinem expetit, instante memoria Ioan.11 dominicę passionis, illud insinuãs, quod Iesus iam non palam ambulabat apud Iudæos, cum cogitarent eum interficere, sed abijt in regionem, iuxta desertum in ciuitate quę dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Collegerũt ergo pontifices & pharisæi consilium, & dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit, si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. Vnus autem ex illis, Caiaphas nomine, cum esset pontifex anni illius dixit eis: Vos nescis quicquam nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus homo pro populo moriatur, & non tota gens pereat. Ab illo ergo die cogitauerunt, vt interficerent eum. Silentium ergo sacerdotis, latibulum Christi signat.

De ablutione manuum antequam sacrificium offeratur. Caput. LV.

Notandum vero, quod cum sacerdos dixisset, Oremus, non statim orationem subiungit, sed antequam ad altare procedat, manus abluit, quatenus lotis manibus oblationem accipiat, incensum offerat & orationem effundat. Exod.30 Scriptum est enim in Exodo: Facies labium æneum, ponesque illud in tabernaculum testimonij ad altare, & missa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius manus suas & pedes, quãdo ingressuri sunt taberuaculum testimonij, & quando ac- Similiter cessuri sunt ad altare. Cum ergo iam manus suas lauisset Episcopus ingressurus tabernaculum, tunc iterum manus abluit, cum accessurus est ad altare, vt magis magisque mundatus offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deo placẽtem. Vnde Psalmista, cum esset mundatus, petebat amplius emundari. Amplius (in- Psal.50 quit) laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me. Sacerdos igitur hostiam oblaturus, debet conscientiam lauare lachrymis pœnitentiæ: secũdum illud: Lauabo per singulas noctes Psal.6 lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Nam & Christus antequam verum & vnicum sacrificium in ara crucis offerret, in resurrectione Lazari lachrymas effudit miseratus: Euãgelista testãte: Iesus (inqt) infremuit spiritu, turbauit semetipsum & lachryma- Ioan.11 tus

tus est.

De corporalibus, & quare una pars extenditur & altera complicatur.

Caput. LVI.

INterim vero Diaconus corporales pallas, super altare disponit, quæ significant linteamina, quibus inuolutũ fuit corpus Iesu. Pars autem quæ plicata ponitur super calicem signat sudarium, quod fuerat super caput eius separatim inuolutum in vnum locum. De his itaque tantum reperitur in canone, Cõsulto omnium constituimus vt sacrificium altaris nõ in serico panno, aut intincto quisquam celebrare præsumat, sed in puro & lineo, ab episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato atque cõtexto, sicut corpus domini nostri Iesu Christi in sindone linea munda sepultũ fuit. Potest tamen in his & aliud figurari. Duplex est enim palla, quæ dicit corporale, vna quam Diaconus super altare totam extendit, altera quam super calicem plicatam imponit. Pars extensa, signat fidem, pars plicata signat intellectum. Hic enim mysterium credi debet, sed comprehendi non valet, vt fides habebat meritum, cui humana ratio non præbet experimentum. Credamus ergo de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Sed non præsumamus discutere, quia defecerunt scrutãtes scrutinio. Scriptum est enim, quia perscrutator maiestas opprimetur à gloria. Nam qui dixerunt, durus est hic sermo, & quis potest illum audire: abierunt retro, & iam non ambulabant cum Christo.

Constitutio de pallis lineis.

alias linteo. De consec. dist. i. c. Cõsulto.

Ne pscrutemur sed credamus mysteria. 1. Tim. 1

Psal. 63 Prouer. 25

Ioan. 6

De oblatione & incenso, & quare sacerdos tertio circumducit & reducit incensum, & quare totum undique incensatur altare.

Caput. LVII.

TVnc surgens sacerdos ad altare, pcedit, vt mysticam oblationẽ accipiat à ministris. Illud insinuans quod Ioannes euãgelista describit: Iesus, inquit, ante sex dies Paschę venit in Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat. Oblatione suscepta, statim adoletur incensum, p q̃d illud innuit, q̃d statim p euãgelistã subijcitur: Maria ergo accepit libram vngẽti Nardi pistici preciosi, & vnxit pedes Iesu, & domus impleta est ex odore vngenti. Quod autẽ sacerdos tertio superducit & circũducit incensum, designat q̃d Maria ter exhibuit & adhibuit vngẽtũ circa corpus Iesu. Primo cũ vnxit pedes ipsius in domo Simonis pharisæi. Secũdo cũ in domo Simonis leprosi sup caput eius vngentũ effudit. Tertio cũ emit aromata vt veniens vngeret Iesum, iam positum in sepulchro. Voluntas enim pro facto reputatur, cum & per ipsam non steterit, quo minus expleuerit quod incepit. Quod vndique totum incensatur altare, designat quod factum illud totam vndiq; respargit ecclesiam. Sicut dominus ipse testat: Amẽ dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo, dicetur q̃d hoc fecit in memoriam eius. Moraliter autem incensum deuotionis adolendũ est in thuribulo cordis, igne charitatis, vt odorem suauitatis emittat: de quo dicit scriptura: Fungi sacerdotio, & habere laudem in nomine ipsius, & offerre illi incensum dignum in odorem suauitatis. Hoc enim incensum sacerdos accipit, id est, Christus acceptat, & incẽsat ex eo sacrificiũ & altare.

Ioan. 12

Magdalena ter vnxit Iesum.

Lucæ 7

Ioan. 12

Mar. 16

Mat. 26

Eccle. 45

De modo & ordine sacrificium offerendi, & de commixtione aquæ & uini.

Caput LVIII.

VErum libet ad huc oblatiõis mysterium explicare. Subdiaconus enim calicem præparat, panem & vinum in illo disponens, quia nimirum lex q̃ per subdiaconum hic congrue designatur, huius oblationis mysterium præsignauit, docens, quod Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum. Erat enim Dei sacerdos altissimi. Quod exponens Propheta dicit ad Christum: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinẽ Melchisedech. Diaconus autem calicem præparatum accipiens, in altari componit. Quoniam euangelium, cuius est figura diaconus, huius sacrificij ritum cõmendauit ecclesiæ, quam per altare supra diximus figurari. Prius tñ diaconus patenam cum hostia tradit episcopo, quam episcopus ipse super altare disponit, insinuans quod ipsemet Christus hoc sacramentum primum instituit, & ecclesiæ tradidit celebrandũ, dicẽs: Hoc

Ministeriũ subdiaconi.

Gen. 14

Psal. 109

Ministeriũ diaconi.

1. Cor. 11

est enim corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam cõmemorationem. Episcopus aquã vino cõmiscet in calice, qa Christus populũ reconciliauit in morte. Scriptũ est enim quod

Cur aqua admisceatur vino

Apoc. 17

aquæ multę sunt populi multi. Christus aũt sanguinem suum effudit pro populo, sicut ipse testatur: Hic est sanguis meus noui testamẽti, q̃ p multis effundetur in remissionẽ peccatorum. Et de latere Christi simul exiuit sanguis & aqua, q̃tenus nec Christus sit sine populo, nec populus sine Christo. Quia cum aqua vino miscetur, Christus & populus adunantur. Verum hoc quoq; mysterium

1. Cor. 10

lex Mosaica figurat, sicut exponit Apostolus dicens: Bibebant autem de spirituali consequente eos petra. Petra autẽ

Crucis signaculũ

erat Christus. Quapropter ampullam cum aqua subdiaconus tradit episcopo, quam episcopus fundit in calicem, vt sicut aqua non separatur à vino, sic nunquam populus separetur à Christo. Calix ponitur ad dextrum latus oblatæ, q̃si sanguinem suscepturus, qui de latere Christi dextro creditur vel cernitur pfluxisse. Nam sicut panis in corpus, ita pfecto vinum trãssubstantiatur in sanguinem. Porro cum sacerdos accipit patenam & vrceolum, calicem & thuribulum: patenam cum hostia, vrceolum cũ aqua, calicem cũ vino, thuribulum cum incenso: efficit super ea crucis signaculũ, vt per crucis virtutem omnis comitatus

als conat'

diabolicæ malignitatis effugiat, ne contra sacerdotem vel sacrificiũ aliquo modo præualeat. Ob hoc etiam in modum crucis superducit & circumducit incensum & sacrificium ad altare, quatenus & crucis signaculo & thuris incenso diabolicæ fraudis malignitas extricetur: Sicut prædiximus & ostendimus ad id vtrumque valere.

De patena super quam sacrificium panis offertur. Caput LIX.

PAtena quæ dicitur à patendo, cor latum & amplum signat, super hãc patenam, id est, super latitudinem charitatis, sacrificium iustitiæ debet offerri, vt holocaustum animæ pingue fiat. Hanc latitudinem cordis apostoli habebant, cũ Petrus aiebat: Etsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & oẽs discipuli Christo dixerunt. Propter q̃d dñs intulit, dicens: Spiritus qdem pmptus est, caro aũt infirma. Sed latitudo cordis ab eis aufugit & latuit, cum oẽs discipuli relicto magistro fugerũt & latuerunt. Et ideo post susceptam oblatã sacerdos abscõdit sub corporali patenã, vel ab altari remotã subdiaconus retro cõtinet inuolutã, p quod discipulorum fuga vel latibulũ designatur, q̃ dñ verꝰ sacrificiũ offerreretᷣ, fugerũt relicto Christo & latuerũt, sicut eis ipse prædixerat: Oẽs vos scandalum patiemini in me in hac nocte. Scriptum est enim: Percutiã pastorem, & dispergentur oues gregis, postquam autem surrexero, præcedam vos in Galilæam. Et ideo sacerdos dominicę resurrectionis annunciaturus euãgelium, resumit patenam, quia cum esset sero die illa vna sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi erant discipuli congregati, ppter metũ Iudæorꝫ, venit Iesus, & stans in medio dixit eis: Pax vobis, resumens oues quę trepidantes aufugerunt.

De sacerdotis inclinatione.

Caput. LX.

TVnc sacerdos inclinans, orat primum pro se, deinde pro populo: monens vt populus oret p ipso. Orate, inquit, pro me fratres charissimi. Debemus enim pro inuicem orare secundum Apostolum, vt saluemur. Nam & dominus inquit in euangelio: Amen dico vobis, quia si duo vel tres consenserint de omni re super terram quamcumque petierint, fiet eis à patre meo qui est in cœlis. Orauit autem & Christus primũ pro se, deinde pro populo, dicens: Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt & filius tuus clarificet te. Pater sancte, serua eos quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos. Per hoc autem quod sacerdos inclinat se, humiliationem Christi signat, qui exinaniuit semetipsum, formã serui accipiens, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Nũc tandem sacerdos dicit orationem quam intermisit, quia tunc demum Christus rediit Hierosolymam ad domũ orationis, quã ad tempus deseruerat, cum secesserat in Effrem. Sic enim habetur in euãgelio: Cum venisset Iesus Hierosolymã, intrauit in templũ Dei & eiecit vẽdẽtes

&

Matt. 21 & ementes de tẽplo, dicens: Domus mea domus orationis vocabitur.

De præfatione. Cap. LXI.

Ioan. 12 QVia vero iterum iam palam ambulabat Iesus, ita quod in crastinum turba multa quæ conuenerat ad diem festum, quum audissent quia Iesus venit Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & obuiam processerunt, clamãtes: Osanna, Benedictus qui venit in nomine domini rex Israel. Leuat ergo sacerdos manus & vocem, dicẽdo palam: Per omnia secula seculorum. Finis orationis est principium præfationis, per quod sacerdos insinuat, quod Christus est lapis angularis, qui fecit vtraque vnum: Iudæos continens & Gentiles, vt fit vnum ouile & vnus pastor. Vnde post laudem Iudæorum Euangelista describit fidem Gentilium. Erant, inquit, Gentiles quidam ex his q ascenderãt vt adorarẽt in die festo, hi rogauerunt Philippum dicentes: Domine, volumus Iesum videre. Dicturus autem sacerdos oratiõem dignissimam, præmittit salutationem, optans nos tales existere, cum quibus dominus manere dignetur, & illud nobiscum celebrare conuiuium, ad quod mulier attulit alabastrum vngenti Nardi pistici preciosi, & illud effudit super caput domini recũbentis. Vnde statim sacerdos subiungit: Sursum corda. Chorusque subiungit: Habemus ad dominum, vt Ecclesia sicut vere mulier vngẽtaria, sursum ad ipsam verbi diuinitatem cor eleuet, & illud caput æquale Deo patri fide contingẽs, vngento catholicæ confessionis perungat. Cuius sane præconiũ sacerdos prosequitur, dicẽs: Gratias agamus domino Deo nostro. Chorusque respondet: Dignum & iustum est. Gratias enim debemus referre omnipotenti Deo per Christum dominum nostrum. Credentes & confitentes quod per ipsum maiestatem eius laudãt angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, &c. Nimirum hoc diuinitatis archanum eius contingere, est præcipuum super caput eius vngentum effundere, quod ex euangelici pigmenti medulla Ioannes Euangelista confecit, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & fine ipso factum est nihil. Hoc sacræ confessionis præconium, ita recte concludit Ecclesia, vt cum angelis & hominibus decantent hunc deuoti pectoris hymnum: Sanctus, sanctus, sanctus, &c. oratio ista, vel hymnus partim angelorum, partim hoĩm verba complectitur. Legitur enim in Esaia, quod Seraphim clamabant, alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus exercituum: plena est omnis terra gloria eius. Legitur quoque in Euangelio, quod qui præibant, & qui sequebantur, clamabant dicentes: Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini, Osanna in altissimis. Vox angelorum Trinitatis & vnitatis in Deo commendat archanum, vox hominum diuinitatis & humanitatis in Christo personat sacramentum. Potest tamen præfationis officium ad illud referri, quod Iesus ascendit in cœnaculum magnum stratum, in quo multa loquutus est cum discipulis suis, & gratias agens, hymnum retulit Deo patri, quem Ioannes Euangelista describit, vsque dum egressus esset trans torrentem Cedron, de quo dicit Matthæus: Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti. Gelasius Papa tractus & hymnos composuit, & sacramentorum præfatiões cauto quidem & elimato sermone dictauit. Sixtus autem hymnum, Sanctus, sanctus, sanctus, cantari constituit.

Marginal notes: Finis orõnis fit principiũ præfationis. — Ibidem — Sursum corda. — Grãs agamus. — Ioan. 1 — Hymnus angelorũ & hoim. — Esa. 6 — Matt. 21 — Luce. 22 — Ioan. 18 — Matt. 26

PRÆFATIO COMmunis.

PER omnia secula seculorum, Amen. Dominus vobiscum: Et cum spiritu tuo. Sursum corda, Habemus ad dominum. Gratias agamus domino Deo nostro: Dignũ & iustum est.

Vere dignum & iustum est, æquum & salutare, Nos tibi semper & vbique gratias agere, domine sancte pater, omnipotens, æter-

næ Deus, per Christum dominum nostrum: Per quem maiestatem tuam laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Cœli cœlorumq́; virtutes, ac beata Seraphin, socia exultatione concelebrant. Cum quibus & nostras voces vt admitti iubeas deprecamur, supplici confessione, dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus Sabaoth. Pleni sunt cœli & terra gloria tua, Osanna in excelsis. Benedictus q venit in nomine domini, Osanna in excelsis.

De expositione Præfationis eiusdem. Cap. LXII.

Sursum corda.

MOnet ergo sacerdos, vt corda sursum habeamus ad dominū, secundum exhortationem Apostoli, dicentis: Quę sursum sunt, quęrite, & non quæ super terram. Nam vbi est thesaurus tuus, ibi & cor tuum.

Col. 3 sapite Matt. 6

Multi quidem dum ore loquuntur cœlestia, corde meditantur terrena: Quibus dominus improperat per Prophetam: Populus hic me labijs honorat, cor autem eorum longe est à me.

Esa. 29

In qualibet ergo oratione peccatum est, sed in ista periculum, Cor habere diuisum ab ore, vel os habere diuisum à corde.

Ne sit cor ab ore diuisum.

Nam q semetipsum non audit, nec Deus illum exaudit. Chorus ergo respondens profitetur se sacerdotis monita suscepisse, cum ait: Habemus ad dominū. Diligenter ergo prouideat, ne cor habens deorsum ad seculum, spiritui sancto damnabiliter mentiatur. Sacerdos postquam attentos reddidit & deuotos, hortatur vt gratias agamus domino Deo nostro.

Gras agamus dño Deo nro.

Quoniam ipse est Deus, id est, creator, ipse est dominus, id est, redemptor. Ipse enim est noster Iesus, id est, saluator. Tunc erit verissime noster, quum erit omnia in omnibus, id est, sufficientia singulorum, quoniam ipse est Deus qui de nihilo nos creauit. Ipse est dominus, qui sanguine suo nos redemit. Ipse est noster qui sui munere nos saluabit. Qui creando nobis dedit naturam, qui redimendo dedit gratiam, & saluando conferet gloriam. Chorus nanque respondens sacerdotis verbum approbat & affirmat. Dignum, inquit, & iustum est.

Dignū & iustum est

Dignum est, quantum ad dominum, quia ipse est dominus Deus noster. Iustum est, quantum ad nos, quia nos sumus populus eius, & oues pascuæ eius. Vere dignum & iustum est, æquum & salutare. Nos tibi semper & vbique, &c. Dignum, quia nos mera voluntate fecisti. Iustum, quia nos pura misericordia redemisti. Aequū, qa gratuito nos iustificas. Salutare, quia nos perpetuo glorificas. Agere gratias tibi domine sancte, vbique pater omnipotens, semper æternæ Deus. Vnde Psalmista: In omni loco dominationis eius benedic anima mea domino.

Psal. 102

Et iterum: Benedicam dominum in om̃i tempore, semper laus eius in ore meo.

Psal. 33

Per Christum dominum nostrum. Aduocatum enim habemus apud patrem Iesum Christum dominum iustum, qui interpellat ꝑ nobis, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, qui exauditur in omnibus pro sua reuerētia.

1. Ioan. 2 — Hebr. 5

Per eum quasi per mediatorem laudes efferimus. Per eum, quasi per aduocatum gratias exhibemus: Per quem maiestatem tuam laudāt angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Per illum itaq; laudant, adorant & tremūt, per quem oĩa facta sunt, per quem om̃es spirituum ordines sunt creati. Nam dixit Deus, fiat lux, & facta est lux. Verbo dixit, & verbo fecit, quia verbo dñi cœli firmati sunt.

Psal. 32

Et in principio erat verbum, & verbū erat apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Laudant. Vnde Psalmista: Laudate eum omnes angeli eius.

Psal. 148 2. Esd. 19

Adorant. Vnde Esdras: Exercitus cœli te adorant. Tremunt. Vnde Iob: Columnæ cœli contremiscunt & pauent aduentum eius.

Iob. 26

Tremere vero dicuntur, nō metu formidinis, cū sint perfecte beati, sed admirationis affectu, vel obedientiæ famulatu, quum secundum Apostolum, omnes sint administratorij spiritus in ministerium destinati.

Quō tremunt angeli. — Hebr. 1

Cœli dicūtur laudare Deum, quia laudis præstāt materiā. Vnde

Quō cœli laudāt Deum.

Vnde Propheta: Cœli cœlorum & aquę quæ super cœlos sunt, laudent nomē domini. Vel per cœlos hic thronos accepit, quia dominus ait: Cœlū mihi sedes est. Seraphin, ardens vel succendens interpretatur, eo quod præ cæteris ardent & succenduntur in charitate. Reperitur autem hoc nomen & neutrum & masculinum. Sed neutraliter terminatur in n, vt in hoc loco beata Seraphin. Masculine terminatur in m, vt in ꝓpheta: Seraphim clamabant, alter ad alterum. Verum cum nouem sint ordines angelorum, quare tribus exclusis, tantum sex in præfatione ponuntur? an non illi cum cæteris maiestatem diuinam glorificant & adorant? absit. Nam virtutes cœlorum, omnes comprehendunt. Vnde Psalmista: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et iterum: Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Vel forte licet occulta, tamen certa prouisum est ratione. Dionysius quippe tres esse tradit ordines angelorū: trinos in singulis ponens, vt similitudo Trinitatis eis insinuetur impressa. Sunt enim tres ordines superiores, tres inferiores, tres medij. Superiores, Seraphin, Cherubin, throni. Medij, dominationes, principatus, potestates. Inferiores, virtutes, archangeli, angeli. De singulis autem hic ordo medius subtrahitur, de supioribus Cherubin, de medijs principatus, de inferioribus autem archāgeli. Quia ad comparationem trinitatis æternæ (cuius maiestas hic præcipue commēdatur) omnis alia trinitas diminuta reperitur & imperfecta. Nam quis in nubibus æquabitur domino? aut quis similis erit deo inter filios dei? Quoddam enim increatæ trinitatis vestigium relucet in omnibus creaturis, tam in angelo quam in homine & in mundo. Nam ad angelum inquit propheta: Tu signaculum similitudinis plenus sapientiæ, & perfectus decore. De homine dicit scriptura: Fecit deus hominē ad imaginem & similitudinem suam. De mūdo dicit Apostolus: Inuisibilia dei per ea quæ facta sunt à creatura mūdi cōspiciuntur intellecta. Quę libet autem trinitas, siue spiritualis in angelo, siue corporalis in mundo, siue spiritualis & corporalis in homine, similitudinem quandam diuinæ trinitatis ostendit, ipsius tamen similitudinis non perficit veritatem. Deus enim est spiritus increatus, immensus, incommutabilis, summe potēs, summe sapiens, summe bonus. Increatus, quia nō incepit in tempore vel ex tempore. Immensus, quia non circumscribitur loco. Incommutabilis, quia non variatur * in facto. Summe potens, cui nihil est impossibile. Summe sapiens, cui nihil est ignorantię. Summe bonus, cui nihil est inuidentiæ. A quo omnia, in quo omnia, per quem omnia, à quo omnia sunt potenter creata, per quem om̄ia sunt sapienter formata, in quo omnia sunt diligenter cōseruata. Creata per potentiam, formata per sapientiam, conseruata per diligentiam. Creata per potentiam patrem causam efficientem. Per sapientiam filium causam afficientem. Per diligentiam spiritum sanctum causam perficientem. Tres enim sunt qui dant testimonium in cœlo, pater, verbum, & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Tres personaliter, sua quisque ratione distinctus, Pater generatione, Verbum filiatione, Spiritus sanctus processione. Vnum * efficialiter: totum omnes quod singuli natura, potentia, voluntate: & omnino quicquid secundum substantiam prædicatur. Hāc æternam & indiuiduam Trinitatem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Cum quibus & nostras voces. Duas enim omnipotens Deus rationabiles condidit creaturas, angelicam & humanam, quæ laudibus diuinis insisterent, & ei gratiarum actiones redderent, quas dum pari voto concelebrant, tanquam superiores & inferiores cordæ in cœlesti cithara sociantur. De qua dicit Ioannes: Et audiui vocem citharœdorum citharizantium in citharis suis, & cantabant quasi canticum nouum. Supplici confessione, quasi non superba præsumptione, sed humili laude dicentes: Sanctus sanctus sanctus, dominus Deus Sabaoth. Ter dicitur Sanctus, & semel Deus dicitur, vt Trinitatis & vnitatis mysterium comprobetur. Hoc non solum Seraphin clamabant, sub excelso Dei solio secundum Prophetam, sed & quatuor animalia, secundum Apoca-

Marginalia (left): Esaiæ 66 · Seraphin. · Esa. 6 · Cur in præfatione nō exprimūtur nouē ordines angelorū. · Psal. 32 · Psal. 23 · Dionysius de cœlesti hierarch. · Psal. 88 · Vestigiū Trinitatis in creaturis. · Ezech. 28 · Gene. 1 · Rom. 1

Marginalia (right): Quid Trinitas. · affectu. · Rom. 11 · I. Ioan. 5 · essentialiter · Apo. 14 · Esa. 6

Apoc.4 Sanctus dom. Apocalypsim in circuitu sedis, requiem non habebant die ac nocte dicentia: Sanctus sanctus sanctus, dominus Deus omnipotens. Sanctus dicitur, id est, sanctificans, non autē sanctificatus. Vnde: Sancti estote, quia ego sanctus sum dominus Deus vester. Sanctus pater, dicente filio: Pater sanctifica eos in veritate, q̄s dedisti mihi, quia tu sanctus es. Sanctus filius, angelo protestante: Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Sanctus spiritus, Christo dicente: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Dicitur autem dominus Deus Sabaoth, id est, dominus exercituum, videlicet angelorum & hominū, quorum terribilis vt castrorum acies est ordinata. Tot enim exercitus habet Deus in terra, quot sunt ordines in Ecclesia: tot habet in cœlis, quot ordines sunt in angelis. Pleni sunt cœli & terra gloria tua. Nomine cœlorum & terrę, angeli & homines diuina pleni gratia perhibentur: vel ad literam cœlum & terra gloria diuina replentur, quia deitas est vbiq;. Vnde Propheta: Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero ad infernum ades. Super omnia nō elatus, subter omnia non prostratus, intra omnia non inclusus, extra omnia non exclusus. Vnde reperitur in Iob: Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terra mensura eius, & latior mari. Quia vero necessarium est ad æternam salutem, incarnationis quoque mysterium confiteri, recte subiungitur: Benedictus qui venit in nomine domini. Ego, inquit, veni in nomine patris mei. Nomē patris est filius, de quo dicit propheta: Ecce nomen domini venit de longinquo. Osanna in excelsis. Osanna verbum Hebræum est, quod signat, Salua obsecro, cōpositum ex Osi, quod est salua, & Anna quod est interiectio obsecrantis. Vel, osi & anna duę sunt dictiones per eclipsim prolatæ. Bis autem dicitur Osanna, propter duas partes salutis, quæ sunt stola mētis & stola carnis, quibus sancti beatificantur in gloria. Hic laudis versiculus in Psalmo cētesimo decimoseptimo reperitur. Qđ enim turbæ dixerunt: Osanna, hoc est quod ibi dicitur: O domine saluum me fac, & eisdem verbis subiungitur: Benedictus qui venit in nomine domini.

Leuit.10 & 20 — Ioan.17 — Lucæ.1 — Ioan.20 — Deus Sabaoth — diuinitas Psal.138 — Iob.11 — Ioan.5 — Esa.30 Osanna

EXPLICIT LIBER SECVNDVS.

MYSTERIORVM EVANGELICĘ LEGIS AC SACRAMENTI EUCHARISTIÆ,

LIBER TERTIVS.

De silentio post præfationem. Cap. I.

POST acclamatum præconium, sequitur secretum silentium. Nam vt Ioannes Euangelista describit, vbi Iesus honorifice fuit receptus à turbis, cum palmis & laudibus, abijt & abscondit se ab eis: non vtiq; trepidātis formidine, sed dispensantis officio: quia nō dum venerat hora eius, quæ postquam aduenit, spontaneus ad passionem accessit. Surgite (inqt) eamus. Ecce appropinquat qui me tradet. Oblatus est enim qa ipse voluit. Vnde quum cohors & ministri venissent cum laternis & facibus & armis, vt comprehenderent illum (Sciēs Iesus omnia quę ventura erant super eū) processit & dixit eis: Quem quæritis? Responderunt & dixerunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis: Ego sum. Illud ergo latibulum Christi hoc secretum silentium repræsentat, in quo cessante verborum tumultu, sola dirigitur ad Deum intenta deuotio.

Quid designat silētium — Ioan.12 — Matt.26 Esa.53 Ioan.18 — Orandum in secreto cordis

Tunc enim sacerdos debet intrare in cubiculum cordis, & ostio sensuum intercluso, Deum patrem orare, non multiloquio, sicut ethnici faciunt, qui putāt multiloquio exaudiri, sed in corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Deus enim non est exauditor vocis, sed cordis, nec est admonēdus clamoribus, quia

Matt.6 1.Tim.1 — Hier.17

quia renum est scrutator & cordium. Quod Anna typum gerens Ecclesiæ, legitur obseruasse, quæ non petitione clamosa, sed tacita deuotiõe impetrauit quę petijt. Scriptum est enim in libro Regũ,
1.Reg.1 quod Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Itẽ in Psalmo: Dicite in cordibus vestri, & in cubilibus vestris compugimini. Spiritus enim est Deus, & eos qui adorant eum in spiritu & veritate oportet adorare. Ne vero muscæ morientes perdant suauitatẽ vngenti, flabello spiritus abigãtur, quatenus auster adueniens perflet hortum, vt aromata fluant: hoc est, ne importunæ cogitationes tollant deuotionem orationis, inspiratione gratiæ repellantur, quatenus spiritus sanctus accedens mentem fœcundet, vt virtutes abundẽt.

Psal.4 Ioan.4 Eccl.4 Can.4

Cur canõ in secreto canitur. Cæterum ne sacrosancta verba vilescerent, dum omnes pene per vsum ipsa scientes, in plateis & vicis, alijsque locis incongruis decãtarent, decreuit ecclesia, vt hæc obsecratio, quæ secreta censetur, à sacerdote secrete dicatur. Vnde fertur, quod cum ante cõsuetudinem, quæ postmodum inoleuit, quidam pastores ea decãtarent in agro, diuinitus sunt percussi.

De his, quorũ memoria colitur in secreto. Caput.II.

IN secreto recolitur memoria dominicę passionis, videlicet eorum quę gesta sunt per hebdomadam antepascha lem, à decima luna primi mensis, quando Iesus abijt Hierosolymam, vsque ad septimamdecimam quando resurrexit à mortuis. Propter quod inter præfationem & canonem in plerisque sacramentarijs imago Christi depingitur, vt non solum intellectus literæ, verum etiam aspectus picturæ memoriam dominicæ passionis inspiret. Et forte diuina factũ est prouidentia, licet humana fit industria procuratum, vt ab ea litera canon inciperet, quæ sui forma signum crucis ostendit & exprimit in figura. Thau nãque mysterium crucis insinuat, dicente domino per Prophetam: Signa Thau in frontibus virorum dolentium & gemẽtium &c.

Litera T in principio canõis

Ezech.9

SACRI CANONIS PRImæ pars.

TE igitur clemẽtissime pater per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrũ supplices rogamus ac petimus, vti accepta habeas, & benedicas Hæc dona: Hæc munera: Hæc sancta sacrificia illibata.

In primis, quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adiuuare, & regere digneris: toto orbe terrarum vna cum famulo tuo Papa nostro N, & antistite nostro N, & rege nostro N, & omnibus orthodoxis atque catholicæ & apostolicę fidei cultoribus.

De tribus signis quæ fiunt super oblatam & calicem. Caput.III.

EAdem die, qua laudes à turbis Christo sunt acclamatæ, videlicet decima luna primi mensis, quando secundum legem typicus agnus in domos Hebreorum inferebatur, verus agnus ingressus est Hierosolymam, & à nequissimis lanistis obsessus, multis insidijs quærebatur ad mortem. Traditus est autem à tribus: à Deo, à Iuda, & à Iudæis. De prima traditione dicit Apostolus: Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit ipsum. De secunda scribitur in Matthæo: Quærebat Iudas opportunitatem, vt eũ traderet. De tertia legitur in Ioanne: Gens tua & põtifices tui tradidẽrunt te mihi. Prima fuit ex gratia, quia dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Secunda ex auaritia, quia cõstituerunt ei triginta argẽteos, & exinde qrebat opportunitatẽ, vt traderet eũ sine turbis. Tertio ex inuidia. Sciebat enim Pilatus qd ex inuidia tradidissẽt eũ. Deus ergo tradidit illũ ex dono, Iudas ꝓ munere, Iudęus in sacrificium

Exo.12 Triplex Christi traditio Rom.8 Mat.26 Ioan.18 Ephe.5 Luc.22

Matt. 1 ficium illibatum. Quod vtique non Iudæi libauere, sed gentes: quoniam ablatum est regnũ Dei à Iudęis, & datum est genti facienti fructus eius. Ad hoc igitur designandum, sacerdos facit tres cruces super oblatam & calicem, dum dicit: Hæc dona, hæc munera, hęc sancta sacrificia illibata, cõmemorãs illã traditionẽ, quã Deus fecit ex dono, Iudas pro munere, Iudæus in sacrificium illibatum. Singuli tamen ad mortem, mortem autem crucis. Nam licet diuersa fuerunt operantia, tamen vnũ & idem extitit operatum. Hæc trina traditio tunc incepit, cum filius ex Dei patris decreto, & ex cõcilio spiritus sancti, necnon ex proprio beneplacito veniens Hierosolymam, semetipsum exposuit passioni. Qui cum venisset ibidem, exposuit ad quid venisset: Nisi inquit granum frumenti cadẽs in terram, mortuum fuerit, ipsum solũ manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Et ego si exaltatus fuero de terra, oĩa traham ad meipsum. Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus. Vel potius quia indiuisa sunt opera trinitatis, potest referri totum ad indiuiduam trinitatem, quæ tota tradidit Christum in mortem, vt tota per Christum redimeret nos à morte. Donum enim est dantis, munus accipientis, sacrificium offerentis. Et pater dedit, filius obtulit, spiritus sanctus accepit. Hinc ergo dicit Apostolus: Christus per spiritum sanctum semetipsum obtulit Deo immaculatum. Singuli tamen obtulerunt, & dederunt & acceperunt. Sed ad distinctionem dicitur pater dedisse propter autoritatem, filius obtulisse propter humanitatẽ, spiritus sanctus accepisse propter benignitatem. O liberalis gratia, liberalitas gratiosa, quod deus nobis dedit in donũ, hoc accepit à nobis in munus: Eadem enim sacrificia dona sunt simul & munera. Dona sunt nobis simul collata, munera sunt à nobis oblata. Nam quæ sacris offeruntur altaribus, & munera nuncupantur & dona. Vnde dominus inquit in euangelio: Si offers munus tuum ad altare, vade prius reconciliari fratri tuo. Et Apostolus de pontifice: Vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Daniel quoque dixit ad Balthasar: Munera tua tibi sint, & dona tua alteri da. Sermonum igitur inculcatio, pię deuotionis est excitatio, vel ineffabilis commendatio sacramenti. Non enim vnum aliquod inuenitur vocabulum, quod tantum sacramentum digne valeat appellare, nisi quod Gręce melius dicit εὐχαριστία, q̃d exponitur, bona gratia. Dicuntur aũt pluraliter dona, munera, sacrificia, quia panis & vinum anteq̃ consecrentur, & diuersæ sunt species substantiarum, & diuersæ specierum substantiæ. Sed vbi consecratio cœlestis accesserit, species quidem remanent, sed substantiæ conuertuntur, ita quod diuersa sint continentia, sed vnicum est contentum. Nam idem sub vtraque specie continetur, licet non in idem vtraq; substantia conuertatur, sicut infra planius & plenius ostendetur. Dicuntur & sancta & illibata, quia panis & vinum significant sacrosanctum corpus & immaculatum sanguinem Iesu Christi. Nõ enim dicuntur illibata, quasi nondum gustata, sed potius illibata dicuntur, id est, immaculata, quæ sine macula cordis & corporis oportet offerri, quatenus & cor ab iniquitate purgetur, & corpus ab immunditia. Quoniam, vt inquit Apostolus, quicunque manducauerit panẽ vel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat. Qui enĩ mãducat & bibit indigne, iudiciũ sibi mãducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Ideo multi sunt infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.

Marginal notes: Hęc dona, hęc munera, hæc sacrificia. — Ioan. 12 — Opera trinitatis indiuisa. — Heb. 9 — Matt. 5 — Heb. 5 — Dan. 5 — Cur plura inter dona dicuntur. — Sacrificia illibata. — 1. Cor. 1

De tribus sacrificijs ecclesiæ.
Caput IIII.

Porro tria sunt ecclesiæ sacrificia, quæ significata sunt in veteri testamento per propitiatorium, thuribulum & altare: Videlicet sacrificium pœnitẽtiæ, sacrificium iustitię, & sacrificium eucharistiæ. De primo ait Psalmista: Sacrificium Deo spiritus cõtribulatus. De secundo: Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. De tertio: Tibi sacrificabo hostiam laudis. Super altare caro mactatur, intra thuribulum thus adoletur, ad propitiatorium sanguis infertur. Caro ma-

Marginal notes: Psal. 50 — Ibidem. — Psal. 115

cta-

ctatur in contritione, thus adoletur in deuotione, sanguis infertur pro redemptione super altare corporis, intra thuribulum cordis, ad propitiatorium Dei patris. In his sacrificijs panis & vinum & aqua spiritualiter offeruntur. In sacrificio pœnitentiæ vinum doloris & compunctionis, aqua mœroris & plorationis, panis laboris & afflictionis: doloris in corde, mœroris in ore, laboris in opere. In sacrificio iustitiæ panis fortitudinis & constantiæ, vinum rectitudinis & prudentiæ, aqua mansuetudinis & temperantiæ: fortitudinis inter aduersa, rectitudinis inter iniqua, mansuetudinis inter probra. In sacrificio eucharistiæ panis vnitatis, vinū charitatis, aqua fidelitatis: panis pro corpore, vinum pro anima, & aqua pro populo, sicut infra planius & plenius ostenditur. Inter hæc sacrificia, primum educit, secundum deducit, tertium autem inducit. Educit incipientes, deducit proficientes, inducit perficientes ex Aegypto per desertum in patriā: ex Aegypto cōfusionis, per desertū peregrinatiōis, in patriā glorificationis. Hæc tria sacrifica sacerdos offert in missa. Primum in confessione, secundū in præfatione, tertium in actione. Nam & tria sunt, quæ, secundum Prophetam, Deus requirit ab homine: diligere misericordiam, facere iudicium, & solicitum ambulare cum Deo. Diligat ergo misericordiam qui vult offerre sacrificium pœnitētiæ, faciat iudicium qui vult offerre sacrificium iustitiæ, cum Deo ambulet solicitus qui vult offerre sacrificium eucharistiæ.

Triplicis sacrificij triplex panis, triplex vinū, & triplex aqua

Pro quibus sacrificium offeratur.

Caput. V.

IN primis &c. Hic primo nobis inuestigandum occurrit, quibus videlicet & pro quibus, qualiter & quare sacrificium laudis debeamus offerre. Quæ quatuor ex ipso canone possumus euidenter aduertere. Quibus, soli Deo scilicet & indiuiduæ Trinitati. Pro quibus, pro Ecclesia sancta catholica videlicet, & pro omnibus orthodoxis. Qualiter, in vnitate fidei, videlicet in communione sanctorum. Quare, pro beneficijs corporalibus & spiritualibus & æternis, sed omnibus propter Deum. Primum notatur cum dicitur: Tibi reddam vota sua æterno Deo viuo & vero. Secūdum, Pro ecclesia tua sancta catholica. Tertium, Communicātes & memoriam venerātes. Quartum, Pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suę. Sacrificium ergo laudis offertur, & generaliter pro cunctis, & specialiter pro quibusdam prælatis & subditis, ibi, Vna cum famulo tuo papa nostro, & omnibus orthodoxis. Pro viris & mulieribus ibi astantibus: Memento domine famulorum famularumque tuarum. Pro sacerdotibus & astantibus, ibi: Et omnium circumstantium, & qui tibi offerunt hoc sacrificium. Pro nobis & nostris, ibi, Pro se suisq; omnibus. In primis, i. principaliter offerimus tibi pro Ecclesia sancta tua catholica, i. vniuersali, toto orbe terrarū diffusa, sed fidei sacramentis vnita, quam pacificare digneris, vt pacem habeat ab hæreticis & schismaticis, & adunare quę dispersa est inter paganos & perfidos, quam etiam custodire digneris à vitijs & dæmonijs, & regere in prosperis & aduersis. Idipsum tamen videtur esse pacificare, coadunare, custodire & regere. Tunc enim pacificat, cū fideliū mentes adunat, vt per spiritū sanctum charitate diffusa, multitudinis credentiū fit cor vnū & anima vna. Tūc custodit, cum inter mundi pericula regit, vt de sancto mittens auxilium, eā de Sion tueatur. Licet enim septem in Apocalypsi scribantur ecclesiæ, vna tamen in Canticis est columba: nam sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Vna ergo est ecclesia, septē ordinibus distributa, vel septē charismatibus insignita, quā ille pacificat & adunat. Ille custodit & regit, quin propter ipsius regimen & munimen vnum præpositus vniuersis, vt omnes ab vno, sicut corpus à capite gubernentur. Pro quo statim oratur, vna cū famulo tuo papa nostro. Vnde constat, vt inquit Pelagius, ab vniuerso orbe separatos esse, qui qualibet dissensione inter sacra mysteria apostolici pontificis memoriam secundum consuetudinem non frequentant. Qui vero non sunt de Romana diœcesi, pro suo quoque dicuntur orare pontifice, qua-

altaris. Quibus, pro quibus, qualiter & quare offerendū est.

Pro ecclesia catholica.

Acto. 4

Psal. 6

Apoc. 1

Can. 6

Prouer. 4

Pro papa

ce,quatenus vnitatem ſpiritus in vinculo pacis obſeruent. Orandum etiam eſſe pro principe Apoſtolus docet ad Timotheum. Obſecro,inquit,primum omnium fieri obſecrationes,orationes,poſtulationes,gratiarum actiones,pro omnibus hominibus,pro regibus, & pro omnibus qui in ſublimitate ſunt conſtituti, vt quietam & trãquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate. Sicut enim ſunt duæ vitæ,cœleſtis videlicet & terrena,vna qua ſpiritus viuit ex Deo, altera qua caro viuit ex ſpiritu:ſed vtraque vita nutritur vt poſſit ſubſiſtere, cœleſtis ſpiritualibus, & terrena carnalibus ita ſunt duæ poteſtates, ſcilicet eccleſiaſtica & * mundana:vna quæ moderatur ſpiritualia,& alia quæ moderatur carnalia. Iſta per clericos,illa per laicos,vt iſta vacet cœleſtibus quantum ad animam, & illa terrenis quantum ad corpus. Poſt vtramque poteſtatem,orandum eſt pro omnibus orthodoxis, qui ſub vtraque fidem catholicam & apoſtolicam venerantur & colunt. Orthodoxi quaſi rectę glorioſi dicuntur,qui Deum rectę fidei confeſſione glorificant. Licet autem vnus tantum offerat ſacrificium,pluraliter tamen dicit,offerimus, quia ſacerdos non tantum in ſua,ſed in totius eccleſiæ perſona ſacrificat. Quapropter in ſacramẽto corporis Chriſti nihil à bono magis,nihil à malo minus pficit ſacerdote,dũmodo ſacerdos cũ cæteris ĩ arca cõſiſtat,& formã obſeruet traditam à columba. Quia non in merito ſacerdotis, ſed in verbo conficitur creatoris. Non ergo ſacerdotis iniquitas effectum impedit ſacramẽti, ſicut nec infirmitas medici virtutem medicinæ corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando ſit immundus, ſemper tamen opus operatum eſt mundum. Sed ſicut omnia ſunt munda mundis, ſic omnia ſunt immunda immundis. Malus autem cum vitam accipit, mortem incurrit. Sic econtra, bonus cum mortẽ ſuſtinet, vitam acquirit. Nam qui mãducat indigne, iudicium ſibi manducat.

[Margin: Pro rege 1. Tim. 2 — Duæ vitæ & duæ poteſtates. — * humana. — Pro omnibus orthodoxis. — Oblatio ſacerdotis in pſona eccleſiæ. — Quomodo eſt bona miſſa ſemper. Tit. 1 — 1. Cor. 11]

CANONIS SACRI

pars ſecunda.

MEmento domine famulorũ famulorumq; tuarum, N,& N,& oĩm circũſtantium, quorum tibi fides cognita eſt, & nota deuotio: pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis, pro ſe ſuiſque omnibus, pro redemptione animarum ſuarum, pro ſpe ſalutis & incolũitatis ſuę, tibiq; reddunt vota ſua æterno Deo viuo & vero.

In hoc loco debent viuorum nomina recitari Caput VI

MEmento domine famulorum famularumque tuarum, N,& N, & omnium circum aſtantium. Ex hac iſtructura verborum manifeſte conijcitur, quod hic quaſi quidam ſit locus, vbi ſacerdos ſpecialiter quos voluerit debeat nominare. Viuorum tamen nomina hic tantum debet recenſere, quoniam in ſequentibus locus occurret, vbi defunctorum poterit agere memoriam ſpecialem. Hinc etiam euidenter apparet,quam ſanctum ſit ac ſalubre miſſarum intereſſe myſterijs,cum ſacrificium Euchariſtiæ pro circum aſtantibus offeratur ſpecialius. Vnde cautũ eſt in in canonibus,q̃d omnes fideles qui conueniunt in ſacris ſolennitatibus ad eccleſiam, & ſcripturas apoſtolorum & euangelium audiãt. Qui vero non perſeuerauerint in oratione vſque dum miſſa peragatur,velut inquietudines eccleſiæ commouentes,cõuenit communione priuari. Verum cum dñs nihil ignoret, nec alicuius valeat obliuiſci,quid eſt quod petimus vt Deus noſtri meminerit? Porro Deus dicit̃ ſcire q̃s appbat. Vñ,Nouit dñs q̃ ſunt eius. Et dicit̃ neſcire q̃s repbat. Vñ,Nõ noui vos. Rurſum dicit obliuiſci malorũ,cũ malus ad bonum conuertitur. Vnde, Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatũ eius nõ recordabor. Et dicit̃ obliuiſci bonorum, cum bonus ad malum conuertitur. Vnde,Si iuſtus à iuſtitia ſe auertit, omnes iuſtitias eius non recordabor. Deus quandoq; ergo recordatur ad miſericordiã. Vñ,memẽto mei deus quia

[Margin: De conſecratione diſt. 1. c. Oẽs fideles. — 2. Tim. 2 Mat. 7 & 25 — Obliuiſci Ezech. 18 — Ibidem. Meminiſſe. Iob 7 Pſal. 136]

quia ventus est vita mea. Quandoque recordatur ad puniendum. Vnde: Memento domine filiorum Edom in die Hierusalem. Ergo petimus, vt non tantum meminerit, sed hic petimus vt nostri misereatur, secundum illud, Reminiscere miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum, quæ à seculo sunt. Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Quasi qui propitiaris fidelibus & deuotis, qui solus vides in cō-
Psal. 7 scientijs, qui recte credant & deuote te diligant, vtpote renum scrutator & cordiū, Deus scientiarū dn̄s, occultus oīum occultorū perscrutator. In cuius conspe-
Heb. 4 ctu nulla creatura est inuisibilis. Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt, quasi, memento domine eorum pro quibus offerimus, sed & sacerdotum qui offerunt. Cum enim sacerdos offert pro populo, nihilominus & pro se. Vel ideo dicit, pro quibus offerimus, vel qui tibi offerunt, quia non solum offerunt sacerdotes, sed & vniuersi fideles. Nam quod specialiter adimpletur ministerio sacerdotum, hoc vniuersaliter agitur voto fi-
Sacrificiū laudis. delium. Dicitur autem sacrificium lau-
Coloss. 3 dis, secundum illud apostoli: Quicquid facitis, omnia in laudem Dei agite, vt & Deus laudetur in vobis. Vel sacrificium laudis dicitur, qa cū Deo q̄cq̄ offerimus, sua sibi reddimus, non nostra largimur.
Psal. 49 Vnde, Si esurio non dicam tibi, meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius. Ergo immola Deo sacrificiū laudis & redde altissimo vota tua. Vel potius sacrificiū laudis dicit, qa propter hoc maxime Deū laudare debemus, qa non solū se dedit pro nobis in precium, sed etiam se dedit nobis in cibum, vt per precium redimeret nos à morte, per cibum aleret
Ioan. 6 nos ad vitam. Vnde, Qui manducat me, viuet propter me. Pro se, suisque omnibus: Videlicet consanguineis vel affinibus, familiaribus vel amicis. Licet enim diligere teneamur etiam inimicos, secū-
Luc. 6 Cant. 2 dum illud, Diligite inimicos vestros: seruare tamen debemus ordinem charitatis, secundum illud: Introduxit me rex
Gal. 6 in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Nam & Apostolus ait: Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: maxime aūt ad domesticos fidei.

De tribus bonis pro quibus sacrificium laudis offertur, temporalibus, spiritualibus & æternis. Cap. VII.

PRo redemptione animarum suarū. Quasi dicat: Non pro temporali lucro & appetitu terreno, sed pro spe salutis, & incolumitatis, id est, pro salute vel incolumitate sperata, Spe nanq̧ Rom. 8
salui facti sumus. Pro salute mentis & incolumitate corporis. Nam vtraque sanitas est ab illo, qui dicit: salus populi ego Esa. 3
sum, &c̄. Verum vtraque sanitas prouenit ex redemptione animæ, id est, de remissione peccati, sicut econtra, de reatu peccati procedit infirmitas vtriusque, iuxta sententiam veritatis: Ecce sanus (inquit) factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Porro, tria Ioan. 5
sunt hominis bona: corporalia, spiritualia, & æterna: videlicet, infima, media & suprema, pro quibus sacerdos dicit se offerre. Pro corporalibus, id est, pro incolumitate, pro spiritualibus, id est, pro redemptione, pro æternis, id est, pro salute. Triplicia hominis bona
Nam & dominus docet nos pro his tribus orare. Pro æternis. Vnde, Adueniat Matt. 6
regnum tuum. Pro spiritualibus. Vnde: Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Pro corporalibus. Vnde: Panem nostrum da nobis quotidianum. Offerimus ergo sacrificium pro æternis, vt dētur nobis in præmium. Pro spiritualibus, vt dentur nobis ad meritum. Pro corporalibus, vt dentur nobis ad admiculum, vt per hæc & ista perueniamus ad illa. * Aliquando nō offerimus Deo sacrificium nisi propter seipsum, quia ipse est dominus Deus noster. Vnde Pro- Alioquin
pheta: Confitemini domino quoniam Psal. 117
bonus, quoniam in æternum misericordia eius. Verum, cum dicat Apostolus, 2. Cor. 12
quod virtus in infirmitate perficitur: & iterum, Cum infirmor, tunc potēs sum: quid est quod pro corporis incolumitate sacrificium laudis offerimus? vt conseruata nobis sanitate vel reddita, gratiarum actiones in ecclesia referamus.

Quod sacrificium altaris equaliter offertur toti Trinitati. Caput VIII

TIbi reddunt vota sua, cū nostra do- Bona opa & dei & nostra est.
nemus & aliena reddamus. Quomodo vota si sua sunt reddunt, & non potius donant? vel si reddunt, quomo-

do sua sunt & non potius aliena? Sane votum bonum & hominis est & dei: sed Dei propter autoritatem gratiæ, hominis propter libertatem arbitrij. Propter quod dicit Apostolus: Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Et iterum: Coadiutores Dei sumus. Aeterno Deo viuo & vero. Dij namque dicuntur & homines & dæmones & imagines, sed homines adoptiue, dæmones vsurpatiue, imagines nuncupatiue. Per adoptionem, vt ibi: Ego dixi, dij estis & filij excelsi omnes. Per vsurpationem, vt ibi: Omnes dij gentium dæmonia. Per nũcupationem, vt ibi: Appellauerunt deos opera manuũ hominum. Primi sunt veri & viui, sed nõ æterni. Secundi sunt viui, sed nec æterni, nec veri. Tertij nec sunt veri nec æterni, nec viui. Sed ille solus est æternus, viuus & verus, imo veritas & vita & æternitas, qui est Deus per essentiam, qui de se dicit: Ego sum Deus, & non est alius, præter me. Licet autem hæc obsecratio specialiter dirigatur ad patrem, propter autoritatem principij (nam & filius ita docuit orare: Pater noster q es in cœlis. Propter quod in principio Canonis dicitur: Te igitur clementissime pater per Iesum Christum filium tuum dominũ nostrũ supplices rogamus & petimus) sęq liter tñ indiuiduę trinitati sacrificium laudis offert, tã patri q̃ filio q̃ vtriusq; spiritui. Quorũ sicut indiuisibilis est maiestas, sic & indiuisibilis est adoratio. Iuxta q̃d veritas docet: Veri adoratores adorabũt patrem in spiritu & veritate. Nam qui Deum satagit veraciter adorare, patrem adoret in spiritu sancto & veritate, id est, in filio, qa pater essentialiter est in filio, & filius naturaliter est in patre, spiritus sanctus substantialiter in vtroque, secũdũ illud: Ego in patre & pater in me est. Qua propter ita potest non indiscrete distingui, cum dicitur, æterno Deo viuo & vero, vt quod est commune secundum essentiam, approprietur propter notitiam: æternitas scilicet patri, ratione principij, quia pater à nullo est, & omnia sunt ab eo: filius per generationem, spiritus sanctus per processionem, cætera per creationem. Veritas filio, qui de se d icit: Ego sum veritas. Et de quo Psalmista dicit: Veritas de terra orta est & iustitia de cœlo prospexit. Vita spiritui sancto, sicut habetur in symbolo: Credo in spiritũ sanctum dominum & viuificantem, qui ex patre filioque procedit. Totius igitur indiuiduę trinitatis indiuisa est adoratio, quę principaliter exhibetur in sacrificio.

[Margin: 2. Cor. 15 Ibidem. — Quomodo dij multi sunt. — Psal. 81 — Psal. 95 — Sap. 13 — Esa. 45 — Sacrificiũ toti trinitati esserf. — Ioan. 4 — Ioan. 14 & 17 — Ioan. 14 — Psal. 84]

CANONIS SACRI
pars tertia.

COmmunicantes & memoriam venerantes, In primis gloriosę semperq; virginis Mariæ genitricis Dei & domini nostri Iesu Christi. Sed & beatorũ Apostolorum ac martyrum tuorum Petri, Pauli, Andreæ, Iacobi, Ioannis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis, & Thadei: Lini, Cleti, Clementis, Sixti, Cornelij, Cypriani, Laurẽtij, Chrysogoni, Ioannis, & Pauli, Cosmæ & Damiani. Et omnium sanctorum tuorũ, quorum meritis precibusque concedas, vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Per eundem Christum dominum nostrum.

De trina commemoratione sanctorum, quæ fit in canone. Caput. IX.

SEcreta quæ secundum diuersos & Canon & Actio nuncupatur, non tota simul ab vno, sed paulatim à pluribus, ex eo quoque perpenditur fuisse cõposita, quod ter in ea sanctorum commemoratio repetitur: Licet hoc ipsum prouenerit ad laudem & gloriam trinitatis. In secunda quippe commemoratione supplentur, qui de primitiuis sanctis deesse videbantur in prima. Verum in ea commemoratione, quæ fit ante consecratione corporis Christi, postulatur sanctorum suffragium. In ea vero, quæ fit post consecrationem corporis Christi, san-

[Margin: Triplex cõmemoratio sanctorum.]

sanctorum consortium imploratur, qa nimirum antequam corpus Christi, (q̃d est vniuersalis ecclesia) cõsecretur, id est, antequam regnum adueniat, necessariũ est nobis in via sanctorum suffragium, vt meritis eorum & precibus, diuinæ p̃tectiõis muniamur auxilio. Sed vbi corpus Christi fuerit consecratum, id est, vbi regnum aduenerit, assequemur in patria sanctorum consortium, vt societatẽ & partem cũ sanctis Apostolis & Martyribus habeamus. In via quippe communicamus sanctis per fidem, quam ipsi habuerunt & nos habemus, in patria vero participabimus sanctis per speciem, quam ipsi habent, & nos habebimus. Nos enim fidem habemus & spem, illi speciem habent & rem. Nos percurrimus stadium, illi possident brauium. Nos pugnamus in via, illi triumphant in patria. Communicamus igitur & memoriam veneramur Apostolorum & martyrum, & præcipue gloriose Dei genetricis virginis Mariæ, vt eorum suffragio de fide perducamur ad speciem, de stadio veniamus ad brauiũ, de via transeamus ad patriã. In hac quidẽ commemoratione sanctorum, illud obseruat Ecclesia, quod antiquitas consueuit agere, vt in orationibus suis recolat patrum memoriam, quatenus eorum meritis suffragantibus facilius obtineat, quod implorat. Sic Moyses pro peccante populo intercedens, patrum memoriam interposuit: Recordare (inquit) Abraham, Isaac, & Israel, seruorum tuorum &c. Sic & Azarias orasse legitur in fornace: Ne quæsumus auferas misericordiam tuam à nobis domine deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum. Multum enim merita patrũ filijs suffragantur. Vnde cum Ezechias diuinum auxilium postularet, audiuit: Protegam vrbẽ hanc, & saluabo eã p̃pter me & p̃pter Dauid seruum meũ. Et alibi: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, veruntamen vna tribus remanebit ei, propter seruum meum Dauid, vt remaneat lucerna Dauid serui mei corã me in Hierusalem cunctis diebus. Vnde: Propter Dauid seruũ tuũ non auertas faciem Christi tui. Et quoniam extra vnitatem Ecclesiæ non est locus offerendi sacrificium vnitatis: ideo sanctorũ memoriæ communicamus in sacrificio, quatenus in comunione sanctorũ sacrificiũ offeramus. Nã sicut vnus panis ex multis granis, ita & vnum corpus ex multis membris: sic ex multis fidelibus vna cõstat ecclesia. Scriptum est enim: Alienigena non vescetur ex eis, quoniam sancta sunt. Et ideo solum illum ad esum huius agni assumimus, qui nostræ coniunctus est domui, videlicet omnem domesticũ fidei, à principe vsq; ad plebeum, ab apostolo vsque ad publicanum.

[Marginal notes: Quomodo cõmunicamus sanctis — Merita patrũ suffragantur filijs — Exod. 32 — Dan. 3 — 4. Reg. 19 — 3. Reg. 11 — psal. 131 — Exo. 12 — Exo. 12]

Quare non fit commemoratio Confessorum in Canone.

Caput X

Illud autem oportet inquiri, cur in canone nulla fit commemoratio Confessorum, cum inter sanctos eorum memoriam magnifice veneretur Ecclesia? Sed ad hoc potest probabiliter respõderi, Quod Canon prius fuit æditus, quã memoriam sanctorum confessorum Ecclesia celebraret. Nam omnes fere sancti, qui commemorantur in canone, præcesserunt Syluestrum, præter Ioannem & Paulum, Marcellinum & Petrum, qui proximo successerunt. Ecclesia vero post tempus beati Syluestri cœpit sanctorum confessorum memoriam venerari. Nam & sedes Episcopales, quæ iuxta dispositionem beati Petri Apostoli sunt in ciuitatibus singulis antiquitus constructæ, non in memoria confessorũ, sed ad honorem apostolorum & martyrum, & p̃cipue beatæ Mariæ virginis, veterum deuotio dedicauit. Nam & in ecclesiasticis reperitur historijs, quod sanctus Bonifacius, qui quartus à beato Gregorio Romanæ vrbis Episcopatum tenebat, suis precibus à Phoca Cæsare impetrauit donari Ecclesiæ Christi templum Romæ, quod ab antiquis Pantheon antea vocabatur, in quo eliminata omni spurcitia fecit Ecclesiam Dei genetricis atque omnium martyrum Christi. Canon autem ex eo conijcitur præcessisse, quod Apostolorum catalogus non ita reperitur in eo dispositus, sicut in emendatioribus codicibus euangelicis reperitur. In prioribus enim editionibus (vt inquit Hieronimus) non solum Euangelistarum mu

[Marginal note: Templum Pantheon à phoca datum.]

tatus est ordo, sed etiam verborũ ac sen-
Autor canonis. tentiarum erat confusa commixtio. Tra
ditur autem quod Gelasius Papa, quin-
quagesimus primus à beato Petro, qui
fuit post Syluestrum per clx. annos, Ca-
nonem principaliter ordinauit. Sed vt
beatus Gregorius asserit in Registro,
Scholasticus illã orationẽ cõposuit, quæ
super Eucharistiam dicitur in Secreta.

CANONIS SACRI

pars quarta.

HAnc igitur oblationem ser-
uitutis nostræ, sed & cun-
ctæ familiæ tuæ quæsumus do-
mine vt placatus accipias, dies-
que nostros in tua pace disponas:
atque ab æterna damnatione nos
eripi, & in electorum tuorum iu
beas grege numerari, Per Chri-
stum dominum nostrum.

Quod sacrificium soli Deo offerendum sit, unde distinguuntur duæ species seruitutis. Caput XI.

DUæ sunt species seruitutis: Vna q̃
debetur soli Deo creatori, & dicitẽ
Latria. λατρεία. Et altera q̃ creaturis impẽditẽ, &
Dulia. dicitur δουλεία. Vtranque speciem deter
Matt. 22 minat dominus, dicẽs: Reddite quæ sunt
Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.
Ad latriam pertinent templa, altaria, sa-
cerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quæ
sunt soli Deo exhibenda, qui glorifica-
psal. 88 tur in concilio sanctorum, magnus & me
tuendus super omnes qui in circuitu e-
ius sunt. Non enim sanctis, ad honorẽ
Dei, sed Deo potius ad honorem sancto
rum dedicantur templa, consecrantur al
taria, sacerdotia statuuntur, sacrificia of-
feruntur. Ne forte si secus agatur, non
theosebia, sed idololatria cõmittatẽ. Hinc
Deut. 6 enim Deus in lege præcepit: Dominum
Deum tuum adorabis, & illi soli seruies,
id est, soli Deo seruitutem adorationis
impendes.
Additio B. Gregorij. Diesque nostros & cætera. Beatus
Gregorius has tres orationes in Cano-
ne dicitur addidisse, videlicet: Dies no-
stros in tua pace dispone, per eum, qui p
nobis est traditus in manus eorum, qui
pacem oderunt. Ab æterna damnatione
nos eripi, per eum qui pro nobis morte
temporali damnatus est: & in electorũ
facias grege numerari, per eum qui pro
nobis deputatus est cum iniquis. Est au- Quadruplex pax
tem pax peccatorum, & pax iustorum,
pax temporis & pax æternitatis. Porro
pax temporis interdum conceditur bo-
nis & malis. Sed pax æternitatis nunquã
dabitur nisi bonis, quia non est pax im- Esa. 48
pijs, dicit Dominus. De pace peccatorũ
dicit Psalmista: Zelaui in peccatoribus psal. 72
pacem peccatorum vidẽs. Aduersus hãc
pacem Dominus inquit in euãgelio: Nõ Mat. 10
veni mittere pacem, sed gladium. De pa-
ce iustorum dicit Apostolus: Fructus Gal. 5
spiritus est charitas, gaudium, pax, pati-
entia. Hanc pacem Dominus reliquit A-
postolis dicens: Pacem relinquo vobis. Ioan. 14
De pace temporis inquit Propheta: Orie psal. 71
tur in diebus eius iustitia, & abundantia
pacis. Hanc pacem incessanter petit ec-
clesia. Da pacẽ (inquit) in diebus nostris,
quia non est alius, qui pugnet pro no-
bis, nisi tu Deus noster. De pace æter
nitatis Dominus dixit apostolis, Pacem Ioan. 14
meam do vobis, non quomodo mũdus
dat ego do vobis. Hęc est secundum Pro
phetam, pax super pacem, de qua dicit
Psalmista: In pace in idipsum dormiam Psal. 4
& requiescam. Propter hanc triplicem
pacem ter oramus in Missa: Dies nostros
in tua pace disponas, Da propitius pacẽ
in diebus nostris, dona nobis pacem,
vt de pace temporis, per pacem pectoris
transeamus ad pacem æternitatis. Ob
hoc etiam sacerdos ter in Missa oscula-
tur altare, in principio, in medio, in fine.

CANONIS SACRI

pars quinta.

QVam oblationem tu De
us in omnibus quæsumus
benedictam, Ascriptam, Ra-
tam, rationabilem, acceptabilem-
que facere digneris: vt nobis cor-
pus, & sanguis fiat dilectissimi
filij tui domini Dei nostri Iesu
Christi.

De

De quinq; signis quæ fiunt secũdo super oblatam & calicem: & de Christi uenditione, De persona uenditoris & uenditi & ementis. Cap. XII.

QVarta feria Iudas vnus ex duodecim, à diabolo supplantatus, immane sacrilegium perpetrauit, dum filium Dei pro triginta siclis argenteis vendidit Pharisæis, in recompensationem damni, quod incurrerat propter effusionem vngenti. Quare, inquit, hoc vngentũ nõ veniit trecentis denariis, & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat & loculos habens, ea quæ mittebantur portabat. Quilibet autem argenteus valebat decẽ denarios vsuales, & ita damnũ vngenti, quod valuerat CCC. denarios, triginta recompensauit argenteis. Si vero dicamus argenteos denarios fuisse vsuales, dicemus, quod Iudas vendidit Christum quasi vile mancipium triginta denariis, qui sunt decima trecentorum denariorum quod valuerat vngentum. Propter quod dominus * respectiue loquitur per Prophetam: Appenderunt mercedem meam triginta argenteis, quo appreciatus sum ab eis. Ad designandum ergo precii quantitatem, quo Christus est venditus, sacerdos hic facit tres cruces communiter super oblatam & calicem, cum dicit: Benedictam, asscriptam, ratam. Nam & trecenta pariter & triginta multiplicationẽ suscipiunt à ternario. Postmodum autem ad designandum venditionem & emptionem, duas cruces imprimit sigillatim, vnam super oblatam, & aliam super calicem, cum dicit, Fiat corpus & sanguis, quasi diceret: Illa venditio fuit maledicta, proscripta, irrita, iniqna, & detestabilis: Sed tu Deus hanc oblationem digneris facere benedictam, asscriptam, ratam, rationabilem, & acceptabilem. Iudas enim dilexit maledictionem, & venit ei, & noluit benedictionem, & prolongabitur ab eo. Sed tu Deus digneris hanc oblationem facere benedictam, per quam nos in cœlestibus benedicas. Iudas enim deletus est de libro vitæ, & cum iustis non scribetur. Sed tu Deus hanc oblationem facere digneris asscriptam, per quã nos inter electos asscribas. Iudas se laqueo suspendit, & episcopatum eius accepit alter. Sed tu Deus hanc oblationem digneris facere ratam, per quam ratum fit tibi nostræ salutis promissum. Iudas exiit condemnatus, & oratio eius facta est ei in peccatũ. Sed tu Deus hanc oblationem facere digneris rationabilem, ꝑ quã rationabile fiat nostræ seruitutis obsequium. Iudas reddidit mala pro bonis, & odium pro dilectione retribuit. Sed tu Deus hanc oblationem digneris facere acceptabilem, per quam nos tibi reddas acceptos.

Christ⁹ à Iuda venditus 30. argenteis. Ioan. 12

forte de spectiue. Zach. 11

Iudæ venditio contraria oblationi nostræ.

Psal. 108

Acto. 1

Vel ideo sacerdos facit tres cruces communiter super oblatam & calicem, quia Christus communiter tria egit circa panem & vinum, accepit, benedixit, & dedit. Postmodũ vnam crucẽ facit specialiter super oblatam, quia dixit: Comedite, hoc est corpus meum, & alterã facit specialiter super calicem, quia dixit: Bibite, hic est sanguis meus. Et secundum hũc sensum recte subiungitur: Qui pridie q̃ pateretur, &c̃. Vel potius, quia Iudas vendidit Christum ad crucifigendum sacerdotibus, scribis & Pharisæis, idcirco sacerdos ad notandum communiter tres emptores, facit tres cruces communiter super oblatam & calicem, cum dicit: Benedictam, asscriptam, & ratam. Ad notãdum vero discrete venditorem & venditũ, facit duas cruces discretè, super oblatã & calicẽ, cũ dicit: Vt fiat corpus & sanguis. Petimus ergo hanc oblationem, vt Deus faciat benedictam, asscriptam, & ratam, vt eam consecret, approbet, & cõfirmet in rationabilem hostiam & acceptabile sacrificium, vt ita nobis, id est, ad nostram salutem panis fiat corpus, & vinũ sanguis dilectissimi filii Dei domini nostri Iesu Christi. Vel oramus, vt Deus hanc oblationem facere dignetur asscriptam, id est, talem, quæ de memoria sua nulla possit obliuione deleri, & ratam, id est, talem, quæ de memoria sua nulla possit mutatione conuelli. Rationabilem autem eam fieri deposcimus, id est, talem, quę diuinę rationi conueniat. Refert enĩ inter rationabile & rationale, quia rationabile dicitur quod de ratione procedit. Et rationale, q̃d vtitur ratione. Vel ita, quã oblationẽ tu Deus digneris in omnibus facere benedictam, hoc est, trãsfer

Quinque cruces.

Asscripta, rata, rationabilis.

re in eam hostiam, quæ est omnimodis benedicta, ascripta, rata, rationabilis, & acceptabilis. Benedicta dicitur hostia salutaris, id est, ab omni causa maledictionis immunis, tam originali, quàm actuali, tam criminali, quàm veniali. Sicut Elisabet inquit ad virginem: Benedictus fructus ventris tui. Ascripta dicitur, id est, figuris & scripturis veteribus designata, tam in agno Paschali, quàm in manna cœlesti, tam in Isaac immolando, quàm in Abel immolato. Quoniam (vt inquit Ioannes) hic est agnus, qui occisus est ab origine mundi. Rata dicitur, quasi non transitoria, sicut vetus quæ recessit, & noua successit, sed quæ permanet in æternum secũdum ordinem Melchisedec. Rationabilis dicitur, quasi non pecualis, sicut erat legalis, quæ sanguine taurorum & hircorum non poterat à peccato mundare, sed quæ sanguine proprio conscientias emundat ab operibus mortuis. Acceptabilis dicitur, quasi non illa de qua dicit Propheta: Sacrificium & oblationem noluisti. Sed sicut dominus ait: Sacrificium laudis honorabit me. Secundum hanc dispositionem recte subiungitur, vt fiat corpus & sanguis dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi.

Benedicta. Luc. 1. Exo. 12. 16. Gene. 4. & 22. Apo. 13. Rata. Hebr. 9. Rationabilis. Acceptabilis. Psal. 39. Psal. 49. expositio nem.

EXPLICIT LIBER TERTIVS.

MYSTERIORVM EVANGElicæ legis ac sacramenti Eucharistiæ,

LIBER QVRTVS.

De sacramento Eucharistiæ.

Cap. I.

Ecce nunc ad summum sacramenti verticem accedentes, cum ad ipsum cor diuini sacrificij penetramus, quicquid conamur exprimere, vix vllius apparet esse momenti, deficit lingua, sermo disparet, superatur ingenium, opprimitur intellectus. Quis enim nouit ordinem cœli & ponit rationes eius in terra? Sed pulsemus ad ostiũ, si forte clauis Dauid aperire dignetur, vt accõmodet nobis tres panes amicus, qui maxime nobis erunt in hoc conuiuio necessarij. Fides enim petit & accipit, spes quærit & inuenit, charitas pulsat & aperit, petit & accipit vitam, quærit & inuenit viam, pulsat & aperit veritatem. Is enim est via, veritas & vita.

Iob 38. Apoc. 3. Luc. 11. Ioan. 14.

CANONIS SACRI pars sexta.

QVI pridie quam pateretur, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, & eleuatis oculis in cœlum ad te Deum patrem suum omnipotentem tibi gratias agens, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & manducate ex hoc oẽs. HOC EST ENIM CORPVS MEVM.

De diuersis figuris Eucharistiæ, quæ præcesserunt in veteri testamento

Cap. II.

QVintadecima die mensis primi, quæ tunc extitit sexta feria, passus dominus est, & præcedente nocte, videlicet quartadecima luna primi mensis ad vesperam, vt legis figuras impleret, post typicum Pascha, corporis & sanguinis sui sacramentum instituit, & Ecclesiæ tradidit frequentandum. Sic enim fuerat præfiguratum in Exodo: Decima die mensis primi tollat vnus-

Exod. 12.

vnusquisque agnum per familias & domos suas, & seruabit eũ vsq; ad quartam decimã diem mẽsis huius, immolabitq; eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperã, & sument de sanguine agni, & ponẽt sup vtrunq; postem, & in super liminaribus domorũ in quibus comedẽt illum, & edẽt nocte illa carnes assas igni, & azymos panes cũ lactucis agrestibus. Et post pauca: Est enim phase.i.transitus domini. Transitum istum Ioannes Euãgelista determinat, dicens: Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius, vt transeat de hoc mundo ad patrem, quum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos, & facta cœna compleuit ea quę fuerãt figurata. Aegyptus est mundus, exterminator diabolus, agnus Christus, sanguis agni, passio Christi, domus, animarum corpora, superliminare domus, cogitationum corda. Hęc sanguine tingimus per passionis fidem. Illa sanguine tingimus per passionis imitationem, signum crucis intus & foris opponẽtes, contra aduersarias aereas potestates. Deniq; carnes agni comedimus, quum in sacramento verum corpus Christi suscipimus, & azymos panes, id est, syncera opera, cum lactucis agrestibus, id est, amaritudine pœnitentię. Sicut enim manna fuit datum Hebręis post transitũ maris rubri iam submersis Aegyptijs, sic Eucharistia datur Christianis post ablutionem baptismi iam deletis peccatis, vt per baptismum mundemur à malo, per Eucharistiam seruemur in bono. Nam sicut manna populum illum per vastitatem inuiæ solitudinis ad terram promissionis perduxit, sic Eucharistia populum istum per incolatum vitæ præsentis ad patriam paradisi perducit. Vnde recte viaticũ appellatur, quia reficiens in via, ducit ad patriam. Sane q̃d in manna præcessit, in Eucharistia consummatur. Nam quantãlibet quisq; partem accipit, totam percipit Eucharistiam, sicut euenit de manna. Quia nec qui plus collegerat habuit amplius, nec qui minus parauerat, reperit minus. Hãc ergo præfigurabat panis ille cœlestis, de quo Sapiẽs protestatur, Panem de cœlo præstitit sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Quod de se quasi Christus exponens: Ego sum, inquit, panis viuus, q de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Hinc igitur Apostolus ait: Nolo vos ignorare fratres, quia patres nostri omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potũ spiritualem biberunt. Bibebãt autem de spirituali consequente eos petra. Petra autẽ erat Christus.

Agnus paschalis. — Ioan 13 — Exo. 16 — Manna — Sap. 16 — Ioan. 6 — 1. Cor. 10

Quare sacramentum corporis & sanguinis Christi constitutum est sub specie panis & uini. Cap. III.

ACcepit panem. Hunc sacrificij ritum Melchisedec primus legitur celebrasse, offerẽs panem & vinum. Erat enim sacerdos dei altissimi. Vnde Dauid inquit ad Christũ: Tu es sacerdos in ęternum secundum ordinem Melchisedec. Sacrificium ergo euangelicum præcessit legale, non solum dignitate, sed etiam tempore, sicut Apostolus plenius ostendit in epistola ad Hebręos. Ideo vero panem & vinum in sacrificium corporis et sanguinis sui Christus instituit: quia sicut præ cæteris cibis & potibus corporalibus panis cor hominis confirmat, & vinum lætificat cor hominis: ita corpus & sanguis Christi præ cæteris cibis & potibus spiritualibus interiorem hominem reficiunt & saginant. Vnde: Poculum tuum inebriãs quàm præclarum est. In his enim duobus plena consistit & perfecta refectio, sicut ipse testatur: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Panis autem debet esse de frumento, & vinũ de vite. Quia Christus semetipsum comparauit frumento, quum ait: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Et viti, quum dixit: Ego sum vitis vera. Porro nec racemus vuæ, nec granum frumẽti debet offerri, nisi vel expressum in vinum, vel redactum in panem, quia Christus & panem se dedit, & frumento se cõparat. Quia vero Christus accepit panẽ & calicẽ in sanctas ac venerabiles manus suas, & sacerdos exẽplo Christi panem

Gen. 14 — Psal. 109 — Heb. 7 — Panis & vinum. — Psal. 103 — Psal. 22 — Ioan. 12. — Ibid. 15

nem & calicẽ in manus accipiens, vtrunque per se crucis signaculo benedicit: cũ tamen sacerdos plures simul benedicit oblatas, vnam pro omnibus in manibus accipit. Nam & in vnum Christi corpus omnes simul hostiæ conuertuntur.

De azymo & fermentato pane.
Cap. IIII.

Panis autem non fermentatus, sed azymus debet offerri in sacrificiũ, tum ratione facti, tum etiam ratione mysterij. Sic enim legitur præceptũ in Exodo: Primo mense, quartadecima die mẽsis ad vesperam comedetis azyma, vsque ad diem vicesimamprimam eiusdem mensis ad vesperam. Septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus vestris. Qui comederit fermentatum, peribit anima eius de cœtu Israel, tam de aduenis, quàm de indigenis terræ. Omne fermentatum non comedetis: in cunctis habitaculis vestris edetis azyma. Quum ergo Christus quartadecima die primi mensis ad vesperam cœnauerit cũ discipulis, & agnum paschalem comederit, & vtique ritu legali cum azymis panibus & lactucis agrestibus, constat quod ea hora fermentatum non inueniebatur in domibus Hebræorum. Et ita panem azymum in corpus suum sine dubio cõsecrauit. Fermentum enim corruptionem signat, Apostolo testante, qui dicit: Modicum fermenti totam massam corrumpit. Vt ergo nihil corruptum siue corrumpens, sed totum syncerum atque syncerans in hoc esse sacramento monstretur, non fermentatum, sed azymum consecramus. Nam secundum Apostolum, Pascha nostrũ immolatus est Christus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis. Græci autem in suo pertinaces errore, de fermẽtato conficiunt, asserentes in parasceue lunam quartamdecimam extitisse, in qua verus agnus est immolatus, vt legis impleretur figura, quæ quartadecima luna primi mensis paschalem agnum iusserat immolari. Dominus ergo ea die se passurũ esse prænoscens, præcedente in vespera necessitate ductus anticipauit comedere Pascha, & quia tunc licite poterat comedere fermentatum, & ipsi corpus domini de fermentato conficiunt. Nam & Ioannes Euang. testatur, quod ante diem festum Paschæ, Iesus cũ apostolis nocte cœnauit. Dicit etiam Iudæos in parasceue non intrasse prætorium, vt non contaminarentur, sed comederẽt Pascha. Sabbatum quoq; post crucem, magnum diem sabbati nominauit, quod dici non solet, nisi cum sabbato festum concurrat. Et Lucas ait, quod mulieres in parasceue parauerunt vngenta: quod eis in die festo facere non liceret. Matthæus quoq; describit, quod principes sacerdotum & seniores populi disposuerant Christũ occidere, sed non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Porro, quæ dicta sunt, eorum assertioni nõ consonant, si sane fuerint intellecta. Pascha namq; dicitur dies, solennitas, agnus & hora. Dies, vt ibi: Appropinquabat autem dies festus azymorũ, qui dicitur Pascha. Solẽnitas, vt ibi: Ante diem festum Paschæ. Agnus, vt ibi: Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? Hora, vt ibi: Scitis quia post biduum Pascha fiet. Dies autem festus Paschalis erat quintadecima luna secundum illud: In quintadecima die solennitatem celebrabitis altissimo domino. Nam quartadecima nõ erat solennis, nisi tantum ad vesperã. Ante diem festum hunc dominus Pascha cũ apostolis celebrauit. Nã, vt inquit Matthæus, prima die azymorũ accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? Et vespere facto discubuit cũ duodecim. Marcus autem primum diem azymorum determinat, dicens: Quando Pascha immolabãt. Et Lucas: In qua necesse erat occidi Pascha. Constat ergo quod Christus cum apostolis eo die fecit Pascha, quo necessario fiebat ex lege, s. quartadecima luna primi mensis ad vesperam. Hoc etiam in cunctanter poterit inuenire, quisquis tabulam compoti percurrerit diligenter. Diem magnum sabbati nominabant in tribus solennitatibus hebdomadalibus, quocunq; septem dierum contingeret. Nam omnes erant solennes: & si non adeo sicut primus & vltimus, sed ad edendum azyma septem diebus oportebat eos omnes existere mundos. Vnde quolibet

Marginal notes: Exod. 12 — Christus in azymo cõsecrauit — 1. Cor. 5 — Ibidem — Argumenta Græcorum — Ioan. 13 — Ioan. 18 — Lucæ 23 — Mat. 26 — Solutio argumẽtorum — Lucæ 22 — Ioan. 13 — Matt. 26 — Ibidem — Leuit. 23 — Matt. 26 — Mar. 14 — Lucæ 22 — Magnus dies sabbati.

Ioan. 18 bet septem dierum non poterant introire prætorium, ne contaminarentur, sed comederēt Pascha, id est, in Pascha. Vel, noīe Paschæ possunt & azyma designari. Quod aūt mulieres die festo dicuntur vngenta parasse, non obest, qa nō erant sub lege, sed sub gratia. Veruntamen Lu- Lucæ 23 cas ait, Quia sabbato siluerunt secūdum mandatum. Sed & mandatum erat in lege, quod in diebus azymorum prima & vltima nihil operis facerent, exceptis his quæ pertinent ad vescendum. Præterea, nemo tunc etiam volentibus emere vendidisset aromata. Nam & Marcus testatur, quod quum transisset sabbatum, mulieres emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum. Vt ergo nihil dubietatis remaneat, Lucas reducatur ad Marcum, vt intelligatur, quod mulieres reuertentes parauerunt, secūdum Lucam, aromata & vngenta, non tunc, sed secundum Marcum, cum sabbatum pertransisset. Quid si longe ante parauerant, quia frequenter audierant dominum in proximum moriturum? Nonne Magdalena iam parasse videtur, & per inspirationē præoccupasse mysterium vnctionis, te- Matth. 26 ste veritate, quæ dixit, Mittens hæc vngentum in corpus meum, ad sepeliendū Ioan. 12 me fecit? Et iterum: Sinite illam, vt in die sepulturæ meæ seruet illud. Sed vngentū quod prius inceperat, postea consumauit. Porro dispositio sacerdotum dispositioni Dei præualere non potuit, qui disposuerat, vt verus agnus in diebus paschalibus immolaretur, & sicut typicus agnus quartadecima luna primi mensis comedebatur in nocte à Iudæis, ita verū agnum discipuli eadē hora comederūt. Verum etsi verum esset quod Græci de luna contendunt, credēdum tamen est ita ritū legis in hoc sicut in aliis dominum Matth. 5 Galat. 4 obseruasse, qui non venit legem soluere, sed adimplere, natus de muliere, factus sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret. Sed ipsi rursum opponūt, quia cum veritas venit, figura cessauit, & euanuit vmbra quum lumē effulsit. Quum ergo Alia Græcorum obiectio. ad verum Pascha peruētum est, quæ præcesserant in typico cessauerunt, secūdum illud: Nouis superueniētibus, vetera pro- Leuit. 26 iicietis. & Apostolus ait: Vetera transie- 2. Cor. 5 rūt, ecce noua facta sunt omnia. Et ideo

Christus sicut verum Pascha confecit sine lactucis agrestibus, sic & absq; panibus azymis, ne veterē ritum in nouo sacrificio retineret, ac per hoc nos iudaizare doceret. Nam vtrunque pariter erat in lege præceptū. Edent, inquit, carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Sciēdum ergo quod non omnes antiquę legis cōsuetudines abiecit Ecclesia, sed quasdā prouida consideratione retinuit. Vnde spōsa dicit ad sponsum in Canticis Canticorum: Omnia poma noua & vetera dilecte mi seruaui tibi. Adhuc enim faciem plenæ lunæ cōsiderat, ne Pascha celebret in defectu. Adhuc cōficit oleum vnctionis, & thus suauitatis incēdit: adhuc soluit decimas & primitias: adhuc habet candelabrum, & lucernas, & vestes, & vasa, & pōtifices, & Leuitas. Nam si propterea repudiandum est azymum, quia lex illud admisit, pari ratione repudietur fermētum, quia lex statuit in Leuitico: Offerent panes fermentatos cum hostia gratiarum, quæ offertur pro pacificis. Item in Pentecoste offeretis panes primitiarum de duabus decimis similę fermentatæ. Non solum enim de constitutionibus legalibus, verumetiam de scriptis gentilium libenter assumit Ecclesia, si quid in eis probe dictum, vel factum agnoscit, & tanquam mulieris captiuæ resecat vngues, pilosque superfluos, vt ab alienigena falsitate mundata, thalamum veritatis digna sit introire. Legales ergo consuetudines non penitus sunt abolitę, neque contrariis superuenientibus sunt destructæ, sed interdum in melius commutatæ. Nam quum Deus circuncisionem mutauit, non superduxit contrariū, id est, præputium, sed protulit melius, id est, baptismum, quia circuncisio nihil est, neq; prę- putium aliquid valet, vt dicit Apostolus, sed fides quæ p dilectionē operatur. At azymū & fermentatū penitus sunt opposita, sicut immediata cōtraria. Nō ergo decebat, vt deus tanq̄ sibi cōtrarius abiiceret azymū, & assumeret fermentatū, qn potius fermentatū q̄si minus bonū postponeret, & azymū quasi maius bonū p̄ferret. Nec illud valere putandū est, q̄d dicūt ideo se fermentatū offerre, qa fermētatū (vt aiunt) spūs sancti seruorē signat, quo

Exod. 12 · Solutio. · Can. 7 · Leuit. 7 · Ibid. 23 · Deut. 18 · Gal. 5 · Alia rursus Græcorum ratio

quo superueniẽte corpus Christi de virginis carne conceptum est, sicut angelus illi prædixerat: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei: trahentes fortassis hanc significationem fermenti ex illa parabola Euangelica: Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum. Nam & fermentum manifeste signat tumorem vteri virginalis, & vinculum vnionis. Porro, multo religiosius illud insinuat, quod secundum apostolum Christus de massa peccatrice, corpus sine peccato suscepit, tanquam de fermentato susceperit azymum, & vt inter Christum & populum, ita malitiæ, & nequitiæ nihil intersit, sicut inter frumentum & aquam in azymo nihil veteris massæ, vel alienæ corruptiõis interuenit (Nam per frumentum, & per aquam populus designatur, secũdum illud: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Et illud: Beati q seminatis super aquas) Aqua sine fermento, mixta frumento, designat populum sine pctõ Christo coniunctum: quanquam & illud valeat designare, quod sicut azymus panis de pura massa, sine fermento conficitur, ita corpus Christi de illibata virgine sine pctõ conceptum est. Cæterum, id solum Latinis sufficeret cõtra Græcos, quod Constantinopolitanam Ecclesiam multarum hæreseon corruptio fermentauit, vt non solum hæreticos, verumetiam hæresiarchas produceret: Romanam autem Ecclesiam super apostolicæ fidei petram, stabili soliditate fundatam, nulla prorsus hęreticæ prauitatis procella potuit conquassare. Sed illud semper integra fide seruauit, quod ab ipsis accepit apostolis, qui præsentialiter eã sacris vel instituere doctrinis, & ecclesiastici ritus regulam docuere. Ab ipsis ergo beatis apostolis Petro & Paulo, quos & viuos habuit, & defunctos custodit, hunc sacrificij ritum accepit, quem hactenus inuiolabili cultu seruauit. Greci vero postquam tunicam domini inconsutilem diuiserunt, vt perpetuæ diuisionis scandalum interponerent,

Luc. 1 · Matt. 13 · Solutio. · Ioan. 12. · Esa. 32 · Rom. Ecclesia nunquã hæretica fuit.

sacrificij ritum temere mutauere, quos Leo nonus per epistolam ad Imperatorem Constantinopolitanum directam super varijs cõfutauit hæresibus. Qui latinos inter * cætera azymitas vocabant, quum ipsi verius Fermentarij nuncupentur.

* cæteros.

De tribus verbis quæ formæ consecrationis uidentur adiecta,
Cap. V.

Eleuatis oculis in cœlum. Tria quędam hic commemorantur in Canone, quæ nullus Euangelistarum describit, videlicet, Eleuatis oculis in cœlũ, Aeterni testamenti, Mysteriũ fidei. Quis ergo tantæ præsumptionis extitit & audaciæ, vt hæc de corde suo tentauerit interponere? Sane formam istam verborum ab ipso Christo acceperunt apostoli, & ab ipsis apostolis accepit Ecclesia. Multa quippe tam de verbis, quam de factis dominicis prætermiserunt Euangelistæ, quæ tamen apostoli suppleuerunt, vt est illud quod Apostolus dicit in epistola ad Corinthios: Visus est plusquam quingentis fratribus simul: deinde visus est & Iacobo, nouissime omnium tanquam abortiuo visus est & mihi. Nam inter ipsos Euangelistas, quædam omittũtur ab vno, quæ supplentur ab alio. Vnde quum tres Euangelistæ commemorent: Hoc est corpus meum: solus Lucas adiecit: Quod pro vobis tradetur. Et cũ Matthæus & Marcus dicant, Pro multis, Lucas dicit, Pro vobis, sed Matthęus addit: In remissionem pctõrum, & tamẽ ea quæ adduntur in Canone, possunt ex alijs locis Euangelij comprobrari. Ioannes enim Lazari suscitationẽ describẽs, testatur, quod Iesus eleuatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Idem alibi dicit: Hæc loquutus est Iesus: & subleuatis oculis in cœlum, dixit: Pater clarifica filium tuum. Si enim tunc in cœlum oculos leuauit ad patrem, quum animam Lazari reuocabat ad corpus, quãto magis credendum est, quod tunc oculos in cœlum leuarit ad patrem, quum panem & vinum, in corpus & sanguinem proprium conuertebat: Vtrobique tamen hoc ad nostram instructionem agebat, vt & nos oculos cordis

Vide c. Cũ Marthæ, extra de celebratione missarum. · 1. Cor. 15 · Mat. 26 · Mar. 14 · Luc. 22 · Quędã in Canone superaddita sunt. · Ioan. 11 · Ioan. 17

cordis ad terram non deprimamus, sed eleuemus in cœlum, si quod oramus, volumus impetrare. Gratias agens. Hinc q̃que colligitur, vnde sacrificium laudis dicatur. Quia Christus gratias agens, illud instituit. Gratias autem agebat non pro se, sed pro nobis, id est, pro reparatione hominum sic futura.

Quomodo Christus confecit, & sub qua forma.

Caput VI.

Triplex opinio

BEnedixit. Cum ad prolationem verborum istorum, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, sacerdos conficiat, credibile iudicatur, quod & Christus eadem verba dicẽdo, confecit. Porro quidam dixerunt, quod Christus cõfecit, cum benedixit, literam construentes hoc ordine: Accepit panem, benedixit, subaudiendum est, dicens: Hoc est corpus meum, & tunc fregit, & dedit, & ait: Accipite & comedite, & iterauit: Hoc est corpus meum. Prius ergo protulit illa verba, vt eis vim conficiendi tribueret: deinde protulit eadem, vt Apostolos formam conficiendi doceret. Alij vero dixerunt, quod & sacramentum confecit, & formam instituit post benedictionem, cum dixit: Hoc est corpus meum, intelligentes illam benedictionem fuisse, vel aliquod signum, quod super panẽ impressit, vel aliquod verbum, quod super panem expressit. Quibus illud videtur obsistere, quod prius fregerit, quam dixerit: Hoc est corpus meum. Nec etiam est credibile, quod prius dederit, quam confecerit. Sane dici potest, q̃d Christus virtute diuina confecit: & postea formã expressit, sub qua posteri benedicerent. Ipse nanque per se virtute propria benedixit: nos autem ex illa virtute, quam indidit verbis.

Prima

Secunda

Tertia

De ueritate corporis & sanguinis Christi sub specie panis & uini.

Caput. VII.

Quãra virtus est uerborum.

CVm enim sacerdos illa Christi verba pronunciat, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, panis & vinũ in carnem & sanguinem conuertuntur, illa verbi virtute, qua verbum caro factũ est, & habitauit in nobis: qua dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt: qua fœminam mutauit in statuam, & virgam conuertit in colubrum: qua fontes mutauit in sanguinem, & aquam conuertit in vinum. Nam si verbum Heliæ potuit ignem de cœlo deponere, verbum Christi nõ potuit panem in carnem mutare? Quis hoc audeat opinari de illo, cui nullum verbum est impossibile, per quẽ omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil? Certe maius est creare quod non est, quam mutare quod est. Ac longe maius, quod non est, de nihilo procreare, q̃ quod est in aliud transmutare. Illud aũt nemo est qui dubitet, & de hoc aliqs dubitabit? Absit omnino. Incomparabiliter maius est, quod Deus ita factus est homo, quod non desijt esse Deus, quam quod panis ita fit caro, quod desinit esse panis. Illud per incarnationem semel est factum, istud per consecratiõem iugiter fit. Sed dixerit aliqs: Certus sum omnino q̃d valet, sed nõ sum certus aliq̃ modo quod velit. Aduertat ergo, quod Christus cum accepisset panem, benedixit, & dixit: Hoc est corpus meum. Veritas enim hoc dixit, & ideo verum est omnino, quod dixit. Quod ergo panis fuerat cum accepit, corpus suum erat cum dedit. Panis itaque mutatus erat in corpus ipsius, & similiter vinum in sanguinem. Non enim vt hæreticus sapit, sed desipit, ita debet intelligi, quod dominus ait, Hoc est corpus meum, id est, hoc significat corpus meum, sicut quod dicit Apostolus, Petra autem erat Christus, id est, petra significabat Christum. Hoc enim potius dixisset de agno Paschali, quam de azymo pane. Nam Paschalis agnus absque dubio figurabat corpus dominicum: sed azymus panis, opus syncerum. Sicut autem Ioannes baptista q̃d dixerat, Ecce agnus Dei, per adiunctum determinauit, Ecce qui tollit peccata mũdi: sic & Christus quod dixerat, Hoc est corpus meum, per adiunctum determinauit, Quod pro vobis tradetur. Sicut ergo corpus Christi veraciter tradebatur, ita vere demonstrabatur, non in figura, quæ iam cessauerat, sed in veritate, quæ iam aduenerat. Sane cum litigarent Iudæi ad inuicem, dicentes, Quomodo hic poterit carnem suam dare nobis ad man

Psal. 32 & 14.

Gen. 19 Exo. 4 & 4 Ioan. 2 4. Reg. 1

Ioan. 1

Sensus hæreticus. Est, id est, significat

1. Cor. 10

Ioan. 1 Luc. 22

Vere è corpus Christi sub specie panis Ioan. 6

manducandum, Dixit illis Iesus: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habibitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternā. Ideo dicit, Amen amen, id est, in veritate, in veritate, vt non figuratiue, sed vere intelligatur quod dixit, Nisi manducaueritis carnem &c. & ad maiorem veritatis expressionem adiunxit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.

Confessio catholica Ego vere quia vitam æternam habere desidero, carnem Christi veraciter comedo, & sanguinem eius veraciter bibo. Illam vtique carnem, quam traxit de virgine, & illum sanguinem, quem fudit in cruce. Ego credo corde, & ore confiteor, qñiam ipsum dominum nostrum Iesum Christum in hoc sacramento mãduco, fretus autoritate qua dicit, Qui manducat me, viuet propter me. Non enim cum manducatur, per partes diuiditur, nec laceratur sub sacramento, sicut caro quæ venditur in macello, sed illæsus sumitur & integer manducatur. Viuit manducatus, quia surrexit occisus. Manducatus

Rom. 6 non moritur, quia surrexit non moriturus. Christus enim resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem

1. Reg. 17 viuit, viuit Deo. Sicut enim vidua Sareptana quotidie comedebat, & nūquā diminuebat farinam de hydria, & oleum de lechyto: Sic vniuersalis Ecclesia quotidie sumit, & nunquam consumit carnē & sanguinem Iesu Christi, sub diuersa specie sacramēti. Sicut ergo corpus Christi q̃tidie manducatur, & non deficit nec decrescit, ita panis quotidie transit in corpus Christi, sed ipsum corpus nec in aliquo proficit nec accrescit. Non enim de pane vel de vino materialiter formatur caro vel sanguis, sed materia panis & vini mutatur in substantiam carnis & sanguinis, nec adijcitur aliquid corpori, sed transsubstantiatur in corpus.

Quod sub tota forma totum corpus existit. Caput VIII.

VErum an partes in partes, an totū in totum, an totale transeat in totale, nouit ille qui facit. Ego quod resi dum est igni comburo. Nā credere iubemur, discutere prohibemur. Si tamen quęrentis insistet improbitas, ego salua fide confesserim, quod totalis panis in totale corpus conuertitur, ita quod nulla pars panis transit in aliquam partem corporis. Reor autem salua fidei maiestate, quod vbi panis est consecratus, sub tota specie totum corpus existit. Sicut enim miraculose tam magnum corpus, sub tam parua forma concluditur, ita miraculose totum corpus in singulis partibus continetur, quod inde cōijcio, quoniam in quotcunque partes species diuidantur, sub singulis partibus totus est Christus, totus in magno, totus in paruo, totus in integro, totus in fracto. Scio tamē quod dicitur à quibusdam, quod quam diu species panis integra perseuerat, sub totali specie totale corpus existit. Vbi vero diuiditur, in singulis diuisionibus incipit esse totum: sicut in speculo dum est integrum, vna tantum apparet inspicientis imago: sed eo fracto, tot apparent imagines, quot sunt in eo fracturæ. Porro, cū Deus illam virtutem verbis contulerit, vt ad prolationem eorum corpus dominicum incipiat esse sub specie sacramenti, nec illa verba proferantur in fractione, diligenter attendāt, & ipsi respondeant, vnde corpus Christi, quod ante fractionem non in singulis partibus erat totum, sed sub totali specie totaliter existebat, post fractionē in singulas partes quodammodo secedit & incipit essē singulatim in singulis partibus, q̃d integraliter erat in integro. Licet autē corpus dominicum sit in loco locale, quæritur tñ, vtrum in sacramento sit locatum localiter. i. vtrum faciat localem distantiam, & an habeat localem situm, vt dici debeat, quia iacet aut sedet aut stat. Sed & alia multa circa præsentem articulū possunt inquiri, quæ melius est intacta relinquere, quam temere diffinire. Nā bestia quæ tetigerit montem lapidabatur. Tutius est in talibus citra rationem subsistere, quam vltra rationem excedere, ne forte, quod absit, ossa regis Idumęæ redigantur in cinerem.

Tutius est credere q̃ discutere

Exo. 19

Amos. 2

De fractione, ubi dicitur, quare fractio fiat & attritio.

Caput IX.

Fre-

Fregit. Solet à multis inquiri, sed à paucis intelligi, quid Christus tūc in mensa fregit, & quid sacerdos in altari nunc frangit. Fuerunt qui dicerent, q̃d sicut post consecrationem vera panis remanent accidentia, sic & vera panis substantia: quia sicut subiectum non potest subsistere sine accidentibus, sic accidentia non possunt existere sine subiecto: quoniam accidentis esse non est aliud q̃ inesse. Sed panis & vini substantiis permanentibus, ad prolationem illorum verborum corpus & sanguis Christi veraciter incipiunt esse sub illis, ita quod sub eisdem accidentibus vtrumque vere suscipitur, panis & caro, vinum & sanguis: quorum alterum probat sensus, reliquū credit fides. Hi dicunt quod substātia panis frangitur & atteritur, inducentes ad hoc illud quod dicit Apostolus: Panis quem frangimus. Et Lucas: Vna sabbati cum venissemus ad frangendum panem &c̃. Hi facile soluunt quæstionem illam, qua q̃ritur, q̃d à mure comeditur, cū sacramētū corrodit. Comeditur enim secū dum illos illa panis substantia, sub qua corpus Christi esse mox definit. Porro, qualem significandi modum habet nomen accidentis in philosophica facultate, talem existendi modum habet accidēs nominis in theologica veritate. Nam sicut hoc nomen album, significat accidens in subiecto, id est, in adiacētia, sed hoc nomen albedo significat accidens sine subiecto, id est, in existentia: sic ante consecrationem accidens est in subiecto, quoniam existit in alio: sed post consecrationē accidens est sine subiecto, quoniam existit per se. Transit enim substantia, sed remanent accidentia: nec dicitur accidens in vi participij, sed accipiendum est in vi nominis. Sicut enim ibi substantia corporis est, vbi forma corporis non videtur, sic ibi forma panis videtur, vbi substantia panis non est: nec est alius ibi panis nisi caro Christi, quæ nomine panis aliquando designatur: iuxta quod dominus ait: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et Apostolus: Quotiescunque manducabitis panem hunc & calicem bibetis &c̃. Non enim debemus quærere naturam in gratia, neq; cōsuetudinem in miraculo. Nō solum autem accidentales, verum etiam naturales proprietates remanere videntur, vt pancitas quæ saturando famem expellit, & vinitas quæ satiando sitim extinguit.

Falsa opinio, quę negat trāsubstantiationem. Reprobata est hæc opinio sub hoc pōtifice, in Cōcilio Lateranēsi, ut patet extra de summa trini. & fi. cath. Et longe ante reprobata fuit à S. Ambrosio

1.Cor.10

Acto.20

Accidentia in sacramento sine subiecto

Ioan.6 Mat.26

Dicamus ergo, quod forma panis frā gitur & atteritur, sed corpus Christi sumitur & comeditur. Ea quæ notant corruptionem referentes ad formam panis, ea vero quæ notant acceptionem, ad corpus Christi.

De confeßione Berengarij.
Caput. X

Berengarius quippe, quia suspectus habebat de hæresi, & ne remaneret anguis sub herba, ad maiorem expressionem coram Nicolao Papa multisque præsulibus est confessus, panem & vinū, quæ in altari ponuntur post consecrationem, non solum sacramentum, sed etiā verum corpus & sanguinem Christi esse, & sensualiter non solum sacramentū, sed etiam in veritate manibus sacerdotū tractari & frangi, & fidelium dentibus atteri. Non autem corpus Christi vel in partes diuiditur, vel dentibus laceratur, cum sit immortale & impassibile: sed in qua re fiat fractio vel attritio B. Augustinus ostendit, dicens: Quando Christus manducatur, reficit, non deficit. Nec quā do manducamus de illo partes facimus, q̃d quidē in sacramēto sic fit. Nā & Christus carnalem sensum discipulorum redarguit, qui putabāt carnem eius sicut aliam carnem diuidendam in partes, & morsibus lacerandam. Dicitur autē forma panis, non qui sit, sed qui fuit, sicut dicebatur Simon leprosus, non quod talis existeret, sed quod talis extiterat.

Quid etiam à mure comedatur, cū sacramentum corroditur.
Caput XI

Si vero quæratur, quid à mure comeditur, cum sacramentum corroditur, vel q̃d incineratur, cum sacramentū crematur: Respondetur, quod sicut miraculose substantia panis conuertitur in corpus dominicum cum incipit esse sub sacramento: sic quodammodo miraculo se reuertitur, cum ipsum ibi desinit esse,

non quod illa panis substantia reuertatur, quæ transiuit in carnem, sed quod eius loco alius miraculose creatus, quamuis huius accidentia sine subiecto possunt sic corrodi, sicut edi. Hic obstante miraculo falso, trahitur argumentum à coniugatis vel coniunctis, sicut alibi trahitur falso à contrariis. Est enim hic color & sapor, quantitas & qualitas, cũ nihil alterutro fit coloratum aut sapidũ, quantum aut quale. Miraculum quippe vincit naturam, & legi detrahit dispensatio. Sane in natura Dei est trinitas personarũ, videlicet pater & filius & spiritus sanctus. In hypostasi filij est substantiarum trinitas, videlicet deitas, corpus & anima: in sacramento corporis est trinitas specierum, videlicet panis, vinum & aqua. In natura Dei nec est accidens in substantia, nec substantia sub accidente. In hypostasi filij est accidens in substantia, & substantia in accidente. In sacramento corporis accidens non est in substantia, sed substantia consistit sub accidente.

Triplex trinitas

Quale corpus Christus dedit in cœna.
Caput XII.

Dedit. Quæri solet, quale corpus suũ Christus dedit in cœna, mortale an immortale, passibile an impassibile, ac cętera quæ ad hanc pertinent quæstionem. Ego diuina sacramẽta magis veneranda, quam discutienda profiteor, simplicitati fidei ratus sufficere si dicatur, quod tale dedit quale voluit, & rursus, quale dederit ipse nouit. Fuerunt tamen qui dicerẽt, quod sicut idẽ veraciter ipse erat q dabat & q dabatur, ita in eo q̃d dabat erat passibilis & mortalis, & in eo quod dabatur erat immortalis & impassibilis, sicut visibiliter gestabat, & inuisibiliter gestabatur. inuisibiliter, inquam, quantũ ad formã corporis, non quãtum ad speciẽ sacramẽti. Nam in eo q̃d gestabat quod erat hoc apparebat: in eo vero quod gestabatur, quod erat ipse non videbatur, quia forma panis & vini velabat formam carnis & sanguinis. Hic est ille verus Dauid, qui coram Achis rege Geth suis manibus ferebat. Qui ergo immortalis dabat, incorruptibilis edebatur. Hi

Vitandæ sunt quæstiones curiosæ.

1. Reg. 21

profecto cõcedũt, posito q̃d pars aliq̃ sacramẽti p triduũ mortis Christi reseruata fuisset, idẽ corpus simul & iacebat mortuũ in sepulchro, & manebat viuum sub sacramento. In ara crucis patiebatur, & sub forma panis non lædebatur. Sed q̃niam incredibile iudicatur, vt secundũ eandem naturam simul esset mortalis & immortalis (quod tamen congruebat ei secundum eandem personam.) fuerunt alij qui dixerunt, quod Christus mortalis vtique fuit, sed voluntate non necessitate. In eo quippe quod immunis erat ab omni culpa, liber erat ab omni pœna, vt nihil morti deberet, pro eo quod peccati nihil haberet: sustinuit tamen sponte mortalitatem, quia mortem sustinere volebat. Quia si mortalitatem non suscepisset, omnino mori non potuisset. Vt ergo probaret quod mortalis erat, non necessitate, sed voluntate, quando voluit mortalitatem deposuit, quando voluit immortalitatem recepit. Legitur enim in euangelio, quod cum Iudæi duxissent Iesum vsque ad supercilium montis, vt eum pręcipitarent, ipse trãsiens per medium illorum ibat. Cum esset descendens, ueneri se sicut passibilem tolerabat, sed cum esset præcipitandus, impassibilis per medium illorum transibat. Quatuor enim sunt glorificati corporis propriæ qualitates, videlicet claritas, subtilitas, agilitas, & impassibilitas. De quibus legitur: Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arũdineto discurrent. Et: Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorũ: & iam non erit amplius neque luctus neque clamor &c̃. Hinc etiam dominus inquit in euangelio: Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem reddent in sinum vestrum. Singulas sibi Christus singulatim accepit, ante quam resurgens à mortuis naturam glorificati corporis induisset. Subtilitatem, cum nasceretur ex virgine: claritatẽ, cũ transfiguraretur in monte: agilitatẽ, cũ incederet sup mare: impassibilitatem, cũ mãducaretur in cœna. Sicut enim signũ passibilitatis exhibuit in corpore immortal, cũ post resurrectionẽ ostendit manus & latus, sic in corpore mortali signũ impassibilitatis ostendit, cũ carnẽ & sanguinẽ ante passionẽ exhibuit. Potest tamẽ alia fide

Christus mortalis fuit nõ necessitate, sed voluntate.

mortalitatem
Luc. 4

Quatuor dotes glorificati corporis.
Sap. 3
Apoc. 7
& 21

Luc. 6

Quale corpus Christus Apostolis dedit. fide concedi, quod tale tunc dedit, quale tunc habuit, mortale, videlicet & passibi le. Nõ q̃d posset pati in sacraměto, sed q̃d sub sacraměto poterat pati. Nũc aũt sumit à nobis immortale & impassibile. Nec tñ maiorem habet nunc efficaciam, sicut nec maiorem potentiam. Quod autem passibilis edebatur, & tamen non laedebatur, non erat humanae naturae, sed diuinae potětię, qua valebat quicquid omnino volebat.

Vtrum Iudas accepit Eucharistiam.
Caput XIII.

Quod Iudas affuerit in coena. DEdit discipulis suis. Dubitari solet, vtrum Iudas cum alijs acceperit Eucharistiam. Lucas enim ostendit Iudam interfuisse cum alijs, qui statim Lucae 22 post calicem traditorem commemorat, dicens: Hic est calix noui testamenti in sanguine meo, qui pro vobis effundetur. Verum ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Quotquot autě Marci 14 interfuerunt, eucharistiam acceperunt, Marco testante, qui ait: Et biberunt ex Mat. 26 illo omnes, iuxta quod Christus ipse praeceperat, teste Matthaeo, Bibite ex hoc omnes. Econtra Iu dam non interfuisse probatur. Quod Iudas non affuerit in coena Matt. 26 Nam secundum Matthaeum statim dixit Iesus bibentibus calicem: Non bibam ammodo de hoc genimine vitis, vsque in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum n regno patris mei. Iudas ergo non aderat, qui cum eo non erat bibiturus in regno. Bibentium quoque nullum excipiens ait: Pro vobis effundetur, sed aliorum multos excepit, cum inquit, Pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Ioan. 13 Vnde cum, secũ dum Ioannem, Christus dixisset apostolis, Beati eritis si feceritis ea, statim excepit: Ibidem Non de omnibus dico, ego scio quos elegerim. Et iterum: Vos mundi estis, sed non omnes. Determinatio q̃d Iudas nõ acceperit corpus domini. Quid ergo est nobis in hoc casu tenendum? Illud forte sine praeiudicio aliorum, quod Ioannes insinuat: quia cum iudas accepisset buccellam, exiuit continuo, erat enim nox. Christus autě post alios cibos tradidit eucharistiã, Luca testante qui dicit: Similiter & calicem postq̃ coenauit. Patet ergo q̃d Iudas prius exijt quam Christus traderet Eucharistiam. Quod autem Lucas post calicě commemorat traditorem, per recapitulationě potest intelligi. Quia saepe fit in sacra scriptura, vt quod prius factum fuerat, posterius enarretur, sicut Matthaeus Mat. 26 commemorat, biduo ante Pascha alabastrum vngenti: quod secundum Ioannem ante sex dies Paschae mulier effudit Ioan. 12 in domo Simonis leprosi. Concesso autem quod Iudas acceperit eucharistiam, quod expositorum plerique concedunt, quaerendum est, qua ratione medicus salutaris medicinam dabit aegroto, quam ei sciebat esse mortiferam? Sciebat enim, 1. Cor. 11 quod qui mãducat indigne, iudiciũ sibi mãducat. An vt suo doceret exěplo, q̃d Exemplũ sacerdoti á Christo datum. sacerdos non debet illi communionem negare, cuius crimen etsi sibi sit notum, non tamen ecclesiae manifestum, ne forte non sit corrector, sed proditor? Vnde cautum reperitur in canone: Non prohibeat dispensator pingues terrae mensam domini manducare, sed moneat exactorem timere. Sit ita, si nihil quod melius valeat responderi. Porro cum minus malum sit reddi suspectum de crimine, quã committere crimen: & de duobus malis, & cum alterum vrget, minus sit eligendum, cur discretus sacerdos non neget eucharistiam criminoso, quatenus minus malum incurrat, vt maius euitet, id est, vt reddatur suspectus, ne manducet indigne? Sane cum nemo debeat vnum mortale committere, ne proximus aliud mortale committat, eligendum est potius sacerdoti non prodere peccatorem, vt ille non peccet. Sed ille potius debet eligere, vt abstinendo reddatur suspectus, quam communicando manducet indigne. Si vero quaeratur, vtrum Christus ad bonum an ad malum eucharistiam Iudae tradiderit (Et quidem non videtur ad Quaestio. bonum dedisse, ne sua fraudatus sit intětione, qui teste Propheta fecit vniuersa quae voluit. Iudas enim non ad bonum, Psal. 113 sed ad malum accepit: sed nec ad malum dedisse videtur, quia Christus non est autor malorum, sed vltor) Responderi verissime potest, quod si propositio intentionem denotet vel affectum, cum dicitur, Responsio. dedit ad malum, falsa est propositio. Sin autem consecutionem insinuat vel effectum, vera est. Quia vero Christus buccellam intinctam Iudae porrexit, vnde

 conti

Ne detur euchari stia intincta.

constitutum est ab ecclesia, vt eucharistia non detur intincta: Constitutum est nihilo minus & pro hæresi extirpāda, quæ dogmatizauit Christum sub neutra specie totum existere, sed sub vtraque simul existere totum. Nec debet intelligi, quod sub buccella panis intincta Christus eucharistiam dederit traditori, sed per buccellam intinctam atque porrectam, sui denique traditorem expressit, fortassis per panis intinctionem illius significans fictionem.

De duobus modis eucharistiam comedendi.

Caput XIIII.

Accipite & manducate. Non est intelligendum, quod sumptum corpus de manu domini sibi discipuli ministrarent, sed qui consecrauit, idem & ministrauit, ac si diceret: Comedite, iterumque, comedite, vtramq; huius sacramenti comestionem insinuans. Dupliciter enim corpus Christi comeditur, quia dupliciter intelligitur. Verum, quod de virgine traxit & in cruce pependit, & mysticum, quod est ecclesia Christi spiritu vegetata. De vero corpore dominus ait: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. De mystico dicit Apostolus: Vnus panis & vnum corpus multi sumus. Verum corpus Christi comeditur sacramentaliter, id est, sub specie. Mysticum autē comeditur spiritualiter, id est, in fide, sub specie panis, in fide cordis. De comestione sacramentali dominus ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam cōmemorationem. Hoc modo tam boni quam mali corpus Christi mā ducant. Sed soli boni comedunt ad salutem, mali vero comedunt ad iudicium. Nisi enim mali corpus Christi comederent, non dixisset Apostolus: Qui manducat indigne, iudicium sibi manducat & bibit, nō dijudicans corpus domini. Nam & Iudas traditur cum alijs eucharistiam accepisse. De spirituali comestione dominus ait: Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē, non habebitis vitam in vobis. Hoc modo corpus Christi soli boni comedunt. Vnde: Qui manducat carnem meā & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Nam qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo. Vt quid paras dentem & ventrem? crede & mādu casti, Qui credit in Deum, comedit ipsum, q̄ni am incorporatur Christo per fidem, id est, membrū eius efficitur, vel in vnitate corporis eius firmus solidatur. Alibi q̄d manducatur, incorporatur, & qui manducat incorporat. Hic autem quod manducatur incorporat, & qui manducat incorporatur. Vtrumque modum Christus edendi insinuat, vbi dicit: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Quia caro Christi nisi spiritualiter comedatur, non ad salutem, sed ad iudicium manducatur.

Duplex corpus Christi, verum & mysticum

Lucæ 22

1. Cor. 10

1. Cor. 11

Spiritualis manducatio.

1. Ioan. 4

Augustinus de Cō. dist. 2 c. vt quid.

Ioan. 6

Quid fiat de corpore Christi, postquam fuerit sumptum & comestum.

Caput XV

Fortassis cogitatio adhuc pulsat animum, quærens quid fiat de corpore Christi, postquam sumptum fuerit & comestum? Tales sunt cogitationes mortaliū, vt vix quiescere velint, in his maxime quæ quærenda non sunt. Audi consilium sapientis, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scruteris, sed quæ præcepit tibi Deus, illa semper cogita, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Si vero præsentia quæritur corporalis, in cœlo quæratur, vbi Christus est in dextra Dei sedens. Ad tempus tamen præsentiam exhibuit corporalem, vt ad spiritualem præsentiam inuitaret. Cum sacramentum tenetur, comeditur & gustatur, Christus corporaliter adest in visu, in tactu, & in sapore. Quamdiu corporalis sensus afficitur, corporalis præsentia nō aufertur. Postq̄ aūt in percipiēdo sensus deficit corporalis, deinceps nō est quærē da corporalis præsentia, sed spiritualis est retinenda. Dispensatione completa, Christus de ore transit ad cor. Melius est enim vt procedat in mentē, quam vt descendat in ventrem. Cibus est nō carnis, sed animę. Venit vt comedatur, nō vt cōconsumatur: vt gustetur, nō vt incorporetur. Ore comeditur, sed stomacho nō digeritur. Reficit animum, sed non effluit in secessum. Illud ergo sane debet intelligi, quod dominus ait, Omne quod

Eccli. 3

Christus spiritualis est eucharistia.

Mat. 15

in os

in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur, quum constet illud fuisse dictum non de spirituali cibo, sed de carnali.

Quod si secessus aut uomitus post solam Eucharistiæ perceptionem eueniat.
Cap. XVI.

QVod si forte secessus vel fluxus aut vomitus post solam Eucharistiæ perceptionem euenerit, ex accidentibus & humoribus generatur, quum interdum humores absque cuiuslibet cibi materia vel effluant in secessum, vel emittantur ad vomitum. Quum ergo post dispensationis officium aliquid iterato sentitur, in hoc quoq; species ad proprietatem sensui famulatur, vt veritas similitudinis vbique seruetur. Nam in q̃ similitudo deficeret, in eo sacramẽtum non esset, sed ibi se proderet, & fidei locum auferret, neque iam crederetur, quod ita fieri non oportet. Itaque quantum ad nos seruat per omnia corruptibilis cibi similitudinem, sed quantum ad se, non amittit inuiolabilis corporis veritatem. Species quandoque corroditur vel maculatur, sed veritas nunquam corrumpitur aut coinquinatur. Si quando tale quid videris, noli timere sibi, sed esto solicitus tibi, ne tu male lædaris, si male credideris. Si vero quæratur, vtrum Christus localiter descẽdat de cœlo, vel ascendat in cœlum, quum exhibet aut subtrahit præsentiam corporalem, an aliter incipiat vel desinat esse sub specie sacramenti. Respondeo non oportere nos in talibus curiosos existere, ne plus quã possumus præsumamus, & non comprehendamus. Salubre cõsilium dedit Apostolus: Noli plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Ego nescio quomodo Christus accedit, sed & quomodo recedit ignoro, nouit ille qui nihil ignorat.

Quæstiões curiosæ deuitandæ sunt.

Rom.12

Quando fiat transsubstantiatio.
Cap. XVII.

HOC est enim corpus meum. Si ad prolationem istorum verborum: Hoc est corpus meum, panis mutatur in corpus, & ad prolationem istorum verborum: Hic est sanguis meus, vinum mutatur in sanguinem, quum prius proferantur ista verba quàm illa, Prius ergo mutatur panis in corpus, quàm vinum in sanguinem. Nunquid igitur corpus est sine sanguine, vel sanguis sine corpore? Propterea dicitur à quibusdam, quod quum totum est dictum, totũ est factũ, nolentes vel non valentes ipsius conuersionis determinare momentum. Alij vero dicunt, & bene, quod licet ad prolationem præcedentium panis à natura mutetur in corpus, & ad prolationem sequentium vinum præterea mutetur in sanguinem, nunquam tamẽ est corpus sine sanguine, vel sanguis est sine corpore, sicut neutrũ est sine anima, sed sub forma panis sanguis existit in corpore p mutatione panis in corpus. Et ecõuerso. Non q̃d panis in sanguinem, vel vinum mutetur in corpus, sed quia neutrum potest existere sine reliquo. Est ergo sanguis sub speciebus panis, non ex vi sacramẽti, sed ex naturali concomitantia, secundum fratrem Egidium. Sed quæritur, quid demõstrauerit Christus, quum dixit: Hoc est corpus meum? non panem, quia de pane non erat verum, quod corpus eius existeret, nec corpus, quia nondum illa verba protulerat, ad quorum prolationem panem mutauit in corpus. Quid ergo? Similis obiectio fit à logicis, cum dicitur. Hoc vinum est mortuum, posito quod in prolatione subiecti sit vinum, & in prolatiõe prædicati sit mortuum. Sed quantum distat ortus ab occasu, tantum refert inter miraculum & naturam. Ab huius ergo quæstionis laqueo facile se absoluit, qui dicit, quod Christus tunc confecit, quum benedixit. Nam si opponatur de sacerdote, quis tunc consecrat, quum illa verba pronunciat? Respõdetur, quod sacerdos nihil demonstrat, quum illis verbis nõ vtatur enunciatiue, sed recitatiue, quemadmodum Christus ait: Ego sum vitis vera, Ego sum lux mundi, & innumera talia. Sed rursus quæritur, quid demonstrauit, quum dixit: Manducate ex hoc omnes? Licet in nullo quatuor Euangelistarum hoc legatur de corpore, sed tantum de sanguine, bibite ex hoc omnes. Quum enim iam panem fregisset, si demonstrabat aliquid fragmentorum, illud non debebat

Naturalis concomitantia.

Quid demonstrat Hoc.

Manducate ex hoc omnes

omnes comedere, quum singulis singula distribueret. Si demonstrabat corpus, non poterat ex isto, sed illud comedere, quia corpus Christi nō manducatur per partes, sed integrum. Sane secundum regulam Tyconij debet intelligi, qua frequenter in sacra scriptura videtur agi de vno, sed agitur de diuersis, vt est illud: Benedixit, fregit & dedit: benedixit panem, formam fregit, & dedit corpus. Eodem modo quum dixit: Manducate ex hoc omnes, pronomen ostendit integrū corpus, & præpositio innuit formam diuisam, vt iste sit sensus: Comedite hoc corpus integrum sub forma diuisa. Nam sola forma per partes diuiditur, & totum corpus integrum māducatur. Simili modo potest intelligi, quod subiunxit: Hoc est corpus meum, id est, illud quod præbeo sub hac forma.

De septē regulis Tyconij vide B. Aug. de doctrina Christiana, li. 3. circa finem.

De forma uerborum. Cap. XVIII.

Varię quęstiones de forma verborum

QVæritur etiam, vtrum additio vel subtractio, transpositio vel mutatio, si forte fiat in illa forma verborum quam Christus expressit, effectum consecrationis impediat an non? Vt si dicatur addendo, hoc est corpus meum, quod assumpsi de virgine, vel subtrahendo, hoc est corpus meum, vel transponēdo corpus meum hoc est, vel interponēdo, hoc est vtique corpus meum, siue mutando, hoc est corpus Iesu. Sane fecit Deus hominem rectum, sed ipse se infinitis miscuit quæstionibus. His itaque prætermissis, quę quandoque subuertunt animum, magis quàm ædificent, illud pro certo sciatur, quod grauiter peccat, qui quolibet horum quomodolibet attentauerit, maxime si formam intendat mutare, vel hæresim introducere, quia forma verborum quam Christus expressit per om̄ia illibata debet seruari, quamuis secundum philosophum nomina & verba transposita idem significent, Nec vtile per inutile vitietur.

Eccli 7

Nō est mutanda verborum forma

Vtrum panis transsubstantietur in Christum. Cap. XIX.

POrro quum panis transsubstantietur in corpus, & vtique rationali spiritu animatum, videtur quod panis transsubstantietur in hominem: pari ratione in Christum transsubstantiatur, & ita in creatorem. Sic ergo creatura quotidie fit creator. Quidam voluerunt astruere q̄d panis transsubstantiatur in Christum, non tamē in creatorem, quia Christus dicitur secundum naturam humanam, secundum quam panis transsubstantiatur in ipsum. Nam sicut dicitur Christus manducari, quia corpus eius comeditur, ita panis credendus est in ipsum mutari, quoniam in corpus eius conuertitur. Ego sum (inquit) panis viuus, qui de cœlo descēdi, & panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Christus igitur seipsum & carnem suam nomine panis appellat, vt ostendat ex hoc, quod panis sicut ꝑe mutatur in carnem ipsius, ita vere mutatur in ipsum. Ego tamē sicut in alijs, ita pariter in hoc diuina sacramenta magis veneranda, quàm discutienda profiteor. Scriptum est enim: Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum igni. Etsi secundum vim inferentiæ nō sequatur: Quod si panis transsubstantiatur in corpus humanum, ideo panis transsubstantietur in hominem, quia nō homo, sed hominis pars est corpus.

Ioan. 6

Exo. 12

De modo transsubstantiationis. Cap. XX.

QVæritur autem, Vtrum ante consecrationem sit concedendum, panis erit corpus Christi, vel post consecrationem, id quod panis fuit, est corpus Christi. Quod inde videtur, quoniam qui sacerdos fit, erit sacerdos, & qui sacerdos est factus, sacerdos est. Similiter q̄d corpus fit, erit corpus, & quod corpus est factum, est corpus. Quis enim dixerit, q̄d hoc fit illud, si nūquam hoc erit illud? Tradit etiam Augustinus, ante cōsecrationem panem esse & vinum quod natura formauit, post consecrationē vero carnem & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Et Ambrosius in hæc verba, Quod erat panis ante cōsecrationem, iam est corpus Christi post consecrationem. Nam etsi panis nec erit corpus Christi, nec aliud, panis ibi nihil erit, & ita panis annihilatur. Ergo nec fit

De conse. dist. 2. ca. Nos autē & c. Panis est

corpus

Arguits [illegible]

corpus Christi, nec aliud. Si vero dicatur. [illegible] panis erit corpus Christi, statim infertur, aliud fore corpus Christi, quod nec fuit natum, nec passum, nec mortuum, nec sepultum. Demonstratis quoque diversis panibus, oportebit concedi, quod hoc etiam illud erit idem, & non est idem. Hoc igitur fiet illud. Rursus si hoc erit panis, & non est corpus Iesu, quod est penitus impossibile. Praeterea si id quod fuit panis, est corpus Christi, profecto corpus Christi est illud quod fuit panis, ergo corpus Christi, vel fuit, vel est panis. Diversa & innumerabilia talia possent inferri, quae penitus a veritate discordant.

Simplex responsio.

Propter haec & alia, quae circa praesentem articulum subtiliter magis quam utiliter possent inquiri, non desunt qui dicunt, quod ea ratione dicitur panis, mutari, vel converti seu transsubstantiari, sive transire in corpus Christi, quod corpus Christi sub eisdem accidentibus loco panis incipit esse, sicut dicitur à Grammaticis, q̃d a mutatur in e, quum à praesenti formatur praeteritum, ago egi, quia loco huius literae a, ponitur haec litera e. Quidam autem expresse dixerũt, quod ipsa panis essentia vere mutatur in corporis Christi substantiam, nec redigitur panis in nihilum, quia desinit esse quod fuit, sed mutatur in aliud, quoniam incipit esse quod non fuit. Fit autem ipsa conversio nõ secundum unionem, sed secundum [illegible]nem, quia nequaquam esse [illegible] in augmẽtum, ut per id quod accedit, id ad quod accedit, maius aliquid fiat, sed id quod accedit, fit unum cum eo ad quod accedit. Nec corpus accipit esse panis, sed panis accipit esse corporis, quia panis transit in corpus, nõ corpus in panem. Cum ergo concluditur, quoniam aliud erit corpus Christi, quod nec fuit natum, nec passum, si relatio fiat ad praedicatum est falsum, si vero ad subiectum, est verum.

Subtilis disceptatio.

Sed inde non provenit: Ergo corpus Christi nec fuit natum, nec passum. Sicut non sequitur: Aliquid est pater, q̃d nec genuit nec spiravit. Ergo nec pater genuit, nec spiravit. Quod autem infertur, hoc & illud erunt idem, & sunt idem, hoc igitur fiet illud, non provenit, sed ita rectius infertur: Hoc ergo fiet aliquid quod erit illud. Sicut pater & filius sunt idem, non tamen pater est filius, sed id quod est filius. Licet autem hoc erit illud, nunquam tamen erit verum hoc esse illud, quoniam hoc desinit esse hoc, & incipiet esse illud. Sicut sanum erit aegrum, nunquam tamen erit verum, sanum esse aegrum: quia sanum desinit esse sanum, & incipiet esse aegrum. Quamuis etiam id quod fuit panis, fit corpus Christi, non tamen corpus Christi est aliquid quod fuit panis, quoniam id quod fuit panis, est aliud omnino quam fuit. Sed corpus Christi est omnino idem quod fuit. Sicut iniquum quod fuit Saulus est Paulus, non tamen Paulus est iniquum, quod fuit Saulus. Quod enim secundum naturam contingit in accidentibus, hoc secundum miraculum accidit in naturis.

Duplex conuersio, substantialis & formalis.

Est autem duplex conuersio, substantialis videlicet & formalis. Nam sicut aliquando forma conuertitur sine substantia, sic interdum substantia conuertitur sine forma, nonnunquam utraque cum altera. Substantia vero quandoque convertitur in id, quod fit, & non erat, ut virga in colubrum, & tunc forma convertitur cum substantia. Quandoque convertitur in id quod erat, & non fit, ut panis in Eucharistiam, & tunc substantia convertitur sine forma.

Exod. 4.

Psal. 63 Prou. 25

Sed desinamus scrutari scrutinium, quoniam perscrutator maiestatis opprimetur a gloria. Nam accedit homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Sicut ineffabilis est illa unio qua Deus factus est homo, sic ineffabilis est illa conversio, qua panis fit caro.

Nõ incarnatur panis.

Non tamen ita panis dicendus est incarnari, quia panis fit caro, sicut verbum dicitur incarnatum, quia verbum factum est caro. Nam verbum manens quod erat, ita factum est caro, quod carnem assumpsit, non transiuit in carnem. Sed panis desinens esse quod erat, ita fit caro, quod transit in carnem, non assumit carnem.

CA-

CANONIS SACRI
pars septima.

Simili modo postquam cœnatum est accipiens & hunc prę clarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens, benedixit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & bibite ex hoc omnes.

HIC EST ENIM CALIX SANGVINIS MEI, NOVI ET AETERNI TESTAMENTI, MYSTERIVM FIDEI: QVI PRO VOBIS ET PRO MVLTIS EFFVNDETVR IN REMISSIONEM PECCATORVM.

Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis.

Cur Eucharistia sub duplici specie consecratur. Cap. XXI.

Simili modo licet sub alterutra specie sumatur vtrunque, id est, corpus & sanguis: vtraque tamen species consecratur, & neutra superfluit, vt ostendatur quod Christus humanam naturam totam assumpsit, vt totam redimeret. Panis enim refertur ad carnem, & vinũ ad animam: quia vinum sanguinem operatur, in quo sedes est animę. Moyses quippe testatur, quod caro pro corpore, sanguis autem offertur pro anima. Vnde legitur in Leuitico: Anima carnis in sanguine est. Leuit. 17
Quocirca panis & vinum in sacrificio offeruntur, quod valet ad tuitionem carnis & animæ, nec si sub alterutra specie tantum sumeretur, ad alterius tãtum putaretur pertinere salutem. Et quamuis sub specie panis sanguis sumatur cum corpore, & sub specie vini corpus sumatur cum sanguine: tamẽ nec sanguis sub specie panis, nec corpus sub specie vini bibitur, aut comeditur, quia sicut nec sanguis comeditur nec corpus bibitur, ita neutrũ sub specie panis bibitur, aut sub specie vini comeditur. & si concessibile videatur, quod corpus bibendo, aut sanguis comedendo sumatur. Est ergo modus sumendi carnem & sanguinem, quo neutrum manducatur aut bibitur.

Vtrum panis sine vino, uel uinum sine pane ualeat consecrari. Cap. XXII.

Sed quęritur, Vtrum panis sine vino, vel vinum sine pane, non dico debeat, sed valeat consecrari. Quum enim ad prolatiõem istorum verborum, Hoc est corpus meũ, panis mutetur in carnem: & ad prolationem illorum verborum, Hic est sanguis meus, vinum mutetur in sanguinem, si post prolatiõem istorum, & ante prolationem illorum, impedimentum accidat sacerdoti, quo minus procedere valeat, videtur ergo, quod panis sit mutatus in carnem, vino in sanguinem non mutato. Quid ergo iudicabitur in hoc articulo faciẽdum? an alius sacerdos totum repetet à principio, & sic super panem iterabitur consecratio? an ab eo tantum loco incipiet, in quo sacerdos ille dimisit, & sic diuidetur mysterium vnitatis? De hoc ita constitutum legitur in concilio Toletano: Censuimus ita conuenire, vt quũ a sacerdotibus missarum tempore sacra mysteria consecrãtur, si ægritudinis cuiuslibet accidat euẽtus quo cœptum nequeat consecrationis explere mysterium, sit liberum Episcopo vel presbytero alteri, consecrationem exequi cœpti officij, vt præcedentibus libenter alij pro complemento succedant. Vide con. Tolet. septimum, ca. 1.
Porro, quum inter Theologos de tempore cõsecrationis sit diuersa sententia, quibusdam dicentibus, quòd quum totum est dictum, totum est factum: alijs autem dicẽtibus, quòd panis ante mutatur in corpus, & postea vinũ mutatur in sanguinem: pleri que tutius procedentes affirmant, quod alius sacerdos consecrationem repetere debet atque perficere: quoniam, vt tradit autoritas, non dicitur iteratum, quod nescitur ante esse factum. Verum ne illa fiat iteratio, vel diuisio sacramenti, nec aliquis scrupulus erroris vel dubitationis remaneat, consultius & tutius iudicatur, vt illa talis oblatio studio fissime recondatur, & super aliam totum officium celebretur. De Conse. dist. 4. c. Cũ itag.

Quæri-

Queritur, utrum necessitate cogẽte, uel casu intercedente, sola panis materia possit in Eucharistiam consecrari.

Cap. XXIII.

SEd etsi vinum inueniri non possit, vel aliquo casu defuerit, quæritur, Vtrum necessitate cogente, vel casu intercedente, sola panis materia possit in Eucharistiam consecrari, sicut sub sola panis specie debet Eucharistia reseruari? Sunt sane qui dicunt, q̃d quum verbum & elemẽtum efficiant sacramentum, nec forma verborũ nec materia rerum, quas Christus expressit, mutari potest siue dimidiari. Quia sicut vinum sine pane, sic panis sine vino minime consecratur, cũ vtrunq; sit de substantia sacramenti. Vnde siue aqua pro vino mittatur in calicem, siue hordeum pro frumento formetur in panem: sicut neutrũ per se, sic neutrum cum alio transsubstantiatur in carnem, aut mutatur in sanguinem. Nam si panis sine vino, vel vinum sine pane, cõuerti posset in carnem aut in sanguinem: in his regionibus, in quibus alterutrum inueniri non potest, licite posset alterum sine altero consecrari. Minus enim ignorantia, quam necessitas, vel negligentia, quàm difficultas excusat. Alij vero dicunt, quod quum Christus prius conuertit panem in carnem, & postea vinum mutauit in sanguinem, sicut Euangelicæ lectionis textus ostendit, & sine vino panem, & sine pane vinum consecrari contingit: grauiter tamen offendit, qui negligenter aut ignoranter alterutram speciem prætermittit: grauius qui scienter aut sponte, maxime si formam intendat mutare, vel hæresim introducere.

Cautela, quando sacerdos post consecrationem inuenit prætermissum uinum.

Cap. XXIIII.

QVid ergo faciendum est sacerdoti, si post consecrationem vinum comperiat prętermissum? Dicunt aliqui, quod vinum apponere debet, & super illud solummodo consecrationem repetere. Alij, quod apposito vino panem consecratum, sicut in die parasceues, debet immittere, sicq; sumere sacrificium. Ego vero semper in dubijs quod tutius est, iud dico præferendum.

De diuersis sacerdotibus super eandem oblatam consecrantibus. Cap. XXV.

CVm autem interdum vni pontifici multi sacerdotes concelebrent, si forte non omnes simul consecratoria verba pronuncient, quæritur, an ille solus conficiat, qui primus pronunciat? Quæstio. Quid ergo cæteri faciunt, an iterant sacramentum? Poterit ergo contingere, quod ille non conficit, qui celebrat principaliter, & ille conficiet, qui secundario celebrabit, & sic pia celebrantis intentio defraudabitur? Sane dici potest, & probabiliter responderi, quod siue prius, siue posterius proferant sacerdotes, referri debet eorum intentio, ad instans prolationis Episcopi, cui principaliter celebranti concelebrant: & tunc omnes simul consecrant, & conficiunt. Quanquam nonnulli consentiant, quod qui prius pronunciat, ille consecrat: nec alio rum defraudatur intentio, quia factum est quod intendunt. Consueuerunt autem presbyteri Cardinales Romanum circumstare pontificem, & cum eo pariter celebrare: quumq; cõsummatum est sacrificium, de manu eius cõmunionem recipere, significãtes apostolos, qui cum domino pariter discumbẽtes sacram de manu eius Eucharistiam acceperunt. Et in eo quod ipsi concelebrant, ostendunt apostolos tũc à domino ritum huius sacrificij didicisse.

devotio. Responsio. Missa Papalis.

De hora institutionis. Cap. XXVI.

POstea quam cœnatum est. Quartadecima luna primi mensis ad vesperam Christus secundum legem typicum pascha cum apostolis celebrauit. De quo quum dixisset: Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar, quur hoc dixerit statim ostendit, vt s. veteri Paschæ imponens finem, nouum Paschæ substitueret sacramentum. Accipiens enim panem, benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis, dicens: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Bibite ex hoc oẽs, Hic est sanguis meus noui testamenti

Exo.12 Lucæ 22 Mat.26 Mar.14 Lucæ 22

stamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam commemoratiõem. Hac ergo institutione formati celebramus iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium. Nam vbi veritas venit, figura cessauit: & signum est sublatum de medio, quum iam nõ erat res aliqua quæ futura significaretur, sed quæ præsens perciperetur. mansit tamen figura, donec fuit in veritate completum, q̃d in similitudine prius erat exhibitũ. Ob id etiam Christus corpus & sanguinem suum post cœnã dedit apostolis, vt hoc sacramentum velut vltimum testatoris mandatum arctius memoriæ commendarent. Vnde nouissimum condens hæredibus testamentum: Vos, inquit, estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis regnum, sicut pater meus mihi disposuit, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Patet ergo cum primam acceperint apostoli Eucharistiam, non eos accepisse ieiunos. Non ideo tamen est calumniandum Ecclesiæ, quod à ieiunis semper accipitur. Placuit enim spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti prius in os Christiani dominicum corpus intraret, sicut vbiq; mos iste seruatur. Non enim quia post cibos dominus dedit, ideo prãsi vel cœnati debent illud accipere, quem admodum illi faciebant, q̃s arguit Apostolus, dicens: Conuenientibus vobis in vnum, iam non est dominicam cœnam manducare. Vnusquisq; suam cœnã præsumit ad manducandum. Et alius quidẽ esurit, alius ebrius est. Saluator ergo præscriptis ex causis post cœnã tradidit Eucharistiam: quo autem ordine deinceps sumeretur, disponẽdum apostolis reseruauit.

Cur post cœnam Christus instituit.

Lucæ. 22

Nunc à ieiunis accipiendum est.

Vide Augu. in epistola ad Ianuarium.

1. Cor. 11

Quod corpus Christi totum est in pluribus locis simul.
Cap. XXVII.

ACcipiens & hunc præclarum calicem. Continens metonomice, ponitur pro contento. Nam & vnus & idem & tunc & nunc & hic & alibi sacrificatur ab omnibus, totus in cœlo, & totus in altari, simul & sedet ad dexteram patris, & manet sub specie sacramenti. Miraris quod verbum Dei iuxta sacramenti virtutem totum simul in diuersis locis existit: & non miraris, quod verbũ hominis iuxta vocis naturam totum est simul in auribus diuersorum? Quid quæris naturam in Christi corpore, quum præter naturam sit ipse natus de virgine? Sic ergo Christus in diuersis locis est vnus, sicut in singulis partibus totus. Qđ autem vinum in calice consecrauerit, patet ex eo, quod ipse subiunxit: Non bibam ammodo de hoc genimine vitis.

Vide Ambrosium de mysteriis ini. c. 9

Lucæ. 22

Quare sanguis Christi dicatur noui et æterni testamentum.
Cap. XXVIII

HIC est sanguis noui & æterni testamenti. Vetus testamentum q̃d hircorum fuit & vitulorum sanguine dedicatum, promittebat homini temporalia: nouum autem quod fuit Christi sanguine confirmatum, promittit æterna. Et ideo testamentum illud fuit vetus & transitorium, hoc autem nouum est & æternum. Vel inde probatur æternum, id est, perpetuum, vnde nouum asseritur, id est, vltimum. Nouissimum enim homini testamentum immobile perseuerat, quia testatoris firmatur morte, iuxta q̃d docet Apostolus: Testamentum, inquit, in mortuis confirmatum est, alioquin nõdum valet, dum viuit qui testatus est. Porro testamentum dicitur non solum scriptura, sed & promissio, quemadmodum dicit Apostolus: Ideo noui testamẽti mediator est, vt repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis. Et secundum hunc modum dicitur: Hic est sanguis meus noui & ęterni testamenti, id est, confirmator nouæ & æternæ promissionis: sicut dominus ipse promittit: Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Vnde nec primum testamẽtum, vt inquit Apostolus, sine sanguine dedicatum est. Lecto enim vniuerso legis mãdato, Moyses accipiens sanguinem hircorum & vitulorum, ipsum quoque librum & omnem populum aspersit, dicens: Hic est sanguis testamenti, q̃d mandauit ad vos Deus. Ecce quàm proprie Moyses verba prædixit, q̃bus Christus vsus est in cœna.

Exo. 24

Nouũ & æternum testamentum.

Hebr. 9

Testamentũ & scriptura & promissio dicitur.

Ioan. 6

Heb. 9

Exod. 24

Vtrum

Vtrum aqua cum uino conuertatur in sanguinem.

Caput XXIX.

SEd quæritur, vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem? Si conuertitur ergo sacramentum, sanguis est, Apoc.19 imo populi: nam aquæ multæ sunt populi multi: & ob hoc aqua vino miscetur, vt Ioan.19 Christo populus adunetur. Nam & de latere Christi exiuit sanguis & aqua. Si nō conuertitur, vbi post consecrationem existit? & quomodo separatur à vino, cui fuerat in vnum commixta? Præterea nō solum sanguinem bibet sacerdos in hoc sacramento, si post cōsecrationem aqua pura permanserit: post vnam ergo sumptionem iterum eodem die communicare non debet, ac si prius aquam bibisset. Nam idcirco sacerdos postquam perfudit, eodem die iterum non sacrificat, qa vinum purum assumit. An forte sicut vinum mutatur in sacramentum redemptionis, sic & aqua transit in sacramentū ablutionis, quæ de latere Christi pariter effluxerunt. Quis hoc audeat diffinire?

Vtrum Christus resurgens sanguinem resumpsit quem effudit in cruce.

Caput XXX.

IAm & illud inquiratur, vtrum Christus resurgens à mortuis, sanguinem illum resumpserit, quem effudit in cruce. Luc.21 Si enim capillus de capite vestro non perit quanto magis, sanguis ille non perijt qui fuit de veritate naturæ?

Præputiū Christi. Quid de circuncisione præputij vel vmbilici pcisione dicetur? an in resurrectione Christi similiter redijt ad veritatē humanæ substantiæ? Creditur enim in Lateranensi basilica reseruari: licet à qbusdam dicatur, quod præputium Christi fuit in Hierusalem delatum ab angelo Carolo magno, qui transtulit illud, & posuit Aquisgrani. Sed post à Carolo Caluo positum est in ecclesia Saluatoris apud Carosium. Melius est tamen Deo totum committere, quam aliud temere Falsa opinio de aq ex latere Christi. diffinire. Illud omnino nefas est opinari, quod quidam dicere præsumpserunt, videlicet aquam in flegma conuerti. Nam & de latere Christi non aquam, sed humorem aquaticum, id est, flegma mentiuntur exiuisse, non attendentes quod de latere Christi duo præcipua ecclesiæ sacramenta fluxerunt, videlicet sacramētum redemptionis in sanguine, & sacramētum regenerationis in aqua. Non enī baptizamur in flegmate, sed in aqua, iuxta sentētiā euāgelij: Ioan.3 Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. Recta opinio de aq in calice sacramēti. Quibusdam vero non absurdum videtur, quod aqua cum vino transit in sanguinem, ea videlicet ratione, quod aqua per admixtionem transit in vinum, & vinum per consecrationem transit in sanguinem. Quis enim ambigat aquam in vinum transire, cum multo vino modicum infunditur aquæ? Alioquin tota vini substantia propter guttam aquæ mutatur, vt quoddam fiat ex illis confusum, quod nec sit aqua nec vinum. Sic ergo tota fontis vel fluminis aqua propter modicam vini stillam in confusionis speciem mutaretur, nec panis ille posset in Eucharistiam consecrari, qui factus est de frumento, cui forte mixtum fuerat vnum granum hordei vel auenæ. Quid autem, si plus apponatur aquæ quam vini, erit irritum sacramentum? Oportet quidem quod tantū vini ibi ponatur, quod aqua commixtū saporem vini retineat. Licet autem diligenti studio vinum optimū sit quærēdū, vt sacrificium offeratur, vitium tamen vini non maculat munditiam sacramenti. Quocirca siue vinum nouum, quod dicitur mustum, siue vinum accidum, quod appellatur acetum, in sacrificium offeratur, sacramentum conficitur, & diuinitus consecratur.

De uino post consecrationem admixtum.

Caput XXXI.

SI vero post calicis consecrationem aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur, sed accidentibus prioris vini commixtum corpori, quod sub eis latet, vndique circumfunditur, non madidans circumfusum. Ipsa tamen accidentia vnum appositum videntur afficere: quod inde conijcitur, quia

si aqua pura fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit igitur accidentia permutare subiectū, sicut subiectū cōtingit accidentia pmutare. Cedit quippe natura miraculo, & virtus supra cōsuetudinem operatur. Quidam aūt voluerunt astruere, quod sicut aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta, sic vinum per sacramenti contactum efficitur cōsecratum, & transit in sanguinem. quorum assertioni ratio minime suffragatur.

Vtrum uinum sine aqua consecretur in sanguinem.

Caput XXXII

De Conse. dist.2.c.1.2 & 3 Quæritur autem, an irritum sit q̄d geritur, si forte prætermittitur aqua. Cautum est enim in Canone, quod non potest calix domini aqua sola esse, neque vinum solum, nisi vtrunq; misceatur. Cyprian° Et Cyprianus: Calix domini non est aqua sola, neque vinum solum, sicut neque corpus domini potest esse farina sola, nisi fuerit vtrumque adunatum, & panis vnius compage solidatū. Hoc quidam constanter affirmant, dicentes, q̄d sicut aqua sine vino cōsecrari nō potest, sic vinum sine aqua transsubstantiari nō Ioan.19 valet, quia de latere Christi simul vtrunque manauit. Alij vero concedunt, quod si quisquam non intendens hæresim introducere, obliuione vel ignorantia prætermiserit aquam, ille quidem vehementer est corripiendus, & grauiter, non tamen fit irritum sacramentum. Quod ergo prædictum est, vinum solum offerri non posse, determinari debet, quia recipit exceptionem, hoc modo: non potest, nisi fiat simpliciter vel ignoranter. Vel, non potest, id est, non debet, quia non dicitur posse fieri, quod de iure non fit. Nā & Græcorum ecclesia dicitur aquam nō Cyp. in ep. lib. 2 epi. 3 apponere sacramento. Ait enim Cyprianus: Si quis de antecessoribus nostris vel ignorāter vel simpliciter non obseruauerit, quod nos dominus exemplo facere vel magisterio docuit, potest simplicitati eius indulgentia domini venia concedi: nobis vero non potest ignosci, qui nunc à domino instructi sumus, vt calicem domini cum vino mixtum, secūdum quod dominus obtulit, offeramus. Hinc ergo colligitur, q̄d vinū aqua mixtū Christus in cœna discipulis tradidit.

Verum fermētatū transsubstantietur. Caput XXXIII.

Quæritur aūt, Vtrum qui fermentatum sacrificat, sacramentum cōficiat, præsertim si negligenter vel ignoranter hoc faciat? Superius enim sufficiēter ostensum est, quod Christus azymū consecrauit, cum sacramentum instituit. Sed adhuc multi sacrificant de fermentato, quibus tanquam vere catholicis ecclesia Romana communicat. Verum hæc q̄stio melius soluenda differtur, vt alias cōpetentius absoluatur.

Quare sub alia specie sumitur Eucharistia. Cap. XXXIIII.

Tribus autem ex causis sacramentū corporis & sanguinis sui Christus sub alia specie sumēdum instituit. Ad scilicet augendum meritum, ad fouendū sensum, ad vitandum ridiculum. Ad augendum meritnm, quoniam aliud ibi cernitur, & aliud esse creditur, vt fides habeat meritum, cui humana ratio non præbet experimentum. Ad fouendum sensum, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus: quia non consueuimus carnē crudam comedere, vel sanguinem humanum potare. Ad vitandum ridiculum, ne insultaret paganus, cum id ageret Christianus, vt ita veritas adsit, & ridiculum desit. Ad hoc ergo Christus sub specie principalis edulij sumendam proposuit Eucharistiam, vt sensus foueret in vno, & fides ædificaretur in altero. Fouetur enim sensus in vno, dum solita percipit: ædificatur autem fides in altero, dum in eo quod videt quale sit, illud quod non videt agnoscit. Proponitur autem species panis & vini, quatenus in sumptione corporis & sanguinis Christi doceatur esse perfecta refectio. Plena quippe refectio cibus & potus est. Cibi autem & potus, panis & vinū est principalis substantia. Tres causæ institutionis

Quod sacramentum altaris simul est ueritas & figura.

Caput XXXV

Mysterium fidei. Ex his alijsque scripturæ verbis q̄dā munimētū erroris ducere putauerūt, dicētes, in sacramēto altaris veritatē corporis & sanguinis christi nō esse, sed imaginē tātū & speciem Error negantiū ueritatem in sacramēto

ciem & figuram, pro eo quod scriptura memoret aliquoties id quod in altari suscipitur, esse sacramentum & mysterium & exemplum. Qui profecto laqueum erroris incurrunt, quia nec sacramenta Dei reuerenter suscipiunt, nec autoritates scripturæ conuenienter intelligunt, nescientes scripturas neque virtutē Dei. Quid enim? Nunquid ideo sacramentum altaris veritas non est, quia figura est? Ergo nec mors Christi veritas est, quia figura est: & resurrectio Christi veritas non est, quia figura est. Nam & mortem & resurrectionem Christi figuram & imaginem & similitudinem esse manifeste declarat Apostolus, dicens: Christus mortuus est pro peccatis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostrā. Et Petrus Apostolus: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Ergo mors Christi exemplum fuit, vt peccato moriamur: & resurrectio eius exemplum fuit, vt iustitiæ viuamus. Nunquid ideo veritas nō fuit? Ergo Christus vere mortuus nō est, & vere nō resurrexit, si mors eius & resurrectio eius vera non fuit. Absit. Nā propheta de ipso prædixit: Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Altaris ergo sacramentum est & veritas & figura.

Reprobatio. Rom.4 1 Pet.2 Esa.53

De sacramento & re sacramenti.

Caput XXXVI.

TRia quippe in hoc sacramēto sunt discreta, videlicet forma visibilis, veritas corporis, & virtus spiritualis. Forma panis & vini, veritas carnis & sanguinis, virtus vnitatis & charitatis. Primū oculo cernitur, secundum animo creditur, tertium corde percipitur. Primū est sacramentum, & non res, secundum est sacramentum & res, tertium est res, & nō sacramentū. Sed primum est sacramentū geminæ rei, tertiū vero res gemini sacramēti, secundum aūt est sacramentū vnius, & res alterius. Nam forma panis vtranque carnem Christi significat, i. verā & mysticam. Sed veram carnē & cōtinet & significat: mysticā vero significat, sed nō cōtinet. Sicut vnus panis ex multis granis cō ficitur, & vnū vinū ex multis racemis cōfluit, sic corpus Christi ex multis membris componitur: & vnitas ecclesiastica ex diuersis personis consistit: In prædestinatis, vocatis, iustificatis & glorificatis. Nam quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit &c. Propter quod dicit Apostolus: Vnus panis & vnum corpus multi sumus. In cuius rei typo facta est Arca dñi de lignis Cethim, quæ sunt imputribilia, & albæ spinæ simillima. Vinū aūt in quantū liquet & rubet, similitudinem sanguinis repræsentat. In quantum calet, aut redolet, proprietatem charitatis significat & ostendit. Nā vinum & sanguinem operatur, & excitat charitatem, quia cor bibentis exhilarat, & dilatat. Patet ergo, quod substantia corporis & sanguinis Christi est sacramentum & res: sed alterius sacramenti res, & alterius rei est sacramentū. Est enim res primi, quia significat & cōtinetur à primo, videlicet à forma visibili. Et est sacramentum tertij, quia significat & efficit tertium, videlicet vnitatem ecclesiasticam. Illud ergo sane debet intelligi quod dñs ait: Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habitis: ne videatur esse contrarium illi, quod alibi dicit: Ecce ego vobiscū sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi. Christum enim semper habemus nobiscum, sub diuini specie sacramenti, & non semper habemus nobiscū in propriæ forma personæ. Dicitur ergo mysteriū fidei, quoniam aliud ibi cernitur, & aliud creditur. Cernitur ibi species panis & vini, & creditur veritas carnis & sanguinis. Quod aūt hic dicitur, Mysterium fidei, alibi dicitur, spiritus & vita. Spiritus enim est mysterium, secundum illud: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Fides est vita, secundum illud: Iustus ex fide viuit. Hinc ergo dominus ait: Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

Vide c. Cū Marthæ. Extra de celebratione miss. Rom.8 1.Cor.10 Exo.25 Quōd Christum nobiscum habemus Matt.26 28 Mysteriū fidei. 2.Cor.3 Abac.2 Ioan.6

Quod species panis & vini duabus ex causis intelligitur sacrā mentum.

Caput XXXVII.

VErum, cum consecratio perficiat sacramentum, & post consecrati-

 onem

onem non fit panis in altari aut vinum, quis panis est corporis, aut quod vinum est sanguinis sacramentum? Si dicatur, quod panis qui fuit, vel vinum, quod ex titit: profecto nec ille est corporis, nec illud est sanguinis sacramentum: quia panis trāsiuit in corpus, & vinū transiuit in sanguinē. Si ꝟo dicatur, q̄d species quę remansit: illa quidem nec consistit ex granis, nec confluit ex acinis, quoniam ex his non prouenit accidens, sed substantia. Quam ergo similitudinem assignabimus inter sacramentum rei, & rem sacrati? Nam si sacramenta non haberent similitudinem rerum, quarum sunt sacramēta, non dicerentur proprie sacramenta, sicut sacramentum baptismi, quod est ablutio carnis exterior, similitudinem habet significati, quod est ablutio mētis interior. Sane sacramētum istud in hoc gerit similitudinem corporis, in quo panis similitudinem repræsentat. Species ergo panis sacramentum est corporis, non solum ratione rei significatæ, verum etiam ratione contentæ.

Vtrum forma panis & uini, uel species accidentis & ueritas corporis diuisa sint sacramenta.

Cap. XXXVIII.

SEd quęritur, Vtrum species panis & veritas corporis vnum sunt sacramētum, an diuersa sint sacramenta? Scriptū est enim: Perficiant in nobis quæsumus domine tua sacramenta quod cōtinent. Sed & alibi legitur: Præsta vt hoc tui corporis & sanguinis sacramentum non sit nobis reatus ad pœnam. Prętera cum eandē rem sacrā significent, videtur quod idem sint sacramentum. Sed cum diuersa sint signa, videtur quod diuersa sint sacramenta. Sunt sane qui dicunt, quod forma panis & forma vini sunt vnum sacramentum, non propter vnum significatum, sed propter vnum contentum. Species autem panis & veritas corporis sunt vnum sacramentum: non propter vnum contentum, sed propter vnum significatum. Hi debent concedere, quod sicut diuersæ res propter idem significatum, idē sunt sacramentum, sic eędem res ꝓpter diuersa significata diuersa sunt sacramēta. Quibus obiicit, q̄d si species panis, & veritas corporis idem sunt sacramentum, cū species panis sacramentum sit corporis: ergo veritas corporis idem est sacramentum, & ita sacramentum est sui. Non ꝑuenit, quia species panis est q̄d dam sacramentum, quod est veritas corporis, & est quoddam quod non est illa, quoniam est duo * sacramenta diuersa. Alij vero dicunt, quod siue sint diuersa significata, siue diuersa sint significantia, semper tñ diuersa sunt sacramēta. Quos oportet concedere, quod in altari ad minus sunt quatuor sacramenta, videlicet species panis, & species vini, veritas carnis, & veritas sanguinis. Præterea, cum panis & vini diuersa sint accidentia, vt sapor, odor, pondus & color, quantitas & figura, videtur quod singula ꝑ se sint varia sacramenta. Nam qua ratione poti us vnum, quam aliud dicendum est sacramentum? Sed cuius rei sacramentum est odor aut sapor? Potest nō incongrue respondere, quia omīa simul accepta, sunt vnum Eucharistiæ sacramentū, eo quod nullum sacramentum* solum significet per se, sed omnia simul panis speciem repræsentant, quæ corpus Christi continet & significat.

De distinctione signorum, ubi ostenditur, quod sacramentum actiue & passiue dicitur

Cap. XXXIX.

SIgnorum autem alia sunt naturalia, & alia positiua. Naturalia sunt, quæ secundum naturā significant. Quorum quædam sunt quæ per antecedens significant consequens, vt rubore vespti no significatur serenitas matutina. Alia sunt quæ per consequens significant antecedens, vt fumo vel cinere significatur ignis. Positiua sunt illa, quæ secundum impositionem significant: quorum alia sunt signum rei sacræ, vt serpens æneus erectus in eremo. Alia sunt signa rei non sacræ, vt arcus triumphalis erectus in biuio. Signorum rei sacrę, alia sunt sacra, vt Baptismus, alia non sacra, vt agnus paschalis. Sacra sunt signa noui testamēti, nō sacra veteris. Quāuis eīn vtraq; sint signa rei sacræ, i. rē sacrā significantia, nō tamen vtraq; sunt sacra signa, id est, iustificantia: licet nonnulli dixerunt, legalia sacramenta iustificasse. Hæc est enim differentia inter legalia & inter euāgelica sacramenta, q̄d illa significabāt tantū, &

Marginalia (left): Obiectio

Marginalia (right): Dilutio; forte significata; Vera determinatio.; forte totū; Signorū alia sunt naturalia, alia positiua.; Nume. 21; Signa noui testamē ti meliora sunt, q̄ signa veteris testa.

non iustificabāt:hęc aūt significant,& iustificant. Verū,quandoq; large,quandoque stricte sacramentū accipitur. Large secundum quod omne signum rei sacrę, siue sit sacrum ,siue non sacrum dicitur sacramētum. Vnde signa legalia sacramenta dicuntur. Stricte , secundum q̄d sacrum solummodo signum dicitur sacramentū. Sacramentum autem & actiue & passiue dicitur,quasi sacrum signās, vel sacrum signatum. Nam nomine sacramenti quandoque signum rei,quandoque res signi varie nuncupatur, secundū quod sacramentum accipitur pro re signi. Sacramentum dicitur à sacro & secreto,quasi sacrum secretum. Species ergo panis dicitur sacramentum actiue.i. sacrum significans :vnitas autem Ecclesiæ dicitur sacramentum passiue,id est,sacrum signatum. Corpus vero domini vtroque modo dicitur sacramentum, id est,sacrum significans,& sacrum signatum.

Sacramē tum acti ue & passi ue dicitur

Sacramen tum.

Quod Sacramentum consistit in tribus,in rebus,factis & uerbis.

Caput XL.

SAcramentum vero consistit in tribus,in rebus,factis & verbis, secundum proprietatem, similitudinem & interpretationem. Leo nanque secundum proprietatem designat diabolum. Vnde: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circumit,quęrens quem deuoret. Seminare secundum similitudinē significat prædicare. Vnde: Exijt qui seminat seminare semen suum: & aliud cecidit in terram bonam,aliud supra petram,aliud inter spinas. Emmanuel secū dum interpretationem significat Christū. Vnde: Vocabitur nomen eius Emmanuel,quod interpretatur nobiscum Deus. Res vt aqua baptismi. Factum, vt signaculum crucis. Verbum, vt inuocatio trinitatis. Singula reperiuntur in hoc excellentissimo sacramento. Res,id est, corpus & sanguis. Factum,id est, esus & potus. Verbum, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.

1.Pet.5

Luce 8

Matt.1

Quod sanguis Christi dupliciter intelligitur in remissionem peccatorum effusus.

Caput XLI.

QVi pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Pro solis prædestinatis effusus est, quantum ad efficientiam. Sed pro cunctis hominibus est effusus quantum ad sufficientiam. Effusio quippe sanguinis iusti pro iniustis, tam fuit diues ad precium, vt si vniuersitas crederet in redemptorē, nullum omnino diaboli vincula retinerent. Peccatū autem duobus modis remittitur:quo ad meritum culpæ,& quo ad debitum pœnæ. Meritum culpæ remittitur per sanguinis fidem ,quia iustificamur à culpa. Debitum pœnæ remittitur per sanguinis precium ,quo redempti sumus à pœna. Omnes enim quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit: & dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Vulneratus est propter iniquitates nostras , attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum,& liuore eius sanati sumus. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Quia ergo iustus iniuste punitus est , iniusti iuste sunt liberati. Assumpsit enim pœnam in se pro omnibus, vt daret per se gloriam vniuersis.

Duplex remissio peccati.

Esa.53

Quod sumptio Eucharistiæ non est nimium differenda.

Caput XLII.

HAec quotiescunque feceritis. In perceptione corporis & sanguinis Christi, magna est nobis adhibenda discretio. Cauendum est enim, ne si nimiū differatur, mortis periculum incurratur, Domino protestante: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si vero quis indigne suscipiat, iudicium damnationis incurrat, Apostolo testante: Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Ideoq; iuxta vocem eiusdem Apostoli, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Ingens itaque nobis indicitur bene viuendi necessitas , ne corpus domini vel indigne sumendo sumamus iudiciū, vel sumere cessando nihilo minus incurramus periculū. Necessario quippe sumendus est agnus, vt à vastan-

Ioan.6

1.Cor.11

Ingens nobis indicta probitatis necessitas.

Exo.12

te angelo protegamur, nec exire possumus de Aegypto, nisi celebrando phase, paschalem agnum edamus. Dixerit ergo quispiam communicandum esse quotidie: dixerit alius quotidie communicandum non esse, faciat vnusquisque quod pie crediderit faciendum. Non enim litigauerunt ad inuicem, nec alter alteri se praeposuit Zachaeus & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domo sua Christum suscepit, & alter eorum dixit: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum. Audi quid super hoc sentiat Augustinus: Quotidie, inquit, eucharistiam recipere, nec laudo nec vitupero: omnibus diebus tamen dominicis communicandum hortor. Si tamen mens in affectu peccandi est, grauari magis dico Eucharistiae perceptione, quam purificari. Et licet quis peccato mordeatur, si tamen peccandi de caetero non habeat voluntatem, & satisfaciat lachrymis & orationibus, securus accedat. Sed hoc de illo dico, quem mortalia peccata non grauant. Cautum est autẽ in canone, quod si non frequẽtius, saltem ter in anno omnes communicent, qui nolunt ecclesiasticis carere liminibus, in Pascha, Pentecoste, & Natali.

De Con. dist. 2. c. Quotidie

Luc. 19
Matt. 8

De Con. dist. 2. c Seculares

Quod sacramentum altaris est commemoratio mortis christi. Cap. XLIIII.

IN mei memoriam faciatis. In hoc sacramento nobis q̃tidie mortis Christi memoria renouatur, sicut Apostolus determinat, dicens: Quotiescunque manducabitis panem hunc, & bibetis calicẽ, mortem domini annunciabitis, donec veniat. Propter quod ipse dicebat Apostolis: Hoc facite in meam commemorationem. Hãc vltimam sui memoriam dominus nobis dereliquit, quemadmodũ si q̃s peregre proficiscẽs aliq̃d pignus ei quẽ diligit derelinquat, vt q̃ties illud aspexerit, ipsius debeat amicitias memorari, q̃m is si pfecte dilexerit, absq; magno fletu vel desiderio neq; illũd aspicere. Ideoq; hoc saluator instituit sacramentũ, vt qa venerat eius hora, q̃ de mũdo trãsiret ad patrẽ, qa verũ erat q̃d dicebat Apostolis: Quo ego vado, vos non potestis venire. Nã & Petro dicẽti, dñe, q̃ vadis: Respondit: Quo ego vado, me modo seq nõ potes. Competentẽ illis haereditatẽ conscribens, visibilem sui memoriam commendarat: Hoc, inquit, facite in meam cõmemorationem. Non enim solũ scripturarũ commemorationem ad hoc sufficere iudicabat, qui lethargicum venerat aegrotum sanare. Quota nanq; pars nostri capit illud, quod in euangelio optimis vngẽtis fragrat, antidotum, verbum, quod erat in principio apud Deum, per quem omnia facta sunt, quodque caro factum est, & habitauit in nobis? Nam illud quidem ruminare, medela salubris est, super mel & fauum, dulcis faucibus animae diligentis. Sed tantus cibus valde paucorũ est & solius mentis pabulum, quo tunc anima plenissime satiabitur, cum verbũ ipsum in aeterna felicitate gustabit. At ille qui corpus assumpsit & animam, vt sanaret & animam, & corpus, pigmẽta sua prouida charitatis arte composuit, quibus lethargicam mentem aegroti renouata quotidie suae salutis commemoratione percelleret, & edentulam, id est, sine dentibus plebem (quae verbum antiquum & aeternum principium, quasi solidũ cibũ ruminare nõ poterat) hoc dulcissimo confecto liquamine in panis & vini sacramẽto consuefaceret sorbillare.

1. Cor. 11
Lucae. 22
Cur vltimo loco instituit Christus hoc sacramentum.
Ioan. 13
Cibus soli dus.
Psal. 18
Cibus edẽ tulae plebi aptus.

De diuersis causis institutionis. Caput XLIIII.

SApientia Dei, quae se per visibilia manifestat, volens euidenter ostendere, quod ipsa cibus est animarum, carnem assumptam proposuit in edulium, vt p cibum humanitatis inuitaret ad gustum diuinitatis, de q̃ dicit Psalmista: Gustate & videte, q̃nĩa suauis est dñs. Totũ ergo Christus se exhibet nobis in cibũ, vt sicut diuinitate nos reficit (quam spũaliter gustamus corde) ita nos humanitate reficiat, quam corporaliter ore comedimus, vt ita de visibilibus ad inuisibilia, de temporalibus ad aeterna, de terrenis ad coelestia, de humanis ad diuina nos transferat. Ego sum, inquit, panis viuus, qui de coelo descendi. Ecce cibus diuinitatis. Et panis quem ego dabo, caro mea est p mundi vita. Ecce cibus humanitatis. Panis igitur angelorum factus est cibus hominum, secundum illud propheticũ: Panẽ angelorũ manducauit homo, quatenus qui

Psal. 33
Duplex nos cibat Dominus.
Ioan. 6
Sap. 16
Psal. 77

qui secundum animam cibum diuinitatis accipimus, etiam secūdum carnem cibum humanitatis sumamus: quoniam sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita deus & homo vnus est Christus.

Duplex lignum sci-entiæ & vitæ. Et quia homo per gustum mortem incurrit, per gustum quoq; vitam acquirit, quatenus vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret. Dictum est quippe de illo:

Gen.3 Ioan.6 Quacunq; die comederis, morte morieris. Dicitur autem de isto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternū. Cibus ille mortalis pepēdit in ligno scientiæ boni & mali. Cibus iste vitalis pependit in ligno vitæ, quod est in medio paradisi. Illud fuit lignum inobedientiæ, ad quod homo manus extendit, vt fieret sicut Deus, iuxta quod illi serpens promiserat. Eritis sicut dīj, scientes bonum & malum: istud autem lignum est obedientiæ, in quo Deus manus extendit, & factus est homo, iuxta quod dicit Apostolus:

Phil.2 Exinaniuit semetipsum, formam serui accipiēs, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: factus obediens vsque ad mortem, mortem autē crucis. Vt ergo suam erga nos charitatem ostenderet, & nostram erga se charitatem accēderet, qui dedit se pro nobis in precium, ipse tribuit se nobis in cibum, vt per precium redimeret nos à morte, per cibum aleret nos ad vitā. (Christus dedit se & in preciū & in cibū.) Vnde ait:

Ioan.6 Qui manducat mē, viuet propter me. Quid amplius vnquā potuit pro nobis efficere? Precium se dedit pro nobis in mortem, & cibum se tribuit nobis ad vitam, vt mortem nostram sua morte perimeret, & vitam nostram sua vita nutriret. Panis iste si digne manducetur, impinguat: & calix iste si digne bibatur, inebriat, non corpus, sed cor, nō ventrem, sed mentem. Vnde:

Psal.22 Poculum tuum inebrians quàm præclarum est. Per huius ergo sacramenti virtutem, vniuersæ virtutes augentur, & omnium gratiarū fructus exuberant. Is enim in hoc sacramento sumitur totus & integer, qui est fons & origo totius virtutis & gratiæ. (Virtus & effectus huius sacramenti.) Per crucis mysteriū eripuit nos à potestate peccati: per Eucharistiæ sacramentum liberat nos à voluntate peccandi. Nam Eucharistia si digne sumatur, à malo liberat, & cōfirmat in bono, venialia delet & cauet mortalia. Vnde quū præmittimus in oratione dominica: Panem nostrum

Matt.6 ἐπιούσιον, id est, supersubstātialem, da nobis hodie, statim adiungimus: Et dimitte nobis debita nostra. Et ne nos inducas in tentationem, Sed libera nos à malo. Quia per panem istum cœlestem liberamur à malis præteritis, præsentibus, & futuris. Dedit ergo nobis hoc sacramentum salutis, vt quia nos quotidie peccamus, & ipse iam mori nō potest: per hoc sacramentum, quod in memoria mortis eius accipimus, remissionem peccatorū quotidie consequamur. Non enim solum lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, quando sanguinem suum sudit pro nobis in crucis patibulo: verum etiam quotidie nos lauat à peccatis nostris in sanguine suo, quando eius sanguinē nos accipimus in calicis poculo. Apoc.1

Ascēsurus ergo Christus ad patrem, qa promisit apostolis eorumq; sequacibus, Vobiscum ero cunctis diebus vsque ad consummationem seculi: voluit remanere cum illis, non solum per inhabitantem gratiam, nec per diuinam tantum essentiam, verumetiam per corporalē præsentiam. Et ideo istud sacramentum instituit, in quo præsens est ipse nobiscum, sub alia quidem forma, sed in propria verè substantia. (Christus semper nobiscū. Matt.ult.) Congruum erat enim, vt Deus qui hominem plasmauit & fecit ad imaginem & similitudinem suam, in homine quem assumpsit imaginem & similitudinem suā expressius insigniret. Disposuit ergo cœlestis altitudo consilīj, vt sicut tres sunt personæ in vnitate substātiæ, pater, verbum & spiritus sanctus, ita tres essent substantiæ in vnitate personæ, diuinitas, corpus & anima. (Trinitas substantiarū in una persona Christi.) Cum ergo Christus secundum naturam diuinam tribus modis existat in omnibus per essentiā, in solis iustis per gratiam, in homine assumpto per vnionem, voluit vt idem ipse secūdum naturam humanam tribus modis in rebus existeret, localiter in cœlo, personaliter in verbo, sacramētaliter in altari. Sicut enim secundū diuinitatem totus essentialiter est in om̄ibus rebus, ita secundū humanitatē totus sacramētaliter est in pluribus locis. Huius sacramēti virtute possibile fit, vt q de terra sunt, in cœlū ascēdāt. Ait enī ipse Sal. Ne Ioan.3

Ioan.3 mo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis, qui est in cœlo. Vnus & idem est filius Dei, qui de cœlo descendit, & filius hominis, qui ascendit in cœlum, Christus Iesus: cui tanquã suo capiti cuncta membra corporis annectuntur, omnes qui per fidem huius sacramẽti seruant vnitatem spiritus in vinculo pacis. Et sicut vnũ corpus, vna persona, vnus Christus, caput cum suis mẽbris in cœlũ ascendit, dicitq; gratulabundus gloriosam Deo repræsentans Ecclesiam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Et ostendens se cum illa in vnam conuenisse personam, Erunt, inquit, duo in carne vna. Hoc aũt, vt inquit Apostolus, magnum sacramentum est in Christo & in Ecclesia, quod eucharistia simul efficit & figurat, secundũ q̃d dominus ait: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Per id ergo quod & suscepit ipse de nostro, & accipimus ipsi de suo, tam insolubili nexu coniungimur, vt qui est vnum cum patre per ineffabilem vnitatem, fiat vnum nobiscum per admirabilem vnionem, ac per hoc ipso communiter mediante cum patre vnum efficimur. Pater, inquit, sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos. Nõ pro eis autem rogo tantum, sed & pro illis qui credituri sunt per verbum eorum in me: vt & ipsi in nobis vnum sint, & credant, quia tu me misisti. Ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum, & cognoscat mundus, quia tu me misisti. Rogat vnitas pro vnione, verbum cum patre vnum est in natura, homo cum verbo vnũ est in persona, membra sunt vnum cum capite. Primum est in iustitia postmodum autem in gloria: quoniam qui adhæret Deo, vnus spiritus est cũ eo. Vt ergo in iustitia vnũ sint, cognoscat mundus, quia tu me misisti. Vt autem in gloria vnum sint, volo, vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videãt claritatem quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

Per hoc sacramentũ vnimur Christo, sicut membra capiti

Gen.2

Ephe.5

Ioan.6

Ioan.17

Rogat Christus pro vnione nostri.

EXPLICIT LIBER QVARTVS.

MYSTERIORVM EVANGELICǼ legis ac sacramenti Eucharistiæ,

LIBER QVINTVS.

CANONIS SACRI pars octaua.

VNde & memores domine nos serui tui, sed & plebs tua sancta, Christi filij tui domini Dei nostri, tam beatæ passionis, necnon & ab inferis resurrectionis, sed & in cœlos gloriosæ ascensionis, offerimus præclaræ maiestati tuæ, de tuis donis ac datis: Hostiam puram, Hostiã sanctam, Hostiam immaculatam, Panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ.

De signis quæ tertio loco fiunt super oblatam & calicem

Cap. I.

NDE & memores domine. Quia dominus ipse præceperat, vt in sui memoriã hoc faceremus, idcirco tria sibi commemoranda proponit Ecclesia, scilicet: Eius beatam passionem, necnon & ab inferis resurrectionẽ, sed & in cœlos gloriosam ascensionem. Quorũ primũ. i. passio excitat charitatẽ: scd'm. i. resurrectio, corroborat fidẽ: tertium. i. ascensio, lætificat spem. Quid enim magis

Tria de Christo cõmemoranda.

vulnere.

Rom.8 magis in nobis charitatem accendit, quã quod proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum? Christus enim pro nobis factus
Philip.2 est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Quid in nobis magis fidem confirmat, quàm quod Christus re
1.Cor.15 surrexit à mortuis primitiæ dormientium? Quoniamquidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut & in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Quid magis in nobis amplificat
Psal.67 spem, quàm quod Christus ascẽdens in
Ephe.4 altum captiuam duxit captiuitatem, de
Ioan.12 dit dona hominibus, vt vbi est ipse, illic sit & minister ipsius? Quia vero dicit Ecclesia, memorem se dominicæ passionis, statim acerbiorem speciem illius passionis commemorat, recolẽs in quinq; crucibus quinq; plagas. Deinde per partes ordinem dominicæ passionis prosequitur, sicut subsequens expositio declarabit. Abhinc igitur vsq; dũ corporale desuper calicem remouetur, domini passio memoratur. Nam vbi dicit sacerdos: Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ ęternæ, & calicem salutis perpetuæ, quinarium crucis signaculũ imprimit super oblatam & calicem: significans illa viuentis petræ foramina, in quibus residet immaculata columba fructuose nidificans.

Quinque crucis signacula.

Cum inter prædicta crucis quinq; signacula, quinq; dilectissimi sui plagas, videlicet duas manuum, totidemq; pedũ, & vnam lateris, fida tenet & contemplatur memoria. Tres aũt cruces sacerdos communiter facit super oblatam & calicem, quoniam in tribus verbis vtrunq; pariter intelligitur. Nunquam enim in crucis signaculo panis separatur à calice, nisi cum separatim nominatur in canone. Verum, erecta pars crucis solummodo super panẽ, transuersa vero vsq; sup calicem debet protẽdi, quoniam erecta pars crucis corpus Christi sustinuit, & brachia transuersa distendit.

Quare post consecrationem signa fiunt per Eucharistiam fiunt.

Cap. II.

Quæstio.

HIC oritur quęstio non prætereunda silentio. Cum em̃ plene & pfecte sit consecratio celebrata, (Nam materia panis & vini iam transiuit in substantiam carnis & sanguinis) quare super Eucharistiam benedictam & plenissime cõsecratam adhuc benedictionis signum imprimitur, aut aliquod verbum consecrationis profertur? Imo talia quædam subiunguntur in canone, quæ videntur innuere, quod nondum sit transsubstantiatio consummata. Ego super hac quæstione vellem potius doceri, quàm docere, magisq; referre, quàm proferre sentẽtiam. Verum, quia nihil à maioribus dictum super hac re potui reperire, dicã salua fide quod sentio, sine prȩiudicio sententiæ melioris. In canone siquidẽ aliud verba significant, & aliud signa prætendunt. Verba nanq; principaliter spectãt ad Eucharistiam cõsecrandam: signa vero principaliter pertinent ad historiam recolendam. Nam verbis vtimur ad consecrandum panem & vinum in corpus & sanguinem Iesu Christi: signis vtimur ad recolendum ea quæ per hebdomadã ante Pascha gesta sunt circa Christũ. Patet ergo quantum ad ordinem Eucharistię consecrandę, quod capitulum istud, Qui pridie quàm pateretur, in fine canonis subijci debuisset, qm̃ in eo consecratio consummatur. Sed qm̃ impediuisset ordinem historiæ recolendę, quia quod fuit gestum in medio, recoleretur in fine, prouidus canonis ordinator, vt ordinem seruaret historiæ, quasi quadam necessitate compulsus, capitulum istud, Qui pridie quàm pateretur, quasi cor canonis, in medio collocauit: vt quæ sequuntur, intelligantur procedere, secundum illam figuram, qua sæpe fit, vt quæ narratione succedunt, intellectu præcedant. Vel potius, vt tam literę, quàm historiæ suus ordo seruetur. Dicatur itaque, quod signa pertinent ad historiam recolendam: sed verba non pertinent ad Eucharistiam consecrandam, imo pertinent ad Eucharistiam cõsecratam, hoc modo:

Responsio. In canone alia est ratio verborum & signorum.

Alia responsio.

Expositio subsequentium in Canone.

Cap. III.

NOs tui serui, vel sacerdotes, sed & plebs tua sancta, scilicet populus Christianus, (Nam quod populus agit voto,

voto, sacerdotes peragūt ministerio) offerimus præclare maiestati tuę, id est, pręceteris claræ. Nam si iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum, quāto clarius diuina pręfulget maiestas? De tuis donis, id est, de frugibus segetum, quantum ad panem, qui cōsecratus est in carnem. Ac datis, id est, de frugibus arborum, quātum ad vinum, quod est consecratum in sanguinem. De his, inquam, & illis offerimus hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, id est, Eucharistiam, immunem ab omni culpa vel peccato originali, veniali, & criminali. Vel, puram, quantum ad cogitationem: sanctam, quantum ad locutionem: immaculatam, quantū ad operationem: quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Hoc est, panem sanctum, id est, sanctificantem, datorem vitæ æternæ, quantum ad stolam carnis: & calicem salutis perpetuæ, quantum ad stolam animę, secundum illud: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descēdi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Supra quæ propitio domine nobis tuo sereno vultu, id est, placabili respectu digneris respicere: non quod vultus eius mutetur aliquando: sed tunc Deus illuminat suum vultum super nos, & serenat, quum misericordiam suam super nos exhibet & declarat, secundum illud Psalmistæ: Illuminet vultum suū super nos, & misereatur nostri.

Matt. 13 — De tuis donis ac datis. — Esa. 53 — Ioan. 6 — Propitio ac sereno vultu — Psal. 66

CANONIS SACRI pars nona.

SVpra quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedec, sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.

De figuris noui Testamenti, quæ præcesserunt in ueteri Testamento.

Cap. IIII.

SIcuti accepta habere dignatus ē munera pueri tui iusti Abel, &c. Aduerbium istud sicuti similitudinem innuit, non exprimit quantitatem. Multo quippe acceptius est hoc sacrificium, quàm quod obtulit Abel, quod obtulit Abraham, quod obtulit Melchisedec. Valet enim amplius res, quàm vmbra, veritas, quàm figura. Ipsam ergo similitudinem magis, quàm quantitatem debemus attendere. Similes ergo offerendo sumus Abel, si rectè quidem offerentes, rectè nihilo minus diuidamus. quod quia Cain non egit, peccauit. Sua nanque rectè, cui debebat, obtulit Deo, sed retinuit sibi seipsum, & cor suum auferens Deo, male diuisit. Abel autem acceptum Deo intus in corde obtulit holocaustum, quia non se sibi retinuit, sed Deo se totum subdidit & impendit. Et ideò respexit Deus ad Abel & ad munera eius, ad Cain autem & ad eius munera non respexit. Prius respexit ad Abel, & postea respexit ad munera: quia non offerens placuit à muneribus, sed munera placuerunt ab offerente. Similiter Abrahant egregia fide totum se prius offerebat altissimo, & propterea quum sua duceret offerenda, placidas ei hostias offerebat. Quod vt nos scientes imitaremur, patrios ab illo deus exegit affectus. Tolle (inquit) filium tuum vnigenitum quem diligis Isaac, & offer illum in holocaustum super vnum montium, quem monstrauero tibi: statimque promptum & obedientem inuenit, imo nobis ostendit. Melchisedec quoq;, nisi se prius acceptum Deo sacrificium obtulisset, futurorum causas minimè prędixisset: quarum intuitu mysticū panis & vini primus obtulit sacrificium. Erat enim Dei sacerdos altissimi. Nos ergo assistentes ad offerendum, si rectè diuidimus, prius nosipsos in sacrificium offeramus, arietinam pro teruiam, feritatem taurinam, hircinamque libidinem iugulantes: iuxta quod in Psalmo cantauimus: Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues cum hircis. Ac deinde sicut munus Abel, sicut sacrificiū Abrahæ, sicut hostiam Melchisedec, vota nostra dominus acceptabit. Verum non solū in offerētibus, sed etiā in ipsis oblationibus

Sicuti, similitudinē dicit, non quantitatem — Oblatio Abel Gen. 4 — Oblatio Abrahæ. — inuitaremur — Gene. 22 — Oblatio Melchisedec — Quō nos offerre debemus — Psal. 65

nibus debemus similitudinem intueri. Nam illa vetera sacrificia, hoc nouum sacrificium figurabāt. Quid enim per munus Abel offerētis de primogenitis gregis, nisi Christus exprimitur primogenitus in multis fratribus? Qui sicut Abel inuidiose fuit interfectus à fratre, sic ipse malitiose fuit occisus à populo Iudæorum. Nam secundum Apocalypsim Ioannis, ipse est agnus qui occisus est ab origine mūdi. Quid per sacrificiū Abrahæ, dilectum & vnicum filium offerētis, nisi passio domini designat? De quo dicit Apostolus: Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illū. Hic est (inquit) filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Oblatio vero Melchisedec tam proprie nouum sacrificium præsignauit, vt inde prædictum sit: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Qui per omnia secundum Apostolum, assimilatus filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Abel dicitur puer, non tam à pueritia, quàm à puritate, secundum illud: Ecce puer meus electus quem elegi, posui super ipsum spiritum meum. Abraham dicitur patriarcha, nō tam Israeliticæ plebis, quā populi Christiani: Illius per carnem, huiusq; per fidem, secūdum illud: Non vltra vocabitur nomē tuū Abram, sed appellaberis Abraham: quia patrem multarum gentium constitui te. Melchisedec interpretatus est rex iustitiæ: deinde rex salē, id est, pacis, propter illud q̄d legitur: Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam, hoc addidit in canone Leo papa.

Per mun' Abel. Rom. 8 — Apo. 13 — Per sacrificiū Abrahæ — Roma. 8 — Mar. 3. 17 — Per oblationē Melchisedec. Psal. 109 — Hebr. 7 — Abel puer Esaiæ 42 — Abrahā patriarcha. — Gen. 17 — Melchisedec rex. — Psal. 71

CANONIS SACRI pars decima.

SVpplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus sancti angeli tui, in sublime altare tuum, in conspectum diuinæ maiestatis tuæ, vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumpserimus: omni benedictione cœlesti & gratia repleamur. Per eundem Christum dominum nostrum, Amen.

De signis quæ quarto loco fiunt super oblatam & calicem Cap. V.

SVpplices te rogamus, & cæt. Dicto hymno post cœnam, exijt Iesus in mōtem Oliueti, trās torrentē Cedron, & progressus pusillum procidit in faciem suam, orans, & dicēs: Pater si fieri potest, transfer hunc calicē à me. Sed & secūdo & tertio abijt, & orauit, eundem sermonem dicens. Et factus in agonia prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Tunc venit ad discipulos suos, dicens: Surgite, eamus, ecce appropinquat qui me tradet. Traditor aūt dedit eis signū, dicens: Quem osculatus fuerō, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens, osculatus est eum. Iesus igitur quia procidit, orans, & dicens: Pater, si fieri potest, &c̄. sacerdos inclinans, orat, dicens: Supplices te rogamus, &c̄. per osculum altaris repræsentans osculum proditoris. Quia vero factus in agonia prolixius orabat, tertio dicens sermonem eundem, sacerdos facit tres cruces, primam & secundā distincte super oblatam & calicem, dicēdo: Sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem: tertiam, signando seipsum in faciem, cum dicit: Omni benedictione cœlesti & gratia repleamur. Forte propter sudorem corporis crucem imprimens super corpus, & propter guttas sanguinis crucem imprimēs super sanguinem: & quia procidit in faciem suam, orans, imprimit sibi crucem in facie. Vel potius, per duas cruces, quas facit sacerdos super corpus & sanguinem, designantur vincula & flagella. Vincula, quibus ligatū est corpus, & flagella, quibus illisus est sanguis eius. Nam de vinculis legitur: Ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt: & vinciētes duxerunt & tradiderunt Pilato. De flagellis legitur: Apphendit Pilatus Iesum & fla-

Ioan. 18 — Lucæ 22 — Osculum altaris — Tres cruces — Mar. 15 — Ioan. 18

Esa.53 & flagellauit: cuius liuore sanati sumus. Per tertiam vero crucem, quam sacerdos sibi in faciem facit, recolitur illud, quod Lucæ 22 expuebant in faciem eius, & palmas in faciem ei dabant, & velantes faciem eius, dicebant: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?

De profunda quorundam intelligentia verborum. Cap. VI.

IVbe hęc perferri per manus, &c. Tantæ sunt profunditatis hęc verba, vt intellectus humanus vix ea sufficiat penetrare. Nam beatus Gregorius tanti sacramẽti dignus interpres quodam in loco de illis tanquam de re ineffabili pene ineffabiliter loquens, Quis, inquit, fidelium habere dubium possit, in ipsa immolatiōis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi, vnum quid ex inuisibilibus & visibilibus fieri? Idem alibi dicit: Vno eodemque tempore ac momento & in cœlum rapitur ministerio angelorum consociandum corpori Christi, & ante oculos sacerdotis in altari videtur. Saluo tamen occulto cœlestis oraculi sacramento, possunt hæc verba licet simplicius, tamen securius sic intelligi: Iube hæc, id est, vota fidelium, videlicet supplicationes & preces, perferri per manus sancti angeli tui, hoc est, per ministerium angelorum, secundum illud quod ait angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam domino, in sublime altare tuum, hoc est, in conspectum diuinæ maiestatis tuæ. Porro, sicut beatus Augustinus determinat, non dicitur angelus orationes nostras offerre Deo, quasi tunc primo Deus nouerit quid velimus, quia Deus omnia nouit antequam fiāt: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternitatem referre, siue petendo quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat, vt quod Deo iubente implendum esse cognouerit, hoc nobis, vel euidenter, vel latenter reportet. Hinc etiam euidenter apparet, quod angeli semper in sacrificio præsentes assistūt. Multiplex autem altare legitur in scripturis, supius & inferius, interius & exterius. Quodlibet aūt est duplex. Nam altare superius est Deus Trinitas, de quo legitur: Non ascendes ad altare meū per gradus. Est & altare superius triumphās Ecclesia, de qua dicitur: Tunc imponent super altare tuum vitulos. Altare inferius est Ecclesia militans, de qua dicitur: Si altare lapideum feceris mihi, nō ædificabis illud de sectis lapidibus. Est & altare inferius mensa tēpli, de qua dicitur: Constituite diem solennem in confrequentationibus, vsque ad cornu altaris. Altare interius est cor mundum, de quo præcipitur: Ignis in altari meo semper ardebit. Est & altare interius fides incarnationis, de qua iubetur: Altare de terra facietis mihi. Altare exterius, est ara crucis, hoc est, altare holocausti, super quod cremabatur sacrificium vespertinum. Est & altare exterius ecclesiastica sacramenta, de quibus scriptum est: Altaria tua domine virtutum, &c. Quæ vero sint illa, quæ petit in sublime altare perferri, determinat, subdens: Vt quotquot, &c.

Verba Gregorii papæ lib. 4. Dial. c. 58.

Tob. 12

Quō angeli offerūt Deo preces nostras.

Multiplex altare.

Exod. 20 · Psal. 50 · Exo. 20 · Psal. 117 · Leuit. 6 · Exo. 20 · Nume. 28 · Psal. 83

CANONIS SACRI

pars vndecima.

MEmento etiam domine famulorum, famularumque tuarum. N. & N. Qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Ipsis domine & omnibus in Christo quiescentibus, locum refrigerij, lucis, & pacis, vt indulgeas deprecamur, Per eundem Christum dominum nostrum.

Hic agitur memoria defunctorum Cap. VII.

ORat pia mater Ecclesia, nō solum pro viuis, sed etiam pro defunctis, & eos sacræ oblationis intercessione cōmendat, certissime credēs, quod sanguis ille preciosus, qui pro multis effusus est, in remissionem peccatorum, non solum ad salutem viuentium, verum etiam ad absolutionem valeat defunctorum.

Memoria pro defunctis.

Qui

Qui cum signo fidei præcedunt ad dominum. Non quod ibi sit fides aut spes, vbi species est & res. Nam fides euacuatur, charitas autem nunquam excidit, sed signum fidei pro charactere Christianitatis accipitur, quo fideles ab infidelibus discernuntur, secundum illud: Audiui numerum signatorum, centum quadraginta quatuor milia signati, ex omni tribu filiorum Israel. Et dormiũt in somno pacis, secundũ illud: In pace in idipsum obdormiam & requiescam. Frequenter enim sacra scriptura defunctos dormientes appellat, pro eo quod sicut dormientes euigilant, ita defuncti resurgent. Propter quod dicit Apostolus: Nolo vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini sicut & cæteri qui spem non habent. Et dominus inquit in Euangelio: Lazarus amicus noster dormit. Ipsis domine & omnibus in Christo quiescentibus, (In hoc loco sacerdos, quorum maluerit, defunctorum debet agere memoriam specialem) locum refrigerij, in quo non est ardor pœnarum: lucis, in quo nõ est obscuritas tenebrarum: & pacis, in q̃ non est conflictus pugnarum. Nam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam nõ erit amplius neque luctus, neque clamor, neque vllus dolor, quę prima transierunt: sed delectabuntur in multitudine pacis & complacebunt coram domino in lumine viuentium.

Signum fidei

1.Cor.13

Apoc.7

Psal.4

Dormiẽtes multi.

1.Thes.4

Ioan.11

Apoc.21

Psal.36

CANONIS SACRI PARticula duodecima.

NObis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationum tuarũ sperantibus, partem aliquam & societatem donare digneris cum tuis sanctis Apostolis & Martyribus, cum Ioanne, Stephano, Mathia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agnete, Cecilia, Anastasia, Et omnibus sanctis tuis, intra quorum nos consortium non æstimator meriti, sed veniæ quæsumus largitor admitte. Per Christum dominum nostrum.

De secunda commemoratione sanctorum.

Caput VIII.

SI dixerimus, quia peccatũ non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Licet enim omni tempore nos debeamus ex corde recognoscere peccatores, præcipue tamen cum ꝓ remissione peccatorum sacrosanctum mysterium celebratur. De multitudine miserationum tuarũ sperantibus, iuxta quod inquit Psalmista: Secundum multitudinem miserationum tuarum domi ne dele iniquitatem meam. Vna tantum est Dei misericordia, non aliud quidem quam ipse misericors, sed multi sunt eius effectus, qui miserationes dicuntur. Vnde: Reminiscere miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarũ quæ à seculo sunt. Porro cum ipse Deus sit omnia in omnibus, salus & pręmium & gloria singulorum (Salus, inquit, populi ego sum) quid est quod dicitur: Partem aliquam & societatem donare digneris, tanquam non omnes sint eundem denarium accepturi? Sane licet vnum & idem sit pręmium singulorũ, videlicet ipse Deus, in cuius cognitione salus æterna consistit, secundum illud quod ipse dicit in euangelio, Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum & quem misisti Iesum Christum: tamen secundum differẽtiam meritorum, alij plus, alij minus diuina visione fruuntur. Nam stella differt à stella in claritate. Propter quod ipse dominus ait: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Sicut vnus est sol, cuius lumine participant vniuersi, alij plus, alij minus, secundum differentiam intuentium, Cum Ioanne, Stephano, Mathia, Barnaba & cætera. In hac secunda commemoratione sanctorum ex magna parte supplentur, qui de primitiuis sanctis deesse videbantur in prima. Sed quare Io

1.Ioan.1

Multæ miserationes dei.

Psal.50

Psal.24

Psal.34

Matth.20

Ioan.17

1.Cor.15

Ioan.14

annes repetitur, & Stephanus sociatus Ioanni præmittitur Mathiæ ac Barnabæ: Sane Ioannes in prima commemoratione disponitur, & cum aliis numeratur propter dignitatem apostolatus. In hac autem commemoratione repetitur, & cum Stephano sociatur, propter priuilegiũ cœlibatus. Virgines enim sunt, & sequuntur agnum, quocunque ierit, & propterea cæteris præmittuntur. Virginitas enim Ioannis inde maxime commendatur, quia Christus in cruce matrē discipulo virginem virgini commendauit. Et ex illa hora accepit eam discipulus in suam. Stephani vero virginitas ex eo maxime cõprobatur, quia ipse est, qui ab apostolis deputatus est ad ministerium viduarum, & in hoc quod fœminis est præpositus, testimonium meruit syncerissime castitatis. Posset autem non Euangelista, sed Baptista Ioannes intelligi, nisi præmitteretur, Cum tuis sanctis Apostolis ac martyribus. Vnde conijcitur, quod Apostoli tantum ac martyres subnotentur, quanuis Ioannes Baptista merito inter martyres possit numerari. Non æstimator meriti, quia non secũdum exigentiam meritorum retribuis, sed minus puniendo, vel magis remunerando, quam quisque meruit. Vnde: Non secundũ peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Et alibi: Mensuram bonam & confertam, & coagitatam, & supeffluentem dabunt in sinum vestrum.

Virginitas Ioannis & Stephani.
Apoc. 14
Ioan. 19
Act. 6
Ioannes Baptista
Psal. 102
Luc. 6

CANONIS SACRI PARticula tertiadecima.

PEr quem hæc omnia domine semper bona creas, sanctificas, viuificas, benedicis, & præstas nobis: per ipsum, & cum ipso, & in ipso, est tibi Deo patri omnipotenti, in vnitate spiritus sancti, omnis honor & gloria. Per omnia secula seculorum, Amen.

De signis quæ quinto loco fiunt super corpus & sanguinē, & in latere calicis.

Caput IX.

PEr quem hæc omnia domine semper bona creas. Nam per eum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nigil. Et, Vidit Deus cuncta quę fecerat, & erant valde bona. Creas ergo condendo naturam, & sanctificas consecrando materiam, viuificas transsubstantiando creaturam, & benedicis accumulando gratiam. Est autem simplex pronominis demonstratio, sicut tēpus verbi confusum. Nam præsens confusum præsentis non tenet vsum. Hæc enim omnia, id est, panem & vinum & aquã semper bona creas, secundum causas primordiales: & sanctificas, secundum causas sacramētales: viuificas, vt transeant in carnem & sanguinem: & benedicis vt conferant charitatem & vnitatem. Per ipsum, tanquam per mediatorem: cum ipso, tanquam cũ coæquali: in ipso tanquam in consubstãtiali. In patre quippe notatur autoritas, in filio æqualitas, in spiritu sancto communitas. Autoritas in patre, ꝑpter principium, Aequalitas in filio, propter medium, Communitas in spiritu sancto, ꝑpter cõsortium. Tertia & sexta hora crucifixus est dominus: hora tertia linguis Iudæorum, quod narrat Marcus: hora sexta manibus gentilium, quod narrat Ioannes: & circa horam nonam inclinato capite tradidit spiritum. Ad recolendam ergo crucifixionem, quæ hora tertia facta est linguis Iudæorum ter clamantiũ, Crucifige, crucifige, crucifige eum. & rursus, Tolle, tolle, crucifige eum: sacerdos facit tres cruces super oblatam & calicē, cum dicit: Sanctificas, viuificas, & benedicis. Ad recolendam vero crucifixionē, quæ post interuallum trium horarum facta est manibus gentilium (Milites enim crucifixerunt Iesum) sacerdos iterum facit tres cruces cum hostia super calicem, ita dicendo, Per ipsum, & cum ipso, & in ipso. Postmodum autem ad designandã diuisionem carnis & animæ domini morientis, facit duas cruces in ore calicis, cũ dicit, Tibi Deo patri omnipotenti, in vnitate spiritus sancti. Cum enim in Christo tres sint vnitæ substantię, videlicet diuinitas, corpus & anima: duæ tantum, id est, corpus & anima fuerunt in morte diuisæ. Nam diuinitas à neutra est separata, propterea non tribus crucibus, sed duabus

Ioan. 1
Gen. 1
Mar. 15
Ioan. 19
Lucæ. 23
Tres cruces
Iterum tres cruces.
Duæ cruces mortē domini designant.

duabus mors domini designatur.

De extensione manuum Saluatoris in cruce, & de tribus cruciatibus quos sustinuit in cruce, ac quibusdam alijs.

Caput X.

SAcerdos autem super mensam alta-
ris manus extendit, quia Christus su
Esa.65 per aram crucis manus expandit, secun-
dum illud propheticum: Expādi manus
meas ad populum nō credentem mihi.
subtilius tamen atque profundius hæc
possumus figurare. Tres quippe cruces
significāt tres cruciatus, quos Christus
Passio, propassio & compassio in Christo. in cruce sustinuit: videlicet, passionem,
propassionem & compassionem. Passio
nē in corpore, propassionem in mēte, cō
passionem in corde. De passione corpo-
Thren.1 ris ait dominus per Prophetam: O vos
omnes, qui transitis per viam, attendite
& videte, si est dolor sicut dolor meus.
Psal.21 Foderunt enim manus meas & pedes
meos, & dinumerauerunt omnia ossa
mea. De propassione mentis dominus
Matt.26 Mar.14 inquit Apostolis: Tristis est anima vsq;
ad mortem. Cœpit enim Iesus pauere &
tædere, cœpit contristari & mœstus esse.
Luc.23 Ex compassione cordis pro crucifixori
bus orauit ad patrem: Pater (inquit) di-
mitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Si
1.Cor.2 enim cognouissent, regem gloriæ non
crucifixissent. Ideo vero sacerdos facit
has tres cruces cum hostia super calicem,
quia Christus sustinuit huiusmodi cru
ciatus in corpore super patibulum. Per
calicem enim passio designatur, secundū
Matt.26 illud quod ipse dominus ait: Pater si fie-
ri potest, transeat à me calix iste. Duæ ve-
ro cruces, quas facit sacerdos in latere
calicis, designant duo sacramenta, quæ
de latere domini profluxerunt: videlicet
aqua regenerationis, & sanguis redem-
ptionis, iuxta testimonium Ioannis, dicē
Ioan.19 tis: Vnus militum lancea latus eius ape-
ruit, & continuo exiuit sanguis & aqua.
Corporale autem desuper calicem remo
Matt.27 uetur, quia velum templi scissum est à
summo vsque deorsum. Imo quod de il-
lo scriptum fuerat, hactenus clausum e-
Luc.18 rat, sicut dicitur de quibusdā, Et illud ver
bum erat absconditū ab eis, vbi consum
Exo.15 matum etiam reuelatum est. Nam lignū
missum in Marath, aquas dulcorauit a-
maras. Tunc accedit Diaconus, & exalta- Luc.23 Ioan.19
tum aliquantulū sacrificiū de altari, tam
ipse q̄ sacerdos deponit: quia venit Io-
seph ab Arimathia, venit & Nicodemus,
& impetratū à Pilato corpus Iesu depo-
nentes sepelierunt. Est quia ille aduol- Mar.15
uit saxū magnum ad ostium monumen
ti, Diaconus super os calicis corporale re
ponit. Quia vero in pace factus est locus Psal.75
eius, Diaconus osculatur mensam alta- Esa.9
ris. Et q̄a factus est principatus super hu
me(r)ū eius. Diaconus armū Pōtificis oscu
latur, vt in vtroq; significet Christū, & q-
euisse post mortē, & vicisse post mortē, iu
xta quod ipse prædixit in Psalmo: In pa Psal.4
ce in idipsum dormiam & requiescam.
Et alibi: O mors ero mors tua, morsus Osee.13
tuus ero inferne. Christus enim p̄ mor- 1.Cor.15
tem triumphauit de morte. Nam quia fa Phil.2
ctus est obediens vsque ad mortem, mor
tem autem crucis, idcirco Deus exalta-
uit illum &c. Hoc ipsum signauit quia Ioan.19
Christus sibi crucem super humerum ba
iulauit.

Epilogus de numerō & ratione signorum, quæ fiunt super oblatam & calicem.

Caput XI.

SAcrificium itaq;, septē vicibus signa
tur in Canone. Prima vice ter, vbi di Septem vicib⁹ signatur cruce sacrificiū altaris.
cit: Hæc dona, hęc munera, hęc sancta sa
crificia illibata: propter ternā Christi tra
ditionē, q̄ facta est à Deo, à Iuda, & à Iu- I.
dæo. Secūda vice quinquies, vbi dicitur: II.
Quam oblationem tu Deus digneris fa-
cere benedictam, asscriptam, ratam, vt fi-
at corpus & sanguis: propter quinque p̄
sonas, venditoris, venditi & emptorum,
videlicet sacerdotum & scribarū, & pha III.
risæorum. Tertia vice bis, vbi dicitur: Ac
cipiens panem, benedixit ac fregit, simi-
liter & hunc præclarum calicem, item ti
bi gratias agens benedixit: propter be-
nedictionem panis, qui transsubstantia-
tur in carnem, & vini quod transsubstan
tiatur in sanguinem. Quarta vice quin- IIII.
quies, vbi dicitur: Hostiam puram, hosti
am sanctam, hostiam immaculatam, pa-
nem sanctum vitæ æternę, & calicem sa-
lutis perpetuę: propter quinque diuersas
plagas, duas manuum, totidemque pe-

dum,& vnam lateris. Quinta vice bis,vbi dicitur: Sacrosanctū filij tui corpus & sanguinem sumpserimus: ꝑpter vincula quibus ligatum est corpus,& flagella q-
VI. bus allisus est sanguis. Sexta vice ter,vbi dicitur: Sanctificas,viuificas & benedicis: ꝑpter crucifixionem,quæ facta est hora tertia linguis Iudæorum, ter clamātium,
VII Crucifige eum. Septima vice quinquies,vbi dicitur: Per ipsum,& cū ipso, & in ipso est tibi Deo patri omnipotenti in vnitate spiritus sancti.Ter super calicem,propter tres cruciatus quos Christus sustinuit,passionis,ꝑpassionis & cōpassionis.Et bis in latere calicicis, ꝑpter
Mysteriū numeri. aquā & sanguinem,quę de latere Christi fluxerūt.Inter has septē vices sacrificiū signatur vicibus duabus bis,& duabus vicibus ter, & duabus vicibus quinquies, septima bis & ter,simul omnibus quinq; es quinque,quæ sunt simul viginti quinque:qui numerus per se ductus semper in seipsum reducitur,si ducatur in infinitū.Quantumlibet enim multiplicetur eu charistiæ sacramentum, semper est idem sacrificium.In hoc etiam sacramento qnque sensus corporis exercentur,visus,auditus,odoratus, gustus & tactus:circa colorem,saporem, odorem,fractionem,& sumptionem(si tamen caro procedat in spiritum,quia spiritus est qui viuificat,ca
Ioan.6 ro non prodest quicquam) vt quinque
Quinque sensus. sensus animæ spirituales exuberent,visus intelligentiæ, auditus obedientiæ,odoratus discretionis, gustus delectationis & tactus operis: de quibus reperitur
Matt.25 in euangelio: Domine,quinque talenta tradidisti mihi, Ecce alia quinque super
Binari° & ternarius. lucratus sum.Sed & binarius & ternarius bene congruunt sacramento.Binarius,propter carnem & sanguinem:ternarius,propter panem & vinum & aquam. Binarius,propter duplicem modum edēdi,sacramentalem & spūalem,Sacramētalem sub specie panis, & spiritualem in fide cordis. Ternarius propter tria quæ sunt in hoc sacramento discreta, videlicet forma visibilis,veritas corporis,& virtus spiritualis.Forma panis & vini,veritas carnis & sanguinis, & virtus vnitatis & charitatis,vt ita ternarius per binariū, id est,fides trinitatis per dilectionē Dei & proximi operetur.

De vocis expressione & pectoris tunsione, quum dicitur: Nobis quoque peccatoribus.
Caput. XII.

Non solum autē crucis impressio, verum etiam vocis expressio, quę gesta sunt iuxta crucē,insinuant.Cum enim ad id ventum est,Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, sacerdos paululū expressa voce percusso pectore silentium interrumpit,repręsentans contritionē & confessionem latronis, in illo passionis dominicæ articulo increpantis alterum, & dicentis: Nos quidem digna factis recipimus:hic vero nihil mali gessit.& dicebat ad Iesum:Domine memento mei Luc.23
dum veneris in regnum tuum. Propter quod dixit illi Iesus:Amen dico tibi,Hodie mecum eris in paradiso.Vel, per exaltationem vocis & percussionem pectoris,exprimitur illud quod Centurio & q cum eo erant,visis his quæ fiebant,timu Mat.27
erunt valde,dicentes:Vere filius Dei erat iste.Et omnis turba, quæ simul aderant ad spectaculum istud,percutientes pectora sua,reuertebantur.Quia vero Iesus clamans voce magna, tradidit spiritum,le- Luce.23
uat sacerdos vocem,dicendo: Per omnia secula seculorum.Et quia mulieres lamētabantur flētes dominum, chorus quasi lamentando respondet: Amen: repræsentans fideles,qui dominum contrito corde lamētabantur ac lugebant,vel vt quōdam Abel inuidi fratris furore parentes eius lamentabantur occisum. Iesus ergo voce magna clamauit:Pater in manus tu Ibidem.
as commendo spiritum meum, & sacerdos eleuata voce pronunciat: Pater noster qui es in cœlis.

CANONIS SACRI PARticula quarta.

Oremus: Præceptis salutaribus moniti,& diuina institutiōe formati audemus dicere: Pater noster q es in cœlis,Sāctificetˀ nomē tuū. Adueniat regnū tuū.Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra.

Pa-

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationẽ. Sed libera nos a malo. Amen.

De oratione dominica, ubi agitur de dignitate orationis, & ad quid ualeat.

Caput XVII.

Haec oratio quare ceteras excellit ceteras orõs. HAec oratio multis ex causis, ceteris orationibus antecellit, Autoritate doctoris, breuitate sermonis, sufficientia petitionum, & foecunditate mysteriorum. Autoritate doctoris, quia fuit ipsius saluatoris ore prolata. Os enim domini locutum est. Breuitate sermonis, quia facile discitur & profertur. Cum (inquit) oratis, nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt. Sufficientia petitionum, quoniam vtriusque vitae continet necessaria. Pietas enim promissionem habet vitae, quae nunc est, & futurae. Foecunditate mysteriorum, quoniam immensa continet sacramenta. Pertransibunt enim plurimi, & multiplex erit scientia. Scit autem dominus, quid velimus, sed vult nos orare vocaliter, pro excitanda deuotione: quia quod facit flatus carboni, hoc facit pronunciatio deuotioni. Vnde: Ad ipsum ore clamaui, & exultaui sub lingua mea. Pro aliorum instructione, vt cortina cortinam trahat, & qui audit, dicat, Veni. Vnde: Lux vestra luceat coram hominibus. Pro linguae obsequio, vt quia lingua peccamus, satisfaciamus lingua. Vnde: Sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem, ita exibeatis ea seruire iustitiae in sanctificationem. Pro rei petendae obtentione, quia facilius obtinetur, quod instãtius postulatur. Vnde: Petite & accipietis, pulsate, & aperietur vobis. Pro impetratae rei custodia, quia quod saepius requiritur, diligentius custoditur. Vnde: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Oratur autem & pro bonis adipiscendis, & pro malis vitandis. Pro bonis temporalibus, spiritualibus & aeternis. Pro malis praeteritis, praesentibus & futuris. De bonis aeternis, Adueniat regnum tuum. De spiritualibus, Fiat voluntas tua, sicut in coelo & in terra. De temporalibus, Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie. Aeterna petuntur in praemium, spiritualia petuntur in meritum, temporalia petuntur iu sustentaculum. De malis praeteritis, Dimitte nobis debita nostra. De praesentibus, Libera nos à malo. De futuris, Ne nos inducas in tentationem. Praeterita sunt dolenda, praesentia sunt vincenda, futura sunt praecauenda.

Matt.6 | 1.Tim.4 | Dan.12 | Quare uult deus nos orare vocaliter | Psal.65 | Matt.5 | Rom.6 | cõmemo ratione | Matt.7 | Apoc.3 | Pro quibus bonis orã dum est.

De numero petitionum & ordine.

Caput XVIII.

SEptem sunt petitiones orationis dominicae, praeter captationem beneuolentiae: quarum tres primae spectant ad patriam, tres vltimae ad viam: media vero pertinet ad vtranque. Porro tres primae succedunt ordine temporis, sed praecedunt ordine dignitatis. Tres vltimae succedunt ordine dignitatis, sed praecedũt ordine temporis. Dominus autẽ in oratione secutus est ordinem dignitatis, qui est artificialis, vt de maioribus ad minora descenderet. Doctores in expositione sequuntur ordinem temporis, qui est naturalis, vt de minoribus ad maiora condescendant, id est, de tẽporalibus ad aeterna. Duplex ordo, scilicet temporis & dignitatis

De adaptatione septem petitionum & septem donorum.

Caput XIX.

FIt autem hic adaptatio septem petitionum & septem donorum, septẽ virtutum, & septem beatitudinum, contra septem vitia capitalia. Nam dona petitionibus, virtutes donis, & beatitudines virtutibus obtinentur. Septem dona sunt ista: Sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas & timor, de quibus inquit Propheta: Requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiae & intellectus, spiritus cõsilij & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Septem autem virtutes sunt hae: Paupertas spiritus, mansuetudo, luctus, esuries iustitiae, misericordia, munditia cordis, & pax. Septem autẽ beatitudines istae sunt: Regnum coelorum, possessio terrae, consolatio, saturitas, misericordiae consecutio, visio Dei, & filatio Dei. De quibus coniunctim ait dominus: Beati paupe- res

VII. dona | Esa.11 | VII. virtutes | VII. beatitudines | Mat.5

tes spiritu, quoniam ipsorum est regnũ cœlorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Hæc aũt sunt septem vitia principalia: Inanis gloria, ira, inuidia, acedia, auaritia, gula, luxuria. Quæ signficata fuerunt in septem populis, qui terrã Israel promissam tenebant: videlicet Ethęus, Gergeseus, Amorręus, Cananęus, Pherezæus, Euæus, & Iesubæus. Homo igitur est ægrotus, & Deus medicus, vitia sunt languores, & petitiones sunt planctus, dona sunt antidota, & virtutes sunt sanitates, beatitudines vero sunt felicitates & gaudia.

VII. vitia

Deu. 7.

De captatione beneuolentiæ.
Caput XX.

PAter noster qui es in cœlis &c. Deus generaliter & specialiter & singulariter dicitur pater. Generaliter omnium per creationem, specialiter iustorũ per adoptionem, singulariter Christi p generationem. Per creationem, vt ibi: Flecto genua mea ad patrem Deum omnipotentem, à quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Per adoptionem vt ibi: Si vos, cum sitis mali, nostis bona data dare, filijs vestirs, quanto magis pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petẽtibus se: Per generationem, vt ibi: Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Per hoc autem q̃d dicit, Pater noster qui es in cœlis, dehortatur nos à duobus, à superbia ne dicamus, Pater mi, repræsentãtes proprium, quod est commune. Ab indignitate, ne reddamur indigni tanto patre, qui consistit in cœlis. Deus igitur solius Christi pater est per naturam, cui soli licet & cõpetit dicere: Pater mi. Fidelium autem est pater per gratiam, quibus competit dicere, Pater noster. Ille dicit, Pater mi, si possibile est, transfer hunc calicẽ à me. Isti dicunt, pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomẽ tuũ. Hinc ipsemet dicit: Vado ad patrem meum & patrem vestrum. Meum per naturam, vestrum per gratiam. Hortatur etiam nos ad duo, ad seruandam gratiam adoptionis, cum dicit, Pater: & vnionem fraternitatis, cum ait, noster. Beneuolentia vero captatur à tribus: persona cognitoris, petitoris & assessoris. Cognitor enim est Deus, petitor homo, assessor est angelus. A persona cognitoris cum ait, Pater: petitoris cum ait, noster: assessoris, cum ait, qui es in cœlis, id est, in angelis vel in sanctis, de quibus habetur: Cœli enarrant gloriam Dei. Vnde nobis spes tribuitur, vt sanctos nos faciat vel in cœlis, id est, in secreto maiestas diuinæ: per quod datur fiducia obtinendi donum occultum, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Dat ergo fiduciam impetrandi. Vnde nõ dicitur, Domine, cui seruitur timore, sed pater, cui seruitur amore. Quasi diceret, quia pater es, vis, qa in cœlis es, potes. Ergo nos libera à malo.

Deus tripliciter est pater

Ephe. 3

Luc. 11

Matt. 11

creatione.

Christus ait pater mi, Nos aũt, pater noster. Mat. 26

Ioan. 20

Beneuolẽtiæ captatio.

In cœlis. Psal. 18

Esaie 64

De triplici malo a quo petimus liberari. Caput XXI.

TRiplex est malum à quo petimus liberari, innatum, additum & inflictum. Primum contrahimus, secundum committimus, tertium sustinemus. Primũ originale, secundum actuale, tertium pœnale. Malum autem vitamus per spiritum timoris. Nam, vt inquit scriptura, timor domini peccatum expellit. Porro triplex est timor quo cessamus à malo, seruilis, initialis & filialis. Timore seruili cessamus à malo formidine pœnę. Filiali timore cessamus à malo amore iustitiæ. Initiali timore cessamus à malo, partim formidine pœnæ, partim amore iustitiæ. Seruilis timor est incipientiũ, initialis est pficientiũ, filialis est pficientiũ. Quasi diceret: Da nobis spiritũ timoris & pauptatẽ spiritus, vt p spiritũ timoris vitemus mala, p paupertatẽ spiritus abdicemus bona terrena, q̃tenus exclusis vitijs, & contemptis terrenis, habeamus æterna, scilicet regnum cœlorum, quod Lucifer & primi parentes per inanem gloriam amiserunt, à qua nos retrahunt timor, spiritus paupertas & veritas. Duo vero sunt bona, quæ p paupertatẽ spũs abdicamus: interiora videlicet & exteriora. Inte-

Eccl. 1

Triplex timor.

Spũs timoris & paupertas spiritus.

Interiora, de illis corde non præsumendo, exteriora, cor illis non apponendo, secundum illud: Diuitiæ si affluant, noli te cor apponere. Illis ergo compressis, ne despectis, ne deficiamus, vel istis despectis, ne præsumamus, regnum cœlorum consequimur, secundum illud: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, quod dæmones & homines per inanem gloriã amiserunt: illi dei similitudinẽ, isti Dei scientiam inaniter appetendo. Lucifer enim dixit: Ascendam in cœlum, & ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Primis autem parẽtibus dictum est: Eritis sicut dij, scientes bonum & malum.

Psal. 61

Mat. 5

Inanis gloriæ malum

Esa. 14

Gen. 3

De diuersis tentationibus. Cap. XXII.

Triplex tẽtator.

Ne nos inducas in tentationẽ. Tẽtat Deus, tentat homo, tentat diabolus. Deus tentat, vt probet: homo tentat, vt sciat: diabolus tentat, vt fallat. De primo legitur: Tẽtauit Deus Abraham. De secundo dicitur: Tenta nos obsecro diebus decem. De tertio legitur: Cur tentauit Satanas cor tuum? Porro, duobus modis tentamur: interius & exterius. Interius per delectationẽ, exterius per suggestionem. Verum, interior tentatio parum officit, & exterior tentatio multum proficit, si non consentiatur, sed resistatur. Scriptum est enim: Tentatio vos nõ apprehẽdat, nisi humana. Et rursus: Beatus vir qui suffert tentatiõem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Quum ergo citra consensum tentamur, ducimur in tentationem: cum consentimus, in tentationem inducimur, sicut piscis ante capturam in rete ducitur: cum autem inducitur, capitur & tenetur, & tunc impletur, quod Iacobus apostolus ait: Vnusquisq; tẽtatur à concupiscẽtia sua abstractus & illectus: deinde cum concupiscentia conceperit, parit pctm̃: peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortẽ. Porro, cum idem apostolus dicat, quia deus est intentator malorum, quid est quod petimus, ne Deus nos in tentationem inducat? Sed Deus quodammodo tentat, & Deus quodam modo non tentat. Tentat vt probet, secũdũ illud: Proba me deus, & tẽta me. Non tentat vt fallat, secundum illud: Deus ne

Gen. 22

Dan. 1

Act. 5

Interior exteriorque tentatio

1. Cor. 10

Iacob. 1

Iacob. 1

Quomõ deus est intentator malorum

Psal. 25

Iacob. 1

minẽ tentat. Petimus ergo ne Deus nos in tentationem inducat, id est, ne permittat induci, sicut dicitur, quia non est malum in ciuitate quod dominus non faciat. i. quod fieri non permittat. Scriptum est enim: Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. Quasi dicat: Da nobis spiritum pietatis, & mãsuetudinẽ spũs, vt per spũm pietatis vincamus tentatio nẽ, exercendo nos ad pietatẽ: & p mansuetudinẽ spũs vincamus iram, nõ reddendo malum pro malo, vt ita possideamus terrã viuẽtium, quã per spm̃ pietatis & mansuetudinẽ obtinebimus. Nam pietas promissionẽ habet vitæ quæ nunc est, & futuræ. Et: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terrã. Vñ Psalmista: Mansueti autem possidebunt terrã, & delectabũtur in multitudine pacis.

Amos. 3

1. Cor. 10

Spiritus pietatis & mansuetudinis.

1. Tim. 4

Matt. 5

Psal. 36

De tribus debitis, quæ petimus nobis dimitti. Cap. XXIII.

Dimitte nobis debita nostra. Debita dicuntur pctã, quæ nos debitores pœnæ constituunt. Nõ ẽm hic agitur de debitis pecuniarum, sed de debitis offensarum. Tria vero sunt debita, quæ petimus nobis dimitti, videlicet peccatum in Deum, peccatum in proximum, & peccatũ in nosipsos. Vnde: Peccauimus cũ patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. Peccauimus cũ patrib. nostris in deũ: iniuste egimus in proximũ: iniqtatem fecimus in nosipsos. Sed quia peccamus in Deum, idcirco petimus, vt ipse dimittat nobis debita nostra. Quia peccamus in proximos, ideo petimus, vt dimittat nobis, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc pacto & eadem cautione nobis debita dimittũtur, si nos debitoribus dimittimus: alioquin etiam dimissa reuocantur in debitum, secundum illud, Serue nequam oẽ debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, nonne ergo oportuit & te misereri conseruo tuo, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum. Sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non dimiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus suis. Vt ergo dominus euidenter ostẽderet, q nullus totius orationis fructus est, nisi debitorib. di

Debita offensarum

Psal. 105

Si non dimittimus, reuocantur peccata dimissa.

Matt. 18

Matt.6 mittamus, in fine subiūxit ad omnia: Si dimiseritis hominibus peccata eorū, dimittet vobis pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra. His ergo qui debitoribus non dimittunt, hæc oratio nō videtur prodesse, quinimo videtur obesse. Nam qui sic petit sibi dimitti, sicut debitoribus suis ipse dimittit, pfecto si non dimittit ipse debitoribus suis, videtur petere, vt sibi non dimittatur. Quid ergo tenetur illi dimittere, qui nec satisfacere vult, nec veniam postulare? Sane distinguēdum est inter perfectum & imperfectum. Is qui viam perfectiōis arripuit, debet etiam non petenti veniam omnimodis indulgere: qui vero nōdum perfectionis votū assumpsit, tenetur quidem rācorem cordis deponere, sed non tenetur satisfactionem debitam condonare. Quanquam omnes teneamur vniuersaliter diligere inimicos nostros, & benefacere his qui oderunt nos, & orare pro persequētibus & calumniantibus nos. Quia vero sunt quædam culpæ, in quibus culpa est relaxare vindictam: & si peccatum in nos teneamur dimittere, peccatum tamen in Deum, & peccatum in proximum debemus punire. Quisqs ergo laborat odio vel inuidia, grauatur magis hac oratione, quàm adiuuetur, nisi forte iam propositum habeat dimittēdi. Veruntamen non in sua quisq;, sed in totius Ecclesiæ psona videtur orare. Vnde non dicit: Dimitte mihi debita mea, sicut & ego dimitto debitoribus meis. sed dicit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quidam etiam illud ita volunt intelligi: Dimitte nobis, &c. id est, sic dimitte nobis debita nostra, vt & nos dimittamus debitoribus nostris. quasi dicat: Da nobis donum, scientiam, & luctum, & virtutem, quatenus tam nostra, quàm aliena peccata cognoscamus & defleamus, vt nobis debita nostra dimittas: & ita cōsolationem habebimus aduersus inuidiam, quæ facit hominem de alieno bono tabescere. Per scientiam enim & luctum & in præsenti remissionem accipimus, & in futuro consolationem habebimus, iuxta quod legitur: A delicto meo munda

Quomodo dimittendū est ei q veniā non petit.

Luc.6

Oramus singuli in persona ecclesiæ.

Psal.50

me, quoniam iniquitatem meam ego cognosco. Et: Beati qui lugent, quoniā ipsi consolabuntur. Luctus autem distinguitur in irriguum superius, & Inferius, quę Caleph Axæ filię suæ dedit in dotem. Inferius pro peccatis, tam nostris, quàm aliēnis. Vnde: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Superius pro incolatu vitæ præsentis, & desiderio vitæ cœlestis. Vnde: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Sed heu mihi quia incolatus meus prolongatus est.

Matt.5

Luctus duplex.

Iosue.15

2.Cor.11

Phil.1

Psal.119

De quinq; panibus, quos petimus nobis dari. Cap. XXIIII.

Panem nostrum, &c. Quinq; panes sunt nobis necessarij, qtuor in via, & quintus in patria: Corporalis, spiritualis, doctrinalis, sacramentalis, & æternalis. Corporalis vero ad sustentationem, spiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, sacramentalis ad expiationem, æternalis ad fruitionem. De primo: Nō in solo pane viuit homo. De secūdo: Amice, cōmoda mihi tres panes. De tertio: Venite, comedite panem meū. De quarto: Qui panem domini manducat indigne, reus erit corporis domini. De quinto: Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Quum enim homo fuerit liberatus à malo, quum vicerit tentationes, quum fuerint dimissa peccata, necessarius est ei spiritus fortitudinis, ne pmium expectādo deficiat. Et ideo dicit: Panem nostrum quotidianum da nobis id est, nobis quotidie necessarium. Alioquin quod nostrum esset, nobis dari nō posset, nisi prius desineret esse nostrum. Da nobis hodie: quasi dicat: da nobis spiritum fortitudinis, qui multiplici pane roboret animam, ne deficiamus in præsenti, esuriendo iustitiam, per quā expellentes acediā, plena iustitia saturabimur in futuro, secundū illud: Beati q esuriūt & sitiūt iustitiā, qm̄ ipsi saturabunt. Matthæus dicit, panem nostrum supersubstātialem: quod duobus modis potest intelligi. Vel vt vna sit dictio, vel vt duæ sint dictiones. quasi dicat: Panē da nobis supsubstantialē, i. Christū, q est supersubstātialis, id est, super oēs substantias, qui panis noster est in altari. Vel ita: Da nobis panē nostrū, i. Christum, qui proprius cibus

Matt.4

Luc.11

Pro.9

1.Cor.11

Ioan.6

Panem nostrum .i. nobis necessarium.

Matt.5

Panis supsubstantialis.

bus est fidelium: & hoc super panem, id est, præter panem substantialem, i. necessarium ad sustentationẽ. Quasi dicat: Da nobis vtrunq; panem, & mẽtis & corporis. Lucas dicit: Panẽ nostrum quotidianum, q̃d tam de corporali, q̃ de sacramẽtali pane potest intelligi, videlicet de viatico. Græcus habet ἐπιούσιον, quod interpretatur supersubstantialẽ. Hebræus vero sogolla, q̃d interpretatur egregiũ, vel peculiarem. Ob hoc forte Lucas videns Matthæum sogolla dixisse, quod sonat peculiarẽ, dixit quotidianũ. Græcus autem interpres Matthæi, quia vidit eum dixisse sogolla, quod interpretatur egregium, dixit ἐπιούσιον, id est, supersubstantialem.

Luc.11

De voluntate Dei, quam in terra sicut in cœlo fieri postulamus. Cap. XXV.

FIat voluntas tua. Voluntas Dei dupliciter intelligitur: & beneplacitũ Dei æternum, & signum beneplaciti temporale. Beneplacitum Dei semper impletur. Vnde: Voluntati eius quis resistet? Et: Omnia quęcunq; voluit dominus fecit in cœlo & in terra. Signa beneplaciti quinq; sunt: Præceptio, prohibitio, promissio, consilium & operatio. Vnde: Magna opera domini, exquisita in om̃es voluntates eius. Hęc non semper implẽtur, sed vt impleantur oratur: Fiat voluntas tua, id est, opere compleatur quod præcipis, quod consulis, quod suades: quia nõ sufficit voluntas, vbi adest facultas. Sicut in cœlo & in terra, id est, sicut in angelis, ita & in hominibus. Vel, sicut in perfectis, ita & in conuersis. Vel, sicut in Christo, ita & in Ecclesia. Vel, sicut in mente, ita pariter & in carne, vt caro non concupiscat aduersus spiritum, secundũ illud: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Quasi dicat: Da nobis spiritum cõsilij, vt faciamus voluntatẽ tuã: maxime misericordiã, quæ perimit auaritiam, quatenus misericordiã consequamur, secundũ illud: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sicut enim auaritia cõsistit in acquirendo & retinendo, ita misericordia consistit in dando & dimittendo. Huius petitionis & aliarum duarum impletio inchoatur in via, & cõsummatur in patria, vbi nihil velle poterimus, nisi quod Deum velle sciemus: tunc diligemus Deum ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota anima. Ex corde, id est, intellectu, diligemus filium, toto, id est, sine errore. Ex mente, id est, memoria, diligemus patrẽ, tota, id est, sine obliuione. Ex anima, id est, voluntate, diligemus spiritũ sanctũ, tota, id est, sine contrarietate, patrem potentiam, filium sapientiam, spiritum sanctum benignitatem.

Rom.9
psal.113
Quinq; beneplaciti signa.
Psal.110
Sicut in cœlo & in terra
Psal.83
Matt.5
Perfecta dilectio in patria.
Matt.22
Luc.10

De regno Dei, quod primus aduenire. Cap. XXVI.

ADueniat regnum tuum. Regnum Dei dicitur & militãs Ecclesia, quæ regitur, & triumphans Ecclesia, quia regnat. Item regnũ Dei dicitur & gratia fidei, & gloria speciei. Rursus, regnum dei dicitur & intellectus scripturæ & locus patriæ. De regno militantis Ecclesię scriptum est: Exibunt angeli messores, & colligent de regno eius omnia scandala. De regno triumphantis Ecclesiæ reperitur: Venient & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorum. De regno fidei dicit scriptura: Regnũ Dei intra vos est. De regno speciei dñs ait: Percipite regnum, q̃d vobis paratum est ab origine mundi. De regno scripturæ legitur: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. De regno patriæ reperitur: Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Sed & ipse Christus dicitur regnum Dei, secũdum illud: Si ego in digito Dei eijcio dæmonia, profecto peruenit in vos regnũ Dei. Adueniat igitur regnum tuum, id est, veniat regnum ad regnum, militans ad triumphans. Vel, regnum tuũ adueniat, id est, ad videndum te veniat, vt regnum fidei ad regnũ transeat speciei: q̃m hæc est vita æterna, vt cognoscant te solũ verum Deum, & quẽ misisti Iesum Christum. Quasi diceret: Da nobis spiritum intellectus, quo mundati corde, intelligamus te in præsenti regnare per fidem, vt in futuro te videamus regnantem in nobis per speciem, quod est contra gulam, de qua dicit propheta: Quia vinum & ebrietas aufert cor. Tunc cognoscemus sicut & cogniti sumus, videntes non per speculum in ænigmate, sed facie ad faciem videbimus Deum deorum in Sion.

Regnum dei uarie accipitur.
Matt.13
Ibid.8
Luc.17
Matt.25
Ibid.21
Ibid.13
Ibid.14
Adueniat regnũ tuũ
Ioan.17
Ioan.12
Osee.4
1.Cor.13

De

De sanctificatione nominis.

Cap. XXVII.

Sanctificetur nomen patris in filijs, tum in uia, tum in patria

SAnctificetur nomen tuum. Nomen patris quatuor sanctificatur modis in filijs: duobus in via, & duobus in patria. In via per efficientiam, & perseuerantiam. In patria per consummationem, & ostensionem. In via nanque nomen patris sanctificatur in filijs, quando sanctificationis effectum operatur in eis, vel quando sanctificatio, quam acceperunt in nomine patris, pseuerat in illis. In patria vero nomen patris sanctificatur in filijs, quia sancitur & cõfirmatur in eis, vt nunquã possint à filiationis gratia separari. Hic enim quasi mobile manet nomen patris in filijs. Nam & Iudas quandoq; fuit filius, quandoq; non fuit. Pro qua possibilitate manendi dixit Apostolus: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prędicauerim, ipse reprobus efficiar. Ibiq; nomen patris sanctificatur in filijs, quia tales ibi sunt filij, in qbus pater sanctus apparet. Tunc erunt manifesti, qui nunc sunt occulti, secundum illud: Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorũ sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Quasi dicat: Da nobis spiritum sapientiæ, pro vt dicitur à sapore, id est, iucũditatem internã, vt gustemus quàm suauis est dominus, generantem in nobis pacem, id est, motuum interiorum quietem, vt caro non concupiscat aduersus spiritũ, qa non est pax ossibus à facie peccatorum, vt ita sanctificetur nomen tuum, id est, pater in filijs, quatenus in præsenti difficile, in futuro nequaquam à filiatiõis gratia separentur. Quod est manifeste contra luxuriam, qua qui laborat, nõ iucundatur in Deo, id est, pacem Dei non habet, filius Dei non est,, sed iumento assimilatur, qa quasi iumentum in stercore suo computrescit.

1.Cor.9 — Sap.5 — Spiritus sapientiæ — Galat.5 Psal.37 — Ioel.1

De duplici ordine. Cap. XXVIII.

Duplex ordo petitionũ in oratione ista.

VErum duplex est ordo notandus in oratiõe dominica. Vnus in descendendo, qui concordat cum donis: & & alter in ascendendo, qui cõcordat vel conuenit cum virtutibus. Dona nanque de summis ad ima descendunt. Vnde: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, &c. Virtutes autẽ de imis ad summa conscendunt. Vnde: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnũ cœlorum. Beati mites, &c. Homo siquidem multis malis circundatus, primo petit vt liberetur à malo. Quia vero tẽtatio est vita hominis super terram, liberatus à malo, petit vt in tentatiõnẽ non inducatur. Et quia dum in hac vita cõsistit, semper est in aliquo peccato (Nam si dixerimus, quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est) ideo petit, vt debita nobis dimittantur. Cum autem fuerit liberatus à malo, cum vicerit tentationes, cum debita fuerint dimissa, quia per se stare non potest, ne diu expectando deficiat, petit vt sibi panis quotidianus donetur. Deinde cũ fuerit liberatus à malis & roboratus in bonis, petit vt fiat voluntas Dei, sicut in cœlo & in terra. Quæ quoniam in hac vita perfecte fieri non potest, mox petit vt regnum adueniat, in quo nomen patris sanctificetur in filijs, vt nunquã de cætero possint à iustificatiõis gratia separari. AMEN. Hebræus vnum ex his tribus ponit in fine, Amen, Sela, Sale, quæ sonant, vere, semper, pacem. Beatus Gregorius orationem dominicam post canonem super hostiam censuit recitari.

Esa.11 — Iob.7 — 1.Ioan.1 — Amen. Sela Sale

CANONIS SACRI

pars vltima.

LIbera nos quæsumus domine ab omnibus malis, præteritis, præsentibus, & futuris, & intercedente beata & gloriosa semper virgine Dei genetrice Maria, & beatis apostolis tuis Petro & Paulo, atque Andrea cum omnibus sanctis, Da propitius pacem in diebus nostris, vt ope misericordiæ tuæ adiuti, & a peccatis simus semper liberi, & ab omni perturbatione securi. Per eundem dominum nostrum Iesum

ſum Chriſtum filium tuum, Qui tecum viuit & regnat Deus in vnitate ſpiritus ſancti. Per om̄ia ſecula ſeculorum, Amen.

De ſilentio poſt orationem dominicam.
Cap. XXIX.

QVod hinc ſequitur ſecrete, ſilentium innuit dominicę ſepulturę, mediante ſabbato, quo dominus in ſepulchro quieuit. Vnde Luca teſtante, Mulieres quæ parauerunt vngentum, ſabbato quidem ſiluerunt ſecundū man datum: ſed qui in ſepulchro ſecundum carnem quieuit, ſecundum animam deſcendit ad inferos, vt fortior ſuperueniens fortem ſpoliaret armatum. Tunc ergo momordit infernum, vt educeret ſuos vinctos de lacu, in quo nō erat aqua, liberans eos à malis præteritis, præſentibus, & futuris: & dans eis pacem perpetuam, in qua ſunt ſemper & à peccato liberi, & à perturbatione ſecuri. Hæc oratio, Libera nos, &c̄. dicit Emboliſmus: & eſt expoſitio nouiſſimę petitionis orationis dominicæ.

Luc.23 Matt.12 Zach.9

EXPLICIT LIBER QVINTVS.

MYSTERIORVM EVANGELICę legis ac ſacramenti Euchariſtiæ,

LIBER SEXTVS.

De reſumptione patenæ, quam ſacerdos accipiens oſculatur.
Cap. I.

POST paſſionis triſtitiam, ad reſurrectionis gaudium peruenitur, ſecundū illud quod legitur: Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Subdiaconus ſiquidem & Diaconus repræſentant patenam, quam ſacerdos accipiens oſculatur, & cum ea ſignum crucis ſibi facit in facie. Hi tam numero, quàm obſequio ſanctas illas mulieres ſignificant, de quibus narrat Euangeliſta Matthæus, qnod veſpere ſabbati, quæ luceſcit in prima ſabbati, venit Maria Magdalena, & altera Maria videre ſepulchrum. Præſentamus ei patenam, id eſt, cor patens latitudine charitatis in obſequium ſepulturę, iuxta q̄d legitur, quia mulieres emeruut aromata, vt venientes vngerent Ieſum, & valde mane vno ſabbatorum, veniunt ad monumentum, orto iam ſole. Et dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti? Hanc ergo patenam, id eſt, cor amplum latitudine charitatis ſacerdos accipit, id eſt, Chriſtus acceptat. Quia vero crucifixus ardenti deſiderio quærebatur, iuxta quod angelus inquit mulieribus, Scio quod Ieſum quęritis crucifixum: idcirco crux eum patena ſignatur in facie ſacerdotis: ſtatimq́ ſacerdos oſculatur patenam, oſtendens quod Chriſtus confeſtim impleuit deſiderium mulierum. Mox enim occurrit illis, dicens: Auete. Quæ procidentes tenuerunt pedes eius, & adorauerūt, haud dubium quin pedes fuerint oſculatæ.

Pſal.29 Matt.28 Mar.16 Patena latitudinem charitatis deſignat. Matt.28

Pax domini ſit ſemper vobiſcū.
Et cum ſpiritu tuo.

De fractione hoſtiæ, cuius particulam ſacerdos mittit in calicem.
Cap. II.

TVnc ſacerdos frangit hoſtiam in tres partes: & duabus extra calicem reſeruatis, cum alia ſignum crucis ter efficit ſupra calicem, de cuius ore Diaconus remouerat corporale, & alta voce dicendo, Pax domini ſit ſemper vobiſcum, particulā hoſtiæ dimittit in calicē.

Fran-

Fractio. Frangit igitur sacerdos hostiā, vt in fractione panis Dominum cognoscamus, Luc.24 sicut illi duo discipuli dominum cognouerunt, quibus ipso die resurrectionis Iesus apparuit in Emaus euntibus. Commixtio Commixtio panis & vini designat vnionem carnis & animæ, quæ in resurrectione Christi denuo sunt vnitæ. Nam, vt prædictum est, panis ad carnem, & vinum refertur ad animam. Et ideo ter signū crucis producitur cum hostia super calicē, quia virtus trinitatis animam crucifixi reduxit ad carnem, ne derelinqueret animam eius inferno, nec daret carnem eius Psal.15 & 3 videre corruptionem, iuxta quod ipse dicit in Psalmo: Ego dormiui & somnum cœpi & exurexi, quoniam dominus suscepit me. Vel ideo tres cruces fiunt cum Tres cruces super os calicis. hostia super os calicis, quia tres mulieres quærebant crucifixum ad ostium monumenti. Vnde: Quid quæritis, viuentem Luc.24 cum mortuis? Os ergo calicis in hoc loco significat ostium monumēti: de quo Diaconus remouet corporale, designans quod angelus domini reuoluit lapidem ab ostio monumenti. Illud aūt sane debet intelligi, q̄d dicit sacerdos, cū Eucharistiam mittit in calicem: Fiat, inquit, cōmixtio corporis & sanguinis domini. Quod vtique referendum est ad species panis & vini, quibus continetur corpus & sanguis.

Quid significent partes illæ quæ fiunt de sacrificio.

Caput III.

Quid autem illę partes significent, Sergius Papa determinat, dicens: Triforme corpus Christi Triforme est corpus Christi: pars oblatæ in calicē missa, corpus Christi, quod iam resurrexit, monstrat. Pars comesta, ambulans adhuc super terram. Pars in altari vsque ad finem remanens, corpus iacens in sepulchro: quia vsque in finem seculi sanctorum corpora in sepulchro erunt. Potest & aliter hoc mysterium explanari. Est enim corpus Christi vniuer- Tres partes catholicæ ecclesiæ salis ecclesia, scilicet caput cum mēbris, iuxta q̄d dicit Apostolus: Vnus panis & 1.Cor.10 vnum corpus multi sumus. Et inueniuntur in isto corpore quasi tres partes, ex quibus totum corpus consistit. Vna pars est ipsum caput, videlicet Christus, qui & caput est & pars corporis. Altera pars sunt illi, quorum corpora requiescunt in tumulis, & animæ regnant cum Christo. Et sunt quasi simul hæ duæ partes, caput videlicet, & hæc pars corporis altera, sicut scriptum est: Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ. Matt.24 Propterea in altari duæ partes seorsum extra calicem reseruātur, quasi extra passionem, quæ per calicem designatur. Christus enim resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Rom.6 Et qui cum ipso sunt sancti, non esurient neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque vllus æstus, quoniam priora Apoc.7 & 21 transierunt. Tertia pars in calicem ponitur, significans eos qui adhuc in passione consistunt, donec ab hac vita migrantes, ad caput suum transeant, vbi nec moriantur amplius, neque vllatenus patiantur.

De Agnus Dei. Cap IIII.

NON solum autem per signa, sed etiā per verba resurrectionis gaudium intimatur. Sacerdos enim alta voce pronuncians: Pax domini sit semper vobiscū, insinuat quod die illo vna sabbatorum venit Iesus & stetit in medio discipulorum suorum, & dixit eis: Pax vobis. Ioan.20 Quia & Iesus statim vt salutauit apostolos, dedit eis potestatem remittendi pctā, Quorum, inquit, remiseritis pctā, remittunt eis: & quorum retinueritis, retēta sunt: idcirco chorus clamat ad ipsum & postulat: Agnus Dei qui tollis pctā mundi, miserere nobis. Lauit enim nos à pctis nostris in sanguine suo. Agnus Græce Agnus vnde dicitur dicitur ab ἁγνον, quod est pium, Latine, ab agnoscendo, quoniam in magno grege solo balatu matrem agnoscit. Christus autem in ara crucis, & patrem agnouit & matrem. Patrem obedientia, matrem cura: ibi que obtulit se pro nobis. Et ob hoc in altaris immolatione, ter dicitur agnus Dei, quasi agne qui agnouisti patrē, miserere nobis. Agne qui agnouisti matrem, miserere nobis. Pie qui redemisti mundum, dona nobis pacem. Porro, secundum consuetudinem antiquam scholæ cantorum, quam adhuc ipsi conseruant, & in pluribus obseruatur Ecclesijs, vt in Lateranēsi, nullatenus Antiquit' dicebatur ter miserere nobis. variatur, sed tribus vicibus vniformiter dici-

dicitur miserere nobis, propter tria gene
ra peccatorum, quę petimus nobis remit
ti, cogitationis, locutionis & actionis.
Cogitationis in corde, locutionis in ore
actionis in opere. Vel propter tres ordi
nes fidelium in ecclesia, qui sunt Noe,
Ezech.14 Mat.24 Daniel & Iob, quos Ezechiel vidit in vi-
sione saluandos. Et secundum para-
bolam euangelicam duo in lecto, duo
sunt in agro, & duo sunt in mola: quorū
Dona nobis pacem vnus assumetur, & alter relinquet. Post-
modum autem multis & varijs aduersi-
tatibus & horroribus ecclesiæ ingruen-
tibus, cœpit ad dominum clamare de tri
bulatione, dona nobis pacem. Et vt cla-
duxit. mor eius facilius audiretur, in ipsa dixit
immolationis hora clamādū. Hæc tñ va-
rietas nō discrepat à cōsuetudine veteris
testamenti, vbi cum secundo repetitur,
parce domine, parce populo tuo, tertio
variatur, & ne des hæreditatem tuam in
Iohel.2 opprobrium. Dicamus ergo, miserere no
bis, quantum ad animam, item miserere
nobis, quantum ad carnem, dona nobis
pacem, propter vtrunque, vt habeamus
pacē pectoris spiritualē, & pacē corporis
temporalem. Sergius autem Papa statu-
it, vt inter communicādum Agnus Dei
à clero cantetur.

De osculo pacis. Cap. V.

Ioan.20 Postquam dominus salutauit apo-
stolos, iterum dixit eis: Pax vobis,
ostendens quod non solum debemus
habere pacem in ore, verum etiam pacē
debemus habere in pectore, ne simus de
Psal.27 illis qui loquuntur pacem cum proximo
suo, mala aūt in cordibus eorum. Ideoq;
cum hoc dixisset Apostolis, insufflauit
& ait: Accipite spiritum sanctum. Ad q̄d
ytique designandum sacerdos præbet o-
sculum oris ministro, qui reuerenter
inclinans, pectus osculatur ipsius, & pla
netam extendit, vt per pacis osculum at-
tendatur charitas, quam planetam supra
Osculum per omnes fideles sub missa diximus designare. Quia ergo charitas
Rom.5 Dei diffunditur in cordibus nostris per
spiritum sanctum, qui datus est nobis: i-
deo pacis osculum per vniuersos fideles
diffunditur in ecclesia. Nā & Apostolus
Ibid.16 admonet: Salutate vos inuicem in oscu-
lo sancto. In primitiua quidem ecclesia
singulis diebus, q̄ celebrationi missarum
intererant, communicare solebāt, sed ex
crescente multitudine fidelium, traditur
institutum, vt tantum diebus communi
carent dominicis. Postmodum aūt quia
nec hoc digne potuit obseruari, tertia se
cuta est institutio, vt ter saltem in anno q̄
libet Christianus debeat accipere eucha-
ristiam, hoc inuento remedio, vt singulis
diebus osculum pacis daretur pro myste
rio vnitatis. Quia vero p̄ immolationem
hostiæ salutaris dimissis peccatis recon-
ciliamur altissimo, recte pacis osculum
tunc accipitur, cum immolationis my-
sterium celebratur. Innocentius autem Innocētius I. ad Decētium c.1
Papa primus aliam causam assignat. Pa-
cem, inquit, asseris ante consecrata myste
ria quosdam populis imperare, vel si-
bi sacerdotes inter se tradere, cum post
omnia quæ aperire non * debeo, pax ne * debes
cessario sit indicenda, per quam constet
populum ad omnia, quę in mysterijs agū
tur atque in ecclesia celebrantur, præbuis
se consensum, ac finita esse pacis conclu-
dentis signaculo demonstrentur.

De diuersis osculis quæ dantur in missa. Caput VI.

Osculum in sacra scriptura signifi-
cat vnionem, charitatem, pacem
& reuerentiam. De osculo vnionis, spō-
sa dicit in Canticis: Osculetur me oscu- Cant.1
lo oris sui. De osculo charitatis, Isaac in- Gen.27
quit ad filium suum: Accede huc ad me,
& da mihi osculum fili mi. De osculo pa
cis, dicit Apostolus in epistolis: Salutate Rom.16
vos inuicem in osculo sancto. De oscu- Luc.7.
lo reuerentiæ, inquit dns ad Simonē: O-
sculum mihi non dedisti. Hęc aūt ex q̄ in
trauit, non cessauit osculari pedes meos.
Ad designandum ergo tres vniones in Ter osculandum altare
Christo, sacerdos ter osculatur altare: vi-
delicet vnionem diuinitatis ad animam,
diuinitatis ad carnē, & carnis ad animā.
Vel vnionē q̄ vnita est Christo humana
natura, sancta ecclesia, & fidelis anima.
Ad significādū triplicē pacem, tēporalē,
spiritualem & æternalē, episcopus solen
niter celebrans ter osculatur ministrum,
vel ministros: semel, & secūdo diaconū, Ezech.1
& tertio sacerdotem. Ad notandum q̄q; Exo.25
duorum testamentorum concordiam,
episcopus duabus vicibus codicem oscu
latur: quia rota continetur in medio ro-
tæ, & duo Cherubin sese respiciunt versis
vultibus in propiciatorium. Ad notan-

dum charitatem, sacerdos osculatur patenam, quæ designat cor patens latitudine charitatis. Vnde: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via? In signū reuerentiæ diaconus & subdiaconus pedes & manus summi pontificis osculantur. Pedem subdiaconus osculatur, post lectam epistolam: & diaconus ante legendum euangelium manum osculatur, offerens ampullam cum aqua, calicemque cum vino. Et subdiaconus offerens patenam cum hostia & thuribulum cum incenso: vterque de manu pontificis accipiens eucharistiam. Illud quoq; vacare nō creditur à mysterio, quod summus pontifex septem modis accipit osculum: Ad os, ad pectus, ad humerū, ad manus, ad brachia, ad pedes, ad genua, expressum mysterium, sed alias exprimēdum.

Luc. 4

Septies pōtifex osculum accipit.

Quod Episcopus, Subdiaconus, & Diaconus communicant Eucharistiam. Cap. VII.

TVnc Episcopus communicat cum ministris, insinuās quod Christus post resurrectionem manducauit cum discipulis. Nam conuescens præcepit eis ab Hierosolymis ne discederent. Quod aūt Episcopus vnam partem accipiens, reliquas ministris impendit, illud insinuat, quod Lucas Euangelista commemorat, quia Iesus accipiens panem manducauit coram suis discipulis, sumensq; reliquias dedit illis. Et quoniam eodem Euangelista testante, Iesus accepit panem, ac fregit & porrigebat illis, quorum cor ardens erat in eis, idcirco Pontifex integrā eucharistiæ medietatem accipiens super patenam, frangit in partes, & eas porrigit ministris comedendas.

Act. 1

Luc. 24

De ablutione manuum post Eucharistiæ sumptionem. Caput VIII.

POst sumptum eucharistiæ sacrificiū sacerdos abluit & pfundit manus, ne quid incaute remaneat ex cōtactu diuinissimi sacramēti: non quod quicquā immundum ex contactu sacramenti cōtraxerit, sed vt suam potius indignitatem commemoret, qui se indicat tantis sacramentis celebrandis indignum, secundū illud q̄d dn̄s ait: Cū oīa bona feceritis, dicite: Serui inutiles sumus. Indignū qdem existeret, vt manus, q̄ corpus incorruptibile cōtractarūt, corpus corruptibile cōtingāt, donec studiose lauentur. Ablutionis aūt aqua debet in locū mūdū diffundi honeste, vt altitudo sacramēti reuerētius honoret. Trina ẏo sacerdotis ablutio, q̄ fit in principio, in medio, in fine, designat mundationē cogitatiōis, locutiōis, & actionis. Vel purgationem originalis peccati, criminalis & venialis: siue, q̄d agitur p ignorantiā, negligentiā & industriam: ad quorum emundationem offertur sacrificium salutare. Hæc tamen ablutio potest referri ad ablutiōem baptismi, cuius formam Christus post resurrectionē instituit: Euntes (inquit) docete omnes gentes, baptizātes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

Luc. 17

Mat. 28

Mar. 16

Quod Romanus Pontifex alium in communicando morem obseruat. Caput IX.

VT autem in perceptione corporis & sanguinis Christi nulla possit fallacia subornari, sed in vtroque perceptionis veritas euidenter appareat, summus Pontifex non statim particulam hostiæ dimittit in calicem, sed eam post trinum crucis signaculum in patenā reponit: & post osculum pacis ad sedem ascēdens, ibique consistens, vniuersis cernentibus partem maiorem suscipit oblatæ de patena, quam ei subdiaconus repræsentat, ipsamq; videntibus diuidens, vnā que particulam sumens & aliam mittit in calicem, quem tenet coram ipso subdiaconus, de quo sanguinem haurit cum calamo. Deinde particulam vnam cū osculo tradit Diacono, aliamq; Subdiacono sine osculo, quem ad altare ministrans ei calicem Diaconus osculatur. Et tū Subdiaconus particulam dimissam in calicē sumit cum sanguine. Huius rei causam, non allegoricam, sed historicam à nonnullis audiui, quam quia nūquam in autentico scripto potui reperire, melius reticēdam censui, quam temere asserendā. Et licet non omnium, quæ à maioribus introducta sunt, ratio reddi possit, reor tamen quod in his profunda lateant sacramenta. Romanus aūt Pontifex ideo nō cōmunicat vbi frāgit, sed ad altare frāgit & ad sedē cōmunicat: qa Christus in Emaus

al. subornari.

Emaus coram duobus discipulis fregit,
Luc.24 & in Hierusalem coram decem Apostolis manducauit. In Emaus fregisse legitur, sed manducasse nõ legitur: in Hierusalem non legitur fregisse, sed legitur comedisse. Ministri repræsentant Pontifici oblatam & calicem, quia discipuli obtulerunt Christo partem piscis assi & fauum mellis. Pars piscis assi corpus domini crucifixi, qui fuit in ara crucis assatus: fauus mellis sanguis Christi, super mel & fauum dulcis faucibus animæ diligentis.
Ordinum distinctio Ad notandum vero distinctionem inter sacros ordines, & non sacros, Diaconus & qui superioris sunt ordinis cum percipiunt eucharistiam, osculum suscipiunt ab episcopo: acoluthus & qui sunt inferiorũ ordinum non suscipiunt. Subdiaconus vero, quia character huiusmodi quondam inter non sacros, nunc autem inter sacros ordines reputatur, in perceptione corporis non suscipit osculum à pontifice, sed in perceptiõe sanguinis suscipit osculum à Diacono, vt qui non in sacris sunt minus, & qui sacris in sunt amplius honorentur, quãuis in hoc & mystica possit assignari ratio.

De antiphona post cõmunionem.

Caput X.

ANtiphona quæ post communionem concinitur, Apostolorũ gaudium de Christi resurrectione significat,
Ioan.20 secundum illud quod legitur, quia gauisi sunt discipuli viso dño, & præ gaudio mirabantur. Quod autem reciprocando cantatur, insinuat, quod discipuli resurrectionis gaudium sibi mutuo nuncia-
Lucæ.24 bant. Vnde duo discipuli cũ inuenissent vndecim congregatos, & eos qui cum ipsis erant, dicentes, Quia resurrexit dominus vere, & apparuit Simoni: & ipsi narrabant quæ gesta erant in via, & quo modo cognouerunt eum in fractione
Psal.117 panis. Hæc ergo dies quã fecit dominus, exultemus & lætemur in ea.

De oratione nouissima.

Caput XI.

PEracto orationis mysterio, Pontifex cum ministris ad altare procedit, & altare deosculans eleuatis manibus vltimam orationem exequitur, benedictionem illam significans, quam Christus ascensurus in cœlum legitur dedisse discipulis suis. Luc. vlt. Nam vt Lucas cõmemorat, eduxit eos foras in Bethaniã, & eleuatis suis manibus, benedixit eos. Et factum est cũ benedixisset illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlũ. Vnde post salutationem nouissimam, quã sacerdos facit ad populum, Diaconus alta voce pronunciat, Ite missa est, Ite missa est. repræsentans illud quod dictum est ad Apostolos: Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum &c.
Chorus autem qui Deo gratias gratulando respondet, imitatur Apostolos, q Act.1 adorantes regressi sunt in Hierusalem cũ gaudio magno, & erant semper in templo laudantes et benedicentes Deũ. Et ad hoc respicit quod in diebus profestis dicitur, Benedicamus domino, Deo gratias, statimque hymnus & psalmi illi dicũtur, Benedicite & Laudate. Bis ait Iesus pax vobis. Notandum vero quod Christus post resurrectionẽ bis legit salutasse discipulos, dicẽs: Pax vobis, in signum duplicis pacis, videlicet pectoris & æternitatis, quæ secundũ Prophetam est pax super pacem, Esa.26 de qua dominus inquit apostolis: Ioan.14 Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Hanc duplicem pacem, per duplex osculum sacerdos insinuat, cum prius osculatur ministrum, & postea altare.

Vnde dicitur Missa.

Caput XII.

MIssa dicitur & ministeriũ & mysterium, id est, officiũ quod pro Missa catechumenorum. fertur & sacrificium quod offertur. Officium vero diuiditur in missam catechumenorum & fideliũ missam. Missa catechumenorũ est ab Introitu vsq; post Offertoritum. Et dicitur missa ab emittendo, quia tempore quo sacerdos incipit eucharistiã cõsecrare, catechumeni foras de ecclesia emittuntur. Perlecto siquidem euangelio, Diaconus clamare solebat: Si qs catechumenus adest, exeat foras. Catechumeni sacris mysterijs interesse nõ debent, quæ non nisi baptizatis fidelibus committuntur. Sicut de quibusdam, qui catechumenorum, & nondum renatorum typum gerebant, scriptum Ioan.2 est: Ipse autem Iesus non credebat se illis. Missa fidelium Missa fidelium est ab Offertorio vsq;

post communionem. Et dicitur missa à dimittendo, quia tunc ad ppria fidelis qs que dimittit. Constitutū est em in Aurelianensi Cōcilio, vt cū ad celebrādas missas in Dei nomine cōuenit, populus nō ante discedat, q̄ missę solēnitas cōpleat. Totū aūt officiū dicit missa, quasi transmissio, eo q̄d populus fidelis p ministeri um sacerdotis (q fungitur vice mediatoris inter Deū & homines) pces & supplicationes & vota transmittat altissimo. Ipsum vero sacrificium. i. hostia missa vocat, q̄si transmissa. Primū nobis à patre vt esset nobiscū: postea patri à nobis, vt intercedat p nobis ad ipsum. Primū nobis à patre p incarnationē, postea patri à nobis p passionē. Et in sacramēto primū nobis à patre p sanctificationē, postea patri à nobis per oblationem. Hæc est sola sufficiens & idonea missio seu legatio ad soluendas inter Deum & homines inimicitias & offensas. Cum ergo diaconus ait, Ite missa est, idem est ac si diceret, redite ad propria, quia oblata est hostia salutaris.

Conc. Aurel.c.11 De consc. dist.1.c Omnes fide les.

Missa dicitur quasi trāsmissa.

Quare sacerdos pontificis humerum osculatur.

Caput XIII.

ORatione finita, sacerdos qui assistit Episcopo mensam altaris & armum pontificis dextrum osculatur, ostēdens hunc esse illum pontificum, qui secundum legem figurate dextrum armū separare debet de hostijs salutaribus vel pacificis. Sane per humerum exprimitur principatus, secundum illud Propheticum: Et factus est principatus eius super humerum eius. Principatum vero saluatoris expressit vox angelica, prophetica & legalis. Angelus enim inquit ad virginem: Dabit ei dominus sedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in ęternum, & regni eius non erit finis. Propheta dicit in Psalmo: Sedes tua Deus in seculū seculi, virga recta virga regni tui: propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Moyses inquit in lege: Lætamini simul cœli cum eo, & adorent eum omnes angeli Dei. Ad quod designandum, tres humerum pontificis in signum reuerentiæ osculatur, Primicerius in principio, diaconus in medio, sacerdos in fine.

Principatus super humerum Christi. Leu.6.& 8

Esa.9

Luc.1

Psal.44

Deut.32

De benedictione nouissima.

Caput XIIII.

VLtima benedictio, quam facit episcopus super populum, missionē spiritus sancti significat, quem de cœlo misit dominus in Apostolos, iuxta q̄d eis ipse promisit: Accipietis, inqt, virtutē superueniētis spiritus sancti in vos. Hęc benedictio per verbum oris & signum crucis exprimitur. Quoniam illa missio p sonum aeris & linguam ignis innotuit, iuxta quod legitur: Factus est repente de cœlo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis &c̄. Licet autem spiritus sanctus specialiter missus fuerit in Apostolos, quia tamen indiuisa sunt opera trinitatis, missionem illam tota fuit trinitas operata. Ideoque benedictionem istam facit episcopus in nomine trinitatis, autoritate Psalmistę, dicentis: Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus. Benedictionis formā legis expressit autoritas, domino dicente per Moysen: Inuocabis nomen meum super filios Israel, & ego dominus benedicam eis.

Act.1

Ibid.2

Psal.66 Num.6

Libelli Conclusio.

NEmo cum expositionem istam audierit, hoc officium sufficiēter ęstimet expositum: ne forte cum opus humanum extulerit, diuinum extenuet sacramentum. In hoc enim officio tot & tanta sunt inuoluta mysteria, vt nemo, nisi per vnctionē edoctus, ea sufficiat explicare. Quis enim nouit ordinem cœli, & ponet rationes eius in terra? Nam & perscrutator maiestatis opprimetur à gloria. Ego quippe non præualens lippientibus oculis solem in rota conspicere, tanti mysterij maiestatem, quasi per speculū in ænigmate, visus sum intueri, nec penetrās ad interiora cœnaculi, sed p̄ foribus assidēs in vestibulo, feci diligēter vt potui, non sufficiēter vt volui, Pręsertim cum ex officio, tot causarum impeditus incursibus, tot negociorum nexibus irretitus, vt infra breue temporis spacium, nec ad meditandum ocium, nec ad dictandum quiuerim nancisci quietem. Et quidē minor in singulis, diuisus ad singula, vix potui meditata dictare, nedū meditādo concipere. Quo-

Autoris modestia

Iob.38 Pro.25

1.Cor.13

Papa occupatus.

Quocirca non solum benignum imploro lectorem, verum etiam desidero liberum correctorem. Hanc solam apud homines huius opusculi mercedem expectans, vt apud misericordissimum iudicem pro meis peccatis deuotas oratiões effundant: qui perfecte cognoscit qua cordis intentione tractatum istum exegerim: & si non multis, saltem aliquibus, aut etiam mihi soli vel in modico profuturum.

Intentiõis & cordis inspector Deus.

Quia vero canonem Missæ particulatim exposui, ne quid additum vel subtractum seu transpositum videatur, & vt legentibus ipsius expositionis plenior pateat intellectus, totum continue censui subscribendum.

Interserendum.

EXPLICIT LIBER SEXTVS.

D. INNOCENTII PAPAE III. DE BEATISsima virgine Maria & filio eius Iesu Christo Encomium.

Irgo Dei genitrix virga est, flos filius eius. Præsumo pauca, & pauca loqui de virgine virga, & filio flore. Mira floris summitas & mattingibilis virgæ proceritas. Hæc est virga recta, virga erecta, procera, fragilis, gracilis, flexibilis, frondosa, florigera, fructifera. Recta per iustitiam, erecta per deuotiõem, procera per longanimitatem, Fragilis per abiectionem sui, Gracilis per humilitatem, Flexibilis per mansuetudinem, Frondosa per sanctissimam conuersationem, Florigera per virginalem cõceptionem, Per partum vitæ æternæ fructifera. Recta per fidem, erecta per spem, procera per charitatem, fragilis per pudorem, gracilis per despectionem mundi, flexibilis per compassionem proximi, frondosa per bonorum operum executiõem, Florigera per gloriam virginitatis, fructifera per prærogatiuam fœcũditatis. Miranda fœcũditatis prærogatiua, quod talis talem, taliter genuit. Gracilis virgo ante partum, & virgo post partum. Qualiter, angelo annunciante, spiritu sancto operante, virtute altissimi obumbrante. Qualem, sanctum sanctorum, vnicum matris virginis, vnigenitum Dei patris, Deum & dominum maiestatis. O quam bene, quã recte flos dicitur, q ex virginali virga pducitur, In quo semper sunt quæ mirémur. Est enim tenuis, tener & leuis, lenis & pulcher, flagrans, & vtilis. Quid enim flore isto tenuius cum astringitur, quid tenerius cum atteritur, quid lenius cum attrectat, quid leuius cum portatur, qd speciosius cum aspicitur, quid flagrantius cum odoratur, quid vtilius cum effectus attenditur. Filius virginis est flos tenuis ad indignationem, tener ad miserationem, Lenis per mãsuetudinem, Leuis dominatione, Pulcher moderatiõe, Flagrans repromissione, Vtilis remuneratiõe. Est ergo tenuis flagellis, tener misericordijs, lenis in donis, leuis in præceptis, pulcher exemplis, fragrans promissis, fructuosus in præmijs. Hic flos fa ctus est nobis medicina, in ipso potus & esca, ex eo mel & cera. Medicina in redemptione, potus & esca in iustificatione, mel & cera in glorificatione. Ex hac medicina sempiterna sanitas incorrũptionis, ex hac medicina esca refectionis internę facietatis, ex hac medicina potus ebrietatis spiritualis, æternæ fœcunditatis, de illius cera splendor summæ claritatis, in eius melle dulcedo perpetuæ felicitatis. Flos est nobis Christus in humanitate, fructus in diuinitate. Flos in terris, fructus in cœlis. Flos in redemptione, fructus in glorificatione. Quem ipse nobis largire dignetur, Amen.

Mariæ virginis ad virgam cõparatio

Luc. 1

Christus quatenus flori comparetur.

Psal. 44

Fructus huius floris qui.

D. INNOCENTII PAPAE III. DE VITA ET passione domini nostri Iesu Christi, orationes tres efficacissimæ: qui contrite & deuote eas legentibus plurimas contulit remissiones & indulgentias.

Oratio I.

DOmine Iesu Christe fili Dei viui, qui pro redemptiõe nostra nasci, & circuncidi voluisti, & à Iudæis reprobari, à Iuda osculo tradi, capi & ligari, & cum vinculis Annæ, Caiaphæ, Herodi, Pilato offerri, & coram eis illudi, colaphis, alapis, flagellis, arundine cædi, facie velari, & sputo conspui, spinis coronari, falsis quoq; testibus accusari, iudicari, & vt agnus innocens tuam crucem ferendo ad victimam duci, clauis psorari, felle et aceto potari, atq; in cruce morte turpissima condemnari, ac lancea vulnerari. Tu per has sacratissimas pœnas ab omnibus peccatis & pœnis nos libera, & per sanctam crucem tuam illuc perduc nos miseros peccatores, q̃ perduxisti tecum crucifixum latronem sero pœnitẽtem. Qui viuis.

Orato II.

AVxilientur nobis pie domine Iesu Christe, omnes passiones tuæ, & defendant nos ab omni dolore & tristitia, ab omni periculo & miseria, ab omni peccato & cordis immunditia, ab omni scandalo & infamia, à morbis malis animæ & corporis, & à morte subitanea & improuisa, & ab omni persecutione inimicorum visibilium & inuisibiliũ, scimus enim quod in quacunq; hora vel die passionis tuæ memoriã habuerimus, salui erimus: ideo de immensa tua pietate confisi te deprecamur piissime saluator per benignissimas, sacratissimasque passiones tuas, vt benigno nos protegas auxilio, & continua pietate ab omni malo nos conserues. Qui viuis, &c̃.

Oratio III.

DOmine Deus de Deo, lumen de lumine, qui humanum genus ex præcepto patris patibulo crucis proprio sanguine redimere dignatus es, te suppliciter exoramus, vt non secundum peccata nostra facias nobis, sed secundum misericordiam tuam saluos fac nos indignos famulos tuos: tu quoq; exurge in adiutorium nostrum, & esto nobis turris fortitudinis, & clipeus inexpugnabilis iustitiæ, à facie tam corporalis, quàm incorporalis inimici, atq; ab omni p̃ct̃o & pœna misericorditer nos libera, & ab omni aduersitate corporis & animę clementer nos defẽnde. Qui viuis, &c̃.

EIVSDEM D. INNOCENTIJ Papæ tertij Orationes tres de omnibus sanctis, pro defensione & tranquillitate Catholicæ & orthodoxæ Ecclesiæ.

Oratio I.

ACunctis nos quæsumus domine mentis & corporis defende periculis, & intercedente beata & gloriosa virgine Dei genitrice Maria: cum beatis apostolis tuis Petro & Paulo, atq; beato. N. & omnibus sanctis, salutem nobis tribue benignus & pacẽ, vt destructis aduersitatibus & erroribus vniuersis, Ecclesia tua secura tibi seruiat libertate. Per eundem Christum dominum nostrum, Amen.

Oratio II.

EXaudi nos Deus salutaris noster, vt per vnigeniti filij tui sacratissimę passionis virtutem à cunctis nos mentis & corporis hostibus tuearis, gratiam tribuens in præsenti, & gloriam in futuro. Per eundem Christum d̃nm nostrum.

Oratio III.

MVndet & muniat nos quęsumus domine vnigeniti filij tui preciosissimus sanguis effusus & tibi oblatus in cruce, & intercedẽte beata virgine dei genitrice Maria, cum beatis apostolis tuis Petro & Paulo, atq; beato. N. & omnibus sanctis, à cunctis nos reddas & peruersitatibus expiatos, & aduersitatibus expeditos, Per eundem dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorũ, Amen.

D. IN-

D. INNOCENTII PAPAE III. HYMNVS DE

Christo & beatissima virgine Maria dignissima matre eius: ad quem certas & magnas contulit remissiones & indulgentias.

Ve mundi spes Maria,
Aue mitis, aue pia,
Aue charitate plena.
Virgo dulcis & serena,
Sancta parens Iesu Christi
Electa sola fuisti
Esse mater sine viro,
Et lactare modo miro.
Angelorum imperatrix,
Peccatorum consolatrix,
Consolare me lugentem,
In peccatis iam fœtentem,
Me defende peccatorem,
Et ne tuum des honorem,
Alieno & crudeli,
Precor te regina cœli,
Me habeto excusatum,
Apud Christum tuum natum:
Cuius iram pertimesco,
Et furorem expauesco.
Nam peccaui illi soli.
O Maria virgo noli
Esse mihi aliena,
Omni gratia tu plena.
Esto custos cordis mei,
Signa me timore Dei,
Confer vitæ sanitatem,
Da & morum honestatem,
Da peccata me vitare,
Et quod iustum est amare.
O dulcedo virginalis,
Nunquam fuit, nec est talis
Inter natas mulierum.
Omnium creator rerum
Te elegit genitricem,
Qui Mariam peccatricem
Emundauit à reatu.
Ipse tuo me precatu,
A peccatis cunctis tergat,
Ne infernus me demergat.
Eia rosa sine spina,
Peccatorum medicina,
Pro me Deum interpella,
Vt me saluet à procella
Huius mundi tam immundi:
Cuius fluctus furibundi
Omni parte me impingunt,
Et peccati zona stringunt.
Christe fili summi patris,
Per amorem tuæ matris,
Cuius venter te portauit,
Et te dulci lacte pauit:
Te per ipsam oro supplex,
Quia tu es salus duplex,
Rerum dator mundanarum,
Atque salus animarum.
Te nunc precor licet reus:
Miserere mei Deus,
Miserere miserator:
Quia vere sum peccator.
Tu peccata dele mea,
Et cor mundum in me crea:
Da spem firmam, fidem rectam,
Charitatem da perfectam.
O Iesu da finem bonum,
Quod est super omne donum,
Vt in corde sic compungar,
Tibi Christe quod coniungar:
Fac me digne manducare
Corpus tuum salutare.
Ira tua non me grauet,
Sanguis tuus sic me lauet,
In sensibus & in corde
A peccatis & à sorde,
Vt dum instat hora mortis,
Angelus tunc astet fortis,
A te mihi datus custos,
Qui me locet inter iustos.
Mors si carnem meam frangat,
Mors secunda non me tangat,
Licet caro computrescat,
Spiritus in te quiescat,
Vt resurgens te visurus,
Semper tecum sim mansurus.

Versus. Audi nos pia mater Christi.
Respõ. Nã te filius nihil negãs honorat.

Oratio.

INteruenìat pro nobis quæsumus domine Iesu Christe apud tuam clementiam, gloriosissima virgo Maria dignissima mater tua, cuius sanctissimam animã in hora passionis & mortis tuæ doloris gladius pertransiuit: Qui viuis & regnas cum Deo patre in vnitate spiritus sancti Deus, Per omnia secula seculorum, Amen.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. DE CONTEMPTV MVNDI, SIVE de Miſeria humanæ conditionis, Libri III.

PROLOGVS.

DOMINO PATRI CHARiſſimo P. Dei gratia Portuenſi epiſcopo, Lotharius indignus diaconus, gratiam in præſenti, & gloriam in futuro.

Modicum ocij, quod inter multas anguſtias nuper ea, quam noſti, occaſione captaui, non ex toto mihi præterijt ocioſum. Sed ad deprimendam ſuperbiam (quæ caput eſt omnium vitiorum) vilitatem humanæ conditionis vtcunque deſcripſi. Titulum autem præſentis opuſculi veſtro nomini dedicaui, rogans & poſtulans, vt ſi quid in eo veſtra diſcretio dignum inuenerit, diuinę gratiæ totum adſcribat. Si vero paternitas veſtra ſuggeſſerit, dignitatem humanæ naturæ Chriſto fauente deſcribam: quatenus ita per hoc humilietur elatus, vt per illud humilis* exaltetur,

Liber de dignitate naturę humanę non dum inuẽtus.

grauulef.

De miſerabili humanæ conditionis ingreſſu. Cap. I.

Hiere. 20

QVare de vulua matris egreſſus ſum, vt viderem laborẽ & dolorem, & cõſumerentur in cõfuſione dies mei? Si talia de ſe locutus eſt ille, quem dominus ſanctificauit in vtero, qualia loquar ego de me, quem mater mea genuit in peccatis? Heu me, dixerim, mater mea, quid me genuiſti, filium amaritudinis & doloris? Quare non in vulua matris mortuus ſum? egreſſus ex vtero non ſtatim perij? Cur exceptus genibus, lactatus vberibus, natus in * combuſtionem & cibum ignis? Vtinam interfectus fuiſſem in vtero, vt fuiſſet mihi mater mea ſepulchrum, & vulua eius conceptus æternus. Fuiſſem enim quaſi non eſſem, de vtero trãſlatus ad tumulum. Quis ergo det oculis meis fontem lachrymarum, vt fleam miſerabilem conditionis humanę ingreſſum culpabilem humanæ conuerſatiõis progreſſum, damnabilem humanæ diſſolutionis egreſſum? Conſideraui ergo cũ lachrymis de quo factus ſit homo: quid faciat homo, quid * facturus ſit homo. Sane formatus de terra, cõceptus in culpa, natus ad pœnã, agit praua quæ non licent, turpia quæ non decent, vana quę non expediunt, fiet cibus ignis, eſca

Iob. 3

Eſa. 9 confuſionem

Hiere. 20

Iob. 10 Hiere. 9

futurus Vnde factus eſt homo.

vermis, massa putredinis. Exponam id planius, edisseram plenius. Formatus est homo de puluere, de luto, de cinere: quodque vilius est, de spurcissimo spermate: conceptus in pruritu carnis, in feruore libidinis, in fœtore luxuriæ: quodque deterius est, in labe peccati: natus ad laborem, dolorem, timorem: quodque miserius est, ad mortem. Agit praua quibus offendit Deum, offendit proximũ, offendit seipsum. Agit turpia, qbus polluit famam, polluit conscientiam, polluit personam. Agit vana, quibus negligit seria, negligit vtilia, negligit necessaria. Fiet cibus ignis, qui semper ardet, & vrit inextinguibilis: esca vermis, qui semper rodit, & comedit immortalis: massa putredinis, quæ semper fœtet, & sordet horribilis.

Quid homo facit

Quid homo fiet

De vilitate materiæ ipsius hominis Cap. II.

Formauit igitur dominus Deus hominem de limo terræ, quæ cæteris elementis est vilior, vt patet Gene. 2. Planetas & stellas fecit ex igne, Flatus & ventos fecit ex aere, Pisces & volucres fecit ex aqua, Homines & iumenta fecit de terra. Considerans igitur aquatica, homo se vilem inueniet. Considerans aerea, se viliorem agnoscet. Considerans ignea, se vilissimum reputabit, nec valebit se parificare cœlestibus, nec audebit se præferre terrenis, quia parem se iumentis inueniet, & similem recognoscet. Vnus est enim hominum & iumẽtorum interitus, & æqua vtriusq; conditio, & nihil habet homo iumento amplius. De terra orta sunt, & in terram pariter reuertẽtur. Verba sunt ista non cuiuslibet hominis, sed sapientissimi Salomonis. Quid est igitur homo, nisi lutum & cinis? Hinc enim homo dicit ad Deum: Memento quæso, ꝙ sicut lutum feceris me, & in puluerem me reduces. Hinc & Deus inquit ad hominem: Puluis es, & in puluerem reuerteris. Comparatus sum (ait Iob) luto, & assimilatus sum fauillæ & cineri. Lutum efficitur ex aqua & puluere, vtroq; manẽte. Cinis autem fit ex ligno & igne, vtroque deficiẽte. Expressum mysterium, sed alias melius exprimendum, quid ergo lutum superbis? de quo puluis extolleris? vnde cinis gloriaris?

Homo formatus de terra. Stellas factas ex igne pie interpretandũ est iuxta opinionem antiquorum

Eccl. 3

Homo lutum & cinis. Iob. 10

Gen. 3 Iob. 30

De vitio conceptionis. Cap. III.

AN illud forsan respõdebis, quod Adam ipse fuit de limo terræ formatus, tu autem ex humano semine procreatus? At ille fuit formatus de terra sed virgine, tu vero ꝓcreatus de semine sed immundo. Quis enim potest facere mũdum de immundo conceptum semine? quis est homo, vt immaculatus sit, & iustus appareat natus de muliere? Ecce enĩ in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis cõcepit me mater mea. Non in vna tantum iniquitate, non in vno tãtum delicto, sed in multis iniquitatibus, & in multis delictis. In delictis videlicet & iniquitatibus proprijs. In delictis & iniquitatibus alienis.

Homo de immundo semine

Iob. 14

Psal. 50

De conceptione infantis. Cap. IIII.

EST enim duplex conceptio: vna seminum, & altera naturarum. Prima fit in commissis. Secunda fit in contractis. Parentes enim cõmittunt in prima, proles contrahunt in secunda. Quis enim nesciat concubitum etiam coniugalem nunquam omnino committi sine pruritu carnis, sine feruore luxuriæ, sine fœtore libidinis? Vnde semina concepta fœdãtur, maculantur & vitiantur, ex quibus anima tandem infusa contrahit labem peccati, maculam culpæ, sordem iniquitatis. Sicut ex vase corrupto liquor infusus corrumpitur, & pollutum contingens, ex ipso contactu polluitur. Habet enim anima tres naturales potentias, siue tres naturales vires. Ratiõalem, vt discernat inter bonum & malum: Irascibilem, vt respuat malum: Concupiscibilẽ, vt appetat bonũ. Istæ tres vires tribus oppositis vitijs originaliter corrumpũtur. Vis rõnalis per ignorantiã, vt nõ discernat inter bonũ & malũ. Vis irascibilis ꝑ iracũdiã, vt respuat bonũ. Vis cõcupiscibilis ꝑ concupiscentiã, vt appetat malũ. Prima gignit delictũ, vltima parit pc̃m, media delictũ generat & pc̃m. Est enim delictum nõ facere faciendũ. Pc̃m, agere non agendũ. Hę tria vitia contrahuntur ex carne corrupta, per tres naturales illecebras. In carnali quippe commercio, rationis sopitur intuitus, vt ignorãtia seminetur: libidinis irritatur pruritus, vt iracundia propagetur: voluptatis satiatur affectus, vt cõcupiscẽtia cõtrahatur.

Duplex cõceptio.

Tres potẽtiæ seu vires animæ

Delictum & peccatũ carnales

Hic

Fomes peccati. Hic est tyrãnus carnis, lex membrorum, fomes peccati, lãguor naturæ, pabulum mortis, sine quo nemo nascitur, sine quo nullus moritur: qui si quando transit re atu, semper tamen remanet actu. Si enim dixerimus quia peccatum nõ habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. O grauis necessitas & infelix cõditio. Antequam peccemus, peccato con stringimur: & antequam delinquamus, delicto tenemur. Per hominẽ vnũ pctm̃ in hunc mundum intrauit, & per pctm̃ in omnes homines mors pertransit. An non patres vuam comederint acerbam, & dentes filiorum obstupescunt?

1. Ioan. 1

Peccatum originale. Rom. 5

Hiere. 31 Ezech. 18

Quali cibo conceptus nutriatur in utero. Cap. V.

SEd attende quo cibo conceptus nutriatur in vtero. Profecto sanguine menstruo, qui cessat ex fœmina post cõceptum, vt ex eo conceptus nutriatur in fœmina. Qui fertur esse tam detestabilis & immundus, vt ex eius cõtactu fruges non germinent, arescant arbusta, moriantur herbæ, amittant arbores fœtus: & si canes inde comederint, in rabiem efferantur. Concepti fœtus vitium seminis contrahunt, ita vt leprosi & elephantici ex hac corruptione nascantur. Vnde secundum legem Mosaicam, mulier quæ menstruum patitur, reputatur immũda. Et si quis ad menstruatam accesserit, iubetur interfici. Ac propter immũditiam menstruorũ præcipitur, vt mulier si masculum pareret quadraginta, si vero fœminam, octoginta diebus à templi cessaret ingressu.

Sanguis mẽstruus

Leu. 10 Ibid. 15

De imbecillitate infantis. Cap. VI.

QVare ergo data est misero lux, & vita ijs qui sunt in amaritudine animæ? Felices illi qui moriuntur antequam oriantur. Prius mortem sentientes, quàm vitam scientes. Quidam enim tam deformes & prodigiosi nascuntur, vt non homines, sed abominationes potius videantur, quibus forte melius fuisset prouisum si nunquam prodijssent ad visum, quoniam vt monstra mõstrantur, & ostenduntur ostentui. Plerique vero diminuti membris, & sensibus corrupti nascuntur, amicorum tristitia, parentum infamia, verecundia propinquorum. Quid hoc particulariter dixerim de quibusdam, quum generaliter omnes sine sciẽtia, sine verbo, sine virtute nascamur? Flebiles, debiles, imbecilles, parum à brutis distantes, imò minus in multis habentes? Nam illa statim vt orta sunt, gradiuntur, nos autem non solum erecti pedibus non incedimus, vei umetiam curuati manibus non reptamus.

Iob. 3

Partus mõstrosi.

Infantiã omniũ imbecillitas.

De dolore partus & eiulatu infantis Cap. VII.

OMnes nascimur eiulantes, vt nostram miseriã exprimamus. Masculus enim recenter natus dicit A, fœmina vero E. Dicẽtes E vel A, quotquot nascuntur ab Eua. Quid est igitur Eua, nisi heu ha? Vtrunque dolentis est interiectio, doloris exprimens magnitudinem. Hæc enim ante peccatum virago, post peccatum Eua meruit appellari, ex quo sibi dictum audiuit: In dolore paries. Non est enim dolor sicut parturientis. Vnde Rachel præ nimio dolore partus interijt, & moriens vocauit nomen filij sui Benoni, id est, filium doloris. Vxor Phinees subitis doloribus irruentibus peperit simul ac perijt, & in ipso mortis articulo vocauit filiũ Icabod. Mulier aũt vt naufragus, quum parit, tristitiam habet, quum vero pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudiũ, quia natus est homo in mundum. Concipit ergo cum immunditia & fœtore, parit cum tristitia & dolore, nutrit cum angustia & labore, custodit cum instantia & timore.

naturę

Eua quasi heu ha.

Gen. 3

Gen. 35

1. Reg. 4

Ioan. 16

Miseria parientis

De nuditate hominis. Cap. VIII.

NVdus egreditur, & nudus regreditur. Pauper accedit, & pauper recedit. Nudus, inquit Iob, egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Nihil intulimus in hunc mũdum, haud dubium quia nec auferre quid possumus. Si quis autem indutus ingreditur, attendat quale proferat indumentum. Turpe dictu, turpius auditu, turpissimum visu. Fœdam pelliculam sanguine cruentatam. Hæc est illa maceria,

Iob. 1

1. Tim. 6

Quale indumentũ partus

Nn ij de

Gen. 18 de qua Thamar inquit in partu: Quare diuisa est propter te maceria? Et ob hanc causam vocauit nomen eius Phares, q̃d interpretatur diuisio

Quem fructum homo producit.

Cap. IX.

O Vilis cõditiõis humanę indignitas, o indigna vilitatis humanæ conditio. Herbas & arbores inuestiga. Il- (Fruct' herbarum & arborum.) læ de se producunt flores & frondes, & fructus, & heu tu de te lēdes & pediculos & lumbricos. Illæ de se fundunt oleum, vinum & balsamũ, & tu de te sputum, vrinā & stercus. Illæ de se spirant suauitatē odoris, & tu de te reddis abominationē (Matt. 7 & 12) fœtoris. Qualis est ergo arbor, talis est fructus. Nõ enim potest arbor mala fructus bonos facere. Quid est enim homo (Hõ arbor inuersa.) scdm formā, nisi q̃dam arbor inuersa: cuius radices sunt crines, truncus est caput cum collo, stipes est pectus cũ aluo, rami sunt ilia cum tibijs, frondes sunt digiti cum articulis. Hoc est folium quod (Iob. 13) à vento rapitur, & stipula quæ à sole siccatur.

De incommodis senectutis & breuitate vitæ hominis.

Cap. X.

IN primordio conditionis humanæ noningentis annis & amplius homi- (Gen. 5) nes vixisse legũtur, sed paulatim vita ho- (Breuitas vitæ. Gen. 6) minis declināte dixit dominus ad Noe: Non permanebit spiritus meus in homine in ęternum, q̃a caro est. Eruntq; dies illius cētum viginti annorum. Quod intelligi potest tam de termino vitæ, quam de spacio pœnitendi. Ex tunc enim rarissime leguntur homines plus vixisse, sed cum magis ac magis vita recideretur hu- (Psal. 89) mana, dictum est à Psalmista: Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor. (Iob. 10) Nonne autem paucitas dierum meorũ fi- (Ibid. 7) nietur breui tempore? Dies nostri velociter transeunt quam à texente tela succidi- (Ibid. 13) tur. Homo natus de muliere breui viuēs tempore repletur multis miserijs, qui q̃si flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Pauci enim nũc ad quadraginta, paucissimi ad sexaginta ānos pueniũt.

De incommodis senectutis.

Cap. XI.

SI quis autem ad senectutem processerit, statim cor eius affligitur, & ca- (Gregori.) put concutitur, languet spiritus, & fœtet anhelitus, facies rugatur, & statura curuatur, caligant oculi, & vacillant articuli, nares effluunt, & crines defluunt, tremit tactus, & deperit actus, dētes putrescũt, & aures surdescunt. Senex facile puocatur, difficile reuocatur, cito credit, et tarde discredit, tenax & cupidus, tristis, & querulus, velox ad loquēdum, tardus ad audiendum, sed nõ tardus ad irā, laudat antiquos, spernit modernos, vituperat præsens, cõmendat præteritum, suspirat & anxiatur, torpet & infirmatur. Audi Horatium Poetam: Multa senem cir- (Horatius) cumueniũt incommoda. Porro nec senes contra iuuenem glorietur, nec insolescant iuuēnes cõtra senem, quia quod sumus iste fuit, erimus quandoq; quod hic est.

De labore mortalium. Cap. XII.

AVis ergo nascitur ad volandum, (Iob. 5) & homo nascitur ad laborē. Cuncti dies eius laboribus & ærumnis pleni sunt, nec per noctē requiescit mens eius. Et quid hoc est nisi vanitas? Non est quisquā sine labore sub sole, non est sine defectu sub luna, non est sine vanitate sub tempore. Tempus est mora rerum mu- (motus) tabilium. Vanitas vanitatum, inquit Ec- (Eccle. 1) clesiastes, & omnia vanitas. O quàm varia sunt studia hominum, q̃ diuersa sunt exercitia. Vnus est tamen omnium finis, & idem effectus, labor & afflictio spũs. Occupatio magna creata est oĩbus ho- (Eccle. 40) minibus, & iugũ graue super filios Adã, à die exitus de ventre matris eoꝝ, vsq; in diem sepulturæ in matrem omnium.

De studio sapientum. Cap. XIII.

PErscrutentur sapientes, inuestigēt alta cœli, lata terræ, profunda maris, & de singulis disputent, de cũctis pertractent, discant semper aut doceant. Et quid ex hac occupatione nisi laborem et dolorem & afflictionem spũs inueniēt? Nouerat hoc experimento qui dixerat: Dedi cor meũ vt scirem prudentiam atq; (Eccls. 1) doctrinam, errores & stultitiam, & agnoui quod esset labor & afflictio spiritus,

eo quod

eo quod in multa sapientia multa sit indignatio, & qui addit scientiam, addit dolorem. Licet enim oporteat indagantem & multis insudare vigilijs, & inuigilare laboribus & sudoribus, vix tamen est quicquam tam vile, vix est tam facile quod ad plenum intelligat homo, comprehendat que ad liquidum, nisi forsan illud perfe-

Nihil perfecte scit.

cte sciatur, q̃d nihil scitur perfecte, quam quam ex hoc insolubilis redargutio cõsequatur. Quinimo corpus quod corrũpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Audi q̃d super hoc sentiat Salomõ:

Sap. 9

Cunctę res difficiles, non potest eas homo explicare sermone. Est homo qui diebus ac noctibus somnũ non capit oculis, & nullam operum Dei potest inueni-

Eccle. 1

re rationem. Et quanto plus laborauerit ad quærendum, tãto minus inueniet. De-

Ibid. 8

ficiunt ergo scrutantes scrutinio, quoniam accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Perscrutator enim maiestatis opprimetur à gloria. Qui eñ magis intelligit, magis dubitat, & ille videtur sibi plus sapere, q̃ plus desipit. Ergo pars scientiæ est scire quod nesciat. Fecit autẽ Deus hominem rectum, & ipse se infinitis immiscuit quæstionibus.

Psal. 63

Pro. 25

Eccle. 7

De varijs studijs hominum.

Cap. XIIII.

CVrrunt & discurrunt mortales per sepes & semitas, ascẽdunt montes, transcendunt colles, transuolant rupes, peruolant alpes, transgrediũtur foueas, ingrediuntur cauernas, rimantur viscera terræ, profunda maris, incerta fluminis, opaca nemoris, inuia solitudinis, exponunt se ventis, & imbribus, tonitruis & fulminibus, fluctibus & procellis, ruinis & præcipitijs. Metalla cudunt & conflant, lapides sculpunt & poliunt, ligna succidunt & dolant, telas ordiũtur & texunt, vestes incidunt & consuunt, ædificant domos, plantant hortos, excolunt agros, pastinant vineas, succendunt clibanos, extruunt molendina, piscantur, venantur & aucupantur. Meditantur & cogitant, cõsiliantur & ordinant, querulantur & litigant, diripiunt & furantur, decipiunt & mercantur, contendunt & præliantur: & innumera talia faciunt, vt opes congerant, vt quæstus multiplicẽt, vt lucra sectẽt, vt honores acquirant, vt dignitates extollãt, vt ptãtes extendant, & hęc q̃q labor & mentis afflictio. Si mihi nõ creditur, Salomoni credat: Magnificaui, inquit, opera mea: Aedificaui mihi domos, & plantaui mihi vineas, feci

Eccle. 2

hortos & pomaria, conseui ea cuncti generis arboribus, extruxi mihi piscinas aquarum vt irrigarem syluam lignorum germinantium, possedi seruos & ancillas, multamq́ familiam habui, armenta quoq; & magnos ouiũ greges, vltra omnes qui fuerant ante me in Hierusalem. Coaceruaui mihi aurum & argentum, et substantias regum & prouinciarum. Feci mihi cantores & cantatrices, & delicias filiorum hominum, sciphos & vrceolos in ministerio ad vina fundenda, & supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Hierusalem. Cumque me cõuertissem ad vniuersa quæ fecerãt manus meę, & ad labores quibus frustra insudaueram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.

De diuersis anxietatibus.

Cap. XV.

OQuãta mortales angit anxietas, affligit cura, solicitudo molestat, metus exterret, tremor concutit, horror abducit, dolor affligit, conturbat tristitia, contristat turbatio. Pauper & diues, seruus & dominus, coniugatus & continens, deniq; bonus & malus, om̃es mundanis cruciatibus affliguntur, & mundanis afflictionibus cruciantur. Experto crede magistro. Si impius (inquit) fuero, væ mihi est. Et si iustus, non leuabo caput saturatus afflictione & miseria.

tribulatio

Iob. 10

De miseria diuitis & pauperis.

Cap. XVI.

PAuperes enim premuntur inedia, cruciantur ærumna, fame, siti, frigore, nuditate, vilescunt, tabescunt, spernuntur, & confunduntur. O miserabilis mendicantis conditio, & si petit, pudore confunditur, & si non petit, egestate consumitur, sed vt mẽdicet, necessitate compellitur. Deum causatur iniquum, quod non recte diuidat. Proximum criminatur malignum, quod non plene subueni

Miseria pauperis.

 at. Indi-

at. Indignatur, murmurat, imprecatur. Aduerte super hoc sententiam Sapiẽtis: Melius est (inquit) mori quàm indigere. Etiam proximo suo pauper odiosus erit. Omnes dies pauperis mali, fratres hominis pauperis oderunt eum. Insuper & amici procul recesserunt ab eo: quia quum fueris felix, multos numerabis amicos.

Ouidius

Tempora si fuerint nubila, solus eris. Proh pudor secundum fortunã existimatur persona, quum potius secundum personam æstimanda sit fortuna. Tam bonus reputatur quã diues, tã malus q̃ pauper, cũ potius tã diues sit reputãdus q̃ bonus, tam pauper q̃ malus.

Miseria diuitis

Diues autem à superfluitate resoluitur, & iactantia effrenatur, currit ad libitum, & corruit ad illicitum. Etiam fiunt instrumenta pœnæ, q̃ fuerãt oblectamẽta culpæ. Labor in acqrendo, timor in possidẽdo, dolor in amittẽdo, mentẽ eius semper fatigat, solicitat & affligit.

Mat.6

Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuũ. Sed de hoc in sequẽtibus plenius dicemus.

De miseria seruorum & dominorum. Ca XVII.

Miseria serui

SEruus ministrat, minis terretur, angariis fatigatur, plagis affligitur, opibus spoliatur: quod si non habet, habere compellitur, & si habet, cogitur non habere. Culpa domini, serui pœna: culpa serui, domini præda.

Horatius

Quicquid delirant reges plectuntur Achiui.

Eccl.13

Venatio leonis onager in eremo, sic & pascua diuitum pauperes. O extrema conditio seruitutis. Natura liberos genuit, sed fortuna seruos cõstituit. Seruus cogitur pati, & nemo finitur compati: dolere compellitur, & nemo condolere permittitur. Sic ipse non suus est, vt nemo sit sibi. Miseri qui castra sequuntur, quia miserum est viuere aliena præda.

Miseria domini

Dominũ autem si crudelis est, oportet vereri propter nequitiam subiectorum. Si mitis est, cõtingit illum contemni propter insolẽtiam subiectorum. Seuerum ergo metus affligit, mansuetum vilitas paruipẽdit. Nam crudelitas parit odium, & familiaritas parit contemptum. Familiaris enim cura fatigat, & domestica solicitudo molestat. Oportet enim eum semper esse paratum, vbique munitum, vt possit insidias malignantium præcauere, oppugnantium iniurias propulsare, hostes contere-re, ciues tueri. Nec sufficit diei malitia sua, sed dies diei laborẽ eructat, & nox nocti solicitudinem indicat. Dies ergo laboriosi ducuntur, & noctes expenduntur insomnes.

De miseria continentis & coniugati. Cap. XVIII.

Concupiscẽtia carnis. Pugnetur

SI potest ignis non vrere, potest caro non concupiscere, quia quantũcunque ✱punietur, nunquam tamen Iebusæus ille potest expelli.

Horatius.

Naturam expellas furca tamẽ vsq; recurret.

Matt.19

Non omnes (inquit) capiũt verbum istud, sed qui potest capere capiat.

Exo.28

Vnde quum Deus ipse de certis pontificalibus indumẽtis iussisset, vt Moyses & Aaron filios suos vestirẽt, de solis fœminalibus non præcepit, sed ait, vt ipsi fœminalibus vterentur, cum ingrederẽtur tabernaculum testimonij.

1.Cor.7

Sed & Apostolus dicit: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex cõsensu ad tẽpus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum: ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Melius est enim nubere, quam vri.

Suggestio diaboli.

Pugnat ergo cõtra continentiam angelus Satanæ, q carnaliter stimulat & grauiter colaphizat, ignem naturæ flatu suggestionis succendit, materiam apponit, facultatem tribuit, & opportunitatem ministrat. Pugnat etiam, & species quæ subito visa est, facile concupiscitur.

2.Reg.11

Vnde cum Dauid post meridiẽ deambularet in palatio domus regiæ, videns ex aduerso Bersabee se lauãtem, misit & tulit eam & dormiuit cũ ea, erat enim mulier pulchra nimis.

Miseria cõiugati. 1.Cor.7 Molestia ab vxore.

Porro qui cũ vxore est, solicitus est quę sunt mundi & diuisus est. Distrahitur enĩ per multas angustias & in solicitudines varias dissecatur, vt filijs & vxori, famulis & ancillis necessaria q̃rat & subministret. Tribulationes ergo carnis habẽt huiusmodi.

ornatum

Vxor contendit habere preciosum ✱ ornamentum, & variam supellectilem, vt pluris sępe sit cultus quam census mariti: alioquin per noctes & dies plangit & suspirat, garrit & murmurat.

Prou.19

Tria sunt enim quæ non sinunt hominem in domo permanere, Fumus, stillicidium, & mala vxor. Illa (inquit) ornatior procedit, & ab omnibus honoratur, ego autẽ miserrima in conuẽtu mulierum sola despicior, à cunctis contemnor.

mnor. Sola vult diligi, sola laudari, alteri
us amorẽ suum asserit odiũ, alterius lau-
Hieromy. aduersus Iouinianũ Spetxis dem suum suspicatur dedecus. Amandũ
est omne quod diligit, odiendum est om
ne, quod odit. Vincere vult, sed vinci nõ
valet. Famulari non patitur, sed domina
ri molitur. Cuncta vult posse, nulla non
posse. Si pulchra fuerit, facile adamatur:
si fœda, non facile concupiscitur. Sed dif
ficile custoditur, quod à multis diligitur:
& molestum est possidere, quod nemo di
gnatur habere. Alius forma, alius inge-
nio, alius facetijs, alius liberalitate solici-
tat: & ex aliqua parte capitur, quod vndi
alias lacessitur. que incessitur. Equus & asinus, bos & ca
nis, vestis & lectulus, calix etiam & vrceo
lus prius probãtur, postea comparantur.
Sponsa vero vix tandem ostenditur, ne
prius displiceat quam ducatur, qualicun
que tamẽ casu obuenerit, semper est ha-
alias necessario benda. Si fœda, si fœtida, si ægra, si fatua,
si superba, si iracunda, si quolibet modo
Vxor dimitti non potest nisi propter adulteriũ. vitiosa, nisi propter solam fornicatiõem,
non potest vxor à viro dimitti. Sed nec
dimittens potest aliam ducere, nec dimis
sa alij potest copulari. Nam quicunque
Mat. 5 dimiserit vxorem suam, nisi ob fornica-
tionis causam, facit eam mœchari, & qui
1. Cor. 7 dimissam duxerit, mœchatur. Quod si v-
xor à viro discesserit, manere debet innu
pta aut viro suo reconciliari. Similiter &
vir, si discesserit ab vxore. Graue nimis ẽ
Pro. 18 pondus coniugij. Nam (vt inquit Salo-
mon) Stultus est & impius est, qui tenet
adulteram, & patronus est turpitudinis,
qui celat crimen vxoris. Si vero dimittit
adulteram, absque sui culpa punitur, quo
niam illa viuente cogitur continere, pro
pter quod & discipuli Christi dixerunt,
Si ita est causa hominis cum vxore, non
Mat. 19 expedit nubere. Quis vnquam æquanimi
ter potuit sustinere riualem? Sola suspi-
Gen. 3 cio zelotypum vehemẽter affligit. Nam
licet scriptum sit, Erũt duo in carne vna:
zelus tamen viri duos in vna carne non
patitur.

De miseria bonorum & malorum. Caput XIX.

Non est impijs gaudere, dicit domi
nus, quia per quæ peccat homo,
Miseria malorum. Esa. 38 & 57 per hæc & torquetur: vermis enim con-
scientiæ nunquam moritur, & ignis
rationis nunquam extinguitur. Vidi alias terroris. Ibid. 6
enim eos qui operantur iniquitatem, &
seminant dolores, & metunt eos, flante
Deo perisse, & spiritu iræ eius esse con-
sumptos. Superbia inflat, inuidia rodit, Iob. 4
auaritia stimulat, ira succendit, angit gu-
la, dissoluit luxuria, ligat mendaciũ, ma-
culat homicidium. Sic & cætera porten-
ta vitiorum, & quæ sunt homini oblecta
menta peccandi, Deo sunt instrumenta
puniendi. Inuidus alterius rebus marce Horatius
scit opimis. Sed inuidia Siculi nõ inuene
re tyranni tormentum maius. Vitium n.
corrumpit naturam, Apostolo testante, Vitiũ corrumpit naturam. a
qui ait: Quia euanuerunt in cogitationi-
bus suis, obscuratum est insipiens cor eo Rom. 1
rum. Propter quod Deus tradidit illos
in desideria cordis eorum, in immunditi
am, vt contumelijs afficiant corpora sua,
& sicut reprobauerunt Deum habere in
notitia, ita tradidit eos Deus in reprobũ
sensum, vt faciant ea quæ non conueniũt.
Sed & qui pie viuere volunt in Christo, Miseria
persequutionem patiuntur. Sãcti namq; bonorũ.
ludibria & verbera experti, insuper & vin 2. Tim. 3
cula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, Heb. 11
tentati sunt, in occisione gladij mortui
sunt pro domino. Circuierunt in melo-
tis, in pellibus caprinis, egentes, angustia
ti, afflicti, quibus dignus non erat mun-
dus. In solitudinibus errantes, & in mon 2. Cor. 11
tibus, in speluncis & in cauernis terræ, pe
riculis fluminum, periculis latronum, pe
riculis ex genere, periculis ex gentibus,
periculis in ciuitate, periculis ex falsis fra
tribus. In labore & ærũna, in vigilijs mul
tis, in fame & siti, in angustijs multis, in
frigore & nuditate. Iustus enim abnegat
semetipsum, crucifigens membra sua cũ Luc. 9
vitijs & concupiscentijs, vt sibi mundus Gal. 6
crucifixus sit, & ipse mundo. Non habet Heb. 13. Iusti i mũdo tanquã in exilio sunt.
hic manentem ciuitatem, sed futuram in
quirit. Sustinet seculum tanquam exiliũ,
clausus in corpore tãquam in carcere. In
cola, inquit, ego sum in terra, & peregri- psal. 118
nus sicut omnes patres mei. Remitte mi
hi vt refrigerer, priusquam abeam, & am
plius non ero. Heu mihi quia incolatus
meus prolongatus est, habitaui cum ha- psal 38
bitantibus Cedar, multum incola fuit a- psal. 119
nima mea. Quis infirmat, & ego non in-
firmor? Quis scandalizat, & ego nõ vror? 2. Cor. 11
Nã peccata proximorũ frixoria sunt iu-

Iosu. 15 florum. Hoc est irriguum, quod Caleph Axæ filiæ suæ dedit in dotem.

De hostibus hominis.

Cap. XX

Iob. 7 Quatuor hostes hominis, dæmon, homo, mundus, caro. Militia ergo est vita hominis super terram. An non vera militia est, cũ multiplices hostes semper vndique insidientur vt capiant, persequantur vt perimant, dęmon & homo, mundus & caro? Dæmon cum vitijs & cõcupiscentijs, homo cum bestijs, mundus cum elementis, caro cum sensibus. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem ad Gal. 5 uersus carnem. Verum non est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ, sed Ephe. 6 aduersus spũalia nequitiæ in cœlestibus, aduersus rectores tenebrarum harũ. Ad 1. Pet. 5 uersarius enim vester diabolus, tãquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Accenduntur ignea tela nequissimi. Hiere. 9 Mors ingreditur per fenestras, oculus Thren. 3 animam deprædatur, pugnat orbis ter Sap. 5 rarũ contra insensatos. Gens contra gen Luc. 21 tẽ, & regnum aduersus regnum, & terræ motus magni erũt p loca, pestilẽtiæ & fames, terroresq; de cœlo & tẽpestates. Terra producit spinas & tribulos, aqua procellas & fluctus. Aer tempestates & tonitrua, Ignis coruscationes & fulgura. Ma Gen. 3 ledicta, inquit, terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terrã, qa terra es, & in terrã ibis: Insi Psal. 79 diatus est eũ aper de sylua, & singularis Bestiæ hostiles. ferus depastatus est eum. Lupus & vrsus, pardus & leo, tigris & onager, crocodi Hiere. 5 lus & gryphus, serpens & coluber, basiliscus & aspis, cerastes & draco, scorpiones & viperæ: Sed & lendes & pediculi, formicæ & pulices, cyniphes & muscæ, crabrones & vespę, pisces & volucres. Nam Gen. 1 qui creati fuimus, vt dñaremur piscibus maris & volatilibus cœli, & vniuersis animantibus quę mouentur in terra, nũc illis damur in prædam, & in escam eis tri Deut. 32 buimur. Scriptum est enim: Dentes bestiarum mittam in eos, cum furore trahẽtium super terram atque serpentium.

De carcere animæ, quod est corpus.

Caput XXI.

Rom. 7 Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Certe non vult educi de carcere, qui non vult exire de corpore. Nã carcer animæ corpus est. Psal. 141 De quo Psalmista: Educ de carcere animam meam. Nusquam quies & tranquillitas, nusquam pax nec securitas, vbique timor & tremor, vbique labor & dolor. Caro dum viuit dolebit & anima super se metipsam lugebit.

De breui lætitia hominis.

Caput XXII.

Quis vnquam vel vnicũ diem totũ duxit in sua delectatione iucundũ, quẽm in aliqua parte diei reatus con scientiæ, vel impetus iræ, vel motus cõcupiscentiæ nõ turbauerit? Quem liuor inuidiæ vel ardor auaritiæ, vel tumor superbiæ non vexauerit, quem aliqua iactura, vel offensa, vel passio, non commouerit, quẽ denicq; visus, vel auditus, vel actus aliquis non offenderit? Rara auis in terris nigroq; simillima cygno. Audi sup hoc sententiam sapientis: A mane vsq; ad vesperam immutabitur tempus. Cogitationes vanæ sibi succedunt, & mens rapitur in diuersa. Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Null° dies est in plena lætitia.

De inopinato dolore.

Caput XXIII.

Semper enim * mundanæ lætitiæ tristitia repentina succedit. Et quod incipit à gaudio, desinit in mœrore. Mundana qppe felicitas multis amaritudinibus est respersa. Nouerat hoc q dixerat: Prou. 14 Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat. Experti sunt hoc libe Iob 1 ri Iob, qui cum comederent & biberẽt vinum in domo fratris sui primogeniti, repente vehemens ventus irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens vniuersos oppressit. Merito ergo pater aiebat: Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium. Melius est enim ire ad domum luctus, quã ad domum cõuiuij. Attende salubre consilium: In die bonorũ nõ immemor sis malorũ. Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

* humanæ. Comes fit tristis dolor.

De

De vicinitate mortis.
Caput XXIIII.

semp morimur. SEmper vltimus dies primus, & nunquam primus dies vltimus reputatur. Cum tamē ita semper viuere deceat, tanquam mori semper oporteat. Scriptū Eccli. 14 est enim: Memor esto, quia mors nō tardat. Tempus præterit, & mors appropinquat. Mille anni ante oculos morientis, tanquam dies hesterna, quæ præteriīt. Semper enim futura nascuntur, semper præsentia moriuntur, & quicquid est præteritum, est mortuum totum. Morimur enim dum viuimus semper, & tunc tantū desinimus mori, cum desinimus viuere. (vita mortalis est mors viuens.) Melius est ergo mori vitæ, quam viuere morti. Quia nihil est vita mortalis, nisi mors viuēs. Vnde Salomō: Laudaui magis mortuos quam viuentes, & vtroque feliciorem iudicaui qui necdum natus est. (Eccli. 4) Vita velociter fugit, & retineri non potest: mors autem instanter occurrit, & impediri non valet, hoc est illud mirabile, quod quāto plus crescit, tanto magis decrescit: Quia quāto plus vita procedit, tanto magis ad finem accedit.

De terrore somniorum.
Caput XXV.

TEmpus quod quieti cōcessum est, non conceditur esse quietum: nam terrent somnia, visiones conturbant. Et licet non sint in veritate tristia, vel terribilia, seu laboriosa, quæ somniant somniantes, tamen in veritate tristantur, terrentur & fatigantur, in tantum vt aliquando dormientes lachrymentur, & euigilātes sæpissime conturbentur. (verus terror ex falsis somnis.) Si vero iucūdum quid viderint, nihilominus euigilātes tristarentur, tāquam illud amiserint. Aduerte qd super hoc dicat Eliphas Themanites: In horrore visionis nocturnæ, cum solet sopor occupare homines, pauor tenuit me & tremor, & oīa ossa mea perterrita sunt, & cum spiritus me pͤsente trāsiret, inhorruerūt pili carnis meæ. Cōsidera Iob dicētem: Si dixero, consolabitur me lectus meus, & releuabor loquēs mecū in stratu meo, terrebis me per somnia, & p visiones horrore concuties. (Ibid. 7) Nabuchodonosor somniū vidit q̄d eū valde pterruit, & visiones capitis eius cōturbauerunt eū. (Dan. 4) Multas curas sequūt somnia, & vbi multa somnia, vanitates plurimę. Multos errare fecerūt somnia, & exciderūt sperātes in illis. Apparēt em̄ frequēter turpes in somnijs imagines, ex quibus per illusiones nocturnas non solum caro poluitur, sed anima quoque maculatur. (Illusiones nocturnæ) Vnde dominus in Leuitico: Si fit, in quit, inter vos homo qui pollutus sit in nocturno somno, extra castra egrediatur, & non reuertatur priusquam ad vesperum lauetur aqua, & post solis occasum regrediatur in castra. (Leuit. 15)

De compassione amicorum.
Caput XXVI.

O Quāto dolore turbamur, quanto tremore concutimur, cum amicorum damna sentimus, & parentum pericula formidamus? (Condolere amicis.) Plus interdum sanus in formidine, quam infirmus ęgritudine perturbatur. Plus hic voluntarius affectu doloris, quam inuitus effectu lāguoris affligitur. Verum est illud poeticum, Res est soliciti plena timoris amor. (Ouidius.) Cuius pectus tā ferreum, cuius cor tam lapideum, vt gemitus non exprimat, lachrymas non effundat, cum proximi vel amici morbum vel interitum intuetur, vt pa tienti non cōpatiatur, & dolenti non condoleat? (mortem) Ipse Iesus quum vidisset Mariam & Iudæos, qui cum ea venerant ad monumētum, plorantes, infremuit spiritu, turbauit semetipsum, & lachcrymatus est, forsitā non quia mortuus est, sed eo potius, quia mortuum ad vitæ miserias reuocauit. Sciat autem se culpabiliter durum & dure culpabilem, qui corporalem amici sui mortem deplorat, & spiritualē animæ suo mortem non defleat. (Magis animæ quam corporis mors deflenda.)

De subitis infortunijs.
Caput XXVII.

SVbito cum non suspicatur, infortunium accidit, calamitas irruit, morbus inuadit, mors intercipit, quam nullus euadit. (ad quia) Ergo ne glorieris in crastinū, ignorans quid superuentura pariat dies. (Prou. 27) Nescit homo finē suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues comprehenduntur laqueo, sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo superuenerint. (Eccl. 9)

De innumerabilibus speciebus ægritudinum.

Caput XXVIII.

NOndum à seculis tot ægritudinū genera, tot passionū species, physicalis industria potuit indagare, quot humana fragilitas potuit tolerare. Tolerabilem dixerim intolerantiam morborum, aut intolerabilem dixerim tolerantiam? Melius est vt vtrunq; coniunxerim. Nā intolerabile est propter passionis acerbitatem, & torabile propter patiēdi necessitatem: de die in diem magis ac magis humana natura corrumpitur. Ita quod plurima fuerunt olim experimēta salubria, quæ propter defectum ipsius hodie sunt mortifera. Senuit iam mundus vterque, scilicet macrocosmus, & microcosmus, id est, maior mūdus & minor mūdus. Et quanto prolixius vtriusque senectus producitur, tanto deterius vtriusque natura perturbatur.

Intolerabilis tolerātia.

Senectus vtriusque mundi.

De diuersis generibus tormentorum. Caput XXIX.

QVid dicam de miseris, qui per innumerabilia tormentorum genera puniuntur? Cæduntur fustibus, & gladijs iugulantur, cremantur flammis, & lapidibus obruuntur, discerpuntur vngulis, & patibulis suspenduntur, torquentur tigribus, & scorpionibus flagellant, artantur vinculis, & laqueis strangulantur, detruduntur carceribus, & ieiunijs macerantur, præcipitantur & submerguntur, excoriantur & distrahuntur, secantur & suffodiūtur. Qui ad mortē, ad mortē: qui ad gladiū, ad gladiū, q ad famem, ad famem: & qui ad captiuitatem, ad captiuitatem. Crudele iudicium, immane supplicium, triste spectaculum, dantur in escam volatilibus cœli, bestijs terræ, & piscibus maris. Heu heu heu miseræ matres quæ tam infelices genuistis filios.

als vngulis.

Equuleos dicit, quales bouis sunt

Hiere. 15

De quodam horrendo facinore, scilicet quod quædam mulier comedit infantem suum.

Caput XXX.

ILlud igitur horribile facinus libet reminisci, quod Iosephus de Iudaica obsidione describit: Mulier quædam facultatibus & genere nobilis cū cætera multitudine quæ confluxerat Hierosolymā communem cum omnibus obsidionis casum ferebat. Huius reliquas facultates, quas de domo in vrbem conuexerat, tyranni penitus inuaserunt. Si quid vero relictum ex magnis opibus fuerat, quo victum quotidianum pertenuem duceret, irruentes per momenta satellites prædonum rapiebant, pro quo ingens labor mulierem ex indignatiōe quadam, velut insania fatigabat, ita vt interdum prædones in necem sui maledictis & conuitijs instigaret. Verum quum nec irritatus quisquam nec miseratus illam perimeret, & si quid forte fuisset cibi quæsitum ab illa, id ab alijs quæreretur, nec iā fieret vsquā copia requirendi, Fames autem dira dū visceribus insisteret ac medullis, & ad furorē iam famis inedia perurgeretur, pessimis vsa est consilijs, & contra ipsa naturæ iura iam armatur. Erat enim ei sub vberibus paruulus filius, quem ante oculos ferens, infelicis, inquit, matris es. O infelicior fili, in bello fame ac dereptione prædonum cui te reseruabo? Nam & si posset vita sperari, iugo tamen Romanæ seruitutis vrgeberis. Veni ergo nunc o mi nate, esto matri cibus, prædonibus furor, seculis fabula, quæ sola deerat cladibus Iudæorum. Et cum hoc dixisset, protinus filium iugulauit, eum deinde igni apposito torret, & medium quidem consumit, medium seruat obtectum. Et ecce statim prædones irruerunt ambustæ carnis odore suscepto, mortem minantur nisi cibos sine mora quos paratos senserant demonstraret. Tunc illa inquit: Partem vobis optimam reseruaui, & continuo quæ superfuerant membra retexit infantis. At illos repente ingens horror inuasit, membraq; eorum diriguere, & quasi animi duricie vox eorum est faucibus interclusa. Illa vero truci vultu & ipsis prædonibus truculentior, meus, inquit, est partus, meus est filius, meum est facinus, edite, nam ego prior edi quem genui. Nolite vos effici aut matre religiosiores, aut fœmina molliores, q̄d si vos pietas vincit, meos execramini cibos, q̄ iam talibus pasta sum, ego iterum his pascar. Post hæc illi territi contrementesq; discedunt, qui hunc solum ex omnibus facultatibus cibum miseræ matri reliquerunt.

Ioseph. de bello Iudaico. Lib 7. c. 11

als vrgeor

Quod

Quod quandoque punitur innocens, & nocens absoluitur. Cap. XXXI.

NEmo se confidat expertem à poena, qui se nouit immunem à culpa. Qui stat, videat ne cadat. Nam saepe innocens damnatur, & nocens absoluitur: pius punitur, & honoratur impius: Iesus crucifigitur, & Barrabas liberatur. Hodie vir iustus & quietus inutilis, vir religiosus hypocrita, vir simplex fatuus reputatur. Deridetur enim iusti simplicitas. Lãpas contempta apud cogitatiões diuitũ.

Rom. 11

Ioan. 19

LIBRI PRIMI FINIS.

DE MISERIA HVMANÆ CONDITIONIS, LIBER SECVNDUS, determinans de culpabili humanae conuersionis progressu.

Quenam soleant homines communiter affectare. Cap. I.

TRia maxime solẽt homines affectare: Opes, voluptates, honores. De opibus praua, de voluptatibus turpia, de honoribus vana pcedũt. Hinc enim Ioannes apostolus ait: Nolite diligere mundum, neque est quae in mundo sunt: quia quicquid est in mundo, est cõcupiscentia carnis & concupiscentia oculorum, & superbia vitae. Concupiscentia carnis ad voluptates, concupiscentia oculorum ad opes, superbia vitae pertinet ad honores. Opes generant cupiditates & auaritiam: voluptates pariunt gulam, & luxuriam: honores nutriunt superbiam, & iactantiam.

Tria desiderantur praecipue, opes, voluptates, honores.

1. Ioan. 2

De cupiditate. Cap. II.

NIhil est igitur auaro scelestius, & nihil iniqus, q̃ amare pecuniam. Verbũ est sapientis, q̃d cõfirmat Apostolus, dicẽs: Qui volũt diuites fieri, incidũt in tentationẽ, & in laqueũ diaboli, & in desideria multa, & inutilia & nociua, quę mergũt hoĩem in interitũ & perditiõem. Radix enim omnium malorũ est cupiditas, haec sacrilegia cõmittit & furta, rapinas exercet & prędas, bella gerit & homicidia, Simoniace vẽdit & emit, Inique petit & recipit, Iniuste negociatur & foeneratur, Instat dolis & imminet fraudibus, Dissoluit pactum, & violat iuramentum, Corrũpit testimoniũ & puertit iudiciũ.

Eccli. 10

Quarum malum auaritia.

1. Tim. 6

De iniquis muneribus. Cap. III.

COnsule Prophetam Euangelicum Esaiam. Omes (inquit) diligũt munera, sequũtur retributiones, pupillo nõ iudicant, causa viduae non ingreditur ad eos. Non ipsi praecedunt retributiones, quia non iudicant amore iustitiae, sed retributiones praecedunt ipsos, quia iudicant amore pecunię. Semper enim sequũtur largitionem, vel promissionem, vel spem, & ideo pupillo non iudicant, à q̃ nihil largitur aut promittitur, aut sperat. O principes infideles, socij furum, quicũque diligitis munera, sequimini retributiones, nunquam excutietis manũ à munere, nisi prius excludatis cupiditatem à pectore. De vobis inquit Propheta: Principes eius quasi lupi rapientes prędam, & auare sectando lucra. Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetae eius in pecunia diuinabant. Ecce contrarium dñs per Moysen pręcepit in lege: Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinẽt. Non accipies personam nec munera, quia munera excaecant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Sed iuste quod iustum est prosequeris, & viues. Duo dicit, iustum & iuste, quidam enim iuste quod iustum est, alij quod iniustum est iniuste: rursum quidam iniuste quod iustum est, alij iuste quod iniustum est psequuntur.

Esa. 1

Mali principes sequũtur retributiones.

Ezech. 22

Deu. 16

Non accipies personam nec munera.

Exod. 23

De acceptione personarum. Caput IIII.

VAE vobis qui corrupti prece vel precio, qui tracti amore vel odio, dicitis bonum malum, & malum bonũ: ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem: mortificantes animas quae non moriuntur, & viuificantes animas quae non viuunt. Vos enim non attenditis merita causarum, sed merita personarũ:

Esa. 5

Quid attẽdunt impij iudices.

non

non iura, sed munera: non iustitiam, sed pecuniam: non quod ratio dictet, sed q̄d voluntas affectat: non quid lex sanciat, sed quid mens cupiat. Nō inclinatis animum ad iustitiam, sed iustitiam inclinatis ad animum: non vt quod licet hoc libeat, sed vt liceat hoc quod libet. Nunquam in vobis ita simplex est oculus, vt totum corpus sit lucidū, sed aliquid semper admiscetis fermenti, quo totam massam corrumpitis. Pauperum causam cū mora negligitis, diuitum causam cum instantia promouetis. In illis rigorem ostēditis, cum istis ex mansuetudine dispensatis. Illos cū difficultate respicitis, istos cum fauore tractatis. Illos negligenter auditis, istos subtiliter auscultatis. Clamat pauper & nullus exaudit, loquitur diues & omnes applaudunt. Diues locutus est & omnes tacuerunt, & verbum illius vsque ad nubes perducent: pauper locutus est, & dicunt, quis est hic? & si offenderit, subuertent illum. Clamat vim patiens & nullus exaudit, vociferatur & non est qui iudicet. Sed si forte pauperū causam suscipitis, illos remisse fouetis, cū aūt diuitū causam assumitis, illos ptinaciter adiuuatis: Pauperes despicitis, diuites honoratis: istis reuerēter assurgitis, illos despicabiliter cōculcatis. Si introierit in cōuentū vestrū vir anulū habēs aureū in veste candida, introierit & pauper sordido habitu, & intendatis in eum qui indutus est veste praeclara, & dixeritis ei, tu sede hic bene, pauperi vero dicatis, tu sta illic aut sede sub scabello pedum meorum, nōne iudicatis apud vosmetipsos, & facti estis iudices cogitationū iniquarum? De vobis enim & contra vos dicit Propheta: Magnificati sunt & ditati, incrassati & impinguati, causam pupilli nō dixerunt, & iudicium pauperum nō iudicauerunt, vti in lege praecipitur: Nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis vt magnum. Nec accipietis cuiuscunque personam, quia Dei iudicium est. Non enim est personarum acceptio apud Deum.

Matt. 6 — Acceptio psonarum — Eccle. 13 — Iaco. 2 — Hiere. 5 — Deut. 1 — Act. 10

De venditione iustitiae.
Caput V.

Vos autem nec gratiam gratis datis, nec iustitiam iuste redditis, quia nisi venierit, non prouenit, nec datur nisi vendatur. Saepe iustitiam tantum differtis, quod litigantibus plusquam totum aufertis, quia maior est sumptus expensae quam fructus sententiae. Quid autem poteritis illi in districto iudicio respondere, qui praecipit: Gratis accepistis, gratis date? lucrum in arca, damnum in consciētia, pecuniam captatis, sed animā captiuatis. Verum quid proficit homini si mundum lucretur vniuersum, animae vero suae detrimentum patiatur? Aut quā dabit homo commutationem pro anima sua? Frater non redimit, redimet homo, non dabit Deo placationem suam, nec precium redemptionis animae suae, laborauit in aeternum, & viuet adhuc in finem. Audite diuites quid contra vos Iacobus apostolus ait: Agite nunc diuites, plorate & vlulate in miserijs vestris, quae aduenient vobis, diuitiae vestrae putrefactę sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt, aurum & argentum vestrum aeruginauit, & aerugo eorum erit vobis in testimonium, & mādūcabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis irā in nouissimis diebus. Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones vestras quae fraudata est à vobis clamat, & clamor ipsorum in aures domini sabaoth introiuit. Propterea veritas praecepit: Nolite thesaurizare vobis thezauros in terra, vbi aerugo & tinea demolitur, vbi fures effodiunt, & furantur.

venditores iustitiae — Matt. 10 — Matt. 16 — Psal. 48 — Sententia in diuites, Iacobi 5 — Mat. 6

De insatiabili desiderio cupidorum. Caput VI.

O Ignis inextinguibilis, o cupiditas insatiabilis. Quis vnquā cupidus primo fuit voto contentus? Cum adipiscitur quod optauerat, desiderat amplióra, semper in habendis & nunquam in habitis finem constituit. Insatiabilis est oculus cupidi, & in partem iniquitatis non satiabitur. Auarus non implebitur pecunia, & qui amat diuitias, fructum nō capiet ex eis. Infernus & perditio nunq̄ replentur, similiter & oculi hominum insatiabiles. Sanguisugae vero duae filiae sunt quae dicunt, affer affer. Nam crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Eccl. 5 — Pro. 27 — Ibid. 30 — Iuuenalis.

Qua

Quare cupidus satiari non potest. Caput VII.

Mens humana non satiatur nisi deum habeat. VIso o cupide scire quare semper es vacuus, cur nunquam implearis? Aduerte. Non est plena mensura tua, quæ quantumcunque contineat, adhuc capax est amplioris. Sed humanus animus capax est dei, quoniam qui ad heret deo, 1.Cor.6 vnus spiritus est cum Deo. Quantumlibet ergo cōtineat, nunquam est plenus, nisi Deum habeat, cuius semp est capax. Si vis ergo o cupide satiari, desinas esse cupidus, quia dum cupidus fueris, satiari 2.Cor.6 non poteris. Non est enim conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Belial, quia nemo potest Deo seruire & mammonæ. Matt.6

De falso nomine diuitiarum. Caput VIII.

Falsæ opes egestatem afferunt. talsius O Falsa diuitiarum felicitas, quæ diuitem veraciter efficit filium infelicem. Quid enim est infelicius, quā opes mundi, quæ diuitiæ nuncupantur? Opposita quippe sunt esse diuitem & egenū. At opes mundi non auferunt, sed afferunt egestatem. Magis enim, inquit Salomon, sufficit modicum pauperi, quā plurimum diuiti, quia vbi multæ diuitiæ, ibi multi qui comedunt illas. Eccl.5 Quot & quanti magnates indigeant, ipsemet frequenter experior. Opes itaque non faciunt hominem diuitem, sed egenum.

Exempla contra cupiditatem. Caput IX.

QVam multos seduxit cupiditas? q̄ plures perdidit auaritia? Balaam asella redarguit & pedes sedentis attriuit, Num.22 quia captus cupiditate promissorum disposuerat maledicere Israeli. Achan populus lapidauit, quia tulit aurum & ar- Iosue.7 gentum de anathemate. Naboth interrē- 3.Reg.21 ptus est, vt Achas eius vineam possideret. Giezi lepra percussus est, quia petijt 4.Reg.5 & recepit aurum & argentum, & vestes sub nomine Helisei. Iudas laqueo se suspendit, quia vendidit & tradidit Chri- Mat.27 stum. Ananiam & Saphiram subitanea Act.5 mors extinxit, quia de precio agri defraudauerunt apostolos. Aedificauit Tyrus munitionem suam, & coaceruauit argen- Zach.9. tum quasi humum, & aurum quasi lutū platearum, sed ecce dominus possidebit eam, & percutiet in mari fortitudinem eius, & hæc igni deuorabitur.

De superflua solicitudine cupidorum. Caput X

CVr ad congregandum quis instet, quum stare non possit ille qui congregat? pauca homini sufficiunt. Nam quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquā Iob.14 in eodem statu permanet. Cur multa desideret, cum pauca sufficiant? Habentes, 1.Tim.6 inquit, victum & vestitum, his contenti simus. Cur necessaria cum multa solicitudine quærat, cum ipsa sine magna difficultate se offerant? Audi quid super hoc veritas dicit: Nolite soliciti esse, dicentes: Mat.6 Quid mādUcabimus, aut quid bibemus, Luc.12 aut quo operiemur? Scit enim pater vester cœlestis, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Nunquam enim vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Psal.36

De auaritia Caput XI.

TAntalus sitit in vndis, & auarus eget in opibus, cui tantum est quod Horatius. habet, quantum est quod non habet, quia nunquam vtitur acquisitis, sed semper inhiat acquirendis. Salomon: Est quasi diues cum nihil habeat, & est quasi pauper Pro.13 cum in multis diuitijs sit. Auarus & infernus vterque comedit & non digerit, recipit & non reddit. Auarus nec patientibus compatitur, nec miseris subuenit vel miseretur, sed offendit Deum, offendit seipsum, offendit proximum. Auar' peccat in deū, in proximum & in seipsum. Nā deo retinet debita, proximo denegat necessaria, sibi subtrahit opportuna. Deo ingratus, proximo impius, sibi crudelis. Viro cupido & tenacissimo sine ratione est substantia, & homini liuido ad quid aurum? Qui sibi nequam est, quomodo bonus alijs erit? Et nō iucundabitur in bo- Eccli.14 nis suis. Qui habet substātiam huius mūdi, & viderit fratrem suum necessitatem 1.Ioan.3 habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Non enim proximū suum diligit sicut seipsum, quem inedia perimit & egestas cōsumit, neque Deum diligit super omnia, qui pfert aurum & præponit argentum.

Cur auaritia sit seruitus idolorum. Cap. XII.

Ephe.5 Auarus si milis idololatræ. REcte diffinit Apostolus: Auaritia est seruitus idolorum. Sicut.n. idololatra seruit simulacro, sic & auarus thesauro. Nam ille cultum idololatriæ diligenter amplificat, & iste cumulum pecuniæ libenter augmentat. Ille cum omni diligentia colit simulacrum, & iste cũ omni cura custodit thesaurum. Ille spem ponit in idololatria, & iste spẽ constituit in pecunia. Ille timet mutilare simulacrum, & iste timet minuere thesaurum

De quibusdam proprietatibus auaritiæ. Cap. XIII.

Prauitas & miseria auari. AVarus ad petendum promptus, ad dandum tardus, ad negandum frontosus. Si quid expendit, totum amittit, tristis, querulus & morosus, solicitus suspirat & anxiatur, dubius habet & inuitus expendit. Magnificat datum, sed vilificat dandum, dat vt lucretur, sed non lucratur vt det, largus in alieno, sed parcus in proprio. Gulam euacuat, vt arcam impleat, corpus extenuat, vt lucrum extẽdat. Manum habet ad dandum collectã, sed ad recipiendum porrectam, ad dandũ clausam, sed ad recipiendum apertã. Porro substantiæ iniustorum sicut fluuius Eccli.40 siccabuntur, quia qui male congregat, cito dispergit. Iustum iudicium, vt quæ de malo proueniunt, ad malum perueniant, nec accedat ad bonum, quod non procedit ex bono. Auarus ergo damnationem habet vitæ, quæ nunc est & futuræ.

De iniqua possessione diuitiarum. Caput XIIII.

Eccli.8 Ibid.31 Psal.72 VErum est ergo quod Sapiens protestatur, multos perdidit aurum & argentum. Quia aurum diligit, non iustificabitur. Væ illis qui sectantur illud. Opes impediunt à regno dei Ecce ipsi peccatores & abundãtes in hoc seculo obtinuerunt diuitias. Hinc veritas ipsa præcipiebat apostolis: Nolite pos Mat.10 sidere aurum neque argentum, neq; pecuniam in zonis vestris, quia sicut came- Ibi.19 lus non potest introire per foramẽ acus, ita difficile est diuitem intrare in regnũ cœlorum. Arta est enim via & angusta Ibid.7 porta quæ ducit ad vitam. Apostolus ergo secutus regulam veritatis, aiebat: Argentum & aurum non est mihi. Væ er Acto.3 go vobis qui coniũgitis domum ad do- Esaie 5 mum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. Repleta est terra argento & auro, & non est finis thesaurorum e- Ibid.2 ius. Propter iniquitatem auaritiæ eius Ibid.17 iratus sum, & percussi eum.

De licitis opibus. Cap XV.

CAEterum Abraham diues fuit, & Iob locuples, Dauid opulentus, & tamen de Abraham inquit scriptura, q̃a Gen.15 credidit Deo & reputatum est illi ad iustitiam. Et de Iob, quia non erat ei similis Iob 1 in terra, vir simplex & rectus ac timẽs Deum, & recedẽs à malo. De Dauid autem, quia dominus inuenit virum secundum 1.Reg.16 2.Cor.6 cor suũ. At illi fuerunt quasi nihil habentes, & omnia possidẽtes. Iuxta illud Prophetæ: Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Nos autem sumus omnia possidentes, quasi nihil habentes, secundum il Psal.1 lud Psalmistæ, Diuites eguerunt & esurierunt. Facilius enim inuenies qui dili- Psal.33 git diuitias, & non habeat, quam qui habeat & non diligat. Quia difficile est esse Difficile è in igne & non ardere, difficilius est possi opes habere & eas non diligere dere diuitias, & non diligere. Audi Prophetam Hieremiam: A minore vsque ad maiorem omnes auaritiæ student, & à propheta vsque ad sacerdotem cuncti fa Hiere.6 ciunt dolum.

De incertitudine diuitiarum. Cap, XVI.

OMnis cupidus & auarus contra naturam nititur & molitur. Natu Cupiditas opũ contra naturam. ra enim pauperem adducit in mundum, natura pauperem reducit à mũdo. Nudũ namque eum terra suscepit, nudum etiam suscipiet. Cupidus aũt cupit & curat fieri diues in mundo. Destruam (inquit) hor- Luc.12 rea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & omnia bona mea. Sed dictum est ei: O stulte hac nocte repetetur anima tua à te, quæ autem parasti cuius erunt? Thesaurizas Psal.38 & ignoras cui congreges. Dormierũt e- Psal.75 num somnum suum, & nihil inuenerunt Iob.27 omnes viri diuitiarũ in manibus suis. Di Psal.48 ues cũ dormierit, nihil secũ affert, aperiet Opes hic relinquuntur aliquã do inimicis oculos suos, & nihil inueniet. Ne timueris ergo cũ diues factus fuerit homo, & cum

cum multiplicata fuerit gloria domus eius, quoniam cum morietur, non accipiet hæc omnia, neque simul cum eo descēdet gloria domus eius, sed relinquet alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus eorum in æternum. Hinc etiam sapiens attestatur, Qui aceruat ex animo iniuste, alijs congregat, & in bonis suis alius luxuriabitur. Proh dolor, quem habebat hostem dimittit hæredem.

Eccl.14. Gulosis nihil sufficit.

De gula. Cap. XVII.

INitium vitæ hominis aqua & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem. Nunc aūt gulosis non sufficiunt fructus arborum, non genera leguminum, non radices herbarum, non pisces maris, non bestiæ terræ, non aues cœli, sed quæruntur pigmenta, comparātur aromata, nutriuntur altilia, Capiuntur ob escam quæ studiose coquuntur arte coquorum, quæ laute parantur officio ministrorum. Alius contundit & colat, alius confundit & conficit, substantiam conuertit in accidens, naturam mutat in artem, vt saturitas transeat in esuriem, vt fastidium reuocet appetitum, ad irritandum gulam, non ad sustentandam naturam, non ad necessitatem supplendā, sed ad auiditatem explendam. Cæterum tā breuis est gulæ voluptas, vt spacio loci vix sit quatuor digitorum, spacio temporis vix sit totidem momentorum. Contēnitur mediocritas & superfluitas affectatur, in diuersitate saporum, in varietate ciborum. Auiditas nescit modum, & varietas excedit mensuram, sed & mens grauatur, & stomachus turbatur, sensus opprimitur in illis. Inde non salus & sanitas, sed morbus & mors. Audi super hoc sententiam Sapientis: Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. In multis enim escis erit infirmitas, & propter crapulam multi perierunt. Esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc & hanc destruet.

Breuis gulæ voluptas.

voracitas

Multi ex gula pereunt. Eccli.37

1.Cor.6

Exempla contra gulam. Caput XVIII.

GVla carum tributum exigit, sed vilissimum reddit, quia quanto sunt delicatiora cibaria, tanto fœtidiora sunt stercora. Turpius egerit, qui turpiter ingerit, superius & inferius horribilem flatum exprimens, & abominabilem sonū emittens. Gula paradisum clausit, primogenita Esau vendidit, suspendit pistorē, decollauit baptistam. Nabuzardam princeps coquorum tēplum incendit, & Hierusalem euertit. Balthasar in conuiuio manum contra parietem scribentem aspexit, Mane thetel phares, & eadē nocte interfectus est à Chaldæis. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere, sed adhuc erant escæ eorum in ore ipsorum, & ira dei ascēdit super eos. Qui vescebantur voluptuose, interierunt in vijs. Diues ille qui epulabatur quotidie splendide, sepultus est in inferno.

Mali fructus gulæ

Gen.3.25

Mar.6

4.Reg.25 Dan.5

Exod.32

Psal.77 Thren.4 Luc.16

De ebrietate. Caput XIX

QVid turpius ebrioso? cui fœtor in ore, tremor in corpore, qui promittit stulta, prodit occulta, cui mens alienatur, facies transformatur? Nullum enim secretum, vbi regnat ebrietas. Horatius, Fœcundi calices, quem non fecere disertum? Porro non sufficit vinum, nō sicera, non ceruisia, sed studiose conficitur mulsum, syropus, claretum, labore multo, solicitudine magna, sumptu non modico, sed inde contentiones & rixæ, lites & iurgia. Vinum enim multum potatum (vt ait sapiens) irritationem & iram, & ruinam multam facit. Fornicatiōes ex eo sunt. Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor. Propterea dicit apostolus: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Et Salomon, Luxuriosa res vinum & tumultuosa ebrietas. Filij Rechab & filius Zachariæ vinum & siceram, & omne q̄d inebriare poterat, non biberunt.

Mala ebrietatis prou.32

Horatius.

Eccl.31

Osee.4

Eph.5 pro.20

Hiere.35 Luc.1

Exempla contra ebrietatem.

Caput XX.

EBrietas enim verenda nudauit, incestum commisit, filium regis occidit, principem exercitus iugulauit. Verū est ergo quod Salomō ait Prouer. xxiii. Vacantes potibus & dantes symbola cōsumentur. Et Esaias in v. capite, Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cithara & lyra & tympanū, & tibia, & vinum in conuiuijs vestris. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Ecce gaudium & lætitia occidere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum, Comedamus & bibamus,

Gen.9.19 2.Reg.13 Iud.13

Pro.23 Esa.5 Væ ebrietatē sectantibus.

Esa.22

cras enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox Dñi exercituũ. Si dimittetur hæc iniqtas vobis donec moriamini. Væ coronæ superbiæ Effraim. Sacerdos & propheta nescierunt, p̃ ebrietate absorpti sunt à vino, nescierũt vidẽtẽ, & ignorauerunt iudiciũ. Proh pudor, cum ad annunciandam Euangelicam lectionem, à quodam presbytero benedictio peteretur, hesternã crapulam, & nocturnam ebrietatem eructans, fertur alta voce dixisse: Potum seruorum benedicat rex angelorum.

Esa.28 — presbyter ebrius

De luxuria. Caput XXI.

PORRO turpis mater filiam generat turpiorem. Iustum est enim, vt qui in sordibus est, sordescat & adhuc. Oẽs enim adulterantes quasi clibanus succẽsus à coquente. Cœperunt principes furere à vino. Venter enim oppipare satur, libenter Venerem amplexatur. O extrema libidinis turpitudo, quæ non solum mentem effœminat, sed etiam corpus eneruat, non solum maculat animam, sed fœdat personam. Omne nanque peccatum quodcunque fecerit homo, extra suum corpus est, qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Semper illam præcedunt ardor & petulantia, semper comitantur fœtor & immunditia, sequuntur semper dolor & pœnitentia. Fauus enim (inquit Salomon) distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. Nouissima autem illius amara sicut absinthium, & lingua eius acuta quasi gladius biceps.

Apoc.22 — Osee.7 — Turpitudo luxuriæ — 1.Cor.6 — Pro.5

De generalitate luxuriæ. Cap. XXII.

FAmiliaris est inimicus, habitans nõ procul, sed prope: non exterius, sed interius. Nã virtus eius in lumbis eius, & fortitudo eius in vmbilico ventris eius. Nunquam fugatur, nisi cum fugitur, nũquam mactatur, nisi cum maceratur. Ad causam exigit libertatem & abundantiam, sed ⁊ requirit ad effectum facultatem & adiacentiam. Hęc omnem ętatem corrumpit, omnem sexum confundit, omnem ordinem soluit, omnẽ gradũ peruertit. Inuadit em̃ senes & iuuenes, mares & fœminas, prudẽtes & simplices, superiores & inferiores, ad extremam generationem etiam sacerdotes. Qui nocte Venerẽ amplexantur, mane p̃o virginẽ venerãt. Turpe dictu, sed turpissimum actu, dici liceat, quod agi nõ libeat. Nocte filium Veneris agitant in cubilibus, mane filium virginis offerunt in altari.

Quam late patet luxuria — Iob.40 — reperit — Sacerdotũ incõtinentia

De diuersis speciebus luxuriæ & poenis earum.

Capue XXIII.

QVis multiplices species huius sufficienter valet explicare? Hæc enim Pentapolim cum adiacente regione subuertit. Sodomitas & Sychem cum populo interemit, raptores Dinæ, Her, & Onam filios Iuda percussit, scilicet immundos, Iudęum & Madianitidem pugione transfodit, scilicet fornicatores, tribus Beniamin pro vxore leuitæ deleuit, adulteros, filios Heli sacerdotis in bello prostrauit stupratores. Amon in cõuiuo interfecit. Hæc denique Vriam occidit, p̃sbyteros lapidauit, Rubẽ maledixit, Samsonem seduxit, Salomonem peruertit. Verum ẽt ergo quod legitur, propter speciẽ mulieris multi perierunt. Nã vinũ & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguunt sensatos. Hæc multos vulneratos deiecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab ea, viæ inferi domus eius, penetrantes in interiora mortis. Hæc vires eneruat, sensus diminuit, dies consumit, opes effundit.

Gen.19 — Ibid.34 — Ibid.38 — Nu.25 — Iudi.19 & 20 — 1.Reg.2 & 4 — 2.Reg.13 — Ibid.2 — Dan.13 — Gen.38 — 49 — Iud.16 — 3.Reg.11 — Eccli.19 — Pro.7

De coitu contra naturam.

Caput XXIIII.

HAEc ignominiosam morphosim operatur, quam tamen apostolus non confunditur nominare. Propterea, inquit, tradidit eos Deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum cõmutauerunt naturalem vsum in in eum qui est contra naturam. Similiter & masculi, relicto naturali vsu fœminæ, exarserunt in concupiscentijs suis in inuicẽ, masculi in masculos turpitudinẽ operãtes. Quid autem hanc turpitudinẽ operãtibus turpius? Quid hoc crimine criminosius? In lege em̃ quasi paria cõiuguntur cõcubitus maris cũ masculo, & coitus hominis cũ iumẽto. Sic em̃ legitur in Leuitico: Cum masculo non commisceberis coitu fœmineo, quia abominatio est, cũ omni pecore non coibis, nec maculaberis cũ eo. Vtriq; par pœna subscribit. Qui dormierit, inqt, cũ masculo coitu fœmineo, vtrique operati sunt nefas, morte moriãtur, pecus

Rom.1 — Crimen grauissimum — Leui.18 — Ibid.20

pecus quoq; occidite. Qui habet aures audiat, imo qui desipit, resipiscat.

De pœna huius sceleris.

Caput XXV.

Gen. 19 POEna docuit, quid hæc culpa promeruit. Pluit enim dominus super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignẽ de cœlo. Noluit enim dominus cuiquam ãgelorum vel hominum executionem huius pœnę committere, sed sibi ipsi vindictam huius sceleris reseruauit, secũdum illud: Mea est vltio, & ego retribuã. Et ideo pluit dñs à dño, videlicet à seipso, non imbrem vel rorem, sed sulphur & ignem. Sulphur super fœtorem luxuriæ, ignem super ardorẽ libidinis, quatenus pœna similis esset culpæ. Nec misisse dicitur, sed pluisse, quatenus ipso verbo magnitudinem & abundantiam pœnæ notaret. Nemini pepercit oculus eius, sed omnes simul extinxit. Vxorem quoque Loth, quia retro respexit, in statuã salis mutauit, nec solum vrbes, sed & omnes circa regiones in mare mortuum & vallem salinariam cõuertit. Horrendum est enim incidere in manus dei viuentis, qui quanto maiorem suæ longanimitatis exhibet patientiam, tanto duriorem suę seueritatis infert vindictam.

Deut. 32 pluit dominus sulphur & ignem.

Heb. 10

De ambitioso. Cap. XXVI.

OPes vtique cupidus congregat, & auarus conseruat. Voluptates gulosus degustat, & luxuriosus exercet. Honores ambitiosus affectat, & superbus extollit. Ambitiosus autem semper est pauidus, semper attentus, ne quid dicat vel faciat, quod in oculis hominum valeat displicere, humilitatem simulat, honestatẽ mentitur, affabilitatem exhibet, benignitatem ostendit, subsequitur & obsequitur, cunctos honorat, vniuersis inclinat, frequentat curias, visitat optimates, assurgit & amplexatur, applaudit & adulatur, bene nouit illud poeticum: Etsi nullus erit puluis, tamen excutit vllum. Prõptus & feruidus vbi placere recognouerit, remissus & tepidus vbi putauerit displicere. Improbat mala, detestatur iniqua, sed alia cum aliis probat & improbat, vt iudicetur idoneus, vt reputetur acceptus, vt laudetur ab hominibus, & à singulis approbetur. Et ecce graue intra se sustinet pugnam, difficilemque conflictum, dum iniquitas pulsat animum, & ambitio continet manum, & quod illa suggerit faciendũ, hæc fieri non permittit. Colludũt tamen ad inuicem mater & filia, iniquitas & ambitio, nam mater in aperto subsistit, & filia in occulto non resistit. Hæc enim vendicat sibi publicum, illa secretũ. Ambitiosus ergo libenter agit de principatu quem ambit, & dicit: O quãdo principabitur ille qui seuerus sit in iustitia, pius in misericordia, qui non declinet amore vel odio, qui non corrumpatur prece vel precio, qui credat fidelibus & acquiescat supplicibus, qui sit humilis & benignus, largus & mansuetus, constans, sapiens, patiens & astutus.

Ouidius

pugnãt in ambitioso iniqtas & ambitio

malum

Bon⁹ princeps

De nimia concupiscentia ambitiosorum. Cap. XXVII.

SI forsan hac arte non proficit, recurrit ad aliam, aduocat Simonem, & accedit ad Giezi, per hunc ab illo nititur emere, quod per se non præualet obtinere: supplicat & promittit, offert & tribuit, proh pudor gratiam quam gratis adipisci nõ potuit, per fas & nefas nititur adipisci. Nec desistit adhuc, sed instat & inuadit violenter honorem, & impudẽter arripit dignitatem, amicorum suffragio, præsidio propinquorum, tantoque damnationis inflammatur ardore, tanta libidine præsidẽdi, vt nec schisma abhorreat, nec scandalum formidet. Sed Giezi lepra percussit, & Simon periit pecunia. Chore autem cum complicibus ignis assumpsit, & Dathan & Abiron terra viuos absorbuit. Nullus itaque sibi honorem assumat, nisi qui vocatur à Deo tan quam Aaron.

Simonia.

ab̃s obtinere per fas & nephas.

4. Reg. 5 Acto. 8 Num. 16 Heb. 5

De ambitioso exemplo.

Caput XXVIII.

LIquidum ambitionis exemplum reperitur in Absalone, qui cum aspiraret ad regnum, fecit sibi currus & equites, & L. viros qui præcederent eũ, & mane consurgens Absalon, stabat iuxta introitum portæ, & omnem virum, qui habebat negocium vt veniret ad regis iudicium, vocabat ad se, & dicebat, De qua ciuitate es tu? Qui respõdit, Ex vna tribu Israel ego sum seruus tuus. Respõdebat ei Absalon: Videntur mihi sermones tui

2. Reg. 15 Absalõ ambiẽs regnũ

iusti & boni, sed non est qui te audiat, cõstitutus à rege. Dicebat & Absalô, Quis me cõstituat iudicẽ sup terrã, vt ad me veniãt oẽs q habẽt negociũ, & iuste iudicẽ? Sed cũ accederet ad eũ homo qdam & salutaret eũ, extẽdebat manũ suã, & apprehendens eum osculabatur, faciebatque hæc omni Israel, qui veniebant ad iudiciũ, vt audirẽtur à Rege, & solicitabat corda virorũ Israel. Cũq; abisset Absalon in Ebron, misit exploratores in vniuersas tribus Israel dicentes: Statim vt audieritis clangores buccinæ, dicite: Regnauit Absalon in Ebron, & facta est coniuratio valida, & populus cõcurrens augebatur cum Absalone.

De breui & misera uita magnatum. Cap. XXIX.

Labores magnatũ. SEd esto quod sublimetur in altum, prouehatur ad summum, statim curæ succrescunt, solicitudines cumulãtur, extunduntur ieiunia, vigiliæ producuntur, ex quibus natura corrumpitur, spiritus infirmatur. Corrumpitur somnus, amittitur appetitus, debilitatur virtus, attenuatur corpus, & sic in seipso deficiens non dimidiat dies suos, sed miserabilem vitam miserabiliori fine concludit. Verũ est illud poeticũ, In se magna ruunt, sum-

Breuis vita in potẽtatu. misque negatum est stare diu, tolluntur in altum, vt lapsu grauiore ruant. Verius autem istud propheticum: Vidi impium

Psal. 36 superexaltatum & eleuatum sicut cedros Libani: transiui, & ecce non erat qui eum cognosceret, quæsiui eum, & non est inuentus locus eius, antequam dies eius impleantur peribit, lædetur quasi vinea in primo flore botrus eius, & sicut oliua p-

Eccl. 10 ijciens florem. Audi super hoc sententiã Sapientis: Omnis potẽtatus breuis vita.

De diuersis proprietatibus superborum. Cap. XXX.

Fastu & superbia sublimatus. STatim autem vt ambitiosus est prõptus ad honorem, in superbiam extollitur, & in iactantiam effrenatur, nec curat prodesse, sed gloriatur præesse, præsumit se meliorem, quia creuit in superiorem. At bonum facit non gradus, sed virtus, non dignitas sed honestas. Priores dedignatur amicos, notos ignorat hesternos, comites cõtemnit antiquos, vultum auertit, visum extollit, ceruicem erigit, fastũ ostẽdit, grãdia loqtur, sublimia meditatur. Subesse non patitur, præesse molitur, prælatis infestus, subditis onerosus. Molesta non suffert, concepta non differt, præceps & audax, gloriosus & arrogans, grauis & importunus.

De superbia & casu Luciferi.

O Superbia cunctis importabilis, & omnibus odiosa, inter omnia vitia tu semper es prima, tu semper es vltima. Nam omne peccatum te accedente committitur, & te recedente dimittitur. Inuectiua contra superbiam. Scriptum est enim, initium omnis peccati est superbia. Primogenita mors. Hęc enim inter ipsa rerum primordia creaturã contra creatorem erexit. Angelum contra Deum, sed eum absque mora deiecit, Eccl. 10 Casus luciferi quoniam in veritate non stetit, ab innocentia in peccatum, à delictis in miserias, à cœlo empyreo in aerẽ caliginosum. Audi prophetam: Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes, qui Esa. 14 dicebas in corde tuo, In cœlum ascendã, & super astra Dei exaltabo solium meũ, sedebo in monte testamenti in lateribus aquilonis, & ascendam super altitudinẽ nubium similis ero altissimo. Tu signaculum similitudinis plenus sapientia & perfectus decore, in delicijs paradisi Dei fuisti. Omnis lapis preciosus vestimentum tuũ, Sardius, Topazius, & Iaspis, Chrysolitus, Onix & Berillus, Carbunculus, Ezech. 28 Quam decorus fuit lucifer operimentum. Sapphyrus, Smaragdus, Aurum, opus decoris tui & foramina tua in die qua conditus es præparata sunt. Tu Cherub extẽtus & protegẽs & posui te in mõte sancto Dei. In medio lapidum ignitorum ambulasti perfectus in vijs tuis, à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. Peccasti & eieci te de monte sancto Dei. Eleuatum est cor tuum in decore tuo, & in terram proieci te. Cedri non fuerunt Ezech. 28 altiores illo in paradiso Dei. Abietes nõ æquauerunt ad summitatem eius, & platani non fuerũt æquales frondibus eius. Omne lignũ pciosum paradisi non est assimilatum ei & pulchritudini eius, quoniam speciosum feci eum in multis condensis frondibus. Ipse est rex super omnes filios superbiæ. Iob. 41 Ipse est draco magnus, rufus, habens capita septem & cornua decẽ, & in capitibus septẽ diademata, Apoc. 12 cuius

cuius cauda trahebat tertiam partem stellarum cœli,& misit illas in terram,& proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus,qui vocatur diabolus & Satanas, qui seduxit vniuersum orbem,& proiectus est in terram, & angeli eius cum eo missi sunt in terram. De quo & Veritas ait: Vidi Satanam quasi fulgur de cœlo cadentem.Nam omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Luc.10 Ibid.14

De arrogantia hominum. Cap.XXXII.

O Superba præsumptio, & præsumptuosa superbia, quæ non tãtum angelos Deo voluisti adæquare, sed etiã homines præsumpsisti deificare. Porro, quos erexit depressit, & quos exaltauit, humiliauit.Hinc ait dominus ad prophetam:Fili hominis dic principi Tyri,hæc dicit dominus Deus, eo quod eleuatum est cor tuum,quasi cor Dei,& dixisti:Deus ego sum,cum sis homo, et nõ Deus, idcirco ego adducam super te robustissimos gentium,et interficiam te,et morieris in interitu occisorum. Nabuchodonosor,quia potentiam suam iactauit superbe,et ait:Nõne hæc est Babylon, quã ædificaui mihi in domo regni in robore fortitudinis meæ,et in gloria decoris mei:Quum adhuc sermo esset in ore regis,vox de cœlo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor rex,regnum tuum transiet à te,& ab hominibus ejiciam te, & cum feris & bestijs erit habitatio tua, fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias quod excelsus dominetur in regno hominũ, & cuicunque voluerit det illud. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor. Verum est ergo quod dicitur in Psalmo:Homo quum in honore esset,non intellexit,comparatus est iumentis insipientibus,& similis factus est illis.Superbia turrem euertit,& linguam confudit,prostrauit Goliam, & suspendit Aman,interfecit Nichanorẽ, & peremit Antiochum,Pharaonem submersit, & Sennacherib interemit.Holofernis caput amputauit.Sedes ducũ superborum destruxit Deus,& radices gentiũ superborum arefecit.

(Margin: Contra superbiam principis Tyri. — Ezech.28 — Superbia Nabuchodonosor. ast. domũ — Dan.4 — Psal.48 — Gen.11 1.Reg.17 Hester 7 1.Ma.11 Iudi.6 — 1.Mac.9)

De abominatione superbiæ. Cap. XXXIII.

O Vàm detestabilis sit superbia,dominus ipse per prophetam testatur, dicens: Detestor ego superbiam Iacob. Et iurauit dominus in superbiam Iacob, Si oblitus fuero vsque in finem omnia opera eorum. Vnde inter illa sex, quæ dominus odit,& septimum detestatur anima eius, Salomõ primum ponit, oculos sublimes,id est,superbiã. Et Esaias:Dies domini exercituum super omnem superbum & excelsum,& super omnem arrogantem,& humiliabitur eis altitudo virorum, & super omnes cedros Libani,& sublimes,& erectas,& super omnes quercus Basam, & super omnes montes excelsos, & super omnes colles eleuatos,& super omnem turrem excelsam,& super omnem murum munitum, & incuruabitur sublimitas hoĩm, & humiliabitur altitudo viroꝝ.Propterea dilatauit infernus animã suã, & aperuit os suũ absq; vllo termino,& descendẽt sublimes gloriosiq; eius ad eum. Dominus exercituum cogitauit hoc, vt detraheret superbiam omnis glorię eius.Iob quoq; dicit:Si ascenderit vsq; ad cœlum superbia, & caput eius nubes tetigerit,quasi sterquilinium in fine perdetur.

(Margin: Exo.14 4.Reg.19 Iudi.13 Ecc.19 Amos.6 Ibid.8 Detestabilis deo superbia Pro.6 Esa.3 — Esa.52 Ibid.38 — Iob.20)

Contra arrogantiam superborum. Cap. XXXIIII.

O Mnis fere vitiosus diligit sibi similem.Superbus autem odit eleuatum. Vnde Salomon: Inter superbos semper sunt iurgia, & vbi fuerit supbia, ibi & contumelia. Superbus insolita gestit,consueta fastidit,magnum reputat si loqui dignetur, maximum si surgat & amplexetur. Aestimat plus dignitatem ab ipso, quàm ipsum effectum ex dignitate. Nunquam vult vti paternitatis affectu, semper vult vti dominationis imperio. Superbia eius & arrogantia eius & indignatio eius, plusquam fortitudo eius.Reuoluat in anima quod legitur in Euangelio: Facta est contentio inter discipulos domini Iesu,quis eorum videretur esse maior, & ait Iesus: Principes gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent, inter illos benefici vocantur, vos autem non sic, sed qui maior est inter vos,erit sicut iunior, & qui præcessor, sicut ministrator. Et vt Petrus apostolorum princeps ait:Nõ

(Margin: Pro.13 Ibi.11 — Proprietas supbi — Luc.22)

1. Pet. 5 Psal. 23 quasi dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo. Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo. Vnus est ergo Deus, & vnus est dominus. Cæteri vero nō sunt domini, sed ministri, quibus interdicitur dominium, & indicitur ministerium. Audi super hoc sapientem: Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis, quasi vnus ex illis.

Vnus est dominus, homines ministri sunt. Eccle. 32

Contra fraudem ambitiosorum exemplum.
Cap. XXXV.

Mat. 20 FIlij Zebedęi, qui per interuentū matris honorem postulauerūt à Christo, Dic (inquit) vt sedeāt hi duo filij mei, vnus ad dexteram, & alius ad sinistram tuam in regno tuo, meruerunt audire: Nescitis quid petatis. Non enim honore sed onere peruenitur ad regnum. Vnde dominus subdit: Non est meum dare vobis: quasi diceret, meum quidē est dare, sed non vobis, id ambitiosis, quales vos estis. Licet autem potestas à Deo sit, superbus tamen non regnat ex Deo, secundum illud propheticum: Ipsi regnauerunt, & nō ex me, principes extiterūt, & non cognoui eos.

Superbi nō regnāt ex Deo.

De proprietatibus arrogantium.
Cap. XXXVI.

Matt. 23 SVperbus autem amat primas cathedras in synagogis, & primos recubitus in cœnis, salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi: non nomine personæ, sed nomine fortunę vult appellari, non vt homo, sed vt dñs vult honorari. Sedet sublimis, incedit excelsus, vult sibi omnes assurgere, singulos inclinare. Porro, quidam philosophus volens arrogantiam cuiusdam regis illudere, cum vidisset eum in throno regali sedere sublimem, prostratus in terram suppliciter adorauit, & confestim non inuitatus, ascendēs iuxta regem cōsedit. Quod rex vehemēter admirans, eo quod nosset eū esse philosophū, quare hoc egerit exquisiuit. Philosophus ergo respondit: Aut deus es, aut homo: si deus, debui te adorare: si homo, bene potui iuxta te sedere. Rex autem responsionē conuertens contra philosophum intulit: Imo si homo sum, nō debuisti me adorare: si deus sum non debuisti iuxta me sedere. Sapienter iste respondit, sed ille prudenter elusit.

Exemplū contra regum superbiam

De superfluo cultu. Cap. XXXVII.

PRimis parentibus fecit Deus tunicas pelliceas post peccatū, & à Christo dicitur Christianis, nō duas tunicas habeatis. Sed iuxta Ioannis consiliū, qui habet duas tunicas, det non habenti vnam. Superbus autem, vt magnificus videatur, satagit vestiri duplicibus, indui mollibus, preciosis ornari. Sed quid est homo preciosis ornatus, nisi sepulchrū foris dealbatum, intus autem plenum spurcitia? Hyacinthus & purpura, coccus & byssus, in limo putrescunt, aurum & argentum, lapides & gemmę in luto sordescunt, Dignitas & potestas male iacēt in puluere, honor & gloria male sedent in cinere. Quid ergo superbe phylacteria dilatas, & magnificas fimbrias? Diues ille qui induebatur purpura & bysso, sepultus est in inferno. Dina filia patriarchæ Iacob, antequam egrederetur, (vt ait Iosephus) vt emeret ornamentum prouincialium mulierum, virgo permāsit. Quum autem exiuit, Sychem filius regis Aemor, eam violenter oppressit. Holofernes qui sedebat in Canopeo, quod erat ex purpura & bysso & auro & smaragdo & lapidibus preciosis intextum, iugulatus est à Iudith. Quæ quum prius vteretur cilicio, tunc assumpsit ornatum iucunditatis. Audi super hoc consilium Sapiētis: In vestitu ne glorieris vnquam. Et Apostolus: Non in veste preciosa, nec sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut vestimentorum cultus.

Gen. 3 Perizomata Mat. 10 Luc. 18 Mat. 23 Luc. 16 Gen. 34 Ioseph. de antiquit. lib. 1. cap. 18 Iudi. 13 Eccle. 11 1. Tim. 2 1. Petr. 3

Contra superfluum ornatum.
Cap. XXXVIII.

ATtende quid contra superfluum ornatum comminetur dominus per Prophetam: Pro eo quod eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, decaluabit dominus verticem filiarum Sion, & crinem earum nudabit. In die illa auferet dominus ornatum calciamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & perichelides, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & anulos, & gemmas in frōte pendētes, & mutatoria,

Esa. 3 Superfluus mulierum ornatus.

ria,& palliola,& linteamina, & acus, & specula, & sindones, & vittas, & theristra. Et erit pro suaui odore fœtor,& pro zona funiculus,& pro crispanti crine caluitium,& pro fascia pectorali cilicium. Ecce iusta pœna redditur pro culpa, vt in eo puniantur, in quo peccauerunt. Adhuc super his alium audi prophetam: O Tyre, byssus varia de Aegypto texta est tibi in velum, hyacinthus & purpura de insulis Elisa, *facta est indumentum tuum. Dentes eburneos & hebeninos commutauerunt in precio tuo. Propter multitudinem operum tuorũ, guttam,& purpuram,& scutulata,& byssum,& sericum,& chadchod proposuerunt in mercatu tuo. Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum, & repleta es & glorificata nimis. Sed nunc contrita es in mari, & in profundis aquarum opes tuæ, ad nihilum redactæ sunt,& nõ eris vsq; in perpetuum.

Ezechi.27

*funt ope rimẽtum

Chadchod vox Hebraica cuiusdam lapidis preciosi

Quod plus defertur vestibus quam virtutibus.

Cap. XXXIX.

CVm quidam philosophus in habitu contemptibili principis aulam adisset,& diu pulsans non fuisset admissus, sed quoties tentasset ingredi, toties cõtigisset eum repelli, mutauit habitum, & assumpsit ornatum. Tunc ad primam vocem aditus patuit venienti. Qui procedens ad principem, pallium quod gestabat, cœpit venerabiliter osculari. Super quo princeps admirans, quare hoc ageret exquisiuit. Philosophus respondit: Honorãtem me honoro, quia quod virtus non potuit, vestis obtinuit. O vanitas vanitatum, plus honoris defertur vestibus, quàm virtutibus, plus venustati, quàm honestati.

Exẽplum cuiusdam philosophi

*De fucatione *colorum.*

Cap. XL.

*oculorũ

ARtificialis species superducitur, & facies obducitur naturalis, tan quam artificium hominis artem superet creatoris. Non sic, non sic. Considerate, inquit dominus, lilia agri, quomodo crescunt, non laborant, neq; nent, dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Absit autem vt adulterinus color, cõparabilis sit natiuo. Quinimo cũ facies adulterino colore fucat, os abomina-

Fucare faciem

Matt.6

bili fœtore corrũpitur. Vniuersa vanitas ois homo viuens. Quid eñ vanius q̃ pectere crines, planare cæsariem, tingere genas, vngere faciẽ, producere supercilia? Quandoquidem fallax sit gratia, & vana sit pulchritudo. Ois caro fœnũ, & oñis gloria eius quasi flos agri. Qm̃ tanq̃ fœnum velociter arescit. Vt aũt personæ or natum prætercam, ne malignius q̃ veri- us videar aliquos succẽsere, quid vanius quã ornare mẽsam mãtilibus picturatis, cultellis ebore ornatis, vasis aureis & argenteis vasculis, *scyphis &*nappis, bucalibus & gradalibus, scutellis & coclearibus, fuscinulis & solarijs, bacilibus & vrceolis, capsulis & flabellis? Quid prodest pingere cameras, ditare perticas, palliare vestibulũ, substernere pauimẽtum, cõponere lectũ inflatum plumis, opertũ sericis, obductũ cortinis, aut etiam canapeo? Scriptũ est enim: Homo cum morietur, non accipiet hæc omnia, neq; simul cum eo descendet gloria eius.

Psal.38

pro.31 Esa.40

Psal.36

Ornare mensam

cuppis mappis

Ornare cubile

psal.48

De immunditia cordis. Cap. XLI.

NOn est qui de cordis mũditia valeat gloriari, quoniam in multis offendimus oñes. Et si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Quis est qui illud dicere valeat cum Apostolo: Nihil mihi conscius sum: non tamen in hoc iustificatus sum? Quis est hic & laudabimus eũ? Ecce inter sanctos nemo est immutabilis, cœli non sunt mũdi in conspectu eius, & in angelis eius repperit prauitatem. Quanto magis & abominabilis & inutilis est homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem? Pœnituit ergo Deum, quod fecisset hominem in terra, eo, q̃d multa esset hominũ malitia sup terrã, & cuncta cogitatio hois omni tempore ad malum intenta: & ideo tactus dolore cordis intrinsecus, deleuit hominem quem creauerat. Porro, superabundauit iniquitas, & refriguit charitas multorũ. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonũ, non est vsq; ad vnum. Tota pene vita mortalium mortalibus est plena peccatis, vt vix valeat inueniri, qui non declinet ad sinistrã, qui non reuertatur ad vomitum, qui nõ computrescat in stercore. Quin potius glorian-

Iacob.3 1.Ioan.1

1.Cor.4

Eccl.18

Iob.4 & 15.& 25

Gen.6

Mat.24

psal.13.52

Quãta mala sint hoim in terra

Pro. Ro. 1. & Ti. 5

gloriantur cum malefecerint, & exultãt in rebus pessimis, repleti omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, pleni inuidia, homicidijs, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosi, superbi, elati, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incõpositi, sine affectione, sine fœdere, absque misericordia. Talibus & peioribus mundus iste repletus est, abundat hæreticis & schismaticis, perfidis & tyrannis, simoniacis & hypocritis, ambitiosis & cupidis, raptoribus & prædonibus, violẽtis & exactoribus, vsurarijs & falsarijs, impijs & sacrilegis, proditoribus & mendacibus, adulatoribus & fallacibus, garrulis & versutis, gulosis & ebriosis, adulteris & incestuosis, mollibus & immundis, pigris & negligentibus, vanis & prodigis, impetuosis & iracundis, impatientibus & inconstantibus, veneficis & auguribus, periuris & execratis, præsumptuosis & arrogantibus, incredulis & desperatis, demum vniuersis vitijs irretitis. Porro, sicut deficit fumus deficient, & sicut fluit cera à facie ignis, ita peccatores peribunt à facie Dei.

Pessimi homines

Psal. 67

De doloribus quos mali patiuntur in morte.

Cap. XLII.

Quantus dolor corporalis in morte.

MAli siquidem quatuor dolores patiuntur in morte. Primus dolor est angustia corporea, tanta & tã grauis, quanta vel qualis nec fuit, nec est in præsenti vita ante dissolutionem illam. Quod in quibusdam, etsi non in omnibus apparet, præ nimio dolore seipsos discerpentibus. Fortis enim & incomparabilis est violentia, quãdo nexus illi & vitales nodi inter corpus & animam disrumpuntur. Vnde Propheta lamentando ait: Circundederũt me dolores mortis. Non enim est membrum, non articulus in corpore, quod penitus nõ inuoluatur illo inexplicabili dolore.

Psal. 114

Triplex dolor animæ in morte.

Secundus dolor est, quando iam pene defatigato corpore & suis exhausto viribus, anima multo liberius videt tunc in momento occurrere omnia opera bona, vel mala quæ fecit, quæ omnia reducũtur ante oculos interiores. Dolor iste est tantus, & * retractatio ista tam grauis est, quod anima plurimum turbata cogitur quasi seipsam odisse. Vnde dicitur in Psalmo: Torrentes iniquitatis cõturbauerunt me. Nam torrẽtes cum multo impetu veniunt, & videntur * diruere omnia, ita in morte videbit malus omnia subito quæ fecit opera bona vel mala.

als recogitatio

Psal. 17

destruere

Tertius dolor est, quando anima iam incipit tam iuste dijudicare, & sibi pro suis iniquitatibus singulis omnia & debita gehennæ tormenta videt imminere. Vnde dicitur in Psalmo: Circundederũt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me.

Psal. 17

Quartus dolor est, quando anima adhuc in corpore posita videt spiritus malignos, ad rapiendum se paratos, vbi tãtus dolor est & timor, quod misera anima licet à corpore egressura, quandiu potest refugiat, vt tempus suæ captiuitatis redimat, antequã de corpore exeat. Propter quod dicit Sophonias propheta: A prima porta exit clamor, & à secunda vlulatus. Prima porta dicitur, quando anima mala quã cito egreditur à corpore, tam cito rapitur à malignis spiritibus ad æterna supplicia. Secunda porta dicitur, quãdo post diem iudicij punietur in corpore & anima sine fine. Punitur enim mali in anima tantum in prima separatione corporis & animæ, post iudiciũ vero in anima & corpore punientur. Vnde dicitur: Duplici contritione contere eos.

[illegible]

De aduentu christi ad diem mortis cuiuslibet hominis.

Cap. XLIII.

VIdet etiam tam bonus quàm malus antequam egrediatur anima de corpore Christum in cruce positum. Malus videt sibi ad confusionem, vt erubescat se non esse redemptum sanguine Christi, sua culpa exigente. Vnde de malis dicitur in Euãgelio: Viderunt in quẽ pupugerunt: quod intelligitur de aduentu Christi ad iudiciũ, & de aduentu eius ad diem mortis cuiuslibet hominis. Bonus vero videt ad exultationem. Et hoc habemus ex verbis Apostoli, qui ait: Vsque in aduentũ domini nostri Iesu Christi, id est, ad diem mortis, * quando apparet tam bonis quã malis Christus in cruce positus. & ipse Christus de Ioanne Euangelista ait: Sic eũ volo manere donec veniã, s. veniam ad obitum eius. Quatuor nanque leguntur aduentus Christi,

Ioan. 19

1. Tim. 6

als quia

Ioan. 21

Quatuor aduentus Christi.

duo

duo visibiles,& duo inuisibiles. Primus aduentus visibilis fuit in carne, quando natus est de virgine. Alius aduentus visibilis est ad iudiciũ,quando iudicabit bonos & malos, quando statuet oues à dextris,hœdos vero à sinistris.Primus aduentus inuisibilis fit in mente iusti, per gratiã. Vnde Christus de viro iusto ait: Ad eum veniemus,& mansionem apud eum faciemus.Est ergo anima iusti sedes &habitaculum Dei,sicut scriptũ est:Anima iusti sedes Dei,quia sedet Deus in eo per gratiam. Secundus aduentus inuisibilis est in obitu vniuscuiusq; fidelis.Vnde Ioannes in Apocal. desiderans liberari à carcere corporis ad Christũ ait:Veni domine Iesu, s. ad obitum meum. Vnde dicitur, quod in die obitus sui, obuiam venit ei Christus.

Ioan.14
Apoc.22

LIBRI SECVNDI FINIS.

DE MISERIA HVMANÆ CONDITIONIS, LIBER tertius.

De putredine cadauerum.

Cap. I.

Xibit spiritus eius & reuertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. O quot & quãta mortales de mundanę prouisionis incertitudine cogitant, sed sub repẽtinæ mortis articulo repente cuncta quę cogitauerant euanescunt. Sicut vmbra cum declinat ablati sunt, & excussi sunt sicut locustæ. Exibit ergo spiritus eius, non voluntarius,sed inuitus, quia cum dolore dimittet,quæ cum amore possedit,ac velit,nolit, constitutus est ei terminus,qui præteriri nõ poterit,in quo terra reuertetur in terram.Scriptum est enĩ: Terra es,& in terram ibis.Naturale siquidem est,vt materiatum in materiã resoluatur. Auferet ergo spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Cum autem morietur homo,hæreditabit bestias,serpẽtes & vermes.Omnes enim in puluere dormient,&vermes operient eos. Sicut vestimẽtum sic comedet eos vermis, & sicut lanam sic deuorabit eos tinea. Quasi putredo consumendus est,& quasi vestimẽtum quod comeditur à tinea.Putredini dixi (ait Iob)Pater meus es,mater mea, & soror mea vermibus. Homo putredo & filius hois. Quàm turpis pater,quã vilis mater, quã abominabilis soror? Cõceptus est enim homo de sanguine per ardorem libidinis putrefacto,cuius tãdem libidinis cadaueri quasi funebres vermes assistent. Viuus generauit pediculos & lũbricos, mortuus generabit vermes & muscas. Viuus produxit stercus & vomitum, mortuus producet putredinem & fœtorem. Viuus hominem vnicum impinguauit, mortuus vermes plurimos impinguabit. Quid ergo fœtidius humano cadauere? quid horribilius homine mortuo? Cui gratissimus erat amplexus in vita, molestus etiam erit aspectus in morte.Quid ergo prosunt diuitiæ? quid epulæ?qd deliciæ?qd honores? Diuitiæ non liberabunt à morte, epulæ non defendent à morte,nec deliciæ à verme, honores nõ eripiẽt à fœtore.Qui modo sedebat gloriosus in throno, modo iacet despectus in tumulo. Qui modo fulgebat ornatus in aula,mõ sordet nudus in tumba.Qui modo vescebatur delicijs in cœnaculo,modo consumitur à vermibus in sepulchro.

Psal.145 Homo reuertetur in terram vnde erat
psal.108
Iob.14
Gen.3
psal.103
Homo est ca vermiũ
Eccl.10
Iob 21
Esa.51
Iob.13
Ibid.17
Ibid.25
Quam vilis mater ia homi nis.

De tristi memoria damnatorum.

Cap. II.

Vindicta carnis impij vermis & ignis.Vterque duplex.Interior & exterior.Interior,qui rodit & vrit cor:exterior,q rodit & vrit corpus. Vermis,inquit,eorum non morietur, & ignis non extinguetur. Dabit dominus ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum. Vermis conscientię tripliciter lacerabit. Affliget memoria, sera turbabit pœnitentia, tor quebit

Eccl.7
Esai.vlt.
Iud.16
exacerbabit pœna

quebit angustia. Venient enim in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducēt illos ex aduerso iniquitates eorum, dicentes: Quid profuit nobis superbia? & iactantia diuitiarum quid contulit nobis? Transierunt illa omnia tanquā vmbra, & sicut nauis quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius quum præterierit, non est inueniri vestigium. Sic & nos nati, continuo desinimus esse. Virtutis quidem nullum signum valemus ostendere, sed in malignitate nostra consumpti sumus. Cum ingenti turbatiōe recogitabunt, quæ cum nimia delectatione gesserunt, vt stimulus memoriæ pungat ad pœnam, quos aculeus nequitię stimulauit ad culpam.

Sap.4
Ibid.5

De inutili pœnitentia damnatorum.
Cap. III.

Dicent intra se pœnitentiam agentes: Errauimus à via veritatis, & lumen iustitiæ non luxit nobis. Tunc incipient dicere mōtibus: Cadite sup nos, & collibus, operite nos. Pœnitebunt ad pœnam, sed non conuertentur ad veniam. Iustū est enim, vt qui noluerunt cum bene potuerunt, quum velint non possint. Dedit enim dominus locum pœnitentiæ, & ipsi abusi sunt eo. Propterea diues qui cruciabatur in flamma, dicebat ad Abraham: Rogo te pater, vt mittas Lazarum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Cui quum Abraham respondisset: Habent Moysen & prophetas, audiant illos, subiūxit: Non pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. Agebat & ille pœnitentiam in inferno: sed quia cognoscebat illam inutilem, rogabat vt annunciaretur hoc fratribus suis, quatenus agerēt pœnitentiam in hoc seculo fructuosam: quia tūc prodest homini pœnitere, quum potest ipse peccare.

Sap.5
Luc.23
Apoc.6
Pœnitētia eorum ad pœnam ē non ad veniam
Luc.16

De pœnis inferni diuersis.
Cap. IIII.

Pœnæ autem infernales secundum diuersa peccata sunt diuersæ. Prima pœna est ignis. Secunda ✶ frigoris. De his dixit dominus: Ibi erit fletus & stridor dentium. Fletus propter fumum ignis. Stridor dentium, propter frigus. Tertia erit fœtor. De his tribus dicitur in Psalmo: Ignis, sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. Quarta, vermes indeficientes. Vnde Esaias: Vermis eorum non morietur, & ignis eorū non extinguetur. Quinta, mallei percutiētis. Vnde dicit Salomon: Parata sunt damnationis iudicio ✶ blasphematoribus, & percutientes mallei stultorum corporibus. Sexta, tenebrę palpabiles exteriores & interiores. Vnde Iob: Terra miserię & tenebrarum, vbi vmbra mortis, &c. Et alibi: Vadam ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine. Et in Psalmo: In æternum non videbunt lumen. & alibi: Impij in tenebris conticescent. Septima, cōfusio peccatorum. Tunc enim (vt legitur in Daniele) erunt libri aperti, id est, conscientiæ hominum erunt omnibus manifestæ. Octaua, horribilis visio dæmonum, qui videbuntur in excussione scintillarum de igne ascendentiū. Nona, igneæ catenæ, quibus impij singulis membris constringentur.

Nouē pœnæ dānatorum
✶ ab frigus
Matt.13
Psal.10
Esa.vlti.
Pro.19
✶ ab derisoribus
Iob.10
Psal.41
1.Reg.2
Dan.7

Prima pœna est concupiscentium: secunda malitiosorum: tertia luxuriosorum: quarta inuidorum & odium habētium: quinta eorum, q in hoc seculo per flagella nō meruerunt castigari, quia tentauerunt & exacerbauerunt dominum in multitudine iniquitatum suarum. Vnde scriptum est: Exacerbauit dominum peccator, secundum multitudinem iræ suæ non requiret. Sexta eorum, qui in tenebris ambulantes, ad lumen verum, scilicet Christum, venire contempserunt: septima confitentium peccata sua, & pœnitentiam contemnentium: octaua illorum, qui in hoc seculo libēter vident mala, & faciunt: nona illorum, qui per singula vitia sunt defluxi, qui ambulant in desiderijs suis, & eunt post concupiscentias suas.

Distributio pœnarum
Psal.9

De ineffabili angustia damnatorum.
Cap. V.

Videntes turbabuntur timore horribili, gementes præ angustia spiritus, & dicentes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij, nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam & finem

Sap.5

eorum

eorum fine honore. Ecce quomodo cōputati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Supplicium erit malorum, intueri gloriam beatorum, licet forte post finem iudicij. Beati quoque visuri sunt reprobos in tormentis, secundum illud: Lætabitur iustus cum viderit vindictam impiorum. Reprobi vero nō sunt visuri beatos in gloria, secundum illud: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Talia dicent in inferno peccatores, quoniam spes impij est tanquam lanugo, quæ à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur, & tanquam fumus à vento diffusus, & tanquam memoria hospitis vnius diei.

Iusti videbūt pœnā impiorū. Psal. 57 Isaiæ 26 Sapien. 5

De igne gehennali.

Caput VI.

Ignis gehēnæ nec lignis nutritur, nec flatu succenditur, sed à Deo creatus est inextinguibilis ab origine mūdi. Scriptum est enim: Deuorabit eum ignis, qui non succēditur. Creditur autem esse sub terris, secundum illud Esaiæ: Infernus subter conturbatus est in occursum aduentus tui. Sed & omnis locus reprobis est pœnalis, qui semper secum defert cruciatum, & vbique contra se tormentum incurrit. Producam (inquit) ignē de medio tui, qui comedet te. Ignis autem gehennæ semper ardebit, & nunquam lucebit, semper vret, & nunquam consumet: semper affliciet, & nunquam deficiet. Est enim apud inferos summa tenebrarum obscuritas, immēsa pœnarum acerbitas, infinita miseriarum æternitas. Ligatis (inquit) pedibus & manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Singula membra pro suis peccatis propria sustinebunt tormēta, vt in eo puniantur, in quo peccauerūt. Scriptum est enim: Per quę peccat homo per hæc & torquebitur. Vnde qui in lingua peccauerat, cruciabat in lingua. Propter quod ipse clamabat: Pater Abraam, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Per digitos intelligitur operatio. Digitis enim operamur. Quasi dicat: Si minimum operum Lazari haberē, minorem pœnam sentirem.

Ezech. 20 Iob 20 Esaię 14 Ezech. 28 Ignis tenebrosus. pœna singulorum membrorum. Matt. 22 Sap. 11 Luc. 16

De tenebris inferni.

Caput VII.

Reprobi vero non solum exterioribus, sed etiam interioribus tenebris inuoluēter: quia spirituali pariter & corporali luce carebunt. Scriptum est enim, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei, qui solus tunc erit in lucem sempiternam. Tantam autē in pœnis reprobi tolerabunt angustiam, vt vix aliquid cogitare valebunt præter pœnas: sed illuc dirigent impetum cogitationis, vbi sentient vim doloris. Sane discipulus quidam fertur apparuisse magistro suo post mortē. Quem cum magister esse damnatum intellexisset, quæsiuit ab eo, si aliquæ quæstiones apud inferos verterentur. Qui dicitur respondisse: Apud inferos quęritur solummodo quid nō sit pœna. Sed & Salomon ait: Nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia est apud inferos, quo tu properas. Erit enim tanta in reprobis mētis obliuio, tanta cæcitas animi, tanta cōfusio rationis, vt raro vel nunquam ad cogitandum quicquam de Deo possint assurgere, nedum ad confitendum valeant aspirare. Nam à mortuo tāquam ab eo qui non est, perijt cōfessio. Scriptū est enim: Non mortui laudabūt te domine, neque omnes qui descendunt in infernū. Nō infernus cōfitebitur tibi, neq; mors laudabit te.

Duplices tenebrę dānatorum. Esa. 26 Ibid. 40 Exemplū cuiusdam discipuli. Eccli. 9 Eccli 17 Psal. 113 Esa. 38

De confusione pœnarum.

Cap. VIII.

Dimitte me dñe (dicit Iob) vt plangam paululum dolorem meum, ātequam vadam ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine: terram miseriæ & tenebrarū, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ordo quidem erit in quantitate pœnarum, quoniam in qua mensura mensi fuerint, remetietur eis, vt q grauius peccauerunt, grauius puniantur. Potētes enim potenter tormenta patientur. Sed ordo non est in qualitate rerum, quia de aquis niuium transibunt ad calorem nimium, vt subita contrariorum mutatio grauiorem inferat cruciatum. Experimento cognoui, quod adustus, si frigidum statim adhibeat, ardentiorem senti et cruciatum.

Iob 10 Ordo in quātitate sed non in qualitate pœnarum Luc. 6 Sap. 6 ignis Iob. 2

De indeficientia tormentorum.

Caput IX.

Psal. 48 — Cur dãnati sunt sicut oues

SIcut oues in inferno positi sunt, & mors depascet eos. Dictum est hoc à simili iumentorum, quæ non radicitus euellunt herbas, sed summitates solummodo carpunt, vt iterum herbæ renascãtur ad pastum. Sic & impij quasi morte pasti, reuiuiscent ad mortem, vt æternaliter moriantur.

Ouidius.

Ouidius: Sic incõsumptũ Titij semperq; renascens, Sic perit, vt possit sæpe perire iecur.

Mors immortalis.

Tunc erit mors immortalis, tũc viuẽt mortui, qui vitæ sunt mortui. Quærent mortem, & non inuenient, quia vitam habuerunt & perdiderunt.

Apoc. 9

Audi Ioannem in Apocalypsi dicẽtem: In diebus illis quærẽt homines mortem, & non inuenient eam: desiderabũt mori, & fugiet mors ab illis. O mors quã dulcis esses quibus tam amara fuisti, te solam desideranter optabunt, qui te solam vehementer abhorruerunt.

Cur reprobi nunquam liberabuntur à pœnis.

Caput X.

Obiectio psal. 102

NVllus ergo sibi blandiatur, & dicat, quia Deus non in finem irascetur, neque in æternum indignabitur, sed miserationes eius super omnia opera eius.

Psal. 144 — Sap. 11

Quia cum iratus est, non obliuiscetur misereri, nec quicquam eorũ quæ fecit Deus odiuit.

Esa. 24

Assumens in argumentum erroris quod ait dñs per Esaiã pphetã: Congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, & claudẽtur in carcerem, & post multos dies visitabuntur. Homo nanque peccauit ad tempus, non ergo Deus puniet in æternum.

Solutio

O spes inanis, o falsa præsumptio. Nõ credat frustra errore deceptus, quod aliquo precio sit redimendus, quoniam in inferno nulla est redemptio. Congregabuntur ergo peccatores in lacum & claudentur in carcerem, scilicet in inferno, in quo sine corporibus vsque in diem iudicij torquebunt, & post multos dies, postquam videlicet resurgent cum corporibus suis in nouissimo die, visitabuntur, non ad salutem, sed ad vindictam: quia post diem iudicij grauius punientur. Sic & alibi dicitur: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorũ.

Psal. 88 — De⁹ irascitur aliter pdestinatis quã reprobis.

Prædestinatis ergo Deus irascitur tẽporaliter, qa flagellat omnem Deus filium quem recipit. de quibus illud accipit: Nõ in finẽ irascet &c. Reprobis aũt deus irascit eternaliter, qa iustum est, vt quod impius in suo præuaricatur æterno, deus vlciscatur in suo æterno.

Heb. 12 — Psal. 108

Nam licet peccandi facultas illum dimittat, ipse tamen non dimittit voluntatem peccandi.

Psal. 73 — Damnati deum blasphemãt.

Scriptum est enim: Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Nam nõ humiliabuntur reprobi iam desperati de venia, sed malignitas odij tantum in illis excrescet, vt velint illum omnino non esse, per quem sciunt se tam infeliciter esse. Maledicent altissimo, & blasphemabunt excelsum, conquerentes eum esse malignum, qui creant illos ad pœnam, & nũquam inclinatur ad veniam.

Apoc. 16

Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: Grando magna descendit de cœlo in homines & blasphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer.

Voluntas in peccatis obstinata.

Voluntas ergo damnati, licet amiserit potestatis effectũ, semper tamen habebit malignitatis affectum, & ipsa erit in inferno supplicium, quæ fuerat in mundo peccatum: licet forsan & ibi peccatum sit, sed non meritum pœnæ.

circa

Impius ergo quia semper habebit in se reatũ ex culpa, semp sentiet cõtra se esse cruciatũ ex pœna, quia quod ipse per pœnitentiam non deleuit, Deus per indulgentiam non remittet. Ad magnã ergo pertinet iustitiam iudicandis, vt nunquam careant in gehenna supplicio, qui nunquam carere voluerunt in vita peccato. Voluissent vtique si potuissent sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostẽdunt enim quod in peccato semper viuere volunt, qui nunquam desinũt peccare dum viuunt.

Testimonia de supplicijs æternalibus.

Caput XI.

Esa. 33 & 61.

QVis (inquit Esaias) poterit habitare de vobis cum ardoribus sempiternis: isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die & nocte, & non extinguetur, sed ascendet fumus eius in sempiternum.

Hie. 23

Hieremias quoque ait: Dabo vos in opprobriũ sempiternũ, & ignominiã æternã, quæ nũq̃ obliuiõe delebit.

Et

Dani.12 Prou. 9 Et Daniel ait: Qui dormierunt in puluere terræ euigilabunt, alij in vitam æternã, alij in opprobrium vt videant semper. Salomõ quoque, Mortuo, inquit, homine impio nulla spes erit de eo. Huic extẽplo veniet perditio sua, & subito conteretur, nec habebit vltra medicinam. Et Ioãnes Apostolus, Si quis, ait, adorauerit bestiam & imaginem eius, hic bibet de vino iræ Dei, & cruciabitur igne & sulphure: & fumus tormentorum ascendet in secula seculorum, nec habebit requiem die ac nocte qui adorauerit bestiam & imaginẽ eius. Confirmat hæc veritas, quæ damnatos in iudicio sententialiter reprobabit, dum dicet: Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Si secundum diuinum iudicium in ore duorum vel trium testiũ stat omne verbum, quanto magis in ore tot & tantorum virorum de proposita veritate constabit.

Apoc. 4

ad damnandos Mat. 25

Deut. 19

De die iudicij. Cap. XII.

Esa. 13 Dies terribilis

ECce ergo dies domini veniet crudelis, & indignationis plenus, iræ & furoris, ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores eius conterendos de ea, quoniam stellæ cœli & splendor earũ non expandẽt lumen suum. Obtenebratus est sol in ortu suo, & luna non splendebit in lumine suo. Et visitabo super orbem mala, & contra impios iniquitatem eorum. Et requiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Propter hoc omnes manus dissoluentur, & omne cor hominis tabescet & conteretur. Torsiones & dolores tenebunt, quasi parturientes dolebunt: vnusquisque ad proximum suum stupebit: facies combustæ vultus eorum. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris, quia cõsummationem cum festinatione faciet dominus cũ ctis habitantibus terram. Et superueniet repentina dies illa tanquam laqueus, in omnes qui sedent super faciem orbis terræ. Quoniam sicut fulgur exit ab oriente & apparet vsque in occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Dies enim dñi sicut fur in nocte ita veniet. Et cum dixerunt pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugient.

Soph. 1

Luc. 21 Dies repẽtina.

Mat. 24

1. Thes. 5

De iudicium precedente tribulatione. Caput XIII.

PRæcedet autem tribulatio magna, qualis nunquam fuit ab initio mũdi vsque modo, neque fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. Surget enim gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & terræ motus erunt magni per loca, & pestilentiæ, & fames, terroresque de cœlo, & signa magna erunt. Et erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentium, p̃ confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominibus p̃ timore & expectatione quæ superueniẽt vniuersõ orbi. Surgent enim pseudochristi & pseudo pphetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem deducantur, si fieri potest, etiam electi. Tunc reuelabitur homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus: quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. Mittetur autẽ Helias propheta, priusqua veniat dies domini magnus & horribilis, & conuertet corda patrum ad filios, & cor filiorum ad parentes. Cũ quo veniet & Enoch, & prophetabũt diebus mille ducentis & sexaginta amicti saccis. Et cum finierint testimonium suũ, bestia quæ ascendet de abysso, faciet aduersus illos bellum, & vincet illos & occidet, & corpora eorũ iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma & Aegyptus, vbi dominus illorum crucifixus est. Et post tres dies & dimidium spiritus vitæ intrabit in eos.

Matt. 24

Luc. 21

Matt. 24

2. Thess. 2 Antichristus.

Helias Malach. 4

Enoch Apoc. 11

De signis iudicium precedentibus. Cap. XIIII.

STatim autem post tribulatiõem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadẽt de cœlo, & virtutes cœlorum mouebuntur: & tunc aparebit signum filij hominis in cœlo. Et tunc plangent se super se om-

Matt. 24

 nes

Apoc.4 nes tribus terrę. Reges terrę & principes,
Terror in die iudicii & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus & liber abscondent se in speluncis & in petris montium, & dicent montibus & petris, Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni: quoniā venit dies magnus iræ ipsorum. Et quis poterit stare? Et mit
Mat.24 tet āgelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, & summis cœlorum vsque ad ter
1. Thess.4 minos eorum. Tunc ipse dñs in iussu & voce archangeli & in tuba Dei descēdet
Ioan.5 de cœlo. Et omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei, & procedēt boni in resurrectionem vitæ, mali vero
Apoc.20 in resurrectionem iudicij. Mors & infernus dabunt mortuos suos qui in ipsis e-
Ibidem.1 rāt. Ecce venit in nubibus & videbit omnis oculus, & qui in eum pupugerunt: & plangent omnes tribus terræ, & tunc vi
Luc.21 debunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa & potestate magna & maiestate. Veniet autem dominus
Qui viri sunt simul cum Christo ad iudicādū ad iudicium, non solum cum angelis & apostolis, sed & cum senatoribus populi sui, Vnde ait Salomon: Nobilis in portis
Pro.31 vir eius, quando sederit cū senatoribus
Matt.19 terræ. Sedebunt enim & ipsi super sedes
Daniel.7 duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Aspiciebam, inquit Daniel, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit. Vestimētum eius quasi nix candidū, & capilli capitis eius quasi lana munda. Thronus eius flammæ ignis, rotæ eius q̄ si ignis accensus: fluuius igneus rapidus que egrediebatur à facie eius. Milia milium ministrabant ei, & decies cētena mil
Psal.49 lia assistebāt ei. Vnde ait & Psalmista: Deūs noster manifeste veniet, Deus noster & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tēpestas valida. Nubes & caligo in circuitu eius. Iustitia & iudicium præparatio sedes eius: & aduocauit cœlum desursum, & terram vt di
Mat.25 scernat populum suum. Nam congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eas ab inuicē, sicut pastor segregat oues ab hœdis, & statuet oues quidē à dextris, hœdos autem à sinistris.

De potentia, sapientia, & iustitia iudicis. Caput XV.

O Quātus tūc erit timor & tremor, quantus erit fletus & gemitus? Nā si columnæ cœli contremiscunt & pauēt Iob.26
ad nutum eius, & angeli pacis amare fle Esa.33
bunt: peccatores autem quid facient? Si iustus vix saluabitur, impius & pctōres ubi parebunt? Propterea clamat Propheta: Ne intres in iudiciū cū seruo tuo dñe, qa non iustificabitur in cōspectu tuo oīs Psal.142
uiuens. Si enim iniquitates obseruaueris Psal.129
domine, quis sustinebit? Quis enim nō Iob.9
timeat iudicem potentissimum, sapientissimum, & iustissimum? Potentissimum, quem nemo potest effugere, sapientissimum, quem nemo potest latere, iustissimum, quem nemo potest corrumpere. Si fortitudo quæritur, robustissimus est, sapiens corde, & fortis robore. Si æquitas iudicij, nemo audebit pro me testimoniū reddere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentē osten Psal.148 Baruch.3
dero, prauum me comprobabit, etiam si simplex fuero. Ipse dixit & facta sunt, ipse Psal.103 Rom.4
mandauit & creata sunt. Qui vocat stellas, & dicunt: Adsumus. Qui facit ange- Luc.1 phil.2 ignē vrentem.
los suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Cuius voluntati nihil omnino resistit. Cui nullum verbum est impossibile, cui flectitur omne genu, cœlestium terrestrium & infernorum. Hunc ergo nemo potest fugere, sicut dicit Propheta: Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descē
dero ad infernum ades. Ipse scrutatur re- Psal.138 Hunc nihil latet.
nes & corda, cuius oculis oīa nuda sunt & aperta. Qui pluuiæ guttas & arenam Hiere.17
maris dinumerat. Deus scientiarum do- Heb.4
minus, præscius omnium, & cōscius singulorum, occultus occultorum omniū
indagator. Hunc ergo nemo potest late- Eccl.23
re, sicut dicit Apostolus: Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Ipse est Heb.4
iudex iustus, fortis & longanimis, qui Psal.7 Boetius li.5 de consol. philosoph.
nec prece, nec precio, nec amore, nec odio declinat à semita rectitudinis, sed via regia semper incedens, nullum malum præterit impunitum, nullum bonum irremuneratum relinquit. Hunc ergo nemo potest corrumpere, iuxta quod dicit psalmus: Tu reddes singulis secundum ope Psal.61
ra sua.

De diuino iudicio. Cap. XVI.

Quis

Idē erit ac cusator, aduocatus & iudex. Quis autem non timeat illud examen, in quo idem erit & accusator, & aduocatus, & iudex? Accusabit enim dum dicet: Esuriui, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi bibere. Aduocabit, quum subdet: Matt.25 Quandiu nō fecistis vni de minimis meis his, nec mihi fecistis. Iudicabit, quum inferet: Discedite à me maledicti in ignē æternum. Non erunt testes in illo iudicio necessarij, quia tunc manifesta erunt 1.Cor.4 Mat.10 Dan.7 abscondita tenebrarum. Nihil enim occultum, quod non reuelabitur. Tunc erunt libri conscientiarum aperti, & iudicabūtur mortui ex his, quæ scripta sunt Apoc.14 in libris, secundum opera ipsorum. Opera enim ipsorum sequuntur illos. Quantus erit pudor in peccatoribus? quanta confusio erit, quum eorum nefandissima crimina cunctis erunt liquida & manifesta? Psal.31 Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Ab illa enim sententia nunquam poterit *prouocari. Quia pater omne iudicium dedit filio suo. Qui claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Os enim domini locutum est.

*reuocari vel appellari

Quod nihil proderit damnatis.
Cap. XVII.

Iudicium absq; appellatione Iob.5 Tunc non proderunt opes, non defendent honores, nō suffragabuntur amici. Scriptum est enim: Argentum eorum, & aurum eorum non valebit eos liberare in die furoris domini. Apoc.3 Flebunt & plangent omnes reges terræ, quum viderint fumum incendij, propter timorem tormentorum eorum. Ezech.7 Apoc.18 Quid ergo facietis in die furoris domini, in die visitationis & calamitatis, de longe venientis? ad cuius fugietis auxilium? Vnusquisq; onus suum portabit. Gala.6 Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Ezech.18 Districtū iudicium. O quàm durum & districtum iudicium, in quo non solum de factis, sed de omni verbo ocioso, quodcunque loquuti fuerint homines, reddituri sunt rationem in die iudicij. Matt.12 In quo vsque ad nouissimum quadrantem exigetur debitum cum vsuris. Ibid.18 Quis ergo fugere poterit à ventura ira? Luc.3 Mittet ergo filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scādala, & eos qui faciunt iniquitatem, & alligabunt fasciculos ad comburēdum, & mittent eos in caminum ignis ardentis. Ibi erit fletus & stridor dentium, gemitus & * vlulatus, luctus & cruciatus, stridor & clamor, timor & tremor, dolor & labor, ardor & fœtor, obscuritas & anxietas, acerbitas & asperitas, calamitas & egestas, angustia & tristitia, obliuio & confusio, torsiones & pūctiones, amaritudines & terrores, fames & sitis, frigus & cauma, sulphur & ignis ardens in secula seculorum. Vnde liberet nos Deus, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

Quanta mala in inferno.

*al. eiulatus

LIBRI TERTII FINIS.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HUIUS NOMINIS III. ANTE SACRI CONCILII LATE-ranensis, quod ipse conuocauerat, inchoationem, Sermo paræneticus.

Sacri Concilij Lateranensis causam desideriumque exponit, triplex Pascha, id est, triplicem transitum constituens, eumque exponẽs: Pascha in scripturis multifariam accipi: desiderium item duplex quodnam sit.

DEsiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar, id est, antequam moriar. Lucæ XXII.

Phil. 1 QVIA mihi viuere Christus est, & mori lucrum, nõ abnuo, si dispositum est à Deo, bibere calicẽ passionis, siue pro defensione fidei catholicæ, siue pro subsidio terræ sanctæ, siue pro statu ecclesiasticæ libertatis mihi fuerit propinatus: quanquam desiderem in carne permanere, donec cõsummetur opus inceptum. Veruntamen nõ mea, sed Dei voluntas fiat. Et ideo dixi vobis: Desiderio desideraui hoc Pascha mãducare vobiscum, antequam patiar. Multa sunt & varia hominum desideria, quis ea sufficit explicare? Omnia tamen reduci possunt ad duo, spirituale videlicet & carnale. Spirituale, quod de cœlestibus & æternis. Carnale vero, de tẽporalibus & terrenis. De isto propheta dicit in Psalmo: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Et Spõsa dicit in Canticis: Sub vmbra illius, quem desideraueram, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. De illo dicit Apostolus: Desideria carnis fugite, quæ militãt aduersus animam. Et alius: Desideriũ malignum longe fac à me. Ego autem illius inuoco testimonium, qui testis est in cœlo fidelis, quod non carnali, sed spirituali desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum: non propter commoditatem terrenam, aut gloriam temporalem, sed propter reformationem vniuersalis Ecclesię, ad liberationem potissimum terrę sanctæ. Propter quę duo principaliter & præcipue hoc sacrum conciliũ conuocaui. Sed forte dicetis: Quid est hoc Pascha, quod desideras manducare nobiscum? Pascha nãq; diuersis modis accipitur in scripturis diuinis. Pro die, Vnde: Appropinquauit dies azymorum, qui dicitur Pascha. Pro hora, Vnde: Quartadecima ad vesperã Pascha domini est. Pro agno, Vnde: Venit dies azymorũ, quando necesse erat occidi Pascha. Pro azymo, Vnde: Non introierunt prætorium, vt non contaminarentur, sed comederent Pascha. Pro festo, Vnde: Ante diem festum Paschę, sciens Iesus, quia venit hora eius, vt transeat de hoc mundo ad patrem. Et etiã pro ipso Christo, Vnde: Pascha nostrum immolatus est Christus. Sane Pascha Hebraice dicitur phase, quod est trãsitus, Græce vero à πάσχειν, quod est pati: quia per passiones debemus transire ad gloriam, secundum quod veritas ipsa dicebat: Oportebat pati Christum, & sic intrare in gloriã suam. Quia si volumus conregnare, oportet & compati: licet non sint condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Hoc Pascha, quod est phase, id est, transitus, desiderio desideraui mãducare vobiscum. De quo in Exodo dicitur: Comedẽt festinãter. Est enim phase, id est,

Martyrij sustinendi causa triplex

Luc. 22

Desideria hominum duplicia.

Psal. 118

Cant. 2

1. Pet. 2

Eccl. 23

Psal. 88

Causę duę ppter quas præcipue cõuocatũ fuit concilium Lateranense.

Pascha diuersis modis accipi. Luc. 22

Leuit. 23

Luc. 22

Ioan. 18

Ioan. 13

1. Cor. 5

Pascha quid interpretetur.

Luc. 24

2. Tim. 2

Rom. 8

Exo. 12

est,trãsitus domini.Legitur quippe in libro regum, & in Paralipomenon apertissime cõtinetur,quod xviij.anno regni
2.Paral.35 Iosie regis,restauratũ est templũ, & celebratũ est phase,quale nõ fuit factũ in Israel à diebus iudicũ atq; regũ. Vtinam hæc historia instantis temporis sit parabola, vt in hoc nostri pontificatus anno xviij. templum dñi,q̃d est ecclesia, restauretur, & celebretur phase,siue pascha, videlicet hoc solenne concilium,per quod fiat trãsitus de vitijs ad virtutes,quale reuera nõ fuit factũ in Israel à diebus iudicũ atque regum,id est, à tẽporibus patrũ sanctorum,atq; catholicorum principũ,in populo Christiano,Deum vidente per fidẽ.
Matt.18 Et ego pro certo spero in eo,qui suis promittit fidelibus,dicens, Vbicunque duo vel tres congregati fuerint in noīe meo, ibi in medio eorum sum, quia ipse in medio nostrum adest, ad celebrandum hoc pascha,qui congregati sumus in hac saluatoris basilica,in noīe saluatoris, ꝓ his quæ pertinent ad salutem. Triplex autẽ
Pascha triplex. pascha siue phase desidero vobiscum celebrare,corporale, spirituale, æternale. Corporale, vt fiat transitus de loco ad locum,pro miserabili Hierusalem liberãda.Spirituale,vt fiat transitus de statu ad statum,pro vniuersali ecclesia reformanda.Aeternale,vt fiat transitus de vita in vitam,pro cœlesti gloria optinenda. De
Transitus corporalis. corporali transitu clamat ad nos miserabiliter Hierusalem in Threnis per Hiere-
Thren.1 miam:O vos omnes qui transitis per viã, attendite & videte, si est dolor similis,sicut dolor meus,Ergo transite ad me omnes,qui diligitis me, vt à tãta miseria me liberetis.Ego enim,qui solebam esse do-
Ibidem. mina gentium, modo facta sum sub tributo: quæ solebam esse plena populo, modo sedeo quasi sola.Viæ Sion lugent,
Ibidem. eo quod non sint,qui veniant ad solennitatem : facti sunt hostes eius in capite, loca sancta prophanata sunt vniuersa, & sepulchrum domini est inglorium,quod solebat esse gloriosum. Vbi colebat vnigenitus Dei filius Iesus Christus , modo colitur filius perditionis Machometus.Insultant mihi filij alieni,&impperãt lignum crucis dicentes : Confidebas in ligno : ecce nunc adiuuet,si potest. O quantus pudor,quanta confusio,quãtum obprobrium,quod filij ancillæ,vilissimi Agareni,detinent matrem nostram, matrem vniuersorum fidelium ancillatã. Illam vtique,de qua dicit psalmista: Mater Sion dicet homo, & homo natus est in ea,& ipse fundauit eam altissimus: vbi Psal.86
Deus rex noster ante secula salutẽ in medio terræ dignatus est operari. Quid ita Psal.73
que faciemus?Ecce ego dilecti fratres totum me vobis committo, totum me vobis expono,paratus iuxta consilium vestrum, si videritis expedire, personalem subire laborẽ, & transire ad reges & principes & populos & nationes. Adhuc aũt & vltra, si clamore valido eos valeam excitare,vt surgãt ad dñi ꝓlium prelĩãdum, & vindicandam iniuriam crucifixi:qui ꝓ peccatis nostris eiectus est de terra, & de sede sua,quam sanguine comparauit, & in qua vniuersa redemptionis nostrę sacramenta peregit.Quicquid tamen egerint alij,nos sacerdotes domini hoc negocium specialiter assumamus , subuenientes & succurrentes in psonis & rebus necessitatibus terræ sanctę,ita quod nullus omnino remaneat, qui nõ sit particeps tanti operis,ne sit expers tãtæ mercedis.Nam & olim in simili casu per sacerdotes fecit Deus salutem in Israel,quã do per Machabæos,vtiq; sacerdotes, fili 1.Mach.4
os Mathatiæ, liberauit Hierusalem & tẽplum de manibus impiorũ. De spirituali vero transitu dominus ait ad virum vesti Transitus spũalis
tum lineis,habentem atramentariũ scri-
ptoris ad renes:Transi per mediam ciui- Ezech.9
tatem,&signa Thau super frontes virorum gementium atque dolẽtium, super cunctis abominationibus, quæ sunt in medio eius.Deinde dixit sex viris habẽtibus vasa interitus in manibus suis:Trãsite per ciuitatem, sequentes eum:& percutite omnem,super quem non inueneritis Thau.Nemini parcat oculus vester, & à sanctuario meo incipite. Vir vestitus lineis ,habẽs atramentarium scriptoris ad renes eius,is debet esse, qui loquatur,vir virtutibus virens, qualis erat ille, de quo dicit scriptura: Vir erat in terra Hus nomine Iob,& erat vir iste simplex Iob.1
& rectus,ac timens Deum,& recedens à malo. Vestitus lineis,id est,honestis moribus,& bonis operibus adornatus,iuxta q̃d alibi dicit:Oĩ tẽpore vestimẽta tua Eccl.9

 sint

sint candida, id est, opera tua munda.
Linũ my stice quid — Linum enim munditiam & honestatem
designat, propter candorem, ad quẽ, per
carnis maceratione & contritionem p-
ducitur, de q̃ vestis sacerdotalis fiebat in
lege. Scriptor aũt egregius & supremus
spiritus sanctus est, digitus Dei, quo scri
ptæ fuerunt duæ tabulæ testamenti. De
Psal. 44 — quo dicit psalmista: Lingua mea calamus
scribæ velociter scribentis. Huius scripto
ris atramentarium est donum sciẽtiæ, de
quo per calamum linguæ atramentum
doctrinæ profertur, & in cordis super
scribit pergameno. In renibus sedes est
Exo. 12 — desiderij, de quibus dominus p̃cipit: Re-
Psal. 25 — nes vestros accingetis. Et psalmista ora-
bat ad dominum: Vre renes meos & cor
Atramentariũ scriptoris qs mystice habeat. — meum. Ille igitur habet atramentarium
scriptoris, qui per donum scientiæ sibi à
spiritu sancto datum desideria carnis co
hibet & restringit, vt vita non discrepet à
Luc. 4 — doctrina, ne sibi ipsi dicatur: Medice cu-
Rom. 2 — ra teipsum, qui prædicas non furandum,
furaris? qui doces nõ mœchandum mœ
Lucæ 12 — charis? Propterea veritas ait: Sint lumbi
vestri præcincti & lucernæ ardentes in
manibus vestris. Hinc transire pręcipitur
per mediam ciuitatem, & signare Thau
super frontes virorum gementium & do
lẽtium. T est vltima litera hebraici alpha
beti, exprimens formam crucis, qualis e-
rat, antequam domino crucifixo Pilatus
titulum superponeret: quam & sanguis
agni positus super vtrumque postem, &
in superliminaribus domorum, mirifi-
Thau qs gerat in fronte — re designabat. Hoc signum gerit in fron
ce, qui virtutem crucis ostendit in opere:
Gal. 1 — vt, iuxta quod dicit Apostolus, Crucifi-
gat carnem suam cum vitijs & concupi-
Gal. 6 — scentijs: idemque cũ apostolo dicat: Mi-
hi absit gloriari, nisi in cruce domini no-
stri Iesu Christi, per quem mihi mundus
crucifixus est, & ego mundo. Tales pro-
fecto dolent & gemunt super cunctis ab
ominationibus, quæ fiunt in medio ciui
tatis, quia peccata proximorum, frixoria
2. Cor. 11 — sunt iustorũ. Quis, inquit apostolus, in-
firmatur, & ego non infirmor? quis scã-
dalizatur & ego non vror? Vir ergo ve-
stitus lineis, habens atramentarium scri
ptoris ad renes, debet transire per medi-
am ciuitatem, & signare Thau super frõ-
tes virorũ gementiũ & dolentiũ sup cun

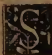
ctis abominatiõibus, quæ fiunt in me-
dio eius: quoniam summus põtifex, qui
super domum Israel constitutus est spe-
culator, trãsire debet per vniuersam Ec-
clesiam, quæ est ciuitas regis magni, ciui-
tas posita supra montem, inuestigando
& inquirendo merita singulorum, ne di-
cant bonum malum, vel malum bonum, — Esa. 5
ne ponant tenebras lucem, & lucem tene
bras: ne mortificent animas quę non mo
riuntur, aut viuificent animas quę nõ vi-
uunt. Et ideo vt distinguat & discernat — Ezech. 13
inter illos & istos, debet signare Thau
super frontes virorum gementium & do
lentium, quatenus ostendat eos, qui do-
lent & gemunt super abominatiõibus q̃
in medio ecclesiæ perpetrantur, signatos
esse Thau in frontibus suis. Tales profe-
cto pro culpa dolẽt, & p infamia gemũt,
super abominationibus, quæ fiunt in
medio ciuitatis: qm̃ in tantũ iã processit
abominatio, quod & infamis est culpa, &
est culpa infamia. Vnde si foderimus stu — Ezech. 12
diose parietem, sicut prophetæ præcipi-
tur, videbimus abominationes maiores,
abominationes pessimas, quas nonnulli — Sex viri habentes vasa interitus mystice qui.
exercent in templo. Sex viri habentes va-
sa interitus vnusquisq; in manu sua, vos
esse debetis viri virtutũ: sex quidem pro-
pter numeri sacramentum, vt perfecti si-
tis in opere ac sermone. Senarius enim — Senarii numeri mysterium.
numerus est perfectus, eo quod redditur
ex suis partibus aggregatis. Vnde sexta
die perfecit deus cœlum & terram & om — Gen. 1
nem ornatum eorum: & cum in plenitu-
dine temporis sexta venisset ætate, se-
xta die, sub hora sexta, genus redemit
humanum. Ideoque sex vltima verba di-
xit in cruce. Vas interitus q̃d tenere debe
tis in manibus vestris ad interimendum
scelestos, est pontificalis autoritas, quam
exercere debetis in ope ad perimendum
iniquos, exemplo Psalmistæ dicentis: In — Psal. 100
matutino interficiebam oẽs peccatores
terræ, vt disperderem de ciuitate domini
omnes operantes iniquitatem. De his vã — Psal. 7
sis alibi dicitur, Tetendit arcum suum, &
parauit illum: & in ipso parauit vasa mor
tis, sagittas suas ardentibus effecit. Vobis
ergo præcipitur: Transite per mediam ci
uitatem, sequentes eũ, summum videli-
cet sacerdotẽ, q̃si ducẽ, principẽ & magi-
strũ, vt percutiatis interdicẽdo & suspen
den-

dendo, excõmunicando & deponendo, put culpæ qualitas postulauerit, Oẽm su per quẽ non inueneritis Thau signatũ ab ipso, qui claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit'. Signatis eñ nocendũ nõ est, Iuxta q̃d alibi dicit: Nolite nocere terræ, neq; mari, neq; arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorũ. De cæteris autem dicitur: Nemini parcat oculus vester, vt nõ sit in vobis personaꝝ acceptio, recolẽtibus illud, q̃d Moyses legitur dixisse Leuitis: Si qs est dñi, iũgatur mihi: ponat vir gladium super fœmur suũ. Ite & redite de porta vsq; ad portã per mediũ castroꝝ, & occidat vnusq́sq; fratrẽ & amicũ & proximum suum. Feceruñq; filij Leui iuxta sermonẽ Moysi. Et vos similiter faciatis. Porro, sic percutite, vt sanetis, sic occidite, vt viuificetis, eius exẽplo q ait: Ego occidam & ego viuere faciã: percutiã & ego sanabo. Et à sanctuario meo inquit incipite. Tempus eñ est, sicut B. apost. ait, vt iudiciũ incipiat à domo dñi. Nam oĩs in populo corruptela principaliter procedit à clero: qa si sacerdos, qui est vnctus, peccauerit, facit delinquere populũ: quippe dũ laici vidẽt turpiter & enormiter excedẽtes, & ipsi eoꝝ exemplo ad iniquitatẽ & scelera prolabuntur. Cunq; rp̃hendun tur ab aliquo, protinus se excusant, dicẽtes: Nõ potest filius facere nisi q̃d viderit patrẽ facientẽ: &, sufficit discipulo, si sit sicut magister eius. Impletũ est illud propheticũ: Erit sicut populus, sic sacerdos, Quinimo', erubesce Sidõ ait mare. Hinc etiã mala prouenerũt in populo Christiano. Perit fides, religio deformatur, libertas cõfunditur, iustitia cõculcatur, hæretici pullulãt, insolescunt schismatici, perfidi seuiunt, p̃ualent Agareni. De trãsitu aũt æternali dñs ait: Beati sunt serui illi, q̃s cum venerit dñs, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, q̃d p̃cinget se, & faciet illos discũbere, & trãsiens ministrabit eis. De hoc transitu sane martyres gloriantur in Psalmo, dicentes: Transiuimus per ignẽ & aquã, & induxisti nos in refrigeriũ. Hoc Pascha p̃ cæteris desidero mãducare vobiscũ in regno Dei. Est aũt mãducatio corporalis & spiritualis. De illa dicitur: Date illis manducare. De ista dicitur: Macta & manduca. Item manducatio culpæ, & manducatio pœnæ. De illa dicitur: Manducauerunt sacrificia mortuorum. De ista legitur: Gladius meus manducabit carnes. Rursus, est mãducatio doctrinalis, & est manducatio pœnitentialis. De illa dicitur: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. De ista legitur: Cinerem sicut panẽm mãducauerunt. Est præterea manducatio Eucharistiæ, & manducatio gloriæ. De illa dicit: Qui mãducat me, vita viuet, p̃pter me. De ista legit: Beatus q mãducabit panẽ in regno dei. Hac vltima manducatione p̃cipue desidero mãducare vobisc. hoc Pascha: vt trãseamus de labore ad requiem, de dolore ad gaudium, de infelicitate ad gloriam, de morte ad vitam, de corruptione ad æternitatem. Prestante domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

(Margin notes: Apoc. 9; Apoc. 7; Exo. 32; Deut. 32; Ezech. 9; 1. petri. 4; Corruptela populi vnde procedat.; Leuit. 4; Ioan. 5; Osee. 4; Esa. 23; Mala in populo Christiano exorta quę; Transitus æternalis; Luc. 12; Psal. 65; Manducatio octuplex.; Mat. 14; Act. 10; Psal. 105; Deut. 32; Ioan. 4; Ioan. 6; Luc. 14)

D. INNOCENTII PAPAE III. SERMO SVB Concilio sacro Lateranensi habitus.

De operatione & doctrina quæ debent inesse sacerdoti, de præmio præsentis uitæ & futuræ, de dormitione mortis & uitæ corporalis & spiritualis, de triplici somno, de naturalibus uiribus animæ & animalibus defectibus eius, a quibus dormire debeamus, de triplici hereditate, de pennis deargentatis contemplationis & doctrinæ, qualiter orandum, & quæ in oratione sint cauenda, denique ab omni concupiscentia rerum & mulierum abstinendum esse.

SI dormiatis inter medios cleros, pennę columbæ deargẽtatæ, & posteriora dorsi eius in specie auri. Duo sunt nobis ad meritum necessaria, vita sc; & doctrina. Alteꝝ propter nos, alteꝝ propter proximos. Cœpit enim Iesus facere & docere, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius: q pctm̃ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: peccatum non fecit, vt sit honestas in vita: nec inuẽtus est dolus in

(Margin notes: Psal. 67; Duo sacerdoti ad meritum necessaria.; 1. petri. 2)

lus in ore eius, vt sit veritas in doctrina. Quæ duo commendantur nobis in verbis propositis. De vita præmittitur: si dormiatis. De doctrina subiungitur: inter medios cleros. Hinc est igitur, quod à veste pontificali dependebant malogranata, cum tintinnabulis aureis. Per malogranatum accipitur operatio, per tintinnabulum aureum intelligitur prædicatio: quæ duo debent in sacerdote coniungi, ne sine illis ingrediens sanctuarium, moriatur. Quia vero per meritum peruenitur ad præmium, rectè post meritum, promittitur præmium. Quod & duplex promittitur: vnum in præsenti, & alterum in futuro. Pietas enim promissionem habet vitæ, quæ nunc est, & futuræ, vt centuplum accipiat, & vitam æternam possideat. Centuplum in præsenti, vitam æternam in futuro. De præsenti præmittitur: Pennæ columbæ deargentatæ. De futuro subiungitur: Et posteriora dorsi eius in specie auri. Quoniam misericordiam & veritatē diligit Deus: gratiam & gloriam dabit dominus. Gratiam in præsenti præstat ad meritū, gloriam in futuro præstabit ad præmium. Est autem duplex dormitio, Vna mortis, altera vitæ: sed vtraq; diuiditur. Nam alia est dormitio mortis corporalis, & hæc est pœna, & alia dormitio spiritualis, & hæc est culpa. De prima dominus inqt apostolis: Lazarus amicus noster dormit. Et Apostolus ait: Nolo vos ignorare de dormientibus, &c. De secūda dicit Dauid: Nunqd q dormit non adijciat vt resurgat? Et Apostolus: Surge q dormis, & illuminabit te Christus.

Exo. 28 | premium duplex | 1. Tim. 4 | Psal. 33 | Dormitio duplex | Ioan. 11 | 1. Tes. 4 | Psal. 40 | Ephe. 5

Hoc autem tribus modis admittitur, per ignorantiam, negligentiam & concupiscentiam. De somno ignorantiæ dicit Psalmista: Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte. De somno negligentiæ Salomon ait: Vsquequo piger dormis? quando cōsurges de somno tuo? paululum dormies, paululū dormitabis, paululum conseres manus tuas, vt dormias, & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus. De somno concupiscentiæ dicit Dauid: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Cæterum dormitio vitæ duplex quoque legitur in scripturis: Vna vitæ corporalis, proueniens ex natura. Altera vitæ spiritualis, procedens ex gratia. De prima dominus dixit apostolis: Dormite iam & requiescite. De secūda Sponsa dicit in Canticis: Ego dormio, & cor meum vigilat. Sed & nos interim dormiamus à malis, & vigilemus in bonis. Siquidem vitæ perfectio in duobus consistit: in declinandis vitijs, & in exercendis virtutibus, secundum illud: Diuerte à malo & fac bonum. Per alterum vitamus supplicium, per alterū acquirimus præmium. Quæ duo per dormitionem conuenienter intelliguntur. Somnus enim, vt asserunt, qui de rerum naturis disseruunt, est quies animalium virtutum, cum intentione naturalium. Nos autem qui spirituales sumus, spiritualiter has in spiritu possumus inuenire. Sunt enim tres naturales vires in anima, vis rationalis, vis concupiscibilis, vis irascibilis. Rationabilitas, quasi vis digestiua, discernit inter bonum & malum, & lucem & tenebras, inter sanctū & prophanum. Concupiscibilitas, quasi vis appetiua, bonum eligit, lucem appetit, & sanctum inquirit. Irascibilitas, quasi vis expulsiua, malum abijcit, tenebras repellit, & prophanum respuit. Econtra, sunt tres animales defectus in anima, ignorātia, negligentia, & concupiscentia. Contra rationabilitatem, est ignorantia, contra irascibilitatē, negligentia: contra concupiscibilitatem, concupiscentia. Ab his tribus vitijs maxime nobis est dormiendum. Nam ex negligentia procedit delictum, ex concupiscentia procedit peccatum; ex ignorātia prouenit delictum atque peccatum. Quia delictum in omittēdo, peccatum in committendo consistit. Delictum vtiq; est, non facere faciendū: peccatum vero, agere non agēdum. Dormiendum est nobis ab ignorantia, præsertim ab ignorantia mandatorum, in præceptis diuinis, & officiorum, in sacramentis ecclesiasticis: quę duo sine periculo non possumus ignorare. Scriptum est enim: Ipsi vero non cognouerūt vias meas, quibus iuraui in ira mea, si introibūt in requiem meam. Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Ait autem propheta Deus: Tu scientiā repuli-

Somn9 malus triplex. | Psal. 12 | Pro. 6 | Psal. 75 | Somnus bonus duplex. | Mar. 14 | Cant. 5 | Perfectio vitę consistit in duobus. | Psal. 36 | Somnus qd | Vires animę tres | Defectus animæ tres.

pulisti,& ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi. Et populus meus captiuus ductus est, quia non habuit scientiam. Nobiles eius interierūt fame,& multitudo eius siti exaruit. Noluit intelligere,vt bene ageret,iniquitatem meditatus
1.Cor.2 est in cubili suo. Nam si cognouissent,
Ignorātia sacerdotibus preci pue cauen da quę nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Caueamus igitur nos pcipue ignorātiam,quibus datum est ex officio nosse mysteria regni Dei, cæteris autem in
Matt.13 Iob.1 parabolis. Nos enim debemus esse boues arantes,cæteri sunt asinæ iuxta pascētes.
psal.118 Nos psallentes Deo repromittimus: In tuis iustificationibus meditabor, nō obliuiscar sermones tuos.
Mat.5 Nos debemus esse lux mundi. Si vero lumen quod in
Mat.6 Mat.5 nobis est tenebræ fiat, tenebræ quantæ erunt? Nos debemus esse sal terræ. Quod si sal euanuerit,in quo salietur? Ad nihilum valet vltra,nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Quiescat igitur ignorantia,& rationabilitas intendatur,
Rom.12 secundum illud: Rationabile sit obsequium vestrum. Et: Parati sitis reddere
1.Pet.3 rationem omni poscenti vos de ea quæ
Rationale pontificis quid mystice desig net. in vobis est fide. Hoc enim est logion siue rationale,quod pōtifex ferebat in pectore, in quo scriptum est puritu & thu
Exo.28 min,id est, manifestatio & veritas. Nam in pectore sacerdotis manifesta debet esse cognitio veritatis,secūdum illud pro
Mal.2 pheticum: Labia sacerdotis custodiunt scientiam,& legem exquirunt ex ore eius,quia angelus domini exercituū est. Erat autem ratiōale quadrangulum: qa sacerdos debet discernere inter q̄tuor: inter verū & falsum,ne deuiet in credendis. Inter bonū & malū, ne deuiet in agēdis. Erat & duplex: quia debet discernere pro duobus, pro se & pro populo: ne
Matt.15 si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueā cadant. Dormiamus ergo ab ignorātia:
Psal.120 quia non dormitabit neq; dormiet, qui
Negligentia sacerdotibus cauenda, quę sit. custodit Israel. Non dormitabit à pœna, nisi nos dormiamus à culpa. Dormiendum est quoq; nobis à negligentia, pręsertim in oratione,quæ spectat ad dñm, & correctione,quæ spectat ad proximū: quæ duo non possumus sine pctō negligere. Quidam em̄ orant,tamē negligēter & indeuote: q ore qdem loquunt cœlestia,sed corde meditantur terrena, qbus

dñs imperat p prophetā: Populus hic Esa.29
labijs me honorat,cor aūt eoꝝ longe est Psal 49
à me. De talib. legit: Ore suo bñdicebāt, & corde suo maledicebāt. Ore suo bñdicunt,q loquūtur eloqa veritatis,sed corde maledicunt,q meditant inania vanitatis. Alij p̄o tā festinanter orāt,& indiscrete,ꝙ medio ꝑtermisso, nō proferunt nisi caput & caudā. Sed qui semetipm nō audit,quō deus illum exaudiet? Qui taliter orat,nō inclinat deū ad indulgentiā,sed
prouocat illū ad iracundiā. Tu aūt cum Orandum quō sit fru ctuose
oras,intra in cubiculū,& clauso ostio ora patrē tuū. Intra in cubiculū cordis, o
stio sensuū intercluso: ne muscę moriētes Eccli.1
perdāt suauitatē vngēti. Ora patrē tuum,nō in multiloqo, sed in corde puro, & cōscientia bona,& fide nō ficta. Sic orauerunt Moyses & Susanna,q clamauerūt ad dñm,& de necessitatibus eoꝝ liberauit eos. Clamauerūt,non tā vocis intētione,q̄ cordis deuotiōe,dicēte Psal. De
lectare in dño,& dabit tibi petitiōes cor psal.36
dis tui. Hinc & Apostolus ait: Cantantes Eph.5
& psallētes in cordibus vestris. Deus em̄ non tam auditor est vocis,q̄ cordis: nec est admonendus clamoribus,qui renum est scrutator & cordium. Quod Anna, gerens typum Ecclesiæ,legit obseruasse, quæ nō petitione clamosa,sed oratione
deuota,quod petijt impetrauit. Legitur 1.Reg.1
enim in libro Regum,quod Anna loquebatur in corde suo, tantumq; labia suā mouebantur,& vox penitus non audie
batur. Item in Psalmo: Quę dicitis in cor Psal.4
dibus vestris, in cubilibus vestris com
pungimini. Quia sacrificiū deo spūs cō Psal.50
tribulatus,cor cōtritum & humiliatum Deus non spernit. Expedit tamē vt oris prounciatio deuotū comitetur affectū: quia q̄d facit flatus carboni,hoc facit pnunciatio deuotioni. Audi Psalmist. Ad
ipsum ore meo clamaui, & exultaui sub psal.118
lingua mea. Vos ergo charissimi, quum oratis,state corā dño deo nostro copunčti,humiles & deuoti: sine motu, sine risu,sine cachinno: nolite nimium clamate,nimium festinare,sed pronunciate di
stincte ad intelligendum. Quia maledi Hiere.48
ctus homo,qui opus Dei agit negligenter. Ergo seruite domino in timore,& ex
ultate ei cū tremore: ꝑsertim ī sacrificio, psal.2
in q̄ mortis Christi memoria celebratur.

Hoc,

Luc. 22 Hoc, inquit, facite in meã cõmemorationẽ.
1. Cor. 11 Et Apostolus dicit: Quotiescunque manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis, donec veniat. In quolibet enim officio negligentia est pctm̃, sed in sacrificio est periculum. Quoniam qui manducat indigne,
Ibidem. iudicium sibi manducat, non dijudicans corpus domini. Caveamus quoque negligentiam in correctione peccãtium.
Negligentia in correctione peccantiũ cauendum sacerdoti. Quidam enim sunt canes muti, nõ valentes latrare, palpãtes vitia pctõrum, vel cupiditatis amore, vel fragilitatis timore.
Esa. 56 Cupiditatis amore, ne forte perdãt oblatiões aut decimas. Fragilitatis timore, ne forte incurrãt indignationem aut odium. Contra tales dicitur per prophetam:
Ezech. 13 Væ qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis. Item: Ipsi ædificabant parietem, illi autẽ liniebant eum. Rursus: Prophetæ tui viderunt tibi stulta & falsa, nec aperiebant tibi iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiã prouocarent. Econtra præcipitur: Clama,
Esa. 58 ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob pctã eorum. Hinc Apostolus dicebat Ephesijs:
Actu. 20 Mũdæ sunt manus meæ à sanguine omnium vestrum. Non enim subterfugi, quo minus annũciarem omne consilium Dei vobis. Audi prophetam: Væ mihi, quia tacui: quia
Esa. 6 vir pollutus labijs ego sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito.
Mar. 6 Non timuit Ioannes Herodem, quo minus eum libere reprehẽderet, propter Herodiadem, quam viuẽte viro suo Philippo tenebat vxorem. Quiescat ergo negligentia, & irascibilitas intendatur, se-
Psal. 4 cundum illud. Irascimini & nolite peccare, id est, irascimini vitijs, ne peccetis. Hic
Ioan. 2 est zelus ille, quo Christus accensus eiecit vendentes & ementes de templo, se-
Psal. 68 cundum illud: Zelus domus tuæ comedit me. Quo succensus Phinees, Iudæum
Num. 25 cum Madianitide coeunte pugione trãsfodit.
Discretio sacerdoti habenda quæ. Discretus ergo sacerdos contra rebelles & obstinatos seueritatem exerceat, erga humiles & pœnitentes exhibeat
Luc. 10 pietatẽ. Nam illius semiuiui vulneribus, quem Samaritanus duxit in stabulum, & vinum superinfudit & oleum. Et in arca tabernaculi virga continebatur & manna. Dormiendum est quoque nobis ab omni concupiscentia, præsertim à cõcupiscentia rerum, quæ procedit ex auaritia, & concupiscentia mulierum, quæ prouenit ex luxuria. Scriptum est enim: Concupiscentia duplex tacite dormiendum maxime cauenda.
Nihil est auaro scelestius, & nihil iniquius, quàm amare pecuniam. Verbum est Eccl. 10
Sapientis, quod cõfirmat Apostolus dicens: Qui volunt fieri diuites, incidunt 1. Tim. 6
in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa, & inutilia, & nociua, quæ mergunt hominem in interitum, et perditionẽm. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Et alibi: Auaritia est Ibidem. Ephe. 5
idolorum seruitus. Audite, quid contra cupidos sacerdotes dicat propheta: Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & Mich. 3
prophetæ eius in pecunia diuinabant. Infernus & perditio nunquam replentur, Prou. 27
similiter & oculi hominum insatiabiles. Sanguisugæ duæ sunt filiæ dicentes, affer affer. Nam crescit amor nummi quãtum ipsa pecunia crescit. Porro, transit Prou. 30
mundus & concupiscentia eius. Ne timeamus ergo, quum diues factus fuerit homo, & multiplicata fuerit gloria domus 1. Ioan. 2
eius. Non enim quum morietur accipiet hæc omnia, neque descendet cum eo gloria eius. Nec hoc dico, quin liceat diuitias habere, sed quia non licet diuitijs inhærere, secundum illud: Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Nullus ergo Psal. 48 Psal. 61
vestrum alienum parochianum seducat, aut alienam parochiam inuadat. Præceptum est enim, vt nemo mittat falcem in messem alienam, neque transgrediatur Prou. 22
terminos, quos posuerunt patres nostri. Caueamus nihilominus à concupiscentia mulierum. Nam vinum & mulieres faciũt apostatare sapiẽtes. Et propter speciem mulieris multi perierunt. Via inferi domus eius, penetrãtes in interiora mortis. Eccl. 19 Eccl. 9
Semper illam præcedunt ardor & petulantia, semper comitantur fœtor & immunditia, semper sequũtur dolor & pœnitencia. Fauus enim distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius, nouissima autem illius amara sicut absinthium, & acuta quasi gladius biceps. Familiaris est inimicus, habitans non procul, sed prope, non extra, sed intra. Nam Prou. 5

vir-

virtus eius in lumbis eius, & fortitudo il lius in vmbilico ventris eius. Nunquam fugatur, nisi cum fugitur, nunquam mactatur, nisi cũ maceratur. Nos autem in sacris ordinibus constituti, iam ex necessitate tenemur pudicitiam custodire. Scriptum est enim, quod cum Dauid fugeret persecutionem Saul, venit in Nobe ad Achimelech sacerdotem, postulans vel quinque panes ad esuriem expellendam. Et respondit sacerdos: Non habeo panes laicos ad manum, sed tantum panem sanctum. Si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus, manducent. Non dixit, si habent fidem, spem & charitatem, si habent iustitiam, fortitudinem, prudentiam & temperantiam: si habent spiritum scientiæ & pietatis, & spiritum timoris domini: sed dixit, si mundi sunt, maxime à mulieribus, manducent: quia panem sanctũ digne manducare non possunt, nisi qui mundi sunt à coitu mulierum. Quiescat ergo concupiscentia, & concupiscibilitas incendatur. Secundum illud: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Incendatur autem per tres principales virtutes, fidem, spem & charitatem: vt rationabilitas illumine tur per fidem, Irascibilitas confortetur per spem, concupiscibilitas informetur per charitatem. Illuminetur autem per fidei veritatem, vt rationabilitas expellat errorem ignorantiæ, confortetur per spei stabilitatem, vt irascibilitas excludat torporem negligentiæ: informetur per charitatis syncceritatem, vt concupiscibilitas extinguat ardorem concupiscentiæ. Dormiamus igit, sed inter medios cleros, id est, in medio clericorum, secundum idioma græcorum. Ad literam nos inter medios cleros totius orbis existimus, propterea nequeunt opera nostra latere, siue bona sint, siue mala. Luceat ergo lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est, vt cortina cortinam trahat, & qui audit dicat veni. Aliter tamen hoc possumus intelligere. Cleros enim Græce, sors vel hæreditas interpretatur, vnde clerici dicuntur, quod in partem domini sint sortiti, secundum illud: Dominus pars hæreditatis meæ. Est autem hæreditas infima, media, & suprema.

Psal. 118

Matt. 5

Cleros qd interpret.

Hæreditas triplex.

Infima est terrena, de qua legitur: Dedit terrã eorũ hæreditatẽ, hæreditatẽ Israel seruo suo. Media est sacra scriptura: De q̃ dicitur: Hereditate acqsiui testimonia tua in æternum: quia exultatio cordis mei sunt. Suprema est beatitudo cœlestis, de qua legitur: Funes ceciderũt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi. Quælibet hæreditatum istarum, suas habet medietates. Terrena possessiones mobiles & immobiles, sacra scriptura spiritum & literam, beatitudo cœlestis stolam mentis & stolam carnis. Inter hos medios cleros, inter medias hæreditates dormire debemus: aliter autem & aliter. Est enim medium, quod vtrumque extremorum contingit, & est medium, quod neutrũ extremorũ contingit, & est medium, quod alterum tantũ extremorũ contingit. Verbi gratia: Medium, quod vtrumque extremorum contingit, est aer, qui medius inter cœlũ & terram vtrumq; contingit. Mediũ, q̃d neutrum extremorum contingit, est sol, qui medius inter cœlum & terram, neutrum contingit. Medium q̃d alterum extremorũ tantum cõtingit, est mons, qui medius inter cœlum & terram, alterum tantum contingit. Adhunc modum inter hos medios cleros, inter has medias hæreditates dormire debemus. Dormiamus igitur inter medios cleros possessionis terrenæ, per vim irascibilem, vt in neutra sui parte quiescamus, secundum illud quod legitur: Filioli, nolite diligere mũdum, neque ea quæ in mundo sunt. Dormiamus inter medios cleros sacræ scripturæ per vim rationalem, vt in altera tãtum sui parte quiescamus, secundum quod legitur: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Dormiamus inter medios cleros cœlestis beatitudinis per vim cõcupiscibilem, vt in vtraque parte quiescamus, secundum hoc quod legitur: Gaudete & exultate, quia merces vestra copiosa est in cœlis. Gaudete pro stola cordis, & exultate pro stola corporis. Si sic dormierimus, profecto nos sumus pennæ columbæ deargentatæ. Sicut per columbam designatur ecclesia, sic per pennas columbæ designãtur sacerdotes ecclesiæ, qui verbis & exemplis eam sub leuant ad cœlestia. Vnde sponsus de spõ

Psal. 135

Psal. 118

Psal. 15

Medium triplex.

Dormiendum quõ sit inter medios cleros.

1. Ioan. 2

2. Cor. 3

Matt. 5

Sacerdotes vt designentur per pẽnas columbæ.

Cant.6 ſa dicit in Canticis: Vna eſt columba mea, perfecta mea. Cuius pennas propheta deſcribens dicit: Qui ſunt hi, Eſa.60 qui vt nubes volant,& quaſi columbæ ad feneſtras ſuas? Pennæ deargentatæ ſunt illi, qui diuinis ſunt eloquijs eruditi, ſecundum illud: Eloquia domini eloquia caſta, argentum igne examinatum, probatum terræ purgatum ſeptuplum. Hinc alibi dicitur: Oculi tui ſicut columbæ, quæ lactæ ſunt lotæ, ſedentes ſuper fluenta pleniſſima. Sunt autem pennæ virtutis, pennæ contemplationis,& pennæ doctrinæ. De primis legitur: Volauit ſuper pennas ventorum. De ſecundis dicitur: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ,& volabo & requieſcam. De tertijs autem ſcribitur: Iunctæ erant pennæ vnius ad alterum. Porro, ſunt pennæ veræ, ſunt quidem & falſæ. Veræ ſunt pennæ iuſtorum, qui ſignantur per pennas Herodij. Falſæ ſunt pennæ hypocritarum, quæ ſignantur per pennas ſtrutionis. Legitur enim in Iob: Penna ſtrutionis ſimilis eſt pennæ Herodij & accipitris. Pennæ ſumus reſpuentes terreſtria, per vim iraſcibilem, dormientes inter medios cleros poſſeſſionis terrenæ. Pennæ columbæ ſumus, appetentes cœleſtia, per vim concupiſcibilem, dormientes inter medios cleros beatitudinis ſempiternæ. Pennæ deargentatæ ſumus, intelligentes diuina, per vim rationabilem, dormientes inter medios cleros ſacræ ſcripturæ. Nec tantum in præſenti ſumus pennæ columbæ deargentatæ, ſed poſteriora dorſi eius in ſpecie auri. Sicut dorſum laborem vitæ præſentis ſignificat, ſecũdũ illud, Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores: ita poſteriora dorſi requiem futuræ vitæ deſignant, ſecundum illud: Iam non erit amplius, neque luctus, neque clamor: quoniam priora tranſierunt. Ergo poſteriora dorſi, id eſt, requies poſt laborem, erit in ſpecie auri, hoc eſt, in gloria contemplationis, quæ per fulgorem auri congrue deſignatur, propter illud: Fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorum.

Pſal.11 Cant.5 Pſal.17 Pſal.54 Ezech.1 Iob.39 Pſal.128 Apoc.21 Matt.13

Ad quam gloriam nos perducat dominus Ieſus Chriſtus, qui eſt Deus benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

LECTO-

LECTORI CHRISTIANO ET BE-NEVOLO S.

DECRETA HVIVS CONcilij Lateranensis sub hocce nostro D. Innocentio tertio Pontifice maximo celebrati, pro sua & celebritate & vtilitate sunt quinque libris Decretalium iuris Canonici maxima ex parte sparsim inserta. Id quod nos in margine circa singula annotandum esse duximus, tum quod non est in Decretalibus idem ordo titulorum, qui est in hoc libro, tum quod obscuriora horum decretorum loca poterunt ex glossis & cōmentarijs Decretalium clarius intelligi. Ad antiquissima autem & diuersa exemplaria, quamuis magno cum labore, adeo hocce Concilium tersum & correctum reddidimus, vt nunquam antehac pro indubitato Lector integrum, sed mutilum mendisque multis scaturiens, idem habuerit. Quem quidem laborem, vti & alios multos, libenter huic æditioni impendimus, vt quoquo modo inseruiremus, iuxta legem charitatis, proximo, hoc est, Christiano, studiosoque Lectori: in cuius etiam gratiam, id molestiæ lubentes subiuimus, vt singulis capitulis suum adaptaremus librū, titulum, & capitulum, quæ in Decretalibus sortita sunt: adiectis simul summarijs singulorum capitum, eiusdem sacri Concilij.

Quantæ vero celebritatis idipsum fuerit Concilium Lateranense, Baptista Bartholomæus Platina, compluresque alij insignis eruditionis, & autoritatis viri in vita D. huius nostri Innocentij Papæ tertij luculenter declarant. Non est profecto Concilium aliud celebrius vllum facile indicare. Fuerunt quidem hæc Decreta in eo Concilio constituta, quemadmodum & in prædictis Decretalibus vbique allegando annotatur. Veruntamen ab ipso Papa

 Innocen-

Innocentio in hanc redacta sunt formã, aliquanto post celebratum concilium, id quod cordatus Lector facile deprehendet ex capitulis quibusdam, præsertim ex vicesimonono, ex tricesimotertio, & ex quadragesimoprimo. Quantę vero pietatis ac eruditionis fuerit ille pontifex, in vita & gestis ipsius iam ante indicauimus. Hic certe ex appendice, vbi de expeditione pro recuperanda terra sancta agitur, facile intelliget Lector virum illum insigniter pium atque magnanimum fuisse. Quem sane & hæc Decreta, & plurimæ ipsius Decretales in quinque libros digestæ, & hisce ipsius operibus insertæ, tum iuris scientissimum, tum æquitatis studiosissimum fuisse conuincunt.

SACRI

SACRI CONCILII GENERALIS LATERANENSIS SVB D. INNOCENTIO PONTIFICE MAXIMO, HVius nominis III. celebrati, Anno domini M.CC. XV. Decreta, ab eodem D. Innocentio conscripta, & in eum, qui sequitur, ordinem digesta.

Tractat de Trinitate & ipsius operibus, de fide & articulis fidei, & de sacramentis Ecclesiæ, ubi etiam interserit de ordine. Cap. I.

Extra lib. I. tit. I. de summa trinitate & fide catho. cap. I. Deus vnus in essentia, trinus in personis

Irmiter credimus, & simpliciter confitemur, quod vnus solus est verus Deus, æternus & immensus, omnipotēs, incommutabilis, incōprehensibilis & ineffabilis, pater, & filius, & spiritus sanctus, tres quidem personæ, sed vna essentia, substantia seu natura simplex omnino. Pater à nullo, filius autem à solo patre, ac spiritus sanctus ab vtroq; pariter, absq; initio semper & fine. Pater generans, filius nascens, & spiritus sanctus procedens, consubstantiales & coæquales, coomnipotentes & coæterni, vnum vniuersorum principium, creator omnium visibilium, & inuisibilium, spiritualium, & corporalium, qui sua omnipotenti virtute, simul ab initio temporis, vtranque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanā, ac deinde humanā quasi communem ex spiritu & corpore constitutā. Diabolus enim & dæmones alij à Deo quidē natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo vero diaboli suggestione peccauit.

Scriptura diuina

Hæc sancta Trinitas secundum communem essentiā indiuidua, & secundum personales proprietates discreta, p Moysen & sanctos pphetas aliosq; famulos suos, iuxta ordinatissimam dispositionē temporum, doctrinam humano generi tribuit salutarem.

Christus

Et tandem vnigenitus dei filius Iesus Christus à tota Trinitate communiter incarnatus, ex Maria semper virgine spiritus sancti cooperatione conceptus, verus homo factus, ex anima rationali & humana carne compositus, vna in duabus naturis persona, viam vitæ manifestius demonstrauit. Qui cum secundum diuinitatem sit immortalis & impassibilis, idem ipse secundum humanitatem factus est passibilis & mortalis, quin etiam pro salute humani generis in ligno crucis passus & mortuus, descendit ad inferos, resurrexit à mortuis, & ascendit in cœlum. Sed descendit in anima, & resurrexit in carne, ascenditq; pariter in vtroque, venturus in fine seculi iudicaturus viuos & mortuos, & redditurus singulis secūdum opera sua, tam reprobis quam electis. Qui omes cum suis proprijs corporibus resurgent, quæ nunc gestant, vt recipiant secundum opera sua, siue bona fuerint, siue mala: illi cum diabolo pœnā perpetuam, & isti cum Christo gloriam sempiternam.

XXII. q. IIII. ca. Incommutabilis

qui, vel quando.

Extremū iudicium

Tractatur hic de sacramentis Ecclesiasticis.

Ecclesiæ vnitas.

Vna vero est fidelium vniuersalis Ecclesia extra quam nullus omnino saluatur. In qua idem ipse sacerdos & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, trāssubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinē potestate diuina, vt ad perficiendū mysteriū vnitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro.

Eucharistia XXIIII. q. I. ca. Quia vetus

Et hoc vtiq; sacramentū nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit rite ordinatus secundū claues Ecclesiæ, quas ipse concessit apostolis, & eoꝝ successoribus Iesus Christus.

Baptismus

Sacramentū vero baptismi, q̄d ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis, videlicet patris, & filij, & spiritus sancti, & cō-

ſecratur in aqua, tã paruulis quam adultis in forma Eccleſię, à quocunq; rite collatum, proficit ad ſalutem.

Pœnitẽtia — Et ſi poſt ſuſceptionẽ baptiſmi qſquã prolapſus fuerit in pctm̃, per veram pœnitentiam ſemper poteſt reparari.

Non ſolũ aũt virgines & cõtinentes, verũ etiã coniugati, p fidẽ rectam & operationem bonam, placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem peruenire.

Pater & filius & ſpũs ſanctus uera unione, nõ collectiua, ſeu ſimilitudinaria ſunt una eſſentia, ſubſtantia, ſeu natura: contrarium ſentientes, ut hæretici ſunt cenſendi, niſi ab errore reſipiſcant, & correctioni ſedis apoſtolicæ ſe ſub mittant. Cap. II.

Extra lib. 1. tit. 1 ca. 22 — Abbatis Ioachim error de vna trinitatis eſſentia.

DAmnamus ergo & reprobamus libellũ ſiue tractatum, quẽ abbas Ioachim edidit cõtra magiſtrũ Petrũ Lõbardũ, de vnitate ſeu eſſentia Trinitatis, appellans ipſum hæreticũ & inſanũ, pro eo q̃d in ſuis dixit ſentẽtijs, qm̃ quædam ſumma res eſt pater & filius & ſpũs ſanctus, & illa non eſt generans, neq; genita, nec procedens. Vnde aſſerit q̃d ille nõ tam Trinitatem, quã quaternitatem adſtruebat in Deo, videlicet tres perſonas, & illã cõmunem eſſentiam quaſi quartã, manifeſte proteſtãs, q̃d nulla res eſt, quæ ſit pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, nec eſt eſſentia, nec ſubſtantia, nec natura: q̃uis concedat q̃d pater, & filius, & ſpiritus ſanctus ſunt vna eſſentia, vna ſubſtantia, vnaq; natura. Verũ vnitatem huiuſmodi non verã & propriã, ſed quaſi collectiuã & ſimilitudinariã eſſe fatetur, quẽadmodum dicunt multi homines vnus populus, & multi fideles vna Eccleſia, iuxta illud: Multitudinis credentiũ erat cor vnũ (Act. 4) & anima vna. Et: Qui adhæret deo, vnus (1. Cor. 6) ſpũs eſt cũ illo. Itẽ ille: Qui plantat, & qui (Ibid. 3 & 12) rigat, vnũ ſunt. Et: Oẽs vnum corpus ſumus in Chriſto. Rurſus in lib. Regũ: Po- (3. Reg. 22) pulus meus & populus tuus vnum ſunt. Ad hanc aũt ſuam ſententiã aſtruẽdam, illud potiſſimum verbum inducit, quod Chriſtus de fidelibus inquit in Euangelio: Volo pater, vt ſint vnum in nobis, ſi (Ioan. 17) cut & nos vnum ſumus, vt ſint conſummati in vnum. Non enim, vt ait, fideles Chriſti ſunt vnum, id eſt, vna quædã res, quæ communis ſit oĩbus: ſed hoc modo ſunt vnũ, id eſt, vna Eccleſia, propter catholicæ fidei vnitatem: & tandẽ vnum regnum, propter vnionẽ indiſſolubilis charitatis. Quemadmodum in canonica Ioannis epiſtola legitur: Quia tres ſunt (1. Ioan. 5) qui teſtimonium dant in cœlo, pater, & verbum, & ſpiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt. Statimque ſubiungitur: Et tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis, & hi tres vnum ſunt, ſicut in codicibus quibuſdam inuenitur.

Reprobatio huius erroris — Nos autem ſacro & vniuerſali concilio approbante, credimus & confitemur cum Petro, quod vna quædam ſumma res eſt, incomprehenſibilis quidem & ineffabilis, quæ veraciter eſt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, tres ſimul perſonę, ac ſingulatim quælibet earundem. & ideo in Deo Trinitas eſt ſolummodo, nõ quaternitas: quia quælibet trium perſonarum eſt illa res, videlicet ſubſtantia, eſſentia, ſiue natura diuina, quæ ſola eſt vniuerſorum principiũ, præter quod aliud inueniri non poteſt. Et illa res nõ eſt generans, neq; genita, nec procedens: ſed eſt pater qui generat, filius qui gignitur, & ſpiritus ſanctus qui procedit, vt diſtinctiones ſint in perſonis, & vnitas in natura. Licet igitur alius ſit pater, alius filius, alius ſpiritus ſanctus, non tamen aliud: ſed id quod eſt pater, eſt filius, & ſpiritus ſanctus, idem omnino, vt ſecundum orthodoxam & catholicam fidem conſubſtantiales eſſe credãtur. Pater enĩ ab æterno filium generando, ſuam ſubſtantiam ei dedit, iuxta q̃d ipſe teſtať: Pater quod dedit mihi, maius eſt omnibus. (Vna ſubſtantia patris & filij & ſpiritus ſancti. Ioan. 10) Ac dici non poteſt, q̃d partem ſuæ ſubſtantiæ illi dederit, & partem retinuerit ipſe ſibi, quum ſubſtantia patris indiuiſibilis ſit, vtpote ſimplex omnino. Sed nec dici poteſt, quod pater in filium tranſtulerit ſuam ſubſtantiam generando, quaſi ſic dederit eã filio, quod non retinuerit ipſam ſibi: alioquin deſijſſet eſſe ſubſtantia. Patet ergo, quod ſine vlla diminutione filius naſcendo ſubſtãtiam patris accepit, & ita pater & filius habent eandem ſubſtantiam, & ſic eadem res eſt pater, & filius, necnon & ſpiritus ſanctus ab vtroq; procedens.

Cum

De consecrat. dist. vlt. ca. pe. in fine. Ioan. 17 Alter vnum sunt fideles Christi, aliter tres personae diuinae Matt. 5

Cum ergo veritas pro fidelibus suis ad patrē orat, Volo, inquiens, vt ipsi sint vnū in nobis, sicut & nos vnum sumus, hoc nomen, vnum, pro fidelibus quidem accipitur, vt intelligatur vnio charitatis in gratia: pro personis vero diuinis, vt attendatur identitatis in natura vnitas, quē admodum veritas alibi ait: Estote perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Ac si diceret manifestius: Estote perfecti perfectione gratiæ, sicut pater vester cœlestis perfectus est perfectione naturę: vtraque videlicet suo modo, quia inter creatorem & creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda.

Non ipse Ioachim, sed eius liber, damnatur.

Si quis igitur sententiam siue doctrinam præfati Ioachim in hac parte defendere vel approbare præsumpserit, tanquā hæreticus ab omnibus euitetur.

In nullo tamē per hoc Florentino monasterio, cuius ipse Ioachim extitit institutor, volumus derogari, quoniam ibi & regularis institutio est & obseruantia salutaris: maxime cum idem Ioachim omnia scripta sua nobis assignari mandauerit, apostolicæ sedis iudicio approbanda seu etiam corrigenda, dictans epistolam quā propria manu subscripsit, in qua firmiter confitetur se illam fidē tenere, quā Romana tenet ecclesia, quæ cunctorum fidelium disponente domino mater est & magistra.

Almarici

Reprobamus etiam & condemnamus peruersissimum dogma impij Amalrici, cuius mentem sic pater mendacij excæcauit, vt eius doctrina non tam hæretica cēsenda sit, quam insana.

Excommunicati sunt omnes hæretici, quibuscunque nominibus nominentur. Cap. III.

Extra lib. 5. tit. 7 de hæreticis ca. 13 Supra eod. ca. 3

EXcommunicamus & anathematizamus omnem hæresim, extollentem se aduersus hanc sanctā orthodoxā & catholicā fidem, quā superius exposuimus, cōdemnātes vniuersos hęreticos, quibuscunq; nominibus censeantur, facies quidem habentes diuersas, sed caudas ad inuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in idipsum.

Dānati de hæresi per secularem iudicem puniuntur, & bona laicorū hæreticorū cōfiscantur, & clericorum bona applicantur ecclesijs, ubi beneficiati erant.

Damnati vero, secularibus potestatibus præsentibus aut eorum balinis relinquantur animaduersione debita puniendi, clericis prius à suis ordinibus degradatis, ita quod bona huiusmodi damnatorum, si laici fuerint, confiscentur, si vero clerici, applicentur ecclesijs, à quibus stipendia receperunt.

Si suspectus de hæresi, se non purgat ad arbitrium superioris, excommunicatur: & existens per annum in excommunicatione, ut hæreticus damnatur.

Qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi iuxta considerationes suspicionis qualitatemq; psonę, propriam innocentiā congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriantur, & vsq; ad satisfactionē condignā ab omnibus euitētur, ita q̄d si p annū in excommunicatione perstiterint, extūc velut hæretici condemnentur.

Potestates sæculares perpetui nel temporales iurare tenentur, uniuersos hæreticos ab ecclesia damnatos pro uiribus exterminare: & temporalis dominus non purgans terram suā hæreticis, excommunicatur, & si perstiterit in excommunicatione per annum, nunciatur Papæ, qui fideles eius ab excommunicatione absoluet, & eius terram fidelibus exponet saluo iure principalis domini, nisi & ipse sit in culpa.

Seculares potestates contra hæreticos

Moueantur autem & inducantur, & si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam compellantur seculares potestates, quibuscunque fungantur officijs, vt sicut reputari cupiunt & haberi fideles, ita pro defensione fidei præstent publice iuramentum, quod de terris suę iurisdictiōi subiectis, vniuersos hæreticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt, ita quod amodo quandocunque quis fuerit in potestatem siue spiritualem siue temporalem assumptus, hoc teneatur capitulū iuramento firmare. Si vero dñs temporalis requisitus & monitus ab ecclesia, terrā suā purgare neglexerit ab hęretica fœditate, per metropolitanum & cæteros comprouinciales episcopos excōmunicationis vinculo innodetur. Et si satisfacere contempserit infra annum, significetur hoc summo pontifici, vt extunc ipse vasallos ab eius fidelitate denunciet absolutos, & terram exponat catholicis occupandā, q

perpetui. Extra lib. 5. tit. de hæreticis, ca. Ad abolēd. Pœna in negligentes aut cōmunitates dños secus 1. res XXIII. q. 8. 5. ca. ad ministratores.

secratur in aqua, tã paruulis quam adultis in forma Ecclesię, à quocunq; rite collatum, proficit ad salutem.

Pœnitẽtia Et si post susceptionẽ baptismi qsquã prolapsus fuerit in pc̃m, per veram pœnitentiam semper potest reparari.

Non solũ aũt virgines & cõtinentes, verũ etiã coniugati, p fidẽ rectam & opationem bonam, placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem peruenire.

Pater & filius & spũs sanctus uera unione, nõ collectiua, seu similitudinaria sunt una essentia, substantia, seu natura: contrarium sentientes, ut hæretici sunt censendi, nisi ab errore resipiscant, & correctioni sedis apostolicæ se submittant. Cap. II.

Extra lib. 1. tit. 1 ca. 22 Abbatis Ioachim error de vna trinitatis essentia.

DAmnamus ergo & reprobamus libellũ siue tractatum, quẽ abbas Ioachim edidit cõtra magistrũ Petrũ Lõbardũ, de vnitate seu essentia Trinitatis, appellans ipsum hæreticũ & insanũ, pro eo q̃d in suis dixit sentẽtijs, q̃m quædam summa res est pater & filius & spũs sanctus, & illa non est generans, neq; genita, nec procedens. Vnde asserit q̃d ille nõ tam Trinitatem, quã quaternitatem adstruebat in Deo, videlicet tres personas, & illã cõmunem essentiam quasi quartã, manifeste protestãs, q̃d nulla res est, quæ sit pater, & filius, & spiritus sanctus, nec est essentia, nec substantia, nec natura: q̃uis concedat q̃d pater, & filius, & spiritus sanctus sunt vna essentia, vna substantia, vnaq; natura. Verũ vnitatem huiusmodi non verã & propriã, sed quasi collectiuã & similitudinariã esse fatetur, quẽadmodum dicunt multi homines vnus populus, & multi fideles vna Ecclesia, iuxta illud: Multitudinis credentiũ erat cor vnũ & anima vna. Et: Qui adhæret deo, vnus spũs est cũ illo. Itẽ ille: Qui plantat, & qui rigat, vnũ sunt. Et: Oẽs vnum corpus sumus in Christo. Rursus in lib. Regũ: Populus meus & populus tuus vnum sunt. Ad hanc aũt suam sententiã astruẽdam, illud potissimum verbum inducit, quod Christus de fidelibus inquit in Euangelio: Volo pater, vt sint vnum in nobis, sicut & nos vnum sumus, vt sint consummati in vnum. Non enim, vt ait, fideles Christi sunt vnum, id est, vna quædã res,

Act. 4
1. Cor. 6
Ibid. 3 & 12
3. Reg. 22
Ioan. 17

quæ communis sit oĩbus: sed hoc modo sunt vnũ, id est, vna Ecclesia, propter catholicæ fidei vnitatem: & tandẽ vnum regnum, propter vnionẽ indissolubilis charitatis. Quemadmodum in canonica Ioannis epistola legitur: Quia tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater, & verbum, & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Statimque subiungitur: Et tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres vnum sunt, sicut in codicibus quibusdam inuenitur. 1. Ioan. 5

Reprobatio huius erroris Nos autem sacro & vniuersali concilio approbante, credimus & confitemur cum Petro, quod vna quædam summa res est, incomprehensibilis quidem & ineffabilis, quæ veraciter est pater, & filius, & spiritus sanctus, tres simul personę, ac singulatim quælibet earundem. & ideo in Deo Trinitas est solummodo, nõ quaternitas: quia quælibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, siue natura diuina, quæ sola est vniuersorum principiũ, præter quod aliud inueniri non potest. Et illa res nõ est generans, neq; genita, nec procedens: sed est pater qui generat, filius qui gignitur, & spiritus sanctus qui procedit, vt distinctiones sint in personis, & vnitas in natura. Licet igitur alius sit pater, alius filius, alius spiritus sanctus, non tamen aliud: sed id quod est pater, est filius, & spiritus sanctus, idem omnino, vt secundum orthodoxam & catholicam fidem consubstantiales esse credãtur. Pater enĩ ab æterno filium generando, suam substantiam ei dedit, iuxta q̃d ipse testat: Pater quod dedit mihi, maius est omnibus. Ac dici non potest, q̃d partem suæ substantiæ illi dederit, & partem retinuerit ipse sibi, quum substantia patris indiuisibilis sit, vtpote simplex omnino. Sed nec dici potest, quod pater in filium transtulerit suam substantiam generando, quasi sic dederit eã filio, quod non retinuerit ipsam sibi: alioquin desijsset esse substantia. Patet ergo, quod sine vlla diminutione filius nascendo substãtiam patris accepit, & ita pater & filius habent eandem substantiam, & sic eadem res est pater, & filius, necnon & spiritus sanctus ab vtroq; procedens.

Vna substantia patris & filij & spiritus sancti. Ioan. 10

Cum

De consecrat. dist. vlt. ca. pe. in fine. Joan. 17 Aliter vnum sunt fideles Christi, aliter tres personę diuinę Matt. 5

Cum ergo veritas pro fidelibus suis ad patrē orat, Volo, inquiens, vt ipsi sint vnū in nobis, sicut & nos vnum sumus, hoc nomen, vnum, pro fidelibus quidem accipitur, vt intelligatur vnio charitatis in gratia: pro personis vero diuinis, vt attendatur identitatis in natura vnitas, quē admodum veritas alibi ait: Estote perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Ac si diceret manifestius: Estote perfecti perfectione gratiæ, sicut pater vester cœlestis perfectus est perfectione naturę: vtraque videlicet suo modo, quia inter creatorem & creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda.

Non ipse Ioachim, sed eius liber, damnatur

Si quis igitur sententiam siue doctrinam præfati Ioachim in hac parte defendere vel approbare præsumpserit, tanquā hæreticus ab omnibus euitetur.

In nullo tamē per hoc Florentino monasterio, cuius ipse Ioachim extitit institutor, volumus derogari, quoniam ibi & regularis institutio est & obseruantia salutaris: maxime cum idem Ioachim omnia scripta sua nobis assignari mandauerit, apostolicæ sedis iudicio approbanda seu etiam corrigenda, dictans epistolam quā propria manu subscripsit, in qua firmiter confitetur se illam fidē tenere, quā Romana tenet ecclesia, quæ cunctorum fidelium disponente domino mater est & magistra.

Almarici

Reprobamus etiam & condemnamus peruersissimum dogma impij Amalrici, cuius mentem sic pater mendacij excæcauit, vt eius doctrina non tam hæretica cēsenda sit, quam insana.

Excommunicati sunt omnes heretici, quibus cunque nominibus nominentur. Cap. III.

Extra lib. 5. tit. 7 de hęreticis ca. 13 Supra eod. ca. 1

Excommunicamus & anathematizamus omnem hæresim, extollentem se aduersus hanc sanctā orthodoxā & catholicā fidem, quā superius exposuimus, cōdemnātes vniuersos hęreticos, quibuscunq; nominibus censeantur, facies quidem habentes diuersas, sed caudas ad inuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in idipsum.

Dānati de heresi per secularem iudicem puniūtur, & bona laicorū hereticorū cōfiscantur, & clericorum bona applicantur ecclesijs, ubi beneficiati erant.

Damnati vero, secularibus potestatibus præsentibus aut eorum balliuis relinquantur animaduersione debita puniendi, clericis prius à suis ordinibus degradatis, ita quod bona huiusmodi damnatorum, si laici fuerint, confiscentur, si vero clerici, applicentur ecclesijs, à quibus stipendia receperunt.

Si suspectus de heresi, se non purgat ad arbitrium superioris, excommunicatur: & existens per annum in excommunicatione, ut hereticus damnatur.

Qui autem inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi iuxta considerationes suspicionis qualitatemq; psonę, ppriam innocentiā congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriantur, & vsq; ad satisfactionē condignā ab omnibus euitētur, ita q̄d si pannū in excommunicatione perstiterint, extūc velut hæretici condemnentur.

Potestates saeculares perpetui uel temporales iurare tenentur, uniuersos hereticos ab ecclesia damnatos pro uiribus exterminare: & temporalis dominus non purgans terram suā hereticis, excommunicatur, & si perstiterit in excommunicatione per annum, nunciatur Papę, qui fideles eius ab excommunicatione absoluet, & eius terram fidelibus exponet saluo iure principalis domini, nisi & ipse sit in culpa.

Seculares potestates contra hæreticos

Moueantur autem & inducantur, & si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam compellantur seculares potestates, quibuscunque fungantur officijs, vt sicut reputari cupiunt & haberi fideles, ita pro defensione fidei præstent publice iuramentum, quod de terris suę iurisdictiōi subiectis, vniuersos hæreticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminarę studebunt, ita quod amodo quandocunque quis fuerit in potestatem siue spiritualem siue temporalem assumptus, hoc teneatur capitulū iuramento firmare. Si vero dn̄s temporalis requisitus & monitus ab ecclesia, terrā suā purgare neglexerit ab hęretica fœditate, per metropolitanum & cæteros comprouinciales episcopos excōmunicationis vinculo innodetur. Et si satisfacere contempserit infra annum, significetur hoc summo pontifici, vt extunc ipse vasallos ab eius fidelitate denunciet absolutos, & terram exponat catholicis occupandā, q

perpetuū.

Extra lib. 5. tit. de hęreticis, ca. Ad abolēd. Pœna in negligentes aut cōtinuantes dn̄os seculares XXIII. q. 5. ca. ad ministratores,

tàm exterminatis hæreticis fine vlla contradictione possideant,& in fidei puritate conseruent,saluo iure domini principalis,dummodo super hoc ipse nullum præstet obstaculum,nec aliquod impedimentum opponat, eadem nihilominus lege seruata circa eos,qui non habent dominos principales.

Catholici vero qui crucis assumpto charactere, ad hęreticorũ exterminium se accinxerint,illa gaudeant indulgentia, illoque sancto priuilegio sint muniti,q̃d accedentibus in terræ sanctæ subsidium conceditur.

Pœna credentium receptatorum & defendentium hæreticos,Primo laicorum, secundo clerorum.

ff.de cio p̃sidis, Congruit. Credẽtes præterea receptatores,defensores,& fautores hæreticorum, excommunicationi decernimus subiacere,statuentes,vt postquam quis talium fuerit excommunicatione notatus,si satisfacere cõtẽpserit infra annum,extunc ipso iure fit factus infamis, nec ad publica officia seu cõsilia,nec ad eligendos aliquos ad huiusmodi,nec ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus præterea ipsi super quocunque negocio, sed ipse alijs respondere cogatur. Quod si forte iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem,nec causæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus,eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio,eius instrumenta cõfecta per ipsum,nullius penitus sint momenti,sed cum autore damnato damnentur. Et in similibus idem præcipimus obseruari. Si vero clericus fuerit,ab omni officio & beneficio deponatur, vt in quo maior est culpa,grauior exerceatur vindicta. Si qui autem tales,postquam ab ecclesia denotati fuerint,euitare cõtẽpserint, excommunicationis sententia vsque ad satisfactionem idoneam percellantur. Sane clerici non exhibeant huiusmodi pestilentibus ecclesiastica sacramenta, nec eos Christianæ pręsumant sepulturę tradere,nec eleemosynas aut oblationes eorum accipiant. Alioquin suo priuentur officio,ad quod nũquam restituãtur abs

Officium clericorũ contra hæreticos L.dist.ca. quia tua

que indulto sedis apostolicæ speciali. Similiter quilibet regularis, quibus hoc etiam infligatur,vt illorum priuilegia in illa diœcesi non seruentur, in qua tales excessus præsumpserint perpetrare.

Nullus debet sibi officium prædicandi assumere,nisi super hoc sibi à iure uel à sede apostolica uel diœcesano episcopo licentia concedatur:alias excommunicat & nisi resipuerit alia pœna mouit.

Quia vero nõnulli sub specie pietatis, virtutẽ eius (iuxta quod ait Apostolus) abnegantes ,autoritatem sibi vendicant prædicandi, cum idem Apostolus dicat, Quomodo prędicabunt, nisi mittantur? omnes qui prohibiti, vel non missi præter autoritatem ab apostolica sede vel catholico episcopo loci susceptam,publice vel priuatim prædicationis officium vsurpare presumpserint, excõmunicationis vinculo innodentur. Et nisi quantotius resipuerint,alia competenti pœna plectãtur. Tit.1 Rom.10

Archiepiscopi & episcopi inferiorum suorũ prouincias,& diœceses suspectas habentes de heresi,saltem semel in anno per se,uel per alios idoneos uisitent:qui etiam debent,si hoc expedire uidebitur exigere iuramentum ab illis de uicinia ad reuelandos hereticos,& occulta conuẽticula celebrantes:quos reuelatos elapsos canonice punient, & renitentes iurare ut heretici condemnentur.

Adijcimus insuper , vt quilibet archiepiscopus vel episcopus per se, aut per archidiaconũ suum,vel idoneas p̃sonas honestas,bis aut saltẽ semel in ãno p̃priam parochiam, in qua fama fuerit hæreticos habitare,circumeat , & ibi tres vel plures boni testimonij viros,vel etiam,si expedire videbitur,totam viciniam iurare compellat,quod si quis ibidem hæreticos sciuerit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu à communi conuersatione fidelium,vita & moribus dissidentes, eos episcopo studeat indicare. Ipse autem episcopus ad præsentiam suam conuocet accusatos,qui nisi se ab obiecto reatu purgauerint,vel si post purgationem exhibitam in pristinam fuerint relapsi perfidiã, canonice puniantur. Si qui vero ex eis iuramenti religionem obstinatiõe dãnabili respuẽtes,iurare forte noluerint,ex hoc ipso tanquam hæretici reputentur. XXXV. quæst. VI. ca. Episcopus in synodo XLI.dist. Quisquis XXIII. quæst.VIII ca.præterea. II.quæst. VII.ca. Quapropter De consecra.dist.II Ego, Berẽgarius

Volu-

Episcopus negligens in hæresi persequenda, à dignitate episcopali est remouendus, & alius idoneus est surrogandus.

Volumus igitur & mãdamus, & in virtute obedientiæ districte præcipimus, vt ad hęc efficaciter exequenda, episcopi per diœceses suas diligenter inuigilent, si canonicam effugere velint vltionem. Si qs enim episcopus super expurgãdo de sua diœcesi hæreticæ prauitatis fermento negligens fuerit vel remissus, cum id certis indicijs apparuerit, & ab episcopali officio deponatur, & in locum ipsius alter idoneus substituatur, qui velit & possit hęreticam confundere prauitatem.

Baptizatos a latinis, Græci rebaptizare nõ debent. Caput IIII.

Extra lib. 3. tit. 42 de baptismo & eius effectu cap. 6

LIcet Græcos in diebus nostris ad obedientiam sedis apostolicæ reuertẽtes, fouere ac honorare velimus, mores ac ritus eorum, in quantum cum domino possumus, sustinendo, in his tamen illis deferre nec volumus nec debemus, q̃ periculum generant animarum, & ecclesiasticæ derogant honestati. Postquam enim Græcorum ecclesia cum quibusdã complicibus & fautoribus suis, ab obedientia sedis apostolicæ se subtraxit, intãtum Gręci cœperunt abominari latinos, quod inter alia, quæ in derogationẽ eorum impię cõmittebant, si qñ sacerdotes latini sup eorum celebrassent altaria, nõ prius ipsi sacrificare volebant in illis, quam ea tanquã per hoc inquinata lauissent. Baptizatos etiã à latinis, & ipsi Gręci rebaptizare ausu temerario p̃sumebãt, & adhuc (sicut accepimus) qdã agere hoc nõ verent.

Rebaptizatores

Volẽtes ergo tantũ ab ecclesia Dei scãdalũ amouere, sacro suadẽte concilio, districte p̃cipimus, vt talia de cætero nõ p̃sumãt, cõformantes se tanq̃ obediẽtiæ filij sacrosanctæ Romanæ ecclesię matri suæ, vt sit vnum ouile & vnus pastor.

Ioan. 10

Si qs aũt qd tale p̃sumpserit, excõmunicationis mucrone pcussus, ab oĩ officio & beneficio ecclesiastico deponatur.

Ordines quatuor patriarchalium sedium: itẽ tria priuilegia earũ: Primum, quia dãt pallium: Secundum, quia ante se crucem deferri faciunt preterq̃ in casibus hic exceptis: Tertiũ, quia ad ipsas appellatur. Cap. V.

Extra lib. 5. tit. 33. de priuilegijs & excessibus prçla. cap. 23

ANtiqua patriarchaliũ sedium priuilegia renouãtes, sancta vniuersali synodo approbante sancimus, vt post Romanã ecclesiã, quæ disponente domino super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet principatũ, vtpote mater vniuersorũ Christifidelium & magistra, Cõstantinopolitana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium, Hierosolymitana quartum locum obtineant, seruata cuilibet propria dignitate, ita quod postquam eorum antistites à Romano pontifice receperunt palliũ, quod est plenitudinis officij pontificalis Insigne, pręstito sibi fidelitatis & obedientiæ iuramẽto, licenter & ipsi suis suffraganeis palliũ largiantur, recipientes pro se professionẽ canonicam, & pro Romana ecclesia spõsionem obedientiæ ab eisdem.

Ordo dignitatis sedium

Pallium patriarcharum à Romana ecclesia

Dominicæ vero crucis vexillum ante se faciãt vbiq; deferri, nisi in vrbe Romana, & vbicunque summus põtifex pręsens extiterit, vel eius legatus vtens insignijs apostolicæ dignitatis.

XXI. dist. denique

In omnibus autem prouincijs eorum dem iurisdictioni subiectis, ad eos, cũ necesse fuerit, prouocetur, saluis apellationibus ad sedẽ apostolicam interpositis, qbus est ab oĩbus humiliter deferẽdũ.

Metropolitani ad correctionem excessuum, & reformationem morum singulis annis facere debent prouinciale concilium, in quo statuere debent personas idoneas per singulas diœceses, quæ sollicite inuestigent, & in sequenti concilio referãt corrigenda: & episcopi debent facere synodos episcopales singulis annis, & publicare agitata in prouinciali concilio: & hæc negligentes ab executione officij suspendantur.

Caput VI.

Extra li. 5. tit. 1. de accusat. cap. 25

XVIII. dist. Quinquidem

Concilium prouinciale singulis annis celebrandum.

SIcut olim à sanctis patribus noscitur institutũ, Metropolitani singulis annis cũ suis suffraganeis prouincialia nõ omittãt concilia celebrare, In quibus de corrigẽdis excessibus & moribus reformãdis, p̃sertim in clero, diligentẽ habeãt cũ dei timore tractatũ, canonicas regulas, & maxime q̃ statutæ sunt in hoc gñali cõcilio, relegẽtes, vt eas faciãt obseruari, debitã pœnã trãsgressorib. infligẽdo.

Duo inuestigatores per singulas diœceses

XXXV. quęst. VI. ca. Episcopus in synodo

Vt autẽ id valeat efficacius adimpleri, per singulas diœceses statuant idoneas personas, prouidas videlicet & honestas, quæ per totum annum simpliciter, & de plano, absque vlla iurisdictione solicite inuestigent, quæ correctione vel

re

reformatione sint digna, & ea fideliter perferant ad metropolitanum & suffraganeos, & alios in concilio subsequenti, ut super his & alijs, prout utilitati & honestati congruerit, provida deliberatione procedant, & quae statuerint, faciant observari, publicantes ea in episcopalibus synodis, annuatim per singulas dioeceses celebrandis.

Quisquis autem hoc salutare statutum neglexerit adimplere, à suis beneficijs & executione officij suspendatur, donec per superioris arbitrium eius relaxetur.

forte, eius suspensio.

Praelati subditos corrigunt & reformant appellatione remota, vel consuetudine non obstante: si tamen capitulum consuevit corrigere excessus canonicorum, si infra terminum ab episcopo praefigendum non facit, ipse episcopus hoc faciet. Cap. VII.

Extra lib. 1. tit. 31 De officio iudicis ord. cap. 13

Irrefragabili constitutione sancimus, ut ecclesiarum praelati ad corrigendum subditorum excessum, maxime clericorum, & reformandum mores, prudenter & diligenter intendant, ne sanguis eorum de suis manibus requiratur. Ut autem correctionis & reformationis officium libere valeant exercere, decernimus, ut executionem ipsorum nulla consuetudo vel appellatio valeat impedire, nisi formam excesserint in talibus observandam.

Ezech. 3

Excess. ca nonicorum Ecclesiae cathedralis xi. quaest. i. ca. De persona.

Excessus tamen canonicorum ecclesiae cathedralis, qui consuerunt corrigi per capitulum, per ipsum in illis ecclesijs (quae talem hactenus consuetudinem habuerunt) ad commonitionem vel iussionem episcopi corrigantur infra terminum competentem ab episcopo praefigendum. Alioquin extunc episcopus deum habens prae oculis, omni contradictione cessante, ipsos, put animarum cura exegerit, per censuram ecclesiasticam corrigere non postponat. Sed & alios eorum excessus corrigere non omittat, prout animarum causa requirit, debito tamen ordine in omnibus observato.

Si canonici sine manifesta & rationabili causa, maxime in contemptum episcopi, cessant a divinis, episcopus cessationem non servabit & metropolitanus uice Papae cognoscet.

Caeterum si canonici absque manifesta & rationabili causa, maxime in contemptum episcopi, cessaverint à divinis, episcopus nihilominus si voluerit, celebret in ecclesia cathedrali, & metropolitanus ad querelam ipsius tanquam super hoc delegatus à nobis, taliter eos per censuram ecclesiasticam, cognita veritate, castiget, quod poenae metu talia de caetero non praesumant.

Praelatus in impositione poenae cavere debet à quaestu pecuniae, & ab omni alio gravamine.

LXXXII. distinc. Plurimos

Provideant itaque diligenter ecclesiarum praelati, ut hoc salutare statutum ad quaestum pecuniae vel gravamen aliud non convertant, sed illud studiose ac fideliter exequantur, si canonicam velint effugere ultionem, quia super hoc apostolica sedes, auctore domino, attentissime vigilabit.

Extra lib. 5. tit. De poenis, ca. Licet iuxta

Superior contra subditum, maxime praelatum, de his tantum inquiret, super quibus praecessit infamia. Et tunc vocabit eum, & tradet illi capitula & nomina, & testium dicta publicabit: & ipsius legitimas exceptiones admittet, & probato gravi crimine, eum ab administratione removebit. In regularibus vero praelatis ad unguem servandus est hic ordo. Cap. XVIII.

Extra lib. 5. tit. 1 De accusationibus cap. Qualiter

Qualiter & quomodo debeat praelatus procedere ad inquirendum & puniendum subditorum excessus, ex autoritatibus veteris & novi testamenti colligitur evidenter, ex quibus postea processerunt canonicae sanctiones, sicut olim aperte distinximus, & nunc sacri approbatione concilij confirmamus. Legitur enim in Euangelio, quod villicus ille qui diffamatus erat apud dominum suum, qua si dissipasset bona ipsius, audivit ab illo: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuae. Iam enim non poteris amplius villicare. Et in Genesi dominus ait: Descendam & videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint.

Luc. 16

Gen. 18

Ex quibus autoritatibus manifeste probatur, quod non solum cum subditus, verum etiam cum praelatus excedit, si per clamorem & famam ad aures superioris pervenerit, non quidem à malevolis & maledicis, sed à providis & honestis, non semel tantum, sed saepe (quod clamor innuit & diffamatio manifestat) debet coram ecclesiae senioribus veritatem diligentius perscrutari: ut si rei poposcerit qualitas, canonica districtio culpam feriat delinquentis, non tanquam sit autor & iudex, sed quasi deferente fama vel denunciante clamore, officij sui debitum exequatur. Licet autem hoc sit observandum in subditis

De lario per famam & clamorem. XXXV. q. 6. VI. cap. Si duo XI. quaest. III. cap. in cunctis

ditis,diligẽtius tñ obseruãdum est in prę latis, q quasi signũ sunt positi ad sagittã.

Thren.3 Et quia non possunt omnibus complacere,cum ex officio suo teneantur nõ solum arguere,sed etiam increpare,quin etiam interdum suspendere,nonnunquã vero ligare, frequẽter odium multorum incurrunt,& insidias patiũtur.Ideo sancti patres prouide statuerũt, vt accusatio prelatorum non facile admitatur,ne con cussis columnis corruat ædificium, nisi diligens adhibeatur cautela,per quã non solum falsæ,sed etiam malignæ criminationi ianua præcludatur. Verum ita voluerunt prouidere prælatis,ne criminarẽtur iniuste,vt tamẽ cauerent ne delinque rent insolenter,contra morbum vtrunq inuenientes congruam medicinam, videlicet, vt criminalis accusatio, quę ad diminutionẽ capitis (id est, degradationẽ) intenditur, nisi legitima præcedat inscriptio,nullatenus admittatur.Sed cum super excessibus suis quisquam fuerit infamatus,ita vt iam clamor ascendat, qui diutius sine scandalo dissimulari non possit,vel sine periculo tolerari,absque dubitationis scrupulo,ad inquirendum & puniendum eius excessus,non ex odij fomite,sed charitatis procedatur affectu,quatenus si fuerit grauis excessus, & si non degradetur ab ordine,ab administratione tamen amoueatur omnino, quod est secundum euangelicam sententiam à villicatione villicum amoueri,q non potest villicatiõis suæ dignã reddere rationem.

Contra ꝑlatos nõ facile cõtra credendum XII.quest. II.ca. Gloria episcopi

Extra lib. 5.tit.1.de accusationibus.cap. Super

Luc.16

Debet igitur esse pręsens is,cõtra quẽ facienda est inquisitio, nisi se per contumatiam absentauerit,& exponenda sunt ei illa capitula,de quibus fuerit inquirendum,vt facultatem habeat defendendi se ipsum.Et non solum dicta,sed etiam nomina ipsa testiũ sunt ei,vt quid & à quo sit dictum appareat,publicanda,necnon exceptiones & replicatiões legitimæ admittendæ,ne per suppressionem nominũ,infamandi, per exceptionum vero exclusionem,deponẽdi falsum audacia præbeatur.

pręsentia accusati

Ad corrigẽdos itaq subditorũ excessus tanto diligentius debet ꝓlatus assurgere,quanto dãnabilius eorũ offensas desereret incorrectas,cõtra q̃s,vt de notorijs excessibus taceat, & si tribus modis possit ꝓcedi,ꝑ accusationẽ videlicet,& denunciationem & inquisitionem eorũ,vt tamen in omnibus diligens adhibeatur cautela, ne forte per leue compendium ad graue dispendium veniatur,sicut accusationẽ legitima præcedere debet inscriptio, sic & denunciationem charitatiua monitio,& inquisitionẽ clamosa insinuatio pręuenire,illo semper adhibito moderamine,vt iuxta formam iudicij, sententiæ quoque forma dictetur.

Triplex ꝓcedẽdi modus

Extra lib. 5.tit.3 de simonia, cap. Licet hely

Hunc tamen ordinem contra regulares personas non credimus vsquequaq seruandum,quæ cum causa requirit,facilius & liberius à suis possunt administrationibus amoueri.

Cum in ciuitate uel diœcesi sunt populi diuersarum linguarum,episcopus debet prouidere eis per uiros idoneos, qui secundum uarietatem linguarum officia eis celebrent, & sacramenta ministrent. Et si urgens est necessitas,constituat sibi Vicarium pontificem illius linguæ,non tamen propter hoc eadem diœcesis debet habere duos episcopos

QVoniã in plerisq partibus intra eandem ciuitatem atq diœcesim permixi sunt populi diuersarum lingua rum,habentes sub vna fide varios ritus & mores,districte pręcipimus, vt pontifices huiusmodi ciuitatũ siue diœcesum, prouideant viros idoneos, qui secundũ diuersitates rituum & linguarum diuina officia illis celebrent, & ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter & exemplo.

Extra lib. 1.tit.31 de officio iu. ord.cap. 14 VII.quest. 1.can. Nõ autem Diuersę II gue in eadẽ ciuitate aut diœcesi

Prohibemus autẽ omnino,ne vna eademq ciuitas siue diœcesis,diuersos põtifices habeat, tanquam vnum corpus diuersa capita,quasi mõstrũ. Sed si propter prædictas causas vrgens necessitas postulauerit,pontifex loci catholicum præsulem nationibus illis conformem,prouida deliberatione cõstituat sibi vicariũ in prædictis,qui ei per omnia sit obediens & subiectus. Vnde si quis aliter se ingesserit,excommunicationis se nouerit mucrone percussum.Et si nec sic resipuerit,ab omni ecclesiastico ministerio deponatur,adhibito,si necesse fuerit, brachio seculari ad tantam insolentiam compescendam.

Ne in vna ciuitate sint duo episcopi & de sta. hominũ non sunt liberi VII.quest. 1.cap. non autem

XVII.qu. III.cap.Si quis suadente XVII dist. nec licuit

Episco-

Episcopi, qui per se non possunt, tenentur assumere idoneos, qui suppleant suo loco, qui ad prædicationes, uisitationes, & confessionum au ditiones, & ut possint Episcopi reperire tales, præcipit in Ecclesiis cathedralibus, & collegiatis tales institui

Cap. X.

Extra ibi de, & capitulo sequē ti. Pabulum animæ per verbū Dei. Deut. 8 Matt. 4

INter cætera, quæ ad salutem spectant populi Christiani, pabulū verbi Dei, permaxime sibi noscitur esse necessariū, quia sicut corpus materiali, sic anima spirituali cibo nutritur, eo quod non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

Vnde quum sæpe cōtingat, quod Episcopi propter occupationes multiplices, vel inualitudines corporales, aut hostiles incursus, seu occasiones alias, (ne dicamus defectum scientiæ, quod in eis est reprobandum omnino, nec de cętero tolerandum) per seipsos non sufficiunt ministrare populo verbū Dei, maxime per amplas diœceses & diffusas, generali cōstitutiōe sancimus, vt Episcopi viros idoneos ad sanctæ prædicationis officium salubriter exequendum assumant, potentes in opere & sermone, qui plebes sibi commissas vice ipsorum, quum per seidem nequiuerint, solicite visitantes, eas verbo ædificent & exemplo, quibus ipsi quum indiguerint, cōgrue necessaria ministrent, ne pro necessariorum defectu compellantur desistere ab incepto.

Cooperatores in verbo Dei

Vnde pręcipimus, tā in cathedralibus, quàm in aliis conuentualibus Ecclesiis viros idoneos ordinari, quos Episcopi possint coadiutores & cooperatores habere, non solum in prædicatiōis officio, verum etiam in audiendis confessionibus & pœnitentiis iniugendis, ac cæteris quæ ad salutem pertinent animarum.

Si quis autē hoc neglexerit adimplere, districte subiaceat vltioni.

In qualibet cathedrali Ecclesia, uel alia in facultatibus sufficienti, debet a prælato uel capitulo unus magister eligi, cui redditus unius prebendæ debent assignari. In Metropolitana uero Ecclesia etiam eligi debet Theologus: & si ad grammaticum, & Theologū non sufficiet, pro uideat ipsa Theologo ex redditibus suæ ecclesiæ, & grammatico faciat prouideri in aliqua ec siarum suæ ciuitatis uel diocesis.

Cap. XI.

QVia nonnullis propter inopiam & legendi studium, & opportunitas proficiendi subtrahitur, in Lateranē si concilio pia fuit constitutione prouisum, vt per vnamquanque cathedralem Ecclesiā magistro, qui clericos eiusdem Ecclesiæ aliosq; scholares pauperes gratis instrueret, aliquod competens beneficium præberetur, quo & docentis releuaretur necessitas, & via pateret discētibus ad doctrinam. Extra lib. 5. tit. 5 de magistris cap. 1 in Ecclesia. Officium scholastici in cathedralib. & collegiatis Ecclesiis

Verum, quoniam in multis Ecclesiis id minime obseruatur, nos prædictum roborantes statutum, adiicimus, vt non solū in qualibet cathedrali Ecclesia, sed etiam in aliis, quarum sufficere poterūt facultates, constituatur magister idoneus à prælato cum capitulo, seu maiori ac saniori parte capituli eligendus, qui clericos Ecclesiarum ipsarum & aliarū, gratis in grāmaticæ facultate ac aliis instruat iuxta posse. VIII. dist. Quę contra

Sane Metropolitana Ecclesia Theologum nihilo minus habeat, qui sacerdotes & alios in sacra pagina doceat, & in his pręsertim informet, quę ad curam animarum spectare noscuntur. Assignetur autem cuilibet magistrorum à capitulo vnius præbendæ prouentus: & pro Theologo à Metropolitano tantūdem: non quod propter hoc efficiatur canonicus, sed tam diu redditus ipsius percipiat, quandiu perstiterit in docendo. Quod si forte de duobus magistris Metropolitana Ecclesia grauetur, Theologo iuxta modum prædictum ipsa prouideat, grāmatico vero in alia Ecclesia suæ ciuitatis siue diœcesis, quæ sufficere valeat, faciat prouideri. Theolog. in Metropolitana Ecclesia

Prima statuit de conciliis regularium prouincialibus celebrandis singulis trienniis. Secundo, moderat numerum euectionum, & personarum uenientium. Tertio, disponit de instructoribus, & præsidentibus capituli. Quarto, de tempore quo duret capitulum, & quid ibi fiet. Quinto quod obseruetur, quod ibi fiet. Sexto, de capitulo sequenti. Septimo, de cōi uita. Octauo, de uisitatoribus eligendis, & ipsorum officio. Nono extendit ad canonicos regulares. Decimo, prouidet

uidet super discordia uisitatorum. Vndecimo hortatur diœcesanos ad monasteriorum reformationem. Duodecimo præcipit proteruos & similes compesci ab offensis monasteriorum.

Caput XII.

Extra lib. 3. tit. 35. de statu Monachor. cap. 7. IX. quæst. III. Ca. Salue.

IN singulis regnis siue prouincijs fiat de triennio in trienniũ, saluo iure diœcesanorum pontificum, commune capitulum abbatum atque priorum, abbates proprios non habentium, qui non consueuerunt tale capitulum celebrare, ad quod vniuersi conueniant, præpeditionẽ canonicam non habẽtes, apud vnum de monasterijs ad hoc aptu: hoc adhibito moderamine, vt nullus eorum plus quã sex euectiones & octo personas adducat.

Aduocent autem in huiusmodi nouitatis primordijs duos Cistertiensis ordinis abbates vicinos ad præstandum sibi cõsilium & auxilium opportunum, cum sint in huiusmodi capitulis celebrandis ex longa consuetudine plenius informati. Qui absque contradictione duos sibi de ipsis associent quos viderint expedire.

Quatuor præsidẽtes capituli

Ac ipsi quatuor præsint capitulo vniuerso, ita quod ex hoc nullus sibi eorum autoritatem prælationis assumat. Vnde, cũ expedierit, prouida possint deliberatione mutari.

Huiusmodi vero capitulum aliquot certis diebus continue iuxta morem Cistertiensis ordinis celebret, in q̃ diligens habeatur tractatus de reformatione ordinis & obseruantia regulari.

Et quod statutum fuerit illis quatuor approbãtibus, ab oĩbus inuiolabiliter obseruet, omni excusatiõe & cõtradictione ac appellatione remotis: prouiso nihilominus vbi sequenti termino debeat capitulũ celebrari, & q conuenerint, vitã ducant communem, & faciant proportionabiliter simul omnes communes expensas, ita quod si non omnes potuerint in eisdem, saltẽ plures simul in diuersis domibus commorentur.

Visitatores

Ordinentur etiam in eodem capitulo religiosę ac circumspectę p̃sonæ, quæ singulas abbatias eiusdem regni siue prouinciæ non solum monachorum, sed etiam monialium secundum formam sibi præfixã, vice nostra studeant visitare, corrigẽtes & reformãtes, quæ correctionis & reformationis officio viderint indigere, ita quod si rectorẽ loci cognouerint ab administratione penitus amouendum, denuncient episcopo proprio, vt illũ amouere procuret, quod si non fecerit, ipsi visitatores hoc referãt ad apostolicæ sedis examen. Hoc ipsum regulares canonicos secundum ordinem suum volumus & præcipimus obseruare.

Si vero in hac nouitate quicquam difficultatis emerserit, quod per prædictas personas nequeat expediri, ad apostolicæ sedis iudicium absque scandalo referatur, cæteris irrefragabiliter obseruatis, quæ concordi fuerint deliberatione prouisa.

Porro diœcesani episcopi monasteria sibi subiecta ita studeant reformare, vt cũ ad ea prædicti visitatores accesserint, plus in illis inueniant quod commẽdatione, quam quod correctione sit dignum, attẽtissime præcauẽtes, ne per eos dicta monasteria indebitis oneribus aggrauẽtur. Quia sic volumus superiorum iura obseruari, vt inferiorum nolimus iniurias sustinere.

Monasteria sub ordinario loci

Ad hoc districte præcipimus tam diœcesanis episcopis, quam personis quę pręerunt capitulis celebrãdis, vt per censurã ecclesiasticam, appellatione remota, compescant aduocatos, patronos, vicedominos, rectores & consules, magnates & milites, seu quoslibet alios, ne monasteria p̃sumant offendere in personis aut rebus. Et si forsitan offenderint, eos ad satisfactionem compellere non omittant, vt liberius & quietius omnipotenti Deo valeant famulari.

Cõtra oppressores monasteriorum

Nouam religionem non licet constituere sine autoritate Romani pontificis, nec in diuersis monasterijs potest quis esse abbas uel monachus.

Caput XIII.

Extra lib. 3. tit. 36 de religiosis domibus. cap. 9. XXII. dist. ca. Quia ergo

NE nimia religionũ diuersitas grauem in ecclesia Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne qs de cętero nouam religionẽ inueniat. Sed quicunq; voluerit ad religionẽ conuerti, vnã de approbatis assumat. Similiter qui voluerit religiosam domum fundare de nouo, regulam & institutionem accipiat de religionibus approbatis. Illud etiam prohibemus, ne quis in diuersis monasterijs locum monachi habere pręsumat,

nec vnus abbas pluribus monaſterijs prę ſidere.

Clerici debent continere & caſte uiuere: contra facientes punit, & ſeuerius puniuntur illi, qui poßunt legitimo matrimonio uti.

Caput XIIII.

Extra lib. .tit.1. de vita & honeſtate clericorum cap.13 Eph.5 xxxi. qſt. vii.ca. flagitia xxiii.qſt. 4.ca. Eſt iniuſta. Pœna

VT clericorum mores & actus in melius reforment, cotinēter & caſte viuere ſtudeāt vniuerſi, p̄ſertim in ſacris ordinibus cōſtituti, ab omni libidinis vitio præcauentes, maxime illo, propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ, quatenus in conſpectu Dei omnipotentis, puro corde ac mundo corpore valeant miniſtrare.

Ne vero facilitas venię incētiuū tribuat delinquendi, ſtatuimus, vt qui deprehenſi fuerint incontinentiæ vitio laborare, prout magis aut minus peccauerint, puniantur ſecundum canonicas ſanctiones, q̄s efficacius & diſtrictius p̄cipimus obſeruari, vt q̄s diuinus timor à malo nō reuocat, tēporalis ſaltem pœna à peccato prohibeat.

LXII. diſt. ca. Docendus eſt populus. Suſpenſi Extra lib. 5.tit.27 de clerico excommunicato. ca. Clerici autem. Prælati. XXXI. diſti. ca. Aliter. regionis. Clerici vxorati

Si q̄s igitur hac de cauſa ſuſpenſus, diuina celebrare p̄ſumpſerit, nō ſolū eccleſiaſticis beneficijs ſpoliet, verū etiā p hac duplici culpa, perpetuo deponatur.

Prælati vero, qui tales præſumpſerint in ſuis iniquitatibus ſuſtinere, maxime obtentu pecuniæ vel alterius commodi temporalis, pari ſubiaceant vltioni.

Qui aūt ſecundū+religionis ſuæ morē nō abdicarunt copulā coniugalem, ſi lapſi fuerint, grauius puniantur, cum legitimo matrimonio poſſint vti.

Clericus crapuloſus uel ebrioſus monitus non deſiſtens, ab officio uel beneficio ſuſpenditur.

Caput XV.

Extra lib. 3.tit. de vita & honeſtate cleri. can.14 XXXV dist. ca. Denique Abuſus compotādi ad æquales hauſtus.

A Crapula & ebrietate oēs clerici diligenter abſtineant, vnde vinum ſibi temperent, & ſe vino, nec ad bibendū quiſpiam incitetur, cū ebrietas & mentis inducat exiliū, & libidinis prouocet incentiuum.

Vnde illum abuſum decernimus penitus abolendum, quo in quibuſdam partibus ad potus æquales ſuo modo ſe obligant potatores, & ille iudicio talium plus laudatur, qui plures inebriat, & calices fœcūdiores exhaurit. Si quis autem ſuper his culpabilem ſe exhibuerit, niſi à ſuperiore commonitus ſatisfecrit, à beneficio vel officio ſuſpendatur. Venationem & aucupationem vniuerſis clericis interdicimus: Vnde nec canes nec aues ad aucupandum habere præſumant.

A negocijs, perſonis, locis, ludis, ueſtibus inhoneſtis, & ornatu minus honeſto præcipit clericos abſtinere, & habitu honeſto uti, cuius uanitatem in pluribus exprimit & deteſtatur.

Caput XVI.

Extra ibidem.c. ſequenti Externa clericorū conuerſatio. De conſe. cra diſt.5. ca.Nunq̄. 44.diſt. ca. clerici. XXV. diſti.ca. Epiſcop⁹ aut presbyter

CLerici officia vel comercia ſecularia non exerceant, maxime inhoneſta. Mimis, ioculatoribus & hiſtrionibus non intendant, & tabernas prorſus euitent, niſi forte cauſa neceſſitatis in itinere conſtituti. Ad aleas vel taxillos non ludant, nec huiuſmodi ludis interſint. Coronam & tonſuram habeant congruentem, & ſe in officijs diuinis eccleſiaſticis & alijs bonis exerceant ſtudijs diligēter. Clauſa deſuper deferant indumenta, nimia breuitate vel longitudine non notanda. Pannis rubeis aut viridibus, nec non manicis aut ſotularibus conſuticijs ſeu roſtratis, frenis, ſellis, pectoralibus, & calcaribus deauratis, aut aliam ſuperfluitatem gerentibus non vtantur. Cappas manicatas ad diuinum officium intra eccleſiam non gerāt, ſed nec alibi, qui ſunt in ſacerdotio & perſonalibus conſtituti, niſi iuſta cauſa timoris exegerit habitum trāsformari. Fibulas om̄ino non ferant, neque corrigias auri vel argēti ornatum habētes, ſed nec annulos, niſi quibus cōpetit ex officio dignitatis. Pontifices aūt in publico & in eccleſia ſuper indumentis lineis omnes vtantur, niſi monachi fuerint, quos oportet deferre habitum monachalem, pallijs diffibulatis non vtantur in publico, ſed vel poſt collum, vel ante pedes hincinde connexis.

XXX. qſt. 5.ca. ſolemnes

pectus

Præcipit prælatis & clericis in uirtute obedientiæ, ut nocturnum officium, & diurnum ſtudioſe celebrent, & deuote.

Caput XVII.

Extra lib. 3.tit 41 de celebrat. Miſſarū. cap.9

DOlentes referimus, quod non ſolum quidam minores clerici, verū etiam aliqui eccleſiarum prelati, circa comeſſationes ſuperfluas & fabulationes illicitas, vt de alijs taceamus, fere medietatem noctis expendunt, & ſomno reſiduū relinquentes, vix ad diurnum concentū aui-

Crapulatores.

auium excitantur, transcurrendo vndiq; continua syncopa matutinum.

De conse cra. dist. 4 ca. Retulerunt

Sunt & alij, qui missarum celebrant solennia vix quater in anno,& quod deterius est,interesse contemnunt,& si quãdo dum hæc celebrantur,intersunt,chori silentium fugientes, intendunt exterius collocutionibus laicorum,dumque auditum ad indebitos sermones effundunt,aures intentas non porrigunt ad diuina.

Confabulatores in templo

Extra lib. 3.tit.38.de Iure patronat.ca. Relatum

Hæc igitur & similia sub pœna suspensionis penitus inhibemus,districte præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinũ officium diurnum pariter & nocturnũ, quantum eis Deus dederit,studiose celebrent pariter & deuote.

Clericus nec dictare, nec proferre sententiam sanguinis debet,nec quicquam aliud exercere,per quod ad uindictam sanguinis tendatur, uel purgationi uulgari opem præstare non debet. Caput XVIII.

Extra lib. 3.tit.50.Ne clerici vel monachi. &c. cap.10

SEntentiã sanguinis nullus clericus dictet aut proferat,sed nec sanguinis vindictam exerceat,aut vbi exercetur intersit.Si quis autem huiusmodi occasione statuti,ecclesijs vel personis ecclesiasticis aliquod præsumpserit inferre dispẽdium,per censuram ecclesiasticam compescatur,nec quisquam clericus literas scribat aut dictet pro vindicta sanguinis destinandas,vnde in curijs principum hæc solicitudo non clericis,sed laicis committatur.

Rottarijs non sit clericus

Nullus quoque clericus rottarijs aut balistarijs aut huiusmodi viris sanguinũ præponatur, nec vllam chirurgiæ artem subdiaconus vel sacerdos exerceat, quæ ad vstionem vel incisionem inducit.

Nec quisquam purgationi aquæ feruentis vel frigidæ, seu ferri candentis ritum cuiuslibet benedictionis aut consecrationis impendat, saluis nihilominus prohibitiõibus de monomachijs siue duellis antea promulgatis.

Suppellectilia in ecclesijs poni non debent, nisi necessitas urgeat. Ecclesiæ debent sua uasa & uestimenta munde tenere. Cap XIX

Extra lib. 3.tit. 44 de custodia eucharistiæ cap. 2. Mundan' ornatus

RElinqui nolumus incorrectum, quod quidam clerici sic exponunt ecclesias supellectilibus proprijs & etiã alienis,vt potius domus laicæ, quam Dei basilicæ videãtur,non considerantes q̃d dominus non sinebat vt vas trãsferretur per templum.

Mar. 11

Sunt & alij qui non solum ecclesias dimittunt incultas,verumetiam vasa ministerij & vestimẽta ministrorum ac pallas altaris,necnon & ipsa corporalia tam immunda relinquunt, quod interdum aliquibus sint horrori.

Vt vasa & vestimenta sacri mini sterii sint munda. De consecra.dist.1 ca vestimenta. 11. quæst. 1. ca. præceptum Psal. 68

Quia vero zelus nos comedit domus Dei,firmiter prohibemus, ne huiusmodi supellectilia in ecclesijs admittantur, nisi propter hostiles incursus aut incendia repentina,seu alias necessitates vrgẽtes, ad eas oporteat habere refugium. Sic tamẽ, vt necessitate cessante, res in loca pristina reportentur. Præcipimus quoque,vt oratoria,vasa,corporalia,& vestimenta prædicta,munda & nitida conseruentur. Nimis enim videtur absurdum, in sacris sor des negligere,quæ dedecerent etiam in prophanis.

reliquere

Eucharistia & Chrisma debent fideliter sub clauibus custodiri: & contra facientes sunt puniendi. Cap. XX.

Extra lib. 3.tit.41.de celebra. missa.ca. Sane Extra lib. 3.tit.43. cap.1

STatuimus vt in cunctis ecclesijs, chrisma & eucharistia sub fideli custodia clauibus adhibitis conseruentur, ne possit ad illa temeraria manus extendi,ad aliqua horribilia vel nefaria exercenda.

Si vero is ad quem spectat custodia, ea incaute reliquerit, tribus mensibus ab officio suspendatur. Et si per eius incuriam aliquid nefandum inde contigerit, grauiori subiaceat vltioni.

Quilibet doli capax tenetur saltẽ semel in anno confiteri proprio sacerdoti,uel de eius licentia,alteri,& Eucharistiæ sacramentum ad minus in pascha recipere. Et sacerdos reuelãs confessionẽ,deponendus est,& in monasterio ad agendã perpetuam pœnitentiam detrudendus.

Extra lib. 5.tit.2. de delictis puerorũ. ca. pueris gradiuscu lis. De conse. dist. 11.ca. Et si non frequentius

Caput XXI.

OMnis vtriusque sexus fidelis, postquã ad annos discretiõis peruenerit, omnia sua solus peccata cõfiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti,& iniunctam sibi pœnitentiã studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerẽter ad minus in pascha eucharistię sacramentũ, nisi forte de cõsilio proprij sacerdotis,ob aliquẽ rationabilẽ causam ad tẽpus ab eius perceptione duxerit abstinẽdũ, alioquin & viuẽs ab ingressu ecclesiæ arceatur,& moriens Christiana careat se-

propriis. Extra lib. 5.tit.38 de pœniten. & remiss. ca.12 Confiteri proprio sacerdoti, de pœni tẽ.dist.vi ca.Placuit

pultura. Vnde hoc salutare statutum frequenter in ecclesijs publicetur, ne quisq̃ ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat.

Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiã prius postulet & obtineat à ꝓprio sacerdote, cum aliter ille ipsum non possit soluere vel ligare.

Discretio sacerdotis Luc. 10

Sacerdos autem sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligẽter inquirens & peccatoris circumstantias & peccati, quibus prudenter intelligat quale illi cõsilium debeat exhibere, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum.

Pœna reuelātis peccata cõfessa

Caueat autem omnino, ne verbo vel signo vel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorem, sed si prudentiori cõsilio indiguerit, illud absq; vlla expressione personæ caute requirat, quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio sibi detectum præsumpserit reuelare, non solum sacerdotali officio deponendum decernimus, verumetiam ad agẽdam perpetuã pœnitentiã in arctum monasteriũ detrudendum.

Medici uocati ad infirmos, debent ante omnia inducere infirmum ad confeßionem, nec quicquã persuadere pro salute corporis, tendens in animarum periculum.

Caput XXII.

Extra ibi. cap. sequẽti. Ioan. 5 Vt medici ante omnia curent aduocari medicos animarũ

CVm infirmitas corporalis nonnunquam ex peccato proueniat, dicente dñō lãguido quẽ sanauerat: Vade, & ãplius noli peccare, ne deterius aliqd tibi cõtingat, decreto ꝓsenti statuimus & districte ꝓcipimus medicis corporũ, vt cum eos ad infirmos vocari cõtigerit, ipsos ante oĩa moneãt & inducãt, quod medicos aduocent animarum, vt postquam infirmis fuerit de spirituali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remedium salubrius procedatur, cum causa cessante cesset effectus.

Hoc quidem inter alia huic causam dedit edicto, quod quidam in ægritudinis lecto iacẽtes, cum eis à medicis suadetur, vt de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, vnde facilius mortis periculum incurrunt.

Pœna in neglectores huius statuti

Si quis autem medicorum huius nostræ constitutionis, postquam per prælatos locorum fuerit publicata, trãsgressor extiterit, tamdiu ab ingressu ecclesiæ arceatur, donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit competenter.

xxii. que. 1. ca. præcipimus

Cæterum cum anima sit multo preciosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ conuertatur.

Si illi, ad quos spectat electio, negligunt eligere prælatum cathedralis uel regularis ecclesiæ infra tres menses, proximus superior ecclesiæ ordinabit, quod si infra tres menses non fecerit, canonice punietur.

Caput XXIII.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potest. cap. 41

Extra lib. 3. tit. 8 de cõcessione prebendę ca. Nulla eccle.

NE pro defectu pastoris gregẽ dominicũ lupus rapax inuadat, aut in facultatibus suis ecclesia viduata graue dispendium patiatur, volentes in hoc etiam occurrere periculis animarum & ecclesiarum indemnitatibus prouidere, statuimus, vt vltra tres mẽses cathedralis vel regularis ecclesia prælato non vacet, infra quos iusto impedimento cessante, si electio celebrata non fuerit, qui eligere debuerant, eligendi potestate careant ea vice, ac ipsa eligendi potestas ad eũ, q proximo præesse dinoscitur, deuoluatur.

Ad alium deuoluta electio

Is vero ad quem deuoluata fuerit potestas, dominum habens præ oculis, non differat vltra tres menses cum capituli sui consilio & aliorum virorum prudentiũ, viduatam ecclesiam de persona idonea ipsius quidẽ ecclesiæ vel alterius, si digna non reperiatur in illa, canonice ordinare, si canonicam voluerit effugere vltionem.

Per aliquam de tribus formis hic contentis, scz. Scrutinij, Compromißi, & inspirationis procedi debet ad electionem in ecclesijs cathedralibus: aliter electio celebrata non ualet: & contra facientes priuandi sunt ea uice potestate eligendi.

Caput XXIIII.

Extra ibi. ca. 42. Electio per scrutiniũ

QVia propter electionum formas diuersas, quas qdam inuenire conantur, & multa impedimẽta ꝓueniunt & magna pericula imminent ecclesijs viduatis, statuimus, vt cum electio fuerit celebranda, præsentibus oĩbus qui debẽt & volũt & possunt cõmode interesse, assuman-

mantur tres de collegio fide digni, qui secreto & singulatim vota cunctorum diligenter exquirant. Et in scriptis redacta, mox pub!icent in communi, nullo prorsus appellationis obstaculo interiecto, vt is collatione adhibita eligatur, in quem omnes vel maior vel sanior pars capituli consentit.

Electio a compromissum

Vel saltem eligendi potestas aliquibus viris idoneis cōmittatur, qui vice omnium ecclesiæ viduatæ prouideant de pastore, aliter electio facta non valeat, nisi forte communiter esset ab omnibus quasi p inspirationem diuinam absque vitio celebrata. Qui vero contra prædictas formas eligere attentauerint, eligēdi ea vice potestate priuentur.

Interdicit procuratorem in electionis negocio constitui, nisi occurrant hic contenta.

Illud autem penitus interdicimus, ne quis in electionis negocio procuratorē constituat, nisi sit absens in eo loco de q̄ debeat aduocari, iustoque impedimento detentus venire non possit, super quo, si fuerit opus, fidem faciat iuramento, & tūc si voluerit, vni committat de ipso collegio vicem suam.

Præcipit electiones solenniter publicari, & clandestinas reprobari.

Electiones quoque clandestinas reprobamus, statuentes vt quam cito electio fuerit celebrata, solenniter publicetur.

Consentiens electioni de se factæ per abusum potestatis secularis, efficitur ineligibilis ad dignitatem, & electio est nulla. Eligentes aūt à beneficijs per triennium suspendūtur, & tunc sunt priuati potestate eligendi.

Extra.ibi de ca.43 viii quæst.11.ca.dilectissimi filij

QVisquis electioni de se factæ, per secularis potestatis abusum, consentire præsumpserit contra canonicam libertatem, & electionis commodo careat, & ineligibilis fiat, nec absque dispensatione possit ad aliquam eligi dignitatem. Qui vero electionem huiusmodi, quam ipso iure irritam esse censemus, præsumpserint celebrare, ab officijs & beneficijs penitus per triennium suspendātur, eligēdi tunc potestate priuati. Cap. XXV.

Extra.lib. 1.tit.6.de electione & electi potestate ca.Cū in cunctis

Si prælatus per negligentiam confirmauit indignum electum ad regimē animarum, perdit potestatem confirmandi primum successorem, & à perceptione proprij beneficij suspēditur, & promotus deijcitur. Si uero per malitiam hoc fecit, grauius punitur. Electi uero immediate subiecti Papæ, per se, aut personas instructas debēt adire Papam, & petere confirmationem: & si sunt electi in concordia, & ualde remoti, uidelicet ultra Italiam constituti, interim administrant: ita tamen, quod nihil alienent. benedicuntur autem & consecrantur, prout consueuerunt.

Caput XXVI.

Supra eodē. cap.15 Extra ibidē. ca.44

NIhil est quod ecclesiæ Dei magis officiat, quam quod indigni assumantur prælati ad regimen animarum. Volentes igitur huic morbo necessariā adhibere medelam, irrefragabili constitutiōe sancimus, quatenus cum quisquā fuerit ad regimē animarum * assumptus, is ad quem pertinet ipsius confirmatio diligēter examinet & electiōis processum & personam electi, vt cum omnia rite cō currerint, munus ei confirmationis impēdat, quia si secus fuerit incaute præsumptum, nō solum deijciendus est indigne promotus, verum etiam indigne promouens puniendus.

* electus

lxxi.disti. ca. Tanta

Pœna confirmantis indigne electum. Supra eodē. cap.23 Extra lib. 1.tit.6.de electione & electi potestate ca. Congregato

Ipsum quoque decernimus hac animaduersione puniri, vt cum de ipsius constiterit negligentia, maxime, si hominem insufficientis sciētiæ, vel inhonestæ vitæ, aut ætatis illegitimæ approbauerit, non solum confirmandi primum successorē illius careat potestate, verum etiam ne aliquo casu pœnam effugiat, à perceptione proprij beneficij suspendatur, quousque si æquum fuerit, indulgentiam valeat pmereri, si vero cōuictus fuerit in hoc p malitiā excessisse, grauiori subiaceat vltioni.

Extra lib. 1.tit.6.de electione & electi potestate ca. Cū in cunctis

Episcopi q̄q; tales ad sacros ordines & ecclesiasticas dignitates pmouere pcurent, q cōmissum sibi officiū digne valeant adimplere, si & ipsi canonicam cupiunt effugere vltionem.

Extra lib. 1.tit.6.de electione & electi potestate ca.Cū in cunctis

Cōfirmatio quæ ad Rom. pōtificē spectat

Cæterum, qui ad Romanum pertinēt immediate pontificē, ad percipiendā sui confirmationē officij, eius se conspectui, si commodo potest fieri, personaliter repræsentēt, vel personas transmittant idoneas, per quas diligens inquisitio super electionis processu & electis possit haberi, vt sic demum per ipsius circumspectionem consilij, sui plenitudinem assequantur officij, cū eis nihil obstiterit de canonicis institutis, ita quod interim valde remoti, videlicet vltra Italiam constituti, si electi fuerint in concordia, dispensatiue

ꝓpter necessitates & vtilitates ecclesiarũ, in spiritualibus & temporalibus administrent. Sic tñ, vt de rebus ecclesiasticis nil penitus alienent. Munus vero consecrationis seu benedictionis recipiãt, sicut hactenus recipere consueuerunt.

Minus idoneus in sacerdotem promoueri, uel ad regimen animarum assumi non debet.

Caput XXVII.

Extra lib. I. tit. 14 de etate & q̃litate ord. cap. 14 xii. dist. c. ca. pręcipimus xx. dist. c. Quãdo. lxxxi. dist. ca. Tantus damel

Cum sit ars artium regimen animarum, districte ꝑcipimus, vt episcopi ꝓmouẽdos in sacerdotes diligenter instruant & informẽt, vel ꝑ seipsos, vel ꝑ alios viros idoneos, sup diuinis officijs & ecclesiasticis sacramentis, qualiter ea rite valeant celebrare, quoniam si ignaros & rudes de cętero ordinare pręsumpserint, (q̃d quidẽ facile poterit dep̃hẽdi) & ordinatores & ordinatos graui decreuimus subiacere vltioni. * Satius est enĩ, maxime in ordinatiõe sacerdotũ, paucos bonos q̃ multos malos habere ministros, q̃a si cæcus cęcũ duxerit, ambo in foueã dilabũt.

Sãnctius

Lucæ. 6

Qui petijt cedendi licentiam, ex quo illam obtinuit, cedere compellitur.

Caput XXVIII.

De pœnitẽn. dist. 1. ca. Diuortium Extra lib. 1. tit. 9. de renunciatione, cap. 12

Qvidam licentiam cedendi cum instantia postulantes, ea obtẽta cedere pr[illegible]mittunt. Sed cũ in postulatiõe cessionis huiusmodi, aut ecclesiarũ cõmoda q̃bus præsunt, aut salutẽ videantur propriam attendisse, quorum neutrum suasionibus aliquorum quærentium quæ sua sunt, etiã leuitate q̃libet volumus impediri, ad cedendũ eos decernimus compellendos.

Habens personatum, uel beneficium curatum, si secundo tale receperit, uacat primum. Quod si retinere contenderit, etiam secundo priuabitur: & is, ad quem spectat beneficij curati collatio, licite confert statim cum institutus aliud recepit: & si infra sex menses non conferat, deuoluitur ad alium collatio, & alter punitur. Cum sublimibus uero & literatis personis circa pluralitatem beneficiorum incompatibilium, solus Papa dispensat.

Caput XXIX.

Extra lib. 3. tit. 4. de clericis non residẽt. ca. Quia non nulli Extra lib. 3. cap. 8. de concessio præbẽdæ ca. Nulla ecclesia.

De multa prouidentia fuit in Lateranensi concilio prohibitum, vt nullus diuersas dignitates ecclesiasticas, & plures ecclesias pariochiales reciperet contra sacrorum canonũ instituta, Alioquin & recipiens sic receptum amitteret, & largiendi potestate conferens priuaretur. Quia vero propter ꝑsumptiones & cupiditates quorundam, nullus hactenus fructus aut rarus de prædicto statuto ꝓuenit, nos euidentius & expressius occurrere cupiẽtes, pręsenti decreto statuimus, vt quicunque receperit aliquod beneficium habens curam animarum annexam, si prius tale beneficium habebat, eo sit iure ipso priuatus, & si forte illud retinere contenderit, alio etiam spolietur.

Is quoque ad quem prioris spectat donatio, illud post receptionem alterius, libere conferat cui merito viderit conferendum, & si vltra tres menses conferre distulerit, non solum ad alios secundum statutum Lateranensis concilij eius collatio deuoluatur, verum etiam tantum de suis cogatur prouentibus in vtilitatem ecclesiæ, cuius illud est beneficium, assignare, quantum à tempore vacationis ipsius cõstiterit esse perceptum. Hoc idem in personatibus decernimus obseruandum, addentes vt in eadem ecclesia nullus plures dignitates aut personatus habere præsumat, etiam si curam non haberent animarum.

Pœna patroni si alteri cõferre neglígat

Extra lib. 3. tit. 8. de concessio. perbendæ ca. Nulla ecclesi.

Circa sublimes tamen & literatas personas, quæ maioribus sunt beneficijs honorandæ, cum ratio postulauerit, per sedem apostolicam poterit dispensari.

xli. dist. ca. non cogantur

Concilium prouinciale a beneficiorum collatione suspẽdit eos, qui post secundam correptionem indignis beneficia conferunt: prouidet etiam quis interim beneficia conferat, & illam suspensionem relaxat solus Papa, uel solus patriarcha.

Caput XXX.

Extra ibi, c. seq.

Graue nimis est & absurdum, quod quidam prælati ecclesiarum cum possint viros idoneos ad ecclesiastica beneficia promouere, assumere non verẽtur indignos, quibus nec morum honestas, nec literarum scientia suffragatur, carnalitatis sequentes affectum, non iudicium rationis. Vnde quanta ecclesijs damna ꝑueniant, nemo sanę mentis ignorat.

Volentes igitur huic morbo mederi, ꝑcipimus vt ꝑtermissis indignis assumãt idoneos, qui Deo & ecclesijs velint & valeant gratum impendere famulatum, fiatque de hoc in prouinciali concilio diligens inquisitio annuatim, ita quod

qui

correptio nem.

qui post primam & secundã correctionẽ fuerit repertus culpabilis,à conferendis beneficijs per ipsum concilium suspẽdatur:instituto in eodem concilio persona prouida & honesta,quę suppleat suspensi defectum in beneficijs conferẽdis.Et hoc ipsum circa capitula quæ in his deliquerint, obseruetur. Metropolitani ꝓ delictum,superioris iudicio relinquatur ex parte concilij nũciandum.Vt aũt hæc salubris prouisio pleniorem cõsequatur effectum,huiusmodi suspensionis sententia,ꝑter Rom.pontificis autoritatem aut proprij patriarchæ,minime relaxetur, vt in hoc quoque quatuor patriarchales sedes specialiter honorentur.

Si illegitimus,maxime filius spurius, instituatur in ecclesia,in qua institutum est pater, institutio non ualet: & instituens à suis beneficiis suspendatur.

Cap.XXXI.

Extra lib. 1.tit.17.de filijs presbyterorũ. cap.16

AD abolendam pessimã,quę in plerisq; inoleuit ecclesijs,corruptelã, Firmiter inhibemus, ne canonicorũ filij,maxime spurij,canonici fiant in secularibus ecclesiis,in qbus instituti sunt patres eoꝝ.Et si fuerit cõtra præsumptum, decernimus non valere.Qui vero(vt dictum est)canonicare pręsumpserint,à suis beneficijs suspendantur.

Rector ecclesiæ,non obstante consuetudine Episcopi uel patroni,debet de redditibus ecclesiæ sufficientem habere portionem.

Cap. XXXII.

Extra lib. 3.tit.5.de prebẽ.& dignit.cap. 30

EXtirpandæ consuetudinis vitiũ in quibusdam partibus inoleuit, q̃d scilicet patroni ecclesiarum parochialiũ, & aliæ quædam personę prouentus ipsarum sibi penitus vendicantes, presbyteris earundẽ seruitijs deputatis relinquũt adeo exiguam portionem,ut ex ea congrue nequeant sustẽtari. Nam vt pro certo didicimus,in quibusdam regionibus parochiales presbyteri pro sua sustentatione non obtinent,nisi quartam quartæ, id est,sextamdecimam decimarum. Vnde fit,vt in his regiõibus pene nullus inueniatur sacerdos parochialis,q vel modicam habeat peritiam literarum.

Deut.25 1.Cor.9

Cum igitur os bouis alligari non debeat triturantis, sed qui altari seruit,viuere debeat de altari,statuimus, vt consuetudine qualibet episcopi vel patroni,seu cuiuscunq; alterius non obstãte,portio ipsis presbyteris sufficiens assignetur.

Priuatus est parrochiali ecclesia rector in ea non residens,nisi sit annexa dignitati uel præbendæ: quo casu debet ibi habere perpetuum uicarium.

Qui vero parochialem habet ecclesiã, non per vicarium,sed per seipsum illi deseruiat in ordine quem ipsius ecclesiæ cura requirit,nisi forte pręben dæ vel dignitati parochialis ecclesia sit annexa: in q̃ casu concedimus,vt is qui talẽ habet prębendã vel dignitatem, cum oporteat eũ in maiori ecclesia deseruire,in ipsa parochiali ecclesia idoneum & perpetuũ studeat habere vicarium canonice institutum,qui(vt prædictum est)congruẽtem habeat de ipsius ecclesiæ prouẽtibus portionem,alioquin illa se sciat huius decreti autoritate priuatum,libere alij conferenda,qui velit & possit, quod prædictũ est,adimplere.

Vicarius in ecclesia parochiali

Supra eodem.cap. XXIX

Illud autem penitus interdicimus,ne quis in fraudem de prouẽtibus ecclesiæ, quæ curã proprij sacerdotis debet habere,pensionem alij quasi ꝑ beneficio conferre præsumat.

Prælati tunc sunt procurandi, cum personaliter uisitant, & debent tunc seruare cõcilium Lateranense, & prædicationi, & reformationi uacare. Legati & nuncij apostolici pro his diebus tantum,pro quibus moram trahunt procurari debent: & contra hanc constitutionem exactum restituetur duplicatum.

Cap. XXXIII.

PRocurationes quæ visitationis ratione debentur episcopis, archidiaconis,vel quibuslibet alijs, etiam apostolicæ sedis legatis aut nuncijs,absq; manifesta & necessaria causa nullatenus exigantur,nisi quando personaliter officiũ visitationis impendunt,& tunc euectionum & personarum mediocritatem obseruent, in Lateranensi concilio definitam.

Extra lib. 3.tit.39 de censibus cap.23

Hoc adhibito moderamine circa legatos & nuncios apostolicæ sedis, vt cum oportuerit eos ad aliquem locum moram facere necessariam, ne locus ille pro pter illos nimiũ aggrauetur,procurationes recipiant moderatas ab alijs ecclesijs vel

Supra ca. 11 Extra lib. 3.tit.39 de censibus ca. Cum apostolus. Legati aut nuncij sedis apostolicæ

vel personis, quæ nondum fuerant de su is procurationibus aggrauatæ, ita q̄d numerus procurationum, numerum dierum, quibus huiusmodi morā fecerint, nō excedat, & cū aliqua nō suffecerit p se ipsam, duæ vel plures cōiunganť in vnā.

Officium visitatorum vi. t. quę sti. i. ca. sunt in ecclesia cēsauerit

Porro visitationis officiū exercentes, nō q̄rāt quæ sua sunt, sed q̄ Iesu Christi, Prædicationi & exhortationi, correctiōi & reformationi vacando, vt fructū referant qui non perit. Qui aūt contra venire præsumpserit, & quod accepit, reddat, & ecclesiæ quam taliter aggrauauit, tantundem impendat.

Prælati plus debito à subditis extorquentes prætextu procurationis, uel alterius seruitii impensi legato, uel alteri: illud restituent, & tantundem pauperibus erogabunt.

Extra lib. 3. tit. 49. de immunitate ecclesię. cap. 8

Cap. XXXIIII.

QVia prælati plerięq; vt procurationē aut seruitiū aliq̄d impendāt legato vel aliĳ, plus extorquent à subditis, quam soluant, & in eorum damnis lucra sectantes, quærunt prædam potius, quā subsidium in subiectis, Id de cætero fieri prohibemus.

Quod si quis forte præsumpserit, & sic extortam restituat, & tantundem cogatur pauperibus elargiri.

Superior autem, cui super hoc fuerit querela deposita, si negligēs fuerit in huiusmodi executiōe statuti, canonicæ sub iaceat vltioni.

Appellans ante sententiam tenetur exprimere causam rationabilē, coram ipso iudice, à quo nec admittetur exceptio, quod prius miserat nū cium ad sedem apostolicam, uel quod literas impetrauerat, quæ nondum sunt iudici præsentatæ.

Extra lib. 2 tit. 28. de appellationibus. cap. 59

Cap. XXXV.

VT debitus honor deferatur iudicibus, & litigatoribus consulatur super laboribus & expēsis, statuimus, vt si quis corā idoneo iudice cōuenerit aduersarium, ille ante sententiā ad superiorem iudicem absq; rationabili causa non prouocet, sed corā illo suam iustitiā prosequatur, non obstante si dicat, quod ad superiorem iudicem nuncium destinauerit, aut etiam literas impetrauerit ab eodem, prius q̄ de legato fuerint assignatæ. Cum autem ex rationabili causa putauerit appellandum, coram eodem iudice causa probabili appellationis exposita, tali videlicet, q̄ si forte probata, deberet legitima reputari, superior de appellatione cognoscat, & si minus eum ratiōabiliter appellasse constiterit, illum ad inferiorē remittat, & in expensis alteri parti condemnet. Alioquin ipse procedet, saluis cōstitutionibus de maioribus causis ad sedem apostolicam perferendis. referēdis

Si iudex, à quo est appellatum à grauamine, illud reuocat, potest in principali causa procedere

Extra lib. 2. tit. 28. de Referi ptis ca. Quia non nulli

Cap. XXXVI.

CVm cessante causa cesset effectus, statuimus, vt siue iudex ordinarius, siue delegatus, aliquid comminando vel interloquendo protulerit, quo executioni mandato alter litigātium grauaretur, & sano vsus consilio, ab huiusmodi comminationis vel interlocutionis effectu destiterit, libere in causę cognitione procedat, non obstāte si à tali comminatione vel interlocutiōe fuerit appellatū, dummodo non sit ex alia legitima causa suspectus, ne processus negocĳ friuolis occasionibus retardetur.

Per literas apostolicas de hac constitutione mentionem non facientes, non potest quis trahi ultra duas dietas extra suam diœcesim, nisi de consensu partium literæ fuerint impetratæ.

Extra lib. 1. tit. de rescriptis ca. 28

Cap. XXXVII.

NOnnulli gratia sedis apostolicæ abutētes, literas eius ad remotos iudices impetrare nituntͨ, vt reus fatigatus laboribus & expēsis, liti cedere vel importunitatē actoris redimere compellatͨ. Cum aūt per iudiciū iniurĳs aditus patere nō debeat, q̄s iuris obseruātia interdicit, statuimus ne qs vltra duas diętas extra suam diœcesim p literas apostolicas ad iudiciū trahi possit, nisi de assensu partium fuerint impetratę, vel expressam de hac constitutione fecerint mentionem.

Non ualent literæ ad lites impetratæ, sine speciali mandato domini, nisi impetrentur per coniunctam personam.

C. de transactionib. l. 14. Causas vel

Sunt & aliĳ q se ad noui genus mercimonĳ cōuertentes, vt vel sopitas possint suscitare q̄relas, aut nouas immittere q̄stiones, fingūt causas sup q̄bus à sede apostolica literas impetrāt absq; dn̄orum mandato, q̄s vel reo, ne propter eas laborū, vel expensarum dispendio molestetͨ, aut actori, vt p ipsas aduersarium indebita vexatione fatiget, venales exponunt.

Cum

De pœni- tent. dist. 1 ca. pœnę

Cũ aũt lites restringendæ sint potius q̃ laxandæ, hac generali cõstitutione sancimus, vt si quis sup aliqua quęstione, de cætero, sine mandato speciali dñi literas apostolicas impetrare præsumpserit, & literæ illæ non valeant, & ipse tanq̃ falsarius puniatur, nisi forte de illis personis extiterit, à quibus non debet exigi de iure mandatum.

Iudex debet habere notarium uel duos uiros idoneos, qui scribãt acta iudicii, alias si quid difficultatis emerserit per superiorem punietur, nec credetur ei super processu, nisi in quantum per acta uel alias per legitima documenta constabit. Cap. XXXVIII.

Extra lib. 2. tit. 19. de probatio ibus cap. 11

QVoniã cõtra falsam assertionẽ iniqui iudicis innocẽs litigator qñque nõ potest verã negatiõem probare, cũ negãtis factũ per rerũ naturã nulla sit directa probatio, ne falsitas veritati ꝑiudicet, aut iniquitas ꝑualeat æquitati:

Vt notari us aut duo alii acta perscribãt in iudicio

III. quest. III. ca. Induciæ. Spacium.

Statuimus, vt tã in ordinario iudicio quã extraordinario, iudex semp adhibeat aut publicã (si potest habere) personã, aut duos viros idoneos, qui fideliter vniuersa iudicij acta conscribant, videlicet, citationes, dilationes, recusationes, & exceptiones, petitiones, & respõsiones, interrogationes, confessiones, testiũ depositiões, instrumentoꝝ productiones, interlocutiones, appellationes, renunciationes, conclusiones, &c. quæ occurrunt cõpetenti ordine conscribenda, designãdo loca, tempora & personas, & omnia sic cõscripta partibus tribuantur, ita q̃d originalia penes scriptores remaneant, vt si super processu iudicis fuerit suborta contentio, per hoc possit veritas declarari. Hoc adhibito moderamine, q̃tatenus sic honestis & discretis deferatur iudicibus, quod per improuidos & iniquos innocentũ iustitia nõ lædatur. Iudex aũt qui constitutionẽ istã neglexerit obseruare, si propter eius negligentiã aliquid difficultatis emerserit, per superiorem iudicem animaduersione debita castigetur, nec pro ipsius præsumatur processu, nisi quatenus in causa legitimis constiterit documentis.

vt

C. de testibus l. Si quando

Recipiens scienter rem inuasam à spoliatore, tenetur eam spoliato restituere, licet nõ probet dominium.

Cap. XXXIX.

SAepe contingit quod spoliatus iniuste, per spoliatorem in alium rẽ translata, dum aduersus possessorẽ non subuenitur per restitutiõis bñficium spoliato, cõmodo possessionis amisso, propter difficultatem probationis, ius proprietatis amittit effectum.

Extra lib. 2. tit. 13. de restitutione spoliat. cap. 18

Vnde non obstante ciuilis iuris rigore, sancimus, vt si quis de cætero scienter rem talẽ acceperit, cũ spoliatori quasi succedat in vitium, eo q̃d nõ multum intersit, præsertim quo ad periculum animæ, detinere iniuste, ac inuadere alienum, cõtra possessorem huiusmodi spoliato per restitutionis beneficium succurratur.

XVI. quest. 1. ca. de cimæ.

Actor non admissus in possessionem sibi decretam per iudicẽ causa rei seruandæ, uel ab ea expulsus per lapsum anni, uerus efficitur possessor.

Cap. XL.

COntingit interdũ, quod cũ actori ob contumaciã partis aduersæ adiudicatur causa rei seruãdæ possessio, ꝑpter rei potententiã siue dolum actor infra annũ rẽ custodiendã nãcisci nõ põt, vel nactam amittit, & sic cũ secundũ assertionem multorum, verus nõ efficeretur post lapsum anni possessor, reportet cõmodum de malitia sua reus. Ne igitur cõtumax melioris quam obediens conditionis existat, de canonica æquitate sancimus, vt in casu præmisso actor verus constituatur elapso anno possessor.

Extra lib. 2. tit. 14 de dolo & cõtumacia cap. 9

De rebus spiritualibus in laicum compromitti non potest. Cap. XLI.

COntingit autori interdum, quod cum. Et infra.

Extra lib. 1. tit. 43 de arbitris cap. 8

Ad hæc gñaliter prohibemus, ne super rebus spiritualibus compromittatur in laicum, quia non decet vt laicus in talibus arbitretur.

Nec in foro canonico, nec ciuili ualet præscriptio cum mala fide. Cap. XLII.

QVoniam omne quod non est ex fide, peccatum est, synodali iudicio definimus, vt nulla valeat absque bona fide præscriptio, tam canonica quàm ciuilis, quum sit generaliter omni constitutioni atq; consuetudini derogandum, quæ absq; mortali non potest obseruari peccato. Vnde oportet, vt qui præscribit in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienæ.

Extra lib. 2. tit. 26 de præscriptio. ca. 20 Rom. 14

De

De seculari iustitia. Cap. XLIII

SIcut volumus vt iura clericorum nõ vsurpent laici, ita velle debemus, ne clerici iura sibi vẽdicent laicorum. Quocirca vniuersis clericis interdicimus, ne quis prætextu ecclesiasticæ libertatis suã de cętero iurisdictionem extendat in pręiudicium iustitię secularis, sed cõtentus existat constitutionibus scriptis, & consuetudinibus hactenus approbatis, vt quæ sunt Cęsaris, reddãtur Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo recta distributione reddãtur.

Matth. 22

Clerici non habentes temporalia à laicis, nõ tenentur eis præstare iuramenta fidelitatis.

Cap. XLIIII.

Extra lib. 2. tit. 24 de iureiurãdo cap. 30.

NImis de iure diuino quidam laici vsurpare conãtur, cũ viros ecclesiasticos nihil temporale detinẽtes, ab eis ad pręstandum sibi fidelitatis iuramẽta cõpellunt. Quia vero secundum Apostolũ, seruus suo dño stat aut cadit, sacri autoritate concilij prohibemus, ne tales clerici personis secularibus pręstare cogantur huiusmodi iuramentum.

22 quæst. 5. ca. multi
Rom. 14

Alienatio rei ecclesiasticæ facta sine legitimo ecclesiasticarum personarum assensu non tenet, licet approbetur per constitutionẽ laicorum.

Cap. XLV.

Extra lib. 3. tit. 13 de rebus ecclesiæ nõ alienã. cap. 12
xvi. dist. ca. Bene quidem.

CVm laicis, quis religiosis, dispõendi de rebus ecclesiasticis nulla sit attributa potestas, quos subsequẽdi manet necessitas, nõ autoritas imperãdi, dolemus sic in quibusdam ex illis refrigescere charitatẽ, quod immunitatẽ ecclesiasticæ libertatis, quã necdũ sancti patres, sed etiã principes seculares multis priuilegijs muniunt, nõ formidant suis cõstitutionibus vel potius cõfictionibus impugnare, nõ solũ de feudorum alienatione, ac aliarum possessionum ecclesiasticarum & vsurpatione iurisdictionum, sed etiã de mortuarijs, necnon & alijs, quæ spirituali iuri videntur annexa, illicite præsumendo.

Volentes igitur super his ecclesiarum indemnitatibus consulere, ac tantis grauaminibus prouidere, cõstitutiones huiusmodi & vẽdicationes feudorum seu aliorum bonorum ecclesiasticorum, sine legitimo ecclesiasticarum personarum assensu pręsumptas, occasione constitutionis laicę potestatis (cũ non constitutio, sed destitutio vel destructio dici possit, necnon vsurpatio iurisdictionũ) sacri approbatione concilij decernimus non tenere, pręsumptoribus per censurã ecclesiasticã compescendis.

xii. quæst. ii. ca. Sine exceptione

compescendis

Patroni, aduocati, vel vicedomini vendicantes sibi in ecclesijs plus quàm iura permittant, per censuram ecclesiasticam compescuntur: & si occidunt prælatum vel clericum ecclesiæ per se, vel per alios, perdunt quod habent ab ecclesia, & eorum posteri vsque ad quartam generationem non admittuntur ad clericatum, nec in religionibus præficiuntur. Cap. XLVI.

Extra lib. 5. tit. 37 de pœnis ca. 12

IN quibusdam prouincijs ecclesiarum patroni, seu vicedñi, & aduocati, se in tãtam insolentiã erexerunt, quod non solum cũ vacantibus debet ecclesijs de pastoribus idoneis prouideri, difficultates ingerunt & malitias, verum etiam de possessionibus & alijs bonis ecclesiasticis pro sua voluntate ordinare præsumunt, & (quod horrendum est dicere) in necem prælatorum prorumpere non formidant.

Cum igitur quod ad defensionis subsidium est inuentũ, ad depressionis dispendiũ non debeat retorqueri, prohibemus expresse, ne patroni vel aduocati, seu vicedñi super præmissis de cætero plus vsurpent, quàm reperitur in iure permissum, & si contra præsumpserint, districtissime per seueritatem canonicam compescantur.

xvi. quæst. vii. ca. filijs vel

xvi. quæst. vii c. Quicunque

Sacri nihilominus concilij approbatione statuimus, quatenus si patroni, vel aduocati, aut feudatarij, seu vicedñi, seu alij bñficiati, alicuius ecclesiæ rectorem, vel clericum alium ipsius ecclesiæ per se vel per alios occidere vel mutilare ausu nefando præsumpserint, patroni ius patronatus, aduocati aduocatiam, feudatarius feudum, vicedñi vicedominatum, beneficiati beneficium, prorsus omittant.

Pœna in violatores clericorũ ecclesiæ

Et ne minus vindictæ quam excessus memoria prorogetur, non solum de pręmissis nil perueniat ad hæredes, sed etiã vsque ad quartam generationem posteritates talium in clericorum collegiũ nullatenus admittantur, nec in regularibus domibus alicuius prælationis assequantur honorem, nisi cum eis fuerit misericorditer dispensatum.

xvii. quæst. 4. ca. Si quis deinceps

Clerici non debent necessitatibus, seu vtilitatibus ciuitatum, seu aliorum locorum, etiam vbi laicorum non suppetunt facultates subuenire: nisi prius Romanus pontifex consulatur.

Sena

Sententiæ, & constitutiones editæ à laicis collectantibus ecclesiam, sunt ipso iure irritæ: nec ullo tempore conualescunt. Rectores excommunicati ob grauamina præmissa, remanent excommunicati, etiam post depositum officium, nihilominus excommunicati sunt successores, nisi satisfecerint infra mensem Cap. XLVI

Extra lib. 3. tit. 49 de immunitate ecclesiæ, cap. 4

Extra lib. 3. tit. 49 de immunitate ecclesiæ ca. Non minus

ADuersus consules ac rectores ciuitatum, & alios qui Ecclesias & viros ecclesiasticos, tallijs seu collectis & exactionibus alijs aggrauare nitũtur, volens immunitati ecclesiasticę Lateraneñ. concilium prouidere, p̃sumptionem huiusmodi sub anathematis districtione p̃hibuit, transgressores & fautores eorũ excõmunicationi p̃cepit subiacere, donec satisfactionẽ impendãt cõpetentem. Verũ si qñ forsan episcopus simul cũ clericis tantã necessitatẽ vel vtilitatẽ prospexerint, vt absq; vlla coactione, ad releuãdas vtilitates vel necessitates communes, vbi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias duxerint conferenda, prædicti laici humiliter & deuote recipiant cum actionibus gratiarum.

Voluntaria contributio

Propter imprudentiam tamen quorũdam, Romanum prius consulant pontificem, cuius interest communibus vtilitatibus prouidere.

Constitutiones inualidæ

Quoniam vero nec sic quorundã malitia contra dei ecclesiam conquieuit, adijcimus, vt constitutiones & sententiæ quæ ab excommunicatis huiusmodi vel de ipsorum mandato fuerint promulgatę, inanes & irritæ habeantur, nullo vnquam tempore valituræ.

Extra lib. 1. tit. 16 de sindico ca. Cõsul ti sumus

Censura etiam in successorẽ nisi satisfecerit

Cæterum, quia fraus & dolus alicui patrocinari non debent, nullus vano decipiatur errore, vt infra tempus regiminis sustineat anathema, quasi post illud non sit ad satisfactionẽ debitam compellendus. Nã & ip̃m qui satisfacere recusauerit, & successorem ipsius, si non satisfecerit infra mensem, manere decernimus ecclesiastica censura conclusum, donec satisfecerit competenter, cũ succedat in onere, qui substituitur in honore.

Prælatus excommunicare non debet subditum, nisi competenti monitione præmissa, & ex causa manifesta & rationabili, & contra facientem imponitur poena, hic expressa. Item punitur subitus qui falso conqueritur se excommunicatum iniuste, & subijcit quid iuris, si prælatus dicens se errasse, vult excommunicatum absoluere, & aduersarius appellat, ne absoluatur.

Cap. XLVIII.

Extra lib. 5. tit. 39 de sententia excõmunicatione ca. cap. 48

Extra lib. 5. tit. 39 de sẽtẽtia excõmuni. ca. Cõtingit. & lxxxi. dist. ca. Si q sunt.

SAcro approbãte cõcilio p̃hibemus, ne q̃s in aliquẽ excõmunicatiõis sententiã, nisi cõpetenti cõmonitione p̃missa, & p̃sentibus idoneis p̃sonis, p̃ quas si necesse fuerit, possit p̃bari monitio, promulgare p̃sumat. Qui si cõtra p̃sumpserit, etiã si iusta fuerit excõicationis sentẽtia, ingressum ecclesiæ p̃ mẽsem vnũ sibi nouerit interdictũ, alia nihilominus pœna mulctandus, si visum fuerit expedire.

Ne sine causa fiat excõmunicatio

11. quæst. 3 ca. nemo

Caueat etiã diligẽter, ne ad excõicationẽ cuiusq̃ absq; manifesta & rationabili causa procedat, ad quã si forte taliter processerit, & req̃situs humiliter p̃cessum huiusmodi nõ curauerit absq; grauamine reuocare, grauatus apud sup̃iorem deponat de iniusta excõicatione q̃relam, q̃d si absq; periculo morę potest, ad excõicatorem, illũ cũ suo mandato remittat, infra cõpetentẽ terminũ absoluendũ, aliogn ipse p̃ se, vel p̃ alium, prout viderit expedire, sufficienti cautione recepta, munus ei absolutionis impendat.

Pœna in excommunicatorẽ iniustum

xxiiij. q̃st. 3. ca. Corripiantur

Cunq; aduersus excõicatorem de iniusta excõicatione constiterit, excõicator condemnetur excõicato ad interesse. Alias nihilo minus, si culpæ qualitas postulauerit, sup̃ioris arbitrio puniendus, cũ nõ leuis sit culpa, tãtã infligere pœnã insonti, nisi forsan errauerit ex causa probabili, maxime si laudabilis opiniõis existat.

Verũ si cõtra excõicationis sententiam nihil rõnabile fuerit à conquerente p̃batũ, & idẽ sup̃ iniusta conq̃stionis molestia p̃ pœnã ad interesse, vel alias secundũ superioris arbitriũ cõdemnetur, nisi forsan & ipsum p̃babilis error excuset, & sup̃ eo, pro q̃ iusta fuerit excommunicatione ligatus, p̃ cautionem receptã satisfacere compellatur, vel in pristinã reducatur sentẽtiam, vsq; ad satisfactionẽ condignam inuiolabiliter obseruandã.

Si vero iudex suũ recognoscens errorem, paratus sit talẽ reuocare sentẽtiam, & is pro quo lata fuerat, ne absq; satisfactione reuocet illam, appellet, appellationi non deferat in hac parte, nisi talis sit error, de quo merito * possit dubitari, & tunc sufficienti cautione recepta, quod corã eo, ad quem extitit appellatũ,

debeat

vel

vel delegato ab ipso, iuri parebit, excommunicatum absoluat, sicque pœne præscriptæ minime subiacebit. Cauens omnino, ne voluntate peruersa in alterius ꝑ iudicum mentiatur errorem, si districtionis canonicę vult effugere vltionē.

Volens iudicem recusare, debet coram eodem suspicionis causam probabilem proponere: & etiam coram arbitris communiter eligendis probare: qua non probata, sua iurisdictione iudex utitur in principali: illa uero probata, remittit negocium ad superiorem, uel causam committit de recusatoris consensu.

Cap. XLIX

Supra eodem cap. XLVIII. Extra lib. 2. tit. 28 de appellatio. cap. 61.

Cum speciali sit prohibitione prouisum, ne quis in aliquē excommunicationis sententiam, nisi cōpetenti cōmonitione pręmissa, prouulgare præsumat, volentes etiam prouideri, ne forte cōmonitus, frustratorię recusationis vel appellationis obtentu monētis declinare possit examē, statuimus, q̄d si allegauerit se iudicē habere suspectū, coram eodē causam iustę suspicionis assignet. Et ipse cum aduersario, vel si forte aduersarium nō habeat, cū iudice arbitros communiter eligat, aut si forte communiter cōuenire non possunt, eligant absq; malitia ipse vnum, & ille aliū, qui de suspicionis causa cognoscāt, & si nequerint in vnā concordare sentētiam, aduocent tertiū, vt quod duo ex ipsis decreuerint, robur obtineat firmitatis. Sciant ꝗq; se ad id fideliter exequēdum, ex iniuncto à nobis in virtute obedietię sub attestatione diuini iudicij districto ꝓcepto teneri. Causa vero suspiciōis legitima corā ipsis infra competentē terminum nō probata, sua iurisdictione iudex vtatur. At ipsa ꝓbata legitime, de recusatoris assensu ꝑsonę idoneę committat negociū recusatus, vel ad superiorem transmittat, vt in eo ipse procedat secūdum q̄d fuerit ꝓcedēdū.

In notorijs non admittitur appellatio. In dubijs causa probabilis coram iudice est exprimēda, quæ debeat legitima reputari, quam si non prosequitur, iudex à quo in causa procedat. Idem si prosequitur, & non probat. Hæc autem constitutio non extenditur ad regulares.

Qn̄ nō est appellationi deferendum.

Porro commonito ad appellationis obstaculum cōuolante, si eius excessus euidētia rei, vel ipsius cōfessione, aut alio modo legitime fuerit manifestatus, cum appellationis remedium non sit ad defensionem iniquitatis, sed in pręsidiū innocentiæ institutum, non est prouocationi huiusmodi deferendum.

Excessu quoq; dubio existente, ne friuolę appellationis diffugio appellans iudicis processum impediat, coram eodem probabilem causam appellationis exponat, talem videlicet, quę si foret probata, deberet legitima reputari, & tunc si habuerit aduersarium, infra terminū secundum locorum distantiā & temporis qualitatem & naturā negocij ab eodem iudice moderādum, appellationis causā prosequatur, quā si prosequi nō curauerit, extunc ipse iudex, non obstante appellatione procedat.

Nullo autem aduersario comparente tunc ex suo iudex procedat officio, appellatiōis causa coram superiore probata, superior suę iurisdictionis officiū exequatur. Sed si appellans in eius probatione defecerit, ad eum, a quo ipsum maliciose appellasse constiterit, remittatur.

Cęterum has duas constitutiones pręmissas nolumus ad regulares extēdi, qui suas habent obseruantias speciales.

Supra eo. cap. 48. Extra. lib. 1. tit. 28. de appella. c. Reprehensibilis.

De pœna excommunicantis iniuste.

Cap. L.

Sub interminatione diuini iudicij penitus interdicimus, vt causa cupiditatis nullus audeat excōmunicationis vinculo aliquē innodare, vel absoluere, in quo datum, in illis maxime regionibus, in quibus ex consuetudine cum excōmunicatus absoluitur, pecuniaria pœna mulctatur. Statuētes, vt cum excōmunicationis sententiam iniustam fuisse constiterit, excommunicator ad restituendam pecuniam sic extortam, per censuram ecclesiasticam compellatur, & nisi probabili fuerit errore deceptus, tantūdem iniuriam passo persoluat, & si forte soluendo non fuerit, animaduersione alia castigetur.

In secundo & tertio affinitatis genere tollitur prohibitio, quæ olim erat in matrimonio contrahendo. Similiter tollitur prohibitio de sobole suscepta ex secundis nuptijs, quæ olim non poterat contrahere cum cognatione prioris uiri. Et prohibitio coniugij ultra quartum consanguinitatis & affinitatis gradum non extenditur.

Cap. LI.

Non

Extra. lib. 4. tit. 14. de cōsanguinitate & affinitate cap. 1
Mutatio legum ex causa
De pœnitē. dist. 1. ca. Nuuit Deus

NOn debet reprehēsibile iudicari, si secundum varietatem temporum, statuta quandoq; varientur humana, præsertim cum vrgens necessitas vel euidens vtilitas id exposcit, q̄m ipse Deus ex his quę in veteri testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo.

Abolitio affinitatū secundi & tertij generis

Cum igitur prohibitiones de coniugio in secundo & tertio affinitatis genere minime contrahendo, & de sobole suscepta ex secundis nuptijs cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducant, & aliquando periculum pariant animarum, vt cessante prohibitione cesset effectus, constitutiones super hoc editas, sacri approbatione concilij reuocantes, præsenti constitutione decernimus, vt sic contrahentes de cætero libere copulentur.

XXXV. quęst. X. ca. Fraternitatis

Amotio impedimēti quinti sexti & septimi graduum

Prohibitio quoq; copulę coniugalis, quartum consanguinitatis & affinitatis gradum de cætero non excedat, q̄m in vlterioribus gradibus iā nō potest absque graui dispendio huiusmodi prohibitio generaliter obseruari. Quaternarius eñ numerus bene congruit p̄hibitioni cōiugij corporalis, de q̄ dicit Apostolus, q̄d vir non habet potestatē sui corporis, sed mulier, neq; mulier habet potestatem sui corporis, sed vir, q̄a q̄tuor sunt humores in corpore, quod cōstat ex quatuor elementis.

1. Cor. 7

Prohibitio in q̄rto gradu

Cum ergo iam vsq; ad quartum gradū p̄hibitio coniugalis copulę sit restricta, eam ita esse volumus perpetuā, non obstantibus constitutionibus super hoc dudum editis, vel ab alijs vel à nobis, vt si q contra prohibitionem huiusmodi præsumpserint copulari, nulla longinq̄tate defendantur annorum, cum diuturnitas temporum non minuat peccatum, sed augeat, tātoq; grauiora sint crimina, quanto diutius infelicem detinent animam alligatam.

Extra lib. 1. tit. 4. de consuetu. ca. Cū tanto sine

Cum matrimonia sunt contrahenda, debent per presbyteros in ecclesia edicta proponi, assignato termino, infra quē qui uoluerit impedire impedimētū opponat. Et si probabilis coniectura fuerit de impedimento, interdicatur matrimonium, donec de hoc cognoscatur.

Extra lib. 4. tit. 3. de clandest. despōsat. cap. 3

CVm inhibitio copulę cōiugalis sit in tribus vltimis gradibus reuocata, eam in alijs volumus districte obseruari. Vñ p̄decessorū nostrorū inhærendo vestigijs, clādestina coniugia penitus inhibemus, p̄hibētes etiā, ne qs sacerdos talibus interesse p̄sumat. Quare speciale q̄rūdam locorū cōsuetudinē ad alia generaliter prorogāda statuimus, vt cū matrimonia fuerint cōtrahēda, in ecclesijs p presbyteros publice p̄ponatur, cōpetenti termino p̄finito, vt infra illū q voluerit & valuerit, legitimū impedimētū opponat. Et ipsi p̄sbyteri nihilominus inuestigēt, vtrū aliq̄d impedimentū obsistat. Cū aūt p̄babilis apparuerit cōiectura cōtra copulā cōtrahendā, cōtractus interdicatur expresse, donec qd fieri debeat super eo, manifestis constiterit documentis.

Supra eodē cap. ii
Proclamatio contra hētium in ecclesia

Si in gradu prohibito matrimonium clandestine, uel cōtra interdictum contractum fuerit, etiam per ignorantes de impedimento, nati ex illo matrimonio sunt illegitimi, idem est, si ambo parentes sciunt impedimentum matrimonij: licet in conspectu ecclesiæ contrahant.

Si q vero hmōi clandestina vel interdicta coniugia inire p̄sumpserint in gradu p̄hibito etiā ignorāter, soboles de tali cōiunctione suscepta, prorsus illegitima censeatur, de parentū ignorātia nullū habitura subsidiū, cū taliter cōtrahēdo nō expertes scientiæ, vel saltē affectatores ignorātiæ videātur. Pari mō illegitima p̄les censeatur, si ambo parentes impedimentum scientes legitimū, p̄ter omne interdictum etiam in conspectu ecclesiæ contrahere præsumpserint.

Sacerdos qui contempserit prohibere matrimonia interdicta, & quilibet clericus etiā regularis qui interfuit, per trienniū à beneficio suspendatur. Et si culpa exegerit, etiā grauius puniuntur, ipsi etiam contrahentes contra hoc capitulum etiam alias licite puniendi sunt. Et idem in calumniose denunciantibus.

Pœna presbyteri copulantis

Sane si parochialis sacerdos tales coniunctiones p̄hibere contempserit, aut q̄libet etiā regularis q eis p̄sumpserit interesse, per trienniū ab officio suspendatur, grauius puniendus si culpæ qualitas postulauerit. Sed & ijs qui taliter copulari p̄sumpserint, etiā in gradu concesso cōdigna pœnitētia iniungatur. Si qs autē ad impediendam legitimam copulam malitiose impedimentum obiecerit, ecclesiasticam non effugiet vltionem.

Pœnitētia contrahētibus sic iniungenda

Ponit consilia duodecim, sine quibus ad probandam consanguinitatem in causa matrimoniali non ualet testimonium de auditu.

Caput LIII.

Extra lib. 2. tit. 20 de testibus & attestationibus ca. 47 xxxv. quæst. vi. ca. de parentela. & de gradibus, Nõ facile. Testis de auditu

LIcet ex quadam necessitate pter cõmunẽ formã alias fuerit institutũ, vt in consanguinitatis & affinitatis gradibus cõputandis valeret testimoniũ de auditu, cũ ppter breuẽ hominum vitã testes de visu deponere nõ valerẽt vsq; ad gradũ septimũ cõputandc, qa tñ pluribus exemplis & certis experimentis didicimus, ex hoc multa pericula contra legitima cõiugia peruenisse, statuimus, ne su per hoc recipiantur testes de cætero de auditu, cũ iã quartũ gradũ phibitio non excedat, nisi psonæ graues extiterint, qbus fides merito sit adhibenda, & ante motam litem testificata didicerint ab antiquioribus quidẽ suis, non vtiq; ab vno, cum non sufficeret ille si viueret, sed duobus ad minus, nec ab infamibus & suspectis, sed à fide dignis, & oĩ exceptione maioribus, cũ satis videret absurdum illos admitti, quorum repellerẽtur autores. Nec tamen si vnus à pluribus, vel infamis ab hominibus bonæ famæ acceperint quod testentur, tanquam plures & idonei testes debent admitti, cum secundum solitum ordinem iudiciorum, non sufficiat vnius testis assertio, etiam si præsidali dignitate pfulgeat & actus legitimi sint infamibus interdicti.

1. quæst. 1. ca. Cuo,

Iuramentum testiũ

Testes autem huiusmodi proprio iuramento firmantes, quod ad ferendum in causa ipsa testimonium odio vel timore vel amore vel cõmodo non pcedant, psonas expressis nominibus vel demonstratione siue circumlocutione sufficienti designent, & ab vtroq; latere clara cõputatione gradus singulos distinguant, & in suo nihilominus iuramento concludant, se accepisse à suis maioribus qd deponunt, & credere ita esse. Sed nec tales sufficiant, nisi iurati deponãt se vidisse psonas saltem in vno prædictorũ gradũ cõstitutas, pro consanguineis se habere. Tolerabilius est em̃ aliqs contra statuta hoĩm copulatos dimittere, q̃ cõiunctos legitime, cõtra statuta dñi separare.

Domini prædiorum cogi possunt, ut prædia dẽt colenda talibus, à quibus sine contradictione ecclesia possit decimas cõsequi. Cap. LIIII.

Extra lib. 3. tit. 30. de decimis, primit. & oblatio, cap. 32

IN aliqbus regionibus qdã pmixtæ sunt gẽtes, q̃ scd'm suos ritus decimas de more nõ soluunt, quamuis censeãt nomine Christiano. His nonnulli dñi prædiorum ea tribuunt excolenda, vt decimis defraudãtes ecclesias, maiores inde redditus assequantur.

Volentes igitur super his ecclesiarum indemnitatibus prouidere, statuimus, vt ipsi domini talibus psonis, & taliter sua prædia excolenda cõmittant, quod absque contradictione decimas ecclesijs cũ integritate psoluantur, & ad id, si necesse fuerit, per censurã ecclesiasticã cõpellãtur. Illæ quippe decimæ necessario sunt soluendæ, quæ debentur ex lege diuina, vel loci consuetudine approbata.

Prius soluendæ sunt decimæ, quam census seu tributa, & si prius illa soluuntur, postea decimari debent.

Caput LV.

Extra ibi, c. seq. 1. Cor. 3

CVm non sit in homine quod semẽ serenti respondeat, qm̃ iuxta vbũ Apostoli, neq; q plantat, est aliqd, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, ipsum qdem de mortificato semine plurimum fructum afferente, nimis auare in decimis quidam defraudare nituntur, census & tributa, quæ interdum indecimata prætereuntur, de * frugibus & primitijs educentes.

fructibus primitiuis deducẽtes. Ratio decimarum. Extra lib. 3. tit. 30. de decimis. ca. pastoralis.

Cum autem in signum vniuersalis dominij, quasi quodam titulo speciali, sibi dominus decimas reseruauerit, nos & ecclesiarum dispendijs & animarum periculis obuiare volẽtes, statuimus, vt in prærogatiua dominij generalis, exactionẽ tributorum & censuum præcedat solutio decimarum, vel saltem hi ad quos cẽsus vel tributa indecimata peruenerint, quoniam res cum onere suo transit, ea p censuram ecclesiasticam decimare cogãtur ecclesijs quibus de iure debentur.

Cistercienses, templarij, & hospitalarij, de fructibus possessionum quas acquisierunt post cõcilium generale, de quo hic decimas soluere tenentur, si de illis possessionibus prius soluebantur decimæ. Caput LVI.

Extra ibi, c. seq. concilio Statutum Cistercien tium de decimis

NVper abbates Cistertiensis ordinis in generali * capitulo congregati, ad cõmonitionem nostrã, puide statuerũt, ne de cętero fratres ipsius ordinis emãt possessiones, de quibus decimæ debentur

bentur ecclesijs, nisi forte pro monasterijs nouiter fundandis. Et si tales possessiones eis fuerint pia fidelium deuotione collatæ, aut emptæ ꝑ monasterijs de nouo fundandis, cōmittantur excolendæ alijs, quibus ecclesijs decimæ persoluantur, ne occasione priuilegiorum suorum ecclesiæ vlterius prægrauentur.

Decernimus ergo, vt de alienis terris & amodo acquirendis, etiam si eas proprijs manibus aut sumptibus deinceps excoluerint, decimas persoluant ecclesijs, quibus ratione prędiorum antea soluebantur, nisi cum ipsis ecclesijs aliter duxerint componendum. Nos ergo statutum huiusmodi gratum & ratum habētes, hoc ipsum ad alios regulares, qui gaudent similibus priuilegijs, extendi volumus, & mandamus, vt ecclesiarum ꝑlati, proniores & efficaciores existāt ad exhibendū eis de suis malefactoribus iustitiæ complementū, eorūq; priuilegia diligētius & ꝑfectius studeant obseruare.

Confirmatio & extēsio statuti

Si ecclesia rem suam locando uel in feudū concedendo apponit pactum, in præiudicium iuris parochialis alterius ecclesiæ: non tenet. Et quicquid hac occasione perceperit, reddere cogitur illi ecclesiæ. Caput LVII.

Extra lib. 3. tit. 31 De pactis. cap. 7

PLeriq; (sicut accepimus) regulares & clerici seculares, interdum cum vel domos locant, vel feuda concedunt, in præiudicium parochialium ecclesiarum, pactum adijciunt, vt conductores & feudatarij decimas eis soluāt, & apud eosdem eligant sepulturam.

Cum autem id de auaritię radice procedat, pactum huiusmodi penitus reprobamus, statuentes vt quicquid fuerit occasione huiusmodi pacti perceptum, ecclesiæ parochiali reddatur.

ff. de pactis inter debitores

Priuilegium Religiosis conceßum, ut poßint sepelire confratres suos tempore interdicti: intelligitur de illis confratribus, qui licet maneāt in seculo, obtulerunt tamen se ordini, mutato habitu seculari, Vel de illis qui bona sua eis dederunt usufructu retento. Priuilegium Religiosis conceßum, quo eis uenientibus ad locum interdictum, semel in anno aperiantur ecclesiæ, ut celebrentur in eis diuina, intelligitur quod una tantum ecclesia sola in loco aperiatur. Caput LVIII.

Extra lib. 5. tit. 33. de priuilegijs cap. 24

VT priuilegia quæ quibusdam religiosis personis Romana cōcessit ecclesia, permaneant inconuulsa, quædā in eis duximus declaranda, ne minus sane intellecta, pertrahant ad abusum, propter quem merito possint reuocari, quia priuilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. Sane quibusdam regularibus sedes Apostolica indulsit, vt his qui eorum fraternitatem assumpserint, si forsan ecclesiæ, ad quos ꝑtinent, à diuinis fuerint officijs interdictę, ipsosque mori contingat, sepultura ecclesiastica non negetur, nisi excommunicati vel nominatim fuerint interdicti, suosque confratres, quos ecclesiarum ꝓlati apud ecclesias suas nō permiserint sepeliri, nisi excommunicati vel interdicti fuerint nominatim, ipsi ad ecclesias suas deferant tumulandos. Hoc autem de illis confratribus intelligimus, qui vel adhuc manentes in seculo, eorum ordini sunt oblati mutato habitu seculari, vel q eis inter viuos sua bona dederunt, retento sibi, quam diu in seculo vixerint, vsufructu, q tamen sepeliantur apud ipsorum regularium vel aliorum non interdictas ecclesias, in qbus elegerint sepulturam, ne, si de quibuslibet ipsorum fraternitatem assumentibus fuerit intellectum, ꝑ duobus aut tribus denarijs annuatim sibi collatis, dissoluatur pariter & vilescat ecclesiastica disciplina. Certam tamen & ipsi remissionem obtineant ab apostolica sibi sede concessam.

Priuilegiū de sepultura apud religiosos

Cōfratres xxx4. q̄ō ſt. v. ca. Quod Deo patri

interdictū

Illud etiam pro huiusmodi regularibus est indultum, si qui fratrum suorū, q ab eis missi fuerint ad recipiēdas fraternitates siue collectas in quālibet ciuitatem, castellum vel vicū aduenerint, si forte locus ille à diuinis sit officijs interdictus, in eorum iucundo aduentu semel in anno aperiantur ecclesiæ, vt exclusis excōmunicatis, diuina ibi officia celebrētur, Sic intelligi volumus q̄d in eadē ciuitate aut castro vel villa, vna tantū ecclesia eiusdē ordinis fratrib. vt dictū est, semel aperiat in anno. Quia licet pluraliter dictū sit, q̄d in eorū iucūdo aduētu aperiātur ecclesię, nō tñ ad ecclesias eiusdē loci diuisim, sed ꝓdictorum locorum coniūctim, sano referendum est intellectu, ne si hoc modo singulas eiusdē loci ecclesias visitarent, nimiū vilipendi contingeret sententiam interdicti. Qui vero contra de-

Aliud priuilegium stationariorum.

Interpretatio eius

clarationes pscriptas qcquam sibi psumpserint vsurpare, graui subiaceat vltioni.

Tempore generalis interdicti, Episcopi non prohibiti, qui non fuerunt culpabiles interdicti, clam celebrare possunt. Et hodie istud non est priuilegium Episcoporum, sed ius commune. Caput LIX.

Extra ibi. c. seq. Extra li. 5. tit. xl. de verborū significa. ca. Dum in partibus

QVod nonnullis est religiosis indultum, in fauorem pontificalis officii ad episcopos extendentes, cōcedimus, vt cū communeterræ fuerit interdictū, excommunicatis & interdictis exclusis, possint qnq; ianuis clausis, suppssa voce, nō pulsatis cāpanis, celebrare officia diuina, nisi hoc ipsum eis expresse fuerit interdictum.

Verū hoc illis cōcedimus, q causam aliquam nō pstiterint interdicto, nec qcq doli vel fraudis ingesserint, tale compendiū ad iniquū dispēdium pertrahentes.

Si sine licentia prælati & maioris partis capituli religiosus fideiusserit, uel mutuum acceperit, non tenetur ecclesia: & ipse recipiens punitur, nisi mutuum sit uersum in utilitatem ecclesiæ. Caput LX.

Extra lib. 3. tit. 22. de fideiussori bus, cap. 4. xi. quęst. 2. ca. Te qui dem

QVod qbusdam religiosis à sede apostolica est phibitū, volumus & mandamus ad vniuersos extendi, ne qs videlicet religiosus absq; abbatis & maioris partis sui capituli licētia, p aliq fide iubeat vel ab alio pecuniā mutuo accipiat vltra summā cōmuni puidentia cōstitutā. Alioqn nō teneatur cōuētus p his aliquatenus respōdere, nisi forte in vtilitatem domus ipsius manifeste constiterit redundasse, & q contra statutū istud venire præsumpserit, grauiori disciplinæ subdatur.

x. quęst. ii. ca. Ea eni Hoc ius correctū est

Cognoscere de causa matrimoniali, item pœnitentias publicas, & indulgentias concedere, spectat ad dignitatem Episcopalem, unde inferior prælatus de his se intromittere non debet, nisi ei competat de iure speciali. Cap. LXI.

Extra lib. 5. tit. 31. de Excess. p lat. cap. 12 Quędā sūc episcoporum, quæ abbatibus sunt illicita lxviii. di st. ca. Quātus

ACcedentibus ad nos de diuersis mūdi partibus episcoporū querelis, intelleximus graues & grādes quorūdam abbatum excessus, qui suis finibus non contenti, manus ad ea quæ sunt episcopalis dignitatis extendunt, de causis matrimonialibus cognoscendo, iniungendo publicas pœnitentias, concedendo etiam indulgentiarum literas, & similia præsumendo, vnde contingit interdum quod vilescat episcopalis autoritas apud multos. L. dist. ca. In capite

Volentes igitur in his & episcoporū dignitati, & abbatū puidere saluti, psenti decreto firmiter phibemus, ne qs abbatū ad talia se præsumat extendere, si proprium voluerit periculū euitare, nisi forte quisquam eorum speciali concessione vel alia legitima causa super huiusmodi valeat se tueri.

Non debent religiosi ecclesias uel decimas à laicis sine diœcesanorum consensu recipere, excommunicatos uel interdictos ad diuina admittere, in ecclesijs quoque, quæ ad eos non pleno iure pertinēt, instituere uel destituere, sed præsentabunt diœcesanis ad eas uiros idoneos. Caput LXII.

IN Lateranensi concilio noscitur fuisse prohibitum, ne quilibet regulares ecclesias seu decimas sine consensu episcoporum de manu præsumant recipere laicali, nec excommunicatos vel nominatim interdictos admittāt aliquatenus ad diuina. Extra lib. 3. tit. 5. de præbendis & dignit. cap. 31 xvi. quęst. 1. ca. Quicquid

Nos autem id fortius inhibentes, trāsgressores condigna curabimus animaduersione puniri, statuētes nihilominus, quatenus in ecclesijs quæ ad ipsos pleno iure non pertinent, iuxta eiusdē statuta concilij, episcopis instituendos presbyteros repręsentent, vt illis de plebis cura respondeāt, ipsis vero pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem. Institutos vero remouere non audeant episcopis inconsultis.

Sane adijcimus, vt illos repręsentare procurent, quos vel conuersatio reddit notos, vel cōmēdat probabile testimonium prælatorum. xxxiii. dist. ca. Lauci viii quęst. 1. ca. Licet ergo

Sanctorum reliquiæ uendi non possunt, uel passim ostēdi non debent, ne circa illas populus decipi possit. Caput LXIII.

Extra lib. 3. tit. 45. de reliquijs & venerat. sāctorum. ca. 2. C. de sacro sanctis ecclesijs L. 1. nemo martyres Extra lib. 3. tit. xliii de Religios. ca. Audiuimus

CVm ex eo q̄d qdam sanctorū reliqs exponūt venales, & eas passim ostendāt, Christianę religiōi fit detractū sæpius, ne detrahatur in posterum, psenti decreto statuimus, vt antiq̄ religę amodo extra capsam nō ostendant, nec expōnant venales. Inuētas aūt de nouo nemo publice venerari psumat, nisi prius autoritate Romani pōtificis fuerint apbatę. Prælati

Prælati vero de cætero non permittāt illos, qui ad eorum ecclesias causa venerationis accedūt, vanis figmentis aut falsis decipi documentis, sicut & in plerisq; locis occasione quæstus fieri consueuit.

Eleemosynarum quæstores sine apostolicis si ue diœcesanorum literis admitti non debent, nec tunc proponant ultra id quod in ipsis literis continetur. Et debent esse modesti, & à locis & expēsis incongruis abstinere. In dedicatione basilicæ ultra annum, & in anniuersario dedicationis, & in literis indulgentiarum concessis ab alio quā à Papa ultra quatuordecim dies remissio excedere non debet.

Caput LXIIII.

Extra lib. 5. tit. 38 de pœnitētia & remissi. ca. 14 Quæstores indulgētiarū xlii. disti. ca. Quiescamus

CVm ex eo. Et infra. Eleemosynarum quoque quæstores, quorū quidam se alios mentiendo, abusiones nonnullas in sua prædicatione proponunt, admitti, nisi apostolicas vel diœcesani episcopi literas veras exhibeant, prohibemus. Et tunc præter id quod in ipsis continebitur literis, nihil populo proponere permittantur.

Formam vero quā communiter talibus apostolica sedes indulget, duximus exprimendam, vt secundum eam diœcesani episcopi suas literas moderentur. Ea siquidem talis est.

FORMA LITERARVM PRAEDICATORVM.

2. Corin. 5 QVoniā (vt ait Apostolus) omnes stabimus ante tribunal Christi, recepturi prout in corpore gessimus, siue bonum, siue malum fuerit, oportet nos diē messionis extremæ misericordiæ operibus præuenire, ac æternorum intuitu seminare in terris, q̄d reddēte dño, cū multiplicato fructu colligere debeamus

2. Corin. 9 in cœlis, firmam spem fiduciamq; rectā tenentes, q̄m qui parce seminat, parce & metet, & q seminat in benedictionibus, de benedictiōibus & metet vitā ęternā. Cū igit ad sustentatione fratrū & egenorū ad tale cōfluentiū hospitale, pprię non suppetāt facultates, vniuersitatē vestrā monemus & exhortamur in dño, atque in remissionē vobis iniūgimus peccatorū, q̄tenus de bonis à Deo vobis collatis, pias eleemosynas & grata eis charitatis subsidia erogetis, vt p subuentionē vestrā ipsorū inopię consulatur, & vos p hęc & per alia bona, quæ & dño inspirāte feceritis, ad ęterna possitis gaudia peruenire.

Qui autem ad quærendas eleemosynas destinantur, modesti sint & discreti, nec in tabernis aut locis alijs incongruis hospitentur, nec inutiles faciāt aut sumptuosas expensas, caueantes omnino, ne falsæ religionis habitum gestent. Quęstores modesti & discreti

Ad hæc, quia per indiscretas & superfluas indulgentias, quas quidam ecclesiarum prælati facere non verentur, & claues ecclesiæ contemnuntur & pœnitentialis satisfactio eneruatur, decernimus, vt cum dedicatur basilica, non extendatur indulgētia vltra annum, siue ab vno solo, siue à pluribus episcopis dedicetur, ac deinde in anniuersario dedicationis tempore quadraginta dies de iniunctis pœnitētijs indulta remissio non excedat, hunc quoque dierum numerum indulgentiarum literis pręcipimus moderari, quæ pro quibuslibet casibus aliquoties conceduntur, cum Romanus pontifex, qui plenitudinē obtinet potestatis, hoc in talibus moderamē consueuerit obseruare. Moderamē indulgentiarū Supra eodē. cap. 58

Simoniacum est aliquid exigere pro consecratione Episcoporum, & benedictionibus Abbatum, & ordinationibus clericorum: nec excusat consuetudo. Cap. LXV.

Extra lib. 5. tit. 3. de simonia cap. 39

SIcut pro certo didicimus, in plerisq; locis & à plurimis personis q̄si colūbas in templo vendētibus, fiunt exactiones turpes & prauæ, p consecrationibus episcoporum, benedictionibus abbatū, & ordinibus clericorum, estque taxatum quantum sit isti vel illi, quantumue alteri vel alij persoluendum, & ad cumulum damnationis maioris, quidā turpitudinem & prauitatem huiusmodi nituntur defendere per consuetudinem longo tempore obseruatam.

Tantum igitur abolere volentes abusum, consuetudinem huiusmodi (quæ magis dicenda est corruptela) penitus reprobamus, firmiter statuētes, vt p his siue cōferendis, siue collatis, nemo aliqd quocūq; ptextu exigere ac extorq̄re præsumat. Alioqn & qui receperit, & q dederit huiusmodi pcium oīnino dānatum, cū Giezi & Simone cōdemnetur. lxiii. disti. ca. Quia sancta 4. Reg. 5 Act. 8

compellẽdos ad satisfaciendum ecclesijs p decimis & oblationibus debitis, quas à Christianis de domibus & possessionibus alijs percipere consueuerant, anteq̃ ad Iudæos quocunq; titulo deuenissent, vt sic ecclesiæ conseruentur indemnes.

Iudæi & Saraceni utriusq; sexus debent in terris Christianorum uti habitu, per quẽ à Christianis discernantur, & in die passionis domini non debent in publicum progredi, nec in contumeliam creatoris prosilire.

Cap. LXX.

Extra lib. 5. tit. 6. de Iudæis & Saracenis cap. 15

IN nõnullis prouincijs à Christianis Iudæos seu Saracenos habitus distinguit diuersitas, sed in quibusdam sic quędam inoleuit confusio, vt nulla differentia discernantur. Vnde contingit interdum, quod per errorem Christiani Iudęorum seu Saracenorum, & Iudæi seu Saraceni Christianorum mulieribus commiscentur. Ne igitur tam damnatę commixtionis excessus per velamentum erroris huiusmodi, excusationis vlterius possint habere diffugiũ, statuimus, vt tales vtriusq; sexus in omni Christianorum prouincia, & om̃i tempore, qualitate habitus publice ab alijs populis distinguãtur, quum etiam per Moysen hoc ipsum legatur eis iniunctum.

Vt sit habitus distinctio

Leuit. 19 Deut. 22

In diebus autem lamentationis & dominicæ passionis, in publicum minime prodeant, eo quod nõ nonnulli ex ipsis talibus diebus (sicut accepimus) & ornatius non erubescunt incedere, ac Christianis, qui sacratissimæ passionis memoriam exhibentes, lamentationum signa pretendunt, illudere non formidant.

Ne Iudęi in bona sexta feria procedant in publicũ

Illud autem districtissime inhibemus, ne in contumeliam redemptoris prosilire aliquatenus præsumant. Et quoniam illius dissimulare non debemus opprobrium, qui probra nostra deleuit, præcipimus præsumptores huiusmodi p principes seculares condignæ animaduersionis adiectione compesci, ne crucifixum pro nobis, præsumant aliquatenus blasphemare.

Extra lib. 5. tit. 6. de Iudæis & Sara. ca. Et si Iudæos. Cõtume-liæ in christum Esaiæ. 53

Præponens Iudæum uel paganum publicis officijs per concilium prouinciale corripitur, & præposito denegatur Christianorum commercium, donec deposuerit officium, et in usus Christianorum pauperum restituet inde quæsita secundum episcopi prouidentiam.

Cap. LXXI.

CVm sit nimis absurdum, vt Christi blasphemus in Christianos vim potestatis exerceat, quod super hoc Toletanum concilium prouide statuit, nos propter trãsgressorum audaciam, in hoc generali concilio innouamus, prohibentes ne Iudæi officijs publicis præferãtur, quoniam sub tali prætextu Christianis plurimum sunt infesti. Extra. ib. ca. sequ. 54. dist. c. Nulla

Si quis autẽ officium eis tale commiserit, per prouinciale cõcilium (quod singulis præcipimus annis celebrari) monitione præmissa, districtione qua conuenit compescatur. Supra eod cap. 25

Officiali vero huiusmodi, tã diu Christianorum cõmunio in commercijs & alijs denegetur, donec in vsus pauperum Christianorum secundum prouidentiã diœcesani episcopi conuertatur, quicquid fuerit adeptus à Christianis occasione officij sic suscepti, & officium cum pudore dimittat, quod irreuerenter assumpsit. Hoc idem extendimus ad paganos.

Baptizati alterius sectæ uel fidei ritus dimittere compelluntur. Cap. LXXII.

QVidam (sicut accepimus) qui ad sacri vndam baptismatis volũtarij accesserunt, veterem hominem omnino non exuunt, vt nouum perfectius induant, cum prioris ritus reliquias retinẽtes, Christianæ religionis decorem tali commixtione confundant. Extra lib. 5. tit. 9. de apostatis cap. 4

Cum autem scriptum sit: Maledictus homo qui terrã duabus vijs ingreditur, & indui vestis non debat lino lanaq; cõtexta, statuimus, vt tales per prælatos ecclesiarum ab obseruantia veteris ritus omnimodo compescantur, vt quos Christianæ religioni libere voluntatis arbitrium obtulit, salutiferæ coactionis necessitas in eius obseruatione cõseruet, cum minus malum existat, viam domini non agnoscere, quam post agnitam retroire. Eccli. 3 Deut. 22 XVI. quęst. VII. ca. In noua XLV. dist. ca. De Iudæis XII. quęst. I. ca. Scimus 2 pet. 2

D· INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS III. Expeditionis pro recuperanda terra sancta, Ordinatio.

Extra lib. 5. tit. 6. de Iudæis & Saracenis.

D LIberandā terrā sanctā de manibus impiorū, ardenti desiderio aspirātes, de prudentum virorum consilio, qui plene nouerant circunstantias temporum & locorum, sacro approbante concilio diffinimus, vt ita cruce signati se p̄parent, quod in calendas Iunij sequētis post proximū, omnes qui disposuerunt transire per mare, cōueniant in regnum Siciliæ, alij, sicut oportuerit & decuerit, apud Brundusium, & alij apud Messanam, & partes vtrobique vicinas: vbi & nos personaliter, domino annuente, disposuimus tūc adesse, quatenus nostro cōsilio & auxilio exercitus Christianus salubriter ordinetur, cum benedictione diuina & Apostolica profecturus. Ad eundem quoque terminum se studeant præparare, qui proposuerunt per terram proficisci. Significaturi hoc interim nobis, vt eis ad consilium & auxilium, legatum idoneum de nostro latere concedamus.

Vbi classis conuenire debet

Vbi terrestris exercitus

Qualis ex ercitui prædicare debent

Sacerdotes autem & alij clerici qui fuerint in exercitu Christiano, tam subditi, quàm prælati, orationi & exhortationi diligenter insistant, docentes eos verbo pariter & exemplo, vt timorē & amorem semper habeant diuinum ante oculos, ne quid dicant aut faciant, quod diuinam maiestatem offendat. Et si aliquādo lapsi fuerint in peccatum, per veram pœnitentiam mox resurgant, gerentes humilitatem cordis & corporis, & tam in victu, quàm in vestitu mediocritatem seruantes, dissensiones & æmulationes omnino vitando, rancore ac liuore à se penitus relegatis, vt sic spiritualibus & materialibus armis muniti, aduersus hostes fidei securius prælientur, non de sua præsumentes potentia, sed de diuina virtute sperantes.

Ipsis autem clericis indulgemus, vt beneficia sua integra percipiant per triennium, ac si essent in Ecclesijs residentes, & si necesse fuerit, ea per idem tempus pignori valeant obligare. Priuilegia clericorū in ea expeditione

Ne igitur hoc sanctum propositum impediri vel retardari contingat, vniuersis ecclesiarum prælatis districte præcipimus, vt singuli per loca sua illos q signū crucis disposuerunt resumere, ac tam ipsos, quàm alios cruce signatos, & quos adhuc signare cōtigerit, ad reddendum vota sua domino diligenter moueant & inducant, & si necesse fuerit per excommunicationis in personas, & interdicti sententias in terras eorum, omni tergiuersatione cessante, compellant, illis duntaxat exceptis, quibus tale impedimentū occurrerit, propter quod, secundum sedis apostolicæ prouidentiam, votum eorum commutari debeat merito vel differri. Cruciati.

Ad hęc, ne quid in negocio Iesu Christi de contingentibus omittatur, volumus & mandamus, vt patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates & alij, qui curam obtinent animarum, studiose proponant sibi commissis verbū crucis, obsecrantes per patrem, & filium, & spiritum sanctum, vnum solum verum æternum Deū, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & Barones, aliosque Magnates, necnon communiones ciuitatum, villarum, oppidorum, vt qui personaliter non accesserint in subsidium terræ sanctæ, competentem conferant numerum bellatorum cum expensis ad triennium necessarijs, secundum propri- Vt conferatur subsidium in triennium

as fa-

as facultates, in remissionem pctorum suorum, prout in generalibus literis est expressum, & ad maiorem cautelam etiam inferius exprimemus.

Huius remissionis volumus esse participes non solum eos, qui naues proprias exhibent, sed etiam illos, qui propter hoc opus naues studuerint fabricare. Renuentibus autem, si qui forte tam ingrati fuerint domino Deo nostro, ex parte apostolica firmiter protestentur, vt se sciant super hoc nobis in nouissimo districti examinis die coram tremendo iudice responsuros: prius tamen consideran tes, qua conscientia, quaue securitate cōfiteri poterūt coram vnigenito Dei filio Iesu Christo, cui oīa pater dedit in manus, si ei pro pctōribus crucifixo seruire renuerint in hoc negocio, quasi proprie sibi proprio, cuius munere viuunt, cuius beneficio sustentātur, quin etiā eius sanguine sunt redempti.

Renuentibus cōmi nandum ē extremū iudicium

Ne vero in humeros hominum onera grauia & importabilia imponere videamur, q̄ digito nostro mouere nolimus, similes illis qui dicunt vtiq;, sed non faciunt, ecce nos de his quæ vltra necessarias & moderatas expēsas potuimus reseruare, triginta milia librarum in hoc opus concedimus & donamus, præter nauigium, quod cruce signatis de vrbe atq; vicinis partibus conferimus, assignaturi nihilominus ad hoc ipsum tria milia marcarum argēti, quæ apud nos de quorundam fidelium eleemosynis remāserunt, alijs in necessitates & vtilitates prædictæ terræ, per manus felicis memoriæ abbatis Hierosolymitani, patriarchæ ac magistrorum templi & hospitalis fideliter distributis.

Matt. 23

xxx milia librarū cō tert papa

Cupientes autem alios ecclesiarū prælatos, necnō clericos vniuersos, & in merito & in præmio habere participes & cōsortes, ex communi concilij approbatione statuimus, vt omnes omnino clerici, tam subditi quam prælati, vicesimam partem ecclesiasticorum prouētuum vsque ad triennium conferant in subsidiū terræ sanctæ, per manus eorum, qui ad hoc Apostolica fuerint prouidentia ordinati. Quibusdā dūtaxat religiosis exceptis, ab hac ptaxatione merito eximēdis: illis similiter, q assumpto vel assumendo crucis signaculo, sunt psonaliter pfecturi.

Vicesima clericis p triennium imponenda

Nos aūt & fratres nostri sanctę Rom. ecclesię cardinales, plenarie decimā psoluemus, sciātq; se oēs ad hoc fideliter obseruādū p excōicationis sententiā obligatos, ita q̄d illi, q sup hoc fraudē scieter cō miserint, sententiā excōicatiōis incurrāt.

Decima cardinaliū

Sane qa iusto iudicio cœlestis imperatoris obsequijs inhęrentes, speciali decet prærogatiua gaudere, cum tempus proficiscendi annum excedat in modico, cruce signati, vel à collectis vel tallijs alijsq; grauaminibus sint immunes, quaq; personas & bona post crucem assumptā sub B. Petri & nostra ptectione suscepimus, vt sub archiepiscopoq;, episcoporum, ac omnium prælatorum ecclesiæ defensione consistant, proprijs nihilominus protectoribus ad hoc specialiter deputādis, ita vt donec de ipsorum obitu vel reditu certissime cognoscatur, integra maneant & quieta, & si quisquā cōtra psumpserit, per censuram ecclesiasticam cōpescatur.

Priuilegiū cruce signatorum

Si qui vero pficiscentium illuc, ad pręstandas vsuras iuramento tenentur astricti, creditores eorum, vt remittāt eis præstitum iuramentum, & ab vsurarum exactione desistant, eadem pcipimus districtione compelli. Quod si quisquam creditorum eos ad solutionem coegerit vsurarum, eum ad restitutiōem earum simili cogi animaduersione mandamus.

Relaxatio vsurarum

Iudæos vero ad remittendas vsuras per secularem compelli præcipimus potestatem, & donec illas remiserint, ab vniuersis Christifidelibus per excommunicationis sententiam eis omnino communio denegetur. His aūt qui Iudæis debita soluere neqūnt in psenti, sic principes seculares vtili dilatiōe puideāt, q̄d post iter arreptū, vsq; dū de ipsoq; obitu vel reditu certissime cognoscat, vsuraq; incōmoda nō incurrāt, cōpulsis Iudæis pūetus pignoq;, q̄s interim ipsi pceperint, in sortē expēsis deductis necessarijs, cōputare, cū hmōi beneficiū, non multū videat habere dispēdij, q̄d solutionē sic prorogat, q̄d debitū nō absorbet. Porro, ecclesiaq; plati, q in exhibēda iustitia cruce signatis, & eoq; familijs negligentes extiterint, sciant se grauiter puniendos.

Cæterū quia cursarij & piratæ nimium impediunt subsidium terræ sanctæ, capien-

Cõtra fautores piratarum

capiendo & expoliando transeuntes ad illam, & redeuntes ab ipsa, nos speciales adiutores & fautores eorum excommunicatiõis vinculo innodamus, sub interminatione anathematis inhibentes, ne quis cum eis sciẽter communicet aliquo venditionis vel emptionis contractu, & iniungentes rectoribus ciuitatum & locorum suorum, vt eos ab hac iniquitate reuocent & compescant, alioquin quia nolle perturbare peruersos, nihil aliud est, quàm fouere, nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare, in personas & terras eorum per ecclesiarũ prælatos seueritatem ecclesiasticam volumus & præcipimus exerceri.

Censura ecclesiæ in eos qui arma afferũt hostibus

Excommunicamus þterea & anathematizamus illos falsos & impios Christianos, qui contra ipsum Christum, & populum Christianũ, Sarracenis arma, ferrum & ligamina deferunt galearum, eos etiã qui galeas eis vẽdunt vel naues, quiq; in piraticis Saracenorum nauibus curam gubernationis exercẽt, vel in machinis, aut quibuslibet aliis aliquod eis impendunt consilium vel auxilium in dispendium terrę sanctę, ipsarum rerum suarum priuatione mulctari, & capientium seruos fore censemus. Præcipientes, vt per omñes vrbes maritimas diebus dominicis & festiuis huiusmodi sententia innouetur, & talibus gremium non aperiatur Ecclesiæ, nisi totum quod ex substantia tam damnata perceperint & tantundem de sua in subsidiũ prædictæ terræ transmiserint, vt ęquo iudicio in quo deliquerint, puniantur. Quod si forte soluendo non fuerint, alias sic reatus talium castigetur, quod in pœna ipsarum aliis interdicatur audacia similia præsumendi.

Ne naues mittantur p quadriennium ad Saracenos

Prohibemus insuper omñibus Christianis, & sub anathemate interdicimus, ne in terras Saracenorum, qui partes Orientales inhabitant, vsq; ad quadriennium transmittant aut transeant naues suas, vt per hoc volentibus transfretare in subsidium terræ sanctæ maior nauigii copia pręparetur, & Saracenis prędictis subtrahatur auxiliũ, quod eis consueuit ex hoc non modicum prouenire.

Cõtra torneamenta

Licet autem torneamẽta sint in diuersis conciliis sub certa pœna generaliter interdicta, quia tamen hoc tempore crucis negocium per ea plurimum impeditur, nos illa sub pœna excõmunicatiõis firmiter prohibemus vsq; ad triennium exerceri.

Generalis pax inter Christianos ad q̃driennũ

Quia vero ad hoc negocium exequẽdum, est permaxime necessariũ, vt principes & populi Christiani ad inuicem pacem obseruẽt, sancta vniuersali synodo suadente statuimus, vt saltem per quadriennium in toto orbe Christiano seruetur pax generaliter, ita quod per ecclesiarum prælatos discordantes reducãtur ad plenã pacem aut firmã treugã inuiolabiliter obseruandã, & q acquiescere forte contempserint, per excõmunicationẽ in personas, & interdictum in terras arctissime cõpellantur, nisi tãta fuerit iniuriarũ malitia, quod ipsi tali nõ debeant pace gaudere. Quod si forte cẽsuram ecclesiasticã vilipenderint, poterũt nõ immerito formidare, ne per autoritatem ecclesię circa eos tãquam perturbatores negocii crucifixi, secularis potentia inducatur.

Plenariæ indulgentiæ

Nos igit oĩpotentis dei misericordia, & B. apostolorũ Petri & Pauli autoritate confisi, ex illa quã nobis (licet indigne) Deus ligandi atq; soluendi cõtulit potestatem, oĩbus qui laborẽ propriis personis subierint & expensis, plenã suorũ peccaminum, de quibus liberaliter fuerint corde contriti & cõfessi, veniam indulgemus, & in retributione iustorum, salutis æterne pollicemur augmentũ, eis aũt q nõ in personis propriis illuc accesserint, sed in suis duntaxat expensis iuxta facultatem & qualitatem suã viros idoneos destinarint, & illis similiter, qui licet in alienis expẽsis, in ppriis tamen personis accesserit, plenã suorũ cõcedimus veniã peccatorũ. Huius quoq; remissionis volumus & cõcedimus esse participes, iuxta q̃litatẽ subsidii & deuotiõis affectũ, oẽs qui ad subuentionẽ ipsius terræ de bonis suis cõgrue ministrabũt, aut cõsiliũ & auxiliũ impẽderint opportunũ. Omñibus etiã pie proficiscentibus in hoc opere, in communi vniuersalis synodus omnium beneficiorum suorum suffragium impartitur, vt eis digne proficiat ad salutem. Amen.

CHRISTIANO CANDIDOQVE LECTORI S.

OSTEAQVAM ANImaduertimus candide Lector, Typographum in eam incumbere curã, vt grauissimi, sanctissimi atq; eruditissimi Pontificis Romani Innocentij huius nominis tertij lucubrationes omnes excuderet, nostramq; in conquirendis, ad vetusta exemplaria castigãdis, in debitumq; ordinem redigendis eius viri scriptis operam expeteret, nullum pene laborem subterfugimus, vt quicquid obtineri posset operum eius vndecunq; contraheremus. Itaq; cũ in Pontificij iuris volumine, q̃d Decretales vocant, cõplura, eaq; potiora, tanquam medullam ex eius Decretalibus epistolis decerpta, atq; inserta videremus, ingẽs nos incessit cupido Sancti Pontificis Epistolas omnes integras prælo committendi: sed quia nullibi eas obtinere licuit, ne quid Lector amice nostrę industrię vel diligentiæ desiderare posses, ingenti studio, multoq; sudore quæcunque in memorato volumine descripta deprehendimus, colligere atq; in ordinem redigere conati sumus. Quod vt auderemus, mouit nos multiplex vtilitas, quam ex horum lectione ad te rediturã speramus. Sicut enim Pontifex iste nedum rara vitæ sanctimonia, sed etiam insigni eruditione præditus fuit: ita quicquid ab eo confectum est, eiusmodi est, vt dignum sit ab omnibus legi. Esto sint nonnulli, qui hasce constitutiones (ita enim appellare eidem placuit in ea Decretali Epistola, quæ suum exordium auspicatur hoc modo, Pastoralis officij, & cætera.) Epistolarum eius tantum fragmenta quædam esse causentur: sed reuera, vbi studiosius eas perlegerint, comperient plane dignas, quæ vel aureis scribantur literis. Quid enim sanctus & venerandus ille Romanæ, imo Catholicæ Ecclesiæ generalis Antistes scriberet, nisi quod D. Petri successorem deceret? vbiq; scripta eius pectus apostolicum spirant, & vt summum Ecclesiasticæ dignitatis gradum, primamq; sedem occupauit, ita velut de industria cauisse videtur, ne quid ederet in publicum, nisi q̃d illi & dignitati, & sedi congrueret. Dolendum quidẽ est hactenus neminẽ extitisse, qui cunctis eius excudẽdis operibus nauaret operam, maxime cũ multis

etiam

etiam præclaris scriptoribus nihilo sit inferior, ne dicam excellētior: sed quia non facile omnia haberi possunt, huic negligentię venia danda est. Nos vero, vt iam diximus, ne quid ex eius, quæ quidē extāt, lucubrationibus omitteremus, quicquid in Decretalibus habere potuimus, in quinque libros cōgessimus, atque eius operibus apprimendū curauimus, nihil in hoc spectantes aliud, nisi communem omnium vtilitatem. Quisquis hęc legerit, si Catholicus sit, gaudebit tantum habuisse pastorem Ecclesiam Romanam, cuius sedes in D. Petro apostolo ita confirmata est, vt nunquam sit defectura, quantumcunq; hæreticorum fraudibus ac tēpestatibus quatiatur: sin vero sub pfidiæ prauarumque opinionum & dogmatum signis militet, maximeque nostris hæreticis Lutheranis addictus sit, qui Romanum Pontificem cane peius & angue odiunt, sentiet in illius principalis sedis, vt eam D. Cyprianus appellat, Pontificibus non semper auaritiam, non ambitionem, non desidiam, non fastum, sed vt plurimum vere pastoralem solicitudinem, curam, zelum, & feruorem resedisse. Si porro vspiam Christiane lector in hisce constitutionibus voluendis in locū obscurum, quem tuo ingenio facile penetrare non possis, incideris, id tibi quoque commodi in hac æditione præstitimus, vt cuique constitutioni suum librum, titulum & caput, quæ in Pontificij Iuris reperimus volumine (quod Decretalium librum D. Gregorio Pontifice magno eius nominis nono appellare placuit) assignauimus: quatenus ad eruditissimorum multorum virorum, qui iura Pontificia commentati sunt, possis tua dubia commentaria ac glossas conferre, eaq; tibi facere ex eorum commentarijs lucidiora. Sed & vbi locus aptus sese obtulit, loca pene innumera ad Iura imperialia ac Ciuilia concordauimus, eorumque loca diligenter assignauimus. Si denique velimus omnis nostræ, quam hic nauauimus, operæ ac laboris rationem reddere, nimis tædiosum ac prolixum foret. Bene vale Christiane Lector, nostrisque, hoc est, Carthusianorum in alma Agrippina Colonia, quorum labore & industria hæcce D. Innocentij opera in lucem eduntur, sicut pene alia innumera, laboribus faueto, eosque apud dominum, cuius intuitu omnia fieri bona decet, iuuato.

D. IN.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMInis tertij, Constitutionum Decretalium in Ecclesia Catholica, Liber primus: agens potissimum de fide Catholica, de Constitutionibus, de Rescriptis, de iudicibus eorumq; officijs, &c.

DE CONSTITVTIONIBVS in Ecclesia Catholica

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERuorum Dei, Archiepiscopo Senonensi, & Episcopo Trecensi.

Absq; causa rationabili non posse per maiorem partem alicuius capituli tolli consuetudinem, priuatam nutriendo utilitatem. Constitutio I.

Extra lib. 1. tit. 2. de Constitut. cap. Cum omnes

Vm omnes. Et infra. Ad audientiam nostram peruenit, q̃d Trecẽses Canonici nouum fecerunt in Trecensi Ecclesia cõstitutum, vt eis tam in præsentia, q̃ in absentia redditus suos ex integro percepturis, qui in eadẽ Ecclesia post illam constitutionem fuerũt, vel de cętero fuerint instituti, redditus in absentia non percipiant, sed tunc solũ cum fuerint residentes: cum secundum Trecensis Ecclesiæ consuetudinem omnes in hoc consueuerunt esse pares.

Statuerunt etiam, vt cum singulis præbẽdis annexæ sint vineæ, ipsis suas dum vixerint possidentibus, vineæ decedentium ad successores non trãseant, sed prouentus earum inter singulas diuidãtur.

ff. tit. Qđ quisq; iuris in. l. 1. dist. ca. 1

Cum igitur, quod quisq; iuris in alterum statuit ipse debeat vti eo, & Sapientis dicat autoritas: Patere legem, quam tu ipse tuleris, Mandamus quatenus antiquos Canonicos iunioribus, & iuniores in perceptione fructuum, tam præbẽdarum, quàm vinearum coæquetis: antiquis secundum priorem cõsuetudinem, vsq; ad tempus prædictæ constitutionis seruatam, vel secundum rationabilem institutionem in posterum obseruandam.

IDEM TRIDENTINO Episcopo.

Laicorum constitutiones Ecclesiam eiusq; bona non astringat.

Constit. II.

Extra lib. 1. tit. 2. de Constitut. cap. Quæ in Eccle.

Quę in Ecclesiarum. Et infra. Sane peruenit ad audiẽtiam nostrã, quod ciues Teruisini constituerunt, vt si quis se ad inopiam vergere probabiliter allegauerit, alienandi feudum, quod ab Ecclesia vel alijs tenet, liberam habeat facultatem. Et infra.

Volentes igitur Ecclesiarum indemnitati consulere, constitutionem huiusmodi, & venditiones feudorum ecclesiasticorum factas sine legitimo ecclesiasticarum personarum assensu vires decernimus non habere.

IDEM INNOCENTIUS Papa tertius.

Dignitas sublata de Ecclesia per statutum capituli, confirmatum per Papam, ulterius non censetur uacare, nisi per contrarium actum statutum fuerit reuocatum.

Constit. III.

Extra lib. 1. tit. 2. de Constitut. cap. Cum access.

CVm accessissent ad apostolicam sedem Archidiaconus Tullensis, & G. Tullensis capituli procurator, Archidiaconus proposuit memoratus, quod cum olim quidam Tullenses Canonici nostris auribus intimassent, qd primiceratus in Tullensi Ecclesia tanto tempore vacauisset, quod ad manus nostras illius personatus esset donatio deuoluta. Et infra.

Fuit insuper ex parte capituli allegatum, quod de communi assensu Canonicorum Tullensium fuerit constitutum, ne primiceriatus dignitas esset vlterius in Ecclesia memorata, inter Canonicos ipsos primiceriatus prouentibus & possessionibus distributis. Et infra:

Propter quod euidēter apparet, quod primiceriatus ipse tanto tempore nō vacauerit, sicut nobis fuerat falsa insinuatione suggestum. Et infra.

Quocirca mandamus, quatenus si vobis constiterit Tullenses Canonicos, ne vlterius in Tullensi Ecclesia primiceriatus esset officium, communiter statuisse, ac statutum ipsum autoritate sedis apostolicæ fuisse postmodum (sicut dicitur) cōfirmatum, vos illud faciatis in suo robore permanere, nisi postea dicti Canonici cōtrauenerint, aliquem videlicet in primicerium eligendo.

IDEM CLUGIENSI Episcopo.

Non obstante certo Canonicorum numero, etiam per Papam confirmato, prouidendum esse de receptis ultra numerum de superexcrescentibus fructibus: maxime si uoluntarie per Canonicos fuerint recepti.

Constit. IIII.

Extra lib. 1. tit. 2. de Constitut. cap. Cum M. Ferrar.

CVm M. Ferrariensis, pro se, ac quatuor socijs suis proposuit, quod Ferrarienses Canonici, vt eo amplius suos redditus augmentarent, quo prouentus Ecclesię, qui diuidi consueuerant inter plures, in vsus cederent pauciorum, quatuordecim præbendas tantum (præter id quod communiter mensæ deputarunt) in eadem Ecclesia cōtra antiquam consuetudinem statuerūt. Postmodum vero contra constitutionem ipsam voluntarie venientes, dictos quinq; in Canonicos receperunt, nullis præbendis assignatis eisdem. Et licet eorum redditus non modicum fuerint augmentati, non dum tamen eis voluerunt ex superexcrescentibus redditibus prouidere.

Verum ex aduerso fuit propositum, quod quatuordecim præbendarum numero in Ferrariensi Ecclesia instituto, & apostolicæ protectionis præsidio roborato, quum vna in eadem Ecclesia præbenda vacasset, ad quorundam instantiam duos ad eam, & postmodum ad preces Episcopi dictum M. & quendam alium sine præiudicio dictę constitutionis in Canonicos receperunt, ita quod Canonici nihil de Canonia perciperent, donec primi duo essent præbendas integre assecuti. Cumq; per Canonicorum industriam fuerit procuratum, vt ex possessionibus, quas Ecclesia longo tempore possedit, plures eis redditus soluerentur, superexcrescentes communi mensæ (quæ minus sufficiens fuerat) deputauerunt, quos dicti quinque postmodum sibi petierunt contra capituli constitutionem in beneficium assignari. Et infra.

Mandamus quatenus quum in constitutione prædicta, & confirmatione sedis Apostolicæ vel fuerit, vel esse debuerit (sicut consueuit) expressum, nisi in tantum excrescerent Ecclesię facultates, quod pluribus possent sufficere competenter, & ijdem Canonici in derogationem suæ cōstitutionis, ad vacaturas præbendas quatuor receperunt vltra numerum constitutum: antiquis Canonicis præbendas cum integritate percipientibus consuetas, superexcrescentes redditus facias prædictis Canonicis assignari, ita, quod si ex eis pares potuerint cum alijs sortiri præbendas, quod superfuerit in communes Canonicorum vsus (sicut prius statuerant) siue aliter prout melius videbitur, conuertatur. Reuocatis in

tis in irritum, quęcunq; ab alterutra partium in præiudicium alterius post motam quæstionem coram Episcopo Ferrariensi circa præbendas vel possessiones fuerint innouata.

IDEM ABBATI, ET CONuentui Sancti Syluestri.

Statutum generale laicorum ad Ecclesias uel ecclesiasticas personas, uel earum bona, in earum præiudicium non extendi: nec speciale etiamsi earum commodum & fauorē concernat.

Constit. V.

Extra lib. 1.tit.1.de Constitu. cap. Ecclesia sanctæ.

Ecclesia sanctæ Mariæ. Et infra. Nos attendētes, quod laicis etiam religiosis super Ecclesijs & personis ecclesiasticis nulla sit attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non autoritas imperādi. A quibus si quid motu proprio statutum fuerit, quod Ecclesiarum etiam respiciat commodum & fauorem, nullius firmitatis existit, nisi ab Ecclesia fuerit approbatum. Vnde statutum Basilij, de non alienādis prædijs rusticis, vel vrbanis ministerijs & ornamentis Ecclesiarum, illud reprobatū fuit potissima ratione, quod autoritate non fuit Romani Pontificis roboratum.

xcvi.dist. ca. Bene quidem

1.quæst.1. ca. Nos in quenquā

Quod à Senatore factum fuerat in præiudicium monasterij non conuenti, nec confessi, vel conuicti in irritum reuocantes, easdem possessiones restituendas sibi sententialiter definimus.

IDEM VNIVERSIS DOctoribus Parrhisijs commorantibus.

Pœna simpliciter apposita propter contumaciam in dubio, intelligitur temporalis, & non perpetua.

Constit. VI.

Extra lib. 1.tit.1.de Constitut. cap. Ex literis

EX literis vestræ deuotionis accepimus, quod à vobis fide præstita fuerit constitutum, vt si quis magistrorum ordinationi vniuersitatis ipsorum duceret resistendum, & primo, secundo, tertio commonitus, infra triduum vniuersitati parere contemneret Magistrorum, ex tunc beneficio societatis eorum in Magistralibus priuaretur, & ob hoc Magister G. fuit eorum communione priuatus.

24 quæst. 3. ca. de illicita

Quia tamen constitutum non fuit, vt in perpetuum huiusmodi priuatio perduraret, quum tam iuris canonici, quam nostri moris existat, vt is, qui propter cōtumaciam communione priuatur, cum satisfactionem congruam exhibuerit, restitutionem obtinat, Mandamus quatenus supradictum Magistrum statutis vestris nunc humiliter parere curantem, ad communionis vestræ consortium in Magistralibus admittatis.

Infra lib.5 Constitu. per quas literas

DE RESCRIPTIS sedis Apostolicæ.

D. INNOCENTIVS PApa III. Eliensi Episcopo.

In quæstione reuocationis rescriptorum recurritur ad arbitros, si iudices in cognitione sibi non deferant, nec inuicem concordant, &c.

Constit. VII.

Extra lib. 1.tit.3. de rescriptis cap. Pastoralis officij

Pastoralis officij. Et infra. Præterea quæsiuisti quando de reuocatone literarū ambigitur, vtrum iudices priores an posteriores cognoscere debeant, & vtrum per secundas sint primæ literæ reuocatæ?

Ad quod tibi respondemus, quod nisi posteriores prioribus, vel econuerso duxerint deferendum, simul vtrique cognoscant, & si forte nequiuerint simul in vnam sententiam concordare (quamuis plures sint ex vna parte, quàm ex altera) per arbitros cōmuniter electos à partibus huiusmodi cōcertatio sopiatur.

Per generalem clausulam positam in rescripto, delegatus ante expressionem personarum uel rerum iurisdictionem habet in habitu, & non in actu. Et speciales literæ derogant literis generalibus super non specificatis in eis, quanquā de illis nullam faciant mentionem.

Quoniam autem sub huiusmodi forma videlicet, causam, quā talis aduersus talem & quosdam alios, super hoc & quibusdam alijs se habere proponit, tibi duximus committendam, à nobis multoties literæ impetrantur, & solicite quæsiuisti, an Iudex ex delegatione huiusmodi

 ante

ante personarum, vel rerum expressionem super personis, vel rebus exprimendis habeat potestatem, adijciens, Vtrum si antequam personæ, vel res expressæ fuerint nominatim, super non expressis in commissione priori, sed generaliter cõprehensis speciales literæ, quæ de priori commissione nullam faciãt mentionem, ad alios Iudices à sede Apostolica emanauerint, eundem vigorem debeant obtinere.

Nos igitur ad hæc duo tibi respondemus, quod quum generali per specialẽ, proculdubio derogetur, iurisdictio per generales literas attributa, per speciales, quantũ ad ea, quæ specialiter exprimuntur, penitus eneruatur: licet de prioribus non faciant mẽtionem. Vnde superflua relinquitur prima quæstio, & si merito dici possit, quod donec iurisdictio reuocetur, eam super rerum vel personarum articulis exprimendis obtinet delegatus, sed antequam exprimantur personæ vel res, delegatus nequit iurisdictionem huiusmodi exercere.

IDEM SENONENSI ARchiepiscopo.

Per generalem clausulam, quidam alij, & res aliæ, multitudo effrenata non includitur, nec personæ, nec res maiores expressis: sed pares, uel maiores.

Constit. VIII.

Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis ca. Sedes apostolica

SEdes apostolica consueuit exhibere se petentibus liberalem, sed quidam eius gratia nequiter abutuntur. Et infra.

Nos igitur volentes eorum malitijs obuiare, decernimus, vt quum in commissionibus nostris minores, & viliores personæ solummodo designantur, maiores & digniores sub generali clausula non intelligantur includi.

Sed nec libeat occasione generalitatis huiusmodi multitudinẽ effrenatam in iudicium euocare.

Nec super maioribus & grauioribus negocijs audiantur, qui de minoribus & leuioribus tantum faciunt mentionem.

Si vero quis aliquas personas expresserit, nõ vt velit cũ eis in iudicio experiri, sed vt ad pares transire valeat, vel minores (quod fraus & dolus ei patrocinari non debent) tanquam mẽdax precator, careat penitus impetratis.

IDEM R. CANTORI, ET Priori de monte Leprosorum.

Qui contra unum super eodem ad diuersos iudices diuersa rescripta impetrat, oreis utitur, perdit commodum utriusque.

Constit. IX.

Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis cap. Ex tenore.

EX tenore literarum, quas nobis destinatis, intelleximus, R. sacerdotem de Collouilla ad alios iudices super quæstione, quæ inter ipsum & Abbatem de Becco vertitur, literas Apostolicas impetrasse, qui cum partem citassent aduersam, dictus presbyter coram eis noluit litigare. Et infra.

Cumq; vos in causæ cognitione procedere velletis, Abbas coram vobis proposuit, quod non tenebatur per directas ad vos literas presbytero respondere, cũ per alias ab alijs iudicibus fuisset citatus, quæ autoritate illarum non fuerãt reuocatę.

Nos igitur intelligẽtes fraudem presbyteri memorati, duas commissiones super eodem negocio impetrãtis, quarum altera non faciebat mentionem de reliqua (quia fraus & dolus alicui patrocinari nõ debẽt) decernimus, vt ipse commodo careat vtriusq;.

IDEM MEDIOLANENSI Archiepiscopo.

Non ualet rescriptum ad beneficium impetratum, de beneficio impetrantis non faciens mentionem.

Constit. X.

Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis cap. Cum adeo

CVm adeo scripta sedis Apostolicę moderemur. Et infra.

Scripsisti nobis, quod cum P. clericus in Ecclesia Modecensi sufficientem sibi sit præbẽdam adeptus, mirabaris, quod pro receptione ipsius in Ecclesia de Grõzola Præposito & fratribus eiusdem Ecclesiæ literas miserimus, Cum si literarũ nostrarum seriem attendisses, nihil inuenisses in eis, quod debuisset tuum animum offendisse.

Cum enim in literis, nec de præbẽda ipsius mẽtio haberet, nec Modecẽsis Canonicus, imo nec clericus diceret in eis, & in literis ipsis hęc esset adiecta cõditio, si di-

si dignus existeret ad ecclesiasticum beneficiũ obtinendũ intelligere potuisses, qualiter literæ ipsæ fuerant impetratæ.

IDEM ELECTO DECANO & N. Canonico Cameracensi.

Ordinem rescripti interpretationem recipere à iure communi.

Constit. XI.

Extra lib. I. tit. 3. de rescriptis ca. causam quæ

CAusam, quæ inter Premonstratensem, & Pramonensem Ecclesias super possessionibus de anapia vertitur. Et infra.

Quia in literis animduertimus fuisse insertum, quod si alterutra partium citata legitime, præsentiam vestram adire, vel iudicio vestro parere contemneret, vos præsentis partis probationes recipere, & quantum de iure poteritis in causæ cognitiõe ac decisione procedere minime tardaretis.

Nos volentes, vt clausula illa, quantum de iure poteritis, quæ antequam de probationum receptione mentio fieret, fuerat inferenda, clausulam illam de receptione probationum præcedat: mandamus, quatenus ipsam intelligentes ibidem, in causa iuxta tenorem literaꝶ procedere non tardetis: prouisuri, vt si literarum autoritate priorum in eodem negocio legitime est processum, firmum & stabile perseueret, alioquin, si occasione clausulæ memoratæ aliquid constiterit in alterius partis præiudicium attentatum, id viribus decernimus cariturum: mandantes, vt in decisione ipsius negociĩ (sicut præmissum est) tam super principali, quàm super incidentibus quæstionibus appellatiõe remota, canonice procedatis.

Extra lib. I. tit. 1. de constitu. cap. Canonum statuta

IDEM ARCHIEPISCOPO Senonensi.

Non ualere executorium rescriptum impetratum, si statutus numerus canonicorum iureiurando firmatus, subiicetur & frangitur, licet non frangatur numerus præbendarum.

Constit. XII.

Extra lib. I. tit. 3. de rescriptis ca. Constitutus

COnstitutus apud sedem apostolicam, P. clericus, ꝓposuit, quod cũ Celestinus prædecessor noster de canonicis & capitulo Bituricẽsi dederit in mãdatis, vt ipsum reciperent in canonicum, & in fratrem, & præbendam ei conferrent, si qua tunc in eorum vacaret Ecclesia, vel proximo vacaturam, & ipsi cum mandatum eius admittere nõ curassent, eis præcipiendo mandauit, vt quod man dauerat adimpleret, sibi super hoc executoribus deputatis. Et infra.

Verum pars aduersa respondit, quod cũ in Bituricensi Ecclesia rectus esset numerus canonicorum institutus, firmatus iureiurando, & per Romanum Pontificem confirmatus, & de hoc memoratus P. non fecisset in suis literis mentionem, intelligendum erat circumuenisse prædecessorem nostrum, & dictas literas verita te tacita impetrasse. Et infra.

Discretioni vestræ mandamus, quatenus si legitime constiterit vobis numerum canonicorum, qui nunc est in eadẽ Ecclesia, per Decanum & Capitulum eiusdem Ecclesiæ iuramento firmatum, antequam prædictus clericus literas executorias impetrasset, quicquid factũ est occasione literarum ipsarum irritum decernatis: alioquin ei faciatis in eadem Ecclesia præbendam (si qua vacat) sublato cuiuslibet appellationis obstaculo.

IDEM CANONICO A. Pictauiensi.

Literas executorias data opera fraudulenter & mendaciter consequutas nil ualere, Sed cum obtentis per simplicitatem uel ignorantiam, tacita ueritate uel falsitate expressa, saltem etiam in forma communi, delegatus secundum formam iuris in causa procedere debet.

Constit. XIII.

SVper literis, quæ ab aliquibus ex malitia, & à nonnullis ex ignorantia, tacita veritate, vel suggesta falsitate impetrãtur à nobis, diuersos intelleximus diuersa sentire. Aliĩs asserentibus eos debere prorsus carere omni commodo literarum, quum mendax precator carere debeat penitus impetratis. Aliĩs vero dicentibus, quod & si forma carere debeant in literis nostris expressa, nihilominus iuxta rigorem iuris sit à delegato iudice in negocio procedendum. Extra lib. I. tit. 3. de rescriptis cap. Super literis

Nos igitur inter eos, qui per fraudem vel malitiam, & illos, qui per simplicitatem, vel ignorantiam literas à nobis impetrant, huiusmodi credimus discretionem adhibēdam: vt hi qui priori modo falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, in suæ peruersitatis pœnam nullum ex illis literis commodum cōsequantur: ita videlicet, quod delegatus (postq̃ sibi super hoc facta fuerit fides) nullatenus de causa cognoscat. Inter alios autē, qui posteriori modo literas impetrāt, duximus distinguendum, quæ falsitas suggesta fuerit, vel, quæ veritas sit suppressa. Nam si talis expressa sit falsitas, vel veritas occultata, quæ quãuis fuisset tacita, vel expressa, nos nihilominus (saltem in forma communi) literas dedissemus: delegatus non sequens formã in literis ipsis appositam, secundũ ordinē iuris in causa procedat. Si vero per huiusmodi falsitatis expressionem, vel suppressionē etiam veritatis literæ fuerint impetratæ, qua tacita vel expressa, nos nullas prorsus literas dedissemus, à delegato nō est aliquatenus procedēdum, nisi forsan eatenus, vt partibus ad suam præsentiã cōuocatis, de precum qualitate cognoscat, vt sic in vtroq; casu eadem ratio, quæ delegantem moueret, moueat etiam delegatum, & vbi delegans suas literas denegaret, delegatus etiam suæ cognitionis officium nullatenus interponat.

IDEM ABBATI ET CONuentui Præmonstratensi.

In causa monasterij conuenitur Abbas per rescriptum, in quo nulla fit mentio de conuentu: nec propter hoc appellari potest, nisi Abbatis & conuentus essent bona distincta omnino.

Constit. XIIII.

Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis cap. Edoceri.

EDoceri postulastis à nobis: Vtrum per literas aduersus Abbates nulla mentione habita de suis cōuentibus impetratas, teneãtur Abbates ipsi super causis, quæ ad conuentus pertinent, & eosdem, de ipsis querulantibus respondere. Ac licet inhibita sit appellatio, per appellationis obiectum possint, ne respondeant, se tueri?

Super quo duximus respondendum, quod (nisi alia causa rationabilis suffragetur) per appellationem se tueri non possunt, quo minus debeant autoritate literarum huiusmodi legitime respondere: Cum ex officio suo teneãtur congregationum suarum negocia procurare: Nisi forte Abbatis & conuentus negocia essent omnino discreta.

IDEM ARCHIEPISCOPO, & Magistro V. Canonico Moguntinensi.

Processus factus per literas subreptitias irritatur: sed factus contra formam rescripti irritus nunciatur.

Constit. XV.

CVm dilecta in Christo filia R. Hildinēsis ecclesiæ, ac procurator G. monialis super electionibus in eadem ecclesia celebratis litigauerint aliquandiu coram nobis. Et infra. — Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis cap. Cum dilecta

Deprehendimus literas ad Abbatem de Remech. & suos coniudices impetratas, per surreptionem obtētas, cum in eis illius articuli, videlicet, de subtractorum resignatione fuerit præter conscientiam nostram cognitio demãdata, qui in prioribus literis ad Scholasticum Hildesinensem, & coniudices suos obtentis insertus fuerat, de quibus in secundis literis mentio non fiebat, & ideo, quod ipsarum literarum occasione dinoscitur attētatum, duximus irritandum.

Dictum insuper Scholasticum, & coniudices suos inuenimus minus prouide processisse. Cũ enim in literis nostris eidem principaliter mandaretur, vt ad prędictam Ecclesiam personaliter accedentes, personæ idoneæ committerent administrationem Abbatiæ, cui ad opus eius fieret hincinde resignatio subtractorũ, ipsi formam mãdati Apostolici transponentes, illo capitulo prætermisso, de alijs articulis inordinate plurimum cognouerant. Propter quod processum ipsorum contra nostri formam rescripti, ac iuris ordinem attentatum irritum decernimus & inanem. — 5. quæst. 1. ca. Quasi

Ideoq; mãdamus, quatenus G. & quibusdam alijs sororibus Ecclesiæ (sicut iustum fuerit) restitutis, & forma mandati nostri exacta diligētia obseruata, in nego — partitum

negocio ipso ratione præuia procedatis.

IDEM ARCHIEPISCOPO & magistro V. canonico. Moguntinensi.

Rescriptum secundum ualere, licet de primo non faciat mentionem, quo uti noluit impetrãs intra annum.

Constitutio XVI.

Extra lib. 1. tit. 3. de rescriptis cap. Plerũque

PLerumq; cõtingit, q̃d aliq nostris literis impetratis, illis vti multo tẽpore postponentes, tunc demũ eas exhibent, cum aliarum autoritate ab eis, contra quos primitus literas impetrarant, cœperint conueniri, dicentes, posteriores literas non valere, vtpote non facientes de prioribus mentionem.

Supra eodẽ lib. cõstitu. 3

Cum igitur non sit malitijs hominũ indulgendum, statuimus, vt si quis nostras literas impetrãs, intra annum post quam copiam iudicum habuerit, ex malitia vel negligentia postposuerit vti eis, autoritate posteriorum literarum valeat conueniri, licet in ipsis nulla de prioribus mentio habeatur.

IDEM ROTHOMAGENSI Archiepiscopo.

Si à delegato aliquid mãdatur ordinario, debet humiliter exequi, dummodo nouerit sibi cõtrarium non mandari per alium delegatũ, per cuius mandatum reuocentur primæ literæ, & hoc casu secundum exequetur.

Si autem dubitauerit de reuocatione, & cognouerit contentionem esse inter utrumq; delegatum, nullatenus exequetur secundum mandatum, usque dum nouerit de contentionis fine inter eos.

Constitutio XVII.

CVm contingat. Et infra. Præterea cum quidam super aliquo litigantes ad diuersos iudices literas impetrãt, quorum quidam obtenti à parte altera tibi mandant, vt partem aduersam denũcies excommunicationis sententiæ subiacere: alijs iudicibus postmodum tibi iniungentibus, vt eandem denuncies absolutam: Quęris, An vtrisq;, an neutris, vel alterutris saltem obedire debeas in hac parte.

Super quo tuæ prudentiæ respondentes, credimus distingnendũ, An cũ primum mandatum recepisse dinosceris, tibi forsan innotuerit inter illos & alios super iurisdictione discordiã suscitatã, an super hoc nihil omnino sciuisti. Et quidem, si super contentione huiusmodi nil tibi penitus innotescat, cum primum mandatum recipere te contingit, illud debes humiliter executioni mãdare. Sed si postea cõtrarium tibi ab alijs demandatur, tunc literarum ad vtrosq; à sede apostolica obtentarum copia postulata, quas tibi autoritate præsentium districte pręcipimus exhiberi, si ex ipsarum tenore deprehenderis euidenter, ita quod non sit aliquatenus hęsitandum, quod literę, quę ad illos, à quibus secundum mãdatum receperis, impetratę nõ scuntur, expresse reuocent literas aliorũ: tu illud intrepidus exequaris, quod tibi secundo loco mandatur. Si vero ex literarum inspectione manifeste tibi cõstet, quod literæ obtẽtæ ad illos, qui primum dedere mandatum, per alias minime reuocantur, secũdum mandatũ nullatenus exequaris. Quod si sup hoc merito fuerit dubitandum, ad exequendũ secundum mandatum te procedere non oportet, donec iuxta cuiusdam nostræ constitutionis tenorem, inter eos huius modi concertatio sopiatur. Et idipsum facere debes, si primo mandato recepto, & nondum excutioni mandato, tibi forsan innotuerit, quod inter se super iuris dictione demandata cœperint disceptare.

Supra eodẽ lib. cõ sti. 7. Pastoralis

Cæterum in his omnibus purã & prouidam te conuenit intentionem habere, ne vel ad declinandum mandatum dubitare te dicas, vbi dubitandum non est, vel etiam ad exequẽdũ te asseras esse certum, vbi certus esse nõ debes. Licet autẽ ex his certa tibi detur doctrina qualiter in his te debeas habere, nulla tñ tibi attribuitur potestas, vt inter delegatos aut partes de iurisdictione debeas iudicare.

IDEM MAGISTRO G. ET P. de Firmisca.

Quando in rescripto plura narrantur diuersos effectus operantia, non sufficit impetranti alterum solum probare ad utrumq; effectum consequendum.

Extra lib. 1.tit.3. de reſcriptis cap. Olim ex.

OLim ex literis S. Nicaſij Remẽſis, Sarginẽſis & vallis regiæ Abbatum fuit noſtris auribus intimatum, q̃d cũ ad eos ſemel & iterũ à nobis literę proceſſiſſent, ſuper eo quod P. clericus S. Remigij parochiam de Salice, quam R. de Cliuo per interpoſitam perſonã ſibi collatam fuiſſe propoſuit, detinebat: ipſi partes ſemel, ſecundo & tertio citauerũt, & dictum P. (quia citatus pluries apparere noluit per ſe, vel per reſponſalem aliquem coram eis) excommunicationis vinculo innodantes, fecerunt fructus ipſius parochiæ ſequeſtrari. Cumq; idem P. poſtmodum accedens ad eos, ſe iuri promiſerit paritur ũ, ac obtinuerit ſe abſolui: ipſi abſolutionis literas concedẽtes, diem ei aſſignauerunt & locum, quibus coram eis, quod promiſerat adimpleret. Qui diem & locũ ex literis illis radens, in locum raſuræ reſcripſit, quod ipſi ei ſequeſtratos fructus aſſignari mandabant, quod coram duobus eorum tandẽ (tertio ſui abſentiam excuſante per literas) eſt confeſſus.

Nos igitur, cum tantæ temeritatis exceſſus falſitatis ſcrupulo non careret, vobis dedimus in mandatis, vt ſi eſſet ita, ipſi præſumptori ſuper dicta parochia perpetuum ſilentium imponentes, præfato R. de Cliuo aſſignaretis eandem cũ fructibus ſequeſtratis.

Verum ſicut vos per veſtras nobis literas intimaſtis, cum dictus R. raſurã p̃fatam coram vobis per teſtes idoneos probauiſſet, & ob hoc poſtulaſſet ſibi dictã eccleſiam aſſignari, vos vtrũ clauſula iſta (ſi eſſet ita) de omnibus ſuperioribus, an de articulo tantũ raſurę deberet intelligi dubitaſtis. Nos igitur reſpõdemus, quod clauſula illa ad omnia debet ſuperiora referri, ad hoc vt ipſi R. eccleſia p̃ſata conferatur. Quia licet vitium falſitatis ad imponendum ei perpetuum ſilentiũ ſuper eccleſia ipſa ſufficiat, qui falſitatem huiuſmodi perpetrauit, non tamen propter hoc eadem eccleſia eſt aduerſario aſſignanda, niſi ſuper alijs facta fuerit plena fides.

IDEM EPISCOPO Imolenſi.

Reſcriptum non penitus valere ad recuperãda denuo ſemel ablata beneficia impetratũ, ſi ablationis vel amotionis ab officio vel etiam excomunicationis cauſa non inſeratur.

Conſtitutio XIX.

Extra lib. 1.tit. de reſcriptis cap. Dilectus filius

DIlectus filius Abbas S. Stephani Bononienſis per ſuas nobis literas intimauit, quod cũ ipſe cui viſitationis officium in ciuitate ac diœceſi Bononienſi commiſimus, B. & A. preſbyteros ab eccleſijs ſuis propter eorum graues & manifeſtos exceſſus duxerit amouendos: ijſdem ſuper reſtitutione ſua noſtras ad te in cõmuni forma literas impetrarunt, de amotionis ſuæ cauſa & excõmunicationis, qua tenentur aſtricti, nullam facientes penitus mentionem.

Nos igit fraternitati tuę mandamus, quatenus ſi eſt ita, literas ipſas tanquam per veri ſuppreſſionem obtentas viribus carere decernas.

IDEM EPISCOPO VEratiſauienſi.

Non tenetur epiſcopus habenti perpetuam vicariam, vel ſufficiens patrimonium, unde cõmode ſuſtẽtetur, prouidere, vel etiam obtinere aliud beneficium, etiamſi obtinuerit ſuper hoc reſcriptum: quod etiam omni modo viribus caret, ſi qua gaudet, ſi perpetuam vicariam non intimauerit.

Conſtitutio XX.

Extra lib. 1.tit.3. de reſcriptis cap. Poſtulaſti.

POſtulaſti per ſedem apoſtolicã edoceri, vtrum alicuius eccleſiæ perpetuo vicario de prouentibus vicarię boniſq; paternis habenti, vnde valeat commode ſuſtentari, tenearis per illam formam communem, cum ſecundum Apoſtolum, in eccleſiaſtico beneficio prouidere.

Infra lib. 3. Cõſtitu. Cum ſecundum

Ad quod ſic duximus reſpondendũ, quod cum per formam prædictam neceſſitatibus pauperum clericorum, qui nullum ſunt eccleſiaſticum beneficium aſſequuti, ſedes apoſtolica duxerit ſuccurrẽdum, perpetuus vicarius (niſi de vicaria fecerit mẽtionem) commodum reportare non debet de huiuſmodi literis, vtpote veritate tacita impetratis.

Non enim carere beneficio debet dici, cui competenter de perpetuæ vicariæ prouentibus eſt prouiſum. Et pro habente beneficij ſufficientis ſubſidium, ex

certa

certa scientia super obtinendo alio beneficio de leui nõ scribimus, qn faciamus de primo in nostris literis mentionem.

DE CONSVETVDInibus Ecclesiæ Apostolicę. D. INNOCENTIus papa III. Archiepiscopo & Capitulo Lugdunensi.

Ex consuetudine potest introduci actus si ue solennitas, per quam sine apprehensione rea li transfertur possessio rei absentis.

Constitutio XXI.

Extra lib. 1. tit. 3. de cõsuet. ca. Ex literis.

X literis. Et infra. Si vero aliquis possessiones claustris, vel aliis religiosis locis, in bona valitudine vel vltima voluntate pro suorum vult remedio peccatorum cõferre, hanc conferendi formam esse proponis, quod in huiusmodi donationibus modicum terræ consueuit in manu accipere, vel in extremitate pallii, quod manu Prelati ecclesiæ sustinetur, aut super altare ponendũ sub testimonio videntiũ & audientiũ sub dicta forma, q̃ scotatio vulgariter appellatur. Et infra. Quare discretioni vistræ mandamus, quatenus donationes eorum, quæ sub obtentu consuetudinis claustris, ecclesiis, vel quibuslibet locis religiosis pie cõferuntur, vel etiam sunt collata, faciatis irreuocabiliter obseruari, cum huiusmodi signum, quod scotatio dicitur, non tam factæ donationis, quam traditæ possessionis sit euidens argumentum.

IDEM EPISCOPO PIctauiensi.

Consuetudo canonicis obuians institutis non ualet ut scilicet in causis ecclesiasticis dictum populi uel requisitorum pro sententia teneatur.

Constitutio XXII.

Extra lib. 1. tit. 4. de Consuet. cap. Ad audientiã

AD audiẽtiam nostrã noueris puenisse, q̃d in tua diœcesi, etiã in causis ecclesiasticis consuetudo minus rationabilis habeatur, quod quum aliqua causa tractatur ibidem, & allegationibus & querelis vtriusque partis auditis, à p̃sentibus literatis, & illiteratis, sapiẽtibus & insipientibus quid iuris sit quæritur, & quod illi dictauerint, vel aliquis eorũ (præsentium cõsilio requisito) p sententia teneatur.

Extra lib. 1. tit. 23. de officio archidia. cap Cum satis 2. quæ. 1. ca In primis.

Nos igitur attendentes, quod consuetudo, q̃ canonicis obuiat institutis nullius debet esse momenti, cum sententia à nõ suo iudice lata nullam obtineat firmitatẽ, vt in causis ecclesiasticis subiectorũ tuorũ, postq̃ tibi de meritis eorum constiterit, sententiam proferre valeas, sicut ordo postulat rationis, autoritate tibi p̃sentium (præmissa consuetudine non obstante) concedimus facultatem.

IDEM REVERENDISS. domino N. Legato suo apud Constantinopolim constituto.

Conferre temere sacramenta solis pontificibus reseruata nullatenus potest simplex sacerdos, dempto periculo instante uel necessitate magna urgente, quæ legem non habet.

Constitutio XXIII.

Extra lib. 1. tit. 4. de Consue. ca. Quanto de.

QVanto de benignitate. Et infra. Peruenit ad audientiã nostrã quod quidã simplices sacerdotes apud Constantinopolim ea sacramenta præsumũt fidelibus exhibere, quæ ab apostolorum tempore fuerunt solis pontificibus reseruata, vt est sacramentum confirmationis, quod chrismãdo renatos soli debẽt Episcopi per manus impositionẽ cõferre, ad excusandas excusationes in p̃ctis, solã consuetudinem prætẽdentes. Quapropter discretioni tuæ mãdamus, quatenus oĩbus præsbyteris districte p̃hibeas, ne talia de cætero sua temeritate p̃sumant, q̃ licet nõ sint à fidelibus cõtẽnenda, tutius tamẽ est ea sine periculo ex necessitate (q̃ legẽ nõ habet) omittere, q̃ vt ab his, quibus ea conferre non licet,

De cau. di st. sca. manuta

Psal. 140 10. quæst. ca. peruenit

ex temeritate (quæ lege damnatur) non sine graui periculo inaniter cōferantur, cum vmbra quædam ostendatur in ope re, veritas autem subeat in effectu.

IDEM DECANO ET Capitulo Cenomanensi.

Non ualet consuetudo per quam interdicti sententia uiciatur.

Constitutio XXIIII.

Extra lib. 1. tit. 4. de Consuet. ca. Cum inter

CVm inter vos ex vna parte, & canonicos S. Petri de curia ex altera, super eo quod dicti canonici generale interdictū, ab Episcopo vestro vel à vobis in ciuitate Cenomañ. positū non seruabāt, quæstio vertebatur. Et infra.

Procurator vero ipsorum proposuit, quod ipsa ecclesia S. Petri à prima fundatione libera extitit & exempta, & de consuetudine etiam in generali interdicto licitum erat eis pulsatis campanis alta voce (interdictis & excommunicatis exclusis) diuina officia celebrare.

Nos igitur cognito, quod ex tali cōsuetudine, si qua foret, disrūperetur neruus ecclesiasticæ disciplinæ, ipsam de cōsensu fratrum nostrorum duximus irritandam.

IDEM EPISCOPO ELIensi.

In attribuendis alicui officijs nouæ dignitatis cōformare se debet consuetudini uicinarum ciuitatum in suscipiendis honoribus, quæ si diuersa in locis diuersis fuerit, seruabitur magis rationabilis & alij non præiudicans.

Constitutio XXV.

Extra lib. 1. tit. 4. de Consuet. cap. Cum olim

CVm olim Lōdoniensis episcopus nostris auribus intimasset, q̄d in sua ecclesia proposuerat statuere p̄centorem, nos eius precibus inclinati, ei licentiam concessimus præcentorem huiusmodi ordinandi, dummodo in conferē dis sibi redditibus nulli inferretur præiudicium. Statuentes vt præcentor taliter institutus in sessionibus, p̄cessionibus, & alijs, illam haberet in Londoniensi ecclesia dignitatem, quam alij habent p̄centores in alijs ecclesijs Anglicanis. Et infra.

xii. quæst. ii. ca. Bonæ, &c.

Quocirca mandamus, quatenus si secundum diuersas consuetudines locorum, diuersas noueris habere præcentores in Anglicanis Ecclesijs dignitates, iam dictum præcentorem illam facies habere in Londoniensi ecclesia dignitatē, eaq; manere contentum, quàm (rationabilibus & approbatis consuetudinibus ecclesiæ saluis) sine præiudicio alieno poterit obtinere.

IDEM CONVENTVI Corbiensis monasterij.

Nullatenus potest quis dignitatem alicuius officij temere dimittere absq; scitu & licētia suorum superiorum, nec, licet electus, administrare aliam dignitatem non habita confirmatione à superiori, etiamsi sit illius terræ consuetudo talis.

Constitutio XXVI.

CVm venerabilis frater noster Episcopus Hostiensis, & Legatus S. Crucis presbyter Cardinalis in partibus Alemaniæ legationis officio fungerētur, inuenerūt abbatem de monasterio Hermionensi quod ad Romanam ecclesiā noscitur ptinere, nullo mediante ad monasterium Corbiēse, q̄d est etiā Romanæ ecclesiæ speciale, propria temeritate migrasse, licentia illud deserendi, vel cōfirmatione à nobis vel ab ipsis, qui vices nostras in illis partibus nunc gerebant, nec habita, nec petita. Et infra.

Extra lib. 1. tit. 4. de Consuet. cap. Cum venerabil.

Postmodum autem nuncij eius ad defensionem ipsius generalem illius terræ consuetudinem allegarunt. Cum igitur hęc nō tam consuetudo, quam corruptela merito sit censenda, quæ profecto sacris canonibus est inimica, ipsam mādamus de cætero non seruari.

IDEM DECANO SAles Herbienensi Archidiacono, & Magistro. P. Penetellino canonico Pisano.

De consuetudine potest induci, quod una Ecclesia de gremio alterius teneatur sibi prælatum eligere.

Constitutio XXVII.

Extra lib. 1. tit. 4. de Consuet. ca. Cū dilectus filius

QVum dilectus filius Gu. Andrecensis ecclesiæ monachus, qui pro clerico eiusdem ecclesię se gerebat, & Gu. procurator monasterij Karofe-

rosenensis super uire eligẽdi abbatem in Andrenensi monasterio, & eiusdem electione in nostra præsentia ad inuicem litigarẽt, Idem Gu. electionem suam à fratribus Andreñ. ecclesię concorditer celebratam, autoritate Apostolica petijt cõfirmari. Afferens tam de iure communi, quam priuilegio speciali, eis ab Alexandro Papa concesso, & à nobis postmodũ confirmato, liberam eligendi autoritatẽ ad eosdem fratres tãtummodo pertinere. Et infra.

u.quæst.1. ca. Abbatem

Dictus vero procurator proposuit ex aduerso, quod cum olim ad petitionem patronorum ecclesiæ à Moriensi Episcopo fuerit constitutum, quod si præfatus locus diuino munere adeo pullularet, vt Prior, aut Abbas constitueretur ibidem, electio eius penes fratres eiusdẽ loci, & capitulum Karosenẽse penderet, & obtentu huiusmodi statuti sic fuerit longe retroactis temporibus obseruatũ, vt monasterio Andreñ. vacante, Andrenenses fratres in Karonẽs. Capitulo, aliquem de gremio monasterij Karoseneñ. sibi eligerent in Abbatem. Electio prędicti Gu. tam contra statuti tenorem, quã etiam contra consuetudinem approbatã (quæ optima est legũ interpres) minus canonice attentata, merito cassari debebat. Et infra.

Quia ergo nobis cõstitit electionem ipsam à suspensis, & de suspẽso etiã celebratã, eã iustitia exigẽte cassauimus. Cæterũ cum supradictum statutum ita sane posset intelligi, quod p illud nec iuri cõmuni, nec priuilegio derogetur, vt videlicet ad sæpe dictos fratres electio spectet Abbatis, & ad Karoseneñ. capitulũ confirmatio, Mãdamus, quatenus si ex parte Karoseneñ. cœnobij talis fuerit cõsuetudo probata, quæ iure cõmuni præiudicet, in hac parte vos secundum illã decernatis electionem Andreñ. Abbatis de cætero faciẽdam. Alioquin Andreñ. monachis ius eligendi Abbatem adiudicare curetis, & sic de cætero liberã habeant facultatẽ vel de gremio ecclesiæ suæ, vel etiã aliunde per electionem canonicam eligendi personam idoneam in abbatem, præsentandam Karoseñ. Capitulo, vt ab eo (si fuerit canonica) confirmetur.

DE POSTVLATIONE Prælatorum in ecclesia catholica obseruanda.

INNOCENTIVS papa III. Decano & Cap. Senoneñ.

Impostulabilis est, qui uiolat interdictum.

Constitutio XXVIII.

Extra lib. 1 tit. 5. de Postulat. cap. Ad hæc

D hæc in beato Petro. Et infra. Cum que de facili non possetis in vnũ locum & propositũ conuenire, sed ad nos fuisset ab aliquibus appellatũ, tãdẽ conueniẽtes in vnum, Altisiodorensem Episcopum in Archiepiscopum postulastis. Postulationem vestram per magistrum. R. præcentorem vestrum, & per abbatem S. Petri exponentes, & petentes, vt faciendæ translationi pium pręberemus assensum.

Verum, quoniam antequam idẽ magister ad sedem apostolicam accessisset, nobis quasi pro certo constabat, quod idem episcopus interdicti sententiã nõ seruasset, quod etiam idem magister nõ negauit in fratrum nostrorũ præsentia requisitus à nobis, in ipsius Episcopi excusationem allegãs, quod sententiam latam nullatenus seruare tenebatur, quæ ad eius notitiam nec per literas nostras, nec per Cardinalem tunc apostolicæ sedis legatum, qui eandem sentẽtiam promulgarat, nec per deputati ad hoc executoris mandatum, vel literas peruenisset. Et infra.

Quod nec sufficit, imo nec proficit ad excusationẽ pdicti Episcopi, cũ Cardinalis idẽ sententiã interdicti præsentibus multis solẽniter ac publice pmulgauit, & eadem interdicti sententia in regno Francorũ iam à multis publice cœperit obseruari, nec sit necessarium, cum constitutio solenniter editur, aut publice promulgatur, ipsius noticiam singulorum auribus per speciale mãdatũ, vel literas inculcare, sed id solũ sufficit, vt

vt ad eius obseruātiam teneatur, qui nouerit eam solenniter editam, aut publice promulgatam. Cum & contra quosdam, qui Sardicense concilium non seruabant, tanquam illud non habuerint, aut perceperint, canonica tradat autoritas, quod eis non facile facultas credēdi tribuitur, cum idem penes illos in suis regionibus actum fuerit, & receptum. Nec valet, quod in Altisiodorensi diœcesi dictus rex terram propriam dicitur non habere, cum nos terram totam regis ipsius subiici mandauerimus interdicto, & Cardinalis nostrum interpretatus mandatum, in terram illam sententiam promulgauerit, quæ regi tunc temporis adhærebat. Et infra.

xvi. dist. ca. Quod dicuis

Sed inde liquido constat sæpe dictū Episcopum sufficienter excusari nō posse, quod suam metropolitanam ecclesiā generalis interdicti sententiam & recepisse nouerat, & seruare.

xii. dist. ca. De his

Nos igitur, qui secundum Apostolū prompti sumus inobedientiā omnē vlcisci, eiusdem Episcopi Altisiodorēsis inobedientiā attendentes, ne nil obedientia prodesse videretur humilibus, si contemptus contumacibus non obesset, cū iuxta canonicas sanctiones quædā sint culpæ, in quibus culpa est relaxare vindictam, postulationē huiusmodi nō ppter postulantem ecclesiam, sed propter postulatam personam repulimus vt indignam.

xxiii. quæst. vi. ca. Capi ii. quæst. v ca. Quanto xxviii. dist. ca. Quia si culpæ

Licet autem ex eo, quod hominem q vestro nō conueniebat proposito postulastis, cum vos interdicti sententiam seruaretis, & ipse eam contemneret obseruare, permissa vobis facile abusi fueritis potestate, ac ideo vos ea non immerito priuare possemus: de solita tamen benignitate concedimus, vt vobis per postulationem, seu electionem canonicam de persona congrua consulatis.

IDEM HOSTIENSI Episcopo, & apostolicæ sedis Legato.

Qui postulatione cassatam uitio personæ innouat, est eligendi & postulandi potestate priuatus.

Constitutio XXIX

Gratum gerimus: Et infra. Accepimus ex literis tuis, qđ Canonicis Senon. quorum postulatio nostra fuit autoritate cassata, licet cassationis literas suppressissent in fraudem, vt canonice ad electionem procederent mandāuisti. Et infra.

Extra lib. i. tit. v. de Postulat. cap. Gratum gerimus

Cumq; plures eorum postulatiōem cassatam à nobis innouare denuo niterētur, quidam vero Episcopum Cameracēsem in Archiepiscopū postulauerunt: tu intelligens eos, qui cassationem nostrā quodammodo reuocare volebant, eligēdi priuilegium amisisse, quia concessa sibi ex apostolicæ sedis benignitate abuterentur temere potestate, ac ideo ad alios, licet pauciores numero, quantum tamen ad hoc pertinet consilio saniores eligendi vel postulandi deuolutam esse licentiam, prædictum Cameracensem ad eorum instantiam in pastorem autoritate fretus apostolica prouidisti.

Nos igitur à solicitudine Cameracensis ecclesiæ ipsum reddidimus absolutū, quod à te de mandato nostro factū est autoritate apostolica confirmātes.

IDEM CLERICIS RAuennensis Ecclesiæ.

Postulatio per quam priuata uel minor utilitas communi uel maiori præfertur, uel quæ fit à minori, quam à tertia parte collegij, admitti non debet.

Constitutio XXX.

Bonæ memoriæ Gu. Archiepiscopo vestro viam vniuersæ carnis ingresso, quidā vestrū sanctæ Praxedis pſbyterum Cardinalem, quidā vero Imolensem Episcopum postulauerunt.

Extra lib. i. tit. v. de Postulat. ca. Bonæ memoriæ

Nos igitur auditis, quę de facto, & de iure fuerant allegata, plenius etiam pro vtralibet partium curauimus allegare. Considerauimus vero, quod eiusdem Cardinalis præsentia vtilior sit non solum Romanæ, sed etiam ecclesiæ generali, tam apud apostolicam sedem, quā apud ecclesiam Rauēnensem. Vnde non immerito præferentes speciali vtilitati communem & minori maiorem, prædictum Cardinalem postulationi vestræ non duximus concedendum. Attēdentes autem ex altera parte, quod prædictus

dictus episcopus à minori, quam tertia parte postulatus fuerit, & quod apostolica sedes postulationes huiusmodi non consueuerit in tanta diuisione ac contradictione recipere, cum etiam quando aliquis ab alijs vnanimiter postulatur, ad admittẽdam postulationem eorum, nõ tam ex iustitia, quam gratia moueatur, postulationem ipsius non duximus admittendam.

Mandantes, quatenus cum his, qui vocem in electione habere noscuntur, p electionem, postulationem, seu nominationem canonicam in personam idoneã conuenire curetis.

IDEM PRAEPOSITO & Capitulo Strigonensi.

Archiepiscopus in Archiepiscopum postulatur. Et ex quo postulatio præsentata est Papæ, non possunt postulantes ab ea recedere, sed debet superioris iudicium expectari.

Constitutio XXXI.

Extra lib. 1. tit. 5. de Postula. cap. Bonæ memoriæ

BOnæ memoriæ Gu. Archiepiscopo vestro viam vniuersæ carnis ingresso, cum in Colocenensem Archiepiscopum postulandum à nobis contulissetis vnanimiter vota vestra, suffraganei Strigonensis ecclesię, Quinque Ecclesiensis Episcopus videlicet, & quidam alij postulationi vestræ se opponere curauerunt, asserentes, quod eis contemptis, qui ius eligendi habebant vobiscum, postulatio eadem fuerat attentata, licet vestri nunc proponerent ex aduerso, q̃d super pręficiendo vobis põtifice de gratia multos suffraganeorum fuerat requisitus assensus, sed ipsi vobis consiliũ denegauerunt.

Nuncijs igitur in nostra præsentia cõstitutis, & proponentibus aduersarijs q̃dam alia contra processum postulatiõis vestræ, quia nobis de proposito non cõstabat, ita duximus prouidendum, vt si Suffraganeis persistẽtibus in cõtradictione sua, vos postulationi vestrę velletis instare, per procuratores idoneos ad sedem apostolicam veniretis. Si autem illi à contradictione sua cessarent, & vos instaretis proposito vestro, ad præsentiã nostram mitteretis psonas idoneas, quę super his, q̃ opportuna forẽt nos redderẽt certiores. Quod si contradicentibus Episcopis memoratis vos cõtingeret de iure vero diffidere, aliam personam idoneam prouideretis vobis canonice in pastorem.

Cæterum quidam vestrum a postulatione vestra, quam nobis præsentaueratis, communiter temere recedentes, alijs persistentibus in eadẽ, prædictum Quinque Episcopum Ecclesien. in Archiepiscopum postulauerunt. Et infra.

Nos ig. tur postulationem ipsam, quã inuenimus in multa discordia, non solũ suffraganeorum, verumetiam canonicorum Strigoñ. ecclesię, ac contra formam mandati nostri temere celebratam, non duximus admittẽdam, sed vobis dedimus in mandatis, vt ad prouidendũ vobis pastorem idoneum per electionem canonicam, vel postulationem concordem (requisito suffraganeorum assensu, si esset de antiqua & approbata consuetudine requirendus) procedere curaretis. Alioquin nos ipsi prouideremus ecclesiæ viduatę. Verum antequam ad vos literæ nostrę peruenissent, innitẽtes mãdato priori, Suffraganeos, pręter Quinque Ecclesien. ad concordiam reuocastis. Et infra. Post hęc mãdato nostro recepto, hi, qui in Coloceñ. conuenerant, ab eius postulatione recedere noluerũt, sed innouauerunt eandem, reuersis ad eos quibusdam canonicis, qui in partẽ alteram declinarant. Et infra.

Cæteri vero qui Quinque Ecclesien. Episcopum postularant conuenientes in vnum, cæteros canonicos ad capitulum conuocarunt ad postulationem concordem, vel electionem canonicã, iuxta mãdatum apostolicum procedere cupientes, sed illis nolentibus conuenire, intelligentes penes se tãtum remansisse facultatem liberam eligendi, quia reliqui ius suum prosequi negligebant, prędictum Quinq; Ecclesiẽ. denuo postulauerũt. Et infra.

Nec obstabat eorum discordia, qui alium postularunt, cum prius in postulatione Archiepiscopi supradicti conuenissetis pariter vniuersi, & consensum vestrum annotatum literis, & subscriptionibus proprijs roboratum petijssetis à nobis per communes nuncios confirmari, nosq; vestram recepissemus postulationem dijudicandam, si Suffraganei

forsitan in contradictione persisterent, vel (si consentirent, aut etiam cederent) approbandam. Si enim postquam postulatio subscriptionibus postulantium roboratur, & praesentatur Romano pontifici approbāda, possent ab ea recedere postulantes, nobis frequenter illuderēt, & iudicium nostrum ex eorum pendere arbitrio videretur. Et infra.

Intelleximus itaq; quod & si esset neutra postulatio approbanda, iuxta tenorē tamen posterioris rescripti ad nos de caetero Strigoneñ. ecclesiae prouisio pertineret. Quia vero non plenā de personis illius regni notitiā habebamus, ideoq; non poteramus salua conscientia eidem ecclesiae in alia persona, q̄ de regno Vngariç originē duceret, congrue prouidere: nec vellemus ei praeficere alienū, quātumuis honestius videretur, si Suffraganeus ad Metropolitanum suū accederet, quā Archiepiscopus ad Metropolim trāsferretur; partē tñ elegimus potiorē. Et eum dē Archiepiscopum in quē oēs, q̄rū cōsensus in electione, vel postulatione pastoris requiritur, licet diuersis temporibus conuenerant, à vinculo q̄ tenebat Coloceñ. ecclesiç absoluētes, ad Metropolim Stringoneñ. transferimus, & ei licentiā tribuimus trāseundi, palliū ei ad nomē & vsum eiusdē ecclesiae transmissuri.

63. dist. ca. Hortamur.

IDEM CAPITVLO Strigonensi.

Postulatio contra quam agitur de contempto potest sine praeiudicio alicuius reijci, potest tamen de speciali gratia admitti.

Constitutio XXXI.

Extra lib. 1. tit. 5. de Postulat. cap. Postulationem quam

POstulationē, quam celebrastis, & infra. Licet ergo p postulationē huiusmodi, nullū ius sit alicui acquisitum, ideoq; sine praeiudicio alicuius, postulationem potuissemus repellere memoratam: vt tamen vobis de speciali gratia cōsulamus, ita duximus prouidendum, q̄d per procuratores idoneos, sufficienter instructos ad omnia, nostro vos conspectui praesentetis: quatenus (vtraque parte praesente) quod iustum fuerit decernamus.

2. dist. ca. multis

DE PRAELATORUM in Ecclesia catholica Electione, corundemq; potestate.

INNOCENTIVS PAPA III. de Cella Sancti Petri, & Mitinensibus Abbatibus.

Qui electioni de se factae renunciat appellare nequit ad impediendam electionem alterius, Et electio quae est à suspensis celebrata, non tenet.

Constitutio XXXIII.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione. ca. cum in ter. 15. quest. 1 ca. metuo

CVm inter R. seniorem, & R. iuniorem sup abbatia Straphuseñ. quaestio verteretur, bonae memoriae Caelestinus p̄decessor noster p̄dictū R. seniorem sententiā cum instantia postulantem, ad componendum coegit inuitū, & sic abbatiae renuncians, de manu eius custodiam & Prioratum recepit, ab eo dum viueret possidendos. Cui ordinationi licet consentiret inuitus, domum tamen reuersus (aduersarijs compositionem ipsam nolentibus obseruare) non potuit quae concessa sunt obtinere. Et infra.

Nos attendentes, quod ex consensu compositionis receptae ius (si quod sibi competierat) R. senior amisisset, ac p hoc ne monachi ad electionem procederent de iure minime appellare potuisset, cum nisi quorum interest audiri nōn soleant appellantes, appellationē illā dicimus legitimā nō fuisse, vnde per cā non potuit electio impediri.

Sane quamuis praepositus, & Capitulum Constantiense de interdicto, quod Cardinalis posuerat, in suis literis inseruerint, quia tamē per id quod R. iuniori dioecesanus Episcopus munus benedictionis impendit, ei videtur quod praemisimus obuiare. Vnde vel scriptura facto, vel factum scripturae praeiudicat, nec probatum fuit (licet obiectum (quod ab interdictis electio fuerit celebrata, ipsam non potuimus irritare. Et infra.

Ideoq; causam ipsam duximus vobis com-

cõmittendam, vt si constiterit, quod electio fuerit facta à suspensis, ea omnino cassata ipsi monasterio (post satisfactionem codignam suspensionis, & interdicti sententia relexata) de persona idonea consulatur.

IDEM CAPITVLO PENnensi.

Si electus non habet sufficientem scientiam, vel ante confirmationem administrat, eius electio cassari debet

Constitutio XXXIIII.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Qualiter

QValiter post obitum. Et infra. Verum, quoniam electus à vobis ante confirmationem admistrationi Episcopatus se irreuerenter immiscuit, recipiendo tam à clericis, quàm à laicis iuramenta, non attendens quod secundum Apostolum: Nemo debet sibi honorem assumere, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron, præcipue, quia nec donum scientiæ Pontifici conueniens fuerat assequutus.

Hebræ. 5

C. deleg. Lnõ du biũ

Postquam nobis præsentastis eundẽ, sufficienti examinatione pmissa, electionem de ipso factam duximus irritandã, quicquid ex ea, & ob eam factum est denunciantes penitus non tenere.

IDEM CAPITVLO Capuano.

Si uocantur ad electionem non uocandi, ualet electio facta, eis non expectatis.

Constituio XXXV.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Cum inter

CVm inter vniuersas metropolitanas. Et infra. Intelleximus autem per L. & F. canonicos vestros, per literas quas ad sedẽ Apostolicam detulerũt, quod ad Decanũ, & alios canonicos vestros Panormi manentes, (cum de earum parte fuisset vobis per literas intimatum, vt sic tractaretis super electione substituendi pastorem, quod nullum deberitis in eorũ absentia nominare) quendã socium vestrũ cũ literis destinastis, XII. dierum terminum assignantes, infra quem post receptionẽ literarũ vesterarũ iter arriperent redeundi. Quãuis ecclesiastica consuetudo non exigat, vt ad electiõem pastoris canonici tã remoti vocent, & illi pcipue, q lõge anteq̃ vos metropolitani vestri obitũ pentialiter cognouerunt, quorũ aliqui post eius decessum ad Capuanam ecclesiam sunt reuersi.

14. quest. 4. ca. Displicet

Quia vero mora largior est in electiõnibus valde suspecta, imo sæpe damnosa, mandamus, quatenus inuocata spiritus sancti gratia personam idoneam per electionem canonicam concorditer assũmatis ad regimen Capuanæ ecclesiæ, cõsequenter ad audientiam nostram nuncios idoneos transmissuri, per quos à nobis vice regia postuletis assensum, & apostolicæ confirmationis gratiam requiratis.

IDEM ARCHIEPISCOpo & Capitulo Capuano.

Non debet inspici, an post appellationem sed an contra electio fuerit celebrata. Et penes uocantes, quibus competit uocandi potestas, remanet ius eligendi, si uocati uenire contemnunt. Et ad officium confirmationis spectat examinare electum, etiam nemine opponente. Et nisi electus doceatur legitime ætatis & literaturæ, habetur pro non legitime electo.

Constitutio XXXVI.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Cum nobis

CVm nobis olim de obitu. Et infra. Cum autem constaret interpositam fuisse apellationem ne fieret electio nisi canonica, videri poterat, q̃d post eam medio tempore nihil dębuit innouari. Vnde talis electio iudicanda erat irrita & inanis, vtpote post apellatiõnem canonice interpositam attentata.

Sed cõtra, Cũ appellatũ fuisset nõ vt nulla electio fieret, sed vt fieret canonica, si factũ electionis canonice fuerit subscriptũ, non vtiq̃ contra formam appellationis huiusmodi, sed magis secundũ eam videbatur esse processum. Et ideo licet post apellationem, non tamen cõtra eandem fuit electio celebrata, propter quod non erat aliquatenus irritanda. Et infra.

11. quest. ca. Quæ ad perpe-

Item cum post appallatiõem emissam Archidiaconus cũ suis fautoribus chorum exiisset, & vos illos vt interessent electioni faciendæ vobiscum curassetis solicite reuocare (quoniam ad electionem faciendam accedere noluerunt) alienos se fecisse videntur, propter quod electioni à vobis iuxta formam mandati apostolici concorditer celebratę, de iure nõ posse contradicere videbantur. Et infra.

His igitur & aliis allegatis, quanquā contra personam illius, quem elegistis, nihil dictum fuerit vel obiectum, quia tamen (iuxta verbum Apostoli dicētis, Nemini cito manū imponas) debemus attendere diligenter ad ea, quæ circa personam inquirenda fuerant duximus ex officio nostro (sicut decuit) procedēdū, Et infra.

33. dist. ca. Quod & ci tu. Et 38. dist. par. 1.

23. dist. ca. Quæ ipsis

Illius quoque literaturæ, licet non eminentis, tamen cōuenientis electus extitit, vt pro defectu scientiæ (sicut plenius intelleximus ab his, qui eum melius cognōuerunt) ab electione nō deberet excludi. De legitima tamen ætate scire plene non potuimus veritatem, quia cū a multis cuius ætatis existeret curauerimus indagare, à nemine vnquam audiuimus quod annum ætatis xx. attigisset. Et infra.

Nos ecclesiæ pariter & personæ prouidere volentes, & tam rationes, quam canones obseruare, quia propositum vestrum prouidum intelleximus, & ideo propter vrgentem necessitatem, & euidentē vtilitatem ecclesiæ Capuanæ (quā in hac parte potius approbamus) volumus ipsum firmiter perdurare, præfatum subditum nostrum vobis in procuratorem concedimus, liberam ei administrationem (tam in temporalibus, quam in spiritualibus) committentes.

IDEM ARCHIEPISCOPO Cantuariensi.

Illegitimus potest postulari, non autē eligi, & electores, nisi probauerint illum ignoranter elegisse, incidunt in pœnas Lateranensis concilii.

Constitutio XXXVII.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Innotuit.

INnotuit nobis, quod Vigoriēsi ecclesia destituta pastore, Prior & conuentus eiusdem magistrum M. Archidiaconum Eboracensem in Episcopum elegerunt, cuius confirmationem vsq; in aduentum ipsius (qui absens eligebatur, & inscius) distulisti. Qui tandem sponte nea tibi & secreta confessione monstrauit, quod conscientia eius aliquantisper ex natalibus esset læsa. Et infra.

Cuius electionem Capitulum petiit per sedem Apostolicam confirmari, presentato nobis electionis decreto, subscriptionibus elegētium roborato. Quidā autem Suffraganeorum tuorum asserue runt eum fuisse filium cuiusdam militis, & ab eo ex quadam ingenua & non coniugata susceptum. Idem quoq; Magister adiecit, quod nūquam pater eius habuerat vxorem, sed matris eius virginitatis florem præripuit quasi furtim. Et infra.

Quamuis autem canon Lateranensis concilii ab Alexandro prædecessore nostro editus, non legitimæ genitos à dcō persequatur, quod electionem talium innuit nullam esse, nobis tamen per eū non fuit adempta dispensandi facultas: cum ea non fuerit prohibentis intētio, qui successoribus suis nullum potuit in hac parte præiudiciū generare, pari post eum (imo eadem) potestate functuris, cum non habeat imperium par in parē. Et infra.

Extra lib. 1. tit. de elect. & ele cti potesta te. cap. Cū in cun ctis.

Multa enim in hoc casu dispensationem inducere videbantur, literarū scientia, morum honestas, vitę virtus, & fama personæ multipliciter à quibusdam, etiam ex fratribus nostris (qui eum in scholis cognouerant) approbatæ. Faciebant et am hæc ad id non modicum, concors Capituli Vigoriensis electio, petitio populi, assensus principis, votum tuū, Suffraganeorum suffragia, & humilis deuotio confitētis, qui sponte ac humiliter maluit suum confiteri reatum, quam læsa conscientia thronum conscendere Pastoralem.

21. dist. ca. Inferi or.

Habito ergo super hoc diligenti tractatu, intelligentes Vigorien. Capitulū eundem magistrum non humiliter postulasse, sed improuide potius elegisse (cum ad obtinendum dispensationis beneficium procedendum fuisset non per electionem inhibitam, sed per postulationem permissam) electionem ipsam, pdicti canonicis autoritate cassatam, denunciamus irritā & inanē: parcentes nō modicū Vigorieñ. capitulo, qd eis nec pœnā infligimus expssam in canone supradicto, nec probare cogimus ignorātiā, quam allegant. Et quamuis post cassationem huiusmodi nobis fuerit supplicatum, vt dignaremur secū, eo miseri cordi

corditer dispensare: supplicationē huius modi, quæ nomine Capituli non fiebat (cum non ad postulandam dispensatio nem, sed ad petendam confirmationem ipsius fuerint nūcij destinati) ad præsens non duximus admittendam, decernentes irritum & inane, quicquid super ordi natione ipsius Episcopatus, ante susceptionem literarum nostrarum fuerat attentatum. Quod si Vigorlen. Capitulū eundem magistrum (propter prærogatiuam meritorum ipsius) duxerit postulandum, postulationem apud sedem Apostolicam præsentare procuret.

IDEM ARCHIEPISCOPO Genuensi, & Placentino & Bobiensi Episcopis.

Non possunt electores in præiudicium electi compromittere, sed si consenserit electiōi suæ, uel cōsentire uelit, est confirmandus, si aliud canonicum illi non obsistat, licet non sit de gremio illius ecclesiæ, quantumcunque ob causam à maiori parte fuerit appellatum.

Constit. XXXVIII.

Extra lib. 1, tit. 6. de Electione cap. Cùm inter

CVm inter Canonicos Saonenses sup electione pōtificis quæstio verteretur, ad sedem apostolicam S. subdiaconus Saonē & I. procurator Capituli accesserunt. Et infra. Proposuit autem procurator prædictus, quod singuli requisiti communi assensu in Hasten. Præpositum (excepto prædicto subdiacono) cōuenerunt, quo in sua duritia permanente, aliorum cōsensus redactus fuit in scriptum publicum consequētur. Cæterum pro parte altera fuit propositum ex aduerso, q̄d cū septē essent canonici Saonē. in Capitulū se receperunt de futura electione Pontificis tractaturi, sed Archidiacono, Archiepiscopo, & Præposito dictum Hasten. Præpositum nominantibus, fuit à præfato S. obuiatū, asserēte ipsum morbo epileptico laborare, pro q̄ alia vice tanquam inhabilis fuerat recusatus, Nec ad aliam ecclesiam debere fieri transitum, donec reperiretur idoneus in ecclesia Saonen. Et infra.

63. dist. ca. In synodo.

Post hæc Archipresbyter pro parte altera de rato (vt dicebat) literis præmunitus, Ipse vero S. pro parte sua in Mediolan. Archiepiscop. in compromittere curauerunt, qui Magistrum. G. Modicen. Canonicum eis dedit in Episcopū, & cōfirmauit. Et infra. Discretiōi vestræ mandamus, quatenus cum constet electionem de Præposito memorato à maiori, & saniori parte Capituli celebratā fuisse, publicatam etiam, & subscriptam: si dictus Præpositus eidem electioni consenserit, vt per mutuum consensum eligentium, & electi, quasi cōiugale vinculum spiritualiter sit contractum, nisi sufficienter sit ostēsum eūdē morbo epileptico laborare (super quo dicitur contra ipsum appellatum) vos non obstante appellationis obiectu, si qua ex alijs causis superius memoratis proponitur interposita (cum eas friuolas reputemus) electionem confirmetis ipsius, nō obstante quod post talem electionem à præfato Archiepiscopo proponitur esse factum, etiamsi à partibus in eum fuerit compromissum, cum electores à tali electione sic resilire nequiuerint. Quod si electores illius compromiserint in Archiepiscopum memoratum, etiamsi dictus Præpositus nondum electioni de se factæ consenserit, eo tamen consentire volente (dummodo à morbo sit immunis obiecto) vos electionem ipsius nihilominus confirmetis.

IDEM PRAENESTINO Episcopo, Sedis apostolicæ Legato.

Electus à maiori & saniori parte capituli, si est, & erat idoneus tempore electionis, confirmabitur: si autem erat indignus in ordinibus, scientia uel ætate; & fuit scienter electus, electus à minori parte, si est dignus, confirmabitur.

Constit. XXXIX.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione ca. Dudū

DVdum ad audientiam nostram quæstio est perlata, quod vacante Præpositura Colocensis ecclesiæ, in duo se vota eligētium diuisisset, causam iudicibus duximus committendam. Et infra.

8. quæst. 4. ca. Si qui sunt

Ipsi vero partes ad suam præsentiam conuocarunt, receperunt testes, examinauerunt eligentium conscientias, au-

 die-

dierunt allegationes vtrinq;. Et quoniam Præpositus S. Georgij eorum sententiæ se asseruit nolle stare, processum ad sedē Apostolicam destinarunt. Et infra. Cunq; nuncij Præpositi sanctorum Apostolorum statuto termino ad præsentiam nostram accessissent, Præpositus S. Georgij nec venit, nec per se misit idoneū responsalē. Et infra.

Gestis igitur iudicij diligēter inspectis, inuenimus, quod pro Præposito sanctorum Apostolorum autoritas, pro Præposito verò S. Georgij numerus eligētium faciebat, Cū primus à XIIII. tū personis, tū Canonicis, qui alios dignitate, & ætate, & tēpore præcedebant, Secundus vero à xxiiij. fuisset electus. Et infra.

23. dist. ca. In nomine domini.

Cū aūt allegationes pro eodē Præposito S. Georgij corā iudicibus ipsis propositæ, nobis nō fuerint præsentatæ, propter quod nō potuimus scire per nos quid obiecerint, vel quid respōderint ad obiecta, sicq; causa remissa nō fuit sufficiēter instructa, ad diffinitiuā sentētiā nō duximus procedendū, sed decisionē causæ ipsius iudicibus cōmisimus sub hac forma: vt si vel notoriū esset, vel per ea, quæ iā dicta erāt, constaret quod Præpositus S. Georgij electiōis tēpore pateret, vel in ordinib. vel in sciētia, vel in ætate defectū, qui eū iuxta canonū sanctiones impediret ad huiusmodi officiū promoueri, ei (nō obstāte ipsius absentia corporali) silētiū imponētes, Præposito sanctorum Apostolorum Præpositurā adiudicarēt eādē. Alioquin (cū in eū nō solū plures, sed duæ pene partes cōuenerint, & impedimētis cessantibus appareat, quod eū bono zelo elegerint) Præpositi sanctorum Apostolorum electiōe cassata, electionem cōfirmarent ipsius, & ei facerent tanquam Præposito respōderi.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi potestate. cap. Significasti

IDEM S. CANONICIS MOGUNTINENSIBUS.

Recipientes postulatū ad Ecclesiā tanquam institutum uel administratorem ante admissionem postulationis a superiore factam, priuati sunt potestate eligendi, & ad alios, licet pauciores, deuoluitur potestas eligendi: & si omnes priuati sunt, deuoluitur ad papam in Ecclesijs cathedralibus.

Constit. XL.

BOnæ memoriæ Moguntin. Archiepiscopo via vniuersæ carnis ingresso, & quibusdā petentibus Vuormatiē. Episcopū, quibusdā vero Archiepiscopum vestrū, tunc Præpositū S. Petri Moguntiū. sibi eligētibus in pastorem, Prænestino Episcopo à sede Apostolica legato dedimus in mandatis, vt si eundem Episcopum, quoad temporalia, vel spiritualia recepisse cōstaret ecclesiam Moguntinensem, vel ministrasse in temporalibus aut spiritualibus in eadem: postulationem de ipso factam nunciaret irritā. Et infra.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Bonæ memoriæ

7. quæst. 1. ca. Episcopus, & ca. Si quis Episcopus.

Deinde inquireret de ipsius electione Archiepiscopi veritatē, & si ei de vi, quā ipse & sui metuebant, constaret, (eo nō obstāte quod post appellationē ad nos interpositam fuerat in eius electione processum: cū alij, qui appellationi ad nos interpositæ, ne sine ipso ac socijs eius haberent in electione processum, non duxerint deferendum, vti cōtra ipsum hac exceptione non possent. Quia frustra legis auxilium inuocat, qui committit in legem. Vnde nec ab eis posse obijci videbatur, quod idem esset à paucioribus secundum eorum assertionem electus, quum ipsi appellationem ad nos legitime interpositam contemnentes, & præter licentiam nostram recipiētes Episcopū memoratū, reddiderint se indignos, electionem Archiepiscopi confirmaret. Et infra.

Licet autem essent notoria, quæ contra dictum Vuormati. Episcopum & eius fautores fuerant obiecta: prædictus tamen legatus ad maiorem cautelā multos testes recepit ex ipsius Archiepiscopi parte productos. Vnde ipse iuxta mādati nostri tenorem procedens, postulationem factam dē Vuormati. cassauit, & electionem Archiepiscopi memorati (quāuis à paucissimis celebratam) curauit autoritate Apostolica confirmare, ipsumque ordinauit in presbyterum, & tandē in Archiepiscopum consecrauit. Et infra.

Contra vero legati processum hoc facere videbatur, quod non citatis Vuarmati. Episcopo, & eius fautoribus processisset. Porro excessus notorius, examina-

2. quæst. 1. c. De manifesta.

examinatione non indiget, & pro his quae à iudice sunt acta, praesumitur quod omnia rite fuerint celebrata, quàuis & citati non fuerint, non posset de facili cóprobari. Quia negantis factum per rerum naturam nulla est directa probatio. Cum & si quilibet de se posset asserere, quod ad eum citatio minime peruenisset, singuli tamen vestrum essent in suo testimonio singulares. Ad ipsum quoque Legatū (si voluissent) secure potuissent procuratorem idoneum destinare, sicut nuncium destinarant. Et infra.

1. quaest. 4. ca. Hoc etiam placuit.

6. quaest. 5. ca. Accusat.

Nos igitur, & si propter autoritatem iudiciariam praesumamus pro his, quae acta sunt à Legato, illi tamen plus inniti mur rationi, quòd aduersarij Archiepiscopi ex tribus causis praedictis se vsque adeo reddiderunt indignos, quod contra eum non debebāt audiri. Vnde quod de ipso factum fuerat, non poterat impediri p eos: quin etiā si electores eiusdem partis pariter deliquissent, vt se reddidissent indignos, ad nos deuoluta fuisset hac vice ordinatio Ecclesiae Moguntiñ. Quare dictum Archiepiscopum sine iuris iniuria potuissemus eidem Ecclesiae praeficere in pastorem. Super his vero habito diligenti tractatu, cessationem postulationis factae de Vuormatieñ. Episcopo ratam habuimus, electionem memorati Archiepiscopi confirmantes.

IDEM CLERICIS S. Agathae.

Sufficit electo ad obtinendum, docere eligentem fuisse in quasi possessione tempore electionis: licet non probet, quod proprietas iuris eligendi ad illum pertineret.

Constit. XLI.

Extra lib. 3. tit. 8. de Electione cap. Querelam.

QVaerelam quàm G. tituli S. Vitalis presbyter Cardinalis per oeconomum ecclesię vestrae, cuius idem Cardinalis est gubernator, cōtra P. presbyterum Ecclesiae S. Saluatoris super Ecclesia ipsa proposuit, Celestinus papa praedecessor noster nobis in minori officio constitutis audiendam commisit.

Petebat igitur oeconomus praefatum P. ab Ecclesia S. Saluatoris (quam in praeiudicium vestrae Ecclesiae, ac iniuriam Cardinalis praedicti occupare praesumpserat) remoueri, cum ipsa Ecclesia pertineat ad S. Agathae Ecclesiam pleno iure: petens pensionem XVI. deñ. Papieñ. debitam Ecclesiae S. Agathae, pro eadem Ecclesia de Thermis sibi restitui, de nouo subtractam.

Praedictus vero P. respōdebat, quod ipse nullam iniuriam irrogauerat Cardinali, nec in praeiudicium Ecclesiae vestrae receperat dictam Ecclesiā, cum haec ad illam nullo iure pertineat, nec aliquā sibi reddere pensionem debebat, sed ipse per electionem populi, ad quem de antiqua consuetudine pertinet electio, à cardinali S. Susannae (cui eadem Ecclesia tanquam capella suo titulo in spiritualibus est subiecta) canonice fuerat institutus. Et infra.

Nos igitur rationibus vtriusque partis auditis, dictum P. ab impetitione oeconomi vestri, super electione, ac institutione de se facta in Ecclesia S. Saluatoris absoluimus, & super his pręfato oeconomo silentium duximus imponendū, cum nobis constiterit, quod populus in quasi possessionem praesentandi Clericum existebat, quando ipsum presbyterum ad illam elegit, & Ecclesia eadem spectat ad tit. S. Susannae in spiritualibus pleno iure, salua quaestione super iure patronatus inter Ecclesiam vestram & populum saepedictae Ecclesiae S. Saluatoris.

Quia vero fuit liquide comprobatū, quod pensio XVI. denariorum Papieñ. monetae, fuerit clericis Ecclesiae vestrae pro Ecclesia S. Saluatoris de Thermis annuatim per multa tempora persoluta, sed de nouo subtracta, vos in eundem statum percipiendi huiusmodi, de Ecclesia S. Saluatoris de Thremis Ecclesiam vestram decernimus, reducendam, & ad solutionem pensionis subtractae condemnamus presbyterum antedictum, salua quaestione proprietatis inter Ecclesias memoratas.

IDEM ARCHIDIACONO & capitulo Vintonensi.

Eligentes ſcienter indignum, priuati ſunt poteſtate eligendi in electione. quæ primo occurrit facienda.

Conſtit. XLII.

Extra lib. 1 tit. 6 de Electione cap. Cum vinton.

CVm Vintonẽſis eccleſia paſtore vacaret, Archidiaconus cũ ſuis fautoribus Salubrienſem Decanum, prior vero & complices eius præcẽtorem Linconenſem in Epiſcopum elegerunt. Et infra.

Licet igitur omnes in communi de electione facienda tractauerint, quia tamen nequiuerunt eſſe concordes, infecto negocio ad nos habuere recurſum. Et hi quidem, qui præcẽtorem elegerãt, aſſerebant, ꝙ illi, qui Decanũ elegerant, eligendi erant poteſtate priuati! pro illa maxime cauſſa, quod hominem illegitime natum ſcienter eligere præſumpſerunt. Vnde ſecundum Lateranenſe concilium, & eligendi hac vice perdiderant poteſtatem, & per trienniuni eccleſiaſticis beneficijs carere debebãt. Illi vero taliter reſpondebant, quod licet is, quem elegerant, fuiſſet minus legitime natus, per gratiam tamen Apo. ſe. legitimari promeruit, & hoc aſſerebant ſe legitime probaturos.

Cap. 24.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione & electi poteſtate. cap. Quia propter.

Nos igitur attẽdentes, quod iſti poſt primam electionem admiſerant illos ad ſecundam celebrandam, & quod decretum concilij memorati decreuit huiuſmodi præſumptores vna vice duntaxat eligendi poteſtate priuatos, quoniam electio, quam coram nobis celebrare volebant, non iam ſecunda, ſed tertia concurrebat, ad eligendum illos cenſuimus admittendos.

IDEM ABBATI CISTERtienſi R. & P. monachis Montis frigidi.

Eligens ſcienter indignum in Epiſcopum, vel ob hoc ſuſpenſus à beneficiis eccleſiæ per triennium, nec poteſt interim ad dignitatem illius eligi vel aſſumi.

Conſtit. XLIII.

Extra lib. 1 tit. 6. de Electione ca. per inquiſitionem.

PEr inquiſitionem, quàm de mandato noſtro feciſtis ſuper ſtatu Epiſcopatus, & Epiſcopi Tholoſani, perſpicaciter intelleximus, ꝙd Maſcaron Cancellarius iuratus aſſeruit ſe ſciuiſſe pro certo R. olim Tholoſanum Epiſcopum, & amicos ipſius ante ſuam electionem habuiſſe colloquium cum quibuſdam canonicis nominatim expreſſis, eoſque ſolicitaſſe precibus vt ipſum eligerent in Epiſcopum: ſeq; vidiſſe pariter, & audiuiſſe, quando prædictus Epiſcopus recognouit in quorundam Canonicorũ præſentia, ſe canonicis illis, qui aduerſati fuerãt ſuæ primæ electioni, iuraſſe, credens pro certo, quod iuramẽtum illud illicitum fuit, & præſtitum vt idem R. eligeret ex pacto, & quod ipſemet poſt electiõem ipſius caſſatam, domum Epiſcopalem eius nomine detinebat, recipiens quoſdam redditus, & prouentus, q̃s de ipſius conſcientia & conſenſu, in eiuſdem negocijs expendebat.

40. diſt. ca. multi ſacerdotes.

1. queſt. 6. ca. Sunt ii qui iimitatus.

46. diſt. c. Sicut non ſuo.

Cum igitur talem ſcienter in Epiſcopum eligendo (ſicut ipſe ſuo iuramento firmauit) eccleſiaſticis beneficijs reddiderit ſe indignum, graue gerimus, & moleſtum, quod Tholoſano Præpoſito in Epiſcopum Conuennarum electo, idem Maſcaron in præpoſitum dicitur ſubſtitutus.

Quocirca mandamus, quatenus eundẽ ab officio præpoſituræ penitus amouentes, faciatis virum idoneum ad officium illud aſſumi.

IDEM PRIORI SANCTI Frigidiani G. & G. canonicis Lucanenſibus.

Si non profeſſus eligitur ad regimen eccleſiæ regularis, caſſatur electio, conſuetudine in contrarium non obſtante.

Conſtit. XLIIII.

Extra lib. 1 tit. 6. de electione. cap. Cum cauſam.

CVm cauſam, quę inter Bonũ presbyterum, & Brunum canonicum S. Petri Lucanẽ, vertitur, ſuper eo, ꝙd dictus presbyter Bonus, à maiori parte canonicorum eiuſdem Eccleſiæ, prædicto Bruno, & quodam alio contradicentibus, in priorem (ſicut dicitur) eſt electus, olim vobis duximus committendam. Et infra.

Quamuis autem multi priores continue

nus vnus post alium in ipsa Ecclesia per multa, & lõga tempora fuerint non professi, quia tamen præfatus presbyter Bonus non est professus obseruantiam regularem, dubitatis, & merito, nobis procedere inconsultis.

Quia igitur non debemus attendere solummodo quid factum sit, sed potius quid sit faciendum, consultationi vestræ taliter respondemus, quod cum secundum legem diuinam, non sit in boue arandum & asino, nec quisquam debeat vestem induere de lano linoq; contextam, irritetis electionem prædictam, & cõpellatis præfatum presbyterũ aliosque clericos non professos, vt vel beati Augustini regulam in eadem Ecclesia constitutam profiteantur, & seruent, aut ipsam Ecclesiam omnino dimittant.

Deut. 22.

16. quæst. 1. can. Abbatẽ monast. 2. & ca. seque. Quã sit necessarius.

IDEM. L. TITVLI SANCTI Stephani in Celio monte presbytero Cardinali apostolicæ sedis legato.

Nominatio uel appellatio eius, cuius non interest, electionem non impedit. Sed si uocandus contemnitur, eo prosequente contemptum, cassatur electio etiam confirmata: & potest prosequi, nisi consenserit electioni.

Constit. XLV.

QVod sicut ex literis tuis. Et infra. Verum, cum ex prima electione, quæ facta de tribus, dicendavidetur potius nominatio, nihil iuris acquisitum fuerit nominatis, licite procedi potuit ad electionem regulariter celebrandam, præsertim, in Ecclesia Armachana, cum iuxta constitutiones canonicas, si fieri potest, in cathedrali Ecclesia electio debeat celebrari. Nec appellatio interposita electionem illam potuit impedire, cum in ea nihil attentatum fuerit in præiudiciũ Regiæ dignitatis, quia non simplex nominatio, sed solennis electio debet principi præsentari, vt postulationi præstet assensum, & si secus aliquãdo per vsurpationem aliqui faciant abusiue. Si autẽ Miridinen. Episcopus, & Abbas Mellifontis, qui interesse debuerant, non contempti fuerunt, sed ad electionem vocati (si tamen sine periculo potuerint conuocari) siue nequiuerint, siue noluerint ad electionem celebrandam accedere, ipsorum absentia nõ potuit electionem impedire. Et infra.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione Quod sic.

23. dist. ca. In nomine domini.

Quod si eos vocatos non fuisse constiterit, sed contemptos, infirmanda erit electio penitus taliter celebrata, nisi postea propter bonum pacis curauerint cõsentire.

4. quæst. 3. can. Quisquis. 72. dis. ca. propofui sti.

Episcopus dum celebratur missa con secrationis suæ, vel Archiepiscopus ante receptum pallium ordines cõferre non debet.

Super eo autem, quod in die consecrationis suę antequam missarum solennia finirẽtur, acoluthum ordinauit, pro tali excessu eum corripias, & castiges: cũ solus Rom. Pon. (qui ante hymnum angelicum consecratur, & postmodum ipse missarum solennia incipit, & perficit cõsecratus) in die consecrationis suæ valeat ordines celebrare. Cæteri vero, qui inter Epistolam, & Euangelium consecrantur, quia consecrati concelebrant principaliter celebrãti, ne diuidatur mysterium vnitatis, non debent tunc ordines celebrare. Præterea cum non liceat Archiepiscopo sine pallio cõuocare concilium, conficere chrisma, dedicare basilicas, ordinare clericos, & Episcopos cõsecrare, multum profecto præsumit, qui antequam impetret pallium, clericos ordinare festinat: cum id non tãquam simplex Episcopus, sed tanquam Archiepiscopus facere videatur.

23. dis. ca. Quorundam.

25. quæst. 4. ca. Si ecclesia.

Quod autem tabulam argenteam dicitur vendidisse (dummodo Ecclesiam Armachanam reddat indemnem) æqua nimiter poteris præterire, cum id de Cleri & populi processit voluntate.

IDEM EPISCOPO TOletano & Sagonensi, & Abbati de Arden.

Electio per minorem partem capituli facta non tenet, nec per subsequentem consensum ratificari potest.

Constit. XLVI.

AVDITIS & intellectis meritis causæ de duabus electionibus celebra-

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Auditis.

celebratis in ecclesia Baiocensi, vnam de Gu. Archidiacono, & alteram de R. subdiacono, inuenimus vtramq; contra formam canonicam attentatam. Cum enim inquisitis voluntatibus singulorum Decanus cum paucioribus in ipsum R. & cantor cum pluribus in dictum Gu. Archidiaconum conuenissent, solo cantore postmodum quendam alium, videlicet Magistrũ R. de Algedijs nominante, ad nostram fuit audientiam appellatũ, ne Decanus, qui primam in electione vocem habebat, ad electionẽ procederet, sine consensu totius capituli, vel maioris, & sanioris partis ipsius. Ipse vero Decanus non habito consensu maioris partis capituli, sed longe minoris, subito in electionem prorupit: appellans, ne quis contra ipsam aliquid attentaret, quãuis asseueret, quod electioni factę plures alij consenserunt: cum tamen ex postfacto nequiuerit conualescere, quod ab initio nõ valebat, quoniam electio, quæ fuerat irrita ipso iure, per subsequentem consensum (maxime appellatione pendente) nõ poterat esse rata. Eis ergo ad propria recedentibus, cantor & alij, qui remanserant in capitulo, post illam electionẽ nõdum cassatam, & appellationẽ ad nos interpositam, à nominatione dicti Archidiaconi recedentes de nouo pręfatũ subdiaconum eligere presumpserunt.

Nos igitur electionem vtramq; duximus irritandam.

IDEM GRANDISSILVAE ET Bellepartice Abbatibus.

Potestas data compromissarijs ad eligẽdum prelatum, re non integra reuocari non potest: & desiit esse res integra, postquam compromissarij cœperunt habere tractatum.

Constit. XLVII.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. In causis

IN causis, & infra. Cum capitulum Tholosanæ ecclesiæ ad tractandum de electione Episcopi coueniissent, duos elegerunt, vt quinq; de eodẽ capitulo eligerent electores, qui præstito iuramento de substituendi Pontificis electione tractarent: Et à singulis de capitulo statutum est, & cõcessum, vt ille, quem illi concorditer, vel tres ex illis eligerent, ab eis (si persona esset idonea) pro Episcopo sine cõtradictione aliqua haberetur. Et infra.

Postmodum vero, cum à prædictis duobus quinq; electores electi fuissent, & ad tractandum de electione secessissent in partem, & non possent omnes in vnam pariter cõcordare personam, tres ex eis conuenerunt in Episcopum Conuennarum, & deinde electionem quàm de postulando Episcopo fecerant, capitulo publicarunt, ac reliqui duo subsequenter tertia die cum paucis de capitulo, reliquis absentibus elegerunt Archidiaconum Argenensem. Et infra.

Nunc vero prædicti Archidiaconi econtrario responderunt, quod cũ prędicti quinq; electores seorsum de electione tractantes inter se dissiderent, ita quod cõtentiose voces eorum à fratribus, qui remanserant in capitulo, auditę fuissent, capitulum ipsos, propter huiusmodi cõtentiones, suspectos habentes, ad eos duos de canonicis destinarunt, per quos inhibuerunt eis ex parte nostra, ne vlterius in facto procederent, & ita potestatem eligendi, quàm eis commiserant, reuocarunt: Mandantes eis, ut redirent ad capitulum & pariter cum alijs fratribus de electione tractarent. Et huiusmodi reuocationi duo ex ipsis electoribus adhibentes consensum, reliquis tribus non contradicentibus, ad ipsum capitulum sunt reuersi, sed alij tres vsq; ad fores capituli subsecuti, ab eis postmodum discesserunt. Capitulum vero cũ tota die illa ipsorum præsentiam expectasset, subsequenti die campanam pulsari fecerit, sicut moris est ad capitulum congregandum, & prædictis tribus cum paucis cõplicibus suis sese contumaciter absentãtibus, prior cum maiori, & saniori parte capituli elegit in Episcopum Archidiaconum supradictum. Et infra.

Extra lib. 1. tit. 29 de officio custodis. cap. 1. & 2. 1. dist. 1. ca. Ius militare.

Quia vero postulatio de Episcopo Conuennarũ quæ præcesserat facta erat per eos, in quos totum capitulum eligendi transtulerat potestatem, propter quod vnanimiter de consensu totius capituli intelligitur esse facta, quàm (cum res non esset integra, quia in tractatu iã præcesserant electores) capitulum minime

me potuit reuocare, electiōem ipsius Archidiaconi decernimus irritādam. Quocirca mandamus, quatenus si personam ipsius Episcopi vtilem & necessariam inueneritis ad regimen Ecclesiæ Tholosanæ, & idoneam tam scientia literarum, quàm suæ conuersationis exemplo, ad hæreticorum perfidiam de Tholosana diœcesi extirpandam, quæ ibi per negligentiam præsulum miserabiliter, & damnabiliter hactenus pullulauit, transeundi ad Ecclesiam Tholosanam propter vrgentem necessitatem, & eorundem vtilitatem ei licentiam tribuatis.

IDEM ARCHIEPISCOPO Florentino.

De consuetudine potest canonicorum electio ad solum capitulum pertinere, irrequisito Episcopo.

Constitutio XLVIII.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Cum ecclesia

CVm Ecclesia Vulterana debito canonicorum obsequio longo fuisset tēpore destituta, Vulteranus Episcopus volēs ministrorū defectū in eadē Ecclesia restaurare, canonicos quosdā elegit, & instituit in eadem: quos canonici recipere noluerunt, asserentes, quod talis electio fuerat in eorum præiudicium attentata. Et infra.

Mandamus igitur, quatenus super primo articulo petitionis Episcopi, in quo postulauit à te, vt canonicos ab iniuria, quàm ei super electione canonicorū Vulterañ. Ecclesiæ inferunt prohiberes, ab impetitione ipsius dictos canonicos absoluere non postponas, quia non videtur iniuriā facere, qui vtitur iure suo: cum per testes longe melius sit probatū, quod Canonici supradicti hoc iure vsi fuerint ante quam Episcopus memoratus. In secūdo quoq; articulo, quo idem petebat Episcopus, vt dicti canonici Episcopum ipsum iure electionis vti libere paterētur, absoluere studeas canonicos sæpedictos, maxime si sit notorium, q̄ in Thuscia generalis consuetudo seruetur, vt in cathedralibus Ecclesijs solum Capitulum irrequisito Episcopo eligendi canonicos habeat facultatem.

14 quæst. 5. ca. Quod debet.

IDEM ABBATI S. VICTORIS, & Decano Parrhisiensi, & magistro R. Decortanensi, canonico Morinensi.

Compromittentes tenētur recipere electum à compromissarijs, si sit dignus, nisi contra formam compromissi eum appareat electum.

Constitutio XLIX.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione ca. cum dilectus filius.

CVm dilectus filius Archidiaconus Morineñ. nobis intimasset. Et īfra. Ecclesia Morinensis Episcopi solatio destituta, canonici eiusdem de Pastoris substitutione tractantes, in tres canonicos Morinen. potestatem eligendi Episcopum vnanimiter contulerūt: promittentes vt illum reciperent in pastorem, quem de gremio ipsius Ecclesiæ ducerēt eligendum. Qui examinatis voluntatibus singulorū, Archidiaconum eiusdem Ecclesiæ elegerunt in Episcopum. Metropolitanus quoq; tam electionem, & electi personam examinans, quàm etiā super ipsius ætate (de cuius defectu fuerat ab aliquibus dubitatum) inquirens solicite veritatem, per sententiam declarando electum ipsum minime sustinere defectum in ętate, electionem factam de ipso solenniter confirmauit. Et infra.

Verum B. qui contra electum venerat memoratum, proposuit ex aduerso, quod cum supradictis tribus sub hac forma fuerat eligendi concessa potestas, vt capitulum eum recipere teneretur, quem illi tres ab omnibus, vel maiori & saniori parte de gremio ipsius Ecclesiæ nominatum eligerent in pastorem: electores ipsi terminos potestatis sibi traditæ non seruantes, prædictum Archidiaconum eligere præsumpserunt, quē pauci de capitulo nominarāt. Vnde canonici Morineñ. postmodū admirantes qualiter Archidiaconus electus fuerat memoratus, cū plures essent in Ecclesia eadem digniores, cœperunt fere oēs publice p̄fiteri, q̄ nullatenus Archidiaconum nominarant, & reputātes se in hac parte delusos, quod super hoc factum fuerat nostro curauerūt apostolatui referare.

8. quæst. 1. ca. illud.

63. dist. ca. metropolitano.

Nos vero attendentes, quia res perniciosa esset exemplo, si per surreptionis astutiam quis ascenderet ad apicem dignitatis: ita duximus prouidendum,

vt

vt præstito à contradictoribus iuramento, quod ipsi malitiose contra præfatum electum non moueant quæstionem huiusmodi, prædicti tres electores astringantur dicere vinculo iuramenti veritatem, quot ex canonicis examinationis tempore in præfatum Archidiaconum conuenerunt. Et si tres simul, aut duo saltem ex ipsis iurati, dixerint maiorem canonicorũ partem in ipsum Archidiaconum conuenisse, vos contradictoribus silentium imponatis, cum contra hoc eorum esset probatio insufficiens, eo quod singuli in suis testimonijs essent singulares. Si vero per eorum depositiones cõstiterit sæpedictum Archidiaconum extitisse à paucioribus nominatum, tunc si fuerit sufficienter ostensum, quod illũ de gremio Ecclesiæ secundum formam sibi traditam debebant eligere, in quem omnes, vel maior, & sanior pars capituli conueniret, vos electionem ipsius Archidiaconi omnino cassetis. Alioquin quod de ipso factum est ratum habẽtes, contradictores ab eius impetitione per censuram ecclesiasticam cõpescatis: præfatum B. præbenda Morineñ. Ecclesiæ spoliantes, qui se ad hanc pœnam (si forsan in probatione deficeret) obligauit. Non obstãte, quod super ætatis defectu obiectum est contra illum, cum idem canonicus huic obiectioni non multum institerit, & super hoc à Metropolitano fuerit iudicatum, cuius sententia in rem transijt iudicatam: Cum infra decendium non fuerit prouocatione legitima suspensa.

IDEM EPISCOPO Baiocensi.

Si ex septem compromissarijs tres eligunt quartum, & ille consentit, si est idoneus, confirmabitur electio.

Constit. L.

Extra lib. I. tit. 6. de electione. ca. cum in iure.

CVm in iure peritus existas. Et infra.

Primus tuæ consultationis articulus continebat, quod cuiusdam Decano Ecclesiæ defuncto, eiusdem loco capitulũ sub hac forma in VII. ex ipsis canonicis compromisit, vt illum quem ex se, vel aliis de gremio ipsius Ecclesiæ omnes pariter, vel maior eorum pars nominaret, eundẽ capitulum reciperet in Decanum. Vnde cum vnus ex illis VII. à tribus ipsorum, & alius, qui non erat de numero eorũ à tribus aliis in Decanum fuerint nominati, requisisti vter eorum assumi debeat in Decanum.

8. quæst. I. ca. In pluris

Super quo taliter respõdemus, quod is, qui de numero VII. à tribus eorum dinoscitur nominatus, iuxta compromissi tenorem debet in Decanum assumi: dummodo electioni de se factæ consentiat, & aliquod canonicum non obsistat.

ff. tit. ... cuius ... vniu... L. ...

IDEM DVCI CAringiæ.

Electio Imperatoris spectat ad principes Germanos, tres prælatos, quatuor Laicos: & electio facta per eorum maiorem partem, cæteris non contemptis, tenet: & ad Papam pertinet electũ examinare, approbare & inũgere, & cõsecrare, & coronare, si est dignus: uel reijcere si est indignus, ut quia sacrilegus excõmunicatus, tyrãnus, fatuus, & hæreticus, paganus, periurus, uel Ecclesiæ persequutor. Et electoribus nolentibus eligere, Papa supplet. Et data paritate uocũ eligentium, nec accedente maiori concordia, Papa potest gratificari cui uult.

Constit. LI.

Extra ... Elect... cap. Venerabilem

VEnerabilem & infra. Inter cætera quidam Principes hac obiectione præcipue sunt vsi, dicentes, quod Apostolicæ sedis Legatus, aut electoris gessit aut cognitoris personã. Si electoris, in messem alienam miserat falcem suam, & electioni se ingerens, Principum derogauerat dignitati. Si cognitoris, absente altera partium videtur perperam processisse, cum citata non fuerit: & ideo non debuit contumax iudicari. Et infra.

6. quæst. ... ca. Scrip... tum est lege

Verum illis principibus ius & potestatem eligendi Regem in Imperatorem postmodũ promouẽdũ recognoscimus, vt debemus, ad quos de iure ac antiqua cõsuetudine noscitur pertinere: pſertim cum ad eos ius, & potestas huiusmodi, ab Apostolica sede peruenerit, quæ Romanum Imperium in personam magnific

3. qu... per om... nes cano... nes scie

63.dist.ca. Adrianus. fici Caroli à Græcis transtulit in Germanos. Sed & principes recognoscere debent, & vtique recognoscunt, sicut ijdē nostra recognouere præsentia, qđ ius & autoritas examinandi personam electam in Regem, & promouendā ad Imperium ad nos spectat, qui eum inungimus, consecramus, & coronamus. Est enim regulariter, & generaliter obseruatum, vt ad eum examinatio personæ pertineat, ad quē impositio manus spectat. 23.dist. ca. Quid est Nunquid enim si Principes non solum in discordia, sed etiam in concordia sacrilegum quencumq;, aut excommunicatum, 15. quæst. 4. ca. Miror. in Regem Tyrannum, vel fatuū, hæreticum eligerent aut paganum, nos inungere, consecrare, ac coronare hominem huiusmodi deberemus? Absit omnino.

Obiectioni ergo principum respondentes, asserimus quod Legatus noster approbando Regem, & reprobando ducem, nec electoris gessit personam, vtpote qui nec fecit aliquem eligi, nec elegit, nec cognitoris, cum neutrius electionem quo ad factum eligentium confirmandam duxerit, aut etiam infirmandam. Exercuit autem denūciatoris officium, quia personam ducis eiusdem indignam, & personam Regis denunciauit idoneam, quo ad imperium obtinendum, non tam propter studia eligentiū, quā propter merita electorum: quamuis plures ex illis, qui eligendi Regem in imperatorem promouēdum de iure, ac de consuetudine obtinent potestatem, consensisse perhibeantur in ipsum Regē. Et ex eo quod fautores ducis absentibus alijs & contēptis, ipsum eligere præsumpserunt, pateat eos perperam processisse, cum electioni plus contemptus vnius, quam contradictio multorum obsistat. Et infra.

Nos vtique non ducem, sed reliquū reputamus, & nominamus Regem iustitia exigente. & infra. Quod autem cum in electione vota Principum diuidūtur, 61. quæst. 3. ca. Quatuor. post admonitionem & expectationem alteri partium fauerē possimus, maxime postquam à nobis vnctio, cōsecratio, & coronatio postulātur, iure patet pariter & exemplo. Nunquid enim si principes admoniti, & expectati, vel non potuerunt, vel noluerunt in vnum propositū conuenire, sedes Apostolica aduocato, & defensore carebit, eorumq; culpa ipsi redundabit in pœnam? Sciunt autem Principes, quod cum Lotharius, & Corradus in discordia fuissent electi, Romanus Pontifex Lotharium coronauit, & Imperium obtinuit coronatus, eodem Corrado tunc demum ad eius gratiam redeunte.

Eos igitur duximus commonēdos, vt à præfato duce iusto quidem à nobis iudicio reprobato recedant, & præfato Regi nō abnuant adhærere, nisi demum tunc contra personam vel factum legitimum, quid ab eis obiectum fuerit, & ostensum. Et infra.

Sunt enim notoria impedimenta ducis, scilicet, excōmunicatio publica, periurium manifestum, & persequutio diuulgata, quàm progenitores eius, & ipse 6. quæst. 1. ca. Sunt plurimi. ¶ Verū hac. præsumpserunt in apostolicam sedem, & alias Ecclesias exercere. Fuit quoq; à prædecessore nostro excōmunicationis vinculo innodatus, quod postmodum recognouit, dum per nuncium suum absolutionis 5. dist. ca. Ad eius vero cōc. beneficium postulauit. Vnde patet, quod ipse fuit excommunicatus electus. Et infra.

Idem etiam cōtra proprium iuramentum, Extra lib. 2. tit. 8. de appellat. ca. Cōstitutis. super quo nec consiliū à sede Apostolica requiuit, ambitionis vitio regnū sibi vsurpare præsumpsit, cum super illo iuramento prius Romana Ecclesia consuli debuisset. Nec valet ad plenam excusationem ipsius, si iuramentum illud dicatum C. de pactis L. Pacrum. illicitum, cum nihilominus super eo nos prius consulere debuisset, quàm contra ipsum propria temeritate venire: præsertim illo exemplo, quod quum Gabaonitæ à filijs Israel per fraudem surripuerint Iosu. 9. 22. quæst. 4. ca. Innocens. iuramenta, & ipsi tamen cognita fraude contra illud venire temere noluerunt. Vtrum vero dictum iuramentum fit licitum, vel illicitum, & ideo seruandum, an non seruandum extiterit, nemo sane mentis ignorat ad nostrum iudicium pertinere. Et infra.

Insuper si prædictus Dux Imperium obtineret, libertas Principum in electione periret, & Imperium obtinendi

de cætero cæteris fiduciam tolleretur. Nam si prout olim frater dicti ducis patri eorum, sic dux ipse fratri suo succederet, videretur Imperium non ex electione, sed ex successione deberi. Et in præiudicium Principum redūdaret, si non nisi de domo ducis prædicti videretur aliquis ad Imperium assumēdus. Et infra.

25. quæst. 2. ca. Ita nos. 8. quæst. 1. ca. moyses

Nobilitatem ergo tuam monentes per Apostolica scripta, Mandamus quatenus à præfato duce recedas omnino, non obstāte iuramento, si quod ei ratione regni fecisti: cum (eo quātum ad obtinendum Imperium reprobato) iuramentum huiusmodi non debeat obseruari.

15. quæst. 6. ca. Alius item

IDEM CAPITVLO N.

Absentes ad electionem de prouincia conuocandos: electio maioris & sanioris partis ut sit confirmanda.

Constit. LII.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione cap. Coram dilecto filio

COram dilecto filio Tituli S. Prudentianæ presbytero Cardinale. Et infra.

Si vero vtriusque partis fuerit cassata electio, vos (fratribus omnibus, qui fuerint in prouincia conuocatis) quæ maiori, & saniori parti eorū super prædictis videritis complacere, per cēsuram ecclesiasticam faciatis firmiter obseruari.

IDEM PARMENENSI Episcopo & eius coniudicibus.

Cassatur electio partis maioris facta, contempta minori parte, etiam si est unus solus, non tamen ius eligendi deoluitur.

Constit. LIII.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Bonæ memoriæ

BOnæ memoriæ S. Cremonense Episcopo in extremis agente, cum de conualescentia desperaretur ipsius, Cremonense Capitulum H. Canonicū suum Regn disciplinis scholasticis insistentem, ad certum terminum in vigilia Pentecostes pro futuri electione Pontificis citari fecerunt. Et infra.

Constituto autem dicto H. pro sua electione, & dilecto filio nostro I. pro electione Archipresbyteri coram nobis, electionem ab ipso H. post electionē Archipresbyteri non cassatam, licet de viro multæ literaturæ, honestæ vitæ, & claræ famæ, non tamen sine multa temeritate præsumptam, eum de priori nostrum de beret expectare iudiciū, antequam procederet ad secūdā, duximus irritādam, in pœnam interdicentes eidem contradictionis vocem, in primo cōsensu capitulo permanente.

Electionem autem Archipresbyteri (quamuis laudabile testimonium perhibeatur de ipso) iustitia exigente cassauimus, tum quia corpori dicti Episcopi nondum tradito sepulturæ habuerūt de ipsa electione tractatum contra canonicas sanctiones, tum quia inuentus est H. fuisse contemptus, licet vnus solus extiterit. Cum plus in talibus consueuerit contemptus vnius obesse, quam multorum contradictio in præsenti. Nec prædicta debet dici citatio valuisse, quia cū Episcopi mortem præuenerunt, temeraria nimis extitit, ideo non potuit arcere citatum.

79. dist. ca. Nullus pōtifice

IDEM.

Non monachum non posse in regularē prælatum eligi.

Constitutio LIIII.

CVm ad nostram notitiam peruenisset, quod H. qui se pro Abbate Lexouien. gerebat, non fuit ante monachus, quam electus:

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Cum ad nostrā

Nos attendentes quod contra regulares traditiones illud fuerat attentatum, cum nullam spem, vel promissionem habēs vt Abbas fiat debeat monachari, electionem de ipso factam curauimus reiterare.

Extra lib. 1. tit. 6. de electione, & electi potestate. ca. Cū in magistrū 8. quæst. 1. ca. Sūt in ecclesia Infra, eo dē, constitu. proxima

IDEM MAGISTRO Ca. presbytero Cardinali, sedis apostolicæ Legato.

In abbatem eligi non potest, nisi instructus in regula monachali.

OFficij tui. Et infra. Sane nobis tuis literis intimastis, q̄d cum monasterium quoddam positum in medio na-

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. officij tui.

rationis peruersæ, Pastore careret: monachi de electione abbatis tractantes, cũ non possent sui ordinis idoneam inuenire personam, in quendam virum nobilem oculos direxerũt, per quem poterãt melius defensari, & patrem adierunt ipsius humiliter postulãtes, quod filium suum induceret, vt habitum susciperet monachalem, nullam patri de ipsius promotione fiduciam tribuentes: & pater ad hoc induxit filium prouidum & discretum, qui effectus monachus fuit in abbatem electus, cuius electio extitit per rectorem Mesañ. Apostolicæ sedis Legatum, qui omnibus prædictis interfuit, cõfirmata. Cum autem idem sit paratus purgare se, quod nulla fuit ad hoc ambitione inductus, postulas edoceri, vtrũ dictus Legatus electionem confirmare, vel dispensare potuit, vel quod factum est stare possit, & vtrum electione cassata iterum valeat eligi in abbatem.

31. quæst. 1 ca. Si quis Nos autem consultationi tuę respondemus, quod cum ex his quę in cõtinenti subsecuta sunt ostendatur, quod talis taliter non possit eligi in Abbatem, Maxime pro eo, quod antequam esset discipulus voluit esse magister, electionem illam irritam esse decreuimus & inanem. Verum postquam fuerit in regula competenter instructus, si vrgens necessitas & euidens vtilitas ipsius monasterij postulauerit) purgatione recepta poterit in Abbatem assumi, ne monasteriũ opprimatur incursibus malignorum.

IDEM.

Electio alias canonica confirmatur, licet quidam eligentium essent minori excommunicatione legati.

Constitutio LVI.

Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Illa q̃tidiana. Infra lib. 2. Consti. A nobis.

Illa quotidiana instantia. Et infra. Quia pro certo didicimus electionem canonicam extitisse, ipsam autoritate Apostolica duximus cõfirmandã, supplentes de plenitudine potestatis, si quis in ea ex eo fuisset defectus, quod quidã interfuerunt electioni eiusdem qui ex sola participatione in simplicis excommunicationis laqueum inciderunt.

IDEM MAGISTRO Maximo, apostolicæ sedis notario.

Si postulatio cum electione conuenit, & numerus postulantium est duplo maior & postulatus est idoneus, postulatio admittitur, reiecta electione. Si uero indignus, & hoc maior pars postulantium ignorauerit, postulatio & electio reprobantur. Si uero sciebant, & electus est idoneus, confirmatur electio, & idem, si numerus postulantium non est duplo maior.

Constitutio LVII.

Scriptum est in Apocalypsi Ioannis, quod in medio & in circuitu sedis erant quatuor animalia. & infra. Sane ad hanc Ecclesiam, scilicet Constantinopolitanam, duo animalia sunt vocata, vtinam plena oculis, & alas habentia senas, videlicet Eradieñ. Archiepiscopus, & Plebanus S. Pauli de venetijs, sicut per procuratores tam postulãtium Archiepiscopum quam eligentium plebanum fuit propositum coram nobis. Et infra. Extra lib. 1. tit. 6. de Electione cap. Scriptum est. Apoc. 4

Verum quia de his quæ per assertionem partium in iudicium deducta fuerant, nobis non potuit fieri plena fides, quamuis super his, quæ de numero dicta sunt postulantium, per quoddam instrumentum pubicum, necnon confessionem procuratoris aduersæ partis in iudicio factam, sed postea reuocatã, pars altera assereret suam intentionẽ esse fundatam, causam discretioni tuæ duximus committendam.

Per Apostolica scripta mãdantes, quatenus super his & alijs ingras diligẽtissime veritatẽ, de meritis electi & postulati apud Venetias, vbi nati fuerunt, & diutius conuersati. De studijs autem eligentium & postulantium, & omnibus generaliter quæ causam possunt instruere, apud Constantinopolim, vbi huiusmodi postulatio, & electio celebratæ fuerũt. Et si partes cõsenserint, pcedas hoc modo: vt si constiterit de mutuo conuenisse cõsensu, q̃d ad electionem Patriarchę VII. admitterent Prępositi, siue p seipsos siue p alios, & duo alij ex parte vniuersitatis, p cæteris conuentualium ecclesiarũ plãtis, totq; tunc temporis conuentuales ecclesias habuisse plãtos, q̃d cũ VII. p̃positis, & IX. Canonicis, q̃s qdẽ canonicos cõstat in postulatione p̃fati Archiepiscopi cõuenisse, duplo maiorẽ facerẽt 23. dist. ca. Illud.

 nume-

numerum,quam,xvi.electores plebani, tu vice nostra postulationem admittas: nisi probatum fuerit postulato aliquid obuiare de canonicis institutis,quod ꝓmotionē ipsius debeat impedire , ac(ꝑ plebani electione cassata) ipsum Archiepiscopum absoluas à vinculo, quo Eradiensi ecclesiæ tenetur,concedendo ipsum Cōstantinopolitanæ ecclesiæ in Pastorem.

Quod si ad faciendum duplo maiorē numerum simul omnes prædicti minime sufficerent,siue dignus siue indignus fuerit postulatus: tu (postulatione repulsa) electionem Plebani autoritate nostra confirmes,dunmodo nihil obsistat eidem quod ipsum tanto Præsulatu reddat indignum.

Si vero numerus postulantium inuētus fuerit duplo maior,quemadmodum prædictum est,& persona postulata reperta fuerit indigna: Tu tam postulationem, quam electionem non differas reprobare. Nisi forsan omnes aut maior pars postulantium præsumptione damnabili postulauerint scienter indignum, vt hac vice merito debeat eligēdi seu postulandi potestate priuari. Et hoc quoq; casu electionem confirmes,si eam de persona idonea constiterat celebratam.

DE TRANSLA tione Episcoporum.

INNOCENTIUS PAPA III. Patriarchæ Antiocheno.

Patriarcha qui confirmatum in archiepiscopum transfert ad sedem Episcopalem,ab episcoporum confirmatione suspenditur.

Constit. LVIII.

Extra lib. 1 tit. 7. de Trāslatione episco pi.cap. Cum ex illo. 21.dist.ca. præceptis 21.dist.ca. Innouo. Et ca.Quā uis.

Vm ex illo generali priuilegio,quod beato Petro & per eum ecclesiæ Rom. Dominus noster indulsit , canonica postmodum manauerint instituta,continentia maiores ecclesiæ causas ad Apostolicam sedem ꝑferendas, ac ꝑ hoc translationes Episcoporum ac sediū mutationes ad summū Apostolicæ sedis antistitem de iure ꝑtineāt, nec sup his quicquam ꝑter eius assensum debeat immutari: miramur quod L. Apaniensem electum in Tripolitanam ecclesiam transtulisti, & nouo quodam mutatiōis genere paruificasti maiorem, & magnū quodāmodo minorasti episcopare Archiepiscopū,imo potius dearchiepiscopare præsumens. 3.quęst.6. ca.Quāuis 7.quęst.1. ca. Tēporis quale.

Licenter enim dictus L. nondum fuisset in Archiepiscopum consecratus, confirmationis tamen munus receperat,& Archiepiscopalia (quantum ei licuit)ministrarat, sicut nobis ipsius relatione innotuit, qui se Valinch. Episcopum asseruit confirmasse.

Ne igitur perpetrandi similia cæteris audacia tribuatur,te ab episcoporum cōfirmatione duximus suspendendum. 3.quęst.7. ca.Quapropter

IDEM DECANO ET Capitulo Andegauensi.

Electos in Episcopos & confirmatos transferre potest solus Papa.

Constit. LIX.

INter corporalia & spiritualia eam cognouimus differentiam,quod corporalia facilius destruuntur,quam construantur. Spiritualia vero facilius construuntur,quam destruantur. Vnde iuxta canonicas sanctiones Episcopus solus honorem dare potest,solus auferre non potest. Episcopi quoq; à Metropolitanis suis munus consecrationis accipiunt, q tamen non possunt nisi per Romanum Pontificem condemnari. Cum ergo fortius sit spirituale vinculum, quam carnale,dubitari non debet, quin omnipotēs Deus spirituale coniugium, quod est inter Episcopum & ecclesiam,suo tantum iudicio reseruauerit dissoluendum : qui dissolutionem etiam carnalis coniugij (quod est inter virum & fœminam) suo tantum iudicio reseruauit, præcipiens, vt quos Deus coniunxit homo non separet . Non enim humana,sed potius diuina potestate coniugium spirituale dissoluitur, cum per translationem,dispositionem, aut cessionem autoritate Romani Pōtificis (quem cōstat esse vicariū Iesu Christi) Episcopus ab ecclesia remouet. Et ideo tria hæc q̄ ꝑmisimus,nō tam

Extra lib. 1.tit.7. de Trāslatione episcopi.cap. Inter corporalia. 15.quęst. 7,ca. vltimo. Infra eodē,cōstitu.proxima. 3. quęst. 6 ca.Quāuis. Mat.19 33.quęst. 2.ca.An quod in

tam constitutione canonica, quã institutione diuina soli sunt Ro.Pon. reseruata.

Sicut autẽ Episcopus cõsecratus, sine licẽtia Ro.Põt. nõ debet suã derelinquere ecclesiam, sic & electus confirmatus, cum non debeat in dubium reuocari, quin post electionem, & confirmationem canonicam inter personas eligentium & electi coniugium sit spirituale contractum. Cui profecto Episcopalis dignitas nihil addit, cum quis Episcopali praeditus dignitate, nullius tamen Ecclesiae possit esse Episcopus, quemadmodum de illo contingit, qui oneri Pontificali renunciat, non honori. Vnde quum non sit maius Vinculum Episcopi ad ecclesiam, quam electi, maxime cum fuerit confirmatus, imo idem penitus & non aliud, idem iuris obtinet in vtroque. Sicut ergo Episcoporum trãslatio, depositio, & cessio, sic & electorum post cõfirmationem (spiritualis coniugij ratione) soli est Roma. Pontifici reseruata. Licet vsque ad tempora ista quod cautum fuerat de Episcopis, expressum non fuerat de electis, propter expressam tamen similitudinem vel idẽtitatem potius nemini poterat videri dubium subtiliter intuenti, cum de similibus idem iudicium sit habendum. 28. quaest. 1 ca. Sic eni

Sed neque istud quod in canone legitur de electo, vt si vltra sex menses per suam negligentiam retinuerit ecclesiam viduatam, nec ibi, nec alibi donum consecratiõis accipiat, imo Metropolitani sui cedat iudicio: aliter intelligentibus poterat suffragari, cum non intelligatur ecclesia viduata, quasi sponsum non habeat, sed quia sponsus eius nondum sit consecratus, adhuc quo ad quaedam quasi viri maneat solatio destituta. Sicut iuxta communem modum loquendi, illa dicitur ecclesia viduata, quae licet Episcopum inutilem, tamen perhibetur habere. Nec quod de cessione subsequitur, & statutum fuit ad poenam, trahi debet ad gratiam: vt sicut Metropolitani iudicio electus deijcitur, ita etiam ad aliam ecclesiam possit transferri, praesertim cum nec sine auto. Ro. Pontifi. fiat cessio, vel deiectio memorata: q vt hęc possent ex illo canone Metropolitano indulsit. Vnde si circa translationem idem fieri voluisset q̃d de cessione dixerat, de translatione poterat expressisse. Et quod non est sanctorum patrum decreto sancitũ, superstitiosis non est adinuentionibus praesumendum: praesertim cum nonnũ quam intelligatur prohibitũ, quod non inuenitur concessum. ff. tit. de exceptio. rei iudi. L. Eandem ler — 8. quaest. 5 ca. Consu lusti

Sane quoniam Turonẽ. Archiepiscopus electum Abricẽ. per metrpolitanum suum cõfirmatum in ecclesiam vestram (praeter autori. sed Ap.) transferre praesumpsit, & in Episcopum consecrare, quem Rothomagẽ. Archiepiscopus citra mandatũ nostrũ absoluit, & ei licẽtiã tribuit transeũdi, ꝓdictos archiepiscopos à cõsecratione & cõfirmatiõe Põtificũ, Episcopũ vero ab excutione pontificalis officij Bituricẽ. Archiepiscopus iuxta mandati nostri tenorem suspendit. Et quamuis ijdem Archiepiscopi tãquã maiores plus excesserint in praemissis, ꝑ fatus vero Episcopus minus, vtpote illorum tanquam maiorem errorem sequutus: Nos tamen intellecta eorum confessione spontanea, & supplicatione deuota, veniam errori dedimus. Quia non ex malignitate, sed ex simplicitate peccauerunt. Et q̃m ꝑfatus epũs, q minus peccauerat, seuerius fuerat castigatus, reatum suum recognoscens humiliter & deuote ac misericordiam postulans, & iudicium non reqrens, nos intuentes quod licet sibi munus cõsecrationis impẽsum, nec prioris ecclesiae ipsum Pontificem fecerit, nec secundae, cum ad primam non fuerit consecratus, & ad secundam (priori vinculo perdurante) non potuerit canonice consecrari, adhuc cõiugaliter alteri alligatus, ei tam à vinculo prioris ecclesiae, quam à poena suspensionis penitus absoluto de benignitate sedis Apostolicae duximus concedendum, vt priori consensu hactenus perdurante, Andegauensem ecclesiam studeat gubernare. 40. dist. ca. Homo Christianus — Infra eo dẽ lib. Cõ stitu. Cũ super

IDEM EPISCOPO & Petro scolastico Moguntino.

Episcopus qui propria autoritate de sua ecclesia se transfert ad aliam, carebit utraque.

Constit. LX.

QVanto personā Hildesenensis Episcopi. Et infra. Ipse vero relicta Hildesenensi ecclesia ad Herbipolensem ecclesiam autoritate propria se transtulit: Non attendens quod veritas in euangelio protestatur: Quos Deus coniunxit, homo nō separet. Et potestatem trās ferēdi Pontifices ita sibi retinuit Dominus & magister, quod soli Petro vicario suo, & per ipsum successoribus suis speciali priuilegio tribuit & concessit: Sicut testatur antiquitas, cui decreta patrum sanxerunt reuerentiam exhibendam, & euidenter asserunt sacrorum canonum sanctiones. Non enim homo sed deus se parat, quos Ro. Pon. (qui non puri hominis, sed veri Dei vicem gerit in terris) ecclesiarum necessitate, vel vtilitate pensata, non humana sed potius diuina autoritate dissoluit. Et infra.

Matt. 19. 31. quæst. 2. ca. Quos deus

21. quæst. 1. ca. Cōtra statuta

C. de sūma Trin. L. 1

Ne autem facti peruersitas transeat ꝑ sumptoribus in exemplum (quod quidem si verum est, non potest non esse notorium) sibi præcipimus, vt administrationem Herbipolēsis ecclesiæ penitus derelinquat. Et infra.

21. quæst. 4. ca. Est iniusta

Cęterum quoniam Herbipolensis ecclesiæ canonici vota sua in ipsum prorsus illicite contulerunt, volētes (sicut dignum est) vt in eo puniantur, in quo peccauerunt, eligendi eos hac vice suspendimus potestate. Et infra.

Supra eod. de, consti. proxima

Quia vero Hildesesē. ecclesiam cui fuerat alligatus, vnde (secundum Apostolum) solutionem quærere non debebat, nimis improbe dereliquit, ne ad ipsam redeat vlterius districtius prohibemus, cum secūdum traditiones canonicas, quad maiorem plebem se trāstulerit, cathedra repelli debeat aliena, & carere ꝓpria, vt nec illis pręsideat quos per superbiam spreuit, nec illis quos per auaritiam concupiuit.

1. Cor. 7

7. quæst. 1. ca. Si quis Episcopus

IDEM EPISCOPO BAMbergensi & Scholastico Mogunt.

Solus Papa transfert Episcopos, & indulgentia per eum super tali translatione concessa ad literam seruanda est.

Constit. LXII.

Extra lib. 1. tit. 7. de Trāslatione episcopi. cap. Licet in tātū

LIcet in tantum. Et infra. Sicut legitimi matrimonij vinculum, q̄d est inter virum & vxorem, homo dissoluere nequit, domino dicente in euangelio, Quos deus coniunxit homo non separet, sic & spirituale fœdus cōiugij, q̄d est inter Episcopum & ecclesiam, quod in electione initiatum, ratum in confirmatione, & in consecratione intelligitur consummatū, sine illius autoritate solui non potest, qui successor est Petri, & vicarius Iesu Christi.

Matt. 19

Hoc autem C. non attendens quondā Hildesenensis episcopus, ad Herbipolensem ecclesiam propria temeritate trāsiuit. Et infra.

Nec illa prædecessoris nostri indulgētia præsumptionem excusat ipsius, sed ambitionem accusat, cum in ea sit expressum, quod si ad maiorem vocaretur forsitan dignitatem, eam sibi liceret assumere, dum tamen nihil ei de statutis canonicis obuiaret. Vnde licet forsitan aliquibus videatur, vt indulgentiæ occasione ipsius ad dignitatem possit transire maiorem, ad parem tamen ipsi transire non licuit, cum in maiori dignitate propter maiorem vtilitatem facilius soleat dispensari. Præterea cum postulatio sicut & electio examinari soleat diligēter, & tenor illius indulgentiæ, nō solum videatur postulationis examinationem, sed personę etiam reseruare, subiungens dummodo nihil de canonicis obuiet institutis, antequam per eum postulatio examinata fuisset, cui fuerat faciēda, nulla ratione debuerat transisse.

93. dist. ca. Legimus in fine

DE AVTORITATE & vsu Pallij in Ecclesia orthodoxa.

INNOCENTIVS PAPA III. C. presbytero Cardinali Apostolicæ sedis Legato.

Per pallium confertur plenitudo pōtificalis officij & nomē Archiepiscopale. Constit. LXII.

Extra lib. 1. tit. 8. de autorit. & vsu pallij. cap. Nisi specialis

NIsi specialis dilectio illa. Et infra. Sane si postulatio Troianensis Episcopi ad Panormitanā ecclesiā fuisset per nos etiam approbata, nō tamē deberet se Archiepiscopū appellare, priusq̄, à nobis palliū suscepisset, in quo

quo Pontificalis officij plenitudo cum Archiepiscopalis nominis appellatione confertur.

Tu ergo quod factum est sic studeas palliare, vt id in confusionem tuam, & sedis Apostolicæ opprobriũ nõ redundet.

Quoniam si oporteat vt nos, vel tu ex hoc negocio cõfundamur, eligemus potius te cõfundi, quã lædamus sedis Apostolicæ dignitatem.

IDEM.

Romanus Pontifex semper & ubiq; utitur pallio, alij in Ecclesijs suis & certis diebus tantum.

Constitutio LXIII.

Extra lib. 1. tit. 8. de auto. & vsu pallij. cap. Ad honorem

AD honorem Dei. Et infra. Sane solus Romanus Pontifex in Missarum solẽnijs pallio semper vtitur, & vbiq;, quoniam assumptus est in plenitudinem ecclesiasticæ potestatis, quæ per pallium significatur.

Alij autem eo, nec semper, nec vbiq;, sed in Ecclesia sua, in qua iurisdictiõem ecclesiasticam acceperunt, certis debent vti diebus.

2. quæst. 6. c. Qui se.

Quoniam vocati sunt in partem solicitudinis, non in plenitudinem potestatis.

IDEM COMPOSTELLAno Archiepiscopo.

Archiepiscopus extra suam prouinciam pallio uti non potest, etiam si hoc habeat consuetudo.

Constit. LXIIII.

Extra lib. 1. tit. 8. de auto. & vsu pallij. cap. Ex tuarum.

EX tuarum tenore literarum accepimus, quod cum fuerit in concessione pallij tibi dictum, vt ipso infra Ecclesiam tuã vtereris, & tibi pro Ecclesiæ tuæ negocijs frequenter extra tuam prouinciam commoranti, verecundum sit absq; pallio ministrare (cum consuetudo sit in Hispania generalis, quod Archiepiscopi extra suas prouincias pallio indifferenter vtãtur) vt extra tuam prouinciam vti pallio valeas indulgeri tibi à sede Apostolica postulasti.

Licet autem talis consuetudo dicẽda sit potius corruptela: nos tamen de speciali gratia indulgemus tibi, vt si necessitate aliqua præpeditus ad Ecclesiã tibi subiectam accedere forte nequiueris pro cõsecrãdis suffraganeis tuis, vel clericis ordinandis, & ad Ecclesiam alienam propter hoc te cõtigerit declinare (dummodo is ad quem Ecclesia pertinet id permittat) vtẽdi pallio in iam dictis casibus liberam habeas facultatem.

IDEM.

In qualibet Ecclesia suæ prouinciæ permissis diebus, Archiepiscopus missam celebrans uti pallio potest.

Constit. LXV.

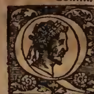
CVm sis, Et infra. Vbicunq; fueris in Missarum celebrationibus constitutus, diebus solennibus vsum pallij (per quod plenitudo Põtificij designatur) poteris liberius exercere. Ibid. cap. Cum sis

DE RENVNCIATIONE in Ecclesia orthodoxa.

INNOCENTIVS PAPA III. Nidrosinensi Archiepiscopo.

Renunciatio beneficij facta in manibus laici non tenet, renuncians tamen est beneficio spoliandus.

Constit. LXVI.

QVod in dubijs. Et infra. Hi præterea qui beneficium ecclesiasticum sibi collatum sponte in manum laicam resignãtes illud denuo à laico susceperunt, eodem sunt beneficio spoliãdi: licet resignatio talium facta laico nullam obtineat firmitatem. Extra lib. 1. tit. 9. de renũciatione. cap. Quod in

IDEM ARCHIEPISCOPO Eboracensi.

Papa concedit licentiam cedendi Episcopo, qui sine mortis periculo in Ecclesia sua morari non potest.

Constit. LXVII.

ADsupplicationem Ragusiẽsis Archiepiscopi, eum à cura, qua tenebatur Ecclesię Ragusiẽsi duximus absoluendũ, eo q̃d non poterat ibi secure morari, & si accessum haberet ad illã mortis sibi periculũ imminebat. Et infra. Ne ergo idẽ in vituperiũ ministerij nostri defectũ in rebus tẽporalib. patiat, mãdamus, quatenus bñficium (q̃d de liberalitate regia ac cõcessione tua, in ep̃atu Carleoli, & ce- Ibid. cap. Ad supplicationem. 74. dist. ca. Quorũdam 93. dist. ca. Ducoos

& Ecclesia de Malebrō est illi collatum) ad sustentationem conserues ipsius.

7.quęst.1., ca. Quam aus triste Cui concessimus, vt in ipso Episcopatu absque vsu Pallij officium Episcopale valeat exercere, tibi tanquam Metropolitano reuerentiam & obedięttiam impensurus.

IDEM EPISCOPO Arelatensi.

Ponit sex causas ex quibus Episcopi possunt petere, & Papa cōsueuit concedere cedendi licētiam, quę his uersibus comprehendi possunt.

Debilis, ignarus, male conscius, irregularis,
Quem male plebs odit, dās scandala, cedere possit.

Constit. LXIX.

Ibidē.cap Nisi cum Nisi cum pridem. Et infra. Si in huiusmodi cessione frugem tibi melioris vitæ promittis, scire te debes non esse sanctificato in vtero sanctiorem, & ideo non oportet te prædicationis iam susceptæ deserere ministerium, Mar.1 Luc.9 cum ille cuius fieri baiulus recusabat, tandem prædicandum receperit verbū Dei. Quod si forsan humilitatis causa de culmine quæris Pontificali descendere, eo ipso humilitatis videris erigere male vertice m, quod te nimis in resignādi proposito exhibes pertinacem, quia tunc in te veram humilitatem custodies, cū & per eam locum sublimem fugies, & per obedientiam non dimittes.

Intueri te itaque volumus, quod hæc sunt illa per quæ cedendi Episcopus licentiam potest postulare: Consciētia criminis, debilitas corporis, defectus scientiæ, malitia plebis, graue scandalum, irregularitasque personæ. Sed in his omnibus est obseruanda cautela. Propter conscientiam enim criminis, cedendi potest licentia postulari, & forsitan non cuiuslibet, sed duntaxat illius, propter quod ipsius officij executio post peractam pœ- 81.dist.ca. Apostol° nitentiam impeditur: cū si omnes quos arguit conscientia cuiuslibet culpæ cederent, pauci vel nulli in illo ministerio remanerent. Et infra.

Alia vero causa est, debilitas corporis, quæ vel ex infirmitate, vel ex senectute procedit: nec tamē omnis, sed illa solummodo, per quam impotens redditur ad exequēdum officium pastorale. Nam si pro qualibet corporali debilitate susceptæ seruitutis officium posset deseri, frustra fateretur se Apostolus in suis infir- 2.Cor.12 mitatibus gloriari: cum interdum non plus hortetur senilis debilitas aliquem cedere, quàm moralis maturitas, (quę in senibus esse solet) ipsum in suo officio suadet permanere. Pro talibus enim de se dicit Apostolus: Cum infirmor, tunc fortior sum. Ibidem. Quia nonnunquam corporis infirmitas fortitudinem cordis augmentat. Extra lib. 1.tit.9. de renūciati. cap. literas.

Pro defectu quoque scientiæ plerūq; potest quis petere cessionem. 38.dist.ca. vltimo. Quia cum ipsa circa spiritualium administratione fit potissimum necessaria, & circa curam 38.dist.p totum temporalium opportuna, pręsul qui cō- 36.dist.ca. fratrem nostrum missam sibi debet Ecclesiam regere in vtrisque, salubriter ei renunciat, si scientiam (in qua ipsam regat) ignorat: Tu enī Osee.4 38.dist.ca. Omnes psallentes (inquit dominus) scientiam repulisti, & ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi. Quanquam etsi desiderāda sit eminens scientia in Pastore, in eo tamen sit competens toleranda. Quia secundum 1.Cor.8 Apostolum, scientia inflat, charitas autem ædificat. Sopra eodē, consti tutiōe Cū nobis oli Et ideo imperfectum scientiæ potest supplere perfectio charitatis.

Propter malitiam autem plebis cogitur interdum prælatus ab ipsius regimine declinare, quando plebs adeo duræ ceruicis existit, vt proficere nequeat apud ipsam, sed propter eius duritiā, quo magis satagit, eo magis iusto iudicio deficere permittatur, dicente domino per Prophetam: Linguam tuam adhærere Ezech.3 faciam palato tuo, quia domus exasperans est. Et Apostoli leguntur dixisse Iudæis: Ecce conuertimur ad gentes, quia Act.13 verbo Dei indignos vos fecistis. Non tamen pro qualibet culpa debet Pastor gregem deserere, ne mercenario compa- Ioan.10 retur, qui videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit: sed de superioris li- 13.quęst.4 ca. Tres p sonas. centia, tunc demum potest non tam timide fugere, quàm prouide declinare, quum

quum oues cõuertuntur in lupos,& qui debuerant humiliter obedire, iam irreuocabiliter contradicunt. Quum & si tales sint pro crimine grauiter puniendi, sunt tamen pro tempore vtiliter tolerandi:quia sanguinẽ elicit, qui nimis emungit.

23. quæst. 4.ca. Ne admisso Prou.9

4. dist. ca. denique

Pro graui quoq; scandalo euitando, (quum aliter sedari non potest) licet Episcopo petere cessionem, ne plus temporalem honorem, quàm æternam videatur affectare salutem: memor illius quod dicit Apostolus:Si esca scandalizauerit fratrem meum,nõ manducabo carnem in æternum.Sed inter scandalum & scandalum est subtiliter distinguendum, sicut dominus ipse distinxit: cui quum dixissent apostoli: Scis, quia Pharisæi audito hoc verbo scandalizantur?Respondit:Sinite illos,cæci sunt,& duces cæcorũ. Alibi vero dixit:Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei,vt suspẽdatur mola asinaria in collo eius,& demergatur in profundũ maris.Personæ vero irregularitas(vt si forte sit bigamus, vel viduæ maritus)est causa propter quam petere potest licentiam aliquis resignandi,attestante Apostolo, qui dicit: Oportet Episcopum esse vnius vxoris virum.Non tamen propter quãlibet irregularitatem personę debet ei qui regulariter ministrauit,cedendi licentia indulgeri,vtpote si de legitimo matrimonio non sit natus:quia licet irregularitatem huiusmodi non potuerit subticere, si tamen & culpa latet & causa, cum eo qui laudabiliter suum impleuit officium (iniuncta sibi pœnitentia competẽti) potest non minus vtiliter, quàm misericorditer dispensari.Ego sum(inquit Deus) zelotes, vindicans peccata patrum in filios,& vsq; in tertiam & quartam generationem, in his qui oderunt me, id est, in illis qui contra me paternum odium imitantur.Vnde patet quod illis qui paterna vitia non sequuntur,propriæ possunt in talibus suffragari virtutes, illo discretionis adhibito moderamine, vt inter nothos & manzeres,naturales,& spurios distinguatur.Et infra.

1.Cor.8

Matt.15

Matt.18

1.Tim.3

Exod.20

Verum si propter alias causas cessionem affectes, non est in hoc tibi postulanti fauendum, quum huiusmodi postulatio videatur non esse discreta, quoniam(vt id tanquam notissimum omittamus, quod ociositas & voluptas, arma sunt hostis antiqui,ad miseras animas captiuãdas) propter laboris angustias aut persequutionis incursus non debes deserere sponsam tuã,cui desigendo manum apud extraneum te fide media copulasti: sciens,quod beati sunt isti,qui persequutionem patiũtur propter iustitiam,quoniam quum probati fuerint, accipiẽt coronam vitæ,quàm repromisit Deus diligentibus se. Sed dices: Spiritus vbi vult spirat,& nescis vnde veniat, aut quo vadat,& ideo non est, qui possit vias illius spiritus perscrutari.Qui vero spiritu Dei aguntur,non sunt sub lege: quoniam vbi spiritus Dei,ibi libertas. Quare si cedendi tibi licentia data ab homine non fuerit, nihilominus tamen cedes: quia data est tibi libertas cedendi à Deo.Certe desipis,si sic sapis. Nam quomodo spiritu Dei agitur,qui contra spiritum Dei agit?Si enim vera sunt quæ præmisimus, (imo quia indubitanter sunt vera) proculdubio contra spiritum Dei agit, qui aliquid contra veritatem attentat, quoniam ipse est spiritus veritatis. Porro, si dicas, quod forsan alia est causa latens, propter quam cedendi voluntas tibi cœlitus inspiratur: & nos siquidem respondemus:Tu quomodo scis quod talis inspiratio sit cœlestis?Nonne recolis,quid ille gloriosus Pontifex dixit, quum cepisset viribus corporis repente destitui: Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius,non recuso laborem? Fiat voluntas tua: illius exemplum sequutus, qui dixit:Cupio dissolui & esse cũ Christo. Manere autem in carne,necessarium est propter vos.Et infra.

Matt.5

Iacob.1

Ioan.3

Ioan.16

Phil.1

Quippe si quantocunq; virtutum flore refulgeas, & in te non habeas charitatem,nihil te comprobaris habere. Nulla siquidem maior poterit esse charitas, q̃ vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quum autem propter hanc te deceat animam tuam pro subditis tuis ponere, nulla occasione (dummodo proficere illis possis, & si non omnibus, tamen multis)ab eorum regimine te cõuenit excusare:quoniã si laboris causam præten-

Ioan.15

7.quæst.1. Fere per totum.

1.Cor.15 prætendis, exemplum te Apostoli subleuabit, qui suadet tibi laborē huiusmodi non refugere, dum se asserit pro communi salute plus cæteris laborasse: quia licet nō semper sequatur laborē effectus, nihilominus tamen ipse labor est meritorius apud Deum, iuxta quod legitur: Reddet Deus mercedem laborū sanctorum suorum. Et infra.

14. quæst. 4. ca. Quis nerum

Sap.10

Luc.10 Nec putes quod ideo Martha malam partem elegerit, quæ circa plurima satagebat, quia Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea: quoniam licet illa sit magis secura, ista tamen est magis fructifera. Et licet illa sit magis suauis, hæc tamen magis vtilis, quum in fœcunditate sobolis lippitudo Liæ, Rachaelis pulchritudini sit prælata: quamuis simul in vnum & contemplatiuus esse valeas & actiuus, legislatoris exemplo, qui nunc ascendebat in montem, vt ibi gloriam domini cum maiori cerneret libertate: nunc vero descendebat in castra, vt cum vtilitate maiori necessitatibus populi prouideret. Quapropter facilius indulgetur, vt ascendat monachus ad prçsulatum, quàm prçsul ad monachatum descendat. Et infra.

De pœnitētia. dist. 3 ca. vltimo.

Gen.29

Exo.24

Monemus itaque vt laborem pastoralis regiminis non recuses, ne fortassis ad pedes suos cum Maria sperneret te accipere, qui sibi apud te diuertenti spreuisses cum Martha solicita ministrare. Et infra. Quia vero in postulando cedendi licentiam institisti, tibi te duximus relinquendum, vt distinctis causis propter quas cedere oporteat, si propter aliquam causam vtilem & honestam in huiusmodi proposito perseueres, de licentia nostra cedas: alioquin cedendi licentiam autoritate apostolica tibi scias esse penitus interdictam: quoniam si pennas habeas quibus satagas in solitudinem aduolare, ita tamen strictę sunt nexibus præceptorum, vt liberum non habeas (absque nostra permissione) volatum.

IDEM EPISCOPO FAuentino, in Archiepiscopum Rauennatensem electo.

Episcopus qui propter crimen renunciauit episcopatui, & ad religionem transiuit, ad episcopatum reassumi non potest, secus si renunciauerit propter persequutionem, infirmitatem, defectū scientiæ, simoniam, ipso ignorante commissam, uel aliam similem causam.

Constit. LXX.

POst translationem tuam ad Ecclesiam Rauennatensem, cum Præpositus & Canonici Fauentinenses in I. eorum Canonicum liberam eligendi autoritatem vnanimiter contulissent, ipse I. sancti Fridiani Lucanensem Canonicū olim Episcopum Sartanensem, in Fauētinēsem Episcopum postulādum elegit. Porro à sancti Fridiani priore super hoc requisito, & obtento consensu, Præpositus & alij postulationem eandem approbari à nobis humiliter petierunt. Ibidē cap. Post translatio.

Verum postolationi huiusmodi videbatur concilij Constantinopolitani Capitulum obuiare, in quo statutum est, vt quicunque de Pontificali dignitate ad monachorum vitam & pœnitentiæ locum descēderit, nequaquam vlterius ad pontificatum resurgat. Vnde contra dictum concilium (quum sit vnum ex quatuor principalibus, quæ sicut quatuor Euangelia Ecclesia Catholica veneratur) nullatenus videbatur eorum postulatio admittenda. Cęterum speciales quidam casus inueniuntur, in quibus (prædicto concilio non obstante) is qui vitam monachalem elegit, rursum licite potest ad episcopatum assumi. Si enim quisquam persequutionis rabie sæuiente, vel præpediente inualitudine corporis, quum proficere nequeat in regimine pastorali, de superioris autoritate ad monasticam vitam descendat: persequutionis vel ægritudinis impedimento cessante, ad Episcopalem poterit resurgere dignitatem. Item, si quis propter literaturæ defectum (ne tanquam cæcus cæco ducatum præbeat) locum regiminis autoritate Apostolica deserendo ad ocium se contulerit monachale, ac per exercitium lectionis scientiæ reperit margaritam, proculdubio poterit denuo vocatus à domino cathedram reas-

7. quæst. 1. ca. Hoc nequaquam

15. dist. ca. Sicut sancti.

Luc.6

trascendero pastoralem. Rursus, si quis cupiditate parentum (eo tamen penitus ignorante) fuerit episcopatum adeptus, & hoc comperto episcopatum de licētia superioris dimittens, obseruantiam elegerit regularem, etsi ad episcopatum eūdem redire postmodum nequeat, iuxta canonicas sanctiones, ad alium tamen poterit licite reassumi. Quanquam autem in his & consimilibus casibus is qui episcopatu dimisso monasticam vitam elegit, resurgere valeat ad officium pastorale, nihil tamen in his contra præscriptum intelligitur concilium attentari, quod in eo loquitur casu, quum propter aliquod crimē episcopatum qs deserēs, ad vitam monasticam pœnitentiæ causa descēdit. Vnde quidam in eo casu loqui dixerūt capitulum supradictum, quum quis pro crimine, de quo conuictus fuerat vel confessus, ab episcopali dignitate depositus in monasterio extitit ad pœnitentiam agendam inclusus: vel cum aliquis propter graue crimen, pro quo episcopatum retinēs pœnitentiā digne agere non valebat, cedendi obtenta licentia vitam monachalem elegit. Aliis asserentibus sic intelligendum esse capitulum antedictum, vt per se resurgere nequeat, id est, repetere quasi debitum, quod tali modo dimisit: quanquam eligi possit, præsertim si locum tantum & non ordinem resignauit.

7. quæst. 1. ca. Præsētium

1. quæst. 1. ca. Si quis neque.

7. quæst. 1. ca. Quam periculosum

Quum ergo nobis constare nequiuerit ob quam causam prædictus I. episcopatui olim cesserit, mādamus quatenus, si tibi constiterit, quod propter aliquam ex præmissis causis, seu consimilibus idē I. episcopatui cesserit memorato, tu autoritate nostra (dūmodo necessitas vel vtilitas id exposcat) licentiā ei tribuas ascendendi ad regimen Ecclesiæ Fauentinensis, maxime si veritate subnititur, quod dictus I. loco tantum modo cesserit memorato, & non ordini, vel etiam dignitati. Tunc enim esset vehementissime præsumendum, quod non propter crimen aliquod ab ipso cōmissum, sed causa pœnitētiæ ad vitam migrauerit regularem: præsertim cum apostolica sedes post cessionem multo minus quàm antea permisisset eidem tali crimine irretito in pontificali ordine ministrare: alioquin (quum durum nimis extiterit contra tam solenne cōcilium huiusmodi postulationem admittere) Præposito & Canonicis memoratis iniungas, vt aliam personam sibi idoneam eligant in pastorem.

DE SVPPLENDA negligentia Prælatorum in Ecclesia catholica.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Supplet superior inferioris negligentiam in beneficijs conferēdis, si tempus Lateranensis concilij lapsum sit, & collatio per inferiorē postea facta non ualet.

Constit. LXXI.

Licet magister H. & R. procurator R. de sancto Cadimū do super Archidiaconatu Richemundiæ diutius litigauerint corā nobis. Et infra.

Ex ead. lib. 1 tit. x. de supplen. negligen tia prælatorum, cap. Licet.

Ne igitur ius nostrum negligere videamur, qui alios in sua iustitia confouemus, mandamus, quatenus si vobis constiterit Archidiaconatum Richemundiæ vacasse per annū (tempore semestri quo vel ad Archiepiscopum vel ad Capitulū donatio pertinebat, non à vacatione, sed à notitia computato) cum pro eo quod Eboracēsis Archiepiscopus alium superiorem non habet, extunc fuerat ad nos donatio deuoluta, vtriq; super eo silentium imponatis.

De pœnitentia. dist. 3. ca. Sane

IDEM MAGISTRO P. DE Castro nouo, & R. Monacho Fontisfrigidi, Apostolicæ sedis Legatis.

Si is ad quem spectat beneficii collatio, lapso tempore Lateranen. concilii conferat, non ualet collatio, nisi de misericordia toleretur.

Constit. LXXII.

Literas vestræ discretiōis accepimus, quod cum in quibusdam Ecclesijs legationi vestræ subiectis quædā bñficia &

Ibidē cap. Literas vestræ

& dignitates tãto tempore vacauissent, quod tam prælati, quàm capitula secundum tenorem Lateranēs. concilij essent iure instituendi priuati: postquàm aduentus vester innotuit, in beneficijs illis personas minus idoneas instituere præsumpserunt. Et infra.

Discretioni ergo vestræ mandamus, quatenus, si beneficia & dignitates noueritis personis idoneis assignatas, eas de patientia permittatis ab ipsis pacifice possideri, alioquin personas amouentes prorsus ab ipsis, eas de personis idoneis autoritate nostra suffulti non differatis quantotius ordinare.

IDEM EPISCOPO Samorensi.

Is ad quem primo loco spectabat collatio beneficij, lapso tempore Lateranen. concilij conferre non poterit.

Constitutio LXXIII.

Ibidē cap. Dilecto filio.

DIlecto filio P. tituli Sancti Marcellini presbytero cardinali S. & K. procuratoribus P. & G. apud sedem apostolicam constitutis, auditore concesso. Et infra.

Quia nobis constitit à Salamantino decano & eius sequacibus, post elapsum sex mensium spacium, infra quod Episcopus & capitulum (prout communiter spectabat ad eos) procedere ad electionem cantoris neglexerant, electionem supradicti P. minus canonice celebratā, eandem decernimus irritam & inanem, & appellationem à Decano & suis fautoribus interpositam factum Archiepiscopi (ad quem iam erat eligendi autoritas deuoluta) nequiuisse aliquatenus impedire. & infra.

Mandamus quatenus nisi dicto G. aliquod canonicum obuiet, electionem de ipso factam sublato apostolico obstaculo confirmetis.

DE TEMPORIBVS ordinationum, & qualitate ordinandorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Abbati & conuentui Cariloci.

Si monachus unius ordinis in secundo ordine ad quem transiuit incipit sacerdotium, ad primum ordinem rediens, in eo libere ministrabit.

Constit. LXXIIII.

Extra li. 1. tit. 11. de temporibus ordinationis.

EX parte vestra nostro fuit apostolatui referatū, quod quidā monachus vester se ad nigros monachos transferēs, & habitum eorum assumens, ad sacerdotij ordinem in ipso habitu est promotus. Vnde quia dubitastis, vtrum in assumpto taliter ordine ministrare debeat.

Mandamus, quatenus (nisi canonicum aliud obuiet) ipsum monachum officium sacerdotis libere exequi permittatis.

IDEM C. PRESBYTERO Cardinali, apostolicæ sedis Legato.

Si Græcus Episcopo Latino subiectus, ordinatur sine Latini licentia, à Græco interdicitur sibi executio, si uero de licentia, tunc toleratur.

Constit. LXXV.

Ibidē ca. Quē translationem.

QVod translationem pontificis. Et infra. Consultationi tuæ taliter respōdemus, quod cum clericus Græcus Episcopo Latino subiectus à Græco pontifice ordinatur (nisi de mandato vel licentia sui Episcopi fiat) interdicenda est ei ordinis executio sic suscepti, tanquam ab alieno pontifice sine mandato vel licentia sui Episcopi ordinato.

Si vero de mandato vel licentia sui p̄sulis à Græco pontifice secundum morē Græcorum fuerit ordinatus, licet culpandus sit Episcopus Latinus, q clericos suos à Græco facit antistite ordinari, quandiu tamen talis mos ab Ecclesia toleratur, impediri non debet ab executione ordinum taliter susceptorum. 19. quest. 2 ca. Lugdunen.

IDEM MVTINENSI Episcopo.

Ordinatus à Papa sine licentia papæ, ad superiores ordines non promouetur.

Constit. LXXVI.

Cum

Ibidem ca. Cum in

CVm in distribuēdis. Et infra. Meminimus à nobis fuisse supliciter postulatū & clementer indultū, vt quia pfatus A. ecclesiæ Romanæ subdiaconus erat, mandaremus ipsum per Bonoñ. episcopum promoueri.

IDEM MVTINENSI Episcopo, & H. Romanæ Ecclesiæ subdiacono.

Duo sacri ordines non possunt conferri eidem uno die uel duobus, continuato ieiunio.

Constit. LXXVII.

Ibid. ca. Literas ve stras

Literas vestras recepimus sup inordinata ordinatione Imoleñ. electi, quem Bonoñ. episcopus præcedenti sabbato in diaconum, & sequenti die dominico (continuato ieiunio) in presbyterū ordinauit.

In quo quantum vterque deliquerit, euidenter intelligit, qui prudenter attendit. Si enim vtrumque ordinem eodem die conferre illi non licuit, pari non licuit ratione, vnum ordinem vno die, & alium altero (ieiunio continuato) conferri: cum propter continuationem ieiunij fictione canonica, siue mane dominicę trahatur ad sabbatum, siue vespera sabbati ad diem dominicam referatur, profecto mane cum vespera, seu vespera cum mane ad eūdem diem pertinere diceē. Nam si quantum ad hunc necessitatis articulum pertinet, mane ad vnum diem, & vespera referatur ad alium, cur esset continuatio ieiunij necessaria, cum & sabbato ante cœnam & dominica ante prandiū intelligantur esse ieiuni?

Præfatum itaque Bonoñ. episcopum (vt puniatur in quo deliquit) à collatione ordinum, diaconij. s. & presbyterij, alterum vero ab excutione officij sacerdotalis tam diu volumus manere suspēsos, donec de illis aliter disponamus.

DE SCRVTINIO in ordinationibus faciendo.

INNOCENTIVS PAPA III

Episcopus interrogatus in scrutinio episcopi ordinandi, potest respondere illum dignum, si non nouit illum indignum.

Constit. LXXVIII.

Extra lib. 1. tit. 12. de Scrutinio faciendo. cap. Ex parte tua

EX parte tua fuit ppositum. Et infra. Fraternitati tuę taliter respondemus, quod cum aliquē in diaconū vel presbyterum promouemus, prior diaconorum, qui nobis assistit, dicit: Postulat sancta mater ecclesia hunc diaconū vel subdiaconum ad onus presbyteratus vel diaconatus assumi. Et nobis interrogantibus, si eum cognouerit esse dignum, idem respondet, quod, quātum humana fragilitas nosse sinit) & scit & testificat illum ad huiusmodi onus officij esse dignum. Vnde in tali responsiōe aliquem peccare non credimus, dummodo contra conscientiam non loquatur, quia nō simpliciter illum asserit esse dignum, sed inquantum humana fragilitas nosse sinit: cum illum quem indignum esse non nouit, dignum debeat æstimare. Huiusmodi ergo responsione secure vti poteris, nisi forte de indignitate tibi constiterit consecrandi. Si autem illum indignum esse cognoscis, Metropolitano (priusquam ad huiusmodi scrutinium veniatur) secrete studeas nunciare vel intimare, quamuis nos interrogationem huiusmodi non in consecratione pontificis, sed in ordinatione diaconi vel presbyteri faciamus.

25. quęst. 5. ca. Hoc videtur

DE AETATE ET qualitate, & ordine præficiendorum.

INNOCENTIVS PAPA III.

Subdiaconus in Episcopum eligi potest.

Constit. LXXIX.

Extra lib. 1. tit. 14. de ætate & qualitate, cap. A multis 60. dist. ca. Null

Multis multoties, an subdiaconus in episcopum eligi valeat, hæsitatur. Siquidem Vrbanus Papa primus decreuit, vt nullus in episcopum, nisi in sacris ordinibus religiose viuens inuentus fuerit, eligatur. Sacros in-

(inquit) ordines, diaconatum dicimus & presbyteratum. Hos siquidem solos primitiua ecclesia legitur habuisse. Subdiaconos vero (quia etiam ipsi ministrãt altaribus) opportunitate exigẽte concedimus in episcopos eligi, si tamen præclaræ scientiæ ac religionis existãt. Quod ipsum non sine Ro. Põtificis vel Metropolitani licentia fieri permittimus. In q̃bus ṽbis innuitur, q̃d Vrbanus ad statũ primitiuæ ecclesiæ se referens, in quo sub diaconatus ordo sacer minime dicebat, instituit, vt de subdiacono (nisi vtilitatis causa, & tunc etiam de permissione Metropolitani vel Ro. Pontificis) non posset electio celebrari.

32. dist. ca. Erubescãt. Verum cum hodie subdiaconatus inter sacros ordines computetur, sicut Vrbanus Papa secundus sub his verbis expressit: Erubescant impij, & intelligant iudicio spiritus sancti eos, qui in sacris ordinibus, presbyteratu, diaconatu, subdiaconatu sunt positi, si caste non vixerint, excludendos ab omni eorundem

Ibidẽ. ca. sequenti. graduum dignitate. Et iterum: Nemo ad sacrum ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo, aut probatæ castitatis extitat, & qui vsq; ad subdiaconatum vnicã & virginem habuit vxorem. Et ad similitudinem diaconi & presbyteri subdiaconus debet continentiam obseruare, sicut

Ibidẽ, ca. Si quis eorum. & in sexta synodo constitutum est, vt si quis eorum, qui ad clerum accedunt, nuptiali iure mulieri voluerit copulari, hoc ante subdiaconatus ordinem faciat. Et

31. dist. ca. Ante triẽnium. beatus Gregorius statuisse legit, vt nullum facere subdiaconum præsumant episcopi, nisi qui se caste victurum promiserit.

Nos volentes super hoc articulo disceptationis materiam amputare, statuimus, vt subdiaconus in episcopum valeat libere eligi, sicut diaconus vel sacerdos.

IDEM TITVLI SANctæ Crucis Cardinali.

Irregularis, & in minoribus, potest dispensatiue in abbatem institui.

Ibidẽ. ca. Tuam in domino. Constit. LXXX.

TVam in domino diligentiam commendantes, quam super monasterio sancti Quirici reformando dinosceris adhibere,

Mandamus, quatenus, si non potes eidem monasterio de psona idonea melius prouidere, tu monachum illum, quẽ literis tuis de honestate ac industria commendasti, per quem status eiusdem loci creditur reformandus (nullum prorsus habens respectum ad petitionem illicitã, quam quidam laici faciebant, sed ex tuæ dũtaxat prouisionis officio) instituas in abbatem, ita videlicet, quod ad sacros ordines non ascendat, cum instante necessitatis articulo possit in abbatem assumi etiam in minoribus ordinibus constitutus. Et laici memorati non sint consanguinitate vel affinitate coniuncti monacho memorato, vt ex ipsorum petitione debeat contra eum aliqua sinistra suspicio suboriri.

IDEM ROTHOMAgensi Archiepiscopo.

Abbas si est presbyter & benedictus, conferre potest ordinem clericalem.

Constit. LXXXI.

CVm contingat interdum, quod laici ad monasteria conuolantes à suis abbatibus tonsurentur, requisisti, an clericatus ordo in tonsura huiusmodi conferatur. Ibidẽ. ca. Cum contingat interdum

Super quo ibi respondetur, quod cũ in vii. synodo sit statutum, vt lectores p manus impositionem licentia sit vnicuique abbati in proprio monasterio solũmodo faciendi, dummodo ipsis ab episcopo (secundũ morem præficiẽdorum abbatum) manus impositio facta noscatur, & constet eum existere sacerdotem, per primã tonsurã iuxta formã ecclesiæ datam à talibus clericalis ordo cõfertur. 69. dist. ca. Quõ videmus.

INNOCENTIVS PAPA III.

Si canonicus regularis factus monachus, iusta de causa ad canonicam reuersus, ibi postea præficiatur, licite tenere poterit prælaturam.

Constit. LXXXII.

INtelleximus q̃d cum in monasterio tuo fueris laudabiliter conuersatus, ad monasterium sancti Innocentij talis Ibidẽ. ca. Intelleximus quod

ordi-

ordinis acceßisti: vbi cum aliquãdiu in ipso ordine permãsisses, demum ad cor reuersus, de Metropolitani & aliorum consilio ad primam domum redire curasti: in qua tandem sub regularis obseruãtiæ disciplina taliter Deo & hominibus placuisti, quod per tuorum exigentiam meritorum fratres tui pce ferunt te vnanimiter in abbatem.

Ne igitur occasione morę quam in pscripto monasterio contraxisti (quasi cõscientia tua te remordeat) in susceptæ administrationis cura tepescas, attendens quod cautum est in canone, ne quis canonicus regularis (nisi forte publice lapsus sit, qđ absit) efficiatur monachus: & si factus fuerit, ad canonicatus ordinẽ reuertatur vltimus in choro manendo cucullam ad memoriam delaturus.

19.quæst.3 ca. Madamus

Discretioni tuæ mãdamus, quatenus circa curam tibi commissam solicitudinem exercere studeas indefessam, & taliter sequẽtia bona continuare prioribus, quod dignum à Deo possis meritum expectare.

IDEM.

Ordinatus ad sacros ordines sine titulo, ab ordinatore iuste petit beneficium.

Constit. LXXXIII

ACcepimus, te nostris auribus intimante, quod quidam clerici, qui ad sacros ordines sine titulo sunt pmoti, te ad ecclesiam Bracareñ. super beneficijs obtinendis infestant. Et infra.

Ibidẽ, ca. Accepimus te.

Licet igitur in ordinationibus clericorum illam tui ac prædecessores tui diligẽtiam debueritis adhibere, vt minus idonei non ordinarentur à vobis, ac ideo post promotionem eorum exceptionẽ non poteris prętendere contra illos, nisi forte postq̃ pmoti fuerint, reddiderint se indignos: ex superabuudanti tamen (quando scribere pro talibus nos oportet) facimus in literis nostris apponi, vt si ordinatus p q̃ scribimus, idoneus habeatur, & ecclesiastico beneficio non indignus, ei ab ordinatore vel successore ipsius cõpetens beneficiũ tribuat, cũ & si tecũ de iure agere vellemus, te possemus merito ad puisionem eorũ cõpellere, q̃s à te vel prædecessoribus tuis ordinatos

1.quæst.1. ca. dilectissimi.

fuisse cõstaret, eo præsertim, quod ad obtinendum ecclesiasticum beneficium eos debes idoneos reputare, quos ad ordines suscepisti. Vnde grauiter sustinere non debes, sed nobis potius deuote inclinare teneris, si illos examinari per alios facimus, quos sine examinatione nõ credimus ordinatos, antequam ad puisionem eorum te compellere velimus.

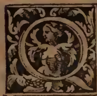
Mandamus igitur, quatenus eis, pro quibus te contigerit recipere nostra mãdata in forma communi, in maiori ecclesia vel alijs diœcesib. Brachareñ. prouidere non tardes. Exceptiões autem, si quas contra tales proposueris, præcipimus audiendas.

DE VNCTIONE sacra in ecclesia catholica.

INNOCENTIVS PAPA III. Patriarchæ Cõstantinopolitano.

Ecclesia Grecorũ in ordinationibus & consecrationibus seruare debet unctiones, quas seruat ecclesia Romana. Episcopus autem cum consecratur, inungitur chrismate in capite & manibus, quod si fuerit prætermissum, per tres episcopos est supplendum.

Constit. LXXXIIII.

CVum venisset ad apostolicam sedẽ Bracareñ. Episcopus, qui in consecratione sua sanctã non acceperat vnctionem, quoniã apud vos non consueuerũt põtifices, cũ cõsecrantur, inungi: nos, qđ illi defuerat, mandauimus in ipso suppleri, facientes caput eius & manus per Alban. episcopum (assistentibus ei duobus episcopis secundũ morẽ ecclesiasticum) sacro chrismate deliniri. Et infra.

Extra lib. 1.tit.15.de sacra vnctione.ca. Cum venisset ad.

66.dist.ca. Porro.

Scire te volumus duas esse species vnctiõis: Exteriorem, quæ materialis est & visibilis, & interiorem, quæ spiritualis est & inuisibilis. Exteriore visibiliter inungit corpus: interiori inuisibiliter inungi-

Vnctionis spẽs duæ.

ungitur cor. De prima Iacobus Apostolus ait: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesię, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum. De secunda Ioānes apost. ait: Vos vnctionem quam accepistis ab eo maneat in vobis. Et non necesse habetis vt aliquis doceat vos: sed sicut vnctio vos docet de omnibus, ita faciatis. Vnctio visibilis & exterior signum est interioris & inuisibilis vnctionis.

De conse. dist. 4. ca. 3.

Vnctio vero inuisibilis & interior non solum est signum, sed etiam sacramentum: quia si digne sumitur, vel agit, vel auget absq; dubio q̄d designat.

Vnctio exterior ex quibus cō stet

Ad exhibendum autem exteriorem & visibilem vnctionem, benedicitur oleum, quod dicitur catechumenorum vel infirmorum, & conficitur chrisma quod ex oleo fit & balsamo mystica ratione.

Oleo qd mystice designet. Matt. 25. Balsamus quid mystice. Eccle. 24

Per oleum enim nitor conscientiæ designatur, iuxta quod legitur: Prudentes virgines acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus. Per balsamum odor famæ exprimitur, propter quod dicitur: Sicut balsamum aromatizans odorem dedi. Hoc ergo chrismate vngi debet Episcopus, nō tam in corpore, quam in corde, vt & interius nitorem conscientiæ, quātum ad Deum, & exterius habeat odorē famæ quo ad proximum.

11. quęst. 3 ca. Nolo & 11 quęst. 3 ca. Non sum. audiendi. 2. Cor. 1. Psal. 44. 2. Tim. 3. 23. quęst. 4 ca. Nabuchodonosor. 8. quęst. 1. ca. Licet ergo. 23. quęst. 8 ca. Ită nūc. Caput mysticum qd. Mat. 6. Man⁹ qdē. Cant. 5

De nitore conscientiæ dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium consciētiæ nostræ. Nam omnis gloria filiæ regis ab intus. De odore famæ idē Apostolus ait: Christi bonus odor sumus in omni loco, & alijs sumus odor vitæ in vitā, alijs odor mortis in mortē. Debet ergo episcopus bonū habere testimoniū, & ab his q̄ sunt intus, & ab his q̄ sunt foris, vt cortina cortinā trahat & qui audit dicat, Veni. Hoc vngēto caput & manus Episcopi cōsecrantur. Per caput enim mens intelligitur, iuxta illud: Vnge caput tuum, & faciem tuā laua. Per manus opera intelliguntur, iuxta illud: Manus meæ distillauerūt myrrham. Manus igitur vngitur oleo pietatis, vt Episcopus operetur bonū ad omnes: maxime autem ad domesticos fidei.

Gal. 6. Mat. 22. Luc. 10

Caput autem vngitur balsamo charitatis, vt Episcopus diligat Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente sua, & proximum suum sicut seipsum.

Caput cur vngatur Episcopo. Psal. 132. 1. Cor. 11. 33. quęst. 5. ca. Cum caput. Esa. 61. Luc. 4. Man⁹ cur vngantur

Caput inungitur propter autoritatē & dignitatem, & manus propter ministerium & officium. Caput enim vngitur, vt ostēdatur illius repręsentare personam, de quo dicitur per Prophetam: Sicut vnguētum in capite, &c̄. Caput enim viri Christus, caput Christi Deus, qui de se dicit, Spiritus domini super me, eo quod vnxit me, euāgelizare pauperibus misit me. Manus Episcopi inunguntur, vt ostendatur accipere potestatem benedicendi & consecrandi. Vnde cum eas consecrator inungit, Consecrare (inquit) & sanctificare digneris domine manus istas p̄ istam vnctionem, & per benedictionem nostram: vt quæcunque consecrauerint, consecrentur, & quæcunque benedixerint, benedicantur in nomine domini.

...onē pontificū, regūque differetię. 3. Reg. 19

Vnde in veteri testamēto non solum vngebatur sacerdos, sed etiam rex & Propheta, sicut in libro Regū dominus præcepit Heliæ: Vade & reuertere in domum tuam per desertum in Damascum. Cunque perueneris illuc, vnges Azahel in regē super Syriā, & Iehu filiū Nausi vnges in regē super Israel: Helisæum aūt filiū Saphat, qui est de Abel, vnges p̄phetam pro te.

1. quęst. 7. ca. His q. Act. 10. Eph. 1. Col. 1

Sed vbi Iesus Nazarenus (quē vnxit Deus spiritu sancto, sicut habetur in Actibus Apostolorum) vnctus est oleo pietatis præ consortibus suis, qui, secundum Apostolum, est caput ecclesiæ, q̄d est corpus ipsius: principis vnctio à capite ad Brachium est translata, vt princeps ex tunc non vngatur in capite, sed in brachio siue humero vel in armo, in quibus principatus cōgrue designatur, iuxta illud quod legitur: Factus est principatus super humerum eius &c̄.

Esa. 9. 1. Reg. 9

Ad qd etiā significandū Samuel fecit poni armū ante Saul, cui dederat locū in capite ante eos, qui fuerant inuitati. In capite vero pontificis sacramentalis est delinitio conseruata, quia personam capitis in pōtificali officio repræsentat.

Vnctionis q̄ fit pōtifici & principi differētia. 96. dist. ca. Duo sunt. Vnctionē Christianorum ratio & differētię quæ.

Refert autem inter pontificis & principis vnctionem, quia caput pontificis chrismate consecratur, brachium vero principis oleo delinitur, vt ostendatur quanta sit differentia inter autoritatem pontificis & principis potestatem.

Quia vero Christus fecit nos in sanguine suo Deo nostro regnū & sacerdo

Apoc.1
1.Petri.2

tes(propter quod Apostolus Petrus ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium)idcirco in nouo testamento non solum reges & sacerdotes vnguntur, sed etiam omnes christiani bis ante baptismum, scilicet oleo benedicto, primum in pectore, deinde inter scapulas, & bis post baptismum.s. chrismate sancto, primum in vertice, demum in fronte. In pectore nanque baptizandus inungitur, vt per sancti spiritus donum abijciat errorem & ignorantiam, & suscipiat fidem rectam, quia iustus ex fide viuit. Inter scapulas, vt per spiritus sancti gratiam excutiat negligentiam & torporem, & bonam operationē exerceat, quia fides sine operibus mortua est, vt per fidei sacramentum sit munditia cogitationum in pectore, & per operis exercitium sit fortitudo laborũ. In scapulis, quatenus fides per dilectionem secundum Apostolum operetur. In vertice vero baptizatus inungitur, vt sit paratus omni petēti de fide reddere rationem, quia per caput intelligitur mens, iuxta quod legitur: Oculi sapientis in capite eius: cuius superior pars est ratio, & inferior est sensualitas. Vnde bene per verticem, quę est superior pars capitis, intelligitur ratio, quæ est superior pars mētis. In fronte vngitur baptizatus, vt libere confiteatur quod credit, Quia corde creditur ad iustitiam, ore vero fit cōfessio ad salutē: memor eius quod dominus ait, Qui me confessus fuerit coram hominibus &c. Ante baptismum ergo vngitur oleo benedicto, & post baptismum chrismate sancto, quia chrisma soli competit Christiano. Christus enim à chrismate dicitur, vel potius à Christo dicitur chrisma, nō secundum nominis formam, sed secundum fidei rationē. A Christo vero Christiani dicuntur, tanquam vncti deriuentur ab vncto: vt omnes concurrant in odorem illius vnguenti, cuius nomē oleum est effusum.

De conse. dist.5.ca. de his
De conse. dist.4.ca. Deinde à sacerdote
Abac.1
Heb.10
Iacob.2
Gal.5
1.Petri.3
Eccle.2
Rom.10
Lucæ.9
Christus vnde dicatur.
Cant.1

Per frōtis chrismationem manus impositio designatur, quæ alio nomine dicitur confirmatio: quia per eam spiritus sanctus ad augmentum datur & robur. Vnde cum cæteras vnctiones simplex sacerdos vel presbyter valeat exhibere, hanc non nisi summus sacerdos, i. Episcopus debet cōferre: quia de solis Apostolis legitur, quorum vicarij sunt Episcopi, quod per manus impositionē spiritum sanctum dabant, quemadmodum actuum apostolorum lectio manifestat: Cum audissent(inquit)Apostoli qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem. Qui cum venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum. Nondum enim in quenquam illorum venerat: sed baptizati tantum erant in nomine domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebāt spiritum sanctum. Cuius aduentus per vnctionis ministerium designatur, quia columba, in qua spiritus sanctus sup Christum in baptismo descendit: ad vesperā in Cataclysmo reuertens ramum retulit virentis oliuæ, cuius vtique sacramentum Dauid Propheta prænoscens, exhilarandam faciem in oleo prædicauit.

Confirmationis vnctio qd innuet.
De conse. dist.4.ca. presbyteri.
95.dist.ca. Peruenit.
1.quest.7. ca. Accusatio
93.dist. ca. Quorũ vices.
Act.8
Mat.3
Luc.3
Gen.8
Psal.103

Vngitur præterea, secundum ecclesiasticum morem, cum consecratur altare, cum dedicatur templum, cum benedicitur calix, non solum ex mandato legis diuinæ, verum etiam exemplo beati Syluestri, qui cum consecrabat altare, illud chrismate pungebat. Præcepit enim dominus Moysi, vt faceret oleum vnctionis, de quo vngeret testimonij tabernaculum & arcam testamenti mensamque cum vasis. Verum vnctionis sacramentum aliud quidem efficit & figurat tam in nouo quam in veteri testamento. Vnde non iudaizat ecclesia, cum vnctionis celebrat sacramentum, sicut antiqui mētiuntur, qui neque scripturas neque Dei nouere virtutem.

Vnctio altaris qd mystice
Exo.30

Monemus igitur vt illum in ordinandis presbyteris & consecrandis Episcopis morem serues & facias obseruari, quem apostolica sedes obseruat. Et infra.

Licet Romanus Pontifex non vtatur baculo pastorali, tum propter historiam, tum propter mysticam rationem, tu tamen ad similitudinem aliorum pontificum poteris eo vti.

De conse. dist. 1 ca. Nullus Episcopus

DE SACRAMENTIS non iterandis.

Nouum cõsi.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Heliensi.

In ordinato in subdiaconum sine manuum impositione, & confirmato non chrismatis, sed oleo unctione, non fiet iteratio, sed supplebitur prætermissum.

Constit. LXXXV.

Extra lib. 1 tit. 16. de Sacramentis non iterā. cap. Pastoralis.

Astoralis. Et infra Præterea consulere voluisti, an pmitti debeat ministrare, qui sine impositione manuū fuerit ad ordinē subdiaconatus assumptus.

Et si confirmationis sacramentum in eo debeat iterari, qui per errorē fuit non chrismate, sed oleo delinitus.

Ad q̄d breuiter duximus respondendū, quod in talibus nō est aliquid iterandum, sed caute supplendum, quod incaute fuerat prætermissum.

De conse. dist. 4. ca. Ostendit. Supra cō stit. proxima

DE FILIIS PRESbyterorum ordinãdis vel non ordinandis.

INNOCENTIVS PAPA III.

Illegitimus in ecclesia paterna præbendari non debet.

Constit. LXXXVI.

Extra lib. 1. tit. 17 de filiis presbyterorū cap. Cum decorem

Vm decorem domus Dei. Et infra. Filiis canonicorum pbendas in eisdē ecclesiis cōferri non sinatis, q̄rum sunt canonici patres eorum.

Cum indecorum sit, vt in altaris officio illegitimus filius impudico patri ministret, in quo vnig tenius Dei filius æterno patri pro salute humani generis victimatur.

DE SERVIS NON ordinandis, & de eorum manumissione.

INNOCENTIVS PAPA III Varmensi Episcopo.

Manumissus ab ecclesia ut fiat clericus, & ipsi ecclesiæ perpetuo seruiat in diuinis, ad aliam ecclesiam se transferre non potest: secus si pure fuerit manumissus.

Constit. LXXXVII.

Olibentius. Et infra. Adiecisti aliā quæstionem, an illorum filii qui ecclesiæ seruili conditione tenentur, traditi à parētibus militię clericali cū suorum cōniuctia dominorum, vt in eadem ecclesia debeant deseruire, assequentes propterea libertatem, post tempus ea relicta possint ad aliam se transferre? — Extra lib. 1. tit. 18 de seruis nō ordinādis cap. Eo libentius. — 54. dist. ca. 1. 2. & 3

In quo credimus distinguendum, vtrum eo tenore fuerint manumissi & oblati ordini clericali quod manumittenti ecclesiæ dum vixerint deberent impendere famulatum in obsequiis diuinorū, & tunc transferendi se ad aliam est eis licentia deneganda: Vel manumissi extiterint absolute, sicque libertatem habeāt transeundi. — 1. quæst. 1. ca. Quam pio

INNOCENTIVS PAPA III.

Ius quod est de seruo facto diacono etiam de subdiacono debet intelligi.

Constit. LXXXVIII.

Ibid. cap. Miramur non modicum.

Miramur nō modicum, cum certū sit in cōstitutionibus antiquorum, quando serui in gradus ecclesiasticos ordinati debeant in seruitutem vel non debeant reuocari. Et infra. — 54. dist. ca. Ex antiqu. & ca. Frequens. & ca. Quis autem.

De subdiaconali ordine, quia de eo nō fit mētio in patrū statutis exp̄sse, videtur nobis, q̄d & is cū diaconali gradu priuilegio gaudet eodē. Nā licet sacer ordo non reputaretur in ecclesia primitiua, tñ à constitutione Gregorii atque Vrbani — 31. dist. ca. Ante triennium. 32. dist. ca. Erubescāt

ni secũdum moderna tempora facer gradus esse minime dubitatur.

DE CORPORE VItiatis ordinandis vel non ordinandis.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Sacerdos qui ex iusta causa fecit sibi virilia abscindi, potest ut prius sacerdotale officium exercere.

Constit. LXXXIX.

Extra lib. 1.tit.20. De corpore vitiatis ordi. vel non.

Ex parte M. presbyteri fuit propositum, quod cum sibi sentiret lepræ periculum imminere, de consilio medici virilia fecit sibi abscindi, vt posset à tam graui infirmitatis vitio liberari. Et infra.

55.dist.ca. Si quis à medicis.

Quoniam igitur canones sanctorum patrum hunc à sacri altaris administratione non prohibent, mandamus quatenus, si est ita & memoratus M. est alias idoneus, vt sui ministerij officium exequatur, liberam ei tribuas facultatem.

IDEM MILICENENSI Episcopo.

Mutilatus manu si promotus fuerit in Abbatem ab Abbatia deponitur.

Constit. XC.

Ibid. cap. Exposuisti

Exposuisti nobis quod prædecessor tuus H. in Abbatem promouit, nesciens quod ipse esset manu altera mutilatus. Et infra.

Nos igitur fraternitati tuæ taliter respondemus, quod quum pro tam enormi defectu ad sacros non possit ordines promoueri, & in promotione sua id tacuerit fraudulenter, ab Abbatiæ officio est non immerito amouendus.

DE BIGAMIS NON ordinandis.

INNOCENTIVS PAPA III. Ratisponensi Episcopo.

Qui mortua uxore promotus ad ordines sacros, cum secunda de facto contraxit, & cognouit, bigamiæ pœnam incurrit, licet non sit bigamus.

Constit. XCI.

Nuper à nobis. Et infra. Tertius articulus videbatur habere nõ modicum quæstionis, quoniam quum in matrimonijs contrahendis, non iuris effectus, sed animi destinatio attẽdatur, vnde illum comitatur infamia, qui duas simul vxores habet, q̃d partim ad factũ conuenit retorqueri, sicut in Canone legitur de presbytero, qui nõ legalibus nuptijs detinet, eadẽ censura tales videntur inter bigamos reputãdi. Licet obuiet ex aduerso, quod opinioni veritas sit præferenda, & quod iuxta præmissa, qui nullã vxorem habuit foret bigamus reputandus: q̃d contingeret, si quis de facto contraheret cum diuersis, quibus de iure nõ posset matrimonialiter copulari.

Extra lib. 1.tit.21. de biganus non ord. cap. nuper à nobis

28.ca. Presbyterum.

Nos autem in hac quæstione tibi respondemus, quod cum huiuscemodi clericis, qui, quantum in ipsis fuit, secundas mulieres sibi matrimonialiter coniunxerunt, tanquam non bigamis nõ liceat dispensari, licet in veritate bigami non existant, nõ propter sacramenti defectũ, sed propter affectum intentionis cum opere subsecuto.

IDEM METENSI EPIscopo.

Qui contraxit cum virgine, licet prius ab alio desponsata, bigamus non censetur.

Constit. CXII.

Ibid. cap. Debitum pastoralis

Debitũ pastoralis officij. Et infra. Fraternitati tuæ duximus respondendum, quod cum duo sint in cõiugio, videlicet consensus animorum & commixtio corporum, quorum alterũ significat charitatem, quę consistit in spiritu inter Deum & iustam animã, ad q̃d pertinet illud q̃d dicit Apostolus: Qui adhæret Deo vnus spiritus est cum eo: reliquum vero designat conformitatẽ, quę consistit in carne inter Christum & Ecclesiam, ad q̃d pertinet illud q̃d Euang. testat: Verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis: Profecto coniugium illud q̃d non est commixtione corporum cõsum-

1. Cor. 6

Ioan. 1

matum,nō pertinet ad illud coniugium designandum,quod inter Christum & Ecclesiam per incarnationis mysterium est contractum, iuxta quod Paulus exponēs illud,quod dixerat protoplastus: Hoc nunc os ex ossibus meis,& caro de carne mea:& propter hoc relinquet homo patrem & matrem,& adhærebit vxori suæ,& erunt duo in carne vna: statim subiungit:Hoc autem dico magnum sacramentum in Christo & Ecclesia.Cum ergo propter sacramenti defectum inhibitum sit,ne bigamus aut maritus viduæ præsumat ad sacros ordines promoueri,quoniam nec illa est vnica vnici, nec iste vnus vnius, profecto vbi deficit inter huiusmodi coniuges commixtio corporum, non deest huiusmodi signaculum sacramenti. Gen.2 Eph.5 35. quæst. 9. ca. fraternitatis

Vnde is qui mulierem ab alio viro ductam sed minime cognitam duxit vxorem(quia nec illa nec ipse carnem suam diuisit in plures)propter hoc impediri non debet,quin possit ad sacerdotium promoueri. 34.dist.ca. Valentiniano

IDEM LVGDVNENSI ARchiepiscopo,Apostolicæ sedis Legato.

Qui plures habuit concubinas, ex eo bigamus non est.

Constit. XCIII.

QVia circa minima.Et infra. Sane postulasti per sedem Apostolicam edoceri,si presbyteri plures concubinas habentes,bigami censeantur. Ibid.cap. Quia circa minima

Ad quod duximus respondendum, quod quum irregularitatem non incurrerint bigamiæ,cum eis tanquam simplici fornicatione notatis,quo ad executionem sacerdotalis officij poteris dispensare.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Subdiaconum qui cum vidua contraxit & eam cognouit,bigamiæ pœnam incurrit, licet bigamus non sit.

Constit. XCIIII.

A Nobis fuit.Et infra. Ille autem qui in subdiaconatus ordine constitutus,de facto tantū(quia de iure non potuit)duxit viduam in vxorem, profecto bigamus nō existit,sed nec viduę potest in veritate dici maritus,cū inter ipm & illam non fuerit vinculū maritale cōtractum:cum eo tamen contra doctrinā Apostoli tanquam cum marito viduę dispensare non licet,nō propter sacramēti defectum,sed affectum intentionis cum opere subsecuto. Ibid. cap. A nobis fuit. & infra 1.Tim.4 34.dist.ca. Valentini.

DE CLERICIS PEregrinis.

INNOCENTIVS PAPA tertius,Constantinopolitano Patriarchæ.

Clericus peregrinus qui iurat se ordinatum, nisi aliter probet,in illo ordine nō suscipietur, nec ad superiores promouebitur.

Constit. XCV

INter quatuor. Et infra. Vtrū clericos ad te fine suorum ordinatorum literis venientes et offerentes iuramētum, quod sint in quouis ecclesiasticorum ordinum constituti,debes ad superiores ordines promouere. Extra lib. 1.tit.22 de clericis peregrinis cap. Inter quatuor. 71.dist.ca. Primatus

In quibus taliter tibi respondetur,q̄d (nisi de ipsorum ordinatione Canonica per idonea tibi constiterit argumenta) eos nec in illis suscipere,nec ad maiores debes ordines promouere,præsertim antequam conuersatio eorum fuerit approbata. 7.quæst.1. ca. Episcopi vel presbyteri. De conse. dist.1.ca. nō prohibeas

IDEM HIEROSOLYMItano Patriarchæ.

Peregrinus,de cuius ordinatione non constat, non permittitur celebrare in loco publico, sed in occulto.

Constit. XCVI.

TVæ fraternitatis. Et infra. Vtrum clericos, qui ad partes Hierosolymitanas sine commēdaticijs literis veniunt,permittere debeas celebrare diuina. Et infra. Ibid. cap. Tuæ fraternitatis 71.dist.ca. penultimo.

Respondemus,quod nisi legitime tibi constiterit,siue per literas, siue per testes de illorum ordinatiōe canonica qui penitus sunt ignoti, non debes ipsos permittere in tuis plebibus celebrare,sed si forsitan eorum aliqui secreto ex deuotione celebrare voluerint poteris sustinere. Supra eodē const.1

DE

DE OFFICIO ARchidiaconi.

INNOCENTIVS PAPA III.

Dicit primo, quid sit officium Archidiaconi & in quo per illud releuetur Episcopus. Et secundo dicit Decanos rurales per Episcopum & Archidiaconum eligendos & amouendos, si illo rum uices communiter gerant.

Constit. XCVII.

Extra lib. 1. tit. 23 de officio Archidia. ca. Ad hæc nos

AD hæc nos dicimus. Et infra. Sane consuluit nos tuæ fraternitatis deuotio, quid ad officium Archidiaconi debeat pertinere, & in quibus per ipsum cura episcopalis solicitudinis debeat releuari: & nos prout possumus respondemus, Archidiaconus (secundũ statuta beati Isidori) imperat sub diaconibus & Leuitis. Parochiarum solicitudo & earũ ordinatio ad ipsum pertinet, & audire debet iurgia singulorum: Archiepiscopi, qui à pluribus Decani nũcupantur, eius iurisdictioni se nouerint subiacere. Secundum vero Romani ordinis constitutionem maior post Episcopum & ipsius Episcopi vicarius reperitur, omnem solicitudinem & curam tam in clericis, quàm in Ecclesijs eorum, pro ut melius secundum Deum poterit, impendendo, cum super his sit reddituus rationem in districti examinis iudicio. Item in Epistola beati Clementis Papæ prędecessoris nostri oculus Episcopi Archidiaconus appellatur, vt loco Episcopi per Episcopatum prospiciẽs, quæ corrigenda viderit, corrigat & emendet, nisi adeo fuerint ardua negocia, quod absq; maioris sui præsentia nequeant terminari. In quadam vero nostra constitutione iam alia vice nos meminimus expressisse, quod institutio corporalis tam super beneficijs, quàm etiam dignitatibus ad ipsum debeat pertinere, examinatio etiam clericorum, si fuerint ad sacros ordines promouendi: & hoc idem in collationibus beneficiorum credimus obseruandum, vt qui beneficijs ecclesiasticis præficiendi fuerint, à suo prius examinẽtur Archidiacono, & p ipsum post modum Episcopo præsententur.

25. dist. ca. Perlectis.

Extra lib. 1. tit. 23 ca. Vt archidiaconus.

93. dist. ca. Diaconi.

Intra cõst. Vt nostrũ

Subsequẽter postea quæsiuisti, vtrum Decani rurales, qui pro tempore statuũtur, ad mandatum tuum solum, vel Archidiaconi, vel etiam vtriusq; institui debeant vel destitui, si fuerint amouẽdi. Ad hoc breuiter respondemus, quod cũ ab omnibus quod omnes tangit approbari debeat, & commune eorum Decanus officium exerceat, communiter est eligẽdus vel etiam amouendus. C. auc. p. stam. L. vltima. & ff. de aqua.

IDEM INNOCENTIVS Papa tertius.

Archidiaconus non dat literas commendatitias ad ordines.

Constit. XCVIII. Ibid. cap. Significasti

SIgnificasti. Et infra. Interdicas Archidiacono tuo, ne sine scientia tua & autoritate literas suas promouendis concedat.

Et etiam districte prohibeas, ne ad ordines audeant conuolare.

Qui si cõtra prohibitionem tuam venire præsumpserint, executionem eis ordinum susceptorum taliter interdicas.

IDEM INNOCENTIVS Papa tertius Archiepiscopo Mediolanensi.

Archidiaconus examinat & præsentat ordinandos, & ponit prelatos in sede.

Constit. XCIX. Ibid. cap. Vt nostrũ

VT nostrum. Et infra. Non fuit sufficienter probatum, quod Cãcellarius ex officio suo exerceat spiritualia memorata, cum ea potius de iure communi ad Archidiaconi spectẽt officium, repræsentare videlicet ordinandos Episcopo, & illos examinare, ponere Abbates & Abbatissas in sede. Supra eodẽ. cõsti. Ad hæc

DE OFFICIO Vicarij.

INNOCENTIVS PAPA III. Abbati sancti Eugenij, & Plebano sancti Petri.

Vicarius Papæ in urbe iurisdictionem habet, non extra urbem.

Constit. C.

SED

Ibid. cap. Sua nobis

VA nobis. Et infra. Nos igitur vicarij literas æstimantes per surreptionem obtentas, Quoniam iurisdictio vicarij, quem Romanus Pontifex in vrbe reliquit, non extēditur extra illam, nisi ei specialiter sit concessum: prę sertim cum ipse moratur in sua prouincia speciali, videlicet inter Capuanā prouinciam, & Pisanam, Mandamus, quatenus quicquid occasione literarum illarū actum est, in irritum reuocetis.

DE OFFICIO ET POtestate iudicis Delegati.

INNOCENTIVS PAPA III.

Rhegino Archiepiscopo, & Episcopo Cephadulensi.

Si causa simpliciter delegatur tribus, duo sine subdelegatione tertij procedere nō possunt. Quod si fecerint, ab eis poterit appellari. Idem si sunt dati cum clausula, quod si non omnes, non enim ualet processus duorum, tertio inconsulto.

Constit. CI.

Extra lib. 1. tit. 29. De officio & potest. iudicis delegati. ca. Cum causa quæ.

VM causa quæ vertitur inter Montis regalis & Rosanensem Archiepiscopos super quibusdam decimis, Panormitano, & Capuano Archiepiscopis, & tibi fratri Rheginensi commissa fuisset à nobis fine debito terminā da, prædictus Archiepiscopus Montis regalis (sicut accepimus) ad primam Panormitani & Capuani Archiepiscoporum citationem accessit: in quorum præsentia excipiendo proposuit, quod pro duabus causis eorum non deberet stare iudicio: tum quia ipsa causa tribus fuerat iudicibus delegata, & idē ab illis duobus tantum (te fratre Rheginense inconsulto, nec vices tuas super hoc committente) ad iudicium fuerat euocatus: tum quia ante ipsorum citationem & notitiam literarum pro eadem causa nuncium suum ad Apostolicam sedem transmiserat, in quo Decretalem Alexandri Papæ prædecessoris nostri sibi affirmabat aper tius suffragari. At ijdem Archiepiscopi exceptiones ipsius nolentes admittere, contra eum, vt responderet interlocutoriam sententiam, protulerunt. Propter quod ad Apostolicam sedem appellauit. Et infra.

Extra lib. 2. tit. 28 de appella. cap. Meminimus

Fraternitati vestræ mandamus, quatenus, si vobis constiterit prædictos Archiepiscopos exceptiones prædictas nullatenus admisisse (non obstante eo quod per ipsum factum est) decimas ipsas, quibus prædictus Montis regalis Archiepiscopus se postquam nuncius suus propter hoc ad sedem Apostolicam accesserat asserit spoliatum, præcipue cum easdem tam sibi, quàm Ecclesiæ suæ à sede Apostolica asserit confirmatas, siue per laicalem potentiam, siue per eosdem iudices factum sit, cum fructibus inde perceptis restitui faciatis, audientes postmodum quātum de iure poteritis quicquid fuerit quæstionis.

IDEM CONVENTVI DE Conchis.

Si duo sunt delegati cum clausula, quod si ambo & cætera, uno recusato, alter solus procedere potest: nec tenet processus, si cum recusato procedat.

Constit. CII.

CVm super Abbatia monasterij vestri inter vos & S. quondam Abbatem vestrum fuisset quæstio agitata, demum super ea ad Lexouiēs. Episcopum & Abbatem de Becco nostræ fuerant literæ destinatę. Et infra.

Ibidem, cap. Cum super abbatia.

Quamuis solus Abbas antequam appellaretur ab eo iuxta formam literarum nostrarum procedere potuisset, quia tamē pro eo, quod cum ipso Episcopo interloquutus est, appellationem prius ab eodem Episcopo interpositam nō tenuisset de iure sine ipso, cū posset & nollet negocio interesse, per consequentiā confessus est se non posse mandatum Apostolicum adimplere, nec suæ intentionis extitit, vt sine conudice suo aliquid diffiniret, & cum eo qui iam iudex esse desierat aliquid super prædicto negocio rite

11. quæst. 3 ca. Aestimant.

te

te disponere non valebat, voluntate ac potestate sibi mutuo aduersantibus, cũ noluerit quod potuerit, & quod voluerit adimplere nequerit, quod à duobus factum fuerat, effectum non potuit de iure obtinere.

IDEM ARCHIEPSCOPO Toletano.

Si iurisdictio delegati expirat in termino peremptorio, quem partibus assignauit, post congruam horam peremptorij, iudex non expectabit contumacem. Si non expirat, potest expectare in diem alteram, & iterum citare si uult.

Constitutio CIII.

Ibid. cap. Consuluit

CONsuluit nos tua fraternitas, vtrũ cum ad recipiendos testes, depositiones publicandas eorum, vel sententiam proferendã peremptorie citatas partes, & earum altera se absentat contumaciter die data, an circa vltimam partẽ saltem diei sit in negocio procedendum, vel in diem expectandum potius subsequentem: & si expectaueris, vtrum contumax iterum sit citandus, quum non fuerit die partibus assignata processum?

Nos autem credimus distinguẽdum, vtrum iurisdictio duret post terminum peremptorium, an expiret in illo. Si duret in diem alteram, æquitate suadente, poteris expectare: nec erit pars cõtumax peremptorio elapso citãda, nisi gratiam fecerit ei benignitas iudicantis. Si autem expiret, nisi partes quum id nouerint se tibi præsentauerint ea hora, qua cõgrue possis procedere ad exequendum id, propter quod eis legitime terminum peremptorium assignasti, ex tunc exequi poteris: quod intendis, ne frustra iudicialis instantia euanescat.

Ne vero iudicium ecclesiasticum exerceatur in tenebris, quia iuxta testimonium veritatis, qui male agit, odit lucem. Licet enim secundum consuetudinem & constitutiones legitimas more Romano dies à medietate noctis incipiat, & in medio noctis definat subsequentis (vnde quod in dimidiatis noctibus agitur, perinde sanxit habendum legalis autoritas, ac si qualibet parte lucis agatur) nos tamen eam procedendi horam congruam intelligimus, ex qua possis ante noctis tenebras perficere, q̃d incumbit.

Ioan. 3. 13. quæst. 2. ca. Pernitiosam.

ff. de feriis L. more Romano.

Porro, discretus iudex in assignatione peremptorij nõ debet iurisdictionem suam (nisi necessitas exigat) adeo coartare.

ff. de iud. L. Nonnũquam. 2. quæst. 6. ca. Appellatore

IDEM ABBATI DE BORbellis, & Priori sancti Sepulchri.

Ex noua causa remouetur delegatus, etiam post litem contestatam, & alius subrogatur.

Constit. CIIII.

INsinuante R. rectore sancti Saldati ad audientiam nostram peruenit, quod quum causam, quæ super iure parochiali inter ipsum & T. vertebatur Vigoriensi Episcopo, & coniudicibus suis à nobis obtinuerit delegari, postmodum (licet fuerit in eadem quæstione processum) tractu tẽporis ante diffinitiuæ sententię calculum idem Episcopus dictum R. in familiarem admisit: sine quo alij coniudices (secundum quod in nostris literis mandabatur) in causa procedere non valebant, & alter ipsorum coniudicum officialis est Episcopi supradicti: propter quod aduersæ parti poterat suspectus haberi. Vnde quum tam Episcopus, quàm officialis prædictus (vtpote quos idem R. in iudices postularat, & ipse familiaris eorum postmodum est effectus) ab aduersa parte possent merito recusari, decisionem ipsius causæ vestræ petijt discretioni committi.

Ibid. cap. Insinuãte R.

Quocirca mandamus, quatenus si est ita (nisi postquam familiaris eius est effectus litigare consenserit coram illo) in causa secundum priorum continentiam literarum (ratione præuia) procedatis, alioquin partes ad priorum iudicum reuertantur examen.

IDEM PRIORI SANCTI Fridiani Lucanensis.

Delegatus Papæ sententiã suam exequi potest, usq; ad integrum annum.

Constit. CV.

QVærenti, quid per censuram ecclesiasticam debeat intelligi, cum huiusmodi clausulam in nostris literis apponimus. Et infra. Si vero delegatus à nobis excommunicet illum, qui rei iudicatæ parere cõtemnit, licet aliquibus videatur quod suo sit functus officio, vt vlteri-

Ibidẽ. cap. Quærenti quid per.

Infra lib. 6 tit de verborũ sig. const. quærenti.

vlterius non habeat ex delegata sibi iurisdictione processum: alij autem dicunt quod iurisdictio eius duret, donec sententię pareatur, vt interim absoluere possit parere volentem.

Nos tamen per æquitatis semitam incedentes, præsentium autoritate statuimus, vt delegatus à nobis, non solum vsque ad quadrimestre tempus (quod ad soluendum debitum à lege reo conceditur) sed vsq; ad integrum annum, iurisdictionem sibi commissam, ad exequendū sententiam valeat exercere, sicut obseruatur in illo, qui ante litis contestationem contumax inuenitur.

C. de reve. su. rei iud. L. 1. & 2.

IDEM ARCHIEPISCOPO Cantuariensi.

Delegatus Papæ potest principium, medium & finē causæ coniunctim & diuisim subdelegare.

Constit. CVI.

Ibidē. cap Sup quæstionum infra cōst. Licet is cui

SVper quæstionum articulis, de quibus nos consulere voluisti, tibi respondemus, quod per constitutionem nostram consultationi Alexandri Papæ nullatenus derogatur, sed illa per istam exponitur: imo in ista verius, quæ in illa fuerant prętermissa, supplentur. Ipse nanque respondit, quod si super causa, quæ alicui ex apostolica delegatione committitur, à personis ecclesiasticis, vna vel pluribus, quibus delegatus (vt parcat laboribus partium & expensis) causæ cognitionem ipsius & testium examinationes, sentētia sibi reseruata, committit, appellatio fuerit interposita, huiusmodi appellationis intuitu causam indiffinitam relinquere non tenetur. Nos autem statuimus, quod licet is cui causa committitur remota appellatione non possit eam alijs sine prouocationis obstaculo delegare: si tamen delegatus à nobis, vel iudex quicunq; non tam cognitorem, quā executorem, ad aliquem certum articulum quempiam deputauerit, ab eo (nisi modū excedat) nō liceat appellari, dummodo de partium deputetur vel recipiatur assensu.

Quod si delegatus à nobis vel litis exordium, vel causę finem, necdum totum negocium ei duxerit committēdum, ab ipso tanquam à iudice licite prouocetur: quum & lis ante iudicem debeat contestari, & causa per iudicem diffiniri.

Intentionis igitur nostrę fuit (sicut ex tenore constitutionis præmisse potest liquide deprehendi) quod (vt iudicialis autoritas liberius valeat exerceri) delegatus à nobis licite possit & principium & finem & medium causæ sibi commissæ non solum coniunctim, sed etiam diuisim alij delegare: non obstante quod dicitur, quod iudex debet cognoscere per seipsum in principio, in medio & in fine: cum antequam ferat sententiam, vniuersa quę acta sunt in iudicio inuestigare debeat diligenter.

A subdelegato cum iurisdictione appellari potest: secus si sine iurisdictione, nisi modum excedat. Tunc enim potest recusari, nisi datus sit de partium consensu.

Verum cum totam causam committit alicui, vel principium aut finē ipsius, ab eo tāquam à iudice potest licite prouocari. Quum autem alicui medium tantum committit, ab ipso tanquam ab auditore prouocari non potest, nisi mandati fines excedat, vel merito sit suspectus. Vnde, ne valeat recusari, prouide statuimus, vt de partium detur vel recipiatur assensu.

A subdelegato non in totum appellatur ad subdelegantem, non autem ad primum delegantem: secus si in totum.

Porro, cum delegatus à nobis iurisdictionem suam in alium transfert totam, si fuerit appellandum, non ad eum, sed ad nos appellari debebit. Quum autem sibi aliquid de iurisdictione reseruat, si causa sit ei, appellatione remota, cōmissa, non ad nos, sed ad eum poterit de iure appellari. Vnde si forsan appellaretur ab eo, cui media causæ committit, siue cognitor vel executor dicatur, vel (quod melius est) auditor, pro eo quod vel mandati fines excedat, vel merito sit suspectus, nihilominus tamē delegatus à nobis iuxta consultationem præmissam, causam poterit diffinire, vt parcatur laboribus partium & expensis.

Auditor datus sine partium consensu recusari potest, ut suspectus: non tamen sine causa.

Quem

Quem vero delegatus à nobis deputauerit auditorem, neutra partium poterit recusare, nisi coram eo iustam recusationis causam ostendat.

Si unus ex duobus delegatis principis cum clausula, appellatione remota, subdelegat alteri acceptanti, non potest acceptans subdelegare, nec appellatione remota procedere, quod tamẽ ante acceptatiõem poterat, & si ab ipso fuerit appellandum, appellabitur ad Papam, etiam si fuerit subdelegatus non in totum.

Si vero duo sint à principe delegati, & vnus cõmittit vices suas alteri: ille nec potest, nec debet appellatione remota procedere, nec causam alij delegare, quãuis in commissione facta duobus contineatur expressum, vt appellatione remota alter possit procedere sine reliquo, si non possunt ambo pariter interesse.

Quia quod potest ex sola iurisdictione sibi à principe delegata, non potest cũ iurisdictione sibi à condelegato commissa.

Vnde si ab eo fuerit appellatum, licet aliquibus visum fuerit, quod ad condelegatum valeat appellari, nobis tamen videtur, quod ad primum duntaxat appellãdum est delegantem, propter rationem superius assignatam.

Si delegatus Papæ subdelegat non in totum, pars à subdelegato non poterit appellare, ex eo quod datus sit sine suo consensu: potest tamen recusari in ostendendo causam iustam coram delegato, & tunc delegatus diffiniet: à quo etiam, si noluit recusationem admittere, appellatur ad Papam.

Eius ergo appellatio, de quo tua fraternitas nobis scripsit, si nostræ constitutionis occasione ad nostram audientiam appellauit, pro eo quod delegatus à nobis, reseruata sibi diffinitiua sententia, audientiam causę commisit quibusdam, qui de partium assensu nec dati sunt nec recepti (nisi contra eos iustam recusationis causam ostenderit, vel paratus fuerit ostendere coram iudice delegato) non debuit impedire, quo minus procederẽt auditores. Qui etiam si tanquam suspecti fuissent merito recusati, delegatus tamen à nobis nihilominus potuisset sub lato appellationis diffugio causam iudicialiter expedire.

Quod si iustã recusationis causam noluit admittere delegatus, sed corã suspectis eum litigare cogebat, à tali grauamine licite potuit ad nostram audientiam appellare: quodq; post appellationem huiusmodi est appellare præsumptum, iudicari debet irritum & inane.

IDEM EPISCOPO Heliensi.

Delegatus Papæ, nisi malitiose se exoneret, subdelegatum compellit ad suscipiendam subdelegationem, in coactione tamẽ defert suæ dignitati, & personæ.

Constit. CVII.

PAstoralis officij. Et infra. Ibid. cap. Pastoralis officij

Consultationi tuæ duximus respondẽdum, quod cum delegata à principe iurisdictio dandi iudicem sit à lege concessa (dummodo ipse exonerare sei psum malitiose non quęrat) potest compellere renitentem, eo quod iurisdictio illa nullius videretur momẽti, si coertionem aliquam non haberet. C. de iudic. L. à iudice.

Delegatus tamen debet solicite prouidere, vt si personis superioribus (exigẽte necessitate) negocium duxerit delegãdum, in coactionibus inferẽdis dignitati deferat & personæ.

Delegatus Papæ sicut potest committere totam causam, ita potest citationẽ & punire contemnentem acceptare.

Item cum totum negocium alij possit committere delegatus, sicut superius est expressum, citationis officium potest cuilibet (discretione pręuia) demandare, ac punire merito contemptorem. 9. quęst. 1. ca. Cum simus 1. quęst. 5. ca. præsentium.

Si Papa scienter commisit appellationem interpositam à suo delegato dato cum clausula, appellatione remota, iurisdictio primi delegati est interim suspensa quo ad executionem. Extra lib. 1. tit. 29 de potestate iudic. dele. cap. Sane.

Præterea postulasti, si cum à sententia lata autoritate literarũ nostrarũ in q̃bus appellatio est inhibita, fuerit appellatũ, & literæ post appellationẽ ad iudices alios emanauerint, an ad mandatũ posteriorũ iudicũ executio sententiæ à prioribus delegata debeat retardari, vt priores iudices ipsam neq; p se neq; p alios exequantur.

Nos autem inquisitioni tuæ taliter respõdemus, quod cum appellationis cau

sam ex certa scientia iudicibus alijs committimus cognoscēdam, appellationem videmur recipere, ac iurisdictionem priorum iudicū reuocare, vt interim executio scientiæ suspendatur, donec appellationis merita plenius sint discussa.

Ordinarius ad mandatum delegati exequitur sententiam, etiam si sciat eam iniustam.

Quia vero sępe contingit quod executio sententiæ ordinario demādatur, quę siuisti an, si ipsam iniustam esse cognouerit, debeat eam executioni mandare, an sit ei potius subsistendum.

Attendentes itaq; quod non cognitio, sed executio tantum demandatur, eidem respondemus, quod cum ordinarius teneatur obsequi delegato, & si sciat sentētiam illam iniustam, exequi nihilominus tenetur eandem, nisi apud eum efficere possit, vt ab hoc onere ipsum absoluat.

Delegatus qui impenditur die statuta procedere, partem hoc procurantem puniet, & quantum ad diem illam causam committet appellatione remota in odium procurantis, nisi partes negocium prorogent.

Cum aūt sæpe cōtingat ad diem, quā iudex delegatus a nobis partibus assignauit, earum altera procurante, vt negociū prorogetur, iudicem ipsum à rege vel archiepiscopo euocari.

lo. dist. ca. Episcop° — C. de spor tulis. L. s. — Nos peruersorum volentes malignitatibus obuiare, decernimus, vt si delegato constiterit hoc fuisse alicuius partis malitia procuratum, ipsam puniat animaduersione condigna, & (ne aliquod lucrū ex huiusmodi fraude reportet) psonę neutri parti suspectę, quantū ad diē illum, committat ipsum negocium audiendum, quę in ipso appellatione remota procedat, nisi forte partes consenserint negocium prorogari.

IDEM ABBATI SANCTI Hilarij, & magistro G. Canonico Tarnisinensi.

Subdelegatus à delegato Papæ iurisdictionē habente, potest coercere impedientem.

Constit. CVIII.

Ibid. cap. Ex literis — EX literis patriarchę Grandeñ. Et infra.

Mandamus, quatenus, nisi vobis constiterit, quod literæ quę secundo loco ad Archipresbyterum Paduanum impetratæ dicuntur, de prioribus literis ad primiceriū Gradeñ. & plebanum sanctę Sophiæ obtentis expressam fecerint mentionem, vt per secundas primæ apparerēt reuocatæ, cum primos iudices autoritate literarum nostrarum iurisdictiōem non sit dubium habuisse, quā potuerunt post modum patriarchæ, quo ad executionem sententiæ, demandare: ex qua coertionem etiam idem patriarcha receperat, cum huiusmodi demandata iurisdictio delusoria videretur, si subdelegatus huiusmodi coertionem aliquam non haberet, interdicti sententiam ab eodem patriarcha in Castellañ. Archidiaconū promulgatam, pro eo quod eiusdem patriarchę executionem impediēs, eius literas quibus mandatum prædictorum iudicum nunciabat, legi in publicum nō permisit, tamdiu faciatis inuiolabiliter obseruari, donec eidem patriarchæ de iniurijs irrogatis sufficiēter fuerit satisfactū.

Si vero constiterit primas literas per secundas legitime reuocatas, cum appareat primos iudices iurisdictionem nullam penitus habuisse, & ita constet per consequentiam patriarcham ipsum non recepisse iurisdictionem vel coertionem aliquam ab eisdem, prædictam interdicti sententiam denuncietis irritam & inanem.

IDEM EPISCOPO PICTAuiensi.

Iurisdictio delegati re integra morte mandantis expirat.

Constit. CIX.

LIcet vndique. Et infra. — Ibid. cap. Licet vndique

Cum igitur duxeris requirendum, si causam tribus iudicibus delegamus, apponi in literis nostris illam clausulam facientes: quod si non omnes his exequēdis poteritis interesse, duo vestrū nihilominus eā exequātur, & vnus postq̄ commiserit cuidam ex alijs vices suas, de medio sit sublatus, tertius vt suspectus merito recuset, an collega superstes suo nomine ac defuncti possit negocium diffinire. — Extra lib. 1. tit. 29 de offi. & potestate iudi. delegati, cap. Prudētiā — Ibid. cap. Causam

Inquisitioni tuę taliter respondemus: quod si iurisdictione à suo sibi collega delegata eo viuente vti non cœperit, qa mandatum huiusmodi re integra morte mandatoris expirauit, non habet solus officium

officium iudicandi. Si vero ante mortẽ illius iurisdictione vti cœperit taliter de mandata, vices suas & illius poterit adimplere.

IDEM EPISCOPO Baiocensi.

Non creditur quis delegatus nisi delegationem probet.

Constit. CX.

CVm in iure peritus. Et infra. Praeterea quęsiuisti cum tibi ab aliquo sub hac forma mandatur, autoritate qua fungor iniungo, vt talem denuncies excommunicationis sententiae subiacere, ac tibi super mandato apostolico hæsitã ti ab aliquo nõ fit facta fides, an mandatum huiusmodi exequi tenearis?

Ibid. cap. Cum in iure peritus. Supra eo- dem tit. de rescriptis consti. Cũ contingat

Super quo tibi huiusmodi damus responsum, quod nisi de mandato sedis apostolicae certus extiteris, exequi nõ cogeris quod mandatur.

IDEM PARRHISIENSI & Trecensi Episcopis, & Ab bati S. Genouefae.

Per procuratorem non habentem mandatũ de re ad rem iurisdictio prorogari non potest.

Constit. CXI.

Ibid. cap. Cũ olim abbas

CVm olim Abbas & cõuentus Virgiliacensis sua nobis conquestione monstrassent, quod comes Altisiodorensis quoddam stagnum molendinũ & domum in terra eorum construere nitebatur, in ipsorum praeiudicium & grauamen Episcopo & thesaurario Niuernẽ. commisimus causam ipsam.

Per quorum literas accepimus, quod lite super petitionibus ecclesiae contestata, receptis vtrinq; testibus & attestationibus publicatis, cum super dictis testiũ inter partes fuisset postmodũ disputatũ:

Tandẽ pars comitis proposuit, q̃d de dãnis in nemoribus & rebus aliis datis, sup quibus testes deponere videbantur, cognoscere nõ debebãt, cũ in rescripto nostro nulla de dãnis mẽtio haberet. Et inf.

Supra, de rescriptis. cap. Cum dilecta.

Iudices autem interlocuti sunt, quod super damnis dat s à comite ad eos cognitio pertinebat.

Quo audito comes ad appellationis beneficium conuolauit.

Vnde ipsum iudices euocatũ & nec p se, nec p responsalẽ idoneũ comparentẽ excommunicationis vinculo astrinxerunt. Et infra.

Quia vero super damnis datis antequam lis fuerit contestata, nequaquam ad dictos iudices cognitio ptinebat, cũ in rescripto nulla de eis mentio haberetur, nec ad ipsos potuerit iurisdictio prorogari, cũ procurator ad illa solũmodo intelligatur constitutus, quę in commissionis literis inueniũtur expressa, & post quam comes publicatis attestationibus intellexit sup his fuisse depositum, protinus cõtradixit: nos eosdem iudices pronunciauimus minus iuste interlocutos fuisse, ac sępe dictum comitẽ, qui ob hoc ad appellationis beneficium cõuolauit, excommunicationis sententia non fuisse ligatum.

IDEM SENONENSI Archiepiscopo.

Qui acta causae relationis iudicum delegatorum sigilla uiolando aperuit, non auditur postmodum contra illa.

Constit. CXII.

CVm olim magister S. & B. archidiaconatũ & praepositurã ad inuicẽ commutassent. Et infra. Ibid. cap. Cũ olim Magister

Verum dictus B. delegatis nostris nõ deferens, imo verius deleganti sigilla violauit illorum, & scripta quae nobis fuerant p̃sentãda non erubuit aperire. Qui postmodum in nostra praesentia constitutus aduersario praesente in excusationem suam proposuit, quod iudices perperam processerãt contra ipsum, cũ acta in scriptis minus fideliter redegissent: vnde timens ne literas portaret Vriae, illorum scripta aperuit, & quod suspicatus fuerat adinuenit.

Sane si q̃d expediret melius notauisset, vel nõ recepisset scripta suspecta, vel recepta nobis fideliter praesentasset, & ostendisset causam suspicionis propositae coram nobis: praeterea cum non cõquereretur de iudice, quẽ ei proprio motu concessimus, sed de illo potius, quem ipse duxerat eligendum, & iudices suas nobis per eũ literas destinassendet, ipso pariter conquerentes, verbis ipsius fidẽ non duximus adhibendam.

Sed vt in hoc saltem puniretur in quo

peccauerat,contra acta iudicũ quæ temere violarat ipsum (sicut nec debuimus) noluimus exaudire, ne videretur dolus suus ei patrocinium attulisse.

IDEM ABBATI ET Capellano S.Mariæ Bononiensi.

Delegatus non tenetur admittere collegam sibi adiunctum per literas surreptitias,nec ipsius subdelegatum.

Constit. CXIII.

Ibid.cap. Corā dilecto filio

CORã dilecto filio M.diacono Cardinali,quem tibi & H.nũcio & clerico sanctæ Agathæ aduersario tuo,qui cum instrumentis eiusdem ecclesiæ,sed absq; literis de ratihabitione ad apostolicã sedẽ accesserat,sed de rato cauerat sub fideiussoria cautione, concessimus auditorem, proponere curauisti, quod cum quidã in parochia sanctæ M.in honorẽ beatæ Agathæ ecclesiam construxisset, Alexander Papa prædecessor noster causam super hoc Abbati sancti Stephani & Priori sancti Victoris commisit terminandam, qui pro ecclesia sanctæ M. diffinitiuam sententiam protulerunt. Verum Capellanus sanctę Agathę sententiæ parere contempsit. Cumq; sup eadẽ causa corã Ferrariẽsi episcopo per annũ disceptatum fuisset,pars ecclesiæ sanctæ Agathę horum veritate suppressa magistrum L.Bononiensem canonicum obtinuit eidem Episcopo in causæ decisione adiungi:q cũ causæ interesse non posset,prædictus Episcopus,cui per sequentes literas mandabatur,vt si ambo interesse non possent mãdatis apostolicis exequendis,ea ipse nihilominus adimpleret,sententiam prædictam confirmauit.

Nuncius vero ecclesię sanctæ Agathę inter alia proposuit, quod cum dictus magister L.vices suas alij delegasset,Episcopus admittere noluit subdelegatum, sed post appellationem ad nos interpositam solus in causæ cognitione processit.

Et infra.

Sed ecõtra fuit respõsum,q̃d Ferrarieñ. Episcopus solus pcedere potuit, cũ in vltimæ cõmissionis literis fuisset insertũ, q̃d si ambo interesse nõ possent, pdictus Episcopus nihilominus exeq pcuraret: q̃d nõ intelligi{t},vt si p se vel p alios interesse nõ possent,q̃a id raro vel nunq̃ cõtingeret,sed si non possent personaliter interesse.

Idem igitur Cardinalis latam ab eodem Ferrarieñ.Episcopo sententiam cõfirmauit, & aduersę parti super hoc perpetuum silentium duxit imponendum.

Nos ergo quod ab eo factum est autoritate apostolica confirmamus.

IDEM PRAEPOSITO sancti Dominici,subdiacono nostro.

Locus ad quem reus secure accedere non potest,& canonicus in causa concanonici delegatus,recusari poterunt.

Constit. CXIIII.

CVm R. canonicus Ianuensis causam, quæ inter ipsum ex vna parte,ac. P.ciuem Ianuensem vertitur, tibi obtinuerit delegari, & idem ciuis ppter multas & graues inimicitias ciuitatis suę in tua nequeat præsentia comparere: Ibid.cap. Cum R. canonicus

Mãdamus, quatenus supradicto R. huiusmodi optionem relinquas,vt(exceptis canonicis Ianueñ. quos,cum sint eius socij, merito habet pars aduersa suspectos)in ciuitate vel diœcesi Ianuensi, in qua sunt multi viri prouidi, iudicem eligat, coram quo quæstio terminetur, cui autoritate nostra districte præcipias, vt eandem causam iuxta rescripti à te obtenti tenorem,appellatione remota, fine debito terminare procuret.

IDEM ROTHOMAGENSI Archiepiscopo.

Si mandatur iudici delegato, ut illum absoluat,qui dicit se iniuste excommunicatum, ante probationem illum absoluere debet.Si autem dicat excommunicationem nullam, probationem nullitatis ante pronunciationem admittet.

Constit. CXV.

CVm cõtingat interdum,quod laici.Et infra.Insup requisiti sumus, cum quis conqueritur in se à suo Episcopo post appellationem ad nos legitime interpositam,vel alias iniuste excommunicationis sententiã pmulgatã,& nos iudicibus damus in mandatis, vt si est ita, iuxta formam ecclesiæ absolutiõis beneficiũ illi impendãt, vel eandẽ sẽtẽtiã denunciẽt esse nullã, ac episcopus paratus sit probare,se in illum,antequam vocem appellationis emitteret , vel alias iuste Ibid.cap. Cum contingat

hu

huiusmodi sentētiam protulisse, an probationibus non admissis liceat iudicibus excommunicatum absoluere, vel denunciare sententiam esse nullam?

Ad quod taliter respondemus, quod cum quis cōqueritur se post appellationem ad nos legitime interpositam excōmunicatione fuisse innodatum, semper vtriusque partis probationes sunt admittendæ, antequam ad decernendum super hoc aliquid procedatur, per quas denique apparebit, an absolutione indigeat conquerens, vel denunciandus sit potius non ligatus.

In eo vero casu, cū excommunicatū qs se asserit iniuste, vix vel nunquam est eius (anteq̃ absolutus fuerit) ꝓbatio admittenda, nisi tunc tantū cū asserit in excommunicationis sententiā intolerabilem errorē fuisse patētur expressum: ad quod ꝓbandum admittitur, antequam absolutionis gratiam consequatur. 11 quæst. 3. ca. Quia diuinus

Verum si proponat se simpliciter excommunicatum iniuste, ac episcopus ad probandum, quod iuste ipsum excommunicauit, suas postulet probationes admitti, non est ante absolutionem ipsius aliquatenus audiēdus: cum & si pro certo constaret rationabiliter in illum excōmunicationis sentētiam promulgatam, nihilominus esset ei absolutio impendēda humiliter postulāti, & ideo in hoc casu illum credimus iuxta formā ecclesiæ protinus absoluendū, vt sic demū ꝓbationibus vtriusq; partis admissis, vtrū iuste vel iniuste ligatus fuerit decernat.

DE OFFICIO LEgati.

INNOCENTIVS PAPA III presbytero Cardinali tituli sancti Laurentij in Lucina, Legato apostolico.

Legatus etiam de latere ex generali legatione non potest transferre Episcopos, vel unam ecclesiam cathedralem alteri subijcere, & alteri concedere ius primatiæ, vel duos Episcopatus unire, vel unum diuidere: excommunicatos tamen propter manuum iniectionem in clericos absoluere potest.

Constit. CXVI.

Nisi spiritualis illa dilectio, quam ad personam tuā habuimus & habemus, iustum motū animi nostri tēperaret, pœna docēte cognosceres, quantum excesseris, qui spretis canonicis sanctionibus & consuetudine generali, motu proprio præsumpsisti Troianum Episcopum de Troiana ecclesia ad Panormitanam de facto transferre. Extra lib. 1. tit. 30. de officio legati. cap. Nisi spiritualis 29. dist. ca. vlt. Et 7. quæst. Mutationes.

IDEM EIDEM, CVI supra.

Summatum fuit supra in cap. praecedenti.

Constit. CXVII.

Quod translationem. Et infra. Licet in regno Siciliæ generalis sit tibi commissa legatio, ad ea tamē sine speciali mandato nostro non debuisti manus extendere, quæ in signum priuilegij singularis sunt tantum summo pontifici reseruata, & si quædam ex his, quæ de speciali concessione sępe fuere legatis indulta, vt illorum videlicet absolutio, qui propter sacrilegas manuū iniectiones in clericos incidunt in canonem promulgatæ sententię, videantur ex ipso legationis officio iam licere legatis: An existimas quia vices nostras tanquam legato tibi commisimus exequendas, quod Panormitanam ecclesiam posses subijcere Messanę, vt illam præficeres isti, cōcesso sibi priuilegio primatiæ? An putas ex eadem causa tibi licere duos episcopatus vnire, vel vnum diuidere, sine licentia speciali? Ibid. cap. Quod translationem 24. quæst. 1. ca. Quoties. præferres

IDEM EPISCOPO BOnoniensi, & M. Capellano, subdiacono nostro.

Ex quo legatus retulit causam Papæ, illius desinit esse iudex.

Constit. CXVIII.

Licet Trasi. canonici ab initio dissensissent, tandem vnanimiter consenserunt, G. fratrem Cassinensem abbatē in archiepiscopum eligētes: cuius electionem Portuensis Episcopus tunc legatus examinari præcepit. Et infra. Ibid. cap. Licet.

Nuncius pręfati abbatis nobis literas ꝓsentauit, graui contra iam dictum lega-

 tum

tum querimoniam continentes, quod postquam electionem examinauerat, & eam ad nostræ deliberationis examẽ trã stulerat, nuncijs iam directis electionem eandem malitiose nimis examinare præ sumpsit. Et infra.

11. quęst. 1 ca. pœnultimo De concilio fratrum nostrorum exa minationem secundã, tanquam à non suo iudice factam, postquam negocium ad nostrum fuerat translatum examen, censuimus irritam & inanem.

IDEM SANCTI P. ET S. Leonis, Abbatibus, & R. archidiacono Tullensi.

Legatus de latere confert beneficium uacãs, licet illud spectet ad præsentationem alicuius clerici.

Constit. CXIX.

Ibid. cap. Dilectus. Dilectus filius R. Methensis canonicus intimauit, quod cũ Prænestinus Episcopus Apostolicæ sedis Legatus ecclesiam sancti Trudonis contulisset eidem: Metẽsi. Archidiaconus, ad quem illius ecclesiæ præsentatio pertinebat, asserens quod eodem inconsulto conferri non potuit à legato, canonicum ipsum super eadem ecclesia molestare præsumit.

Cum igitur plus iuris habeat in concessione prælatus, quam in præsentatione patronus, nec præiudicetur prælato, si quando per Apostolicę sedis legatum, eo inconsulto, ecclesia concedatur, mandamus, quatenus dictum archidiaconũ, vt ab eius super hoc molestatiõe desistat appellatione remota cogatis.

IDEM N. ILLVSTRISSIMO Regi Francorum.

Legatus in pluribus locis, potest in quolibet dictorum locorum iurisdictionem suam exercere, ita quod facta unius loci potest in alio explicare. Constit. CXX.

Ibid. cap. Nouit ille Nouit ille q nihil ignorat. Et infra. Ex parte tua querimoniã accepimus, q̃d cũ tibi legatus esset certa ratione suspectus, extra fines regni Francorũ in terram tuam interdicti sentẽtiam promulgauit. Et infra.

Tuæ magnificentiæ respõdemus, q̃d & si fines regni Francorũ exierat, nõdũ tamen fuerat terminos suæ legationis egressus, cum non solum in regno Francorũ, sed in Viennẽ. Lugdunensi & Bisuntinẽsi prouincijs iniunctam sibi à nobis legationis solicitudinem suscepisset.

DE OFFICIO IVdicis ornarij.

INNOCENTIVS PAPA III. Ausitano Archiepiscopo.

Ordinarius supplet negligentiam abbatis, non reuocantis monachum uagabundum.

Constit. CXXI.

Quanto deuotio religiosorum. Et infra. Ad audiẽtiã nostram noueritis peruenisse, quod monachi, canonici & & alij regulares tuę prouinciæ, cum deberẽt potius in claustro iuxta regularia constituta diuinis obsequijs vigilare, de obedientijs & redditibus, quorum curã gesserunt, pecunia congregata claustrũ abhorrentes, per curias principum & potentum discurrere non verentur. Extra lib. 1. tit. 31 de officio iudic. ord. cap. Quanto deuotio. 16. quęst. 1 ca. Si cupis. Ibid. ca. placuit

Mãdamus igitur, quatenus quoscũq tales inueneris, nisi ad commonitionem tuã resipuerint, vt propriũ in manibus prælatorum suorum sine difficultate resignent, conuertendum in vtilitatem domus secundum abbatis consilium, & regularem vitam obseruent, si prælati eorum post tuam commonitionem id exequi negligenter omiserint, per suspensionem officij & beneficij appellatione remota compellas. 74. dist. ca. Cõsilium.

IDEM ROTHOMAGENSI Archiepiscopo & eius suffraganeis.

Ab uno Episcopo excommunicatus, ab alijs est uitandus. Et archiepiscopus per querelam aditus non absoluet, nisi primo remittat.

Constit. CXXII.

Ibid. cap. Ad reprimendam 4. dist. ca. Factę sunt. 2. quęst. 1. ca. Quis scit Ad reprimendam malitiam peruersorum pœnæ certæ sunt in canonibus constitutę, quas sicut latas à vobis interdũ in subditis vultis inuiolabiliter obseruari, ita latas & ab alijs debetis inuiolabiliter obseruare.

Ideo,

Ideoq; mandamus, quatenus sententias, quas Lexouiensis episcopus duxerit in subditos suos canonice promulgandas, & vos ipsi seruetis, & a vestris subditis faciatis inuiolabiliter obseruari. Tu vero frater Archiepiscope (cum excommunicationis sententia per appellationis non suspendatur obiectũ) si quis excommunicatus ab ipsa, de iniusta tibi fuerit excõmunicatione conquestus, ad ipsum (ei quasi coepiscopo deferens) absoluendum secundum formam Ecclesiæ remittas. Qui si noluerit ipsum absoluere, tu (recepta cautione iuratoria) absolutionis munus ei poteris exhibere: ita tamẽ, quod nisi legitime tibi cõstiterit eũ contra iustitiam excõmunicatum fuisse, ex debito sibi iuramenti præcipias, vt super eo, de quo fuerit excommunicatione innodatus, eidem episcopo satisfaciat competenter. Quod si facere contempserit, eum in excommunicationis sententiã, appellatiõe remota, reducere nõ omittas.

11. quæst. 3 ca. Curæ

IDEM TVRONENSI Archiepiscopo.

De causis subditorum archiepiscoporum & Episcoporum suorũ patriarcha non cognoscit, nisi per appellationem legitimam, aut uigore cõsuetudinis seu priuilegij. Constit. CXXIII.

DVo simul. Et infra. Consultationi tuæ taliter respondemus, quod cum sit in canonibus diffinitum, primates vel patriarchas nihil iuris præ cæteris habere, nisi quantum sacri canones concedunt, vel prisca illis consuetudo contulit ab antiquo: ita vt secundum Nicenas regulas sua priuilegia seruentur Ecclesijs, præterquam si Apostolica sedes aliquam ecclesiam vel rectorem ipsius quẽlibet speciali priuilegio decreuerit honorare: quamdiu clerici tui coram te voluerint stare iuri, compelli non debẽt iudicium patriarchæ subire, nisi causa p appellationem ad eius audientiam perferatur, aut ei aliquid super hoc à sede apostolica sit indultum.

Ibid. cap. Duo simul 9. quæst. 3. ca. Cõque stus. & 16. quæst. 1 ca. 1. & vltimo.

63. dist. ca. Mos antiquus. & ca. sequẽti 25. quæst. 2 ca. 1. 2. & 3 9. quæst. 3. ca. Cõquestus 16. quæst. 1 ca. fraternitas.

IDEM TVRONENSI archiepiscopo.

Archiepiscopus impeditus potest consecrationem sui suffraganei alteri committere, & consecrãdus tenetur ab illo commissario munus consecrationis recipere.

Constit. CXXIIII.

QVod sedẽ apostolicam. Et infra. Nos siquidem cõsuluisti, vtrũ si aliqua infirmitate, vel alia iusta causa detentus, aliquem suffraganeorum tuorum consecrare non posses, alicui coepiscoporum tuorum vices tuas committere licitum tibi esset. Et infra.

Ibid. cap. Qđ sede.

Consultationi tuæ taliter respondemus, quod in tali articulo constituto, & tuas vices (vt dictum est) tibi committere licet, & consecrandus munus debet ab eo consecrationis accipere, cui eas duxeris committendas, dũmodo catholicus habeatur, & impedimẽtum ei ex subtractiõe gratiæ apostolicæ sedis nõobsistat.

IDEM EPISCOPO Eliensi.

Archiepiscopus causam ad se per appellationem delatam, subditis suffraganei committere potest: non tamen ad ipsam suscipiendam compellere potest.

Constit. CXXV.

PAstoralis officij. Et infra. Ex parte tua fuit insuper quæsitum, vtrũ si aliqua causa fuerit ad archiepiscopum p appellationem delata, possit eandem iure ordinariæ potestatis suffraganei sui subdito delegare, vel animaduertere in eundem, si causam renuerit suscipere delegatam. Ad quod respõdemus, quod archiepiscopus ipsum ad suscipiendam delegationem huiusmodi compellere nequiuit inuitum, cũ in eũ (exceptis quibusdam articulis) nullam habeat potestatem, licet Episcopus suus eidem sit metropolitana lege subiectus.

Ibid. cap. Pastoralis

Mortuo delegato Papæ, qui excommunicauit reum uel actorem in possessionem induxit, si eius successor in delegatione succedit, absoluere & restituere possessionem poterit: alias solus Papa restituet & absoluet, præterquam in mortis articulo: ne tamen currat annalis præscriptio, reus coram ordinario uel publicis personis de stando iuri cautionem præstabit.

Præterea postulasti, an alicui ordinario liceat sine speciali mandato apostolicæ sedis delegato, qui reum propter cõtumaciam manifestam excommunicationis vinculo innodauit, vel petitorem causa rei seruãdæ in possessionẽ petitorũ induxit, rebus humanis exceptis, eidem

volenti iuri parere absolutionis benefici um impartiri & possessionem restituere infra annum, sufficiēti recepta primitus cautione.

Extra lib. 1. tit. 29. de offic. & potestate, iud. dele. cap. Sane C. si aduer. rem iud. L. Aduersus

Ad quod dicimus, quod cum delegatus, quantum ad illud, sit maior ordinario, sine mandato summi Pōtificis excōmunicatus ab huiusmodi delegato, non potest per alium (præterquam in mortis articulo) absolutionis gratiam obtinere, nisi forsan delegatus talis extiterit, cui alius succedat in onere & honore. Nec p alium, quàm per summum pōtificem recuperare poterit possessionem amissam. Veruntamen ne alius post annum verus efficiatur possessor, coram ordinario, vel si eius copiam habere nequiuerit, coram publicis & honestis personis (vt quasi præscriptionem interrumpat annalem) offerre ac præstare, quod iuri parebit, poterit cautionem, vt sic post annum recuperare possessionem per sedem Apostoli cam mereatur.

IDEM ARCHIEPISCOPO Senonensi.

Papa per rescriptum, quo mandat ordinario, ut subditos suos corrigat, non facit ex hoc ipsum delegatū: ideo ab eo poterit appellari ad proximum superiorem, ac si Papa nullum mandatum fecißet.

Constit. CXXVI.

Ibid. cap. Licet in cor.

LIcet in corrigēdis excessibus iuxta Canonicas sanctiones, appellationis sit diffugium interclusum, & ideo pa rifieñ. Episcopus à nobis receperit in mā datis, vt tam circa viros religiosos, quā etiam clericos seculares suæ iurisdictioni subiectos, qui multa & grauia crimina committere proponūtur, inquirat & corrigat appellatione remota, quæ viderit corrigēda, statuēs ad reformationem eorum, quod regulare fuerit & honestum.

Quia tamen intētionis nostræ nec fuit necesse debuit iurisdictioni tuę p man datū huiusmodi derogare, præsentium autoritate duximus declarandum, quod si in inquisitiōibus ab eodem episcopo, non tanquam à delegato, sed tanquam ordinario, faciendis aliquis casus emerserit, in quo licitum sit ad sedem Metropolitanam appellare, prædicti occasione mandati autoritati tuæ, quo minus ad te tanquam ad Metropolitanum appellari valeat, nolumus aliquatenus derogare.

DE MAIORITATE & Obedientia.

INNOCENTIVS PAPA III. Capitulo Herbipolensi.

Non obediens canonicis institutis incurrit inobedientiæ notam, id est, infamium.

Constit. CXXVII.

Extra lib. 1. tit. 33. de obedientia cap. Illud dominus

ILlud dominus in beato Petro. Et infra. Cum spiritualia sint temporalibus digniora, & obedientia melior sit quam victima, & auscultare magis, quam adipem arietū offerre: non debuerat Hildesenensis Episcopus pro temporali commodo inobedientiæ notam incurrere, & apostolicis iussionibus contraire.

1. Reg. 15 Eccle. 4 81. dist. ca. Si qui sūt

1. quæst. 1. ca. non est putanda

IDEM ILLVSTRISSIMO Imperatori Constantinopolitano.

Imperium non præest sacerdotio, sed subest, & ei obedire tenetur. Vel sic: Episcopus non debet subesse principibus, sed præesse.

Constit. CXXVIII.

SOlitæ benignitatis affectu. Et infra. Mirata est imperialis sublimitas, quod te nisi fuimus in nostris literis increpare. Huic autem tuę admirationi, nō causam sed occasionem prębuit, quod legisti beatum Petrum apostolorum principem sic scripsisse: Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi tanquam pręcellenti, siue ducibus tan quam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.

1. Petri. 2 11. quæst. 1. ca. Quam magnum

Verum si personam loquentis & eorum ad quos loquebatur, ac vim locutionis diligentius attendisses scribentis, non expressisses taliter intellectum. Scribebat enim apostolus subditis suis, & eos ad humilitatis meritum prouocabat. Nam si per hoc quod dixit, subditi estote, sacerdotibus voluit imponere iugum subiectionis, & eis prælationis autoritatem afferre, quibus eos subiectos esse monebat, sequeretur ex hoc etiam, quod seruus quilibet in sacerdotes impe

16. dist. ca. Deinde opponit.

perium accepisset, cum dicatur, omni humanæ creaturæ. Quod autem sequitur, Regi tanquam præcellenti, nõ negamus, quin præcellat imperator in temporalibus illos duntaxat, qui ab eo suscipiunt temporalia: sed pontifex in spiritualibus antecellit, quæ tanto sunt temporalibus digniora, quanto anima præfertur corpori: licet non simpliciter dictum fuerit, Subditi estote, sed additum fuit: propter Deum, nec pure sit subscriptum, regi præcellenti, sed interpositum, forsitan nõ sine causa, tanquam. Quod autem sequitur: ad vindictam malefactorũ, laudem vero bonorum, intelligendum non est, quod rex vel imperator super bonos & malos gladij acceperit potestatem, sed in eos solummodo, qui vtentes gladio eius sunt iurisdictioni commissi.

10. dist. ca. Suscipitis

12. quæst. 1. ca. præcipimus.

Potuisses autem prærogatiuam sacerdotij ex eo potius intelligere, quod dictũ est, non à quolibet, sed à Deo, non regi, sed sacerdoti, non de regia stirpe, sed de sacerdotali prosapia descendenti, de sacerdotibus videlicet, qui erant in Anathot: Ecce constitui te super gentes & regna, vt euellas, & dissipes, & ædifices, & plantes.

Hiere. 1

Præterea nosse debueras, q̃d fecit Deus duo magna luminaria in firmamento cœli: luminare maius, vt præesset diei, & luminare minus, vt præesset nocti: vtrunque magnum, sed alterum maius. Ad firmamentum igitur cœli, hoc est, vniuersalis Ecclesiæ, fecit Deus duo magna luminaria, id est, duas instituit dignitates, quæ sunt pontificalis autoritas, & regalis potestas. Sed illa quæ præest diebus, id est, spiritualibus, maior est: quæ vero carnalibus, minor: vt quanta est inter solem et lunam, tanta inter pontifices & reges differentia cognoscatur.

Gen. 1

96. dist. ca duo.

Hæc autem si prudenter attẽderet imperatoria celsitudo, non faceret aut permitteret Constantinopolitanum patriarcham, magnum quidem & honorabile membrum Ecclesiæ, iuxta scabellum pedum suorũ in sinistra parte sedere, cum alij reges & principes Archiepiscopis & Episcopis suis (sicut debent) reuerenter assurgant, & eis iuxta se venerabilem sedem assignẽt.

63. dist. ca. valentinianus

Nos autem, & si non increpando scripserimus, potuissemus tamen rationabiliter increpare.

Nobis autẽ in beato Petro sunt oues Christi commissæ, dicente domino: Pasce oues meas, non distinguẽs inter has oues & alias: vt alienum à suo demõstraret ouili, qui Petrũ & successores ipsius magistros non recognosceret & pastores: vt illud tanquam notissimum omittamus, quod dominus dixit ad Petrum, & in Petro dixit ad successores ipsius: Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis, &c. nihil excipiens, qui dixit: Quodcunque. Et infra.

Ioan. 21

24. quæst. 1 ca. Quod si dormierit

Matt. 16

Vtrum autem imperatoriam excellentiam ad bonũ & vtile per literas nostras duxerimus inuitandam, vtrum tibi iusta suggerimus, & honesta, tua solicitudo discernat, quum non nisi ad vtilitatem Ecclesiæ, & terræ Hierosolymitanæ subsidium, nos te meminerimus inuitasse.

19. dist. ca. Si Romanorum

IDEM EPISCOPO FLORENTINO.

Ordinatus per Papam, nõ per hoc eximitur à iurisdictione sui Episcopi.

Constit. CXXIX.

PEr tuas nobis literas. Et infra.

Postulasti per sedis Apostolicæ oraculum edoceri, vtrum quis per ordinem subdiaconatus à Romano Pontifice susceptum, à debita tibi reuerentia subtrahatur.

Ibid. cap. postulasti. ff. tit. de albo. scrib. L. 1

Ad quod breuiter respõdemus, quod etsi decens sit, vt illis, quantum cõuenit, à te inter alios tibi subditos deferatur, quos benignitas Apostolica collatione ipsius ordinis honorauit, per eam tamẽ ab obedientia, quam alias tibi debent, minime absoluuntur.

IDEM PATRIARCHAE Constantinopolitano.

Quando de obedientia uel subiectione agitur, nihil attẽtari debet in præiudicium rei, uel possessoris non citati.

Constitutio CXXX.

INter quatuor. Et infra. Petitionem contra Ecclesias, quas tibi subijci postulabas, quæ priusquam Constantinopolis ciuitas caperetur, Constantinopolitano patriarchæ minime respondebãt, duplici ratione non duximus admittendam

Ibid. cap. Inter quatuor.

dam. Iuris nanq; ratio postulat, vt in eorum præiudicium, quibus eædem Ecclesiæ sunt subiectæ, nihil ordinemus de ipsis, cum nec citati sint, nec conuicti, nec per contumaciam se absentent.

16. quæst. 6 ca. placuit

Super obedientia vero, quam vt tibi impēdi faceremus ab Archiepiscopo & Episcopis regni Cypri similiter postulasti, fere idem duximus respondendum: cum & ipsi ante tuam promotionem fuerint exempti, quando videlicet Constantinopolitana Ecclesia erat inobediens & rebellis: & in eorum absentia contra statum eorum non debuerimus aliquid immutare.

Extra lib. 1. tit. 6 de Electione & electi potestate. ca. Quia diligentia

Iustitiam tamen non negabimus tibi, cum eam duxeris postulandam.

IDEM ARCHIEPISCOPO Cantuariensi.

Abbates & sacerdotes, qui sunt diœcesani Episcopi, ad cuius synodum uenire, & illi obedire compelli possunt per censuram ecclesiasticam.

Constit. CXXXI.

Ibid. cap. Quod sup

QVod super his. Et infra. Abbates & sacerdotes diœcesana tibi lege subditos, qui ad tuam synodum venire contemnunt (dummodo in ipsa synodo nō ducas aliquid statuendum, quod Canonicis obuiet institutis) per censuram Ecclesiasticam ad synodum illam venire compellas, & debitam tibi obedientiam & reuerentiam exhibere.

ff. tit. Si quis ius di cen. nō ob tem. L. 1

IDEM SANCTI STEPHANI & sancti Proculi Abbatibus Bononiensibus.

Canonici regulares inobedientes priori suo, per ipsum excommunicari possunt: & si fuerint incorrigibiles, de fratrum consortio expelli debent.

Constitutio CXXXII.

Ibid. cap. Cum in ecclesiis

CVm in Ecclesijs sancti Victoris, & sancti I. de Monte. Et infra. Nos igitur ad reformationem earundem Ecclesiarum diligenti solicitudine intendentes, vniuersis Canonicis dedimus in mādatis, vt priori suo in his, quæ ad Deum pertinent, obedirent.

Cumq; omnes (quatuor duntaxat exceptis) se obedire velle cōcorditer respōdissent, prædicti quatuor se contra Priorem in superbiam erigentes, licet de obedientia suo Priori præstanda præstitissent iuramentum corporaliter, tamen exhibiti iuramenti immemores, suo Priori per omnia restiterunt: & cum pro contumacia sua nequiuissent ad debitam obedientiam reuocari, dictus Prior in eos excommunicationis sentētiam promulgauit.

Quum igitur præfati canonici ad Apostolicā sedem accessissent, per scripturas autenticas ex multorum testimonio prælatorum effecti de ipsorum cōtumacia certiores, recepto secundum formam ecclesiæ ab eisdem corporaliter iuramento, ipsis fecimus absolutiōis beneficium impendi, præcipientes eis sub debito iuramenti, vt ad suum claustrum, de quo exierant, redeuntes, Priori suo secundū Deum deuote ac humiliter obedirent. Ideoq; mandamus, quatenus præfatos canonicos, vt ad Priori suí obedientiam reuertantur, per censuram ecclesiasticam compellatis, & ne de sua possint cōtumacia vel malitia gloriari, cogatis eos (si videritis expedire) vt iuramentum quod de parendo mādatis Prioris pro absolutionis beneficio impetrando superbe negauerant, humiliter præstare procurent: alioquin eos de fratrum consortio penitus excludatis.

DE POSTVLANDO in Ecclesia Catholica.

INNOCENTIVS PAPA tertius Archiepiscopo Compostellano.

Canonici regulares postulare non possunt, sicut monachi, nisi pro utilitate Ecclesiæ uel sui monasterij & præcepto Abbatis.

Constit. CXXXIII.

EXparte tua nobis fuit propositum, quod quidam canonici regulares nō solum in ecclesiasticis, verum etiam in Forensibus causis præsumunt aduocati officium exercere. Cumque obijcitur eis, quod non debent esse Forensis vel ecclesiastici negocij susceptores vel executores, nisi forte id monaste-

Extra lib. 1. tit. 37. de Postulando cap. Ex parte tua

16. quæst. 1 ca. monachi. Et ibi dē ca. De prædicatū

nasterij exposcat vtilitas, Abbate nihilo minus imperante, ad suam proponunt insolentiam excusandam, quod capitulum illud, per quod prædicta prohiberi videntur, de monachis, non de Canonicis regularibus loquitur manifeste.

Vnde consultationi tuæ taliter respõdemus, quod idem iudicium de Canonicis regularibus, quod & de monachis, quantum ad supradicta, credimus obseruandum, licet de monachis in Canone specialiter sit expressum.

DE PROCVRATORIBUS.

INNOCENTIVS PAPA tertius, Cabillonensi & Cathalanensi Episcopis.

Rescriptum super consecutiuis iudicij impetratum à Procuratore reuocato, & de hoc certificato, non ualet, nec processus uel sententia lata per ipsum, si reuocatio peruenit ad aduersarium.

Constit. CXXXIIII.

Extra lib. 1. tit. 38. de procuratorib' ca. In nostra.

IN nostra præsentia Tullensis Episcopus est cõquestus, quod quum ad causam, quæ inter Episcopum & Decanum Tullenses super dilapidatione, excommunicatione & periurio, ac quibusdã alijs criminibus vertebatur, T. & G. presbyteros procuratores instituens, ipsos ad sedem apostolicam duxerit destinãdos, cum de ipsorum fide post modum titubasset, mandatum quod eis dederat infra modicum temporis spacium reuocauit: sed ipsi licet mandati literas reuocatorias recepissent, nihilominus in negocio processerunt, & pro procuratoribus se gerentes, cum aduersario ingressi iudicium, cum eo ad Parisiẽsem Archidiaconum & collegas suos in eius dem præiudicium nostras literas impetrarunt.

Cumq; prædictus episcopus ad probandũ, quod falsi procuratores fuerant, ab ipsis iudicibus inducias postulasset, ipsi exceptionem oppositam inutilem & superuacuam reputantes, ad probationem ipsius dilationem concedere noluerunt: propter quod ad appellationis beneficium cõuolauit. Sed idem nihilominus lite non contestata, & iuris ordine prætermisso, testes contra eũ recipere præsumpserunt, ipsum à Tullensi Ecclesia per sententiam remouendo.

Nos vero, licet vix fidem adhibere potuerimus, quod dicti iudices, vtpote viri literati, prouidi & honesti taliter processissent, maxime cũ in sua ralatione, quam ad nostram præsentiam transmisere, de huiusmodi exceptione nullam fecerint mentionem: quia tamen episcopus per viros religiosos, prouidos & honestos, de quibus non est verisimile, quod suę salutis obliti, ac iuramenti religione contempta, falsum testimonium tulerint, nobis fecit super his, quæ sunt ꝓposita, plenam fidem: attendentes etiam quod falsi procuratoris exceptio non solũ ante sententiam, verum etiam postea potest obijci, vtpote qua probata iudicium nullum & nullius momenti controuersiæ reputantur, processum supra dictorum iudicum sententialiter duximus irritãdum.

Extra lib. 1. tit. 9. de renunciatione cap. In præsentia

1. quęst. 7. ca. Sancimus

IDEM BRIXIENSI EPIscopo.

Si agitur de adulterio coram iudice seculari, ad pœnam legalem, non interuenit procurator: secus si coram ecclesiastico ad separationem thori.

Constitutio CXXXV.

TVæ fraternitatis. Et infra. Consultationi tuæ taliter respõdemus, quod si vir accusat vxorẽ de crimine adulterij coram iudice seculari, ad pœnam legitimam infligendam, quia tunc inscriptionis vinculum debet arripere, seq; ad pœnam talionis astringere, non per procuratorem, sed per seipsum præsentẽ oportet præsentialiter accusare.

Si vero vir accusare velit vxorem de adulterio coram ecclesiastico iudice, vt ab eius cohabitatiõne discedat, quia tũc & si forsan oporteat eũ inscribere, vt designet in scriptis nomẽ, locũ & tẽpus, & omnia quę cõphenduntur in lege ciuili, ad taliõe tamen non debet se aliquatenus obligare, ne forte cum in ꝓbatione defecerit, intentionis suæ cõsequatur effe-

Ibid. cap. Tuæ fraternitatis

C. de adulter. L. Castitati.

33. quęst. 1 ca. Admonere. De pœnitẽtia dist. 1. ca. Quã obrem ff. de accus. & inscrip. L. 1.

effectum, sustineri potest, si necessitas id postulauerit, vt per procuratorem accusetur: quoniam huiusmodi accusatio, & si de crimine fiat, non est tamen criminalis, sed quasi mixta inter ciuilem & criminalem, quanquam in præsentia principalium personarum securius procedatur.

IDEM ARCHIEPISCOPO, Decano & Præcentori Lugdunensibus.

Qui de mandato domini causam procurauit, ab eo repetit expensas propter hoc factas.

Constit. CXXXVI.

Ibid. cap. Cum pro causa. CVM pro causa quæ inter G. & F. Gabionensis Ecclesię Archidiaconos vertebatur. Et infra.

Discretioni vestræ mandamus, quatenus expensas Archidiacono restitui faciatis, si legitime probare potuerit, se de mandato Capituli suscepisse prędicta negocia promouenda, & propter hoc ad sedem Apostolicam accessisse. (11. quæst. 4. ca. Quicunque)

IDEM SCHOLARIBVS Parrhisiensibus.

Vniuersitas etiam scholarium potest ad agendum & defendendum procuratorem constituere.

Constitutio CXXXVII.

Ibid. cap. Quia in causis. QVuia in causis, quæ contra vos et pro vobis mouentur, vestra vniuersitas ad agendum & respondendum commode interesse non potest, postulastis à nobis, vt procuratorem instituere super hoc vobis de nostra permissione liceret.

Licet igitur de iure communi hoc facere valeatis, instituendi tamen procuratorem super his autoritate præsentiũ vobis concedimus facultatem. (ff. tit. de procuratoribus. l. 1)

DE HIS QVAE VI metusve causa fiunt.

INNOCENTIVS PAPA tertius, Decano & Subdiacono Linconiensi.

Qui per metum, qui cadere potuit in constãtem uirum, beneficio suo renunciare iurauit & renunciauit, illud repetere poterit.

Constit. CXXXVIII.

D audientiam nostram, magistro G. de Cheuellis significante, peruenit, quod quum Ecclesiam de Cheuellis Canonice fuisset adeptus, & aliquandiu pacifice possedisset, grauissimo tandem metu regis, quod eam resignaret iurare coactus, eam in eorũ, ad q̃s pertinebat, manibus resignauit. Quia vero quæ vi metusve causa fiunt, carere debent robore firmitatis, (Extra lib. 1. tit. 40. de his quę vi metusue causa fiũt. cap. Ad audientiã nostram) (6. quæst. 1. ca. Denique)

Mandamus, quatenus si eundem ad resignationem cõstiterit vobis per talem metum fuisse coactum, qui potuerit & debuerit cadere in virum constantẽ, non obstante iuramento prædicto, quo non ad repetendum, sed ad resignandum solummodo tenebatur, præfatam Ecclesiam ei restitui faciatis.

IDEM *VIDRONENSI Archiepiscopo. (Nidrosiensi.)

Excommunicatus non est qui absolute coactus excommunicato communicat: secus si coactio fuit conditionalis.

Constit. CXXXIX.

SAcris est canonibus. Et infra. Distinguimus autem, vtrum is qui cõmunicat excommunicatis inuitus sit per coactionem astrictus, aut per metum inductus. (Ibid. cap. Sacris) (L. dist. ca. presbyteros)

In primo casu talem nõ credimus excommunicatione teneri, quum magis pati, quàm agere videatur.

In secundo, licet metus attenuet culpam, quia tamen non eam prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat qs mortale peccatum incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari. (2. quæst. 1. ca. In primis) (11. quæst. 3. cano. Quid prædecessor.) (32. quæst. 5 ca. Ita ne)

IDEM MARSILIENSI ET Agathenensi Episcopis.

Metum passo non subuenitur, si non fuit talis, qui cadere potuit in constãtem uirum.

Constitutio CXL.

CVM dilectus filius. Et infra. Quia constitit nobis de voto emisso, & de præstito iuramento à Canonicis (Ibid. cap. Cum dilectus)

nicis insularum, quod regulam Cisterti ensem obseruarent, vel translationem ipsius ecclesiæ ad ordinem illorum nulla tenus impedirent: cum vtrumque seruatū non vergat in dispēdium salutis æternę, nolentes viam periuriis aperire.

22. quæst. 4. ca. Si aliquis. C. de indi. vidui. l. 1. Non obstante violentia, quæ proponebatur illata, cum neque metum mortis, neque cruciatum corporis contineret, & ideo non debuerat cadere in constantes. Nec obstante dolo, pro quo se proponebant fuisse seductos, cum talis dolus non tā ad circumuentionē prædictorum Cistertiensium, quam ad fatuitatē eorum debeat retorqueri.

Super restitutione petita silentium eis duximus sententialiter imponendum.

DE IN INTEgrum restitutione.

INNOCENTIVS PAPA III sancti Georgii, & sancti Sergii Abbatibus.

Restituitur ecclesia læsa propter negligentiam procuratoris, qui iura ecclesiæ non produxit.

Constit. CXLI.

Ibid. cap. Cū venissent. Cum venissent ad apostolicam sedē, electus & monachi Rothonenses, pro se ac pro monasterio suo, ac magister A. pro Episcopo Venetensi, eis sancti Greorgii diaconum Cardinalem dedimus auditorem.

Coram quo idem magister pro Episcopi parte proposuit, quod cum monasterium Rothonense esset situm in diœcesi Venetensi, & ecclesiæ Venetensi subiectum, prædictus Episcopus possessiōe subiectionis vsus est hactenus incōcusse, sed cum occasione cuiusdam electionis, quæ ibidem facta fuerat, partes de cōmuni assensu ad Nanthenensem Episcopum, & eius collegas commissionis literas impetrassent, duo eorum ad monasterium accesserunt: quorum aduentum intrusus præsentiens, renunciauit huiusmodi electioni, & se à monasterio absentauit. Sed iudices autoritate apostolica monachis iniunxerunt, vt syndicum vel procuratorem eligerent, qui in causis monasterii & consulte ageret, & vtiliter respōderet: districtius inhibentes eisdem, ne aliquem eligerent in Abbatem, donec plenius agnosceret de iure, quod Episcopus se habere in Abbatis electione dicebat. Monachi vero, & si procuratorem ad mādatum iudicum elegissent, Abbatem tamen contra inhibitionem eorum eligere præsumpserunt: cuius electionem Episcopus petiit infirmari, & se ad possessionem restitui, qua eum monachi spoliarant. Deinde iudices diffinitiuam sententiam protulerunt, electionē cassantes eandem, quam sententiam dictus magister petiit confirmari.

Ad hoc fuit responsum, quod licet per procuratorem ex parte monachorum fuisset propositum, quod monasterium ad Romanam ecclesiam nullo medio pertineret, dicti tamen iudices contra eos procedere nimis animose cœperunt.

Nos igitur inspectis priuilegiis prædecessorū nostrorum Leonis, Gregorii & Clemētis, quæ monasterium illud ad ius & proprietatem indicant sedis apostolicæ pertinere, intelligentes quod monasterii procurator, & si eadem priuilegia coram prædictis iudicibus exhibere omiserit negligenter, ius tamen non tam suum, quam nostrum fuerit protestatus, videlicet quod monasterium ipsum ad Romanam ecclesiam nullo medio pertineret, ne ipsius negligentia in damnum tam nostrum, quā monasterii redundaret, ad audientiam restituimus monachos Rothonenses. Et infra. Electionem autē à monachis (sicut dicitur) concorditer factam, pendente controuersia, ex qua pendet, nec confirmandam duximus, nec etiam infirmandam.

IDEM ELIENSI & Florensi Episcopis.

Ecclesia læsa in probatione necessaria omissa, potest petere restitutionem in integrum, non obstante termino iuris probationis exclusæ. Et restitutionem petere potest, non solum contra priuatum, sed etiam contra ecclesiam.

Constit. CXLII.

Ibid. cap. Auditis.

A Vditis & intellectis causæ meritis in quæstione, quæ vertitur inter Vigoriensem Episcopum & Abbatẽ de Euescam super ecclesiis in valle de Euescã, quas Episcopus asseruit ad se dioecesana lege spectare: Abbas autem eas ab eius iurisdictiõe prorsus esse exemptas, cognouimus euidenter ecclesias illas p priuilegia illa Romani pontificis non esse ab Episcopali iurisdictiõe subtractas, nisi forte vallis de Euescam sit ille locus, qui fuit à duobus regibus Roe videlicet & Offa, libertati donatus, & quem bonę memoriæ Celestinus Papa libertati donauit, sicut in ipsius priuilegijs continetur. Verum tanto tempore probantur p testes abbatibus de Euescam pleno iure possessę, vt videatur in eis ius Episcopale legitime præscripsisse, nisi forte per tãtum temporis spacium Vigoriensis ecclesia interim vacauisset, vt tempore vacationis subducto præscriptio minime sit completa.

Extra lib. 2. tit. 26. de præscri prion. ca. primo.

Licet autem vtrinq; sit in causa conclusum, quia tamen vtraq; pars necessariam (vt asserit) probationem omisit, nos attendentes, quod vtraque ecclesia fungatur iure minoris, æquitate pensata, vtranq; restituimus contra reliquam, ad probandam rationem omissam, ne alterutra pars propter huiusmodi negligentiam graui iactura lædatur.

IDEM PRIORI S. MARIę ad carceres, & L. canonico sanctę Mariæ de Mandria.

Restitutio ex iusta causa etiam maiori est concedenda, dummodo iusta causa petendi probetur. Si autem non probatur plene uel semiplene, conceditur restitutio in causa fauorabili.

Constit. CXLIII.

Ibidẽ ca. Ex literis

E X literis Abbatis de Caluen. didicimus, quod cũ Ramisanæ & Grimol. archipresbyteri inter I. virum & L. mulierem ex delegatione nostra sententiam diuortij protulissent, & appellatione interposita cognitionem sententiæ ipsi abbati & archipresbytero Paduano duxerimus committendam: quia pars mulieris ad peremptorium terminum non accesserat, abbas ipse, cui alter conjudex commiserat vices suas, allegationibus diligenter inspectis, latam à iudicibus prædictis confirmauit sentẽtiam, sed post octo dies, pater puellæ accedẽs ad ipsum, intellecto quod sententiam p tulisset, firmauit proprio iuramento, q̃d quidam ad eum & filiam eius accedens, fraudulenter sub ipsius abbatis nomine falsas eis literas præsentauit, quibus mãdabatur eidem, vt quia iudex ad diem, quam assignauerat, venire non poterat, post octo dies à termino constituto, ipsius se conspectui præsentaret: & postmodum appellauit ad sedem apostolicam & etiam supplicauit.

Extra lib. 1. tit. 29 de officio & potestate iudi. delega. ca. Cũ matrimonij.

Licet autem de fraude taliter perpetrata per huiusmodi iuramentum, non constet ad plenum, in fauorem tamẽ matrimonij, de benignitate canonica, contra fraudem propositam supplicationẽ mulieris admisimus, & ad audientiam restituimus eam, pro matrimonio postulãtem. Ideoq; mãdamus, quatenus de causa prioris appellationis ordine iudiciario cognoscentes, confirmetis vel infirmetis, sicut iustum fuerit, sententiam à primis iudicibus promulgatam.

IDEM EPISCOPO ET Capitulo Osenensi.

Etiam contra sententiam Papæ restituitur ecclesia. Et causa restitutionis in integrum debet præsentibus partibus tractari.

Constit. CXLIIII.

Ibid. cap. Tum ex literis.

T Vm ex literis Celestini Papæ prædecessores nostri, tum ex his quæ ipsius temporibus gesta fuerunt, grauẽ Hilerdẽsis ecclesiæ intelleximus quæstionem, p sententiam Eugenij Papæ super ecclesijs quibusdam prolatam, se læsam enormiter & olim, & nunc etiam cõquerentis. Vnde cum idem Celestinus tempore Anastasij Papæ proximi successoris eiusdem Eugenij, in minori adhuc officio cõstitutus, in partibus Hispaniæ legationis officio fungeretur, & ex delegatione ipsius cognoscere cœpit de controuersia memorata: cui etiam

Alex

Alexander successor ipsius Anastasij officio legationis denuo in partibus eisdē fungenti causam commisit eandem: idē quoq; Celestinus ad apicē summi pontificis promotus, G. sancti angeli diacono cardinali, tunc apostolicæ sedis legato, dictam controuersiā sub eo tenore commisit, vt inspectis Hilerdēsis ecclesiæ priuilegijs, auditis etiam partiū rationibus, memorata sententia non obstante, diffinitiuā pferret sententiam, eamque faceret obseruari. Verū quoniam per ipsum legatum, aut per alios, quibus sub eodē tenore causa eadem commissa extitit (licet producti testes ex parte Hilerdensis Episcopi recepti fuerant) mandatum apostolicum non extitit adimpletum, magister A. canonicus Hilerdensis postulauit per officium nostrū dictam sententiam in melius reformari, & contra eā restitui ecclesiam Hilerdensem.

Nos igit cū fratribus nostris & alijs deliberauimus diligenter, nonnullis asserentibus, quod cum prædictus Celestinus pdecessor noster contra iam dictā sententiam visus fuerit Hilerdensi ecclesiæ restitutionis beneficiū indulsisse, cū ea non obstante duxerit negocium committendum, & nos supplicationem eiusdem ecclesiæ admittere debebamus, pser tim, quia sententia Romanæ sedis non negatur posse in melius commutari, cū aut surreptum aliquid fuerit, aut ipsa p consideratione ætatum & temporū, seu grauiū necessitatū, dispensatiue quicquā ordinare decreuit. Et secundum iura ciuilia pīncipes etiam contra res bis iudicatas in auditorio suo examinari restitutionem in integrum permiserunt. Prospeximus quoq; ex data sententiæ in regesto dicti Eugenij Papę repertæ, quod primo mense sui pontificatus fuerit promulgata, quando non plene de meritis ipsius causæ videbatur instructus, illa nitēs præcipue ratione q̄d priuilegium Vrbani secundi ex parte vestra pductū subiectū fuerat falsitati, cuius tenorē nos in regesto ipsius inuenimus incorruptū. Tādem deliberatio nostra in hoc resedit, vt an data sit restitutio, an danda contra p̄missam sententiā, partibus pñtibus decernatur: quarū assertione merita causarum panduntur.

31. quæst. 2 ca. veniā. Er, Sententiam.

ff. tit. de mino. 25. ann. L. Minor autē magistratus.

Quocirca mandamus, quatenus vsq; ad festum beati Lucæ, vel in proprijs psonis, vel per idoneum responsalem nostro vos conspectui pñtetis, quod dicta sententia retractari non debeat, si poteritis, ostensuri: vel si forte exigente iustitia fuerit retractanda, vel per vos vel p responsalem idoneum appareatis sufficienter instructi, vt in principali negocio canonice procedatur, pro certo scituri, quod cum propter multam locorum distantiam nō possit ad vos sine magnis laboribus & expensis sæpius haberi recursus, si ad præmissum terminum, quē vobis peremptoriū assignamus, iniūcta vobis contempseritis adimplere, nos nihilominus in ipso negocio, quantum de iure poterimus, procedemus.

C. si per vim &c. L. vltim.

IDEM INNOCENTIus Papa III.

Petitio restitutionis in integrum contra sententiam suspendit regulariter executionem sententiæ in euentu istius causæ restitutionis, fallit si contra petentem restitutionem est præsumptio malit.æ, quod causa dfferendi executionem hoc petat: quo casu executio fit præstita cautione de restituendo, si petens restitutionem obtinebit in causa.

Constit. CXLV.

SVscitata super diuersis articulis inter Burgensem Episcopum & Ouiense monasterium quæstione. Et infra.

Ibid. cap. suscitata.

Nos intellectis, quæ vtraque pars, pposuit coram nobis super quatuor articulis prænotatis, monasterium Ouiense iustitia condemnauimus exigente.

Sententia vero lata procurator monasterij ad probandam præscriptionem factam tam super quatuor articulis pręnotatis, quam etiam super quibusdam decimis per transactionem acquisitis, restitutionem in integrum nomine monasterij postulauit, quam eidem duximus indulgendam.

Extra lib. 1. tit. 36. de transactionibus, ca. Statuim.

Ne vero per excogitatā malitiam (sicut ex præsumptionibus pluribus videbatur) effectum sententiæ in damnum Episcopi contingeret impediri, neue monasterium per executionem sententiæ propter diuersas suspiciones incurreret detrimentum, nos æquitate pensata, iu-

2. quæst. 4 ca. dicut

16. quæst. 6 ca. Si Episcopum. C. de iudi. L. Placuit

re duximus prouidendum, vt ante omnia supradicta sententia executioni mādetur. Volumus nihilominus & mandamus, vt ab Episcopo ipso recipiatis idoneam cautionem: quod si monasterium in causa ipsa præualuerit, vniuersa quæ medio tempore sententiæ ipsius occasione perceperit, monasterio restituat memorato.

DE ARBITRIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Cancellario & magistro Lothario canonico Parrhisień.

In mulierem singularem tanquam in arbitratricem compromitti non potest: secus si mulier habet alias iurisdictionem de iure communi uel consuetudine. Nam etiam super rebus temporalibus ecclesiæ potest in eam ualide compromitti.

Constit. CXLVI.

Extra lib. 1. tit. 43. de arbitris, cap. Dilecti filij

Dilecti filij abbas & conuentus de Scarduna Cisterciēsis ordinis, sua nobis querela monstrarunt, q̄d cū inter eos ex vna parte, ac hospitalarios ex altera, super vsuario cuiusdā nemoris quæstio verteretur, in reginam Francorum fuit compromissum vtrinq;: quæ causæ meritis intellectis arbitrium duxit per diffinitiuam sentētiam promulgandū.

33. quæst. 3 ca. Mulierem.

Quamuis autem, secūdum regulam iuris ciuilis, fœminæ à publicis officijs sint remotæ, & alibi dicatur, quod licet summę opiniōis existāt, si arbitrium in se susceperint, vel si patronæ inter libertos suos interposuerint audientiam, ab omni sunt iudiciali examine separādæ, vt ex earum prolatione nulla pœna aduersus earum contemptores, nullaque pacti exceptio habeatur: quia tamen iuxta consuetudinem approbatam, quæ pro lege seruatur, in partibus Gallicanis fœminæ præcellentes in subditos suos ordinariam iurisdictionem habere noscūtur, mandamus, quatenus hospitalarios, vt arbitrium ipsum, præsertim cum Episcoporum fuerit præsentia & consilio roboratum, sicut prouide latum est, & ab vtraq; parte sponte receptum, obseruent per pœnam in compromisso statutam, appellatione postposita, compellatis. 21. quæst. 1. ca. Si Ecclesia

IDEM, ABBATI ET Conuentui de Pigrauia.

Ecclesia exempta non potest in præiudiciū exemptionis compromittere.

Constitutio. CXLVII.

Cum tempore Cælestini Papæ prædecessoris nostri. Et infra. Super controuersijs, quæ inter te & Mesburgensem Episcopum & quosdā tuos monachos vertebantur, te promisisti arbitrium Magdeburgensis archiepiscopi seruaturum. Et infra. Ibid. cap. Cum tempore.

Quia legitime constitit, q̄d fide hinc inde data compromissum est in archiepiscopum memoratum, nos arbitrium ab ipso prolatū decernimus obseruādum, illis duntaxat capitulis exceptis, quę cōtra libertatem ipsius monasterij, & duarum capellarum eiusdē in arbitrio sunt expressa. Extra lib. 1. tit. 43 de Arbitris. cap. Ex parte

Cum etsi sponte volueris, de iure tamen nequiueris sine licentia Romani pontificis renunciare priuilegijs, vel indulgentijs libertatis, quę monasterium illud indicāt ad ius & proprietatem Romanæ ecclesiæ pertinere.

IDEM EPISCOPO S. Andreæ, & Abbati de Bechot.

Arbiter non habet potestatem iudicandi ultra comprehensa in compromisso: ideo coram eo non fit reconuentio.

Constit. CXLVIII.

Cum dilectus filius. Et infra. Vtrum coram arbitris reconuentioni sit locus, postulasti per sedem apostolicam explicari. Ibid. cap. Cum dilectus filius

Nos igitur respondemus, quod licet in iudicio conuenientem reconuenire valeat is qui coram iudice conuenitur, coram arbitris tamen reconuenire non

potest

potest, cum arbitri iudicare non valeant, nisi de his tantum, super quibus in eos extitit compromissum.

IDEM RECTORI HOspitalis sancti Bartholomæi Lucanensis.

Qui per arbitrium tenetur eligere cum aliquorum consilio, tenetur illorum consilium in tractatu electionis requirere, sed sequi nō astringitur.

Constitutio CXLIX.

Ibid. cap. Cū olim. QVum olim super eligendo in hospitali vestro rectore & fratribus inter vos & Priorem sancti Bartholomæi Lucanensem coram iudicibus delegatis quæstio verteretur, & vtraque pars in eos compromittens, ipsorum arbitrium se promiserit seruaturam, super prolato ab ipsis arbitrio vtrinque dubitatio est exorta, quam petistis per sedem Apostolicam declarari. Nos igitur publico instrumēto arbitrium continente diligenter inspecto, cognouimus, quod secundum formam arbitrij Prior sancti Bartholomæi Lucanensis tenetur habere consilium cum familia hospitalis eiusdem, & tractare cum ea de inueniendo rectore. Propter quod dicimus, quod nisi Prior super inueniendo rectore tractauerit cum familia hospitalis, & ipsius consilium requisierit, non habet potestatem eligendi rectorē: & si alio modo eum elegerit, eius electio haberi debet irrita & inanis. Verum habito cum familia super hoc consilio & tractatu, Prior libere potest rectorem eligere duntaxat idoneum, siue concordet, siue discordet familia cum ipso super inuentione rectoris. 63. dist. ca. Obeūtib.

IDEM PISANO ARchiepiscopo.

Autoritate iudicis causæ etiam delegati potest de causa spirituali in clericum & laicum compromitti. Et si arbitrium est a partibus receptum, debet executioni mandari: licet per generalem procuratorem factum fuerit compromissum. Si autem non fuit arbitrium approbatum, & pœna fuit apposita, agitur ad pœnam, alias ad interesse.

Constit. CL.

PEr tuas literas intimasti, quod cum super executione arbitrij, quod inter hospitalarios sancti Ioannis, & plebanum de Piscia super hospitali sancti Allutij latum erat, à nobis literas accepisses. Et infra.

Plebanus proposuit, quod ad causam tractandam procuratori dedit generale mandatum: non tamen ei mandauit, vt sine speciali mandato compromittere posset, vel transigere super eo. Et præterea procurator iam dictus de assensu Canonicorum suorum non fuerat institutus: & ideo dicebat, arbitrium non valere: præsertim quū procurator fines mādati excesserit, & arbitriū fuerit per vnū clericum & duos laicos promulgatum, licet ipsi de assensu Genuensis Archiepiscopi, cui causa commissa fuerat, arbitrium protulissent.

Super quo fraternitati tuæ taliter respondemus, quod si ex parte plebani arbitrium receptum fuerit indistinctè, ratum haberi debet, ac per hoc iuxta tenorem mandati Apostolici executioni mādari. Si vero receptum non fuerit, refert vtrum fuerit vel non de obseruando ipsum pœna statuta. Et quidem si pœna apposita fuit, agi potest ad pœnam: at si nulla statuta fuerit, sed simpliciter fuit, quod staretur sententiæ, compromissum, procurator ad interesse poterit conueniri: quia iuramento suo seipsum personaliter, non Ecclesiam poterit obligare. Quod autem à duobus laicis & vno clerico dicitur esse prolatum, nequaquam obuiare videtur, cum autoritate dicti Archiepiscopi factum sit, cui causa, de q̄ dicitur compromissum, fuerat delegata.

Libri Primi FINIS.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMInis tertij, Constitutionum Decretalium in Ecclesia Catholica Liber secundus, agens potissimum de iudicijs pertinentibusq; ad ea.

DE IVDICIIS IN ECCLESIA Catholica.

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM Dei dilectis nobis Abbatibus sancti Georgij & sancti Sergij.

Solus Papa cognoscit de dubijs priuilegiorum Apostolicæ sedis, & non inferior.

Constit. I.

Extra lib. 2. tit. 1. de iudicijs. cap Cum venissent.

VM venisset ad Apostolicam sedem electus & monachi Rothonenses pro se ac pro monasterio suo, ac magister A. pro Episcopo Venetensium, eis sancti Georgij diaconũ cardinalem dedimus auditorem. Et infra. Cum super priuilegijs sedis Apostolicæ causa vertatur, nolumus de ipsis per alios iudicari.

IDEM PRAELATIS PER Franciam constitutis

Iudex ecclesiasticus potest per viã denunciationis Euangelicæ seu iudicialis procedere contra quemlibet peccatorem, etiam laicum, maxime ratione periurij, uel pacis fractæ.

Constitutio II.

Ibid. cap. Nouit ille qui. NOuit ille qui nihil ignorat. Et infra. Non putet aliquis, quod iurisdictionem illustris Regis Francorum perturbare aut minuere intendamus, quum ipse iurisdictionem nostram nec velit, nec debeat impedire. Sed quum do-

Matt. 18 minus dicat in Euangelio: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si te non audierit, adhibe tecum vnum aut duos, vt in ore Deut. 17 duorum vel trium testium stet omne verbum: q̃d si non audierit eos, dic ecclesiæ: 2. Cor. 13 si autem nec Ecclesiam audierit, sit tibi Hebræ. 10 tanquam ethnicus & publicanus: Et rex Angliæ sit paratus sufficienter ostendere, quod rex Frãcorum peccat in ipsum, & ipse circa eum in correctione processit, secundum regulam Euangelicam: & tandem quia nullo modo profecit, dixit Ecclesiæ: quomodo nos, qui sumus ad regimen vniuersalis Ecclesiæ superna dispositione vocati, mandatum diuinum possumus non exaudire, vt non procedamus secũdum formam ipsius, nisi forsan ipse coram nobis, vel legato nostro, sufficientem in contrarium rationem ostendat: Non enim intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipsum spectat iudicium, nisi forte iure communi per speciale priuilegium, vel contrariam consuetudinem aliquid sit detractum: sed decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere & possumus & debemus.

Non igitur iniuriosum sibi debet regia dignitas reputare, si super hoc Apostolico iudicio se committat, quum Valentinianus inclitus imperator suffraganeis Mediolanẽ. Ecclesiæ dixisse legat:

Ta-

Talem in pontificali sede cõstituere pro curetis, cui & nos qui gubernamus imperium, syncere capita nostra submittamus, & eius monita, cũ tanquam homines deliquerimus, suscipiamus necessario tanquam medicamẽta curantis. Nec sic illud humillimum omittamus, quod Theodosius statuit Imperator, & Carolus innouauit, de cuius genere rex ipse noscitur descendisse: Quicunque videlicet litem habens, siue petitor fuerit, siue reus, siue in initio litis, vel decursis tẽporum curriculis, siue cum negocium peroratur, siue cum iam cœperit promi sententia, si iudicium elegerit sacrosanctæ sedis antistitis, ilico sine aliqua dubitatione, etiam si pars alia refragetur, ad Episcoporum iudicium cum sermone litigantium dirigatur. Cum enim non humanæ, sed diuinæ potius innitamur constitutioni, quia potestas nostra non est ex homine, sed ex Deo, nullus qui sit sanę mentis ignorat, quin ad officium nostrum spectet, de q̃cunq; mortali peccato quẽlibet corripere Christianũ: & si correptionẽ cõtempserit, ꝑ districtionem ecclesiasticam coercere. Sed forsan dicetur, quod aliter cũ regibus, & aliter cum alijs est agedum. Cæterum scriptũ nouimus in lege diuina: Ita magnum iudicabis vt paruum: nec erit apud te personarum acceptio. Et infra.

Deut. 1 3 quęst. 5. ca. vltimo

Licet autem hoc modo procedere valeamus super quolibet criminali peccato, vt peccatorem reuocemus à vitio ad virtutem, ab errore ad veritatem, præcipue cum contra pacem peccatur, quæ est vinculum charitatis: postremo cum inter reges ipsos reformata fuerint pacis fœdera, & vtrinque prestito iuramento proprio firmata, quæ tamen vsque ad tẽpus prætaxatum seruata non fuerint, nũquid non poterimus de iuramenti religione cognoscere, quod ad iudicium ecclesiæ non est dubium pertinere, vt rupta pacis fœdera reformentur?

Ne ergo tãtam discordiam videamur sub dissimulatione fouere, pręcdicto legato dedimus in præceptis, vt nisi rex ipse vel solidam pacem cum prædicto rege reformet, vel saltem humiliter patiatur, vt idẽ Abbas & Archiepiscopus Bituriceñ. de plano cognoscant, vtrum iusta sit querimonia, quam contra eum proponit cõrã ecclesia rex Anglorum, vel eius exceptio sit legitima, quam contra eum per suas nobis literas duxit exprimendam, iuxta formam sibi datam à nobis procedere non omittat.

IDEM EPISCOPO Eliensi.

Principalis persona per se, non per aduocatum debet factum proponere in iudicio, nisi sit indiscreta.

Constitu. III.

Pastoralis officij. Et infra.

Statuimus præterea vt principales personæ non per aduocatos, sed per seipsas factum proponãt. Ibid. cap. Pastoralis officij.

Nisi forte sint adeo indiscretæ, vt earum defectus de iudicis licentia per alios suppleatur.

IDEM NOBILI VIRO Petro de Riparia.

Si actio & intentio sunt ineptæ vel sola intentio, debet reus absolui ab instantia iudicij: iterum tamen actor audietur, si apte egerit.

Constit. IIII.

Examinata causa, quę vertitur inter te & milites Campaniæ. Et infra. Ibidẽ ca. Examinata causa.

Actionem quam super iure patronatus eiusdem ecclesiæ contra præfatos milites intentabas, incongruentem cognouimus & ineptam.

Quia cũ testes induxeris ad probandũ, quod quando præfatus. A. vicedñs ecclesiam eandem tanquam sequestratam accepit, tu ius patronatus ipsius ecclesiæ possidebas, profecto nec rei vendicationem intentare, nec ipsius restitutionem poteras postulare.

Vnde intentionem tuam in hac parte ꝓnunciamus nõ tenere, absoluẽtes eosdem milites ab eadem. Ita tamẽ, q̃d si cõgruentẽ & aptam intentare volueris actionẽ, tibi respõdere nihilominus teneant.

IDEM MAGISTRO & fratribus militiæ templi in Italia cõstitutis.

Præceptores templi pro domibus suis agere & defendere possunt, nec obstat eis religio, vel quod ignota sit eorum origo. Con. V.

Cum deputati. Et in. Accepimus q̃d quidã tã seculares, q̃ ecclesiastici iudices illos, q̃s habetis i domibus vestris ꝑceptores, i causis ad ꝓsequẽda suã iustitiam non Ibid. cap. Cum deputati.

non admittunt, tanquam licitum nō sit eis super litigiosis negocijs curam gerere, qui pacificis decreuerūt inhærere studijs, illud allegantes in repulsionem eorum, quod eorum ipsis generatio non est nota, qui vndecunque venerint gratia diuina vocati, dum laudabiliter exequantur officium sui ordinis, ex superabundanti requiritur suę notio nationis.

Ne quis igitur in prosequutione causarum pceptores eosdem ab agendo vel respondendo occasione huiusmodi repellat, autoritate psentium inhibemus.

IDEM VERCELLENsi Episcopo, & abbati de Toleto.

Prælati debent laicis de clericis, appellatione frustratoria non obstante, iustitiā facere: ad seculare tamen forum clerici à laicis trahi non debent, etiam data ipsorum prælatorum negligentia. Constit. VI.

Ibid. cap. Qualiter

QValiter & quando. Et infra. Præcipiatis ex parte nostra platis, vt laicis de clericis conquerētibus plenā faciāt iustitiam exhiberi, non obstantibus appellationibus frustratorijs, quas in eorū grauamine clerici frequenter opponunt.

Ne pro defectu iustitiæ clerici ptrahantur à laicis ad iudiciū seculare, qd omnino fieri prohibemus.

INNOCENTIVS PAPA III

Index habens consimilem causam à iudicio remouetur.

Constit. VII.

Ibid. cap. Causā quę

CAusam quæ inter Abbatem & cōuentum Vindouensem, & archidiaconum Carnotensem sup quibusdā procurationibus vertitur, vobis & archidiacono Parisiensi meminimus cōmisisse. Et infra.

Quia vero cum eundē archidiaconū similis pœnę causa contingat, nimis fauorabilis parti alteri videretur, nos te fili decane loco ipsius archidiaconi subrogantes, mandamus quatenus non obstātibus prioribus literis in causa, ratione preuia, procedatis.

DE FORO COMpetenti.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Vercellensi

Laicus laicū super re ciuili coram iudice ecclesiastico conuenire non potest, nisi in defectum iudicis secularis, vel nisi consuetudo id exposcat. Constit. VIII.

Extra lib. 2. tit. 2. de foro cōpe. cap. Licet

Licet ex suscepto. Et infra. Mandamus, quatenus si quando à laicis Vercellēn. literas super rebus, pcipue, quę forum seculare cōtingunt, à sede apostolica contigerit impetrare, sublato appellationis obstaculo decernas autoritate nostra irritas & inanes, dummodo consules & commune de se conquerentibus in iudicio seculari exhibeāt iustitiæ complementum.

Liceat tñ ipsis, qui sub eisdem cōsulibus taliter duxerint contēdendum, si se in aliquo senserint pgrauari, ad tuam, sicut hactenus seruatū est, vel ad nostrā, si maluerint, audientiam appellare, hoc præsertim tēpore, quo vacante imperio, ad iudicem seculare recurrere nequeūt, qui à superioribus in sua iustitia opprimuntur.

Si vero consules iustitiæ tanq̄ merito suspecti fuerint recusati, coram arbitris communiter electis de causa suspiciōis agatur, quæ si pbata fuerit esse iusta, ad te vel ad nos pro iustitia recurratur, sicut superius est expressum.

IDEM ARCHIDIACONO & thesaurario Turonēsi

Vidua laicum coram ecclesiastico iudice cōuenire non potest, nisi super causa ecclesiastica, vel in defectum iudicis secularis.

Constit. IX

Ibid. cap. Ex tenore

EX tenore literarū comitis Britāniæ est nostris auribus intimatum, qđ cū causam q̄ inter mulierē nobilē E. & I. de Meduano sup hereditate sua noscit agitari, vobis cōmisimus terminādam, ipse comes eidē mulieri, cū tā ipsa q̄ pdictus I. essent de foro ipsius, mādauit vt causam deferrēt ad ipsum, pmittēs eidē qđ ei faceret iustitiæ plenitudinem exhiberi.

Nos igitur attendentes, quod sic sumus viduis in iustitia debitores, qđ alijs iniustitiā facere nō debemus, mādamus q̄tenus nisi sit talis causa, q̄ ad ecclesiasticum

ſticum iudicem pertinere cognoſcatur, ei ſuperſedere curetis, dummodo per iudicem ſecularem ſuā iuſtitiam poſſit obtinere: alioquin non obſtante ipſius contradictione, cauſam ipſam ratione prævia terminetis.

IDEM PISANO ARCHIepiſcopo.

Clericus non poteſt conſtituere ſibi iudicem laicum, etiam ſi proprium iuramentum, & aduerſarij conſenſus accedat.

Conſtit. X.

Ibidē ca. Si diligēti

SI diligenti. Et infra. Aſſeruiſti te vſq; ad hæc tempora tenuiſſe, quod licitum ſit clerico renunciare, ſaltem in temporalibus cauſis, iuri ſuo, & ſibi laicum iudicem conſtituere, præſertim vbi aduerſarij voluntas accedit, ac tenere iuramentum ſuper hoc interpoſitum reſpondiſti.

11. queſt. 1. ca. Inolita & ibidē ca. Placuit vt quiſq.

Immemor conſtitutionis, qua cauetur pacto priuatorum iuri publico minime derogari. Quum ergo ius hoc in Mileuitanenſi & Carthaginenſi concilijs ſit ſpecialiter promulgatum, ne clerici clericos, relicto ſuo pontifice, ad iudicia publica pertrahant, alioquin cauſam perdant, & à communione habeantur extranei, & tam Epiſcopi, quàm diacones, ſeu quilibet clerici, in criminali, ſeu in ciuili negocio, ſi derelicto eccleſiaſtico iudicio, publicis iudicijs ſe purgare voluerint, etiam ſi pro eis ſit lata ſententia, locum ſuum amittant, & hoc in criminali actione. In ciuili vero perdant quod euicerint, ſi ſuum locum maluerint obtinere.

Manifeſte patet, quod non ſolum inuiti, ſed etiam voluntarij paciſci non poſſunt, vt ſecularia iudicia ſubeant, cum non ſit beneficium hoc perſonale, cui renunciari valeat, ſed potius toti collegio eccleſiaſtico ſit publice indultum, cui priuatorum pacto derogari non poteſt, nec iuramentum licite ſeruari potuit, quod contra Canonica ſtatuta illicitis pactionibus informatur.

IDEM BELVACENSI Epiſcopo.

Clerici ſuper exceſſibus coram ſuo Epiſcopo conueniri debent, non coram his quibus ſeruiunt, niſi conſuetudo uel priuilegium aliud inducat.

Conſtit. XI.

Ibid. cap. Cum contingat

CVm contingat interdum. Et infra. Inſuper poſtulaſti, an cum aliqui clerici deputati ſeruitio capituli Beluacēſis, aut aliorum clericorum tuæ diœceſis ſuper exceſſibus impetuntur, ſint cogendi coram te, vel potius coram illis, qbus ſeruiunt, querelantibus reſpondere, cum illi ſibi iuriſdictionem huiuſmodi vendicare contendant, licet illos excommunicare non valeant vel alias etiā coercere.

Super quo taliter reſpondemus, quod ad te, vtpote ordinarium, de talibus debent conquerentes habere recurſum: maxime, ſi ſuper his impetuntur, quæ in tua noſcuntur diœceſi commiſiſſe: niſi forte hi, quibus delinquentes ipſi deſeruiunt, ex indulgentia vel conſuetudine ſpeciali iuriſdictionem huiuſmodi valeant ſibi vendicare.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Epiſcopus delicti condemnat clericum de delicto, priuando beneficio alibi ſito, ſed executio realis ſit ab Epiſcopo beneficij.

Conſtitutio XII.

Ibid. cap. Poſtulaſti

POſtulaſti per ſedem Apoſtolicam edoceri, vtrum ſacerdos habēs eccleſiā in vna diœceſi, & reſidēs in eadem, domicilium vero patrimonij ratione in alia, ibi delinquens ab eo, in cuius diœceſi habet patrimoniū, pro delicto ibidem cōmiſſo debeat iudicari: præſertim in cauſis, quæ officij ſui ſeu beneficij priuationem expoſcunt.

Ad quod breuiter reſpondemus, q̄d per epiſcopum in cuius diœceſi deliquit, ſententia promulgari poterit in eundē. Sed ab eo, in cuius diœceſi beneficiū obtinet, erit quoad illud executio facienda.

DE LIBELLI OBlatione.

INNOCENTIVS PAPA III. Magiſtro G. Archidiacono, & V. Normanno Canonicis Sueſſionenſibus.

Cum agitur reali, non ſufficit rem generaliter peti, ſed debet ita ſpecificari, ut euitetur obſcuritas, & æquiuocatio.

Conſtit. XIII.

Signifi-

Extra lib. 2. tit. 1. de libelli oblat. cap. significantib.

Ignificantibus T. & R. fratribus, nostro fuit apostolatui declaratum, q̃d quum inter ipsos ex vna parte, & V. ex altera super qua dam terra coram iudicibus delegatis tracti fuissent in causam, oblato eis libello: illi (quum plures terras haberent) vt terra illa, super qua quęstio vertebatur, ostenderetur, eisdem à iudicibus postularũt: quod quum ipsi facere denegarent, ad nostram audientiam prouocarunt.

Quocirca mãdamus, quatenus, si est ita, reuocato in statum debitum, si quid post appellationem huius noueritis attentatum.

DE LITIS CONTEstatione.

INNOCENTIVS PAPA III. Abbati S. Proculi, & L. Canonico Bononiensi.

Si agatur de adulterio ad separationem thori, & ante litis contestationem reus est contumax, potest excommunicari, sed testes recipi nõ possunt, nec causa diffiniri.

Constit. XIIII.

Extra lib. 2. tit. 5. de litis contestat. cap. Ad hæc deus.

D hæc Deus. Et infra. Quum causa quæ inter R. & B. vxorem eius vertitur, autoritate Apostolica vobis commissa fuisset, tandem procurator eiusdem R. libello vxoris, quo virum ad separationem thori, & vt dotem reciperet, de adulterio accusabat, noluit respondere, donec aduocatus eius veniret inducias postulando, qui cum huiusmodi inducias sæpe petendo vobis illudere videretur, tãdem ad præsentiam vestram accedens, dixit se respondere paratum: sed die statuto, quum crederetur responsurus, libello restitutiõem vxoris primo fieri postulauit, ne secus fieret appellando. Verum quia dicebat mulier se virum habere suspectum, & idem procurator, nec de mulieris impunitate cauere, nec vestro se curasset postmodum cõspectui præsentare, vos testes mulieris recipere studuistis.

Consultationi vestræ taliter respondemus, quod licet ordo iudiciarius in aliis controuersijs sit seruandus, & in matrimonialibus causis non vsquequaque seruetur, quia tamen in præsenti negocio nõ est actum de fœdere matrimonij, sed de crimine adulterij, per quod ad separationem coniugij, nõ ad coniunctionem intenditur, quia lite non contestata, testes fuerunt recepti, & attestationes etiam publicatę, siue deferendum, siue non deferendũ appellationi fuisset, non est ad diffinitiuam sententiam procedendum: potuit tamen præfatus R. propter suam contumaciam, vel etiam procuratoris, si sciens non purgauerit eandem, excõmunicationis sententia innodari.

IDEM PATRIARCHAE Hierosolymitano, & Archiepiscopo Cassinensi.

In causa restitutionis contra contumacem, lite non contestata, sentẽtia proferri non potest.

Constit. XV.

Ibid. cap. Accedens.

ACcedens. Et infra. Cum in iudicum delegatorũ præsentia Archiepiscopus Cyrenẽsis restitutionis beneficiũ postularet, plebanus sancti Marci de Venetijs contra quem agebat nihil ad obiecta respondit, sed ad nostram audientiam appellauit, & licet sæpe fuisset admonitus, vt iuri pareret, quia eius appellatio non tenebat, noluit tamẽ respõdere amplius, vel coram eis etiam comparere. Ipsi vero iudices, quum plebanus in sua contumacia perduraret, testes receperunt ab aduersa parte productos, & depositionibus redactis in scriptis, mandauerunt eidem, vt ad eos accederet, in personas, vel in dicta testium obiecturus, quod quum facere noluisset, in ipsum excommunicationis sententiam protulerunt, possessionem iuris parochialis ad iudicantes Archiepiscopo memorato,

& eum restituentes in integrum districtius vetuerunt, ne quis possessionem Cyrensi. Ecclesiæ restitutam præsumeret perturbare.

Quum igitur lis coram eisdem iudicibus non fuerit contestata, & manifeste pateret literas ipsas per veri suppressionẽ obtentas (quum manifestum esset duos prædictorum iudicum, Acconensem videlicet & Beritenẽsem Episcopos eidem Archiepiscopo, tanquam suffraganeos suos Metropolitano subesse) ac ex his plebanum legitime appellasse constaret, in quem, etiam si minus legitime appellasset, & iudices ipsi licet ꝓpter contumaciã excommunicatiõis forte potuerunt proferre sententiam, non tamen debuerunt super principali negocio diffinitiuam sententiam, lite non contestata, proferre, prædictas cassauimus sententias, imo cassas & inanes denunciauimus. Vnde Cyrensi. Archiepiscopo dedimus in mandatis, vt Ecclesiæ sancti Marci instrumenta restituat, & etiã vniuersa quæ huiusmodi occasione sententię per se vel per alios occupauit.

IDEM EPISCOPO BRIxiensi.

Si lite non contestata reus est contumax, mittitur actor, si fieri potest, in possessionem, causa custodiæ, alias reus excommunicabitur.

Constit. XVI.

Ibid. cap. tuę frater nitatis.

TVæ fraternitatis deuotio. Et infra. Consultationi tuæ taliter duximus respondendũ, ꝙd si reus lite nõ contestata absentauerit se contumaciter, talisque causa sit, quod actor possit in petitarum rerum possessionem induci, est in eandem, causa custodiæ, inducendus.

Quod si talis causa fuerit, quod idem nequeat in possessionem intromitti, vt iuri pareat per censuram ecclesiasticam contumax est compellendus.

IDEM DE DECIMA ET Eleemosyna Abbatibus Aurelianensis & Carnotensis diœcesis.

Receptio testium facta contra non contumacem, lite non contestata, in causa matrimoniali est nulla.

Constit. XVII.

Ibid. cap. Accedens.

ACcedens ad sedem Apostolicam nobili vir Gu. vicecomes nobis exposuit, quod quum Corisopitenensis Episcopus, comitem Britanni proxima linea consanguinitatis attingat, & Archidiaconus eius sit continuus commensalis, qui eidem vicecomiti est aduersarius principalis, vtpote qui vxorem suam & terram publice detinere præsumit, & magister P. de terra vxoris suæ oriundus, existat nimis fauens eidem, & omnes sub districtu existũt comitis memorati, nec nisi per districtum ipsius ei patet accessus ad eos, & ipsi, quibus causa inter ipsum & vxorem suam commissa fuerat, nunquam ei voluerunt (nisi in terra inimicorum suorum) locum & terminum assignare, vbi sine mortis periculo accedere non audebat: & licet literas non habuit de conductu, si tamen missæ ei fuissent, non debebat se credere suis capitalibus inimicis. Et infra.

Mandamus, quatenus (quum propinquiores sitis terræ, nobilis tam dictæ quam suæ, & causa ipsa per vos commodius valeat terminari, quum ad vos securus pateat accessus) vtrinque partibus conuocatis, si vobis constiterit, quod ante litem legitime contestatam, vel post appellationem ex præmissis causis interpositam, testes super consanguinitate contra matrimonium absque culpa contumaciæ recepti fuissent, vel attestationes huiusmodi decernatis irritas & inanes, compellentes dictam nobilem vt reuertatur ad virũ suũ, quẽ inconsulte dimisit: ita quod postquam ipse vir plenariam restitutionem habuerit, tam vxoris quàm terræ, causam super matrimonio audiatis, eamque fine Canonico terminetis.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Lite non contestata non recipiuntur testes regulariter super principali, fallit in casibus hic annotatis, scilicet cum timetur de morte uel absentia diuturna testium, tunc enim seruata solẽnitate hic posita possunt, etiam lite non contestata, testes examinari.

Constit. XVIII.

Quoni-

Ibid. cap. Quoniam

QVoniam frequenter in dubium reuocatur à multis, an lite non cõtestata testes recipi valeãt, autoritate præsentium duximus declarandum, regulariter verum esse, quod lite non contestata, non est ad receptionem testium procedendum, nisi forte de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, in quibus casibus cum ciuiliter est agendum (ne veritas occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur) senes & valetudinarij, & alij testes, de quibus ex aliqua rationabili causa timetur, etiam lite non contestata sunt proculdubio admittendi, seu pars conuenta sit contumax, seu sit absens absq; malitia, vt conueniri non possit.

5. quæst. 6. ca. Epiphanium. C. de proba. l. vlt.

Sed si actor non conuenerit aduersarium infra annum ex quo conueniri poterit, vel saltem receptionem huiusmodi testium nõ denunciauerit illi, attestationes sic receptę non valeant, ne forte hoc procuret in fraudem, vt processu temporis exceptiones legitimæ ad repellendum testes, vel aliæ locum habere non possint.

Cum agitur de matrimonio carnali uel spirituali, possunt contra contumacem, lite non contestata, testes recipi & sententia diffinitiua ferri. Si uero reus est absens, sed non contumaciter, tunc in carnali non proceditur, sed expectatur absens: In spirituali uero si agatur de contracto, statur iuribus antiquis: si de contrahendo, expectatur absens per sex menses.

Porro, spirituales causæ possunt occurrere, in quibus causaliter est aliud obseruandum, vt verbi gratia, si super alicuius electione, vel copula maritali quęstio moueatur: tunc etenim, ne propter longam moram in spiritualibus & temporalibus patiatur ecclesia læsionem, vel viro siue mulieri fornicationis occasio præbeatur, maxime cum propinquitatis gradus opponitur, lege diuina prohibitus, in huiusmodi casibus si contumax apparuerit is, in quem fuit actio dirigẽda, seu quia peremptoria citatione recepta venire contemnit, seu quia malitiose seipsum occultat, seu quia impedit, ne possit ad eum citatio peruenire, testes, lite non contestata, sunt merito admittendi: & nihilominus si de causa liqueat, ad diffinitiuam sententiam procedendum.

Si vero aliter absens fuerit, & agatur de spirituali coniugio inter Ecclesiam & prælatum iam contracto, electione maxime confirmata, illud in hoc articulo volumus obseruari, quod super exceptione talium personarum in sacris est canonibus diffinitum.

Quod si forsan agaĩ de spirituali cõiugio contrahendo, is qui est in prælatum electus ꝑ spacium sex mẽsium expectetur: nisi pensatis negociorum circumstãtijs, per superioris prouidentiam magis vel minus fuerit expectandus. 7. quæst. 1. ca. Præsentium ibidẽ ca. Si quis

Si autem de carnali coniugio sit agendum, alteruter tam diu coniugum expectetur, donec de ipsius obitu verisimiliter præsumatur: quia quum sine culpa sit absens, vt si captiuitate vel ægritudine, aut alio iusto impedimento forsitan teneatur, aut etiam propria, sed non malitiosa voluntate in remotis partibus moram faciat, vt de facili vel in breui citari non possit: ei quidem præiudicari non debet, quum habeat forsan exceptiones legitimas ad intentionem contrariam elidendam: eo nequaquam obstante, quod de lapsu carnis possit opponi: quoniam in coniugio casus multi occurrunt, in quibus coniuges sine culpa, sed nõ sine causa continere coguntur.

Ad perpetuam rei memoriam, uel cum agitur per uiam inquisitionis, possunt testes sine litis contestatione recipi, & etiam publicari.

Sunt & alij casus similiter speciales, in quibus absq; litis cõtestatione legitime possunt testes produci, vt quãdo excessum inquisitio vel testium publicatio imminet facienda.

Si reus lite non contestata est contumax, & agitur reali, mittitur actor in possessionem rei petitæ, causa custodiæ, quam tamen reus recuperat, ueniens infra annum, si offerat cautionem de stando iuri, & restituat expensas. Post annum uero his non seruatis non auditur, nisi super proprietate. Sed si conuenitur reali, qui nomine alieno possidet, nominabit dominum in iudicio, & statuetur sibi terminus, infra quem faciet dominum comparere. Qui si infra terminũ non uenerit, iudex illum citabit. Quo adhuc nõ uenien

uenientem,iudex actorem mittet in possessionem ucrā. Si uero reus contumax conuenitur actione personali ,mittetur actor in possessionem bonorum ipsius rei modo debiti declarati, & primo mobilium: secundo immobilium, si mobilia non existant: uel excommunicabitur reus.

In aliis vero casibus prudenter est attendendum, vtrum cōtumax reali actione an personali cōueniatur. Si reali,mittendus est actor in rei petitæ possessionem,vt tædio affectus reus,veniat respōsurus. Qui si venerit infra annum iudicio sisti,præstita cautione ac exhibita satisfactione congrua, expensarum possessionem recuperet, quod si cautionem offerre neglexerit infra annum,actor post annum verus constituetur possessor, super proprietate duntaxat aduersæ parti defensione legitima reseruata. Quod si super rebus immobilibus quisque conueniat,qui eas possidet nomine alieno, debet statim in iudicio dominū nominare,certo dierum spacio à iudice finiendo,eoq; ad eius notitiam producendo, vt vel ipse reniens,vel idoneum dirigens responsalem actoris intentionem excipiat. Si vero post tempus indultū, quod dispositum est, noluerit adimplere,tanq̃ lite,quæ ingeritur,ex eo die, quo possessor ad iudicium vocatus est,ad interrumpendam præscriptionem longi temporis cōtestata,dnm̄ possessionis iudex tribus edictis legitimis euocabit: & tunc ipso in eadem voluntate manente,negocium summatim examinans, in possessionem ipsarum rerum actorem mittere non tardabit, omni allegatione absenti super principali quæstione reseruata. Si autem super personali actione conueniatur,vel mittendus est actor in possessionem mobilium ipsius,vel immobiliū,si forte mobilia non habeat, pro modo debiti declarati, vel in contumacem est ecclesiastica sententia proferenda, ita videlicet, quod alterutra pœna,quæ magis timeri debeat, iudex à principio sit contentus,ad alteram nihilominus p cessurus,si hoc meruerit proteruitas cōtumacis, qui veniens infra annum vel post annum etiam audietur iuxta distinctionem in alio casu superius annotatam.

DE IVRAMENTO calumniæ.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Placentino.

Procurator uel syndicus uniuersitatis ecclesiasticæ uel secularis de calumnia iurare potest.

Constit. XIX

Cum causam, quæ inter Rauennatēn. Archiepiscopū & commune Fauentinū sup villa luci ac quibusdam aliis vertitur, delegatis iudicibus duxerimus committendā,& iidem in negocio minime processissent,nos partibus dedimus in mandatis, vt pro ipsa causa nostro se conspectui pr̨sentarēt. Quorum procuratoribus cum instrumentis de rato in nostra præsentia cōstitutis, petitionem ipsius Archiepiscopi per procuratorem eius fecimus exhiberi,ac ad eam partem alteram respondere,& interrogationibus,& responsionibus redactis in scriptis,& lite coram nobis plenissime cōtestata,fecimus calumniæ iuramentum ab ipsis procuratoribus vtrinque præstari. Extra lib. 2.tit.8. de iuramēto calū. cap. Cum causam.

DE ORDINE COgnitionum.

INNOCENTIVS PAPA III. Narmarinensi Episcopo.

Si reus contra actorem spoliatorem spoliationem opponit: aut excipiendo, & tunc prius auditur,& ea probata respondere non cogitur, sed per hoc non restituitur: aut agendo, & tunc simul utraque quæstio terminatur, & ea probata restituetur.

Constit. XX.

Cum dilectus filius Abbas de Ferētino de nobilibus viris, dominis de Artone depposuerit qųstionem,q̃d ma nuarmata & cum exercitu ad castrū monasterij venientes in pr̨dis animali- Extra lib. 2.tit.10. de ordine cogn.cap. Cum dilectus.

um & aliis damnificare dictum cœnobium præsumpserunt, de quibus iustitiam sibi fieri postulabat.

Et citra litis contestationem sub forma exceptionis fuit ex aduerso responsum, quod per ipsius dolum & violentiã castrum Sirati amiserant, quod & progenitores eorum tenuerant, & ipsi possederant inquiete, sibi petentes prius restitui, quam petitionibus ipsius responderent, præsertim cum testes haberent præsentes, per quos intentionem suam incontinenti probare volebant.

Verum ex parte abbatis fuit taliter replicatum, quod ab eo restitutio peti non poterat, quia non fuerat spoliator, præsertim cum dictum castrum ad ius & proprietatem sui monasterij ptineret: quod etiã pars aduersa nullatenus denegabat. Vnde vt verus dñs, ad quẽ ab alio res sua possessa reuertitur, etiã post tempora lõgiora retẽtionis debebat cõmodum obtinere, & iudiciũ restitutoriũ cõtra spoliatorem tantum competere dinoscitur.

Nos autem distinguendum esse credimus, vtrum spoliationis quęstio ab eisdẽ nobilibus sit obiecta, in modum actionis ad restitutionem petendam, an in forma exceptionis ad intentionem aduersarij repellendam.

Cum ea in modum actionis proposita, intelligant mutuę petitiones sese tanquam diuersæ minime contingentes, ac per hoc iuxta regulam iuris (qua dicitur: Qui prior appellat, prior agat) quę prius esset proposita, prius foret tractãda: quã quam in idem iudicium ambæ deductæ vicissimque tractatæ, simul essent eadem sententia terminandæ.

ff. de iudi. Qui prior

Sed quoniam quęstio illa fuit ab eisdẽ nobilibus tantum in modum exceptionis obiecta, interloquẽdo pronunciauimus, vt pbationes eorum super ipsa exceptione primitus audirentur, & ea probata legitime, Abbati nõ cogerentur respõdere, super petitionibus memoratis, donec restituerentur ab ipso, cum spoliatori spoliatus ante restitutionrm non cogatur vllatenus respondere.

Verum spoliatione in modum exceptionis tantum probata, non est per hoc restitutio facienda. Quemadmodum si in modum exceptionis aliquod crimen testi obijcitur, vt à testimonio repellatur, & si crimen contra eum ciuiliter probatum fuerit, non ideo sibi pœna infligitur ordinaria, sed eius duntaxat testimonio non creditur, quod ea ratione cõtingit, quoniam in ipsum accusatio non procedit. Testes etiam, quorum testimonium reprobatur, inter infames, quasi ex falso testimonio, non habentur.

DE CAVSA POSsessiõis & proprietatis.

INNOCENTIVS PAPA III Archiepiscopo & canonicis Sutrinis.

Si spoliatus possessorio & petitorio simul agens possessionem & spoliationem probat, sed non dominium seu proprietatem, obtinet in possessorio, sed succumbet in petitorio.

Constit. XXI.

Vm ecclesia Sutrina pastore vacaret, vos couenientes in vnum, & sicut moris est, spiritus sancti gratia inuocata pastorem vnanimiter elegistis, petentes ipsius electionem à sede apostolica confirmari.

Extra lib. 2. tit. 12. de causa poss. & proprie. cap. Cũ Ecclesia.

Verum clerici conuentualium ecclesiarum ciuitatis eiusdem consequenter suam deposuere querelam, quod cũ Episcoporum electionibus ipsi ac pdecessores eorum consueuerint interesse, vos eis renitentibus & exclusis ad electionẽ procedere præsumpsistis: quam ob hoc non confirmari, sed infirmari potius postulabant.

Partibus ergo apud sedem apostolicã constitutis, in auditorũ pñtia testes vtrinque pducti fuerãt, & eorũ depositionibus publicatis, pars canonicorum per testes à se introductos intentionem suam, quod ad eos tantũ spectaret electio, sufficienter dicebant esse probata: parte nihilominus clericorum asserente, quod per dicta testium, quos produxerant, & ipsi assertionem suam, quod electioni pontificum interesse deberent, plenius p bauis

bauissent,per quę constare dicebant eos electionibus trium episcoporum,qui ecclesiæ Sutrinæ vltimo & immediate præfuerant,cum canonicis cathedralis ecclesiæ affuisse, & vocem habuisse cum alijs eligendi.

Nos igitur(quoniam deprehēdimus testes vestros in pհibendis testimonijs varios extitisse,atq; aduersus fidem attestationis suę coram auditoribus vacillasse, & quod negatiuam quodammodo astruere satagebant, probare volētes ius electionis ita ad vos spectare, quod ad aduersarios minime pertineret:per testes vero aduersæ partis fuit satis sufficienter ostensum, quod in trium Episcoporum electionibus,de quibus præmissum est, clerici præsentes affuerint, & vocem habuerint eligendi) præmissam electionē factam eis contradicentibus & exclusis decreuimus irritandam, clericos sæpe dictos in eam quasi possessionem suā, quā ante controuersiam motam habuerant, reducentes.

Verum quoniam in quęstione prædicta,quicquid iuris vtraq; pars in electione habebat, deductum in iudicium videbatur,cum iure ciuili sit cautū, id venire in iudicium, non solum de quo actum est, vt veniret,sed id non venire, de quo nominatim actum est ne veniret:& secundū statuta canonica electiōes Episcoporum ad cathedraliū ecclesiarum clericos regulariter pertinere noscantur,nisi alibi secus obtineat de consuetudine speciali: nec ex eo quod clerici ante dicti se inter eligentes Sutrinos Episcopos probauerunt tertio extitisse,ius eligēdi propter breuitatem temporis vsque ad præscriptionem legitimam non producti sibi acquirere potuerunt, & actore non pbante,qui conuenitur, & si nihil præstiterit,obtinebit, ab eorum impetitione, super electionibus faciendis, vos duximus absoluendos,sæpe dictis clericis ecclesiarum super hoc perpetuum silentiū imponentes.

ff. de iudic. Solemus.

63.dist.ca. 1.

IDEM CANONICIS de Bethleem.

Idem dicit quo ad intellectum quod decretalis supra proxima. Constit.XXII.

Ibid.cap. Cū super electione.

CVm sup electiōe Bethleemitanēsis ecclesiæ,iter.R,subdiaconū nostrū & P.canonicū sepulchri dominici quęstio verteretur, vtroque se pro electo gerente,cum præfatus subdiaconus à patriarcha Hierosolymitano fuerit confirmatus. Et infra.Et quia probauerat se p secularem potentiam spoliatum, restituendum decreuimus iustitia mediante.

Verum quoniam tam possessorium, quam petitorium deductum fuerat in iudicium,& tam restitutiōis,quam electionis quęstio plenius agitata, & constitit nobis electionem vtriusq; minus canonicam extitisse,cum iudex de qua recognouerit, pronunciare debeat,vtramq; duximus sententialiter irritandam.

IDEM EPISCOPO Nouionensi.

Qui agit de proprietate ante conclusionem causæ,possessorio adipiscendæ uel recuperandæ agere potest:post conclusionē uero & ante sententiam hoc non potest,nisi iusta causa subsit.

Constit.XXIII.

Ibid. cap. Pastoralis.

PAstoralis officij.Et infra. Sane,sicut intimasti, contingit aliquando,vt cum is qui se asserit spoliatū suum trahit spoliatorē in causam, inter ipsa iuris auspicia requisitus, quo malit experiri iudicio, litem pprietatis ingredit,de illata sibi violentia nullā faciēs mētionem:cū aūt fuerit in causa processum, nouū iudiciū sup possessorio nititur inchoare.Et infra.

Cōsultationi tuę taliter respōdemus, q̄d possessorio qdē iudicio,q̄d de recuperanda seu adipiscenda possessione,pponitur,anteq̄ renunciatū sit, aut conclusum in pprietatis iudicio primitus instituto, agi potest ab eo qui rem cœperit vendicare.

Cum legali sit prouisione statutū, eū q fundum vendicauerit ab eo,cum quo interdicto vnde vi potuit experiri,pendēte iudicio interdictū nihilominus posse intentare.

Alijs possessorijs iudicijs suo robore duraturis,quæ vendicationem dominij sui natura præcedunt.

Si vero renūciatū fuerit vel cōclusum, vt iam possit causa proprietatis diffinitiuę sentētię calculo terminari(ne lites litibus inculcētur,&via possit fraudibus aperiri)causa non decisa, possessorio nō

erit vtendum: nisi iudex, qui de causa cognoscit, hoc ipsum ex iusta causa viderit expedire: puta cum ex perspicuis iudicijs facile arguit iniquitas inuasoris, & spoliato casu seu malitia probandi dominiũ subtraxerit facultatẽ.

His igit & alijs causis inspectis (quæ continent ęquitatem, aut iuste mouerint animum iudicantis) postq̃ etiam conclusum fuerit, posse agi possessorio iudicio non negamus.

IDEM EPISCOPO ET officiali S. Andreæ.

Si petitorio & possessorio simul est actum, una sententia terminatur & præmittitur possessorium in terminando sed in exequendo præualet petitorium. Constit. XXII.

Ibid. cap. Cum dilectus.

CVm dilectus. Et infra.

Ad quartum breuiter respondemus, quod cum super possessorio & petitorio simul est actum, vtrinq; vna sententia debet terminari, sed licet in pronũciatione sit possessio præmittenda, in executione tñ debet proprietas præualere.

IDEM EPISCOPO Veronensi.

Adiudicatur illi beneficium, qui probauit collatorem suum fuisse in possessione conferẽdi collationis tempore. Per hoc tamẽ non prohibetur succumbens agere de proprietate iuris conferendi cum ipso collatore.

Constit. XXV.

Ibid. cap. Cũ olim.

CVm olim quæstio, quæ inter archidiaconũ ex vna parte, & archipresbyterum & canonicos Vicentinæ ecclesiæ ex altera. Et infra.

Quoniam p attestationes nobis constitit euidenter, quod ab Episcopis Vicẽtinis archidiaconatus ipse sine reclamatione aliq̃ canonicorũ duobus archidiaconis cõtinue, q ante ipsum extiterant, fuerat assignatus, & qa canonici pdicti iudices recusare minime debuerũt, cum causa pdictis iudicibus fuisset delegata, de vtriusq; partis procuratorũ assensu p dictũ archidiaconatũ eidẽ p diffinitiuã sententiam adiudicare curauims, canonicis Vicẽtinis ppetuũ silẽtiũ imponentes, reseruata tñ eis quæstione, pprietatis sup collatione archidiaconatus ipsius, si forte super hoc contendere voluerint aduersus Episcopum Vincẽti, cum res inter alios acta non debet eis præiudicium generare.

DE RESTITVTIone spoliatorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo & Capitulo Tridonensi.

Ei, qui non possidet, denegatur restitutio.

Constit. XXVI.

Extra lib. 2. tit. 13. de restit. spoli. cap. Cũ olim.

Lim causam, quæ inter vos nomine Tridonẽsis ecclesiæ & magistrum, & fratres militiæ tẽpli in Lõbardia sup domo Caluẽtię vtebat, de Lõcedio, & de Colũba abbatibus meminus comisisse. Et infra. Episcopus Tridonẽsis possessiões quasdam humilitatis sub ea cõditione cõcessit, quod nomine Tridonensis Episcopi oratoriũ ibidẽ & hospitale constituerent, & tres solidos sensuales Tridonensi episcopo annis singulis exhiberent, à quo etiam persona quæ loco pficeretur eidẽ inuestituram pciperet, & p se & alijs fratribus ei & successoribus eius obediẽtiã fecerũt manualẽ, Episcopo sibi loci dñium nihilominus retinẽte. Dictus vero magister ad eandem domũ aspirans, ipsos adeo circumuenit, q̃d pter cõscientiã vestrã se & sua in eius manibus tradiderit, ea tñ conditione apposita, si vobis quod facerent, complaceret, sine quorũ assensu se nihil posse facere asserebant. Et infra.

Intelligentes autẽ pdictam domum eidem magistro traditam sub conditione fuisse, & quod nullum iuri vestro fuerat præiudicium irrogatum, ex eo quod idẽ magister iustitiæ vestræ non inscius, vobis ignorantibus possessionem accepit, præsertim cum statim ex quo id vobis innotuit, vim vi duxeritis repellendam: & quod idem sua temeritate possessionem præter conscientiam vestram (ad quos possessionem ipsam nouerat pertinere, & quos quęstionẽ sibi moturos suspicari debuerat) est ingressus, pcuratorẽ vestrũ & noĩe vestro ab ipetitione ipsius magistri noĩe domus militiæ tẽpli, q̃ ad facien

faciendam restitutionẽ quã petebat,reddimus absolutũ: decernentes vos magistro satisfactionem debitã exhibere,si defendendo ius vestrum, in offensam ipsius,vel domus militiæ templi modũ forsan excessistis.

IDEM ARCHIDIACONO Bituricensi.

Si contra petentem restitutionem coniugis opponitur consanguinitas in gradu prohibito, & offeruntur probationes paratæ, recepto ab opponente iuramento de malitia,negabitur restitutio quo ad thorum,& fiet quo ad reliqua.Si uero probationes promptæ non sint,fiet plena restitutio,nisi sit magna uiri sæuitia.

Constit. XXVII.

Ibid. cap. Literas. Literas tuas recepimus,quod cũ quędam matrimonialis causa,Bituricẽsi Archiepiscopo in remotis agente,in pñsentia tua tractaret, N.mulier separari à B.viro suo instantissime postulabat, cui se quarto gradu consanguinitatis pponebat esse coniunctã. Et infra.

Vir autẽ sibi vxorem postulabat restitui,quæ sua temeritate ab eo diuertit. Et infra.Rescripto petebas apostolico edoceri,vtrum quando aliqs consanguinitatis gradus obijcit, in quo sedes apostolica dispensare non potest, nec etiam consueuit,& probationes promptæ sint & paratæ, indulgenda sit restitutio, an neganda.Et infra. (35.quęst.5 ca. Si paulus.)

Sane circa solutionem propositæ quęstionis diuersę sunt sententię diuersorũ, alijs asserentibus restitutionẽ faciẽdam, alijs sentientibus in cõtrarium, nonnullis viã mediã eligẽtibus, ac dicentibus eã faciendã interdũ,quandoq; penitus denegãdam. Primi p decretalẽ epistolã Lucij Papæ iuuari vident,arguentis quosdã iudices delegatos, q restitutionẽ viri, q sine iudicio ecclesiæ vxorẽ dimiserat, &ei postmodũ consanguinitatem opponebat,spoliatæ ac repenti coniugem denegabãt:&mandatis sibi prius restitui taliter spoliatã,& postea de matrimoniali causa cognosci. Horũ aũt assertionem in cestus videtur periculũ oppugnare, sed ipsi timorem incestus inanem esse respõdent,cum etiam beneficio restitutionis obtento,qui consanguinitatis habet notitiam,nec exigere debitum, nec contra conscientiam soluere teneatur, quoniã si secus egerit ædificat ad gehennam, sicut nec consanguinitatis conscius,super cuius coniugio quęstio nõ mouetur. Secunda vero assertio, per oraculum Clementis Papæ fulcitur, à quo cum fuisset quęsitum,vtrum mulier quadam quondam in virum petente, qui vt eam repelleret exceptionem consanguinitatis obiecit,prius esset de impedimento consanguinitatis agẽdum, quam sup matrimonio sentẽtia proferretur, sic inquisitioni factæ respondit, quod cum exceptione probata principalis quæstio perimatur, (prius enim cognoscendum est de ipsa, quam ad diffinitionis articulum procedatur)cum etia n in multis casibus restitutio differatur secũdum canonicas sanctiones. Opinioni autem vltimę videtur non incongrue adaptari, vt in gradibus consanguinitatis diuina lege prohibitis, restitutioni aditus pręcludatur, sed constitutione interdictis humana,restitutio locum habeat cum effectu: cũ in illis dispensari non possit,& in istis valeat dispẽsari,sicut beatus Gregorius, & multi alij dispensarunt. Vnde non peccat,qui in hoc articulo ad mandatum ecclesiæ reddit debitum coniugale. (Leuit. 18) (35.quęst.5 ca.Quędã lex.)

Nos autem ad præsens nullam de prędictis sententijs reprobamus,nec cuiq̃ eorum aliquod præiudicium ex nostra volumus responsione generari, quamuis præscriptum Lucij Papæ mandatũ ad possessorium,Clementis vero responsum ad petitorium referatur. Porro cum mulier quæ consanguinitatis habeat notitiam,præsertim in gradibus quos diuina lex prohibuit, non possit huiusmodi viro sine mortali peccato carnaliter cõmisceri: quoniam omne quod non est ex fide,peccatum est, & quicquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehẽnam: frustra in tali casu adiudicaretur restitutio spoliato, cum illa contra Deum non debeat in hoc iudici obedire,sed potius excommunicationem humiliter sustinere,sicq; difficultas occurreret q̃si pplexa: quia ppter sententiã oporteret eã reddere debitũ, & ppter conscientiã reddere nõ deberet. Vñ cõtingeret eos grauiter impediri,& vtriq; laqueus pararet,cũ inter se carnaliter cõiungi nõ possent, nec al- (Rom. 14) (28 quęst. 1 Ex his)

alter alteri matrimonialiter copulari.

Propterea melius videt, q̃d cũ opponitur cõsanguinitas, p̃sertim in gradibus diuina lege prohibitis, & probationes offerunt incontinẽti paratæ, in cæteris adiudicanda sit restitutio, sed ad maiorẽ cautelã iuramento recepto, quod talis obiecto malitiose non fiat, sola, quo ad commixtionẽ carnalẽ, maxime, si fama consentit, est restitutio differẽda, donec auditis probationibus, & discussis, causa sine diffugio terminetur, cum vtrique sit melius taliter expediri, quam male taliter impeditos.

Quod si non habeat probatiões incõtinenti paratas, sed dilationes expectat longiores (quia pr[e]sumitur contra eam, quæ sine iudicio ecclesiæ sua tantum temeritate recessit à viro) ad restitutionem plenariam ecclesiastica debet censura cõpelli, quam tñ ipsa thori negando cõsortiũ debet humiliter tolerare, donec probationes offerat præparatas, & tunc absolutione petita secundum formã ecclesiæ absoluet, sed anteq̃ ei fiat mandatũ, sub debito iuramenti receptis probationibus procedatur quemadmodũ est p̃missum.

Si vero tanta sit viri sæuitia, vt mulieri trepidanti non possit sufficiens securitas prouideri, non solum non debet illi restitui, sed ab ipso potius amoueri: alioqn sufficienti, si fieri potest, securitate prouisa, profecto videt coniunx ante causæ cõgnitionem restituenda marito.

IDEM VVLTERANENSI Episcopo.

Petens restitutionem coniugis, habet probare coniugium legitimum ex consensu.

Constit. XXVIII.

EX parte. M. mulieris fuit propositum, quod cũ eã infra pubertatis tẽpora constitutã patruus suus filio. H. Senensis ciuis nondũ septẽ annorũ matrimonio voluerit copulare, ac eadẽ traducta fuerit in domum eiusdem, ipsa ex quo ad nubiles annos peruenit ratum nolẽs habere quod à patruo suo circa hoc procuratum fuerat, à Senensi Episcopo nubendi alij licentiam postulauit. Et infra.

Ibid. cap. Ex parte.

Quia igitur non credimus ambigendum, quin ipsa mulier, quamuis minor, causam possit matrimonij p procuratorem tractare, ac pars alia (qu[e] mulieris restitutionem sibi prius fieri postulabat) restitui nequaquam debeat, vtpote nullo iuris seu possessionis commodo destituta, cum per solam traductionem (quam non præcesserunt sponsalia vel cõsensus legitimus nec fuerit etiam subsecuta (nullum inter eos obligatorium vinculũ sit contractum: mandamus, quatenus si est ita, nõ obstantibus exceptionibus supra dictis, audias quæ hincinde partes duxerint proponenda, & quod canonicũ fuerit appellatione remota decernas.

INNOCENTIVS PAPA III.

Interdictum unde ui non competit contra illum qui nõ spoliauit, nec spoliari mandauit, nec ratam habuit spoliationem.

Constit. XXIX

CVm ad sedẽ apostolicã accessissent Cumanensis Episcopi & fratrum hospitalis Hierolymitani procuratores. Et infra. Abbati de Accoñ. cõmuni (quæ super ecclesia & hospitali de monte Citano inter eos vertebatur) taliter duximus committendam, vt audiret omnia, tã ad possessorium quã ad petitoriũ iudicium pertinentia, quæ vtraque pars duceret p ponẽda, & causam ipsam sine debito terminaret: coram q̃ procurator hospitalis prædicta cum possessionibus & pertinẽtijs suis, quæ tenebat Episcopus, sibi restitui postulauit, asserens illa de iure ad hospitale Hierosolymitani spectare, & q̃d ipsa diutius possedisset. Ad qu[e] respõdit pcurator Episcopi, se nec scire nec credere supradicta ab hospitali possessa, vel ad illud aliquatenus pertinere, q̃ Cumanensis Episcopus, vtpote in sua diœcesi constituta, rationabiliter detinebat. Cũ igit ad fundandã intentionẽ suã pars vtraq; testes pduceret, dictus abbas pcuratorem Episcopi condemnauit ad restitutionem omnium pr[e]dictorum. Et infra.

Ibid. cap. Cum ad.

Nup aũt vtriusq; partis pcuratoribus cõparentibus corã nobis, causam ipsam examinauimus diligenter, & quidem p testes videbatur esse probatum, quod Cumanensis Episcopi nũcius cruces hospitalarijs abstulit, inhibendo ipsis ne ad supradictã ecclesiã vel hospitale rediret,

&

& quod Episcopus supradicta om̃ia possidebat. Vnde procurator hospitaliorũ petijt dictam restitutionis sententiam cõ confirmari. Et infra.

Nos prioris acta iudicij recensentes, quia nec per dicta testium, vel confessiones partium (quum nullæ penitus in iudicio factæ fuerint) vel etiam instrumenta, quæ nullatenus de spoliatione tractabant, nec per euidentiam facti nobis cõstare potuerit, quod Cumanẽsis Episcopus hospitalarios spoliauerit vel mandauerit spoliari, vel spoliationem factã saltem ratam habuerit, pronunciauimus in quæstione prædicta interdictum vnde vi locum nullatenus habuisse, restitutionis sententiam, à prędicto Abbate prolatã (licet pars aduersa proponeret, quod præsumendum esset pro sentẽtia iudicis, qui motum animi sui ex causis alijs potuit informare) iustitia exigẽte cassantes.

INNOCENTIVS PAPA III.

Exceptio inopiæ, de qua constat, à clerico opposita, impedit executionem sententiæ, etiam latæ in possessorio.

Constitutio XXX.

Ibid. cap. Olim vobis.

Olim vobis dedisse meminimus in mandatis, vt Ouetenẽsem Episcopum ad debitam partis restitutionem Zamorinensis diœcesis, quam tenebat, quum inde perceptis fructibus restituere cogeretis. Et infra.

Verum quoniam inanis est actio, quã inopia debitoris excludit, mandamus, quatenus non prius episcopum ad restitutionem fructuum compellatis, quam ipse fuerit taliter restitutus, vt restituere possit, quod percepit de prouentibus alienis.

INNOCENT. PAPA III.

Per excommunicationẽ aliquibus diebus obseruatam, in obseruantes non acquiritur iuris parochialis possessio.

Constit. XXXI.

Ibid. cap. Olim inter.

Olim inter te, p Abbatia tua, & Parhisiensem Episcopũ nomine Parhisiensis Ecclesię super possessione iuris parochialis in parochia de monte, quæstione suborta. Et infra.

Nos attendentes, quod ex eo solo q̃d populus prædictæ parochiæ timore sententiæ suę per aliquot dies abstinuit à diuinis, nullã in eis iuris parochialis possessionem idẽ Episcopus fuerit assequutus, nec fuerit aliquo modo probatũ, quod eo tempore, quo sententiam ipse protulerit, possessionem in ipsis iuris parochialis haberet, vel prius etiam habuisset, restitutionem ei adiudicare de iure nequiuimus, quum ipsum non constiterit spoliatum.

DE DOLO ET CONTUMACIA.

INNOCENTIVS PAPA III.

Qui fundata intentione actoris exceptionẽ peremptoriam obijcit, quam non probat incontinenti, sed accipit inducias, si defecerit in probando, condemnatur incontinenti, diffinitiua nõ expectata, in expensis, ac soluere cogitur: quod si non potest, punietur in corpus secundum arbitrium iudicis.

Constit. XXXII.

Extra lib. 2. tit. 14. de dolo & cõtuma. cap. Finem litibus.

Finem litibus cupientes imponi, ne partes vltra modũ grauentur laboribus & expensis, pręsertim quum de beneficijs ecclesiasticis litigatur, quę sine dispendio diu vacare non possunt:

Præsenti decreto statuimus, vt postq̃ intentionem suam altera pars fundauerit, si reliqua forte exceptionem legitimã voluerit opponere, quã nolit aut nequeat incontinenti probare (quia frequenter ad impediendum vel differendum processum, exceptiones huiusmodi per excogitatam malitiam opponuntur) ad soluẽdas alteri parti moderatas expensas, extunc in iudicio faciendas, cum exceptis inducijs, si forte in probatione defecerit, condemnetur. Et si soluendo nõ fuerit, alias, secundum arbitrium discreti iudicis, puniatur, vt hoc saltem timore perterritus, non facile quis in grauamen alterius falsas exceptiones opponat.

IDEM PRAENESTINO Episcopo,& Apostolicæ sedis Legato.

Citatus ad totam causam, certo termino ad comparendum assignato, tenetur comparere in termino: & dato impedimento in termino, debet comparere quam citius potest post terminum, alias condemnabitur in expensis à tempore citationis admisse.

Constit. XXXII.

Ibid. cap. Cum dilecti filii.

CVm dilecti filij nuncij Leodicen. electi pro eo ad sedem Apostolicā accessissent, Archidiaconus & H. Canonicus Leodicensis Ecclesiæ nomine suo & quorundam cōcanonicorum suorum, quorum literas exhibuere de rato, contra eundem electum quædam crimina proponebant, per quæ nitebantur eū ab electione repellere vt indignum. Et infra.

Quamuis autem ex eo quod idem electus à grauamine aduersæ partis appellauerit, & appellationem nō fuerit per sufficientes procuratores (quam posset illis prosequentibus) prosequutus, non leuis exorta est suspicio contra eum: volentes tamen iuris ordinem obseruare, ipsi mādamus, quatenus vsq; ad dominicā, qua cantatur, Ego sum pastor bonus, per se vel per procuratorem sufficiētem ad præsentiam nostram accederet, super prædictis omnibus respōsurus: alioquin cum assignaremus ei pro peremptorio terminum supradictum, sciret quod quātum de iure possemus procederemus extunc in negocio memorato.

Expectantibus igit aduersarijs, ipsum diu vltra terminum duximus expectandum, sed ipse direxit simplicem solūmodo nuncium excusationis literas afferentem. Scribebat enim q̄d nuncium, cui cū à nobis recederet, iniūximus viua voce, vt citaret eundē sero receperat: vnde non poterat tum ꝓpter termini breuitatem, tum propter viarū discrimina nostro se conspectui præsentare.

Sed cōtra hoc faciebat, q̄d sicut excusatorem direxerat, sic dirigere potuerat respōsalem, cum ei non fuisset iniunctū, vt ad causam in propria persona duntaxat veniret, sed vel ipse accederet, vel procuratorem idoneum destinaret. Præterea quum mandatur alicui, vt ad certum terminum se iudici repræsentet, duo sub hac forma mandantur, vt ad iudicem veniat, & ad diem sibi præfixam accedat. Vnde si venire non possit ad diē assignatum, tenetur nihilominus se iudici præsentare. Si enim mādatur alicui, vt alij ad certum diem certam rem exoluat, non ideo erit à mandato solutus, si soluere nequiuerit die data, imo ad solutionem eiapso etiam die solutioni præfixo tenetur.

Quapropter quia dictus electus nec venerat nec sufficientem miserat responsalem ad diem sibi statutum, vel etiā post diutius expectatus, neq; de vicino eius aduentu spes erat, vtpote qui per literas vtcunq; excusauerit suam moram, & calores æstiuos, & insidias sibi positas formidabat, eum reputauimus cōtumacem, & ad legitimas & moderatas expensas, quas aduersarij eius fecerant à tempore citationis emissæ, quam extunc expectare incœperant, ipsum curauimus condemnare.

IDEM ARMACHANO ET Casalenensi Archiepiscopis.

Sententia in causa beneficiali non transit in rem iudicatam respectu superioris, quo minus possit de iuribus partium inquirere, maxime quā do sententia fuit lata contra absentē, licet contumaciter & indefensum.

Constitutio XXXIII.

Ibid. cap. Cū olim.

CVM olim D. clericus Celestini papæ prędecessoris nostri diuersis ꝓlatorum Hyberniæ literis præsentatis se assereret in Episcopum fuisse Roscen. electū, nullusq; appareret, qui aliquid contra eum proponeret, dictus ꝑdecessor noster, ei munus cōsecrationis fecit impendi. Postmodum F. & G. monachi ad eiusdem prædecessoris nostri accedentes ꝑsentiā, vterq; se asseruit à Canonicis Roscen. Ecclesiæ fuisse electum, & quod ꝑdictus D. per falsas literas fuerat consecratus, propter quod idem prædecessor noster causam vobis sub ea forma commisit, vt de forma, & processu electionis memorati D. solicite quæreretis: & si Canonice electū eum fuisse cōstaret, ipsum faceretis pacifica possessione gaudere: alioqn inter ꝑdictos F. & G. audiretis causam, &

ſam, & cuius electionem canonicam & magis rationabiliter factam inueniretis, alterius curaretis electioni præferre. Et infra.

Cunq; à vobis dictus D. tertio citatus nollet ſe veſtro cōſpectui pſentare, pcedentes in cauſa, tam ex teſtimonio cleri, & populi Roſceñ. Eccleſię, quàm aſſertione regis Coarcaiæ & prælatorum prouinciæ de prædicto F. electionem fuiſſe celebratam canonice didiciſtis, & eã curaſtis autoritate Apoſtolica confirmare, præſertim cum Capitulū Roſceñ. Eccleſiæ dictum D. ſe non elegiſſe conſtanter aſſereret, nec de prædicti G. monachi electione aliquatenus cogitaſſe. Interim memoratus D. ad Apoſtolicam ſedem accedens, ſuper quibuſdam alijs grauaminibus & iniurijs contra dictum F. & quoſdã alios literas impetrauit: dictus F. poſtmodum ex parte veſtra nobis literas præſentauit: quæ, qualiter à vobis in cōmiſſione prædicta proceſſum fuerat, continebant. Et infra.

Volentes igitur adhuc miſericorditer agere cum abſente, vt eius malitia cōuincatur, dictum F. ad vos duximus remittēdum, mandantes, quatenus non obſtante, quod eiuſdem F. fuit electio confirmata, ſæpedictum D. ſi in Hyberuia poterit inueniri, legitime citetis ad cauſam, & facultate ſibi defenſionis indulta, in cauſa ipſa canonice procedatis. Qui ſi inuentus infra tres menſes veſtro ſe cōtēpſerit conſpectui pręſentare, ad conſecrationē dicti F. omi occaſione poſthabita, pcedatis. Si autem in Hybernia inuentus nō fuerit, indulto ſibi vnius anni ſpacio, ex quo ad nos, & ſi non verbo, facto tamē intelligitur prouocaſſe, arrepto itinere ad ſedem Apoſtolicam veniendi, dicto F. adminiſtrationem Roſceñ. Eccleſiæ in ſpiritualibus & temporalibus cōmittatis: quo elapſo, non cum differatis in epiſcopum conſecrare.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Si proceditur per uiam inquiſitionis contra abſentem contumaciter, etiam lite non conteſtata, teſtes recipi poſſunt, & ſententia diffinitiua ferri, etiam per uiam depoſitionis, ſi hoc meretur delictum.

Conſtit. XXXIIII.

VEritatis eſt verbū, organo dominicæ vocis emiſſum. Et infra. Ibid. cap. Veritatis.

Sicut Canonici Curienenſes, in noſtro auditorio retulerūt, H. Curieñ. Epiſcopus Eccleſiam ſuam non ſolū dilapidando depreſſit, ſicut publica prędicabat infamia, ſed homicidio, inceſtu, alijſque criminibus polluit. Et infra.

Super his cōmiſimus primo cauſam Tridonenſi Epiſcopo, & Abbati montis S. Mariæ, & Præpoſito de Inſula: ſecūdo quoq; Brixenenſi Epiſcopo, & ipſis Abbati & Præpoſito. Et infra. Verum cum Epiſcopus ipſe priorum iudicum præſentiam adire per contumaciam contempſiſſet, autoritate noſtra fuit per ipſos iudices ab officio, beneficioq; ſuſpēſus. Et infra. Tandem vero coram iudicibus canonica citatione vocatus, præſentiam ſuam difficulter exhibuit: ſed friuolam tūc excuſationem malitia concepta prætendens, experiri cum Canonicis in iure neglexit: qua de cauſa nos de conſilio fratrum noſtrorū ſuſpendētes Epiſcopum ipm, vel potius ſuſpenſionē à iudicibus factã autoritate apoſto. cōfirmantes, tertio ſuper his Cumano Epiſcopo, & Abbati ſancti A. cauſam ad ſuperandam malitiam ipſius Epiſcopi commiſimus audiendã: qui partibus citatis, quum nec per ſe, nec per reſponſalem idoneum cōparuerit, in eundē propter inobedientiam excommunicationis ſententiã protulerūt, teſtes ex parte veſtra (quemadmodum in mandatis à nobis acceperant) admittētes, ſc; Abbates, Priores, Prępoſitos, & alios religioſos viros, per quos quemlibet articulum criminum prædictorum conſtat fuiſſe probatum. Et infra.

Nos igit videntes ordinē iudiciarium in hoc facto fuiſſe ſeruatum: cōſiderato ꝑterea, q̃d poſt ſententias in ſe datas celebrare præſumpſerit, cū multi prælati Eccleſiarum contra eundem Epiſcopū ſcripſerint, nec vnus pro defendendo eo, vel aliquatenus excuſando, in nomine dñi cū Apoſtolo oēm inobedientiam vlciſci volētes, licet abſentes corpore, pſentes tñ ſpū, iuxta verbū eiuſdem Apoſt. tulimus ſententiam ꝑpetuæ depoſitionis in ipm, & eum tã à pontificali q̃ ab omni officio ſacerdotali priuantes, ſine ſpe reſtitutionis 2.Cor.10 1.Cor.5

nis aliqua duximus condemnandum:ea nihilominus in irritum reuocantes,quæ cunq; post inhibitionem sedis Apostolicæ seu factã suspensionẽ & excõicationẽ de rebus Ecclesiæ alienare prẹsumpserit.

DE EO QVI MITTItur in possessionem causa rei seruandæ.

INNOCENTIVS PAPA III.
Vrsacensi & Senagolensi Episcopis.

Si reus,contra quem facta est missio in possessionem,doceat se contumacem non fuisse,non condemnabitur ad expensas.

Constit. XXXV

Extra lib. 2.tit 15.de eo qui mitt in por.cap. Cũ venissent.

Cum venissent ad Apostolicam sedẽ Abbas S.Angeli,et P.Gall.idem P.proposuit,quod prædictus Abbas eum super quadam possessione coram Ioanne Apostolicæ sedis legato,traxit in causam. Et infra. Verũ legatus ipse causam commisit iudicibus,secundum ius,&bonam terræ consuetudinem terminandã: qui quũ secũdum ius tantũ vellet procedere,præfatus P.nostram audientiam appellauit:sed iudices nihilominus partem aduersam in possessionem rerum petitarum inducendam causa custodię decreuerunt:ita, quod si vsq; ad annũ & diem prẹstaret sistendi iudicio cautionem, & parti alteri triginta libras restitueret pro expensis, reciperet possessionẽ eandem. Cũq; G.sedis apostolicę legatus infra annum fuisset terram illam ingressus, ipse cautionem iuri obtulit coram eo,&possessionem sibi restitui postulauit,paratus expensas restituere factas in lite,quæ sex librarum summam(sicut asserit) non excedunt,sed Abbas triginta librarũ sibi restitui petit quantitatem.Et infra.

Nos igitur ipsum P.cautione præstita in possessionem credimus reducendum, hoc etiam decernentes, vt si consuetudinem,quam allegat, laudabilem esse constiterit(quia ex hoc sequitur eum rationabiliter appellasse)ad restituendas expẽsas nullatenus compellatur: alioqn (cũ ex hoc appareat eum frustratorie prouocasse)ad restitutionẽ cogatur expensarũ illarũ,quas Abbatem constiterit propter hoc necessarias in lite fecisse.

VT LITE PENDENte nil innouetur.

INNOCENTIVS PAPA III.
Abbati & Conuentui S.Syluestri.

Qui rem litigiosam alienauit,ita quod reharberi non potest,debet æquiualentem substituere in locum illius,quam alienare non poterit.

Constit. XXXVI.

Ecclesia sanctę Mariæ in via lata,contra Ioannem de Ateia,qui quasdã possessiones ipsius dicebatur cõtra iustitiã detinere,mouit sub L.iudice quæstionem.Et infra. Extra lib. 2.tit. 16. vt nil inno.lite pen. cap. Ecclesia.

Prohibemus ne possessiones,quæ fuerant in locum & ius illarũ, & quas ab Ioanne de Ateia Ecclesia sanctæ Mariæ petierat,in monasterium vestrum ab eodem Ioanne lite pendente translatas, alienare interim ꝑsumatis, vt si Ecclesia sanctæ Mariæ de vitio litigiosi contractus, vel de proprietate voluerit experiri (nisi obtinuerit in iudicio,in vanum laboret monasterio vestro minime posſidente) sit quod euincere valeat & habere.

INNOCENT. PAPA III.

Idem summarium est cum præcedente.

Ecclesia sanctæ Marię.Et infra.

Possessionem qua fuerat(prẹtermisso iuris ordine)prædicta Ecclesia spoliata, sibi restitui postulabat.Et infra. Nos quicquid ab aliis factum fuit,postq̃ prẹdecessor noster ad curiam suã idem negociũ reuocauit, irritum decernimus & inane. Et infra. Verum quoniam præfatã possessionem post restitutionem vobis factam ab Ioanne de Ateia alii locationis titulo assignastis,neq; restituere poteratis Ecclesiæ spoliatæ:loco ipsius tantundem possessionum æquiualentiũ ad arbitrium bonorum virorum ipsi Ecclesię fecimus assignari:quas cum alii fuerant pignori obligatæ, per vos liberari fecimus à creditoribus, qui nobis instrumẽtum pignoris resignauerunt. Ibid. cap. sequenti.

DE

DE SEQVESTRAtione possessionum & fructuum.

INNOCENTIVS PAPA tertius, Archiepiscopo Mediolanensi.

Res in quam facta est missio non debet sequestrari, etiam si missus inde fuerit violenter eiectus, uel notabiliter sic: Sequestrum factum loco missionis propter scandalum euitandum reuocari debet, oblata cautiõe & restitutis expẽsis.

Constit. XXXVII.

Extra lib. 2. tit. 17. de sequest. pos. & fruct. cap. Ad hoc.

D hoc vnxit nos Deus. Et infra. Abbas de regula nobis exposuit, quod quum M. prędecessor tu us sup causa, quæ inter ipm & monasteriũ suũ fuerat agitata, obtinuisset Veroneñ. Epõ, literas destinari, & ipse sup iudicio possessorio partim p monasterio, partim p Archiepõ sententiã ptulisset, p curatore ipsius monasterij quæstionem de proprietate postmodum intentare volente, Archiepiscopus iurisdictionẽ Episcopi opposuit expirasse: asserẽs causam possessionis tantũ, & nõ proprietatis sibi fuisse cõmissam: & quia super possessione pnunciauerat semel, functus officio suo, super quæstione proprietatis deinceps cognoscere non valebat. Et infra. Sed iudex actorem in possessionem (quæ fuerat per ipsum archiepiscopo adiudicata) propter eiusdem contumaciam mitti decreuit, à qua tamen Archiepiscopus violenter monasterium eiecit. Et infra. Celestinus Papa prædecessor noster sic suum interpretatus fuit rescriptum, quod tam causa possessionis, quàm proprietatis fuerat iudici delegata, cum absolute & indistincte commissa fuerit, & eius continentia diuidi non deberet: prælibatam quoq; possessionem pro suo arbitrio sequestrari præcepit, iniungens Reginensi & Mutinensi Episcopis, vt de causa possessionis & proprietatis plenius cognoscentes, eam debito fine deciderent, & possessionem ei parti postmodũ resignarent, quæ obtineret de proprietate triumphum. Et infra.

In eum statum continentiam causę reducimus, in quo fuerat, cum prædictus prædecessor noster causam proprietatis & possessionis Reginensi & Mutinensi cõmisit, mandato sequestrationis penitus reuocato. Et infra.

Ne autẽ monasterio videamur in suo iure deesse, moderatas expensas (ex quo Episcopus Veronẽsis ipsum in possessionem induci decreuit vsq; ad satisfactionis tempus oblatæ) propter hoc factas sibi restituendas esse censemus, & à te sufficientẽ præberi standi in iudicio cautionem.

DE CONFESSIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Canonicis de Bethleem.

Si de crimine contingente causam principalem constat contra aliquem per eius confessionem, punitur pœna ordinaria, etiamsi directe cõtra eum non agatur.

Constit. XXXVIII.

Extra lib. 2. tit. 18. de confessis. cap. Cum super.

Vum super electione Bethleemitanæ Ecclesiæ inter R. & P. quęstio verteretur. Et infra. Quoniam V. canonicus Bethleemitanus fuit in iure confessus, quod pro præstando alterius electioni consensu quingentorum Saracenorum obligationem receperat, & mediator extitit simoniacæ prauitatis: Nos quoniam vicium huiusmodi persequi volumus vt debemus, ipsum per diffinitiuam sententiam duximus ab omni beneficio & officio ecclesiastico deponendum.

DE PROBATIOnibus.

INNOCENTIVS PAPA III. Archidiacono Parrhisiensi.

Si per literas ordinarij probatur quis excommunicatus, à procuratione repellitur.

Constitutio XXXIX.

POST

Ibid. cap. Post cessionem.

OST cessionem. Et infra. Quum igitur p literas iudicis ordinarij, quibus standū est, donec probetur contrarium, nobis cōstiterit, q̄d V. erat excommunicatus, quum procurationis officium assumpsit: Ipsum tanquam procuratorem non duximus admittendum.

IDEM ABBATI ET CONtui Cassenensi.

Si rogatus restituere totam hæreditatem, eo sine liberis decedente intret monasterium, euanescit fidei commissum, & hæreditas applicatur monasterio, nec ad inualidandum ingressum sufficit probare minorem ætatem tempore ingressus, si ex aduerso geminatus probetur ingressus. Constit. XL.

Ibid. cap. In præsentia. IN præsentia G. sancti Hadriani Diaconi Cardinalis G. & B. fratres vestro syndico constituto corā ipso fecere proponi, q: od quum quondā A. frater ipsorum cōderet testamentum, M. filium suum sibi hæredem instituit, & præcepit, vt si absque liberis decederet, ad eos bona deuoluerētur ipsius: vnde illa, quæ de bonis ipsius vestrum monasterium detinebat, sibi restitui postulabant, & petebant vos super hoc à sua molestatione compesci.

Verum syndicus ipse proposuit ex aduerso, quod prædictus M. monasterio vestro obtulit se & sua. Vnde vniuersa quæ habuerat, erant ad monasterium deuoluta, quare vniuersa quę ipsi de bonis eius inuaserant, restitui monasterio vestro petebat, & super cæteris silentium illis imponi.

Ad hæc autem pars altera replicauit, quod dictus M. oblationis suæ tempore fuerat minor annis, & q̄d facti voti pœnitēs, quod feruore infirmitatis fecerat, post conualescētiam reuocauit. Et infra. Vnde quum sine liberis discessisset, ex testamento patris ad ipsos erat eius hęreditas deuoluta.

Verū syndicus respōdere curauit, q̄d licet dictus M. de monasterio fuisset egressus, eidem se & sua omnia postmodum obtulit humiliter & deuote, & quod nec contra oblationē suam veniret iuramento firmauit: quare quum constet, quod idem M. bis monasterio vestro contulit se & sua, nec ex aduerso probetur, quod vtriusq; oblatiōis tempore fuerit minor annis, probationem vestram huiusmodi exceptionis probatio non elidit, quum & si primæ oblationi tēpore minor annis fuerit, secundæ tamen potuit maior extitisse. Præterea quū ÿbū illud (minor annis) duobus potuerit modis intelligi, quum & qui minor est XIIII. annis, & qui XXV. dici soleat minor annis, intentioni vestræ verbum dubium non nocebat, quum infra XXV. annos teneret donatio iuramēto firmata. Sed & si teneret quod factum fuerat à dicto A. quia tamē intelligendum non erat sine hærede discedere, qui monasterium sibi hæredem instituit, hoc monasterio non nocebat. Et infra.

Dilectus filius H. sancti Eustachij cardinalis attēdēs, q̄d syndicus vester intētionem suam plene fundasset, & quod nihil ex aduerso sufficienter fuisset probatum, quum & si ostēsum esset per testes, quod M. suæ oblationis tempore fuerit minor annis, vtrum tamen primæ vel secundę oblationis tempore minor fuerit, & quot annis minor, non fuisset expressum, de mandato nostro sentētiam protulit, & prædictis G. & B. silentium imponens super his, quæ à monasterio postulabant, eos ad restitutionem illorum, quæ de bonis prædicti M. propria temeritate inuaserant, condemnauit.

Nos igitur sententiam ipsam autoritate apostolica confirmamus.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Actor & reus si in interdicto retinendæ possessionis probant, obtinet is qui antiquiorē possessionem probat titulo maxime iustificatam, uel meliores probationes respectu possessionis adduxit. Constit. XLI.

LIcet causam quæ vertitur in Ecclesiam Rauēn. item & commune Fauētiæ, sup iurisdictiōe, honore, & destrictu Ibid. cap. Licet causam.

in vil-

in villa sancti P.&castro Arioli,quod de iure ad se spectare dicta ecclesia proponebat.Et infra.

Porro attestationibus publicatis syndicus Fauentinorum proposuit se velle in personas testiũ ex parte altera productorum quędam obijcere ac probare,œconomo ecclesiæ asserente id fieri non debere: super quo interloquendo decreuimus ipsum nullatenus audiendum,cũ infra trium mensium spacium in nostris literis comprehensum testes huiusmodi producere non curauerit, infra quem terminum pars vtraq; testes inducere potuit,tam in personas testium, quã super negocio principali.

Post hoc idem obiecit in testes prædictos,quod corrupti falsa dixissent. Vnde quia talis exceptio non solũ ante, sed etiam post sententiam potest opponi,licet nonnulli crederent Fauentinorũ partem exceptionem huiusmodi per excogitatam malitiam ad impediendum processum negocij obiecisse:quia tamen noluimus à iuris tramite declinare, magistris. G.&T.prçcepimus,vt testes,quos super hac exceptione procurator Fauentinorũ duceret producẽdos, infra mensem recipere & examinare curarent, de singulis circũstantijs subtiliter inquirentes,ex tunc indulto altero mense procuratori ecclesiæ supradictæ, infra quem si vellet ad reprobationem testium illorum produceret testes coram eis.Et infra.

Quanquam autem pars Fauentinorũ testes multos,pduxerit sup negocio principali, vix tamen ex illis sex remanserũt concordes,cum alij sibimet in serie testimonij sui cõtradicãt,& quidam alij sint in dicto sui testimonij singulares. Ad reprobãdum vero quosdam testium ecclesiæ Rauẽn. & si ex parte Fauentinorum quidam sint testes inducti, plures tamen illorum reprobantur, quia sibi inuicem euidentissime contradicunt:quidam vero alij pauci numero,quamuis non reprobentur expresse, vsq; adeo tamen malæ famæ sunt,& leuis opinionis, quod eorum dictis nulla vel modica est fides habenda. Iidem quoq; testes Fauẽtinorum generaliter repelluntur, quia nõ probãt illud ad quod probandum eorum syndicus se astrinxit, videlicet quod corrupti falsa dixissent, quoniam & si de corruptiõe videantur aliquid dicere, de falsitate nihil penitus dicunt.Et infra.

Ex præmissis igitur euidenter apparet,quod ecclesia per testes plures numero,quibus potius lux veritatis assistit, qui etiam aptiora negocia,& vero proximiora in suis testimonijs expresserunt, sufficienter ostendit,quod A.lx.annis & citra cum omni iurisdictione,honore,atque districtu loca supradicta possedit: p qd patet,q̃d si cõmune Fauẽtinorũ à quinquaginta annis & citra,sicut videntur testes eorũ deponere , aliqua seruitia in locis perceperunt supradictis, illa procul dubio sine iusto titulo percipere inceperunt,cum duo in simul eãdem rẽ & eodem modo in solidum possidere nõ possint,maxime cũ eidem Fauentini iustũ possessionis titulũ non ostendant, & ex priuilegijs Imperatorum & Ro. Ponti. ecclesiæ Rauennatẽ. concessis euidentissime colligatur possessionem ipsius ecclesiæ in prædictis locis iustam fuisse.

Cum ergo constet Fauentinenses ab eo tempore,quo se possedisse probare cõtendũt minus iuste ac sine titulo aliqua in prædictis locis temeritate,ppria occupasse & œconomus eiusdẽ ecclesię petierit à vi turbatiua seu inqetatiua sup præmissis commune Fauẽ. prohiberi : nos recognoscentes in hoc casu non sic locũ esse interdicto vti possidetis ,vt dicere debeamus : vti possidetis, ita possideatis, cum probationes ecclesiæ longæ sint potiores, & non sit in interdicto superior commune Fauẽ.sibi condemnamus super iurisdictione & honore atque districtu & alijs ad hoc pertinentibus generaliter in locis prædictis,quo ad possessorium iudicium, quo tantummodo actum est,perpetuum silentium imponentes,& prohibentes eidem,vt neq; per se,neque per alios super his præsumat Rauennat. ecclesiam,aut habitatores prædictorum locorum aliquatenus molestare.

INNOCENTIVS PAPA III.

Si qui nominent aliquem filium, & ita communiter reputatur,non creditur postmodum alteri eorum contrarium iuranti.

Constit. XLII.

CCc Per

Ibid. cap. Per tuas.

PEr tuas nobis literas intimasti, q̃d cum T. Tibertinus ciuis quandã p̃ septennium habuerit concubinam, nec prolem susceperit interim ex eadem, ac ipsa postmodum diuertens ab eo, ad ipsum nõ post multum tempus rediisset, filium quem reuersa in domum ipsius peperit ex eo se asseruit suscepisse. Et infra.

Quia ṽo mulier illa de dicto T. suscepisse R. de quo agitur, primitus constanter asseruit, & idem T. præfatæ mulieris præcipuæ deuictus instantia, ipsum suũ filium publice recognouit, & filius eius communiter nominatus fuit & habitus ab ambobus, eiusdem mulieris postmodum iuramento in contrario præstito non est standum, cum nimis indignum sit iuxta legitimas sanctiones, vt q̃d sua quisq; voce dilucide p̃testatus est, in eũdem casum proprio valeat testimonio infirmare. Vnde apparet per consequẽs, quod prędictus R. Sophiam neptem memorati T. cuius prima facie præsumitur consobrinus, non potest habere aliquatenus in vxorem.

DE TESTIBVS & attestationibus.

INNOCENTIVS PAPA III. Consulibus & populo Beneuentano.

Vnius iudicis uerbo non creditur & scripturæ eius per testes reprobari possunt: fallit uero hoc in Papa.

Constit. XLIII.

Extra lib. 2. tit. 20. de test. & attest. cap. Cum a nobis. 4. quæst. 3. ca. Si tantum. C. de arbi. l. ne in arbitriis.

CVm à nobis. Et infra. Et canonica & ciuilia iura sequentes districtius inhibemus, ne vnius iudicis quantæcunque fuerit autoritatis verbo credatur in causis, siue super testamentis, siue quibuslibet aliis contractibus quæstio agitetur.

Nec scriptum eorum, nisi testium adminiculo fulciatur, eam obtineat firmitatem, quin ei possint & debeant duorũ vel trium testium bonorum testimonia pualere: salua in omnibus sedis apostolicæ autoritate.

IDEM TIRENENSI Episcopo.

Testi super dilatoria tantum exceptione inducto non creditur super principali, nec cogitur deponere, secus si super peremptoria inducitur. Tunc enim cogi potest ut iuret deponere super toto.

Constit. XLIIII.

Ibid. cap. De testib.

DE testibus. Et infra. Consultationi tuę taliter respondemus, quod si testes sint inducti ad exceptionem dilatoriam solummodo probandam, cum super ea tantum iurauerint dicere veritatem, super principali nec debent audiri nec cogi testimonium perhibere, vtpote super quo deponerent non iurati.

Si vero cum ad probandam exceptionem peremptoriam ab alterutra partiũ inducuntur, reliqua pars super principali negocio etiam eos deponere forte petierit, & vt cogant super toto negocio dicere veritatẽ, sacramẽto eos postulauerit obligari, ad id sunt sine dubitatione cogendi, nisi forsan sufficiens productio testium super principali iam facta fuerit, vel renunciatũ testibus, vel depositiones testium fuerint publicatæ.

IDEM ELIENSI ET Cistrenensi Episcopis, & Archidiacono de Norbanes.

Dicta testium non sunt ad petitionem tertij publicanda. Et is qui produxit testes coram certis iudicibus, non potest ad eundem effectum coram aliis iudicibus illos producere, sed illorũ attestationibus debet esse contentus.

Constit. XLV.

Ibid. cap. Constitutus.

COnstitutus in præsentia nostra p̃curator magistri R. proposuit, q̃d cum decanus, & Capitulum Eboracense ei tum autoritate Lateranensis concilij, tum priuilegij proprij ratione archidiaconatum Richimundiæ canonice cõtulissent, magister H. q archidiaconus Richimũdiæ nominatur, ipsum eo post appellationem ad nos interpositam spoliauit. Cunq; prędictus R. ad iudices super restitutione sua commissionis literas impetrasset, memoratus H. literas reuocatorias impetrauit. Et infra.

In-

Inter alia postulabat prædictus H.vt faceremus depositiones quorundam testium aperiri, sed procurator prædictus aperiendas eas non esse dicebat, cum nō in hac causa fuissent inducti, sed in ea q̄ inter Eboracensem archiepiscopum, & eundem.R.vertebatur.Et infra.

Nos eas aperire nolumus, sed causam vestro examini duximus committendā, ita quod si vobis cōstiterit pręfatum H. testes pro se coram Episcopo & decano & te fili archidiacone delegatis iudicibus produxisse, attestationibus apud eū depositis sit contentus, alioquin eo non obstante, quod testes illi coram iudicibus ipsis & te fili archidiacone fuere p̄ducti, pro dicto H.si p̄ducti fuerint, ad testimonium admittantur.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Publicatis attestationibus non opponitur in personas testium. Tres casus excipit, & ad secundum determinationem subdit.

Constit.XLVI.

Ibid. cap. Præsentium.

PRæsentium autoritate statuimus, vt si quis post depositiones testium publicatas obijcere voluerit in personas eorum, ei tunc tandem id liceat, cum iuramento firmauerit quod ad hoc ex malitia non procedat.

Nisi forsitan ante publicationem id fuerit protestatus.

Vel ostendere poterit, quod post publicatiōem didicerit quod obijcit in personas.

Cæterum cum quis persónas testium se velle post publicationem depositionū repellere fuerit protestatus, si quid pro ipso dixerint non facile credatur.

IDEM LONDONIENSI & Eliensi Episcopis.

Si actoris & rei testes contraria deponunt, fidem sibi non derogāt, sed præualent digniores & ueri similiora deponentes. Et si in cæteris est disparitas, præfertur numerus.

Constit. XLVI.

Ibid.cap. In nostra.

IN nostra p̄sentia. Et infr. Cū igit hinc plures, inde v̄o sint testes numero pauciores producti, quos non solum diuersa sed aduersa penitus in quibusdam constat testimonia reddidisse: quia etiā ad multitudinem tantum respicere non oportet, sed ad testiū qualitatem & ad ipsorum deposita, quibus potius lux veritatis assistit, ex quibus motū animi sui cōuenit iudicem informare:

Mandamus, quatenus si testes vtrinque producti eiusdem honestatis & æstimationis extiterint, cū constet testes monachorum esse testibus archidiaconi numero pauciores, pro archidiacono sentētiam proferatis.

Si vero testes ex parte monachorum producti tantæ præeminentiæ fuerint, q̄d eorū autoritas aliorū sit merito multitudini præferenda, ab impetitiōe archidiaconi absoluatis eosdem.

IDEM PRIORI S. FRIdiani Lucanensis, & magistro G.canonico Pisano.

Ad probanda impedimenta electi, etiam laici & fœminæ admittuntur. Testes ex auditu & fama sufficienter non probant.

Constit. XLVIII.

Ibid. cap. Tam literis.

TAm literis vestris, quā depositionibus testiū intelleximus nihil contra Lucanum electum sufficienter ostensum esse, nisi de auditu tantum & fama: cum super alijs, si qua forte videantur esse probata, testes sint vel soli vel tales, qui non potuerunt illa legitime cōprobare.

Quia verę super matrimonio, quod idē clericus dicitur contraxisse cū vidua, testes non fuere recepti, propter appellationis obstaculum, ne laici vel fœminæ in tali reciperentur articulo contra ipsum, nos vt tātę irregularitatis obiectio non remaneat indiscussa, mādamus quatenus testes, siue laicos, siue fœminas (dūtaxat idoneos) q ad hoc fuerīt p̄bandū inducti, recipiatis legaliter, & examinetis prudenter, excommunicantes solenniter, si quis eos impedire pręsumpserit, quo minus testimonium perhibeant veritati. Demum attestationibus publicatis, si forte constiterit irregularitatem huiusmodi non esse probatam, indicatis eidem electo purgationem canonicam de obiectis p septem canonicos maioris ecclesiæ, vel priores ecclesiarū ciuitatis Lucanensis presbyteros siue diaconos bonæ

bonæ famæ, præstandam, qua recepta p̃fignatis ei terminum, quo consecrandus nostro se conspectui repræsentet. Si vero vel irregularitatis impedimentum fuerit probatum, vel infra terminum constitutum non præstiterit purgationem indictam, vos eum à prælatione Lucañ Ecclesiæ amouentes, mandetis ex parte nostra capitulo, vt electionem de alio non differant canonice celebrare.

Archipresbyterum autem Lucanensem & G. sacristam, qui contra prædictũ electum literas nobis sub nomine maioris partis capituli destinauerunt, cum cõstet per attestationes prædictas lõge maiorem partem capituli non fuisse conscium huiusmodi literarum, ab officio & beneficio denuncietis esse suspensos, donec mereantur nostram indulgentiã obtinere.

IDEM DVLINENSI EPIscopo, & decano & Priori sanctissimæ Trinitatis Eboracensis.

In causa liberali contra contumacem, etiam lite non contestata, testes recipi possunt.

Constit. XLIX.

Ibid. cap. Cum oli. CVm olim archidiaconus Menenẽsis aduersus Cantuariẽsem archiepiscopũ super statu Menẽsis ecclesię ppo fuerit quæstionem. Et infra.

Mandamus q̃tenus nisi aduersa pars p̃dictũ archidiaconũ p exceptionẽ legitimã repellere valeat ab agẽdo, partibus, si fieri poterit, vel pcuratoribus earũ ad locũ securũ & idoneum conuocatis, & lite legitime contestata, testes quos archiepiscopus in Anglia, & q̃s archidiaconus duxerit pducendos in Vuallia recipere procuretis. Verum si archiepiscopus citatus legitime vel per se vel per alium idoneum procuratorem noluerit comparere, aut litem etiam contestari, vos testes, maxime senes, & valetudinarios, quos archidiaconus duxerit producendos, sub lato appellationis obstaculo, admittatis, & depositiones eorum conscriptas ad sedem curetis apostolicam destinare, statuẽtes partibus terminum peremptoriũ, quo per se vel per alios responsales idoneos nostro se conspectui repræsentent, sententiam recepturæ.

IDEM PRIORI DE Boluic. & I. rectori Ecclesiæ de Borellis.

Publicatis attestationibus admittitur aduersarius ad probandum contrarium, si ante publicationem super hac probatione contraria instrui non potuit.

Constit. L.

EX tenore accepimus vestrarum literarum, quod cum vobis causam quę vertitur inter R. militem, & M. mulierem commiserimus fine debito terminandam. Et infra. Ibid. cap. Ex teno. re.

Pars mulieris ppofuit, quod dictus miles prius corporale præstitit iuramentum, quod ipsam duceret in vxorẽ, post modũ carnaliter cognitam traduxit in domum. Miles vero hoc inficiabat omnino, adijciẽs quod & si vera hęc essent, eam tñ de iure habere non potuit, eo q̃d aliam tunc viuentẽ prius duxerat in vxorem. Cum per testes militis videretur esse probatum, quod ipse ante festum purificationis B. virginis B. mulierem solenniter accepit in vxorem: & testes M. mulieris dicerent, q̃d in septimana paschali sequente festum prædictum de ea ducenda pręstiterit iuramentum, pręd ictus miles ab eius impetitione cum instantia magna absolui postulabat. Verũ ex parte sæpe dictæ mulieris extitit replicatum, quod eo tempore nec non & ante, quo testes dicti militis dixerant eum cũ alia matrimoniũ cõtraxisse, fuerat semper in Eboracensi prouincia commoratus, cum testes ipsi dicerent hoc longe extra dictã prouinciam actum esse, determinantes tempus & locum, quod per testes idoneos erat probare parata. Sed econtra fuit ex aduerso responsum, quod (cum attestationes iam essent hinc inde solenniter publicatę) locus pductioni testium iam non erat.

Quia igitur dubitatis, vtrũ post publicationem attestationum super illo articulo deberent testes admitti: Nos inquisitioni vestræ autoritate præsentium respondemus, testes mulieris ad pbandũ illum articulum admittendos.

IDEM PRIORI SANCTI Victoris.

Indulgenda est in causa quarta productio testium petita cum solennitate legali, causa legiti-

gitima non refragante: alias legitime appellatur.

Constit. LI.

Ibid. cap. Significauerunt.

SIgnificauerunt nobis. Et infra. Cũ causa quæ vertitur inter Abbatẽ & monachos sancti Dionisij ex vna parte, ac Abbatissam & moniales de Forcellis ex altera, tam sup ꝓprietate quã sup possessione prioratus de Argentolio, iudicibus à nobis commissa fuisset, & monia les sup causam ꝓprietatis prius litem ingressæ testes ꝓduxissent, in illa postmodũ possessionis iudiciũ suspenso petitorio intẽtarunt. Et infra. Vñ in causa possessionis quã moniales petebant ea ratio ne, q̃d illę qbus ipsę successerãt, fuerint inde violenter eiectæ, testes fuerũt ab vtraque parte producti, & eo vsq; ꝓcessum vt publicatio iam fieri deberet. Et infra.

Mandamus, quatenus si vobis constiterit Abbatẽ & monachos quartã ꝓductionem testiũ cũ iuris solennitate sup possessorio petiisse, & propter hoc infra decẽ dies post interlocutoriã sententiã appellasse (nisi forte iudices quartam productionem negauerint, ꝓ eo q̃d voluerint effrenatam multitudinẽ testiũ refrenare, vos ad quartam ꝓductionem, adhibita legali solennitate, admittatis eosdẽ ipsos, si in ꝓbatione defecerint, in expensis legitimis condemnantes. Et nisi adeo iam in petitorio sit promissum, vt plene possit de ꝓprietate liquere, vos causam possessionis, ad quã de iuris beneficio abbatissa & moniales habuere recursum, primitus terminetis, in causa ꝓprietatis postmodum ꝓcessuri, alioquin quæstionem terminetis simul vtranque.

IDEM EPISCOPO Placentino.

Diligenter examinandi sunt testes, & puniẽdi illi qui eos impediunt, & effrenata testium multitudo est per iudicem refrenanda.

Constit. LII.

Ibid. cap. Cum causam.

CVm causam quæ inter archipiscopum Rauennatensem ac cõmune Fauentinum. Et infra.

Quia vero vtriq; parti nimis existeret onerosum, vt testes producerent coram nobis, mandamus quatenus recipias testes, quos vtraque pars tam super principali negocio, quam in personas testium duxerit producendos, ac eos diligenter examinare procures, & de singulis circũstantijs prudẽter inquirens, de causis videlicet, personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama & certitudine cuncta plene conscribas. Et infra.

Quod si forte Fauentini vel alij, eos, quos dictus archiepiscopus ad perhibẽdum testimonium veritati duxerint pro ducendos, ꝓsumpserint impedire, tu ipsos à ꝓsumptione huiusmodi cessare cõpellas.

Volentes igitur effrenatam multitudinem testiũ refrenari, volumus vt hinc inde quadragenarium numerum testiũ excedere nõ permittas, ita videlicet, vt si Fauenti. testium depositiones ratas habere voluerint, quæ à Ferrariensi Episcopo & Abbate Pompon. receptę fuerint, testes ipsi computentur in numero prælibato, alioquin cũ attestationes ipsæ sint clausæ, ijdem testes si necesse fuerit iterato producantur.

IDEM ABBATIBVS de nouo fonte & Casæ Dei.

Vbi uariatur modus agendi publicatis attestationibus, super eodẽ capitulo alios testes producere licet.

Constit. LIII.

Ibid. cap. Veniens

VEniens ad apostolicam sedem C. archidiaconus Claremõtensis humiliter supplicauit, vt sententiã sup decanatu Claremõtensis ecclesiæ ꝓ eo latã, quæ iã in parte fuerat executioni mãdata, faceremus in totum executioni mandari. Cũ aũt procuratores capituli Claremoñ. in nostra ꝓsentia proposuerint, sententiam illã contra iustitiã & post appellationem ad nos interpositam, promulgatam. Et infra. Et idem archidiaconus ipsos tanq̃ ꝓcuratores admittere noluerit, vel dictis eorũ aliquatenus respondere, P. subdiaconus noster se ipsi opposuit ex aduerso, asserẽs canonice se in decanatu Claremoñ. electum, propter quod dictus archidiaconus in sua petitiõe nõ erat aliquatenus audiẽdus, qa decanatus ipse non ad illum sed ad se potius pertinebat. Et infra.

Cum igitur super his aliquamdiu disceptassent, interlocuti fuimus, vt dictus P. si posset, incontinenti suam intẽtionem fundaret. Qui cum super hoc testes & instrumenta produxerit, interlo

quēdo p̄nunciauimus, q̄d ſua intereſt, vt ſe poſſit opponere archidiacono memorato. Lite igitur inter eos tam ſuper electione quam ſuper ſententia conteſtata, quæſitum fuit ab ipſo archidiacono vtrum atteſtationes prius exhibitas in articulo ſupradicto, in hoc iudicio vellet admittere. Qui reſpōdit, quod vellet, dūmodo poſſet obijcere tam in perſonas teſtium, quam in dicta. Quo audito pars aduerſa reſpondit, quod atteſtationibus illis in hoc iudicio vti nolebat, cum non ſuper principali negocio, ſed ſuper articulo incidenti fuiſſent lite non conteſtata receptæ, vnde ſuper toto negocio alios volebat teſtes producere, vel eoſdem. Pars autem reſpondit aduerſa, quod cum teſtes illi tam ſuper ſententia quam ſuper electione dixiſſent, & eorum atteſtationes fuiſſent in iudicio publicatæ, non licebat eidem, poſtquam teſtificata didicerat, ſuper eiſdem articulis alios teſtes producere, pręſertim cum in hoc iudicio atteſtationibus illis vſus fuiſſet ſubdiaconus pręlibatus.

Nos igitur pronunciauimus exigente iuſtitia, quod teſtes eſſent recipiendi ſuper toto negocio, quos vtraque pars duceret producendos.

Quocirca mandamus, quatenus receptis teſtibus, & rationibus partim intellectis, cauſam ipſam, tam ſuper principali, quam ſuper incidēti, ſine canonico terminetis. Quia vero, quæ in capitulo agū tur, nō facile poſſunt niſi per canonicos ipſos probari, volumus, vt ad cautelam abſoluatis eoſdē, vt vocati ad teſtimoniū libere valeant pro vtraque parte teſtari.

IDEM ARCHIEPISCOPO Biſuntino.

Religioſi ad teſtificandum non admittuntur abſque iuramento, niſi à partibus remittatur.

Conſtit. LIIII.

Ibid. cap. Tuis quęſtionibus.

TVis quęſtionibns. Et infra. Monachi vero de ſuis fratribus ac cōuerſis teſtes in cauſis proprijs p̄ducere abſque iuramenti exhibitione non poſſunt, niſi forte à parte remittatur aduerſa.

IDEM ATTREBATENſi Epiſcopo, & Dedimenenſi & Vrſicāpenenſi Abbatibus.

Delegatus neceſſarius in teſtem remouetur à iudicando, & alius ſubrogatur.

Conſtit. LV.

Ibid. cap. Dilecto ſilio.

DIlecto filio Arieñ. p̄poſito nobis innotuit exponēte, q̄d cū cauſam, quę inter ip̄m & comitiſſam Flādreñ. ſup donatiōe ſex prębendarū ſacerdotalium agitatur, vobis Ep̄e, & Abbas Dedimeñ. & Attrebateñ. decano duximus cōmittē dam: idē p̄poſitus citra litis cōteſtationē p̄poſuit, q̄d teſtimoniū decani neceſſarium erat ſibi in cauſa p̄dicta, cum de iure ſuo nō niſi p ipſum & aliū vnicū tm̄ teſtē facere fidē poſſet. Vñ poſtulauit, vt in cauſa ip̄a p̄cederet eo excluſo, vel ſupſederet in negocio, quouſq; ſubſtitueremus alium loco eius, vos aūt petitionem eius admittere recuſaſtis, quimo poſt appellationem à præbendarų ipſarų donatione ſuſpendiſtis eundem.

Ne igitur ob teſtis defectum eius iuſtitia valeat deperire, te abbas Vrſicampi loco ipſius duximus ſurrogandū, mā dantes, quatenus ſi eſt ita, ſuſpenſione p̄ poſiti relaxata, in cauſa iuxta prioris mā dati tenorem ratione pręuia procedatis.

IDEM IVDICI SABInenſi.

Ne probationis copia pereat, citato aduerſario recipiuntur & publicantur teſtes, quos reus induxit.

Conſtit. LVI.

Ibid. cap. Significauit.

SIgnificauit nobis presbyter ſancti N. ſabinenſis diœceſis, quod fundatores eiuſdem eccleſiæ liberā eam eſſe volentes, fundationis tempore ſe in ea nihil iuris retinere dixerunt, vnde timens ne proceſſu temporis probationis copia valeat deperire, prouideri ſuper hoc idē presbyter poſtulauit.

Quocirca mādamus, quatenus teſtes idoneos, quos ipſe ſuper hoc duxerit p̄ducendos, examines diligenter, & eorū dicta in publica redigi facias *monumēta, denunciando fundatoribus prædictis, vel eorum hæredibus, vt receptioni teſtium, ſi velint, interſint, & ſuper denū ciatione ſic facta confici facias publicū inſtrumentum. (munimenta.)

IDEM EPISCOPO ET Archidiacono Beneuentanis.

Si materia antiqui capituli repetitur aliquo addito quod ſubijcitur neceſſitati probandi, poſſunt teſtes etiam antiqui publicatis atteſtationibus produci.

Con-

Constit. LVII.

Ibid. cap. Cum causam.

CVm causam quæ inter œconomũ monasterij sancti M. de monte. Et intra. Cum igitur Abbas & fratres eiusdẽ loci probare intendant quanti p̃cij vẽdit ionis tempore possessiones p̃dictæ fuere, mandamus quatenus recipiatis testes, quos alterutra partiũ super hoc duxerit producendos. Et infra. Si vero pars monasterij ad hunc articulum testes produxerit eosdem, quos ad alium probandum produxit, vos nihilominus eos recipere procuretis: quoniam aliud est probasse deceptionis excessum, & aliud probare quantitatem valoris.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Recipiuntur & publicantur testes, qui sententiæ interfuerunt, ubi per scripturam de sententia non apparet.

Constitutio LVIII.

Ibid. cap. Albericus

ALbericus miles nobis insinuare curauit, q̃d cum olim inter ipsum & C. mulierem Rauennatensem coram Capitulo Rauẽnatensi matrimonij quæstio verteretur, tandem lata fuit diuortij sententia inter eos: postea vero dictus miles timens sibi & filijs suis, quos de legitima vxore suscepit, ex eo posse præiudicium generari, quod in scriptis redacta nõ fuit sententia memorata, supplicauit, vt testes, qui sententiæ interfuere prædictę, recipi faceremus.

Ideoq; mãdamus, quatenus testes cunctis recipere antedictos, depositiones ipsorum in scripturam publicam redigi facientes.

IDEM BELVACENSI Episcopo.

Publicatis attestationibus possunt produci testes super eodem articulo, uel directe contrario, qui prius fuerunt producti in iudicio summario, uel extra iudicium.

Constit. LIX.

Ibid. cap. Cũ in tua.

CVm in tua diœcesi. Et infra. Vtrũ autem si accusatore idoneo cõparente per tres vel quatuor testes inter se coniunctos parentela probaretur, per depositiones eorundem posteriorum testium derogetur fidei vndecim vel duodecim propinquorũ, q antiquiores tempore & præstantiores meritis ante contractũ matrimoniũ in contrariũ iurauerãt, distinguendo personas & gradus, à quibus directe hi, de quorum copula agitur descenderunt, an primi posterioribus p̃ferantur, non immerito quæri posset.

Quanquam autem ad aliud & ob aliud iurauerint, tam illi, q̃ isti, tamẽ si in secundo iudicio priores personæ iuratę deponerent illa eadem quæ primo dixerũt, absq; dubio eorum testimonia præualerent, nec eo possent prætextu repelli, q̃d partes testificata didicerant, cum talis exceptio locum non habeat in hoc casu.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Excommunicari possunt, qui partem impediunt in producẽdis testibus. Et denunciandi sunt testes, eos nõ teneri iuramento, de ueritate non dicenda. Et si consanguinei impediũt testes actoris de ueritate non dicẽda, punitur reus, de cuius uoluntate hoc fieri præsumitur.

Constit. LX.

COnstitutis in nostra præsentia Archiepiscopo, & M. canonico Surrẽti. dum ipse illum de crimine Simonię deferret. Et infra. Cæterum q̃m à principio protestates est præfatus M. ipsius Archiepiscopi consanguineos multa impedimenta per suã potentiã præstitisse, q̃ minus probationũ copiã in nostra præsentia secum haberet, cũ quosdam induxerint ad iurandũ, ne aduersus Archiepiscopũ aliquid dicerent, & alios minis & terroribus à testimonio perhibendo arcere nitãtur: nos ex officio nostro sup hoc prouidere volentes, mandamus vt generalem feras excommunicationis sententiam, in omnes qui impedimẽtum aliq̃d ipsi M. præstare p̃sumpserint in testibus producendis.

Ibid. cap. Constitutis in nostra.

Illos autem quos (vt dictũ est) iurasse constiterit, quod contra Archiepiscopũ nihil dicerent, denuncies iuramento huiusmodi non teneri.

Si quis autem de consanguineis dicti Archiepiscopi aliquem de testibus præsumpserit impedire, quia verisimile non videtur, vt eo inuito talia fierent, & ob hoc non caret scrupulo societatis occultæ, eo quod si voluerit, potuerit prohibere, quum secundum legitimas sanctiones iniquam ostendant se causam fo-

uere, & experiri debeat iudicis autoritatem elusam, qui defensionis copiam subtrahit aduersario, eundem archiepiscopum ab officio pontificali suspendas, & facias manere suspensum, donec illum se cerit à tali præsumptione cessare.

IDEM MAGDEBVRGENsi Archiepiscopo & Præpofito Suburgensi.

Qui testificata non didicit, nec renunciauit testibus producendis super antiquis articulis seu capitulis, testes etiam alias productos producere potest.

Constit. LXI.

Ibid. cap. Cõstitutis

CONstitutis in nostra præsentia pro curatore A. sororis nobilis viri Marchionis Misinensis, & nuncio illustris principis Bohemorum. Et infra.

Pragensis episcopus ad petitionẽ eiusdem principis, ipsa volente ad ipsum accedere, vt suas coram eo proponeret actiones, sed à satellitibus eiusdem prohibita, qui ei bis vel tertio prohibuerunt ingressum, post appellatiõem ad nos interpositam diuortij sententiam promulgauit, à qua ipsa fecit ad nostram pſentiam prouocari. Et infra.

Mandamus quatenus partibus ad locum idoneũ cõuocatis, recipiatis testes, quos vel nobilis ipsa pro se, vel princeps pro parte sua, cum nondum testificata dicerint, super processu Pragensis Episcopi vel posteriorum iudicum duxerint producendos, & nobilis ipsa pro se vel testes quos induxit prius, vel alios, si voluerit, inducere non vetetur, cum non renũciauerit testibus producendis.

DE TESTIBVS cogendis.

INNOCENTIVS PAPA III. Priori S. Fridiani, & magistro P. canonico Pisano.

Cum de fama uel uitio falsitatis inquiritur, cogendi sunt testes.

Constit. LXII.

SVper his. Et infra. Cæterũ volumus & mandamus, vt super inquisitionis articulis tam de fama electi, q̃ literis contra eum sub nomine lõge maioris & sanioris partis capituli destinatis, cogatis testes q nominati fuerint perhibere testimonium veritati.

Extra lib. 2. tit. 21. de testib. cogend. cap. Super his

IDEM ARCHIDIACONO Mediolanensi.

Testes qui se subtrahunt, etiam in criminali cogendi sunt.

Constitutio LXIII.

Ibid. cap. Cum contra.

CVm contra magistrum R. super eo quod dicitur falsas de sede Apostolica literas deportasse, ac p se vel pcuratorem fuisse vsum eisdem, tibi direxerimus scripta nostra, postulasti per sedis Apostolicæ oraculum edoceri, vtrum super præfato vitio falsitatis testes compellere debeas nominatos.

Nos igitur respondemus, quod testes prædicti, si se gratia, odio, vel timore subtraxerint, per censuram ecclesiasticam debes appellatione remota compellere veritati testimonium perhibere.

DE FIDE INSTRVmentorum.

INNOCENTIVS PAPA tertius Archiepiscopo Mediolanensi.

Instrumentum publica manu non confectum, habens sigillum cuius literæ non sunt legibiles, uel scripturæ deletæ, uel enormem patitur fracturam, non probat.

Constit. LXIIII.

INter dilectos filios G. Abbatem sancti Donati de Scozula, & B. procuratorem tuum super subiectis articulis diu fuit in nostro auditorio litigatũ.

Extra lib. 2. tit. 22. de fide instru mentorũ cap. Inter dilectos.

Petebat

Petebat siquidem Abbas nomine monasterij sui à præfato procuratore tuo nomine Mediolanēsis Ecclesiæ restitui monasterio memorato portum Scozulæ siue Sexti, cum honore, districtu, & iurisdictione loci prædicti, dicens ad monasterium hæc omnia pertinere: hoc ipsum dicens de hominibus qui habitant in curte *Biniēsi & tenēt res monasterij in Gralia: de quibus monasterium obtinuerat in iudicio possessorio per sententiā episcopi Veronensis. Hęc omnia petebat cū omnibus fructibus perceptis inde, saluo in omnibus iure addendi vel diminuendi, satagens comprobare omnia, quæ præmissa sunt, ad monasteriū suum pertinere.

Beruniensi

Primo per priuilegiū Luitardi comitis quondam episcopi Lucani, qui monasterium ipsum fundauerat, & ei, quæ præmissa sunt, donauerat vniuersa. Secundo per instrumentū sententiæ Asperti quondam Mediolanensis archiepiscopi, quam ex delegatione Lodouici imperatoris tulit super his pro monasterio cōtra præfati Luitardi nepotem, qui super his monasterium molestabat. Tertio per priuilegia Romanorum imperatorum, & præsertim Henrici, qui præmissa omnia monasterio confirmabat vel etiā conferebat. Quarto per instrumētū locationū, quas fecerant diuersis personis abbates monasterij memorati. Testes quoq; produxerat, per quos nitebatur probare, quod monasterium à sexaginta annis & citra, & à quinquaginta annis & supra possederat supradicta, & quod fama publica erat præfato monasterio à iā dicto Luitardo fuisse donata.

Sed contra priuilegiū donationis à procuratore tuo multa fuerunt obiecta. Primo quia ibi maxime apparebat consumptum (videlicet in annotatiōe indictiōis) vbi potuisset falsitas facilius deprehēdi. Secundo quia cū charta vetustissima videretur, recentior apparebat scriptura, tanq̄ non illo tempore fuisset facta. Tertio quia falsū sigillū vitiose videbatur appositū, eo quod à media parte sigilli apparebat q̄dam imago, nō cum mitra in capite, sed cum pileo, nec induta pontificalibus, sed regalibus indumentis, tenens in manu non baculum pastoralē, sed sceptrum regale: cuius facies non apparebat integra sed dimidia, tanquam in illa medietate respiceret aliam mediam, quæ tamē tota vacua remanebat, sed q̄dam imago videbatur ex ea fuisse deleta, quia cera in ea parte, nec in colore, nec in planicie, reliquæ parti similis apparebat, vnde nō episcopi, sed imperatoris videbatur fuisse sigillum, quod in vna medietate Cęsaris imaginē exprimebat, & in altera medietate vel filij vel cōiugis præsumebatur imaginē habuisse. Nam in ipso sigillo nullæ aliæ literæ apparebant, nisi quæ nomen ꝓprium cum hac adiectione, dei gratia, designabant. Sed cum propriū nomen ipsius episcopi fuerit Luitardus, in nomine proprio quod exprimebat sigillum, deletæ fuerāt duæ literæ, secunda quæ erat inter L. & T. & sexta quæ fuerat inter R. & V. ita q̄d si secunda O. & sexta I. fuisset, proculdubio non Luitardus, sed Lotarius legeretur: quod etiam inde conuinci poterat, quod secundum dispositionem aliarum literarum inter L. & T. non erat spaciū, nisi quod potuisset vnam literam continere, cum secundum integritatem huius nominis Luitardus inter L. & T. duę literæ sint diuersæ. Præterea inter R. & V. tam modicum erat spacium, quod nō hæc litera D. quæ maius occupat spaciū, sed hæc litera I. quæ minus occupat, videretur formata fuisse. Rursus cum cera sigilli ab *anteriori parte vetustissima esset, cera quæ posita erat ab exteriori parte, quasi ad conseruationem sigilli recēs erat & mollis. Quod cum diligenter inuestigatum fuisset, certo certius est compertum, quod sub vetusto sigillo charta fuerat perforata, & per glutinum nouæ ceræ, quæ fuerat posita exterius, qua si ad conseruationem sigilli vitiose fuit ipsi chartæ subiunctum. Eadem falsitatis specie, per vitiosam videlicet appositionem sigilli, cætera fere priuilegia Romanorum imperatorum, præter priuilegia Henrici, vel falsa reperta sunt vel falsata. Sed & ipsum Henrici priuilegiū ad fidem instruendam non videbatur sufficere, quia nec erat publica manu confectum, nec sigillū habebat autenticū, eo

interiori

quod

quod erat ex media parte fere consumptũ,nec plus de proprio nomine,nisi vltima medietas, videlicet, icus,nec de cæteris literis nisi hæc adiectio,Dei gratia,apparebat:ita quod ex literis ipsis non magis poterat comprobari fuisse sigillum Henrici,quàm Lodouici. Instrumẽtum quoq; sententiæ multis modis inueniebatur suspectum,tum quia quædam in ipso apparebant lituræ,tum quia subscriptio notarij videbatur alterius manus fuisse, q̃ subscriptio instrumẽti:quum tñ notarius in subscriptiõe profiteretur instrumentũ se propria manu conscripsisse. Litera quoq; recentior videbatur,q̃ charta, & aqua videbatur incaustũ infectũ,vt antiquius appareret.In omnibus autem imperialibus priuilegijs,quę posteriora fuerant,nulla est habita mẽtio de sententia, quamuis in eorum aliquibus mentio facta fuerit Luitardi, qui dicebatur donationem fecisse.Porro,si legitimũ esset instrumentum sententiæ, per illam tamen sentẽtiam nullum Mediolanensi Archiepiscopatui præiudiciũ poterat generari:quum ipsa sententia lata fuerit inter alios,& res inter alios acta, alijs non p̃iudicet:nec attestationes quæ continebãtur in instrumento sententię,per quos legitima donatio Luitardi esse videbatur probata, poterant eidem Archiepiscopatui aliquod nocumentum irrogare,cum inter alias personas,& in alio iudicio receptæ fuissent. Cæterum memorati Henrici priuilegium,quod non solum confirmationis,sed etiam donationis videbatur fuisse(vnde rerum dominium donatarum intelligi forte poterat monasterio acquisitũ)q̃uis ex forma petitionis, quæ in ipso priuilegio declaratur, confirmatorium videretur fuisse,vt tamen intelligatur eo modo,quo mag s posset valere, distinguendum videbatur, vt idem Henricus & alia donauerit & alia confirmauerit, quum eadẽ legitime nequiuissent confirmari pariter & donari. Confirmari tanq̃ prius habita & possessa, Donari, tanq̃ tunc tradita & concessa: ac per hoc illa nõ poterãt intelligi per priuilegium illud donata,sed cõfirmata, quum iuxta legum sanctiões,quod meum est, ex alia causa meum fieri non possit,nisi meũ esse desierit.Et infra.

nocumentum.

Cum ergo priuilegium Henrici confirmatorium tantum extiterit, saltẽ quo ad illa,quæ deducta sunt in iudicium, si principale non tenuit, nec accessorium, quod ex eo,vel ob id dinoscitur esse secutum.Et infra.

Per instrumenta vero locationis, nec est vtiq; probata proprietas, nec ad plenum possessio, quum ad probationem rei proprię,siue ad defensionem non sufficiat facta locatio.Et infra.

Cum autem super his diutius fuisset litigatum,quia legitime probata non fuerant,quæ petebantur,ad monasteriũ pertinere,ab impetitione ipsius procuratorem tuum, nomine tuo & Mediolanen. Ecclesiæ sententialiter duximus absoluẽdum,quoniam quum obscura sunt iura partium,consueuit contra eum qui petitor est iudicari.

IDEM CANTVARIENSI Archiepiscopo.

Non ualẽt literæ super absolutione uoti per cruce signatos impetratæ, tacita ueritate, uel expressa falsitate.

Constit. LXV.

QVod super his.Et infra. Quæsiuisti quid agere debeas circa cruce signatos,qui dicentes se ab Apostolica sede redire, super absolutione sua ignota cardinalium sigilla reportant,cum eis sũper impedimentis expositis non fuisset de leui credendum. Ibid. cap. quod sup.

Ad quod tibi respondemus,q̃d quando talibus literas indulgemus,illis q per sonas & facultates eorum plenius nouerũt,hoc modo scribimus,vt super impedimentis expositis inquisita diligentius veritate,statuant circa illos, quod animarum saluti & succursui terræ sanctæ magis nouerint expedire,prouidentes attẽtius,ne quid in fraudẽ voti fallaciter confingatur. Vnde si tales p suppresionem veritatis, aut falsitatis expresionem literas non solum Cardinalium, sed & nostras,nec solum dubias,sed & certas con stiterit impetrasse,carere volumus impetratis,& eis non obstantibus,ad voti executionem compelli.

IDEM ELIENSI EPIscopo.

Quan-

Quando de extrauaganti dubitatur, an Decretalis sit autentica, aut est communi iuri consona, & tunc iudicatur secundum illam, aut dissona, & tunc Papa consulitur.

Constit. LXVI.

Ibid. cap. Pastoralis

PAstoralis. Et infra. Autoritate præsentium duximus statuendum, vt cum Decretalis aliqua, de qua iudex merito dubitet, allegatur, si eadem iuri communi sit consona, secundum eam nō metuat iudicare, quum non tam ipsius quā iuris communis autoritate procedere videatur. Verum si iuri communi sit dissona, secundum eam non iudicet, sed superiorem consulat super ea.

IDEM EPISCOPO S. ANdreæ, & Abbati de Broc.

Post publicatas attestationes usq; ad conclusionem possunt instrumenta produci. Consuetudo loci facit instrumentum autenticum.

Constit. LXVII.

Ibid. cap. Cum dilectus.

CVm dilectus. Et infra. Ad secundā quæstionem duximus respondendum, quod vtraq; pars potest instrumētum etiam post publicationē attestationum vsq; ad diffinitiuæ sententiæ calculum exhibere, antequam sit in causa conclusum.

Super tertio vero articulo respondemus, quod si cōsuetudo illius patriæ obtinet approbata, vt instrumentis illius regis fides adhibeatur, vos ea secure poteritis admittere, præsertim quum supradictus rex tantæ fuerit honestatis, quod ipsius instrumenta maximæ sint autoritatis in partibus Scoticanis.

IDEM PETRO CIVI Viterbiensi.

Falsitas instrumenti uel quod deest instrumēto, probari potest per testes.

Constit. LXVIII.

Ibid. cap. Cum Ioannes.

CVm Ioannes eremita à te CXXX. libras Seneñ. ex causa mutui corā Donadeo & Io. iudicibus Viterbiēsib. peteret, & tu ex aduerso pponeres, quod quum idem in C. & LXXX. libris tibi p precio domus, quam eidem vendideras, teneretur, CXXX. libras ex illis non immerito debebat compēsare. Tandem cū inter vos super hoc & alijs quibusdā articulis fuisset aliquandiu litigatum, iudices attestationibus publicatis te sentētialiter condemnarunt, vt eidem prædictæ domus possessionem vacuam traderes, & à creditoribus liberatam. Et infra.

Cum igitur ab hac sententia ad nostrā audiētiam duxeris appellandum, & nos tam tibi, quàm prædicto I. T. subdiaconum & capellanum nostrū dedimus auditorem, ex parte tua propositum fuit, su prædictæ domus venditionem nō purā, sed cōditionalem potius extitisse, ac nullatenus teneri ad traditionem ipsius, quatuor nihilominus testibus ad hoc probādum inductis, quod & si nouū esset capitulum, pendebat tamen ex veteri, qui iurati deposuerunt se interfuisse cōtractui, inter te & prædictum I. super eadem domo celebrato, pro qua CLXXX. librarū precium tibi fuerat constitutum, tali videlicet adiecta conditione, vt tu domum ipsam inhabitares libere in vita tua: & post obitum tuū M. & R. natis tuis eiusdem Io. nepotibus remaneret: cuius conditionis intuitu domum ipsam eidem I. pro minori precio vendidisti, cum à G. morādi pro ipsa CC. libras potuisses habere: anni vero mensis & diei, quo venditio facta fuit, ijdem testes dixerunt se minime recordari. Dictus vero Io. venditionem non conditionalem, sed puram extitisse proposui', ad hoc probandum publicum exhibens instrumentum. Et infra.

Tabellionem quoq; qui cōfecerat instrumentū & vnum ex testibus in instrumēto subscriptis ad id pbandū induxit. Et infra. Porro cū dubitatio fuisset exorta, vtrius deberet pbatio pualere, p tua fuit parte propositū, quia & si eandē vim obtineāt instrumentoꝝ fides, & depositiones testiū in litibus exercendis, nō tñ q̄dlibet instrumentū tanti debet esse momenti, vt trium vel plurium idoneorum testium depositionibus præferatur. Et infra.

Ad hoc autem idem Ioannes ex aduerso respondet, quod cum intentionem suam per iam dictum instrumentū fundauerit, ac tu in modū exceptiōis venditionē ipsam nō pure sed cōditionaliter celebratā esse proponas, nec p testes ad hoc à te inductos de certo fuerit tempore facta fides, & ideo non appareat quod super illa venditione deponant, quam cōstat

per dictum instrumentum, determinato tempore fuisse contractā, huiusmodi probatio videbatur inefficax ad intētionem contrariam elidendam. Verum respōsionem istam esse proponebas inualidam, quoniam cum vtraq; pars à nobis interrogata, fuisset in iure confessa, quod vnica tantum venditio super domo contracta fuerit, & ex depositionibus testium venditionem liqueat conditionalem fuisse, ex vtriusq; confessione colligitur eiusdem domus venditionem conditionalem extitisse, non puram: non obstante quod ipsa interrogatio facta fuerit, postquam a partibus in causa extitit conclusum, cum iudex (qui vsq; ad prolationem sententiæ debet vniuersa rimari) possit interrogare de facto quoties dubitationis aliquid occurrerit. Et infra. De concilio fratrum nostrorum pronunciauimus venditionem prædictæ domus conditionaliter fuisse celebratam, & te ob hoc nullatenus obligatum ad traditionem ipsius, super hoc memorato Io. silentium imponentes. Sententiam vero iudicum prædictorū, qui alias iuste pronunciasse noscuntur (cū huiusmodi exceptio corā ipsis nec probata fuerit, nec obiecta) quo ad dictum capitulum infirmamus, eā quo ad alios articulos, autoritate apostolica confirmantes.

DE PRAESVMptionibus.

INNOCENTIVS PAPA tertius, episcopo Niuernensi, & Archidiacono Bituricensi.

Propter præsumptionem etiam uehementem non debet quis de graui crimine condemnari

Constit. LXIX.

Extra lib. 2. tit. 23 de præsumptionibus. cap. Literas vrās.

Literas vestras recepimus, continentes, quod quum causa quæ vertitur inter Altifiodorēsem Episcopum, & quosdā Burgēses de Charitate, quos idem Episcopus de hæresi impetebat, vobis & Abbati Collonensi à sede apostolica delegata fuisset, vtraq; pars vos duos sub certa pœna sibi arbitros statuerunt, delegata nihilominus vobis potestate reseruata: Gu. asit lator præsentium vnus ex illis hæresim suam fuerat publica voce cōfessus, & de fratre suo similiter recognouerat, quod eodē secum laborabat errore. Et infra.

Nos vero prædictum Gu. suspectum de hæresi vehemēter habuimus, tum quia quod antea dixerat, postea se dixisse negauit, tum quia mendacium prius dixit in fratrem, asserendo illum hæreticum, vel periurium postea commisit in deum purgādo illum de hæresi: quorum vtrūque illum reddit valde suspectum: quanquam verisimilius videbatur, quod eo tēpore, quo tanquā vere pœnitens ab hæresi reuertebatur ad fidem, tam graue mēdacium non dixisset, præsertim in fratrē, quem tanquam charissimū non asseruisset hæreticum, nisi fuisset accensus zelo fidei orthodoxæ, vnde præsumitur, q̄d cum postea purgauit illum de hæresi, turpiter deierauit.

Quocirca mandamus, cum propter solam suspicionem (quamuis vehementem) nolumus illum de tam graui crimine condemnari, talem ac tantam securitatem recipiatis ab ipso, præter iuratoriam cautionem, quod timore pœnæ corporalis debeat coerceri, discretam ei pœnitentiam iniungentes, ex qua valeat apparere, vtrum in tenebris ambulet, an in luce, vtrumue sit vere pœnitens, an ficte conuersus. Et si eum hoc modo vere catholicum cognoueritis, non sinatis ipsū indebite molestari, alioquin ipsum tanquam hæreticum condemnetis.

IDEM EPISCOPO CEnadiensi, & Abbati Decıquorum.

Non præsumitur incontinens in senectute, qui in iuuentute continuit: maxime si est literatus

Constit. LXX.

Cum in iuuētute sua Quinqueccclesiensis Episcopus adeo se maturū, honestum & prouidum exhibuerit, vt ab ecclesia Romana meruerit pallio decora Ibid. cap. Cum in iuuentute.

corari,non est de leui credendum, quod postquam ad senilem peruenit ætatem, turpiter abiecerit iugum domini fœtores libidinis amplexando, cum labes huiusmodi, quæ nonnunquam in iuuentute contrahitur, in senectute frequentius expietur. Quis præterea de facili crederet,quod vir præditus scientia literarum, propriæ salutis oblitus,ad eam passionis se iguominiam conuerteret, vt cum propria nepte abominabilem perpetraret incestũ, cum & secundũ sententias ethnicorum naturale fœdus inter tales personas nihil permittat sæui criminis suspicari. Licet igitur rex Vngariæ eundẽ Episcopum nobis per literas & nuncios de tali crimine detulisset, postulans vt malũ huiusmodi perniciosum exemplo de Vngarica ecclesia tolleremus: quia tamẽ eius suggestio non de charitatis radice procedere videbat, noluimus aures nostras quasi malignis detractionibus inclinare.

C. de Episcopis & clericis. Eum qui.

Sed vt probaremus, si spiritus esset ex Deo, Auriensi episcopo dedimus in mãdatis, vt prudenter & caute à coepiscopis indagaret, vtrum pfatum Episcopũ crederent tali labe respersum: q nobis postmodum rescripserunt, quod eum virum honestæ conuersationis esse credebãt, personam illius multipliciter cõmendantes.

Lauaricensi.

IDEM ARCHIDIACONO & præposito Mediolanensibus.

Is pro quo beneficiando scribitur cum clausula, si idoneus fuerit, non tenetur probare se idoneum, cum idoneus præsumatur.

Constit. LXXI.

Dudũ archidiacono Mediolanẽsi dedimus in mandatis, vt C. scolarẽ à presbytero sancti Victoris in clericum eiusdem recipi faceret ecclesiæ & in fratrem. Et infra. Sed presbyter memoratus archidiaconi declinans examen, asseruit, q̃d nequaq̃ sufficiebant facultates memoratæ ecclesiæ duobus clericis, adijciens q̃d pdictus C. non erat idoneus ad illius ecclesiæ beneficiũ obtinẽdũ. Et inf. Causam vobis duximus cõmittendã, ita vt ex illa clausula, scilicet si psona fuerit idonea, q̃ nostro rescripto reperit inserta, eidẽ scolari pbandi se idoneũ nulla necessitas ĩponat, cũ prima facie psumat idoneus, nisi aliud in cõtrariũ ostẽdatur.

Ibid. cap. Dudum.

DE IVREIVRANdo.

INNOCENTIVS PAPA III. H. & S. & M. ciuibus Venetis.

Si is cuius mandato stare iuraui aliquid mihi precipit contra iuramentum per me prius licite factum, illud seruare non teneor.

Constit. LXII.

Veniẽs ad psentiam nostram A. nobis exposuit, q̃d olim cũ M. Maurienẽsi alteratim conuitia inferendo certauit, ppter q̃d cũ graues inimicitias incurrisset, quidam qui partis vtriusq; amatores extiterant, suggesserunt prædicto A. vt in satisfactione iniuriarum vestro iuraret obedire mandato. Cunq; idem nõ crederet se tale quid commisisse, propter quod ei aliquid graue deberet imponi, iuramentumq; illud sub tali confidentia præstitisset, ipsi sub iuramento debito pcepistis, vt nunquam curiam ducis intraret, nisi cum omnes per edictũ ipsius generaliter ad curiam vocarẽtur. Et infra. Verum quia idem A. qui dicti ducis est consiliarius, & in iure suo multis ecclesijs, quarum est aduocatus, ex promisso tenetur adesse, nequaquam taliter iurasset, si mandatum illud sibi contrariũ psciuisset: noueritis nos patriarchæ Grãdensi mandasse, vt si mãdatum priori iuramẽto licite facto repugnet, ipsum autoritate nostra denunciet non obseruandum.

Extra lib. 2. tit. 24 de iureiurando, cap. Veniens.

IDEM MAGISTRO Apollinari.

Qui iurauit Ecclesiam defendere, & requisitus sine iusta causa recusat, periurus est, nec eum defendit appellatio.

Constit. LXXIII.

Breui scifcitatus es quęstione, vtrũ ille q iura alicuius ecclesiæ seruare ac p posse defendere iuramento tenetur, si necessitate imminente sup hoc sub iuramenti debito requisitus, duxerit appellandum, periurij reatum incurrat.

Ibid. cap. Breui.

Respondemus quod in hoc articulo appellantem à periurio talis appellatio

non excusat, imo nisi difficultas existat, propter quam requisitus nō possit ecclesiæ subuenire, culpa periurij potius irretitur.

IDEM ILLVSTRI REgi Aragoniæ.

Iurans scienter illicitum, non indiget absolutione, sed tenetur illud non obseruare. Si uero iurauit ignoranter, debet illud obseruare si aliquo licito modo est obseruabile. Si autem iurauit licitum quod putabat illicitum, debet obseruare iuramentum, sed de animo deprauato agat pœnitentiam. Constit. LXXIIII.

Ibid. cap. Quanto. QVanto personam tuam. Et infra. Quidam consiliarij tui, imo potius deceptores, tuum animum induxerunt, vt iurares irrequisito assensu populi vsque ad certum tempus patris tui conseruare monetam, quæ tamen circa mortē ipsius fuerat legitimo pondere defraudata. Cū autem adeo sit diminuta & minoris* ponderis effecta, quod graue propter hoc scādalum in populo generatur: tu quod egeras indiscrete cupiens reuocare, ac necessitati populi satisfacere, ab obseruatione iuramenti prædicti postulasti suppliciter à nobis absolui. valoris

Super quo diligens indagator potuisset facile intueri, quod non erat tam absolutio necessaria, quam interpretatio requirenda, quoniam cum iuramentum fecisti, monetam aut falsam aut legitimā esse credebas. Si falsam, iuramentum fuisset illicitū & nullatenus obseruandū, & pro eo esset tibi pœnitentia iniungēda, cū iuramentum nō vt esset iniqtatis vinculum fuerit institutū. Si vero legitimā esse credebas, iuramentū licitum fuit, & vsquequaq; seruandū, & vt irreprehēsibiliter obseruetur consulimus, & mandamus vt reprobata moneta, quæ fuerat à legitimo pōdere defraudata, alia sub nomine patris tui moneta cudat, quā ad legitimū pōdus reducas, secundū cū statū, quē tēpore patris tui habuit meliorē, ita qd antiqua moneta, quæ ab illo statu falsata nō fuerat, cū ea pariter expendat: per qd & dispendiū vitari poterit, & seruari iuramentum.

Veruntamen si monetā ipsam in pstatione iuramēti credebas à legitimo pōdere diminutā, & tua sup hoc cōscientia remordebat, tuū humiliter pctm̄ cōfiteri, & satisfactionem iniunctam tibi pro illicito iuramento studeas adimplere.

IDEM CONSVLIBVS & populo Tudertino.

Non ualet iuramentum præstitum in præiudicium iuris superioris. Constit. LXXV.

VEnientes ad sedem apostolicā cōsules vestros sup his, quæ ad nos de vobis sæpius deferuntur, & commonere curauimus, & aliquantulum aspere cōuenire. Cū em̄ & appellatiōibus interpositis ad apostolicā sedē teneamini humiliter & deuote deferrre, cum & leges etiam seculares post sententiam benefici um appellationis non denegent aggrauatis: vos sententias appellationis suspensas executioni mandastis. Ibid. cap. Venientes 2. quæst. 6. ca. Anteriori &. ca. Nō ua.

Verum ijdem consules nobis exponere curauerunt, qd cū aliq vestrum vocantur ad officium cōsulatus, firmāt ꝓprio sacramento, quod super mutuis & plagiarijs, secundum vestræ ciuitatis consuetudinē, iudicabunt: & intra viginti octo dies, quæ iudicauerunt, exequentur. Vnde saluo hmōi iuramento, vos nō posse deferre sup his appellationibus dicebāt.

Quia vero non minus iudices secundum leges, quam consules vestri secundum consuetudinem vestræ ciuitatis iudicare iurarunt: & ideo sicut iudices cōtra leges, sic & consules vestri contra cōsuetudinē possent subditos aggrauare: mandamus quatenus appellationibus ad nos interpositis deferatis, cum prædictum iuramētum vos excusare non possit, in quo debet intelligi ius superioris exceptum.

Cum ergo postquam S. lator præsentium ad sedem apostolicam à sententia G. iudicis appellauit, sententiam ipsam duxeritis executioni mandandā, in possessionem rerum, de quibus quæstio vertebatur, appellantis aduersariū inducentes: volumus & mandamus, vt possessionem ipsam restituatis eidē, alioquin nouerītis nos Episcopo Nucerino mandasse, vt vos ad illud ecclesiastica censura cōpellat.

IDEM ARCHIEPISCOpo Pisano.

Iurās usuras non repetere, potest, iuramento non obstante, ex noua causa repetere.

Constit. LXXVI.

Ad

Ibid. cap. Ad nostrã

AD nostrã noueritis audientiã peruenisse, q̃d cũ I. & G. Petro vsuras nõ modicas psoluissent, iuramẽto firmarũt, q̃d nec p se nec p aliũ p̃dictas vsuras repeterent, vel apud ecclesiasticũ iudicẽ, seu etiã secularẽ sup his deponerẽt q̃stionem. Cunq; creditor cõdiderit testamentũ, suis p̃cepit hæredibus, vt omnibus, q p̃barẽt se dedisse vsuras eidẽ, ipsas eis restituere p̃curarẽt. Vñ cũ p̃dicti I. & G. vsuras repetere nõ attentẽt p̃pter huiusmodi iuramentũ, & hæredes p̃dicti P. eis negligant satisfacere de vsuris:

Mãdamus, quatenus sub pœna excõmunicationis publice in ecclesia proponi facias, vel proponas, vt q sup hoc nouerint veritatẽ, p̃cedant ad testimoniũ p̃ferendum: & si p dicta testium, vel alia documenta tibi cõstiterit de p̃missis, hæredes illius, vt vsuras, quas à p̃dictis pater eorum accepit, restituãt vniuersas, ecclesiastica censura compellas.

IDEM NEOPOLITANO Archiepiscopo.

Iuramentum generale debet intelligi si fieri põt, ut non obuiet iuri, alias tanquã temerariũ non obligat contra iuris obseruantiam.

Constit. LXXVII.

Ibid. cap. Ad nostrã noueris.

AD nostram noueris audientiam peruenisse, q̃d à te quasi p extorsionẽ tale fuit p̃stitum iuramentũ, q̃d in oĩ causa deberes ordinẽ iudiciarium obseruare. Verũ q̃m secundũ traditiones canonicas, manifesta accusatione nõ indigẽt, nec in eis est ordo iudiciarius obseruãdus, q debet in aliĵs obseruari: nec tu, quando sub p̃misso tenore iurasti, habebas in mẽte, vt p̃pterea venires cõtra canonicas sanctiones, alioqn nõ iuramentũ, sed piurium potius extitisset: nec esset aliqua ratione seruandum.

2 quæst. 1. deus omnipotens. Ibid. cap. 20. quæst. 1 ca. Ne qs.

Nos iuramentum tuum benignius interpretari volentes, ita q̃d consonet canonicis institutis, fraternitati tuę autoritate p̃sentiũ intimãmus, q̃d in manifestis & notoriĵs ratione iuramẽti p̃missi nõ credimus te teneri seruare subtilitatẽ ordinis iudiciariĵ, quam in his non seruari per omnia ipsa iuris ratio postulat & requirit. Vnde videbitur subtiliter intuenti de ordine iudiciorum procedere, vt in præmissis non per omnia ordo iudiciarius obseruetur, quanquam & secundũ approbatũ intellectũ rectè possit intelligi, quod iurasti vt in omnibus causis ordinem iudiciarium obseruares, in illis videlicet, in quibus est ordo iudiciarius obseruandus. Sic ergo faciens, & iuramenti tenorem seruabis, & instituta canonica non omittes.

Extra de verbo. significa. cap. Cum oli.

IDEM IVDICI CAROlitano.

Iuramentum alicui debitum, si alteri præstetur, illicitum est, & eo non obstante, cui debetur præstandum est.

Constit. LXXVIII.

EA te credimus discretione vigere, vt intelligas per teipsum, quod onus nõ remittitur, sed augetur, cum cuiquã improuise soluitur, quod alĵ ex debito est p̃standum. Ibid. cap. Ea te credimus

Sane cũ Archiepiscopus Turritanus à te nomine nostro iuramentum fidelitatis, sicut à nobis mandatum acceperat, exegisset, illud exhibere in eius manibus distulisti, asserens quod Pisano archiepiscopo, saluo apostolicæ sedis honore, huiusmodi præstiteras iuramentum.

Cum igitur nobis & ecclesiæ Romanæ fidelitatem facere tenearis, si p̃stitũ iuramentum ei, q̃d à te nobis tanquam debitum est præstandum, contrarium reputes, illud illicitum iudicabis, & illicito nõ obstante, quod licite, imo ex debito petitur, exhibebis, vel si præstitum p̃stã do contrarium non existit, illud sine difficultate præstabis.

IDEM ALTHARINO Episcopo.

Qui iurauit stare mandato alicuius, non tenetur parere, si præcipit illicita, ut quod filium exhæredet, aut uxorem abiuret.

Constit. LXXIX.

QVintauallis nostris auribus intimauit, quod pro offensa, quam filiæ ipsius aliĵs mulieribus irrogarant, q̃d earum mandato pareret, p̃stitit iuramẽtum: quæ tale illi sub debito iuramenti dedere mandatum, quod si quando filiĵ aut vxor illius aliquod verbum vel factũ contumeliosum mulieribus illis obiĵcerent, idem filias & filios exhæredaret, & à se propriam remoueret vxorem. Ibid. cap. Quintauallis.

Quocirca mandamus, quatenus, cum licitum fuerit iuramentum, sed mandatum illicitum, prædictos vt reuocent mãdatũ illud iniungas, alioquin ad mandati obseruationem illius denũcies non teneri.

IDEM ARCHIEPISCOPO Tarraconensi.

Ex causa leui & temeraria coniuges, etiam quo ad thorum, & mutuam cohabitationem, se separare non possunt, etiam cum iuramenti interpositione.

Constit. LXXX.

Ibid. cap. Tua nos.

TVa nos duxit fraternitas consulendos, quid tibi super hoc sit faciendum, quod B. & A. vxor eius ad inuicẽ iurauerunt, se nunquam mutuo petituros: idem vero nunc repetit illam instanter, ea econtrario affirmante, quod prius se faceret Saracenam, quam rediret ad ipsum. Et infra.

Nos igitur fraternitati tuæ respondẽtes mandamus, quatenus vtrunque ad continentiam seruandam moneas, & inducas, quam si promittere voluerint & seruare, vtrunque dimittas sine alio commorari: alioquin si vir noluerit continere, tu illam vt reuertatur ad ipsum, & tãquam vxor cum viro moretur, per excõmunicationis sententiam appellatione remota compellas, cum & temerariũ fuerit huiusmodi iuramentum, & adulteriũ vtrinque sit commissum.

IDEM GENVENSI ARchiepiscopo.

Is qui iurauit cum muliere contrahere, propter fornicationem superuenientem uel deformitatem eam repellere potest, propter præcedẽtem uero non.

Constit. LXXXI.

Ibid. cap. Quemadmodum

QVemadmodum si vir mulieri iurasset, qui contraxit cum illa, q̃d eam semper pro legitima vxore teneret: pro fornicatione quam mulier ante cõmisisset, non posset eam dimittere: sed pro fornicatiõe quam postea perpetraret, eã dimittere posset, non obstante huiusmodi iuramẽto: q̃m in eo talis erat subintelligẽda cõditio, si videlicet illa in lege cõiugij non peccaret.

Ita si quis iurauerit se ducturum aliquã in vxorẽ, nõ potest ei fornicationem opponere pcedentem, sed subsequentẽ, vt illã nõ ducat in coniugẽ: qa in illo iuramento talis debet conditio subintelligi, si videlicet illa cõtra regulam desponsationis non venerit.

Alioquin si post huiusmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eã ducere in vxorem, quod est prorsus absurdum. Nam si post contractum coniugium vir propter fornicationẽ licite potest vxorem à sua cohabitatione dimittere, longe fortius ante contractum coniugum, ppter eandem causam sponsus licite potest sponsam in suam cohabitationem non admittere: quia turpius ejcit, quam non admittitur hospes.

Non obstante in alterutro casu vinculo iuramenti, quod quidem propter sub intelligẽdam cõditionem est tale, vt is q iurauit ad vtrunq; sine transgressione se possit habere.

Quod si post huiusmodi iuramentũ mulier nõ solum fieret leprosa, sed etiam paralytica, vel oculos, vel nasum amitteret, seu qcq̃ ei turpius eueniret, nunquid vir teneretur eam ducere in vxorem? pro fecto ductam non posset dimittere. Sed nunquid non ductam admittere teneretur? quamuis interdum contractum nõ dirimat, quod impedit contrahendum.

Si uir iurauit non accusare uxorem, temerarium est iuramentum, sed si specialiter de adulterio hoc iurauit, denunciare poterit, sed non debet accusare.

Illud autem iuramentum est procul dubio temerarium, si vir iuret vxori, q̃d eam super nullo crimine accusabit: quia si mulier fieret infidelis & nollet viro cohabitare absq; contumelia creatoris, vel vt illum traheret ad infidelitatis errorẽ, tunc incunctanter deberet illam impetere apud iudicem suum, vt eam nisi penitus resipisceret omnino dimitteret secũdum canonicas sanctiones. 32. quæst. 1 ca. 1.

Quod si expresse iurasset, quod eã super adulterio non impeteret, esset ne seruandum huiusmodi iuramentum? cum scriptura testetur, quod patronus est turpitudinis, qui celat crimen vxoris, & secundũ regulã euãgelij, si primo & secũdo cor- ff. ad L. Iuliam de adulte. L. 2. §. 2.

correpta resipiscere nollet, dicendũ esset ecclesiæ, vt tanquam ethnica & publicana deinde vitaretur, ne per hoc libera ei præberetur peccandi facultates, propter impunitatem peccati.

Sed nunquid vir non potest dimittere vxori peccanti, non solum septies, sed vsque septuagies septies, secundum euangelicam veritatem?

Tutius ergo in hoc casu videtur, vt propter iurisiurandi religionem vir accusare desistat vxorem ad diuortium celebrãdum, quanquam denunciare eam posset ad pœnitentiam peragendam.

IDEM ABBATI ET Capitulo Castellionis.

Licite in causa necessaria etiam per religiosos iuratur.

Constit. LXXXII.

Ibid. cap. Et si. Mat.5 ET si Christus præceperit secundũ euangelicam veritatem, sit sermo vester, est, est, non, non, vt affirmatio vel negatio sicut procedit ex ore, ita procedat ex corde: quia tamen hominum excrescẽte malitia simplici assertioni vel negationi vix creditur, idcirco prudenter

Ibidem. adiunxit: Quod amplius est, à malo est: à malo inquam, non tam culpæ, quam pœnæ, nec exhibentium, sed exigentiũ iuramentũ. Nã incredulitas huiusmodi magis est pœna quam culpa. Vnde non dixit, malum, sed à malo.

Ibidem. Licet enim iuramentum prohibuisse dñs videatur, nusquam tñ per creatorem, sed per creaturã iurare prohibuit, ne per huiusmodi iuramentũ trãsferretur ad creaturam honorificentia creatoris. Quare cum in Euangelio præmisisset, dico vo-

Ibidem. bis, nolite iurare omnino, statim subiunxit, neq; per cœlũ, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum pedũ ipsius est, neque per Hierosolymam, qa ciuitas regis magni est, neque per caput tuum, quia non potes vnum capillum facere album aut nigrum. Et quamuis nõ sit per creaturam iurandum, si tamen iuretur per creaturam, seruandum est quidem, dummodo sit licitum quod iurat: quia teste veritate, qui iurat in cœlo, iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum.

Iacobus quoque non simpliciter prohibet iuramentum, sed voluntatem iurã di, cum ait: Ante omnia fratres mei nolite iurare: quoniam ad iuramentum non debet quenquã spontanea volũtas inducere, sed necessitas trahere importuna. Iacobi.5 Et tunc potest sine culpa iurare, dummodo illos tres comites habeat iuramentũ, de quibus Propheta ait: Et iurabunt viuit dominus, in veritate, & iudicio, & iustitia. Hiere.4 Quod autem Iacobus subdit, neq; per cœlum, neque per terram, neque per quodcunque aliud iuramentũ, iurare vetat per quamlibet creaturam, quodcunque sit illud, alioquin non dixisset Apostolus, homines per maiorem suum iurant, & omnis controuersiæ eorũ ad cõfirmationem finis est iuramentum. In q̃ Heb.6 patenter ostendit, per quem sit iurandũ, cum ait: Homines per maiorem suum iurant .i. per Deũ, & cur sit iurandum, vt videlicet omnis controuersiæ finis sit iuramentum.

Angelus quoque quem vidit in Apocalypsi Ioannes stãtem super mare, & super terram, leuauit manum suam ad cœlum, & iurauit per viuentem in secula seculorum. Apoc.10 Christus etiam plus legitur dixisse in Euangelio, quam est, est, non, Matt.5 non, cum sæpissime dixerit: Amen dico Lucæ.4 vobis. Quod ipse secundum Lucam exponens, cum præmisisset: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua, consequenter adiunxit: In veritate dico vobis, quod multę viduę erãt 4.Reg.4 in diebus Heliæ in Israel. Apostolus quoque iurabat, cũ diceret: Testis mihi est Rom.1 Deus. Et iterum: Quotidie morior per glorlam vestram fratres: quia græca exemplaria manifestissimam iurationem esse ostendunt. Si enim per se malum esset iurare, profecto dominus non iurasset, cum tamen in veteri testamento legatur, Psal.109 quia iurauit dominus, & non pœnitebit eũ. Et rursus: Iurauit dominus Da- Psal.131 uid veritatem, & non frustrabitur eum. Imo & pcepit in veteri testamento: Redde deo iuramenta tua.

Quædam vero prohibentur, quia per se mala sunt, vt furtum, adulterium, & huiusmodi: quę non sunt aliquatenus facienda.

Quædã vero ꝓhibentur ex causa, nõ quia per se mala sunt, sed quia si fiant frequenter & multum, ex his mala se-

quũtur, vt vinum per se malum non est, & tamen prohibet Apostolus dicẽs: No
Eph.5 lite inebriari vino, in quo est luxuria, quoniam ex frequẽti & immoderata potatione vini luxuria generatur. Sic & iuramẽtum per se malum non est, cum sit confirmatio veritatis: sed tamen prohibetur ex causa, quoniam ex frequenti & incauta iuratione periurium sæpe contingit, sicut in Ecclesiastico legitur, Vir multum
Eccli.23 iurans replebiť iniqtate, & non discedet à domo eius plaga. Quẽadmodũ ergo Paulus indulsit propter necessitatem disci-
1.Tim.5 pulo suo Timotheo, vt vtatur modico vino propter stomachum, & frequentes infirmitates, sic profecto cum necessitas exigit, pro re vera, licita & honesta potest secure iurari, quia cessante causa, cessat effectus.

Licet ergo debeatis esse viri perfecti, vt quantum potestis iuramenti vincula euitetis, volẽtes tamen idemnitati vestri monasterij prouidere, ne propter defectum testium sui iuris sustineat læsionẽ, præsenti vobis pagina indulgemus, quatenus vos & monasterij vestri conuersi possitis in causis eiusdem, deficientibus alijs testibus, pro ipso perhibere testimonium veritati.

IDEM EPISCOPO Ameliensi.

Iuramentum contra utilitatem ecclesiasticam præstitum non tenet. Const. LXXXIII.

Ibid. cap. Sicut nostris. Sicut nostris est auribus intimatum, ecclesia Tudertina vacante, ipsius canonici, & episcopus cum eis, dum esset in minoribus ordinibus constitutus, iuramenta quædam in damnum episcopalis iuris fecerunt, priusquam de pontificis electione tractatatus aliquis haberetur. Et infra.

Pro iuratione incauta, Episcopo imponi fecimus pœnitentiam congruentẽ. Et infra.

Quia non iuramenta, sed periuria potius sunt dicenda, quæ contra vtilitatem ecclesiasticã attentãtur, mandamus, quatenus ab ipsis canonicis inqras sup pmissis diligẽtius veritatẽ, & si ea inueneris esse vera, q̃d in damnũ episcopalis iuris repereris taliter attẽtatum, in statũ debitũ, appellatione remota, reducas.

INNOCENTIVS PAPA III.

Non auditur mulier contra alienationem rei dotalis, cui sponte consensit & non contrauenire iurauit.

Constitutio LXXXIIII.

Cum contingat interdum, quod cõstante matrimonio, mulieres alienationibus, super rebus dotalibus & donationibus propter nuptias consentiãt, ne vlterius contra veniant proprio sacramento firmando, ac soluto processu tẽporis matrimonio contrauenire nituntur, vtrum hoc eis liceat, à nobis tua fraternitas requisiuit. Ibid. cap. Cum contingat.

Nos autem fraternitati tuæ taliter respondemus, quod & si mulierum cõsensus in talibus non videatur obligatorius, secundum legitimas sanctiones, ne tali tamen prætextu viam contingat per iurijs aperiri, mulieres ipsa seruare debẽt huiusmodi iuramẽta, sine vi & dolo spõte præstita, cum in alterius præiudicium non redundent, nec obseruata vergant in dispendium salutis ęternę. ff. de fundo. dotal. L. Iulianus. & C. ad velle. auten. Siue à me

INNOCENTIVS PAPA III.

Mouens bellũ iniustum compellitur restituere quæ per violentiam occupauit, & eos absoluere, à quibus indebite iuramenta extorsit. Non astringitur quis iuramento ad implendum quod iurauit, si ab alia parte non impletur cuius respectu præstitum est iuramentum.

Constit. LXXXV.

Sicut. Et infra. Si constiterit quod pdictus Hẽricus iiuste bellũ moueritcõtra Ioãnem: ipsum Hẽricũ studeatis inducere, vt vniuersa per huiusmodi violentiam occupata restituat conquerenti, & eũ à pręstito sibi iuramento prorsus absoluas. Quod si acquiescere noluerit, ipsum ad hoc, si præmissa veritate nituntur, cogatis per sententiam excommunicationis, terram ipsius interdicti sentẽtię supponentes.

Iuramentum autem quod Ioannes se asserit pstitisse, si de assensu factum est vtriusque, cum nõ ligat qui præstitit, dũ ille cui præstitum fuerit seruare negligit quod promisit.

DE EXCEPTIONIbus.

INNOCENTIVS PAPA III.

Archidiacono Richimundiæ

Reo

Reo excipiente de excommunicatione contra actorem non obstat replicatio communionis.

Constit. LXXXVI.

Extra lib. 2. tit. 25. de exceptionibus

A Nobis ex parte tua fuit quęsitum, vtrum is qui excõmunicato in locutione vel oratione sciẽter communicat, excommunicatum ipsum à sua possit accusatione repellere, cum ille cõmunionẽ huiusmodi replicet contra eũ.

Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod ipse ab accusatione illius poterit remoueri, cum primus à cõmunione fidelium sit exclusus: secundus vero tantum à sacramentorum participatione sit remotus.

IDEM AVDICENSI Episcopo.

Habens plura beneficia contra alium de pluralitate non excipit.

Constit. LXXXVII.

Ibid. cap. Cũ Ecclesiasticæ.

CVm ecclesiasticæ prouisionis officium. Et infra. Mandamus, quatenus Ia. faciatis præbendæ illius, de qua per Celestinũ prædecessorem nostrum, noscitur inuestitus, pacifica possessione gaudere, cum exceptionem illam, quod præfatus Ia. in alia ecclesia beneficiũ possidet, ei non possint opponere, quos cõstat varia beneficia in diuersis Ecclesijs obtinere.

IDEM EPISCOPO Eliensi.

Iudex statuere debet terminum ad omnes dilatorias proponendas, post quem excipientem non audiet, nisi in tribus casibus hic exceptis.

Constit. LXXXVIII.

Ibid. cap. pastoralis

PAstoralis. Et infra. Quoniam per dilatorias exceptiões, malitiose nõnunquam causarum terminatio prorogatur, inquisitioni tuæ respondendo decernimus, vt infra certum tempus à iudice assignandũ oẽs dilatorię proponant.

Ita, quod si partes extũc voluerint aliquas opponere, quas non fuerint protestatę, nullatenus audiantur, nisi forte aliqua de nouo sibi cõpetens exorta fuerit, vel is qui voluerit eã opponere, fidem faciat iuramento se postmodum ad illius notitiam peruenisse.

IDEM MONACHIS Farsenensibus.

Excõicatus excipere, appellare & oẽm defensionẽ facere potest, sed reconuenire non potest.

Constit. LXXXIX.

Ibid. cap. Cum inter priorẽ

CVm inter Priorem & conuentum de Argentolio ex parte vna, & nobilem virũ S. de Malileone diœcesis Pictauiesi. ex altera, super damnis & alijs corã vobis ex delegatiõe nostra quęstio verteretur, procuratore ipsius nobilis vestrũ volente declinare iudicium, eo quod duos ex vobis habebat suspectos, Procurator monasterij allegauit parti eiusdẽ nobilis, quum esset vinculo excommunicationis astrictus, exceptionis huiusmodi beneficium interdictum. Et infra.

Inquisitioni duximus vestræ respondendum, quod prędicto nobili legitima defẽsio in iudicio reseruatur, & maxime iudicis recusatio, cũ periculosum sit corã suspecto iudice litigare, ac suspectis iudicibus sedes Apostolica causam de certa cõsciẽtia nõ cõmittat. Vnde in talibus non excõmunicati fauor attenditur, sed æquitas iudicantis, quũ non debeat claudicare iudicium, ac satis videatur absurdum, si actore impugnante, reo defensionis copia denegetur: quia sic condemnaretur multoties absoluendus. Porro, cũ excommunicato, quando in causa absolutionis existit, non sit iusta deneganda sententia, nec interdici debet eidẽ appellationis remediũ, si cõtra iustitiã cõdemnet: qua rõne in vno eodẽq; negocio ipsi alia legitima subtrahant suffragia, nõ videmus. Cęterũ nõ sic in recõuentiõe sentimus, ne q̃d in defensiõis remediũ sustinet, ad impugnatiõis materiã extẽdatur.

IDEM MONACHIS Farsenensibus.

Excipiens non uidetur fateri ea quæ in exceptione includuntur. Et exceptio falsi potest etiam post sententiam opponi.

Constit. XC.

Ibid. cap. Cum venerabilis.

CVm venerabilis frater noster I. Sabinẽsis Episcopus coram dilectis filijs nostris R. tituli sanctæ Anastasiæ pres-

presbytero,& P. sanctę Luciæ Diacono Cardinali,quos sibi & R.procuratori vestro concessimus auditores, Ecclesiã sancti Viti cum suis possessionibus & pertinentiis petiuisset, asserens eandem ad se in spiritalibus & tẽporalibus pertinere.

Idem nondũ episcopi intentione fundata, præpropere sic respondit, quod & si dicta Ecclesia dudum fuerit ecclesię Sabinen.subiecta,eam tamen non poterat Episcopus vendicare, quam ex permutationis causa Farfenẽse monasterium obtinebat, ad hoc probandum quoddam exhibens instrumentum,in quo cõtineri prima facie videbatur,quod Theodosius Episcopus cum sacerdotum suorũ assensu prædictam ecclesiam sancti Viti,pro quibusdam Ecclesiis & rebus aliis in cambium vestro duxit monasterio concedendam.

Ad hæc episcopus proposuit memoratus,intentionem suam per huiusmodi respõsionem esse fundatam.Cum enim pars vestra respondérit se dictam ecclesiam ex pmutatiõe facta per Sabinensem Episcopum obtinere,cõfiteri per consequẽs videbatur se credere quod dicta ecclesia tempore permutationis pertinuit ad Ecclesiam Sabinen. cum permutatio inter cõtractus bonæ fidei computetur, nec cum alio, quam cum domino, vel cum eo qui habebatur loco domini legitime valeat celebrari. Et infra.

Porro memoratus Episcopus ad probãdum,quod iam dicta Ecclesia ad se in temporalibus pertinebat, quosdã testes induxit,per quos nitebatur ostẽdere,q̃d tam dictam Ecclesiam, quam molẽdina, terras & alia bona eius Sabinẽses Episcopi diutius possederũt,de illis pro suę voluntatis arbitrio disponendo. Et infra.

Intelleximus supradictum episcopum intentionem suam minime fundasse per testium depositiones,vel per procuratoris supradicti responsionem: quia exceptionem obiiciens,de intentione partis aduersæ non intelligitur fuisse cõfessus, vel per instrumentum ex aduerso exhibitum: cum in eo Theodosius Episcopus, à quo permutatio facta proponitur,non dicatur Episcopus Sabiñ. quanquam in transscripto, quo procurator vtebatur, appositum fuerit Sabiñ. per vitium falsitatis. Licet autem nimis excesserit, qui transscriptum illius instrumẽti falsauit, quia tamen delictum personæ in damnum Ecclesiæ redundare non debet,ac non solum ante sententiam,verumetiam post obiici potest exceptio falsitatis,cum falsorum instrumentorum p̃textu lata sententia,vsq; ad viginti annorum spacium valeat retractari, veritate comperta nolumus,vt pro id monasterio vestro præiudicium generetur.

Quia vero nobis constitit supradictã Ecclesiam sancti Viti constitutam esse in diœcesi Sabinensi, episcopale ius in omnibus eidem Episcopo adiudicauimus in eadem: istis duntaxat exceptis, quæ per authentica scripta ei noscuntur esse subtracta, quum per priuilegium siue per p̃scriptionem legitimã nullatenus probaretur exempta.

Verum,quia dictus Episcopus,q eandem Ecclesiam vendicabat, munitum se præscriptione legitima nõ ostendit, quã quam probauerit Episcopum Sabinensem bona eiusdem Ecclesiæ aliquanto tẽpore possedisse,vos ab impetitione Episcopi,quo ad temporalia eiusdem Ecclesię,sententialiter duximus absoluendos.

DE PRAESCRIptionibus.

INNOCENTIVS PAPA tertius Abbati de Cenedo.

Procurationes quæ debentur legatis & nunciis Apostolicæ sedis,præscribi non possunt.

Constit. XCI.

Ccedentes ad præsentiam nostram, Præpositus S.Nazarii,& A. canonicus sancti Stephani,syndici & p̃curatores primicerii, & clerici Mediolanẽses,de ordinariis maioris ecclesiæ grauiter sunt conquesti,quod cum ipsi legatos & nuncios Apostolicæ sedis deuote recipiant & procurent,dicti ordinarii p̃ curare ipsos renuunt, & procurantibus ad expensas subsidium impartiri. Et infra. **Extra lib. 3. tit. 26. de præscriptionibus cap. Accedentes.**

Volen-

Volentes autem, vt quod omnibus in minet, ab omnibus comprobetur, Mandamus quatenus nisi dicti ordinarij per speciale priuilegium apostolicæ sedis p̄standis procurationibus ostenderint se immunes (etiam si longissimo tempore procurationis obsequium non impederint, cum in talibus præscriptio sibi locū nequeat vendicare) ipsos ad procurationis sarcinam ordine debito subeūdam teneri decernas.

IDEM PRIORIBVS de Costa, & de sancto Donato.

Subditus non præscribit obedientiam contra prelatum.

Constit. XCII.

Ibid. cap. Cum non liceat.

CVm non liceat à capite membra recedere, non sufficimus admirari, quod sicut referente Bracharensi archiepiscopo nobis est intimatum, licet ecclesiæ vestræ in ipsius sint diœcesi constitutæ, vos tamen obedire sibi tanquam episcopo vestro contumaciter recusatis. Et infra.

Ideoq; mandamus, quatenus p̄fato Archiepiscopo, & Ecclesiæ Bracharensi obedientiam & reuerentiam debitam, sicut alij clerici suæ diœceseos faciunt, impendatis, præscriptione temporis nō obstante.

IDEM NOBILI VIRO Matafeloni.

In iuribus ad Romanam Ecclesiam spectantibus currit sola centenaria præscriptio.

Constit. XCIII.

Ibid. cap. Ad audiē tiam.

AD audientiam nostri apostolatus peruenit. Et infra. Proponebatur ex parte tua Alexandrum papam p̄decessorem nostrum tibi in castro Palatioli cōcessisse singulis annis quadraginta solidos denariorum Papiēsium, quos Romana Ecclesia ibi consueuit recipere annuatim, insuper comestiones, banna, placita, forisfacta, & omnia iura, quæ ibi Apostolica sedes habebat.

Sed ea tibi ratione deberi castellanus eiusdem castri constantissime asserebat.

Ad quod probandum inducebas p̄dicti papæ priuilegium, & librum Ecclesiæ Romanæ censualem: hoc etiam nitebaris probare per testes, qui dicebant se vidisse præscriptum censum nuncijs Romani pontificis à quinquaginta annis, & infra fuisse solutum.

Sed inter alia fuit ex aduerso responsum, quod nec priuilegium, nec liber cēsualis tibi aliquid commodi afferebant, quum priuilegio vsus non fueris spacio annorum triginta, & liber censualis suspectus existeret: *quare non fuerat in camera nostra receptus, ac scriniarius alio modo scripsisset dicta testium, quàm dixissent. quia

Nos igitur magis autoritatem priuilegij, quàm depositiones testium attendētes, cōsiderantes etiam librum cēsualem, quem non suspectū habuimus, licet non in camera nostra, sed in Cardinalis sancti Hadriani sit inuentus, quia eum, quā do camerarius fuerat, de camera beati Petri suscepit, nec credentes ipsum scrinarium (quum iuratus sit, officium suum fideliter exequi) aliud scripsisse, quàm à testibus diceretur: respicientes insuper, q̄d est longe validius, ipsum negocium tangere principaliter Romanam Ecclesiam, contra quam non nisi centenaria p̄scriptio currit: in solutione p̄dicti census, & aliorum petitorum condemnauimus partem aduersam, in iungentes eidem, vt tibi, non tanquam tibi, sed tanquam Romanę Ecclesię (cuius autoritate debes p̄cipere, cuius etiam propter prædicta beneficia vasallus existis) sine difficultate persoluat.

IDEM ABBATIBVS HILdesenensi & Grādenensi.

De centenaria præscriptione, quæ solum currit contra Romanā Ecclesiam, tempora schismatum deducantur.

Constitutio XCIIII.

CVm nobis. Et infra Licet tam legali, q̄ canonica sit diffinitione statutum, vt contra Romanā Ecclesiā, quæ gaudet priuilegio speciali, non nisi centū annoꝝ præscriptio sibi locum valeat vendicare, tempora tamen intercidentiū schismatum, quæ secūdum iuris ordinē cursum præscriptionis impediunt, nolumus aliquatenus computari, sed diligenti cōsideratione adhibita, de ipsa computatione deduci.

Ibid. cap. Cum nobis. C. de sacro sanct. Eccles. Vt inter diuina. Et in Authent. Vt Romana Ecclesia. 16. quæst. 3. ca. nemo.

IDEM ELIENSI ET ROfensi Episcopis.

Præla

Praelatus inferior potest praescribere in certis Ecclesiis suae dioecesis totū ius episcopale: sub ducitur tamen de praescriptione temporis, quo vacauit Ecclesia cathedralis.

Constit. XCV.

Ibid. cap. Auditis. AVditis & intellectis meritis causae, quae vertitur inter Vigoriensem Episcopum, & Abbatem de Heuescham, super Ecclesijs in valle de Heuescham, quas Episcopus asserit ad se dioecesana lege spectare: Abbas autem eas esse ab eius iurisdictiōe prorsus exemptas. Et infra.

Verum tanto tempore probantur per testes ab Abbatibus de Heueschā pleno iure possessae, vt videantur in eis Episcopale ius legitimae praescripsisse. Et infra.

Quocirca mandamus, quatenus inspectis priuilegijs The.& Cf.regū, quae Abbas super praemissa libertate se asserit habere: si per illa constiterit, quod vallis de Heuescham sit ille locus, quē Celestinus praedecessor noster libertate donauit, ab soluatis Abbatem de impetitione episcopi super ecclesijs memoratis, & adiudicātes illas Abbati pleno iure subiectas, Episcopo sup illis silentiū imponatis. Quod si Abbas in hac probatione defecerit, audiatis probationes super tempore, quo infra quadraginta annos sedes episcopalis vacauit: & si per tantum temporis vacasse constiterit, vt illo subducto, non sit quadragenaria cōpleta praescriptio, vos in illis Ecclesijs episcopale ius adiudicetis Episcopo, & super illo perpetuum silentium imponatis Abbati. Si autem exceptionem huiusmodi Episcopus nō ꝓbauerit, quia tamen interruptionem probauit circa processionem Pentecostalem in villa & ecclesia de Mortana, & receptionem ac procurationē Archidiaconi, nec non solutionem denariorum sancti Petri in valle de Heuescham, circa cognitionem quoq; causarum matrimonialiū, & capellani suspensionem in praedicta villa de Mortana, & interdictum capellanae in praefata villa de Heuescham, vos super his ius episcopale adiudicetis eidem, si tamen circa suspensionem & interdictum huiusmodi infra quadraginta annos interruptio facta est, in caeteris ei silentium imponētes, quae Abbas praescripsisse probatur.

IDEM PARRHISIENSI Episcopo.

Non potest subditus contra superiorem nisi tationem aut procurationem, ratione visitationis debitam, in seipso praescribere: quamuis alius in personam alterius praescribere posset vtranque.

Constit. XCVI.

Ibid. cap. Cū ex officij sui. CVm ex officij sui debito Senonensem prouinciā visitaret Archiepiscopus Senonēsis, per Parrhisiēsem dioecesim transitum faciens, ad Abbatis sancti Maglorij prioris de Castres, & quorundam aliorum Ecclesias eiusdem dioeceseos necesse habuit declinare, à quibus quum debitam sibi procurationē postularet, ipsi eam inhumaniter negauerunt, ad suae negationis defensionem hoc solum allegantes, quod non meminerāt se procurationē huiusmodi ꝓdecessoribus eiusdem Archiepiscopi exoluisse, nec ab eis fuisse aliquando petitam. Et infra.

Nos igitur praemissam eorum allegationem penitus nullam reputantes, cum contra procurationem, quae ratione visitationis debetur, praescribi nequiuerit, quemadmodum nec cōtra visitationem ipsam potest aliq̄ modo ꝓscribi: & si alius contra eum praescribere posset vtrūq;.

Ideoq; mandamus, quatenus sententiam, quam in huiusmodi contemptores de antiqua metropolis consuetudine tulit Archiepiscopus memoratus, vsque ad satisfactionem condignam facias obseruari: quia secundum Apostolum, qui spiritualia seminat, non est magnū si metat carnalia, quum nemo cogatur suis stipendijs militare. 1.Cor.9

Si quid enim aliud quam superius fuerit allegatum, contra intentionem Archiepiscopi obijcere & ꝓbare voluerint, nos eis faciemus iustitiam exhiberi.

IDEM ARCHIEPISCOpo Pisano.

Qui alieno nomine possidet, non praescribit: nec etiam is qui proprio, nisi habeat bonam fidem & iustum titulum.

Constit. XCVII.

Ibid. cap. Cum iudicatus. CVm iudicatus Calaritanus ad ius & proprietatem B.Petri pertineat, sicut tota Sardinia nullo pertinet mediante, tibi non licuit pro te vel Ecclesia tua à Marchione Masse iudice Calaritano si-

no fidelitatis exigere iuramentum. Et infra.

Nos igitur, quæ nuncius tuus proponere voluit, plenius circũspectis, non intelleximus te vel Ecclesiã tuã ſup hoc aliquo iure ſubnixam, quum autoritatẽ ſedis Apoſtolicæ non oſtendas, per quam à iudicibus Calaritanis tu & anteceſſores tui fidelitatis exigeretis iuramenta: nec præſcriptione aliqua muniaris, quum ſecundum confeſſionem tuam nec eccleſia Piſana, vel tu fueris in quaſi poſſeſſione iuris exigendi huiuſmodi iuramentum, quod pro ſede Apoſtolica ab ipſis iudicibus receptum fuiſſe fateris, per quod conſtat Eccleſiam Romanam ſemper in quaſi poſſeſſione fuiſſe, quum pro ea miniſterio tuo & anteceſſorum tuorum exactum fuerit, & præſtitum iuramentum, & is etiam poſſidere dicatur, cuius nomine poſſidetur. Si vero dicatur quod nomine tuo & anteceſſorum tuorum, & nõ nomine noſtro, & Romanæ Eccleſiæ fuerit iuramentum exactum, poſſit inferri, quod iuramentum præſtitum de conſeruando iure & honore ſedis Apoſtolicæ fuerit violatum: vnde licite retineri non poſſet, quod contra iuramentum huiuſmodi fuerit ſcienter obtentum: quia etiam ſecundum hoc, locum pręſcriptio habere non poſſet, quum in præſcriptione rerum eccleſiaſticarum bona fides, & iuſtus titulus exigantur: & ſi etiam locum potuiſſet habere præſcriptio, non credimus centenariam præſcriptionem, quæ ſola currit aduerſus Romanam Eccleſiam, poſſe probari.

34. queſt. 2. ca. Si virgo.

IDEM EPISCOPO LVcanenſi.

Abbas in capellis præſcribere poteſt iura Epiſcopalia, obtinet tamẽ in his ſolis quæ præſcripſit.

Conſtit. XCVIII.

Ibid. cap. Cum oli. frater.

CVm olim frater Epiſcope cum abbate & monachis ſancti ſaluatoris de Ficheto ſuper plebe Falmazane, & adiacentibus capellis: ipſius in noſtra pſentia litigando inſtitutionem in eis & alia ad ius epiſcopale pertinentia vendicares, ad fundandam intentionem tuam ius cõmune principaliter allegabas: cuius autoritate dicebas vniuerſa ſpiritualia in prædictis locis, quę ſunt in dicœceſi tua cõſtituta, ad te, tãquam ad dicœceſanum Epiſcopum pertinere: arbitrium præterea ſuper hoc promulgatum à Piſtorienſi Epiſcopo, archipresbytero ac primicerio Lucanis allegans.

16. queſt. 7. ca. Omnes baſilicæ.

Ad elidendam autem intẽtionem tuam Abbas Gregorij ſeptimi Papæ priuilegium exhibuit, quod prædictum arbitrium multo videbatur tempore præceſſiſſe, per quod tam monaſterium, quàm plebs & capellæ prædictæ videbantur libertati donatæ. Et infra.

Aliorum quoque Romanorum pontificum dictus Abbas priuilegijs vtebatur poſt arbitrium promulgatum obtentis, qui libertatis priuilegia ſibi concedere videbantur. Et infra.

Quia prędictus Abbas ſufficienter oſtendit monaſterium ſuum, ſuper inſtitutionibus, deſtitutionibus, & ordinationibus plebani & clericorum, baptiſmo & pœnitentia in leuioribus culpis, ſepultura, decimarum perceptione, ac diuinis officijs celebrandis, tam in plebe, quàm in capellis prædictis, in excommunicando, atq; interdicendo, & etiam abſoluendo legitima pręſcriptione munitum: Abbatem ipſum ab impetitione tua ſuper iam dictis articulis duximu abſoluendum, ſuper illis tibi perpetuum ſilentium imponendo: ſuper alijs omnibus, quæ ad Epiſcopale ius ſpectare noſcuntur, iuxta tenorem arbitrij eundem Abbatem quo ad plebem, & capellas prædictas ſententialiter condemnantes.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Qui præſcriptione completa priuilegium contrarium impetrat, & utitur illo, præſcriptioni renunciat. Si præſcriptio non erat completa, malam fidem habet: & ideo non præſcribit.

Conſtit. XCIX.

VEniens ad præſentiam noſtram Abbas ſancti Martini de Pannonia. Et infra. Ibid. cap. Veniẽs ad

Petijt à nobis poſtmodum idem Abbas, vt Veſprimẽſis epiſcopus nõ impediat vel faciat impediri, q̃ minus oẽs qui in Simagienſi parochia vel comitatu cõſiſtunt, de omnibus, quæ poſſident, decimas

mas sibi soluant, sicut in priuilegiis Paschalis Papæ prædecessoris nostri & sancti Stephani regis continetur.

Præfatus vero Episcopus postulauit, vt decimas Simagiensis comitatus infra diœcesis terminos constitutas, quas detinet idem Abbas, sibi restitui faceremus: nisi aliquo iure speciali se ipsas possidere monstraret. Et infra.

Chrisma vero, oleum sanctum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines promouendi fuerint clerici Ecclesiarũ seu capellarũ ipsius monasterij, quod est in Vesprimensi diœcesi constitutum, à Vesprimensi Episcopo postulabunt, si quidem catholicus fuerit, & gratiam sedis Apostolicæ habuerit, & ea gratis sine prauitate aliqua voluerit exhibere: alioquin ab alio, quẽ maluerint, præsule catholico suscipiendi ea liberam habeant facultatẽ, sicut in priuilegio dicti Paschalis, & Alexandri Papę prædecessorũ nostrorum perspeximus contineri.

Non obstante priuilegio Clementis papæ, per quod priuilegium suorum prędecessorum non extitit derogatum, cum de illis nullam fecerit mentionem, præsertim quum & ipse Clemens priuilegium illud concesserit saluis institutionibus, non solum Romanæ Ecclesiæ, sed ipsius etiãm legatorum.

Nec obstare poterat præscriptio, quã idem Abbas in suum subsidium opponebat, quia si consummata erat, quando ab Alexandro Papa priuilegiũ impetrauit, iuri præscriptionis renunciasse videtur, pręsertim quum coram nobis priuilegio illo fit vsus, quod suæ intentioni (quantum ad hunc articulum) contradicit. Si vero nondum consummata erat præscriptio, sed erat in pſcribẽdo: post impetratum huiusmodi priuilegium bonam fidem non habuit: & ideo secundum Canones non præscripsit.

DE SENTENTIA ET re iudicata.

INNOCENTIVS PAPA tertius Archidiacono & Sacristæ Magalonensibus.

Si Papa contra pronunciationem suam confert beneficium, hoc tacito surrepticia dicitur collatio, & non tenet.

Constit. C.

VM olim Magalonẽsis episcopus P. de Castro nouo ad vacantem archidiaconatũ eiusdẽ Ecclesiæ nominasset, I. præposito, vt nullus ibi, nisi prius duplici sibi voce concessa, institueretur, per appellationem interpositam inhibente, Eps dictũ P. de Archidiaconatu p suum annulũ inuestiuit. Præpositus vero alium ad eundẽ archidiaconatum nominare pręsumpsit. Tandem Celestinus prædecessor noster quod factum fuerat ab vtraq; parte cassauit: pronuncians q̃d aliquibus scriberet, vt tam Episcopum q̃ personas ad ordinandũ concorditer Archidiaconatum monerent: & eorum forte monitis non admissis, hoc ipsi exequi non differrent. Post hæc vero dictus prędecessor noster G. qui nondum ad diaconatus erat promotus officium, pręter cõscientiam procuratoris Episcopi apud sedem Apostolicam tunc morantis, ipsum archidiaconatum contra pronunciationem suam contulit, sicut credimus, circumuentus.

Extra lib. 2. tit. 27. de sententia & re iudicat. cap. Cũ olim

Ibid. cap. Cũ inter.

Nos igitur inhærentes vestigiis prædecessorum nostrorum, dicentium sentẽtiam Romanæ sedis, cum aliquid fuerit surreptum, posse in melius commutari, quod de prædicto G. factum est, non obstante donatione, quam ab eodẽ Episcopo in elusionem donationis Apostolicę nuper dicitur recepisse, in irritum reuocamus, & ei, licet absenti, quum de surreptione liquido constet, super dicto Archidiaconatu perpetuũ silentium imponentes, præcipiendo mandamus, quatenus sæpedictum Archidiaconatum plena omnium vestrum, qui præsentes fuerint in Ecclesia, interueniente concordia ordinare curetis.

IDEM ABBATI ET CONuentui sancti Zenonis Veronensis.

Valet

Valet sententia contra ius litigatoris lata, si ab ea infra decem dies non fuerit appellatum.

Constit. CI.

Ibid. cap. Cū inter.

CVm inter vos pro ecclesia vestra, & archipresbyterum, & clericos sancti Proculi super subiectione eiusdem ecclesiæ quæstio verteretur: ex parte vestra fuit propositum, quod dicta ecclesia monasterio vestro pleno iure debet esse subiecta, videlicet in institutione destitutiõe, inuestitura archipresbyteri & eiusdē fidelitate, ipsius & fratrum obedientia, correctione, repræsentatione ad ordines, tõsoratione, susceptatione chrismatis, litaniis & aliis similibus, per quæ plena subiectio declaratur, ad quod approbandum instrumentum publicum concessionis B. quondam Veronensis Episcopi pars vestra in medium producebat, quam concessionem successor eius G. ratam habuit & etiam confirmauit. Super his quoque tam Romanorum pontificum, quā patriarcharum Aquilegiensium priuilegia, & confirmationes induxit, quorū vnus de subiectione plenaria in priuilegio suo euidenter expressit, quod sub testimonio R. quondam Veronensis Episcopi, qui eiusdem ecclesiæ archipresbyter extitit, factū fuerat & completū, & in eodē à priore sancti Zenonis mādauit sua vice subscribi. Adiecit etiam pars vestra, quod inter B. quondam Abbatem eiusdē monasterii, & sancti Proculi archipresbyterum & fratres ipsius procedente tempore de fidelitate, & obedientia manuali, controuersia fuit exorta: ad quæ duo illi se duntaxat teneri negabant, & super his testes produćti fuerunt: tandem præfatus G. Veronēsis Episcopus quendam Cardinalem sequens, à quo idem fuerat iudicatum, quòd vel archipresbyter dimitteret ecclesiam, aut Abbati obedientiam repromitteret, sententialiter diffiniuit: cuius sententia cum nulla fuerit, appellatione suspensa, in rem transiit iudicatam. Et infra.

Quamuis forte dicto instrumēto donationis non sit plurimū innitendū, nec confirmationibus, nec priuilegiis, quæ de ipso causam & originem acceperunt: attendentes tamen quod quantum ad litigantes ipsos, ius ex sentētia factum fuit, postq̄ in rem transiit iudicatam, etiam si cōtra ius litigatoris lata fuisset, cū cōtra ius constitutionis expresse lata non fuerit, veritate gestorum sermonibus præualente, quæ præsumitur rite per omnia celebrata, diffinimus vt archipresbyter sancti Proculi, qui pro tempore fuerit, fidelitatē & obedientiam præstet Abbati sancti Zenonis.

IDEM CANONICIS Nouariensibus.

Sufficit ad confirmationem sententiæ nihil continentis iniquum, quod contra ipsam aliquid non probetur.

Constit. CII.

CAusam quæ inter vos & A. clericū super præbenda Nouariensis ecclesiæ vertebatur, Laudensi Episcopo de consensu partium commisimus terminandam, qui pro vobis contra dictū A. diffinitiuam sententiam promulgauit, à qua fuit ad nostram audientiam appellatum. Et infra. Ibid. cap. Causam & inter.

Licet ex parte ipsius A. fuisset propositum, quod contra formam mandati nostri dictus Episcopus sententiam promulgauit, sicut per attestationes nitebatur probare, quia tamē iudicis animus non semper ad vnam probationis speciem inclinatur, & ipsa sententia nihil continebat iniquum, & eidem iudici de cōmuni partium assensu fuerat causa commissa, qui vt sententiam ferret post examinationem causæ ab vtraque parte fuerat requisitus, sententiam ipsam curauimus confirmare.

IDEM CONSTANTINO Episcopo.

Sententia per lapsum decē dierū transit in rem iudicatā, si prius non fuerit appellatum, & quadrimestre tēpus, quod datur condemnatis in personali ad soluendū, potest ex causa per iudicem arctari.

Constit. CIII.

QVod ad consultationē. Et infra. Quia postulasti, vtrum appellationi sit clerici deferendū, q purgatiouē Ibid. cap. Quod ad cōsultationem.

EE e indictā

indictam sibi per sententiam,& ad ipsius receptionem terminum competentem, puta viginti dies vel amplius, sine cōtradictione recipiens,& ad diem veniēs cōsequenter appellat, causam non exprimens appellandi, nec sit locus nisi suscipiendæ purgationi,& executioni sententiæ,à cuius prolatiōe & purgatione iniuncta vltra decēdium dicitur effluxisse, taliter duximus respondendū,quod cū post decem dierum spacium sententia in autoritatem rei transeat iudicatæ,qui ad procurationis subsidium infra id tempo ris non recurrit, appellandi sibi aditum denegauit, cum per hoc videatur per interpretationē iuris latæ sententiæ paruisse,præsertim vbi causa non redditur appellandi. Sed nec executiōem ipsius sententiæ ideo conuenit retardari, licet ad hoc agendum quadrimestre tempus regulariter sit statutum: quia id arctari potest nonnunquam à sedente in medio,& etiam prorogari:& qui ab initio sponte recipit terminum breuiorem, imputari sibi potest & debet,cum ex hoc videatur amplius beneficium contempsisse: vnde talis non audiēturappellās, nisi forte aduersus eum modus executionis canonicus excedatur.

ff. de re iu dic. L. 2 Si

2. quæst. 6. ēj sunt q̄ tuin.

IDEM DECANO, CANcellario & C. canonico Lundoniensi.

Sententia potest probari per testes, licet non deponant de causis,quæ solent iudicem mouere ad sententiandum.

Constit. CIIII.

Ibidem. Sicut nobis.

SIcut nobis intimastis,cum causa quę inter H. subdiaconum, & B. presbyterum super quinque modijs frumenti vertebatur,ipsi subdiacono singulis annis exoluendis, vobis commissa fuisset, & restitutionem sibi fieri postularet subdiaconus, supradictus aduersarius se ad hoc non teneri respondit, cum alia vice super hoc conuentus fuerit, & sententia liter absolutus,q̄d ostendere voluit duorum testimonio,ex quorum dispositione constitit,quod magister A. autoritate episcopi Lundoniēsis ipsum absoluit ab impetitione subdiaconi memorati. Verum, quia testimonium ipsorum quasi nude prolatum fuerat, cū de causis,quæ iudicem mouere solent ad sententiam proferendam, nihil dixerint, quid tenendum sit sedem duxistis apostolicam consulendam.

Cum autem in plerisque locis, in quibus copia prudentum habetur, id moris existat, quod omnia quæ iudicem mouent non exprimantur in sententijs proferendis, vobis taliter respondemus, quod cum ex depositionibus testium p̄dictorum constiterit sententiam à iudice suo prolatam, propter autoritatem iudiciariam præsumi debet omnia legitime processisse.

Ibid. Cum thold

IDEM EPISCOPO Astoricensi,& abbati sancti Isidori Legionēsis.

Ab eadem sententia potest appellare, ne dū reus victus, sed etiam tertius, cuius interest,& poterit sententia, quo ad reum, nil de suo iure docentem, confirmari: respectu uero tertij rationabiliter appellantis infirmari.

Constit. CV.

Ibid. cap. Cum sup.

CVm super controuersia, quæ inter Aurienensem Episcopum, & monasterium Cellæ nouæ super statu ipsius vertebatur, pro Episcopo diuersæ sentētiæ latæ fuissent, nuncius Onetensis Episcopi per eas Onetēsem ecclesiam lęsam grauiter querebatur, ad quam proponebat monasterium pertinere. Et infra.

Cum ex parte monasterij nihil rationabile fuerit propositum & ostensum, quare sententia pro Episcopo promulgata debuerat irritari, eā quantū ad monasterium duximus confirmandam. Et infra.

Mandamus, quatenus, si cōstiterit appellationem pro ecclesia Onetensi rationabiliter interpositam, & ad eam prosequendam nuncium eius infra tempus legitimum destinatum fuisse, executio sententiæ differatur, ne circa possessionem Onetensis ecclesia detrimentū incurrat, alioquin, sicut ius postulat, executioni absque Onetensis ecclesiæ pręiudicio demandetur, cui, quæ præmissa sunt, non præiudicent, quo minus suam valeat consequi rationem, cum res inter alios acta non noceat regulariter alij, iuxta cōstitutiones canonicas & ciuiles.

Extra lib. 2. de fide instru. cap. Inter dile &. C. lib. 7. L. 2. res inter alios. & ff. de re iudi cata. Sæpe

Inno-

INNOCENTIVS PAPA III.

Si citatus ad sententiam ex legitima causa iudici ignorata non comparuit, tenet sententia, eo absente lata: sed retractatur, eo probante legitimam absentiæ causam. Si uero impedimentum probatur non plene, non retractatur sententia, nisi prius doceat de ipsius iniquitate.

Constit. CVI.

Ibid. cap. Cum Bartholdus.

CVm Bartholdus miles curiam suam P. militi pignori obligasset, eo dem P. sublato de medio, A. nepos eius, qui successit eidem, vacante ecclesia eiusdem, asserens quod ius patronatus cum vniuersitate trãsisset in eum, D. clericum eiusdem loci archidiacono ad supradictam ecclesiam præsentauit: qui de cõsensu Episcopi ipsum instituit in eadem, in possessionem eum induci faciens corporalẽ. Prædictus vero B. dominus fundi T. sacerdotem memorato Episcopo præsentauit, sed ipsum Episcopus non admisit. Cum autem dictus T. aduersus memoratũ D. super prædicta ecclesia deposuit quæstionem, Remẽsis Episcopus apostolicę sedis legatus iudicibus negocium delegauit: ad quem cum attestationes vtrinque receptas per partes postmodum remisissent, & præfato D. cum suis attestationibus accedente, dictus T. nec per se, nec per responsalem idoneum cõparere curaret, ipse attestationibus inspectis clerici memorati, ipsum ab impetitione sępe dicti T. sententialiter reddidit absolutum, eidem T. imponens silentiũ super ecclesia memorata. Postmodũ autem idem presbyter ad archiepiscopi pręsentiam infra breue tempus accedens, iustam causam absentię allegauit. Archiepiscopus vero Argẽtino electo, & Altę syluæ, & Tudebernensis Abbatibus dedit suis literis in mãdatis, vt si iustam absentiæ causam ille ostenderet coram eis, prędictam sententiam nullius decernerent esse valoris, & causam fine debito terminarent: alioquin facerent sententiam obseruari. Verum dicto electo, & præfatis abbatibus committentibus aliis vices suas, ipsi subdelegati testes super prædicto articulo receperunt, à quibus dictus clericus vocem ad nos appellationis emisit. Et infra.

Licet autem iustam causam absentiæ minus sufficiẽter presbyter probauisset, ne tamen præiudicaret opinio veritati, R. diaconum Cardinalem eis cõcessimus auditorem: qui cum nobis omnia fideliter retulisset, ex tenore sententiæ Archiepiscopum inuenimus circumuentum: tũ quia continebatur in illa, q̃d p attestationes ipsius clerici fuerat sufficiẽter probatum, q̃d p̃fatus A. in possessione iuris patronatus extiterat, cum eundem ad p̃dictam ecclesiam præsentauit, cum tamẽ per attestationes illas nihil ostensum aliud fuerit, nisi quod pro quodam iure, q̃d de illa ecclesia consueuit exhiberi patronis prædicti P. & A. annuatim decem solidos acceperunt: tum etiam quia in eadẽ sententia dicitur, quod dictus T. in probatione defecit, cum per attestationes suas appareat ipsum suam intentionem sufficienter probasse: tum etiã quia causam non recepit sufficienter instructam, cum vnius tantum partis attestationes recepe rit, quæ parum faciebant ad causam, vnde sententiam ipsam duximus irritandã, memorato T. adiudicantes ecclesiam supradictam, cum per attestationes nobis constiterit euidenter, ipsum à vero patrono fuisse ad sæpe dictam ecclesiam præsentatum.

INNOCENTIVS PAPA III.

Papa in sententijs, quas profert, ordinem iuris seruat.

Constit. CVII.

Ibid. cap. In causis.

IN causis quæ summi pontificis iudicio deciduntur, & ordo iuris & vigor æquitatis est subtiliter obseruandus: cũ in similibus casibus cæteri teneantur similiter iudicare: nisi forte cũ aliquid causa necessitatis & vtilitatis inspecta dispẽsatiue duxerit statuendum.

IDEM CONVENTVI S. Leufredi.

Secunda sententia in diuersa instantia contra primam lata tenet mero iure, nec debet infringi etiam si sit iniusta, ex quo ab ea non fuerit appellatum, præsertim si prima sententia secundis iudicibus non fuit ostensa.

Constit. CVIII.

Ibid. cap. Inter monasterium.

INter monasterium sancti Anthonij Rothomagense & vestrum, sup mo-

do eligendi abbatem in monasterio vestro fuit quæstio agitata. Et infra.

Cum constiterit nobis primam commissionem non fuisse per vltimam reuocatam, tum quia causæ suspicionis in iure propositæ, friuolæ videbantur, quas etiam tanquã dilatorias ante litis ingressum opponere debuissent, quibus corã delegatis eisdem de subeundo iudicium renunciasse videntur: tum etiam q̃niam de priuilegijs apostolicæ sedis & processu negocij coram primis iudicibus nihil in secundis literis dicebatur: quod si fuisset expressum, obtinere minime potuissent: Non obstante sentẽtia, quę pro monasterio sancti Anthonij dicebatur fuisse prolata, quæ tamen nobis ostensa nõ fuit: cum si à prædictis iudicibus fuisset ostensa, ea posthabita, cõtrarium statuissent: alioquin eam obijcientibus impute tur, cum sub prætextu nouorum instrumentorum lites non debeant instaurari.

Factum priorum iudicum ratum & firmum habemus, & eorum sententiam confirmantes electo à vobis nos ipsi munus benedictionis saluo iure diœcesani curauimus exhibere.

IDEM EPISCOPO, DEcano & Cancellario Parrhisiensibus.

Tenet sententia contra priuilegium ostensum uel non ostensum, si ab ea non fuerit appellatum, uel supplicatum.

Constit. CIX.

Ibid. cap. Suborta. SVborta inter Meldensem Episcopũ, & monasterium Resbacense super ipsius monasterij subiectione materia quæstionis, & procuratoribus partium litigantibus coram nobis, quia per confessionem partis aduersæ constitit eundem Episcopum quasi possessionem obedientiæ in eodem monasterio habuisse, ipsum restituendum decernimus ad eandem.

Verum quia priuilegium Innocentij Papæ prædecessoris nostri libertatem monasterij plenariam exprimebat, decano Suessionensi, & suis coniudicibus dedimus in mandatis, vt Episcopo in quasi possessione obedientię restituto, nisi contra priuilegium rationabile aliquid obijceret & probaret, super subiectione monasterij sibi silentium imponere procurarent. Et infra.

Iudicibus autem causam instructam remittentibus, quia cognouimus efficaciores Episcopi rationes, subiectionem eidem adiudicauimus memorati monasterij, vt ibidem habeat tanquam diœcesanus Episcopus potestatem, ita tamen, vt per hoc nullum apostolicæ sedis præiudicium generetur, quo minus si voluerit suam iustitiam prosequatur. Nimirũ si præfati Innocentij priuilegium Alexãdro fuit in iudicio præsentatum, & ipse tulit sententiam cõtra illud, intelligitur reprobasse. Si vero non fuit coram eo exhibitum, prætextu priuilegij de nouo reperti, prædicta non debet sententia retractari.

IDEM ABBATIBVS sanctę Marię in Cathag & vallis secretæ.

Sententia a qua fuit appellatum, retractatur, si constet testes, ad quorum dicta tantum lata fuit, conspiratores fuisse, & contradicente parte receptos.

Constit. CX.

CVm L. & A. canonici sancti Dionysij Remensis ex parte quorundam canonicorum eiusdem ecclesiæ nostro apostolatui retulerint, quod abbas eorũ super dilapidatione, periurio, simonia, & quibusdam alijs erat multipliciter infamatus, nos Catalanensi episcopo & eius collegis dedimus in mandatis, vt ad ecclesiam personaliter accedẽtes, tam in capite, quam in membris corrigerẽt corrigenda, & statuerent quæ statuenda viderent. Et infra. Ibid. cap. Cùm L. & A.

Iudices autem abbatis & canonicorum iuramenta recipientes, abbatem ab administratione ipsius ecclesiæ p senten tiam remouerunt, correctione membrorum dilata, quam tunc non poterant expedire. A qua sententia cum procurator prędictus ad nostram audientiam appellauerit, proposuit dictam sententiam reprobandam, tum quia iudices lite non contestata in ipso negocio processerunt, tum quia iuramenta conspiratorum con-

cōtra ipsum recipientes, depositionibus coram partibus minime publicatis nec ostensis eisdem, ad sententiam procedere præsumpserunt. Et infra.

Quia vero de conspirationis articulo nobis non potuit fieri plena fides, mandamus, quatenus si vobis constiterit, q̄d illi cōspiratores fuerint, quorū constat à iudicibus iuramēta recepta, quod abbas probare voluit coram eis, & eorum dicta iudices secuti tantummodo, cum per alios ea probata non essent, sententiam ꝓtulerunt, vos irritantes processum eorū, in negocio iuxta formam prædictam cō prehensam in prioribus literis procedatis. Si vero eos conspiratores fuisse neq̄uerit comprobare, vel licet de hoc constaret, appareat tamen illos nihil super his deposuisse, pro quibus idem abbas fuit amotus, vel etiam si aliqua super his deposuerint, ea tamen per aliorū dicta fuerant sufficienter ostensa, processum ipsorum iudicū cōfirmetis, quia licet aduersus Abbatem non debuerint conspiratores admitti, iuramenta tamē ipsorum de veritate dicēda super statu ipsius domus recipi potuerūt, vt per ipsorum dicta super aliis fides possit haberi, quę abbatem minime contingebant: præsertim cum tunc probatum non esset eos conspiratores fuisse.

IDEM H. DE CASTRO Guarcino.

Damnatus pro nulla uel pro modica iniuria infamis non efficitur.

Constit. CXI.

Ibid. cap. Cū et a B.

CVm te à B. iniuriarum actione cōuento, eo quod diceres equum tuum non esse minoris preciȷ quam capillos ipsius, iudices qui super hoc cognoscebant te in decem solidos condemnassent, tu timens ne ipsorum sententia te notaret infamia, beneficium restitutionis ad famam à sede apostolica implorasti.

Nos autem considerantes, quia nulla fuerit vel minima facta iniuria, volumus te per prædictam sententiam infamia nō notari.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Reuocata sententia propter defectum iurisdictionis, ut quia unus ex iudicibus publice excommunicatus erat, uel propter iuris ordinem non seruatum, iterum de principali quæritur.

Constit. CXII.

AD probandum quod procurator dominę. Et infra.

Ibid. cap. ad probādum.

Vos autem interim agnoscatis de cōfirmationis sententia, quæ lata est à iudicibus delegatis de electione custodis, vt eam (sicut de iure fuerit faciendum) cōfirmare vel infirmare curetis, ita vt si ꝑ eo quod vnus ex delegatis iudicibus, q̄ eandem sententiam protulerunt, excommunicationis vinculo esset publice innodatus, quando sententia lata fuit, sicut ꝑ metropolitani literas perhibetur, aut ex alia iusta causa eandem sententiam constiterit infirmandum, ipsa cassata, de ipsius electione custodis iterum cognoscatis.

DE APPELLATIOnibus.

INNOCENTIVS PAPA III. illustri regi Francorum.

Merus executor non recusatur, nec ab eo appellatur, nisi modum excedat, maxime si est datus cum clausula, appellatione remota.

Constit. CXIII.

Extra lib. 2. tit. 28. de appellat. ca. Nouit ille.

Nouit ille, qui nihil ignorat. Et infra. Præterea interdicti sentētiā Cardinalis nō edidit, sed potius publicauit, nec fuit dictator ipsius, sed verus executor. Vnde cum secūdum ius ab executoribus appellari non possit, nisi forsan modum excederent in exequēdo, nos etiā in literis super hoc directis ad ipsum, appellationis curauimus obstaculum inhibere, appellationi ab eo interpositę non fuerat deferendum. De suspicionis autem obiectu, licet eum merito tibi suspectum non fuisse credamus, non tamen & si fuisset, propter appellationem interpositam ab eo desistere de-

Supra eode libro, cōstitutione. 103. & C. quorū app. nō recip. L. Ab executione.

buisset, ad quod non proprio motu, sed nostro potius praecepto processit.

INNOCENTIVS PAPA III.

Si appellatio recipitur à iudice uel approbatur à parte, terminus ad eam prosequendam praefixus obtinet uicem peremptorij, ut in absentem procedatur ac si peremptorie fuisset citatus, nec talis terminus praeueniri poterit ab aliqua partium.

Constit. CXIIII.

Ibid. cap. Saepe contingit.

SAEpe contingit, quod cum ad nostram audientiam appellatur, ꝑpter defectum partis alterius neque per se, neque per responsalem idoneum appellationem interpositam prosequentis, vel forsitan ex malitia responsalis, mandatum procuratorium occultãtis, lites quae de facili poterant terminari, remaneant indecisae, cum frequenter iuris quaestio moueatur, cuius apud nos probationes necessariae non existunt, & interdum etiam facti quaestio de leui posset partibus praesentibus comprobari. Vnde licet in Lateranẽsi concilio fuerit constitutum, vt si in quocunque negocio aliquis appellauerit, & eo qui appellatus fuerat veniente, qui appellauit venire neglexerit, competentem illi recompensationem faciat expẽsarum, vt hoc saltẽ timore deterritus, in grauamen alterius non facile qs appellet: quia tamen propter hoc quaestiones prorogant, ꝑsenti decreto statuimus, vt si huiusmodi appellatio, vel à iudice recepta, vel à parte fuerit approbata, post terminũ appellationi ꝑfixum, edicti peremptorij vires obtineat, ita videlicet, vt extunc in absentẽ perinde ꝓcedatur, ac si pẽptorie vocatus ad iudiciũ extitisset.

Extra lib. 2. tit. 28. cap. Reprehensibilis

Quod si forsitan interpositã prouocatio malitiose recepta vel approbata non fuerit, cum constiterit legitime ꝓuocatũ, nihilominus eam vigorem volumus obtinere, saluis constitutionibus de prouocantibus post sententiam promulgatis, quibus appellationes suas prosequi non curantibus, post terminum appellationi prosequendae praefixum, rata manet sententia, quae fuerat appellatione suspensa.

Quicquid autem contra citationem peremptoriam posset ab absente proponi, aduersus huiusmodi appellationem valeat allegari. Si quis autem terminum appellationis praeueniens tacita veritate literas impetrauit, & careat impetratis, & poenam contumaciae non euadat.

Hoc autem in litibus siue iudicijs exercendis volumus obseruari.

IDEM LEMOVICENSI & Cathurcensi Episcopis.

Appellatione deserta per negligentiam appellantis, potest iudex ex officio procedere in casibus, in quibus eius officium exuberat.

Constit. CXV.

Ibid. cap. Constitutus.

COnstitutus in ꝑsentia nostra Claremõtensis Archidiaconus nobis exposuit quod Claremontensi decanatu vacante quidam canonci vota sua in Episcopum transtulerunt, & Episcopus cum quibusdam alijs expresse consentientibus in eundẽ, Archidiaconus ei cõtulit decanatum, vndecim canonicis prius appellantibus, ne quis assumeretur in decanum praeter assensum omnium, cũ electioni eius viginti quinque tum p se tum Episcopo medio consentirent.

Cumq; sancti Marcelli presbyter Cardinalis, tũc apostolicae sedis legatus, per terras illas transitum faceret, non vt appellationi ad nos interpositae derogaret, sed vt instructam transmitteret ad nos causam, sancti * Illudij & sancti Andreae abbatibus examinationem ipsius delegauit, & mandauit eisdem, vt partem contradicentem electioni decani citarent ad ipsum, cõtradictionis suę causam in eius praesentia ostensuram. Et infra. Egidij.

Intellecto igitur per assertionem cardinalis, quod sub ea forma fuerat appellatum, ne sine assensu omnium procederetur in electione decani, & quod appellantes appellationem infra annum non fuerãt prosecuti, nec erat, propter quod eis esset biẽnium indulgendum, cũ sicut bis simplicem nuncium infra tempus legitimum ad sedem apostolicam destinarant, sic potuissent saltem semel procuratorem idoneum destinasse: ne tñ peremptorias exceptiones ex eorũ parte ꝓpositas videamur sub silentio praeterire, mandamus, quatenus si vobis constiterit archidiaconum facto Episcopi, ex q̃ nititur, sponte

sponte renunciasse, vel prædictum Episcopum processisse ad electionem ipsius, prætermissis prædictis, sine qbus ne pro cederet in illa translatione voluntatum, ex qua nititur Archidiaconus, proponitur esse actũ, ei super decanatu silentium imponatis: alioquin nominationem seu electionem taliter factam de alio, & quicquid fuerit sequutum ex ipsa, denuncietis irritum & inane.

IDEM CANCELLARIO Metensi.

Contra electum uel confirmatum nullum aliud ius expectantem, non admittitur regulariter exceptio uel appellatio, maxime frustratoria, ad impediendum electionis uel confirmationis effectum, sed possessione habita, poterit accusari uel denunciari.

Constit. CXVI.

Ibid. cap. Constitutis. Constitutis in præsentia nostra N. Decano sancti Saluatoris, & Cantore Metensi. Et infra.

Metensis intimauit Episcopus, quod sancti Saluatoris præpositura vacãte die electioni pręfixo per patrem & filium, et sanctum spiritum, in virtute obedientię, ac sub animæ periculo Canonicos adiurauit, vt secundum Deum, & iuxta conscientiam suam vnum eligerẽt de duobus, in quos partes videbantur oculos extendisse, quem Ecclesiæ magis vtilem, & idoneũ reputarent. Decanus autem cũ duobus diaconibus & subdiaconibus tribus, dictum cantorem in prępositũ nominauit: Cantor vero ipse, qui presbyterali officio fungitur, & custos cum scholastico, & magistro B. sacerdotibus, leuitis duobus, & subdiaconis quinq;, te cõcorditer elegerunt, electionem tanquam à maiore & sanori parte capituli factam, cum de personæ tuæ honestate cõstaret, prædictus Episcopus confirmauit, & cũ tibi vellet donum & inuestituram porrigere (vt moris est) decanus ad sedẽ apostolicam appellauit contra te, impotentiam duntaxat allegans, proponẽdo te in partibus illis quasi penitus impotẽtem, in quibus præpositiuæ possessiones existunt: addens quod alia tibi obijceret in præsentia nostra, quæ tunc in præsentia iudicis suspecti noluit explicare.

Nos ergo, quia constitit euidenter illam appellationis causam, quæ fuit expressa, rationabilem non fuisse, aliam autem tunc non expressit, & si dixerit idem Decanus, quod aliam vellet obijcere coram nobis, decreuimus tuæ confirmationis effectum non debere per ea quę sunt proposita impediri.

Si quid tamen contra te non in modum exceptionis ad impediendum electionis & confirmationis effectum, sed in modum denunciationis vel accusationis duxerit proponẽdum, postquam pacificam ipsius pręposituræ possessionem fueris assequutus, proponendi licẽtiam non negamus.

IDEM VIGORIENSI Episcopo.

Appellari potest, si locus non tutus partibus assignatur, etiam si sit scriptum, appellatione remota.

Constitutio CXVII.

Ex parte tua. Et infra. Præsenti pagina respondemus, quod quum ex cuiectur honeste, qui ad præsentiam delegatorum iudicum non potest secure venire, citatus tu vel tui quoties ad illos iudices vos euocari contigerit, ad quorum præsentiam vobis periculosum est ire, libere poteris appellare, etiam si in literis commissionis appellationis fuerit remedium interclusum, nisi iudices vobis assignent locum idoneum & securum. Ibid. cap. Ex parte tua.

IDEM EPISCOPO, DECANO & Præcentori Herfordensibus.

Licite appellat reus, si non auditur excipiẽs procuratorem actoris non habere sufficiens mãdatum, uel se prius conuentum per alias literas, de quibus non fit mentio in secundis.

Constit. CXVIII.

Significauit nobis magister hospitalis Eboracensis. Et infra. Ibid. cap. Significauit.

Pręterea capitulum Eboracense autoritate quarundam literarum, in quarum sigillo continebatur sigillũ capituli ad citationes tantum, cum aliud sigillum capitulũ illud noscatur habere, quendã cõstituebat actorẽ: sed licet idẽ magister allegauerit, qđ occasiõe literarũ illarũ actor

 non

non deberet admitti, & insuper adiunxisset, quod autoritate literarum quarundam à nobis ad alios iudices obtẽtarum prius conuentus, non debuit per literas posteriores, in quibus nulla fuerat mentio de prioribus, conueniri, iudices tamẽ exceptiones huiusmodi admittere noluerunt, propter quod vocem ad nos appellationis emisit.

Quocirca mandamus, quatenus si vobis constiterit ob dictas causas, vel earũ aliquam ad nostram fuisse audiẽtiam appellatum, reuocato in irritum quicquid noueritis post appellatiõem huiusmodi esse factum, partes ad nostram audientiã conuocetis, & in causa procedatis.

IDEM MAGISTRO G. ARchidiacono, & venerabili Normanno Canonibus Suessionensis.

Licite appellat reus, si non auditur, petẽs declarari rem petitam in libello.

Constit. CXIX.

Ibid. cap. Significantibus.

SIgnificantibus T. & R. fratribus, nostro fuit apostolatui declaratum, q̃d quum inter ipsos ex vna parte, & V. ex altera, super quadam terra corã iudicibus delegatis quæstio verteretur, ipsi quum plures terras haberent, vt terra illa super qua quęstio vertebatur ostenderetur eisdem, à iudicibus postularunt: quod cum ipsi facere denegarent, ad nostram audientiam prouocauerunt.

Quocirca mandamus, quatenus, si est ita, reuocato in statum debitum, si quid post appellationẽ noueris attentatũ, &c̃.

IDEM EBORACENSI EPIscopo, & Abbatibus de Luca no & monte molli.

Iudex à quo nõ potest statuere terminum ad faciendam appellationem: quod si fecerit, intelligitur statuisse ad se præsentandum.

Constit. CXX.

Ibid. cap. Ex insinuatione.

EX insinuatione Prioris & Canonicorum sanctæ Barbaræ nobis innotuit, quod cum inter ipsos ex vna parte, & V. camerarium de Tangar. ex altera, super quadam monasterio coram iudice ordinario quæstio verteretur, & idem Camerarius ad nostram audientiam appellauerit, appellationi terminum non præfigens, dictus iudex, qui causam illius fouere videbatur, pro eo quod quidam clericus commensalis suus dicti Camerarij in eadem causa fuerat aduocatus, hunc terminum appellationi præfixit, vt ad festum Purificationis vtraque pars esset ab appellationis prosequutione reuersa, licet non potuit nobis legem imponere, vt eam teneamur infra dictum terminum expedire, quum & secundum legitimas sanctiones lis, quę in consistorio principis speratur inferri, absque damno moræ intacta permaneat, donec ipsam faciat introduci, & à proceribus dirimi, iuxta morem. Interim autem nuncius Camerarij præueniens nuncium eorundem, nec ipso vsque ad terminum legitimum expectato impetrauit literas & recessit.

Quia vero fraus & dolus alicui patrocinari non debent, mãdamus, quatenus, si est ita, partibus cõuocatis, audiatis causam, & si de his constiterit, literæ Camerarij non valebunt.

IDEM ROFENSI ET Bondensi Episcopis.

Qui extra iudicium appellat ex verisimilibus & probabilibus causis, ne in possessione molestetur, si postea spoliatur, restituitur ante omnia in statum, in quo erat tempore appellationis emissæ.

Constit. CXXI.

Ibid. cap. Bonæ memoriæ.

BOnæ memoriæ O. de camera persona Ecclesiæ de Fan. viam vniuersæ carnis ingresso, Abbas sancti Augustini Cantuariensis eiusdem Ecclesiæ, quam ad se asserit pertinere, primo per quosdam monachos, secundo per seipsum possessionem ingressus, ad nos plures vocem appellationis emisit, ne quis eum super possessione ipsius Ecclesiæ præsumeret molestare. Cunque aliquandiu prædictam Ecclesiam pacifice possedisset, quidam laici Cantuariensis diœcesis ipsum Abbatẽ & monachos de possessione ipsius Ecclesiæ per violentiã eiecerunt. Et infra.

Procurator ṽo archidiaconi ꝓposuit ex aduerso, q̃d defuncta ꝑsona Ecclesiæ, archidiacono tm̃ datur eius custodia: imo Archidi-

Archidiaconi,qui fuerunt pro tempore, tam de iure communi,quàm de generali cõsuetudine,tam in illa Ecclesia,quam in cęteris eiusdem diœcesis hoc iure sem per vsi fuere.Præterea præfatus O.nomine Archidiaconi Ecclesiam possedit eandem,vtpote qui ei vnam procuratiõem,& quinq; solidos nomine ecclesię annis singulis exoluebat.Et infra.

63.dist.ca. Si in plebibus.

Præmissis igitur diligenter inspectis, prædictos Abbatem & monachos in eũ statum, in quo tempore appellationis factæ ex verisimilibus & probabilibus causis ad nos legitime interpositæ fuisse noscũtur (proprietatis parti vtrilibet saluo iure)decernimus reducendos,ac fructus medij temporis perceptos censuimus pariter assignandos eisdem.

IDEM SANCTI AVGVstini & sancti Gregorij Prioribus.

Itineris arreptio habet uim appellationis,si seruantur ea quæ seruari debẽt in appellatione.

Constitutio CXXII.

Ibid.cap. Dilecti filij.

DIlecti filij Io.& H.Prioris, & monachorum Cantuariensis Ecclesię nuncij retulerunt, quod cum pro causa,quę inter dictos Priorẽ & monachos & Cantuariensem Archiepiscopum super capella de Lamede verteretur,ab ipsis ad sedem Apostolicam mitterẽtur, idem Archiepiscopus post iter arreptũ in eos excommunicationis sententiam promulgauit.

Cum autem plus sit ad sedem Apostolicam facto prouocare q̃ verbo, & ipsis propter dictam causam ad Romanã Ecclesiam veniẽtibus,intelligitur ad sedem Apostolicam prouocatum, mandamus, quatenus si est ita,dictos Io.& H.denuncietis excommunicationis vinculo non teneri.

IDEM EPISCOPO Eliensi.

Per clausulam,appellatione remota,inhibetur omnis appellatio,quæ à iure non indulgetur expresse.

Constit. CXXIII.

Ibid. cap. Pastoralis

PAstoralis officij diligentia. Et Infra. Quęsiuisti,vtrum quando inhibetur appellatio in rescripto,frustratoria tantum inhibita videatur.

Nos igitur attendentes,quod per appellationem frustratoriam, etiam si non fuisset inhibita, negocium nõ debeat impediri,respõdemus, quod quęlibet prouocatio intelligitur remoueri,quę à iure non indulgetur expresse:sed si appellans fuerit grauatus iniuste, grauamen huius modi per superiorem poterit emendari.

Verum, quia multoties quis ad tempus per appellationem legitimam à iudicis sui, quo ad aliquem certum articulum,eximitur potestate:consuluisti nos, vtrum si quis excõmunicationis sententia innodatus, ante denũciationem ipsius ab ea tanquam minus rationabiliter promulgata in eo casu,in quo ante sententiam appellatoriam vires obtinuisset, curauerit prouocare,eo quod per appellationem interpositam excommunicantis videtur iurisdictio dormitasse,ipse denunciare possit eundem,& ad tempus ecclesiasticis beneficijs clericum spoliare.

Nos itaq; respondemus, quod quum executionem excommunicatio secũ trahat, & excommunicatus per denunciationem amplius non ligetur, ipsum excommunicatum denũciare potest, vt ab alijs euitetur: & illi prouentus ecclesiastici merito subtrahuntur,cui Ecclesiæ cõmunio denegatur.

IDEM EPISCOPO Parrhisiensi.

Si appellans ad superiorem comparet corã iudice inferiori super concernentibus ipsam appellationem,ipsi appellationi renunciare uidetur .Si autẽ protestetur,quod propter hoc non intendit renunciare appellationi,tanquam contraria allegans,non est audiendus,nisi notorium sit actum illum esse iniustum,super cuius emendatione adiuit inferiorem.

Constit. CXXIIII.

Ibid.cap. Solicitudinem pastoralis.

SOlicitudinem pastoralis.Et infra. Sane quum sicut recepimus duobus coram Episcopo litigantibus alter eorum ad sedem Apostolicam appellasset, Episcopus appellantem reputans cõtumacẽ,ipsum excõmunicationis vinculo innodauit: q corã metropolitano de Episcopo sibi petijt iustitiam exhiberi, asserens quod post appellationem legitime ad nos interpositam ipsum excommuni

municauerat,& petēs se ad eum statum, in quo fuerat appellationis tempore,à metropolitano reduci,denunciari videlicet absolutum,adijciens etiam quod appellationi non renunciabat obiectæ, sed prosequi volebat eandem.Et infra.

Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus,quod sicut metropolitanus de appellatione ad nos interposita cognoscere omnino nō valet,sic nec de his quæ post appellationem fuerant innouata,dūmodo de alijs cognosci non possit, nisi de appellatiōe pariter cognoscatur, vel de his q̄ appellationis causam contingere dinoscūtur.In q̄ casu si metropolitanus ad cognoscendum partes suas interponere forte pręsumeret,Episcopus posset ad appellationis beneficium conuolare.Nam ad officium eius,qui de appellatione cogniturus est,pertinet prudenter corrigere quæ contra ipsam inuenerit attentata:si vero notorium existeret,quod mandatum Episcopi indiscretum fuerat, vel iniustum, cui non tenebatur subditus obedire,ac per consequentiam ei liquebat euidenter subditum legitime prouocasse, potest Archiepiscopus autoritate metropolitani declarare subditum irrationabiliter extitisse anathematis mucrone percussum. Cum autem excommunicatus,qui appellauerat iuxta perscriptam formam coram Archiepiscopo,deponit contra Episcopum quęstionem, metropolitanus ad cognoscendum de causa potest interponere partes suas, cum ille appellationis prosecutioni renunciasse tacite videatur: sed si verbo vel facto appellationem se velle prosequi protestet, non est tanquam aduersa petens & sibi contrarius audiendus.

IDEM EPISCOPO ET Cantori Trecensibus

Per appellationem legitime interpositam principale cum accessorijs ad iudicem appellationis defertur,& sententiæ excommunicationis & interdicti post appellationem latæ non tenent.

Constit. CXXV.

Ibid. cap. Dilectus filius

Dilectis filijs Decano Altisiodorēsi,ac magistro R.Altisiodorensis Episcopi procuratore in nostra præsentia constitutis,idem magister proposuit, quod cum dictus Episcopus presbyterū domus dei, in qua dispensationē plenariam obtinere dinoscitur, detineri faceret vinculis mācipatum,pro eo quod bona quædam eiusdem domus,quæ furtiue subtraxerat,restituere detrectabat,ꝓpter quod etiam ab eodem Episcopo ex communicationis fuerat vinculo innodatus,& supradictus decanus Episcopū monuisset,vt ei restitueret vel saltem recrederet presbyterum memoratum,quē ad iurisdictionem suam pertinere firmiter asserebat,Episcopus metuens ne decanus aliquid in suum præiudicium attentaret,se ac suos,statum ecclesiæ,ac ciuitatis,ꝓtectioni metropolitani supponens, ad eius audientiam appellauit.Verum decanus post modicum tempus interdictū huiusmodi promulgauit,vt episcopo in ciuitate præsente à diuinis in Altisiodorensi ecclesia cessaretur.Postmodum vero,cum die appellationi præfixo comparuissent partes coram officiali curiæ Senonensis,decanus allegans quod appellationi ab Episcopo interpositæ ideo nō duxerat deferendum,quoniam presbyter supradictus adhuc in vinculis tenebatur,quando ad nos vocem appellationis emisit.Officialis autem iudicauit irritū interdictum à decano post appellationem Episcopi promulgatum.Et infra.

Quia vero idem Episcopus diuersos modos expressit, secundum quos decano paratus fuerit super captione presbyteri iustitiam exhibere, ad metropolitanam sedem appellans,decanus non potuit post hoc ferre sententiam interdicti, & ideo sententiam ipsam ab eo post appellationem legitime promulgatam irritam decernimus & inanem:non obstante quod decanus ad excusationem suam quasi variando proposuit, quod priusq̄ Episcopus appellasset, sententiam tulerat,cuius effectū ad tempus duxerat suspendendum,cum interim appellatione interposita procedere non debuerit ad sententiam exequendam,officialis processum,qui post appellationē huiusmodi sententiam interdicti irritam & inanē decreuit,temerarium iudicans, cum appellatione ad nos interposita nil debuit

in

innouari. Præterea licet excommunicationis sententia in Decanum per Episcopum promulgata, rite lata prima facie videretur, quum per dictum Officialem esset prohibitum, ne seruaretur in Ecclesia interdictum, & Decanus ne celebraretur in Ecclesia prohibendo, diuinum videretur officium pturbare: qa tamen per appellationem ad nos interpositam ex parte Decani, cui etiam officialis duxerat deferendum, apostolos concedendo, non solum principale negocium, sed accessoria etiam ad nostrum referebantur examen, eandem sententiam post appellationem promulgatã decernimus viribus caruisse. Verum licet Archiepiscopus post appellationem prę dictam, de qua sibi per officialis literas innotuerat, Decanum denunciauerit eui tandum: Senonenses tamen canonicos, qui saniori ducti consilio communicauerunt eidem, vt appellationi ad nos interpositę magis quàm denunciationi ab Episcopo factæ deferrent, inculpabiles iudicamus.

IDEM MEDIOLANENSI Archiepiscopo.

Postquam Papa aliquam causam ad se reuocat, non ualet processus postea per minorem iudicem factus, sicut non ualeret, si fuisset ab eo legitime appellatum.

Constit. CXXVI.

Ibid. cap. Vt nostrũ. VT nostrum prodeat de vultu Dei iudicium. Et infra. Iudicibus dedimus in mandatis, vt si post secundũ mandatum, per quod totius cognitionem negocij ad nostrum iudicium reuocauimus, traditionem sigilli dicto H. à te cognoscerent esse factam, eam decernerent irritam & inanem, inhibentes illi, ne quomodolibet eo vti præsumeret, Cum plus sit Romanum Pontificem ad se aliquod negocium reuocare, quam quenquam ad eum super aliquo negocio prouocare.

IDEM ABBATI SANCTI Felicis, & G. Canonico Bononiensi.

Si terminum appellationi prosequendæ statutum ab homine, altera pars præuenit, hoc tacito literas impetrando, literæ non ualent: sed terminum iuris etiam appellatus præuenire potest, dummodo nimium non præcurrat: & ubi ex dilatione imminet periculum (etiam neutra parte prosequente) potest iudex ad quem supplere partes, compellendo ad prosequutionem.

Constit. CXXVII.

OBlatæ nobis vestræ literę continebant, quod quum quidam iudices, quibus causa, quæ inter Sambriensem & Rinocorensem plebes vertebatur, fuerat ab Apostolica sede commissa, pro plebe Sambriensi sententiã protulissent, ac à procuratoribus plebis de Rinocor. ad nos fuerit sine termino appellatum, nec delatum appellationi fuisset, nec ad prosequutionem ipsius terminus à iudicibus partibus assignatus: plebanus de Sambro. super obseruatione p̃dictę sententiæ, sicut rationabiliter lata erat, nostras ad vos literas, & alia pars alias com missionis literas à nobis super infirmanda eadem postmodũ ad alios iudices impetrauit, nulla in posterioribus literis de prioribus habita mentione. Vnde in dubitatione reuocato, an posteriores iudices vel vos de illa debeatis cognoscere, nos super hoc consulere voluistis. Et infra. Ibid. cap. Oblatæ nobis.

Licet igitur appellanti legitime à sententia indulgeatur annus à lege, aut ex iusta causa biennium ad appellationem interpositam prosequendã: quia tamen huiusmodi terminus potest restringi, non solum à prouocante, verũ etiam à iudice, à cuius sententia prouocatur (cum ideo sit constitutum, nõ vt terminus ipse præ ueniri non possit, sed ne valeat prorogari) credimus distinguẽdum in quo casu literæ impetrantur. Et quidem quando certus terminus ab appellante, vel à iudice appellationi præfigitur prosequendę, si eo tacito appellatus literas impetrauerit, huiusmodi literæ tanquam tacita veritate surreptæ obtinere non debent aliquam firmitatem. Supra eodem lib. cõstit. cxi.

Si vero nõ sit aliquis terminus à iudice vel ab appellante præfixus, pars appellata infra terminum constitutum à lege (dummodo nimium non pręcurrat, vt appellantem in commissione impetranda supplantet) commissionis literas poterit impetrare, quarum autoritate in ap pella-

pellationis causa legitime pcedatur, ita quod si appellans voluerit in causa appellationis procedere, oportebit eum agere sub iudice sic obtento, nisi possit eum legitime recusare. Quod si agere noluerit, appellatus potest nihilominus psequi causam ipsam, maxime si sentiat sibi ex dilatione imminere grauamen.

Superior quoq; iudex si viderit ex dilatione periculum imminere, potest & debet neutro prosequēte appellationem occurrere, vt periculum euitetur: puta si à sententia lata super confirmatione alicuius electi fuerit puocatū, & vtraq; pars velit etiam ad annum prosequutionem appellatiōis differre, potest vtiq;, imo debet superior iudex, ad quem fuerat appellatum, terminum prouide moderari, ne gregi dominico diu desit cura pastoris.

Ex his igitur consultationi vestræ noueritis esse respōsum, quod per posteriores nō derogatur prioribus legitime impetratis, per quas ad confirmandam sententiam, vel infirmandam præuia potest ratione procedi.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Altera parte contumaciter absente, potest iudex appellationis etiam principale negocium diffinire, si post litem contestatam fuerit appellatum.

Constit. CXXVIII.

Ibid. cap. Per tuas literas.

PEr tuas literas requisisti, vtrū si post latam sententiam, vel saltē post depositiones testium publicatas fuerit apte appellatum, hi qui super hæc delegantur à nobis, si altera partium eorum se noluerit conspectibus præsentare, causam sibi delegatam iudiciali possint calculo terminare.

Nos igitur cōsultationi tuę taliter respondemus, quod quum lis sit super eodem negocio coram primis iudicibus legitime contestata, poterunt iudices delegati (eo qui conuenitur se per contumaciam absentante) cum eis de meritis causæ liquebit, commissum sibi negocium diffinire.

DE CONFIRMATIONE vtili vel inutili.

INNOCENTIVS PAPA tertius Decano Padebornēsi.

Innouatio priuilegij nouum ius non tribuit, nec antiquum cōfirmat, sed si quod competebat, conseruat.

Constit. CXXIX.

Extra lib. 2. tit. 30 de confirmatione vtili vel inutili. cap. Cum dilecta in christo filia.

CVM dilecta in Christo filia Abbatissa & sorores Ecclesię de Gardeuenensi, sua cuperent priuilegia innouari, propter viarū discrimina q̄tuor Episcopis & Abbatibus totidem, vt ea inspicerēt diligenter, & tenorem ipsorum fideliter transscribentes sub sigillis suis nobis remitterent duximus iniungendum. Et infra.

Nos autem tam legato, qui sub sigillo proprio ea nostro fecit conspectui præsentari, quàm inquisitoribus ipsis fidem debitam adhibētes, licet non videremus, quare non deberent eadem priuilegia innouari: quia tamen C. maioris Ecclesiæ, & I. sanctæ Crucis Canonici proposuerunt Hildesemensem Ecclesiam in possessione subiectionis ipsius monasterij per centum annos & amplius extitisse, priuilegia ipsa tunc non duximus innouanda.

Vnde iudicibus dedimus in mandatis, vt ad locum idoneum accedentes, citatis qui fuerint euocandi, inquirerēt super his diligentius veritatem, à quibus pars Hildesemensis Ecclesiæ, ad apostolicam sedem appellauit. Nuper autem iterato prædicta petijt Abbatissa, quatenus deberemus priuilegia suæ Ecclesiæ renouare. Ex aduerso vero fuit postulatū, vt causam ipsam discretis viris committere dignaremur, qui testes reciperent, quos contra priuilegia monasterij & ad probādum præscriptionem legitimam induce re proponebant.

Nos igitur attendentes, quod iure sit ciuili statutum, vt quando periculum testium formidatur, ne veritas occultetur, vt probandi copia fortuitis casibus subtrahatur, etiam lite non contestata, testes valetudinarij, & alij, de quibus ex aliqua rationabili causa timetur, ad testimoniū admittantur: eiusdem æquitatis similitudine

dine prouocati, prędicta priuilegia, quasi iam nimia vetustate consumpta, quum fuerint non in pergameno, sed in papyro conscripta, duximus innouanda, nolentes quod ex innouatione huiusmodi nouũ ius monasterio acquiratur, sed antiquum, si quod habet, per innouationẽ priuilegij conseruetur.

Quia vero præfatum monasteriũ ad ius & proprietatem apostolicæ sedis per priuilegia prædecessorum nostrorum pertinere monstratur, ne ius Ecclesiæ Romanę remaneat indefensum, eandem Abbatissam procuratricem ipsius duximus statuendam, vt cũ aduersus Romanæ Ecclesiæ possessiones & iura non nisi centenaria currat pscriptio, ipsa sup hoc, & alijs, vice nostra procuret, quæ coram te in iudicio fuerint procuranda.

Nolentes igitur, qđ de statu eiusdem monasterij diutius dubitetur, mãdamus, quatenus locum tutum & commodũ eligens recipias testes, quos ad præscriptionem probãdam Hildesemensis Ecclesia, vel ad interruptionem ostendendam cœnobium duxerit producendos: & si legitimam pscriptionẽ probauerit, vt intendit, nisi probata fuerit interruptio ex aduerso, subiectionẽ ipsius monasterij adiudices Episcopo memorato, cũ constet ipm in sua diœcesi cõstitutum, priuilegium, qđ monasterio innouari fecimus, corrumpẽdo: alioquin eidem super hoc perpetuum imponens silentium, monasterii pronuncies perpetua libertate gaudere, nostro sibi priuilegio resignato.

IDEM EPISCOPO ET Præposito Vticensibus.

Non ualet confirmatio quam religiosus impetrauit à Papa super temporali administratione, seu prioratu, si tacuit se regularem, si uero expressit, rescriptum præsumitur falsum, quia Papa non consueuit concedere.

Constit. CXXX.

Ibid. cap. Ad nostrã audientiã

AD nostram audientiam Præposito Nemanensis Ecclesiæ significante peruenit, quod quidam Canonici Nemanensis Ecclesię à nobis literas confirmationis super administrationibus suis obtinere laborant, religionis suæ conditione suppressa.

Cum igitur regularibus personis nõ consueuerit Apostolica sedes aliqua personaliter confirmare, mandamus, quatenus confirmationes, quas ab ipsis canonicis, quum regulares existant, noueritis taliter impetratas, denuncietis irritas & inanes.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Concordat cum capitulo supra proxime posito. Constit. CXXXI.

Ibid. cap. Porrecta nobis ex parte

POrrecta nobis ex parte tua petitio continebat, quod plures ex religiosis, qui prioratibus & alijs administrationibus pręsunt, à nobis super ipsis quoad vixerint possidendis, confirmationis literas se asserunt impetrasse. Et infra.

Cum igitur à cancellaria nostra huiusmodi literas emanasse nõ credamus, mandamus, quatenus illos, qui tales literas exhibuerint, in quibus prioratus vel administrationes tanq̃ religiosis confirmãtur, eosdẽ punias tanquã falsitatis autores. Si vero in eis non fit mẽtio religionis ipsorum, illas tanquam tacita veritate surreptas denuncies non valere.

IDEM NOBILI VIRO MATthæo de Riuarijs.

Sententia seu laudum contra formam iuris uel compromissi latum per arbitros, licet per Papã in forma communi fuit confirmatum, non tenet. Constit. CXXXII.

Ibid. cap. Examinata.

EXaminata causa, quę vertitur inter te, & milites Campanicos super Ecclesia sancti Angeli, perpendimus arbitrium, quod vicedominus Sabinensis dicebatur super eodem negocio promulgasse, contra formam iuris & compromissi fuisse dictatum. Vnde quum non obstante confirmatione Celestini Papæ prædecessoris nostri, qui confirmauerat illud, sicut prouide latum fuerat & ab vtraq; parte receptum, decernimus ipsum irritum & inane.

Libri secundi FINIS.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMInis tertij, Constitutionum Decretalium in Ecclesia Catholica Liber tertius, agens potissimum de Vita & honestate Clericorum, de rebus negocijsq; ad eos pertinentibus, denique de Ecclesijs earundemque attinentijs.

DE VITA ET HONESTATE Clericorum.

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM Dei, dilecto nobis N. Apostolicæ sedis Legato.

Ecclesiastici iudices & delegati gratis iudicare debent, nec exigere possunt decimam, uel aliam quotam litis, etiam si hoc habeat consuetudo.

Constit. I.

Extra lib. 3. tit. 4. de vita & honesta cleri corum, cap. Cum ab omni specie. 1. Thes. 5

VM ab oi specie mali pcipiat Apostolus abstinere. Et infra. Sane ad audientiam Apostolatus nostri puenit, qd cum ex delegatione nostra causas suscipitis pertractandas, more secularium super decima litis vel parte alia, pro diuersa terrarum cõsuetudine, præter expensas victualium cum litigantibus receptis pignoribus, pro salario conuenitis: non attendentes, quod ad hoc vobis & alijs clericis sint ecclesiastici redditus deputati, vt ex ipsis honeste viuere debeatis. Et infra. Ideoq; mãdamus, quatenus ab huiusmodi exactionibus de cętero abstinẽtes, vigorem iudiciarium gratis studeatis litigantibus impartiri: non obstãte quod in fraudem à quibusdã proponitur, qd id exigatur nomine assessorũ, cum nec iustum iudicium iudici vendere liceat, & venales sententiæ ab ipsis etiam secularibus legibus reprobentur.

IDEM LIVONIENSI EPIscopo & eis qui cum eo sunt fratribus.

Ad euitandum scandalum, possunt religiosi diuersi habitus missi ad prædicandũ de nouo conuersis, se in unum superiorem habitum & propositum conformare.

Constit. II.

DEus qui Ecclesiam suã noua semper prole fœcundat. Et infra. Ne igitur, si dispar in vobis obseruantia fuerit, & dissimilis habitus apud eos, quibus vnum Euangelium prædicatis, scandalum suscitetur, mandamus, quatenus eo non obstante, quod inter vos monachi sunt, & canonici regulares, vel alij etiam regularẽ vitam sub alia districtione professi, oĩes pariter in vnum regulare propositum & honestum habitũ, quantum ad hoc spectat officium, conformetis. Ibid. cap. Deus qui.

IDEM INNOCENTIVS Papa tertius.

Ludi theatrales etiam prætextu consuetudinis in Ecclesijs uel per clericos fieri non debent.

Constit. III.

CVm decorẽ domus Dei. Et infra. Interdũ ludi fiunt in Ecclesijs theatrales, & non solum ad ludibriorum spectacula introducuntur in eis monstra laruarum, verum etiam in aliquibus festiuitatibus, diaconi, presbyteri, & subdiaconi in- Ibid. cap. Cum decorem.

ni insaniæ suæ ludibria exercere præsumunt. Et infra.

Fraternitati vestræ mãdamus, quatenus, ne per huiusmodi turpitudinẽ Ecclesiæ inquinetur honestas, prælibatam ludibriorum consuetudinem vel potius corruptelã curetis à vestris Ecclesijs extirpare.

DE COHABITATIONE clericorum & mulierum.

INNOCENTIVS PAPA III.

Exoniensi Episcopo.

Si fornicatio clerici ita est publica, quod transit in notorium, nec accusator nec testis necessarius est, sed si est publica per solam famam, non sufficiunt ad condemnationem sola testimonia, id est, testium dicta non iuratorum, sed si ex hoc orietur scandalum, indicitur purgatio, in qua deficiens canonice punitur.

Constit. IIII.

Extra lib. 3. tit. 2. de cohabitatione clericorũ & mulierũ. cap. Tua nos duxit

Va nos duxit fraternitas consulendos, si de clericis publice concubinas habentibus, qui quando à te conueniuntur se esse cõcubinarios diffitẽtur, nec apparet cõtra eos legitimus accusator, credendum sit testimonio bonorum virorum, inter quos viuere dinoscuntur.

Nos igitur cõsultationi tuæ taliter respondeamus, quod si crimen eorum ita publicum est, vt merito debeat appellari notorium, in eo casu nec testis, nec accusator est necessarius: cum huiusmodi crimẽ nulla possit tergiuersatione celari. Si vero publicum est, non ex euidentia, sed ex fama, in eo casu ad condemnationem eorum sola testimonia non sufficiunt, cum non sit testimonijs, sed testibus iudicandum. Sed si de clericis ipsis talis habeatur suspicio, vt ex ea scandalum generetur in populo, licet contra ipsos non apparuerit accusator, eis tamen est canonica purgatio indicenda: quam si præstare noluerint, vel defecerint in præstãda, eos canonica debebis animaduersione punire.

IDEM EPISCOPO PISTOriensi.

Mulieres quænam & quando permittantur clericis cohabitare.

Constit. V.

A Nobis tua fraternitas requisiuit. Et infra. Cum clericis quoque non permittas mulierculas habitare, nisi forte de illis personis existant, in quibus naturale fœdus nihil permittat sæui criminis suspicari.

DE CLERICIS CONiugatis.

INNOCENTIVS PAPA III.

Noruicensi Episcopo.

Auferenda sunt clerico beneficia, quæ habebat tempore contractus matrimonij: collata vero postmodum scienter per Episcopum, per eundem auferri non possunt, sed per superiorem.

Constit. VI.

Iuersis fallacijs. Et infra. Accepimus aũt quod quidã clerici tuę diœcesis, qui matrimoniũ cõtraxerunt, ecclesiastica bñficia detinere cõtendũt, in quorum conuersatione cithara cum psalterio male concordat. — Extra lib. 3. tit. 3. de clericis cõiugatis. cap. Diuersis fallacijs.

1. Cor. 7

Cum ergo vir cogitet quõ placere possit vxori, & ideo minus quę Dei sunt valeat cogitare, cũ quasi diuisus in duo, plenam sui nõ habeat potestatẽ, vt ei, à quo stipẽdium recipit, plenius famuletur, mãdamus, quatenus huiusmodi clericos beneficijs ecclesiasticis, quæ in tua diœcesi sunt adepti, priues, appellatione remota: præsertim quum rerum ecclesiasticarum substantia per tales soleat deperire. Nisi forte tu talibus scienter contuleris ecclesiastica beneficia, quibus eos non per te, sed per superiorẽ decernimus spoliãdos. — 28. dist. ca. Siracusanæ.

IDEM ARCHIEPISCOPO

Archeronensi.

Filius sacerdotis Græci ex uxore genitus, licite inter Latinos promouetur, si scandalum non obsistat. Constit. VII.

CVm olim ad nostrã audientiã peruenisset, q̃d canonici Anglorieñ. cãtorẽ Tricariceñ. sibi elegerint in pastorem. Et infra. Licet tibi de forma electionis canonice ac idoneitate psonæ in alijs constitisset, mouit te tñ, q̃d cũ pater eius Græcus fuerit, & iuxta ritũ Gręcorum vxorem duxerit in minoribus ordinibus cõstitutus, cantorem ipsum ex vxore legiti ma — Ibid. cap. Cum oli. — 32. dist. ca. Si quis eorum.

ma in sacerdotio suscepisset.

11. dist. ca. Nicæna. & ca. Quoniam. & ca. Aliter. Nos igitur attendentes, quod orientalis ecclesia votum continentiæ non admisit, quoniam orientales in minoribus ordinibus contrahunt, & in superioribus utuntur matrimonio iam contracto, mandamus, quatenus, nisi pro eo

31. dist. ca. Placuit. quod inter Latinos græci homines conuersant, religionis consuetudo repugnet: si aliud canonicum non obsistat, ad confirmationem & consecrationem eiusdem sine dubitatione procedas.

IDEM EPISCOPO PICTAUIENSI.

Clericus coniugatus non beneficiatus, non cogitur deferre tonsuram. Constit. VIII.

Ibid. cap. Ioannes. IOannes nobis conquerendo monstrauit, quod tu eum, quamquam iam dudum uxorem legitimam duxerit, pro eo quod prius in Acoluthum fuerat ordinatus, compellere niteris, ut tonsuram deferat clericalem: ex quo inter ipsum & uxorem suam posset scandalum generari, de consuetudine terræ tuæ clerici uxorati non coguntur inuiti portare tonsuram.

17. quæst. 4. ca. Si quis suadente. Quoniam igitur idem etiam tonsoratus, non potest priuilegio clericali gaudere, Mandamus, quatenus ipsum super tonsoratione huiusmodi non molestes, dummodo nullum percipiat beneficium ecclesiasticum, cuius ratione teneatur clericalem deferre tonsuram: quia cum eum oporteat secularibus negocijs immisceri, tonsura ipsius secularia exercentis uideretur profecto in ministerij nostri vituperium redundare.

IDEM INNOCEN. PAPA III.

Vxorati non admittuntur ad ecclesiasticas dignitates, & coguntur dimittere quas habent.

Constit. IX.

Ibid. cap. Cum decorem. CVm decorem domus Dei. Et infra. Eos qui sunt publice uxorati, non admittatis de cætero ad ecclesiasticas dignitates, dimissis ab eis, quas non possunt sine prauo exemplo & graui scandalo retinere.

DE CLERICIS NON residentibus.

INNOCENTIVS PAPA III. Capitulo Ragusino.

Priuandus est prælatus uel clericus non residens, qui citatus non reuertitur in termino sibi præfixo, nisi habeat iustum impedimentum.

Constit. X.

Extra lib. 3. tit. 4. de cleric. non resident. cap. Qualiter. QValiter archiepiscopus vester temeritate propria recessit ab ecclesia Ragusinensi, nec iam vltra quadriennium expectatus redierit, per literas etiam vestras reuocatus. Et infra. Discretioni vestræ mandamus, quatenus, nisi forsitan iam redierit, vos post mensem à receptione præsentium personam vobis idoneam in archiepiscopum eligatis.

IDEM PATRIARCHAE Constantinopolitano.

Argumentum idem, quod & capitis præcedentis.

Constit. XI.

Ibid. cap. Inter quatuor. INter quatuor animalia. Et inf. De clericis qui ecclesias vel præbendas sibi concessas sine iusta & necessaria causa deserunt, tuo præsertim non accedente consensu, hoc tibi duximus respondendum, quod postquam congruo tempore fuerint expectati, nisi redierint ad illas, possunt eis iuste priuari, dummodo non sint iusto impedimento detenti.

21. quæst. 2. ca. Placuit.

IDEM ARCHIEPISCOPO Panormitano.

Si nescitur ubi sit clericus, tribus publicis edictis citabitur in ecclesia sua: & si infra sex menses non reuertitur, priuabitur ecclesia sua.

Constit. XII.

Ibid. cap. Ex tuæ deuotionis. EX tuæ deuotiõis. Et inf. In ecclesijs, eorum qui se fraudulenter absentant, nec ad ipsos valet citatio peruenire, trinæ citationis edictum facias publicari, & si nec sic curauerint obedire, & vltra sex menses suas deseruerint ecclesias, eis debent merito spoliari, contra eos etiam procedatur, vt ipsos per suspensionis & excommunicationis sententiam ad tuam obedientiam venire compellas. Quod si nec sic eorum malitia poterit emolliri, eos B. tituli S. Susannæ presbyter Cardinalis apostolicæ sedis legatus à spiritualium administratione remoueat, & quibus præsunt ecclesijs de personis idoneis faciat prouideri, sed in eos degradationis sententiam non promulget, vt cum eis misericorditer, si expediat, facilius agi possit.

IDEM EPISC. ALTISIOD.

Priuilegiatus & absens in studio, fructus præbendæ recipiat, existens in uilla uel castello, ubi nullum est uel minus competens studium, priuilegio non utitur.

Tua

Constit. XIII.

Ibid. cap. Tuæ fraternitatis

TVæ fraternitatis discretio postulauit. Et infra. Quæsiuisti præterea, vt cũ interdũ canonici, quibus studiorũ gratia est indultũ, vt in absentia sua fructus pcipiant pbendarũ suarũ, accepta licentia se ad villas transferũt vel castella, in qbus nullũ est vel minus competens studiorũ exercitiũ, vtrũ pbendarũ suarũ fructus sint talibus cõferẽdi. Ad q̃d breuiter respõdemus, eis q huiusmodi fraudẽ cõmittũt, cũ fraus & dolus nemini debeat patrociniũ impartiri, præfatam indulgentiam competere non debere.

DE PRAEBENDIS & dignitatibus.

INNOCENTIUS PAPA III. Zamorensi Episcopo.

Ordinato ad sacros per episcopum sine titulo nemine præsentante, ordinator uel successor compellitur in necessarijs prouidere, donec titulum habuerit. Constit. XIIII.

Extra lib. 3. tit. 5. de preben. & dig. cap. Cum secundum.

CVm secundum Apostolũ, q altari seruit, viuere debeat de altari, & q ad onus eligitur, repelli nõ debeat à mercede: patet à simili, vt clerici viuere debeant de patrimonio Iesu Christi, cuius obsequio deputanť vt ipsa noĩs ratio psuadet. Cũ enĩ à κλῆρος, q̃d est sors vel hæreditas, clerici appellenť, qa in sui ordinatiõe vel assumunť in hæreditatẽ dñi, vel assequũť hæreditatẽ in ipso, vt vere possint psallere cũ pphета dicẽte, Dñs pars hęreditatis meę: dignũ est vt ecclesiasticis stipẽdijs sustentenť, in q̃ & p quã diuinis obseqis ascribunť. Licet aũt pdecess. nostri ordinatiões eorũ, q sine certo titulo pmouenť, in iniuriã ordinãtiũ irritas esse voluerint & inanes: nos tñ benignius agere cupiẽtes, tãdiu p ordinatores vel successores eorũ puideri volumus ordinatis, donec p eos ecclesiastica beneficia consequantur.

12. quæst. 1 ca. Ex his.

21 dist. ca. cleros. & 16. quæst. 1 c. Si cupis

Psal. 15

70. dist. ca. Neminem & ca. Sanctorum

Inde est, q̃d cũ G. lator pſentiũ à pdecessore tuo fuerit ad subdiaconatũ nullo pſentãte pmotus, mandamus q̃tenus, si eũ hi, qbus examinationẽ ipsius duximus cõmittendã, te citato legitime, vt p teipsum vel idoneũ responsalẽ interſis & tam sup idoneitate pſonę, quam etiã sup quantitate ac qualitate beneficij ppone re tibi liceat, qcqd duxeris rationabiliter pponendũ, idoneũ esse reperint, tãdiu ei vitæ necessaria cõgrue subministres, donec p te in Zamareñ. ecclesia vel alia fuerit cõpetẽs beneficium ecclesiasticũ assecutus, sciturus p certo, q̃d si p examinationẽ eorũ fuerit reptus idoneus, et tu ei iuxta mãdatũ nostrũ neglexeris puidere, cũ hoc nobis p literas eorũ innotuerit, ad id exequendum te per districtionem ecclesiasticam compellemus.

IDEM ARCHIEPISCOPO Senonensi.

Qui hoc ignoranti scienter contulit præbendam, quam non potuit, illa euicta, aliam quam potest conferre tenetur. Constit. XV.

INter cætera. Et infra. Facta resignatiõe à Guilhemo q̃ndã canonico Laudunensi de pbenda eiusdẽ ecclesiæ, q̃ p cõmutationẽ pbendarũ H. tũc Siclu neñ. canonico, autoritate apostolica assignari debebat, magister P. p Lauduceñ. episcopum de præbenda fuit inuestitus eadem. Super q̃ cũ inter magistrũ ipsum & dictũ H. controuersia suborta fuisset, p Celestinum Papã prædecessorum nostrum oĩa retractata fuerunt. Et infra.

Ibid. cap. Inter cætera.

Supradicto episcopo dedimus in pcepτis, vt donec idẽ magister in eadẽ ecclesia fuerit pbendale beneficium assecutus, nulli alij pbendam assignare præsumat. Quod si forte præsumpserit, id irritũ decernimus, & inane. Decet enĩ vt qa pbendam ei, quã de iure nõ potuit, assignauit, eã quã de iure potest assignet, ne pbendã ei fraudulenter visus sit assignasse.

IDEM EPISCOPO ET Cantori Tornacensi.

Cassatur electio illius, qui possidet plures dignitates, atq; præbendas: & idem si detineretur aliquo uitio hic scripto. Constit. XVI.

Ibid. cap. Cum iam

CVm iã dudũ. Et infra. Verũ qm ab R. Siclunẽ. canonico, I. de Bythinia q̃dã obiecta fuere, multitudo videlicet tã dignitatũ quã etiã pbendarũ, ambitiõis & auaritiæ vitiũ: cui nõdũ finẽ ipo nẽs, cõtra diffinitiõis nostrę tenorẽ & Lateraneñ. cõcilij statuta ad obtinẽdã ppositurã Siclunẽsem se ingerit & ingessit, & q̃d die intrusionis suę añ cõfirmationẽ psumpserit ministrare, sicut & post confir

Extra lib. 3. tit. 5. de preben. & dignit. ca. Quia intantum

mationē cassatā, mādamus, q̄tenus si iueneritis p̄dictū I. habere plures alias dignitates atq; p̄bēdas, aut aliqd aliud p̄missorū, q̄d ad cassationē eius sufficiat, iueneritis esse verū, ei sup iā dicta p̄positura silētiū imponatis, ab impetitiōe ipsius Siclunen. ecclesiā absoluētes: cū multa p patiētiā tolerant, q̄ si deducta fuerint in iudicium, exigente iustitia nō debeāt tolerari.

IDEM ARCHIEPISCOPO & archidiacono Senonensibus.

Recepto in canonicū, quā cito facultas se obtulerit debetur præbenda, & interim habebit quotidianas distributiones. Constit. XVII.

Ibid. cap. Dilectus filius.

Dilectus filius T. canonicus Lingonen. p̄posuit, q̄d cū de mādato Celestini Papę p̄decessoris nostri Lingonēsis episc. quandā p̄bendā assignauit eidē in ecclesia Lingonen. qa capitulū ipsum ad eandē recipere cōtemnebat. Et infra.

Ad instantiam Remen. archiepiscopi, tunc Epi Prænestin. apost. sedis legati & autoritate ipsius, talis inter eū & epm & canonicos Lingon. cōpositio intercessit, q̄d ipso ab eis recepto in canonicū, & cōcesso sibi stallo ī choro, & participatiōe q̄libet diuinorū, idē fructus p̄bēdæ pcipere nō deberet, nisi loco pximo vacaturę. Et inf.

Cū ergo dictū T. in canonicū recipi canonicis nō obuiet institutis, & vacaturā expectare p̄bendā, Lateran. cōcilio nō sit dubiū obuiare, nos facto eiusdē legati illicito rep̄bato, q̄d est licitū approbātes: qa videt indignū vt receptus in canonicū p̄bendę bñficio defraudet: Mādamus, q̄tenus dictos Epm & canonicos, vt ei p̄bendā cū se facultas obtulerit nō differāt assignare app. postp. cōpellatis, faciētes eidē portiōes q̄tidianas, q̄ fiūt in ecclesia memorata, sine diminutiōe q̄libet assignari.

IDEM EPISC. BRIXIENSI.

Nō tenet electio, cum ad unā præbendam duo simpliciter eliguntur. Constit. XVIII.

Ibid. cap. Tuæ fraternitatis. 1. quæst. 1. ca. Si quis præbendas. Extra lib. 3. tit. 8. de concess. p̄ben. cap. Nulla.

Tvę fraternitatis deuotio. Et in. Cū sępe cōtigat, q̄d ad vnā p̄bēdā duo clerici, pter iportunitatē petētiū eligāt,

Nos attendentes, q̄d si duo vnā p̄bendam tenerēt, illud esset cōtra concilium Turonen. quod præbendarum prohibet sectionem, & si vnus illorum ipsam obtineret p̄bendā, sub expectatiōe alius cōtra Lateranen. cōcilij. statuta remaneret, inq̄sitiōi tuę taliter respōdemus, q̄d talis electio de rigore iuris penitus est cassāda.

IDEM INNOCENT. PAP. III.

Si duo electi ad aliquam dignitatē compromittant in iudice, poterit iudex alterum confirmare & alteri pro bono pacis de prouentibus prouisionem facere. Constit. XIX.

Nisi essent viri puidi & honesti, tā q̄ ordinē fecerūt, q̄ illi, circa q̄s ē facta ordinatio in eccles. vestra sup negocio prioratus, ordinationē illā valde suspectā ppter exempli pniciem haberemus. Quod ergo post cōcertationem diutinā ordinatū est circa vnum de electis, vt ipse habeat prioratū, hoc ex iurisdictiōe delegata secūdum iustitiā videt esse statutū. Quod aūt ordinatū est circa reliquum, vt ipse viginti liberas de redditibus capituli & xl. de puētibus prioratus pcipiat annuatim, hoc scd'm puidentiam intelligit esse pceptū, ex arbitraria potestate, cū in delegatos fuerit compmissum, q autoritatē sibi retinēdo cōmissam, se p bono pacis & vtilitatis hoc ordinasse fatentur. Ibid. cap. Nisi essent

Quia igit hæc ordinatio ab oībus est recepta, possuntq; licite prior & capitulū de puētibus suis ppter causas p̄dictas, non qdē ex pactione partiū, sed ex iussione iudicū puisionem huiusmodi exhibere, nos eā hoc adhibito moderamine toleramus, vt ad p̄stationē q̄draginta librarum nō dignitas prioratus, sed psona prioris maneat onerata, ne si forte circa puentus aliqua videat facta sectio prioratus, ita q̄d ipso priore defuncto successor ipsius ad p̄statiōe xl. lib. minime teneat.

IDEM EPISCOPO VADAnensi, & abbati Vatianensi.

Canonici priuilegiati à Papa super certo numero: si sponte receperunt aliquem supra numerū, contra impetrantes à Papa exceptione numeri uti non possunt. Constit XX.

Pro illorū puisione. Et inf. Burdegalēsi archiepiscopo mādamus, vt magistro P. in aliq̄ ecclesiarū suarū, vbi ei expedire cognosceret, cōpetens faceret bñficiū assignari, cōtradictores ecclesiastica districtione cōpescens: qui decano & capitulo Xantonensi auto. nostra mādauit, vt ipsum admitterēt in canonicū & in fratrē. Cūq; ndē reluctarēt Canonici ac indulgentiā de quadragesimo canonicorū numero ei opponeret: qa archiepiscopus cognouit illos in elusionem mādati nostri indulgentia concessa eis irrueren Ibid. cap. Pro illorum

ter

ter abuti, pdictũ magistrũ de pbenda & canonia Xantonensis ecclesiæ inuestiuit, cõtradictores vinculo excommunicationis astringens. Et infra.

Quia vero qd p dictũ archiepiscopũ de memorato magistro autoritate nostra p uide factũ est, firmitatẽ volumus obtinere, mãdamus, quatenus si vobis constiterit pdictos canonicos indulgentiã, quã habent de certo canonicorũ numero, nõ seruasse, & aliquẽ vltra cõstitutũ numerũ in canonicum autoritate ppria recepisse, cum nobis legẽ imponere non debeant, quã ipsi negligunt obseruare, latam in ipsos excõmunicationis sententiã à pdicto archiepo tam diu denuncietis sublato apppellationis obstaculo obseruandam, donec sæpedictum magistrum recipiant in canonicum, & ea quæ ad canonicatum pertinent, cum stallo chori, & loco capituli ei studeant assignare.

IDEM BISVNTINENSI Archiepiscopo.

Non beneficiatus habens suff.ciens patrimonium, ad sacros ordines legitime promouetur.

Constit. XXI.

Ibid. cap. Tuis quæstio.

TVis q̃stionibus rñdemus, qd clericos in minoribus ordinibus cõstitutos, de patrimonialibus bonis habẽtes vñ possint congrue sustẽtari, & si nondũ fuerint bñficium ecclesiasticũ assecuti, dũ modo aliud canonicum non obsistat, ad superiores poteris ordines promouere.

IDEM ZAMOREN. EPISC.

Absenti potest conferri beneficium alio mediante, nec refert utrum absens inuestiatur per personam mediam, uel persona media inuestiatur pro absente.

Constit. XXII.

Ibid. cap. Accedens

ACcedẽs ad apost. sedem. Et infra. Inqsitioni tuę taliter rñdemus, qp clericus absens p aliũ, vel alius magis p ipso poterit de bñficio ecclesiast. inuestiri.

IDEM EPISC. TRECENSI.

Si ad unum canonicatum & prebendam duo sunt recepti simpliciter, receptio non tenet, etiam interueniente apostolica autoritate.

Constit. XXIII.

Ibid. cap. Dilecto filio.

DIlecto filio P. sanctę Prudentianæ psbytero cardinali, cellerario Trecẽñ. & R. procuratori tuo auditore concesso, idẽ cellerarius ppofuit corã eo, qd cum in manibus Remeñ. archiepi tũc apost. sedis legati intendentis puidere G. nepoti suo in Treceñ. ecclesia pbendam, quã ibi obtinebat, liberaliter resignauit, dictus legatus pfatum G. & eundẽ cellerarium in canonicos Treceñ. instituit, & ambobus idẽ capitulum Treceñ. stallum in choro & locum in capitulo, & idem archiepiscopus supradictæ præbendę fructus diuidẽdos cõmuniter assignarunt, donec idem G. integrum esset prębendale stipendium assequutus. Et infra.

Quorũ receptionẽ pcurator gñalis pdecessoris tui in partibus Constãtinop. tunc agentis postmodũ approbauit. Dictus qq; cellerarius lectionẽ & Euãgeliũ in hebdomada sua legisse dinoscit, & tã decani q̃ epi electioni, & aliorũ negociorũ tractatibus, sicut canonicus Treceñ. interfuit, & domũ q̃ndam p capitulũ memoratũ obtinuit, q̃ nõ nisi canonico consueuerat assignari: tuq; cũ ad eandẽ accessisses ecclesiã consecratus, eũ cũ canonicis alijs ad osculũ suscepisti, cũ tunc nõ nisi canonici ad osculũ admittant: & eidem sup pdictis non mouisti p bienniũ q̃stionẽ, ppter qd petijt vt te ab ipsius sup hoc molestatione indebita cõpescere dignaremur. Et inf. Procurator tuus ppofuit ex aduerso, qd ad vnicum ius spirituale, qd vacabat ibidem, insimul duos canonicos instituere pdicto legato non licuit. Nã si duo vnicã pbendã haberẽt, id esset cõtra Turoneñ. concilium, qd pbendarũ inhibet sectionẽ. Si vero duobus receptis vni tñ pbenda daret, sub expectatione alius cõtra Lateraň. conciliũ remaneret. Preterea licet in ecclesia, in q̃ non est certus numerus pbendarũ, nulla etiã vacãte, in canonicũ qs possit assumi, cum intelligat ad q̃ddam ius eligi, qd ex electorũ assensu de nouo creat, & cũ electo in canonicũ nascit, & desinit cũ defuncto: in ecclesia tñ, q̃ determinatũ habet numerũ pbendarũ, vno indiuiduo iure vacãte, duo simul eligi nõ pñt ad illud, eo qd hmõi spũale ius diuidi seu cõicari neq̃at inter eos: quanq̃ interdum hi, ad q̃s spectat electio, de cõi assensu augmẽtare valcãt numerũ pbendarũ, q̃ddam ius spũale de nouo creãdo, nisi forte statutũ aliqd obuiaret, qd cẽt iuramẽto firmatũ, vel cui sedis apost. cõfirmatio accessisset, hmõi clausula phibitiõis adiecta, vt si qdq̃ cõtra id fieret, nõ valeret: ppter qd institutionẽ pfatã nullã fuisse dictus asseruit, pcurator, cũ

Extra lib. 3. tit. 5. de præben. & dignit. ca. Maioribus

Eodẽ lib. tit. 8. de conceff. pben. cap. Nulla.

 in Tre-

Treceñ.ecclesia certus sit munerus prebẽdarum, quem capitulum vel legatus augmentare minime intendebat, vel ius aliq̃d de nouo creare. Vñ dictũ cellerariũ ad restitutionẽ eorũ, q̃ ratiõe pdictæ insti tutiõis tenebat, sentẽtialiter duximus cõdemnandũ, ei sup præbẽda ipsa, vel eius parte, silentiũ imponẽtes, ita q̃d p hoc pdicto G. nullũ piudiciũ gñetur, cũ res inter alios acta regulariter aliis nõ obsistat

IDEM INNOC. PAPA III.

De una prebenda uacante possunt fieri due, si eis suppetant facultates: alias diuidens integrare tenetur. Constit. XXIIII.

Ibid. cap. Vacante.

VAcãte quadam pbenda in ecclesia tua, duas ex ea constitués, ad illas de consensu capituli tui duos canonicos assumpsisti: q̃rum altero viã vniuersę carnis ingresso, pbendam, quã defunctus habuerat, quidã clericus noie Hippolytus fuit autoritate sedis apost. assecutus. Verũ cũ idem Hippolytus te sup integritate pbẽdæ p quasdã nostras literas inqetet, & alius idẽ ius aduersus te se habere proponat, q̃d facere debeas reqsisti. Super q̃ sic duximus respondendũ: q̃d cũ Turoneñ. statuta concilii sectionẽ inhibeant pbendarũ, teneris vtriq; de his q̃ vacare cõtigerit integrare pbendam, nisi rõnabili causa de vacante pbenda supradicta duæ fuerint cõstitutę, ac tot sint vtriusq; prouentus, quod per vtranq; sit vtriq; prouisum in beneficio competenti.

Extra lib. 3. tit. 5. de preben. & dignit. ca. Maiorib.

IDEM VERCELLENSI Episcopo.

Si Papa mandat Capitulo, ut aliquẽ in canonicum recipiant, & prebendam, si qua uacat, conferant: si de mandato scientes alii conferunt, coguntur primum recipere, & de redditibus ecclesie loco beneficii prouidere, donec prebendam habeat. Constit. XXV.

Ibid. cap. Dilectus filius.

DIlectus filius G. clericus nobis exposuit cõquerendo, q̃d cũ p eo ad Nouarieñ. capitulũ mandatũ apostolicũ misissemus, vt eum in canonicũ reciperẽt & in fratrẽ, præbendam, si qua tunc vacabat, conferentes eidem. Et infra.

Fraternitati tuę mandamus, q̃tenus si tibi cõstiterit, q̃d in Nouarieñ. ecclesia pbenda vacaret, tẽpore q̃ eiusdem ecclesiæ canonici nostras literas receperunt, cum eam alii in elusionẽ mãdati nostri duxerint conferendã, eũdem clericũ, si nõ habet sufficiẽs beneficiũ ecclesiasticũ, in canonicũ recipi facias, & sibi de redditibus ecclesię singulis annis assignari pucures, donec ei sit in bñficio pbendali puisum.

DE EPISCOPO ægrotante.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Arelatensi.

Episcopo, qui propter morbum incurabilem pastorale officium exercere non potest, dandus est coadiutor. Constit. XXVI.

EX parte tua fuit ppositũ, q̃d cũ Aurasiensis epũs graui morbo & incurabili fere p quadriennium laborauit, ita q̃d pastorale officium nõ potest vllatenus exercere, princeps terræ illius ac ciues ciuitatis eiusdẽ à te postulãt incessanter, vt ipsis, cum sis metropolitanus eorũ, studeas puidere. Verũ cũ ipsum ad cessionẽ cõpellere nõ possis, nec debeas vllo mõ, nec afflicto afflictio sit addẽda: imo potius ipsius miseriæ miserandũ, eo q̃d idem vir bonus extitit, & ecclesiã sibi salubriter cõmissam gubernauerit: nos volentes tã epo, q̃ ecclesiæ prouidere, mãdamus, quatenus illi coadiutorẽ associes, virũ prouidũ & honestũ, per quem tam episcopo, q̃ populo vtiliter consulatur.

Extra lib. 3. tit. 6. de clerico ægrotante, cap. Ex parte

7. quæst. 1. ca. Cum p cussio. & 3. quæst. 2. ca. Indicas.

DE INSTITVtionibus.

INNOCENTIVS PAPA III. S. Marcelli & S. Susannæ Cardinali, Apostolicæ sedis Legato.

Cum in ecclesiis oportet extraneos institui, non debent institui clerici certæ originis tãtum, sed undecunq; sint, dum tamen sint idonei. Constit. XXVII.

AD decorẽ. Et infra. Sicut nostris auribus est suggestum, Constãtinopolitanus patriarcha alia rũ nationum clericos spernens, Venetos tãtum in Constantinopolitanis ecclesiis satagit collocare: non attendens, quod in omni gẽte, qui

Extra lib. 3. tit. 7. de Institutionibus cap. Ad decorem.

Acto. 10.

qui facit iustitiam, acceptus est Deo, nec sanctuariũ Dei cõuenit iure hæreditario possidere. Quocirca mãdamus, quatenus moneatis eundẽ, vt viros literatos et alias idoneos, vndecunq; originẽ duxerint, in pdictis ecclesijs, & maxime in maiori instituere nõ postponat: alioqn indignũ se reddet, vt vos aliaꝝ clericos nationũ ad eius obedientiã compellatis. Nec dissimulare potestis, quin hoc nostris auribus intimetis, vt ex hoc ipso, an verum sit, quod super hoc Venetis dicitur pro misisse, conijcere valeamus.

32. quæst. 4 ¶ Is ita.

IDEM EPISCOPO ELIENSI, & Archidiacono Noruicensi.

Institutiones & custodiæ possunt de iure speciali ad non episcopum pertinere: & pendente lite eum diœcesano defenditur in possessione.

Constit. XXVIII.

Ibid. cap. Cũ venissent

CVm venissent ad apostolicam sedẽ Archidiaconus Richimundiæ, & procuratores Eboracensis archiepiscopi, ex parte archiepiscopi fuit ppositũ, qđ institutio psonarum, & custodia ecclesiarũ vacantiũ ad eũ in diœcesi sua spectat, tã de iurisdictione cõmuni, quam de consuetudine generali: verum quidam prædecessores ipsius quibusdam archidiaconis Richimundiæ tã institutionẽ quam custodiã psonaliter cõmiserũt. Et infra.

70. dist. ca Sanctorũ canonum.

1. quæst. 3. ca. Siquis dator

Inter alia vero archidiaconus ipse respondit, quod archiepiscopus tam institutiones, quã custodias nõ psonaliter archidiacono, qui tunc erat, sed perpetuo de consensu capituli archidiaconatui reali concessione donauit. Cũ autem archidiaconatus ipse in continua possione, tã istarũ quam aliarum libertatum, multorum archiepiscoporum & archidiaconorum temporibus extitisset, & archiepiscopus sine cõditione qlibet cõcessisset ipsum eidẽ, post concessionẽ asseruit, qđ ipsum concesserat, institutionibus & custodijs vacantium ecclesiarum exceptis. Ipse vero timens, ne si negaret expresse, cum nondum esset archidiaconatus possessionem adeptus, vel impediretur penitus factum eius, vel diutius differretur, respõdit qđ nõ solum de illo, sed de omnibus redditibus suis faceret, quod sibi placeret. Et infra.

Nos igitur interloquuti sumus archidiaconum esse in plena libertatum eiusdem archidiaconatus possessione tuendũ, donec probatũ legitime fuerit ex aduerso libertates ipsas archidiaconis ab archiepiscopis personaliter fuisse concessas, cum in hoc casu tam ante quam post & in ipsa etiam concessione archiepiscopus eas retinere potuerit licite tanq̃ suas, vel donec legitime probatum fuerit easdem libertates archidiaconũ abiurasse. Sed in hoc casu, si concessio illa fuerit realis, archiepiscopo nihil iuris vel vtilitatis accederet: quia nos vel ad petitionem Eboracensis Ecclesiæ, vel per nos ipsos super hoc archidiaconatui consulemus. Si ergo alterutrum ipsorum fuerit legitime approbatum, archidiacono super libertatibus ipsis: si neutrum, archiepiscopo silentium imponatur.

IDEM EPISCOPO TRECENSI, & Archidiacono Parrhisiensi.

Is ad quem spectat collatio dignitatum, se ipsum instituere non potest.

Constit. XXIX

Ibid. cap. Cũ ad nostram.

CVm ad nostram. Et infra. Illud autem nolumus vos ignorare, q̃d postq̃ M. fuit Abbas effectus, custodiam de iure nõ potuit obtinere, qa cum rõne abbatiæ ad ipsum pertineat donatio tam custodiæ, q̃ aliaꝝ dignitatum, ac etiã prębendaꝝ in ecclesia Patranẽsi, custodiam ipsam recipere nõ potuit à seipso, quum inter dantẽ & accipientem debeat esse distinctio personalis: sed nec ab alio, cum ius conferendi alius non haberet.

24. quæst. ca. Didicimus

IDEM PRAEPOSITO ET Capitulo Cameracensi.

Si scribitur ei, ad quem spectat collatio, dato executore ad prouidendum, per præsentationẽ literarum collatori factam, efficitur præbenda, ita quod collatio alteri facta non tenet.

Constit. XXX.

Ibid. cap. Proposuit

PRoposuit nobis T. presbyter, quod quum Celestinus Papa prædecessor noster, pro receptione ipsius in fratrẽ & assignatiõe pbendæ ad donationẽ vestrã spectantis, in ecclesia vestra proximo vacatura, mandatum apostolicum vobis destinasset, Decano Remensi executore concesso, decanus ipse vos contumaces inueniens, ipsum de præbenda primo vacatura in ecclesia vestra, quæ ad donationem

nem capituli pertinet, autoritate apostolica inuestiuit. Et infra. Sed cũ præbenda quæ ad donationem vestram spectabat in ecclesia Cameracensi vacasset, eã alij assignastis. Et infra.

Idem autẽ prædecessor noster, quod ab eodem decano factum fuerat ratum volens haberi, collationem factam prę bendæ à vobis penitus irritauit, & eum de ipsa per annulum inuestiuit. Licet autem intentionis nostræ non sit inuestituras de vacaturis factas contra canonum instituta ratas habere, qui secundum plenitudinem potestatis de iure possumus supra ius dispensare, attendentes tamen, quod idem presbyter non de vacatura, sed de vacante per prędecessorẽ nostrum fuerit inuestitus, vtpote quæ post cassationem concessionis à vobis factę intelligebatur vacare: Mandamus, quatenus amoto ab ea prębenda quolibet detentore, eam ipsi cum plenitudine honoris canonice assignetis.

Extra lib. 3. tit. 8. de concess. ꝑben. cap. Qui in vi uorum. Et fuora con lt 17. Dilectus

IDEM P. SANCTAE MArię in via lata diacono Cardinali, apostolicæ sedis Legato.

Semestre ad eligendum seu conferendum à iure præfixum, non currit legitime impedito, nec incipit currere nisi a die notitiæ uacationis.

Constit. XXXI.

Ibid. cap. Quia diuersitatẽ. De consecrat. dist. 4. ca. Sicut in sacramentis

QVia diuersitatẽ corporum diuersitas sępe sequtur animorũ. Et infra. Conquerebatur inter cætera Eboraceñ. archiepiscopus, q̃d cũ ad eũ in ecclesia Eboraceñ & alijs suis ecclesijs collatio ptineat ꝑbendarũ, tp̃e suspensiõis ipsius, & postmodũ etiã qdam ꝑter eius autoritatem se intruserunt in ipsas. Et infra.

Mãdamus q̃tenus eos, q ꝑbendas vel dignitates ecclesiæ Eboraceñ. vel aliarũ ad donationẽ eius spectãtes ꝑter autoritatẽ acceperũt ipsius, ad eas resignandas, monitione ꝑmissa, ꝑ excõmunicationis sententiã & subtractionẽ aliorũ beneficiorũ, nõ obstãte confirmatiõe à sede apostolica obtẽta sub forma cõmuni, quę cõfirmauit beneficia & ꝑbendas, sicut iuste & pacifice possidenẽ, appellatione remota cõpellas, nisi forte aliq ea vel specia li mãdato apostolicæ sedis, vel autoritate Lateranẽsis cõcilij ab Eboracensi capitulo sint adepti, sic tñ, vt tp̃s suspensionis in sex mensibus nullatenus cõputetur,

Extra lib. 3. tit. 8. de concess. ꝑben. cap. Nulla.

cũ illa Lateranensis cõcilij cõstitutio cõtra negligẽtes tantũ fuerit ꝓmulgata: & tũc si voluerit nõ tñ valuerit archiepiscopus ipse in cõferendis ꝑbendis vti propria potestate: à qua & si fuerit sua culpa suspẽsus, non tñ ad ipsum capitulũ ex illa culpa ꝑbendarum erat donatio deuoluta, sed ad illũ tẽpore suspẽsionis illius ꝑbendarũ donatio ptinebat, q ꝑter eius desidiã & negligentiã poterat ꝑbendas donare. Tẽpus etiã q̃ ad sedẽ apostolicã accessit, & apud illã ꝑmansit vel recessit ab illa, infra sex menses nullatenus cõputet. Semestre aũt tẽpus nõ à tẽpore vacatiõis ꝑbendarũ, sed notitiæ ipsius potius volumus computari.

IDEM BASILIENSI Episcopo, & Abbati sanctę Marię

Non ualẽt literæ ad beneficium impetratæ, quæ de alterius colorata facti possessione non faciunt mentionem. Constit. XXXII.

Ibid. cap. Cum nostris.

CVm nostris fuerit olim auribus intimatũ, q̃d ꝑpositura ecclesię Lausanensis tp̃e tãto vacasset, vt secundũ statuta Lateranensis concilij ad nos esset eiusdem donatio deuoluta, Episcopo & canonicis Lausanẽsibus mãdauimus, vt ꝑposituram ipsam thesaurario Lausanensi cõferrent, qbusdã sup hoc executoribus deputatis. Et infra.

Verũ ꝑfati episcopus & canonici literis receptis, ꝑposituram ꝑdictã nõ vacare dixerũt: qa licet ille, q ꝑpositus fuerat, in episcopũ fuisset assumptus, ad ipsam tñ ꝑposituram post cõsecrationẽ suã denuo fuerat ab ipsis canonicis electus, & eam sicut antea possidebat, q̃d dicti executores dicẽtes contrariũ esse iuri, ipsam ꝑpo situram de iure vacẽtẽ autoritate apostolica ꝑfato thesaurario assignarũt. Et infra.

Auditor igit sup hoc datus à nobis, de mãdato nostro decreuit, vt q̃d à memoratis executoribus factũ fuerat, obtẽtu literarũ nostrarũ, eo q̃d p falsi suggestionẽ, & veri suppressionẽ fuerãt impetratæ, cũ ꝑpositura illa nõ vacaret de facto, qa talis possessio plus habet facti quã iuris, haberetur irritum & inane.

Nos vero sententiam eiusdem ratam habentes, mãdamus, quatenus, nisi prędictus episcopus sufficienter ostenderit, quod vel ex indulgentia sedis apostolicæ speciali, vel ex alia iusta causa & necessa

necessaria sibi post cõsecrationē suā ꝑpo situra concessa fuerit memorata, ipsum ad resignationem ipsius, si sponte noluerit, compellatis. Deinde Lausanense capitulum ad conferendam eam thesaurario supradicto diligētius inducere ꝓcuretis.

IDEM ARCHIDIACONO Richimundiæ.

Vbi cōstat beneficium collatum per habentē potestatem, per exceptionem abiurationis & renūciationis non debet possessio retardari.

Constit. XXXIII.

Ibid. cap. Post electionem.

POst electionē & confirmationē episcopi Eliēs. vacāte archidiaconatu Richimundiæ, quē tenuerat Eboracēn. Archiepiscopus, eū tibi ꝓpria liberalitate concessit, dans Eboracensi capitulo in mandatis, vt te in archidiaconum recipere procurarent: cuius noluerunt mandato parere: quia ꝑdecessor noster inter alia, quæ decano & Capitulo Eboracensi suo priuilegio noscitur indulsisse, ordinationē canonicorū seu ꝑsonarū liberā esse decreuit, vt videlicet idonea & honesta ꝑsona, cui archiepiscopus vacantē in ecclesia Eboracēsi ꝑbendam vel dignitatē duxerit cōferendā, scd'm antiquā ipsius ecclesiæ consuetudinem præsentaret decano & capitulo supradictis. Et infra.

Si qs cōtra consuetudinē huiusmodi in ecclesia ipsa esset ꝑ aliquē introductus, nec ꝓ ꝑsona, nec ꝓ canonico haberetur. Quod si Archiepiscopus infra terminū Lateranēsis concilij scd'm formā ꝑscriptā ꝑsonę idoneę nō cōferret, liceret decano & capitulo autoritate apostol. iuxta eiusdē cōcilij statuta cōferre. Cū igit in literis archiepiscopi directis capitulo de decano mentio nullatenus haberet, ꝓ cuius manū debebas in capitulo inuestiri, eius mandato extitit contradictum. Et infra.

Ipsius igit institutione ꝓpter ꝑmissas rationes à capitulo rep̄bata, ipsi intelligētes archidiaconatus donationē ad eos tā autoritate Lateranēsis cōcilij, q̄ indulti sibi priuilegij deuolutā, R. de sancto Cad mūdo illū vnanimiter cōtulerūt, inuestiētes eūdē de ipso & solēniter īstallātes. Processu vero temporis ꝑfatus Archiepiscopus post resignationē & abiurationē à te factā, & receptā ab ipso, eidē R. archidiaconatū contulit ante dictū, q archidiaconatū ipsum tā ratione primæ q̄ secūdæ concessiōis sibi assignatū ꝑ sedē apostolicam petijt confirmari. Et infra.

Q̄m constitit nobis archidiaconatū ꝑdictū tibi ꝑ Eboracēsem archiepiscopū primitus fuisse cōcessum, & q̄d institutio ne facta ꝑ ipsum scd'm iuris ordinē minime reꝓbata, archidiaconatus nō vacans nō potuit nec debuit ī aliū rite trāsferri: memorato R. q cōtra iustitię regulā in archidiaconatū alterius ꝓuehi se cōsensit, sup eo duximus silentiū imponēdū, Sententialiter decernētes, vt institutio facta ꝑ archiepiscopū de te sortiat effectū. Exinde si sup renunciatione vel aliq̄ ꝑmisso rū aliquis, qui velit & valeat, aduersus te quicquam duxerit proponendū, ordine poterit iudiciario experiri.

IDEM C. CAN. TRIDENTI.

Recepto in canonicum tenetur capitulum prouidere quam cito facultas se obtulerit.

Constit. XXXIIII.

Ibid. cap. Cum sup.

CVm sup q̄stione Tridēn ꝑbēdę. Et infra. Cū aūt cōstet te in canonicū Tridēn. ecclesię fuisse receptū, licet receptionē tuā factā cōtra Lateranēse cōciliū, pars aduersa ꝓponat, qa tñ ꝓbatū nō extitit, nec ipsi canonici videbāt tibi hoc opponere posse de iure, q se fatent te cōtra statuta ꝑfati cōcilij recepisse, sentētialiter decernimus, vt tibi q̄ cito se facultas obtulerit, ꝑbendale beneficiū in Tridēt. ecclesia cōferatur, cū ex q̄ receptus es in canonicum, non debeas carere ꝑbenda.

Extra lib. 3. tit. 5. de concess. ꝑben. cap. Nulla.

IDEM EPISCOPO ET MAgistrro P. canonico Hildesemēsibus.

Si habens præbendam in eadem ecclesia recipit dignitatem cum præbenda uel aliam præbendam, uacat prima: & quamuis a superiore sibi confirmetur, tamen ualet impetratio per alium facta de ipsa, etiam tacito de possessione alterius, quæ colorata non est. Constit. XXXV.

Ibid. cap. Literas vestras.

LIteras vestras accepimus, quod cū ꝓ D. clerico vobis scripserimus, vt eū de ꝑbēda vacāte sancti Vniscardi Bremēsis, quam dicebat ad donationē nostrā fuisse iuxta Lateranēsis cōcilij statuta deuolutam, curaretis autoritate apostolica inuestire. Et infra. De facto fuit ꝓpositū corā nobis, q̄d H. ꝑpositus q̄ndā simplex canonicus eiusdem ecclesiæ, de ipsa in maiori ecclesia in canonicum est electus, & postmodum anni spacio euoluto in ipsa ecclesia sancti Vniscardi in præpositum

ſitum eſt aſſumptus, priorem præbendã nihilominus retinẽs, quam in ipſa eccleſia tunc habebat.

Sed præpoſitus allegabat econtra, q̃d erat ex conſuetudine generali, q̃d vnus in eadem eccleſia plures haberet pręben-das. Et cum archiepiſcopus Bremenſis prępoſitum ipſum de præpoſitura in plena ſynodo inueſtiret, tam præpoſituram illam, quam præbendam ei de canonicorum confirmauit aſſenſu. Et infra. Vnde cum vobis dubium videretur, vtrum cũ aliquis de vna præbenda eligitur ad aliam, ſtatim prior vacare incipiat, an per ſententiam debeat abdicari eidem, an ꝓpter confirmationem huiuſmodi, quæ ſuperius eſt expreſſa, præbẽda illa dici debeat non vacare, nos conſulere voluiſtis.

Cum igitur ſi ita eſt præbenda illa & ſi non de facto, de iure tamen vacare noſcatur, Mandamus quatenus dictum ꝑpoſitũ vt illam ſine difficultate reſignet, appellatione remota, cogatis: quam cum de facto vacauerit, clerico memorato cõferre curetis.

IDEM EPISCOPO ET Archipresbytero Papienſibus.

In eccleſijs non numeratis uacatio præbendarum ſeu canonicatuum poſſibilis non eſt, nec ſit ibi deuolutio ad ſuperiorem ex negligentia ſemeſtri in non prouidendo eccleſiæ de miniſtris.

Conſtit. XXXVI.

Ibid. cap. ex parte. EX parte Aſtẽſis eccleſiæ eſt noſtris auribus intimatũ, q̃d cũ quædã ꝑbendæ in ipſa per quatuor annos & amplius vacauiſſent, Aſtenſis Epiſcopus q̃ſdam ibidem inſtituit, credens ſibi hoc ex Lateranenſi concilio licere. Inſtituti autem ſcientes non eſſe firmam inſtitutionem huiuſmodi ad Mediolanenſem Archiepiſcopum recurrerunt, qui eoſdem in canonicos Aſtenſis eccleſię ordinauit & in corporalem poſſeſſionem prębendarum induxit, capitulo eiuſdem eccleſiæ præbente aſſenſum, tribus tantum exceptis, qui ſe inſtitutioni huiuſmodi opponere curauerunt. Et infra.

Tandem vtraque pars eſt cõcorditer confeſſa, quod in prædicta eccleſia non erant diſtinctæ prębendæ, nec canonicorum numerus erat certus.

Nos igitur intelleximus euidẽter, ſtatutum Lateranenſis concilij de beneficijs vltra ſex menſes vacantibus locum in hoc articulo nullatenus habuiſſe, & ſi forte Haſtenſis eccleſia canonicorum pateretur defectum, vnde inſtitutio per archiepiſcopum vel epiſcopum facta occaſione concilij memorati carere debet robore firmitatis.

Quia vero totum capitulũ tribus exceptis prædictorum receptionem affectat, nec ab illis tribus aliquid rationabile contra ipſos obiectum eſt & oſtẽſum, Mandamus quatenus ſi Aſtenſis eccleſiæ ſuppetant facultates, ſecundum conſuetudinem hactenus obſeruatam, pręditos clericos ꝑ canonicis faciatis haberi.

IDEM EPISCOPO ET Capitulo Laudunenſibus.

Habens poteſtatem conferendi, non poteſt de iure alteri tradere poteſtatem conferẽdi primum beneficium quod uacabit.

Conſtit. XXXVIIII.

CONſtitutus in præſentia noſtra H. eccleſiæ veſtræ Canonicus humiliter intimauit, quod tu frater epiſcope poteſtatem ei dediſti ſacerdotalem conferẽdi prebendã quæ primo in veſtra eccleſia eſſet vacatura. Et Remenſis archiepiſcopus tunc apoſtolicæ ſedis legatus, vobis filij capituli autoritate noſtra præcepit, vt cum præbenda ipſa vacaret, perſonam illam cui vellet eam H. conferre ſine interpoſitione alterius perſonæ recipere tis ad ipſam. Et infra. Ibid. cap. Cõſtitut⁹.

Quocirca mandamus quatenus perſonam illam, cui memoratus H. ſacerdotalem præbendam quum contigerit eam vacare duxerit canonice conferendam, ſine cõtradictione qualibet admittatis: & tu interim frater epiſcope præbendã huiuſmodi contra formã conceſſionis tuæ conferre alicui non pręſumas. Et infra.

Quia vero conceſſiones tales ſi ad cõſequentiam traherentur fieri poſſent in fraudẽ canonicę ſanctionis, ꝑ quã prohibent eccleſiaſtica beneficia cõcedi ſiue ꝑmitti anteq̃ vacẽt, nolumus quod huiuſmodi occaſione mandati, quod gratiam continet perſonalem vel ſpecialẽ, fraudẽ adhiberi volentibus licentia cõcedatur.

IDEM INNOCENTIVS papa tertius.

Lateranenſe conciliũ de beneficijs ultra ſex. menſes

menses uacãtibus ad episcopatus non extẽditur.
Constit. XXXVIII.

Ibid. cap. Dilectus filius

Dilectus filius magister Guilhelmus Canonicus vester nobis suggessit, quod episcopo vestro vniuersę carnis viã ingresso, archiepiscopus S. Seuerinæ asserẽs, q̃d ppter negligentiam vestrã ad ipm erat eligendi autoritas deuoluta, in episcopum vestrum elegit eundem.

Nos igitur attendentes quod canon Lateranensis concilij ab Alexandro Papa cõtra negligentes editus, ad archiepiscopatũ vel episcopatũ nõ solet extendi, sed ad personatus alios, & minora ecclesiastica beneficia coartari, electionẽ huiusmodi iustitia cassauimus exigente.

IDEM PRIORI HOSTIENSI, & superiori S. Fridiani.

Non ualet promissio beneficij uacaturi.
Constit. XXXIX.

Ibid. cap. Ex tenore

Ex tenore literarũ vestrarum accepimus, q̃d quum causam quæ inter I. clericum ex vna parte, & abbatem & conuentum de Bello ex altera super prouisione vertebatur ipsius. Et infra.

Dictus clericus post litem contestatã chartã quãdam monachorũ exhibuit cõtinentẽ, q̃d primã ecclesiã ad donationẽ suã spectantem assignarẽt eidẽ. Et infra.

Supra eodem cap. Nulla. & Relatum

Nos igitur attendentes, quod promissio prædicta non tenet, vtpote contra statuta Lateranensis concilij attẽtata, mãdamus, quatenus memorato clerico super hoc silentium imponentes, ab impetitione ipsius dictos abbatem & monachos absoluatis.

INNOCENTIVS PAPA III.

obligatur prælatus, qui promittit prouidere cum poterit. Constit. XL.

Ibid. cap. Accedens

Accedens ad apostolicã sedẽ R. clericus, sua nobis insinuatione mõstrauit, q̃d cum promiseritis vos prouisuros eidẽ in ecclesiastico bñficio cũ potestis, sicut p literas iudicis delegati inde cõfectas liquido apparebat. Et infra.

Nos aũt considerantes, q̃d aliud est p latũ promittere bñficij collationem, cum poterit, aliud cum vacabit, cum in multis casibus se facultas offerre posset, in quibus collatio nõ esset in expectatione vacaturi beneficij differenda, mandamus, quatenus memorato R. cum poteritis ecclesiasticum beneficium assignetis.

INNOCENTIVS PAPA III.

Si ad capitulum & prælatum, ut prælatum, potestas conferendi pertinet, de uno ad alterum lapsu temporis non transit: secus si prælatus interfuit ut canonicus, quia tunc de capitulo transit ad prælatum, nisi dolum committat.

Constit. XLI.

Ibid. cap. Postulastis

Postulastis per sedem apost. edoceri, vt cum ad vos & archiepiscopum vestrum simul donatio p̃bendarũ ecclesiæ vestræ pertineat, vtrum præbendæ vacãtis donatio penes archiepiscopũ ipsum remaneat, si eam infra semestre tẽpus neglexeritis ordinare.

Ad q̃d breuiter respõdemus, quod si vos & idem archiepiscopus infra tẽpus præscriptum circa hoc negligentes extiteritis, sicut nec ab illo ad vos, ita nec à vobis ad illum potestas deuoluitur conferendi: sed secũdum statuta Lateranensis concilij ad superiorem transit donatio: nisi forte archiepiscopus nõ vt prælatus, sed vt canonicus vobiscum ius habeat conferendi. Et in hoc casu cum dolose impedierit, dolus ei suffragari nõ debet.

NE SEDE VACANTE aliquid innouetur.

INNOCENTIVS PAPA tertius Priori & Conuentui Glastonensi.

Vacante sede, status eiusdem mutari non debet. Constit. XLII.

Extra lib. 3. tit. 9. ne sed. vacan te. cap. Nouit ille q scrutator.

Nouit ille qui scrutator est cordium, quod licet Celestinus p̃decessor noster ecclesiã cathedralem, ipsam Bathoniensi ecclesiæ vniendo, vt idem esset episcopus vtriusq;: qa tamen hæc vnio asserebatũ à vobis in graue præiudiciũ Glastonensis ecclesiæ redundare, cum per ipsam dissolueretur religio, & fraudaretur eleemosyna, & hospitalitas tolleretur: nos ad releuandum ecclesiæ vestræ statum cœpimus intendere diligenter. Et infra.

Vos aũt post obitũ Bathoniensis ep̃i humiliter postulastis, vt qa tempus aduenerat, q̃ sine scãdalo ecclesię vestrę ruina poterat releuari, cũ & Bathoniensis eccle-

fia idipm pariter postularet, rex qq; cũ regni magnatibus, & qdam epi cũ multis abbatibus deposceret illud idẽ, vt vnione penitus dissoluta, monasteriũ vestrũ reduceremus in statum antiquum, sub abbatis regimine gubernandũ. Attendentes igit quod episcopali sede vacante non debet aliquid innouari, cũ non sit q episcopale ius tueat: maxime ne plus fauisse psonę, q ecclesiæ videremur, si qd eo viuente cõcessimus, post obitũ eius subito mutaremus: petitionẽ vestrã nequimus exaudire, autoritate pdicta indulgentes, vt cum Bathoniensis ecclesia de præsule fuerit ordinata, ius vestrum apud sedem apostolicam prosequendi facultatem liberam habeatis. Interim autem sub cura prioris idem monasterium gubernetur.

12. quest. 2 ca. Si qua de rebus.

DE HIS QVÆ FIVNT a plato, sine consensu capituli.

INNOCENTIVS PAPA III. Archipresbytero & Magistro scholarium Bituricensibus.

Tenet donatio, quam de solius diœcesani consensu facit laicus ecclesiæ de decimis, quas ab alia ecclesia habet in feudum ab antiquo, id est, ante Lateranense concilium Constit. XLIII.

Extra lib. 3. ti. 10. de his quę fi unt a prælato. cap. Cũ sedes apostolica.

CVm sedes apostol. Et infra. Sane sicut accepimus, cum ex vna parte capitulũ S. Stephani, & altera monachi de platea, sup decima quadã in vestrũ cõpromisissent arbitriũ, dicti monachi pponebãt donatonẽ ipsius decimę sibi à qdam milite factam, & Bituricensis archiepiscopi diœcesani eius accedente consensu cõfirmatam fuisse, seq; autoritate Hieronymi munitos existere, qui scribens ad Damasum ait: Si aliqñ fuerint à laicis male detẽta, q diuini iuris esse noscunt, & in vsum transierint monachorũ, episcopo loci pbente consensum, cõstabunt eis oĩa ppetua firmitate subnixa. Econtrario pars allegabat aduersa, cõsensum episcopi sine cleri cõsensu minus sufficere, autoritate Leonis Papæ, dicẽtis: Ne qs eps de rebus ecclesię quidq̃ donare, vel cõmutare, vel vendere audeat, nisi forte aliquid horũ faciat, vt meliora prospiciat, & cũ toti us cleri cõsensu, atq; tractatu id eligat, q non sit dubium ecclesię profuturũ. Quia vero nos consulere voluisti, vtrum qñ decima tenetur à laico, si cõferatur ecclesię, ad confirmandã donationem cõsensus episcopi sine cleri consensu sufficiat. Taliter respondemus, quod monẽdus est laicus qui decimam detinet, vt eam ecclesię restituat, ad quã spectat: qui si forte induci nequiuerit, & eã cum diœcesani cõsensu alteri ecclesiæ assignauerit, psertim religioso conuentui, constabit ipsa donatio perpetua firmitate subnixa. Autoritates enĩ præmissæ, licet diuersæ sint, nõ tamẽ aduersæ: cum aliud sit alienare qd ab ecclesia possidetur, & aliud quod detinetur à laico, ad vsum ecclesiasticum reuocare. In alienatione qq; iuxta Leonis Papæ decretum consensus episcopi sine clericorũ consensu nõ sufficit. In reuocatione autem, iuxta scripturam Hieronymi, sufficit cõsensus episcopi: cum per vtrunque vtilitati ecclesiæ consulatur. Nam & in Lateranensi concilio est inhibitum, ne quęlibet religiosa persona ecclesias & decimas de manib. laicorum sine consensu episcoporũ recipiat: per quod indirecte datur intelligi, qd sufficit cõsensus episcopi, vt licitũ sit ecclesiæ decimas de manibus recipere laicorum. Hoc autẽ de illis decimis intelligimus, quæ laicis in feudum perpetuo sunt concessæ.

16. quest. 1 ca. Quoniam quicquid. Hieronymus

12. quest. 2 ca. Sine exceptione

Extra lib. 5. tit. 33. de priuilegiis. cap. Cũ & plantare.

IDEM METENSI ARCHIdiacono.

Non potest episcopus sine consensu capituli concedere ecclesias aliis ecclesiis, etiam si habeat ius patronatus in ecclesiis concessis. Constit. XLIIII.

TVa nuper. Et infra. Adiecisti etiam, vtrum episcopo vel electo cum solo archidiacono, præter assensum maioris ecclesiæ, cum ab ipsa eligatur episcopus, & archidiaconus assumat de ipsa, cœnobijs vel ecclesijs cõuentualibus, ad qs ius ptinet patronatus, liceat conferre perpetuo vacãtes ecclesias baptismales. Et infra. Alterius etiam quæstionis solutio ex epistola Leonis Papæ colligitur euidenter, in qua legitur, ne quis episcopus de rebus ecclesiæ quidq̃ donare vel pmutare, vel vendere audeat: nisi forte aliqd horũ faciat vt meliora pspiciat: & totius cleri tractatu atq; consensu id eligat, quod

Ibid. cap. Tua nup.

12. quest. 2 ca. Sine exceptione

quod non sit dubium ecclesię profutur. Irrita enim episcoporum donatio, venditio et commutatio rei ecclesiasticę erit absque conniventia & subscriptione clericorum. Per hoc enim noveris solutam secundo loco propositam quaestionem, cum concessiones ecclesiarum ad perpetuas alienationes non sit dubium pertinere.

IDEM EPISC. ELIENSI.

Episcopus parochiales ecclesias, vel obventiones ipsarum, de consensu patroni, sine consensu capituli sui, monasterio conferre non potest.

Constit. XLV.

Ibid. cap. Pastoralis 15. quęst. 1 ca. Ecclesias. Pastoralis officii diligentia. Et infra. Pręterea quaesivisti, cum autoritate Dionysii fuerint parochiae limitatę, quatenus singularum parochiarum proventus in usus ecclesiae cederent necessarios, & stipendia ministrorum, si epo liceat sine autoritate summi pontificis, vel saltem sine sui capituli voluntate, viris religiosis conferre ob Extra lib. 3. tit. 5 de censibus, cap. Prohibemus. uentiones alicuius parochialis ecclesiae, sustentatione vicarii reservata. Et cum Lateranensis concilii statuta prohibeant ecclesiis nova imponi, vel augeri veterem pensionem, postulas edoceri, an eps valeat religiosis, consentiente patrono, totam ecclesiam, vel de novo conferre aliquam portionem.

10. quęst. 2 ca. Bonae rei. Ad quod breviter respondemus, quod salva constitutione canonica de concedenda pns locis qnquagesima portione, neque primum, neque secundum potuit facere episcopus (nisi de licentia Romani pontificis) praeter sui capituli voluntatem.

IDEM ARCHIEPISCOPO Senonensi & eius Suffraganeis.

Ad concilia provincialia vocari debent & admitti cathedralium ecclesiarum capitula.

Constit. XLVI.

Ibid. cap. Etsi. Etsi membra corporis. Et infra. Provinciae Senonensis capitula cathedralium ecclesiarum ad nos querimoniam transmiserunt, quod archieps Senonensis & eius suffraganei procuratores eorum nuper 18. dist. ca. per eorum ad provinciale concilium convocatos ad tractatum eorum admittere noluerunt. Et inf.

Visum fuit nobis & fratribus nostris, ut capitula ipsa ad hmoi concilia debeant invitari, & eorum nuncii ad tractatum admitti: maxime super illis, quae ipsa capitula contingere dinoscuntur.

DE HIS QVAE FIunt a maiore parte capituli.

INNOCENTIVS PAPA III. Augustensi Praeposito.

Communis ordinatio ecclesiae per contradictionem & appellationem eius, cuius non interest, impediri non debet. Constit. XLVII.

Ex ore sedentis. Et infra. Accedentibus ad praesentiam nostram T. ac B. Augusten. canonico pro quaestione, quae inter vos super praepositura Augusten. ecclesię vertebatur, ex parte ipsius B. fuit propositum, quod pater eiusdem à Celestino praedecessore nostro, decano & capitulo Augustensi literas obtinuit destinari, ut infra spacium unius mensis eundem eligerent & assumerent in praepositum Augustensem, in signum investiturę annulo aureo destinato, & quibusdam mandati apostolici executoribus constitutis. Capitulum memoratum cum audisset, quod E. quondam eorum pręposi tus in episcopum Brixien. electus & confirmatus fuisset: licet dictas literas recepissent, in contemptum tamen eorum, assignato prius termino, infra quem ipsi deberent super mandato apostolico respondere, H. tunc Augustensem decanum in praepositum elegerunt. Et infra. Quia vero legitime constitit, quod praedictus B. de prępositura non fuit aliquatenus investitus, & si mandatum fuerit, ut de ea investiretur: de qua etiam si investitus fuisset, investitura eius per praedecessorem nostrum, certa fuit ratione cassata: quod nec etiam si cassata fuisset, pro hoc quod dicto H. reverentiam exhibuit, quę debetur pręposito, iuri suo renunciasse videtur: nos attendentes sibi de iure non potuisse competere, ut per appellationem ob id interpositam communem ordinationem ecclesiae impediret: intelligentes etiam te à maiori parte, tam dignitate, quam numero eorum, quos eligendi ius constabat habere, electum fuisse canonice in prępositum, electionem tuam autoritate apostolica confirmamus, pręfato B. super praepositura silentium imponentes.

Extra lib. 3. tit. 11. de his quę fiunt à maiore parte capituli. cap. Ex ore.

IDEM INNOC. PAPA III.

Praelatus cum maiori parte capituli, contradicente minori, statuere potest quod ad necessariam reparationem fabricae quilibet canonicus conferre teneatur. Constit. XLVIII.

Ibid.cap. Ex parte

EX parte tua nobis fuit frater archiepiscope intimatum, q̄d ad restaurandā fabricā Rothomagē sis ecclesiæ tractatum cōmuniter habuistis, te postulante, vt quilibet canonicorum tecū pariter aliquam suorum redditū portionē operi tā pio & necessario deputaret. Et infra.

Statuimus, vt si q vestrū tuis, frater archiepiscope, & maioris & sanioris partis capituli statutis sup hoc duxerit resistendū, obtineat sententia plurimorum.

VT ECCLESIASTICA beneficia sine diminutione conferantur.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Mediolanensi.

Occulta collatio beneficij licet sit suspecta, bene ualet, dummodo alias legitime facta probetur

Constit. XLIX.

Extra lib. 3.tit.12. Vt ecclesi. beneficia.cap. Vt nostrū prodeat.

VT nostrū prodeat de vultu dei iudicium. Et infra. Prętcrea proponebas, quod cū nullus debeat sine accusatione damnari, nec aliquid circa negocium illud fit actum in forma iudicij, depositiones testium non poterant tibi præiudicium generare. Quia vero hæc allegatio personā nostram tangere videbatur, dignum duximus causam cōmissæ inquisitionis & ordinem plenius explicare, ne quis quomodolibet suspicetur, q̄d nos in hoc negocio perperā pcesserimus: pſertim, cum ratio assignandi debeat esse posteris profutura. Cum eni iuris sit explorati, q̄d actore nō probante, is qui conuenit, etiam si nihil præstiterit, debeat absolui: videri poterat, quod nos tibi, qui conueniebaris à nobis, malitiose vel indiscrete onus probationis sup tribus præmissis articulis imposuimus, videlicet, vt ostenderes, q̄d pdictam cācellariā psonę idoneę, modo canonico, & tēpore cōpetenti donasses. Porro, cū donatio fuisset occulta, & ideo suspicione non careat, & elapso iā anno nullus cancellarius oīno appareat, non inmerito credebamus, q̄d secundum Lateranensis cōcilij statuta ad nos esset ipsius cancellarię donatio deuoluta: & ideo potuissemus ipsam sine culpa cōferre: quoniam etsi locum Dei teneamus in terris, non tamē de occultis potuimus diuinare. Quia ergo contra illud, q̄d prima facie iuste pſumebatur p nobis, pſertim cū responderis prima vice, q̄d cancellariā alicui non contuleras, facultatē tibi pro te probandi cōcessimus, nō fuit grauamē, sed gratia, nec ex malitia, sed ex benignitate pcessit. Quod etiā de modo canonico fidē nobis fieri mandauimus, tu causam pſtitisti mandato, q sæpe nobis p literas tuas intimasti, & tandē probasti p testes, q̄d retentis tibi puentibus, officiū concesseras memoratum: ex q̄ nō immerito in talē concessionē fuimus suspicati.

Extra lib. 3.tit.1.ca. Nulla.

Et ideo nos, q nō tā ex plenitudine potestatis, q̄ ex officij debito, possumus & debemus de subditorum excessibus ad correctionē inqrere veritatē, te maxime causā & occasionē pſtante, inqsitionem cōminimus faciendā. Oībus ergo diligēter auditis, te in tribus cōperimus fuisse culpabilem. Circa contrarietatē respōsi, qa nō solū nobis, sed nec cuiq̄ debuisses excerta sciētia cōtraria rńdere. Circa carnalitatem animi, quia nō ex affectu carnali, sed discreto iudicio debuisti ecclesiasticū bñficium & officiū in psona magis idonea dispensare. Et circa inhonestatē facti, qa non licuit ex pactione vel conuentione q̄cunq̄ sub modo vel tenore pscripto cōcedere nudum officiū, & tibi retinere prouentus: cum in Lateranensi concilio phibitum sit, ne quis conferendo ecclesiasticum beneficium, partē prouentuum suis vsibus retinere pſumat: & alibi cautū reperiatur in canone, quod ecclesiastica beneficia sine diminutione debent conferri. Vnde credimus distinguendū, vtrū qui dat spirituale beneficium, prouentus ipsius ante donationē percipiat. Nam si prouentus ante donationē non pcipiat ipse, sed alius, & ex donatione consequatur, vt ipse prouentus percipiat, non est dubium circa hæc intercedere simoniacā prauitatem. Si vero ante donationem pcepe rit ipse prouentus, credimus distinguendum, vtrū ante donationē constituat, vt ipsi prouentus retineantur ad tempus p causa iusta & necessaria, aut cōueniat cū eo, qui accepit beneficium, seu cū mediatore q̄cunq̄, vt officio illo cōcesso retineat ipse sibi puentus. Primū em membrū credimus esse licitū: secundū aūt dicimus non licere, ne viam aperiamus his, q prauitatem suam satagunt palliare.

Extra lib. 3.tit.12. cap. Prohibemus.

1. quæst.3. ca. Si quis Extra lib. 3.tit.5.ca. Maioribus.

D E

DE REBVS ECCLEsiæ non alienandis.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Montis regalis.

Possessiones quæ sunt de mensa non possunt alienari, & ecclesiæ consuetæ regi per regulares, sæcularibus clericis conferri non debent.

Constit. L.

Extra lib. 3. tit. 3. de reb. eccle. non alien. cap. Possessiones.

Ossessiones ad mẽ sam tuã vel capituli pertinentes alienare nõ debes, aut ecclesias, in quibus monachi ministrare consueuerant, clericis vel laicis assignare.

IDEM EPISCOPO MAVriensi & Præposito Vlconensi.

Restituitur ecclesia contra alienationem, per quam enormiter fuit læsa. Constit. LI.

Ibid. cap. Ad nostrã

AD nostram noueris audientiã peruenisse, quod cum Tusiense monasteriũ depressum esset onere maximo debitorum, abbas & conuentus eiusdem villam quandam necessitate coacti B. laico concesserũt in feudum, tali conditione apposita, quod idem LXXX. libras persolueret, pro quibus eadem extiterat obligata. Quod non distulit effectui mancipare. Et infra. Vnde humiliter supplicarunt, vt feudum prędictum faceremus ad vtilitatem monasterij reuocari: præsertim cum idem laicus primo anno de ipsius prouentibus vltra summam percepérit prætaxatam, & per multos postmodũ annos sumpserit eius fructus. Et infra.

Quocirca mãdamus, quatenus, si prædictum monasterium propter hoc inueneritis enorme dispendium incurrisse, dictum laicum, vt (pecunia, quam pro exoneratione feudi, seu etiam pro vtilitate ipsius monasterij expendisse noscitur, ab eisdem abbate & conuentu recepta, cum sibi fructus percepti sufficere debeant pro labore) præfatum feudum eidem monasterio dimittat liberum & quietum, appellatione postposita compellatis.

DE EMPTIONE ET venditione.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Pallonensi.

Si in venditione apponitur pactum de recuperanda re post certum tempus modico constituto precio, præsumitur pignus & non venditio.

Constit. LII.

Extra lib. 3. tit. 17. de empt. & vẽdit. ca. Ad nostrã

D nostram noueris audientiã peruenisse, quod cum R. laicus lator pręsentium, ab M. mutuum recipere voluisset, creditor ne per canonẽ contra vsurarios editum posset in posterum conueniri, domos & oliuas recepit ab eodem titulo emptionis: quum reuera contractus vsurarius ageretur, quod patet ex eo, quod creditor debitori promisit, quod quandocunque à septẽnio vsque ad nonennium daret quadraginta vncias tarenorũ, quæ vix dimidiam iusti precij contingebant, domos eius restitueret & oliuas.

Extra lib. 5. tit. 19. cap. Quia in omnib.

Quia igitur fraus & dolus cuiquã patrocinari nõ debent, mandamus, quatenus, si res ita se habet, instrumento venditionis confecto in fraudẽ canonis promulgati contra vsurarios non obstante, prædictum M. ad restituendas domos & oliuas ei, ad quem debent hæreditario iure deuolui, quum debitor sit viam vniuersæ carnis ingressus, per pœnã in Lateranẽsi concilio contra vsurarios promulgatam appellatione remota compellas.

IDEM EPISCOPO ET ARchidiacono Vrbeuentano.

Venditor deceptus vltra dimidiam iusti precij agere potest, vt res sibi reddenti precium accepto restituatur, vel iustum preciũ suppleatur, & in hoc electio est emptoris.

Constit. LIII.

Ibid. cap. Cũ causa

CVm causa quæ inter œconomum monasterij S. Martini de mõte ex parte vna, ac ciues Viterbiẽ. super casamẽtis ex altera vertebatur, fuisset aliquãdiu ventilata, quum cõstitisset nobis monasterium in venditione vltra dimidiam iusti precij fuisse deceptum, sententiãdo decernimus, vt præfati ciues aut recepto precio possessiões restituerẽt memoratas, aut supplerẽt quantũ constaret legitime venditionis tempore iusto precio defuisse.

DE LOCATO ET conducto.

INNOCENTIVS PAPA III.
Abbati & conuentui sancti Petri de Pratellis Londensis diœcesis.

Personæ ecclesiasticæ locare possunt prouentus decimarum his, cum quibus conditio ecclesiæ fit melior, statuto diœcesani contrario non obstante, & eadem ratione de alijs rebus ecclesiæ.

Constit. LIIII.

Extra lib. 3 tit. 18. de locatu & conducto. cap. Vestra nobis

Estra nobis relatio declarauit, quod quum ad firmam fructus vestrarum dare cōsueueritis decimarum. Et infra. Diœcesanorum episcoporum statuto contrario non obstante vestrarum decimarum prouētus illis libere locare potestis, cum quibus ecclesiæ vestræ conditionem poteritis facere meliorem: ita tamen quod huiusmodi locatio ad feudum vel alienationem non videatur extendi.

DE RERVM PERmutatione.

INNOCENTIVS PAPA III.
Archiepiscopo Senonensi.

Beneficia sua perdunt, qui ea propria permutant autoritate. Constit. LV.

Extra lib. 3. tit. 19. de rerū permutatione. cap. Cū olim.

Vm olim magister S. & B. archidiaconatum & præpositurã ad inuicem commutassent. Et infra. Licet prædictus magister ab initio sponte fuerit de permutatione confessus, idem tamen B. eam inficiabatur omnino, proponēs quod ipse præposituram sine conditione qualibet resignauit, & post resignationem prædicti magistri archidiaconatum fuerat assecutus. Et infra.

Cum ergo nobis constaret, quod ipse B. suum præstiterit permutationi consensum: prædictus autem magister suum publice fateretur errorem, & hunc præpositura & illum archidiaconatu curauimus spoliare, super hoc diffinitiuam contra eos sententiam proferentes.

IDEM ARCHIEPISCOPO, & P. sancti Andreæ Coloniensibus.

Si permutatio beneficiorum completa est ex una parte, & per alteram stat, quo minus impleatur, restituitur pars ad suum beneficium, & secundum hoc continet ius.

Constit. LVI.

Ibid. cap. Cū vniuersorum.

CVm vniuersorum. Et infra. Intelleximus G. canonico referente, quod cum ipse & L. clericus de permutatione præbendarum suarū inter se tractare cœpissent, quam vtilitati vtriusque imminere credebāt: tandem idem L. præbenda eiusdem G. cuidam cōsanguineo suo assignata, præbendam suam ei sicut promiserat noluit resignare. Et infra. Cum igitur deceptis & nō decipientibus iura subueniant, licet ipsi per se de iure non possent ecclesiastica beneficia permutare: vt tamen simplicitati venia tribuatur, mandamus, quatenus, si constiterit prætaxatum G. taliter fuisse deceptum, amoto à præbenda sua cōsanguineo ipsius L. vel quolibet alio illicito detentore, eam restitui faciatis eidem.

Supra lib. 1. tit. 3. ca. Super literis.

DE FEVDIS.

INNOCENTIVS PAPA III.
Mariensi Episcopo.

Si dominus a uasallo recipit feudum in pignus, abstinendo ab eius seruitio, non tenetur computare fructus in sortem

Constit. LVII.

Extra lib. 3. tit. 20 de feudis. ca. Insinuatione.

INsinuatione præsentiū declaramus, quod Gageria, quā de feudo ecclesiæ tuæ ab M. dinosceris recepisse, à te potest libere detineri, fructibus non computatis in sortem: ita videlicet, vt quādiu fructus illos ceperis in sortem minime computandos, idem M. à seruitio, in quo tibi & ecclesiæ tuæ pro feudo ipso tenetur, interim sit immunis.

IDEM ARCHIEPISCOPO Mediolanensi.

Ponit tres casus, in quibus non obstante iuramento de non infeudando, potest episcopus antiquum feudum ad ecclesiam reuersum nouo uasallo concedere.

Constit. LVIII.

Ibid. cap. Ex parte tua.

EX parte tua nostro est apostolat. reseratū, quod sæpius dubitasti, vtrū cū contin-

contingit vasellū tuum decedere,& ad te feudū ipsius redire, feudū eius alij liceat tibi dare, quamuis iuramento tenearis astrictus. non infeudare de nouo Romano pontifice inconsulto. Ad hæc si vasallum tuum feudum alienare cōtingat, an ipsius filium vel consanguineum eiusdē feudi cōsortem de ipso valeas inuestire. Alia quoq; dubitatio continebat, vt cū feudū alienatū repereris, q̄d p te facile recuperare nō potes, vtrū posses alicui laico in feudū illud cōcedere, q & illud recuperet, & in feudū per ecclesiam recognoscat. Et infra.

In primo ergo casu feudū decedentis libere, si videris expe. ire, concedas, atq; in secundo filiū vel consanguineum alienantis inuestiens, in tertio feudum alienatum poteris ei licenter concedere, per quem ipsa ecclesia valeat rehabere.

DE PIGNORIBVS & alijs cautionibus.

INNOCENTIVS PAPA III. G. subdiacono nostro, & P. canonico Pisano.

Si usurarius emit rem eo pacto, quod post tēpus restituat eam uenditori, recipiendo aliquid ultra sortem, fructibus tamen in ea computatis, iudicatur contractus fœneratitius.

Constit. LIX.

Extra lib. 3. tit. 21 de pignoribus. cap. Illo vos.

Llo vos credimus scientiæ dono vigere. Et infra. Sane intimastis nobis, quod causam quæ vertitur inter H. & B. filios G. de Cosa ex vna parte, & G. filiam T. & hæredes ipsius ex altera, sup quibusdā terris p̄fatis personis p xxiii. libris pignori obligatis, vobis duximus committendam. Et infra. Ex parte p̄dictæ G. & hęredum eius fuit propositū, terras quas idem H. & B. repetebant, ab eis nō esse pignori obligatas, sed pure vēditas, sicut in instrumento confecto exinde continebatur. Præfatus vero H. p se ac fratre suo firmiter asserebat terras nō esse pure vēditas, sed pignori obligatas, cum venditioni p̄dictæ talis fuerit adiecta cōditio, vt si à tēpore cōtractus vsq; ad duos pximos annos p̄fato T. emptio displiceret, G. pater H. abinde vsq; ad annū xxvi. libras pceptis fructibus cōputatis in ipsis dare deberet. Verū qa ambigitis, vtrū pura sit & absoluta vēditio, an p̄fatus cōtractus pignus debeat iudicari: respōdemus q̄d qualiscunq; fuerit intētio cōtrahentiū, & ex forma cōtractus vēditio nō appareat conditionalis sed pura: quāmuis p conditionē possit resolui, ex duobus tn̄, q̄ in pacto fuerūt expssa, videlicet q̄d fructus pcepti deberēt in soluēda pecunia numerari, & q̄d vltra summā receptā *XL. solidi deberēt psolui, cōtra ipsum emptorē p̄sumit vehemēter, psertim cum vsuras consueuerit exercere. LX.

IDEM EPIS. AQVINATEN.

Mulier agit pro dote contra quēlibet detinētem bona mariti. Constit. LX.

Ibid. cap. Ex literis

EX literis fraternitatis tuæ accepimus, q̄d causam q̄ vtit iter R. & A. mulierē tibi duximus cōmittendā. Et in.

Siqdem pbatum est, q̄d p facinore à marito p̄dictę mulieris cōmisso, eo fugā petēte, tā frater mariti, p̄fatus videlicet R. quā ipsa mulier, licet minus iuste à regio iudiciario capti fuerint, & de ipsius mādato bonorū oim delinqueñtis facta distractio & soluta pecunia metratori, q à marito mulieris vulneratus fuerat, & rebus pprijs spoliatus: sed quædā possessiones illius penes eundē R. remāserāt, q̄s idē de mādato curiæ retinuit, soluta p eis pecunia p̄dicto mercatori, qa emptor alius ppter possessionū minutias nō extabat: pars vero mulieris æstimationē dotis instātius petebat sibi restitui, vel inpossessiones, quæ mariti fuerant, ex officio delegationis induci. Et infra.

Mandamus, quatenus si tibi constiterit ex his, quę in præsentia tua fuere ppo sita & pbata, q̄d mulier dicit viro dedisse in dotē, & p̄dictū R. de bonis fratris aliqua possidere, cū mulieribus fauor multus in recuperandis dotibus debeatur: & cautum sit in iure, q̄d ppter maleficiū viri mulier remanere nō debeat indotata, cum etiam bona viri mulieri sint pro dote tacite obligata, & cum suo onere transierint ad quemlibet possidentem: R. p̄dictum eidē mulieri ad restitutionē dotis eatenus condemnes, quatenus de bonis fratris sui præfati noscitur possidere.

IDEM R. DE MONTE fortino.

Si creditor, uel is qui ab eo causam habet, tot fructus percepit ex pignore, quod satisfactum est sorti, debet pignus restitui debitori.

Constit. LXI.

Ibid. cap. Cum contra.

CVm cōtra G. ciuem Anaginensem sup quibusdam possessionibus, quas quondam pater tuus L. de Saul. pro certa quātitate pecuniæ obligarat, & ipsius creditoris hæredes prædicto G. pignorauerant, mouisses in nostra præsentia quæstionem, legitime probauisti, quod ex earū prouentibus tantū fuerat, tam ab eodem G. quam ab alijs, qui eas tenuerant à tēpore, quo fuerant obligatæ, perceptum, quod fructus sorti poterant adæquare. Nos igitur attendētes, quod in talibus perceptio fructuū in solutione sortis accedat, cū secūdum canonicas sanctiones fructus restitui, & in sortē debeāt computari, considerantes etiam, quod possessiones ipsę iā extenuassent penitus totū onus, & debitū annulassent, ipsas tibi restituēdas esse decernimus, & te per nūcium nostrum in possessionē induci fecimus corporalem.

Extra lib. 5. tit. 19. cap. Quoniam.

IDEM INNOCEN. PAP. tertius

Si is qui sub pacto legis commissoriæ pignorauit rem suam, & iurauit non contrauenire, iuste impeditus, infra diem statutum non redemit, post diem redimere poterit.

Constit. LXII.

Ibid. cap. Significante.

SIgnificante R. ciue Pisano nobis innotuit, quod cū domū suā G. Pisano ciui pro CCL. libris pignori obligasset, ac promisisset præstito iuramēto, quod nisi domū ipsam statuto termino recolligeret, creditorē vlterius sup eo minime molestaret, & infra statutū tempus per certū fidelē nūcium, put ei videbat, creditori pecuniam numeratā remisit, quā idē nūcius infideliter agens, sicut ei iniunctū fuerat non persoluit, & postmodum idem R. ab imperatore detentus, dicto G. satisfacere non potuit vt debebat. Et infra.

Cū igit pactum legis cōmissoriæ sit in pignoribus improbatū, & prædictus R. quantum in eo fuit, iuramentum debitū adimpleuit: cum per eum, quem certum nuncium esse sperabat, pecuniam remiserit tempore statuto, sed in captione detē tus satisfacere non potuit creditori: Mandamus, quatenus, si est ita, prædictum creditorem, vt sorte cōtentus, pensionibus pignoris computatis in eam, illud præfato R. oī dilatione postposita resignet, pacto tali vel iuramento nequaquam obstante, censura ecclesiastica cogatis.

DE DONATIOnibus.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Florētino.

Non obstante iuramento de non infeudando de nouo, prelatus integrare potest feudum, si apparet uasallum in mensura fuisse deceptum.

Constit. LXIII.

Extra lib. 3. tit. 4. de dona. c. 2. Per tuas literas.

Er tuas literas proponere procurasti, quod cum quidam nobiles Florentini tēpore schismatis episcopū Florētinū in domo sua tenuerūt, idē episcopus sedata schismatis tempestate de mandato Alexandri Papæ, quatuor modios terræ in feudum concessit eisdem, & successor ipsius, put est moris, de certo feudo præfatos nobiles inuestiuit. Verum cum ipsi assignatam terram mensurari fecissent, non nisi duos modios inuenerunt, feudū integrari cū instātia postulātes, super quo dubitas, eo quod nō sunt in possessione ipsius ne de nouo videaris illud cōferre. Et infra.

Nos igitur attendentes quod ecclesia in actibus suis fraudem nō debet aliquā adhibere, respondemus, quod feudum ipsum secure poteris integrare, cum terra illa quatuor modiorum ipsis fuerit assignata.

IDEM R. DE BVRGIS ET G. Berburg. Abbatibus.

In donationibus plenissima fit interpretatio, & ob hoc clausula onerosa post multas donationes apposita proximam donationem tantum respicit.

Constit. LXIIII.

Ibid. cap. Cū dilecti.

CVm dilecti filij abbas & monachi, de Melios proposuerint corā nobis, quod nobilis vir Alanus quasdam terras à patre

patre ipsius eorū ecclesiæ in eleemosynā assignatas violēter redigere cupiat in forestam. Et infra.

Mādamus q̄tenus ad sententiā ꝓ ipso monasterio ꝓferendā, appellatiōe postposita ꝓcedatis, cū ex tenore instrumēti euidēter apparet, q̄d hæc fuit mēs & in- (vehementer.) tētio donatoris, vt clausula de foresta, q̄ in fine ponit instrumēti, nō ad supiorē donationē, q̄ tā libera & pura fuit, vt immunis esset ab oī vexatiōe & cōsuetudine seculari, sed ad inferiorē cōcessionē, q̄ pensionē & determinationē habet in sertā, iuxta sanū referri debeat intellectum: qa ī cōtractibus plena, in testamētis plenior, in beneficijs quoque plenissima est interpretatio adhibenda.

(Extra lib. 6. tit. 40. L. 4. Quæcū que res. ff. de reg. iuris. In testamentis infra lib. 5 tit. 40. Constit. Olim.)

IDEM EPISC. ELIENSI.

Si episcopus in ecclesia, quam de consensu capituli pio loco concessit, percipiebat certos prouentus, illos donasse uidetur: alioquin omnes prouentus, præter cathedraticum, cedunt pio loco: & si episcopus concessit de consensu patroni, intelligitur patronus donasse ius paronatus.

Constit. LXV.

(Ibid. cap. Pastoralis)

PAstoralis officij. Et infra.

Tua nos duxit discretio consulendos, si ep̄us cōsentiēte patrono viris religiosis aliquam ecclesiā cōcedēdo hac vtatur simplicitate v̄borum, cōcedimus vobis illā ecclesiā, vtrū eo ipso videat in eorū vsus fuisse concessa, vel ius tantummodo patronatus.

Nos aūt inq̄sitiōi tuę ducimus respōdendū, q̄d si episcopus ecclesiā illis cōferat de cōsensu patroni, ꝓfecto patronus quod suū est cōferre videtur, ius videlicet patronatus, & ep̄us q̄d tēporaliter obtinet in eadē, vt si fructuū ecclesiæ eiusdē aliquam recipiat portionē, in eorū vsus illa portio cōuertat. Quod si ex ipsius ꝓuentibus nullā debeat portionē habere, oēs ꝓuentus ꝑter cathedraticū in eorū vsus credimus cōuertēdos: sed vt episcopi donatio sit legitima, cōsensus est sui capituli requirendus.

IDEM FLORENTINO & Fisulanensi episcopis.

Possunt hospitalarii in præiudicium suum se & domum suā alteri religiosæ domui subijcere, & donare.

Constit LXVI.

INter dilectos filios hospitalarios sancti sepulchri ac fratres hospitalis sancti Allutij sup eodē hospitali q̄stiōe suborta, cū q̄dē hospitalarij sup possessorio, q̄d semel & iterum, ex causis tn̄ dissimilibus, intentarūt, contrarā sententiā reportassent: deinde ad petitoriū recurrētes, ꝓponere curauerūt, q̄d cū G. q̄ndā rector, & fratres ac patroni eiusdē hospitalis, habito cōmuni cōtractu deliberassent, hospitale ipsum hospitalarijs supponere supradictis, cōmiserūt in hoc tribus ꝓcuratoribus vices suas, cōmuniter statuētes, vt q̄d ꝑ ipsos fieret, acceptarēt. Qui cū eis dē taliter statuerūt, vt ad ipsum hospitale aliq̄ mitterent, q eorū nomine acciperēt assignationē ipsius. Cū aūt duos illuc de suis fratribus trāsmisissent, ipsi donationē & assignationē hospitalis tā à magistro q̄ supradictis ꝓcuratorib. & alijs eiusdē domus fratribus receperūt. Et in.

(Ibid. cap. Inter dilectos)

Procurator aūt partis alterius ex aduerso respōdit, q̄d p̄dicta donatio debebat nō inmerito retractari, q̄m multis ex fratribus inconsultis, à prædicto rectore ac paucioribus fratribus excōmunicatis & piuris de re litigiosa in fraudē plebani de Piscia, qui sup eodē hospitali mouerat q̄stionē, fuerat celebrata. Et in.

Attēdentes igit̄ q̄d fratres & patroni S. Allutij pro se, imo potius cōtra se turpitudinem allegabāt, videlicet piuriū, excōmunicatiōem, fraudem: nō vtiq; cōtra ipsos sed ab ipsis cōmissam: & intelligentes donatiōem ab eis hospitalarijs factā purā ac simplicē extitisse, qa nō deceptoribus sed deceptis iura subueniūt: vn̄ ꝑ ea q̄ superius ꝓposita sunt se cōtra factum ꝓpriū legitime defendere non valebant, hospitale prædictū cū ꝑtinentijs suis hospitalarijs sancti sepulchri adiudicare curauimus, ita q̄d ꝑ hanc sententiā diœcesano episcopo & plebano de Piscia nullū ꝑiudiciū generet: cum res inter alios acta non debeat alijs præiudicium generare.

(Supra lib. eod. tit. 1. Constit. 56. Cum vniuersoru.) (Supra lib. 2. tit. 22. Constit. Inter dilectos.)

IDEM EPIS. S. ANDREAE.

Donatio quinquagesimæ uel cētesimæ, quam fecit episcopus cū graui ecclesiæ suæ detrimento, potest legitime reuocari. Nec etiā potest ultra quinquagesimam uel centesimam conferre, etiam cessante læsione ecclesiæ, sine autoritate superioris.

Constit. LXVII.

Apo

APostolicæ sedis oraculo. Et infra. Inquisitioni tuæ taliter responde mus, q̃d licet sit in canone diffinitũ, vt si qs episcoporũ in parochia sua monasteriũ cõstruere voluerit, & de rebus ecclesiæ, cui p̃sidet, ipsum dotare, nõ amplius ibidem quã quinquagesimã partẽ: ecclesiæ vero, quam monasticis regulis informare, vel p suis ꝓprijs magnificare voluerit sepulturis, nõ amplius q̃ centesimam partem census ecclesiæ, cui pręest, debeat elargiri. Quia tñ in eodem canone consequenter adiungitur, vt hæc temperamẽti æquitas obseruetur, quod cui tribuit, cõpetẽs subsidiũ cõferat, & cui tollit, dãna grauia non infligat: ea quidem cautela seruata, vt vnam tantũmodo, quæ placuerit, ex his duabus remunerationem assumat. Hoc semper est obseruandum, q̃d vnus episcopus vel alius, non solũ non debet amplius, sed nec tantũ nec minus cum graui ecclesiæ suæ detrimento conferre, siue simul & semel id facere velit, siue pluries successione eisdem vel diuersis ecclesijs cõferendo. Vnde cũ graue detrimẽtũ siue de possessionibus, siue de ꝑuentibus ad episcopalẽ mensam vel cathedralem ecclesiam ꝑtinentibus in quãtalibet portione constiterit esse collatum, poterit legitime reuocari, nisi præscriptione vel alia exceptione legitima actio huiusmodi excludat. Nam & si prima facie p̃sumatur, quod collatio quinquagesimæ vel centesimæ partis graue non inferat detrimentum, qa tñ non solũ si sępe, sed etiã si semel id fiat, ex varijs circũstantijs deprehendi potest interdum valde dãnosum (q̃d qdẽ magis potest ex ostensiõe facti, quã exp̃ssiõe alicuius statuti cognosci) nec qnquagesima, nec cẽtesima semel aut successiue debet cũ graui ecclesię dãno cõferri. Si vero in tãtũ abũdat episcopus, vt sine dãno ecclesię suę possit amplius etiã quã p qnquagesimã vel cẽtesimã partẽ necessitati alterius ecclesię subuenire, quãuis p se nõ debeat summã excedere à canone p̃finitã, p quã incaute largiri volẽtibus est occursum: de supioris tñ autoritate põtificis, potest etiã in minori summa inopiæ altrerius prouideri.

Ibid. cap. Apostolicæ.

DE TESTAMENTIS & vltimis voluntatibus.

INNOCENTIVS PARA III. Episcopo Altisiodorensi.

Tenet testamentum si quis extremam uoluntatem suam alterius dispositioni committit, & dicitur testatus ad pias causas. Constit. LXVIII.

Vum tibi de benignitate sedis apostolicę. Et infra. In secũda quæstiõe dicimus, q̃d q extremam volũtatẽ in alterius dispositione committit, non videtur decedere intestatus.

Extra lib. 3. tit. 26 de testamẽt. cap. Cum tibi.

IDEM C. TITVLI SANCTI Laurẽtij in Lucina presbytero Cardinali, apostolicę sedis legato.

De clericis ecclesiæ petit episcopus partem suam, licet aliquid fuerit sibi à testatore relictũ, nisi eo modo & non in fraudem fuerit relictũ à testatore quod maneret ea parte contentus & legatum agnouerit. Constit. LXIX.

QVæsiuisti, cum quis in testamento relinqt episcopo ꝓpriam portionem, & alia multa monasterijs vel ecclesijs, vtrum episcopus ex illis legitimã possit petere portionem. Et infra.

Ibid. cap. officij.

Consultationi tuæ taliter respondemus, quod si portionem illam cũ conditiõe legauit episcopo, vt esset illa sola cõtẽtus, & episcopus acceptauit, quia p hoc alijs renunciasse videtur, de cæteris non poterit exigere portionem. Quod si eam ipse absolute reliquit, portionem sibi debitã poterit nihilominus de cæteris vẽdicare. Si v̾o cõstiterit q̃d in fraudẽ modicũ cõstituit mortuariũ, vt in cæteris ep̃s debita portione fraudaretur: quia fraus & dolus alicui patrocinari non debet, episcopus portionẽ ex illis poterit exigere à canone cõstitutã, saluis indulgentijs Romani põtificis, quæ quibusdam regularibus sunt concessę.

10. quæst. 1 cap. decreuimus.

IDEM INNOCEN. PAP. III.

Relictum episcopo contemplatione personæ non diuiditur cum ecclesia cathedrali: secus si contẽplatione ecclesiæ, siue nihil relinquatur ecclesiæ, siue aliquid, siue coniunctim, siue separatim. Si autem soli ecclesiæ factum est relictũ, episcopus habebit portionem canonicam. Præsumitur autem relictum contemplatione ecclesiæ factum, quando fit ab extraneo habenti administratiõem, secus si fiat ab administrationem

non habente

non habente. Cum ecclesijs uero inferioribus episcopus non diuidit sibi relictum, quia non est sibi tanta communio cum ecclesijs inferioribus, sicut cum cathedrali.

Constit. LXVIII.

Requisiuisti de his quæ testator ꝓ anima sua legat in vltima voluntate, qualiter sint inter episcopum & ecclesiam diuidenda. Et quidem regulariter verum est, quod episcopus debet de his secundum diuersas consuetudines tertiā vel quartā portionē habere, sed cōsiderādū ē diligēter, vtrū testator leget hoc modo: Relinq̄ istud episcopo: an, Relinquo istud ecclesię, vel relinq̄ istud episcopo & ecclesię: an, Relinq̄ istud episcopo, & illud ecclesię. In pri no casu distinguendū est, vtrū relinquaf episcopo ab extraneo aut ꝓpinq̄. Si ab extraneo, generaliter verum est, quod præsumitur esse relictum intuitu ecclesiæ, nō ꝑsonæ. Vñ cathedralis ecclesia de illo potest canonicā petere portionē, quemadmodū episcopo competit sua portio, si aliq̄d ecclesiæ relinquaf. Et hoc veꝝ est, nisi testator exprimat, q̄d velit illud tantū esse episcopi, nō ecclesię. In q̄ casu seruanda est dispositio testatoris: secus aūt si exprimat, q̄d velit esse illud tantū ecclesiæ, non episcopi: qa priuata dispositio testatoris nō potest generalē constitutionē canonis immutare. Nec est contrariū q̄d in canone legitur, videlicet, q̄d pōtifices q̄bus ab extraneis aliq̄d aut cū ecclesia aut sequestratim dimittif aut donaf: qa hic ille qui donat ꝓ redemptiōe animæ suæ nō ꝓ cōmodo sacerdotis probatur offerre, non quasi suū ꝓprium, sed quasi dimissum ecclesiæ inter facultates ecclesię computabunt: quoniam hoc est verū, cum testator ita sequestratim legat illud episcopo, quod nō exprimit vtrum velit ad episcopum tantū, nō ad ecclesiā pertinere. Si vero relinquatur illud episcopo à propinq̄, non ꝑsumitur esse relictum intuitu ecclesiæ, sed personæ, nisi forte cōtrariū ꝓbaretur. Et de isto nihil potest ecclesia petere in vita eius.

10. quęst. 1 ca. Decernimus. 12. quęst. 2 ca. Nobis concesso.

32. quęst. 3 can. pontifices.

Quod si relinquaf episcopo & ecclesię, de illo canonica inter ipsos est diuisio facienda.

Si vero istud episcopo & illud ecclesię relinq̄tur, siue eq̄lia siue ineq̄lia sint relicta, reduceda sunt ad diuisionē canonicā inter episcopū & ecclesiā cathedralē, nisi ambo velint esse testatoris dispositiōe cōteti, quā ꝑpter vltimę volūtatis fauorē satis decēs est obseruare, vbi neq; fraus interuenit neq; dolus, nec q̄squā nimiū defrauderef debita portiōe. Secus aūt est, si aliq̄d legetur episcopo, & aliq̄ capellis, vel monasterijs aut alijs pijs locis. Nā in hoc casu q̄d legaf episcopo eius est ꝑcipuum cū ecclesia cathedrali, queādmodū si cui libet alij legaref: & de illis quæ alijs legātur portionē canonicā nihilominus obtinebit, q̄nīā nō est tanta cōmunio inter ipsum & inter capellas & monasteria seu alia pia loca, quāta est inter episcopum & ecclesiam cathedralē, cui est spirituali cōiugio copulatus. Vnde quę acqrit episcopus, non illis, sed isti tantum acquirit.

Illud autem est generaliter obseruandū circa eū qui potest ꝓprium possidere, prelationem vel administrationem ecclesię non habentem, q̄d si ei aliq̄d relinquatur specialiter, nō solū à ꝓpinquo, verūetiā ab extraneo intelligif esse relictū, nō intuitu ecclesię, sed ꝑsonæ, nisi ꝓbatio in cōtrariū appareret: & idcirco de illo nec episcopus nec ecclesia potest in vita eius sibi aliquid vendicare: & hoc intelligitur esse verū, cum fraus minime ꝓcuraf, quæ si detecta fuerit, patrocinari non debet.

IDEM EPISC. TVSCANO.

In bonis patris, matris & Auiæ habet quis debitam iure naturæ, in qua grauari nequit, & filius rogatus de restituenda hæreditate sub conditione, detrahit debitū iure naturæ et Trabellianicā, in qua computantur fructus post litis contestationē percepti.

Constit. LXXI.

Rainutius de Clera duas habēs filias, Alterochā videlicet & Adiectā, matrē insup Clerā & vxorē nomine Adelasiā, in extremis positus cōdidit testamētū, Alterochę filiæ puberi vltra dotē quā ei dederat domū & quēdam hortū in eodē testamēto relinquēs. Adiectę vero impuberi reliq̄t cætera bona sua, adijciens vt Alterocha & soboles, quā gestabat in vtero, eidē impuberi succederet, si absq; liberis moreref. Mortuo itaq; testatore tutores impuberis eā cum omnibus bonis eidem relictis à patre iure lombardo cuidam Ibid. cap. Rainutius Lōgobardo.

se audisse ipsum in abbatis psentia.qd pdictū est cōfitentē,nō tanq̄ sufficienter pbantes,sed tanq̄ vehemēter adminiculātes assertionē abbatis plurimū adiuuabāt.

Quia vero pars episcopi asserebat se velle pbare, quod dictus archipresbyter in extremis laborans tanquam phreneticus alienatus erat à mēte, vn̄ non voluit quod expressit: Nos causam illā tibi sub hac forma duximus committendam,q̄d nisi præfatus episcopus legitime pbauerit sæpedictum archipresbyterum suę mētis compotem non fuisse, cum vltimam voluntatem expressit,sup impetitiōe monasterij perpetuū ei silentium imponas, & cōpellatur restituere monasterio quęcunque de bonis ipsius archipresbyteri vel etiam monasterij occupauit. Si vero legitime pbauerit archipresbyterū,quæ sup vltima voluntate præmissa sunt alienata mente dixisse, ad faciēdam ei in nomine parochialis ecclesiæ, cuius ipse ad ministratione gesserat dum vixisset,restitutionē bonorum quæ ipsius archipresbyteri fuerāt,monasterium condemnes, cum idem archipresbyter ab intestato discesserit, ipsiq; monasterio super impetitione episcopi silentium imponatur.

DE SEPVLTVRIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Genuensi.

Vbi quis sepulchro maiorum relicto eligit se pulchrum in loco minus religioso dolo inductus seu ex contemptu, seu non dimissa ecclesiæ suæ canonica portione expresse uel tacite,non tenet electio.

Constit. LXXIII.

Extra lib. 3.tit.28.de sepulturis cap.fraternitatem.

Raternitatē tuā nō credimus ignorare mortuorum sepulchra & cœmeteria apud illas ecclesias & monasteria ex antiq̄ esse disposita,in q̄bus religiosorum fratrum conuentus sunt constituti,& orationes atque missarum solennia tam pro viuis quam p defunctis frequentius celebrant. Vnde ipsorū deuotioni,& extremæ volūtati,q apud huiusmodi ecclesias sepeliri desiderāt,minime cōtradicendū est. Qui vero relictis antiq̄s ecclesijs,& patrū aliorūq; parentum suorum sepulchris contra consuetudinē patrum

13. quest.2 ca. Hebrō & Vnaquęque.

veteris testamenti, q cū patribus suis sepulti esse leguntur,ad noua & minus religiosa loca se transferūt, irrationabiliter, & cōtra antiquā institutionem facere videntur.

Vn̄ si P. de castello cōtra antiquā & rationabilē cōsuetudinē aliqd de corpore suo sepeliendo mandauit, hoc nō piudicat rationi,sed viribus debet carere.

Quocirca mandamus, quatenus corpus ipsius monachis sancti Stephani red difacias,& cum suis patribus sepeliri.

IDEM EPISCOPO CLAremontensi,& abbati Maurienensi.

Priuilegiati super iure funerādi sepelire possunt illos qui apud eos eligunt sepulturam: soluendo tamen canonicam portionem ecclesiæ parochiali:si uero alios sepeliunt,tenētur restituere quicquid occasione funeris receperunt.

Constit. LXXIIII. Ibid. cap. In nostra.

IN nostra psentia constitutis priore ecclesiæ montis Ferrandi, & pcuratore hospitalio4 Claremontēs. diœcesis,idē prior proposuit,q̄d prędicti hospitalarij q̄sdam parochianos suos, quorum duo erant infra annos legitimos,receperunt ad ecclesiasticam sepulturam.

Econtra prædictus proposuit procurator,q̄d tam ex priuilegio, quam ex indulgentia speciali licet hospitalarijs oēs passim præter excommunicatos & inter dictos ad ecclesiasticam sepulturam recipere,qui apud illos elegerint sepeliri,fideique commissa in vltima voluntate relicta possunt licenter accipere, soluta tantummodo quarta parochiali ecclesiæ, de cuius parochia mortuorum corpora assumūtur,pter quam de equis & armis, quæ indulta sunt ipsis in subsidiū terræ sanctæ,de q̄bus quartam deducere non tenentur. Et infra.

Talem super his duximus sententiam pferendā,q̄d pdicti hospitalarij decętero non recipiant parochianos ecclesiæ supradictę ad ecclesiasticā sepulturā,nisi apud eos elegerint sepeliri: & tunc parochialis ecclesia,de oblationibus lectis & alijs q̄ defunctus p anima sua in vltima dispositiōe reliquit, pterq̄ de armis & equis,recipiat quartam partem,& hospitalarij residuū habeāt,nisi dolo vel frau-

HHh de

de corp. defunctus inductus fuerit ad dispositionem huiusmodi faciendam, nihilominus ipsis hospitalarijs iniungentes, vt de quarta trium milium solidorũ priori satisfaciant memorato, cum constet eos à parochianis eius illos solidos recepisse, nisi sit sufficiẽter ostensum, q̃d eorum oblati vel cõuersi fuissent. Eisdẽque p̃terea duximus iniungendũ, q̃d nisi pbauerint q̃d Gu. parochianus prioris q fuit interfectus in campis apud ipsos elegerit sepulturam, vniuersa quę ipsius intuitu rerceperunt, priori restituant memorato: alioquin quartam partem solũmodo restituere teneãtur. Pro illis vero quos constat infra annos legitimos decessisse, quæ sepulturę eorum gratia receperunt, restituant vniuersa.

IDEM ARCHIEPISCO Turonensi.

Casualiter mortuus priuari non debet ecclesiastica sepultura. Constit. LXXV.

Ibid. cap. Ex parte.

EX parte parentum M. nobis est insinuatum, q̃d cum nobilis vir dñs I. de Insula Butardi eidẽ posuisset insidias, quam solicitauerat sępe de stupro, & ipsa garionibus qui eam rapere nitebantur super quendam pontem occurreret: tandẽ fugiens manus illorum, in amnẽ de põte cadens, fuit casu submersa.

Quocirca mandamus quatenus cũ illa non sponte præcipitauerit se de ponte, sed sicut superius est expressum, casu ceciderit, corpus eius tradi facias ecclesiasticæ sepulturę: præsertim cum ex honesta causa fugisse noscatur: & cui communicabatur viuenti communicandum sit iã defunctæ.

IDEM NIDROSIENSI archiepiscopo.

Si ossa excommunicatorum sunt sepulta in ecclesiastico cœmeterio & discerni possunt, debent exhumari & proijci: alias secus.

Constit. LXXVI.

Ibid. cap. Sacris est. 24. quæst. 1. can. Achatius. & Maiores.

SAcris est canonibus institutum, vt quibus nõ communicauimus viuis, non communicemus defunctis, & vt careant ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab ecclesiastica vnitate præcisi, nec in articulo mortis ecclesiæ recõciliati fuerint.

Vnde si contingat interdum, quod vel excõmunicatorum corpora per violentiã aliquorum, vel alio casu in cœmeterio ecclesiastico tumulentur, si ab aliorum corporibus discerni poterunt, exhumari debent, & procul ab ecclesiastia sepultura iactari.

Quod si discerni non poterunt, expedire non credimus, vt cum excommunicatorum ossibus corpora extumulentur fidelium: cũ licet non obsit iustis sepultura nulla vel vilis, impijs tamen celebris vel speciosa non prosit.

IDEM EPISCOPO MAgalonensi.

Terra cœmeteriata pro sepultura fodienda vendi non debet. Constit. LXXVII.

Ibid. cap. Abolẽdæ.

ABolendæ consuetudinis peruersitas apud montem Pessulanũ, vt dicitur, inoleuit, vt decedentibus non prius permittatur effodi sepultura quã pro terra in qua sepeliendi sunt, certum precium ecclesiæ persoluatur. Et infra.

Mandamus quatenus cum loci diœcesanus existas, inhibeas clericis ne quicquam omnino præsumant exigere hac de causa.

DE DECIMIS.

INNOCENTIVS PAPA III. episcopo Pistoriensi.

Locator vel conductor possessionum tenentur ad decimas, nisi se immunes ostendant.

Constit. LXXVIII.

Extra lib. 3. tit. 30. de decimis cap. A nobis tua.

A Nobis tua fraternitas requisiuit. Et inf. Cũ igitur quilibet decimas soluere teneatur, nisi à pstatione ipsarũ specialiter sit exẽptus, fraternitati tuæ taliter respondemus, quod à dantibus & recipientibus possessiones ad firmam, de fructibus, q̃s pcipiunt, decimæ sunt soluendæ. Nisi ab eis ostendatur quare ab huiusmodi sint immunes.

IDEM EPIS. VERCELLEN.

Imperialis cõcessio sub quacunq; forma à soluti one decimarũ eximere non potest. Et decimæ non ualiũ non pertinent ad laicũ qui decimas habet in feudum. Constit. LXXIX.

Ibid. cap. Tua.

TVa. Et inf. Porro cũ laicis nulla sit de spiritualibus cõcedendi vel disponẽdi facultas, Imperialis concessio quan-

16.quęst. 1 ca.Reuerentimini.Et extra lib. 3 ti.de decimis.ca. Parochianos.

quātumcunq; generaliter fiat, neminem potest à solutione decimarū eximere, quæ diuina cōstitutione debentur:nec occasione decimatiōis antiquę(licet in feudū decimæ sint cōcessę) sunt decimæ noualiū vsurpādæ, cū in talibus non sit extendenda licentia, sed potius restringenda.

IDEM EPISCOPO VERcellensi.

Sine deductione seminis & sumptuum debent dominus & colonus decimam soluere, & non cui uoluerint ecclesiæ uel pauperibus, sed ecclesiæ cui debentur, nec ab hoc excusantur propter malitiam clericorum.

Constit. LXXX.

Ibid.cap. Tua nobis.

TVa nobis fraternitas ītimauit, q̄d qdam laici decimas ecclesīs & clericis tuis peruersis machinationibus subtrahere moliuntur: quidam enim ex semen & sumptus qui fiunt in agricultura dicunt primitus deducendos, & de residuo impendendam decimam asseuerant. Alīj vero de portione fructuum, quam à colonis accipiūt, partē decimę separantes, eam capellis suis aut alīs clericis, aut etiam pauperibus conferunt, vel in vsus alios pro sua voluntate conuertunt. Nonnulli etiam vitam clericorum tanq̄ abominabilem detestātes, decimas eis ob hoc subtrahere nō verent. Et inf.

16. quęst. 1.ca. Decimæ Psal.23

Verum si ad Deū, à quo cuncta bona ꝓcedunt, assertores huiusmodi debitum respectū haberent, ius ecclesiasticū diminuere non contenderent, nec decimas, (quæ tributa sunt egentium animarum) ꝑsumerent detinere. Cū em̄ Deus, cuius est terra & plenitudo eius, orbis terrarū & vniuersi qui habitāt in eo, deterioris cōditionis esse nō debeat, quā dn̄s tēporalis, cuius statutū de terris quas exhibet alīs excolendas, nō qdem deductis sumptibus, aut semine separato necessario, cū integritate ꝑsoluitur: nimis ꝑfecto videt iniquū, si decimę quas Deus in signū vniuersalis dominīj sibi reddi ꝑcepit, suas esse decimas & primitias asserēs, occasione p̄missa vel excogitata magis fraude diminui valeāt, cū Deo debita sit solutio decimarū, in tantū, vt ad eas clericis exhibendas, quibus eas ipse ꝓ suo cultu concessit, Laici si moniti reddere noluerint, ecclesiastica sunt districtione cogendi. Et cum de cunctis omnino ꝓuentibus decimæ sint reddēdæ, sicut colonus de parte fructuū, quę sibi remanet ratione culturæ, sic & dn̄s de portione, quā percipit ratione terræ, decimam sine diminutione reddere tenetur. Prætextu vero nequitiæ clericorum nequeant eas (nisi quibus ex mādato diuino debētur) pro suo arbitrio erogare, cum nulli sit licitum aliena cuiquam concedere, ꝑter domini voluntatem. Et infra.

16.quęst.1.ca.Reuerentimini.

16. quęst. 1.ca In canonibus.

Quoniam igitur pati nolumus, vt ecclesiarum, & clericorū iura ꝑsumptione qualibet minuantur, Mandamus quatenus omnes qui ratione personarum aut etiam prædiorum decimas ecclesīs & clericis tuæ diœcesis exhibere tenentur, ad eas cum integritate reddendas appellatione remota compellas.

32.dist.ca. Præter hoc.

IDEM ABBATI SANctæ Columbæ Senensis.

Priuilegium super decimis non soluendis ecclesiasticis personis concessum noualia comprehendit.

Constit. LXXXI.

Ibid.cap. Ex parte.

EX parte tua. Et infra. Cum tibi q̄d maius est sit cōcessum, vt videlicet decimas de laboribus terræ parochiarū tuarū cum integritate percipias, de noualibus eas exigere satis potes: quia vbi maius conceditur, minus cōcessum esse videtur.

16. quęst. 1 ca. Præcipimus.

IDEM EPISC. ELIENSI.

Negociator de lucro decimam soluit, deductis expensis, quas fecit de pecunia decimata: expensæ uero quæ fiunt pro habendis fructibus, nō deducuntur, & de fructibus soluitur decima, etiam non deductis expensis factis pro re restauranda.

Constit. LXXXII.

Ibid. cap. Pastoralis

PAstoralis officīj. Et infra. Explicari postulasti, vtrū qs possit de molendinis & piscarīs necessarias expēsas deducere, priusquā soluat decimas ex eisdem, sicut est in negociatione concessum.

Ad q̄d respōdemus, q̄d licet circa res acquisitas vel factas de pecunia decimata, cum ipsę venduntur, credamus deducendas expensas, & de residuo quasi de lucro decimas persoluendas, vt si vendatur domus, ager, vinea, clibanus, molēdinum, grex aut quęlibet merces,

Expensas tñ, quæ fiunt pro fructibus percipiendis ex illis, de qbus fructus p̄ueniunt, non credimus deducendas, etiā si fuerint decimatæ: qm̄ salua decima fructus efficiunt eorū, q faciūt ipsas expēsas: fructus aūt ipsos alienari posse nō credimus, nisi cū onere decimarū, nec p restaurādo detrimēto quarūlibet rerum, ex qbus decimę persoluūtur, credimus deducendas expensas de prouentibus decimādis, quia penes dñm res pmanent restauratæ, vt si pars aliqua moriat̃ armenti, deteriorctur vinea, portio mercis depereat, totus clibanus destruatur.

IDEM INNOCEN. PAP. III.

Qui præscribit decimas in aliena parochia, sibi insurgunt noualia, ipsorum decimas non habebit. Constitutio LXXXIII.

Ibid. cap. Cum contingat.

CVm contingat interdū in tua diœcesi. Et infra. Cū in qbusdā parochijs ad quasdam ecclesias vel psonas ecclesiasticas ab antiq̃ ptineat pceptio decimarum, & de nouo fiant noualia in eisdē, quæris à nobis, ad quam huiusmo di noualium decima incipiat pertinere.

16. quest. 1. ca. Statuimus

Vñ inqsitioni tuę taliter respōdemus, q̄d cū pceptio decimarum ad parochiales ecclesias de iure cōmuni ptineat, decimę noualiū, q̄ fiunt in parochijs earundē, ad ipsas pcul dubio ptinere noscunt̃, nisi ab his q alias pcipiunt decimas, rationabilis causa ostendat̃, p quam appareat noualium ad eos decimas pertinere.

IDEM EPIS. BELVACENSI.

Decima omnium fructuum prædij debetur ei, qui decimas ibi præscripsit, sed ad aliud prædium præscriptio non extenditur. Constit. LXXXIIII.

Ibid. cap. Cū in tua.

CVm in tua diœcesi q̄dā monasteria & cōuētuales ecclesię in multis parochijs maiores decimas pcipiant & minutas, de qbusdā fructibus annuatim p ceptis nō fuerūt decimæ psolutæ. Et inf. Respōdemus, q̄d si fructus pdicti de illa terra pueniūt, de qua monasteria vel cōuentuales ecclesiæ aliqs pcipiebant ratiōe decimarum prouētus, eis pculdubio decimæ fructuū debētur eorum, cum ipsis terra illa ab antiq̃ fuerit decimalis, & non debeat vna eadēq; ecclesia diuerso iure censeri: alioqn parochialibus ecclesijs exoluātur, ad q̃s de iure commu ni spectat perceptio decimarum.

IDEM EPISCOPO VESprimensi.

Laici ecclesias uel decimas donare non possunt, etiamsi sint reges, nec ex eorum titulo præstatur causa præscribendi. Constit. LXXXV.

Ibid. cap. Dudum

DVdum aduersus fratres Hierosolymitanos hospitalis sancti Stephani te pponente in nostra p̄sentia quęstionē, q̄d ipsi decimas de laboribus rusticorum suorum Vesprimensi ecclesiæ debitas non permitterent tibi solui. Et infra.

16. quest. 7. ca. Omnes basilicæ.

Comparentibus igitur te ac ipsis statuto termino corā nobis, G. presbyterū Cardinalem tibi & eis concessimus auditorem: coram quo decimas terrarū, quæ p rusticos hospitalis in Vesprimeñ diœcesi excolunt̃, & de chirographa & de no [illegible] cularia ecclesias, q̄ p ipsos hospitalarios detinent̃, intētione tua de iure cōmuni fundata petisti. Prior autem hospitalis in prædictis decimis & ecclesijs p̄scriptionem allegās, pposuit se non teneri tibi sup his respondere. Quod cum paudi torē ad nostrā audientiā peruenisset, man dauimus, q̄d idē prior p̄scriptiōis titulū, quē allegauit, probaret: qui B. regis ac reginæ Vngariæ priuilegia exhibuit, qui ecclesiā sancti Stephani, ad quā dictæ ecclesiæ cum eisdē decimis ptinebant, in p petuam eleemosynā hospitali donatiōis titulo cōcesserunt, cōfirmationis Clemētis Papæ pdecessoris nostri scriptū exhibens, p q̄d, pbare volebat cōcessionē pdictam plenum habere vigorem. Et infra.

16. quest. 7. ca. Siquis deinceps.

Cæterum ex parte tua fuit ppositum, quod in decimis & ecclesijs à rege & regina donatis præscriptionem non poterat opponere pars aduersa, quæ nec à donatione ipsorum initium habere poterat, nec à confirmatione p̄fata tantum ef fluxit tēporis, q̄d posset p̄scriptio confir mari, & sic donationis regis ac reginę al legatus titulus nullus erat, cū sacrilegij crimen incurrat, q ecclesias vel ecclesiasticum aliqd de manu receperit laicali, Et inf. Nos igit̃, cū donatores pdicti cōferre nō potuerint alijs, q̄ ipsi de iure nō poterāt possidere, & p cōfirmationē pdicti Clemētis sup ecclesija S. spūs hospitali cū decimis & alijs ptinētibus ad se factā,

Ibid. ca. 2

etiam

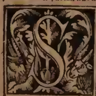
31.dist.ca. florẽtino. rum. etiam si authẽtica appareret, iuri episcopali nullatenus derogel: sentẽtialiter phibemus, ne fratres hospitalis psumãt vlterius ipedire, q minus decimas pcipias memoratas, & pacifice possideas in futurũ.

DE REGVLARIBVS & transeuntibus ad religionem.

INNOCENTIVS PAPA III Episcopo & capitulo Targiensi.

Furiosus profitendo non obligatur, nisi factus sanæ mentis ratum habuerit. Co.LXXXVI.

Extra lib. 3 tit. 31. de regularibus cap. Sicut tenor.

Sicut tenor literarum. Et infra. Cõsultatiõi tuæ taliter respõdemus q̃d licet ista duo inter se repugnãtia videãtur, vt qsq̃ scilicet sit extra se positus, & de præsenti vita desperent: si tamẽ eo tempore, q̃ P. sacerdos lator psentiũ positus extra mentẽ asserit, indutus fuit habitu monachali, cũ alienatus nõ senti at, ac p hoc non valeat cõsentire, eũ denũ cietis ab obseruatione monastici ordinis absolutũ, nisi postquam mentis suæ est cõpos spontanea voluntate professionem fecerit monachalem.

IDEM PISANO ARchiepiscopo.

Professio nec fieri nec recipi debet infra tẽpus probationis, sed facta & recepta tenet. Constit. LXXXVII.

Ibid. cap. Ad apostolicam 17. quæst. 2 Consaldus

Ad apostolicã sedẽ. Et inf. Cũ monachũ fieri ante vnius anni pbatione regularis institutio interdicat. Et inf. Quæstionibus tuis taliter respõdemus, q̃d licet tempus pbationis à sanctis patribus sit indultũ, nõ solũ i fauorẽ cõuersi, sed etiã monasterij, vt & ille aspitatis isti us, & istud mores illius valeat expiri (q̃d vtrũq; est diligẽter obseruandũ, psertim cũ ab vtroq; de reliq̃ facta certa notitia nõ habet) si tñ ante tẽpus pbatiõis regulariter pfinitũ, is q cõuerti desiderat, habitũ recipit, & pfessionẽ emittit, abbate p se vel p aliũ pfessionẽ recipiẽte monasticã & monachalẽ habitũ cõ cedẽte, vterq; renũciare videt ei q̃d p se noscit itroductũ: ideoq; obligat p pfessionẽ emissam pariter & acceptã ad obseruãtiã regularẽ, & vere monachus est censendus: qa multa fieri phibent, q̃ si facta fuerint obtinẽt firmitatem. 17. quæst. 1 ca. Nos nouimus.

Prohibendũ est abbatibus, ne passim ante tẽpus pbatiõis q̃slibet ad pfessionẽ recipiãt, & si contra formã pscriptã q̃sli bet indiscrete receperint, animaduersione sunt debita corrigẽdi, cum in subsidium fragilitatis humanę spaciũ probationis sit regulariter institutum. 19. quæst. 4. ca. Monasterijs.

IDEM ACONENSI EPISC.

Qui professionem fecit, licet in claustro nunquam permansit, sed in seculo, & suis bonis usus fuerit, ad obseruantiam regularem compellitur. Constit. LXXXVIII.

Ibid. cap. Sicut nobis.

Sicut nobis fuit ppositũ, q̃dã clericus cũ ęgritudine nimia laboraret, quasi de morte securus, de recuperãda sanitate desperãs, habitũ can. regulariũ petijt & accepit: sed nec ad ecclesiã trãsijt, nec bonis suis vti cessauit, videntibus & scientibus episcopo & canonicis ecclesię Nagaren. à q̃bus habitũ susceperat regularẽ. Et in. Fraternitati tuę taliter respõdemus, q̃d si regularẽ habitũ se postulãte suscepit, & ad obseruationẽ religiõis canonicæ sua se pfessione ligauit, ad resumẽdũ habitũ ecclesiasticã est districtiõe cogẽdis: cum q̃d tanto tẽpore extra canoniam mansit, nõ in excusationẽ eius, sed in maioris trãsgressiõis augmẽtũ merito valeat allegari. 33. quæst. 5 ca. Quod deo.

IDEM PRIORI ET CONuentui Dimoliensi.

Potest religiosus zelo sanctioris uitæ ad religionem transire strictiorem, petita prius licentia prælati sui, licet non obtenta, etiam si primum monasterium sit priuilegiatum, quod de illo ad aliud etiam arctius transire non possit. Constit. LXXXIX.

Ibid. cap. Licet quibusdam 19. quæst. 3 ca. Statuimus.

Licet quibusdam monachis & canonicis nec non & hospitalarijs, & tẽplarijs à sede apostolica sit indultum, ne postquam aliquis professus fuerit apud eos, ad alium locum possit ipsis inuitis, arctioris etiã religionis obtẽtu transire, vt vnusquisq; scd'm apostolum in ea vocatione permaneat, in qua dinoscitur esse vocatus: quia tñ vbi spiritus Dei est, ibi libertas, & qui Dei spiritu agũtur, nõ sunt sub lege, quia lex non est posita iusto: ea ratione videtur hoc illis fuisse concessum, ne quis ex temeritate vel 1. Cor. 7 21. quæst. 6. ca. 1 2. Cor. 3 Rom. 8 1. Tim. 1

leuitate in iacturā vel iniuriam sui ordinis sub prætextu maioris religiōis ad alium ordinem transuolaret, sicut frequenter à multis constat esse præsumptū: nō qdem vt ei transeūdi licētia denegetꝰ, q eā cum humilitate ac puritate duxerit postulandam, vt nō ficte, sed vere ad frugē melioris vitæ valeat transmigrare. Talis ergo postquā à p̄lato suo transeūdi licētiam postulauerit, ex lege priuata, quę publicæ legi p̄iudicat, absolutus, libere potest sanctioris vitę ꝓpositum adimplere, nō obstāte ꝓteruia indiscreti cōtradictio ne p̄lati: qa priuilegiū meretur amittere, q cōcessa sibi abutitꝰ potestate: cū etiā Romanus Pōtifex, q sup̄mam in ecclesia obtinet potestatē, archiepiscopis & episcopis cedēdi licentiam ex iusta causa petentibus sine difficultate concedat.

11. quęst. 3 ca. Priuilegium. Et 74. dist. ca. Vtrūſtq.

Quocirca nouerint vniuersi, qbus huiusmodi priuilegium est cōcessum, se ad cōcedendam licentiā transeundi taliter postulantibus de iure teneri: qa sicut subditus à prælato cum humilitate & puritate debet transeundi licentiam postulare, ne bonum obedientiæ contemnere videatꝰ: sic p̄fecto p̄latus subdito sine difficultate & prauitate qualibet debet trāseundi licentiam indulgere, ne videatꝰ ꝓpositum impedire diuinitus inspiratū. Si vero ꝓbabiliter dubitetꝰ, vtrū qs velit ad ordinem arctiorē aut laxiorem, ex charitate an ex temeritate transire, superioris est iudicium requirēdum, ne forte angelus satanæ in lucis angelū se transformet.

11. quęst. 8. ca. Peruenit. 2. Cor. 11

Illa semper regula inuiolabiliter obseruata, vt nullus absq; licentia Romani Pontificis p̄sumat occasiōe quacunque deserere p̄sulatum: qm̄ sicut maius bonū minori bono p̄ponitur, ita cōmunis vtilitas speciali vtilitati præfertur: & in hoc casu recte præponitur doctrina silentio, solicitudo contemplationi, & labor quieti. Ad q̄d vtiq; designandum vnigenitus Dei filius Iesus Christus non de Rachele secundum carnem natus est, sed de Lya: nec legitur eum in domū suam Maria recepisse, sed Martha. Vnde quando potest episcopus prodesse pariter & præesse, non debet cedendi licentiam postulare, aut etiam obtinere.

7. quęst. 1. ca. Scias. Luc. 10

Cum ergo R. monachus vester ad fratres Cisterciensis ordinis transmigraue rit, nō vt ordini vestro aliquatenus derogaret, sed vt apud eos vitam duceret arctiorem, Mandamus quatenus super eo, quod de corde puro & consciētia bona, & fide nō ficta fecisse dinoscitur, eū nullatenus molestetis: quia charitas est fons proprius, cui non communicat alienus. 1. Tim. 1

IDEM PRAEPOSITO ET Decano & scholastico Decmerensibus Coloniensis dioecesis.

Coniuges religionem profitendo ab inuicem diuertere possunt, aliter si se abiurant, & non continent, illicitū est iuramentū. Con. XC.

VEniens ad apostolicā sedē S. mulier, supplici nobis insinuatione mōstrauit, q̄d cū matrimoniū cum E. in facie ecclesiæ contraxisset, & diutiuꝰ cohabitasset eidem, orta est dissensio inter ipsos, in tantum, vt q̄d deinceps alter nō requireret alterum vterq; corporaliter p̄stitit iuramentū: hāc vir ipse diuortiꝭ causam assignās, q̄d quandam ipsius mulieris amitam cognouisset, anteq̄ duceret eā in vxorē. Quod licet assererēt quam plurimi, non fuit super hoc ecclesiæ facta fides. Cum aūt postmodum ad secūda vota conuolasset vterq;, secundo viro viam vniuersæ carnis ingresso, priore superstite, dicta mulier se fecit in arcto loco ad pœnitentiam agendam includi, postulās vt ei dignaremur impendere consiliū salutare. Ibid. cap. Veniēs ad

Nos igitur attendentes, q̄d illud fuit illicitum iuramentum, mandamus, quatenus p̄fatum virū monitiōe p̄uia cōpellatis, vt ea quā superduxit exclusa, p̄fatā mulierem recipiat. audituri postmodū, si qd fuerit quæstionis. Si vero cōtra matrimonium nihil fuerit ostensum, & vir seculo derelicto maluerit ad regularem vitam migrare, vos ei super hoc licētiam tribuatis, vt & illa in suo proposito possit permanere.

IDEM ABBATI DE AFfligeñ. & magistro R. & G. canonicis Traiectensibus.

Qui ad monasterium conuertitur sumendo habitum nouitij, potest infra tempus probationis redire ad seculum: nisi appareat eum uitam uoluisse mutare omnino.

Constit. XCI.

Consulti

Ibid. cap. Consulti sumus.

COnsulti sumus frequẽter à multis, vtrum is qui monasterium ingressus est habitum sumendo nouitiꝭ, si ante professionem emissam infra tempus probationis exire voluerit, licite possit absq; apostasiæ nota vel noxa, pręsertim cũ de bita moꝝ correctiõe, ad seculũ remeare. Licet autem super hoc sẽserint diuersi diuersa, nos tamen credimus distinguẽdum, vtrum is qui conuertitur proposu erit absolute vitam mutare, vt sub habitu regulari omnipotenti Deo de cætero famuletur: an cõditionaliter experiri ob seruãtiam regularem, vt ita demũ si infra annum sibi placuerit, ꝓfiteatur ordinis disciplinam: aut si forte nõ placuerit, mo ribus emẽdatus ad statum reuertatur pristinum. In primo casu debet, vt regulariter viuat, ad laxiorem saltem regulam ꝑtransire: in secundo potest ad seculũ, nõ tamen vt viuat seculariter, remeare. Vt ergo quæ sit eius intentio plenius agnoscatur, propositũ suũ in principio, ꝓtestetur.

IDEM INNOC. PAPA III.

Qui infra annum probationis non facta professione redit ad seculum, licite potest ad ordines & beneficia promoueri.

Constit. XCII.

Ibid. cap. Postulasti

POstulasti. Et infra. Tertio quæsiuisti, vtrũ illi, qui in annis minoribus constituti nouitiorum habitum suscepe runt, & infra annum postmodum nõ facta professione, ad seculum sunt reuersi, & episcopis suis hoc scientibus ad sacros ordines sunt promoti, sustineri debeant in illis ecclesijs ministrare, in qbus sunt ab eisdem episcopis instituti.

Nos fraternitati tuæ taliter respondemus, quod propter hoc non sunt ab ecclesijs ipsis amouendi, sed in eis possunt libere ministrare.

DE CONVERSIONE coniugatorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Pisano.

Vxoratus religionem intrare non potest, ni si etiam uxor ingrediatur, uel nisi suspecta non sit, & continentiam promittat.

Constit. XCIII.

Extra libe 3. tit. 32. d conuersio ne coniugat. cap. Ad apostolicam sedem.

D apostolicam sedem. Et infra. Cũ autem vir & vxor vna caro sint per copulam coniugalẽ effecti, nec vna pars conuerti possit ad dominũ, & altera in seculo remanere, profecto non est alter cõiugum recipiendus ad obseruantiam regularem, nisi reliquus perpetuam continentiam repromittat: sed & vitam debet mutare, nisi forte sit eius ætatis, vt sine suspicione incontinentiæ valeat in seculo remanere.

IDEM ARCHIEPISCOPO Lugdunensi.

Per religionis professionem, non per propositum castitatis seruandæ in seculo dissoluuntur sponsalia de præsenti.

Constit. XCIIII.

Ibid. cap. Ex parte.

EX parte tua est intimatum, quod cum quædam mulier velum viduitatis coram duobus abbatibus assumpsisset, benedictione solenni cum celebratione Missæ ac litania, sicut debuit, accedente, quidam nobilis proponebat se prius mulierem ipsam mediantibus internuncijs per verba de præsenti, arra etiã interposita, desponsasse. Et infra.

At illa se in illum consensisse cõfessa, dixit, quod audierat eum esse lepra percussum, & ob hoc eius fuerit abominata complexus. Et infra.

Nos autem inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod etsi possit non inconsulte videri, quod ex quo matrimonium inter legitimas personas per verba de ꝓsenti contrahitur, illis viuentibus, in nullo casu possit dissolui, vt viuente reliquo alter ad secunda vota transmigret, etiam si vnus fidelium, inter quos est ratum cõ iugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero sine contumelia creatoris: nisi forte secus fieret ex reuelatione diuina, q̃ supat oẽm legẽ, sicut à qbusdã sanctis legit esse factũ. Nos tñ nolẽtes à ꝑdecessoꝝ nostroꝝ vestigijs declinare, q respõdere cõsulti, antequã matrimonium sit ꝑ carnalẽ copulã cõsummatũ, licere alteri cõiugum reliq̃ incõsulto ad religionem transire, ita q̃d reliquus extũc legitime poterit alteri copulari, hoc ipm tibicon

27. quest. 2. ca. Duæ sunt

bi consulimus obseruandum in articulo prænotato: quamuis falsa sit causa, per quam ad susceptionem veli prędicta mulier est inducta, cũ sine qualibet tali causa idipm religiõis obtẽtu facere potuisset.

Porro licet prædicta mulier videatur in veli susceptione religionis habitum assumpsisse, si tamẽ velit in domo propria remanere, quasi propositũ castitatis in seculo seruatura, nihilominus consummãdũ est matrimoniũ iã contractum, nisi se voto astrinxerit ad obseruantiã regularẽ: in q̃ casu compelli potest, vt relicto seculo religionis propositum exequatur.

IDEM RVDINENSI EPISC.

Maritus factus monachus à coniuge adulterata reuocari non potest.

Constit. XCV.

Ibid. cap. Constitutus.

CОnstitutus in præsentia nostra H. sua nobis cõfessione mõstrauit, q̃d in acoluthatus ordine constitutus quandã puellã R. nomine in facie ecclesiæ duxit vxorẽ: quã cum carnaliter cognouisset, orta discordia inter eũ & amicos puellæ, ipsa fuit cuidã alij V. nomine copulata: & tu memoratum H. vsq; ad gradum sacerdotij ordinasti. Cum autẽ eũ sua cõscientia remorderet, habitum ordinis Cisterciensis assumpsit. Et infra.

Ideoq; mandamus, quatenus, si res ita se habet, prædictam mulierem, vt à dicto V. recedat, cui per adulterium est coniuncta, nec prædictum monachum inqetet, quo minus regulare votum valeat adimplere, per censuram ecclesiasticam cogere non omittas.

IDEM EPISCOPO PICTAuiensi & Abbati de Boribard. Pictauiensis diœcesis.

Vxor non potest repetere maritum, de cuius licentia religionem intrauit, si post ingressum non continuit, licet ad consentiendum, seu ad dãdam licentiam dolo fuit inducta.

Constit. XCVI.

Ibid cap. Veniens

VEniẽs ad præsentiam nostram L. nobis intimauit, q̃d cum olim intrandi monasterium propositum concepisset, pluribus sacerdotibus p̃sentibus, apud vxorẽ suam institit, vt super hoc suum impartiretur assensum. Et infra.

Ipsa demum tã ipsius, q̃ multorũ astantiũ precibus fletibusq; deuicta, caput eius altari supposuit manu sua: qui ea præsente tonsuratus, ibidem monasterium adijt: & finito probationis tempore, pro fessionem fecit solenniter monachalem. Illa vero in seculo remanens, inhonestos amatores admisit. Et infra.

Quocirca mandamus, quatenus, si ita est, prędictum L. in monasterio, quod intrauit, perseuerare libere permittatis. Licet enim in hoc videatur non modicum deliquisse, quod captiose asseruit, quia nisi sibi eadem mulier consentiret, tam sibi q̃ toti mundo se inutilem redderet, & cum presbyteros exorauit, ne prædictæ mulieri exponerent, quod eãdem relinquere seculum oporteret, si forte licẽtiam daret viro: ex quo tamen eadem caput viri altari sponte supposuit, & postmodum non continuit: super reuocatione ipsius non est aliquatenus audienda, cum ipsius intentio exceptione possit cõmissæ fornicationis elidi, maxime cum antequam fuerit fornicata, ipsum nõ duxerit repetendum.

INNOCENTIVS PAPA III.

Vxor maritum professum repetere potest, non obstante licentia profitendi ab ea metu extorta.

Constit. XCVII.

Ibid. cap. Accedens ad

ACcedens ad præsentiam nostram I. mulier proposuit, quod cum V. vir eius eam sibi matrimonio copulasset, volens tandẽ idem vir habitum assumere monachalem, postulabat humiliter ab eadem, vt tam pio p̃posito faueret ipsius, quæ p̃pter multa verbera, & alia grauamina, q̃ dictus vir inferebat eidem, se ipsam asserens dimissurum, annuit votis eius. Cumq; idẽ in domo de Vader. Cisterciensis ordinis religionis habitum assumpsisset, mulier in domo monialium nullo ibi habitu religionis assumpto vel voto conuersionis emisso, permansit. Processu v̇o tẽporis, cũ idẽ vir ad seculũ rediens religiõis habitum reliquisset, eadem mulier se instanter ab ipso petijt reassumi. Et infra.

Quocirca discretioni vestræ mandamus, quatenus, si ita res se habet, dictum virum, vt eam recipiat, eiq; affectum exhibeat cõiugalem, appellatione remota cogatis.

IDEM EPISCOPO ET DEcano & thesaurario Lingonẽsibus.

Vxor

Uxor professi quæ dedit uiro licentiam profitendi, non compellitur ingredi religionem, si continens est, & non suspecta.

Constit. XCVIII.

Ibid. cap. Significauit.

Significauit nobis A.mulier, q̃d cum ipsa F.viro suo coram decano sancti Quiriaci vice archiepiscopi Senonensi. in hac parte fungente licentiam concesserit religionem intrandi, continentiæ tamen voto eidem iniũcto, & recepta fide ab ipsa, quod perpetuo cõtineret: idem decanus post factã professionem à viro prædicto in monasterio, in quo habitum assumpserat monachalem, asseruit ipsã debere religionem intrare, quãquam id primo non expressisset eidem, & hoc expressò illi licentiam non dedisset. Et infra. Quocirca mandamus, quatenus, si ita est & est talis ætatis, de qua suspicio haberi non possit, ipsam votum continentię obseruantem intrare monasterium cõpelli non permittatis inuitam.

DE VOTO ET VOTI REDEMPTIONE.

INNOCENTIUS PAPA III.

Archiepiscopo Strigonensi.

Executio uoti ultramarini autoritate papæ potest ex causa differri.

Extra lib. 3. tit. 34 de voto & voti redẽpt. ca. Nõ est voti.

NON est voti dicendus transgressor, qui quod vouit autoritate sedis apostolicæ distulit adimplere. Sane significauit nobis rex Vngariæ, q̃d cum in regni perturbatione consiliũ & auxilium tuum sibi senserit hactenus pfuisse, vtilitati eius non modicum derogaret, si Hierosolymam, sicut ex voto teneris, regno pergeres impacato. Et infra.

Ideoq; mandamus, quatenus non prius iter arripias Hierolymam adeundi, q̃ regnum ipsum fuerit tranquillitati pristinæ restitutum, vel super hoc receperis ab apostolica sede mandatum.

Ecclesia compellit hæredem laicum per excommunicationem & bonorum subtractionem ad executionem uoti ultramarini, ad quod se obligauit pro defuncto.

Licet vniuersis liberum sit arbitrium in vouendo, vsq; adeo tamen solutio necessaria est post votum, vt sine proprio salutis dispendio alicui non liceat resilire.

Accepimus siquidem, quod cum rex Vngariæ pater tuus agẽs in extremis votum quod vouerat domino Hierosolymitanam prouinciam in forti manu, humili corde visitare, sub interminatione maledictionis paternæ commiserit tuæ fidei exequendũ, & tu assumpto crucis signaculo te id impleturũ sine dilatione q̃libet pmisisti. Et infra. Mãdamus, quatenus postpositis cęteris solicitudinibus, vsq; ad festum Exaltationis sanctæ crucis debitum acceptæ crucis exoluens, ppositum iter arripias, & humiliter prosequaris. Ne si onus tibi à patre iniũctum, & à te sponte susceptum occasione qualibet detractaueris, paterna te reddas successione indignum, & hæreditatis emolumento priueris, cuius recusaueris onera supportare, sciturus extunc anathematis te vinculo subiacere, & iure quod tibi, si dictus rex sine prole decederet, in regno Vngariæ competebat ordine genituræ, priuandum, & regnum ipsum ad minorem fratrem tuũ appellatione post posita deuoluendum. 11 quæst. 1 ca. Syluester

IDEM TRECENSI EPISC.

Commutat Papa uotum ultramarinum in uigilias, orationes, & ieiunia: tunc maxime cum cessat causa, quæ induxit ad uouendum: ita etiam quod expensæ fiendæ, in eundo, morando, & redeundo integraliter mittantur in terræ sanctæ subsidium.

Constit. C.

Ibid. cap. Magnę deuotionis.

MAgnę deuotionis. Et infra. Cũ Trecensis ecclesia contra libertatem ecclesiasticam grauaretur, nec per aliũ q̃ per comitẽ Campaniæ in vltramarinis partibus constitutum, eidem ecclesiæ crederes posse de facili subueniri, ad ipsum pposuisti accedere, ac in signum peregrinationis & deuotionis terræ Orientalis crucẽ dñicam assumpsisti. Et inf.

Quamuis aũt audita morte ipsius intẽtionem tuam conspiceres iam frustratã, noluisti tamen sine consilio apostolicæ sedis ad ppria remeare, sed ingressus vrbem intentionis tuę propositum ac statum Trecensis ecclesiæ nobis humiliter expressisti. Et infra.

Et quidẽ tria pcipue in hoc duximus negocio attendeda: Quid liceat scdm ęquitatem, q̃d deceat scdm honestatẽ, & quid expe- 22. quæst. 1 ca. Aliud.

expediat secundum vtilitatem. Sane non videbatur contra votum licitum vt venires, quum vox clamet Prophetica: Voue- Psal. 75. te & reddite domino Deo vestro, & primum ad consilium, secundum ad imperium referatur. Sed nec decẽs videbatur, Luc. 9 cum sit scriptum in Euãg. Nemo mittẽs 26. quæst. vlt. can. Non obseruetis. manũ ad aratrũ, & respiciẽs retro, aptus est regno dei &c. Præterea nõ videbatur expedire, cum ex absolutione tua scandalũ posset laicorum mentibus generari, dicentiũ: Vbi est Deus clericorum? & hoc exẽplo credentiũ se ad voti obseruantiã non 11. quæst. 3 ca. Præcipue teneri. Qđ enim agitur à prælatis, facile trahit à subditis in exẽplũ, iuxta qđ dñs inquit ad Moysen in Leuitico: Si sacerdos, qui Leuit. 4 est vnctus, peccauerit, faciet delinquere populum. Verum ætatis vitæ senescentis defectus atq; canicies, quę vix labores & dolores suos tolerare possunt, in contrarium allegabant, & ecclesiæ Trecensis suspiria, cui vinculo pastoralis solicitudinis es ligatus, sine cuius assensu votum peregrinatiõnis emittere forsitan nõ de 7. quæst. 1. ca. Pia fidelium. bueras. Et infra.

Ipsum etiam votum, qđ ex sui forma sanctum & honestũ erat, ex persona vouentis minus licitum videbatur. Quum De cõs. di. 5. ca. Non oportet. enim iuxta canonica instituta, clericus absque sui licentia episcopi peregrinari non debeat, & episcopus nõ minus, imo potius sedi apost. sit astrictus, videri merito poterat, qđ absq; gñali vel speciali licentia votũ peregrinatiõis, qđ te tã diu absentares, emittere non deberes. Et inf.

Cum igitur in lege veteri, in qua non minus præceptum domini obligabat, q̃ votum hodie obliget in ecclesia, primo- Exo. 13 Exo. 22 genita, quæ domino mandabantur offerri, quædã domino redderentur, vt pri- Num. 3 mogenita leuitarum, quædam redimerẽ- Num. 8 tur, vt aliarum tribuum, quædam com- Deut. 15 mutarent in aliud, vt primogenitũ asini, qui pro oue cõmutabatur: ex hoc attendentes, quod votum cõmutari potest in opus aliud pietatis, non curantes, quod Psal. 62 os loquentium iniqua loquatur, dum tamen non recedamus à tramite veritatis, de illius autoritate securi, qui cum audis- Matt. 15 set à discipulis, Nonne scis, quia pharisęi 11. quæst. 3 ca. Inter verba. audito hoc verbo scandalizati sunt? Respondit: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum: tibi pro te & famulis tuis licentiam concedimus, votum peregrinationis taliter commutare, vt expensas quas facturus in eundo, morando & redeundo facturus, alicui religioso committas in necessarios vsus terræ illius sine diminutione qualibet transferendas. Et infra.

Laborem etiam laboribus recompenses, solicitius instando vigilijs, deuotius vacans orationibus, & in ieiunijs fortius te exercens. Ad hanc autem indulgentiã tibi faciendam specialiter nos induxit, quod cum pro libertate Trecen. ecclesiæ per dictum comitem assequendam, præcipue votum peregrinatiõis emiseris: eo sublato de medio, quia cessauerãt causæ, facilius cessare potuit & effectus.

IDEM CANTVARIENSI Archiepiscopo.

Impedito ad tempus exequi uotum ultramarinum conceditur dilatio: perpetuo uero impedito indicitur redemptio in eo quod magis expediat terræ sanctæ. Constit. CI.

Quod super his. Et infra. Quæsiuisti de his, qui pro succursu terrę Ibid. cap. Quod super his. sanctę signo crucis assumpto, propter infirmitatem, vel paupertatem, vel aliam iustam causam, votum non possunt vtiliter adimplere: quum sine distinctione receperis in mandatis, vt eos, qui signum crucis assumptum abiecerunt, ad resumptionem ipsius & executionẽ voti cõpellas.

Nos autem inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod debiles & inopes magis illuc in defectum, quã ad profectũ accedunt, cũ isti pugnare nõ possint, & illi mendicare cogantur: nisi forte sint nobiles & magnates, qui secum suis expensis bellatores adducant, vel artifices & agricolæ, qui de laboribus suis sibi possint acquirere necessaria, & terræ subsidia ministrare: quamuis nõ multi talium propter breuitatem possessionum & paucitatem inhabitantium, ibi sint opportuni.

Vnde credimus distinguendum inter illos qui temporalem, & eos qui perpetuam impedimẽti causam creduntur habere: qđ primis indulgẽda est dilatio, secundis autẽ est redemptio iniungenda, ac rerum facultate pensata, q̃s possunt aut q̃s facturi essent expensas, personarũ præterea cõpensato labore, in subsidium terrę sanctæ transmittant, exequentes per alios, quod per se nequeunt adimplere.

Rur

Rursus inter illos qui pro defensione terræ sanctæ votum peregrinatiōis emittunt, & eos, qbus pro satisfactiōe suorū criminum iter peregrinationis iniungitur, credimus distinguendū: q̄d circa primos plus terræ sanctæ succursus, & circa secūdos plus labor itineris secundū intētionē vouentis vel pœnitentis debet attēdi. Vñ si qs hoc modo vouentiū est inutilis ad pugnandū, quãuis habilis sit ad eundē, melius est redimere votū, quã expēsas cōsumere. Quod & de pœnitēte, q propter debilitatē non potest iter iniūctę peregrinatiōis implere, sane valet intelligi: non aūt de illo, q q̃uis sit impotens ad bellādū, potēs tamē est ad eūdū. Et infra.

De mulieribus aūt credimus hoc obseruandū, vt q̄ remanere noluerint, viros suos sequant. Cæterę vero (nisi forte sint diuites, q̄ secū in suis expēsis possint ducere bellatores) votū redimāt q̄d vouerunt

IDEM EIDEM CANTVARIENSI Archiepiscopo

Votum ultramarinum certis casibus redimi & commutari potest, non tamen per alium, quã per papam, uel eum ipsius speciali mandato.

Constit. CII.

Ibid. cap. Ex multa. EX multa tuæ solicitudinis prouidētia. Et infra. Ex consultatiōe, quã ad inquisitionē tuam sup negocio cruce signatorū olim edidimus, viam inuenisti ad alias quæstiōes, & vtrū quod in ea dicitur, ius constituat generale, vt passim prælatis quibuslibet illos secundum formam expressã absoluere liceat, qui eorū sunt iurisdictioni commissi, solicite requisisti. Ad hoc igitur respōdemus, quod in consultatione nostra ius editur: & licet ad quales, ad quos tamen specialiter spectat eius executio, nullatenus explicat: illis autem solūmodo ius hoc exequendū incūbit, qui super hoc mandatū receperint à sede apostolica speciale. Sic ergo illi est inqsitioni responsū, qua cōsequēter tua fraternitas reqsiuit, de quibus religiosis intelligendū hoc esset, vtrū s. ibi religiosi vocētur hi tantū, q religiōis habitū susceperūt, quorū plures idiotę sūt, & iuris ignari, an episcopi, q sicut dignitate pcellūt, sic & religiōe debent aliis pminere. Nã ad neutros illius executio iuris spectat, nisi per apostolicam sedē eis specialiter delegetur.

Habiles ad eundum, sed inhabiles ad pugnandum, si sunt strenui consilio, uel milites bellatores possunt secum ducere, uotum ultramarinum non redimunt.

Secundo quęsisti, vtrum q̄d dicitur, si quis vouentiū est inutilis ad pugnandū, q̃uis sit habilis ad eundū, melius est vt redimat votū, quã consumat expensas, generaliter accipi debeat, vt nobiles & magnates, qui sūt cōsilio strenui, & multos secū trahere possūt bellatores, an minores tantūmodo verbū huiusmodi cōprehendat. Verum si ad superiora oculū tuę cōsiderationis extēdas, q̄stionē istã inuenies in serie cōsultationis nostræ solutã, vbi dicitur, q̄ debiles & inopes magis in defectū terrę sanctę, quã ad eius profectum accedunt. Et infra.

Quãuis possit aliter respōderi, q̄ nō sunt inutiles ad pugnādū, qui etsi p se pugnare nō possunt, maturitate tamē cōsilii adesse valēt pugnantibus, & personæ defectum per alios releuare. Et infra.

Vxores possunt sequi uiros ultra mare si uolunt, sed non tenentur, nisi & ipsæ uouerint

Quod aūt superius ponitur, mulieres quę remanere noluerint & c̄, de illis intelligēdū esse videtur, q̄ se ad pegrinationis propositum nullius voti vinculo astrinxerunt. Et infra.

Viri sine consensu uxorum emittere possunt uotum ultramarinum.

In tãta quoq; necessitate populi christiani, ne terræ sāctę impediaẽ subsidiū, viri pter vxorū assensū huius pegrinationis ppositum libere vouere valent, & q̄d vouerint libere adimplere. Vt autem cōsentiant sunt attentius commonendæ.

Clerici, tanquã inhabiles ad pugnandū, redimunt uotum ultramarinum, nisi in certis casibus.

De clericis vo duximus respōdēdū, q̄d cū clericatus officiū eos reddat inhabiles ad pugnandū, nisi vel cōsilio strenui vel officio pdicationis instructi, aut magna tū sint obseqo deputati, aut vsq; adeo diuites fuerint & potētes, vt in expēsis suis aliqs secū ducere valeāt bellatores, magis ab eis expedit redēptionē accipe, q̄ ad votū illos cogere prosequēdū, si necessitas exigit vel vtilitas psuadet. Hęc aūt de vouētibus dicimus, nō de his qbus labor pegrinatiōis in pœnitētia est iniunctus.

IDEM INNOC. PAPA III.

Qui

Qui uouit religionẽ ingredi, si uoto non completo fiat episcopus, renunciare debet, & uotum implere.

Constit. CIII.

Ibid. cap. Per tuas. PEr tuas nobis literas intimasti, te in Grationopolitana ecclesia suscipiẽdi habitum regularem votum solenniter emisisse, & postea promisisse in manibus prælati eiusdem ecclesiæ, te infra duos menses, postquam ab apostolica sede redijsses, votũ, quod emisisti, impleturum. Cumq; termino ipso transacto, non curasses quod voueras adimplere, tandem existens voti transgressor, vocatus fuisti ad regimen ecclesiæ Gebenẽsis. Et infra.

Nos igitur tuę discretioni cõsulimus, vt si tuam sanare desideras conscientiam, Psal. 49 regimen resignes ecclesiæ memoratæ, ac reddas altissimo vota tua. Quod si capitulum Gebenensis ecclesiæ te postmodũ canonice duxerit eligendum, electionẽ recipere poteris de te factam.

DE STATV MONAchorum & Canonicorum regularium.

INNOCENTIVS PAPA tertius V. plebano sancti Gannij.

Canonicus regularis potest præfici ecclesiæ parochiali, etiam seculari, sed debet habere socium secum sui ordinis, si commode fieri potest.

Constit. CIIII.

Extra lib. 3. ti. 35. de statu monachi. cap. Quod dei timorem.

QVod Dei timorem p̃ oculis habeas, ex fructibus tuis colligitur euidẽter, cum opera quæ facis testimonium perhibeant veritati.

Sane quondã desiderans ad frugem melioris vitę trãsire, officium plebani resignans coram fratribus sancti Victoris Bonon. promissionẽ de tua conuersione fecisti, neq; professionem solennem emittens, neq; habitum religionis assumens: sed parochiani plebis eiusdem attendentes te laudabiliter pręfuisse, à Florentino episcopo impetrauerunt, vt ministrares ibidem. Hoc etiam P. presbyter cardinalis, tunc apostolicæ sedis legatus, proponitur annuisse, quod iam dicti parochiani à nobis ratum haberi suppliciter postularunt: præsertim cum de licẽtia prioris sancti Victoris nō scaris hactenus id fecisse.

Licet autem in Lateranensi concilio de monachis caueatur, ne singuli per villas & oppida, per quascunq; parochiales ponantur ecclesias, &c. quia tamen istud de canonicis regularibus specialiter non cauetur, quia etsi à sanctorum monachorum consortio non putentur seiuncti, regulæ tamen inseruiunt laxiori, & per antiquos canones etiam monachi possunt ad ecclesiarum parochialium regimen in presbyteros ordinari, ex quo debent prędicationis officium, quod priuilegiatum est, exercere: sic annuẽdum duximus postulatis, vt exercens plebani officium, si cõmode fieri poterit, vnum canonicum regularem tecum habeas ad cautelã, cuius in his quæ Dei sunt & regularis obseruantiæ, tam consortio, quàm solatio perfruaris.

Extra lib. 3. tit. 35 de statu mona. cap. Monachi.

16. quęst. 1 ca. doctos

IDEM ABBATI ET CONuentui Sublacensi.

Primo tractat de uestibus monachorum, secundo de abdicatione proprietatis, tertio de silentio, quarto de cibis, quinto de officijs in genere & in specie.

Constit. CV.

CVm ad monasterium Sublacense. Et infra. Firmiter inhibuimus, ne quis de cętero monachorum lineis camisijs vteretur. Et infra. Ibid. cap. Cũ ad monasterium

Prohibemus quoq; districte in virtute obedientiæ, sub obtestatione diuini iudicij, ne quis monachorum propriũ aliquo modo possideat: sed si quis aliquid habeat proprij, totum incontinenti resignet. Si vero post hæc proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere, regulari monitiõe prauia de monasterio expellatur, nec recipiatur vlterius, nisi pœniteat secundum monasticam disciplinam. Quod si proprietas apud quenquam inuenta fuerit in morte, ipsa cum eo in signum perditiõis extra monasterium in sterquilinio subterretur, secundũ quod beatus Gregorius narrat in dialogo se fecisse. Vnde si quidquã alicui fuerit specialiter destinatum, non præsumat illud accipere, sed abbati vel priori vel cellerario assignetur.

Extra lib. 3. tit. 35. de statu monachorũ. cap. Monachi.

In

In oratorio vero, refectorio & dormitorio continuū semper silentium obseruetur, in claustro quoq; certis horis & locis, secundum antiquam cōsuetudinem monasterij, laudabiliter obseruatam.

De.cōsec. dist. 5.ca. Carnem. In refectorio vero nullus omnino carne vescatur, nec in quibusdam solennitatibus, sicut aliquando fieri consueuit, cōuentus exeat cum abbate paucis ibi relictis, vt extra refectorium edant carnes: cum illis diebus praecipue regularis disciplina sit studiosius obseruanda. Sed nec extra refectorium, nisi in infirmitorio esum carniū credant sibi licere, quanq̄ ex indulgētia possit abbas interdū aliq̄s fratrum, nunc hos, nunc illos, prout necessitas postulauerit, aduocare, ipsisq; secum in camera sua melius & plenius exhibere. Porro debiles & infirmi, qui minutione indigent, vel aliqua medicina, nō foris in cameris, sed oēs in infirmitorio, q̄ necessaria fuerint, sibi tam in carnibus, q̄ in aliis recipiant cōpetenter. Quod si q̄s 41. dist. 1. ca Nō cogantur. eorū debilis fuerit, aut etiā delicatus, vnde nō possit cōmunibus cibis esse cōtentus: sic ei prouideatur sine scādalo aliorū, vt si abbas vel prior voluerit in refectorio misericordiā facere specialē, cibū aliquem cōpetentem non ante illū, sed ante se faciat apportari, de q̄ ipse illi faciat pitantiam pro sustentatione naturae.

Tales autem ad agenda officia monasterij deputentur, qui fideles fuerint & discreti, nec alicui committatur aliqua obedientia perpetuo possidenda, tanq̄ in sua sibi vita locetur: sed cū oportuerit amoueri sine cōtradictione qualibet reuocet.

Prior aūt prae caeteris, post abbatē, potens sit in in opere & sermone, vt exēplo vitae, verboq; doctrinae fratres suos & instruere possit in bono, & à malo etiā reuocare: zelum religionis habens secundū cōscientiā, vt delinquētes corripiat & castiget, obedientes foueat & confortet.

Abbas vero (cui oēs in omnibus reuerenter obediant) quanto frequentius poterit sit cū fratribus in conuentu, vigilem curam & diligētem solicitudinem gerēs de omnibus, vt de officio sibi commisso dignā possit Deo reddere rationē. Quod 18. quęst. 2 ca. Si quis abbas. si praeuaricator ordinis fuerit aut contemptor seu negligens aut remissus, pro certo se nouerit nō solū ab officio deponendū, sed & alio modo scd'm regulam castigandum: cū offensa non solū propria, verūetiam aliena de suis manibus requirat. Ezech. 3 Nec aestimet abbas quod sup habēda proprietate possit cū aliq̄ monacho dispēsare: qa abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeo est annexa regulae monachali, vt contra eā nec summus pontifex possit licentiam indulgere.

DE RELIGIOSIS DOMIBUS.

INNOCENTIUS PAPA III.

Patriarchę Constantinopolitano.

Locus religiosus debet reformari de religiosis duntaxat non secularibus, nisi in defectum religiosorum. Constit. CVI.

Nter quatuor animalia. Et infra. Extra lib. 3. tit. 36. de religiosis domibus. cap. Inter quatuor. Quādiu monasteria p regulares remanere potuerint ordinata, nō 19. quest. 3 ca. quae semel. sunt ad seculares clericos transferēda: sed si regulares defuerint, propter eorū defectū in eis seculares clerici poterūt ordinari.

IDEM ABBATI ET FRAtribus Cryptae ferratae.

Ecclesia sita in dioecesi episcopi, tenetur sibi in episcopalibus respondere, nisi appareāt remissa legitime, & potest episcopus remittendo episcopalia censum sibi retinere.

Constit. CVII. Ibid. cap. Constitutus.

Constitutus in p̄sentia nostra epūs Albanēsis in ecclesia Castri, quod Pauli dicitur, in qua ius patronatus monasterio vestro recognoscebat, à vobis ius episcopale petebat, qm̄ sita erat in dioecesi Albanensi, & ideo de iure cōmuni ei tenebatur in episcopalibus responderee. Et infra.

Verū oeconomus vester ppsuit ex aduerso, quod etsi ecclesia sita esset in dioecesi Albanensi, ei tamen nō tenebatur in aliquo respōdere, cū Dominicus Lauitanus episcopus, q fuerat epūs Albanēsis, vniuersas ecclesias ad vestrū monasteriū ptinentes in dioecesi eius sitas, & qdquid iuris tā in monasterio vestro, q̄ in eis habebat, in emphyteusin sub annua octo denariorū vsualiū pēsione monasterio vestro cōcessit: ita videlicet, vt liceret abbati 16. quęst. 1 ca. omnes basilicae. Et 18. quae st. 2. ca. Monasteria.

& fratribus à quocunq; vellet episcopo tam ordinationem clericorum, quam consecrationem altarium in monasterio ipso, & ecclesiis prædictis obtinere. In quibus etiam vobis tertiam partem mortuariorum indulsit, & Celestinus Papa prædecessor noster, quod ab eo factum fuerat confirmauit. Verum etsi ecclesia ipsa fuisset aliquando ecclesiæ Albanen. subiecta, monasterium vestrum nihilominus legitima se poterat præscriptione tueri: quum per XL. annos ipsam pacifice possedisset.

Cæterum œconomus episcopi concessionem episcopi Lauitani non tenere dicebat, vtpote continentem simoniacam prauitatem. Cum enim tertiam mortuariorum monasterio concessisset, & tam in ordinationibus clericorum, quam altarium consecrationibus indulsisset plenariam libertatem, non est dubium quin cum spiritualia hæc existant, eo ipso quod sup his recompensationem certæ pensionis acceperit, commiserit vitium simoniæ: vnde contractus huiusmodi nullam obtinet firmitatem. Confirmatio autem apost. sedis fuerat per subreptionem obtenta, cum in eadem de pensione nulla mentio habeatur. Et inf.

Cum autem nec insolitum sit, nec nouum, vt cum episcopi ecclesias concesserint piis locis, aliquid sibi rescruent in eis nomine pensionis: nos quoque cum libertatis priuilegium vel protectionis præsidium aliquibus ecclesiis indulgemus, gratis accipiamus censum gratis oblatum: & in literis nostris ad successorum nostrorum memoriam census exprimamus etiam quantitatem: auditis propositis, œconomum monasterii vestri œconomo eiusdem episcopi ecclesiæ nomine in solutionem pensionis prædictæ iuxta ratam, quæ contingit ecclesiam prædictam, & restitutionem subtractæ à XL. annis, secundum ratam eandem, per diffinitiuam sententiam condemnamus, & eundem œconomum vestrum ab impetitione œconomi eiusdem ei super aliis reddimus absolutum, perpetuum illi silentium imponentes.

IDEM ABBATI ET CONuentui Farbensi.

Episcopus petens ecclesiam, quo ad temporalia & spiritualia, obtinet in spiritualibus eo ipso quod probat esse in sua diœcesi, si non appareat exempta. sed in temporalibus succumbit, nisi aliter doceat de iure suo. Constit. CVIII.

Ibid. cap. Cum venerabilis. Cum venerabilis frater noster I. Sabinen. episcopus ecclesiam sancti angeli de Caucecia cum suis pertinentiis & possessionibus petisset, asserens eam ad se, tam in spiritualibus, quam in temporalibus pertinere, allegauit ante omnia ius commune: quia cum constituta sit in diœcesi Sabinensi, sub ipsius debebat consistere potestate. In temporalibus quoque ad se dictam ecclesiam pertinere nitebatur ostendere, per publicum instrumentum, in quo continebatur expresse I. Sabinen. episcopum H. Farben. abbati & duabus personis post ipsum episcopum dictam ecclesiam cum suis pertinentiis locauisse pro annua quatuor solidorum Papien. pensione. Sed pars vestra proposuit instrumento prædicto nullam fidem penitus adhibendam, propter suplinearem scripturam, & rasuram loco suspecto factam, vbi videlicet annotatio temporis recensetur. Et infra.

Quia igitur nobis constitit ecclesiam supradictam constitutam in diœcesi Sabinensi, episcopale ius in omnibus spiritualibus eidem episcopo adiudicauimus in eadem, illis tamen exceptis, quæ per authentica scripta ei dinoscuntur esse subtracta. Et infra.

Quia vero instrumentum prædictum, per quod episcopus ecclesiam intendebat quo ad temporalia vendicare, ad faciendam super hoc fidem inualidum esse cognouimus, vtpote propter prædicta de iure suspectum, vos ab impetitione ipsius, quo ad temporalia eiusdem ecclesiæ, duximus absoluendos.

INNOCENTIVS PAPA III.

Monasterium subiectum est Episcopo, in cuius diœcesi situm est, nisi probetur exemptum. Constit. CIX.

Ibid. cap. Cum dilect. Cum dilectus filius. Et infra. Quia causa non poterat in nostra præsentia terminari, cum nuncius monasterii super procuratione vel ratihabitione literas non haberet, eam vestro duximus examini committendam: mandantes, quatenus si constiterit abbatem ad sedem apost. antequam episcopus in eum suspensionis vel excommunicationis, & in monasterium interdicti sententias tulerit, legitime appellasse, vel monasterium à iurisdictione episcopi eiusdem exemptum, eo non obstante quod abbas ab eo circumuentus præter fratrum suorum assensum ei obedientiam repromisit, cum fraus & dolus ci patrocinari non debeat, iudicetis illas sententias non tenere.

Quod si abbas in exceptionis probatione defecerit, nec legitima poterit se præscriptione tueri, licet probet se ante prædictas sententias appellasse, nihilominus tamen mo-

monasterium iudicetis Auriensi ecclesiæ subiacere,in cuius est diœcesi fundatum.

Similiter eo in probatione appellationis deficiente,si vobis constiterit de exceptione, vel legitima præscriptione, tam abbatem,quam monasterium ab impetitione episcopi absoluatis.

DE CAPELLIS RE ligiosorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Archipresbytero & clericis S.Ceciliȩ.

Si ecclesia non cathedralis uendicat sibi ius in alia ecclesia,obtinebit solum, quo ad ea quæ probabit sibi deberi præscriptione,uel alio legitimo modo. Constit. CX.

Extra lib. 3. tit. 37 de capellis relig. cap. Dilectus

Dilectus filius M.syndicus ecclesiæ vestrȩ ab œconomo sancti Laurentij de *Piscinia in scrutinijs , baptismate & capitulis & similibus subiectionem postulans,possessorium,&petitorium intentabat. Cum enim ecclesia sancti Laurentij sit in parochia vestra sita,debet de iure communi ecclesiæ vestræ in prædictis omnibus subiacere:quia nec priuilegiũ exemptionis habebat,nec præscriptionem pro se poterat allegare:quum illa ecclesia sanctæ Ceciliæ præscripsisset, sicut per testes dicebat legitime comprobatũ. Præterea cum coram Celestino Papa prædecessore nostro,sup prædictis inter vestrã & prædictam ecclesiam quæstio verteret, M.presbyter eiusdem ecclesiæ fuit sponte confessus,quod ecclesiæ sanctæ Ceciliȩ scrutiniũ & baptisma debebat.Cunq; pars vestra testes,qui se illum diuersis tẽporibus ad capitulum vocasse, ipsumq; venisse asserebant,in medium produxisset,eis iurare paratis,prędictus presbyter se vocatum iuisse ad capitulum est confessus.Vnde pdictus pdecessor noster ecclesiam vestram capitulo,quo se conque sta fuerat spoliatam,saluo iure proprietatis ecclesiæ sancti Laurentij reuestire curauit,sicut in eius literis cõtinet. Per hoc ergo proprietatẽ,quo ad scrutiniũ & baptisma,& possessionem,quo ad capitulũ, vester voluit syndicus comprobare.

piscinula

Extra lib. 3 tit. 36 de religios. domibus cap. Constitutus.

Ad hæc sancti Laurentij œconomus ex aduerso respondit, quod ecclesia illa nullo medio ad Romanam ecclesiam pertinebat.Cum enim monasteriũ monialiũ fuerit,& generaliter seruetur in vrbe, vt nullum monasterium titulo sit subiectum,incongruum videbatur,vt regulares secularibus supponant. Præterea vsque hodie nos in ea institutionem & destitutionem liberã exercemus.Et infra. 18. quest. ca. Peruenit.

Nos igitur auditis propositis œconomum sancti Laurentij syndico vestro in baptismo & scrutinio cõdemnamus: ita vt per hoc ecclesiȩ Romanæ nullum prȩiudicium generetur, siquando forte ius suum duxerit prosequendum. In institutione autem & destitutione & capitulo, œconomum ipsum ab impetitione syndici vestri prorsus absoluimus , syndico vestro super hoc perpetuum silẽtium imponentes.

DE IVRE PATRO- natus.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Rothomagensi.

Patronus ecclesiæ uacantis, quanquam sit clericus,ad eam se præsentare non potest.

Constit. CXI.

Extra lib. 3. tit. 38 de iure patro. cap. Per nostras.

Per nostras postulatis literas edoceri, vtrum clericus ad vacãtem ecclesiam, in qua ius obtinet patronatus, seipm, si est idoneus,valeat præsentare.

Cum igitur nullus se ingerere debeat ecclesiasticæ plationis officijs,respondemus quod nullus se potest ad personatũ alicuius ecclesiæ præsentare,quantumcũ que idoneus sit,& quibuscunque studijs & meritis adiuuetur. 8. quest. 1. ca. In scripturis.

IDEM CONVENTRENENsi Episcopo.

Si quæstio iuris patronatus inter patronos non diffinitur infra quatuor menses, episcopus ordinabit ecclesiam sine præiudicio eorundem.

Constit. CXII.

Cvm propter discordias laicorũ. Et infra. Fraternitati tuæ mãdamus, quatenus si de iure patronatus quæstio emerserit inter aliquos,& ab eo,cui competit,infra quatuor menses nõ fuerit diffinitum,extunc ecclesiam ipsam de perso- Ibid. cap. Cũ propt

 na non

na non differas idonea ordinare, ita q̃d illi ex hoc non debeat in posterum præiudiciũ ġfari, q ius euicerit patronatus.

IDEM ARCHIDIACONO & Cancellario Altisiodorẽsibus.

Legatus de latere ecclesiam, cuius alia ecclesia est patrona, collationi suæ reseruare potest, licet non uacet, & conferre cũ uacat: & ex duobus præsentatis à patrono laico potest superior instituere secundum. Constit. CXIII.

Ibid. cap. Cum dilectus.

CVm dilectus filius. Et infra. Cum Hostiẽn. episcopus, tunc apostolicæ sedis legatus, archidiacono Carnotẽsi mandauerat, vt ecclesiã, quam in archidiaconatu suo primo vacare cõtingeret, donationi suæ seruaret, inhibens, ne alicui conferret eandem: de qua Gu. clerico disposuerat prouidere, & ecclesia de Berouilla ibi vacasset, idem archidiaconus contra mandatũ eiusdẽ legati ad ipsam Gu. subbdiaconũ p̃sentauit: cuius facto ab eodem legato cassato, ipse p̃fato G. cõcessit ecclesiam sic vacantem. Et infra.

Vacante vero quadam p̃benda in ecclesia S. Martini Carnotẽsis diœcesis, episcopus dictam ecclesiam ad p̃sentationẽ archidiaconi H. clerico, præbendam vero p̃fato G. assignare curauit. Vnde ipse H. supplicabat eandem sibi ecclesiam confirmari, vtpote quã ad p̃sentationem archidiaconi, veri patroni, se dicebat adeptũ. Et infra.

Nos igitur attendentes, q̃d etsi p̃fatus archidiaconus memoratũ G. tanq̃ laicus ad illam ecclesiam p̃sentasset: quia tñ per diœcesanũ admissus non fuit, sed dictus H. ab eodẽ archidiacono p̃sentatus, à diœcesano ep̃o institutus, iuxta statutum Alexandri Papæ, non primus, sed secundus ius est assecutus in ecclesia memorata, etsi archidiaconus p̃fatum G. tanq̃ clericus p̃sentauit q̃ñ in eo q̃d tanq̃ clericus faciebat, suberat iurisdictioni legati. Vnde postq̃ idem legatus donationẽ illius ecclesiæ sibi decreuerat reseruandam, ad eam tanq̃ clericus nõ potuit quempiam p̃sentare: præsentationem ipsius minus canonice factam decernimus irritã, &, ea non obstante, concessionem eiusdẽ ecclesiæ factam prænominato H. pronunciamus canonicam extitisse, adiudicãtes eidem ecclesiam præfatam cũ fructibus medio tempore pceptis ex ea, plene ac pacifice possidendam, prædicto G. super hoc perpetuum silentium imponendo.

Extra lib. 3. tit. 38. de iure patrona. ca. Quod autem.

IDEM ELIENSI EPISCOP.

Si laicus patronus duos successiue præsentet, ualet institutio de secundo, non obstante appellatione primi facta per primum. Episcopus tamẽ, qui malitiose primum repulit, eidem in competẽti beneficio prouidere compellitur. Constit. CXIIII.

Ibid. cap. Pastoralis.

PAstoralis officij. Et infra. Postulasti edoceri, an clericus ad aliquam ecclesiã à patrono laico p̃sentatus, si diœcesanus ep̃us ipsum non duxerit admittendum, ex hmõi præsentatione aliquid iuris assequatur in illa: & si forte idem ad sedem apost. appellauerit, & post appellationem ab ipso interpositam idem patronus alium curauerit præsentare, ac secundum instituit ep̃us præsentatum, idem ab ipsa ecclesia debeat amoueri.

Nos igitur Alexandri papæ vestigijs inhærentes, qui inter præsentatos à clerico & laico patronis distinguẽs, inter præsentatos à laico conditionem possidẽtis censuit meliorem: dicimus q̃d institutio præsentati secundo loco à laico patrono robur obtinet firmitatis. Veruntamẽ cõstituimus, vt ep̃us, qui p̃sentatum idoneũ malitiose recusauit admittere, ad prouidendum eidem in competenti beneficio compellatur, quatenus puniatur in eo in quo ipsum non est dubium deliquisse.

Extra lib. 3. tit. 38. de iure patro. cap. Quod autem.

Supra li. 1. Constitutione 60.

IDEM EPISC. AVRIENEN.

Si ad præsentationem rectoris ad titulum ecclesiæ aliquis fuerit ordinatus, patronus qui nõ consensit ad ipsam, cum uacabit poterit præsentare. Constit. CXV.

Ibid. cap. Postulasti.

POstulasti per sedem apostol. edoceri, vt quum rectores parochialium ecclesiarum quosdam præsentant ad suarum ecclesiarũ titulos ordinãdos, vtrum electio taliũ ad ipsos rectores pertineat, vel etiã ad patronos: & si in his patronorũ non est requirendus assensus, vtrũ ius illis saluũ maneat eligendi, vt cum ipsas ecclesias vacare contigerit, intitulati huiusmodi non sint alijs præferendi.

Ad q̃d breuiter respondemus, q̃d per intitulationẽ huiusmodi nullum patronis præiudicium generatur, quin possint alios ad illas ecclesias, quum vacauerint, præsentare, nisi de patronorum processisset assensu.

DE

DE CENSIBVS, EXactionibus & procurationibus.

INNOCENTIVS PAPA III. Abbati & Conuentui Bellæuillæ.

Qui tenetur procurare fratres alicuius domus, obligatur ad procurandum omnes, licet illorum numerus nunc creuerit. Sed si ex hoc grauaretur nimium, per iudicis officium sibi prouidebitur. Constit. CXVI.

Extra lib. 3 tit. 19. de censib. ex act. & pro curat. ca. Quanto creatori.

Qvanto creatori. Et infra. Accepimus q̃d ab ipso domus vestræ primordio de fundatoris volũtate processit, vt fratribus sancti Irenæi procurationẽ vnã annis singulis liberaliter exhiberet, cum nihil teneatis ab eis, propter quod huiusmodi procuratio ipsis debeat exhiberi. Verũ tunc ꝓpter fratrũ & seruientiũ paucitatẽ, talis procuratio non grauabat: sed nũc intm̃ excreuit numerus eorundẽ, q̃d ad procurationẽ vix q̃tuor Marchę suffi cerẽt, quę pro vna fieri cõsueuit. Et infra. Indulgemus igitur, ne vltra primã mẽsuram in procuratione ipsa fitis vlterius ꝑdictis fratribus obligati: sed expensis q̃ cõsueuerunt sufficere sint cõtenti, nisi facultates ecclesiæ intm̃ excreuerint, q̃d sine grauamine ampliato fratrũ numero, ad soluendum debitũ procurationis extendi possit quantitas expensarum.

IDEM PRIMICERIO ET Clero Mediolanensibus.

Omnes ecclesiæ, nisi quæ ab hoc per priuilegium apostolicum sint exemptæ, procurare tenentur legatos sedis apostolicæ, seu etiam eius nuncios, nec in hoc præscriptione iuuantur. Item de modo procurationis. Constit. CXVII.

Ibid. cap. Cũ instan tia.

Cvm instãtia vestra quotidiana. Et infra. Postulationi vestræ taliter respondemus, q̃d cum om̃es ecclesiæ legatis & nuncijs sedis apost. procurationes impendere teneanť, ab earũ ꝓstatione nullam habere volumus excusatam, nisi forte per speciale priuilegiũ sedis apost. q̃d nõ credimus, sit exempta, etiam si lõgissimo tempore procurationis obsequium non impenderint, cum in talibus ꝓscriptio sibi locũ nequeat vendicare: q̃a nos

Extra lib. 3. tit. 19 cap. Procuratiões.

à prouisione pastoralis solicitudinis circa om̃es ecclesias nunq̃ om̃ino cessamus. Sane in his exigẽdis eum modũ & ordinem volumus obseruari, vt nulla ecclesia vel ꝓlatus se indebite ꝑgrauari rõnabiliter cõqueratur. Si ṽo de cõmuni collecta legatoꝝ & nuncioꝝ nostroꝝ expensas duxeritis faciẽdas, q̃d vobis nõ duximus inhibendũ, ex hoc nobis & nostris nullum præiudiciũ volumus gñari, quo minus possint à quocunq; maluerint, ꝓcurationes sibi debitas postulare: & ita quod si exactus vltra suã fuerit grauatus facultatẽ, sibi ab alijs restaureť. Nũcijs tñ, in nostris necessarijs exhibendis pareat quicũq; fuerit req̃situs: ita quod in fraudem nihil penitus attenteť, nec ꝑ cõmunes ministros procurationis obsequium, si noluerint recipe, compellãtur. Qui vero contumaciter eis duxerint resistendũ, districtione sunt ecclesiastica cõpellendi.

IDEM ZAMORENSI ET Salamantino Episcopis.

Si ad unicam mẽsuram solui solet, quod debetur ex uoto, ad illam in posterum solui debebit. Si uero ad diuersas, liberabitur soluens etiã ad minorem. Constit. CXVIII.

Ibid. cap. Ex parte

Ex parte Compostellani archiepi sui t ꝑpositum, quod cũ hi q vota beati Iacobi continue ꝑsoluerunt, ad cõmunem terrę suę mensurã, cũ qua vc3 emũt & vendũt, ipsa ꝑsoluerint, hactenus & ꝑsoluant q̃dem, q̃a longis temporibus ab eoꝝ solutione cessarunt: nunc quandam mensurã exhibent paruissimã & ignotã. Et infra. Cum ergo non constet, ad quã mensurã antecessores eoꝝ ꝑdicta vota ꝑsoluerint, credimus distinguendum, vtrum habitatores regionis ipsius ea continue ꝑsoluerunt, ad vnã & eandem mensuram huiusmodi vota persoluerint, an ad varias & diuersas. In primo nanq; casu ad eandem & illi soluere sunt cogendi. In secundo volentes soluere ad minorem non sunt cogẽdi, vt ad maiorem persoluãt, q̃m cum huiusmodi vota gratuita fuerint ab initio, benignius sunt à viris ecclesiasticis exigenda, ne tanq̃ exactores videanť lucris tẽporalibus inhiare.

IDEM CAESAR AVGVstensi Episcopo.

Ecclesiæ tenentur episcopo, in cuius diœcesi sunt, respondere de procurationibus quarta deci

martiam & alijs episcopalibus. Constit. CXIX.

Ibid. cap. Cum oli.

CVm olim. Et inf. Quia nobis fides facta fuit, q̃d ecclesiæ de Luna, & de Bes. in tua sunt diœcesi cõstitutæ, non solũ p alia, verũetiam p hoc ipm̃ q̃d in instrumentis cõpositionũ continet expsse, vt abbas S. Ioannis Prilaten. tam de quarta decimarũ, q̃ de cæteris episcopalibus, tibi debeat r̃ndere, abbatẽ ipm̃ ad integrã solutionẽ quartę oĩm decimarũ, nullis factis deductionibus, & ad pstationem, p curationum & aliorum episcopalium iuriuni in pdictis ecclesiis condemnamus.

Licet eñ ex forma secundę cõpositionis deductiones essent aliquę faciendæ, qa tñ cõpositionẽ idẽ abbas nullatenus approbauit, sed studuit multipliciter impugnare, ex ea nõ debuit bñficium consequi, cui renunciasse tacite videbatur.

Ij. q. v. ft. a ca. Quam præpostero rum C. de re. cre. L. Si quis iusiu randum.

Absonũ erat pterea, vt negaret illã ecclesiam in tua diœcesi cõstitutam, super quam instrumenta prędecessoris tui ostẽdebat in iure monasterio fuisse concessa, per quæ episcopale ius patebat expresse.

IDEM EPISC. SPOLETAN.

Soluendi sunt census ad antiquam monetam, in qua instituti fuerint, nisi sit in alterius monete solutione præscriptum. Constit. CXX.

Ibid. cap. Olim cau sam.

OLim causam, quã aduersus clericos plebis Rupinæ sup synodatico, p ponebas, Tudertinensi epõ & collegiis suis cõmisimus terminandã, corã q̃bus ex parte tua fuit propositũ, q̃d cum ĩdem clerici pdecessoribus tuis tres in festo Natiuitatis, & tres in festo Resurrectionis dñicæ p synodatico soluerint denarios Papien. nunc tm̃ tres Lucenses p singulis denariis Papiensib. psoluebant: cũ tñ vnus denarius Papien. valeat sex Lucẽses, vñ petebas eos ad Papien. solutionẽ cõpelli: cũ etsi tu Lucen. primo anno receperis, semp tñ ius tuum postmodũ fueris ptestatus. Et infra. Cũ igit constet q Papien. olim p synodatico soluebant, q̃d ex eo etiã sequit, q̃d Lucen. soluti sunt postmodũ pro eisdẽ: cũ ex dictis testium & cõfessione aduocati alterius partis nõ reuocata, postmodũ appareat euidenter, q̃d tẽpore L. pdecessoris tui, p synodatico Papien. fuit moneta soluta, & à tempore dicti L. nõ nisi XXXVI. annorum ad plus tẽpus effluxerit, & sit legitime cõprobatum, q̃d tres Lucen. qui pro vno Papien. post mortem ipsius L. soluebãtur V. vel VI. valebant ex illis, qui hodie sunt in vsu: intelligentes ex hoc q̃d per monetæ declinationem acciderit, vt vsq; ad tempus tuum Lucen. dati fuerint pro synodatico, sicut erant in vsu, procuratorẽ ad uersæ partis nomine clericorum plebis prædictæ tibi ad solutionem denar. Papien. vel æstimationẽ eorũ pro synodatico per diffinitiuã sententiã cõdemnamus.

IDEM PRIORI SANCTI Stephani.

Episcopus remittens ecclesiæ seruitia, quæ sibi debebat, & statuens, quod aliud seruitium nõ imponetur, procurationem non intelligitur remisisse. Constit. CXXI.

CVm venerabilis frater noster Fauentinus episcopus, Et infra. Ibid. cap. Cum venerabilis.

Cognouimus, q̃d pfatus epũs spallas quas habet ab eadẽ ecclesia, tam ipse, quã pdecessores sui recipere cõsueuerant, ecclesiæ præfatę remisit, & statuit, q̃d aliud ei seruitium nõ imponeret, sibi & ecclesię suæ annuatim trium librarum cereo pensionis nomine reseruato. Quia ergo visitationi annexa est procuratio, & episcopus ratione episcopalis iurisdictionis, quã habet in ea, teneatur causa correctionis ecclesiam visitare præfatam, nec intelligatur quasi nouum imponi, q̃d ab ipsa fundatione de communi fuerat iure impositum: Decernimus, q̃d idem epũs, cum ad ipsam ecclesiam causa correctionis accesserit, moderatam ab ea procurationem accipiat bis in anno: sed nihil aliud, pter pensionẽ & procurationes præscriptas ab eadem ecclesia exigere vel extorquere præsumat. Extra lib. j. tit. de cẽ sibus cap. cum apo stolus.

IDEM ARCHIEPISCOPO Compostellano.

Ecclesiæ de nouo conuersæ, in procurationibus & alijs seruabunt consuetudinem vicinarum Constit. CXXII.

SVper eo, q̃d fraternitas tua nos consulere voluit, vt qa fere tota prouincia Compostellana de nouo est ad iurisdictionem ecclesiæ tuæ cõuersa, qualiter tibi prouinciani vel partem prouinciæ visitanti obsequi debeat, & seruire, nec non in procurationibus prouidere: tibi duximus respondẽdum, quod illud obseruarĩ tenetur, quod in vicinis prouinciis obseruatur. Ibid. cap. Super eo.

DE

DE CONSECRATIONIBUS ecclesiarum.

INNOCENTIVS PAPA III. Tornacensi Episcopo.

Diebus etiam non festis, possunt ecclesiæ consecrari. Constit. CXXIII.

Extra lib. 3. tit. 40 de cõsecrat. eccle. cap. Tua fraternitas.

Va fraternitas. Et inf. Inqsitioni tuæ taliter respondemus, q̃d in diœcesi tua licet tibi ecclesijs dedicationẽ impẽdere tam diebus dominicis quã priuatis.

IDEM NIDROSIENSI Episcopo.

Amoto altari uel lapide continente sigillũ, reconsecrabitur altare, non autem Ecclesia. Et oleum non consecratum potest commisceri oleo consecrato, & totum fit consecratum.

Constit. CXXIIII.

Ibid. cap. Quod in dubijs.

QVod in dubijs. Et infra. Altari vero, in quo tabula, cui consecrationis benedictio pontificali ministerio adhibetur, si mota vel enormiter fracta fuerit, debet non immerito consecrari. Nec negamus, quin oleum non consecratum consecrato possit oleo commisceri.

IDEM COMPOSTELlano archiepiscopo.

Reconciliatur ecclesia, quæ propter homicidia & uulnera hominum ibidem perpetrata polluta est.

Constit. CXXV.

Ibid. cap. Proposuisti.

PRoposuisti, quod venientibus ad ecclesiã S. Iacobi ex diuersis regionibus peregrinis, & volẽtibus alijs ab alijs per contẽtiones & rixas altaris de nocte custodiã vendicare, homicidia cõtingunt fieri interdũ & aliqñ vulnera inferũtur. Et infra. Fraternitati tuę breuiter respondemus, quod manente ecclesia & altari, ipsa reconciliari poterit per aquã cum vino & cinere benedictam.

IDEM INNOC. PAPAE III.

Plura altaria semel in eadem ecclesia consecrari possunt, & idem in pluribus episcopis.

Constit. CXXVI.

Ibid. cap. Cum sis.

CVm sis. Et infra. Noueris igiť q̃d plura in ecclesia vna altaria & plures episcopos simul poteris cõsecrare.

IDEM INNOC. PAPA III.

Corruente tecto, parietibus illæsis, & mensa altaris non enormiter fracta, nec altare nec ecclesia consecratur.

Constit. CXXVII.

Ibid. cap. Ligneis

LIgneis ædificijs ecclesiæ vestræ casu consumptis, parietibus altaris tamen illæsis ac mensa principalis altaris in sua extremitate modicã passa fracturã. Et infr. Inquisitiõi tuæ taliter duximus respõdendum, q̃d cum parietes in sua integritate pmanserint, & tabula altaris mota vel enormiter læsa nõ fuerit, ob causam prædictam nec ecclesia, nec altare debet denuo consecrari.

De cõsec. dist. 1. ca. de fabrica

IDEM EPISC. SENONEN.

Polluitur ecclesia uel cœmeterium si excommunicatus in ea sepelitur. Con. CXXVIII.

Ibid. cap. Cõsuluisti

COnsuluisti. Et inf. Cœmeterea, in qbus excõmunicatorũ corpora se peliri cõtingit, recõciliãda erũt aspsione aquæ solenniter benedictæ, sicut in dedicationibus ecclesiarũ fieri cõsueuit.

De cõsec. dist. 1. ca. Si motum

DE CELEBRATIONE Missarum & sacramẽto Eucharistiæ, & de diuinis officijs

INNOCENTIVS RAPA III. Episcopo Vigoriensi.

Sufficit sacerdoti in die semel celebrare, exceptis duobus casibus, scilicet necessitatis, & festi natiuitatis Christi. Constit. CXXIX.

Extra lib. 3. tit. 41 de celebratione missarũ cap. Consuluisti. De cõsec. dist. 1. ca. Nocte sancta

Onsuluisti. Et infra. Respondemus, quod excepto die natiuitatis dominicæ, nisi causa necessitatis suadeat, sufficit sacerdoti semel in die vnã missam solummodo celebrare.

IDEM ARCHIEPISCO Bracharensi.

In missa commemorationis licet dicatur propria præfatio, non tamen dicitur hymnus angelicus, nec symbolum.

Constit. CXXX.

Ibid. cap. Consiliũ

COnsiliũ nostrũ. Et inf. Reqsisti vtrũ in diebus pfestis, in qbus ad honorem sancti spiritus, beatæ virginis & S. Crucis missam celebrari contingit, hymnus angelicus, symbolũ ac pfatio ppria debeat decantari. Et infra.

Inquisitioni tuę taliter respondemus, quod apud nos in diebus ꝓfestis cū missarum solennia in honore beatę virginis celebrantur, neq; hymnus angelicus, neque symbolū decantet: licet in missa propria ꝑfatio decantetur, vt inter commemorationē & solēnitatē differentia ostēdatur. Vnde Te Deum laudamus regularius dimittitur, quam dicatur in laudibus matutinis. 1. quęst. 1.

IDEM CLERICIS P. Magalensis.

Quando in missa unum ablutionis sumendum.

Constit. CXXXI.

Ibid. cap. Ex parte. EX parte vestra. Et infra. Postulationi vestræ taliter respondemus, quod semp sacerdos vino ꝑfundere debet, postquam totū accepit eucharistiæ sacramentum, nisi cum eodē die aliam missam debuerit celebrare: ne si forte vinum perfusionis acciperet, celebrationē aliam impediret.

IDEM I. QVONDAM Archiepiscopo Lugdunēsi,

Si qua uerba sunt in canone missæ, quæ ab Euangelistis dicta non fuerunt, credere debemus, quod à Christo apostoli, & ab apostolis eorum successores acceperunt.

Constit. CXXXII.

Ibid. cap. Cum Marthæ. CVm Marthæ. Et infra. Quæsiuisti, quæ sint formæ verborū, quas ipse Christus expressit, cum in corpus & sanguinem suum panem transsubstantiauit, & vinum, illud in canone missę, q̄ ecclesia vtitur generalis, adiecerit, quod nullus Euangelistarum legitur expressisse. Cum enim in euangelio sic legatur: Accipiens calicem, gratias agens benedixit, & dedit discipulis suis dicens, Bibite ex hoc oēs, hic est enim sanguis meus noui testamēti, q pro vobis & pro multis effundetur in remissionem pc̄torum. In canone missę sermo iste videlicet, mysteriū fidei, ỳbis ipsis interpositus inuenit, vñ cū nō euangelista Christum hoc dixisse testet, miraris q̄d aliqs asseuerare tētauerit eū aliqd plus dixisse, quam aliqs euangelistaꝝ asseueret. Veꝝ si formā ipsius canonis inspicias diligenter, ꝑter hoc de q̄ tua fraternitas requisiuit, alia duo, videlicet, eleuatis oculis in cœlum, & æterni testamenti, poteris in ipso canone reperire, quæ in textu euangelico non legunt. Mat. 26 1. quęst. 1. ca. Consuluisti

Sane multa tā de ỳbis quā de factis dñicis inuenimus ab euāgelistis omissa, q̄ apostoli vel suppleuisse verbo, vel facto expressisse legunt. Paulus nanq; in Actibus apostoloꝝ sic ait: Meminisse nos oportet verbi dñi Iesu, q dixit: Beatius est dare, quam accipere. Hæc nullus quatuor euangelistaꝝ descripsit. Nullus etiam homo expressit, q̄d Paulus de Christo ad Corinthios scribens, ait: Visus est plus quā quingentis fratribus simul, deinde visus est Iacobo: nouissime aūt tanquam abortiuo, visus est & mihi. Ipsi etiā euangelistæ mutuo inter se suppleuisse legun tur, quæ ab eoꝝ aliquo vel aliqbus sunt omissa. Vnde cū tres euangelistæ posuerint, hoc est corpus meum, solus Lucas adiecit, q̄d ꝓ vobis tradet. Et cum Mathęus & Marcus dicant, ꝓ multis, Lucas dicit, ꝓ vobis: Mathæus autem, in remissionem peccatoꝝ, adiunxit. Cæteꝝ quæ addunt in Canone missæ, possunt ex aliis locis Euangelij cōprobari. Ioānes enim suscitationem Lazari describens, Iesum sursum oculos leuasse asserit, & dixisse: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Et infra. Act. 10 16. quęst. 1 ca. Prædicator. 1. Cor. 15 Luc. 22 Mar. 26 Mar. 14 Mat. 26 Ioan. 11

Si tunc igitur in cœlum oculos leuauit ad partē, cum ad corpus examine animam Lazari reuocauit, probabilius esse videtur, q̄d tunc oculos leuauerit ad patrem in cœlum, cum panem & vinum in corpus & sanguinem proprium commutauit.

Cæteꝝ sicut supius est expssum, cū in textu euangelico, noui testamēti ponat, hic interponit, & æterni. Nā vetus testamētum, q̄d hircoꝝ & vituloꝝ fuit sanguine dedicatū, tēporalia ꝓmittebat: Nouū aūt, q̄d est Christi sanguine cōsecratū, ꝑmittit ęterna, & ideo testamentū illud fuit vetus & trāsitoriū, hoc aūt nouū est & ęternum: vel vt vtamur alia ratione, vnde nouum, id est, vltimū esse describit, inde æternū. i. ꝑpetuum cōprobatur. Nouissimū etenim hominis testamētū morte immobile pseuerat, q a testatoris obitu cōfirmat, iuxta q̄d apost. testamētū in morte asserit cōfirmatū: alioqn nō valet, dū vixerit q testat. Præterea nō solū scriptura sed etiā ꝓmissio dicit testamētū, iuxta quod Exo. 24 Heb. 9 Esa. 1 C. de sacro sanct. eccle. L. 1. & C. de te st. L. Quoniam indig. Heb. 9

quod Apoſtolus ipſe ſcribit, Ideo noui
Heb.12 teſtamenti mediator eſt, vt remiſſionem
accipiãt qui vocati ſunt hæreditatis æter
næ. Sic ergo intelligi debet, quod in ipſo
canone reperit: Hic eſt enim ſanguis me
us noui & æterni teſtamenti, id eſt, nouę
ac æternæ ꝓmiſſionis, ſcilicet confirma-
Ioan.6 tor, ſicut dñs repmitti: Qui manducat, in
qens, carnem meam, & ſanguinem meũ
bibit, habet vitam æternam.

Ex eo autem verbo, de q̃ mouit frater
nitas tua quæſtionem, videlicet, myſteri-
um fidei, munimentum erroris quidam
trahere putauerunt, dicentes, in ſacramẽ
De cõſec. diſt. 2. ca. Ego Berẽgarius. to altaris nõ eſſe corporis Chriſti & ſan-
guinis veritatẽ: ſed imaginem tm̃ & ſpe-
ciẽ & figurã, ꝓ eo ꝙ ſcriptura interdũ cõ
memorat, id q̃d in altari ſuſcipit eſſe ſa-
De cõſec. diſt. 2. ca. Non oportet cramentũ & myſterium, & exemplũ: ſed
tales ex eo laqueum erroris incurrunt,
q̃d nec autoritates ſcripturę cõuenienter
intelligunt, nec ſacramenta Dei ſuſcipi-
unt reuerẽter. Si enim, qa figura eſt ſacra
mentum altaris, veritas eſſe negatur, er-
go nec mors nec reſurrectio Chriſti (cũ
figura ſit) veritas eſt credẽda. Siquidem
mortem & reſurrectionẽ Chriſti ſimili-
tudinẽ & imaginẽ eſſe Apoſtolus mani-
Rom.6 1.Cor.15 feſtat: Chriſtus, inqens, moruus eſt pro
delictis noſtris, & reſurrexit ꝓpter iuſtifi
cationẽ noſtrã. Apoſtoloꝝ etiã princeps
1.Petri.3 Petrus ſic in epiſtola ſua ſcribit, Chriſtus
paſſus eſt pro nobis, relinquẽs vobis ex
emplũ, vt ſequamini veſtigia eius. Sic er-
go tã mors Chriſti, quã eius reſurrectio
eſt exẽplum, vt & nos peccato mortui,
iuſtitiæ iã viuamus. Quare ſi nõ fuit veri
tas, qa fuit exẽplum, ergo nec vere mor-
tuus fuit Chriſtus, nec vere à mortuis rę
ſurrexit. Sed abſit à fideliũ cordibus er-
ror iſte, cũ ꝓpheta de ipſo teſtet, q̃d vere
Eſa.53 languores noſtros ipſe tulit, & dolores
noſtros ipſe portauit. Dicit tñ myſteriũ
De cõſec. diſt. 2. ca. forte dicas. fidei, qm̃ aliud ibi credit, quam cernatur,
& aliud cernit, quã credatur: cernitur ſpe
cies panis & vini, & creditur veritas car-
nis & ſanguinis Chriſti, ac virtus vnita-
tis & charitatis. Et infra.

Diſtinguendum eſt tñ ſubtiliter inter
tria quę ſunt in hoc ſacramento diſcreta,
videlicet formã viſibilem, veritatem cor
poris, & virtutẽ ſpiritualẽ. Forma eſt pa-
nis & vini, veritas carnis & ſanguinis, vir
tus vnitatis & charitatis. Primũ eſt ſacra
mẽtum & non res: ſecundũ eſt ſacramẽ De cõſec. diſt. 2. ca. Sacrificiũ
tum & res: tertium eſt res, & nõ ſacramẽ
tum. Sed primũ eſt ſacramentũ geminæ
rei: ſecundũ eſt ſacramentũ vnius, & alte
rius res exiſtit: tertium eſt res gemini ſa-
cramenti. Credimus igit q̃d formã ver-
boꝝ, ſicut in canone reperitur, & à Chri
ſto apoſtoli, & ab ipſis eorum acceperint
ſucceſſores.

In ſacramento altaris aqua cum vino tranſſubſtantiatur in ſanguinem.

Quæſiuiſti etiã, vtrũ aqua cũ vino in
ſanguinẽ conuertat. Sup hoc autem opi
niões apud ſcolaſticos variant. Aliqbus
eñ videt, q̃d cum de latere Chriſti duo p̃
cipua fluxerint ſacramẽta, redemptionis
in ſanguine ac regñatiõis in aqua, in illa
duo vinũ & aqua, q̃ cõmiſcent in calice,
diuina virtute mutant: vt in hoc ſacramẽ
to plena ſit ỹitas & figura. Alij ỹo tenẽt,
q̃d aqua cum vino trãſſubſtantiat in ſan-
guinẽ, cũ in vinum trãſeat mixta vino, li
cet phyſici cõtrarium aſſeuerẽt, q aquã à
vino ꝑ artificium poſſe aſſerunt ſeparari.
Præterea poteſt dici, q̃d aqua nõ trãſit in
ſanguinẽ, ſed remanet prioris vini accidẽ
tibus circumfuſa, ita q̃d vini saporẽ aſſu-
mit, q̃d inde conuincit, qa ſi poſt calicis
cõſecrationem, aliud vinum mittat in ca
licem, illud qdem nõ tranſit in ſanguinẽ,
nec ſanguini cõmiſcet, ſed accidentibus
prioris vini cõmixtum corpori, q̃d ſub
eis latet, vndiq; circumfunditur, non ma
didans circumfuſum: ipſa tñ accidentia
vinum appoſitum videntur afficere: qa ſi
aqua fuerit appoſita, vini ſaporem aſſu-
mit. Contingit igitur accidentia mutare
ſubiectum, ſicut & ſubiectum contingit
accidentia permutare. Cedit quippe na-
tura miraculo, & virtus ſupra conſuetu-
dinem operatur. Sed nec inconueniens
creditur aut abſurdum, ſi aqua in corpo
re Chriſti eſſe credatur: quum legatur de
ipſius corpore proceſſiſſe. Et infra.

Verum inter opiniones prædictas il-
la probabilior iudicatur, quæ aſſerit a- Ioan.19
qua vt cum vino in ſanguinem tranſmu
tari vt expreſſius eluceat proprietas ſacra
menti. Nã cũ aquæ multæ ſint populi mul Apoc.17
ti, iuxta quod alibi legit: Beati q ſeminãt Eſa.32

ſuper

De cõsec. di.2.ca.In Christo patri. sup aquas: ideo vino aqua vnit, vt Christo populus adunetur. Per hoc enim q̃d suscepit ipse de nostro, & accepimus ipsi de suo, tam insolubili nexu cõiũgimur, vt q est vnum cũ patre per ineffabilẽ vnitatẽ, fiat vnũ nobiscũ p admirabilẽ vnionẽ: ac p hoc ipso cõmuniter mediante, cũ patre vnum efficimur. Pater, inquit, sancte serua eos quos dedisti mihi, vt sint vnũ, sicut & nos. Non pro his rogo tantũ, sed p eis q credituri sunt p verbũ eorũ in me, vt & ipsi in nobis vnũ sint, & mũdus credat quia tu me misisti. Ioan 17

Oratio quæ dicitur in secreta in festo sancti Leonis, immutata est: quia ubi dicebatur, Annue nobis domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio, hodie dicitur, Vt intercessione B. Leonis hæc nobis prosit oblatio, & hæc mutatio contingit, quia sancti nostris orationibus non indigent: sed nos suis.

Tertio loco fraternitas tua reqsiuit, quare fuerit mutatũ q̃d in secreta beati Leonis scd'm antiqores continetur, sic videlicet: Annue nobis dñe, vt animæ famuli tui Leonis hęc psit oblatio: cum in modernis sacramentarijs habeat: Annue nobis quæsumus dñe, vt intercessione B. Leonis, hæc nobis profit oblatio. Sup q̃ respondemus, q̃d cũ sacræ scripturæ di- August. cat autoritas, q̃d iniuriã facit martyri, q orat p martyre, Idẽ est ratione consimili de sanctis alijs sentiendũ: qa oratiõibus nostris non indigent, p eo q̃d cũ sint pfecte beati, oĩa eis ad vota succedunt: sed nos potius oratiõibus eorũ indigemus, qs cum miseri simus, vndiq; mala * nostra pturbant. Vñ q̃d in plerisq; orationi- nos bus continet, psit vel pficiat huic sancto, vel illi talis oblatio ad gloriã & honorẽ, ita debet intelligi, vt ad hoc psit, q̃d magis ac magis à fidelibus glorificet in terris. Licet pleriq; reputent non indignũ sanctorum gloriã vsq; ad iudiciũ augmẽtari: & ideo ecclesiam interim sane posse augmentũ glorificatiõis eorũ optare. Verũ vtrũ in hoc articulo locũ habeat illa distinctio, qua docet q̃d defunctorũ alij sunt valde boni, alij sunt valde mali, alij mediocriter boni, alij mediocriter mali: 13. quæst. 2. ca. tempus. vnde suffragia quæ fiunt à fidelibus in ecclesia pro valde bonis, actiones sunt gratiarum, Pro valde malis consolationes viuorum: expiationes p mediocriter bonis, & propiciatiões pro mediocriter malis tua discretio inuestiget.

IDEM RECTORIBVS Romanæ frater.

Grauius peccat qui simulat conficere, & non conficit, quam ille qui conficit in mortali.

Constit. CXXXIII.

De homine, Et infra. Quęsiuisti q̃d de incauto presbytero videat, q cum se sciat in mortali crimine constitu- Ibid. cap. De homine. tum, missarum solennia, quæ non potest ppter necessitatẽ quãlibet intermittere, ppter sui facinoris conscientiam dubitat celebrare, peractisq; cæteris circumstantijs, missam celebrare se fingit, & suppressis verbis quibus conficitur corpus Christi, panem & vinum tantũmodo pure sumit, ita credens p id quod ptendit populo satisfacere, vt per hoc q̃d intendit, Deum non debeat puocare. 16. quæst. 1 ca. Mulier. Et 1. quæst. 7 ca. Si quis hominem.

Cum ergo falsa sint abijcienda remedia, quæ veris sunt periculis grauiora, licet is q p sui criminis conscientia reputat se indignum, peccet grauiter, si se ingerat irreuerenter ad illud, grauius tñ videtur offendere, q sic fraudulenter illud psumpserit simulare, cũ ille in solius misericordis Dei manum incidat: iste vero non solum Deo, cui nõ reuereť illudere, sed populo, quem decipit, se astringat. 11. quæst. 3 ca. Certe.

IDEM FERRARIENSI Episcopo.

Hic improbat opinionem, quæ habet, quod in sacramento altaris aqua conuertatur in phlegma, & probat Christum fuisse uerum Deum & uerum hominem, & quod de ipsius latere exiuit uera aqua.

Constit. CXXXIIII.

In quadam nostra decretali epistola asseris te legisse, illud esse nepharium opinari, q̃d qdam dicere psumpserũt, in sacramento videlicet Eucharistię aquam in phlema conuerti. Nã & de latere Christi nõ aquã, sed humorẽ aquaticum mẽtiunt exisse. Et infra. Nos igiť ad tuæ supplicationis instantiã rñdemus, q̃d qdam dixerunt, sed errauerant, Christum non fuisse verum Deũ, sed adoptiuum, vt miseri Arriani: Alij Christum non fuisse verum hominem, sed phantasticum, vt impij Manichæi. Ibid cap. In quada. 24. quæst. 3. ca. Quidã vero. Supra eodem Constit. Cum Marte.

Sed aduersus huiusmodi hæreses Ioannes apostolus in epistola sua loquitur di-

1.Ioan.5 dicens: Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, verbũ & spiritus sanctus. Et hi tres vnum sunt. Per hoc intendens ostẽdere, q̃d Christus sit verus Deus. Et tres sunt q testimoniũ dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis. Per hoc intendẽs ostendere, q̃d Christus sit verus homo. Nam ad esse hominis duo principaliter exigũtur, videlicet, corpus & anima. Ex quorum coniunctione verus homo subsistit. Per hoc autem q̃d in articulo mortis Christus inclinato capite tradidit spiritũ, de quo voce magna clamauerat: Pater in manus tuas commendo spiritum meum, manifeste probat, quod ipse spiritum habebat, nõ solum flatum vitalem, sed animã rationalem, de qua pdixerat: Tristis est anima mea vsq; ad mortẽ. Et: Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam.

Matt.27 Lucæ.23

Matt.26 Ioan.10

Ioan.19 Per hoc autem quod vnus militũ lancea latus eius aperuit, & continuo sanguis exiuit & aqua, probat aperte, quod Christus verũ corpus habebat. Nam de phantastico corpore nec sanguis, nec aqua potuisset exire. Vnde ille qui vidit, testimonium perhibuit, & testimoniũ eius est verũ, q a tres sunt qui testimoniũ dant in terra: Spiritus, aqua & sanguis. Quod videlicet Christus sit verus homo ex anima rationali & humana carne subsistẽs, pbatur ex eo, quod spiritum vitalem emisit: & de vero corpore pbatur, quoniam ex eo sanguis exiuit & aqua. Rationalis quippe anima non posset viuificare, nisi corpus humanum, ex quibus verus homo consistit. Cæterũ, sicut fuit verus spiritus & verus sanguis, ita pculdubio vera aqua, cũ Christus sit veritas, & à veritate oĩs fallacia sit penitus aliena. Nam si non fuisset aqua, sed phlegma q̃d de latere saluatoris exiuit, ille q vidit & testimonium veritati phibuit, pfecto nõ aquam sed phlegma dixisset, nec in homine verę regenerationis sacramentũ fuisset ostensum: cũ p sacramentũ baptismi non regeneremur in phlegmate, sed in aqua: neq; per hoc posset vero argumẽto pbari, q̃d in sacramento eucharistiæ admiscenda sit aqua vino, si de latere Christi non aqua, sed phlegma cum sanguine pfluxisset: sed nec vera fuisset figura, quæ super hac re pcessit in veteri testamento, quando Moyses virga percussit silicem, & ex ea non phlegma sed aqua emanauit. Restat igitur, vt qualiscunq; fuit illa aqua, siue naturalis, siue miraculosa, siue de nouo diuina virtute creata, siue de cõponentibus ex parte aliqua resoluta, pculdubio vera fuit, cum naturaliter possit & compositum in componentia, & elementatum in elementa resolui: quemadmodũ verus extitit sudor ipsius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.

Ioan.19 1.Ioan.1

Ioan.19

Ibid.

Luc.22

Cum autem ad compositionem humani corporis quatuor elementa cõcurrant, videlicet terra, aqua, aer, & ignis, & ad vegetationẽ eiusdẽ corporis q̃uor humores cõsimiles illis cõueniãt, videlicet sanguis, cholera, phlegma, & melancholia, vt veritatẽ humani corporis expssius demonstraret, vnũ ex illis, & vnum ex istis Ioannes expressit: illa quæ potius ex illis, & ex istis quæ magis mysterio congruebant, ex elementis aquam & ex humoribus sanguinem, in quibus duobus duo maxime sacramenta, redemptionis videlicet & regenerationis relucent.

maxima

DE BAPTISMO ET eius effectu.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Arelatensi.

Sacramentum baptismi utiliter confertur paruulis, licet non credant, nec intelligant: & remittitur eis peccatum originale.

Constit. CXXXV.

Maiores ecclesię causas, pſertim articulos fidei cõtingentes, ad Petri sedem referendas intelligit, q eũ quærenti dño, quẽ discipuli dicerent ipsum esse, respondisse notabat: Tu es Christus filius Dei viui: & p eo dñm exorasse, ne deficiat fides eius.

Extra lib. 3. tit. 42 de Baptismo cap. Maiores. 17. dist. ca. Huic sedi. Et 24. quęst. 1. ca. Quoties.

Matt.16 Luc.22

Quibusdã igitur quæstionibus, quas contra catholicos hæretici mouerant, nos postulas respõdere. Asserunt enĩ paruulis inutiliter baptisma conferri, q̃d nitũtur pbare, illud primo & pcipue inducẽtes, q̃d cũ sedm ṽbũ Iacobi apo. dicẽtis in epistola sua, Charitas operit multitudinẽ peccatorũ: & iuxta illud testimoniũ verita

Prou.10 Iacob.5 1.Petri.4

veritatis, in Euang. de peccatrice, q ipsius
Lucæ 7. pedes lauerat, phibentis: Dimissa sunt ei
pctã multa, qm dilexit multũ: non nisi p
charitatem & in charitate nimia dimittã
tur paruulis: q nec sentiunt nec consen
tiunt, & charitatẽ nõ habent, q sentiẽti-
bus & cõsentiẽtibus tantũ infundit, pec-
catũ nõ dimittit in baptismo. Et infra.

Ad id autẽ tibi respondemus, qd cũ batisma successerit circuncisioni. Absit enim vt in illam damnatam hæresim incidamus, quæ perperam affirmabat legẽ cum euangelio, & circuncisionem cum baptismo seruandam: qm, secundum a-
Gal.5. postolum dicentem ad Galatas: Si circũ
cidimini, Christus vobis nihil pdest. Cũ ergo circuncisio tã adultis, quã paruulis ex pcepto dñi cõferret, ne baptismus qui succedit loco ipsius, & generalior tamẽ existit, cũ tam viri, quã fœminæ baptizent, minoris videat effectus, tã adultis quam paruulis est conferẽdus. Sicut enim sine distinctiõe qualibet moysai-
Gen.17 ca lex clamabat: Anima cuius præpucij
caro circuncisa non fuerit, peribit de populo suo: ita nunc indistincte vox into-
Ioan.3 nat euangilica: Nisi quis renatus fuerit
ex aqua & spiritu sancto, nõ introibit in regnum Dei: ab hac generalitate nec sexũ nec ætatẽ excludens. Caute tñ notandum est, quãto plus baptismus hodie cõferat Christianis, quã quondam Iudæ-
Gen.17 is circuncisio contulisset. Dictum est in
fine pdictæ autoritatis inductę de veteri lege: Peribit de populo suo. In euãgelica vero veritate subiunctum est: Nõ intrabit in regnum Dei: quoniam & si originalis culpa remittebatur p circuncisionis mysterium, & damnationis periculum vitabatur, non tñ pueniebatur ad regnum cœlorũ, qd vsq; ad mortẽ Christi fuit omnibus obseratum: sed p sacramẽtum baptismi, Christi sanguine rubricati, culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cœlorum etiam peruenitur, cuius ianuã Christi sanguis fidelibus sui s misericorditer reserauit. Absit eñ vt vniuersi paruuli pereãt, qrum qtidie tãta multudo moritur, qn & ipsis misericors Deus, q neminẽ vult perire, aliqd remedium procurauerit ad salutẽ. Cęterum ex vi literę satis patet, pdictas autoritates intelligendas esse tãtũmodo de adultis, q habent multitudinẽ peccatorũ: cũ de paruulis nõ possit intelligi, q pctõ tantũ originali teneant. Similiter & illa autoritas est soluẽda, Qui crediderit & baptizatus
fuerit, &c. cũ nõ possint credere paruuli Mar.16
sed adulti. Et ob hoc tota autoritas hic intelligẽda est de adultis, ne ad alios prima & ad alios secũda clausula referat: quamuis nõnulli cõcedant, qd paruuli credãt, non p vsum sed p habitũ fidei, quẽ suscipiũt in baptismo: sicut & alia multa y ba scdm cõmunẽ vsum loquẽdi, nõ ad actũ sed ad aptitudinẽ referunt. Illud vero qd opponẽtes inducũt, fidẽ aut charitatem aliasq; virtutes paruulis, vtpote nõ consentiẽtibus, nõ infundi, à plerisq; nõ cõceditur absolute, cũ pter hoc inter doctores theologos qstio referat: alijs asserentibus, per virtutem baptismi paruulis quidem culpam remitti, sed gratiam nõ cõferri: nõnullis dicentibus, dimitti peccatũ & virtutes infundi, habentibus illas, quo ad habitum, non quo ad vsum, donec pueniant ad ætatem adultam.

Originale peccatum, quod sine cõsensu cõtrahitur, remittitur in baptismo, etiam non consentienti, ut paruulis: secus de actuali, quia sicut nõ committitur sine consensu, ita non relaxatur.

Verum, quidam ex hac solutiõe inuenisse se credũt viã ad alias quęstiones, argumentantes ex eo qd dicimus paruulis in baptismate peccatũ originale dimitti, qd & adultis dormientibus, vel amentibus peccatũ, si baptizentur, ratione simili dimittat. Cũ eñ neutri sentiãt tũc vel cõsentiãt, dicũt idẽ in cõsimilibus iudicãdũ. Hic vero dicimus distinguendũ, qd peccatum est duplex: Originale scilicet, & actuale. Originale qd absq; consensu cõtrahit, Actuale, qd cõmittit cũ consensu. Originali igit, qd sine cõsensu cõtrahit, sine cõsensu p vim remittit sacramenti. Actuale vero qd cõsensu cõtrahitur, sine consensu minime relaxatur.

Licet in baptismo dimittatur originale peccatum paruulis, qui tamen consentire non possunt, in adultis tamen amentibus uel dormientibus, qui non consentiunt baptismo, non dimittur actuale, & idem etiam nec originale.

Sed adhuc qritur, qre non saltẽ originale peccatũ amẽtibus & dormientibus in baptismo, sicut paruulis dimittat. Ad hoc taliter est respondendum, qd domi-
nus

Ioan.3 nus,qui totum hoiem saluũ fecit in sabbato,opus imperfectionis non nouit: & ob hoc pctã non ex parte,sed ex toto dimittit.Præterea pœna originalis pcti est carẽtia visionis Dei: actualis vero pœna pcti,est gehennæ perpetuę cruciatus. Vnde si dimittetur alicui primum,altero nõ dimisso,talis non caret visione Dei,propter originale dimissum, & cruciaretur in gehenna perpetuo propter reatum criminis actualis, sed hæc tanquam incompassibilia sese minime patiuntur:imo sibi mutuo aduersantur.

Amentes uel dormientes baptizati, si ante dormitiõem uel dementiam baptizari uolebãt, charecterem suscipiunt,alias secus: Coacti uero causatiue suscipiunt.

Item quæritur, vtrũ dormientibus & amentibus sacramẽti saltem character in baptismate imprimatur,vt excitati à somno vel ab ęgritudine liberati,non sint denuo baptizãdi.Sunt aũt nonnulli qui dicunt,quod sacramẽta quę per se sortiuntur effectum,vt baptismus & ordo, cæteraq; similia,non solum dormientibus & amentibus,sed inuitis & contradicentibus,etsi non quantum ad rem,quantum tamen ad characterem conferũtur: cum non paruuli solum,qui non consentiũt, sed ficti, qui q̃uis non ore, corde tamen dissentiunt,recipiant sacramentum.

Sed opponitur talibus,q̃d qui fuissent inuiti,& reluctãtes immersi,saltem ratione sacramenti ad iurisdictionẽ ecclesiasticã pertinerẽt:vnde ad seruandã regulã fidei Christianæ forẽt rõnabiliter compellendi. Verũ id est Christianæ religioni cõtrariũ,vt semp inuitus & penitus contradicens,ad recipiendam & seruandã Christianitatẽ aliquis compellatur.

Propter q̃d inter inuitum & inuitum, coactum & coactum,alĳ nõ absurde distinguunt:q̃d is q terroribus atq; suppliciis violenter attrahitur, & ne detrimentum incurrat baptismi suscipit sacramentum,talis(sicut & is q ficte ad baptismũ accedit)characterẽ suscipit Christianitatis impressum, & ipse tanq̃ conditionaliter volẽs,licet absolute nõ velit,cogẽdus est ad obseruantiã fidei Christianæ: in q̃ casu debet intelligi decretũ cõcilĳ Toletani,vbi dicitur, q̃d qui iam pridem ad Christianitatẽ coacti sunt, sicut factũ est (45 dist.ca. De Iudęis) tempore religiosissimi principis Sisibuti, quia iam constat eos sacramẽtis diuinis associatos,&baptismi gratiã suscepisse,et chrismate vnctos esse, & corporis dñi extitisse participes:oportet etiã vt fidẽ, quã necessitate susceperũt, tenere cogant, ne (1.Tim.6) nomẽ dñi blasphemet, & fides quã susceperũt vilis ac contẽptibilis habeat.Ille vero q nunq̃ consentit,sed penitus cõtradicit,nec rẽ,nec characterem suscipit sacramẽti:qa plus est expsse cõtradicere, q̃ minime cõsẽtire:sicut nec ille notã alicuius reatus incurrit,q cõtradicẽs penitus & reclamãs thurificare idolis cogit violẽter.

Dormiẽtes aũt & amẽtes,si prius q̃ amẽtiã incurrerent aut dormirent, in contradictione persisterent,quia in eis intelligitur cõtradictionis ppositũ pdurare: etsi sic fuerint immersi,characterẽ nõ suscipiunt sacramenti:secus aũt si prius catechumeni extitissent,& habuissent ppositũ baptizandi. Vñ tales in necessitatis articulo consueuit ecclesia baptizare. Tunc ergo characterem sacramentalẽ imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariæ non inuenit obsistentem.

IDEM METENSI EPISC.

Nemo potest seipsum baptizare,etiam instante necessitatis articulo. Constit.CXXXVI.

Debitũ.Et infra.Sane intimasti,q̃d (Ibid.cap. Debitum.) quidã Iudæus in mortis articulo constitutus,cũ inter Iudęos tñi existeret, in aquã seipm immerserit, dicendo: ego baptizo me in noie patris & filĳ & spũs sancti,Amen.Et infra. Rñdemus,q̃d cũ inter baptizantẽ & baptizatum debeat esse discretio, sicut ex verbis dñi colligitur,dicẽtis apost.Baptizate oẽs gentes in (Mat.28) noie patris,& filĳ,& spũs sancti:memoratus Iudæus est denuo ab alĳs baptizandus,vt ostendat,quod alius est q baptizatur,& alius q baptizat.Ad quod etiã designandum, ipse Christus non à seipso, (Mat.3 Mar.1 Luc.3 Ioan.1) sed à Ioanne voluit baptizari:q̃uis si talis continuo decessisset, ad patriã protinus (De pœnit. dist.3.ca. Nullus ex pceter) euolasset,propter sacramenti fidẽ,& non propter fidei sacramentum.In baptismo (3.quæst.1. ca.firmissime.) qppe illa spiritualis gñatio celebratur,de qua ỳitas ait: Oportet vos nasci denuo: (Ioan.3) quia nisi qs renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto,nõ intrabit in regnum cœlorũ.Sicut ergo in carnali gñatione,q̃ples ex viro & fœmina nascit,alius est qui car-

 naliter

naliter gignit, & alius est qui carnaliter gignitur: sic & in sacramentali generatione, qua soboles ex aqua & spiritu sancto renascitur, alius debet esse q spiritualiter generet, & alius q spiritualiter giñetur. Sane cum corpus exterius, siue cum cor interius baptizatur, oportet vt vtrobiq; paternitas & filiatio valeat inueniri, quibus baptizãs & baptizatus ad inuicẽ referãt.

IDEM EPISC. MOROSIEN.

Vbi deest uerbum uel elementum aquæ, non est baptismi sacramentum. Cõ. CXXXVII.

Ibid. cap. Non vt. NOn vt apponeres. Et infra. Postulasti, vtrum paruuli sint pro Christianis habendi, quos in articulo mortis constitutos propter aquę penuriã & absentiã sacerdotis aliquoꝶ simplicitas in caput ac pectus ac inter scapulas pro baptismo saliuæ conspersione liniuit.

I. quæst. I. ca Detrahe. Respondemus, ꝙ cũ in baptismo duo semper, videlicet, verbum & elementum necessario requirantur, iuxta q̃d de ṽbo veritas ait: Euntes in mundũ vniuersum, p̃dicate Euangeliũ oñi creaturę. Et: Baptizate oẽs gẽtes in noĩe patris, & filij, & spiritus sancti: eadẽq; dicat de elemẽto: Nisi qs renatus fuerit ex aqua & spũ sancto, nõ intrabit in regnũ cœloꝶ, dubitare nõ debes illos verum nõ habere baptismũ, in quibus non solum vtrunq; prædictorum, sed eorum alterum est omissum.

Mar. 16 Mat. 28 Ioan. 3 C de resti. L. Si vnus

DE PRESBYTERO non baptizato.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Cremonensi.

Omissio baptismi non nocet credenti probabiliter se esse baptizatum.

Constit. CXXXVIII.

Ibid. cap. Apostolicam

Apostolicam sedem consulere decreuisti. Et infra. Inquisitioni tuæ taliter rñdemus, p̃sbyterũ quem sine vnda baptismatis extremum diẽ clausisse significasti, quia in sanctę matris ecclesię fide & Christi noĩs confessione perseuerauerit, ab originali pctõ solutum, & cœlestis patriæ gaudium esse adeptum asserimus incunctanter, sicut & D. Augustinus ait viij. libro de ciuitate dei, vbi inter cætera inquit: Baptismus inuisibiliter ministratur, quem non cõtemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit. Librum etiam B. Ambrosij de obitu Valentiniani idẽ asserentis reuolue. Sopitis igitur quęstionibus doctorum, patrum sententiã teneas, & in ecclesia tua iuges preces, hostiasq; deo offerri iubeas pro presbytero memorato.

De cõsec. dist. 4. ca. Catechumenum.

Ibid. cap. Baptismum vicem

IDEM EPIS. FERRARIEN.

Non baptizatus ordinari non potest, & si de facto ordinetur, non recipit ordinis characterem, licet credebatur baptizatus.

Constit. CXXXIX.

Ibid. cap. Veniens. VEniens ad apostolicam sedem I. lator pręsentiũ nobis exposuit, ꝙ cum ad gradũ sacerdotij ascendisset, cõperit tandem, quod non fuerit secũdum formam Euãgelij baptizatus: vnde nos cum rite fecimus baptizari. Cunq; super ordinibus fuisset diutius disputatũ, quidam in eam declinauerũt sententiam, vt cum baptismus sit fundamentum oĩm sacramentorum, & ante susceptionem baptismi nõ suscipiatur aliud sacramentũ: qm̃ vbi fundamentum non est, supædificari nõ potest. Porro econtra videri põt. Nam cũ quis non solũ per sacramentum fidei, sed p fidem etiã sacramenti efficiaẽ proculdubio membrum Christi, & qui Christum habet p fidẽ, etiã si baptismum nõ habeat, habet vtiq; fundamentum, p̃ter q̃d aliud poni nõ potest, q̃d est Christus Iesus: supædificare posse videẽ, sicut salutifera opera, sic & quęlibet ecclesiastica sacramẽta, cum illud non sit gñaliter veꝝ, neq; de nouis neq; de veteribus sacramẽtis, q̃d baptismus sit fundamẽtum illoꝝ: qm̃ & sacramẽtum coniugij, & eucharistiæ à non baptizatis recipi potest. Pręterea sacramentum ordinis non solũ pontificalis, sed sacerdotalis etiã & Leuitici ex institutione sua p̃cessit baptismũ: per quod forsitan videtur, q̃d ante baptismũ huiusmodi ordines possent rite conferri: maxime his qui baptizati credunt. I. Cor. 3

Extra lib. 3. tit. 4. de cle. non bapt. cap. Siquis. Quia ṽo in concilio apud compẽdium legitur constitutum, q̃d si quis in p̃sbyterum ordinatus dep̃henderit se non esse baptizatum, baptizetur, & iteꝝ ordineẽ: nos circa latorem præsentium in hoc dubitabili casu, q̃d tutius est sequentes, mãdamus, quatenus ipsum per singulos ordines

dines vsq; ad sacerdotiũ promouere procures, & permittas eum in sacerdotio ministrare: quia non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse factũ: nec male de sacramento sentitur, cum illud non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit. Et certe de illo, qui natus de Christianis parẽtibus, inter Christianos est fideliter conuersatus, tam violenter præsumitur, quod fuerit baptizatus, vt hæc p̃sumptio pro certitudine sit habenda, donec euidentissimis forsitan argumentis contrarium probaretur.

DE OBSERVATIONE Ieiuniorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Clericis sancti Petri Magolensis.

Vigilia occurrens in dominica, ieiunari debet in sabbato, & ieiunãda est vigilia Mathiæ. Constit. CXL.

Extra lib. 3. tit. 46 de obser. ieiuniorum cap. Ex parte.

E X parte vestra quę situm fuit, vtrum si natiuitatem dñi, vel assumptionem beatæ Mariæ, vel festiuitatem alicuius apostolorũ in secunda feria cõtigerit euenire, die sabbati pręcedenti vigilia debeat ieiunari: & vtrum in vigilia B. Mathiæ apostoli sit ieiunium iniungẽdum? Ad quod breuiter rñdemus, q̃d die sabbati festiuitates pręlibatas secundæ feriæ pręcedentis, & B. Mathiæ apostoli debet vigilia ieiunari.

IDEM ARCHIEPISCOPO Bracharensi.

Non capit congruam summationem & textus in se satis clarus est. Const. CXLI.

Ibid. cap. Consiliũ

C Onsilium nostrum. Et infra. Consultationi tuę taliter respõdemus, quod omnium apostolorũ vigiliæ sunt in obseruatione ieiunij celebrandæ, p̃ter vigilias apostolorũ Philippi & Iacobi, & B. Ioannis Euangelistæ: q̃m eorũ solennitas infra solennitatem Paschalẽ: istius aũt infra Natale domini celebratur.

76. dist. ca. Non autẽ

Ieiunium etiam apud nos in Aduẽtu dñi agitur. Sanctorũ quoq; vigiliç, quorũ festiuitates oportet secũda feria celebrari, in p̃cedenti sunt sabbato ieiunandæ. De festiuitate ṽo B. Bartholomęi apostoli, de cuius celebratione dubietas oritur apud quosdam, respondemus, quod in hoc consuetudinem tuæ regionis obserues. Et infra.

Cum aũt quæsieris, quę sit illis pœnitentia iniungẽda, qui diebus quadragesimalibus, tempore, quo tantæ famis inedia ingruebat, quod magna pars populi propter inopiam annonę periret, carnes comedere sunt coacti: respondemus, q̃ in tali articulo illos non credimus puniendos, preces tamẽ pro illis dño & cum illis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur: quia bonarum mentiũ est ibi timere culpã, vbi culpa minime reperitur. 5. dist. ca. Ad eius Gregori.

Item de illis, qui propter debilitatem in sabbato carnes sumunt, quod in partibus tuis nullatenus fieri consueuit, cum hoc ab alijs moleste ferat, & oriatur inde illis occasio detrahendi: rñdemus, q̃ super hoc consuetudinem tuæ regionis facias obseruari: sic tñ, q̃ debilibus & infirmis sup hoc periculum nõ emergat. 11. dist. ca. In his propter

Præterea de illis, qui in quadragesima vel alijs ieiunijs solennibus infirmãtur, & petunt sibi esum carnium indulgeri, respondemus, quod cum non subiaceat legi necessitas, desiderium infirmorum, cum vrgens necessitas exigit, supportare potes & debes, vt maius periculum in eis euitetur. De cõsec. dist. 1. ca. Sicut

DE PVRIFICATIONE post partum.

INNOCENTIVS PAPA III. Armacanensi Episcopo.

Mulier post partum statim potest ingredi ecclesiam, nec tenetur abstinere per aliquos dies secundum legem Mosaicam. Const. CXLII.

Extra lib. 3. tit. 47. de purifi-cat. post partũ cap. Volens Leuit. 12 Ioan. 1

V Olẽs. Et infra. Licet secundũ legem Mosaicam certi dies determinati fuissent, quibus mulieres post partum à tẽpli cessarent ingressu: quia tamen lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, inquisitioni tuę taliter respondemus, quod postquam vmbra legis euanuit, & illuxit veritas Euangelij: si mulieres post prolem emissam actiuræ gratias ecclesiã intrare voluerint, nulla proinde peccati mole grauantur, nec ecclesiarum est eis aditus negandus: ne pœna illis conuerti videatur in culpã. 5. dist. ca. Si mulier

 Sita-

De cõsec. dist. 2. ca. Quotidie Si tamen ex veneratione voluerint aliquamdiu abstinere, deuotionem earum non credimus improbandam.

DE IMMVNITATE ecclesiarum.

INNOCENTIVS PAPA III. Illustri Regi Scotiæ

Reus criminis ad ecclesiam fugiens, non est uiolenter ab ea extrahendus, nec debet amplius prætextu criminis commissi dãnari ad mortem, uel ad aliam pœnam corporalem, est tamen aliter legitime puniendus.

Constit. CXLIII.

Nter alia. Et infra. Tuis quæstionibus respondentes iuxta sacrorũ statuta canonum, & traditiones legum ciuilium, ita duximus distinguendum, quod fugiens ad ecclesiam, aut liber, aut seruus existit. Si liber, quantumcunq; grauia maleficia perpetrauerit, nõ est violenter ab ecclesia extrahẽdus, nec inde damnari debet ad mortem vel ad pœnam, sed rectores ecclesiarum sibi obtinere debent membra & vitam. Super hoc tamen, quod inique fecit, est alias legitime puniendus. Et hoc verum est, nisi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, qui dum itinera frequentat, vel publicas stratas obsidet aggressionis insidijs, ab ecclesia extrahi potest, impunitate non præstita, secundum canonicas sanctiones.

17. quæst. 4. ca. Reum. Ibid. ca. Sicut antiquitus

Si vero seruus fuerit, qui confugerit ad ecclesiam, postquã de impunitate sua dominus eius clericis iuramentum præstitit, ad seruitiũ domini sui redire compellitur etiam inuitus, alioquin à domino poterit occupari. 17. quæst. 4 ca. Meruistes

NE CLERICI VEL Monachi secularibus negocijs se immisceant.

INNOCENTIVS PAPA III.

Clerici in sacris compellendi sunt per beneficiorum subtractionem, ut desistant à tabellionatus exercitio.

Constit. CXLIIII.

Icut te accepimus referente. Et infra. Fraternitati tuæ mandamus, quatenus clericis in sacris ordinibus cõstitutis tabellionatus officiũ per beneficiorum subtractionem, appellatiõe postposita, interdicas. Extra lib. 3. tit. 50. Ne clerici vel monachi. cap. Sicut te.

Libri Tertij FINIS.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS tertij, Constitutionum Decretalium in Ecclesia Catholica Liber quartus, agens potissimum de sacramento Matrimonij, & de ad illud pertinentibus.

DE SPONSALIBVS ET MAtrimonijs.

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM Dei, Exoniensi Episcopo.

Sponsalia de futuro dissoluuntur, si sponsi se dissoluunt, etiam si fuerint iurata.

Constit. I.

Præte-

Extra lib. 4.tit.1. de spõsalib. & matrimonijs. cap.Præterea hi qui

RÆterea, hi qui de matrimonio contrahẽdo pure & sine omni conditione fidem dederũt, commonẽdi sunt, & modis omnibus inducendi, vt præstitam fidem obseruent.

32.quæst.8 ca.Non solum

Extra lib. 4.tit.1.de spõ.& matrimo.ca. Ex literis

Si autem se ad inuicem admittere noluerint: ne forte deterius inde contingat, vt talem scilicet ducat, quã odio habet, videtur, quod ad instar eorum, qui societatem interpositione fidei contrahunt, & postea eandẽ sibi remittunt, hoc possit in patientia tolerari.

10.quæst.3 ca.Præses clericus

IDEM FERNATINO Episcopo.

Sponsalia de futuro, etiam iurata, soluũtur per secunda sponsalia de præsenti, non autẽ per secunda de futuro. Constit. II.

Ibid.cap. Sicut ex

SIcut ex literis tuæ fraternitatis accepimus, cum Lau. parochianus tuus P. mulierem se ducturum in coniugem, in manus patris eiusdem P. iurantis, q̃d eam sibi traderet in vxorem, proprio firmauit iuramento, nec per virum steterit, sed per mulierem potius, quo minus inter eos matrimonialis solennitas fit secuta: quatuor postmodum, vel quinq; annis elapsis, idem Lau. E. mulierem p verba de præsenti (vt eius consanguinei asserunt) desponsauit. Et infra.

C. de spõ. L.1

Postulationi tuæ taliter respõdemus, quod si tibi constiterit, quod idem L. P. per verba de futuro, E. vero desponsauerit per verba de præsenti, imposita ei pœnitentia competenti, quia primã fidem irritam fecit (nisi forsitan iuramẽto suo certum terminum, infra quẽ dictam P. duceret in vxorem, præfixit, nec per eum stetit, quin ad statutum terminum matrimonium *cõfirmauerit) matrimonium secundo loco contractum legitimũ iudices, & ad illud seruandum compellas eundem. Quod si forte per verba de futuro sponsalia cũ vtraq; contraxit, iuramentum primũ, sicut licite factum est, ipsum seruare cõpellas, de secundo ei pœnitẽtiam iniuncturus. Quod si de his non constat ad plenum, tam diu adhuc cognoscas de causa, donec super his sufficienter instruaris.

* cõsummauerit

IDEM ARELATENSI Episcopo.

Mutus & surdus & omnes qui non prohibentur, matrimonium contrahere possunt.

Const. III.

Ibid. cap. Cũ apud sedem

CVm apud sedem apostolicam. Et infra. Sane consuluisti nos, vtrũ mutus & surdus alicui possint matrimonialiter copulari. Ad quod taliter respõdemus, quod cum prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahendo, vt quicunq; non prohibetur, per consequẽtiam admittatur, & sufficiat ad matrimonium solus consensus illorum, de quorũ quarunq; coniunctionibus agitur: videtur, quod si talis velit contrahere, sibi nõ possit, vel debeat denegari: cũ quod verbis non potest, signis valeat declarare.

30.quæ.4 ca.Qui spiritualis

IDEM VERCELLENSI Episcopo.

Furiosus matrimonium contrahere non potest. Constit. IIII

Ibid. cap. Dilectus filius.

DIlectus filius R. proposuit, quod filiam suam cuidam matrimonialiter copulauit. Et infra. Cum autem eadem mulier cũ ipso viro, qui continuo furore laborat, morari non possit, & propter alienationem furoris legitimus nõ potuerit interuenire consensus, mandamus, quatenus si rẽ noueras ita esse, præfatas personas cures ab inuicẽ separare.

32.quæst.7 ca. Neque furiosus

IDEM BRIXIENSI EPISC.

Solo consensu legitimo contrahitur matrimonium, sed uerba requiruntur quo ad probationem, & intellige uel alia signa æquipollentia.

Constit. V.

Ibid. cap. Tuæ fraternitati

TVæ fraternitati. Et infra. Postulasti, vtrũ ex solis verbis, & ex quibus matrimonium contrahatur.

Nos igitur inquisitioni tuę taliter respondemus, quod matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri & mulieris consensum: sed necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam, verba consensum exprimentia de præsenti. Nam surdi & muti possunt contrahere matrimonium per consensum mutuum sine verbis: & pueri ante annos legitimos p verba sola non contrahunt, cum intelligantur minime consentire.

27.quæst.2 ca. Sufficiat.

INNOCENTIVS PAPA tertius.

Si alter contrahentium utitur uerbis dubijs animo decipiendi mulierem, & eam postmodum cognoscit carnaliter, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali, secus in pœnitentiali.

Constit. VI.

Ibid. cap. Tua nos duxit

TVa nos duxit fraternitas cosulendos. Et infra. Consequēter quę siuisti, cū quandam mulierē quidā aliter inducere nequiuisset, vt sibi commiscere tur carnaliter, nisi desponsasset eandem: nulla solennitate adhibita, vel alicuius præsentia, dixit illi: Te Ioannes despon sat: cū ipse Ioannes nō vocaretur, sed fin xit se vocari Ioannem: non credens esse coniugium, eo quod ipse non vocaretur hoc nomine, nec haberet propositū con

Extra lib. 4.tit.1. de spōsalib⁹ & matrimonijs. cap. is q fidem

trahendi, sed copulam tantum exequendi carnalem: vtrum inter prædictos sit matrimonium celebratum, cū mulier cōsenserit in eundem, & ille dissenserit & dissentiat, nec aliud aliquid egerit, quàm superius est expressum, nisi q̃d cognouerit eandem? Super quo tibi respondemus, quod cum præfatus vir prædictam desponsauerit mulierem in propria persona, & sub nomine alieno, quo vocari se tunc finxit, & inter eos sit carnalis copula subsecuta: videtur forte pro coniugio p̄sumendū, nisi tu nobis exp̄sse scripsisses, q̃d ille nō proposuit, nec consen-

22 quęst.5 ca. Hoc videtur

sit illam ducere in vxorem: quod qualiter tibi constiterit, non videmus.

Nos autem quid iuris sit rescribentes dicimus, quod si res ita se habuerit, vide licet quod ille eam non proposuit ducere in vxorem, nec vnquam consensit in prædictam personā, non debet ex illo facto coniugium iudicari, cum in eo nec substantia coniugalis cōtractus, nec forma contrahendi coniugium valeat inueniri: quoniam ex altera parte dolus solū modo affuit, & defuit omnino consen-

22.quest.2 ca. Sufficiat

sus, sine quo cętera nequeunt fœdus perficere coniugale.

IDEM EPIS. BELVACEN.

Ad denunciationem unius honesti uiri, qui defert consanguinitatem, & de fama uel scandalo docet, impeditur matrimonium contrahendum.

Constit. VII.

Ibid. cap. Cum in tua

CVm in tua diœcesi. Et infra. Sane quia contingit interdum, q̃d aliquibus volētibus cōtrahere matrimonium, bannis, vt tuis verbis vtamur, in ecclesijs editis, ac nullo contradictore publice comparente, licet fama priuatū impedimentum deferat parētelæ, cū ex parte contrahentium iuramenta maiorum de sua propinquitate (vt suspicionis tollatur materia) offeruntur: quid tibi sit faciendum in casibus huiusmodi, quæsiuisti.

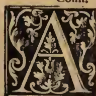
Ad quod taliter respondemus, quod si persona grauis, cui fides sit adhibēda, tibi denunciet, quod hi, qui sunt matrimonio copulandi, se propinquitate contingant, & de fama vel scandalo doceat: aut etiā per teipsum possis certificari de plano: nō solum debes iuramenta parētum sponte oblata non recipere, verumetiam eos, qui sic contrahere nituntur, si moniti induci nequiuerint, compellere, vt à tali contractu desistant, vel contra famam huiusmodi secūdū tuæ discretiōis arbitrium iuramenta exhibeant propinquorum: alioquin si persona denunciās non extiterit talis vt diximus, & de fama vel de scandalo non poterit edocere: ad desistendum monere poteris, non compellere contrahentes.

DE DESPONSATIONE impuberum.

INNOCENTIVS PAPA tertius C. & P. quondam filijs Malebrancæ.

Accusari matrimoniū non potest, quod non est, ut si eum minori septennio sit contractum: denunciari tamen potest impedimentum, ne contrahatur in posterum.

Const. VIII.

AD dissoluendū q̃d factū fuerat inter I. & S. Et inf. Accusatione p̄ puella sup cōsanguinitate proposita, p̄sfatus I. multas exceptiōes p̄posuit, p̄ quas nitebaťvos ab accusatiōe multipliciter remouere. Et inf. Interloquēdo p̄nunciauimus inter iuuenem & puellam nec matrimonium, nec sponsalia fuisse cōtracta: cū constet puellam nondū ad septēnium peruenisse. Quocirca nec accusatio locū habebat, cū nō esset q̃d posset legitime accusari, denūciari tñ poterat cōsanguinitas, vt interdiceretť matrimonium con

Extra lib. 4.tit.2. de desponsa. impuberū cap. Ad dissoluendum

um contrahendum. Ad denunciationẽ ergo legitime probandam terminum aſſignamus,ſaluis exceptionibus,nõ ſolũ propoſitis,ſed etiam proponendis.Ne vero quicquam in puellam interim attentetur,autoritate apoſtolica interdicimus, ne in negocio de nouo procedatur vlterius,donec vel à denũciatione ceſſet, vel ea probata ordine iudiciario pcedatur. Qđ ſi contra interdictum noſtrum in præiudiciũ ipſius aliquid fuerit attentatum,id irritum eſſe decernimns,& viribus omnino carere.

IDEM EPISCOPO ABbatenſi.

Si quis per uerba de præſenti contrahit cũ impubere,in qua ætatem malitia non ſupplet, intelligitur non matrimonium,ſed ſponſalia cõtraxiſſe,etiam ſi ſubarratio interceſſerit.

Conſtit. IX

Ibid.cap. Tuæ nobis 27.quæſt.2 ca.Si quis vxorem

TVæ nobis exhibitæ literæ continebant, quod qdam filiam ſuam circiter xij.annos habẽtem cuidã nobili de ſponſauit, qui ſubarrauit eandem,conſenſu mutuo accedẽte.Et infra.Quia vero nobis conſtare non potuit,cuius ætatis eſſet puella, cum eidem viro extitit de ſponſata,cum dicatur quod circiter duo decimannos habebat, vtrum ne prudentia tunc in illa ſuppleret ætatem:reſpondemus, quod ſi puella nubilis non erat ætatis, cum ſæpe præfatus vir deſponſauit eandem,& ętatem in ea prudentia nõ ſupplebat, proculdubio inter eos nõ cõiugium,ſed ſponſalia contracta fuerunt, quamuis ab ipſo viro eadem fuerit ſubarrata.

DE SPONSA DVOrum.

INNOCENTIVS PAPA III. Mutinenſi Epiſcopo.

Qui duas per uerba de præſenti deſponſat, primam deſponſatam habebit in uxorem,etiam ſi prius ſecundam cognouerit:nec ualet contraria conſuetudo. Conſtit. X.

Extra lib. 4.tit.4.de ſpõſa duorum.cap. Tuas dudum.

Vas dudum. Et infra.De conſuetudine quæ in Mutinẽſ. obtinuit ciuitate, vtrum ſi qs iuraret ſe aliquam ducturũ, & citra carnis copulam deſponſaſſet,ſi conſequenter diſponſaſſet aliam ,& etiã cognouiſſet:primo cognita adiudicaret viro, non quæ prius extitit deſponſata. Et infra.Ne vero turpis ſit pars, quæ ſuo non congruit vniuerſo, & eccleſia Mutineñ.tenere debeat humiliter & ſeruare, qđ beati Petri ſedem & ſuam metropolim ſequi viderit & docere, in matrimonijs de cætero contrahendis, illud te volumus obſeruare, vt poſtquã inter legitimas perſonas conſenſus legitimus interuenerit de pſenti,qui ſufficit in talibus iuxta canonicas ſanctiones,& ſi ſolus defuerit, cętera etiam cum ipſo coitu celebrata fruſtrantur: ſi perſonæ iunctæ legitime cum alijs poſtea de facto cõtrahant:prius quod de iure factum fuerat non poterit irritari.

8.diſt.ca. Qui contra mores 11.diſt ca. Noli &c.

28. quæſt.2 ca.ſufficit

DE CONDITIONIbus appoſitis in deſponſatione.

INNOCENTIVS PAPA III. Manſicanenſi Epiſcopo.

Qui ſub honeſta conditione ſponſalia contrahit, & ante conditionis euentum deſponſatam cognoſcit,à conditione recedit.

Conſtit. XI.

Extra lib. 4.tit.5.de cõditionibus appo. cap. Per tuas

Er tuas literas intimaſti,qđ cũ quędã mulier P. nomine M.poſtularet in virum, aſſerens inter ſe mutuũ de pſenti cõſenſum interueniſſe & carnalẽ copulam acceſſiſſe:vir ipſe quamuis cõtracta ſponſalia, & carnis copulã nõ negaret,aſſerebat ſe tamen illam in vxorẽ ducere nõ teneri: quia ſponſalia inter ipſos ſub hac fuerunt conditione cõtracta, ſi pater eius & patruus ſponſalibus conſentirent :ſed ipſi quam cito nouerunt, & ſponſo contradixerunt & ſponſæ. Verũ mulier replicabat,qđ licet fides pſtita fuerit ab vtroq; ſub cõditione pſcripta,non tñ ſibi fuerat à patre viri,vel patruo aliqñ contradictũ:& ante tẽpus contradictionis expreſſum à teſtibus,& poſt, dicebat inter ſe carnalẽ copulã acceſſiſſe. Et inf.

Conſultationi tuæ taliter reſpondemus,qđ cũ liqdo conſtet,qđ poſt cõtracta ſpõſalia carnalis eſt inter eos copula ſubſecuta,p matrimonio eſt pſumendũ:

quia videtur à conditione apposita receſſiſſe. Nā & ſi probatū ſit, q̄d poſtq̄ pater & patruus viri contradixere ſpōſalibus, idem vir mulierem illam carnali coniunctione cognouerit, non eſt tamē aliquo modo probatum, quod antequā ipſe cognouiſſet eandem, pater eius & patruus contradicere curauiſſent.

CLERICI VEL VOVENTES CONTRAHERE NON POSSUNT MATRIMONIUM.

INNOCENTIVS PAPA III. Libonēſi & Lubecenſi Epiſcopis.

Votum ſolenne impedit & dirimit matrimonium poſt contractum.

Conſtit. XII.

Extra lib. 4. tit. 6. de Cleric. & vouētib. cap. Inſinuante. 27. quæſt. 2 ca. Nullus

INſinuante I. nobili muliere noſtro eſt apoſtolatui reſeratum, q̄d à qbuſdā curialibus fuit regi Legionenſi ꝑ ipſius copula ſupplicatū, q̄d cum ad conſanguineorū eius notitiam perueniſſet, vt maritum acciperet, ei ſub obteſtatione regia ſuggeſſerunt: ipſa vero q̄d tunc nollet nubere, ꝑteſtās, conſilium accepit ab eis, q̄d votum emitteret caſtitatis: quod in manibus cuiuſdam de fratribus ſancti Auguſtini fecit eo adiecto tenore, vt in domo ꝓpria cum oī ſubſtantia ſua remaneret. Sane in eiuſdē ordinis habitu biennio poſt ꝑmanſit, licet id ſe inuitā feciſſe aſſerat, & coactam, nō tam metu regio, quā parentum. Et infra.

Tandem attendens, quod inuita votū emiſerit, eo dimiſſo, de parentum conſilio, P. Michaeli publice fuit matrimonialiter copulata: de quo quatuor ſuſtulit filios tempore procedente. Et infra.

Nos igitur attendentes, quod in emiſſione voti quod præceſſit, nulla vel modica coactio affuiſſet, quam patientia & ꝑſeuerantia ſequentis temporis penitus ꝓfugauit, & quod ſequens coniunctio potius iniqua fuit, & violenter extorta: Mādamus, quatenus ſi præmiſſis veritas ſuffragatur, præfatam mulierem ad male dimiſſum religionis habitum reaſſumendum, & ſeruandum quod vouit, monere & inducere procuretis, & (ſi opus fuerit) per cenſuram eccleſiaſticam coercere.

DE EO QVI DVXIT IN MATRIMONIŪ QUAM POLLUIT PER ADULTERIUM.

INNOCENTIVS PAPA III. Spoletano Epiſcopo.

Si quis mortua uxore contrahit cum ea quā uiuente uxore ſine fidei datione cognouerat, tenet matrimonium, dummodo in mortem defunctæ neuter fuerit machinatus.

Conſtit. XIII.

Extra lib. 4. tit. 7. de his q duxe runt. cap. Significaſti.

Significaſti nobis, q̄d cum P. ciuis Spoletanus, quandā mulierē duxiſſet legitime in vxorem, ea relicta cuidam meretrici adhæſit. Et infra. Verū cum vxor ipſius eſſet viā vniuerſæ carnis ingreſſa, meretricē cui adhæſerat deſponſauit. Nos igit̄ inq̄ſitioni tuæ taliter reſpondemus, q̄d niſi alter eorum in mortē vxoris defunctæ fuerit machinatus, vel ea viuente, ſibi fidē dederit de matrimonio contrahēdo, legitimū iudices matrimonium ſupradictum, excommunicato munus abſolutionis, ſi petierit, iuxta formam eccleſiæ impenſurus.

31. quæſt. 1 ca. Si quis viuente Et ibid. c. Prælatū. 22. quæſt. 1 ca. Prædicandum

IDEM MESSANENSI Epiſcopo.

Si quis uiuente prima, ſecundam huius rei inſciam duxerit uxorem, mortua prima, licite remanet cū ſecunda, nouo conſenſu interueniēte.

Conſtitt XIIII.

Ibid. cap. Veniēs ad præſentiā

VEniens ad pſentiā noſtram G. laicus humili inſinuatiōe mōſtrauit q̄d cū in ciuitate Lemouicēn. quandā ſibi matrimōialiter copulaſſat, ab ea recedēs Meſſanā aduenit, vbi M. mulierē inſciā q̄d aliā haberet vxorē, ſibi ſolēniter copulauit. Verū cū eidē pœnitētia fuiſſet iniūcta, vt ad legitimā rediret vxorē, & ipſe ꝓpter hoc in ſuā patriā rediſſet, vxorē ſuā inueniēs carnis debita pſoluiſſe, ad Meſſanā rediit ciuitatē, & ſupradictæ M. tanquā legitimę cohabitauit vxori. Et infra.

Licet autem viuente vxore legitima p̄dictam M. ſibi copulare nequiuerit in vxorem: quia tñ vxore defuncta, vtpote à lege ipſius ſolutus, in eandem M. de nouo potuit matrimonialiter conſentire, dummodo non præſtiterit fidem adulteræ, vel

34.quæst.2 ca.In lectũ ræ, vel machinatus fuerit in mortem vxoris: Mandamus, quatenus, si ita est, eidẽ G. vt supradictæ M. affectu adhæreat cõiugali, licentiam concedatis.

DE CONIVGIO seruorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Eliensi Episcopo.

Si liber contraxit cum ancilla ignoranter, & ex quo sciuit non consensit, separatur matrimonium, & cum alia contrahere poterit.

Constit. XV.

Extra lib. 4. tit. 9. de coniugio seruorum cap. Ad nostram

D nostram noueris audientiam peruenisse, q̃d G. presbyter cardinalis, apostolicæ sedis legatus R. militẽ à muliere quadã ꝑpter conditionis

29.quæst.2 ca. Si quis ingenuus. separauit errorem. Ideoq; mandamus, quatenus, si constiterit, quod miles ignoranter contraxit cum ancilla, ita q̃d postquam intellexit conditionem ipsius, nec facto, nec verbo consenserit in eandem, ꝑpter q̃d p cardinalem eundem ab eius fuerit consortio separatus, contrahendi cum alia liberam ipsi concedas aũtoritate apostolica facultatem.

DE COGNATIONE spirituali.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo & archidiacono Lincolniensibus.

Inter patrem baptizati, & leuantem, seu tenentem baptizatum, contrahitur cognatio spiritualis ualida ad impediendum & dirimendum matrimonium post contractum.

Constit. XVI.

Extra lib. 4. tit. 2 de cognatione spirituali Extra lib. 4. tit. de cognatione spirituali can. Cõtracto matrimonio

Eniens ad apost. sedem C. Anglicus. Et infra. Mãdamus quatenus, si cõstiterit H. mulierẽ p̃dicti viri filium de sacro fonte leuasse antequam eam desponsaset vxorem, vos inter eos diuortium appellatione postposita celebretis.

IDEM MAGISTRO S. CAnonico Herfordensi.

Si filij duorum compatrum per quorum alterum deuentum est ad compaternitatem, matrimonium contrahant, separantur, & tempore contractus scientes impedimentum illud denunciare tenentur. Constit. XVII.

Ibid. cap. Tua nos duxit Extra lib. 4. tit. 2 de cogna. spirituali. cap. Virũ autem

TVa nos duxit discretio consulendos, an natus ante compaternitatẽ, filium compatris patris sui vel commatris sibi possit matrimonialiter copulare: & si contraxit, an debeant separari: & an conscij talis matrimonij, teneantur illud in publico accusare: Sup quo respondemus, quod huiusmodi personæ non possunt matrimoniũ contrahere: & si cõtraxerint, possunt ab inuicem separari: & q contractum sciuerint, debent ecclesię illud nunciare.

DE AFFINITATIS violatione.

INNOCENTIVS PAPA III. præposito Mgdeburgensi.

Affinitas superueniens non dissoluit sponsalia de præsenti. Constit. XVIII.

Extra lib. 4. tit. 13. de eo qui cognouit cõsan. vxoris suę, ca. Discretionem

Iscretionẽ tuã. Et infra. Sane ex parte tua fuit ꝑpositum, q̃d qdam cũ muliere quadã legitime p verba de p̃senti contraxit, quã postmodum à se incognitã cuidam consanguineo suo tradidit in quantum potuit renitentem. Ille vero cũ ipsa, licet inuita, matrimonij solennia celebrauit: sed mulier quam cito fuit reddita libertati, aufugit ab eo, & se priori viro restitui postulauit. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, q̃d & viro ꝑ tam turpi facinore grauis est pœnitentia iniungenda, & mulier ꝑpter publicã honestatẽ est monenda solicite, vt nec primum repetat, cuius cõsanguineus eã licet inuitam cognouit: nec redeat ad secundum, cui non potest propter reatum adulterij commisceri: sed in continentia maneat, donec prior fuerit viam vniuersæ carnis ingressus.

Quod si forsan ad id induci nequerit, prior vir cogat redire ad ipsam, & maritali eam affectiõe tractare: cum adulterium ei nõ

Mat. 19 32. quæst. 7 ca. Omnes causas. Mar 10 ei non possit obijcere, qui eã adulterandã tradidit, præsertim inuitã. Nam etsi secundũ euangelicam veritatẽ nunq̃, nisi ꝓpter fornicationis causam, aut vir vxorem, aut vxor possit dimittere virum: nõ tamen semper propter causam eandem, vel vxor virum, vel vir dimittere potest vxorẽ, cũ possit exceptione vel replicatione legitima impediri. Sed nec affinitas, quæ post cõtractum legitime matrimonium inter viꝝ & vxorem inique contrahitur, ei debet ꝓficere, quæ huiusmodi iniquitatis particeps non existit, cũ suo iure non debeat fine sua culpa priuari: quanq̃ à quondam predecessore nostro dicat in simili casu fuisse distinctum, vtrũ incestus vel adulterium manifestum fuerit, an occultum: alijs asserentibus inter gradum proximum & remotum esse potius distinguendum.

IDEM ARCHIEPISCOPO Bisuntinensi.

Copula carnalis habita cum puella septem annorum dirimit matrimonium postea contractum cum consanguinea. Constit. XIX.

Ibid. cap. Fraternitati. FRaternitati tuæ. Et infra. Diuortij sententiam approbamus, quam in eum canonice ꝓmulgasti, qui illã sibi postea copulare ꝑsumpsit, cuius antea sororẽ adhuc septennẽ cõtractis sponsalibus extraordinaria libidine noscit polluisse.

IDEM EPISCOPO Gerundinensi.

Affinitas causata ex copula illicita rumpit sponsalia præcedentia, & priuat facultatem contrahẽdi matrimoniũ. Constit. XX.

Ibid. cap. Ex literis EX literis fraternitatis tuæ accepimus, q̃d G. lator eaꝝ matrem puellę, quã infra nubiles annos dispõsauerat in vxorem, carnaliter sæpe cognouit, & post carnali cõmixtione puellã tractauit adultã. Et inf. Nos aũt eidẽ viro pœnitẽtiã iniũgi fecimus ꝓ peccato, cõsultationi tuæ respondentes, quod eis ab inuicẽ separatis, mulier alteri viro nõ nubat, si postq̃ nouit viri & matris delictũ, ei non erubuit commisceri. Vir etiam & mater mulieris nunquam debent ad alias nuptias conuolare, sed semper continentiã seruare tenentur, & enorme deflere delictum, quod pro nephanda libidine contraxerunt, præsertim si circa personas huiusmodi de lapsu carnis minime timeatur.

Extra lib. 4. tit. 13 de eo q cog. cap. Veniens ad nos

32 quæst. 2. ca. In ado lescentia.

IDEM ARCHIEPISCOPO Magdeburgensi.

Idem quo ad titulum dicit quod decretum supra proximum. Constit. XXI.

Ibid. cap. Veniẽs ad apost. VEniens ad apostolicam sedem E. laicus, nobis ꝓposuit, q̃d cũ tempore infantiæ suæ quandam puellam se ducturũ iurauerat in vxorẽ quã cito ad legitimam peruenisset ætatem, pater puellæ confederatione huiusmodi fideiussoꝝ obligatione hincinde firmata, eum in ꝓpriam domũ recepit & nutriuit insimul cum puella: deinde ex conuersatione diuturna sorori puellæ carnaliter se cõiunxit: Tãdem amicoꝝ suoꝝ deuictus instantia, quam iurauerat in vxorẽ accepit: & nuptijs celebratis, quando se illi opportunitas ingerebat cognoscebat vtrãque. Veꝝ, licet in ꝑsentia tua sup hoc fuerit accusatus, conuinci tñ non potuit, nec suum voluit confiteri delictũ: nunc aũt reuersus ad cor, pœnitens de commissis, salutis suæ consilium requirit impendi. 1. Tess.

Cum igitur non tantũ à malo, sed ab omni specie mali ꝑcipiat Apostolus abstinere, Mandamus, quatenus ꝑdicto E. ꝓ huiusmodi enormitatis excessu iniuncta pœnitentia competenti, consulas ei, monẽs illũ salubriter & inducens, vt de cætero abstineat ab vtraque.

IDEM ARCHIEPISCOPO Strigonensi.

Affinitas superueniens non dissoluit matrimonium. Constit. XXII.

Ibid. cap. Tuæ fraternitatis QVæ fraternitatis deuotio postulauit, vtrũ is, qui cũ sorore legitimę cõiugis fornicat, cũ vxore possit postmodum commorari, & exigere debitum, ac soluere requisitus. Nos igit respondemus, q̃d vxor vt à cõmixtione viri abstineat ꝓpter publicã honestatẽ & in continentia maneat, donec vir viã vniuersę carnis ingressus fuerit, diligẽtius est monẽda. Quod si forte commonitioni parere recusans, talis fuerit, vt de lapsu timeatur ipsius, vir eius poterit & debebit cum Dei timore debitum ei soluere coniugale, cum affinitas post matrimonium inique contracta, illi nocere nõ debeat, quæ iniquitatis particeps non existit.

De

DE CONSANGVINItate & affinitate.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo & capitulo Tyrenẽsi.

Infideles coniuncti in gradu prohibito à lege canonica, post baptismum non separantur.

Ex tralib. 4.tit.14. de consangu.& affi. cap. De infidelibus. Gen.2 35.quęst.2 ca.1.& 2. & ca.Contradicim.

Constit. XXIII

DE infidelibus ad fidẽ cõuersis, vtrum si ante conuersionẽ suã scd'm legis veteris instituta, circa gradus consanguinitatis à canone denotatos coniuncti fuerint, separari debeant post baptismum: Consultationi tuæ duximus respondẽdum, q̃d matrimonium sic cõtractum, nõ est post baptismi lauacrum separãdũ: cũ à Iudęis dominus requisitus, si liceret vxorem ex quacunq; causa dimittere, ipsis respõdit: Quos Deus coniunxit, homo nõ separet: p hoc innuens esse matrimonium inter eos.

26.dist.c. deinde oponitur Mar.10 Mar.10

IDEM ARCHIEPISCO Rossanensi.

Consanguinei mariti cum consanguineis uxoris licite contrahũt. In gradibus prohibitis non possunt matrimonia contrahi, etiam si hoc habeat consuetudo.

Ibid. cap. Quod super

Constit. XXIIII.

QVod super his. Et infra. Super eo igit, q̃d pater & filius cum matre & filia, & duo cognati cum duabus cognatis, auũculus, & nepos cũ duabus sororibus contrahunt matrimonia, taliter tibi duximus respondendum: quod licet omnes consanguinei viri sint affines vxoris, & omes consanguinei vxoris sint viri affines: inter consanguineos tñ vxoris & viri, ex eorundẽ, scilicet viri & vxoris, cõiugio, nulla prsus est affinitas contracta, ppter quã inter eos matrimoniũ debeat impediri.

Ne autem infra gradus phibitos matrimoniũ cõtrahatur, debes publice inhibere, & psumptores ecclesiastica districtione punire, non obstante consuetudine, quæ dicenda est potius corruptela.

INNOCENTIVS PApa tertius.

Non ualet obtenta dispensatio à Papa super matrimonio inter consanguineos contracto, si ibi causa falsa sit expressa, nisi postea eam Papa confirmaret.

Constit. XXV.

Ibid. cap. Quia circa.

QVia circa. Et infra. Porro de nobili viro N. p cuius dispensatione, indulgentia scilicet remanendi cum ea, quæ ipsum qnto cõsanguinitatis gradu cõtingit, à sede apostolica obtinẽda, falsa nobis fuerat causa allegata, videlicet ples: cũ tñ ante dispensationẽ obtentã vnica filia, quam habebat, viã fuerit vniuersæ carnis ingressa, put tua consultatio cõtinebat: dissimulare poteris, vt remaneat in copula sic contracta, cũ ex separatione, vt asseris, graue videas scandalum imminere.

35.quęst.3 ca.Quidã lex

INNOCENTIVS PAPA III.

Testes, qui de consanguinitate deponunt, computationem debent à stipite uel germine incipere.

Constit. XXVI.

Ibid. cap. Tuanos duxit

TVa enim nos duxit fraternitas consulendos, vtrum illorum sufficiat testimoniũ ad matrimonium dirimendũ, q consanguinitatis gradus ab auunculo & nepote, videlicet fratris filio vel sororis, inceperunt computare.

Nos igit inqsitioni tuæ taliter respondemus, q̃d cũ coniugium multũ fauoris obtineat, testes, qui ad diuortiũ celebrandum producti consanguinitatis gradus computant, à stipite debent incipere, id est, à parentibus vel germanis, & sic per ordinem distinguere gradus nominibus proprijs, vel æquipollentibus indicijs designando personas, psertim cum sępius testimoniũ phibeãt de auditu: q̃d qa minus est validũ, nõ est in articulo huiusmodi nimiũ laxãda facultas: cũ q̃ ratione cõputationẽ inciperẽt à secunda, eadem ab vlterioribus inchoarent.

DE IMPEDIMENTIS actus carnalis.

INNOCENTIVS PAPA III. Altisiodorensi Episcopo.

Propter arctionem mulieris, si apparet quod præter diuinum miraculum absque periculo corporali habilis reddi non potest, separatur matrimonium: reintegratur tamen si postea appareat ecclesiam fuisse deceptam

Constit. XXVII.

Fra-

Extra lib. 4. tit. 15. de frigidis & maleficiatis. cap. Fraternitatis tuæ.

Raternitatis tuæ literas recepimus, cõtinentes q̃d O. mulier cuidã viro matrimonialiter nupsit, cũ q̃ p multos annos morata, nõ potuit carnaliter ab ipso cognosci. Licet aũt p archiepresbyterum tuũ sup hoc fuisses edoctus, tñ volens habere certitudinem pleniorẽ, quasdam matronas suæ parochiæ prouidas & honestas, ad tuã p̃sentiam euocasti, districte illis iniungens sub periculo animarũ, vt mulierẽ ipsam prudenter inspicerent, & perquirerẽt diligenter, vtrũ idonea esset ad viriles amplexus. Quæ tãdem in fide sua tibi asseruere constanter, q̃d eadẽ nunquã poterat esse mater aut coniunx, tanq̃ cui naturale deerat instrumentũ. Vñ inter ipsam & virũ diuortium celebrasti, mulierẽ inducens, vt ad religionem aliquam se transferret, perpetuã cõtinentiã seruatura: & viro licentiã tribuisti, vt vxorẽ duceret, qa pater fieri cupiebat. Contigit aũt postea, q̃d mulier inuenit qui seras huiusmodi reserauit, & abiiciens continentiã quam promisit, Gu. latori p̃sentium supernupsit.

Quamuis igit semiplene nobis exp̃sseris, q̃modo dicta mulier se p̃miserit cõtinentiã seruaturam, vtrũ videlicet simplici verbo, an voto solenni, vtrumue ad religionẽ transierit, vt p̃misit, an contra p̃missionem suam in domo remanserit, & qualiter seras illas fecerit reserari, vtrum videlicet artificio medici, an cõcubitu viri, seu alio q̃libet modo: Nos tñ p̃spicaciter attendẽtes, q̃d impedimentum illud non erat p̃petuum, q̃d p̃ter diuinũ miraculum p opus humanũ absq; corporali periculo potuit remoueri: sententiam diuortii p errorẽ licet p̃babilem nouimus esse platam, cũ pateat ex post facto, q̃d ipsa cognoscibilis erat illi, cuius simili cõmiscet: & ideo inter ipsum & primũ virũ dicimus matrimonium extitisse: quare inter eã & p̃fatum Gu. matrimonium nõ esse censemus, cosq; præcipimus ab inuicem separari. Etsi prædicta mulier ad religionem transiuit, sicut asserit promisisse, primus vir, qui non cognouit eandẽ, cũ ea remaneat, cum qua postmodum ecclesiæ autoritate contraxit: aliogn ea dimissa, debet ad illam redire, cum qua primo contraxit, nisi se voto mulier illa cõstrinxerit ad continentiã obseruandam, vt intelligatur p hoc cum p̃fato Gu. fornicata fuisse, vel nisi se fornicario modo alij viro miscuerit, vt primus vir p̃textu fornicationis, eius velit consortium declinare.

33. quæst. 1. ca. Requisisti.

Nam si tantũ simplici verbo se promisit continentiam seruaturam, & postea in conspectu ecclesiæ nupsit memorato Gu. q̃diu articulus iste dubitabilis erat, p̃sumi nõ debet, quod fornicaretur cum illo, sed amodo nõ debet cum illo aliqua tenus remanere.

32. quæst. 1. ca. Cum p bellicam.

Per hæc autem quæstionem illam noueris esse solutam, qua quæritur, vtrũ ea, quæ adeo arcta est, vt nulli possit carnaliter commisceri, nisi per incisionem, aut alio sibi modo violentia inferatur, non solummodo leuis, sed forte tam grauis, vt ex ea mortis periculũ timeatur, ad matrimonium contrahendum debeat idonea perhiberi.

Similiter illa, quæ viro cui nupserat, adeo arcta est, vt nunquam ab eo valeat deflorari: si ab eo sit per iudicium ecclesiæ separata, & nubat alteri, cui arcta nõ sit, & per frequentem vsum secundi reddatur etiam apta primo: vtrum ad eum redire debeat, cum quo prius fœdus inierat cõiugale. De talibus autem non est facile iudicandum, cum finale iudicium pendeat ex futuro.

QVI FILII SINT legitimi.

INNOCENTIUS PAPA III.

Statur dicto testium, qui probant aliquem legitimum, licet forma vicinia & tractatus parentum habeat contrarium. Con. XXVIII.

Extra lib. 4. tit. 17. de illis qui sint filii legit. cap. Per tuas.

Er tuas literas intimasti, quod R. ex muliere, quã secundũ opinionẽ maioris partis viciniæ in cõcubinã habebat, prole suscepta, quandam post & aliã, ea detuncta, duxit in vxorẽ: & ea, de q̃ p̃lẽ susceperat, virũ sibi aliũ copulauit: p̃cessu vero tẽporis idẽ R. in p̃sentia multorum

torum firmauit proprio iuramento, q̄d eam,quam habere visus fuerat concubinam,prius adfidauerat in vxorē, quam ex ea filium genuisset:& postea cum ageret in extremis,eum, quem ex ea susceperat,in testamento hęredem instituens,legitimum filium appellauit. Cum autem tuæ inquisitioni fuisset commissum, an filius sic susceptus,legitimus esset hæres ipsius R.& ad eius patrimonium admittendus,tu pater id,quod ex quadam decretali bonæ memoriæ Alexandri Papæ prædecessoris nostri standum esse super hoc verbo viri & mulieris credebas,receptis testibus à filio eiusdē R. productis, quibus legitime comprobauit prædictū R.matrem suam in capella sancti Sergij affidasse,eum ipsius R.hæredem esse legitimum iudicasti.

Extra lib. 4. tit. 7. de filiis legit. cap. Transmissæ.

Nos autē attendentes,quod plus est, quod in veritate agitur,q̄ quod simulate concipitur:licet dictus R. cum ea dimissa,quam vt concubinā habuerat, ad alia vota transiuerit,videatur ipso facto matrimonium, quod inter eos celebratū fuerat,denegasse:quia tamen desponsatio per testes legitimos comprobata,eos matrimonialiter fuisse coniunctos ostēdit: siue ipsa desponsatio fuerit de præsenti, vt per consensum legitimum per verba de p̄senti expressum,copula matrimonij inter eos fuerit celebrata:siue p verba de futuro,carnali copula subsequuta : non tam decretali dicti prædecessoris nostri, quæ in casu dissimili loquitur,quam inductis probationibus innitentes, te processisse legitime respondemus, sententiam tuam autoritate apostolica confirmantes.

IDEM NOBILI VIRO G. montis pessulani.

In terris ecclesiæ Papa potest libere illegitimos legitimare, in terris uero alienis, non nisi ex causis multum arduis, uel nisi in sp̄ualibus, tunc tamē indirecte,& per quandā consequentiā intelligitur legitimare etiam quo ad temporalia: hoc tamen ultimum non est sine scrupulo.

Constit. XXIX.

Ibid. cap. Per venerabilem

PEr venerabilē fratrē nostrū Arelateñ. archiep̄m tua nobis humilitas supplicauit, vt filios tuos legitimationis titulo dignaremur decorare,q̄tenus eis,q̄ minus tibi succederent, nataliū obiectio non noceret. Quod aūt sup hoc apostolica sedes plenam habeat potestatem,ex illo videtur, quod diuersis causis inspectis,cum quibusdam minus legitime genitis,non naturalibus tantū, sed adulterinis etiam,disp̄ēsauit,sic ad actus spirituales illos legitimans,vt possint in episcopos promoueri:ex quo verisimilius creditur & probabilius reputatur, vt eos ad actus legitimare valeat seculares, præsertim si præter Romanos pōtifices inter homines superiorem alium nō cognoscant,qui legitimandi habeat potestatem.Quia cum maior in spiritualibus tam prouidentia,quam autoritas & idoneitas requiratur:quod in maiori conceditur,licitum esse videtur & in minori. Per simile quoq; videtur id posse probari,cum eo ipso quod aliquis ad apicem episcopalis dignitatis attollitur, eximitur à patria potestate.

30. quæst. 4. ca. liberi

96. dist. ca. Duo sunt

95. dist. ca. illud

Præterea etiam si simplex episcopus scienter seruum alterius in presbyterum ordinaret,licet ordinator domino satisfacere teneretur,ordinatus tamē iugum euaderet seruitutis. Videretur siquidem monstrōsum, vt qui legitimus ad spirituales fieret actiōes,circa seculares actus illegitimus remaneret.Vnde cum in spiritualibus dispensetur,consequenter intelligitur in temporalibus disp̄ēsatum. Id autem in patrimonio beati Petri libere potest apostolica sedes efficere , in q̄ & summi pōtificis autoritatē exercet,& summi principis exequitur potestatē.Videbatur autem ex eo trahere maiorē audaciam postulandi, q̄d cū rex Francoꝝ reginā dimiserit,& ex alia postmodum supducta pueꝝ suscepit & puellā,& tu similiter exclusa legitima supduxeris aliā ex qua filios suscepisti:sicut cum filijs regis eiusdē,sic cū tuis credebatur de benignitate sedis apostolicæ dispensandum. Veꝝ si veritas diligenter inspicitur,non res similis,sed valde dissimilis inuenit. Nam rex ipse à regina p Remeñ.archiepiscopū apostolicæ sedis legatū fuit p sententiā separatus.Tu vero vxorē tuā à te temeritate ,ppria separasti.Ipse q̄q; priusq; ad eū ,phibitio de nō cōtrahēdo cū altera peruenisset,aliā supduxit,ex q̄ plem geminā noscit suscepisse:sed tu in cōtemptū ecclesię,aliā supinducere attentasti.

54 dist. ca. Si seruus

Præterca rex ipſe cõtra matrimoniũ im
pedimentũ affinitatis obiecit, & corã p̃-
fato archiepiſcopo teſtes induxit: cuius
ſententia, q̃a caſſata fuit ſolũmodo pro-
2. quæſt. 6. ca. pter iudiciariũ ordinẽ non ſeruatũ, nos
poſt reſtitutionẽ reginæ alios cognito-
res duximus deputandos. Tu vero vxo-
ri tuæ nihil, q̃d diuortium induceret, ob
27. quęſt. 2 ca. Omne itaque. Et 32. q̃ſt. 1. ca. Non enim iecisti: cũ etſi fides thori ſit vnum de tri-
bus bonis coniugij, nõ tamen ipſius vio
latio coniugale vinculum violaſſet. De
filijs ergo eiuſdẽ regis, vtrũ legitimi vel
illegitimi fuerint, quãdiu pẽdet quæſtio
affinitatis obiectæ, poteſt non immerito
dubitari. Nam ſi affinitas fuerit compro
bata, p̃dictam reginã non eſſe regis con
iugem apparebit: & per conſequens alia
videbitur ſibi legitime copulata, & filios
ei legitimos peperiſſe. Inſuper cũ rex ſu-
periorẽ in tẽporalibus minime recogno
ſcat, ſine iuris alterius lęſione in eo ſe iu
riſdictioni noſtræ ſubijcere potuit, in q̃
videretur aliquibus, q̃d per ſeipſum (nõ
tanq̃ pater cũ filijs, ſed tanq̃ princeps cũ
ſubditis) potuit diſpẽſare. Tu autem no
ſceris alijs ſubiacere. Et infra.

Rationibus igiť his inducti, regi gra-
tiam fecimus requiſiti, cauſam tam ex ve
teri, q̃ ex nouo teſtamento trahentes, q̃d
non ſolũ in eccleſiæ patrimonio (ſuper
q̃ plenam in temporalibus gerimus po-
teſtatem) verumetiã in alijs regionibus
certis cauſis inſpectis temporalem iuriſ-
dictionẽ caſualiter exercemus: non q̃d
alieno iuri p̃iudicare velimus, ſed q̃a in
Deuteron. cõtinetur, ſi difficile & ambi
Deut. 17 guum apud te iudiciũ eſſe cõſpexeris, in
ter ſanguinẽ & ſanguinẽ, cauſam & cau-
ſam, leprã & leprã, & iudiciũ intra portas
videris variari, venies ad ſacerdotes Le-
uitici generis, & ad iudicem qui fuerit il
lo tempore: qui iudicabũt tibi iudicij ve
ritatẽ: & facies quæcunq; dixerint, q p̃-
ſunt loco, quem elegerit dñs, ſequeriſq;
eorũ ſententiã. Qui aũt ſuperbierit, nolẽs
obedire ſacerdotis imperio, q eo tẽpore
miniſtrat dño Deo tuo, decreto iudicis
morietur.

Sane cũ Deuteron. lex ſecunda inter-
pretetur, ex vi vocabuli comprobatur, vt q̃d
ibi decernitur, in nouo teſtamento debeat
obſeruari. Locus eñ quẽ elegit dñs apo
ſtol. ſedes eſſe cognoſcitur. Cũ eñ Petrus
vrbẽ fugiens, exiuiſſet, volens eũ dñs ad
locũ, quẽ elegerat, reuocare, interroga-
tus ab eo, dñe q̃ vadis? R̃ndit: Venio Ro-
mã iterũ crucifigi. Q̃d intelligens pro ſe
dictũ, ad locũ ipſum eſt protinus reuer-
ſus. Sunt aũt ſacerdotes leuitici g̃nis fra- 2. quęſt. 7. ca. Beatus Petrus & Paulus.
tres noſtri, qui nobis iure leuitico in exe
cutione ſacerdotalis officij coadiutores
exiſtunt. Is ṽo ſuper eos ſacerdos ſiue iu
dex exiſtit, cui dñs inquit in Petro: Q̃d- Mat. 16.
cunq; ligaueris ſuper terrã, erit ligatũ &
in cœlis. Eius vicarius, q eſt ſacerdos in Pſal. 109
ęternum ſecundũ ordinẽ Melchiſedech,
conſtitutus à Deo iudex viuorũ & mor- Act. 10
tuorũ. Tria quippe diſtinguit iudicia: pri
mũ inter ſanguinẽ & ſanguinẽ: per q̃d
criminale intelligitur & ciuile. Vltimum
inter lepram & leprã: per q̃d eccleſiaſticũ
& criminale notatur. Mediũ inter cauſam
& cauſam: q̃d ad vtrunq; refertur, tã ec-
cleſiaſticũ, q̃ ciuile. In q̃bus cum aliquid
fuerit difficile vel ambiguũ, ad iudicium
eſt ſedis apoſtolicæ recurrẽdũ, cuius ſen
tentiã q ſuperbiens contempſerit obſer-
uare, mori p̃cipitur. i. per excõmunicati-
onis ſentẽtiam velut mortuus à cõmuni
one fideliũ ſeparari. Paulus etiã vt pleni-
tudinem poteſtatis exponeret ad Corin 1. Cor. 6
thios ſcribens ait: Neſcitis q̃m angelos
iudicabitis? quanto magis ſecularia?

Licet igitur cum filijs ſępe dicti regis
(de quibus an fuerint legitimi ab initio
dubitatur) duxerimus diſpenſandũ: q̃a tñ
tam lex Moſaica, quã canonica ſobolem
ſuſceptam ex adulterio deteſtatur, teſtã-
te dño, quod manſeres & ſpurij vſq; ad
decimũ generationem in eccleſiã non in
trabunt: canone vero vetante tales ad ſa
cros ordines p̃moueri: ſecularibus q̃q;
legibus non ſolũ repellentibus eos à ſuc
ceſſione paterna, ſed negantibus ipſis e-
tiam alimenta, petitioni tuæ non duxi-
mus annuendum.

IDEM H. ET R. CANO
nicis Beneuentanis.

*Si coniugatus uiuente prima in facie eccle-
ſiæ contrahit cum ſecunda hoc ignorante, legi
tima erit eorum proles.* Ibid. cap. Ex tenore

Conſtit. XXX.

EX tenore literarum veſtrarum no-
bis innotuit, quod quum G. vidua
hæreditatẽ quõdam R. mariti ſui ſibi &
pupillo filio ſuo reſtitui poſtularet, pars
aduerſa

aduersa petitionem eius nitebatur excludere pro eo, quod R. maritum ipsius viduę de adulterio genitũ asserebat. Et in.

Intelligentes, quod pater prædicti R. matrem ipsius in facie ecclesiæ ignaram, quod ipse aliam sibi matrimonialiter copulasset, duxerit in vxorem, & dum ipsa coniunx ipsius legitima putaretur, dictũ R. susceperit ex eadem: in fauorem prolis potius declinamus, memoratum R. legitimum reputantes.

IDEM EPIS. TIBERTINO.

Proles infidelium, qui postea conuertuntur, legitima est, etiã si parentes sint in gradu prohibito lege canonica. Const. XXXI.

Ibid. cap. Gaudem'

GAudemus. Et infra. Cæterę prolem de infideliũ coniunctionibus natam, qui secundo, tertio, vel vlteriore gradu, secundum opinionẽ illorum matrimoniali contraxerunt affectu, post fidem receptã (vtilitate publica suadente) legitimam volumus reputari.

QVI MATRIMONIum accusare possunt vel contra illud testificari.

IDEM ARCHIEPISCOPO, Præposito & Priori S. Mariæ de Albaneñ. Genuensi.

Repellitur accusans matrimonium propter quæstum. Const. XXXII.

Extra lib. 4. tit. 18. q matrimonium accusare c. cap. Significante

Significante M. de Cinula nostro'est apostolatui declaratum, quod cum N. duxisset legitime in vxorẽ, S. mater. ipsius nisa est matrimoniũ accusare, vt ab eo pecuniam extorqueret: & licet intellectui suo praua nõ possint opera respondere, nihilominus vult habere pecuniam, vt ab accusatione desistat.

Cum igitur non sit malitijs hoĩm indulgendũ, mãdamus, quatenus, si est ita, ipsam ab accusatione matrimonij repellẽtes, eidem sup hoc silentiũ imponatis.

s. quęst. s. ca. Prohibentur

INNOCENTIVS PAPA III.

Repellitur ab accusatione matrimonij, qui denunciationis tempore tacuit, nisi denunciationem probabiliter ignorauit, uel iuret de nouo didicisse, & quod non obicit illam malitiose.

Constit. XXXIII.

Ibid. cap. Cũ in tua

CVm in tua diœcesi. Et infra. Si vero post contractum matrimoniũ aliquis appareat accusator, cum nõ prodierit in publicum, quãdo banna secundum consuetudinẽ in ecclesijs edebantur, vtrum vox suę debat accusationis admitti, merito quæri potest.

Super quo sic duximus distinguendũ, quod si tempore denũciationis præmissæ, is qui iam coniunctos impetit, extra diœcesim existebat, vel alias denunciatio non potuit ad eius notitiam peruenire, vtputa si nimiæ infirmitatis feruore laborans, sane mentis patiebatur exiliũ: vel in annis tam teneris constitutus, q̃d ad comprehensionẽ talium eius ætas sufficere nõ valebat: seu alia causa legitima fuerit impeditus, eius accusatio debet audiri. Alioquin cum rationabiliter pręsumatur, quod denunciationẽ publice factam idem existens in ipsa diœcesi minime ignorauit, tanq̃ suspectus est procul dubio repellendus: nisi proprio firmauerit iuramento, quod postea didicerit ea, quæ obiecerit: & ad hoc non ex malitia procedat: quia tunc etiam si didicisset ab illis, qui denunciationis tempore siluerunt, claudi non debet eidem aditus accusandi: quoniã etsi ab impetitione huiusmodi culpa de silentio tali contracta illos excluderet, iste tamen amoueri nequiret, cum culpabilis non existat.

15. quęst. 1 ca. Illa cauenda

DE DIVORTIIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Ferrariensi.

Vinculum coniugale non dissoluitur altero coniugum fidelium in hæresim lapso. Sed si unus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare, uel non sine blasphemia, uel sine peccato mortali, soluitur coniugium, & conuersus contrahere poterit.

Constit. XXXIIII.

Extra lib. 4. tit. 19 de diuortijs cap. Quãto te nouimus

QVanto te nouimus in canonico iure peritum. Et infra. Sane tua fraternitas intimauit, quod altero coniugũ ad hæresim transeunte, qui relinquitur ad secunda vota desiderat conuolare. Quod vtrum possit fieri, per tuas nos duxisti literas consulendos.

 Nos

23. quæst. 2. ca. Si in fidelis Extra lib. 3. tit. 33 de conuersio ne infide. cap. Laudabilem

Nos igitur consultationi tuæ respondentes distinguimus, licet quidã prædecessor noster sensisse aliter videat, an ex duobus infidelibus, alter ad fidẽ catholicã conuertat, vel ex duobus fidelibus alter labatur in hęresim, vel decidat in gentilitatis errorem. Si enim alter infidelium coniugum ad fidẽ catholicã cõuertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia diuini nominis, vel vt eum pertrahat ad mortale pctm̃, ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit. Et in hoc casu intelligimus, quod ait Apost. Si infidelis discedit, discedat: frater cũ vel soror nõ est seruituti subiectus in huiusmodi. Et canonem etiã in q̃ dicitur, cõtumelia creatoris soluit ius matrimonij circa eũ, qui relinquitur. Si vero alter fidelium coniugum vel labatur in hæresim, vel transeat ad gentilitatis errorem, nõ credimus, q̃d in hoc casu is, qui relinquitur, viuente altero possit ad secundas nuptias conuolare, licet in hoc casu maior appareat contumelia creatoris.

28. quæst. 1. ca. Si infidelis. 1. Cor. 7

28. quæst. 2. ca. Si infidelis

28. quæst. 2 ca. Item illud.

Nam etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamẽ est ratum: inter fideles aũt verum & ratũ existit: qa sacramentũ fidei, q̃d semel est admissum, nunq̃ amittitur, sed ratũ efficit coniugij sacramentum, vt ipsum in coniugibus illo durante perduret.

32. quæst. 7 ca. 1

Nec obstat, quod à quibusdam forsan obijcitur, quod fidelis relictus non debeat iure suo sine culpa priuari, cũ in multis casibus hoc contingat, vt si alter cõiugum incidatur.

Per hanc responsionem quorundam malitiæ obuiatur, qui in odium coniugum, vel quando sibi inuicem displicerẽt, si eas possent in tali casu dimittere simularent hæresim, vt ab ipsa (nubẽtibus coniugibus) resilirent. Per hãc ipsam responsionem illa soluitur quæstio, qua quæritur, vtrum ad eũ qui ab hæresi vel infidelitate reuertitur, is, qui permansit in fide, redire cogatur.

32. quæst. 7 ca. Illi.

32. quæst. 1 ca. Dixit dominus

IDEM EPISCOPO TIberiadensi.

Pagani iuncti in gradu prohibito, lege canonica tantum, conuersi ad fidem, non separãtur. Si paganus prius plures uxores habebat, post fidẽ susceptam adhærebit primæ: & si repudiata uxore cum secunda contraxerit, etiam post baptismum dimittet secundam, & adhærebit primæ repudiatæ, etiam si repudiata cum alio contraxisset: secus. si fornicata fuisset.

Constit. XXXV.

GAudemus in domino. Et infra. Vtrum pagani vxores accipientes in secundo vel tertio vel vlteriore gradu sibi coniunctas, sic coniuncti, debeant post conuersionem suã insimul remanere, vel ab inuicẽ separari, edoceri per scriptum apostolicum postulasti. Super quo taliter respondemus, quod quum sacramentum coniugij apud fideles & infideles existat, quemadmodũ ostendit Apostolus, dicẽs: Si quis frater infidelem habet vxorẽ, & hęc consentit habitare cum eo, non illam dimittat, & in præmissis gradibus à paganis, q̃ ad eos, matrimonium licite sit contractum: qui constitutionibus canonicis non arctantur (quid enim ad nos, secũdum Apost. eundem, de his quæ foris sunt iudicare?) in fauorem præsertim Christianæ religionis & fidei, à cuius perceptione per vxores se deseri timentes viri, possunt facile reuocari: fideles huiusmodi matrimonialiter copulati libere possunt & licite remanere coniuncti, cum per sacramentum baptismi non soluantur coniugia, sed crimina dimittantur. Ibid. cap. Gaudem' 26. dist. ca. Deinde 1. Cor. 7 26. dist. ca. deinde

Quia v̄o pagani circa plures insimul fœminas affectũ diuidunt cnniugalem, vtrum post conuersionẽ omnes, vel quã ex omnibus retinere valeant, non immerito dubitatur. Et infra.

Verum absonum hoc videtur, & inimicum fidei Christianę, quum ab initio vna costa in vnam fœminam sit conuersa, & scriptura diuina testetur, quod propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna: nõ dixit, tres vel plures, sed sed duo: nec dixit, adhærebit vxoribus, sed vxori. Et infra. Gen. 2 Gen. 3 Mat. 19 Mar. 10 Eph. 5

Nec vlli vnq̃ licuit insimul plures vxores habere, nisi cui fuit diuina reuelatione concessum: q̃ mos quandoq;, interdũ etiam fas censetur, per quam sicut Iacob à mendacio, Israelitæ à furto, & Samson ab homicidio: sic & patriarchæ, & alij viri iusti, qui plures leguntur habuisse vxores, ab adulterio excusantur. Sane veridi- 32. quæst. 4. ca. Q̃ dormieris 32. quæst. 5 ca. Dixit Sarra Gen. 27 Iosue. 7 Iudic. 16 34. quæst. 5 ca. Dixit dominus

ea hæc sententia probatur, etiã de testimonio veritatis, testantis in Euãgelio: Quicunq; dimiserit vxorem suã, nisi ob fornicatiõem, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo vxore dimissa, duci alia de iure non potest, fortius & ipsa retẽta: per q̃d euidenter apparet, pluralitatem in vtroque sexu (cum non ad imparia iudicentur circa matrimonium) reprobandam.

Mat.19 / Luc.16

Qui autem secundum ritum suum legitimam repudiauit vxorem, cum tale repudium veritas in euangelio reprobauerit, nunq̃ ea viuẽte licite poterit aliam etiam ad fidem Christi conuersus habere, nisi post conuersionem ipsius illa renuat cohabitare cum ipso: aut etiam si consentiat, non tamen absq; contumelia creatoris, vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum: in quo casu restitutionem petẽti, quamuis de iniusta spoliatione constaret, restitutio negaretur: quia secundũ Apostolum frater aut soror non est in huiusmodi subiectus seruituti.

Mat.19 / 32. quæst. 1. ca. Dixit dominus in Euangelio / 28. quæst. 1. ca. Si infidelis / 1. Cor. 7

Quod si conuersum ad fidem, & illa conuersa sequatur, antequã propter causas prædictas legitimam ille ducat vxorem, eam recipere compelletur. Quãuis quoq; secundum Euangelicam veritatẽ, qui duxerit dimissam mœchatur, non tamen dimissor poterit obijcere fornicationem dimissæ, pro eo quod nupsit aliĩ post repudiũ, nisi alias fuerit fornicata.

Mat.19

IDEM LIVONIENSI EPIscopo & eis q cum eo sunt fratribus

Non licet relictam fratris in uxorem accipere, & de facto ducta separanda est, nisi aliter ecclesia dispenset. Const. XXXVI.

DEus qui ecclesiam suam. Et infra. Quia dispar est ritus in Liuonieñ. ecclesia de nouo ad fidem catholicam conuersorum à nostro: propter infirmitatem gentis eiusdem cõcedimus, vt matrimonĳs contractis cum relictis fratrum vtantur, si tamen (fratribus decedentibus sine prole, vt semen defuncti iuxta legem Mosaicam suscitarent) cum talibus contraxerunt, ne tales sibi de cætero, postquam ad fidem venerint, copulent prohibentes.

Ibid. cap. Deus qui / 35. quæst. 1. ca. Quędã / Deut. 25

IDEM ARCHIEPISCOPO Compostellano & vniuersis episcopis in regno Legionensi constitutis.

Cogitur mulier ex officio iudicis donata sibi à uiro propter nuptias pro conseruatione illicit matrimonii relaxare, si talis donatio præstet impedimentum dissolutioni talis matrimonii.

Constit. XXXVII.

ETsi necesse sit. Et infra. Quia vero castra quædam, quę rex Legioñ. filiæ regis Castelli in dotẽ tradidisse proponitur, ita vt si eam aliqua occasione relinqueret, ipsa cederent in ius eius, impedimentum præstare videntur huiusmodi copulæ dissoluendæ: cum castra ipsa non tam ob turpem, quam ob nullã causam sint data, vtpote cum inter eos matrimonium non existat: & ideo nec dos nec donatio propter nuptias, ne ad commodum ei cedat, quod debet in pœnam eius potius retorqueri: castra ipsa restitui volumus, & ad id puellam per excõmunicationis sententiam coarctari.

Extra lib. 4. tit. 20 de donatione inter virum & vxorẽ, ca. Etsi necesse. / 16. quæst. 1 ca. Legi

IDEM ARCHIDIACONO sancti Andreæ de Schotia.

Vsufructuarius donans sine consensu domini rem ipsam uxori propter nuptias non transfert in eam plus iuris, quam ipse habebat. Idem de eo, qui sub conditione adimente habet rem in hæreditatem uel in feudum.

Const. XXXVIII.

NVper à nobis tua discretio requisiuit, si aliqua terra alicui data fuerit, non in hæreditatem vel feudum, sed tãtum quoad vixerit possidenda, & ipse postmodum tertiam partem vxori suæ in dotem cõcesserit, vtrum eo defuncto præfatam dotem vxor (dum vixerit) habere debeat & tenere: quum ecclesia dotes protegere teneatur viduarum? Postulasti præterea, si qua terra data fuerit alicui, & hæredi, quem de vxore legitima procrearet, in hæreditatem vel feudum: & ipse vxori suæ quadam parte ipsius in dotem concessa, decesserit postmodum sine prole, an mulier dotem eandem de iure posset habere?

Ibid. cap. Nuper / 10. quæ. 2. ca. Hoc ius porrectum

Nos autem consultationi tuæ taliter respondemus, quod cũ regulariter nullus plus iuris transferre possit, quam eũ constat habere: vir, cui terra p̃dicto modo conceditur, non potest vxori relinquere, quod ei non licuit, nisi quod vixerit possidere, nec licet vxori suæ partẽ illius terræ in donationem propter nuptias ex viri concessione tenere, nisi do-

1. quæst. 7. ca. Daibertum

 nationi

nationi ille, ad quem spectat dominium illius terræ, voluerit consentire.

Quod aūt de prima consultatione dicimus, hoc respondemus etiam de secunda. Nam licet ecclesia in causis viduarum se fauorabilem debeat exhibere, contra iustitiam tamen non est eis fauor ecclesiasticus concedendus. Illud vero te nolumus ignorare, quod vxor dare dicitur viro dotem: vir autem vxori donationem facere propter nuptias, secundum legitimas sanctiones.

32. dist. ca. Episcop'

C. de donat. ante nup. L. 1 & vlt. ¶ Sācimus

IDEM ARCHIEPISCOPO & Archidiacono Genuensi.

Vir agens pro dote, non omnino excluditur ex eo quod uergat ad inopiam, nec precise cogitur satisdare ultra facultatem propriam, sed dos sibi assignatur sub cautione, quam præstare potest. Et si per illam cautionem non esset sufficienter prouisum consumptioni dotis, deponitur dos apud mercatorem, ut de honesto lucro uir sustineat onera matrimonij.

Constit. XXXIX.

Ibid. cap. Per vestras

PEr vestras literas intimastis, q̄d cum magistrū R. super quadam summa pecunię p H. paupere, autoritate nostra curaueritis conuenire, quā idem H. pro dote vxoris suæ requirebat ab eo: dictus R. exceptionem opposuit contra ipsum, quod vxorem suam à se repulerat, & tacita veritate super hoc literas impetrauerat: quia cum super eadem dote alia vice coram vestræ ciuitatis consulibus quæstio mota esset, ipsi pronunciauerunt, vt quoniam idem H. ad inopiam vergere videbatur, dos illa non assignaretur eidem, nisi cautionem idoneam de ipsa non peritura præstaret: vnde vos ei, vt de saluanda dote caueret, & vxorem suam reciperet, præcepistis. Et infra.

C. ne fide iusso. do. dē. L. 1. & 2.

Cum ergo satis possit ei modicū credi dotis, cui creditū est corpus vxoris, mādamus, quatenus dotem assignari faciatis eidem sub ea, quam potest, cautione pręstare, vel saltem alicui mercatori committi, vt de parte honesti lucri dictus vir onera possit matrimonij sustentare: ne occasione dotis detentæ, vxor à viro dimissa, seu vir, qui dimisit vxorem, adulterij reatum incurrat.

ff. de iur. do. Si ita Stichum.

DE NVPTIIS secundis.

INNOCENTIVS PAPA III. P. nobili mulieri.

Mulier nubens infra annum lugubrem, infamiam non incurrit.

Constit. XL.

Vm secundū Apostolū, mulier mortuo viro suo ab eius sit lege soluta, & nubēdi cui vult, tantum in dño, liberam habeat facultatem: non debet legalis infamiæ sustinere iacturam, quæ licet post viri obitum infra tempus luctus, scilicet vnius anni spaciū, nubat, concessa sibi tā ab Apostolo vtitur potestate, cū in his præsertim seculares leges non dedignētur sacros canones imitari.

Extra lib. 4. tit. 21. de secūdis nuptijs cap. Cum secundum Rom. 7

7. quęst. 1. ca. Sicut alterius

32. dist. ca. De his

Libri Quarti FINIS.

D. INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMInis tertij, Constitutionum Decretalium Liber quintus.

DE ACCVSATIONIBVS, INQVISItionibus & Denunciationibus.

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM Dei, Archiepiscopo Bisuntino.

Dicens

Dicens se aliquem accusaturum coram iudice,ante inscriptionem potest sine pœna desistere,& non accusare,sed ei desistenti silentiũ imponitur in perpetuum.

Constit. I.

Extra lib. 5.tit.1. de accusationibus,ca. Licet in

Licet in beato Petro. Et infra. Sane cũ ex literis B. decani S. Stephãi X.I.&O. canonicorũ ecclesiæ Bisuntinę ad sedis apost. audiẽtiã peruenisset,te varia crimina cõmisisse, ac ab eis suisses per easdem literas super periurio,crimine simoniæ & incestus delatus,Clemens Papa prædecessor noster (seruata iudiciaria grauitate) tibi certum terminũ assignauit, q̃ responsurus obiectis apostolico te conspectui p̃sentares.Cum aũt iuxta tenorem citationis ad sedẽ apost. accessisses, nec vllus appareret,qui te ita impeteret de prædictis,ne aliqd de cõtingentibus omittere videremur,ab I. & O. archidiaconis in nostra præsentia constitutis quæsiuimus diligenter,si quid suꝑ præmissis aduersus te pro se, vel alijs ꝓponere vellent,& q̃d scripserant,legitime demonstrarent: ipsi aũt,quod non ꝓposito accusandi hæc scripserant responderunt,sed quia sup quibusdam incorrigibilis videbaris, quædam de te apost. sedi duxerant intimanda: sed nuncius,qui pro literis accesserat impetrandis, mandati formam excessit.

4.quęst.5. ca.Quisqs Episcoporum — Nos igitur dictis canonicis super p̃dictis silentium duximus imponendũ, ne te de cætero eis super his accusare liceat, vel etiam imfamare.

Quia verọ prædicti canonici,citra vinculum inscriptionis desistere voluerunt, eis de iuris permissione id non duximus imputandum. Ne autẽ in absolutione

2.quęst.1. ca. Siquẽ — tua minus canonice ꝓcedere videamur, quamuis potius in odore bonæ opinionis coepiscoporum nostrorum,quam eorum infamia delectemur, Cabiloneñ. episcopo & abbati de Firmitate,inqsitionem tuę famę duximus committendam.

IDEM SALIBVRGENSI Archiepiscopo.

Ad prosequendam accusationem criminalem, non admittitur procurator,licet possit allegare causam absentiæ,seu alias exceptiones non tangentes crimen propositum: & qui iurauit stare mandato alicuius,non admittitur ad accusandũ illum,si uirtute iuramenti sibi fuit iniunctum ut non accusaret. Constit. II.

Ibid cap. Veniens — Veniẽs ad apost.sedem A. Prageñ. canonicus contra Prageñ. episcopum inter alia ꝓposuit corã nobis,q̃d cũ esset filius sacerdotis,in ecclesiam fuerat Prageñ.intrusus:& contra eiusdem ecclesiæ priuilegiũ homagium duci Bohemię præstitisset,sic subijciens Prageñ.ecclesiam seruituti. Et infra. Vnde p̃dictum episcopum ad festum resurrectionis dominicæ peremptorie nos meminimus citauisse. Idem vero ad suam excusationem viaꝶ discrimina,cõsecrationẽ chrismatis imminentẽ, & q̃d filius Bohemiæ principis esset ꝑ ipsum baptizandus, tũc temporis per nũcios & literas allegauit. Licet autem excusationes huiusmodi,sicut erant,friuolas æstimantes, ipsum reputauimus contumacem:nec procuratores eius in causa possemus recipere criminali: eis tamen concessimus auditores,vt si possent,illum aliquatenus excusarent. 5.quęst.3. ca.In criminali — Cumq; prædictus A. coram eis repetijsset obiecta,fuit ex aduerso respõsum, q̃d cum olim super hoc ad Magdeburgensem archiepiscopum literæ fuerant impetratę,idem A.in obiectorum se videns probatione deficere,ad pedes eius se humiliter ꝓsternens, veniam postulauit:& quod aduersus eũ calũniose processerat est confessus. Cæterum cũ super hoc mã dato stare eiusdem archiepiscopi iurauisset,ipse præcepit eidem, sub debito p̃stiti iuramenti, vt contra eundem episcopum de cætero proponere talia non auderet.

5.quęst.1. ca.Placuit — Cum igitur nobis ex ipsius A. confessione constaret ipsum iuramentum huiusmodi pręstitisse,ac tale recepisse mandatum, super impetitione dicti episcopi silentium ei duximus imponendũ: ꝓpter cõtumaciã tñ eidem episcopo citationẽ & purgatiõẽ ꝓpter infamiã indicẽtes. canonicã purgationem

 Priori

IDEM PRIORI S. FRIDIANI, & magistro B. canonico Pisano.

Denunciator criminis non se inscribit, quia ad correctionem tendit: accusationem autem inscribit, quia tendit ad poenam: excipiens uero inscribit ad poenam extraordinariam, si per exceptionē deijcitur ab obtento: & dum discutitur de crimine per modum exceptionis, potest interuenire procurator. Constit. III.

Ibid. cap. Super his — SVper his, de quibus nos consulere voluistis, inqsitioni vestræ breuiter respondemus, q̄d tribus modis valet crimē opponi: Denūciando, excipiendo, & accusando. Qn̄ crimē in modum denunciationis opponit, nō est inscriptio necessaria, sed cū in modum accusationis, oportet inscribi, quoniam ad depositionē instituitur accusatio, sed ad correctionē est denunciatio facienda. Cū aūt excipiendo fuerit crimen obiectū, distinguendum est, quare opponatur & qn̄. Si autē obijcit, vt ab accusatione & testificatione aliqs repellatur, nō est inscribi necesse, sed cum opponit, vt quis à promotione officij vel beneficij excludatur. Si ante confirmationem obijcitur, non cogitur quisq̄ inscribere: qa crimē hoc modo probatum, impedit promouendum, sed nō deijcit iam pmotum. Post cōfirmationē vero, cum scilicet ordinandus fuerit aliquis aut etiam consecrandus, quia etiam ab obtinendo repellit, & deijcit ab obtēto, ad extraordinariam pœnā, sedm̄ arbitrium iudicis discreti, citra vinculū inscriptionis est excipiēs astringēdus, si defecerit in pbando: pro eo q̄d crimine sic probato perdit, q̄d p electionem & confirmationē ei fuerat acquisitum: sed ob hoc prius habita non amittit. Licet enim agatur de crimine, nō est tamē huiusmo di quæstio criminalis: vnde per procuratorem potest rite tractari.

Infra lib. 5 tit. de Simonia, cō situ. Licet heli

IDEM EPISCOPO VERcellensi, & abbati de Tileto.

Generales inquisitores, si non seruauerūt debitum inquisitionis ordinem, prudenter & caute se corrigere debent. Item quæ sit forma iuramenti, quam inquisitores exigunt ab inquisitis.

Constit. IIII.

Ibid. cap. Qualiter — QValiter & quādo. Et infra. Si circa Nouarien. episcopum debitū inqsitionis ordinem seruastis, discretionem vestram in dn̄o commendamus. Si vero qualibet occasione prętermisistis eundē, adhuc ipō tēpore opportuno volumus obseruari, ne inde nascantur iniuriæ, vnde iura nascuntur. Ideoq; mādamus, quatenus ad conscientiæ vestrę iudicium recurrentes, si contra præscriptum ordinē, tanquam homines excessistis, non pudeat vos errorem vestrū corrigere, qui positi estis, vt aliorum corrigatis errores: q̄niam apud iudicem districtū, in qua mēsura mensi fueritis, remetietur vobis: ita videlicet, vt inueniatis occasionem aliquam congruentem, per quam ne vestra vilescat autoritas, quanto cautius & prudentius poteritis supersedeatis ad p̄sens: quoniam ex his, quæ inordinate sunt acta, non potest ordinabiliter agi. — 11. quæst. 3. ca. Peruenit — Mat. 7

Si vero præscriptum ordinem custodistis, omni gratia & timore postpositis, Deum solum habentes præ oculis, via regia incedentes, sine personaꝝ acceptione in negocio procedatis. Formam vero iuramenti, quam à clericis Nouarien. sup inquisitione facienda in hoc negocio recepistis, in similibus volumus obseruari: vt videlicet iurent clerici, quod super his, quæ sciunt vel credunt esse in sua ecclesia reformanda, tam in capite, quam in membris (exceptis occultis criminibus) meram & plenam dicant inqsitoribus veritatem. — 14. quæst. 5. ca. Neq; enim si — Supra lib. 2. confit.

IDEM ARCHIEPISCOPO Arelatensi, & abbati Vallis magnę.

Si is, contra quem inquiritur, iurauit respondere tantum ad interrogata, post confessionem auditur uolens probare excusationes quæ confessionem non perimunt, sed exponunt: secus si iurauerit plenam & meram ueritatem dicere.

Constit. V.

Ibid. cap. Cum dilecti — CVm dilecti filij Cistertien. abbas & P. & R. monachi Fōtis frigidi apostol. sedis legati ad ecclesiā Agathen. accessissent, vt in ea legationis officium exercerent, quia de Agathen. episcopo per frequentem clamorem multa sibi fuerāt insinuata sinistra: voluerunt descendere ac videre, si clamorem opere compleuisset. Et infra. — 2. quæst. 1. ca. Deus omnipotens — Gen. 6

Quia vero nobis nō cōstitit, sub qua forma

formā Episcopus cū canonicis Agatheñ. corā dictis legatis p̄stiterit iuramentum, vtrū, videlicet ita iurauerit, vt super statu ecclesiæ plenā & meram diceret veritatē, an vt ad inquisita veraciter responderet: Mandamus, quatenus eisdem legatis ex parte nostra mandetis, vt sub qua forma iuramentū præstiterit, studeant fideliter intimare. Et si secundum responsionem eorū, sub secunda forma iurauit, aut ipse sufficienter p̄bauerit, se sub illa forma iurasse, p depositiones testium, q̄s p̄duxit, aut etiam alioꝝ: cum depositiōes illæ nō fuerint publicatæ; nec productioni testium renunciare curauerit: q̄m scd̄m eandem non teneref ex debito iuramenti, nisi ad inquisita solummodo respondere, vos excusationes suas audire curetis. Et si eas p̄bauerit, cum excusationes huiusmodi confessiones non perimāt, sed exponant, quæ tales sunt, vt ad bonū & malū valeant retorqueri, & ideo iudicari debent ex causa, cū sublato appellatiōis obstaculo absoluatis: cū & si repertus sit culpabilis in q̄busdā, ex labore tñ & pudore punitus, q̄s p̄pter hanc causam incurrit, huiusmodi leuis culpa leuiter ei valeat indulgeri. Quod si excusationes illas super dilapidatione, naufragio & simonia p̄bare nequiuerit, aut sub prima forma iurauerit, cū secundū eandem, nec veritatem tacere, nec admiscere debuerit falsitatem: vos, (non obstantibus excusationibus, quas de nouo proposuit: cū in cōfessionibus suis nullā de illis omnino fecerit mentionem, quamuis firmiter asseruerit, quod plures ex illis legatis prædictis exposuit, cum hoc p se probare non posset, tāquam qui solus examinabatur ab illis) eū ab administratione Agatheñ. ecclesiæ remouere curetis.

j. quest. 5. ca. Hortamur. 3. quest. 9. ca. Nulli.

IDEM ARCHIEPISCOPO Terraconensi, & Abbati S. Mariæ de Populeto & Archidiacono Barchinonēsi.

De veritate crimnū non inquiritur, nisi prius constet de infamia, & tunc nō inimici uel periuri, sed idonei uiri ad prosequendum inquisitionem & ad testimonium admittuntur: & non probato crimine, indicitur infamatis purgatio.

Constit. VI.

Ibid. cap. Cū oporteat.

CVm oporteat episcopum. Et infra. Sane venientibus ad apost. sedē G. & H. canonicis Vicentinensibus & multa enormia contra Viceñ. episcopum p̄ponentibus corā nobis, quia illa non debeamus sub dissimulatione transire, vobis inquisitionē illoꝝ duximus committendam. Veꝝ dictus episcopus, antequā ad ipsum nostra citatio peruenisset, ad p̄sentiam nostram accedens proposuit q̄d illi, qui enormia de ipso suggesserant tipo malitiæ potius, quam iustitiæ zelo ducti nobis huiusmodi intimarunt: cū ipsi eius sint inimici manifesti, & cum eius hostibus conuersentur, consanguineos que suos ac complices intendant ad testificandum producere contra ipsum, qui ad denunciandum, seu testificandum admitti non debent, vtpote iuramenti præstiti transgressores, & alijs criminibus irretiti. Et infra. Discretioni vestræ mandamus, quod nisi super prædictis famam ipsius læsam esse noueritis, vos ad inquisitiōem illoꝝ, subito non p̄cedatis. Quod si ad inquisitionem fuerit procedēdum, prædictos vel alios, quos ipsius esse constiterit inimicos, nec ad prosequendam inquisitionem, nec ad perhibendum testimonium contra ipsum episcopum admittatis: sed per viros idoneos super his, quæ gesta sunt, inquiratis diligentius veritatem: & si nihil graue probatum fuerit contra ipsum, vos purgationem canonicam indicatis eidem.

3. quest. 5. ca. Consanguinei ac cu.

INNOCENTIVS PAPA III.

A denunciatione repellitur publicus concubinarius, excommunicatus & conspirator & is qui non præmonuit. Constit. VII.

Ibid. cap. Cū dilect.

CVm dilectus filius. Et inf. Si vobis cōstiterit p̄dictos, q̄ꝝ nomine sunt excessus huiusmodi de episcopo nūciati, publice cōcubinarios tūc fuisse, p̄pter q̄d in eos fuit excōmunicatiōis sententia p̄mulgata, vel p̄fatū ep̄m de iā dictis excessibus nō fuisse p̄monitū ab eisdem, vel ipsos cōspirasse in eū, à denūciatiōe repellatis eosdē: aliogn audiatis, quæ fuerunt hincinde p̄posita: eidē episcopo autoritate nostra nihilominus prohibentes, ne super his, super quibus ad audientiam nostram fuerit legitime appellatum, præfatos clericos indebite grauare præsumant, donec causa supradicta iuxta formam mandati nostri fuerit terminata.

Inera lib. 5. de Simonia, consti tu. p tuas.

Idem

præfatos clericos indebite grauari præsumat donec causa supradicta iuxta formam mandati nostri fuerit terminata.

IDEM EPISC. GEBENEN.

Crimen probatum per modum inquisitionis, regulariter pœna ordinaria non punitur: sed si impedit ordinis executionem, fit depositio, sicut in accusatione: & si impedit tantum beneficij retentionem, fit priuatio à beneficio, nec poterit iudex hanc pœnam moderare. Costit. VIII.

Ibid. cap. Inquisitionis

INquisitionis negociũ, quã de episcopo & de canonicis Valentiñ. vobis cõmisimus terminandam. Et infra.

Secundo qsistis, quid vobis sit statuẽdum, si contra quempiam per inquisitionem probatum fuerit tale crimen, quod deponeret accusatum criminaliter & cõuictum: in quo quidem duximus distinguendum, vtrum sit tale crimen, quod ordinis executionem suscepti, aut retentionẽ beneficij etiam post pactam pœnitẽtiam impediret: puta si homicidium cõmisisset, vel adeptus esset ordinem, aut beneficium vitio simoniæ: quo casu erit sicut in accusationis iudicio pcedendum: alioquin secundum personæ merita, & qualitatem excessus pœnã poterit iudicantis discretio moderari.

Contra non infamatum super ueritate criminum inquiri non debet, etiam si libellus famosus contra eum oblatus fuerit in secreto, nec super principali creditur testi, qui iuratus dicit se illius, contra quem inquiritur, inimicum. Idem si hoc dicit ante iuramentum, nisi præsumatur hoc dixisse in fraudem.

Tertiæ dubitationis articulus cõtinebat, vtrum cum duo vel plures iurati affirmant aliquem crimẽ aliquod eisdem videntibus commisisse, de q̃ aliqua infamia non laborat, aliquã illi pœnã infligere debeatis. Et vtrum ad petitionem quorundam quasdam scedulas vobis occulte tradentium infamationẽ episcopi continentes, sit ad inquisitionem eorũ, quæ in ipsis continent scedulis, pcedendum, & an fides eorũ dictis debeat adhiberi, qui

C. de testibus, L. nullum

post iuramentũ interrogati secreto, vtrũ sint eorũ, de qbus inqrit, inimici: Respõdent, q̃d nõ diligũt illos, vel directe inimicos se asserunt eorundẽ, aut etiã ante iuramentum id publice confitentur, nullas tñ inimicitiarũ causas pbabiles ostendentes. Ad hæc respondemus, nullũ esse pro crimine, sup q̃ aliqua non laborat infamia, seu clamosa insinuatio non pcesserit, propter dicta huiusmodi puniendũ: qnimo sup hoc depositiões cõtra eũ recipi nõ debere, cũ inqsitio fieri debeat solũmodo sup illis, de qbus clamores aliqui pcesserunt. Nec ad petitionẽ eorũ, q libellum infamationis porrigunt in occulto, pcedendũ est ad inqsitionẽ sup cõtentis ibidẽ criminibus faciendã. Aut etiam aduersus eos, contra q̃s fit inqsitio, fides adhibenda dictis eorum, q post iuramentũ vel ante tacite, vel expresse inimicos se asserũt eorundẽ: nisi forsan ante iuramẽtũ in fraudẽ id facere psumant.

5. quæst. 1. ca. Quidã

Non punitur quis de crimine, de quo non constat nisi per famam, & testium credulitatem: & per dicta paucorum non debet quis apud iudicẽ infamatus reputari.

Quæsiuisti etiã, qd statui debeat, si nihil p certã scientiã, sed tantũ p famã, & eorũ, q fuerint inqsiti, credulitatẽ iuratã cõtigerit inueniri. Et vtrũ aliquis super eo crimine reputari debeat infamatus, de q̃ ipsum duo vel tres vel etiã plures dixerint infamatum: licet de ipso nihil sinistri in publico audiatur. Ad q̃d est nostra respõsio, q̃d ppter famã & deponentiũ credulitatẽ duntaxat nõ erit ad depositionis sententiã pcedendũ: sed infamatio canonica poterit indici purgatio secũdũ arbitriũ iudicantis, q ppter dicta paucorũ infamatũ reputare non debet, cuius apud bonos & graues læsa opinio nõ existit.

IDEM EPISCOPO ET Decano Saluatensibus

Si is, de cuius crimine in iudicio constat, petit restitutionem propter iudiciarium ordinem non seruatum, non est audiendus, sed eum tanquam notorium criminosum debet superior de nouo priuare. Constit. IX.

Ibid. cap. Ad petitionem

AD petitionẽ Galteri q̃ndam Corbiensis abbatis R. P. canonicis Nouiomeñ. à nobis dudũ correctiõe cõmissa. Et inf. Verũ dilectus filius G. S. Mariæ in porticu diaconus cardinalis apo. sedis legatus dicto G. psente, nec reclamãte sup statu monasterij cœpit inqrere diligenter, & cũ inqsitione finita eum Parrisius euocasset, ppositurũ cõtra inqsitionẽ eandẽ si qd ratiõabiliter duceret pponendũ, idẽ psentiã eius audiẽs, allegauit,

quod

q̄d in monasterij correctiõe ꝓcedere nõ valebat, q̄ ꝓdictis iudicibus prius fuerat autoritate nostra cõmissa, licet cardinalē ipsum ex iustis causis se asserēs habere suspectū, vocē ad nos appellationis emisit: quē cardinalis (inspectis q̄ ꝓbata fuerant cõtra eū) amouit à regimine abbatiæ, dā do fratribus eiusdē loci liberā facultatē aliū eligēdi: q priorē de argentolio elegerunt cõcorditer in abbatē. Et inf. Cū igit nobis de talibus fuerit facta fides, ꝓpter q̄d ꝑfatus G. erat merito amouēdus, & si restituēdus foret, ꝓpter iudiciariū ordinē nõ seruatū, ipsum ꝓuidimus manere priuatū regimine abbatię: supradictū priorem, (pro eo quod ꝑfato G. ꝓpter iuris ordinem nõ seruatū inordinate remoto, intelleximus ob eādem causam ꝑ consequentiā minus legitime substitutū) per sententiā amouentes: quem q̄a nõ ꝓpter ꝑsonæ vitiū, vel scientię defectū, sed propter iuris solennitatem prætermissam amouimus, ipsum postmodum restituimus in abbatem.

2. quæst. 1 ca. In primis

INOCENTIVS PAPA III.

Agenti possessorio adipiscendæ in beneficialibus, non obstat exceptio criminis, nisi de eo sit infamatus: & infamato, accusatore non probante, uel non apparente, indicitur purgatio, in qua si defecerit, punitur ut conuictus.

Constit. X.

Ibid. cap. Accedens

Accedens ad præsentiam nostram G. quondam nepos H. subdiaconi nostri, sua nobis cõquestione monstrauit, q̄d cū idem H. apud sedem apost. viam vniuersæ carnis ingressus fuisset, ꝑbendam, quā decedens habuerat in ecclesia Cremonesi, ei duximus conferendā. Et infra. Mandamus, quatenus, nisi ꝑfatus G. sup obiectis eidem in modū exceptiõis criminibus, videlicet piurio & homicido publice fuerit infamatus, concessionem nostrā sibi factam executioni mādetis. Deinde si legitimus accusator apparuerit, audiatis quæ fuerint hinc inde ꝓposita: & si prædicta crimina vel eorum aliquod legitime probatum fuerit contra eum, ipsi super eadem prębenda silentium imponatis. Si vero contra eum legitimus non apparuerit accusator, & ipse super prædictis criminibus dinoscitur respersus infamia, purgationem ei canonicam indicetis: in qua si defecerit, im ponatis ei silentium. Si autem purgationem præstiterit, contradictores ab eius molestia compescētes, eos q eū nisi sunt impedire in expēsis legitimis cõdēnetis.

DE CALVMNIATORIBUS.

INNOCENTIVS PAPA III.

Camorensi, Segebiensi & Abulensi Episcopis.

Denunciator in probatione criminum deficiens, ab officio & beneficio suspenditur, donec innocentiam suam purget.

Constit. XI.

Extra lib. 5. tit. 2. de calumniatorib' ca. Cum dilectus

Cum dilectus filius magister scholarū Palestinus ad sedē apost. accessisset, & de suo epo excessus varios nũciasset, examinationē cõmisimus excessuum obiectoꝝ. Et inf. Cū aūt ꝓcessum negocij examinauerimus diligēter, nec itelligere potuerimus probatū esse sufficienter aliq̄d de prædictis, eundem episcopū absoluendū decernimus ab obiectis, vobis mandantes, quatenus memoratū magistrum scholaꝝ, donec purgauerit canonice suam innocentiā, scilicet quod non calumnandi animo ad huiusmodi crimina ꝓponenda processit, ab officio & beneficio suspendatis, vt cæteri simili pœna ꝑteriti, ad infamiam suorum facile non ꝓsiliant prælatorum.

2. quæst. 3 ca. Qui nõ proba 2. quæst. 7 ca. Qua Propter

DE SIMONIA, ET ne aliquid pro spirituali bus exigatur, vel promittatur.

INNOCENTIVS PAPA III.

Abbati de iugo Dei & Priori de Sill.

Pro benedictionibus nubentium & exequijs mortuorum nihil exigi debet. Constit. XII.

Extra lib. 5. tit. 3. de Simonia. cap. Suam nobis

Suam nobis parochiani de villa Franca querimoniā destinarunt, q̄d capellanus eorum pro exequijs mortuorum & benedictionibus nubentium minus licite ab eis pecuniam exigit &

& extorquet. Et infra.

Discretioni vestræ mandamus, quatenus dictū capellanū, vt à tanta præsumptione desistat, & etiam pro excessu satisfaciat competenter, moneatis sibi (si obedire noluerit) pœnam canonicam infligentes.

IDEM ARCHIEPISCOpo Cantuariensi.

Si per accusationem constat monachū simoniacè fuisse receptum, receptus & recipiens deponuntur. Si uero per inquisitionem, receptus in arctius monasterium detruditur: recipienti uero & maioribus pœna condigna imponitur: & interim ab executione ordinum sacrorum suspenduntur. Constit. XIII.

Ibid. cap. Dilect' filius.

Dilectus filius A. nuncius tuus, pro parte tua proposuit, quod cū Cantuariensem diœcesim visitans, in monasterijs & religiosis locis pullulasse repereris simoniacā prauitatē, ita quod in eis multi precio sunt recepti, q potius gratis recipi debuissent, imo etiam ad religiōis obseruantiā inuitari. Dubitas igitur, an (qa multitudo reperitur in causa) seueritati sit aliquid detrahendum.

1. q.1. ca. Quā pio. 50. di. ca. vt constitueretur.

Nos inquisitioni tuę taliter respondemus, quod si aduersus eos, qui labe fuerint huiusmodi maculati, accusatio corā te fuerit canonice instituta: postquā crimen fuerit ordine iudiciario patefactū, tam in dantes, quam in recipientes canonicæ seueritatis exerceas vltionē. Quod si de hoc tibi p solā inqsitionē cōstiterit, eos, q p simoniacam prauitatem in locis talibus sunt recepti, ab illis amotos, ad agēdā pœnitētiā ad monasteria dirigas arctiora. Abbatibus aūt abbatissis, prioribus, prælatis quibuslibet, & officialibus eorundem iniungas pœnitentiam competentem: & donec illam peregerint, eos à sacrorū ordinū executiōne suspendas, iniungens episcopis tuis, vt hanc formā per suas diœceses studeant obseruare.

Extra lib. 5. tit. 3. de simonia cap. Insinuatum.

Illud tñ gratāter recipi poterit, quod fuerit sine taxatione gratis oblatum.

18. dist. ca. de eulogijs

IDEM PRIORI SANCTI Victoris, Magistris I. Bononiēsi & L. Modicensi canonicis.

Abbas contra testes, qui deposuerunt cōtra eum de simonia in iudicio inquisitionis excipere potest, quod sunt inimici & conspiratores: alias uero exceptiones criminum opponere non potest.

Constit. XIIII

Licet Heli summus sacerdos in se bonus existeret, qa tñ filiorū excessus efficaciter nō corripuit, & in se pariter, & in ipsis animaduersiōis diuinæ vindictā excepit, dū filijs eius in bello pemptis, ille de sella corruēs, fractis ceruicibus, exspirauit. Ad corrigēdos igit subditorū excessus, tāto diligētius debet plātus assurgere, quāto dānabilius eorū offensas desereret icorrectas, cōtra qs (vt de notorijs excessibus taceat) & si tribus modis pcedi possit, p accusationē videlicet, denūciationē & inqsitionē ipsorū: vt tñ in omnibus diligēs adhibeat cautela, sicut accusationē legitimā pcedere debet inscriptio, sic & denūciationē charitatiua correctio, & inqsitionē clamosa debet insinuatio puenire. Descendā, inqt dñs, & videbo, vtrū clamorē, q venit ad me, opere cōpleuerint. Tūc em̄ clamor puenit ad plātū, cū p publicā famā, aut insinuatinoem frequentē subditorū sibi referunt excessus: & tunc debet descendere & videre, id est, mittere & reqrere, vtrū clamorē, q venit, veritas comitet. Nā iuxta canonicas sanctiones, si qd de quocunq; clerico ad aures plati puenerit, qd eū iuste possit offēdere, nō facile credere, nec ad vindictā eū res accēdere debet incognita, sed corā ecclesię senioribus diligenter est veritas pscrutatāda: vt si rei poposcerit qualitas, canonica districtio culpā feriat delinquentis: nō tanq̄ sit idem accusator & iudex, sed quasi fama deferente, vel denunciāte clamore, sui officij debitū exequatur: eo semp adhibito moderamine, vt iuxta iudicij formam, sentētię quoque forma dictetur.

Ibid. cap. Licet Heli
1. Reg. 4
2. q. 7. ca. Non sunt
51. dist. ca. Dictū est.
Gen. 18
2. quest. 1. ca. Deus omnipotens long.
86. dist. ca. Si quid vero.
2. quest. 1. ca. In primis & ibi. ca. Multi

Cū igit de abbate Pōposiano ea nobis freqnter insinuata fuissēt, q ab honestate regulari nimiū dissonabāt, monachis ad psentiā nostrā accedētibus, qdā ex ipsis nobis ipsum de simonia, piurio, dilapidatione, ac insufficiētia detulerūt, cōtra qs cū idē abbas exciperet, qd denūciationē huiusmdi fraterna correctio secundum regulam euangelicam non præcesserat, & ijdem constanter assererent, quod correctionem huiusmodi pręmisissent, licet ad

Mat. 18
2. quest. 1. ca. Si peccauerit

ad probãdum hæc duo⁊ monachorum iuramenta fuissent exhita: quia tamen fu per hoc ipsi nondum contendere desiste bant, nos, vt prædiximus, frequentibus clamoribus excitati, ex officio nostro voluimus ingrere de pmissis omnes mo nachos, qui vel cũ ipso, vel contra ipsum accesserant, iuramenti vinculo astringen tes, vt de propositis plenam, quam scirẽt, exponerent veritatem: quo⁊ depositio- nes cum in scriptis redactæ, publicatę fu issent, super illis cœperunt multipliciter disputare. Quia vero tum ex assertione monachorum, tum ex ipsius abbatis cõ fessione cognouimus, q̃d idem non mo dicam summam pecuniæ relictam à prę decessore suo expenderat, & in alia sum ma maiori monasterium obligarat: nos eum quasi de dilapidatione suspectum ab administratione abbatiæ duximus su spendendum. Et quia simonia multis modis cõtra ipsum abbatem videbatur esse probata, ipse cõtra testes multas ex- ceptiones opposuit, super quibus fuerat multipliciter disputatum: alijs asserenti- bus in crimine simoniæ, sicut in crimine lęsę maiestatis omnes indifferenter, tam infames, quã criminosos, non solum ad accusandũ, sed etiã ad testificandũ admit tendos: cũ instar publici criminis & læsę maiestatis pcedat accusatio simoniæ: a- lijs econtrario respondentibus, quod li cet hæc duo crimina, quantum ad accu- sationẽ, quasi paria iudicentur: differunt tamẽ in multis, cum alia pœna pro vno, & alia pro altero inferatur: & inter per- sonas accusatorum & testium sit vtiq; di stinguendum: cum non per accusatores, sed testes crimina comprobentur.

31. quæst. 6. ca. Episcopus in synodo

Ne vero vel innocentiæ puritas con- fusa succumberet, vel simoniæ prauitas effugeret impunita, nos æquitate pensa- ta, illas duntaxat exceptiones oppositas probandas admisimus, quæ probatę nõ de zelo iustitię, sed de malignitatis fomi te procedere viderentur.

Supra eo- dẽ, const. proxima

INNOCENTIVS PAPA III.

An & quando testes criminosi admittantur in crimine simoniæ, &c. Constit. XV.

Ibid. cap. Per tuas

PEr tuas literas nobis intimasti, te dubitare super quadam epistola de cretali, quam nos asseris edidisse de testi bus admittendis cõtra simoniacã praui- tatem. Noueris igitur, quod nos illam epistolam, quæ sic incipit: Quamuis ad abolendam, nequaquam edidimus: sed aliam, quæ sic incipit: Licet Heli, nos edi disse fatemur: ad eius intelligentiam cre- dimus distinguendum, vtrum is, contra quem agitur de simoniaca prauitate, de- nuncietur simpliciter, aut criminaliter accusetur: & vtrum agatur secundũ iuris rigorem, an secundum temperantiã æq- tatis. Item, vtrum ipse sit regularis, qui iam renunciauerit mundo, an secularis, qui adhuc in mundo existit, & an inferi oris gradus, an excellentioris sit digni- tatis. Ad hæc, vtrum ante fuisset clarę opinionis, & bonæ famæ, an grauiter in famatus, & valde suspectus: & vtrum de facili possit puniri, an sine scandalo ne- queat condemnari. Præterea, vtrum te- stes sint honesti, an criminosi, & an sint emendati de crimine, an adhuc in crimi ne perseuerent. Rursus, si crimina sint ea dem vel minora, an paria, vel maiora: v- trumue testes ex zelo iustitiæ, an ex ma- lignitatis fomite deposuisse credantur. Deniq;, vtrum ad prauitatem simoniacã detegendam sola dicta testium inducan tur, an alia etiam adminicula suffragen- tur.

2. quæst. 7 ca. In primis

2. quæst. 4 ca. Non potest

Hæc omnia sunt ad intelligentiam il lius epistolæ distinguenda. Ille quidem Pomposianus abbas, qui iam pridem re nunciauit mundo, erat de simonia, periu rio, dilapidatione ac insufficientia graui ter infamatus. Cũq; per monachos, qui iurauerant perhibere testimonium veri- tati, simonia multis modis videretur es- se probata: ipse contra testes multas ex- ceptiones opposuit, conspirationes vide licet, inimicitias capitales, furtum & ad- ulteriũ, vt eos à testimonio remoueret. Nos vero (ne innocentiæ puritas confu sa succumberet, vel simoniæ prauitas ef- fugeret impunita) illas duntaxat exce- ptiones probandas admisimus, quibus forte probatis, testes non zelo iustitiæ, sed malignitatis fomite processisse con- staret, vt conspirationes & inimicitias ca pitales: cæteras aũt exceptiones, vt furti, adulterij, propter immanitatem hæresis simoniacæ (ad cuius comparationem cæ tera crimina quasi pro nihilo reputant) duximus repellendas: qm̃ & ꝓbatę fide

11. quæst. 3 ca. Si qs Abbas

11. quæst. 1 ca. Contrarionum

1. quæst. 7 ca. Patet Simoniacos

testiũ debilitarent in aliquo, non tamen euacuarent ex toto, alijs adminiculis suffragantibus, præsertim cum testes de crimine fuerint emendati.

Tales igitur contra talem taliter duximus admittẽdos, non secundũ rigorem iuris, sed secundum temperantiam æquitatis, cum ageretur non criminaliter, vt deponeretur ab ordine: sed ciuiliter, vt ab administratiõe amoueretur, tanquam immeritus & damnosus: & vtiq; tales prælati ex leuioribus causis possunt ab administrationibus amoueri, sicut quorundam religiosorum approbata consuetudo deposcit. Vnde pdictus abbas nõ ex prolata sententia, quasi male conscius sibi, cessit.

IDEM ABBATI TEMblacensi.

Non imputatur electo confirmato, si eo prohibente pro ipsius confirmatione pecunia data fuit. Constit. XVI.

Ibid. cap. Sicut tuis — Sicut tuis literis intimasti, cũ in Temblaceñ. ecclesia fueris monachus, tu istitandem promotus ad regimen ecclesiæ Floreñ. Verum abbate Temblacensi post sublato de medio: ipsa quæ prius te filium habuerat, in patrem per electionẽ canonicam te vocauit. (Supra lib. 1. constit. Cũ inter canonn.) Et quia pastore carebat Leodieñ. ecclesia cathedralis, ad Coloniẽñ. ecclesiam, quæ tua est metropolis, proficiscens, ipsius autoritate in Temblaceñ. ecclesia interim ministrasti. Cęterum postquam in Leodieñ. ecclesia fuit episcopus institutus, is à te requisitus, electionem de te factam noluit confirmare. Verum cum hæc fieri pro extorquenda pecunia comperisses, sub interminatione anathematis vetuisti, ne pro facto huiusmodi aliqua pecunia offerretur. Sed quidam de fratribus, te incõsulto & ignorante, contra excõmunicationis, à te factæ, sententiam venientes, promiserunt pecuniã, & etiam exoluerunt: & sic ab episcopo inuitatus, institutionẽ ab eo accepisti libere, queadmodum postulabas. Et infra.

1. quæst. 1. ca. Præsentium — Quamuis aũt secundum sacrorum canonum instituta, etiam paruuli, qui cupiditate parentum ecclesias per pecuniam sunt adepti, eas dimittere teneãtur: quia tamen longe diuersum est non præbere consensum, & expressum aliquid prohibere: taliter duximus respondendum, quoniam ex eo, quod contra prohibitionem & voluntatem tuam (à qua postmodum minime recessisti) aliqs penitus te ignorante promisit pecuniam, & exoluit, pręsertim quum is nulla sit tibi consanguinitate cõiunctus, nihil debet tibi ad pœnam vel ad culpam, sicut credimus, imputari, nisi postea consenseris, pecuniã soluendo promissam, aut reddendo solutã: alioqui cõtingeret, quod alicuius factũ insidias inimico parantis ei damnosum existeret, cui penitus displiceret: & sic aliquis de fraude sua commodum reportaret. — C. de pœnis. L. sancimus

Illos autem qui dederunt pecuniam, vel etiam receperunt, intantum constat esse culpabiles, quod si excessus eorum esset ecclesię manifestus, quũ nõ iudicat de occultis, pœna essent canonica feriendi. — 32. dist. ca. Erubescat

IDEM DECANO BELuacensi.

Si clericus cum pacto confert ecclesiæ bona sua, ut in ipsa recipiatur in canonicũ, & illa sibi retineat pro præbenda, simonia committitur: secus si hoc fiat sine pacto. Const. XVII.

Ibid. cap. Tua nos duxit. 1. quæst. 2. ca. Quam pio — Tua nos duxit discretio consulendos. Et infra. Deuotioni tuæ taliter respondemus, quod si quis clericus cum conditione vel pacto largiatur, aut offerat bona sua, vt illa postmodum pro præbenda retineat, & in canonicum admittat, huiusmodi oblatio vel receptio fieri nõ poterit sine vitio simoniæ, cum in talibus omnis pactio aut conuentio cessare debeat, iuxta canonicas sanctiones. Si vero pure ac sine pacto ex conditione qualibet offerat, rogans humiliter, vt in canonicũ admittatur, & bona sua retinere sibi liceat pro præbenda, & clerici eiusdem ecclesiæ pure cõsentiant, huiusmodi exceptio fieri potuit absque scrupulo simoniacæ prauitatis.

Licet aũt taliter duximus respondendum, quia nobis datũ est de manifestis tantũmodo iudicare: si tamen is, qui talem donationem facit, ea intentione ducatur, vt per tẽporalia bona, quæ offert, spiritualia valeat adipisci, & clerici, qui eum in fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia pciperẽt, admissuri, sine dubio tam ille, quã isti apud districtum iudicem, qui scrutator est cordium, — Hiere. 17

Apoc.2 dium,& cognitor secretorum, culpabiles iudicantur.

IDEM PRIORI CARTHVS.

Non debet quis ordinẽ recipere ab eo, quem credit simoniacum: sed ministrare potest in illis, quos prius ab isto recepit.

Const. XVIII.

Ibid. cap. Per tuas PEr tuas literas intimasti, quod cũ B. in quadam domo Carthusiensis ordinis suscepisset habitum monachalẽ, à diœcesano episcopo fuit in subdiaconum ordinatus: sed postmodũ didicit ex relatione quorundam, quod episcopus multoties commiserat vitium simoniæ: propter quod idem monachus in suscepto formidat ordine ministrare, nolens ab eodẽ episcopo ad superiores ordines promoueri. Et infra.

1.dist.ca Habuisse

Nos igitur respondemus, vt idem in ordine sic suscepto secure ministret: sed contra conscientiam ad superiores ordines non ascendat, ne forte ædificet ad gehennam: licet ex eo, quod conscientiam nimis habuerit scrupulosam, in difficultatem huiusmodi sit collapsus: quã vtiq; non euadet, nisi deponat errorem.

IDEM CANTVARIENSI Archiepiscopo.

Pro chrismate uel inuestitura ecclesiarum, nihil exigi debet, nec excusat consuetudo uel nominis uariatio. Constit. XIX.

Ibid. cap. In tantũ INtantum peccatis exigẽtibus corda quorundã simoniaca prauitas deprauauit. Et infra. Sane peruenit ad audientiam nostram, quod cum olim quidã suffraganei tui pro chrismate certã consueuerant pecuniæ accipere quãtitatem, non metuentes pœnam canonicã,& correctionẽ tuã eludere cupientes, tẽpus faciendę solutionis anticipant, recipientes in media quadragesima, quod recipere consueuere post Pascha: & vt causam recipiendi dissimulent, nomen denariorũ variãt, denarios, quos prius chrismales, secundo Paschales dicebant, consuetudinem mediæ quadragesimæ nuncupantes. Et infra. Cũ vero expressius exprimat venditionis speciem, qui prius recipit preciũ, quã rem conferat pciosam, & gratis sit gratia cõferenda: mandamus, quatenus taliter excessus corrigas supra dictos, suffraganeos tuos, & officiales eorũ à tã illicita exactione compescens, quod aliorũ culpa tibi ob tuam negligẽtiam nõ imputetur ad pœnã. Prauam etiam illam consuetudinem de tua prouincia studeas abolere, per quã pro ecclesiarum inuestitura archidiaconi marchã argenti, minores vero decani vaccam albam sibi dari postulant, vel certam solui pecuniæ quantitatem.

Extra lib. 5. tit. 3. de simonia cap. Ea q de.

1. quæst. 1 ca. Gratia si non gratis

INNOCENTIVS PAPA III.

Ordinatus in subdiaconum, qui prius præsentatori suo promisit, quod nil ab eo peteret, in suscepto ministrare, uel ad superiores ordines ascendere sine dispensatione non potest, etiam si peccare non crediderit. Const. XX.

PEr tuas nobis literas intimasti, q̃d cũ D. lator pſentium vellet in subdiaconum ordinari, & certũ titulũ non haberet, quendã presbyterũ exorauit, vt ipsum ad ecclesię suæ titulũ præsentaret: q̃d cum ille facere recusaret, ipse illi firmiter repromisit, q̃d nunq̃, si pſentaret eundem, in ecclesia sua aliquã peteret portionẽ. Et sic ad pſentationem eius extitit ordinatus, nec se in hoc egisse aliquid illicitum intellexit. Et infra. Nos inq̃sitioni tuæ taliter respondemus, q̃d nisi cum eo fuerit misericorditer dispẽsatum, nec ad superiores ascendere, nec in suscepto debet ordine ministrare. Ibid. cap. Per tuas

INNOCENTIVS PAPA III.

Simonia est dare pecuniam pro uicariatu, uel pro alia administratione rerum spiritualium seu ecclesiasticarum habenda, & dantes & recipientes sunt ab illa ecclesia eijciendi.

Constit. XXI.

COnsulere. Et infra. Quicunq; vice dominatũ, vel aliã ecclesiasticarũ rerũ administrationem per pecuniam obtinere voluerit, tam ementes, q̃ vendẽtes cum Simone percelluntur, & ab illa ecclesia, in cuius cõtumeliã dare pecuniã, & accipere voluerũt, iuste excluduntur. Ibid. cap. Cõsulere

DE IVDÆIS ET Saracenis.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Senonensi, & Episcopo Parrhisiensi.

Iudæi nutrices uel seruiẽtes Christianos habere non debent: contra facientibus interdicitur Christianorum commercium.

Constit. XXII.

MMm ij ET

Extra lib. 5. tit. 6. de Iudæis & Saracenis. cap. Et si Iudæos

T si Iudęos, (quos propria culpa submisit perpetuæ seruituti) pietas Christiana receptet, & sustineat cohabitationem illorum: ingrati tñ nobis esse non debent, vt reddant Christianis pro gratia contumeliam, & de familiaritate cõtemptum: qui tanq̃ misericorditer in nostram familiaritatẽ admissi, nobis illam retributionẽ impendunt, quã iuxta vulgare prouerbium, mus in pera, serpẽs in gremio, & ignis in sinu, suis consueuerunt hospitibus exhibere.

31. quęst. 1. ca. Ecclesiæ. ¶ Item prę. cepit

Accepimus aũt, quod Iudæi faciunt Christianas filiorum suorum nutrices, & (quod non tantum dicere, sed etiam nefandum est cogitare) cum in die resurrectionis dominicæ illas recipere corpus & sanguinem Iesu Christi cõtingit, per triduũ anteq̃ eos lactent, lac effundere faciant in latrinam. Alia insuper contra fidem catholicam detestabilia & inaudita cõmittunt: propter q̃ fidelibus est verendũ, ne diuinam indignationẽ incurrant: cũ eos ppetrare patiuntur indigne, q̃ fidei nostræ confusionẽ inducunt. Et infra.

86. dist. ca. Facientis culpam

Inhibemus ergo districte, ne de cætero nutrices, vel seruientes habeant Christianos, ne filij liberæ filijs famulẽtur ancillæ: sed tanq̃ serui à domino reprobati, in cuius mortem nequiter coniurarunt, se saltem per effectum operis recognoscant seruos illorum, quos Christi mors liberos, & illos seruos effecit. Et infra.

22. quęst. 4 ca. Dicat aliquis

Si vero nutrices & seruientes non dimiserint Christianos, sub excõmunicationis pœna inhibeatis districte omnibus Christianis, ne cum eis cõmercium aliquod audeant exercere.

INNOCENTIVS PAPA III.

Iudæus qui percusserit clericum, temporaliter punitur: & si de facto puniri non potest, interdicitur sibi Christianorum cõmercium, donec satisfecerit iniuriam passo.

Constit. XXIII.

Ibid. cap. Postulasti

POstulasti, qualiter cõtra Iudæũ pcedere debeas, q manus iniecit in quẽdam clericum violentas. Ad q̃d breuiter rñdemus, q si dictus Iudęus tuę iurisdictiõis existit, ipsum pœna pecuniaria punias, vel alia (scd'm q̃d cõuenit) tẽporali, faciens læso satisfactionẽ congruã exhiberi. Alioquin eius dominũ moneas & inducas, vt passo iniuriã, & ecclesię ab eo satisfieri faciat competenter. Quod si dñs eius neglexerit adimplere, tu Christianis omnibus per censuram ecclesiasticã interdicas, ne cum ipso Iudęo antequam satisfaciat, p̃sumant cõmercia exercere.

DE HÆRETICIS.

INNOCENTIVS PAPA III.

Bona hæreticorum confiscantur, & in terris ecclesiæ applicantur fisco ecclesiæ, in terris imperii iudicis secularis fisco: & procedit etiã si catholicos habent filios.

Constit. XXIIII.

Extra lib. 5. tit. 7. de hæreticis cap. Vergentis

Ergentis in seniũ seculi corruptelã. Et infra. In terris vero temporali nostræ iurisdictioni subiectis, bona hæreticorum statuimus publicari: & in alijs idem præcipimus fieri per potestates & principes seculares, quos ad id exequendum (si forte negligẽtes extiterint) p censuram ecclesiasticã, appellatione remota, cõpelli volumus, & mãdamus, vt nec ad eos bona eorum vlterius reuertantur, nisi eis ad cor reuertẽtibus, & abnegantibus hæreticorum consortium misereri aliquis voluerit, vt temporalis saltem pœna corripiat, quem spiritalis nõ corrigit disciplina. Cũ enim scd'm legitimas sanctiones, reis læsæ maiestatis punitis capite, bona confiscentur eorum, filijs suis vita solũmodo ex misericordia conseruata, quanto magis, qui aberrantes à fide dñi Dei filium Iesum offendunt, à capite nostro, q̃d est Christus, ecclesiastica debẽt districtio ne p̃cidi, & bonis tẽporalibus spoliari: cũ lõge sit grauius, æternã, q̃ tẽporalem lædere maiestatẽ. Nec huiusmodi seueritatis censuram orthodoxorum exhæredatio filiorum, quasi cuiusdam miserationis p̃textu debet vllatenus impedire, cũ in multis casibus (etiam secundum diuinum iudicium) filij pro patribus temporaliter puniantur, & iuxta canonicas sanctiones quandoq; feratur vltio, non solum in autores scelerũ, sed etiam in progeniem damnatorum.

Extra lib. 5. tit. 1. de iudicijs. cap. Nouit ille q

82. dist. ca. Plurimos

17. quęst. 4 ca. Sicut q ecclesiam

15. quęst. 8. ca. Cũ multæ

IN-

INNOCENTIVS PAPA III.

Aduocati & notarij hereticis uel eorum defensoribus fauentes, aut sub eis litigantibus patrocinantes, & pro eis instrumenta scribentes, infames sunt, & ab illo officio suspensi.

Constit. XXV.

Ibid cap. Si aduersus SI aduersus nos terra consurgeret. Et infra. Quia timerri plus solet, quod specialiter iniungitur, quàm quod generaliter imperatur: vobis aduocatis & scriniarijs firmiter inhibemus, ne hæreticis, credētibus fautoribus, vel defensoribus eorundem in aliquo pręstetis auxilium, consilium aut fauorem: nec eis in causis, vel in factis, vel aliquibus litigantibus sub eorum examine vestrum patrocinium præbeatis, & pro ipsis publica instrumenta vel scripta facere nullatenus attentetis. Quod si contra pſumpseritis, ab officio vestro suspensos, perpetuę vos decernimus infamię subiacere. 23.dist.ca. Quamq. 25.quęst.1 ca.vniuersa

IDEM VNIVERSIS CHRIstifidelibus, tam in vrbe Metensi, quàm in eius diœcesi constitutis.

Laici non prædicent, nec occulta conuenticula faciant, nec sacerdotes reprehendant.

Const. XXVI.

Ibid.cap. Cum ex CVm ex iniuncto. Et infra. Licet autem desiderium intelligendi diuinas scripturas, & secundum eas studium adhortādi reprehendendum non sit, sed potius commendandū: in eo tamen apparent quidam laici meriti arguendi, quod occulta conuēticula celebrant, officium prædicationis Christi sibi vsurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt, & eorum cōsortium aspernantur, qui talibus non inhærent. 11. quęst.1 ca. conspirationum 38.dist.ca. Sedulo

Ioan.1 Deus enim lux vera, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, intantum odit opera tenebrarum, vt apostolos suos in mundum vniuersum prędicaturos euangelium omni creaturæ missurus, eis præceperit aperte, dicens: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem: & quod in aure auditis, super tecta prædicate. Et infra. Mar.16 Mat.10

1.Cor.12 Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia vero eundem actum nō habent: ita multi sunt ordines in ecclesia, sed non omnes habent idem officium: quia secundum Apostolum, alios dominus dedit apostolos, alios prophetas, alios autem doctores, &c. Cum igitur doctorum ordo sit quasi præcipuus in ecclesia, non debet sibi quisq; indifferēter prædicationis officium vsurpare. Nam secundum Apostolū, quō prædicabunt, nisi mittantur? Et veritas ipsa præcepit apostolis: Rogate dn̄m messis, vt mittat operarios in messem suā. Quod si forte quis argute respondeat, quia tales inuisibiliter mittuntur à Deo, & si non visibiliter mittantur ab homine, cū inuisibilis missio multo sit dignior, quam visibilis: & diuina longe sit melior, quàm humana: potest rationabiliter respōderi, quod quum interior illa missio sit occulta, nō sufficit cuiquam nude tantum asserere, quod ipse sit missus à Deo: quum hoc q̄libet hæreticus assereret: sed oportet, q̄d astruat illam inuisibilem missionem per operationem miraculi, vel scripturæ testimonium speciale. Vnde cum dn̄s vellet mittere Moysen in Aegyptum ad filios Israel, vt crederēt ei, quod mitteretur ab ipso, dedit ei signum vt conuerteret virgam in colubrum, & virgam iterum reformaret. Ioannes quoq; Baptista specia le suæ missionis testimonium protulit de scriptura, dicens: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viā domino, sicut ait Esaias propheta. Et infra. 89.dist.ca. Singula Eph.3 16. quęst.1 ca. Adncimus. Rom.10 Mat.9 1. quęst.1. ca. Teneamus Exo.7 De cōsec. dist.2. ca. Reuera Esa.40 Ioan.1

Licet autem scientia sit valde necessaria sacerdotibus ad doctrinam, quia iuxta verbum propheticum, labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore eius. Non est tamen simplicibus sacerdotibus etiam à scholasticis detrahendum, quum in eis sacerdotale officium debeat honorari. Propter quod dominus in lege præcepit: Dn̄s non detrahes, sacerdotes intelligens. Qui propter excellentiam ordinis, & officij dignitatem deorum nomine nuncupantur. Et infra. Mat.3 Mal.2 43.dist. ca. Si Rector 38.dist.ca. Sedulo Exo.22 Ioan.10

Nec quisquam suæ pręsumptionis audaciam illo defendat exemplo, quod asina legitur reprehēdisse prophetā: vel, q̄d dominus ait: Quis ex vobis arguet me de pctō? quum aliud sit fratrem in se peccantem occulte corripere (quod quisq; tenetur efficere secundum regulam euāgelicam: in quo casu sane potest intelligi, quod Balaam fuit correptus ab asina) & aliud est fratrem suum delinquētem Ioan.8 Nume.22

reprehendere manifeste, quod vtiq; nulli licet, secundum euangelicam veritatē. Nam qui etiam dicit fratri, fatue, reus erit gehēnæ ignis. Rursus, aliud est, quod prælatus sponte de sua confisus innocētia, subditorum se accusationi supponit (In quo casu præmissum domini verbū debet intelligi) & aliud est quod subditus non tam animo reprehendendi, quā detrahendi exurgit temerarius in prælatum, cum ei potius incumbat necessitas obsequendi. Quod si forte necessitas postularet, vt sacerdos tanquam inutilis & indignus à cura gregis debeat remoueri, agendum est ordinate apud episcopū, ad cuius officium, tam institutio, quā destitutio sacerdotum noscitur pertinere.

11. dist. ca. euāgelica Matt. 5

2. quęst. 7 ca. Nos si incompetenter

18. quęst. 2 ca. Si quis abbas

DE SCHISMATICIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Bisuntino.

Ordinatur à schismatico, ab officio est repellendus, nisi probet secum dispensatum per habētem potestatem. Constit. XXVII.

Extra lib. 5 tit. 8. de schismaticis. cap. Fraternitati tuæ

Raternitati tuę. Et infra. Priorem, quē asseris à schismatico ordinatū, ab officio poteris repellere incunctāter, nisi legitime probauerit secum fuisse misericorditer dispensatum, & ab ea persona, quæ super hoc potestatem habuerit dispensandi.

DE APOSTATIS.

INNOCENTIVS PAPA III.

Infamatus de apostasia compellitur se purgare. Const. XXVIII.

Extra lib. 5. tit. 9. de Apostatis cap Tuæ fraternitati

Vę fraternitati. Et infra. Super secūdo articulo inquisitionis tuæ duximus respondendū, quod clerici, qui sunt de apostasiæ crimine infamati, qui videlicet abiecerunt habitū clericalem, non sunt in seculari habitu tolerandi, sed per districtionem ecclesiasticam coercendi, donec deficiente probatione ad infamiam abolendā purgationem canonicam curauerint exhibere.

DE HOMICIDIO.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Lugdunensi.

Homicidium casuale non imputatur ei, qui dedit operam rei licitæ, nec fuit in culpa. Constit. XXIX.

Ilectus filius A. cappellanus proposuit, q̄d cum quadam corporis molestia grauaretur, vt comedendi appetitum aliquantulū excitaret, equū, quem nutriebat, ascendit: qui quum bene non pareret habenis, sed præter sessoris arbitrium saltibus lasciuiret, ipse (vt eius refrenaret impetum) freno vim intulit, equumq; calcaribus stimulauit: cumque fracto freno equus proprio arbitrio relictus curreret, festinanter quædā mulier veniens ex obliquo infantulum baiulans obuiauit: in quam æquus irruens (procul abiecto sessore) puerum prædictum oppressit.

Extra lib. 5. tit. 12. de Homicidio. cap. Dilectus filius

Ideoq; mandamus quatenus si est ita, quum idem cappellanus nec voluntate nec actu homicidium perpetrauit, nec dedit operā illicitæ rei, nō ipedias, q̄ minus diuina possit officia celebrare.

ff. de furtis L. Qui iniuriæ L. dist. ca. Si quis

IDEM METENSI EPISC.

Homicidium non imputatur ei, qui dedit operam rei licitæ, nec fuit in culpa. Const. XXX.

Ex literis tuæ fraternitatis accepimus, quod quum H. presbyter fœnum vellet de curru deponere, perticam superius alligatam proiecit in terram: & cum fœno insisteret deponēdo, puerum quendam iuxta currum repperit semiuiuum, in quo præter modicum liuoris in fronte nihil inueniri potuit læsionis.

Ibid. cap. Ex literis

Nos autem ab eodem quæsiuimus sacerdote, si priusq̄ iāceret perticā circūspexisset solicite, an aliquis esset circa currū: qui quod diligētissime circumspexisset asseruit,

asseruit, sed q̄d vidisset aliquem denegauit. Ad te igitur remittentes eundem, Mandamus, quatenus, si res ita se habet, nisi circa eundem graue scandalū sit exortum, vel tanta laboret infamia, q̄d deficiente accusatore, oporteat eidem canonicam purgationem indici, ipsum libere permittas exequi officium sacerdotis.

IDEM BISVNTINO ARchiepiscopo.

Summatur ista ut duæ præcedentes constitutiones. Constit. XXXI.

Ibid. cap. Ex literis tuæ

EX literis tuæ fraternitatis accepimus, q̄d qdam monachus ad depo nedam de campanili campanam subserviens, quia q̄ddam lignum corruit ipso mouente, quendam puerū oppressit & occidit. Quocirca mādamus, quatenus si monachus ipse rem necessariam agebat & vtilem, & in loco, per quem aliquē trāsire non crederet, vel ibidem existere, vel etiā illuc de consuetudine venire, quādo lignum dinoscitur mouisse, satis poterit, præsertim in monasterio, ad altiores ordines promoueri.

IDEM EPISCOPO PAduano.

Summarium ut in præcedentibus.

Constit. XXXII.

Ibid. cap. significasti

SIgnificasti nobis quod cū F. clericus equitaret, equus, cui insidebat, tā se, quam ipsum proiecit in aquā, vnde clericus ipsum grauiter calcaribus stimulauit: equus vero cū existeret bucca durus, præter voluntatem sessoris, raptus in cursum, mulierem quandum obuiam habuit, quā ex improuiso pedibus interfecit.

23. quæst. 5 ca. Excōmunicatorum

Cumq; nos ab eodem clerico fecissemus inquiri, vtrū equi vitium prius sciuisset, illud asseruit se ignorasse. Ideoq; mandamus, quatenus, si ita est, ad cautelā iniungas eidem pœnitētiam competentē: qua peracta, non impedias, quo minus in susceptis ministret ordinibus & ad maiores valeat promoueri.

INNOCENTIVS PAPA III.

Non censetur homicida is, quo prohibente & causam non dante à consanguineis homicidium committitur.

Constit. XXXIII.

Ibid. cap. petrus diaconus

PEtrus diaconus & monachus sancti Ioannis de Puna sua nobis insinuatione monstrauit, q̄d cum ipsūm quondam seculari habitu in ecclesia de Rigelo beneficium obtinentem, abbas illius ecclesiæ eodem beneficio spoliasset: cognati & amici eius irati plurimū & commoti, nocte quadā in domo diaconi cōuenerunt, & cœna facta, dicebant, quod vindictam volebāt sumere de abbate, inhibiti autem expresse ab eodē diacono, ne abbatem occiderent, aut aliquid sibi facerent, vnde ordinis sui discrimen incurreret, & animæ detrimentum: nihilominus irruerunt in eū, & plagis impositis, abierunt semiuiuo relicto: qui post dies aliquot experauit. Et infra.

Quocirca mandamus, quatenus, si p̄missa noueris veritate subnixa, sæpedicto diacono, non solū in diaconatus officio ministrari, sed etiam ad ordinem presbyteratus ascendere, si aliud canonicum nō obstiterit, liberam cōcedas autoritate apostolica facultatem: præsertim si super hoc non fuerit respersus infamia: cum ei non debeat imputari, q̄d contra prohibitionem eius expressam, eo causam vel occasionem non dante, ausu sacrilego fuit ab ipsius consanguineis attentatum. Extra lib. 5. tit. 3. de simonia. cap. Sicut

IDEM ABBATI SANCTISSImæ Trinitatis de Meldenberga.

23. quæst. 5 ca. Cū homo

Irregularis censetur, qui alium lethaliter percussit, licet ab alijs fuerit extinctus. Idem si non apparet an lethaliter, si etiam percussus ab alijs obijt, & non apparet ex cuius vulnere decesserit, idem est si non percusserit lethaliter, si animū occidendi habuit, & ex aliorum vulneribus percussus expirauit. Constit. XXXIIII.

SIgnificasti nobis, quod cum qdā malesicus ingressus ecclesiam, eucharistiam cum altarium ornamētis & libris ecclesiasticis extra ecclesiam asportasset, L. presbyter ecclesiæ canonicus regularis præfatum iniquitatis filium fossorio arrepto percussit: sed si ad mortem fuit ictus huiusmodi, tu & ipse penitus ignoratis, quē parochiani ecclesię videntes ornamēta ecclesię asportantē, arreptis gladijs & fustibus in eodem loco p̄tinus occiderunt. Et inf. Nos in p̄misso casu credimus distinguendū, vtrū cōstare possit, q̄d p̄fatus sacerdos nō inflixit pcussionē lethalem, de qua, si aliorum non fuissent vulnera subsecuta, percussus mini- Ibid. cap. Significasti

me interijsset: & si percussor voluntatem non habuerit occidendi, neq; ipsius studio, consilio, vel mãdato processerint alij contra illum.

Et quidem, si hoc ita se habet (q̃d forsan ex eo posset ostendi, si certa apparuisset percussio ab eodem inflicta tam modica & tam leuis, in ea parte corporis, in qua quis de leui percuti nõ solet ad mortem, vt peritorum iudicio medicorum talis percussio assereretur nõ fuisse letalis) cum de cæteris credendũ sit ipsi, q non accusatur, vel denunciatur ab aliquo, sed per seipsum cõsiliũ appetit salutare, post pœnitentiam ad cautelam iniunctam, in sacerdotali poterit officio ministrare, maxime religionis accedente fauore, cũ sit canonicus regularis, & sine omni scãdalo possit sacerdotale officium celebrare. Quod si discerni non possit, ex cuius ictu interijt, in hoc dubio tanq̃ homicida debet haberi sacerdos: & si forte homicida non sit, à sacerdotali officio abstinere debet: cũ in hoc casu cessare sit tutius, quam temere celebrare, pro eo quod in altero nullum, in reliq; vero magnum periculum timeatur. Et infra.

Si vero, quemadmodum perhibetur, sacerdos iste prius percussus ab illo sacrilego, mox eum cum ligone in capite repercussit, quamuis vim vi repellere omnes leges & omnia iura pmittant: quia tamen illud debet fieri cum moderamine inculpatæ tutelę, non ad sumendam vindictam, sed ad iniuriam propulsandam: nõ videtur idem sacerdos à pœna homicidij penitus excusari, tum ratione instrumenti, cum quo ipse percussit, q̃d cũ graue sit, non solebat leuem plagam inferre: tum ratione partis, in qua ipse fuit percussus, in qua de modico ictu quis letaliter solet lædi.

Extra lib. 5. tit. 39. de sententia excõ. cap. Si vero 2.

INNOCENTIVS PAPA III.

Religiosus chirurgiam exercens, si ex ea mors sequitur, irregularis est, etiam si sit peritus & diligens, & hoc fecerit causa pietatis: sed cum eo post satisfactionem misericorditer dispensari potest.

Constit. XXXV.

Ibid. cap. Tua nos

TVa nos duxit fraternitas consulendos. Et infra. Quæsiuisti, quid sit de quodam monacho sentiendum, q credens se quandam mulierem à gutturis tumore curare, vt chirurgicus cũ ferro tumorem illum aperuit, & cum tumor aliquantulum resedisset, ipse mulieri præcepit, ne se vẽto exponeret vllo modo, ne forte ventus subintrans gutturis apertionem, sibi causam mortis inferret: sed mulier eius mandato contempto, dum messes colligeret, vẽto se exposuit incaute, & sic per apertionem gutturis sanguis multus effluxit, & mulier diem vltimum sic finiuit: vtrum videlicet cũ prædictus monachus sit sacerdos, liceat ei sacerdotale officium exercere?

Nos igitur fraternitati tuæ respondemus, quod licet ipse monachus multum deliquerit officiũ alienum vsurpãdo; q̃d sibi minime congruebat: si tamen causa pietatis, & non cupiditatis id egerit, & peritus erat in exercitio chirurgiæ, omnemq; studuit, quam debuit, diligentiam adhibere, non est ex eo q̃d per culpã mulieris contra consilium eius accidit adeo reprobandus, quod non post satisfactionem condignam cum eo misericorditer agi possit, vt diuina valeat celebrare, alioquin interdicenda est ei sacerdotalis ordinis executio de rigore.

Qui iudici seculari dedit intersignia furis, à quo fuit vulneratus, irregularis non est, licet ille postmodum occidatur.

Ad vltimum fuit ex parte tua ppositũ, quod qdam scholaris metuens, quod latrones in hospitio suo essẽt, de strato cõsurgens, reperit ibi furem: qui non solũ ipsum scholarẽ prostrauit ad terrã, sed pene ad mortem vulnerauit eundem. Et infra. Mane itaq; scholares latronẽ quęsierunt eundem, quem vulneratum inuentũ potestati Vincentiæ tradiderũt: corã q̃ constanter negauit quod pręmissa minime perpetrauit: vnde præfata potestas ad eundem scholarem nũcios destinauit, vt exponeret, si qua sciret de fure prædicto, vel traderet intersignia: qui cultrum, quem ipsi latroni abstulerat, & sotulares ab eodem in ipsius domo dimissos, quos abstraxerat, ne pedum strepitus audiret, nuncijs tradidit memoratis, sup eodem facto se nihil amplius intromittẽs. Potestas igit receptis talibus intersignijs, latronẽ ipsum apparitoribus suis tradidit pu-

puniendum: qui sibi amputauerunt virilia, & oculos eruerunt. Latro vero ira & dolore commotus, nec potum sumpsit, nec cibū: & sic de medio est sublatus. Vnde per nostrum oraculum postulas doceri, vtrum præfatus scholaris ad sacros valeat ordines promoueri?

Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respōdemus, quod si præfatus scholaris dignis meritis adiuuatur, propter præscriptum euentum, à susceptione sacrorum ordinum, nullatenus est arcendus.

IDEM PRIORI ET FRAtribus Carthusiæ.

Qui dat causam abortioni, homicidia est, si conceptū erat uiuificatum animal rationale, alias secus Constit. XXXVI.

Ibid. cap. Sicut ex literarum

SIcut ex literarū vestrarum tenore accepimus, cum quidam presbyter vestri ordinis, qui prius fuerat niger monachus, quandam mulierem pregnantem, cum qua contraxerat cōsuetudinem inhonestam, & quæ asserebat se concepisse ex eo, per zonam arripuerit quasi ludēs, ipsa per hoc sic se asseruit esse læsam, q̄d occasione huiusmodi abortiuit: propter quod idem presbyter proborū virorum visus consilio, seipsum duxit ab altaris ministerio sequestrandum. Et infra.

32 quæst. 2 ca. Quod vero

Nos vero deuotioni vestrę insinuatione pręsentium respondemus, quod si nōdum erat viuificatus conceptus, ministrare poterit: alioquin debet ab altaris officio abstinere.

INNOCENTIVS PAPA III.

Non imputatur clerico ciuiliter iustitiam petenti de laico, si iudex in laicum exercett uindictam sanguinis. Constit. XXXVII.

Ibid. cap. Postulasti

POstulasti. Et inf. Quæsiuisti p̄terea, vtrū cōtra q̄sdam contempta excōmunicationis sententia debitas ecclesijs decimas subtrahentes tibi, regiam implorare tibi liceat potestatē, cum ad solutionem ipsarū vix absque sanguinis effusione valeant coarctari? Ad q̄d responde mus, q̄d si te de huiusmodi querimoniā simpliciter deponēte, rex, cui ad bonorū laudem, vindictam vero malorum gladius est commissus, in eosdem rebelles traditam sibi exercuerit potestatem, eorum erit duritię aut malitię imputandum.

Rom. 13

DE SAGITTARIIS.

INNOCENTIVS PAPA III.

Excommunicandus est sagittarius & balistarius contra christianos. Constit. XXXVIII.

ARtem illam mortiferam & odibilem balistariorum & sagittariorum aduersus christianos & catholicos exerceri de cætero sub anathemate phibemus.

Extra lib. 5. tit. 15. de sagittariis cap. Artē illam

63. dist. ca. Salonitana

DE ADVLTERIIS & stupro.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiscopo Turonensi.

Coniunx coniugem de adulterio impetere non potest, si & ipse adulterium commisisse conuincatur. Constit. XXXIX.

INtelleximus, quod cū S. laicus H. vxorē suā à maritali cōsortio depulisset, diœcesanus eorum audiens eandē cum quodam adultero fornicari, eā & illū vinculo excommunicationis astrinxit: quæ tandem adulterium abiurans, absolutione recepta, corā episcopo memorato prædictum virum sibi restitui postulauit. At ille obijciens ei adulterium, & q̄d ab ipso non expulsa, sed spontanea recessisset, restitutionē sui ppoluit minime faciēdam: quod mulier inficians, replicauit in ipsum, q̄d fuerat fornicatus. Et in.

Extra lib. 5. tit. 16. de adulteriis & stupro. cap. intelleximus

Quocirca mandamus, quatenus, nisi tibi constiterit, vel p euidentiā rei vel per confessionem legitimam mulieris, quod adulterata sponte fuisset: adulterij etiam, quod vir dicitur commisisse, probatione cessante, ipsum recipe compellas eandē: q̄d si prædicto modo de mulieris fornicatione cōstiterit, (nisi testes, per quos viri adulteriū est probatū, fuerint reprobati, cum matrimonij ius in vtroque læsum consistat, & paria delicta mutua cōpensatione tollantur) nihilominus eum cogas, vt eam recipiat, & maritali affectione pertractet: alioquin mulieri silentium imponere non postponas.

28. dist. ca. Priusquā

32. quæst. 2 ca. Lotharius

Idem

IDEM EPISCOPO AMbianensi.

Non debet separari matrimonium, quo ad thorum, propter adulterium, quando ambo coniuges fuerint adulterati.

Constit. XL.

Ibid. cap. Tua fraternitas

TVa fraternitas requisiuit, vtrum aliquo denegante vxori suæ in adulterio deprehensæ debitum coniugale, si postmodum ipse cum alia perpetret adulterium manifeste, cogi debeat, vt eandẽ maritali affectione pertrectet.

Super quo taliter respõdemus, quod cum paria crimina compensatione mutua deleantur, vir huiusmodi fornicationis obtentu, suæ vxoris nequit consortium declinare.

DE RAPTORIBUS.

INNOCENTIVS PAPA III. episcopo Saronensi.

Rapta potest matrimonium contrahere cũ raptore, ubi datur libera facultas in contrahẽdo.

Constit. XLI.

Extra lib. 5. tit. 17. de raptorib' cap. Accedens 36. quæst. 2 ca. De puellis Extra lib. 4. tit. 1. de sponsalib' & matri. cap. ad id quod

Accedens ad apost. sedem. Et infra. Rapta puella legitime contrahet cũ raptore, si prior dissensio transeat postmodum in cõsensum: & q̃d ante displicuit, tandem incipiat cõplacere, dũ modo ad cõtrahẽdũ legitimę sint ꝑsonę.

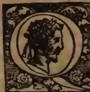
DE VSVRIS.

INNOCENTIVS PAPA III. Prælatis in regno Franciæ constitutis.

Manifestus usurarius appellans ad subterfugiendum restitutionem audiendus non est.

Constit. XLII.

Extra lib. 5. tit. 19. de vsuris ca. Quam pernitiosum

Quam pernitiosum. Et inf. Mandamus, q̃tenus manifestos vsurarios (maxime q̃s vsuris publice renũciasse cõstiterit) cũ eos aliquis conuenerit de vsuris, nullius permittatis appellationis subterfugio se tueri.

IDEM NARBONENSI ARchiepiscopo.

Per subtractionem communionis christianorum, & per principes seculares cogendi sunt Iudæi ad usuras restituendas. Constit. XLIII.

Ibid. cap. Post miserabilem, dist. ca. Quo iure. & C. de Iudæis, L. Iudæi

POst miserabilẽ. Et infra. Iudæos ad remittendas christianis vsuras, per principes & potestates cõpelli ꝓcipimus seculares: & donec eis remiserint, ab vniuersis Christi fidelibus tam in mercimoniis, quam in aliis per excommunicationis sententiam eis iubemus communionem omnimodam denegari.

IDEM MVTINENSI EPIscopo.

Non obstante iuramento de non repetendis usuris per debitorem praestito, potest iudex ex officio suo usurarium ad restituendas usuras compellere. Constit. XLIIII.

Ibid. cap. Tuas dudum

TVas dudum recepimus quæstiões, quod q̃dam vsurarii eos, q̃bus dãt pecuniam ad vsuram, præstare faciunt iuramentum, quod vsuras non repetẽt, & super his, quas soluerint, nullam moueant quæstionem. Nos igitur respondemus, vt vsurarios ipsos modo ꝓfato ꝑ censuram ecclesiasticã, appellatione remota, compellas ante vsurarum solutionem ab earum exactione desistere, vel restituere ipsas, postquam fuerint persolutæ, ne de dolo & fraude contingat eos cõmodum reportare.

INNOCENTIVS PAPA III.

Non auditur usurarius repetens usuras, nisi prius restituat extortas.

Constit. XLV.

Ibid. cap. Quia frustra ff. tit. Q' met. causa. L. Isti quidem

QVia frustra legis auxiliũ inuocat, qui committit in legẽ: statuimus, vt si quis vsurarius à nobis literas impetrauerit sup restituẽdis vsuris, vel fructibus cõputandis in sortẽ: nisi prius ipse restituerit vsuras, quas ab aliis noscitur recepisse, autoritate literarum ipsarum nullatenus audiatur.

IDEM ALTISIODORENSI Episcopo.

Conuictus de usuraria prauitate per famam & alia argumenta, pôt manifestari usurarius, & tanquam manifestus usurarius compesci, secundum dispositionem Lateranensis concilij.

Con-

Constit. XLVI.

Ibid. cap. Cum in diœcesi 11.quęst.3. ca. Iniustū

CVm in diœcesi tua sint quamplurimi vsurarij, de quibus minime dubitatur, quin sint vsurarij manifesti, contra quos propter timorem potentū, qui tuentur eosdem, nullus accusator apparet, nec ijdem sunt per sententiam cōdemnati.

Fraternitati tuæ taliter respondemus, quod licet contra eos non appareat accusator, si tamen alijs argumentis illos constiterit esse vsurarios manifestos, in eos pœnam in Lateranensi concilio contra vsurarios editam libere poteris exercere.

INNOCENTIVS PAPA III.

Maritus recipiens pignus pro dote promissa, non tenetur fructus in sortem computare.

Constit. XLVII.

Ibid. cap. Salubriter

SAlubriter. Et infra. Sane generū ad fructus possessionū, quę sibi à socero sunt pro numerata dote pignori obligatæ, computandos in sortem, non credimus compellendum: cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda. C. de iu. do. L. Pro onere

IDEM EPISCOPO BOnoniensi.

Repetens usuras, non auditur, nisi restituat extortas per se, uel per alium, à quocunque causam habeat. Constit. XLVIII.

Ibid. cap. Michael

MIchael laicus suā nobis querimoniam destinauit, quod M. & quidam alij Bononienses ciues multa extorserunt eb eo, & à patre suo, cuius hæres extitit, nomine vsuraꝝ. Et inf. Attentius prouisurus, ne autoritate nostra in negocio procedas eodem, nisi dictus conquerēs restituerit, vel adhuc restituat, si quas aliqñ ipse, vel pater eius extorsit vsuras.

DE CRIMINE falsi.

INNOCENTIVS PAPA III.

Existens in curia literas apostolicas non recipiat, nisi de manibus Papæ, uel officialium ab ipso deputatorum. Personæ tamen solennes per nuncios recipere poterunt, de manibus tamen prædictorum. Contra faciens, si laicus est, excommunicationi subiacet: si clericus, ab officio & beneficio deponitur.

Constit. XLIX.

DVra sæpe mandata. Et inf. Statuimus & sub excommunicatiōis pœna, & suspēsiōis ordinis & beneficij districtius inhibemus, ne quis apud sedē apost. literas nostras, nisi à nobis vel de manibus illorum recipiat, qui de mandato nostro ad illud sunt officium deputati. Si vero persona tantæ autoritatis extiterit, vt ipsam deceat per nuncium literas nostras recipere: nuncium ad cancellariam nostram, vel ad nosipsos mittat idoneum, per quem literas apostolicas iuxta formā præscriptam recipiat. Si quis aūt in hac parte mandati nostri trāsgressor extiterit, si laicus fuerit, excommunicationi subiaceat, si clericus, officij & beneficij suspensione damnetur. Et infra. Extra lib. 5. tit. 20. de crimine falsi. cap. Dura sæpe Inno. in consi. Lateran. cap. Non nulli C. de pci. imper. of fe. L. vniuersis

Qui scienter literas falsas ultra uiginti dies reseruauerint nec eas aut destruxerint, aut resignauerint, excommunicationis sententiæ subijciuntur, & absolutio soli Papæ reseruatur, excepto mortis articulo.

Adijcientes statuimus, vt generalē excommunicationis sententiam promulgetis, quam per singulas parochias faciatis frequentius innouari, quod si quis falsas literas se habere cognoscit, intra xx. dies literas illas aut destruat, aut resignet, si pœnam excomunicationis voluerit euadere: quam (nisi forsan in mortis articulo) sine speciali mandato nostro, à quoquam nolumus relaxari: nec etiam (si præsumpta fuerit) contra hoc absolutio quicquam habeat firmitatis. 5. quęst. 6. ca. Quidā 11. quęst. 3 ca. Hoc vi detur 17. quęst. 4 ca. Si quis sua

IDEM ARCHIEPISCOPO & canonicis Mediolanēsibus

Ponit nouem modos falsandi literas papales.

Constit. L.

Ibid. cap. Licet ad

LIcet ad regimen. Et Inf. Vt autē varietates falsitatis circa nostras literas deprehendere valeatis, eas vobis præsentibus literis duximus exprimendas.

Prima species falsitatis hæc est, vt falsa bulla falsis literis apponatur.

Secunda, vt filum de vera bulla extrahatur ex toto, & per aliud filum immissum falsis literis inferatur.

Ter-

Tertia, vt filũ ab ea parte, in qua charta plicatur incisum, cum vera bulla falsis literis immittatur, sub eadẽ plicatura cũ filio similis canabis restauratum.

Quarta, cum à superiore parte bullæ altera pars fili sub plũbo rescinditur, & per idem filum literis falsis inserta, reducitur infra plumbum.

Quinta, cum literis bullatis & redditis in eis, aliquid per rasuram tenuẽ immutatur. Sexta, cum scriptura literarũ, quibus fuerat apposita vera bulla, cũ aqua vel vino vniuersaliter abolita seu deleta, eadem charta cum calce & alijs iuxta consuetum artificium dealbata de nouo rescribitur.

Septima, cum chartæ, cui fuerit apposita vera bulla, totaliter abolitæ vel abrasæ, alia subtilissima charta eiusdem quantitatis scripta, cum tenacissimo glutino coniungitur. Eos etiam pro crimine falsitatis non reputamus immunes, qui contra constitutionem nostram scienter literas non de nostra vel bullatoris nostri manu recipiunt. Illos quoq; qui accedentes ad bullam falsas literas caute proijciunt, vt de vera bulla cum alijs sigillentur. Sed hę duæ species falsitatis, non possunt facile comprehendi, nisi vel in modo dictaminis, vel in forma scripturæ, vel qualitate chartæ falsitas cognoscat.

C. de fide instru. L. Comparatione

In cæteris autem diligens indagator falsitatem poterit intueri, vel in adiũctione filorum, vel in collatione bullæ, vel motione, vel obtusione, præsertim si bulla non sit æqualis, sed alicubi magis tumida, & alibi magis depressa.

IDEM EPISCOPO AT
tinacensi.

Falsæ sunt literæ papales, in quibus episcopus uocatur filius, uel inferior frater, uel uni scribitur in plurali.

Constit. LI.

Ibid. cap. Quã graui

Supra eo de consti. proxima in fine

QVam graui pœnæ subiaceat. Et infra.

Nos vero literas, quæ tibi sub nostro noĩe præsentatæ fuerũt, diligentius intuentes, in eis tam in continentia, quam in dictamine deprehendimus falsitatem, ac in hoc fuimus admirati, quia tu tales literas à nobis credideras emanasse, cum scire debeas apostolicã sedem consuetudinem in suis literis hanc tenere, vt patriarchas, archiepiscopos, episcopos fratres: cæteros autem reges, principes, vel alios cuiuscunq; ordinis, filios in nostris literis appellemus. Et cum vni tantum psonæ nostræ literæ dirigunt, nunquam ei loquimur in plurali, vt vos siue vester, & his similia in ipsis literis apponamus. In falsis autem literis tibi præsentatis, in salutatione dilecto in Christo filio vocabaris: cum in literis, quas aliquando tibi transmisimus, te videre poteris à nobis fratrem venerabilem appellatum. Infra eod. const. pxima

Propter quod sic literas apostolicas studeas intueri, tam in bulla, filo & charta, quam in stilo, quod veras pro falsis, vel falsas pro veris literis modo aliquo non admittas.

INNOCENTIVS PAPA
tertius.

Qui per se uel per alios literas papæ falsant excõmunicati sunt cum suis fautoribus, & clerici officijs & beneficijs priuati sunt, & degradandi, & tradendi curiæ seculari, per quam laicus legitime punitur. Qui uero falsis literis utitur, si clericus est, officio & beneficio priuatur, si laicus, excommunicatus est.

Constit. LII.

Ibid. cap. Ad falsariorum

AD falsariorum confundendã malitiã Et infra.

De cõmuni fratrũ nostrorũ consilio duximus statuendũ, vt q literis nostris vti voluerint, eas primo diligẽter examinent: quoniam si falsis literis se vsos dixerent ignoranter, eorũ sera pœnitentia euitare nequibit pœnas inferius annotatas.

Nos enim omnes falsarios literarum nostrarum, qui per se vel alios vitiũ falsitatis exercent, cum fautoribus & defensoribus suis anathematis vinculo decernimus innodatos: statuentes, vt clerici, q falsarij fuerint deprehensi, omnibus officijs & beneficijs ecclesiasticis perpetuo sint priuati: ita vt qui per se falsitatis vicium exercuerint, postquam per ecclesiasticum iudicem fuerint degradati, seculari potestati tradantur secundum constitutiones legitimas puniendi: per quam & laici q fuerint de falsitate conuicti, legitime puniantur.

C. ad legẽ corne. de fal. L. maiorem.

ff. tit. Ad legẽ corne. de falsis. L. 1. in fine

Qui vero sub nomine nostro literis falsis

falsis vtūtur, si clerici fuerint, officijs & beneficijs ecclesiasticis spolientur: si laici, tamdiu maneant excommunicationi subiecti, donec satisfaciāt competenter: ita tamen, vt in istis & in illis malitia grauius, quam negligentia puniatur, quod & de his, qui falsas literas impetrant, statuimus obseruandum.

INNOCENTIVS PAPA III.

Non præsumitur quis falsare literas de simplici iusticia, nec punitur, si hoc comperto desti terit illis uti.

Constit. XXXV.

Ibid. cap. Accedens

Accedens. Et inf. Fraternitati tuæ mandamus, quatenus, si literæ apostolicæ, in quibus falsitas deprehensa fuerit, de simplici iustitia formam habeant, (cum psumi non debeat, qd pro talibus literis, quæ possunt facile obtineri, fraudē quis commiserit falsitatis) nec literis vsus est, postquam eas falsas esse cognouit, tu ei officium beneficiumq; restituens, ipsum super hoc vlterius non molestes.

Infra eod. tit. de excess. pla. cōst. Inter

INNOCENTIVS PAPA III.

Propter paucarum literarum rasuram in loco non suspecto, rescriptum non probatur falsum.

Constit. XXXVI.

Ibid. cap. Ex consci entia.

Ex consciētia. Et inf. Verę, literas ipsas, quæ redargutæ fuerant falsitatis diligentius intuentes, nullū in eis falsitatis signum, vel suspicionis inuenimus, nisi paucarę literarę rasuras, quę nequaquam sapientis animum in dubitationem vertere debuerūt: vñ si vobis cōstiterit pdictum R. obligasse se sub periculo causæ qd literas illas falsas esse probaret, (cum qlibet ad renunciandum iuri suo liberam habeat facultatem) ipsi R. sup dicta ecclesia silentium imponatis.

DE CLERICO EXcommunicato ministrante.

INNOCENTIVS PAPA III.
Capitulo Herbipolensi.

Si habens notitiam excommunicatiōis, per solam famam celebrat, debet de rigore deponi, licet cum eo posit misericorditer dispensari.

Constit. XXXVII.

Illud dñs in beato Petro. Et inf. Venerabilis frater noster quondā Hildesemēsis episcopus licentia non solum non obtenta, sed nec etiam postulata (ecclesia Hildesemensi relicta) Herbipoleñ. ecclesiam occupauit. Et infra.

Extra lib. 5. tit. 27. de clerico excommunicato ministrāte. ca. Illud dominus

Vnde Magdeburgeñ. episcopo dedimus in mandatis, vt cum factum ipsum non posset in partibus illis non esse notorium, nisi dictus episcopus infra xx. dies ab Herbipoleñ. ecclesiæ administratione cessaret, eum excommunicatū publice nunciaret, quod idem Magdeburgeñ. studuit adimplere. Et inf. Ipse vero episcopus in nostra postmodum præsentia constitutus, & si suum recognosceret & cōfiteretur excessum, & non iudicium, sed misericordiā postularet: hoc tñ inter alia in sua excusatione proposuit, qd cum dictus Magdeburgeñ. non esset ordinarius iudex eius, non crediderat, qd monitione non præmissa autoritate delegata posset pcedere cōtra ipsum, aut sententiam in eum aliquam promulgare. Vnde cum nec ante factum monitorias, nec post literas ab eo aliquas accepisset, peccare non credidit, si diuina officia quantumcunq; solēniter celebrauit, psertim cum ei non nisi p famam de sententia cōtra eū pbata constaret. Et infra.

Supra eod. tit. de crimine falsi. const. Dura sæpe

Licet autē in hoc non videatur omnino culpabilis extitisse: quia tamē in dubijs via est eligenda tutior, & si de lata in eū sentētia dubitaret, debuerat tñ potius se abstinere, quā sacramenta ecclesiastica pertractare. Illud autem qd sub spe veniæ diuina sibi fecit (postquam se à nobis excōmunicatum nouerat) celebrari, & cōmunioni fidelium se ingessit, potius cōtra eum facere credimus, quam pro eo, cum sub fiducia pœnitentiæ non debuerat deliquisse, & excommunicato non vitare, multo magis, quam non vitari periculosum existat. Non vitare siquidē, cū in eo sit, excōmunicatus sine delicto non potest: sed cum ex alijs pendeat, sine suo delicto poterit non vitari. Et infra.

De cōsec. dist. 4. ca. Quādo ga

per diffinitiuam sentētiam duximus approbandum.

DE CLERICO PER saltum promoto.

INNOCENTIVS PAPA III. Episcopo Bononiensi.

Qui ignoranter per saltū de subdiacono fit presbyter, post pœnitentiam in diaconum ordinatur & postea potest secum in sacerdotio dispensari. Constit. XLI.

Extra lib. 5.tit.29.de clerico p saltum p moto.cap. Tuę literę

Væ literæ continebant, q̄d, sicut ex relatione q̄rundā receperas, P. præsbyter diaconatus ordine p̄termisso, se fecit ad sacerdotiū ordinē pmoueri. Ipse tibi quoq; secreto cōfessus est, se p certo nescire, si res taliter se haberet. Sed ex quo boni viri hoc asserebant, inter quos fuerat cōuersatus, credebat assertioni eorum, eo quod tempore, quo ordines inferiores susceperat, infra annos discretionis fuerat constitutus. Et infra.

Mandamus, quatenus condignam pœnitentiam pro huiusmodi negligentia iniungas eidem: qua peracta, quia non intelligitur iteratum, quod factum esse nescitur, ipsum in diaconū ordinare pcures, & sic de misericordia eundem ministrare permittas in ordine sacerdotis.

De conse. dist. 1 ca. Ecclesiæ 51.dist.ca. Solicitudo

DE EXCESSIBVS Prælatorum & subditorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Archipresbytero S. Andreæ de Pall.

Suspendi debet clericus, qui de suo crimine publice gloriatur. Constit. XLII.

Extra lib. 5.tit.15. de excessibus Prelatorū cap. Quā sit

Vam sit graue crimen in clericis cū malefecerint gloriari, nullus sanæ mentis ignorat. Accepimus sane q̄d cū R. Deserien. P. filiam suam cuidā I. nomine tradiderit in vxorē, P. diaconus nō erubuit publice cōfiteri, se mulierē p̄dictā carnaliter cognouisse: Vnde factū est, q̄d vir eā ad ppria remitteret, cui fuerat matrimonialiter copulata. Ideoq; mandamus, quatenus, si tibi constiterit de p̄missis, appellatione cessante, p̄fatum clericū ab officio & beneficio suspendere nō postponas, cōpellens vir̄, vt vxorē suam recipiat, eiq;, sicut iustū est, officiū exhibeat maritale.

IDEM EPISCOPO HYPOnēsi, & abbati de Toleto visitatoribus Lumbardiæ.

Clericus autoritatem uel consilium directe uel indirecte homicidio præstans, irregularis efficitur Constit. XLIII.

Ex literis vestris accepimus, q̄d cum ad Albiganēsem ecclesiam vna cū Pisano archiepiscopo tūc episcopo Versellen. accessissetis, visitationis officium impleturi: Albiganen. episcopus inter cętera, quæ pposita fuerāt cōtra ipsum, ore pprio est confessus, q̄d cū q̄dam in villa quadam ad eius iurisdictionem spectante infamaretur de furto, & idem illud inficiaretur omnino, offerens quod candētis ferri iudicio se purgaret, & vt suspendio puniretur, si deficeret in eodem, dictus episcopus requisiuit à iudice, quid super hoc videretur eidem: & cū iudex respondisset, vt fieret sicut fur ipse dixerat, ferrum candens in ipsius præsentia episcopi est allatum: Quod cū accepisset fur ille, combustus est. Vnde iudex pauefactus, q̄d sibi super hoc videretur, consuluit episcopum memoratum. Qui respondit, quod si fur sic euaderet, malum esset, quanquam affirmet se verbis talibus vsum fuisse: Auditis quantus est clamor populi: oēs dicunt, malū est, si sic euaserit impunitus. Et sic episcopus & iudex villam ipsam cum multidine sunt egressi: in q̄rum præsentia est p̄dictus fur suspensus: propter q̄d ipsum cū literis vestris ad sedē aposto. destinastis: sed idem nihil super his proposuit coram nobis, nec literas vestras vidimus: licet idem se nobis illas asserat præsentasse. Quinimo cum dictus archiepiscopus ad sedē apostolicā accessit, qui nobis huiusmodi rei seriem plenarie indicauit, idem episcopus à nostra discessit præsentia & perquisitus non potuit inueniri.

Ibid. cap. Ex literis

11. quest. 3. ca. Certū est

NNn iij Nos

is.dist.ca. De cõsiliis Nos autem qa idem episcopus non solũ in iudicio candẽtis ferri, verũ etiam in furis suspendio grauiter noscitur deliquisse, cum his non tantum autoritatẽ prestiterit, verumetiam præsentiam exhibuerit corporalem, ipsum indignum altaris ministerio reputamus. Cum igitur pontificale officium sine altaris ministerio non valeat adimpleri, Mandamus, quatenus episcopatui cedat moneatis eũdẽ: alioquin ipsum ab Albiganeñ. ecclesia amouentes, faciatis eidem per electionem canonicam de persona idonea prouideri.

IDEM ARCHIEPI. ET MAioris monasterij & sancti Iuliani Abbatibus Turonensibus.

Collatio beneficij facta indigno, occulta cassari debet, & conferens secundo ante cassationẽ primæ collationis, priuari debet ea uice potestate conferendi.

Constit. XLIIII.

Ibid. cap. Inter dilectos, Inter dilectos filios B. & P. canonicos Pictaueñ. super succẽtoria Pictauensis ecclesiæ quæstione suborta, vtroque asserente succentoriã ipsam se p Pictaueñ. cantorem, ad quẽ eius donatio ptinebat, canonice assecutũ. Et inf. In concilio Lateraneñ. ca. Clerici offi. cio. Nos igit attestationibus vtriusq; partis inspectis, inuenimus esse pbatum eundẽ P. publicum aleatorẽ esse, ac vsurariũ manifestum, vtpote, qui vndecim denarios pro C. de vsuris duodecim mutuauerat in ludo: vnde licet ad palliandum tantæ præsumptionis excessum pposuerit, qd hoc fecerat iuxta cõsuetudinẽ gallicoꝝ clericoꝝ, q fere vniuersi clerici mutuãt sic frequẽter & ludunt. Nos tñ qui ex officij nostri debito, pestes huiusmodi extirpare pponimus, atq; ludos voluptuosos (occasione ff. tit. ad le gem aqui L. Nã lud⁹ quorum sub quadam curialitatis imagine ad dissolutiõis materiã puenitur) penitus improbamus, excusationẽ pdictam, quæ per prauam consuetudinẽ, quæ corruptela diceda est, palliatur, friuolam esse 14. quæst. 1. ca. Prædicator. reputantes: cum in illis magis plectibilis sit offensa, per quos ad excusandas excusationes in culpis, delinquẽdi autoritas vsurpatur: qd circa eundem P. de succentoria factum esse dinoscitur, propter indignitatem & vtilitatẽ ipsius duximus irritandum: cum personis vilibus & indignis portæ dignitatis patere non debeant, iuxta legitimas sanctiones.

Præterea cõtra præfatum B. manifeste per testes probatum fuit quod de cõscietia iudicũ vltima clausula inserta nõ fuerit in literis eorundem, sicut in ipsoꝝ depositionibus exprimitur euidenter. Et infra.

Vnde pars altera proponebat, quod cum prædictus B. scienter vsus fuerit literis sic falsatis, debeat tanquam falsarius omnino repelli. Verum nos attendẽtes, quod & si constaret, quod dicta clausula literis illis fuisset apposita, præter conscientiam iudicum prędictorum, quia tamen fides nobis facta non fuit, quod dictus B. illam clausulam apposuerit, vel p curauerit, vt ab alio poneretur: vel etiam quod scienter vsus fuerit literis sic falsatis, ab huiusmodi falsitatis obiectu eundem duximus absoluẽdum, maxime cũ postquam sibi hoc obiectum fuit, prætermiserit vti eis. Et infra.

Cum igitur per dispositiones duorũ testium nobis constiterit, quod concessio P. facta præcesserit, quanquam propter indignitatem eiusdem meruit reprobari, concessionem postmodũ B. factam irritam decernimus & inanem. Quia vero cantor adeo inhonestum se habuit in hoc facto, vt prima donatione non reprobata, secundam facere attentauerit, & dignum sit, vt in eo quis puniatur, in quo visus est deliquisse, in hoc eius duximus varietatis inconstantiam puniendam, vt cõcedendi succentoriam ipsam hac vice nullam habeat facultatem: præsentium vobis autoritate mandantes, cõcedimus, quatenus eandem, autoritate nostra suffulti, personæ idoneæ assignetis.

DE NOVI OPEris nunciatione.

INNOCENTIVS PAPA III. Cantuariensi Archiepiscopo.

Etiam ecclesia adificata post nunciationem noui operis destruenda est expensis construentis.

Constit. XLV.

Extra lib. 5.tit.32.de Noui operis nunciatione, ca. Cum ex in.

Vm ex iniũcto. Et infra Fraternitati tuæ mãdamus, q̃tenus qdquid ædificatum eſt in eccleſia de Lemech, poſt noui operis nunciationem, ex pẽſis tuis facias penitus demoliri, eo nõ obſtante, ſi etiam abſens extiteris: quum cautum ſit legitima ſanctione, vt ſi is, cui opus nouum fuerat nunciatum, ante remiſſionem ædificauerit, deinde agere cœperit ius ſibi eſſe ita ædificatum habere, ſibi debeat actio denegari, reducens prorſus in irritum, quidquid de inſtituendis ibi canonicis & alijs ad ipſam eccleſiam pertinentibus, à te vel prædeceſſore tuo cognoſcitur ordinatum, eorum redditibus ad ſtatum priſtinum reuocatis, quos ab obligatione præſtiti iuramenti, pro eo quod ibidem inſtituti fuerunt, autoritate noſtra per te denunciari præcipimus abſolutos. Cum enim amodo non teneat principale, quidqd ex eo vel ob id ſequutum eſt, ſub præmiſſa diſtrictione decernimus irritandum. Et infra.

14. quæſt. 7 ca. Et hoc diximus

Super eo quoq; non ſufficimus admirari, quod quum viri religioſi monachi Cantuarieñ. qui omnia dimiſerunt pro Chriſto, tot laboribus & periculis perſonas & res non dubitauerint frequenter exponere: quod nõ feciſſent, niſi cognoſcerent præmiſſa reſpicere in graue Cantuarieñ. eccleſiæ detrimentum: tu ſaltem pro vitando tam graui ſcandalo proximorum, ab huiuſmodi etiam tibi prohibitis non ceſſaſti: quum ſacræ ſcripturæ teſtimonio debueras didiciſſe, quod licet opera illa, quæ ſine mortali pctõ omitti non poſſunt, nõ ſunt ꝓ vitãdo ſcãdalo dimittẽda, nec ea debeãt ꝓ ſcãdalo vitãdo cõmitti, quæ ſine mortali peccato cõmitti non poſſunt: ab his tñ, quę ſine mortali pctõ committi poſſunt pariter & dimitti, ſit pro ſcandalo tollendo ceſſandum, & eis etiam pro vitndo ſcandalo inſiſtendum. Vnde Apoſtolus: Si ſcandalizatur frater, non comedam carnes in æternum. Et dominus in Euangelio contra eos, qui ſcandali præſtãt materiam, Vę homini illi, per quem ſcandalum venit. Et licet maiorum ſcandalum ſit vitandum, vitandum eſt etiam ſcandalum puſillorum, iuxta teſtimonium veritatis: Qui ſcandalizauerit, inquit, vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, &c̃. Finis ergo his taliter à te imponat, quod preteritę contradictionis rebellio per virtutem ſequentis obedientiæ vale at expiari.

1. Cor. 8.

Matt. 18

Ibidem.

DE PRIVILEGIIS. & exceſſibus priuilegiatorum.

INNOCENTIVS PAPA III. Archiepiſcopo Lugdunenſi.

In tota prouincia exhortationis officio priuantur hoſpitalarij, qui mittunt pro eleemoſynis cruce falſo ſignatos, & ſi miſſi ſunt laici excommunicantur: ſi ſunt clerici, ab officio & beneficio ſuſpenduntur. Et eadem ſuſpenſione puniuntur, qui ante reconciliationem in polluta eccleſia celebrant, & ſuſpenſi per epiſcopos exemptos abſolui non poſſunt, & fratres priuilegiatorum, qui ad eos ſe omnino non trãſferunt priuilegiati non ſunt.

Conſtit. XLVI.

Extra lib. 5.tit.33.de priuilegi is, cap. Tuarum nos

Varum nos tenor edocuit literarũ, quod fratres hoſpitalis ſancti Ioannis, laicos & illiteratos mittunt pro eleemoſynis colligendis. Et infra.

Cum in quadam eccleſia baptiſmali eis à prædeceſſore tuo collata, quidam eorum percutiens vicarium ſacerdotem, ipſam eccleſiam ſanguinis effuſione fœdaſſet, vſq; ad reconciliationem diuina ibidem interdixiſti officia celebrari: ſed nihilominus ipſi in ea diuina officia celebrarũt: alios vero presbyteros ab officio ſuſpẽſos per epiſcopos ſuos, ijdem, cum ſint laici, ad diuina officia reſtituunt exequenda. Quoſdam præterea, qui cum vxoribus ſuis in domibus proprijs commorantur, eo q̃d eis de ſuis aliqd conferũt annuatim, ita emãcipare cõtendunt, vt aliquibus ſecundum legem terræ de ſibi obiectis reſpõdere minime teneanť.

clero & populo Iotreñ.subiectionẽ omnimodam requirendo.Et infra.

Verum quum iudices ipsas grauarẽt valde,ad appellationis beneficium conuolarunt.Et infra.

Sed iudices appellationi non deferentes,nec fragilitati sexus compatientes earum,in abbatissam excommunicationis & in clerum & in populum Iotreñ.interdicti sententias protulerunt.

Sane quum iam nuncij Iotreñ. ecclesiæ prædicta,& alia in nostra præsentia retulissent,priuilegium nobis apostolicum ostenderunt,per quod ecclesiam Iotreñ.constabat ad Romanam ecclesiam specialiter pertinere.

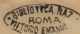
Nos autem eosdem nuncios per appellationem prædictam diutius detinentes,quia tandem nullus apparuit idoneus responsalis,qui partem defensaret aduersam,priuilegium apostolicæ sedis Iotreñ.ecclesiæ concessum duximus innouandum,ita tamẽ,vt per innouationem ipsius eidem ecclesiæ non plus iuris accrescat,quàm per priuilegia prædecessorum nostrorum obtinuit:cum per hoc non nouum ei concedere, sed antiquum ius conseruare velimus.

Libri Quinti FINIS.

CANDIDO LECTORI

QVia errata quædam in hoc volumine,partim post reperti exemplaris subsidio adiutus,partim vacillantibus oculis prærerita deprehendi, Lector candidissime,quæ te in legendo forte remorari possint,ea tuæ humanitati indicanda putaui, omissis ijs,quæ quiuis per se facile aduertere poterit:rogans & obsecrans , vt boni consulas,sicubi in corrigendo nostræ diligentiæ non responderit euentus.

Fol.2 col.4.linea 16.lege venit,&.fol.4.col.2.linea 23.lege inuenit.fol.6.col.1.lin a sermonis 12.sic lege,nobis:& quia col.2.linea 4.lege a barba.linea 46.lege Id.fol.7.col.1.lin.14.lege ostendebant.lin.51. lege vt in no.fol 10.col.1.linea 4.lege Quare spiritus.fol.11.col.2.lin.23.lege subuersionem.fol.12.col. 4.linea 1.Crudelis est.fol 13.col.1.linea 14.lege vt simplices fallat.fol.15.col.1.linea 6. Eruderemus itaque.col.3.linea 1.tentatoris fol.46.col.3 linea 2.lege caret concretione fol.47.col.3.linea 5.lege Plenitudo eius.fol.48.col.1.lin.42.lege stabili.fol.50.col.1.linea 58.leg.debent,non.fol.64.col.3.linea 26.& ille,& quæ sequuntur, vsq; ad Hic profecto,abundant.fol.6?.col.4.linea 16.conuenerint. fol.70.col.3. lin.11.lege sex.fol.212.col.4.leg.nec canes ad venandum,nec aues ad.fol.235.col.4. linea 15. legendum videtur sex menses.fol.167.col.1.lin.capitis 16.lege archipresbyteri.

4-3-12